

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק ארמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרכנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

מפתח כללי

להקונטרסים אי
שנה ט', שנת תשמ"ו

יוצא לאור ע"י תלמודי כ"ק
מרן ארמו"ר מבאבוב שליט"א

1533 48th Street

Brooklyn, New York

Tel. 871-6623

מפתח הענינים

מדור אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

	לפרשת חיי	עה"פ אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי אל הארץ הזאת — כוונת הפסוק והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ — ברש"י עה"פ אשר לקחני מבית אבי.	א-1
	לחנוכה	בנוסף על הנסים לחנוכה, שמאים ביר טהורים ורשעים ביר צדיקים וזרים ביר עוסקי תורתך — ביאור רברי המדרש בפ' פנחס ברין הוא שיטול שכרו — רמז בפסוק ותרב משאת בנימין ממשאת כולם חמש ידות.	ב-3
	לפרשת וארא	על המסורה ג' פעמים וירבר אלקים — ביאור רברי המדרש בריש פ' וארא, בקשה מרת חרין לפנוע במשה.	ג-1
	לחנוכת ביחמ"ד וחכנסת ס"ת	ביאור נחמד במדרש תנחומא ריש פ' בראשית חבונה בית חרש כיצר מברך — המשך רברי רש"י, א"ר יצחק לא הי' צריך להתחיל את התורה וכו', עם מש"כ אח"כ בשביל התורה שנקראת ראשית — כוונה בפסוק ועתה כתבו לכם את השירה הזאת — בפסוקים לדוד מזמור לד' הארץ ומלואה וגו' — ופעם על אמירת מזמור זה בעת נתינת ס"ת להיכל.	ד-1
	לפרשת שמיני	ביאור נפלא במדרש פליאה, בשעה שמתו נדב ואביתו אמרי מלאה"ש רבש"ע למה קרעת את הים — טעם מדוע צוה הקב"ה בעת חינוך המשכן שלא להביא אש מן ההדיוט.	ה-1
	לשביעי של פסח	ברברי המדרש, ד' ימלך לעולם ועד, למה, כי בא סוס פרעה וגו' — ביאור נכון בפסוק ותעש לך שם כהיום הזה — ביאור הכתוב להאיר להם ללכת יומם ולילה — כוונת הפסוק וירא ישראל את היר הנדולה.	ו-1
	לפרשת נשא	על המדרש ואיש את קדשיו לו יהי' הה"ד אשרי כל ירא ד' ההולך בדרךיו — כוונת הפסוק איש אשר יתן לכתן לו יהי'.	ז-1
	לפרשת מטות	ברברי חילקוט בנו לכם ערים לשהכם וגו' זש"ה חנוך לנער על פי דרכו — ביאור נכון בוויכוח משה רבינו עם בני גר ובני ראובן בסדר בנין הערים — כוונת הפסוק, והיוצא מפיכם תעשו.	ח-1
	לפרשת עקב	המשך הפסוקים ושמרת את מצות ד' וגו' ובדכת את ד"א על הארץ הטובה אשר נתן לך — לבאר דברי החרוז ביום ש"ק צמאה נפשי אל ד' וכו' כהלל ולא כשמאי — כוונת אוז"ל הלל הזקן מרה אחרת חיתה לו שכל מעשיו לשם שמים.	ט-1

כוונת הפסוקים בהלל, רחה רחיתני וגו' עזי וזמרת ידה וגו', לא אמות כי אחי וגו' — כיאור הפסוקים בפ' ראה ונתצתם את מזבחותם וגו' — בדברי ירמיה הנביא, הר' אין בציון וגו'.

י-ה

מדרג זכרון לראשונים

גליון שו"ת הרשב"ש
ברין ספק בתעודות
תשובה על הנ"ל
חידושים הערות פסקים
חידושים עמ"ס ברכות
ברין ס"ס שאינו מתהפך
גליון פרקי רבי אליעזר
ברין הזכרת חנוכה בכמה"ז
גמ של חגה, וטריפות הריאה
בענין קטלנית
גליון ס' פנ"י עמ"ס גיטין
הספד על הגה"ק משינאווא זצ"ל
גליון ס' הליכות עולם
דין טריפות הכבד
ברין עדי קידושין
בענין ס"ת שנפל
הערה בשו"ת שער אפרים
גליון השו"ע ובאה"ט
פלפול לסיום מס' גיטין
גליון הגש"ס — עבודת הגמון
ברין קוקעריץ בפסח
בענין הנ"ל
ברין מי שלא מכר המצו
בענין הנ"ל
ריש מס' ביצה
חמץ של נכרי אחה"פ
בסוגיא דכפאז ואכל מצה
ברין חמץ בע"ס אחר חצות
תוכחת מוסר לביעור חמץ
ברין פ"ס אם נתחמץ
גליון ליקוט שמעוני
תיקון כתיבת השם בס"ת
דרוש לנתינת ס"ת
בתוס' גיטין דף ע"ז
הערות שונות כמצות מילה
ברין הדיק השו"ע על תשרי
פסקים הערות וחידושים
במס' מגילה כ"ה ע"א
ברין חזקת כשרות
תשובה על הערות שונות
תשובה על הערות שונות
חידושים בשו"ע האור"ח

הנאון ר' עקיבא איגר אב"ר פוזנא זצ"ל
הנאון ר' אהרן שמואל אסאב"ר ס"ת זצ"ל
הנאון ר' משה שיק אב"ר חוסט זצ"ל
הנאון בעל הרי בשמים אב"ר סטרי זצ"ל
הנאון ר' ארי' ליב אב"ר אמשטראם זצ"ל
הנאון ר' גרלי' סיקסין אב"ר שווערענץ זצ"ל
הנאון ר' יעקב מעמדין זצ"ל
הנאון ר' יצחק שאכרליס דיין בפ"ב זצ"ל
הנאון ר' זכרי' מענדל אב"ר לעסלא זצ"ל
הנאון בעל שואל ומשיב אב"ר לבוב זצ"ל
הנאון ר' דוד דייטש אב"ר עיר חדש זצ"ל
הנאון מהרש"ס אב"ר ברעזאן זצ"ל
הנאון ר' ישעי' ברלין אב"ר ברעסלא זצ"ל
הנאון ר' משולם זלמן אשכנזי אב"ר לובלין זצ"ל
הנאון בעל ערוך השלחן אב"ר נאווארדאק זצ"ל
הנאון ר' אלי' דוד (אדר"ת) אב"ר מיר זצ"ל
הנאון ר' משה האגני זצ"ל
הנאון בעל ישמח משה אב"ר אוהעל זצ"ל
הנאון ר' בנימין וואלף איגר אב"ר לייפניק זצ"ל
הנאון ר' יעקב מעמדין זצ"ל
הנאון ר' יצחק פאציפיקו אב"ר וויניציא זצ"ל
הנאון ר' רפאל ישראל קמחי מצפת זצ"ל
הנאון ר' מיכאל בכרך ראב"ד פראג זצ"ל
הנאון ר' מאיר פישלס ראב"ד פראג זצ"ל
הנאון בעל חתם סופר אב"ר פ"ב זצ"ל
הנאון ר' בצלאל דנשבורג מפראג זצ"ל
הנאון ר' דניאל פרויסמיץ ראב"ד פ"ב זצ"ל
הנאון ר' יצחק מרדכי אב"ר גריידיץ זצ"ל
הנאון ר' מרדכי רוב מהארנסטייפל זצ"ל
הנאון ר"נ פייגענבוים אב"ר קראסניבראד זצ"ל
הנאון ר' משה נראל אב"ר מיץ זצ"ל
הנאון ר' עקיבא איגר אב"ר פוזנא זצ"ל
הנאון בעל שב יעקב אב"ר פפר"מ זצ"ל
הנאון ר' זאב פרענקל אב"ר פשעווארסק זצ"ל
הנאון ר' נפתלי חיים הורוויץ מדיקוב זצ"ל
הנאון ר"ז לארבערבוים דיין בואלקאווא זצ"ל
הנאון ר' צבי הירש אב"ד ברלין זצ"ל
הנאון בעל קרני ראם אב"ד יאס זצ"ל
הנאון בעל שערי תורה אב"ד ווערבו זצ"ל
הנאון מהרש"ס אב"ר ברעזאן זצ"ל
הנאון בעל יד יצחק אב"ר סאלטשווא זצ"ל
הנאון ר' יעקב יהודה אויש דיין בפראג זצ"ל

ס-ח

הגאון ר' יצחק הורוויץ אבד"ק סטאניסלאב זצ"ל ט-טז	בסוגיא דהואיל
הגאון ר' אברהם אביש אב"ר פפר"מ זצ"ל י-יא	ב' דברים נחמדים לה"ה
הגאון ר' מאיר פישלס ראב"ר פראג זצ"ל י-יב	בדין אמירת המלך הקדוש
הגאון ר' יצחק מרדכי אב"ר גריירין זצ"ל י-יג	בסוגיא דמצללה"נ
הגאון בעל חתם סופר אב"ר פ"ב זצ"ל י-טו	ברש"י ע"ד דף מ"ב
הגאון ר' שמואל מרגליות אב"ר סטרי זצ"ל י-טז	מצות כיכורים כגד ואשה
הרה"ק ר' יעקב הורוויץ אב"ר מעליץ זצ"ל י-יח	דרוש לפרשת נצבים
הגאון ר' א"י רייך אב"ר באנאוויץ זצ"ל י-כ	בסוגיא דמצ"ב

מדור אגרות קודש

א-כח	מהגאון מוה"ר משה גרינוואלד בעל ערוגת הכושם זצ"ל
ב-טז	מכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע
ג-יז	מהגאון מוה"ר דוב בעריש מייזלש אבד"ק קראקא-ווארשא זצ"ל
ג-כד	שני מכתבים מהגה"ק משינאווא זצ"ל
ג-כו	מהגאון מוה"ר שלמה קלוגר מבראד זצ"ל
ד-יח	שני מכתבים מהגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות מבראד זצ"ל
ה-יח	שלשה מכתבים מהגה"ק בעל תפארת שלמה מרדאמסק זצ"ל
ה-כ	מהגה"ק מוה"ר ברוך הלברשטאם אבד"ק גארליץ זצ"ל
ו-לד	מכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע
ו-לד	מהגה"צ מוה"ר יצחק ישעי' הלברשטאם אבד"ק טשחויב זצ"ל הי"ד
ז-כ	שלשה מכתבים מהרה"ק מוה"ר מאיר מפרעמישלאן זצ"ל
ח-כז	שני מכתבים מהרה"ק מוה"ר יצחק אייזיק מזיריטשוב זצ"ל
ט-יט	מהגאון בעל שב יעקב אבד"ק ספר"מ זצ"ל
ט-כ	מהגאון בעל בנין אריאל אבד"ק אמשטרדם זצ"ל
י-כא	מהגאון מהרה"ר יהונתן אייבשיץ אבד"ק אה"ו זצ"ל
י-כב	מהגה"ק מוה"ר מרדכי דוב טווערסקי מהארנסטיופל זצ"ל

מדור זכרון לאחרונים

הג"ר אברהם מנחם שטיינבערג אב"ר בראד ז"ל א-כח	בדין עני המחפך בחררה
הג"ר שמואל פיהרער אב"ר קראם הי"ד ב-יח	בסוגיא דשליח נעשה עד
הג"ר פנחס הלוי הורוויץ ראב"ר קאסוב ז"ל ג-כא	בענין נס חנוכה
הג"ר עקיבא סופר אב"ד פרעשבורג ז"ל ג-כז	בענין אפקעניחו
הג"ר לוי יצחק גרינוואלד אב"ד צעהלים ז"ל ג-כט	בדין תפירה וקשירה בשבת
הג"ר גפתלי חירצקא העניג אב"ד שארמאש ז"ל ד-כא	בדין צירוף ב' חדרים למנין
הג"ר שלמה אברהם רזעכטא ז"ל ד-כא	בדין משלוח מנות לרבו
הג"ר מנחם מענדל בראכפעלד ז"ל ד-כג	במס' ביצה ט"ו ע"א
הג"ר יעקב לגרא אב"ד בני ברק ז"ל ד-כח	המתפס תמימים לבדק הבית
הג"ר אליעזר חיים רייש אב"ר באניהאר ז"ל ו-לז	בענין המטרת שבת הגדול
הג"ר שלום מאסקאוויטש אב"ד שאץ ז"ל ו-לח	בדין ס"פ כחמץ, ועוד
הג"ר חנוך צבי חכהן אב"ר בערדין ז"ל ז-כג	בדין תנופת שתי הלחם
הג"ר אלקנה זאבערמאן אב"ר יארינאווא ז"ל ז-כד	בדין עדות מחללי שבת
הג"ר יוסף ראזין אב"ד דווינסק ז"ל ח-ל	עשיית מקוה ממים שהוגדרו
הג"ר יצחק ווייס אב"ד קארלבורג ז"ל ח-לא	בדין מאכלים שנתחממו בשבת
הג"ר שלום יוסף פיינגבוים אב"ד לאקאטש ז"ל ט-כב	בדין המתנת ו' שעות
הג"ר יח"ל מייזלש אב"ד מאניסטריטש ז"ל י-כג	בסוגיא דמתוך

מדור פלפול והלכה

א-לא	הרב מו"ה נתן געשטעטנער שליט"א	בדין כיבוד אב ואם
א-לו	הרב מו"ה משה סאלאנט שליט"א	בדיני זימון

הרב מו"ה משה דוד שטיינווארציל שליט"א ב-כג
הרב מו"ה רפאל יצחק רייכמאן שליט"א ב-כז
ר' מאיר נתן נטע סג"ל לנדא נ"י ב-כח
הרב מו"ה יונתן בנימין גאלדבערגער שליט"א ג-ל
ר' אברהם משה שאיז נ"י ג-לר
הרב מו"ה שמואל עקיבא שלעזינגער שליט"א ד-כר
ר' יוסף יעקב געללער נ"י ד-כט
הרב מו"ה יוחנן סופר שליט"א ה-כז
הרב יחזקאל דוד הכהן שלאף נ"י ה-לא
הרב ישראל ווינד נ"י ה-לה
הרב מו"ה אברהם דוד הורוויץ שליט"א ו-מ
הרב יהושע פיהרער נ"י ו-מה
הרב מו"ה משה שטערן שליט"א ז-ל
ר' יחיאל יהודה פאפיער נ"י ז-לט
ר' יצחק גמזו נ"י ז-מ
הרב מו"ה אברהם חיים שפיצער שליט"א ח-לג
הרב שלמה ישראל פרישוואסער שליט"א ח-לט
הרב מו"ה בן ציון הכהן שליט"א ט-כה
הרב מו"ה אייזיק אזבאנדר שליט"א ט-לב
הרב מו"ה ישכר בער הלוי ראטנבערג שליט"א י-כה
ר' אברהם שמשון בראדס נ"י י-כט

קיום מ"ע בשעת השמד
כשו"ת מהרי"ט סי' צ"ט
כסוגיא דכבתה
בדיון מוקצה מחמת ח"כ
כדיש מס' בכא קמא
במצות קידוש החודש
בענין חביבה מצוה בשעתה
בדיון ברכת תפילין
בענין שירמוט
כדברי הרמ"א כהל' מגילה
דגים המתגדלים בלא קשקשת
בענין כל שאינו בוא"ז
בענין מנין לשנות הנוצרים
קנין חליפין שעשה כועז
בדיון עד מפי עד
בדיון כספי, ומוקצה
בענין זמן חיוב מעשרות
בענין פשטה קדושה ככולה
בדיון עדי קידושין
הערות כשו"ת חכם צבי
בדיון תוספות שביעית

מדור תפארת בחורים

הב' ישכר חיים בלוי נ"י א-מג
הב' צבי אלימלך פרענקל נ"י ב-לא
הב' אליעזר לערנער נ"י ג-לו
הב' חיים יחזקאל שרגא שארף נ"י ד-לא
הב' החתן צבי אליעזר גערמאן נ"י ה-לח
הב' יוסף צבי קליין נ"י ו-נ
הב' אפרים בינדיגער נ"י ז-מה
הב' אברהם בן ציון האניג נ"י ח-מה
הב' אברהם מאיר פאללמאן נ"י ט-לו
הב' החתן יעקב דוד פריערמאן נ"י י-לב

בענין עדים זוממים
בענין אין אדם מע"ר
בדיון שלוחות בנימין וקידושין
בענין לאו הניתן לתשלומין
בענין חזקה
כסוגיא דאומרת כרי לי
בענין קנין חליפין
בדיון אין מבטלין איסור לכתחלה
בדיון אין מבטלין איסור לכתחלה
בנדרים דף י"א

מדור עולת שבת בשבתו

כ"ק מרן ארומז"ר שליט"א א-מז
הגאון ר' יעקב מעמרין זצ"ל א-מז
הגאון ר' שמואל שמעלקא טויבש אב"ד יאס זצ"ל א-מז
הגאון ר' ישראל ליפשיץ אב"ד קליווא זצ"ל א-מח
הגאון ר' אנשיל יונגרייז אב"ד טשענגער זצ"ל א-מח
הגאון רא"ל הורוויץ אב"ד סטאניסלאוו זצ"ל א-מח
כ"ק מרן ארומז"ר שליט"א א-ממ
הגאון ר' יוסף לנדא אב"ד יאס זצ"ל א-ממ

לפ' בראשית
מסורה — ארץ ושמים
רש"י עה"פ זאת הפעם
לפ' נח
ויפתח נח את חלון התבה
שופך דם האדם כאדם
לפ' לך
ויאמר אליו אני אל שדי
ויעל אלקים מעל אברהם
לפ' וירא
ויהי אחר הדברים האלה
ויקח את שני נעריו אתו

הגאון ר' שמואל הילמאן אב"ד מיץ זצ"ל	א-מט	לפ' חיי רע"ק ח' יושב ודורש	לפ' תולדות
הגאון ר' יוקל הלוי תורוויץ אב"ד גלונא זצ"ל	א-נ	ויבא לו יין וישת	לפ' תולדות
הגה"ק ר' שלום רוקח אב"ד בעלז זצ"ל	א-נא	ברכני גם אני אבי	לפ' יוצא
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ב-לה	ונתן לי לחם לאכול	לפ' וישלח
הגאון ר' משה קרעמער אב"ד ווילנא זצ"ל	ב-לה	ויירא יעקב מאוד	לפ' וישלח
הגאון בעל חתם סופר אב"ד פרעשבורג זצ"ל	ב-לו	ויירא וגו' ויצר	לפ' וישב
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ב-לו	ברש"י עה"פ וישב יעקב	לפ' וישב
הגאון ר' מרדכי שפאלמער דיין בסאניק זצ"ל	ב-לו	ברש"י עה"פ וישב יעקב	לפ' וישב
הרה"ק ר' משה תורוויץ מראזוואראב זצ"ל	ב-לו	לחנוכה	לפ' וישב
הגאון ר' יוסף דרשן מפוזנא זצ"ל	ב-לו	רמז לחלל וחוראח	לפ' וישב
הגאון ר' שלמה קלוגר מבראר זצ"ל	ב-לו	לפ' מקץ	לפ' וישב
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ג-לה	את חטאי אני מזכיר	לפ' וישב
הגאון ר' נפתלי הכהן אב"ד גלונא רבתי זצ"ל	ג-לפ	ויחררו ויצא לבם	לפ' וישב
הגאון ר' דוד אופנהיים אב"ד פראג ונ"ש זצ"ל	ג-מ	לפ' ויגש	לפ' וישב
הגאון ר' אברהם טיקטין אב"ד ברעסלא זצ"ל	ג-מ	ועתה אל תעצבו	לפ' וישב
הגאון ר' גרשון אב"ד אולינאב זצ"ל	ד-לו	לפ' ויחי	לפ' וישב
הגאון ר' דובעריש רפאפורט אב"ד ראווא זצ"ל	ד-לו	וישב על המטה	לפ' וישב
הגאון ר' שמואל שמעלקא טויבש אב"ד יאס זצ"ל	ד-לה	לפ' שמות	לפ' וישב
הגאון ר' מאיר אריק אב"ד טארנא זצ"ל	ד-לה	נלכה נא דרך שלשת ימים	לפ' וישב
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ד-לפ	לפ' וארא	לפ' וישב
הגאון ר' שמואל שמעלקא טויבש אב"ד יאס זצ"ל	ה-מא	כי אפילות הנה	לפ' וישב
הגאון ר' אברהם טיקטין אב"ד ברעסלא זצ"ל	ה-מא	לפ' בא	לפ' וישב
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ה-מא	וישאלו איש מאת רעהו	לפ' וישב
הגאון ר' שמואל שמעלקא טויבש אב"ד יאס זצ"ל	ה-מא	לפ' בשלח	לפ' וישב
הגאון ר' אברהם טיקטין אב"ד ברעסלא זצ"ל	ה-מא	כי אני ר' רופאך	לפ' וישב
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ה-מא	לפ' יתרו	לפ' וישב
הגאון ר' שמואל שמעלקא טויבש אב"ד יאס זצ"ל	ה-מא	ממלכת כהנים וגוי קדוש	לפ' וישב
הגאון ר' אברהם טיקטין אב"ד ברעסלא זצ"ל	ה-מא	לפ' משפטים	לפ' וישב
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ה-מא	ורצע ארניו את אזנו	לפ' וישב
הגאון ר' שמואל שמעלקא טויבש אב"ד יאס זצ"ל	ה-מא	לפ' תרומה	לפ' וישב
הגאון ר' אברהם טיקטין אב"ד ברעסלא זצ"ל	ה-מא	ויקחו לי תרומה	לפ' וישב
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ה-מא	לפ' תצוה	לפ' וישב
הגאון ר' שמואל שמעלקא טויבש אב"ד יאס זצ"ל	ה-מא	ועשית ציץ זהב טהור	לפ' וישב
הגאון ר' אברהם טיקטין אב"ד ברעסלא זצ"ל	ה-מא	לפ' תשא	לפ' וישב
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ה-מא	לחדג אותם כהרים וגו'	לפ' וישב
הגאון ר' שמואל שמעלקא טויבש אב"ד יאס זצ"ל	ה-מא	פ' ויקהל	לפ' וישב
הגאון ר' אברהם טיקטין אב"ד ברעסלא זצ"ל	ה-מא	ויקהל משה וגו'	לפ' וישב
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ה-מא	לפ' ויקרא	לפ' וישב
הגאון ר' שמואל שמעלקא טויבש אב"ד יאס זצ"ל	ה-מא	במג"ע פ' ויקרא	לפ' וישב
הגאון ר' אברהם טיקטין אב"ד ברעסלא זצ"ל	ה-מא	לפ' וישב	לפ' וישב
כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	ה-מא	וצומו עלי וגו'	לפ' וישב
הגה"ק ר' שלום רוקח אב"ד בעלז זצ"ל	ה-מג	על העץ אשר הכין לו	לפ' וישב

ה-מג	הגאון ר' יוסף דרשן מפוזנא זצ"ל	לפ' צו רש"י עה"פ צו את אהרן לפ' שמיני
ה-מג	הגאון ר' יחזקאל ווייל אב"ד קארלסרוה זצ"ל	הן היום הקריבו וגו' להגדש"פ
ו-נג	הרה"ק ר' חנוך העניך מאלעסק זצ"ל	אין מסטירין אהה"פ אפיקומן
ו-נג	הנה"ק בעל ייטב לב אב"ד סיגעט זצ"ל	ואף אתה הקהה את שניו לחג הפסח
ו-נג	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	וראה את הרים וגו' לפ' אחרי
ו-נר	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	מפורה — כ"פ דקה
ו-נה	הנה"צ ר' יהודה ליבוש היילפרין מברעזאן זצ"ל	ללכת בהם לפ' קדושים
ו-נה	הגאון בעל שב יעקב אב"ד פפר"מ זצ"ל	במדרש עה"פ קדושים תחיו
ו-נה	הגאון ר' צבי הירש אב"ד ברלין זצ"ל	והדרת פני זקן לפ' אמור
ז-מז	הגאון ר' עקיבא קארניטצער אב"ד קראקא זצ"ל	ולא תחללו את שם קדשי לפ' בהר
ז-מז	הגאון ר' שמואל שמעלקא טויבש אב"ד יאס זצ"ל	במדרש עה"פ וכי ימוך אחיך לפ' בחקותי
ז-מז	הגאון ר' אברהם טיקטין אב"ד ברעסלא זצ"ל	ואכלתם לחמכם לשובע לשבועות
ז-מח	הנה"ק ר' מאיר יחיאל הלוי מאוסטראווצא זצ"ל	ברות. ויהי כאיפה שעורים לפ' נשא
ז-מח	הגאון ר' יוקל הלוי הורוויץ אב"ד גלוגא זצ"ל	והקריב אותה הכהן לפ' בהעלותך
ז-מט	הגאון ר' יעקב אב"ד לובלין זצ"ל	ותדבר מרים וגו' לפ' שלח
ז-מט	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	במדרש עה"פ שלח לך לפ' קרח
ז-נ	הגאון ר' שמואל מרגליות אב"ד סטריא זצ"ל	במדרש, מה ראה קרח במפורה, כ"פ ויאבדו
ז-נ	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	לפ' חקת
ח-מז	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א	עלו באר ענו לה
ח-מז	הגאון ר' רוד אופנהיים אב"ד פראג ונ"ש זצ"ל	ויבכו את אהרן לי יום לפ' בלק
ח-מח	הגאון ר' רביאל פרוסטיץ ראב"ד פ"ב זצ"ל	לא הביט און ביעקב לפ' פנחס
ח-מח	הגאון ר' אברהם טיקטין אב"ד ברעסלא זצ"ל	הנני נותן לו וגו' לפ' מטות
ח-מח	הגאון ר' שלמה קלוגר מבראד זצ"ל	אחר תאסף אל עמך לפ' מטעי
ח-מט	הגאון ר' יצחק הלוי אב"ד דוקלא זצ"ל	פאת קדמה אלפים באמה לפ' דברים
ח-מט	הגאון ר' יוסף דרשן מפוזנא זצ"ל	וחצרות ודי זהב
ח-נ	הגאון ר' יוסף תאומים בעל פרי מגדים זצ"ל	במפורה — ג"פ הואיל

למ' ואתחנן
 בכל לכבד ובכל נפשך
 לתשעה באב
 באיכה. ודמעתה על לחי'
 למ' עקב
 במדרש, שמא לרעתך וכו'
 בפרשת וחי' אם שמוע
 למ' ראה
 כי ירחיב ד"א את גבולך
 שמור ושמעת וגו'
 למ' שופטים
 סמיכת הפרשיות
 ועל פיהם יחי' כל ריב
 למ' תצא
 ולקחת לך לאשה
 למ' תבא
 במסורה ב"מ תלואים
 גם כל חלי וכל מכה
 למ' נצבים
 לא יאבה ד' סלוח
 למ' האוינו
 במסורה ב"מ ותשמע
 אמרתי אפאיהם וגו'
 למ' וילך
 וקם העם הזה וינה
 לראש השנה
 בטור סי' תקס"ה
 ואל תעש לו מאומה
 לעשיית
 האומר אחטא ואשוב
 בע"ת עדימי מצדיקים
 ליוה"כ
 במדרש שוחר טוב

מדור תמיהות וישובים

ישוב על קו' תוס' ביצה כ'
 פליאה בדברי הגרנ"ש ליפשיץ
 תמי' ברש"י ברכות י"ב:
 תמי' בחת"ס עה"ת
 תמי' בספר זרע יעקב
 תמי' בספר באר יצחק
 תמי' בדברי הספורנו
 תמי' בדברי האבן עזרא
 הערה ברש"י תענית כ"ו.
 ישוב לד' מהרש"א תענית י'
 ישוב על לשון הרמב"ם
 תמי' כס' מפרשי הים
 תמי' כס' שפת אמת

הנאון ר' יחזקאל לנרא בעל נורע ביהודה זצ"ל ט-לח
 כ"ק מרן ארומור שליט"א ט-לח
 הנאון ר' מרדכי יוסקינר ר"ב אב"ד לובלין זצ"ל ט-לח
 הנאון ר' אברהם טיקטין אב"ד ברעסלא זצ"ל ט-לח
 הנה"ק ר' מאיר יחיאל הלוי מאוסטראווצא זצ"ל ט-מ
 כ"ק מרן ארומור שליט"א ט-מ
 הנאון ר' רוד אופנהיים אב"ד פראג ונ"ש זצ"ל ט-מא
 הנאון ר' שלמה קלוגר מבראר זצ"ל ט-מא
 הנאון בעל שב יעקב אב"ד פפר"מ זצ"ל י-לז
 כ"ק מרן ארומור שליט"א י-לז
 הנאון ר' ישראל שפירא אב"ד קאליש זצ"ל י-לח
 הנאון ר' רוד אופנהיים אב"ד פראג ונ"ש זצ"ל י-לח
 כ"ק מרן ארומור שליט"א י-לח
 הנאון ר' רוד אופנהיים אב"ד פראג ונ"ש זצ"ל י-לח
 הנאון בעל חוות רעת אב"ד ליסא זצ"ל י-מ
 הרה"ק בעל אור לשמים מאפטא זצ"ל י-מא
 כ"ק מרן ארומור שליט"א י-מא
 הנאון ר' ארי' ליב אב"ד קראקא זצ"ל י-מא
 הנאון ר"ר העשיל אב"ד קראקא זצ"ל י-מב
 הנאון ר' אברהם אביש אב"ד פפר"מ זצ"ל י-מב

הרב נחום מאיר גערמאן נ"י א-נא
 הרב נחום מאיר גערמאן נ"י א-נא
 ר' בן ציון יהודה ליב טווערסקי נ"י א-נב
 ר' בן ציון יהודה ליב טווערסקי נ"י א-נב
 הנאון ר' חיים רוב גראס אב"ד פעטרווא ז"ל ב-מ
 הנאון ר' חיים רוב גראס אב"ד פעטרווא ז"ל ב-מ
 ר' שמעון שמעוניכין נ"י ב-מא
 ר' שמעון שמעוניכין נ"י ב-מא
 הנאון ר' יעקב שור אב"ד קיטוב ז"ל ג-מא
 הרב שאול רוד ארי' קנאבלאך נ"י ג-מא
 הב' משה יעקב צימראנענבוים נ"י ג-מב
 הרב פנחס הירשפרונג שליט"א ר-מ
 הרב פנחס הירשפרונג שליט"א ר-מ

ישוב לר' הא"ע וספרנו
 ב' פליאות בדברי הגרעק"א
 תמי' בתרגום ירושלמי
 ב' תמיות בדברי הרש"ש
 הקרה בחת"ס עה"ת
 תמי' בספר מנחה כלולה
 גירסא נבונה בחק עקב
 גירסא נבונה ברש"י יומא ל"ג:
 תמי' בתוס' מנחות מ"ד:
 תמי' בס' דברי דוד
 גירסא נבונה בתרגום יב"ע
 תמי' בס' דרכי תשובה
 תמי' בס' המשנה מאמרות
 פליאה במהרש"א גיטין נ"ו:
 פליאה בשפתי חכמים על כרכות
 תמי' ברש"י פ' ראה
 תמי' בס' מנחם משיב נפש
 הקרה בדברי הנצי"ב
 תמי' בדברי הראש יוסף
 תמי' בס' מסגרת השלחן
 ישוב לקושית האחרונים

מדור הנאחבים והנעימים

דבר נחמד על פ' לך
 במס' ביצה ד' ע"א
 מכתבי תורה

מדור זכור ימות עולם

התיסדות חברה נושאי המטה בק"ק הלכרשטאט (תקמ"ט לפ"ק)
 בנין בית תפלה בק"ק דראהביטש (תר"ה לפ"ק)
 לקט ענינים שונים מהגה"ק משינאווא זצ"ל
 צוואת הגאון מוה"ר יצחק הלוי הורוויץ אבד"ק אה"ו זצ"ל (תקי"ח לפ"ק)
 כתב רבנות מק"ק פוזנא להגאון בעל בית שמואל אחרון זצ"ל (תקס"א לפ"ק)
 לקט ענינים שונים מכ"ק מרן הגה"ק מצאנו זי"ע
 ביאת מלך צרפת לביהכנ"ס דק"ק מיץ (תי"ח לפ"ק)
 רשימת צאצאי הגאון מוה"ר משה נראל אבד"ק מיץ זצ"ל
 קול קורא לעזרה על שריפה בעיר אייזענשטאט (תקנ"ה לפ"ק)
 התיסדות חברה לימוד ש"ס ומשניות בק"ק חוסט (תרל"ג לפ"ק)

מדור תעודות וסמיכות

כתב היתר הוראה
 כתב היתר הוראה
 מכתב הסכמה
 מכתב הסכמה
 מכתב הסכמה
 מכתב הסכמה
 כתב חבר
 כתב חבר
 מכתב תעודה

הרב ישראל שמואל הלוי הורוויץ נ"י
 הרב ברוך נתן הלכרשטאט נ"י
 ר' יורל ליכנשטיין נ"י
 הרב שמחה רובין נ"י
 ר' שמריהו ציטראנענבוים נ"י
 הרב אשר ועליג גאלרמאן נ"י
 הרב יצחק אייזיק הכהן האנדלער נ"י
 הרב יצחק אייזיק הכהן האנדלער נ"י
 הרב ברוך חנה גרינפעלד נ"י
 הרב ברוך חנה גרינפעלד נ"י
 הרב ברוך חנה גרינפעלד נ"י
 הרב פינחס הירשפרונג שליט"א
 הרב פנחס הירשפרונג שליט"א
 הרב נחום מאיר גערמאן נ"י
 הרב נחום מאיר גערמאן נ"י
 הרב ישראל שמואל הורוויץ נ"י
 הרב ישראל שמואל הורוויץ נ"י
 ר' צבי י. פריערמאן נ"י
 הרב יצחק לעבאוויטש נ"י
 הרב יצחק לעבאוויטש נ"י
 ר' שמריהו ציטראנענבוים נ"י

הר' ברוך קאנענגיסער הי"ד מקראקא
 הר' שמואל טייטלבוים הי"ד מנארליץ
 הר' מנחם סג"ל מאנדל הי"ר מבאכניא

א-גד
 ב-מב
 ג-מו
 ד-מר
 ה-מו
 ו-נח
 ז-סב
 ז-סג
 ח-נב
 י-מד

הגאון ר' שמואל שמעלקא אבד"ק סעליש זצ"ל
 הגאון בעל קול ארי' אבד"ק בערענסאז זצ"ל
 הגאון בעל נודע ביהודה אבד"ק פראג זצ"ל
 הגאון ר' חיים הכהן רפ"א אבד"ק לבוב זצ"ל
 הגאון בעל בנין אריאל אבד"ק אמ"ד זצ"ל
 הגאון ר' משה היילפרין אבד"ק מינסק זצ"ל
 הגאון בעל פני יהושע אבד"ק פפד"מ זצ"ל
 הגאון ר' יהושע העשיל אבד"ק שוואבך זצ"ל
 הגאון בעל חתם סופר אבד"ק פ"ב זצ"ל

ד-מב

כתב חבר	הגאון בעל כתב סופר אבר"ק פ"ב זצ"ל	ד-מג
כתב חבר	הגאון בעל שבט סופר אבר"ק פ"ב זצ"ל	ד-מג
כתב מורנו	הגאון ר' צבי הירש אבר"ק קיצע זצ"ל	ו-גט
כתב חבר	הגאון ר' נחום טריביטש אבר"ק ג"ש זצ"ל	ו-גט

צילומי כתבי קודש

הגאון ר' עקיבא איגר אבר"ק סזנא זצ"ל	א-י, ז-ס
הגאון ר' שמואל שמעלקא אבר"ק פעליש זצ"ל	א-גח
הגאון בעל קורא ארי' אבר"ק בערענסאז זצ"ל	א-גט
הגאון בעל ערוגת הברשם אבר"ק חוסט זצ"ל	א-סג
הגאון ר' ארי' ליב אבר"ק אמשטרדאם זצ"ל	ב-י
הגאון ר' משה היילפרין אבר"ק מינסק זצ"ל	ב-מו
הגאון בעל גודע ביהודה אבר"ק פראג זצ"ל	ב-מז
הגאון ר' חיים הכהן רפ"ם אבר"ק לבוב זצ"ל	ב-מח
הגאון ר' שאול אבר"ק אמשטרדאם זצ"ל	ב-מח
הגה"ק ר' יחזקאל שרגא הלברשטאם אבר"ק שינאווא זצ"ל	ג-כה
הגאון בעל פני יהושע אבר"ק פסדר"מ זצ"ל	ג-מד
הגאון ר' יהושע העשיל לבוב אבר"ק שוואבך זצ"ל	ג-מה
הגאון ר' משה חאגיז זצ"ל	ה-ט
הגה"ק בעל ישמח משה אבר"ק אוהעל זצ"ל	ה-טו
הגה"ק בעל תפארת שלמה מראדמסק זצ"ל	ה-יט
הגה"ק ר' ברוך הלברשטאם אבר"ק גארליץ זצ"ל	ה-כ
הגאון ר' רפאל ישראל קמחי דיין בעיה"ק צפת זצ"ל	ו-יא
הגאון ר' צבי הירש ברודא אבר"ק קיצע זצ"ל	ו-ס
הגה"צ ר' נפתלי חיים הורוויץ מדויקוב זצ"ל	ז-טו
הרה"ק ר' מאיר מפרעמישלאן זצ"ל	ז-כא
הגאון ר' משה הכהן נראל אבר"ק מיץ זצ"ל	ז-סא
החכם ר' טובי הרומא בעל מעשה טובי זצ"ל	ז-סה
הגאון ר' יעקב יהודה אויש דיין בק"ק פראג זצ"ל	ט-טו

מפתח השמות עפ"י סדר א-ב

כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א א-ו, א-מו, א-מט, ב-ה, ב-לת, ב-לו, ג-ו, ג-לט, ד-ר, ד-לט, ה-ו,
 ה-מב, ו-ו, ו-נר, ז-ה, ז-ג, ח-ה, ח-מו, ט-ה, ט-לט, ט-מא, י-ה, י-לו, י-לט, י-מא
 הגאון ר' אברהם מיקטין אבר"ק ברעפלא ג-מ, ה-מא, ז-מו, ח-מ, ט-מ
 הגאון ר' אברהם אביש אבר"ק ספר"מ י-יא, י-מב
 חב' אברהם בן ציון האניג ח-מח
 הרב אברהם דוד הורוויץ ו-מ
 הרב אברהם חיים שפיצער ח-לג
 הגאון ר' אברהם זאב פרענקיל אבר"ק פשעווארסק ז-יג
 הגאון ר' אברהם יחזקאל רייך אבר"ק באנאוויץ י-כ
 הגאון ר' אברהם יהודה הכהן שווארץ אבר"ק מאד א-גט
 הגאון ר' אברהם יצחק גליק אבר"ק פאלטשאוא ח-כה
 חב' אברהם מאיר פאללמאן ט-לו
 הגאון ר' אברהם מנחם שטיינבערג אבר"ק בראד א-כח
 ר' אברהם משה שאי ג-לד
 הגאון ר' אברהם שמואל סופר אבר"ק פ"ב בעל כתב סופר ד-מג
 ר' אברהם שמשון בראדט י-כט
 הגאון ר' אהרן משה טויבש אבר"ק יאס בעל קרני ראם ח-יג
 הגאון ר' אהרן שמואל סאד אבר"ק סערדאהעל א-יא
 הרב אייזיק אזבאנדר ט-לב
 הגה"צ ר' אלי' אייכנשטיין מזריטשוב ח-כט
 הגאון ר' אלי' דוד ראבינאוויץ-תאומים (אדר"ת) אבר"ק מיר ד-יו
 הגאון ר' אליעזר חיים דייטש אבר"ק באניחאד ו-לו
 חב' אליעזר לערנער ג-לו
 ר' אלכנסר אליעזר קנאפפלער ח-סד
 הגה"ק ר' אלעזר ניפן טייטלבוים אבר"ק דראהביטש ב-מג
 ר' אלעזר גאלדמאן ה-מו
 הגאון ר' אלקנה זאבערמאן אבר"ק יארדינאו ז-כד
 הגאון ר' אפרים זלמן מרגליות מבראד בעל בית אפרים ר-יח
 חב' אפרים בינדינער ז-מח
 הגאון ר' ארי' ליבוש הורוויץ אבר"ק סטרי בעל הרי בשמים א-יט
 הגאון ר' ארי' ליב הורוויץ אבר"ק סטאניסלאוו א-מט
 הגאון ר' ארי' ליב אבר"ק אמשטראם ב-ז
 הגאון ר' ארי' ליב אבר"ק קראקא י-מא
 הגאון ר' אשר אנשיל יונגרייז אבר"ק פשענער בעל מנוחת אשר א-מח
 הרב אשר זעליג גאלדמאן א-מא, ו-גו
 הגאון ר' בנימין וואלף איגד אבר"ק לייפניק ה-טז
 הגאון ר' בנימין וואלף לעוו אבר"ק בעל שערי תורה ח-טו
 הרב בן ציון הכהן ט-כה
 הרב בן ציון רוב הלברשטאם י-ג
 ר' בן ציון יהודה ליב טווערסקי א-גב
 הגאון ר' בצלאל רנשבורג מפראג ו-טז
 הגה"ק ר' ברוך הלברשטאם אבר"ק גארליץ ה-כ
 הרב ברוך קאנעניסער מקראקא א-גג
 הרב ברוך חנה גרינפעלד ז-גב
 הרב ברוך נתן הלברשטאם ד-מא
 הגאון ר' גדלי' מיקטין אבר"ק שווערזענץ ב-יא
 הרב גדלי' יוסף אויערבאד ח-סג
 הגאון ר' גרשון אבר"ק אולינאב ד-לו
 הגאון ר' רוב בעריש הכהן רפאפורט אבר"ק ראווה ד-לח
 הגאון ר' רוב בעריש ווינדענפעלד אבר"ק טשעבין ז-כט

הגאון ר' דוב בעריש מייזליש אבד"ק קראקא-ווארשא ב-יו
הגאון ר' דוד אופנהיים אבד"ק פראג וניקלשבורג ג-מ, ח-מז, ט-מא, י-לט, י-מ
הגאון ר' דוד דייטש אבד"ק קיר חדש בעל אוהל דוד ג-יב
הגאון ר' דניאל פרויסטיין ראבד"ק פרעשבורג ו-כ, ח-מח
הרב חילל וויינבערגער א-סב
הגאון ר"ר העשיל אבד"ק קראקא י-מב
הגאון ר' זכרי' מענדל אבד"ק לעסלא ג-ח
כ"ק מרן הגה"ק ר' חיים הלברשטאם אבד"ק צאנז בעל דברי חיים ב-מז, ו-לר, ו-נה
הגאון ר' חיים הכהן רפאפורט אבד"ק לבוב ב-מח
הגאון ר' חיים דוב גראס אבד"ק מעטרווא ב-מא
הב' חיים יחזקאל שרגא שארף ד-לא
הרב חיים נחום ליכטנשטיין ו-סה
הרה"ק ר' חנוך העניך מאלעסק ו-נג
הגאון ר' חנוך צבי הכהן אבד"ק בענדויז-כג
החכם ר' טובי' הרמא בעל מעשה טובי' ז-סד
הגאון ר' יודי' טיאה ווייל אבד"ק קארלסרוה ח-מג
הגה"צ ר' יהודה ליבוש היילפרין מברעזאן בעל אמרי יהודה ו-נה
ר' יודא הכהן שטראספער ג-מח, ו-ג
ר' יודל ליכטנשטיין ד-מא
הגאון ר"ר יהונתן אייבשיץ אבד"ק אח"י י-כא
הרב יהושע סיהרער ו-מח
הרב יהושע צבי הלוי יונגרייז ד-מח
הגאון ר' יהושע העשיל לבוב אבד"ק שוואבך ג-מג
ר' יואל שרייבער ו-סה
הרב יוחנן סופר ה-כז
הרב יונתן בנימין גאלדבערגער ג-ל
הרב יונתן בנימין כ"ץ ו-סד
הגאון ר' יוסף דרשן מפוזנא בעל יסוד יוסף ב-לז, ה-מג, ח-מט
הגאון ר' יוסף לנדא אבד"ק יאס א-מט
הגאון ר' יוסף ראזין אבד"ק רויזנעק בעל צפנת פענח ח-ל
הגאון ר' יוסף תאומים אבד"ק ספר"מ בעל פרי מגדים ח-ג
הגאון ר' יוסף שאול הלוי נאטהנזאחן אבד"ק לבוב ג-י
הגאון ר' יוסף חגיגא ליסא מייזלס אבד"ק מאנשטרישץ י-כג
ר' יוסף דניאל הלוי מייזעלס א-סב
ר' יוסף מנחם באב"ד ט-מט
ר' יוסף יעקב געללער ד-כט
הב' יוסף צבי קליין ו-ג
הרב יחזקאל דוד הכהן שלאף ח-לא
הגה"ק ר' יחזקאל שרגא הלברשטאם אבד"ק שינאווא ג-כד, ג-מו
הגאון ר' יחזקאל סג"ל לנדא אבד"ק פראג בעל נודע כיהודה ב-מר, ח-לח
הגאון ר' יחיאל מויכל הלוי מנלוגא אבד"ק אייזענשטאט ח-גד
הגאון ר' יחיאל מויכל עפשטיין אבד"ק נאווארדאק בעל ערך השלח ד-יד
הגאון ר' יעקב הכהן מאפרש אבד"ק ספר"מ בעל שב יעקב ו-נה, ז-יב, ט-יט, י-לז
הגאון ר' יעקב מעמדין א-מז, ב-יג, ו-ז
הגאון ר' יעקב לארבערבוים אבד"ק ליסא בעל חוות דעת י-מ
הגאון ר' יעקב אבד"ק לובלין ז-מט
הגאון ר' יעקב לנדא אבד"ק בניברק ח-כה
הגאון ר' יעקב יהודה אויש דיין בק"ק פראג ט-ח
הגאון ר' יעקב שור אבד"ק קוטב ג-מא
הגאון ר' יעקב יהושע אבד"ק ספר"מ בעל פני יהושע ג-מג
הגאון ר' יעקב יוקל הלוי הורוויץ אבד"ק גלוגא א-ג, ז-מח

הרב יעקב חיים סופר ח-נמ

הרב יעקב מנחם לאנגער ט-מר

הרה"ק ר' יעקב הורוויץ אבר"ק מעליץ י-יה

הב' החתן יעקב דוד פריעדמאן י-לב

הגאון ר' יצחק הלוי אבר"ק דוקלא ופרעשבורג ח-ממ

הגאון ר' יצחק הלוי הורוויץ אבר"ק סטאניסלאוו ח-מז

הגאון ר' יצחק הלוי הורוויץ אבר"ק אה"ו ר-מר

הגאון ר' יצחק ווייס אבר"ק קאדלבורג ח-לא

הגאון ר' יצחק פאציפיק אבר"ק וויניציאה ו-ט

הגאון ר' יצחק שאכרליס דיין בק"ן פרעשבורג בעל קרבן אשם ב-יר

הרב יצחק לעבאוויטש י-מנ

הרב יצחק זעקל פאללאק ז-ממ

הגאון ר' יצחק מרדכי אבר"ק גריידיץ ו-כג, י-נג

הרה"ק ר' יצחק אייזיק אייכנשטיין מזידטשוב ח-כז

הרה"ק ר' יצחק ישעי' הלברשטאם אבר"ק טשחוב ו-לד

ר' יצחק שמואל גמזו ז-מ

ר' יצחק אייזיק האנדלער ו-נז, י-ממ

הגה"ק ר' יקותיאל יהודה טייטלבוים אבר"ק סיגעט בעל ייטב לב ו-נג

הרב ישכר בער הלוי רוסנברג י-כה

הגאון ר' ישעי' ברלין אבר"ק ברעסלא ד-מ

הגאון ר' ישראל שפירא אבר"ק קאליש י-לח

הגאון ר' ישראל ליפשיץ אבר"ק קליווא א-מה

הרב ישראל ווינר ח-לה

הרב ישראל שמואל הלוי הורוויץ ד-מ, ט-מג

ר' ישראל מרדכי דוד נויגרעשל ד-ממ

הגאון ר' לוי יצחק גרינוואלד אבר"ק צעהלים ג-כמ

הגאון ר' מאיר אריק אבר"ק טארנא ד-לט

הגאון ר' מאיר שישלם ראבד"ק פראג ו-יג, י-יב

הרה"ק ר' מאיר הורוויץ מאפטא בעל אור לשמים י-מא

הרה"ק ר' מאיר מפרעמישלאן ז-כ

ר' מאיר נתן נטע סג"ל לנדא ב-כח

הגה"ק ר' מאיר יהואל הלוי מאוסטראווצא ז-מח, ט-מ

הגאון ר' מיכאל בכרך ראבד"ק פראג ו-יב

הגאון ר' מנחם מענדל בראכמערלר ח-כג

הרב מנחם סג"ל מאנרל מבאכניא ז-נג

הרב מנשה פילאפף ט-ממ

הגה"ק ר' מרדכי דוב שווערסקי מהארנסטייפל ו-כה, י-כב

הגאון ר' מרדכי יוסקינד רוסנברג אבר"ק לובלין ט-לט

הגאון ר' מרדכי גרשון שפאלטער דיין בק"ק סאניק ב-לו

הגאון ר' משה גרינוואלד אבר"ק חוסט בעל ערוגת הכושם א-כה

הגאון ר' משה היילפרין אבר"ק מינסק ב-מו

הגאון ר' משה הכהן נראל אבר"ק מיץ ז-ז

הגאון ר' משה סופר אבר"ק פרעשבורג בעל חתם סופר ב-לו, ד-מב, ו-יד, י-מו

הגאון ר' משה קרעמער אבר"ק ווילנא ב-לה

הגאון ר' משה שיק אבר"ק חוסט א-מו, י-מו

הגאון ר' משה חאגיז ח-ח

הגה"ק ר' משה טייטלבוים אבר"ק אוהעל בעל ישמח משה ח-י

הרב משה שטערן ז-ל

הרב משה דוד שטיינזארג ציל ב-כג

הרב משה סאלאנט א-לו

הרה"ק ר' משה הורוויץ מראזוואראב ב-לו

חב' משה יעקב ציטראנענבוים ג-מב
 הגאון ר' משה עזריאל ראטטער ח-סב
 הגאון ר' משולם זלמן אשכנזי אבד"ק לובלין ד-יג
 הגאון ר' משולם זלמן לארבערבוים דומ"ץ בואלקאווא ז-טז
 הגה"צ ר' נפתלי חיים הורוויץ מדויקוב בעל מנחה חדשה ז-יד
 הגאון ר' נפתלי הכהן אבד"ק גלוגא רבתי ג-מ
 הגאון ר' נפתלי הירצקא העניג אבד"ק שארמאש ר-כא
 הגאון ר' נחום טריביטש אבד"ק ניקלשבורג ו-ס
 הגאון ר' נחום פייגענבוים אבד"ק קראסניבראד ו-כז
 הרב נחום מאיר גערמאן א-נא, ד-מז, ח-נא
 הרב נתן געשטעטנער א-לא
 הגאון ר' עקיבא איגר אבד"ק פוזנא א-ח, ז-י
 הגאון ר' עקיבא קארניטצער אבד"ק קראקא ז-מז
 הגאון ר' עקיבא סופר אבד"ק פרעשבורג ג-כז
 הגאון ר' פנחס הלוי הורוויץ ראבד"ק קאסוב בעל פתחא זוטא ב-כא
 הרב פנחס הירשפרונג ד-מ, ח-נא
 הגאון ר' צבי הירש אבד"ק ברלין ו-נה, ח-ז
 הגאון ר' צבי הירש ברודא אבד"ק קיצע ו-נט
 ר' צבי הירש פירדמאן ו-סה, ט-מג
 הרב צבי מאיר גינזבערג ח-נה
 ר' צבי אליעזר גערמאן ח-לח
 חב' צבי אלימלך פרענקל ב-לא
 ר' רפאל אהרן כ"ץ ח-ס
 הרב רפאל יצחק רייכמאן ב-כז
 הגאון ר' רפאל יצחק קמחי דיין בעיה"ק צפת ו-יא
 הגאון ר' שאול אבד"ק אמשטערדאם בעל בנין אריאל ב-מה, ט-כ
 הרב שאול דוד ארי' קנאבלאך ג-מב
 הרב שמחה רובין ח-מר
 הגאון ר' שמחה בונם סופר אבד"ק פ"ב בעל שבט סופר ד-מג
 ר' שמחה פינחס שטראהלי ו-סב
 הגה"ק ר' שלום רוקח אבד"ק בעלזא א-נא, ח-מג
 הגאון ר' שלום יוסף הלוי פייגענבוים אבד"ק לאקאטש ט-כב
 הגאון ר' שלום מרדכי הכהן אבד"ק ברעזאן ג-טו, ח-כא
 הגאון ר' שלום מאסקאוויטש אבד"ק שאץ ו-לח, י-כה
 הגאון ר' שלמה קלוגר מבראד ר-לו, ג-כו, ח-מט, ט-מא
 הגה"ק ר' שלמה מרדאמסק בעל תפארת שלמה ח-יח
 הגאון ר' שלמה אברהם רעכטא בעל בכורי שלמה ח-כא
 הרב שלמה ישראל פרישוואסער ח-לט
 הגאון ר' שמואל הילמאן אבד"ק מיץ א-ג
 הגאון ר' שמואל פיהרער אבד"ק קראס ב-יח
 הגאון ר' שמואל שמעלקא טויבש אבד"ק יאס א-מז, ד-לח, ח-מא, ז-מז
 הגאון ר' שמואל שמעלקא קליין אבד"ק סעליש בעל צרור החיים א-נח
 הגאון ר' שמואל מרגליות אבד"ק סטרי י-טז
 הרב שמואל טייטלבוים מגארליץ ב-לח
 הרב שמואל עקיבא יפה־שלעזינגער ד-כר
 הרב שמעון אוסמאן ג-מט
 ר' שמעון שמעוניוויץ ב-מב, ח-ס
 ר' שמריהו ציטראנענבוים ח-מה, י-מג

חותמין בכרכה

כצאת השנה מקדימין אנו את פני

כבוד קדושת עמ"ר מרן אדמו"ר שליט"א

בברכותינו הנאמנות

ברכת כתיבה וחתימה טובה לאלתר לחיים טובים ולשלום

בבריות גופא ונהורא מעליא ובחיוזוק ואימוץ כח להשפיע עלינו כל מיני
השפעות טובות כשאיפת נפשו הטהורה.

ונזכה כולנו יחד במהרה לקבל את פני משיח צדקנו
תחת דגלו של כ"ק רבינו שליט"א, אכ"ר.

ופה מקום אתנו לאחל ולברך לכל אנ"ש וידידינו החותמים הנכבדים שיחיו
שנה טובה ומאושרת.

תכלה שנה וקללותי' — תחל שנה וברכותי'

כעתירת וברכת,
המערכת

Simcha-Graphic Associates

Typesetters and Publishers

4914 - 13th Avenue — Brooklyn, N. Y. 11219

Tel. (718) 854-4830

נרפס ברפוס האחים גרויס

Printed in U.S.A. GROSS BROS. Printing Co. Inc.

3125 SUMMIT AVENUE, UNION CITY, NJ 07087

Tel. (201) 865-4606 • (212) 594-7757

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאלער לשנה

בקאנאדע = 20 דאלער לשנה

בעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנר = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = ברואר רגיל 20 דאלער לשנה

ברואר אויך 30 דאלער לשנה

From:

KEREM SHLOMO

M.E.CH. of Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.

U.S. POSTAGE

PAID

Permit No. 285

BROOKLYN, N.Y.

Address Correction Requested

Forwarding & Return Postage Guaranteed

(Please send P.S. form 3547)

516
MR.
MORDCHA GROSS
1621 56 ST
BROOKLYN, NY 11204

קובץ

נרם שלמה

הוצאת נרם שלמה, תל אביב, 1977

קובץ מוקדש למשול ולחלפה ואגדה וסיפור דתות
ואגדות קדומים ועתיקים שונים מנאוגי ועד
ההתאחדות של המדינה ופיתוח המדינה

שנת ה'תשנ"א (1977) תשנ"א (1977)

הוצאת נרם שלמה

בית מדרש נרם שלמה, תל אביב

1577 48th Street

Brooklyn, New York 11219

Tel. 871-6623

א. הווארד מוריס גליס
ב. גאורג
ג. גאורג
ד. גאורג
ה. גאורג
ו. גאורג
ז. גאורג
ח. גאורג
ט. גאורג
י. גאורג

יא. גאורג
יב. גאורג

יג. גאורג
יד. גאורג

טו. גאורג
טז. גאורג
יז. גאורג
יח. גאורג

יט. גאורג
כ. גאורג

כא. גאורג
כב. גאורג

כג. גאורג
כד. גאורג

כה. גאורג
כו. גאורג

כז. גאורג
כח. גאורג

כט. גאורג
ל. גאורג

לא. גאורג
לב. גאורג

לג. גאורג
לד. גאורג

לה. גאורג
לו. גאורג

לז. גאורג
לח. גאורג

לט. גאורג
לך. גאורג

לם. גאורג
לנ. גאורג

לס. גאורג
לט. גאורג

Printed
by Carver

Printed
by Carver

דברים אחדים

מצאנו לנכון להודיע ולהרגיש לפני הקוראים החשובים יחיו
איזה ענינים הנוגעים לקובצנו „כרם שלמה“.

(א) היות שלאחרונה נודע לנו שאיזה אנשים התירו לעצמם להדפיס בספרים
דברים שנדפסו בכרם שלמה בלי שאילת רשות מהמערכת, למרות שבכל קובץ
נדפס באר היטיב „אזהרה חמורה“ לבלי להדפיס שום דבר שנדפס בקובצנו בלי
רשות מאת המערכת, לכן הננו מודיעים ומזהירים בזה, שלא נוכל לישב בחיבוק
ידים ולשתוק על עולה כזאת, ונהי' מוכרחים לנקוט צעדים חמורים לקיים את
האזהרה הנ"ל בתוקפה. ולהשומעים יונעם ותבא עליהם ברכת טוב.

(ב) מכתבים המתקבלים בבית המערכת, בלי שם הכותב עם האדרעס שלו,
לא יודפסו.

(ג) הקוראים שיחיו השולחים לבית המערכת חומר להדפסה, ורואים שעברו
כמה חדשים ולא נדפס, אל יתרעמו, כי לכל זמן ועת לכל חפץ.

(ד) נבקש מאד את כל המשתתפים בכתיבת חידו"ת, מאמרים, מכתבים,
וכו', לחוס על זמנינו היקר, לכתוב בלשון צח ומפורש, ובכתב נאה וברור, ושלא
תהא אות אחת נוגעת בחברתה, כדי שלא להכביד עוד יותר על מלאכתינו. ומי
שאינו יכול לאמץ את ידו לכתוב ככה, יתן לזולתו לכתוב או להעתיק בעבורו.
(ה) כמו כן נבקש את הכותבים שלא להאריך יותר מדאי, כי אין הקובץ
מיועד למאמרים ארוכים.

(ו) שום מכתב או צילום כת"י לא יוחזר לשולחם, ומי שרוצה להחזיק בידו
העתקה, מתבקש שיעתיקנו או יצלמנו טרם שישלחנו לבית המערכת.

(ז) כבר כתבנו כמה פעמים שלא נוכל להאריך בתוארים, כראוי לכל אחד
ואחד, מטעמים המובנים. בדרך זה הלכנו עד הנה, וכן בדעתינו לעשות להלאה
ברצ"ה.

(ח) אנ"ש שהשמחה במעונם מתבקשים להודיע להמערכת בכתב או ע"י
טעלעפאן, כדי שלא יצטרכו להרגיש איזה פגיעה בכבודם ח"ו, מחמת שנשמט
שמן.

(ט) נא שלא להכביד עולנו בעניני גשמיים, בעכיבת משלוח דמי חתימה.

שלחו נא דמי החתימה תומ"י בראשית השנה טרם שאנו שולחים הזכרות
פעמיים ושלש.

(י) בהזדמנות זו ראוי להביע תודתינו מעומק הלב לאותם הקוראים שיחיו
המסייעים לדבר מצוה ע"י שמוסיפים מעצמם על דמי החתימה הקבוע של חמש
עשרה דאללער. — אחד המרבה ואחד הממעיט יתברך מן השמים בשפע ברכות
והצלחות, אכ"ר.

בברכת התורה,

מערכת כרם שלמה

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

אבי מורי הרבני החסיד הנכבד

מוה"ר יחיאל מיכל במוה"ר חיים יהודה ליבער ע"ה

ה' חסיד נלהב ודבוק מאוד

לב"ק מרן אדמו"ר זצ"ל הי"ד

ולהבחל"ח לב"ק מרן אדמו"ר שליט"א

נלב"ע ביום י"ב לחודש מרחשון שנת תשל"ט לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,

חיים יהודה ליב ליבער

לונדון יע"א

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש לעילוי נשמת
האשה החשובה מרת אסתר רבקה בת מו"ה איסר ע"ה
בירנבוים
נפטרה בשם טוב ביום כ"ג לחודש מרחשון שנת תשמ"א לפ"ק
תהא נשמתה צרורה בצרור החיים
הונצח ע"י בני' וחתני',
אלחנן צבי הכהן גלאנצער
שלום איסר בירנבוים
אליעזר בירנבוים
ארי' ליב רייכמאן
ברוך בענדיט גוטטער

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש לעילוי נשמת
הרבני החסיד הנכבד
מו"ה שלום בן מו"ה משה לעזער ע"ה הי"ד
נהרג עקה"ש ביום ח' לחודש מרחשון שנת תש"ד לפ"ק
תהא נשמתו צרורה בצרור החיים
הונצח ע"י בנו ונכדיו,
ניסן לעזער
אברהם אהרן לעזער
יצחק שלום לעזער
בעריש לעזער

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת חיי

ויאמר אליו העבד אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי אל הארץ הזאת ההשב
אשיב את בנך אל הארץ אשר יצאת משם, ויאמר אליו אברהם וגו' ד' אלקי
השמים אשר לקחני מבית אבי ומארץ מולדתי ואשר דבר לי ואשר נשבע לי לאמר
לזרעך אתן את הארץ הזאת וגו'. וכבר דקדקו המפרשים על אריכות הלשון,
באומרו ללכת אחרי אל הארץ הזאת, מי לא ידע כי על הארץ הזאת ידבר, וא"כ
די הי' לו לומר ללכת אחרי, וגם מדוע האריך לאמר, ההשב אשיב את בנך אל
הארץ אשר יצאת משם, הול"ל ההשב אשיב את בנך שמה, גם יל"ד בדברי
אברהם מהו הצורך בכל הני הודעות ד' אלקי השמים אשר לקחני מבית אבי
ומארץ מולדתי וגו', וגם מה שדקדק רש"י, שלמעלה הוא אומר ואשביעך בד'
אלקי השמים ואלקי הארץ, וכאן הוא אומר ד' אלקי השמים ולא אמר ואלקי
הארץ.

וליישב הכל בחדא מחתא נקדים דברי רבינו יונה במס' אבות על אומרים
(פ"ב משנה י"ב) וכל מעשיך יהיו לשם שמים, רהכוונה אפי' דברים של רשות
כמו האכילה והשת' והשיכבה והקימה וההליכה והשכיבה וכו' וכל צרכי גופך יהיו
כולם לעבודת בוראך או לדבר הגורם עבודתו, ומאריך שם בענין זה, ומסיים, כללו
של דבר, חייב אדם לשום עיניו ולבו על דרכיו ולשקול את כל מעשיו במאזני שכל,
וכשרואה דבר שמביא לירי עבודת הבורא יתברך יעשנו ואם לאו יפרוש ממנו,
עכ"ל. ודרך זה הוא הדרך שהורה לנו הבעש"ט זי"ע לדורות עולם שתכלית
עבודת הקודש הוא להכניס כל עניני עוה"ז אל הקדושה, לאכול ולשתות כדי
שיהא הגוף בריא וחזק לעבודת השי"ת, וזהו א' מהמטעמים שחסידים ואנשי
מעשה נהגו לאכול סעודת מרעים בחבורה ובכנופיה אף כימי החול, להתלמד כי
גם בעת האכילה עבודת הקודש עליהם, וכן הוא בכל עניני גשמיים, וכדברי
הבעש"ט זי"ע עה"פ סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, דתיבת סול"ם
בנימטריא ממו"ן, וזהו סולם מוצב ארצה, שהממון בעצמו הוא דבר גשמי
וארצי, אבל מאידך גיסא, ראשו מגיע השמימה, שיוכל האדם להגיע עי"ז עד
שמי שמים, עכרה"ק. ועפי"ז כתבו המפרשים לפרש מאמר א' באגדת רבנ"ח
(כ"ב ע"ד ע"א) תא אחוי לך היכא דנשקי ארעא ורקיעא אהרדי שקלתא לסולתאי
(פי' מזונות) אנחתא בכוותא דרקיעא, עיי"ש. הכוונה שבא להראות לו אופן
לחבר שמים וארץ, היינו גשמיים עם רוחניות, לזה שקלתא לסולתא ואתנח'י
בכוותא דרקיעא, כל' שיתכוון בעת אכילת הלחם שהוא ארציות, שיתחזק
כוחותיו למלאכת שמים, ועי"ז נשקי ארעא ורקיעא אהרדי.

ובזה יש לפרש הפסוק קודם מתן תורה, והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי
כל הארץ, דהנה מבואר בספה"ק אור המאיר (פ' דברים בד"ה השליך) כי עיקר
השלמת נפשם של ישראל כשמשכילים לעשות עניני ארציות בחכמה ודעת לצורך
גבוה לכבודו ית"ש, לא כן אומה"ע אוכלים למלאות כריסם ורודפים אחרי
התענוגים למלאות תאוות לבם כבהמה הרודפת למלאות תאוותה הבהמית.

ומפרש בזה כוונת אוז"ל (קידושין ס"ט ע"א) ארץ ישראל גבוה מכל הארצות, פי' הארציות של ישראל, גבוה ורמה מכל הארציות של העמים, עיי"ש בדב"ה"ק. והנה עצם נתינת התורה לבני ישראל היא הוכחה ברורה כי זהו תכלית העבודה האמיתית והשלימה לעשות יחוד שמים וארץ ע"י שמכניסים הארציות אל הקודש להיות עולה למעלה ברקיע השמים, שהרי המלאכים נתאו לקבל התורה ואמרו תנה הודך על השמים, ומאחר שראינו שלא ניתנה תורה למלאכי השרת רק ברא אלקים אדם על הארץ לקבל את התורה, זה לנו לאות כי חפץ ד' בעבודה כזו המקשר שמים וארץ, להיות אוכל לשובע נפשו ולחזק גופו לעבודתו ית"ש ובכח האכילה ההוא יעשה חפצי שמים, וכן בהממון שמרוויח יגדל את בניו לת"ת, ויחזיק ידי עני ואביון וכדומה (ועיין בזה בארוכה בספה"ק קדושת ציון בפ' וילך). ולזה אמר הקב"ה לישראל קודם מתן תורה, והייתם לי סגולה מכל העמים, כלו', באיזה דבר מיוחדים אתם מכל אומות העולם, כי לי כל הארץ, שאתם עושים כל עניני ארציים לי לשמי, ובזה מובדלים ומשונים אתם מכל העמים, ומי כעם ישראל גוי אחד באר"ץ.

והנה כ"ק אא"ז מצאנו זי"ע בספה"ק דברי חיים בפ' לך כ' לפרש הכוונה במה שאמר השי"ת לאברהם, לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך, ראברחם אבינו ה' מגדל בביתו של תרח עובר ע"ז, שהארציות היתה בתכלית השפלות, כי כל דברים ארציים וגשמיים נעשו רק למלאות התאוה, לזה אמר לו הקב"ה לאברהם, לך לך מארצך ומבית אביך, כלו' שתסתלק מדרך הארציות של בית אביך, רק תלך אל הארץ אשר אראך, עדה"כ ומבשרי אחזה אלקי, להכניס כל הארציות אל הקדושה.

ומעתה נלכה ונשובה למקראי קודש הנ"ל, דהנה כששלח אברהם אבינו את עברו למצוא זיווגו של יצחק אבינו, אשר ממנו עתידים לצאת זרע קודש עם בני ישראל, אמר לו, ואשביעך בך' אלקי השמים ואלקי הארץ, היינו שהודיעו שלא כאומות העולם דרכו, כי אצלם שמים וארץ הם שני דברים נפרדים, לא כן אצל עם בני ישראל גם הארציות ראשו מניע השמימה בחי' יחוד שמים וארץ, ורצה לרמז לו בזה שיחפש אחר אשה שתהא מסכמת לעבוד את השי"ת באופן כזה, ויאמד אליו העבד אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי אל האר"ץ הזאת, פי' שלא יהי' ברצון האשה ללכת בדרך הזה לקשר שמים וארץ, כי היא שנתגדלה בין האומות בארץ העמים בוודאי לא ניסתה בזה לעשות מארץ שמים, ההשב אשיב את בנך אל האר"ץ אשר יצאת משם, כלו' להיות משוקע בארציות כמו שנהוג במקום אשר יצאת משם, על זה הזהירו אברהם אבינו ויאמד אליו, השמד לך פן תשיב את בני שמה, ד' אלקי השמים אשר לקחני מבית אבי, וכפירש"י, כשלקחני מבית אבי ה' אלקי השמים ולא אלקי הארץ שלא היו באי עולם מכירים בו ושמו לא ה' רגיל בארץ, הכוונה שאז לא ידעו באי העולם שגם בארציות יכולים וצריכים לעבוד את השי"ת, וממשיך בדבריו, אשר לקחני מבית אבי ומאדן מולדתי, שהקב"ה הוציאני מארציות של בית אבי, ואשר נשבע לי לאמר לזרעך אתן את האר"ץ הזאת דייקא, היינו הארציות של ישראל הנבוה מכל הארצו"ת, ועל דרך זה רצוני ותוחלתי שיתנהגו כל יוצאי חלצי עד עולם.

גליון שו"ת הרשב"ש

מהגאון מוה"ר עקיבא איגר אבר"ק פוזנא זצ"ל¹)

סי' ב' (דף ב' טור ד'). שנינו הנשבע לקיים את המצוה אינו חייב ו משום ביטוי אבל חייב משום שבועת שוא, וכ"כ הר"מ ז"ל בפ"ה מהל' שבועות שהנשבע לקיים את המצוה ולא קיים שהוא פטור משבועת ביטוי ושמלקין אותו משום שבועת שוא.

נ.ב. במחכ"ת זה אינו דליכא בזה משום שבועת שוא, אלא דאינו חייב משום שבועת ביטוי כיון דליתא בלאו והן, שא"י לישבע בלאו שלא לקיים המצוה, וע' בר"ן נדרים דף ח' דלענין לאו דבל יחל הוי שבועה אלא דקרבן ליכא כיון דליתא בלאו והן, א"כ שבועת שוא פשיטא דלא הוי, והרי אמר' דנשבע' לקיים המצוה. וכן מ"ש בסמוך, וכ"כ הר"מ וכו' ושמלקי' אותו משום שבועת שוא, אינו ברמב"ם, רק ברין שלאח"ז נשבע להרע לאחרים, בזה כתב הרמב"ם דהוי שוא²). עקיבא

סי' ה' (דף ד' טור ב' וג'). מי שגירש את אשתו בגט, וא' מן העדים לא ה' יודע לחתום וחתם אחר בעדו במצות ר' פלוני העד ונשאת האשה ומת המגרש בלא בנים והניח אח וכו' מה שורת הדין בזה וכו' יש לעיין בזה אם החותם במצות העד ו ה' קרוב אם יש לחוש לפסול הגט, שאעפ"י שנמסר בעדים כשרים, אם חתם בעד קרוב הוי' ל' כמוזייף מתוכו ומודה ר' אלעזר במוזייף מתוכו שהוא פסול וכו' אלא שאף בזה אני אומר שאין הגט פסול לפי שלא חתם בו בתורת עד אלא עד מפי עד, וקלקלתו לחתום עד מפי עד, תקנתו, להכשיר הגט, לפי שאין שם עדות וכו'.

נ.ב. לא זכיתי להבין דמ"מ כמו דבביתמה קרוב הוי מוזייף מתוכו רתב"ד לא ירעו שהוא קרוב ויסמכו על עדותו, ה"נ אם הפסול מ' [=מחמת] שהוא עמפ"ע [=ער מפי עד] זהו עצמו הוי מוזייף מתוכו, ובזה אם ה' חותם בנוסח שהוא עמפ"ע זה לא מיקרי מוזייף מתוכו כיון דניכר הפסול ולא יסמכו עליו, אבל כחותם סתם אמאי לא יהא מיקרי מוזייף מתוכו. עקיבא.

(1) הנהגות אלו הועתקו מעצם כתי"ק בגליון שו"ת הרשב"ש (ליורנו תק"ב) להגאון מוה"ר שלמה צמח אבר"ק אלזשיר בנו של הגאון בעמח"ס התשב"ץ זצ"ל. ספר הנ"ל הגיע לירינו מאוצרו של יורדנו המופלג הרכבי החסיד הנגיד המפואר מו"ה יצחק אייזק הכהן האנדלער נ"י וזכרה לו אלקי לטובה. — הצגנו תמונת יד במקום שנסמך מהגרעק"א זצ"ל.

(2) עיין שם ברדב"ז הנדפס על הרמב"ם בפ"ה מהל' שבועות הלכה ט"ז, שגם הוא כתב כן דקאי אסיפא דקא עיי"ש, אמנם בחידושים ומקודים מהרש"ש (שנרפסו בסוף ספרי הרמב"ם) שם בחל' שבועות, נוסח לומר דקאי על ריש דבריו, עיי"ש.

ס' ט"ו (דף ו' טור ד'). ומענין השליח שהוא א' מן העדים אין בזה בית מיוחד דהן הן שלוחיו הן הן עדיו אפי' לגיטין כדא' בפרק האיש מקדש ואיפסיקא הילכתא נמי התם דשליח נעשה עד.
ג.ב. להרי' מפורש כן בגיטין דף ט"ו ב', אני הוא עד שני, הרי דהשליח הוא א' מהחותמים.

ס' קפ"ג (דף ל"ב טור ב'). אבל הרב בעל העיטור ז"ל חולק עליו ואמר דלא פליג, דגמ' דידן רבותא אשמיעינן דאפילו מגורשת ואינו מגורשת מציאתה שלה ולא חיישינן לאיבה דאלו במגורשת לגמרי פשימא אם כן משום דבמגורשת ואינו מגורשת חייב לעולם וכו'.

ג.ב. נטה קו על תיבות אם כן וכתב על הגליון אי נמי.

ס' קפ"ז (דף ל"ב טור ג'). תנאי גמ' שנעשה על דרך זו, בפנינו אנו עדים חתומי מטה גידר ר' משה ב"ר נתן וכו' אשתו בגמ' כשר וכו' וכך אמר לה בפנינו בעת שמסר לה הגמ', הרי זה גיטך על תנאי זה שלא תנשא לר' בני אדם וכו' מהיום ועד זמן חמשים יום שאם לא תנשא לארכעא אלו הרי זה גמ' והרי את פטורה וגרושה מעכשיו ומותרת לכל אדם חוץ מר' אנשים אלו, ועל תנאי זה נתן לה ר' משה וכו' לאשתו וכו' ובפנינו מסר לה הגמ' על תנאי זה והיא קבלה עלי' תנאי זה, ולפי שלא ראו חכמז"ל לכתוב התנאי בתוך הגמ', כתבנו אותו בפני עצמו ושטר תנאי זה שריר וקיים בריא וחזק כשאר תנאים הראויים דנהיגין בישראל והכי הוא כתנאי בני גר ובני ראובן ועל תנאי זה מסר ר' משה הנזכר וכו' הגמ' הנזכר, ומה שה' בפנינו כתבנו וחתמנו להיות לר' משה הנזכר לראי' ולזכות ביום וכו' והכל שריר וקיים, מסעוד בר' משה עד, יהודה בר' משה עד, ע"כ נוסח השטר של תנאי זה.

ג.ב. לענ"ר יש לפקפק דהגמ' כשל, אחרי שכתב שאם לא תנשא וכו' חוץ מר' אנשים, דאף אם יתקיים התנאי ולא תנשא להם והוי גמ' מעליא, דמ"מ אינו מתירה לר' אנשים אלו, וג"מ באם זינתה עם א' מאנשים אלו, דלא עברה ע"ת כיון דלא נישאת להן, דמ"מ עבר בזנות על איסור א"א דלא התירה בגמ' להם, וא"כ הוי שיוור בגמ' דבטל הגמ' ודו"ק. עקיבא.

ס' ר"ז (דף ל"ו טור ב' וג'). בתוספתא שנינו האומר לאשה הרי את מגורשת ממני על מנת שתתני לי מאתים זוז וחזר ואמר הרי את מגורשת ממני לא אמר ולא כלום, כיצר יעשה נוטלו ונותנו לה ואומר הרי זה גיטך וכו' ודחאה הרמב"ן ז"ל בחדושו בפרק מי שאחזו גבי אמר לה בפני שנים הרי זה גיטך ע"מ שתשמישי את אבא וחזר ואמר לה ע"מ שתתני לי מאתים זוז ואמר דיחידא היא ואליבא דר' שמעון בן אלעזר היא דאמר בפ' הזורק (ע"ח ע"א) אמר לה כנסי שטר חוב או ששלפתו מאחוריו קוראה והרי הוא גיטה אינו גמ' עד שיאמר הא גיטך דברי רבי, ר' שמעון בן אלעזר [אומר] עד שיטלנו הימנה ויחזור ויתננו לה,

ואנן קי"ל כרבי, א"כ התוספתא הזו דלא כהלכתא היא וכל שאם נתרצו האיש והאשה לבטל התנאי שיכולין לבטלו ואינו צריך לישלו הימנה ולחזור וליתנו לה כרבי דאמר עד שיאמר הא גיטך. וכן כתב הרשב"א ז"ל שם בחדושו גבי הא דאמרינן אי נטלית דוקא, ואע"ג דבפ' בתרא דגיטין שנינו המגרש את אשתו ואמר לה חוץ מפלוני וכו' כיצד יעשה יטלנו הימנה ויחזור ויתננו לה ואוקימנא לה התם אפי' כרבי הואיל וקנאתו ליפסל בו אלמא כל שקנאתו כלל צריך הוא שישלנו הימנה ויחזור ויתננו לה, כ"ש הכא רקנאתו לגמרי להתגרש בו ולהנשא בו, כתב הרשב"א ז"ל דהיינו טעמא רהבא אלו רצתה שלא לקיים התנאי נמצא הגט בטל, א"כ אכתי לא קנאתו קני' גמורה ולפיכך אינו צריך לישלו הימנה ולחזור וליתנו לה, רמתוך דרבי הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל נראה ששיכולין לבטל התנאי וכו'.

גב. לענ"ד אדרבא מדכתבו שא"צ לישול הגט ממנה, דמשמע דמ"מ צריך לומר הר"ז גיטך, א"כ הוי גירושין מחדש שהגט שבירה יהי' עתה לגירושין, אבל אלו מדין מחילת התנאי לדוג כאלו נתקיים התנאי, א"כ למאי צריך לומר הא, ולא הוי רומה כלל לפלוגת' דר' ור' שמעון בן אלעזר ודו"ק. עקיבא.

סי תר"י (דף קכ"א טור ב' וג'). מצאתי קושיא אחת בדברי רבינו ז"ל שכתב בפ"ה מהלכות שבועות שהנשבע שלא לאכול [כוית] [כל שהוא] מנבלות וטריפות שחלה עליו שבועה, וקשיא לי דבפרק שבועות שנים בתרא אמרינן דלא משכחת נשבע שלא לאכול טריפות ונבלות דחיילא שבועה עלי' אלא בכולל אליבא דר' יוחנן, ולריש לקיש דמפרש חצי שיעור אליבא דרבנן, ובסתם אליבא דר' עקיבא, אלמא דר' יוחנן לא חיילא שבועה עלי' בחצי שיעור כיון דאסור מן התורה וכו'.

גב. בפשוטו אדרבא, משם ראי' להרמב"ם, דהרי אמרי' ר"י לא אמר כר"ל דמוקי לה כדברי הכל, הרי דר"י הו"מ ג"כ לשנויי דמירי בחצי שיעור וכמ"ש תוס' שם [כ"ג ע"ב ד"ה רמוקי] כיון דאסור רק מדרשא, שבועה חלה עליו.

לא קנאתו קניה גמורה ולפיכך אינו צריך לישלו הימנה ולחזור וליתנו לה דמתוך דברי הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל נראה שיכולין לבטל התנאי חלף טחין הדבר מוכרח מדבריהם בחדושיהם כמ"ס גיטין פ"א דבבב"א בתנאי שמיני כמתון ויולין דבריהם להתגרש דוקא בעומון וכמו שכתב הרשב"א ז"ל במס' קדושין כ"פ הל"ה מקדש' אבל הר"ם ז"ל בתשובה ג"כ באחד טעמ' נט מעכשיו אם לא יצא תוך י"ב חדש שיכול לבטל התנאי ומהכא מיד כי לבטל התנאי חל גט למפרע מטעם שבה לידע וכמ"ס דהוא הדין בכל תנאי שמתנה כשעת שמתן הגט ומטעם אחר קודם שנתקיים שהוא בטל וכך היה וכו' דעת הרב בעל העיטור שיכול לבטל התנאי כל זמן שלא נתקיים וכל זה כתב הרב בנו דה"ל גירושין בסיומן קמ"ד ואין טענה זו סותרת מה שכתב קודם לזה וזה לשונו אמר לה על מנה טלח חטא לפלוני הוי גט, ומותרת לינשא מך. קוין טענה לקיימו טחי חסר לינשא חלף מדעתה ואין תקנה להחיות לו חלף ח"כ יקדשה כמגרש ויחזור וינשאה סתם חלף ח"כ תקנה להחיות כמה שיטלנו מוח

בדין ספק בתערובות

מהגאון מוה"ר אהרן שמואל אסאד אבד"ק סערדאהעלי זצ"ל⁽¹⁾

יורני אדוני הגאון יחי' בנידון אשר נשאלתי פה, ד' קדירות של בשר היו עומדות אצל האש, וה' כיסוים מונחים על הכירה, והניחו ד' כיסוים על הקדירות, והקדירות של ב' בני אדם, ולקח אדם א' הב' קדירות, ואכל התבשיל מקדירה א', ואח"כ נמצא אצל האחר שכיסוי א' הי' של חלב מחד מהני ה' כיסוים, ויש ספק שמא הך כיסוי של חלב, הי' מד' כיסוים שהניחו על הקדירות, והכיסוי א' שהיתה מונחת על הכירה, של בשר היתה.

הנה לכאורה יש לצדד להיתר בהפסד מרובה כנ"ד, חדא מחמת דאוקמי' התבשילין בחזקת היתר, דקודם שנולד הספק היתה התבשילין בחזקת היתר, וכח"נ הקשה הט"ז סי' ק"ה ס"ג, והביא ראי' מסי' ר"א ממקוה, ואף דהש"ך ופ"ח השינו עליו מאו"ה דאיתרע חזקת כשרות דידו' כיון דנשרה בו, מ"מ הכא ליכא ריעותא ודמי שפיר למקוה.

ובאמת מה שמשני בנקה"כ סי' ק"ה דהתם במקוה ליכא ריעותא כו', נ"ל לכאורה נהי דאין ראי' מהך דס"ה, דהתם לא אתיילר ריעותא כמ"ש בש"ך סי' ר"א ס"ק קל"ו, מ"מ יש ראי' מהך דסעי' ע"א, וכן ממקוה שנמדד כו' דטמאין למפרע, ומפורש הטעם בנמ' ריש נדה, ובסוף קידושין, משום דהוי תרתי לריעותא, ש"מ בליכא ב' לריעותא הוי שטור, והרי כאן ליכא תרתי לריעותא, רק חדא ריעותא איכא שנפל האיסור לתוך היתר, וא"ל רהא דבעי ב' לריעותא היינו לטמאותו בוודאי, אבל ספק הוי בלאו הך דתרתי לריעותא, דז"א, דהא מש"ה גבי נדה ס"ל לב"ה דריין שעתן משום דמוקמי' האשה [בחזקת] טהרה, ואמרינן השתא היא דחזאי, וא"כ גם כאן יש לומר השתא הוא דנפל, והא דמצינו בדוכתי טובא דמחזקינן למפרע, יעי' נדה ר', וט"ז יו"ד סי' שצ"ז, ובא"ח סי' תס"ז, ותשובת חכם צבי, כמו דהתם הספק הוי על האשה עצמה, ולהאשה עצמה יש חזקה עד עכשיו שראתה דם, ע"כ מוקמינן אהחזקה, וגם כאן החזקה הוי על ההיתר, והס' הוי על ההיתר, ורק אתילד ריעותא דנפל בו איסור, ולא ידענו אם

(1) הוא בנו של הגאון מוה"ר יהודה אסאד אבד"ק סערדאהעלי זצ"ל. נתחנך על ברכי אביו ואחר חתונתו דר כמה שנים בעיר ניקלשבורג. בשנת תרי"ט נתקבל לאברק"ק קאטא, ואחר פטירת אביו בשנת תרכ"ו מילא מקומו כאבד"ק סערדאהעלי. הוא סידר ספר שו"ת יהודה יעלה מאביו זצ"ל ועיטרו בהערות יקרות וגם בהקדמה נאה המכונה א"ש דת יהודה, יש אליו הרבה תשובות בשו"ת מהר"ם שיק. בספר מכתבי קודש לכ"ק רבותינו מכאבוב נדפס מכתב יקר אליו מכ"ק מרן ארמו"ר מוהר"ש זי"ע (עיין ח"א מכתב ב'). נלב"ע ביום ו' ניסן שנת תרס"ה לפ"ק. — חידו"ת הללו יחד עם תשובת הגאון מהר"ם שיק שנדפסה להלן, הועתקו מעצם כתב יד קדשם המונח באוצרו של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. יתברך ממעון הברכות, בשפע ברכות והצלחות.

כבר עבר מעל"ע, מקים להיתר אחזקתי. ול"ד להא דבסי' ק"ר דאוסר הרא"ש גבי שומן בנמצא בו עכבר, י"ל דהתם אין הספק אימתי נפל, אלא הס' הוי אם חי שומן נימוח כבר מעל"ע, או חי' השומן קרוש, ול"ש בזה חזקה, אבל כאן ספק כבוש הוי מכח נפילת האיסור, ושייך בזה חזקה.

ולע"ד נ"ל להוכיח כדעת הט"ז דע"כ צ"ל דסמכינן בספק כבוש על החזקה, דלא כהש"ך שחולק, דלכאורה קשה על הכלל דכבוש כמבושל בכל דבר שהי' שווה כ"ד שעות, הלא הוא נגד המוחש, דאנו רואין דיש דבר שנוח לבלוע יותר מדבר אחר, ואם בבשר עוף דרכיך אינו בולע כ"א בכ"ד שעות, איך נשוה לו בשר שור, או כלי עץ נוח לבלוע מכלי אבן, ואיך השווים חכמים, בשלמא לדעת הסוברים טע"כ לאו דאורייתא י"ל כיון דעיקר הדבר הוי מדרבנן לא רצו לאסור בנשרה פחות מכ"ד שעות, אבל להסוברים טע"כ דאו' קשה, וי"ל דחכמים ידעו דקים להו כל דבר אינו בולע אלא אם שורה כ"ד שעות, ובפחות מכ"ד שעות יש שאינו בולע, ומשו"ה לא אסרו רק עד כ"ד שעות, א"כ ע"ז קשה דהוי להו לאסור תוך כ"ד שעות מספק כבוש, ועכצ"ל כהט"ז מספק לא אסרינן מטעם חזקה כנ"ל.

אבל עדיין יש לדון בנ"ד וע"ד הט"ז הנ"ל, לפמ"ש המ"ל פ"ו מעדות, ופ"ב מטומאת צרעת, והש"ג פ"ג דחולין דף רס"ו, דהיכא דעיקר הפעולה כבר נעשית רק הס' הוי אי הוי אכילה מותרת, י"ל כה"ג ל"ש חזקה, דאטו משום חזקתו נאמר דישנתה הדבר שהיתה פעולה מותרת או אסורה יע"ש, לפ"ז כאן כיון דבאמת מצאנו שהי' כבוש ונעשה עיקר הפעולה, רק הס' הוי אי נכבש בו כשיעור, אי הוי פעולה אסורה או מותרת, כה"ג ל"ש חזקה, דאטו משום חזקתו נאמר שלא היתה הכבישה כשיעור, ול"ד למקוה, וצ"ע על הט"ז.

עו"ל בנ"ר לפמ"ש המנ"י כלל מ"ג סכ"א בשם מ"כ דביבש ביבש מבשא"מ כיון דמדאורייתא בטל ברוב וכמ"ש הש"ך סי' ק"ט ס"י יש להתיר אם נפל א' מהם לים, ועי' ש"ך ק"י ס"ק מ"ו בשם רשב"א, א"כ כאן כיון שנאכל התבשיל מקדירה א' יש לתלות לקולא יעי' ש"ך ס"ק מ"ט דב' ב"א יש להקל, וכיון דלא נשאר רק ג' קדירות, וב' קדירות של אדם א' וחד קדירה של אדם אחר, מותר לאכלם אפי' כולם כא', ואף דהא בנאכל א' מהם בשוגג כו' השיג הט"ז וש"ך סי' ק"י ס"ק ח' ומ' על הבי' יע"ש, ז"א, חדא, דבנאכל קודם שנודע התערובות לכ"ע תלינן כמ"ש הרא"ש דאפי' בהפיל קודם שנודע שרי, וה"ה בנ"ד נאכל קודם שנודע הספק, ועוד הא המנ"י כלל מ"ג ס"י ג' הביא להקל בנאכל בשוגג כפסק ש"ע, וכ"פ פרי חדש ס"ק ל"א יע"ש, אבל צ"ע כיון שהקדירה עדיין בעולם ואתה צריך לדון על הקדירה ועל השאר תו לא תלינן לקולא כמבואר בת' דשב"א.

ובענין זה כבר כתבתי לו תמי' ע"ד מ"ל פי"ט מאבות הטומאה, ועתה ארשום לפני הדר"ג נ"י ד' תמיהות שתמהתי ע"ד המ"ל שכי' דדיני' דרב דנפל מותר, מיירי קודם שנודע התערובות, אבל אחר שנודע גם נפל אסור, וצ"ע ג

המורד הביא בשם הרא"ש דהא דבהפיל בשוגג אסור דוקא אחר שנודע התערובות, אבל אם הפיל קודם שנודע התערובות שרי, לפ"ז ע"כ מוכח דדינא דרב בזבחים ע"ד מיירי אחר שנודע, ראי קודם שנודע כו' הל"ל רבותא יותר ראפי' בהפיל מותר, ודבר תמי' הוא בעיני. ועוק"ל לדבריו מאי פריך הגמ' על רב ממתני' רכה"ג שנתערבו ימותו וכו', הא הא מתני' ע"כ מיירי אחר שנודע התערובות, ולק"מ קושית הגמ', וקו' זו מצאתי בחו"ד סי' קי"א, ועוק"ל מה מהני לן קודם שנודע הס', דאטו בדיעה תלי' מילתא, אנן קודם שנולד בעי', דאטו אם הלך בב' ונאכלו הראשונות ושבילין הללו לא נודע לו ושוב נודע לו שהלך גם בראשון, האם נאמר כן, ובשולמא בב' שבילין דטבל א' קודם שנעשה הס' הב', אבל כאן בתערובות, שהתערובות כבר נעשה, רק לנו לא נודע ולמה תלינן כזה דהאיסור נפל, ועוק"ל דלא רמי כלל לב' שבילין, דשאני בב' שבילין דהוי רק קולא א' לתלות בהשני, אבל בתערובות כיון דהוי דוב היתר, א"כ בלא"ה יש לומר אכל חד האי מן הרוב הוי, וכל דפריש מרובא פריש רק בדברים חשובים החמירו חז"ל דל"מ רוב מחמת די"ל דין קבוע, אבל אם נפל א' לים הוי ב' למעליותא, די"ל ראין כאן איסור כלל, ולפ"ז ממנ"פ הוי, אי לא נימא כל דפריש יש לתלות דהאיסור נפל, ואם נאמר כל דפריש ומן ההיתר נפל, א"כ גם מה שאכל ההיתר הוי כן כל דפריש מרובא פריש והוי זה היתר וצל"ע.

ועל קו' ראשונה נ"ל לתרץ דוראי להס"ד סבר המקשן דרב סתמא נקוט נפל א' לים, בין קודם בין אחר שנודע התערובות, וע"כ מקשה שפיר ממתני', אבל לבתר דמשני רב דאמר כר"א כו' שפיר נוכל לומר כסברת המ"ל דזה רווקא קודם שנודע תערובות כיון דסתמא אחרי שכהנים זריזים הם ודאי שלא יקריב כהן א' מהם אחרי שנודע לו כבר התערובות וכיון דר"א איירי רק אם קרב הכהן קודם שנודע התערובות, כ"כ אמר גם רב דינ' כוותי', ול"ק ממתני' דאיירי לאחר שנודע התערובות, ומזה הטעם לא פליג ג"כ ר"א אמתני' דימותו כולן, ובזה מתו' הר"מ דפסק כרב בטבעת ע"ז ופסק כמתני' דימות כולן, ובזה א"ש, אבל שאר הקושיות צל"ע.

ובג"ד י"ל עוד לפמ"ש הש"ך דיני ס"ס דבהפ"מ יש לסמוך על המ"ב שהביא הב"י סי' נ"ז דבספק א' בגופא וספק א' בתערובות ולא נודע הספק אי קודם שנתערב הווי ס"ס א"כ גם כאן יש להקל. גם נ"ל בג"ד כיון דרובן הי' של בשר א"כ ראוי לומר כל דפריש מרובא פריש והי' של בשר, רק שנים האחרונים אסורים כמבואר ביו"ד בס' י"ו באו"ב, א"כ זה הקדירה שכיסה באחרונה הי' אסור וכולן מותרות, אך זהו בידוע איזה קדירה כיסה באחרונה, אבל באין ידוע איזה קדירה כיסה באחרונה, א"כ יש כאן קדירה אסורה, ושאני אומר ל"ש כאן לומר דזו כיסה תחילה, כיון דהוי ספק תורה, ולא אמרינן שאני אומר.

עוי"ל בג"ד לפמ"ש ביו"ד סי' ק"ב דכלי שנאסר כו' בטל ברוב יע"ש, א"כ י"ל ה"נ כיון דלא ניכר האיסור איזה של חלב בטל ברוב, ומ"ש הש"ך שם דהוי דשיל"מ דאפשר להשהותו מעל"ע, תמוה לי לפמ"ש הצ"ח ונוב"י בכמה דוכתי

רבטלטול והנאה ל"ש דשיל"מ, וכן כאן הא יכול להשתמש בו גם היום גם למחר, וצ"ע על הצל"ח, וגם ק"ל על דבריו מתוס' עירובין דף מ"ה סוף ע"ב דמבואר בהדיא להיפך יע"ש וצ"ע"ג על הצל"ח, עכ"פ בנ"ד עדיין נבוכ אנכי, לכן יורני דבינו.

ובאותו ענין אציע לפני כבוד אדוני נ"י מה דק"ל על הש"ך סי' ק"י ס"ק ס"ב במ"ש ונ"מ כו' הא המעיין בב"י סס' נ"ז יראה דהמחבר ס"ל כמצאתי כתוב שהביא שם דכל הטעם דלא אמרינן ס"ס לר"י היינו ראיירי לאחר שנולד הם' הא' ונודע לנו ונתערב, ולכן כיון דספק הא' הי' בגופי' וחל' עלי' שם ווראי איסור, תו לא מהני תערובות אח"כ, והר"מ השיג דהטעם מחמת דהספק הוי מה"ת, לכן לא מהני התערובות אח"כ, וא"כ אפי' בלא נודע הספק הא' עד לאחר שנתערב לא אמרינן ס"ס כה"ג יע"ש, וא"כ נ"מ טובא לטעם המחבר לרמ"א, ואי רס"ל רמסתימת המחבר משמע דלא אמרינן ס"ס כה"ג וחזר בו ממ"ש בב"י בשם מ"כ, א"כ ל"ה קו' בסק"א על המחבר דל"ל לכתוב כל האי דינא דס"ט שנתערב, דמה"ת נימא דעדיף משני תערובות, דאימא טובא קמ"ל, דע"כ הא דבב' תערובות לא אמרינן ס"ס להמחבר ע"כ איירי בנודע בו, דאל"כ דלא נודע עד לאחר שנתערב בתערובות הב' ווראי דשרי בלאו ה"ט דס"ס דהא פירש קודם שנודע התערובות שרי לכ"ע כמ"ש ש"ך ס"ק ל"ג, ואף דבב"י כ' בשם רשב"א דלר"י דפירש ממילא אסור, גם בפירש קודם שנודע התערובות אסור, ומה"ט הק' על הטור יע"ש, מ"מ לשיטת המחבר דפסק כר"ת, א"כ לא משכחת דב' תערובות יהי' אסור אלא בפירש בפנינו קודם שנתערב דומיא דב' תערובות הוא דלא מיקרי ס"ס, אבל היכא שלא נודע עד לאחר שנתערב שפיר מיקרי ס"ס וטובא קמ"ל דלכ"ע לא מיקרי ס"ס וק' ממנ"פ על הש"ך, וצ"ע.

עוק"ל דהש"ך בסקנ"ו ס"ל תירוץ אחרון עיקר דדוקא ס"ס בתערובות לא אמרינן ברשיל"מ ואפי' בג' תערובות, אבל ס"ס בגוף המעשה אמרינן אפי' ברשיל"מ, א"כ ע"כ ס"ס בגוף המעשה עדיף אפי' מג' תערובות, וא"כ אמאי ס"ל לרמ"א בס"ס בגוף המעשה צריך להיות שיוודעו ב' הספיקות ביחד, אבל בלא"ה ל"ה ס"ס אפי' הם מענין אחד יע"ש בסק"ט וכמ"ש בר"מ סי' נ"ז בשם אור"ה ובס"ס ע"י תערובות אף בנודע ע"כ הוי ס"ס דאל"כ בלא נודע בלא"ה שרי, מטעם פירש כנ"ל, וצל"ע, ועל כ"ז אצפה שיאיר עיני בתורת הקדושה.

עוד יורנו בנידון אשר אירע פה, קהל שמינו שמש ונאמן להיות סופר וכותב ככל אשר יצוו עלינו, הוא יהיה המליץ בינותם כל . . . מכתבם, הן בלשה"ק הן בלע"ז ידבר הוא פתשגן הכתב עפ"י נאמנותו, ועתה כי כן ציוו לו לכתוב לאיש שוחט כי נתקבל בקהילתי עפ"י רוב, ע"כ יחיש מעשיהו ויבוא לתקוע אהלו אתנו ותחת כן בא השמש במרמה וכתב להשוחט דבר והיפוכו, שלא יבוא כי שוחט אחר במוסכם ב"ב עלה, וחשדוהו עמי הארץ שמשום חימוד [ממון] או השוחט סימא את עיניו לדבר תהפוכות, ע"כ ענה שקד וכזב, ורצו לפוסלו מכל עדות שכתורה ולעדו שטרות, לכן אשאל את רום פני נורא, מה טובו של האיש הנ"ל,

ופותחין בזכות ריש להקל עליו לפמ"ש הרא"ש בפ' זה בורר דאפי' בקלא דלא פסיק כשר לעדות וחובא בח"מ סי' ל"ד סכ"ה בהג"ה, וכ"מ ביו"ד סי' קי"ט, וא"כ גם בנ"ר כיון דלא ירעינן בבירור שמשום חימוד ממון או לקיחת שוחד, לא מיקרי רק חשור, ואף אי נימא כיון דנתקבל לנאמן להגיד עדות ביעקב, וע"ז נחשד, יהי' חשור לאותו דבר עצמו, אמנם כן פסקינן ס"ס ב' בשם תשו' רא"ש, א"כ ל"ל פסול מחמת קורבה או שאר פסול כיון שנתקבל עליה כשר להעיד, והנה יש לי איזה הרהורים בזה, אבל אין רצוני להלאות אותו הרבה בדבריי, ואתנפל תחינתי שאלתי ובקשתי שימחול נא אדוני מ"ו הגאון נ"י לכל ישליך דבריי אחרי ניוו ואל יפיל דבריי ארצה, הלא תורה היא וללמוד אני צריך, ובפרט כי המה ענינים לדינא ולמעשה, לכן במשותא מיני' לחשבינן גם אותי כמו א' מטרדותיו העצומים עליו, ויושיט לי שרביטו הזהב ויאיר עיני ויוציא ממסגר נפשי, וישבני על כל פו"פ, ויקבל שכר על כל ריבור, ואקוה שינענע לי ראשו ויאמר כן כדברך.

כ"ד עברו ותלמידו,
חק' אהרן שמואל אסאד

תשובה על הנ"ל

מהגאון מוה"ר משה שיק אבד"ק חוסט זצ"ל¹

שיל"ת. חוסט יום ה' ב' שבט תרכ"ג לפ"ק.

החיים והשלום וכל טוב לידידי מחותני הרב המופלא ומופלג בתורה,
החריף והבקי, אוצר בלום, כש"ת מו"ה אהרן שמואל אסאד נ"י
אב"ד בק"ק קאטה יע"א.

מכתבו זה איזה שבועות קבלתי על נכון ושמחתי בשלוותו, וב"ה גם אצלינו
הכל בשלום, ויהי ה' עמו ויעל ויכרך אותו ואת ביתו כאות נפשו ונפש ידידו
הר"ש,

חק' משה שיק מברעזאווה

ועל דבר אשר ברק לן בשאלה אחת, ותוארה, ד' קדירות בשד עומדת אצל
האש על הכירה וה' כיסויים מונחים שם על הכירה, והניחו ד' כיסויים על הקדירות,
והקדירות של ב' בני אדם, ולקח אדם אחד הב' קדירות ואכל התבשיל מקדירה
הא', ואח"כ נמצא אצל האחר שכיסוי א' הי' של חלב מחד מה' כיסויים, ויש ס'
שמה הכיסוי של חלב הי' מד' כיסויים שהניחו על הקדירות, והנשאת של בשר
הי', וכ' מעלתו שנ"ל להתיר בהפ"מ, אחד מכח חזקת היתר דתבשילין, וכעין

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט ד' עמוד ז'.

שהקשה הט"ז סי' ק"ה סק"ג, והב' לפמ"ש המנ"י כלל מ"ג סכ"א בשם מ"כ דביבש ביבש מבשא"מ כיון דמדאודייתא בטל יש להתיר אם נפל אחד לים, וא"כ הה"ד בנאכל אחד קודם שנודע התערובות, ג', לפמ"ש הש"ך בכללי ס"ס בספק אחד בגופו וספק אחד בתערובות אם לא נודע יש להקל בהפ"מ, ד', כיון דרובן ה' של בשר אמרינן כל דפריש עד שנים אחרונים, א"כ אם נודע איזה אחרונה רק היא אסורה, ה', משום דבכלי בכלי נמי יש לומר דבטל ברוב כראי' בס' ק"ב, עכ"ל בקיצור, והאריך מענין לענין.

ולענ"ד אין בכל אלו הטעמים כראי' להתיר, דהן אמת ררברי הט"ז בס' ק"ה סק"ג הנ"ל ראוי אחזקה ונימא השתא הוא ראיתרע, אם נודע לן בווראי דמיעקרא לא הוי ב' יש לן לומר השתא הוא ראיתרע, וכרקי"ל בי"ד סי' פ"א לענין חלב מן בהמה נמצאת טריפה אמרינן השתא הוא דנמדפה, וא"כ ראוי לן לומר כט"ז, אפ"ה קיי"ל בא"ח סי' תס"ז דמזמן לזמן מחזקי' ריעותא למפרע, וכבר האריך הפרמ"ג שם בשפ"ר.

והנלע"ד בזה, ריש ג' חילוקים בזה, אחד נמצא השתא רעותא, אי נחזיק רעותא למפרע, וניחוש דמיעקרא ה' שם רעותא זה, זה לא אמרינן, וכמ"ש התוס' ריש נדה, ראפי' ברה"י סומכי' למפרע על חזקה, וביאר הר"ן בחי' שם דעל למפרע לא הוי ריעותא כלל, ומשעם זה אע"ג ררעת הרשב"א כר' יונה בחולין יו"ד דהיכא דנולד ריעותא לא סמכי' אחזקה, והאריכו בשיטה זו התב"ש ופר"ח והפמ"ג בפתחה לה' טריפות, אפ"ה בחלב שנחלב מבהמה קודם שחיטה ואח"כ נמצאת טריפה סמכינן אחזקה ואמרינן השתא נטרפה דעל למפרע לא איתרע, ונהי דהרא"ה בבדק הבית וגם הרשב"א בחי' נדה ותוס' רי"ד פליגי ע"ז וס"ל דמחזקי' ריעותא למפרע, וכרקי"ל בנגע באחד בלילה ולמחר מצאו מת, דכל הטמאות כשעת מציאתן, ונדה דריה שעתה שאני או כתי' בתרא בנדה מדלא ארגשה, ולרשב"א משום דהוי כעין ספק ביאה אם בא המת לכאן ממקום אחר יעיי"ש, מ"מ הא אנן הלכה רווחת בי"ד סי' פ"א דלא מחזקינן ריעותא למפרע והיינו כטעם הר"ן בחי' נדה דעל למפרע ליכא ריעותא, אמנם לפ"ז קשיא מאו"ח סי' תס"ז דקיי"ל דמזמן לזמן מחזקינן ריעותא, ולכאורה היינו מטעם שיטת ה"ר יונה בר"ן וברשב"א חולין יו"ד דהיכא ראיתרע לא אזלי' בתר חזקה, וא"כ ע"כ הא דמתירין בחלב הוא מטעם שכ' בבכור שור בחולין יו"ד דנהי רבהמה איתרע חלב לא איתרע. (ואני כתבתי במקום אחר ליישב באופן אחר, בדבר ריעותא שפירש תלינן ברוב הזמן טפי מדנתלה ברגע זו אחרונה פירש ממקום אחר לכאן, אבל בריעותא כעין נמצאת טריפה, קיי"ל הזמן קבוע כמ"ש המג"א סי' שד"ס). אמנם דעת הט"ז הנ"ל כהר"ן נדה דעל למפרע ליכא ריעותא, וחמץ כמ"ש המג"א סי' תס"ז בשם המ"ב רחמים אינם בחזקת ברוקים, ואפשר כמ"ש הפמ"ג כוונתו שם בס' תס"ז דווקא לענין משחו חמץ אין כאן חזקת בדוק מעיקרא, לכן מחזקינן ריעותא מזמן לזמן, משא"כ כאן לענין ספק כבוש, באמת דברי ט"ז סותרין אחררי עם מ"ש הוא בעצמו יו"ד סי' ר"א ס"ק פ"ו דחזקת טומאה משום דמירי גם מדרבנן עיי"ש, ולהט"ז לשיטתי' הא לולי חזקת טומאה הוי מוקמינן

אחזקת מקוה, אע"ג דאיכא ריעותא למפרע הא לא הוי ריעותא לט"ז, וצ"ע. (ומ"ש מעלתו דמהתם ראי' לט"ז, כמדומה לי דאישתמיט לי' דברי ט"ז אלו). איברא דפלוגתא זו חיינו לענין למפרע, אבל יש חילוק ב' היכא דאיכא ריעותא ומשם ואילך אנו דנין, כגון נשבר הגף ואנו מסופקין אי מחיים, בזה דעת הר"ר יונה בחולין יו"ד בר"ר וברשב"א הנ"ל, דלא אזלינן בתר חזקה, ובזה כבר האריך בתב"ש ופר"ח בסי' כ"ט ופרמ"ג הנ"ל דתוס' פליגי אזה, ולהר"ר יונה נראה דרק מדרבנן קאמר, וכמ"ש הפרמ"ג דלא כתב"ש דסובר מה"ת קאמר, ואפשר דתלי' בפלוגתא דתרי ותרי ואיתרע חזקתו אי ספיקא דאורייתא, דמה"ת לא מוקמינן אחזקה, או רק ספיקא דרבנן ומה"ת אוקי אחזקה, וכדאי' ביבמות ל"א, ומדרבנן לא מוקמינן משום דאיתרע, ולתוס' וסיעתו תרי ותרי שאני, אבל בעלמא אע"ג דאיתרע מוקמינן אחזקה, ואפ"ה כ' התוס' בכתובות דף כ"ג ד"ה תרווייהו דלכתחילה לא מוקמינן אחזקה היכא דאיתרע, בכח"נ דזרק לה גט ספק קרוב לו או לה יעיי"ש, ולפמ"ש הש"ך ביו"ד סי' נ"ו סק"ג במקום הפס"מ יש להקל ולסמוך על הפוסקים אפי' באיכא ריעותא סמכי' על החזקה, יעיי"ש, ואין לפלוגתא זו ענין למ"ש המ"ל פ"ו מעדות, ופ"ב משומאת צרעת, דהתם הספק בדבר אחר והחזקה ברבר אחר, ובאותו הדבר שהיא הספק אין בו חזקה, ואין מועיל חזקה זה למידי אחרינא, משא"כ כאן באותו הדבר עצמו שנולד הריעותא יש לה חזקה.

והחילוק הג' הוא ריעותא רב' קדירות בסי' קי"א דלא מוקמינן אחזקה, והתם לאו מטעם ריעותא אתא עלה, אלא כמ"ש התוס' ביבמות פ"ב ע"א ד"ה שתי קופות, דמה שנפל לתוך הקופות אין לו חזקת היתר עיי"ש, והה"ד הכא בנ"ד מה שפלט מן הכסוים לתוך הקדירות אין לו חזקת היתר, איברא דלכאורה יש לומר דוקא באם אחת איסור או תרומה אין לו חזקת היתר, אבל כאן גם זו של חלב יש לו חזקת היתר ומאי דנפק מן הכסוים אוקי בחזקת היתר, ומטעם זה אמרתי ליישב קו' הפלתי על הא דאמרין בחולין דף צ"ז, דמריש הוי קשיא לי' הא דתנן קדירה שבישל בה בשר לא יבשל בה חלב ואם בישל בה בנ"ט, וקשיא לן מאן טעים לי', השתא דשמענא וכו' טעים לי' קפילא, והקשה דנהי דכילכת באילפס טועם קפילא רלמא דווקא בשאר איסורין טע"כ לאו דאורייתא לר"י משא"כ בב"ח, ואמרתי גם בבב"ח שרי מה"ת דאוקי אחזקת היתר ומה"ת אפי' איכא ריעותא סמכינן אחזקה, ושם בב"ח גם לרבר דנופל בי' אית לי' חזקת היתר, מיהו אפי' אם נימא כן, מ"מ הא כתב הנוב"י במח"ק חאע"ז סי' ל"א כשם שאין מחזיקין ריעותא ממקום למקום, ה"נ אין מחזיקין חזקה דמיעקרא ממקום למקום, וא"כ האי דנפל או פלט לתוך קדירה זו מן הכסוים לא הו' לו חזקת היתר, וכיון דמייירי דלית בי' שיעור ביטול, א"כ אסור לן לאכול, ולא מהני מה"ת חזקת היתר, וגם במקור חיים במג"א סי' תס"ז כ' כנוב"י הנ"ל, ובקדירה שבישל בה בשר משכחת לה במקומה חזקת היתר משא"כ בנידון הנ"ל לענין כיסוים, וא"כ שפיר שייך כאן סברת התוס' ביבמות פ"ב הנ"ל, וא"כ אפי' לדעת המתירין בחזקה דאיתרע אין לסמוך בנידון הנ"ל על חזקת היתר.

וגם אירך טעם ב' דנימא הואיל ומה"ת ברובא בשל, גם באינו מינו מועיל נפל אחד לים או גאכל קודם שנולד הספק, אי אפשר לסמוך ע"ז דגוף דברי המנ"י בשם מ"כ קשים, כיון דחששו שמא יבשלו ויתן טעם אכתי יש לחוש, וכן מבואר מלשון הר"ן בע"ז דף ע"ר סוף דף שס"ח שכ' דאפי' יבש במב"מ למאן דס"ל דבעי ס' אינו מועיל נפל א' לים, וכ"ש באינו מינו דאיכא חשש שמא יבוא לידי נתינת טעם, ושוב ראיתי שהפרמ"ג ביו"ד סי' ק"ט סק"ח כ' ג"כ דאפי' בהפ"מ אין להקל בא"מ דנפל אחד מהם לים, ולא הביא דברי הר"ן הנ"ל, וס"כ מ"כ אינו בידי כעת, ומטעם זה גם מ"ש בטעם ה' משום דבכלים שנתערבו בטלים במבשוא"מ הסכים הפרמ"ג בסי' ק"ב דבעי דווקא שיתערב בס' כלים, דאל"כ יש לחוש שמא יבשלו ויערבם ויתן טעם, ואפי' בס', צ"ע, וגם אינו מוכן בלא"ה שהרי הוכר, ובדבר שיש היכר איך יבוטל, וגם לא שייך לומר מרובא פריש בלקח ממקום קביעתו. וטעם ד' כ' בלי עיון, וא"כ לא נשאר לן אלא טעם הג' דהוי ס"ס שמא אין כאן איסור כלל, שהכיסוי חולבת נשאת בכירה, ואת"ל יש כאן איסור כל חדא שרי' דלמא האי לאו איסורא, ובלא נודע התיר הש"ך בהפ"מ ספק אחד בגופו, והנה גם זה לא נלע"ד דבשלמא ספק טריפה שנתערב שפיר איכא למימר בלא נודע הספק יש להתיר מטעם ס"ס לדעת המ"ב אע"ג דאין הספיקות כגוף אחד ומענין אחד מ"מ כיון דלא נקרא עליו שם איסור נוכל לומר דס"ס בכל אופן, ויוכל להתהפך, חדא זה שנתערב בכאן אינו טריפה, ואת"ל טריפה, דלמא לאו זה היא, וכן בהיפך, שמא לא זה דנתערב, ואת"ל זה היא שמא כשר הי', אמנם כאן אינו יכול להתהפך, ראם נתחיל חדא שמא כיסוי של קדירה זו לא הי' של חלב, ואת"ל הי' שוב אין כאן ספק, ועכ"ה אי נחשב אותו ס"ס צריך להתחיל בספק שמא אין כאן שום קדירה לאיסור, ואת"ל הי' אחת מן הד' כיסוים חלב שמא אין זו, אבל בהיפך אי אפשר להתחיל. (לא נמצא יותר בכת"י"ק).

אזהרה חמורה

הננו אומרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

חידושים הערות ופסקים

מהגאון בעל הרי בשמים אבד"ק סטריא זצ"ל⁽¹⁾

רשום לזכרון. בענין מה שנסתבכו הפוסקים היכי דאחד נשבע לשקר ונוכל לתרץ דבריו דקושטא קמשתבע, רק אפי' לפי מה דמתרצינן דבריו, עשה עבירה באמת, אפס דלא משמע לי' לאינש שהוא עבירה, אם נפסל בכח"ג או לא. ונראה לכאורה למיפשט זה, מדברי הגהות אשרי פ"ק דבבא מציעא סי' יו"ד דמסופק שם אי מחיוב הנתבע לברר דבריו כשאומר שאינו חייב לו, אם שלא לזה, או שפרעו, או שהי' חייב לו ממקום אחר, (אלא) [או סגי] בסתם שאין חייב לו כלום, ומביא בשם ר"ת שמוכיח דע"כ צריך לפרש כיצד פרעו ובמה פרעו, מהא דב"מ ה' ע"ב, דפריך אמאי כופר בפקדון פסול לעדות, נימא אשתמוטי קא משתמט סבר עד דבשנא ומשכחנא לי' ומשני כגון דאתי סהדי ואסהודי בי' דההוא שעתא איתי' לפקדון בביתו, ואם איתא שנשבע בסתם שאין חייב לו כלום, אמאי פסול לעדות, רילמא מלוה ישנה יש לו עליו, אלא ודאי צריך לבאר דבריו שלא הפקיר בידו כלום או שהחזיר לו פקדונו, הלכך כשבאו עדים ומכחישינן אותו הו"ל כפרן ופסול לשבועה ע"ש.

ולכאורה מאי הוי אי יש לו מלוה ישנה, הרי עכ"פ אינו אדם כשר דחמסן הוא, ואמאי יוכשר לעדות ע"י מה דתלינן במלוה ישנה, ובשלמא אם היינו יודעין בבירור שיש לו מלוה ישנה לא הי' נפסל משום לא תחמוד דבלא דמי משמע, אבל כיון דלא ידעין ממלוה ישנה רק אנו רוצין להצדיק אותו שלא נשבע לשקר מכח זה, האיך נוכל לתלות בזה אם עכ"פ אינו אדם כשר ולית לי' חזקת כשרות, אלא רגם באופן זה תלינן ולא נפסל מה"ט.

אמנם י"ל דהוכחת ר"ת הוא מש"ס ב"ק ק"ה ע"ב, דפריך שם על רב ששת דקאמר הכופר בפקדון נעשה עליו גזלן וחייב באונסין מהא דתנן ושכנגדו חשוד על השבועה כיצד א' שבועת העדות וא' שבועת הפקדון, ואם איתא בכפירה הוא דאיפסל לי' ומוקי הא דאמר בשבועת הפקדון בלית' בידו דאז לא נפסל משעת כפירה אלא משום השבועה, וע"ז שפיר יקשה אמאי יפסול מכח השבועה כיון דאין צריך לפרש השבועה ודלמא מלוה ישנה יש לו עליו וכיון דלית' לפקדון בידו' הא אין לו עליו אלא חיוב ממון וכיון שיש לו אצלו מלוה ישנה בקושטא משתבע שאינו חייב לו ודו"ק (ועי' באו"ת סי' ל"ד מה שביאר שם דברי התוס' בסנהדרין כ"ה לענין לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו, כעין סברתינו הנ"ל, ודו"ק).

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ר' עמוד ט'. — חידושים והערות הללו הועתקו מכת"ק בקונטרס קטן המונח באוצרו של ידידנו הרנול הרבני החסיד הנגיד המפורסם מו"ה שאל הויטמערדער נ"י מאנטווערפן. טוב עין הוא יבורך.

נשאלתי מחכם א' בדברי הש"ס פסחים ע' ע"א ת"ש סכין שנמצאת ביד ר' שוחט בה מיד, ב"ג שונה ומטביל, קופיץ בין בזה בין בזה שונה ומטביל, מני אילימא רבנן מ"ש סכין ומטביל רחוי' לפסח קופיץ נמי הא חזי' לחגיגה כו', והקשה לפי"ד הש"ס נזיר נ"ג ע"א רובע עצמות ורביעית דם לתרומה וקדשים אבל לא לנזיר ועושה פסח, א"כ מאי פריך, קופיץ נמי הא חזי' לחגיגה כו', דילמא הבעלים נשמאו ברביעית דם של מת, דלפסח הוא טהור ולחגיגה הוא טמא וא"צ להקריב חגיגה, וא"כ א"צ להקופיץ ולסכין הוא צריך לשחיטת הפסח דלפסח הוא טהור.

והנה אף רבשומאית התהום הא אשכחן דלעושה פסח טהור, ע' פסחים פ"א ונזיר ס"ג, אמנם זהו רק משום ריצוי ציץ ומיירי לאחר שחיטת הפסח וזריקתו. אמנם באמת הא יכול להקשות גם מהא דמצינו בנזיר מ"ב ע"ב א"ר יצחק בר יוסף א"ר ינאי לא אמרו שומאית בחיבורין אלא לתרומה וקדשים, אבל לנזיר ועושה פסח לא, א"כ דלמא נשמאו הבעלים ע"י שנגעו בנוגע במת, דלפסח הוא טהור ולחגיגה הוא טמא.

אמנם באמת לק"מ דאטו אמרינן דלנזיר ועושה פסח לא חשיב שומאית כלל, רהא באמת שומאית רובע רביעית הוי שומאית דאורייתא, אפס דלענין נזיר לסתור ימי נזירתו אין שומאית זו סותרת, וכן לענין קרבן פסח כ' הרמב"ם בפ"ו מהל' קרבן פסח ה"ב דכשנשמא בשומאות מן המת שאין הנזיר מגלח עליהן שוחטין עליו בשביעי שלו אחר שיטבול ויזה עליו, רכשנשמא בשומאות מן המת שהנזיר מגלח עליהן אין שוחטין עליו בשביעי שלו שחל בע"פ, ובשומאות שאין הנזיר מגלח עליהן שוחטין עליו בז' שלו, אבל אין אוכל פסחו אלא בהערב שמש, וא"כ בכח"ג שחל ז' שלו בערב פסח הא מביא גם חגיגה, ורו"ק.

בענין רב וכרומה, שחלה או שנלכד בבית האסורין וצריכין הקהל לקבל אחר תחתיו, אם בן הרב קודם לאחר למנותו ער שיעבור האונס, או אפשר דרק כשמת האב הבן יורש שררותו אבל לא בחייו. יש להוכיח ד"ז מתוס' פסחים פ"ז. ר"ה בימי עזיחה, לענין הא דקאמר בגמ' שם, ד' נביאים נתנבאו בפרק של ארבעה מלכים, יהושע, ישעי', עמוס, ומיכה, בימי המלכים עליהן יותם אחז וחזקיהו, וכתבו ואע"ג רבמיכה לא כתיב עזיחה אלא בימי יותם אחז וחזקיהו, י"ל דכיון רכתיב קרא סתם שבתחלת מלכות יותם נתנבא ואז ה' עדיין עזיחה חי אלא שנתיגע ומלך בנו תחתיו בימיו, וכן פירש"י, הרי דגם בכח"ג בנו קודם. ועיין בזה בס' עורה שחר אות ש', שררה.

לפום רהיטא צל"ע בפסחים צ' ע"א, אמר אביו אי לאו דאוקמי' רבי אושעיא להחוא בממנה זונה על פסחו ורבי הוא וכו', ע' פירש"י שם, וקשה לכאורה, הרי אביו ס"ל בבכורות נ"ו ע"ב ובתמורה כ"ט ע"ב דרק זונה כותית אתננה אסור

וזונה ישראלית. אתננה מותר ע"ש, וא"כ איך אפשר לאוקמי לאביי בממנה זונה על פסחו ורבי הוא, הרי כיון דממנה אותה על פסחו ע"כ היא זונה ישראלית, וא"כ אתננה מותר, וצ"ע כעת.

רשום לזכרון. בענין מ"ש האחרונים באם לא נמצאת מרה אחר שכבר הורח הבשר תלינן שנאכר בשעת שנתעסק בהרחה, או כשנאכרו הבני מעיים תלינן דנפלה המרה עם הבני מעיים, אף שלא נמצאה בכבד, משום דרוב מכשירין בחסרה המרה, ע' בפת"ש. לפענ"ד יש סמך לזה מדברי הש"ס נדה ס"א ע"ב, עמרא וכיתנא בהדרי לא סליק להו [צבעא] וכיון דלא ידיע אימר מינתר ע"ש, שהוא כ"ש לנידון דידן, דהרי הרמב"ם כתב שם דאין לסמוך ע"י הסי' דציבעא ע"ש.

ומצינו כה"נ להחמיר בס' מ"ח לענין קוץ או מחט שנתחב בהמסס או בית הכסות ולא נכנס מעבר לעבר, אם יש קורט דם טריפה ואם לאו כשרה, והוא שלא מלחו ולא הדיחו דאם מלחו תלינן דהי' קורט דם ועבר ע"י מליחה, ואשכחן כה"נ בע"ז ל"ב: נבי עורות לבובין, יש עליו קורט דם אסור אין עליו קורט דם מותר, אמר רב הונא ל"ש אלא שלא מלחו אבל מלחו אימור מלחו העברתו, ע"ש.

רשום לזכרון. במה שראיתי בס' פנים יפות פ' צו שהקשה ראמאי לא כתבה התורה במנחת מחבת ומרחשת דכיון דתשמישן ע"י האור טעון ליבון, והניח בצ"ע ע"ש. ופליאה בעיני דאשתמיטתי' ש"ס ערוך סוף ע"ז (דף ע"ו ע"א) דקאמר דהא דתנן גבי קדישים השפור והאסכלא מנעילין בחמין אף דתשמישן ע"י האור ובעי ליבון, משום דבקדשים היתרא בלע וסני בהגעלה, ע"ש.

לענין מה שמפלפלים האחרונים בתשו' אי שייך כינוי על ב' שמות. יל"ע במשנה פ"א דמכשירין משנה ג' א"ר יהושע אבא יוסי חלי קופרי, ופי הר"ע ברטוגרה חלי קופרי, כך הו' כינויו ע"ש, וכן בגיטין ל"ה ע"א בר היריא דמתקרי אי' מדי, ופירש"י שם אי' מדי כך הו' חניכתו ע"ש. וע' ב"מ נ"ט ע"ב אימא שלום דכיתתו דרא, ופירש"י אימא שלום כך שמה.

רשום לזכרון. במה שכתב הר"ן באלפסי פ"ב דגיטין על המשנה דהאשה כותבת את גיטה וז"ל, ותמהני האיך אשה כותבת את גיטה והא מחסרא תקנאת האשה לבעל בין כתיבה לנתינה, וליכא למימר דכשהקנתה תקלף להבעל מעיקרא עסקינן כו'. וקשה דאף אי הקנתה להבעל קודם הכתיבה אכתי מחוסר תקנאה בין כתיבה לנתינה, לפמ"ש הפנ"י בחי' גיטין י"ט ובנתיבות המשפט סי' ש"ו דאפי'

בעושה בחנם ממילא נקנה להאומן בשבח כלי, דלא כהקצה"ח שם, א"כ כשהאשה כתבה את הגט, אפי' ה' הקלף של הבעל מעיקרא, בכ"ז משכתבה עליו את הגט קנאתו, וצריכה להקנותו, וא"כ הו"ל מחוסר הקנאה בין כתיבה לנתינה. ונראה עפ"מ ש' בראשונים ז"ל הובא בקצה"ח שם, דקנין אומן בשבח כלי הו"ל כקנין בעל חוב במשכון, וא"כ י"ל לפי מה ראמרין ב"ק מ"ט ע"ב משכנו של ישראל ביד גר ומת הגר ובא ישראל אחר והחזיק בו מוציאין אותו מידו, מ"ט כיון דמית לי' גר פקע שעבודי, ומבואר באס"ז שם דכיון דעיקרו דבעלים ומצי לסלקי לי' בע"כ בזווי, לכך כשפקע שעבודי' הדדא למרי', ועיין תוס' שם. ולפי"ז י"ל דרי כשמסלקת עצמה מקנין השבח, ממילא חוזר הקלף לבעל ולא בעי בזה קנין, ולא הוי מחוסר מעשה בין כתיבה לנתינה כיון דא"צ מעשה רק סילוק רשות, ולא פסלינן מטעם מחוסר דק דומיא דמחוסר שמחוסר מעשה הקציצה, ודו"ק.

בנישין מ"ג ע"א, ואי ס"ד עבד שמכרו רבו לקנס מכור מי איכא עבדא דלא מזדבן לקנסא. ושמעתי בשם הגרעק"א ז"ל שהקשה להך דיעה בס"י ר"ט דס"ל דרשב"ל ע"ס דשלב"ל מתוך שקונה הרשב"ל קונה נמי הרשב"ל, א"כ אפי' אי נימא דמכרו לקנס אינו מכור משום דהוי דשלב"ל, הלא אכתי אפשר למוכרו לקנס עם עור דשב"ל. והנה מלבד די"ל דהרי הא תליא בפלוגתא דב"ב קמ"ג בקני את וחמור, וא"כ אפשר דהכא קאזיל אליבא דרב המנונא התם דס"ל דלא קני כלל. ועוי"ל בישב קושית הנאון הנ"ל, עפי"ד הנוב"י מהד"ק חח"מ סי' כ"ו שכתב שם להך דיעה דס"ל מתוך שאין קונה הרשב"ל לא קנה ג"כ הרשב"ל, דזהו דוקא דומיא דקני את וחמור שאנו דואין שרוצה להקנות לחמור בודאי, ואנו אומרים דלא ניחא לי' דליקני זה לבדו אם לא שיקנה גם החמור, וכן בהקנה דשב"ל עם דשלב"ל, היינו דוקא בפירות דקל דעבידי דאתו, לכך אנו אומרים ג"כ, אולי לא כיוון להקנות גם הרשב"ל אם לא שיקנה גם הפירות דקל, אבל אם הקנה דבר דלא עבידי ראתי י"ל דלא קפיד לבלתי הקנות זה בלא זה, כיון שלא ידע אם יהי' הרבר הזה אם יבא אם לא, ומש"ה מהני הקנין לדבר שהוא בעולם כעת ע"ש. ולפ"ז ה"ה די"ל סברא זו גם להך דיעה דס"ל דקנה הכל, דזהו דוקא בפירות דקל דעבידי דאתי, י"ל דבקנין א' שיתף לשניהם, ורצונו שמתוך שקונה זה יקנה נמי זה, אבל בלא עבידי דאתי לא אמרינן דמתוך שיקנה זה קנה נמי זה, כיון שאינו יודע אם אתי או לא, ולא אמרינן שכוונתו שלא יקנה זה אם לא יקנה זה, כיון דלא עבידי דאתו. וא"כ לפ"ז במכירת עבד לקנס הא אמרינן התם דתיבעי אפי' לר"מ כיון דלא עבידי דאתי, דאיכא מי יימר טובא, שמחאי מטעמא כתבו בתוס' שם דלא מיבעי במוכר קנס של עבד דאפי' לר"מ לא קנה דלא עבידי דאתי ע"ש, וא"כ לפ"ז אפי' אם יקנה דשב"ל עם העבד לקנס, ג"כ לא מהני אפי' להדיעה דס"ל קנה הכל, ודו"ק.

והנה יל"ע דאפי' נימא דעבד שמכרו רבו לקנס אינו מכור, ג"כ תקשי איך יוכל להיות שאינו שוה כלום הא שוה לפני האדון עצמו שאם יגח יקח הקנס.

אמנם באמת זה לא קשי', דהא קי"ל דיכול להסתלק מרשלב"ל א"כ משכחת שפיר בשטילק הארון מזכיות הקנס, אבל אכתי הא יכול למוכרו לאחר הקנס. וצ"ע למ"ר דרשלב"ל עם דשב"ל מהני, מסוגיא דב"ב קכ"ו ע"א אמר רב אסי בכור שנשל חלק כפשוט ויתר, מאי ויתר, רב פפא משמ' דרבא אמר ויתר באותה שרה, רב פפי משמ' דרבא אמר ויתר בכל הנכסים כולן, ומפרש דמ"ד ויתר באותה שרה קסבר אין לו לבכור קודם חלוקה, ופי' רשב"ם הלכך האי שרה שבא לירו חלקו ממנו והי"ל לזכות בו חלק בכורה דהא שעת חלוקה וקרינן בו לתת לו, הלכך מצי מחיל, אבל שאר נכסים לא מצי מחיל דאין אדם מקנה רשלב"ל, רעד שעת חלוקה לא זכי בהו כו'. וקשה הרי רשלב"ל עם דשב"ל מהני, וגם למה לא אמר טעמא דמ"ד ויתר בכל הנכסים משום רקסבר יש לו לבכור קודם חלוקה ממון רס"ל קני את וחמור קנה כולו וה"ה דרשלב"ל עם דשב"ל מהני.

וגם בהא דקאמר התם בתחוא בכור דקא זבין נכסי דירי' ורפשוט, ואמר רבא לא עשה ולא כלום מר סבר לא עשה כלום בפלגא ומד סבר בכולהו, ופי' בתוס' שם ע"ב ד"ה לא עשה כלום, דחלק פשיטותו פשיטא דמכר, ומ"ד לא עשה ולא כלום בכולהו היינו לא חלק בכורה ולא פשיטות אחין משום דאין לו לבכור קודם חלוקה, וקשה אמאי לא נימא דמהני דשלב"ל עם דשב"ל, וצ"ע כעת.

רשום לזכרון. מה שיש להקשות לכאורה בב"מ מ"ו ע"א גבי הי' עומד בגורן ואין בידו מעות אומר הרי פירות הללו נתונין לך במתנה וחזור ואומר הרי הן מחוללין על מעות שיש לי בבית כו' ואי אמרת מטבע נקנה בחליפין ניקני לי' מעות להאיך אנב סודר ולפרוק, דל"ל סודר כו', ואיכפל תנא לאשמעינן גבדא ערשילאי דאין לו ולא כלום, אלא לאו ש"מ אין מטבע נקנה בחליפין. וקשה למ"ש התוס' בניטין ס"ה ע"א ד"ה כעין דלמ"ד מופלא סמוך לאיש דאורייתא, כשם שתרומתו תרומה הוא הדין דיכול לחלל ג"כ מע"ש, וא"כ הרי קי"ל בח"מ סי' רל"ה רקטן שהגיע לעונת הפעושות מקחו מקח ומתנתו מתנה, ושם בסעיף ה' פסקינן דקנין סודר אין מועיל בקטן לפי שסתם קנין לכתיבה עומד ואין העדים חותמין אלא על שטר של גרול ע"ש, וא"כ מאי פריך דליקני ניהלי' אנבי' סודר דילמא אתיא המשנה כמ"ר מופלא סמוך לאיש דאורייתא ומידי בקטן ויכול לחלל מע"ש, אבל קנין סודר הא אינו מועיל בקטן כנ"ל, וכן יכול לאוקמי בקנין אנב קרקע, דהא בפעושות לא מהני רק משיכה. אמנם י"ל כיון דקנין הפעושות אינו רק מדרבנן משום כדי חייו, וקנין דרבנן לא מהני לדאורייתא כדתיירצו התוס' בב"ק על הא דהקשו דליקני באורייתא, וע' בזה, וצ"ע כעת. וע' מה שפלפל בישיע"ק י"ד סי' קס"ח בהא אי קנין דרבנן מועיל לדאורייתא, בסוגיא זו, וע' בזה בס' מנחת חינוך מצוה ר"פ בענין לא יאכילנה כרשיני תרומה, וע' בשו"ת ארץ צבי חיו"ד סי' נ"ב.

אמרינן בזבחים (רף כ"ד ע"א) רבה זומי בעי לה הכי, בעי ר' אמי נעקרה האבן ועמר במקומה מאי, מאי קמבעי לי' כי קריש דוד רצפה עליונה קריש, או רלמא עד לארעית דתהומא קריש. וקשה לפי"ד התוס' ערכין ו' ע"א גבי הקריש קורה ושם כתוב עלי', כתבו התוס' שם, דהיכי רגורר השם אסוד לכתוב דבר חול במקומו כנגד השם, וא"כ אף אי נימא דלא קריש עד ארעית דתהומא בכ"ז מה שכתב אבני הרצפה קריש כמו הקדושה גופה, דאבני רצפה והשם חד דינא אית להו.

אמנם י"ל ברשלמא בקורה כיון שכולו גוש א' קריש כולו, משא"כ האבן והרצפה שני גופים ניהו, שפיר קאמר רתלי' בזה אי קריש עד לארעית דתהומא. ומלבר זה י"ל, רנהי דמה שכנגד השם קריש שאסור לזלזל בו לכתוב דבר חול וכדומה, אבל עכ"פ אינו קדוש כמו הקדושה גופה, וא"כ אין הקרקע שתחת האבנים של הרצפה קדושה לענין שיעמור הכהן עלי' לעבוד עבודה, דבעינן לעמוד לשרת, ודו"ק. ויש להביא רא' מעליות העזרה, דקיי"ל דעליות לא נתקדשו, אע"ג דהצר הב' של התקרה שהוא בתוך העזרה בודאי קדושה, בכ"ז הצד השני שהיא העלי' לא נתקדשה, וע"כ דבאמת היא קדושה רק שאין לה אותה קדושה של הצד הב'.

יש לעיין בדברי האס"ז ב"ב מ"ו: שמביא בשם הרשב"א ז"ל בהא דבעי בגמ' שם הא דארים אין לו חזקה באריסי בתי אבות, ופרשב"ם אריסי אבות רגילין לשמור שדות של משפחה זו מעולם הן ואבותיהן באריסות ולא ה' יכולין להחליפו באריסים אחרים, ודחה הרשב"א מ"ש דגם בניהן אחריהן לא ה' יכולין להחליפן באחרים, דא"כ אמאי אמרינן התם ס"ז ע"א בן ארים יש לו חזקה, ולדבדי הרשב"ם גם הבן לא יהא לו חזקה דהוא גופי' ארים הוא, ואין נראה לפרש בן ארים בחיי אביו ע"ש, וקשה גם אם נפרש בן ארים בחיי אביו ג"כ קשיא, דאמאי יש לו חזקה, אי נימא דגם אחרי מותם בניהם קודמין, הא לד' הרשב"א גופי' גם בחייו יש לו זכות שאם הזקין יכול להעמיד בנו במקומו, [עיי' דמ"א סי' נ"ג סעיף כ"ה ומג"א שם ס"ק ל"ג], וא"כ אמאי יש לו חזקה, הא יכול להיות שאביו הארים הזקין או נחלה, הא בנו קודם, וא"כ ליכא חזקה, דאפשר דירד בתורת אריסות גם בחיי אביו בגוונא הנ"ל, וצ"ע. וע' ירושלמי ספ"א דבכורים בהא דמפרש ח' דא"ר יהודה במשנה שם אף בעלי אריסות וחכירות מביאין וקורין, דמיירי בחכירי בתי אבות, שכיון שהוחזקה משפחה זו להיות אריסין בקרקע זו, הו"ל כאלו יש לו קנין בגוף הקרקע, וע' תי"ט שם.

מכתב

מהגאון מוה"ר משה גרינוואלד אב"ד חוסט זצ"ל⁽¹⁾

בעמח"ס ערוגת הבושם

בעזה"י. יום ד' פ' כ"ת⁽²⁾ תרמ"ז לפ"ק קווד"ר [=קליינווארדיין] יע"א.

שלום וכ"ט וברכת כוח"ט לאלתר בתוך כל צדיקי ישראל לדודי
חביבי תפארת משפחתינו הרבני החו"ב כש"ת מו"ה מאכל אונגר
נ"י.

בזו רגע הגיעני מכתב יקרת מע"כ, ובין המון טרדותי אשר אפפוני בהקפת
כל הראש, פנית לבי להשיב מפני הכבוד להפס רעת מעכ"ת נ"י ודעת יידי היקר
ונעלה מו"ה זלמן נ"י.

ראשית דבר, אודיעהו כי הבחור בנימין נ"י⁽³⁾ שקר בבית מדרשי על דלתי
התורה בשקירה נפלאה, ויראתו קדומה לחכמתו, והוא כלי מפואר, והי' עולה
מעלה מעלה לתכלית הנרצה. ומה שנוגע לנסיעתו מפה, הנה לא שאל עצתי ולא
עצת שום אחר מחבריו, ונסיעתו מפה הי' בעור שהייתי במרחץ ב"פ
[בארטפעלד] יע"א, וכרי שלא לנסוע בלי נטילת רשות, בא אלי למקום הרחצה
הנ"ל, ולא שהה אצלי יותר מחמש דגעים, כדי שאילת תלמיד לרב, מיראתו פן
[א]עכבהו מלהפיק זממו, כהאי דר"ז רהוי משתמיט מני' דרכי יהורא דהוי בעי
למיסך לארעא דישראל ולא שבקי'.

(1) נולד ביום י"א שבט שנת תרי"ג לפ"ק בעיר טשאראנא לאביו הרה"ג מוה"ר עמרם
גרינוואלד. למד אצל זקנו (אביו אביו) הגאון מוה"ר יוסף גרינוואלד אב"ד חוסט, ששטשאווין,
ובישיבת הגאון מוה"ר מנחם כ"ץ אב"ד חוסט, וצ"ל, בשנת תרמ"ג לפ"ק נתקבל לאב"ד חוסט, ומשם נתמנה בשנת תרמ"ז לאב"ד
קליינווארדיין, ואח"כ בשנת תרנ"ב בא לכהן פאר כאב"ד חוסט. בכל העירות שכתב
ברבנות יסר ישיבה והרביץ תורה לתלמידים רבים, ומשם שנתגדלו לרבנים מפורסמים. הי'
בירירות נאמנה עם כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק מוה"ר ש"ז ז"ע, ומכתב אליו מאת כ"ק מרן
מוה"ר ש"ז ז"ע נרפס בספר מכתבי קודש (ח"א מכתב י"ט). נרפס ממנו שו"ת ערוגת
הבושם על רחש"ע, ועה"ת, ס' עולת תמיד עמ"ס תמיד, ס' מקוה טהרה על הל' מקואות,
ס' הלל נרצה על הגדש"פ, וקונטרס הכנה רבבה. נלב"ע ביום עש"ק ז' לחורש אב שנת
תרע"א בעיר חוסט, ושם מנ"כ.

אפריון נמטוי' לירידנו הרב מו"ה חיים יהושע הלברשטאם שליט"א נכר כ"ק מרן
אדמו"ר זצוק"ל הי"ד, שמסר לנו מכתב זה להרפסו בקובצנו. הור והדר פעלו וצרכתו
עומרת לעד. (פאקסימיליא לחלן בעמוד ס"ג).

(2) ר"ת כי תצא או כי תבא.

(3) הוא הרה"ג מוה"ר בנימין בערגער מבעלעד הי"ד המפורסם בשם „ר' בנימין
בעלעדער". נולד בשנת תרכ"ח לפ"ק לאביו מוה"ר אפרים שמואל זלמן בערגער
מצעהלים. בנעוריו למד בישיבת הגאון בעל ערוגת הבושם זצ"ל, ובשלהי שנת תרמ"ז
לפ"ק נסע לישיבתו של כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק מוה"ר ש"ז ז"ע בעיר ווישניצא, ולמד שם
משך כמה שנים. כששב למדינתו נשא אשה מעיר צעהלים, עסק במסחר ונכסיו הצליחו.
אחר מלחמת העולם הראשונה נתיישב בעיר בעלעד, והחליט לייסד ישיבה ולהרביץ תורה

ומה שנוגע לדאגתו של מחו"ר זלמן הנ"ל אודות בנו, לרעתי אין מן הצורך לדאוג עליו כלל, כי הגאון אבדק"ק ווישניטצא יע"א הוא קדוש ה' מכובד, צדיק יסוד עולם, וכל ארץ גאליציען תאיר מכבודו, והוא מרביץ תורה בקדושה ובטהרה לתלמידיו בשקידה והשגחה נפלאה, ולא עוד אלא שסיפוק צרכיהם מוטל עליו, באופן שדבר זה עולה יותר מחמשים זהו' מדי שבוע בשבוע, ע"כ אף אם

ברבים. ה' לו כח המושך באופן נפלא וגישה מיוחדת לבחורים צעירי ימים להדגלים בדרכי הלימוד ולהטותם ליראה האמיתית, והעמיד הרבה מאות תלמידים. חוץ מנדולתו בתורה, ה' סמל של חסיד ובעל מדרינה, מועטר בענות חן. מבקלעד ה' נוסע בקביעות להסתופף בצל כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק מוהרב"צ זצ"ל ה"ר. בשנת תרצ"ג נתיישב בעיר נייפעסט, וגם שם המשיך בהרצת התורה, אף במשך שנות מלחמת העולם השני'. הרבה אנשים חשובים, תלמידי חכמים ואנשי מעשה, החיים אתנו פה ובמדינות אחרות, הם יוצאי ישיבתו בבקלעד ובנייפעסט, וכולם מספרים תהלותיו בפה מלא. בשנת תרפ"ד הרפים ספר אמירה לבת יעקב, בענין חינוך הבנות, וגרסא מחדש פה ניו יארק בשנת תש"ל ושוב שנית בשנת תרש"ס. סיפורים רבים יש ממנו בגורל אמונתו ודביקותו בכ"ק רבותינו ז"ע, ואין כאן המקום להאריך, אך כדאי להציג כאן מה שסיפר לנו ידידנו הנכבד הרבני החסיד הנגיד המפואר כש"ת מו"ה חיים ישכר בער גרינפעלד נ"י מנהל דמתיבתא עץ חיים רבאבוב, מה שדאג בכחורותו כשה' מסתופף בצל כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א בימי המלחמה, בעת ששהה כ"ק רבינו שליט"א בעיר בוראפעסט, וזה ה' בחג הסוכות שנת תש"ד לפ"ק. אז בבוקר יום א' דחג הסוכות כיתת רגליו הרה"ג מוה"ר בנימין בעלערער מעיר נייפעסט לעיר בוראפעסט להסתופף בצל כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, שהתפלל אז בביתו מו"ה "חברה תהלים", ויהי כאשר אך נכנס לביהמ"ד וראהו כ"ק אדמו"ר שליט"א, שאל אותו בתמהון, מדוע השריח כבודו את עצמו לילך רגלי בנייפעסט לבוראפעסט (הר"ר בנימין ה' אז זקן קרוב לגבורות), ע"ז ענה הר"ר בנימין, הייתי נוכח אצל כ"ק זקנכם בעת הנענועים, ואצל כ"ק אביכם, רצוני להיות נוכח אצל הנענועים גם אצלכם.

בחורש תמוז שנת תש"ד לפ"ק הובל מעיר נייפעסט למחנה אושוויץ ונהרג שם עקח"ש ביום י"ח לחורש תמוז. ה"ר ותנצב"ה.

מצאנו לנכון להעתיק כאן דבר קצר ממנו לזכרון, וכדי שיהא שפתותיו דובבות. — בספר בית ישראל השלם מאת הרב הגאון מוה"ר ישראל טוסיג ממאטערסדארף (בעמוד ז') הובא בשם הרה"ג מוה"ר בנימין הנ"ל לפרש הפסוקים (תהלים קי"ט) בלבי צפנתי אמרתך למען לא אחטא לך, ברוך אתה ה' למדני חקך, בשפתי ספרתי כל משפטי פיך. רהנה מבואר בש"ע או"ח סי' ז' רצריך לבדך ברכת התורה קודם הלימוד אבל המהרהר בדברי תורה אין צריך לבדך. וושה"כ, בלבי צפנתי אמרתך, פי' קודם ברכת התורה אני מהרהר בלבי בדברי תורתך, למען לא אחטא לך, שאסור לדבר בדברי תורה קודם ברכת התורה, אבל ברוך אתה ה' למדני חקך, כלו', אחר שכבר ברכת התורה, אז, ובשפתי ספרתי כל משפטי פיך, שאוכל להוציא בשפתי משפטי התורה, ודפח"ח.

4) בענין התייסדות הישיבה הקדושה בק"ק ווישניטצא ע"י כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק מוהר"ש ז"ע שכתיו אז כאב"ד בק"ק הנ"ל, דאוי לציין, כי בימים ההם לא היו שום ישיבות במדינת גאליציע, וכמבואר בשו"ת דברי חיים ח"ב יו"ד סי' מ"ז, וזלה"ק: ישיבות אין מצוי במדינתנו מכמה טעמים נכונים כאשר שמעתי ממו"ח ז"ל מלייפניק הטעם לזה, אבל יושבים בחברות חבורות בבהמ"ד ועוסקים בתורה בגפ"ת, עכלה"ק. — אמנם כ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ש ז"ע במכתבו משנת תרח"ס לפ"ק כתב וזלה"ק: זה איזה שנים אשר שמתי אל לבי לייסד פה בעירנו ישיבה להחזיק בחורים לומדי תורה, לאשר בעוה"ר

אמנם הבחור בנימין הנ"ל עשה מעשה נערות בזה, בפרט שלא שאל עצתי, ומסתמא הסב את לבו לזה שמעו הטוב של הגאון הנ"ל שרצונו של הבחור בנימין ליצוק מים על ידו, מ"מ בריעבד אין מן הצורך למיהדר עוברא, ונפש יקרה של הנעלה מו"ה זלמן בערגר נ"י תוכל להיות שקט ושאנן שבנו הנ"ל נ"י פרוח יפרח ליפה פרי תואר בישיבת הגאון הצדיק הנ"ל, כי הוא מוכשר לקבל תורה וטהרה. ומעין פתיחה סמוך לחתימה אחתום בברכת השנים, יה"ר שתחדש עליו ועל כל ב"ב שנה טובה ומתוקה, תכלה שנה וקלקלותי ותחל שנה וברכותי, לכללות ישראל, ויהי' השנה הכע"ל קץ וסוף לגלותנו תחלה וראש לפדיון נפשנו וקיבוץ נדחים.

כעתירת לונ"פ [=לב ונפש] של בן גיסו הנאמן המעתיר בעד הצלחתו ושלותו, ומבקש ממר רורי נ"י להזכירני כמו כן בתפלתו הזכה בימי הרחמים והסליחות, כעתירת לונ"פ ב"ג הנאמן ע"ע,
הק' משה בלא"א מו"ה עמרם גר"ו זצ"ל

בעזה"י.

ד"ש באימה וביראה כשאילת תלמיד לרב למרנא ורבנא הרב הגאון ציס"ע ארמ"ו האב"ד שם נ"י⁵, ואחלה פני קדשו להעלות לטובה בתפלתו הזכה והנדיבה את תלמידו ועבדו המשתחוה אפיים מול הדרג"ק ארצה,
הק' משה בן אסתר

נתמעט הלימוד בתוה"ק מצעירי ימים בזמנינו במדינותינו ממעמים שונים, כמה לא מצאו מקום ללמוד, וכמה לא הי' להם די הצטרפותם וכו', והוכרחתי לייסד על אופן ליתן לכל בחור עני הרוצה ללמוד, די סיפוקו וכו', עכלה"ק. (ועיין בכר"ש שנה ה' קונט' ה' עמוד מ"ח-מ"ט ד"ה אחשבה, מה שהובא בזה בשם הרב הגאון מוהר"ר שמואל עהרנפעלד אבר"ק מאטערסדארף ששמע מאביו הרב הגאון בעל מענה שמחה אבד"ק מט"ר, עיי"ש). כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א מתאר במלות קצרות גורל הצלחת הישיבה (בסוף הקרמנו לחלק שני מספה"ק קרושת ציון), וזלה"ק: הוא הגבר אשר חקים עולה של תורה במדינתנו, כי הוא הי' הראש והראשון לייסד ישיבה במדינת גאליציע עוד בשנת תר"מ בערך בק"ק ווישניצא יע"א, והוא בכבודו ועצמו הרצה השיעורים בישיבתו הרמה מדי יום ביומו לפני מאות תלמידיו שנהדו אליו מכל רחבי המדינה ושאר ארצות, והאירו אח"כ את פני ערי ישראל, כי רובם נתגדלו לגדולי הרבנים ודיינים מפורסמים וראשי ישיבות ותלמידי חכמים מובהקים, כנורע, עכלה"ק.

5) הוא הגאון מוה"ר מנחם כ"ץ אבד"ק צעהלים זצ"ל. הי' מגדולי תלמידי הגאון בעל חתם סופר זצ"ל. שימש ברכנות בק"ק פרויסטיץ, ואח"כ בק"ק ראנענארג, ובשנת ת"ר נתקבל לאבד"ק צעהלים. נלב"ע ביום ט"ז אדר שנת תרנ"א לפ"ק.

בדין עני המהפך בחררה

מהרב הגאון מוה"ר אברהם מנחם הלוי שטיינבערג ז"ל
אבר"ק בראדי¹

ב"ה. יום ב' ט' טבת תרנ"ז לפ"ק סנעטין.

הנני נוטה כנחר שלום, לכבוד הרב הה"ג החרף ובקי, משנתו זך
ונקי, חכם השלם, מפורסם לשבח ולתפארת, כש"ת מו"ה יהושע
פאלק זאב נ"י האבר"ק פאלטישען יע"א.

מכתבו לנכון הגיעני ביום ו' עש"ק העבר, בדבר שאלתו בקהל שהי' איש
זקן וישר ונאמן הוחזק ככהונה אחת מכהונות הציבור, להיות נאמן בחשבון
הטאקסע של הציבור בבית המטבחים יותר מארבעים שנה, וזה איזו חרשים
אשר של"ח ולא עמד איש על כנו מבניו, ונשאר המקום פנוי, והשתדלו והעמידו
איש ממלא מקום הכהונה הזאת, והוא איש נכבד בן ת"ח וכן טובים ובר אוריין
ומטופל בבנים, ויושב בלי פרנסה, והעמידוהו המנהיגים בצבור בשופי והשקט על
משמרת הזאת, וכבר התחיל בעבודתו ועבר חודש ימים בשופי שקבלו ממנו
חשבונות הטאקסע מדי יום ביומו, והוטבו בעיני המנהיגים עבודתו והנהגתו כי
עוד פעל ועשה טובה לצורך הת"ת, וכולם אמרו תהלה למעשיו. אמנם נמצאו רעי
עין אשר ארבו בסתר דברים למצוא אחד מן השוק אשר פעם בחוץ ופעם
ברחובות, ודרכו בפרנסותיו לשרת אצל המסחרים בהטענת עגלות וכיוצא, ואיש
אלם אחד עמד לימינו ופיתה בסתר אחד מראשי הקהל וכלי נודע לאחר מבני
העיר שלח את השני מן השוק שמו יצחק בראון על הראשון לדחוף אותו ולעמוד
במקומו, ע"כ תוכן שאלתו כהווייתו, ועתה נפשו לשאול הגיע אם יפה עשה השני
לדחות את הראשון, ואם מחויבין למחות בזה כל מי שיש בידו למחות.

זה תשובתי, הנה כפי הנראה ממכתבו לא נרבר עם הראשון שום קביעות
זמן על משך כמה לקחו אותו להיות נאמן בבית המטבחים, ולכאורה דבר זה
תלוי בפלוגתת הרשב"א והרא"ש חו"מ סי' ס' כמו שקיבל לזון את חבירו סתם,
אם כל ימי חייו משמע או סגי בשנה אחת, והיינו שם שאמר או יתן לו ק' והובים
לשנה, לכן לדעת הרא"ש שם מחיוב עכ"פ לזונו שנה אחת, וה"ה היכא דיש
לומר זמן מועט כחדש או אף פחות אמרינן לדעת הרא"ש, עיין בס' רי"ב ס"א
בהג"ה באומר ידור פלוני בבית זה ולא קצב זמן הדירה, אפילו רק שעה אחת
במשמע, ועיין בס"ס קמ"ג, ולשיטת הרשב"א אמרינן סתמא לעולם משמע, וכבר
כתבו האחרונים דאין להוציא מיר המוחזק בזה, ועיין בחתם סופר חו"מ סי' ט',
וא"כ אם חזרו המנהיגים ורצו לדחות להראשון, לכאורה אין מוחין בידם, אמנם

1) כתבנו אודותיו בכד"ש שנה ב' קונט' ה' עמוד י"ט. — תשובה זו הגיע אלינו
מאוצרו של ידידנו הרבני החסיד הנגיד המפורסם מו"ה שאול הוטטערער נ"י
מאנטווערפען. ברוך ר' חילו ופועל ידיו תדצה.

המנהג בכל מצויי הקהל כמו קבלת רב או שו"ב או ש"ץ, כל שקבלוהו הקהל בסתם הוא על כל ימי חייו, עיין בפמ"ג או"ח סס"י י"ג, ובחתם סופר או"ח סי' ר"ה ור"ו, ועיין בפ"ת חו"מ סי' ס' ס"ק ז'. אך א"א לעמוד ע"ז בכירור אם נאמן על הטאקסע בכלל מצויי העיר יחשב, ... ועכ"פ הוא ספק במנהג, ובכח"ג מעמידין על שורת הדין, כמו בספק בתקנה, עיין במל"מ רפכ"א מהל' מלוה, ובפ' א' מהל' נחלות הל' ח', ובתשובות בית שלמה חו"מ סי' י"ד, ולכן א"א לומר בזה דסתמא הוי בלעולם.

אמנם לכאורה י"ל דכיון דהנאמן הוא עני, וקיי"ל דהמבטיח מתנה לעני חייב משום נדר, עיין בחו"מ סי' קכ"ה, א"כ לפמ"ש התומים בסי' ס' שם דהרשב"א והרא"ש לא פליגי, דהרשב"א מייירי במתחייב לזון עני שהוא מתורת נדר, ובנדר סתמא לעולם משמע, חדא משום דסתם נדר להחמיר, ועוד כמ"ש הר"ן בנדרים דף ד' ע"ב משום דלשון נדר כולל נדרי הקדש ונדרי איסור, וכיון דנדרי הקדש לית לה קצותא, שהמקדיש בחמה למזבח קדושה עולמית, נדרי איסור נמי דכוותיהו, דשפיר דמי לאקושי נדרים להדרי, עיי"ש, ומש"ה בנדרים אף שאמר סתם, לעולם משמע, ועיין בחתם סופר חו"מ סי' ט', ובתשובות ב"ש סי' י"ג וי"ד אריכות בזה, וא"כ כיון דאיכא בעני מתורת נדר ואמרינן דכיוון בסתמא לעולם ממילא שוב גם מדינא זכה הראשון, ואין המנהגים יכולין לחזור כיון דהתחיל הראשון במלאכתו, כמו דקיי"ל בסי' של"ג בחו"מ בפועל, דאין בעה"ב יכול לחזור בהתחיל הפועל לעשות המלאכה, וה"נ כיון דמשום הנדר אמרינן דבדאי כיוון לעולם בסתמא, ממילא חוץ מאיסור הנדר איכא ב' גם דין ממו, דאין יכול לחזור מדינא כיון דכיוון בסתמא לעולם.

אך באמת בשכירות פועל לא שייך כלל מדין נדר כיון שלא הבטיח לו מתורת מתנה רק בתורת שכירות, וכדמוכח מהא דהשוכר את האומנין והטעון זא"ז אין להם זע"ז אלא תרעומות, ולא חילקו בין אומן עני לעשיר, בכל גווני יכול הבעה"ב לחזור בו, וכ"כ בתשובות ב"ש שם סי' י"ז ע"ש, ומה שהביא בהגהות שם מדברי הקצה"ח סי' רס"ד סק"ד בהבטיח לעני יותר משכרו הראוי לו דאינו יכול לטעון משטח משום דאיכא ב' משום נדר עיי"ש, באמת אינו דומה להנ"ל דשם העני עשה מלאכתו ואין הטענה ביניהם רק לענין השכר, בזה שפיר אמרינן דמה שהבטיח לו יותר איכא ב' משום נדר, דנדר לו לוותר משלו, אבל שיצטרך ליתן לו המלאכה, בזה בודאי ליכא משום נדר וכנ"ל, וכדמוכח מהא דהשוכר את האומנין כו', וכמ"ש התוס' בקדושין כ"ט ד"ה משכו דהיכי דלא נתכוין לוותר משלו לא שייך ב' משום נדר. ועוד נראה דאף אם יש בו משום נדר, מ"מ הא גם כנודר לפלוני עני פליגי הפוסקים אם יכול לשנותו וליתן לעני אחר, ועיין בקצה"ח סי' רי"ב ס"ק ד', א"כ לדעת הפוסקים דיכול ליתן לעני אחר ה"ה דיכול ליתן המלאכה לאיש עני אחר, ואפילו לדעת הסוברים דאינו יכול לשנותו לעני אחר הא עיקר הטעם משום דאמירה לנבזה כמסירה להדיוט דמי, וכמ"ש הקצה"ח שם, ועיין במח"א ח' צדקה, א"כ בשכר פעולה דל"ש אמירה לנבזה כמסירה להדיוט וכמ"ש התוס' קידושין הנ"ל דהיכי דאינו מכוין להרוויח להקדש ל"ש אמירה

לגבוה כמסירה להדיוט, כנ"ל, (ובפשוט ל"ש בזה אמירה לגבוה כו' דאטו אם לא יצרך לפועל מחיוב ליתן לו הפעולה אם לא זכה הפועל עדיין בהפעולה, והבן). והנ"נ בשכירת פועלים וכן"ל וממילא דמותר לשנותו לעני אחר, והבן היטיב בזה. וממילא לפמ"ש התומים הנ"ל דהיכי דל"ש מדין נדר לכ"ע אמרינן דסתמא לאו לעולם הוא, וגם הרשב"א מודה, א"כ בנידון דידן יכולין המנהיגים לחזור בהם מדינא לכ"ע, וכ"כ בב"ש שם סי' י"ז. אמנם בנידון דידן דהשני הי' מחזיר על המנהיגים לרחות הראשון וליקח אותו במקומו, יש בו משום עני המהפך בחררה דנקרא רשע כדקיי"ל בחו"מ סי' רל"ז, ובשכירות לכ"ע אסור, דדוקא במציאה והפקר ס"ל לר"ת דל"ש דין עני המהפך בחררה, דא"א למצוא במקום אחר, אבל בשכירות ומכר הוי עני המהפך בחררה, וכמ"ש התוס' בקידושין דף נ"ט ע"ש, ונ"ד הוי ממש דומה לדין מלמד שכתבו התוס' בקידושין שם, דאסור למלמד להשכיר עצמו לבעה"ב שיש לו מלמד אחר בביתו, ועיין בתשובות מהרש"ל סי' ל"ו דאיירי אף במלמד ששכרו לזמן דאסור למלמד אחר להשכיר עצמו לאותו בעה"ב אף שכלה הזמן, כל שמסתמא אם לא הי' בא זה לרחותו הי' נשאר הראשון גם להבא, ע"ש, ובאמת לפמ"ש המהרי"ט בחידושי לקידושין דמלמד חשוב כמציאה והפקר, רשמא לא ימצא בעה"ב שיהי' דעתו נוחה אצלו כמוהו, ושמא לא יפרע לו סכום זה, והטעם במלמד כיון דטרח עם התלמיד שיהי' נוח ללמוד עמו בזמנים הבאים, אינו ברין שהמלמד האחר יהנה מטרחתו של הראשון, והוי כהוא דמרחיקין מצורות הרג מן הרג, שפירש הר"מ אביו של הר"ת, דהוי משום טרחתו ע"ש, א"כ בנידון דידן דליכא משום טרחתו של ראשון, לכאורה ל"ש דין עני המהפך בחררה, ויכול השני לומר דא"א לו למצוא במקום אחר מקום כזה.

אך באמת דברי המהרי"ט תמוהין דבאמת בעינן שירחא כבר האדיכו המהרש"ל בתשובה והמ"ב דלא מיקרי טרח רק כגון עני המנקה בראש הזית, שנשא נפשו למות, אבל שירחא בעלמא מה שאדם משתדל אחר דבר, לא מיקרי שירחא, ולשיטת המ"ב בעינן עכ"פ דטרח שירחא מרובה עד דסמכא דעתיה עלה, כמו בעני המנקה בראש הזית, דסמכא דעתיה עלי' כיון שהפיל הזיתים לארץ ואין להם בעלים שיעכבו עליו, אבל גבי מלמד כיון שתלוי ביד בעה"ב אם ליתן לו התלמיד על זמן השני לא מיקרי סמכא דעתיה, ואי נימא דהוי כמציאה הוי שרי להשני להקרימו, ומה שנהנה מטרחתו של הראשון עיין חתם סופר חו"מ סי' ע"ט שהוכיח דליכא בזה איסור, ולכן העיקר הטעם במלמד דהוי כשכירות, וכדאינתא בסי' רל"ו שם דהיכי רוצה להשכיר עצמו אצל אחד לא הוי כמציאה, ושיש בו דין עני המהפך בחררה דנקרא רשע, ועיין בנחלת צבי מבעל פתחי תשובה בסי' רל"ז שכתב ג"כ הכי, וא"כ הדבר פשוט וברור בנ"ד דהשני הוי מהפך בחררה של הראשון ונקרא רשע, וכ"כ בתשובות מהרשד"ם חו"מ סי' שנ"ד בראובן שהי' משמש בבית המכס כמה שנים בשכר שמשלמים לו שוכרי המכס דבר קצוב בכל שבוע, ועתה בא איש אחד ורוצה להשכיר עצמו במקומו, ופסק שם דהוי עני המהפך בחררה ונקרא רשע, וכתב שם דכ"ש הוא ממלמד דהוי לדבר מצוה ק"ו במילי דעלמא, עיי"ש בדבריו, והוא ממש כנ"ד.

והנה דעת ר"ת בעני המהפך בחררה דמחייבין אותו ב"ד להחזיר, ובוה איכא פלוגתא בין הפוסקים, ועיין בתשובת מהרש"ל שם, ובפ"ת שם סי' רל"ז, והארכתי בזה במק"א ואכ"מ, רק בנידון דידן דקיבלו המנהיגים את השני ג"כ בסתם, ויכולין בכל פעם לדחותו כמ"ש לעיל, לכן הפשוט דהחוב מוטל על המנהיגים עפ"י דתוה"ק לדחות את השני ולהחזיר את הראשון, על מקומו יבא בשלום, ולא תעשינה ידי עושי עול תושי, כי מעשה רשע עשה, וכל מי שיש בידו למחות ימחה בידו, להציל העשוק מיד עושקו ולהקים הר"ת על תילו. וחנני בזה ידידו רוש"ת באה"ר ואה"ע,

אברהם מענדל שטיינבערג אבד"ק חנ"ל

בדין כיבוד אב ואם והמסתעף

נתן געשטעמטער

אבד"ק קרית אנו"י

ור"מ מתיבתא „פנים מאירות“

בני ברק

בס"ד. כ' אדר תשמ"ה לפ"ק.

(לחכם אחד)

ע"ד רבדיק לן אם מותר לבן נשוי לבקש ממון מאביו כשיודע שאמו מצטערת עי"ז, וממילא נגרמת ענמת נפש גם להאב, ואת"ל דאסור, האם מותר להשתדל ע"י אחרים, או ע"י אשתו.

א) בשו"ע אבן העזר (סי' ע"א ס"א) איתא, חייב אדם לזון בניו ובנותיו עד שיהיו בני שש וכו', ומשם ואילך זנן כתקנת חכמים עד שיגדלו, ואם לא דצה גוערין בו וכו' ואין כופין אותו לזונן, בד"א בשאינו אמוד אבל אם היה אמוד שיש לו ממון הראוי ליתן צדקה המספקת להם, מוציאין ממנו בעל כרחו משום צדקה וזנין אותם עד שיגדלו, וכ"כ הטור שם. ובדרישה (סק"א) הקשה אהא שדקדק לכתוב עד שיגדלו ומשמע הא שפי לא, והרי בשו"ע יו"ד (סי' רנ"א ס"ד) כתב דכופין את האב לזון בנו עני ואפילו הוא גדול כופין אותו יותר משאר עשירים שבעיר, ותירץ דודאי אם ידוע שהבן או קרוביו אי אפשר להם להתפרנס ממעשה ידיהן אזי צריכין להאכילן שלא ימותו ברעב, אלא דעד שיגדלו מסתמא אין להם שום עסק ומשא ומתן משו"ה כופין אותו שיפרנסם, משא"כ לאחר שיגדלו יכול האב למימר שיתפרנסו ממעשה ידיהן או ישאלו על הפתחים, אבל אם ידוע שאי אפשר להם להתפרנס בשום צד, על זה קאמר התם ביו"ד שהאב מחוייב יותר משאר עשירים או קופה של צדקה, עכ"ד. והובא בקצרה בב"ש שם (סק"ב), וכן הועתק בס' בית הלל שם. ומבואר, דאחר שגדל הבן אין על האב חוב לפרנסו אף לא מתקנת חכמים, אלא דהיכי שאין הבן יכול לפרנס עצמו בשום צד ממעשה

ידיו ואף לא ע"י שישאל על הפתחים, אז כופין את האב לזנון בתורת צדקה, בשיעור שהאב חייב ליתן צדקה.

(ב) והנה בנדרן דידן, אם הבן אינו יכול לזון את עצמו חייב האב ליתן לו מדין צדקה, ושיעור הנתינה הוא לפי ממונו וכמש"כ רמ"א יו"ד (סי' ר"נ ס"ה) דעיקר חיוב הצדקה הוא לפי הממון. ובב"י שם הביא מתשו' הרשב"א דהננות לפי הברכה ראוי יותר לברכה, עיי"ש. ומה שכתב הפרישה הנ"ל דהיכי שיכול לחזור על הפתחים אין האב חייב ליתן לו מדין צדקה, נראה דהיינו היכי שהבן רגיל בכך, אבל היכי שאינו רגיל לחזור על הפתחים ובושה הוא לו, נראה ודאי דאיכא חיוב מצד מצוות צדקה למונעו שלא יצטרך לחזור על הפתחים, דהרי מבואר בשו"ע יו"ד (סי' ר"נ ס"א) „כמה נותנין לעני די מחסורו אשר יחסר לו, כיצד אם היה רעב ואכילתו, היה צריך לכסות יכסוהו וכו' ואפילו אם היה דרכו לרכוב על סוס ועבד לרוץ לפניו כשהי' עשיר, והעני, קונה לו סוס ועבר, וכן לכל אחד ואחד לפי מה שצריך" עיי"ש, וא"כ כשמעולם לא היה רגיל לחזור על הפתחים, א"כ חייבין ליתן לו שלא יצטרך להתבונן לחזור על הפתחים, דהרי לא גרע זה מעבד לרוץ לפניו, ובדאי שהוא בגדר די מחסורו, שלא יצטרך לחזור על הפתחים, אבל היכי שיכול להתפרנס ממעשה ידיו, דבכה"ג הרי אינו נוטל מן הצדקה, ודאי שאין האב חייב ליתן לו כלום. ובשו"ע יו"ד (סי' רנ"ג ס"ב) איתא, דבזמן הזה יכול ליטול מן הצדקה עד שיהיה לו קרן כדי שיתפרנס הוא ובני ביתו מהריוח, עיי"ש. והנה אם הוא יכול להתפרנס ממעשה ידיו או ממשא ומתן, נמצא דהוי כאילו יש לו קרן כדי שיתפרנס בו ואינו נוטל מן הצדקה, ואז ליכא גם על האב חיוב מדין צדקה.

(ג) והנה היכי דאין האב חייב ליתן ממון לבנו, והבן מפציר בו שיתן, נראה דאיכא משום לא תחמוד, דהרי כתב הרמב"ם (פ"א מגזלה ה"ט) „כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חבירו או דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו, והכביר עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו, אע"פ שנתן לו רמים רבים ה"ז עובר בלא תעשה שנאמר לא תחמוד". וכתב הראב"ד דהיינו דלא אמר רוצה אני, וכתב הרב המגיד דדעת הרמב"ם ז"ל שהאיסור אף ברצון המוכר, והאיסור הוא ההשתדלות אשר השתדל כדי לרצותו עיי"ש. ובשו"ע חו"מ (סי' שנ"ט ס"ו) הביא לשון הרמב"ם עיי"ש. ונראה פשוט דהוא הדין כשמפציר בו שיתן לו מתנה בחנם עובר בלא תחמוד, אלא דהרמב"ם רבותא קמ"ל דאף שנתן דמים עובר, ומכל שכן כשלא נתן דמים. ועיין תוס' סנהדרין (כה:) ד"ה מעיקרא, דלחד תירוצא עובר בלא תחמוד רוקא ברלא יהיב דמי עיי"ש, והרמב"ם דס"ל דאף בריהיב דמי עובר מ"מ מורה דברלא יהיב דמי ג"כ עובר. [ובתויתו בזה ראיתי בס' ערוך השולחן (חו"מ סי' שנ"ט ס"ג) דלהרמב"ם דעובר בלא תחמוד אף כשנתן מעות והמוכר נתרצה, יש ליוהר מלקנות שלא אצל חנוני אם לא כשהמוכר מבקש ממנו שיקנה, עכ"ר. ולענ"ד ליכא לא תחמוד אלא אם „הכביר עליו רעים והפציר בו עד שלקחו ממנו", אבל כשאינו מפציר אלא ששואל את

הבעלים אם רוצים למוכרו ליכא לא תחמוד שהרי לא הפציר ולא הכביר עליו רעים. ואף בלאו דלא תתאוה שכתב הרמב"ם (שם הלכה י') „כל המתאוה ביתו או אשתו וכליו של חבירו וכו' כיון שחשב בלבו היאך יקנה דבר זה ונפתה בלבו לרבר עבר בלא תתאוה שנאמר לא תתאוה ואין תאוה אלא בלב בלבד", נראה דבעצם הרצון והחשק לקנותו ליכא לאו, שהרי הרמב"ם לא כתב רכיון שחשב בלבו לקנותו רעובר, אלא „שחשב בלבו היאך יקנה דבר זה", ומשמע שיורע שחבירו אינו רוצה למכרו ועל כן חושב תחבולות היאך ובאיזה אופן יטה רצונו שירצה למכור. וגם הוסיף „ונפתה בלבו לרבר", רמשמע שנתפתה לבו ברצון עז לקנותו. אבל כששואל את חבירו אם ירצה למכרו ואינו עולה על דעתו לחבול תחבולות איך לקנותו, וגם גמר ברעתו שאם חבירו לא יתרצה למוכרו לא יתאוה אל הדבר ויניחנו, נראה דליכא גם לאו דלא תתאוה, וא"כ כשמפציר באביו שיתן לו מתנה, ומכש"כ אם מכביר עליו רעים, נראה פשוט דאיכא משום לא תחמוד ומשום לא תתאוה. שוב ראיתי בשו"ת ארץ צבי (סי' ג' אות ו') שהביא מס' שערי תשובה לרבינו יונה ז"ל, דגם במתנה איכא משום לא תחמוד, עיי"ש.

ד' והיכי דמפציר באביו שיתן לו ממון ועי"ז גורם צער לאביו או לאמו, פשוט שמבטל מצות עשה רכיבוד ומורא אב ואם, דכל גרימת צער לאביו ולאמו אסור, וכמבואר בקידושין (לא). בעי מיניה מרב עולא עד היכן כיבוד אב ואם אמר להם צאו וראו מה עשה עכו"ם אחד באשקלון ודמה בן נתינה שמו פעם אחת בקשו חכמים פרקמטיא בששים רבוא שכר והיה מפתח מונח תחת מראשותיו של אביו ולא ציערו. ובשו"ע יו"ד (סי' ר"מ ס"ח) איתא, עד היכן כיבוד אב ואם אפילו נטלו כים של זהובים שלו והשליכו בפניו לים לא יכלימם ולא יצער בפניהם ולא יכעם כנגדם אלא יקבל גזרת הכתוב וישתוק, וברמ"א כתב, ויש אומרים דאם רוצה לזרוק מעות של בן לים דיכול למונעו דהא אינו חייב לכבדו רק משל אב אבל לא משל בן ואין חילוק בין לכבדו או לצערו, ודוקא אם רוצה לזרוק כיסו לים ראית ביה חסרון כים אבל אם רוצה להעביר ממנו דיוח בעלמא אסור בכל ענין, עכ"ד. ומכל שכן בנרון דידן דאסור לצערם בדברים בגלל מניעת נתינת ממון לבנם, דהא אפילו היכי שאביו מונעו מריוח ממון דאתיא מעלמא — וכהא דמעשה רעכו"ם באשקלון — אסור לצערו, מכש"כ היכי שמבקש ממון מאביו שלא כדון ועי"ז מצערו בדברים, פשוט דאיכא איסורא דביטול מצות כיבוד ומורא בידים. ומבואר בשו"ע שם (ס"ב) איזו מורא לא סותר את דבריו ולא מכריע את דבריו, עיי"ש, ומכש"כ כשהאב אינו רוצה ליתן ממון והוא מפציר בו ומצער, דגרע מסותר את דבריו או ממכריע. ועיין קידושין (לב). הרי שהיה אביו עובר על דברי תורה אל יאמר כך כתוב בתורה דצעורי קא מצער ליה עיי"ש. הרי דגם למונעו מאיסור בדרך ריבוד הגורם צער אסור. ושם (לא). איתא, בזמן שאדם מצעד את אביו ואת אמו אמר הקב"ה יפה עשיתי שלא דרתי ביניהם שאלמלא דרתי ביניהם צערוני עיי"ש. ועיין סמ"ע (סי' ער"ב סקי"ג) דצער דישאל לא גרע מצעד בעלי חיים ראסור עיי"ש. והיכי דמצעדו שלא כדת עובר גם משום

ואהבת לרעך כמוך שהוא מצות עשה ופסקו הרמב"ם (פ"ו מדעות ה"ג), ואמרו בשבת (לא). רעלך סני לחברך לא תעביר והביאו החינוך (מצוה רמ"ג) עיי"ש. ולפעמים יש בדבור המצער גם משום לאו דאונאת רברים, עיין חו"מ (סי רכ"ב ס"ד). ואם יש חשש שע"י הצער יגרום חולי לאביו או לאמו, הלא פשוט דאסור, דאפילו במונע עצמו מלרפאות ה"ז שופך דמים וכמבואר בשו"ע (יו"ד סי' של"ו ס"א), ועיין חו"מ (סי' תכ"ו) דבאינו מציל איכא משום לא תעמוד על דם רעך עיי"ש.

ה) והיכי ששולח שליח לבקש ממון מאביו ונמצא שמעצרים ע"י שליח, אף אם נימא דאין שליח לדבר עבירה, אך הרי כתב הטו"ז יו"ד (סי' ק"ס סק"א) דהא דאין שליח לדבר עבירה היינו שאין המשלח חייב כרת או מלקות, אבל מכל מקום איסורא איכא שהוא עושה איסור ונתקיימה מחשבתו ע"י השליח ופשיטא שזה אסור, עיי"ש. ועיין ש"ך חו"מ (סי' ל"ב סק"ג) שדן היכי דאין שליח לדבר עבירה אם חייב בדיני שמים, עיי"ש. ובקצות החושן שם (סק"א) כתב דעונש בדיני שמים ודאי ראית ליה ומשום דאף דאין שליח לדבר עבירה ענוש הוא בדיני שמים עיי"ש, וכן כתב בשו"ת חכם צבי (סי' קל"ח) עיי"ש. ובלא"ה הלא אמרו בשבת (נג.) כל שאפשר בידו למחות ואינו מוחה הוא נתפס בעון זה וכמש"כ הרמב"ם (פ"ו מדעות ה"ז), ומכל שכן כשהוא עצמו משלחם לצער אביו או אמו. ועיין שו"ת ברכה ליו"ר (סי' רמ"א ס"ד) שהביא בשם זה"ק דרחל אמנו ע"ה נענשה על שציערה ללבן אביה אף שנתכוונה להפרישו מעבודה זרה עיי"ש. ותבנא לדינא, רפשוט דאסור לצער את אביו או אמו בדברים ואף היכי שעושה כן משום לתא דממונא.

ו) וע"ר ששאל בבן שגר בריחוק מקום מאביו ואמו אם חייב לכתוב להם ולדרוש בשלומם. — הנה אף ראמרו בקידושין (לא): איזהו כיבוד מאכיל ומשקה מלביש ומכסה מכנים ומוציא עיי"ש, מכל מקום גם בדבור שייד כיבוד, וכהא דמבואר בקידושין שם מכבדו בחייו כיצר הנשמע בדבר אביו למקום לא יאמר שלחוני בשביל עצמי מיהרני בשביל עצמי פטרוני בשביל עצמי אלא כולו בשביל אבא, ופירש"י אם מכיר באנשי המקום שמכבדים אביו לחלוק לו כבוד לקבל דברים שיאמר בשמו, אל יתלה הכבוד בעצמו ואפילו יודע שיכבדוהו כאביו אלא יתלה הכבוד באביו, עיי"ש. הרי דאף כשתולה הכבוד באביו ע"י דיבורו ואף שלא בפני אביו מקיים ג"כ מצוות כיבוד אב. ועיין רמ"א יו"ד (סי' ר"מ ס"ט) דיש מחמירין דגם אם כותב תוך י"ב חודש למיתת אביו ומכיר אביו צריך לכתוב הריני כפרת משכבו עיי"ש. הרי דגם בכתיבה שייד כיבוד. וא"כ מכל שכן כשכותב לאביו עצמו דברי כיבוד ושאלת שלום ואביו נהנה מזה פשיטא דאיכא בזה משום מצות כיבוד. ועיין ירושלמי שקלים (פ"ב ה"ה) כיון שאומרים דבר הלכה משפתותיהן של צדיקים מרחשות עמהן בקבר מה הנאה לו, בר נזירא אמר כהדין דשתי קונדיטין, ר' יצחק אמר כהדין דשתי חמר עתיק, עיי"ש. הרי דמשכחת הנאה רוחנית שהיא כהנאת אכילה ושתי. ועיין רש"י (פ' ויגש מ"ו,

א' בקרא ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק, חייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד זקנו לפיכך תלה ביצחק ולא באברהם, והובא לדינא ברמ"א (סי' ר"מ סכ"ד). הרי דשייך כיבוד גם בקריאת שם בעלמא על שם אביו. ומוכח דבכל דבר שגורם הנאה וכבוד לאביו איכא משום מצוות כיבוד.

ז) והנה אף כשהבן הוא בריחוק מקום, חייב במצות כיבוד אב ואם, וכדמוכח במגילה (טז:): דיעקב אבינו נענש על שהתעכב בבית לכן ולא קיים מצות כיבוד אב, עיי"ש רש"י ד"ה יעקב, והובא בשו"ז (סי' ר"מ סקט"ו), אלא שאם האב והאם מסכימים שבנם ישהה בריחוק מקום נמצא שמחלו על כבודם ומהני, וכדקיי"ל בשו"ע (סי' ר"מ סי"ט) דהאב שמחל על כבודו כבודו מחול. ועיין מהרש"א מגילה שם שהקשה דאמאי נענש יעקב אבינו כיון דיצחק ורבה שלחוהו ללבן ונמצא שמחלו על כבודם, ואכמ"ל. וא"כ היכי דאביו ואמו רוצים שבנם יכבד אותם באגרת שלומים, נמצא דמעולם לא מחלו על כבודם במה שאפשר לכבדם מרחוק, וממילא חייב הבן לכבדם ע"י כתיבת אגרת שלומים, כיון שעל כבוד זה הם לא מחלו מעולם. אלא דאכתי יש מקום לומר, דכיון דלשילוח אגרת שלום צריכין להוציא הוצאות ממון, והרי קיי"ל ביו"ד (סי' ר"מ ס"ה) דכיבוד אב משל אב דוקא, וא"כ נימא דאינו חייב להוציא הוצאות כדי לשלוח אגרת שלומים לאביו. אך זה אינו, דהרי מבואר בשו"ע שם, „ואם אין לאב ויש לבן כופין אותו וזן אביו כפי מה שהוא יכול“, וברמ"א שם כתב וי"א דאינו חייב ליתן לו רק מה שמחוייב ליתן לצרקה עיי"ש, וא"כ לענין שילוח אגרת שלומים הוי האב בנדר אין לו, שהרי לא יתכן לעשות קורת רוח להאב בענין זה אלא ע"י שהבן שולח לו אגרת שלומים, וגם אין לומר דעכ"פ יחוייב האב לשלם את הוצאות האגרת, דבאמת מה שהאב מתכבד ע"י האגרת שלומים של הבן הוא משום שהבן מטריח עצמו בגופו ובממונו להוציא הוצאות על שאילת שלומו, אבל אם האב יצטרך לשלם את ההוצאות משל עצמו נגרע כל ענין שאילת השלום מערכה, ואין האב מתכבד על ידי כך, ונמצא שאין הבן יכול לקיים מצוות כיבוד אב במשלוח אגרת שלום, אלא אם הוא עצמו יוציא את הדמים על זה. ואינו דומה למאכילו ומשקחו, דשם העיקר במה שיש להאב לאכול ולשתות, ואין נפק"מ מי נתן את הדמים, אבל באגרת שלומים הלא עיקר הכבוד להאב הוא במה שהבן מטריח עצמו בגופו ובממונו לשלוח לו מכתב שלומים, וא"כ הוי האב לענין סוג כיבוד זה כאין לו, וחייב הבן להוציא משלו.

ח) ובאמת נראה דהבן חייב לכתוב להאב גם מדין צדקה, דהרי מבואר ביו"ד (סי' ר"נ ס"א) כמה נותנין לעני די מחסורו אשר יחסר לו כיצד אם היה רעב מאכילו וכו' ואפילו אם היה דרכו לרכוב על סוס ועבד לרוץ לפניו כשהי' עשיר והעני קונה לו סוס ועבר וכן לכל אחד ואחד לפי מה שצריך עיי"ש. ואם כן אם יש להאב צורך באגרת שלומים של בנו, חייב הבן לכתוב לו מדין די מחסורו אשר יחסר לו, שהרי האב חסר לו ענין זה ואין זה גרע מעבד לרוץ לפניו, ואין שום אדם אחר יכול למלא להאב מחסור זה וזולת בנו, שהרי אם יקבל אגרת

שלומים מאיש אחר עדיין יחסר לו כיבודו של בנו, ונמצא רחבן חייב לכתוב להאב גם מדין צדקה. ובדאי שדמי המשלוח המעטים הוא לפי יכולתו של כל אחד והוא בהשגת ידו, ומבואר בשו"ע (סי' רמ"ז ס"א) דמצות עשה ליתן צדקה כפי השגת יד עיי"ש, והרי כתיבת מכתב ושילוחו הוא בהישג ידו. מלבד אם האב מוחל בהדיא כתיבת אגרת שלומים כי אז אין עליו חיוב. אלא דכבר כתב הרדב"ן ז"ל בשו"ת (ח"א סי' תקכ"ד) דאין המחילה מועלת אלא לפסוד אותו מעונש אבל מצוה אכתיו איכא עיי"ש, והובא בחי' רע"א יו"ד (סי' ד"מ סי"ט) ובפ"ת שם (סקט"ז).

חותם בכרכה מרובה וכט"ס,

נתן געשטעטנער

בדיני זימון

משה סאלאנט

ראש הכולל רחסידי באבוב
ירושלים עיה"ק תובב"א

(א) הרא"ש ר"פ שלשה שאכלו הביא שיטת דבנו יונה דשלשה שאכלו כאחת שחייבין לזמן, הוא רק בשקבעו עצמן ביחד מתחילה לכרכת המוציא, אבל אל נקבעו ביחד מתחילת הסעודה, דשאיין ליחלק, והרא"ש חולק עליו, וכן פסק בשו"ע קצ"ג ס"ב כדעת הרא"ש דאפילו לא הוקבעו מתחילה אינם רשאים ליחלק, כיון שהם קבועים יחד בנמד האכילה. ולשיטת רבנו יונה הקשו המפרשים מעוברא ררב ושמואל (מ"ז א') דהוי יתבי בסעודה ואח"כ נצטרף להם רשב"ח, ואמרו, דכיון דאי מייתי להו ארדיליא וגוזליא מי לא אכלינן, לכך הו"ל לגבי ריריהו כאילו עדיין לא גמרו סעודתן ומצטרף להם, והרי שם נצטרף להם רשב"ח אח"כ, לא בתחילת הסעודה, ולרעת רבנו יונה הרי אין כאן חיוב זימון כשלא קבע עמהם בתחילת הסעודה.

וכתבו בזה, דלרבנו יונה יתפרש האי עוברא דרו"ש שהוא רק בתורת זימון ררשות ומצוה, ולא בתורת חיוב, וכ"כ בביאור הגר"א ע"ד המחבר הנ"ל שפסק כהרא"ש רמהני קביעותם רלאח"כ, וז"ל: מ"ז א' רב ושמואל וכו', ואף ש"ל כמ"ש בהגה"ה ומ"מ וכו', הרא"ש לא ס"ל זה כמ"ש שם, עכ"ל, וכוונתו, דמעוברא דרו"ש הנ"ל יש הוכחה לשיטת הרא"ש רמהני הקביעות שלאח"כ, אלא דר"י יתרץ דשם הוא בתורת זימון ררשות, וכמוש"כ כאן הרמ"א בס' זה דאפילו כ"מ שרשאים ליחלק מ"מ עדיף טפי לזמן משום ברוב עם, אבל הרא"ש לא ס"ל הדין שכ' הרמ"א, וכמוש"כ שם הגר"א להלן ע"ד הרמ"א, וא"כ להרא"ש לשיטתו מוכח מרו"ש רמהני גם הקביעות שלאח"כ, עכ"פ מבואר מר' הגר"א דהתירין לר"י מעוברא דרו"ש, שהוא רק זימון ררשות ומצוה, ולא

בתורת חיוב זימון, וכ"כ בביאור הלכה בשם המגן גבורים דרבני הרמ"א יש להם מקור רק לדברי רבנו יונה דמהכרח לתרץ כן לשיטתו שהוא בתורת רשות ומצוה, אף שאין כאן חובת זימון, ושכ"כ בשכ"ג שבגליון הרי"ף, דלר"י הוה הזימון ככה"ג רשות.

(ב) אולם באמת יש מקום לתרץ דברי רבנו יונה ולחלק בין שלשה שאכלו מתחילה כל אחד בנפרד, ואח"כ נצטרפו, דבכה"ג לא מהני אם לא נצטרפו מתחילת הסעודה, לבין שנים שקבעו מתחילה ביחד, ואח"כ בא השלישי וקבע עמם, דבכה"ג מצטרף עמם השלישי גם לחובת זימון, וכן משמע לכאורה מדברי ר"י גופיה להלן בסוגיא דפרח זימון מנייהו שייבא להלן, וכן ראיתי שכ' בביאור מרדכי למהר"מ בנעט ז"ל לתרץ ולחלק כן, וכדמשמע מדבריו דרבנו יונה בסוגי' דלהלן, אלא דהוקשה לו ע"ז רא"כ מאי מיתי ר"י ראי' לדבריו מהא דשמש מצטרף אע"ג שלא קבע ומשמע ליה דבארם אחר כה"ג לא מצטרף כיון שלא קבע בתחילה, וכתב שיש לתרץ ברוח דקמ"ל בשמש דאע"ג דלא היה בתחילה רק אחד והשמש, והשלישי בא אח"כ, דבשאר אדם לא מצטרפו כה"ג, כיון שגם השנים ל"ה קבועים ביחד, ורק בשמש מהני דחשיב כקביעות לגביה, עיי"ש.

וסברת הדברים לחילוק זה, רלצירוף השלישי סגי גם כשלא קבע בתחילה, נראה, עפמ"ש"כ הראשונים בדיון הגמ' ונפסק כן בשו"ע סי' קצ"ד, דגם אם השלישי כבר בירך ברכת המזון, אפשר לצרפו לזימון להשנים שלא בירכו, ואף שלגבי עצמו אין זימון למפרע, מ"מ מצטרף להשנים, וכתבו ע"ז הרא"ש והטור הטעם, דלא גרע מאכל עלה של ידך, ועי' במג"א דבכה"ג מהני לכו"ע להצטרף לשלישי בתורת אכל עש"י, והדמיון בזה לאכל עש"י, הוא, דבדיון אכל עש"י נאמר בזה שני דברים, הן בעצם חיובו לזימון אף שהוא קלוש, כיון שאינו מחוייב כלל בברכה"ו, אלא שנתחייב עכ"פ בשום ברכה אחרונה דסגי בהכי לצרפו לשלישי, והן ששייכותו וקביעותו להחבורה הוא צירוף ושייכות קלושה, כיון שלא קבע עמם סעודה ממש, ואין מזמנין לפירות, [וגם הדיון של אין מזמנין לפירות, נראה שהוא מצד חסרון הקביעות, וכ"מ מד' הראב"ד שהביא הטור בסו' קצ"ו, שהשיג על הרמב"ם. באכילת איסור וסובר דמברכין עליו ברה"מ, וכתב דמ"מ אין מזמנין עליו משום שאין להם קביעות באכילת איסור שהוא כעין אכילת פירות שאין להם קבע בזימון, עיי"ש], ומ"מ סגי בהכי לצרפו לשלישי להשנים שקבעו מתחילה, ולכן דימו הראשונים גם דין זה כשבירך האחד מהם ברהמ"ו, אף שנסתלק בזה הן מעצם הזימון, והן משייכותו וצירופו עם החבורה, אבל כיון שלא יצא עדיין ידי חובת זימון שנתחייב עמם מכבר מהאכילה הקודמת, עדיין מישך שייך הן לעצם הזימון והן שלא נסתלק עדיין מחבורתם לגמרי, וכדוגמת אכל עש"י דסגי בצירוף זה לשלישי לזימון (ועי' במ"ב קצ"ד סק"ב מה שהביא על דין זה טעם השיטמ"ק בברכות, ולדברינו יבואר שפיר שאין דברי השיטמ"ק טעם חדש בדיון זה, אלא שבא להסביר טעם הרא"ש והטור וכמוש"כ), וזה יהי' גם כאן טעם החילוק לרבנו יונה לומר דהשלישי מצטרף גם אם לא קבע עמם בתחילה,

ומשום ראף שקביעות כזו אינה קביעות וצירוף נמור אליכא ררבנו יונה, אבל לגבי צירוף השלישי לשנים שקבעו מתחילה, כמו דמצינו דמהני צירופו באכל עש"י, או כשכבר בירך ברהמ"ו, כך גם מהני צירופו שאכל ונצטרף להם אח"כ, ושאינו מהיכא שכל הג' נצטרפו לאח"כ, משום דלגבי השלישי מהני צירוף וקביעות כל שהוא, ואם נחלק בן לרבנו יונה, אין מקום והכרח גם לשיטתו דר"י לשיטת הרמ"א הנ"ל, ושכתבו האחרונים דשיטתו מוכרחת לשיטת רבנו יונה, דיש זימון דרשות אף כשאין חובת זימון.

(ג) אולם מרברי הרא"ש נראה לרייך דלא סגי בחילוק זה לרבנו יונה לומר רשלישי שאני שמצטרף להם גם לאח"כ, ובע"כ דנצטרך לחילוק הנ"ל שכ' האחרונים דלר"י יש זימון דרשות. דהנה הרא"ש אחרי שהביא שיטת ד"י ושחולק עליו דאע"פ שלא נקבעו מתחילה ביחד אלא לאח"כ ג"כ נקבעו לזימון וא"ר ליחלק, כתב אח"כ עוד וז"ל: אבל הסבו מקצתן תחילה ובא השלישי והסב עמהם אחר שהתחילו הראשונים לאכול כיון שהם קבועים יחד בנמר האכילה חייבין לזמן, וכן היה דמשם (דמשם הביא ר"י ראי' דאדם אחר לא מצטרף כיון שלא קבע מתחילה) אדם אחר שהי' אוכל כעין השמש ל"ה מצטרף כיון שאינו קבע (היינו דלהרא"ש אין כאן קבע כלל גם לא לבסוף), ע"כ. ולכאורה כיון דהרא"ש כבר כתב בתחילה דסגי אף אם לא נקבעו מתחילה ביחד, אלא לאח"כ, ומשמע דכוונתו אף אם כל השלושה אכלו מתחילה בנפרד ואח"כ נצטרפו, א"כ לאיזה צורך הוסיף עוד דהסבו מקצתן תחילה ובא השלישי והסב עמהם אח"כ דחייבין לזמן, דהרי ציור שתי הוא ק"ו וכ"ש ממה דמשמע מתחילת דבריו דגם כשכל הג' אכלו בנפרד מהני צירופם דלאח"כ, ובפרט אם נאמר דבציור זה של צירוף השלישי גם רבנו יונה מודה בזה דסגי בצירופו לאח"כ, מהכרח דעובדא דרו"ש, א"כ בודאי רל"ה צריך הרא"ש להזכיר דין זה שגם רבנו יונה מודה לו, ואם משום סו"ד דבא לדחות ראיות ר"י משמש, הי' סגי לו לומר דאין משם ראי' כיון דאין שם קביעות כלל, וכמו שדחה לפני זה ראיותו הראשונה של ר"י מהגמ' דניזול וניכול בדוכתא פלן. אבל אם התירוץ לר"י מהגמ' הוא כמוש"כ האחרונים דשם הוי זימון דרשות, וממילא יהי' לרבינו יונה משם יסוד למש"כ הרמ"א דיש זימון דרשות אף כשאין חובת זימון, לפי"ז יהי' מדויק דברי הרא"ש, דבא להוסיף בדבריו דגם בציור זה של צירוף השלישי, חלוק הוא על ר"י, דלר"י הוי שם זימון דרשות, ולשיטת הרא"ש גם שם יהי' חובת זימון, וכמוש"כ דבבא השלישי לאח"כ, "חייבין לזמן", ומשום דחולק ג"כ על יסוד זה שכ' הרמ"א, ריש זימון דרשות, ונכלל בזה ג"כ דממילא יש לו ראי' והוכחה מעובדא דרו"ש דלא כרבינו יונה, וכמוש"כ הנ"ל.

(ד) ואולם מרברי רבנו יונה להלן בסוגיא דפקע זימון מנייהו, לכאורה מפורש שם כמוש"כ מהר"מ בנעט דחילוק לר"י הוא משום רצידוף השלישי להשנים שאני וסגי בצירופו דלאח"כ, אולם כשנעיין שם היטב בדברי ד"י הצ"ב, הראה דאדרבא גם משם מוכח היסוד דלר"י יהי' בכח"ג רק זימון דרשות. דהנה בסוגיית הגמ' שם (נ' א') אמרו, ג' שבאו מנ' חבורות של ג' בנ"א אינן רשאים ליחלק, ולא אמרינן אלא דלא אקרימו הנך ואזמון עליהו בדוכתייהו, אבל אזמון עליהו

בדוכותיהו פרח זימון מנייהו, ויש בזה כמה שיטות ופירושים בראשונים, ורבנו יונה מפרש דאיירי בנונא דאמרו בגמ' לעיל (מ"ה ב') ג' שאכלו כאחת ויצא אחד מהם לשוק קוראין לו ומזמנין עליו, והוא דקרו ליה ועני, ומפרש ר"י דזה שקרו ליה ועני, לא יצא הוא עצמו ידי זימון, אלא שמצטרף עם האחרים לפטור אותם מזימון, ודברי הגמ' בכאן הוא דכשנזדמנו כעת ג' שבאו מג' חבורות כאלו שזימנו עליהם חבורתם, אף שהם עצמם לא נפטרו מהזימון, אבל כיון שחבריהם זימנו עליהם ונפטרו על ידם מהזימון, פרח זימון מהנחת היחידים, ואינם מזמנים אף אם נצטרפו אח"כ הג' היחידים לחבורה אחת, ואח"כ כתב בזה עוד וז"ל: ואע"ג דאמרין לעיל שאם אכלו שנים בהזמנה אחת ולבסוף בא אחר ואכל בזית מצטרף להם לזימון, (כוונתו לעובדא דרו"ש הנ"ל), "וזה מפני שנועדו השניים ביחד, ולפיכך השלישי נגרר אחריהם", אבל בכאן שכאו"א אכל לבדו אינם נגררים זע"ז, ולפיכך אינם מזמנים, ואע"פ שלא יצאו ידי זימון מאכילת ראשונה שאכלו עם חבריהם, כיון ששמעו עם האחרים ונפטרו האחרים על ידם, פרח זימון מנייהו ואינם רשאים לזמן אח"כ, עכ"ל. ולכאורה מפורש כאן בדבריו כהחילוק שב' מהר"מ בנעט, דצירוף השלישי שאני וסני גם בצירופו רלאח"כ, וכמו שהסברנו לעיל דהוה בגדר אכל עלה של ירק, וממילא אין הכרח מדבריו דיש זימון דרשות אף בלי חובת זימון.

אולם כשנעניין בדבריו נראה דצדירים ביאור ועיון טובא, דהרי הר"י כתב כאן ביסוד דבריו, דאלו הג' שבאו מג' חבורות דקרו להו ועני, אף שהם עצמם לא יצאו ידי זימון, מ"מ נפקע מהם הזימון ע"י שזימנו עליהם חבורתם, ולכן אינם מצטרפים ביחד כיון שמאכילתם הקודמת נפקע מהם הזימון, וכעת לא נצטרפו מחדש, וא"כ מה שייך כאן בכלל מה שהקשה משנים שקבעו, ובא השלישי ונצטרף להם לאח"כ, ולחלק ולומר שהשלישי נגרר אחריהם, דהרי שם עכ"פ גמרו סעודתם יחד, וכאן לא נצטרפו השלושה כלל לאכול אח"כ יחד מחדש, ובודאי דבעינן שאכלו כאחת, דהוה יסוד חובת זימון, (ומאכילתם הקודמת הרי כבר נפקע הזימון לדבריו), ואם בא לבאר דבריו שב' כריש פרקין דצריך שיקבעו מתחילת הסעודה, ובא לתרץ שלא יקשה עליו מעובדא דרו"ש, ולומר דצירופו של השלישי שאני וסני גם בצירופו לאח"כ, הרי ה' לו לבאר זאת במקומו בדה"פ שם, ולמה הביאו כאן בדרך אנב שלכאורה אין לדון זה שום שייכות לנידון דידן שמאכילתם הקודמת כבר נפקע הזימון, ולא נצטרפו מחדש אלו הג' כלל יחד, ול"מ כעת במפרשים שהעירו על סדר דבריו בזה.

ונראה דיל"פ כוונתו בזה, דהתוס' כאן (ג' א' ד"ה אבל) פירשו בד' הגמ' דפרח זימון מנייהו וז"ל: פ'י' שאכל כל אחד מהשלושה והפסיק לשתים וכו' פרח זימון מעליהם, כלומר פטורין מן הזימון ורשאים עתה ליחלק, ורש"י לא פירש כן, עכ"ל, והנה הב"ח (בסי' קצ"ג) מפרש בחילוק שבין רש"י לתוס', דלרש"י אינם רשאים לזמן, וכ"מ מהרא"ש והטור, וכ"ה בשו"ע, דשוב א"י לזמן, אבל לדעת התוס' רק רשאים ליחלק אבל אם רצו לזמן יכולים לזמן, וכ' דכ"מ מלשון הרמב"ם שב' רשאים ליחלק ואינם חייבים בזימון שכבר זימנו עליהם, משמע דאם רצו יכולים לזמן, וכדעת התוס', וכ"פ הלח"מ ברעת הרמב"ם, ובביאור הגר"א מפ'

ג"כ כהב"ח. וכע"ז מפרש גם כט"ז בחילוק שבין רש"י לתוס', ועי' בפמ"ג במשבצות באורך מה שפי' בכוונת הט"ז ובחילוק השיטות בזה, אולם בתשובת פנים מאירות ח"ב ס"ו כתב וז"ל: ואני אומר נשתקעו הדברים ולא נאמרו, דאם פטורים מזימון אינם רשאים לזמן, מירי דהוה אשנים שפטורים מחובת זימון וא"ר לזמן, ומפ' בחילוק שבין רש"י לתוס', הדרש"י פקע זימון מנייהו, אף כשלא יצאו עדיין ידי חובת זימון, וא"ר לזמן, ולתוס', הוא רק בצירוף שהפסיק א' לשנים שגם יצא חובת זימון, אבל בקרו ליה ועני שלא יצא חובת זימון, בכח"ג גם לא פקע ממנו הזימון, ויש בזה אריכו"ד בשיטות הראשונים שאכמ"ל, והפמ"א שנה ושילש דבריו דלא נראה לו כלל לחלק בדין זה בין חובת זימון לזימון דרשות, וכתב דהוה בכלל כל הפטור מדבר ועושהו וכו', עיי"ש.

והנה ברבנו יונה מפורש דבכח"ג דפקע זימון, אינם רשאים לזמן אח"כ, ושלא כדעת המפרשים שיש כאן זימון דרשות, אלא כשיטות הראשונים דאין כאן זימון כלל, וע"פ זה יבואר דבריו שעמדנו עליהם לעיל, דר"י מפרש לסוגיית הגמ' דבקרו ליה ועני נפקע מהם הזימון מצד אכילתם הקודמת שאינם רשאים לזמן, וכמו שכתב כן בסיום דבריו דא"ר לזמן אח"כ, וע"ז הקדים לומר בתו"ד דמאי שנא משנים שאכלו כאחת ואח"כ נצטרף להם השלישי, דלדעת רבנו יונה גופיה הלא בהכרח לומר רשם הוי זימון דרשות, דלשיטתו הרי צריך שיקבעו ביחד מתחילת הסעודה, ויקשה עליו מעובדא דרו"ש, וע"כ דיתרץ דרשם הוי זימון דרשות, וכמוש"כ המפרשים המובאים לעיל, וא"כ בע"כ דלשיטת עצמו יש הכרח לומר ריש זימון דרשות שלא בתורת חובה, ולמה כאן סובר שנפקע הזימון מהם לגמרי שאינם רשאים לזמן, ודלא כמפרשים דגם כאן יש זימון דרשות, וע"ז מחלק ר"י בין שני הנידונים, דרק כשאנו באים לזמן מצד צירוף השלישי שנצטרף להם אח"כ, דבכח"ג מצינו שהקילו גם בצירוף קלוש, וכמו אכל עלה ש"י, בזה שפיר יש לחלק בין זימון דרשות לחובה, היינו דצירוף שנצטרף להם אח"כ אף שלדעתו אינו קביעות וצירוף גמור, כיון שלא נצטרף להם מתחילת הסעודה וכשיטתו בריש פרקין, מ"מ לגבי צירוף השלישי רמצינו ג"כ קולא בצירופו באכל עש"י, בזה שייך לומר דאף שאין כאן זימון חובה, מ"מ יש כאן זימון דרשות, אבל כ"ז הוא כשהיסוד למה שאין כאן חובה הוא רק מצד חסרון בקביעותו וצירופו להחבורה, דסני בצירוף כזה לאשווי רשות ולא חובה, משא"כ בסוגיין רמכל הג' נפקע והוקלש חובת הזימון מצד אכילתם הקודמת, ולא נצטרפו לאכול שלשתם יחד שיתחייבו כעת מחדש, א"כ על ההפקעה שנפקע זימונם הקודם, שאינו חסרון בצירוףם וקביעותם, אלא שהופקעו מעצם הזימון ע"י שזימנו עליהם מכבר, בזה דעתו כס' הפמ"א שכ' ראין לחלק כלל בין זימון דחובה לרשות, [ואפשר דגם להפמ"א יתכן זימון דרשות, דהרי מצינו שכ' כן הדמ"א בקצ"ג המובא לעיל, אלא רכ"ז שייך כשהחסרון לחובת הזימון הוא מצד צירופו וקביעותו להחבורה, אבל כשנפקע ממנו הזימון מצד שזימנו עליו כבר שהופקע עי"ז מעצם חיובו, בזה סובר רל"ש לחלק בין רשות לחובה], וזהו מה שבא ר"י לחלק ביניהם, ואין כוונתו על צירוף מחדש, דבזה פשוט שאין לדמות ביניהם, וכמו שהקשינו לעיל דהרי לא אכלו כעת מחדש, אלא דכתב דכיון ראין כאן צירוף

אכילה ביניהם מחדש ומזימנם הקודם הרי נפקע הזימון, ובוה הדין הוא דאינם רשאים לזמן, ושאיני מצירוף השלישי שנצטרף לשנים שאכלו מקודם, דע"ז מצינו קולא בגמ' לצירוף כזה, ולכן סגי גם בצירוף שלאח"כ לאשווי כאן זימון דרשות אף שלא בתורת חיוב זימון, משא"כ כאן כשנפקע מהם גוף חובת הזימון, לא שייך לחלק ולומר דהופקע צד החיוב ונשאר עליהם זימון דרשות, וכמבואר.

(ה) נמצא לפי ביאור זה דאדרבא גם בדברי רבנו יונה בכאן מבואר דהאי דינא שמועיל צירופו גם כשנצטרף להם אח"כ, הוא כמוש"כ האחרונים שהוא זימון דרשות, וכמבואר, אולם מאידך נראה כהדיא מלשונו דר"י שזה מועיל רק לצירוף השלישי, וכמוש"כ מהר"ם בנעט ז"ל. ולכן נראה לומר דשניהם אמת, והיינו דצירוף השלישי שנצטרף להם אח"כ, מהני דק לאשווי זימון דרשות שלא בחיוב זימון, וגם בזה יל"פ בתרי אנפין, (א) דבכה"ג הוי זימון כל החבורה רק דשות ולא חובה, וכמוש"כ לעיל דצירוף כזה כשלא ה' עמהם מתחילת הסעודה הוא צירוף קלוז לר"י ורק דצירוף השלישי סגי בהכי, וכדוגמת אכל עש"י (ור"י) הוא מהסוכרים דאכל עש"י מהני גם לצירוף ג', ובלא"ה כאן שאני שאכלו פת, וכמוש"כ המג"א סי' קצ"ד, אבל עכ"פ זימון כזה אינו משהו חובה אלא רשות, ואף דבאכל עש"י משמע לכאורה מדברי הפוסקים דמשהו חובה על השנים שאכלו פת, רכן משמע ממש"כ בהגה"מ בשם מהר"ם, וכ"ה בשו"ע קצ"ז ס"ג, דאם נצטרף להם שלישי ואינו רוצה לאכול עמהם פת, כיון דנחלקו הפוסקים בזה אם אכל עש"י מהני גם לצירוף ג', לכן לא יתנו לו לשתות ולא מאכל אחר כדי שלא להכניס עצמן לספק חיוב, ומשמע מזה דהשניים עכ"פ מתחייבין בזימון רחובה, (ראל"ה למה לא יתנו לו לשתות או עש"י ולא יזמנו), מ"מ כאן כשהחסרון בצירוף הוא מצד שלא ה' עמהם מתחילה, שאז חלה עיקר חובת הזימון לר"י, לכך צירופו הוא קלוז יותר מאכל עש"י וגם על האחרים משהו רק זימון דרשות ולא חובה. (ב) יל"פ דאח"נ דשניים האחרים יתחייבו בחובת זימון, כמו שכ' רכ"ה באכל עש"י, אבל עכ"פ השלישי שנצטרף לאח"כ, לגבי דידה יהי' הזימון רשות, כיון של"ה עמהם בתחילה שאז חל עיקר חובת זימון, וגם באכל עש"י נראה לכאורה דהוא עצמו דשאי ליחלק, אלא דכאן יהי' לדבריו דר"י החידוש יותר, דאף שאכל עמהם פת ומחוייב בברמח"ז, מ"מ רשאי הוא ליחלק. ואולם לצד זה יש לכאורה מקום לדון, דאח"נ שנאמר דהשלישי שנצטרף אח"כ [או באכל עש"י גם כשהוא מתחלה] רשאי הוא עצמו ליחלק, כיון שלא נתחייב כלל בזימון, אבל מ"מ לא יהא רשאי ליחלק מצד הדין שכ' הרמ"א (סי' קצ"ג ס"ו) דג' חבורות של ג' בנ"א אסור לכ"א ליפרד מחבורתו ולזמן ביחד, כדי שלא להפקיע הזימון מהשניים הנשארים, ודין זה כתבו הרשב"א ע"פ פ' רבנו האי בגמ', הרי דאף שהוא בעצמו זמן עם חבורה אחרת, מ"מ אסור לו להפקיע הזימון מחבורתו שאכל עמהם, וא"כ נאמר כן גם כאן להצד שכתבנו דחל חובת זימון על השניים שאכלו עמו, א"כ אף אם נאמר דלגבי השלישי הוי רשות מצד עצמו, אבל כיון שכאמור חל חובת זימון על השניים האחרים (לצד ב' הנ"ל שכ' לעיל), שוב לא יוכל גם הוא ליחלק שלא להפסיד הזימון להם, וא"כ סו"ס לא הוי רשות.

ונראה ומסתבר לומר, דעד כאן לא נאמר הדין הנ"ל שלא להפסיד מהם הזימון, כי אם כשהשלישי נתחייב ג"כ בזימון מצד עצמו, וכצידד הנמ' לפי' ר"ה גאון, דמצד חובת הזימון שחל עליו עם חבורתו שאכל עמהם, נתחדש גם הדין שלא יזמן עם חבורה אחרת ולהפסיד הזימון מחבורתו, כיון שסו"ס חייב הוא בזימון באיזה אופן שהוא, אבל באופן נידון דירן שנצטרף להם אח"כ, או באכל עש"י, שמצד עצמו אינו חייב בזימון והי' רשאי ליחלק, בבח"ג לא מצינו דשדינן עלי' חובה שלא ליחלק כדי שיוכלו הם לזמן עליו, וגם להצד שכ' דעלייתו הוה חובה, זה רק אם ישאר הוא עמהם לזמן עליו, אבל לגבי ידי' הוה רק רשות ומצוה ולא חובה, כשבפעם לא חלה עליו חובה מצד עצמו, ולכן הוה לגבי השלישי רק רשות, [ומכ"ש אם נאמר כצד א' שכ' דלגבי כל החבורה הוה רשות, בווראי א"ש דברי ר"י].

ואולם אף שביארנו מד' הרא"ש ור"י דההכרח להרכיב כאן לר"י שני התירוצים, ולומר דבאמת הוה כאן זימון רשות, אבל גם זה הוא רק לגבי צירוף השלישי, מ"מ הא גופא צ"ב דלמה לא יספיק לו לר"י לתרץ ולחלק דזימון השלישי שאני גם לגבי חובה. ונראה פשוט, דהרי ר"י הוכיח דינו משמש, דמשמע דבארם אחר כה"ג לא מהני (וצ"ל לדבריו דסובר דחסרון רשמש הוה רק חסרון מצד שאינו קבוע מתחילתו אלא אוכל באמצע סעודתו באיזה מקום שהוא, והרא"ש סובר דכה"ג נקרא שאין כאן קביעות כלל), א"כ מזה גופא מוכרח דצירוף השלישי גרידא לא מהני, ובאמת למהר"מ בנעט שתי' רשלישי שאני, הוקשה לו קושי' זו משמש ותירצו בדוחק כמובא לעיל, אבל אם החילוק הוא לר"י דכה"ג של צירוף השלישי הוה זימון רשות, א"ש החילוק בין שמש לאדם אחר, דשמש כיון שדרך אכילתו בכך, נחשב כקביעות ויש כאן חובת זימון, ולגבי אחר כה"ג הוי רק זימון רשות, או לגבי כל החבורה, או עכ"פ לגבי השלישי, כמו שביארנו.

ולפי האמור, מש"כ האחרונים המובאים לעיל ע"ד הרמ"א רשייך זימון רשות, דשיטת זו יש לה מקום לדעת הר"י שיתרץ בן עובדא דרו"ש, שהוא בתורת רשות, ולדברינו הרי גם לר"י הוא רק לגבי צירוף השלישי, והרמ"א כ' בן על כל זימון שהוא רשות, ואפשר, דאין כוונתם דהרמ"א הוא כדברי ד"י ממש, דבלא"ה הרי נקבע כאן בשו"ע בסעיף זה גופא רלא כר"י, והרמ"א אינו חולק בזה, אלא כוונתם על מ"ש המג"א להקשות על עצם היסוד של הרמ"א וסובר המג"א דאם אין חיוב אין גם רשות לזמן, וע"ז כ' דע"כ לר"י יש סוג זימון בזה רשות, אבל אה"ג דגם לר"י לא מצינו כן כ"א לגבי צירוף השלישי, והמג"א באמת לא ניחא ליה בכל זה, ולכן מפרש לר' הרמ"א שהוא כשיאכלו אח"כ יחר על שלחן אחר.

בענין עדים זוממים

ישכר חיים בלוי

תלמיד במתיבתא עין חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

הרמב"ם פסק בפ"כ מהל' עדות הל' ב' דאף אם לקה זה שהעידו עליו לוקין את העדים זוממים. ומסביר הרדב"ז הטעם, דאעפ"י דאמרינן כאשר זמם ולא כאשר עשה, אמנם איתא במכות דף ה' ע"ב במתני' כאשר זמם לעשות לאחיו והרי אחיו קיים ואם נהרג אינו קיים, לכן אין הורגין את העדים, אבל אצל מלקות כיון שאחיו קיים לוקין העדים. והכסף משנה שם מסביר טעם אחר דלא אמרינן כאשר זמם ולא כאשר עשה, דגדול עוונם מנשוא דנהרג א' על פיהם, ולכן אין ראוי לתת להם מיתת בית דין אלא מניחים אותם כדי שיהיו נידונים אחר מיתתם בעונשים נוראים. ועור מביא טעם אחר, דכתיב אלקים נצב בעדת א"ל ומן הסתם ה' מחויב מיתה לכן על פי סיבה נהרג ולא ה' מניח הקב"ה שיהא נהרג אחד עפ"י בית דין בחנם, משא"כ במלקות.

ובס' גבורת ארי מסביר את דברי הרמב"ם בטוב טעם וזה תוכן כוונתו, דאעפ"י שהעדים אינם ראויים ללקות משום כאשר זמם ולא כאשר עשה אפ"ה לוקין משום לא תענה דהא לאו זה שייך בכל עדים זוממים, וא"ת הא הוי לאו שאין בו מעשה, הני מילי היכי שלא נעשה מעשה על ידם אבל כאן כיון דנלקה הנדון על ידם הא נעשה מעשה על פיהם אעפ"י שלא נעשה המעשה על ידם ממש אפ"ה לוקין, ומביא רא"י מגמ' תמורה (דף ג' ע"ב) דאמרינן התם כל ל"ת שבתורה עשו בו מעשה לוקין לא עשו בו מעשה אין לוקין ופסור חוץ מנשבע ומימר אעפ"י שלא עשו מעשה לוקין, א"ל ר"י לתנא לא תיתני מימר משום רביבור נעשה מעשה, פ' שנעשה מחול קודש. אלמא דבמקום שנעשה מעשה על פי דיבורו חשבינן ל' כאלו עשה המעשה בידים ולוקה, ה"נ בעדים זוממים אעפ"י שהם לא עשו מעשה רק ע"י דיבורם נעשה שנלקה והוה כמו שהם עשו בידים המעשה. ולפי"ז כשלא נלקה הנדון מלקין את העדים משום כאשר זמם, ומשום לא תענה אין מלקין אותם משום דלא נעשה מעשה, אבל כשנלקה הנדון אז מלקין אותם משום לא תענה אבל משום כאשר זמם אין מלקין משום דדרשינן כאשר זמם ולא כאשר עשה.

ובאמת צ"ע על דבריו דמשמע דאין לוקין משום לא תענה רק בעשו מעשה, ובמס' מכות דף ד': על הא דפריך שם ורבנן האי לא תענה מאי דרשי ב', כתבו התוס' בד"ה ורבנן דאעפ"י דקאמר לעיל דהוי לאו שאין בו מעשה, היינו אי לאו קרא דוהצדיק, אבל בתר דגלי לן קרא דוהצדיק דשייך ב' מלקות (בבן גרושה) יש לנו לומר דלילקי מלא תענה, עכ"ל. אלמא דלא בעי מעשה.

וי"ל דס"ל להגבורת ארי דגילוי הקרא דוהצדיק הוא רק לגבי עדים זוממים כמ"ש לעיל ב': רמז לעדים זוממים שלוקין מן התורה דכתיב והצדיק ע"ש לענין בן גרושה, ממילא ס"ל דהיכא דגלי גלי והיכא דלא גלי לא, פ' דוקא היכי דשייך כאשר זמם אבל אם כבר לקה דאז לא שייך זמם אז הדרגין לכלל דבליכא מעשה

ליכא מלקות, וכוונת הגמרא הנ"ל ורבנן האי לא תענה מאי עבדי בי, ו"ל כמ"ש הנרעק"א שם בגליון הש"ס דאמאי לא מלקינן ל' שמונים (היכא דעדים מחייבין אותו מלקות כמו דס"ל לר"מ שם במתניתין), ולענין כאשר זמם יש ללקות אפילו בלא מעשה כמו בכך נרושה. והסברא ו"ל דאי שייך כאשר זמם ממילא מחייבין אותו מיתה וכדומה אע"פ שלא עשה מעשה, וה"ה יש לצרף לזה עונש דלא תענה, משא"כ אי לא שייך כאשר זמם.

והנה בנבורת ארי שם הקשה על הדמיון לתמורה, דל"ד דהא במימר על פי דיבורו ובשעת דיבורו נעשה מעשה, דבשעה שמדבר ומימר עושה מחול קודש משו"ה חשוב מעשה ללקות, אבל עדים זוממים בשעת דיבורם עדיין לא נעשה מעשה אלא אחר שעה כשנגמר הדין על פיהם ונלקה הנדון, ועל אותה שעה אין חייבין דהא לאו מידי עבדי, ועיקר חיובן בא להם בשעת עדותן שהעידו שקר ועברו בלא תענה ובשעה שעברו על לא תענה אכתי לא עשו ולא נעשה בדיבורם מעשה, ולכן משום כאשר זמם ליכא, משום דרדשינן ולא כאשר עשה, ומשום לא תענה ליכא, משום דהוי לאו שאין בו מעשה, עכת"ד.

ולכאורה ו"ל, דהא במימר כתב דהוי כאלו עשה בידים אע"פ שנעשה רק בדיבורו ולוקה, וא"כ למה אלאו דלא תענה לא אמרינן כן דאע"פ שנלקה לאחר שעה מ"מ הוי כמו שלקו אותו בידים וע"פ דיבורם נעשה מעשה, ועוד דכשנלקה הנידון אינו נלקה רק מפני שהם אמרו ואע"פ שאינם אומרים בשעת המלקות, הא אי לא היינו מצריכים חקירות ודרישות היו מלקין אותו מיד אפי' בשעת דיבורם, וכי משום שהצריכה התורה דרישות וחקירות, יקל עונשם של העדים זוממים. ואולי ו"ל דאין החסרון רק מחמת שלקו לאחר זמן, רק דכוונת הלאו דלא תענה שלא יעידו עדות שקר, ואין נ"מ אם עי"ז ילקו או לא, ממילא עבירת הלאו הוא רק דיבורם ולא המעשה דמלקות, דאין לו שייכות עם העבירה.

ובמה שתירץ הגבורת ארי, קשה לכאורה, דכתב דלוקין משום רבדיבורם נעשה מעשה ולא נקרא הלאו לאו שאין בו מעשה, וא"כ למה אין לוקין כשהרגו הנדון הא נעשה מעשה על פיהם שנהרג הנידון. וזה אפשר לתרץ ע"פ תירוץ הכסף משנה הנ"ל שאם נהרג הנידון אין מיתת ב"ד כפרה להם דגדול עוונם מנשוא דנהרג אדם על ידם, לכן גם אין לוקין דלא ליחוי להו כפרה ויבואו על עונשם לאחר מיתתם. (ואע"פ דהכסף משנה כתב זה לענין ועשיתם לו כאשר זמם, מ"מ ו"ל כן גם לענין לאו דלא תענה).

והנה ראיתי בצ"ח על מס' מכות דף ב' ע"ב ד"ה אלא עדים וכו', שמפרש טעמו של הרמב"ם דלוקין משום והרשיעו את הרשע ובפסוק דוהרשיעו לא נזכר כאשר זמם לכן אף כשנעשה מעשה שלקה אפ"ה הם לוקין, ומביא דאי' דהא אמרינן במס' ב"ב שנים מעידין אותו שאכלה ג' שנים ונמצאו זוממים משלמים לו את הכל, והקשה בנמוק"י היכי דמי, אי הוזמו קודם שנגמר הדין פטורים משום שאין העדים נעשים זוממים עד שיגמר הדין על פיהם, ואי אחר גמר דין כיון דמוחזק בשדה זכה בה מיד והוי ל' כאשר עשה. ומביא ב' תירוצים, א' בשם אחד מגדולי צדפת שאין אומרים בממון כאשר עשה כיון דאפשר בחזרה, והב' בשם הר"י ז"ל דאיירי שהמחזיק הוא חוץ לקרקע ואחד גמר דין הוזמו קודם

שהחזירוהו והשתא הוא כאשר זמם, עכ"ל. ומעתה במשנתינו בחעידו עליו שהוא בן גרושה א"כ תיכף בנמר דין נעשה פסול ולמה ילקו הא הוי כאשר עשה, אלא ודאי דמשום והרשיעו אין חילוק בין אם כבר עשה או לא, ולעולם לוקין. ובסוף מסיק דאפי' בחייבי מיתות, אם כבר נהרג הנידון, אז לוקין העדים לשיטת הרמב"ם מכה והרשיעו, ע"ש.

ובהנהות פורת יוסף כתב ריש נ"מ להלכה בין ב' הפירושים הנ"ל, דלפי' הדרב"ז שכתב הטעם משום דכתיב לאחיו והרי אחיו קיים, צריכים שיחי' הנידון חי, ואם מת קודם שהוזמו פטורים כיון שאחיו צריך להיות קיים, ולפי' הב' דגדול עונם מנשוא, א"כ כיון דלא נהרג על פיהם חייבים הם מיתה דהא מת מעצמו. וכן אם ב' כיתי' עדים שאין מצטרפים, כגון שלא ראו זא"ז, ובאים ומעידים על אחד שהרג את הנפש ונהרג על פיהם והוזם כת א', לפי טעם הא' משום דכתיב לאחיו והרי אחיו קיים, א"כ כאן כיון דנהרג אין נהרגין, ולפי טעם הב' דגדול עונם מנשוא שנהרג איש על פיהם, א"כ כאן לא חי' על פיהם דהלא חי' כת אחרת עמחם, לכן נהרגים. וגם לפי מה שהסביר הפנ"י הטעם משום שהוא בזיון לבית דין, אבל כיון שיש כת ב' עמחם אינו בזיון, שהרי בלא"ה היו הורגים אותו, וא"כ הם חייבים.

גם אפשר לומר שתחי' בזה מחלוקת בין הצ"ח הנ"ל, עם התומים בסו' ל"ח, דהנה התומים כתב להסביר טעמו של הרמב"ם הנ"ל, משום שאם חי' הנידון כאן חי' מודה להעדים זוממים, והרמב"ם סובר דאם מודה הנידון להעדים אין הורגים את העדים, וא"כ אם נהרג כבר הנידון א"כ אין הורגים את העדים משום שמא כשהי' הנידון חי' מודה להם ולא היו נהרגים, משא"כ במלקות הרי הוא חי' ואם יודה יהיו פטורים, והרמב"ם מייירי כשלא הודה הנידון להעדים ולכן מלקין אותם, עכ"ל. ד. ולפי סברתו נראה שאם מת הנידון אין הורגים אותם, משום דאם חי' חי' אפשר שהי' מודה והיו רק ספק ופטורים, אבל לפי הצ"ח דלוקין אף במיתה א"כ אף הן נהרגים, דאינו סובר דצריך שיהא אחיו קיים דייקא, רק אם יכולים לקיים כאשר זמם או לא, וכאן כיון שמת או נהרג עפ"י העדים האחרים, הרי לא הוי כאשר עשה אצל העדים.

ולפי דברי הצ"ח הנ"ל נראה דיהי' מחלוקת בין התוס' בדף ד' ע"ב ד"ה ורבנן, עם הרמב"ם, דהתוס' סברי דהלאו דלא תענה מיקרי לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין דוקא אם הם מחייבין את הנידון מיתה אבל אם מחייבין הנידון מלקות בא הכתוב והרשיעו ומגלה לן דאז לא נקרא לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד, נראה מזה דאפי' עם הפסוק והרשיעו א"א לחייב את העדים זוממים מלקות אם העידו באחד שהרג את הנפש ונהרג, משום דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד, דהא העידו על מיתה, אבל הרמב"ם ס"ל (אליבא דהצ"ח) דלוקין אפי' אם חייבוהו מיתה (ודוקא אם כבר הרגו כמבואר בצ"ח) משום והרשיעו שמגלה לן דלוקין אלאו דלא תענה, וא"כ לא נקרא לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד, כיון דכבר הרגו ולא שייך הלאו עכשיו לעונש מיתה.

ואפשר לומר דמחלוקת זו תלוי' בב' הפירושים בתוד"ה מעידין וכו' בדף ב' ע"א, דלפי הפי' הא' דחמלקות הוי במקום שא"א לעשות, כאשר זמם ממש, כמו

בב"ג וב"ח, והפסוק והרשיעו הוא רק לגלוי מילתא דבמלקות מקיימין כאשר זמם, הוי לא תענה בעדות מיתה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד, ואין לנו גילוי דלוקין אלאו דלא תענה, והוי כמו שסוכרין התוס' להלן כדף ד', אבל הרמב"ם ס"ל כפי' הכ' בתוס' דלא אמרינן כאשר זמם בעדות ב"ג וב"ח כיון שאין יכולים לקיימו והמלקות בא רק משום לא תענה והפסוק והרשיעו מגלה לן דלא נקרא לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד, לכן גם אם נהרג לוקין.

ולכאורה רש"י נמי ס"ל כתי' הא' של התוס', דרש"י כתב כדף ב' ע"ב ד"ה רמז לעדים זוממים שלוקין עדי ב"ג וכו' ומשמע דעדי ב"ג דייקא, ולא קאי אכולי הלכתא דעדים זוממים. והנה הגבורת ארי הנ"ל כתב דרש"י ס"ל כהרמב"ם דאם לקה לוקין, ומביא רא' לדבריו דהנה בגמ' דף ה' ע"ב מקשה הגמ' עדי מלקות מנלן, ופירש"י דקאי על המשנה דתנן דאין עושין דין הזמה עד שיגמר הדין וכו', ואם איתא דרש"י אינו סובר כהרמב"ם למה לא פי' רש"י דקושית הגמ' קאי על הברייתא דבריבי דהרגו אין נהרגין וכו', והגבול"א סובר דהמשנה והברייתא חולקין, דלהברייתא דסבר אין עונשין מן הדין אין לוקין, אבל לפי המשנה יכולים לומר דלוקין אפי' כשלקה הנידון, ולכן כיון שדרש"י סובר כהרמב"ם לכן פי' דהקושיא קאי על המשנה ואפי' לקה הנידון הם ג"כ לוקין, וע"ז קשה דהא אם איתא דרש"י ה' יכול לפרש הקושיא דקאי על הברייתא דבריבי, מה מקשה הגמ' חייבי מלקות מנלן, הא אמרינן דאין עונשין מן הדין ולכן אין לוקין.

והנה י"ל ע"פ מה שכ' בערוך לנר להסכיר דברי הרמב"ם הנ"ל, דאזיל לשיטתו' בפ"ב מהל' מאכלות אסורות הל' א' שפסק דבכרי לידע אם הבחמה שהורה צריכים ב' סימנים מעלה גרה ומפרסת פרסה, ואם יש רק אחד כתוב בפירוש בתורה דשמאה, אבל אם ליכא סימן כלל, זה נלמד מלאו הבא מכלל עשה דכתיב וכל בהמה מפרסת פרסה ושומעת שמע וגו' אותה תאכלו שומע אני שכל שאינה מעלת גרה ומפרסת פרסה אסורה, ונפקא דלוקין מק"ו מה בחמות שיש בהן רק סי' א', וע"ז הקשה הרב המגיד הא אין מזהירין מן הדין וגם לאו הבא מכלל עשה עשה הוא, ותי' לפי שאלו כבר נאסרו בלאו הבא מכלל עשה מן התורה בפירוש, לכן אפשר ללאו לבא מק"ו ולוקין עליו, עכ"ד. וכתב הערל"ג דכן הוא ג"כ בלאו דלא תענה דאעפ"י דהוי לשאב"מ, אפ"ה אפשר ללאו לבא מק"ו ולוקין עליו, וכמו דס"ל להרמב"ם דלאו הבא מכלל עשה דג"כ בעלמא אינו לוקה מ"מ בצירוף עם ק"ו לוקין אק"ו, הכא נמי הלאו שאב"מ בצירוף עם הק"ו לוקין עליו, וע"ז בודאי התוס' חולקין, דבתוס' (פסחים דף מ"א ע"א) סברי דבכה"ג דיש לשאב"מ בצירוף עם ק"ו אין לוקין, לכן שפיר ס"ל גם הכא דאין לוקין בשלקה כבר מק"ו דאין עונשין מן הדין אף בצירוף לאו שאב"מ, עכ"ד.

ועפ"ז יובן, דהא רש"י ה' יכול לפרש דקושית הגמ' קאי על הברייתא דהקשה חייבי מלקות מנין, פי' מנין דאין לוקין אי לקה הנידון דהא ק"ו בצירוף לשאב"מ לא אמרינן אין עונשין מה"ד, ותי' הגמ' דאיתא רשע רשע דאין לוקין, רק דרש"י אינו מפרש כן, אלא פי' דקאי על המשנה, הרי בהדיא דסבר דאפי' לקה הנידון לוקין העדים. (אבל הצל"ח ורעימי' א"צ ללמוד דהמשנה והברייתא חולקים, ויכולים לומר דרש"י ס"ל כמו החולקים על הרמב"ם).

עולת שבת בשבתו

בראשית

אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ד' אלקים ארץ ושמים, והביא הבעל הטורים מסורה ב' פעמים ארץ ושמים, דין ואידך, הודו על ארץ ושמים (תהלים קמ"ח). וי"ל בכוונת המסורה, עפ"י מה שכ' רש"י בפ' חיי עה"פ ד' אלקי השמים אשר לקחני מבית אבי וגו', ולא אמר ואלקי הארץ, אמר לו עכשיו הוא אלקי השמים ואלקי הארץ שהרגלתי בפי הבריות, אבל כשלקחני מבית אבי הו' אלקי השמים ולא אלקי הארץ, שלא הו' באי עולם מכירים בו, ושמך לא הו' רגיל בארץ, עכ"ל. הרי מרבתי רש"י שכל זמן ששמו ית' אינו נודע בעולם לא נקרא אלקי הארץ. והנה מבואר במדרש, בהברא"ם היא אותיות באברה"ם, שהעולם נברא בזכותו של אברהם. ולפ"ז י"ל כוונת הפסוק, אלה תולדות השמים והארץ בהבראם, שהעולם נברא בזכות אברהם, ומאי טעמא, משום ביום עשות ד' אלקים ארץ ושמים, שאברהם אבינו הוא שגרם לעשות את ד', אלקים על ארץ ושמים, ובאיה אופן, הודו על ארץ ושמים, שהרגיל שמו של הקב"ה בפי הבריות לתורות לשם קדשו, כאו"ל (סוטה י"ב ע"ב) שהי' אומר להאורחים הודו ושבתו וברכו למי שאמר והי' העולם, ונעשה הודו על ארץ ושמים.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

זאת הפעם עצם מעצמי. פרש"י, מלמד שבא אדם על כל בהמה וח' וכו'. וכתב ע"ז בחזקוני, דצריך לומר שנתעברו קודם שבא עליהם אדם, דאי לא תימא הכי, הא מתעקרין בביאת אדם, עכ"ל. נ"ל ליישב דהא אמרינן, כל מעשה בראשית בקומתו נבראו כבני ג' שנים, והיינו דארו"ל פר שהקריב אדה"ר דכתיב (תהלים ס"ט) משור פר מקרן [מפרים], ופר בן ג' שנה הוא, כדתנן, ואמרינן בריש פ' אין מעמידין גבול יש לה, בן שלש שנרבעה אינה נעקרת, א"כ אפילו תימא דבא עליהן מעיקרא, אפ"ה לק"מ.

(הגאון מוה"ר יעקב עמדין זצ"ל¹)

נח

ויהי מקץ ארבעים יום ויפתח נח את חלון התבה אשר עשה. עיין אור החיים הקדוש דכ' דצריך לדקדק מנין ידע זמן שיוכל לפתוח חלון התיבה ולא חש למביעה במים, עיי"ש מ"ש בזה. ולדעתי לק"מ לפמ"ש בבעל הטורים דמה שאמר הכתוב ותנח התיבה, שרוח הקודש הי' שורה על אותם אשר נשארו בתיבה, א"כ ידע נח ברוה"ק שלא ישיגהו אסון, מ"מ בדבר שאפשר לבדר, שלח העורב והיונה, ולא האמין בנפשו.

(הגאון מוה"ר שמואל שמעלקא טויבש אבד"ק יאסי זצ"ל²)

-
- (1) מתיבות נ"ל ואילך, הועתק מכת"ק בגליון ס' חירושי מהרש"א עה"ת (דפוס הענא). המונח כברישיש מוזעאום בלונדון.
  - (2) הועתק מכת"ק המונח ברשות הרב המפורסם וכו' מוה"ר יואל אשכנזי שליט"א אבד"ק יאסי. ישא ברכה מאת ד' לאויו"ש.

במדרש, שופך דם האדם באדם וגו', אמר ר' לוי הרי שהרג ולא נהרג אימתי הוא נהרג לכשיבא אדם, ובמדרש ואתחנן אי', כשיבאו בני אדם, והוא תמוה. ונ"ל לתרץ, ראי' בגמ' דאחר שהרג במזיד ואחר הרג בשוגג הקב"ה מזמנן לפונדק אחר כו'. והנה על כרחך כשבאים לפונדק אחר איכא סהרי, דאל"כ אין תועלת בזה, דהא אפ"ה לא יבא זה שהרג בשוגג לכלל גלות, דהא ליכא סהרי. ובזה מתורץ המדרש, הרי שהרג כו', אימתי נהרג לכשיבאו בני אדם, וק"ל. או ידעה, דהנה אי' באלשיך על הא דשופך דם האדם באדם וגו', היינו דשופך דם האדם, באדם, דמלבין פני חבריו ומביישו, דשופך דמיו בתוכו, דאזיל סומקא ואתי חיורא, דמו ישפך, דאין לו חלק עה"ב. וזה דאמר ר' לוי, הרי שהרג ולא נהרג, הא כיצד, דבייש חבריו, אימתי הוא נהרג, כלומר דאין לו חלק עה"ב, על זה אמר, לכשיבאו בני אדם, כלומר דוקא דביישו ברבים, וק"ל. (הגאון מוה"ר ישראל ליפשיץ אבד"ק קליווא זצ"ל³)

לך

וירא ר' אל אברם ויאמר אליו אני א-ל שדרי התהלך לפני והי' תמים, ואתנה בריתי ביני ובינך. נראה לומר למה נגלה למצות מילה בא-ל שדרי, דידוע מחז"ל דכשם אברהם א"ע פרשו ממנו אנשיו, ונשאר במתי מעט, כי היו להם לעול גדול למול, על כן אמר לו ר', אני א-ל שדרי, ר"ל שאמרת לעולמי די (חגיגה י"ב ע"א), כי טוב המיעוט שיהי' בשלימות יותר מן הרבה בלי שלימות, וממני תלמוד שלא תשגיח על אולי עבור עשותך זה הרבה, יפרשו הרבה אנשים ממך ותשאר במתי מעט, רק התהלך לפני, ר"ל תתהלך במנהג שלי, שמנהגי שלא להשגיח בזה, והמופת על זה, שאמרת לעולמי די כנ"ל, ומפרש והולך, ואתנה את בריתי ביני ובינך, ר"ל אינני משגיח בזה, אף שתשאר הברית רק ביני ובינך, ודו"ק. (הגאון מוה"ר אשר אנשיל יונגרייז אבד"ק טשענענער זצ"ל⁴)

ויכל לרבר אתו ויעל אלקים מעל אברהם. ולכאורה יפלא רבכמה מקומות ריבר הקב"ה עם אברהם ולא מצינו לשון זה, ויעל אלקים מעל אברהם. וי"ל הכוונה עפ"י מה שאמרו ביבמות (דף ע"א ע"א) ערלה שלא בזמנה לא מעכבא דכל דלאו בר מהולי הוא כמו קטן ערל לא מקרי ערל, רק בהגיע זמנו למול אז נקרא ערל כשלא מל. ולפי"ז, ער שלא נצטווה אברהם על המילה לא הי' מעכב הערלה ושפיר הי' יכול לסבול עול קדושת הקב"ה כביכול המדבר עמו, אבל

(3) הועתק מכת"ק המונח ברשות ידידנו הרבני החסיד הנגיד איש חי ורב פעלים מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן. תשח"ח לו.

(4) הועתק מתוך פנקס המונח ברשות נכדו הרב המפורסם וכו' אבד"ק טשענענער שליט"א והגיע אלינו ע"י בנו הרב יהושע צבי יונגרייז שליט"א רב דקהל באר יצחק טאלמשאווא. הוד והדר פעלם וצדקתם עומדת לעד.

מאחר שנצטווה, אז תיכף משכלה לדבר אתו נסתלק שכינת קדשו מעליו, לכך כתיב ויכל לדבר אתו ויעל אלקים מעל אברהם.
(הגאון מוה"ר ארי' ליב הלוי הורוויץ אב"ד סטאניסלאב זצ"ל⁵)

וירא

ויהי אחד הדברים האלה והאלקים נסה את אברהם. הנה חכמו"ל אמרו במס' מגילה (דף י' ע"ב) דבר זה מסורת בידינו מאנשי כנסת הגדולה כל מקום שנאמר ויהי אינו אלא לשון צער, עיי"ש. וצ"ב מהו הלשון צער כאן. וי"ל הכוונה ע"ד שאמר רבי עקיבא (ברכות ס"א ע"ב) כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה בכל נפשך אפילו נוטל את נשמתך ואמרתני מתי יבא לידי ואקיימנו, ע"ש. כמו כן י"ל דאברהם אבינו ה' מצטער כל ימיו מתי יודמן לידו להקריב זבח לד' את בנו יחידו, והקב"ה ראה בצערו לכן ניסה אותו, כדי שיהא נחשב כאילו הקריבו. וזשה"כ, ויהי, שאברהם אבינו ה' מצטער מתי יבא לידו מצוה זו של הקרבת בנו יחידו לד', ולכן אחר הדברים האלה, פי' אחר שראה הקב"ה בצערו, והאלקים נסה את אברהם וגו'.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

ויקח את שני נעריו אתו. י"ל בזה, דאברהם אבינו ה' אז זקן בן קל"ז שנה, וכשארם מגיע כבר לימי הזקנה נעשה קר בטבע, וכל החמימות מסתלקת לגמרי, וכשהלך אברהם אבינו לעקור את יצחק בנו הוצרך להתאזר בגבורה ולהלביש עצמו את החמימות של ימי הנעורים, כי במדת הקרירות לא ה' באפשרי לקיים ציווי בזה, וזשה"כ, ויקח את שני נעריו אתו, כלו' שנות נעוריו, כי לקח עמו בשעת העקירה, החמימות שיש בימי הנעורים.

(הגאון מוה"ר יוסף לנדא אבד"ק יאסי זצ"ל⁶)

חיי

במדרש רבה ריש פרשתו, רבי עקיבא ה' יושב ודורש והצבור מתנמנם בקש לעוררן אמר מה ראתה אסתר שתמלוך על קב"ז מדינות אלא תבא אסתר שהיתה בת בתה של שרה שהיתה בת קב"ז שנים, ותמלוך על קב"ז מדינות, ע"כ. והוא תמוה. ויש לומר בזה, דבאמת יש להקשות מדוע לא מלכה על קע"ה מדינות שהרי היתה ג"כ בת בתו של אברהם אבינו שחי קע"ה שנים, אך זה לא קשה, שהרי אמרו חכמו"ל (בר"ר פרשה ס"ד) בן ארבעים ושמונה שנה הכיר אברהם

(5) הובא בספר דברי שאול עה"ת (בהשמטות) בדף קס"ה ע"ג, ששמע ד"ז בשמו.

(6) בספר תולדות יוסף (ברדישוב תרס"ח) לבנו הג"ר מתת' לנדא אבד"ק

פאדיטורק, בעמוד י"ז, ששמע ד"ז מפ"ק.

את בוראו, וכל זמן שלא הכיר את בוראו לא נחשב בכלל שנותיו, כי גר שנתגיד כקטן שנולד רמי, וא"כ צא מ"ח שנים מן קע"ה שנים ונשאר קכ"ז שנים, ושפיר מובן מדוע מלכה אסתר רק על קכ"ז מדינות. והנה כתבו המפרשים דהא דאמרו רז"ל במ"ח דברים התורה נקנית בהם, הם כנגד מ"ח שנים שהי' אברהם כשהכיר את בוראו. והנה אחד ממ"ח דברים, הוא מיעוט שינה.

ולפי"ז י"ל שר"ע הי' משתעי בלישנא דחכמתא לרמוז להם שיתעוררו, ולזה אמר להם, מה ראתה אסתר שתמלוך על קכ"ז מדינות וכו', וקשה ע"ז למה לא מלכה על קע"ה מדינות, וצ"ל דמ"ח שנים שלא הכיר אברהם את בוראו אינם מן המנין, וכנגדם מנו חכמז"ל מ"ח דברים שהתורה נקנית בהם, וא' מהם מיעוט שינה, וא"כ למה אתם מתנמנמים.

(הגאון מוה"ר שמואל הילמאן אבר"ק מיץ זצ"ל⁷)

תולדות

בתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל עה"פ ויבא לו יין וישת, ואזדמן לי' מלאכא ואייתי מן חבדא ראצטנע בעינבווי מן יומי שידוי עלמא ויהבי' ביד יעקב ויעקב אמטי לי' לאבוי ושותי, עכ"ל. וי"ל ביאור נכון על זה, על פי מה דאיתא דסעודת הצדיקים שלעתיד אינה לשובע ולמלאות הכרס אלא להשיג שכליות⁸). והנה מבואר בטור בחל' פסח סי' תפ"א בשם הרי"ף דהא דאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, אין הכוונה דוקא אכילה, דאסור אף שתיית יין, אבל שאר משקין מותר, עיי"ש. וי"ל הטעם שאסרו דוקא יין, דהנה מבואר בתוס' (פסחים ק"כ ע"א ד"ה מפטירין) דמהאי טעמא אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, דמשום דפסח נאכל על השובע, לכן אין אוכלין דברים המשביעים אחר הפסח, עיי"ש, מבואר במס' ברכות (ל"ה ע"ב) דיין מסעד סעיד, ומובן ממילא הטעם שאסרו דוקא יין, כיון שמשביע. והנה מבואר בפרקי דר' אליעזר הובא ברש"י עה"פ שני גדיי עזים, שגדי אחד הי' קרבן פסח והאכילו ליצחק. וא"כ קשה האין שתה אח"כ יין, הלא אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, ויין מסעד סעיד, לזה מתרץ התרגום דאותו היין הי' יין המשומר מששת ימי בראשית, ואותו יין אינו מסעיד וכנ"ל.

(הגאון מוה"ר יעקב יוקל הלוי הורוויץ אבר"ק גלוגא זצ"ל⁹)

7) הועתק מכת"ת תלמיד א', בשמו. — כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ח' עמוד ז'.

8) כן הוא בזה"ק בפרשתן (קל"ה ע"ב) א"ר יוסי יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית אלו דברים עתיקים שלא נגלו לאדם מיום שנברא העולם ועתירים להתגלות לצדיקים לעת"ל וזו היא השת' והאכילה, ועיי"ש.

9) הועתק מכת"ק בנו הגאון מוה"ר מרדכי הלוי הורוויץ אבר"ק באלחוב, בשם אביו. הניע אלינו ע"י יורדנו המהולל והמרומם האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. טוב עין הוא יבורך.

ויאמר עשו אל אביו וגו' ברכני גם אני אבי. ויל"ר אמאי לא קאמר ברכני גם אותי. וי"ל דהנה ידוע שהצינור משפע הברכות הוא הצדיק המקבל השפע מלמעלה ומשפיע למטה, כמבואר ברש"י (פ' לך) עה"פ והי' ברכה, הברכות נתונות בידך אתה תברך את אשר תחפוץ. והנה המשפיע הוא בכחי' אב כי האב הוא המשפיע לבניו ברכה, ולזה חי' עשו מתאוה, שיהי' הוא המשפיע והברכות תהיינה מסודות בידו להשפיע לכל מי שירצה, ולכן אמר, ברכני, גם אני אבי, שגם אני אחי' בבחינת אב, להשפיע הברכות לזולתי.

(הנה"ק מוה"ר שלום רוקח אבר"ק בעלז זצ"ל¹⁰)

תמיהות וישובים

ישוב על קו' התוס', ופליאה בדברי הג"ר נח שמואל ליפשיץ זצ"ל

איתא במס' ביצה דף כ', בבא בן בוטא שלח והביא כל צאן קרד שבירושלים והעמידן בעזרה וכו'. והקשו שם בתוס' בד"ה והביא כל צאן קרד בעזרה, ותימה הא אין מביאין חולין בעזרה, וי"ל דלאו דוקא בעזרה אלא בחר הבית עכ"ל. ולפי מה שכתב בס' אתון דאורייתא (כלל א') ריש מקומות בעזרה כבמס' זבחים נ"ו, לשכות הבניות בחול ופתוחות לקודש כהנים נכנסים לשם ואוכלים שם קדשי קדשים ואין שוחטין שם קדשים קלים, ריש להם דין עזרה לענין שמונת לאכול שם קדשי קדשים, אבל לענין שחיטת קדשים אין להם דין עזרה, וכתב עוד דאין עוברים שם על חולין בעזרה יעיי"ש היטב, א"כ יש לומר דעזרה דוקא, ולא קשה קושית התוס', ודו"ק.

בספר המכריע (לבעל תוס' הרי"ד) עם פי' זר זהב להגאון ר' נח שמואל ליפשיץ זצ"ל אבר"ק טורבין (מגדולי תלמידיו של החוזה מלובלין) בסוף הספר ברף קע"ד ע"ג, כתב לפרש אוז"ל (ב"ק דף צ"ב) המתפלל בער חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נהנה תחלה, ופי' רישועת ד' נקרא הוא עדה"כ אני הוא וגו', ושער הרפואה הוא כשער נ"ה, וכיון שכביכול השכינה נרפא, והחולי נרפא, לז"א ב' פעמים "הן", ונהנה תחלה ודו"ק, עיי"ש. ופלא שהרי כגמ' הלשון "נענה" תחלה ולא "נהנה", וא"כ איך נרמז ב' פעמים הן.

נחום מאיר גערמאן

מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון
ברוקלין, ניו יארק

10) הובא בספר בית היוצר (בקונטרס פתח הבית) להג"ר יואל צבי ראטה אבר"ק

תמי' בדברי רש"י, ובדברי החתם סופר

במס' ברכות דף י"ב ע"ב פרשת ציצית מפני מה קבעוה א"ר יהודה כ"ר חביבא מפני שיש בה חמשה דברים, פרשת ציצית, יציאת מצרים, עול מצות, ודעת מינים הרהור עבירה והרהור ע"ז, בשלמא הני תלת מפרשים, עול מצות דכתיב וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' וכו', וברש"י שם ר"ה עול מצות (קאי על המוזכר ה' דברים), ועשיתם את כל מצותי, ודבר זה תימא, ל"ל להביא הפסוק כלל אם הגמ' עומד לפרש הדברים, ואיך שיהי', למה מביא קרא אחר, הלא נמצא רמז לעול המצות בפסוק שלפני זה כמו שמוזכר בגמ' לפנינו הפסוק וזכרתם את כל מצות ה'. הצעתי תמיהא זו לפני כמה צורכא דרבנן ולא זכיתי לשמוע מהם יישוב*).

בס' תורת משה (חתם סופר) עה"ת כפ' וירא, ד"ה ואנכי עפר ואפר, באה"ר כתב וז"ל, עפר אפר נימטרי' תורה, שאינה מתקיימת אלא במשפיל עצמו, עכ"ל. והחשבון אינו מדויק, שהרי תורה בגי' תרי"א, ותיבות עפר אפר בגימ' תרל"א, דו"ק ותשכח. אם לא שנוסף כ"ף לתיבת תורה, עפר אפר בגימ' כתור"ה, אבל זה דוחק גדול.

בן ציון יהודה ליב טווערסקי

נכר כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד
פיטסבורג

(* בילקוט שמעוני פ' שלח (בפרשת ציצית) הובא מאמר הנמ' הלז בשינוי לשון קצת וז"ל: פרשת ציצית מפני מה קבעוה בק"ש מפני שיש בה חמשה דברים, מצות ציצית, ויציאת מצרים, ועול המצות, והרהור עבירה, והרהור אלילים, בשלמא הני תלתא מדרשי, אלא [הרהור] עבירה ואלילים מנלן, רתניא אחרי לבבכם זו הרהור עבירה, ואחרי עיניכם זהו הרהור אלילים, עכ"ל. ואולי חיתה לפני רש"י גירסא זו בגמרא, ולכן הביא מעצמו פסוק על עול המצות.

הנאהבים והנעימים

(מדור זה מוקדש להדפסת חידו"ת בפלפול ואגדה שרידי אש שנשארו לפליטה מחידושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" דבאבוב בגאליציע, שנהרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

דבר נחמד בפ' לך

מהאברך החו"ב מו"ה ברוך קאנענגיסער הי"ד מקראקא⁽¹⁾

בפ' לך. ויאמר אברהם אל לוט אל נא תהי מריבה וגו' כי אנשים אחים אנחנו, הלא כל הארץ לפניך הפרד נא מעלי וגו'. וברש"י, אנשים אחים, קרובים, ומדרש אגדה, דומין בקלסתר פנים. ולכאורה יש להקשות דבשלמא להפירוש הראשון דאנשים אחים, היינו קרובים, מוכן שפיר החמשך למה שאמר אל נא תהי מריבה וגו', כי לא נאה לקרובים להיות מריבים זה עם זה, אבל לאורך פירושא, שהיו דומין בקלסתר פנים, איזה נתינת טעם הוא על מה שאמר אל נא תהי מריבה וגו'. וי"ל דלפירוש זה, תיבות כי אנשים אחים אנחנו, קאי אדלהלן, על תיבות הפרד נא מעלי, דהנה אברהם אבינו למד עם רועיו דרכי התורה והמצוות, וכמבואר ברש"י שרועי אברהם היו נזהרים מן הגזל, וגם השפיע עליהם אמונה טהורה ויראת שמים, ולכן חשש אברהם אבינו, דמאחר שלוש ה' דומה בקלסתר פנים לאברהם, לפעמים יארע שיפגשו רועי אברהם עם לוט, וישמעו ממנו דברי כפירה וניבול פה, וירמה לעיניהם שח"ו אברהם הוא המדבר כן, מאחר שדומים זל"ז, וימשכו אחריו, לזה אמר אברהם, כי אנשים אחים אנחנו, כלו' דייקא משום שאנחנו דומים זה לזה בקלסתר פנים, מהאי טעמא הפרד נא מעלי, כדי להבדיל בין הטהור ובין הטמא, וכנ"ל.

(1) האברך המופלג מוה"ר ברוך גרונוער הנקרא ר' ברוכ"ל קאנענגיסער נולד בשנת תרס"ו בקראקא לאביו ר' דוד. ה' תלמיד ותיק בישיבת עץ חיים דבאבוב, והצטיין במאוד בתורתו, ביראתו, ובחסידותו. ה' בר דעת גדול, ובעל כשרון, מתחסד עם קונו, נפש ערינה ונועם המדות. בשנת תרפ"ו נשא אשה בתו של הרח"צ מוה"ר דוד אלימלך צאננער ממאנטרעאל. אחר חתונתו המשיך לעסוק בתורה ונתמנה לר"מ בישיבת עץ חיים דבאבוב סניף קראקא. הרצה שיעורים בהתמסרות נפלאה, והעמיר תלמידים רבים. כ"ק מרן ארמו"ד זצוק"ל הי"ד חיבבו וקירבו מאוד. בשנות הזעם ה' בתחלה בנעטא קראקא ואח"כ בשנת תש"א גלה לעיר וויזשניצא. שם היתה כבר סגורה הישיבה עץ חיים דבאבוב, מחמת צוק העתים, והוא חזר ופתחה, והרצה שיעורים תמידים לפני התלמידים, כששים במספר. אח"כ בשנת תש"ב גלה לנעטא באכניא, וגם שם בעמק הכנא ובתנאים הקשים ביותר, לא פסק מלהרביץ תורה לתלמידים כמרתף, עד סוף שנת תש"ג, שאז נשלחו רוב תושבי הנעטא לגיא ההריגה אשר באושוויץ. אף שעלה בירו להסתיר עצמו ולא נשלח אז לאושוויץ, אולם כב' שבועות אח"ז, ביום ט"ו לחודש אלול שנת תש"ג, תפסוהו הרוצחים יחד עם אשתו החשובה ושמונת ילדיו ונהרגו שם בבאכניע עקה"ש. אנשים שהיו שם בבאכניע, סיפרו אח"כ, איך שנשטוממו כל הנוכחים לראות איך שבכל הדרך (ממקום שנתפסו עד המקום שנהרגו), צערו כולם יחד, ההורים והילדים, בקומה זקופה ובשמחה, בלי שום בכיות וצעקות, לקראת מצות מסירת נפש על קדושת השם. ד' ינקום רם עבריו הקרושים לעינינו כמחרה, ותהא נשמתם צרורה בצרור החיים.

דבר נחמד הנרפס כאן מסר לנו בשמו, ירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שמואל הכהן ראזענגארטען נ"י. תח"ח לו.

התייסדות חברה נושאי המטה בק"ק הלברשטאט בשנת תקמ"ט לפ"ק⁽¹⁾

יוצר ה'לבבות ויודע ה'מחשבות יחי' בעזרינו, עזר כנגדינו, להוציא אל הפועל מחשבותינו, אשר אנחנו הבאים על החתום בכתב ידינו, כולם לרבר אחד נתכוונו, לתקן דבר טוב בקהלתנו, אשר במתכונתו לא נעשה כמוהו בארצינו, יראו הישרים וישמחו ה'בחורים על אשר קיימו וקבלו עליהם לעורר האהבה אהבת חסד ואמת עם החיים ועם ה' מתים.

וזאת עבודתם למען יזכרו מצות ה' ויעשו אותם בכתף ישאו משא דבר ה' אשר גזר אומד ויקם לפקוד על ברואיו בדין, דן ידין עמו למלאות שבעים שנה ימי שנותיו, ביום ההוא אברו עשנתותיו, תצא רוחו ישוב לארמתו, מן העפר בא ואל העפר ישוב, זו היא שיבה זו ביאה נשואין עושה לשאת אותו מקיר העיר וחוצה, אם ח"ו עלה רצון הבורא להוציא מן העולם ולהכניסו תחת כנפיו כנפי השכינה המה יעמדו על משמרתם משמרת עדתם כולם קרושים, למצוא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואנשים, ובעבור זה התחברו יחד, בחיבור אחד, וזה שמם אשר יקראו להם **נושאי המטה** אם המטה צריכה להם, והאל בדוב רחמיו, מכל צרה יצילנו, וירחם עלינו, ועל פליטתנו, ויקבץ נדחים, בלע מות לנצח נצחים, ותמיד בעזרינו יחי', והחיים ישמור והמתים יחי'.

קול ד' כ"ח מעשיו הנוד לעמו לתת להם נחלת טוב שכר פירותיהם בעה"ז, ובעה"ב הקרן קיימת, על גמילת חסדים חסד ואמת, כי זה א' מהדברים אשר שנה רבי במשנתנו ומשנה לא זזה ממקומה, ממקומו הוא יפן ברחמים ויעמוד לימנם כחומה, להוסיף תת כחם עם כל האנשים אשר כ"ח במספרם המה, ובעבורם יקובץ נדחי ישראל, ומכל צרה וצוקה יצילם ה' אל.

ובהתחברו יחד כולם ענו ואמדו למיעבד מצוה בממונם לתת איש כמתנת ידו מידי שבוע בשבוע ששה פשימים וכל המרבה לספר חרי זה משובח להיות משכיל אל דל, איש כי יפול למשכב מבחורי בני קהלתנו ח"ו יחי' מי שיחי' לסעדרו ולתמכו עד כי יקום והתהלך בחוץ על משענתו או כנפשו יבא לחמו לחם מן השמים כי אין מעצור לה' להושיע במעט או כרב.

(1) הועתק מעצם הכת"י על קלף (כת"י ירושלים, מספר 916-4). התיבות שבסוף כל סעיף, מתים יחי' איל ברב חסדו ברוך עדי עד שם תהלתו, הוא חרוז האחרון בתפלת יגדל.

אוהב ה' שערי ציון המצוינים בחלכה, בכל יום תמיד בין הערבים שמה ישובו ישיבה שיש בה סמיכה, ויגיד המגיד שיעור מקרא ושיעור מוסר משך זמן שעת תמימה, ובשבתות וי"ט יגיד ההפטרות מענינא דיומא, ועת לחשות ולדום בקול דממה, והי' מידי חודש בחדשי השנה, יבואו הנבאין לגבות כסף משנה, ששה פשיטי' מכל אחד וכל המוסיף מוסיפין לו מן השמים לקבל שכרו פי שנים, ומי שיבטל לבוא בשבתות וי"ט יתן קנס שלש פשיטי' כרי לקבל שכר על הפרשה כשם שמקבלין על הדרישה, וכל המסייע לדבר מצוה בנפשו ובמאודו, העליון יגביר עליו

חסדו.

חסד ואמת לנוצר בריתו ברית כרותה ביניהם כי יעדר ח"ו אחד מעניי קהלתינו אשר אין לו דמים, ולא יוכל לחדד אחר עשרה לעבוד את ה' בתמים, המה ילכו לביתו לברך ה' במקלות כל שבעת הימים, ואם הון ועושר בביתו, יעמוד להם צדקתו, ח"י פנים יתן להם והמעוץ יפול לנדבה, כי צרכיהם מרובה, ואם ח"ו יעדר אחד מאנשי חברה, גם השיעור ילמדו בביתו למען יגן בעדם זכותו ויזכו ליום שכולו ארוך, ומלאך א"ל יענה ויאמר

ברוך.

ברוך שבחר בהם ובמשנתם, ויזכור לעולם צדקתם, אשר קבלו עליהם, דבר אחד לא ישוב ריקם מלפניהם, ומי האיש אשר רוצה לנתק הקשר ויכלכל דבריו במשפט לפני ראשי החברה אשר יהי' בימים ההם והמה ימצאו פשר לדבר על לבו דברים נכוחים, קצרים וארוכים, ואם כל אלה עשו לו ולא שמע לקולם, שלשה ר"ט קנס יתן ואבר זכותו לעולם, ולא יבא במקחם

עדי עד.

עדי עד יגדל נא כחם, ואם יפרד אחד מהם ויבא איש אחר למלאות מקומו להיות נטפל לעושי מצוה בכסף מכנים הדל לא ימעיט ליתן פחות מא' ר"ט והעשיר ירבה כאשר יושט עליו עפ"י רוב דעות בני חברה, ומאז והלאה זכה בחלקו כאחד משארי אנשי חברה יצ"ו באופן ובתנאי שיתנהג עצמו כשורה למען דעת כל עמי הארץ

שם תהלתו.

תהלת ה' ידבר פיהם, כי גבר חסדו עליהם, והוא יגן בעדיהם, לקיים את כל דברי האגרת האלה ואת הדברים, אשר בפנקס הפדאטיקאל מבוארים, כאשר עיניכם תחזינה משרים, אשר קיימו וקבלו עליהם לאשר ולקיים בכל תוקף ועוז פה ק"ק האלברשטאט יום שנכפל בו כי טוב ד' ניסן שנת יצמ"ח ישוע"ה לפ"ק.

(מקום החתימות)

ציונים והערות

ליקושי הערות ומראה מקומות שנתקבלו במערכת
על דברים שנרפסו בקובצי כרם שלמה שנה ז' ושנה ח'.

(א) קובץ ס"א עמוד ל"ו, רברי הגאון מוה"ר אלעזר פלעקלס ראב"ק פראג. — כן כתב גם בס' מרגניתא דרב להגאון בעל ברוך טעם וצ"ל, בפ' וירא.
(ב) שם עמוד ל"ח, בשם הגאון מוה"ר מאיר פישלס ראב"ק פראג. — ר"ז נרפס כבר בספר משנת רבי אליעזר (פפר"א תע"ז).
(ג) קובץ ס"ב עמוד י', מתחת לקו, בענין הק' כללא רהלכה כסתם משנה, אם רבב"ח ס"ל הק' כללא. — עיין בזה בשו"ת מהרנ"ש (להגאון מוה"ר ניסן שירלאב מקעלין) סי' פ"ז.

(ד) קובץ ס"ג עמוד כ"ה, הערה בענין גזל עכו"ם, מהרב הגאון מוה"ר מאיר דן פלאצקי. — כבר העיר כן בספרו חמרת ישראל דף פ"ז טור ד' ד"ה ומה"מ, עיי"ש.
(ה) קובץ ס"ה עמוד כ"ו, בענין כתיבת ס"ת בשותפות. — עיין עוד בזה בשו"ת ספר יהושע חיו"ר סי' ל'.

(ו) שם עמוד ל"ט, ברברי השאילת יעב"ץ ברין טומאת נגעים. — עיין עוד בזה בשו"ת מנחת יצחק ח"ו סוף סי' קל"ב.

(ז) שם עמוד נ"ד, בענין אי גידול שער בנזיר הוא משום ניוול. — בנדרים דף ט' ע"ב הובא מעשה בנזיר אחד שהיו קווצותיו סדורות לו תלתלים, וצ"ע.

(ח) קובץ ס"ו עמוד י"ט, בענין אי לאו דגזילה וגניבה הוי להנל"ע. — עיין בזה בשו"ת שיבת ציון סי' ק' ד"ה ומרי.

(ט) שם עמוד כ"א, תשובה קצרה ברין מצות האפויות ע"י מאשין, מהג"ר שלמה קלוגר. — תשובה זו נרפסה כבר בספרו קנאת סופרים דף נ"ו ע"ד.

(י) שם עמוד ל"ג, תמוה ברברי התוס' נדרים דף נ"ה. — עיין בזה בספר הלכה למשה בנדרים מ"ט ע"א.

(יא) קובץ ס"ז עמוד ח', ברברי החת"ס דאיותיות למ"ד גימ'ל גימטרי' קמ"ז. — צ"ע, רצא וחשוב ותמצא שעולה קנ"ז.

(יב) שם עמוד ל"ז, רברי הגאון מהר"י אסאד. — עיין בס' צדור המור סוף פ' בהר.

(יג) קובץ ס"ח עמוד ט"ז, ברברי הילקוש עה"פ אחותיו ולא ארפנו, גולגלתו של ארונה נתונה תחת המזבח. — עיין מש"כ בזה הרחיר"א בספרו רבש לפי מערכת ח' אות א'.

(יד) קובץ ס"ט עמוד ס"א, במה שיצא לחפש בס' ח' הרר"ם בענין טבילת כלים שיש לו ב' להבים. — עיין בספר אמרי דוד על או"ח (לבוב תרנ"ו) להגאון מוה"ר דוד מאיר (הרר"ם) פערער אבד"ק סווירז, בראש הספר יש דינים לחג הפסח, וכתב שם באות כ"א וז"ל: סכין שיש בו ב' קלונגין צריך לטבול כל קלונג כשהוא פתוח והשני יסגור דכן הוא דרך תשמיש כל קלונג ואם יהיו שניהם פתוחות או שניהם סגורות יש חציצה במקום שנדרחק להקטא הקלונג הפתוח או הסגור, עכ"ל.

(טו) קובץ ע"א עמוד י"א, במה שהובא דברי הט"ז בהל' חול המועד. — מ"ס וצ"ל בהל' יום טוב והוא בס' תקב"ד.

(טז) שם עמוד ל"ב, שנת אה"ל ישרי"ם יפרי"ח לפ"ק, ובהערה מתחת לקו כתוב, לא ירענו איך מכוון מספר השנה (תר"ב) בתיבות הללו. — כתב לנו ידידנו הרה"ח ד' הירש פרידמאן נ"י מטאראנטא, דהרבר פשוט שצ"ל אוהל מלא בוא"ו, ואז תיבות, „אוהל ישרי"ם מכוון בגמ' תר"ב. ואף אם כתוב חסר אפשר לצדפו לגימטריא, כמבואר ברעת

זקנים מבעלי התוס' סוף פ' ויחי עה"פ פקוד יפקוד וגו', ומקורו מפ"ק דמגילה עה"פ ורב בניו וגו'.

(יז) קובץ ע"ב עמוד כ"א, בהערה מתחת לקו, דמוכה ממס' ב"ק קי"ב ע"א דאין חילוק בקטן בין אוכל למזיק. — כבר העיר כן בשו"ת מהר"ם שיק בחו"ד סי' שע"ה ד"ה וכן, עיי"ש.

(יח) שם עמוד מ"ו, בסוף העמוד הובא דעתו של הגאון מוה"ר יוסף שטיינהארט אבד"ק פיורדא, בנדרון הגט בע"כ. — עיין עוד בספרו שו"ת זכרון יוסף חאהע"ז סי' ט"ו.

(יט) קובץ ע"ג עמוד י"ח, בהוראת הגרעק"א שמועיל הכשר הנעלה לכלים המצופין בגלאזור. — בקובץ קול התורה (הנרפס בלונדון) אדר תשל"ט, נדפסה תשובה קצרה מהגרעק"א זצ"ל, וכותב שם וז"ל: אחר שהקדירות ההמה יקרים והיו הפ"מ יש לסמוך על גרולי הפוסקים ומכללם המנ"י בכלל פ"ה דהפ"מ באין תקנה, בהנעלה מותר באינן בני יומן, עכ"ל. ועיין עוד בזה בשו"ת כוכבי יצחק ח"ג סי' כ"ח.

(כ) קובץ ע"ד עמוד נ"ג, תמ' בספר תורת משה להחת"ס. — כתב לנו הרב יודא ליכטער נ"י מנהל הישיבה קטנה דשיכון סקווירא בזה"ל, באתי רק להעיר שם' תורת משה לאו מר בר רב אשי חתים עלה, כידוע, ורוב הס' הוא מהעתקת תלמידים, והרבה דיבורים (אף אם לא נצטיינו בכוכב *) וכדומה) לא יצאו מפוס ממלל רברבן, והיא ידיעה נחוצה שמצוה לפרסמה, וכמדומני שיש תשובה בס' יג"ל יעקב שהעיר בזה, ורק אותן שנרפסו ע"י הגר"ן שטערן ז"ל, יצאו מתחת קולמסו של הח"ס, ע"כ.

(כא) קובץ ע"ח עמוד ח', בהערה מתחת לקו אם רפב"י הי' חותנו של רשב"י, והובא מדברי הוזה"ק פ' אחרי. — עיין בס' דברי תורה (להנה"צ ממונקאטש זצ"ל) מהדורא ב' אות כ"ה, מש"כ בזה.

(כב) קובץ ע"ח עמוד מ"ר, דברי הגאון מוה"ר צבי הירש אבד"ק ברלין בפ' בלק. — בספר טללי אורות עה"ת בפ' בלק הביא ד"ז ביתר ביאור בשם הגר"א מווילנא, עיי"ש.

(כג) שם עמוד נ"א, פליאה בס' אהבת יהונתן בהפסרת פ' פנחס. — קדמו בס' ילקוט הנרשוני על אנדות הש"ס ח"א (בקונטרס אחרון) דף קט"ז ע"ד ד"ה במגילה.

(כד) קובץ ע"ט עמוד ל"ו, מובא דברי הרה"ק ר"ר אליעזר מדזיקוב זצ"ל. — כעין זה כ' בסה"ק קדושת לוי במגילת איכה.

(כה) שם עמוד ל"ז, מובא דברי הנה"ק ר"ר שמעלקא מניקלשבורג זצ"ל. — דבר זה מובא בכמה מקומות בשם הרה"ק מוה"ר פנחס מקאריץ זצ"ל (עיין במדרש פנחס אות ר"א, ובס' אמרי פנחס אות קכ"ד, ובס' לקוטי שושנים אות ט"ז).

מכתבים אל המערכת

בס"ר.

כבוד המערכת החשובה כרם שלמה ה' עליהם חייו.

א) במה שהוטל עלינו חובת ביאור מאת הרב שמחה רובין הי"ו בארר העעל"ט ברברי החת"ס בס' תורת משה פ' שמיני, ובס' משך חכמה פ' ויקרא, בפר כהן המשיח ועשו אחרים על פיו, והקשה הלא בנמרא וברמב"ם מבואר רפר כהן המשיח תלוי רק בעשייתו וכו', וממילא אין להם שייכות בכפרת הפר וכו', ומה מאור יגדל התימה שבעקבות החת"ס הלך האור שמח וכו' עיי"ש. — הנה הקשה ב' קושיות, א) איך מתכפרים העם בפר הכהן, וקושיא זו קשה רק על החת"ס, ב) הא פר הכהן תלוי רק בעשייתו ולא בעשיית אחרים, וזה קשה רק על המשך חכמה, רהחח"ס לא כתב, וועשו אחרים" רק, ו"עשו", כלו', אם איתרמי כך. לפי"ז לכאורה אינו מוכרח לומר שאחד חולך בעקבות השני, רק שכ' מסברא שאחד תלוי בשני, דאל"כ איך הציבור מתכפרין בפרו. אמנם י"ל על מש"כ המשך חכמה, דדברי תורה עניים במקום אחד וכו', רבס' משך חכמה בעצמו לחלן שנה ושלש לפרש הפסוק, אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם, דכך הוא הדרך, אם הכהן חוטא יחטא העם אחריו לרב גודל קדושתו, וכך הוא פירוש הכתוב, אם הכהן יחטא, שנגתו עולה זרון להעם, והיינו לאשמת העם (עיי"ש עה"פ והוציא את כל הפר, ועה"פ חטאת הקהל היא אשר נשיא יחטא), ואין הכוונה שאינו חייב עד שיעשו על פיו, רק התורה אומרת שכך יהי', וכן פי' בס' ישועות יעקב עה"ת בפ' ויקרא עה"פ אשר נשיא יחטא, בא"ד כ' וז"ל, כהן המשיח שחטא דהיינו כה"ג, בלי ספק" כי רבים ילמדו ממנו, ועיי"ש בנועם דבריו. וע"ז הקשה, לפלא שיארע כך וכו' שיעשו אחרים על פיו, וא"ש ודו"ק.

ועל דרך זה הלך החת"ס ג"כ, לכן כתב אם קרה כך שכה"ג הורה בשוגג ועשה בעצמו עפ"י הוראתו וגם אחרים עשו על פיו כמו שהתורה מעירה שכך יהי' בלי ספק, אז מתכפרין בפרו, שתלוי ההוראה בו, וכלשון המשנה רפ"ק דהוריות, זה הכלל התולה בעצמו חייב והתולה בבי"ר פטור, א"כ ה"ה כשתלו בכה"ג ולא בעצמו, וכן הוא לשון הרמב"ם פ"ב ה"א מהל' שנוות, בפר העלם דבר של ציבור, עיי"ש. והרי כהן המשיח שחייב בפר צריך להיות ת"ח מובהק ובעל הוראה, ראל"כ אינו חייב, עיין הוריות ו' ע"א, ואף שקרבנו אינו תלוי בעשייתם, מ"מ הם נכללים בקרבנו כיון שתלו בו וכו"ל, ולכן החמירה התורה כ"כ על הכהן המשיח שיהא חייב בעשייתו לבד, כי הוא כציבור ממש, דשגגתו עולה זרון להעם, ועשייתו בעשייתם וכריליף לה בגמרא בהוריות ו' ע"ב והוא מהת"כ מלאשמת העם עיי"ש. (ועיין במהר"ם שיק על תרי"ג מצות במצוה קכ"א בא"ד וז"ל, עשו עפ"י הוראת בי"ר או גדול כל ישראל חייבין, משמע נ"כ דלאו דוקא בי"ר, ומי לנו גדול ככהן המשיח).

ויש להביא רא' להנ"ל מהוריות דף ז'. שמקשה הנמ' מלאשמת העם שיהי' כעם (היינו בי"ד) לנמרי ולא יהא חייב רק כשעשו הקהל על פיו, ומתריץ, כתיב אשר חטא, א"כ נראה בעליל שצריך לדמותו במה שנוכל לפר העלם דבר של ציבור (כעין אין היקש למחצה) חוץ ממה שיש לנו לימוד בהיפוך, א"כ כמו שהציבור אם תלו בבי"ר נפטרין בקרבן הבי"ד, כמו כן אם תלו בכהן נפטרין בפרו. ומגמרא הנ"ל סעד וסמך גדול לענ"ד לדברי החת"ס הנ"ל, ודו"ק. ועיין רש"י הוריות ז'. במשנה ד"ה נתכפר לו עם הציבור. ב) כתבתי בכר"ש מחורש ארר העעל"ט במרור תמיהות וישובים, על הבעה"ט בפ' תצוה ששייך לפ' תרומה עיי"ש. וברצוני להוסיף עוד הערה, ששם בפ' תרומה (כ"ו, א')

כתב הבעה"ט משז"ר גימט' חוט כפול שמונה, והיא ג"כ עפ"י ירושלמי שקלים פ"ח ח"ה. וצ"ע למה מציין הבעה"ט כן בפסוק זה, הלא לפי הבבלי ה"י חוט כפול ששה (ע"י יומא כ"ח, מובא ברש"י), וא"כ יותר ה"י לו לציין כן כפ' פקודי ברמוני המעיל, רשם כתיב משזר לחוד בלי שש, ושם מודה גם הבבלי שחוטן כפול שמונה, ע"ש ביומא כ"ח.

(ג) ואנב מכתבי ברצוני לציין מקור למה שמקובל מרבתינו הק' וכמה פעמים שמענו כן מכ"ק ארמו"ר הנה"ק שליט"א, שג' ימים לפני יומא דהילולא, וג' ימים לאחריו, יש ההארה של ההילולא. ובס' דברי תורה (ח"ג אות מ"ו) להנה"צ ממונקאש ז"ל מרעיש ע"ז שאין לזה מקור לא מנגלה ולא מקבלה עיי"ש. ויש לציין מקור מתוספתא שבת פרק י"ה, ותוס' ע"ז פ"א, וילקוט תהלים רמז תתמ"ג בשם תנחומא, שטוב לצאת לדרך ג' ימים לפני יציאת צריק לדרך וג' ימים לאחריו, והוי כיום ההוא, עיי"ש. (הובא בס' אוצר יד החיים אות תקפ"ז). ומה גם שענין ההילולא הוא כענין נסיעת הצדיק כמובא בחז"ל עה"פ ילכו מחיל אל חיל, שצדיקים אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב. וגם צדיק הוא בבחי' שבת בחייו, וכ"ש כמותו, שגדולים צדיקים וכו', ובס' דברי תורה בעצמו (שם אות מ"ה) מרמז הילולא ליו"ט עיי"ש, ובשבת מצינו בנגלה ונסתר שג' ימים לפני שבת נקרא מעלי שבתא ויש לו כבר הארה של שב"ק הבא (ואומדים בשיר של יום לכו נרננה וגו') ולאחר השבת נקרא מאחרי שבתא, ונשארת עוד הארה משב"ק העבר (עיי' גיטין ע"ז. ופסחים ק"ו.), וא"כ מקורם קדוש וממקום קדוש יהלך*).

החותם בכרכה להצלחה רבה,

אשר זעליג גאלדמאן

מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון
ברוקלין, ניו יארק

ב"ה.

לכבוד המערכת.

(א) בכרם שלמה גליון ע"ט, כתבתי לתמוה עמש"כ בישמח משה פרשת בלק, שהאר"י ז"ל חי ל"ד שנים לתקן מה שקלקל בלעם הרשע בל"ד שנים שחי. ותמהתי, חרא, דהאר"י ז"ל חי ל"ו או ל"ח שנים, ועוד, דבלעם הרשע חי רק ל"ג שנים כדאיתא בסנהדרין ק"ו. — כעת הראה לי אחד, בשו"ת רבדי יואל ח"א סי' ל' אות ח' שמיישב רברי הישמח משה מב' תמיהות הנ"ל בטוב טעם, עיי"ש.

(ב) בכרם שלמה קונטרס ט' שנה זו, הובא „מילי דשבתא" מהנאון רבי יוסף ענגיל זצ"ל, ושם באות כ"ה, כתב לחדש במלאכת טוחן בשבת, דרבנן שדרכו לטוחן ברחיים, אם יטוחן שלא ברחיים, כי אם ביר, פשוט דהוי כלאחר יד, עיי"ש.

והנה חידוש דין זה רטוחן היינו בכלי, וטחינה ביד לאו שמי' טחינה, כבד הובא כן בב"י או"ח סי' שכ"א ד"ה אסור לחתוך, ומדייק כן מדברי דש"י בשבת קכ"ח, דאיתא שם, חבילי סיאה, איזוב וכו', הכניסן למאכל מסתפק בהן בשבת, וקוטם ביד ואוכל, ובלבד שלא יקטום בכלי, ופירוש רש"י שלא יקטום בכלי כדרך חול, כדאמרן האי מאן דפריס סילקא, דמי לטוחן, עכ"ל רש"י, ומדייק הב"י דמשמע מרש"י דדוקא טוחן בכלי חייב אבל ביד לא, הרי מצינו כאן חידושו של הגר"י ענגיל, בב"י.

* עיי' בספר עבורת עבורה על מס' ע"ז להנאון ר' שלמה קלוגר זצ"ל (בהפתיחה) שמאריך בענין זה שכל דבר שבקדושה מתנוצץ ג' ימים לפניו, ומתפשט ג' ימים לאחריו, יעוי"ש.

מיהו תמוהים הם דבריו הב"י במה שכתב אח"ז, וז"ל, ומיהו אפשר דאיסורא דרבנן מיהא איכא בטוחן ביד, עכ"ל. ולא אבין, הא מפורש שם בכריתא, דקוטם ביד ואוכל, הרי דטוחן ביד מותר לגמרי, אף לכתחלה, ואין כאן אפילו איסור דרבנן, וצ"ע.

הילל וויינבערגער
דומ"צ דקהל נייטרא
מאונט קיסקא, נ. י. יע"א

בס"ד.

לכבוד מערכת כרם שלמה.

בכרם שלמה שנה ח' קונטרס ה' נרפס חירו"ת מאת הגאון מוהר"ר דוד שיק זצ"ל בענין מתנה לאדם חשוב, ותוכן דבריו שם, רהנותן מתנה יש לו הנאה בכל אופן אפילו אם המקבל הוא אדם שאינו חשוב דאל"כ לא הי' נותן, והא דאמרין בקדושין דבעינן שתתן האשה מתנה לאדם חשוב רוקא דאל"כ לא הי' נחשב הנאה, משום דבקדושין בעינן שיתכוון להנאתה ואם הוא אדם שאינו חשוב אז לכבוד עצמו הוא דורש ואף שהוא גורם לה הנאה לא מהני דאינו מתכוין להנאתה דוקא, ע"ש.

ולפי דבריו הי' אפשר ליישב קושית הגאון דעק"א בחידושו להל' ריבית סי' ק"ס אהא דכתב הש"ז בס"ק ח' לדמות רבית לקדושין דאם אומר מלוה ללוה אלוה לך מעות ע"מ שתקבל ממני מתנה אז אם הוא אדם חשוב יש איסור רבית ואם אינו אדם חשוב אין איסור, והק' דעק"א דהא אף באדם שאינו חשוב יש הנאה בנתינתו ואף דלא נחשב ההנאה לש"פ, מ"מ ברבית יש איסור אף באדם שאינו חשוב יש הנאה בנתינתו ואף דלא נחשב הנ"ל נוחא, דהש"ז בעצמו כ' בס"ק ע"ג סקכ"ר דהיכא דהלוה עושה דבר להנאת עצמו אף שהוא גורם ע"י זה הנאה למלוה אין בזה איסור רבית, דלא מקרי שכר הלוואה אלא אם הלוה מתכוון להנאת המלוה דוקא, עיי"ש. וממילא נוחא דברי הש"ז בס"ק ק"ס, דאם הלוה הוא אדם שאינו חשוב, א"כ אף דיש למלוה הנאה מזה שמקבלו (כדמוכח מכמה דוכתי, גבי חליפין, ולענין הטוב והמטיב) מ"מ הלוה לכבוד עצמו הוא דורש ואינו אלא כגורם הנאה למלוה אבל באמת אינו מתכוון להנאת המלוה ואין כאן איסור רבית, אבל אם הלוה הוא אדם חשוב ראינו מקבל מתנות משום אדם, אז אם הוא מקבל ממלוה שפיר מקרי הנאה הבאה רייקא מלוה למלוה, דאז מתכוון להנאת המלוה.

יוסף דניאל הלוי מייזעלס
חבר כולל עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

פאקסימיליא מכת"ק הגאון מוה"ר משה גרינוואלד אבד"ק חוסט בעל ערוגת הבושם זצ"ל.
נרפס לעיל עמוד כ"ו.

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם נחמ' כ"ץ נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' איתמר (כרי"ח) לייפער נ"י להולדת הבן
להרב אליהו חיים שטערנבוך נ"י מגיד שיעור בישיבת תפארת ישראל בירושלים
עיה"ק להולדת הבן
להאברך היקר ר' אלכסנדר ישעי' זיסקינד האכחייזער נ"י מאנטווערפן להולדת
הבן

להרב בן ציון שלום אליעזר פרישוואסער שליט"א מלונדון נכר כ"ק מרן ארמו"ר
זצוק"ל הי"ר להולדת הבן

להאברך היקר בנש"ק ר' בעריש וויינבערגער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' דוד יצחק בראכפעלד נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' זאב וואלף שטערנהעלל נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים מאנדעל נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יצחק מרדכי שאהן נ"י להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' יששכר דוב פאנעט נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להאברך היקר ר' לוי יוסף סג"ל אבסטפעלד נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' משה אלי' בלויא נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' משה הלוי שולמאן נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' פסח הלוי מיללער נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה צבי ציטראנענבוים נ"י להולדת הנכר
להאברך היקר ר' צבי טווערסקי נ"י נכר כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ר להולדת
הבן

להאברך היקר ר' שלום יעקב גרינשטיין נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שמואל קארף נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה שמעון ליפא סעגאל נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הנכר
להאברך היקר ר' שרגא ברוך וויינרייך נ"י להולדת הבן
יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.
המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אשר יאקאבאוויטש נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
להאברך היקר ר' בן ציון יאקאבאוויטש נ"י מטאראנטא להולדת הבת
להאברך היקר ר' גרשון הכהן קליין נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יהודה דוב זילבער נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
להאברך היקר ר' יהודה מרדכי ריינהאלד נ"י להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' יהוסף הלוי ראטטענבערג נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' יחזקאל ריינהאלד נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה יחיאל קורין נ"י להולדת הנכדה
 להנה"ח מו"ה יעקב קעמפלער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ישעי' יאזעוויטש נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ישראל פרוכטהענדלער נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ישראל מנחם מינצער נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה ישראל שמואל הכהן קאהן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מרדכי ראזענבערג נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה שמעון רייכבערג נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' נחמן נייגער נ"י להולדת הבת
 להרב מו"ה עזרי' זושא פאללמאן שליט"א מנהל רוחני דמתיבתא עץ חיים
 דבאבוב להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שמעון ראפאפורט נ"י מקרית באבוב להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שמעון משה וואקסמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שלמה לאם נ"י להולדת הבת
 יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולראות מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה דוד יצחק ד'אנקונא נ"י מטאראנטא לנישואי בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה יצחק אייזיק הכהן האנדלער נ"י לנישואי בנו נ"י
 להנה"ח מו"ה שמחה דייטש נ"י ממאנטרעאל לנישואי בנו נ"י
 יעזור השי"ת שיוזכו לבנות בית נאמן בישראל
 מתוך עושר ואושר נחת והרחבה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם גאטליעב נ"י מירושלים עיה"ק לאירוסים בנו נ"י
 להנה"ח מו"ה אפרים פאלגער נ"י מאנטווערפן לאירוסים בתו תחי'
 להנה"ח מו"ה דוד יצחק ד'אנקונא נ"י מטאראנטא לאירוסים בנו הב' הח' הנעלה
 כמר שלום ליבוש נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה יונה אקסלער נ"י מלונדון ולאביו הנה"ח מו"ה מאיר יוחנן
 אקסלער נ"י מקרית באבוב לאירוסים בנו-נכדו הב' הח' הנעלה כמר שלום
 נ"י תלמיד ישיבתנו באנטווערפן
 להרב המפורסם וכו' מו"ה ר' אלתר יחזקאל הורוויץ שליט"א דומ"ץ דקהל ערת
 יראים דווינא לאירוסים בנו נ"י
 להרב מו"ה יחיאל מיכל טווערסקי שליט"א הרב ממילוואקי נכד כ"ק מרן
 אדמו"ר זצוק"ל הי"ד לאירוסים בנו הב' הח' הנעלה כמר בן ציון נ"י תלמיד
 ישיבתנו

להנה"ח מו"ה משה כהן נ"י מירושלים עיה"ק לאירוסו בנו נ"י
להרב המפורסם וכו' מוה"ר שבתי מייזליש שליט"א אבד"ק סארוואש לאירוסו
בתו תחי'

להנה"ח מו"ה שמעון ליפא סעגאל נ"י מירושלים עיה"ק לאירוסו בנו נ"י
להב' החתן הנעלה כמר אהרן דוב ראטה נ"י מאנטווערפן תלמיד ישיבתנו
לאירוסו

להב' החתן הנעלה כמר שלמה פעלדשטיין נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסו
בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו.
המחירים הם:

כרך א', ב', ג', — חמש עשרה דאלער בעד כל כרך
כרך ד', ה', ו', ז', — עשרים דאלער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת
כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

התאחדות, וכן בכל עניני התקופות.

התאחדות התלבוש

התאחדות

KEREM

157 Ave

Brooklyn

התאחדות

KEREM

Kahal Choch

10 Rock

87 Eger

London

התאחדות

KEREM

5, rue

Simeon

Antwerpen

התאחדות

התאחדות

התאחדות

התאחדות

התאחדות

התאחדות

KEREM

2, rue

5257 Ave

Montreal H3

התאחדות

KEREM

התאחדות

127 McCar

Toronto, Ont. M5

From:

KEREM SHLOMO

M.E. CH. of Baboy

1577 46th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Address Correction Requested

Forwarding & Return Postage Guaranteed

PS Form 3840, January 1992

MR. H10516 378
MORDECHIA GROSS
1226 49TH ST
BROOKLYN NY 11219

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש למלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני צדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

כסלו תשמ"ו

(פ"ב)

שנה ט' קונטרס ב'

יוצא לאור ע"י תלמיד
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

הרוצה להשיג קובצי „כרם שלמה“, וכן בכל עניני המערכת,
לפנות אל האדרעסין דלהלן:

בארצות הברית

KEREM SHLOMA
1577 - 48th St.
Brooklyn, N. Y. 11219

בענגלאנר

KEREM SHLOMA
Kahal Chasidim Bobov
10 Rookwood Ct.
87 Egerton Road
London N. 16, 6UE

בבעלגיע

KEREM SHLOMA
c/o Lichtenstein
Simonstraat 22
Antwerpen 2000, Belgium

בארץ ישראל

כרם שלמה
שע"י אוצר הספרים
דישיבת קרושת ציון
קרית באבוב ת.ד. 204 בתים

במאנטרעאל

KEREM SHLOMA
c/o Goldberg
5257 Durocher St.
Montreal H2V-3X9, Canada

בטאראנטא

KEREM SHLOMA
c/o Lemel
127 McGillevary Ave.
Toronto, Ont. M5M-2Y7, Canada

נדפס בדפוס האחים גרויס
Printed in U.S.A. GROSS BROS. Printing Co. Inc.
3125 SUMMIT AVENUE, UNION CITY, NJ 07087
Tel. (201) 865-4606 • (212) 594-7757

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

הרבני החסיד הנכבד

ממשפחות החשובות בירושלים עיה"ק

מוה"ר שמואל פנחס בן מוה"ר מנחם מענדל הלוי וואלפא ע"ה

נפטר בשם טוב

ביום י"ב לחודש מרחשון שנת תשמ"ו לפ"ק

יהא זכרו ברוך

ותהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י חתנו,

יצחק ארי' גוטמאן

התוכן

מדור אמרי קודש

ה לחנוכה . . . . . כ"ק מרן ארומו"ר שלים"א

מדור זכרון לראשונים

ז חידושים עמ"ס ברכות . . . . . הגאון מוה"ר ארי לייב אבר"ק אמסטרדם זצ"ל
 יא ברין ס"ס שאינו מתהפך . . . . . הגאון מוה"ר גרלי' שיקמין אבר"ק שווערזענץ זצ"ל
 יג גליון פרקי דרבי אליעזר . . . . . הגאון מוה"ר יעקב מעמרין זצ"ל
 יד בענין מזמירין חנוכה בברהמ"ז . . . . . הגאון מוה"ר יצחק שאכרליס דומו"ץ בפ"ב זצ"ל

מדור אגרות קודש

טז מכתב מכ"ק מרן הגה"ק מצאנז ז"ע . . . . .
 יז מכתב מהגאון מוה"ר רוב בעריש מייזלש אבר"ק קראקא-ווארשא זצ"ל . . . . .

מדור זכרון לאחרונים

יח בסוגיא דשליח נעשה ער . . . . . הג"ר שמואל פיהרער אבר"ק קראס הי"ד
 כא בענין נס חנוכה . . . . . הג"ר פנחס הלוי הורוויץ ראבר"ק קאסוב ז"ל

מדור פלפול והלכה

כג קיום מ"ע בשעת השמר . . . . . הרב מו"ה משה דור שמיינווארציל שלים"א
 כז בדי' שו"ת מהרי"ט ח"א סי' צ"ט . . . . . הרב מו"ה רפאליצחק רייכמאן שלים"א
 כח בסוגיא דכבתי . . . . . ר' מאיר נתן נטע סג"ל לנדא נ"י

מדור תפארת בחורים

לא בענין אין אדם משים עצמו רשע . . . . . חב' צבי אלימלך פרענקל נ"י

עולת שבת בשבתו

לה ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים . . . . . המערכת

מדור תמיהות וישובים

מ הערות קצרות בענינים שונים . . . . .

מדור הנאהבים והנעמים

לח במס' ביצה ד' ע"א . . . . . הר' שמואל פייטלבוים הי"ד

מדור זכור ימות עולם

מב בנין בית תפלה בק"ק דראהביטש בשנת תר"ה לפ"ק . . . . .

מדור תעודות וסמיכות

מר מכתב הסכמה . . . . . הגאון בעל גורע ביהודה אבר"ק פראג זצ"ל
 מה מכתב הסכמה . . . . . הגאון מוה"ר חיים הכהן רפ"א אבר"ק לובו זצ"ל
 מה מכתב הסכמה . . . . . הגאון מוה"ר שאול אבר"ק אמסטרדם זצ"ל
 מו מכתב הסכמה . . . . . הגאון מוה"ר משה היילפרין אבר"ק מינסק זצ"ל

צילומי כתבי קודש . . . . . י, מו, מז, מח
 ברכות וחוראות . . . . . מש

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

חנוכה

בנוסף על הנסים, מסרת גבורים ביד חלשים ורכים ביד מעטים וטמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך. והקשה בספה"ק קדושת לוי, תינה גבורים ביד חלשים ורכים ביד מעטים הוי רבותא כי הוא נס חוץ לדרך הטבע שגיבורים ורכים יפלו ביד חלשים ומועטים, אבל טמאים ביד טהורים, ורשעים ביד צדיקים, וזדים ביד עוסקי תורתך, מאי נס איכא ואיזה רבותא היא. והנראה בזה, דהנה ראוי להבין האך מסרו החשמונאים נפשם ויצאו להלחם החלשים והמעטים עם הגבורים ורכים, הלא בדרך הטבע לא ה' מבוא שינצחו, אלא בע"כ שהשליכו נפשם מנגד ומסרו נפשם ליהרג על קדושת ד', ולכאורה הלא מצות קידוש ד' הוא רק בג' עבירות החמורות, עבודה זרה, גילוי עריות, ושפיכת דמים, ומה שמחויב למסור נפשו בשעת הגזירה, והו רק בשעה שעומד לפני הנסיון, אבל בשעה שאינו עומד לפני הנסיון לא מצינו מפורש שמחויב למסור נפשו וא"כ האך הותר להם להחלשים והמעטים לצאת למלחמה למסור נפשם, הלא מקרא מלא דיבר הכתוב, אלה המצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ואמרו חכמז"ל ולא שימות בהם.

אמנם יתבאר בהקדם מש"כ בספה"ק ישמח משה (כפ' כי תשא) שהביא שם מחלוקת הפוסקים (המובא ביו"ד סי' קנ"ז) בכל שאר מצות שבתורה חוץ מג' דברים הנ"ל, דהדין בהו דיעבור ואל יהרג, אם ארם רשאי להחמיר על עצמו וליהרג ולא לעבור, דהרמב"ם סובר דאינו רשאי ומתחייב בנפשו, ורבינו ירוחם וסיעתו סוברים דרשאי להחמיר על עצמו וליהרג, ומבואר שם בש"ך סק"ב בשם הב"י, דאם הוא אדם גדול וחסיד וירא שמים כו"ע מודי דרשאי למסור עצמו על קידוש השם אפי' על מצוה קלה, עיי"ש. והקשה ע"ז בישמח משה, דלכאורה יש להפליא הכי בשביל שהוא חסיד וי"ש ישתנה דינו הלא כתיב וחי בהם, ותיירץ דהאי וחי בהם יש לפרש על שני פנים, א' כפי' רז"ל ולא שימות בהם, ב' שכל חיותו יהי' בהם, דהיינו שכל עשיותיו ותנועותיו ועסקיו יהיו רק בתורה ומצות וזולתן לא יהי' לו שום חיות בעולם, וכל כך יהי' דבוק ונתעצם עם התורה והעבודה והמצות, עד אם ירצו להעבירהו על אחר ממצות ר' יפסק חיותו, וא"כ לפי"ז הוא להיפך, דרשאי למסור עצמו ואררבה מצווה על כך. והנה ידוע דהתורה ניתנה לפי מדרגת כל אחד ואחד, וא"כ אצל החמונים אשר כל עסקם הוא בעניני העולם וזהו חיותם, הנה בהם יהי' פי' הפסוק הנ"ל כפשוטו ולא שימות בהם כפי' הנזכר, אבל אצל הצדיקים הדבקים תמיד בו ית"ש ועיקר חיותם הוא רק בתורה הקדושה, באלו יתכן לפרש הפסוק וחי בהם כפי' הב"י הנ"ל, וממילא מחויבים למסור נפשם אפי' על הני מצות קלות שאין אדם פשוט רשאי להחמיר על עצמו, לאשר כי הן המה חיותם ממש, עכרה"ק.

ועפ"ז אמרתי לפרש בפ' פנחס דכתיב, פנחס בן אלעזר וגו' השיב את חמתי וגו' לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום. ואי' במדרש בדין הוא שיטול שכרו. ובתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל, ויחי לעלמא, וכן הוא במדרש תנחומא. וצריכין להבין מה מדה כנגד מדה היא זה שיחי' לעולם. ולהנ"ל יובן היטב, רהנה ידוע דפנחס בקנאו את קנאת ד' בהריגת זמרי בן סלוא, סיכן עצמו, כמו שאמרו במדרש דכשיצא פנחס מהריגת זמרי עמדו בני שבטו לפגוע בו, והוא השליך את נפשו מנגד ומסר נפשו על קירוש השם לקנא קנאת ד' צבאות. ולכאורה יקשה איך הי' רשאי למסור נפשו עבור קנאת ד' צבאות הלא כתיב וחי בהם, ועכצ"ל דמאחר שפנחס הי' חסיד, כי כהנים חסידים הם כמאח"כ תומך ואוריד לאיש חסידך (וכדאי' בזוה"ק בריש פ' פנחס עה"פ פנחס בן אלעזר וגו' שדרש עליו רבי יהודה הפסוק שמרה נפשי כי חסיד אני), ולכן הותר לו לעשות כן, ולא עוד אלא שמחמת גודל חסידותו הי' מחויב למסור נפשו ולקיים בזה מקרא שכתוב וחי בהם, רבזולת זה לא יהי' לו שום חיות כנ"ל. ומעתה שפיר מובן השכר שקיבל ויחי לעלמא, מדה כנגד מדה, שלא יהא נפסק חיותו. ולזה אמרו במדרש, בדין הוא שיטול שכרו, להורות כי עשה כן כדין וכשורה.

ולפי"ז שפיר מובן איך הותר להחשמונאים שהיו מועטים וחלשים לצאת להלחם נגד גבורים ורבים, שהרי לאדם גדול וחסיד ויר"ש הותר למסור נפשו אפי' על מצוה קלה, והרי מתתי' הכהן ובניו היו חסידים גדולים וקדושים עליונים, ולכן הותר להם למסור נפשם. וזהו שיסדו בנוסח על הנסים, מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים, ואם תשאל האיך הותר להם בזה למסור נפשם הלא וחי בהם כתיב, על זה נתן טעמו בצרו, וטמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך, כלו' באשר שטהורים וצדיקים הם, וכל חיותם הוא רק בעסק התוה"ק, וזולת התורה והמצות אין להם שום חיות בעולם, לכן היו מחויבים למסור נפשם כדי שלא יופסק חיותם.

ובדבר האמור יש לפרש הפסוק בפרשת מקץ, ותרב משאת בנימין ממשאת כולם חמש ידות. דהנה כתוב בכוונת הארז"ל בנוסח על הנסים מסרת גבורים בי"ד חלשים, ורבים בי"ד מעטים, וטמאים בי"ד טהורים, ורשעים בי"ד צדיקים, וזדים בי"ד עוסקי תורתך, ה' פעמים יד גימט' ע', רמז לע' רבתי מתיבת שמע שבק"ש, עכ"ר. (הובא בספה"ק באר משה ופי' בזה לפי ררכו בקורש הפסוק הנ"ל עיי"ש). ולהנ"ל יתכן לומר דה' פעמים תיבת יד הנאמר בנוסח על הנסים רומז לע' רבתי מתיבת שמע שבק"ש, לרמז שמסרו נפשם על ייחודו ואחדותו ית"ש, מאחר שזה הי' כל חיותם להיות רבוק בד' ובתורתו. וזה יש לרמז בפסוק הנ"ל, ותרב משאת בנימין ממשאת כולם חמש ידות, ותרגומו, חולקא דבנימין, י"ל דרומז על בית המקדש שנבנה בחלקו של בנימין, והפסוק קאי על נס חנוכה שנעשה בימי החשמונאים, שאז נתרבתה הקדושה בחלקו של בנימין, חמש ידות, כלו' ע"י כח המסירת נפש הנרמז בחמשה פעמים י"ד וכדברי הארז"ל.

ביאור בשני סוגיות במס' ברכות

מהגאון מוה"ר ארי' ליב אבד"ק אמשטרדאם זצ"ל¹

במס' ברכות דף ח' ע"ב, תניא ר' שמעון ב"י אומר פעמים שאדם קורא שני ק"ש בלילה א' קודם שעלה עמוד וא' לאחר שעלה עמוד ויוצא בו א' בשביל לילה וא' בשביל יום כו'. והתוס' הקשו בר"ה לעולם לילה הוא כו', וא"ת לאשמעינן רבותא טפי שפעמים קורא שני פעמים לאחר שעלה עמוד השחר ויוצא בו משום יום ולילה, וכן גבי הא דאמר רשב"י משום ד"ע דפעמים אדם קורא שני פעמים ביום, א' לפני הנץ החמה וא' לאחר הנץ החמה כו', הקשו התוס' לימא רבותא דפעמים קורא שני פעמים לאחר הנץ החמה כו', ותרצו שני הקושיות בסגנון א' ע"ש. ותו תמיהו בתוס', קשיא דר"ע אדר"ע דהכא משמע דאין קורין קודם הנץ החמה והא ר"ע ס"ל משיכיר בין חמור לערד ותוא מקודם הנץ החמה, ותירצו ברוחק תרי תנאי אליבא דר"ע, וא"נ וכו', ותו אמרינן התם אמר ר' זירא ובלבד שלא יאמר השכיבנו, ופירש"י, אדרשב"י קאי דאף אם קרא סמוך לעמוד השחר לא יאמר השכיבנו, ובאמת צריך ביאור דלמא קאי אמאי רסליק מיני' וכמ"ש התוס'. ותו דקאמר התם, כי אתא ר' יצחק ב"ר יוסף אמר הא דרבי אחא ב"ר חנינא לאו בפירוש אתמר אלא מכללא אתמר דההוא זוגא דרבנן דאשתכור בהלולא דברי' דריב"ל אתו לקמי' דריב"ל אמרי כדאי הוא ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק, ולכאורה הוא תמוה, חדא, אמאי לא קאמר הא דר"י ב"ר יוסף מיד אחא דרשב"י, ועוד מה זה מכללא אתמר, מנ"ל דהלכה, דלמא דוקא בשעת הדחק לא זולת, ואין לומר ראין נפקותא, או דס"ל דגם שם לא קאי אלא בשעת הדחק, א"כ מאי האי דקאמר מכללא, הלא אמרו בפירוש כן.

לכן נלע"ד פי' תלמודין שפיר, ודלא כדפירשו התוס', דבאמת לרבירי התוס' הלשון קשה להולמו דקאמר ד"ש פעמים שאדם קורא, מה בעי בזה, דלהתוס' עיקר החידוש הוא דיכול לקרות ק"ש של יום מיד לאחר שעלה עמוד השחר, והול"ל בקיצור. אלא נ"ל דהפי' דרשב"י סבר דעד עמוד השחר לילה הוא, אמנם אף לאחר עמוד השחר ג"כ לילה הוא ומותר לקרות ק"ש של לילה אף לאחר עמוד השחר, אמנם אם הוא לפעמים שעת הדחק וצריך לקרות ק"ש של יום תיכף לאחר

(1) נולד בשנת ת"נ לאביו הגאון מוה"ר שאול אבד"ק קראקא זצ"ל (בנו של הגאון מוה"ר העשיל מקראקא זצ"ל) כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו הבכירה של הגאון בעל חכם צבי זצ"ל. כיהן כאב"ד בק"ק דוקלא, רישא, גלוגא, ובשנת ת"ק נתמנה לאבד"ק אמשטרדאם. איזה חידושים נדפסו ממנו בספר בנין אריאל לבנו הג"ר שאול אבד"ק אמשטרדאם זצ"ל, ועוד הרבה נשארו בכתובים. נלב"ע כיום שביעי של פסח שנת תקט"ו לפ"ק, ונקבר למחרתו בעיר אמשטרדאם. — חידושים הללו הועתקו מעצם כת"ק והגיע אלינו מאת ירדנו המסור בלב ונפש לטובת כרמנו האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה יודל ליכטענשטיין נ"י מאנטווערפן. ברכות התורה יחולו על ראשו.

עמוד השחר, ואם יקרא גם ק"ש של ערבית לאחר עמוד השחר יהי' כמו שני דברים דסתרי אהדרי, לכן יקרים הק"ש של ערבית ויקרא קודם עמוד השחר, וזהו אומרו פעמים שאדם קורא שני פעמים בלילה, ראש של יום קורא בלילה מתוך הרחק, וכיצד יעשה, א' קודם עמוד השחר, דלהכי צריך להקדים קודם עמוד השחר א', כי היכי דלא לסתרי אהדרי, וה"ה בדברי רשב"י משום ר"ע נמי הפירוש, פעמים שאדם קורא ב' פעמים ביום, דודאי ס"ל לר"ע אף קודם הנץ החמה ימא הוא ויכול לקרות ק"ש של יום אף מיד לאחר עמוד השחר, אלא דלפעמים אם הזרמן שקורא ב' פעמים, רהיינו אם הי' מחמת הרחק שלא קרא בלילה ואם יקרא שניהם בזמן א' לאחר שעלה עמוד השחר יהי' ב' דברים דסתרי אהדרי, לכן יאחר א' ויקרא לאחר הנץ החמה. וא"כ לפ"ז אזרא לך כל קושיתם בהתוס' הנ"ל.

אמנם אכתי, א"כ לפ"ד לכאורה נראה דלא פליגי הא דרשב"י ודר"ע, וא"כ מאי קאמר דאיכא דמתני כו'. ונראה דבהא פליגי רשב"י ור"ע, דלרשב"י לאחר עמוד השחר לילה הוא ומותר לקרות ק"ש של לילה לכתחילה אף שעלה עמוד השחר, אם לא במקום הרחק של יום, מקרימין של לילה עמוד השחר, ולר"ע להיפך, העיקר לאחר עמוד השחר ימא ויכול לקרות לאחר עמוד השחר תיכף משיכיר ק"ש של יום אם לא ע"פ הרחק של לילה מאחרינן של יום לאחר הנץ החמה, וזהו דאיכא דמתני. ולהיות כן הא דאמר ר"י ובלבד וכו', וראי לא קאי אדר"ע, וזהו פשיטא דהא העיקר ימא הוא, אלא דאף אליבא דרשב"י רס"ל לילה הוא אעפ"כ לא יאמר השכיבנו כו'. והשתא ניחא הא דקאמר ר' יצחק ב"ר יוסף הא דר' אחאי לאו בפירוש אתמר אלא מכללא דההוא זוגא דרבנן כו', ושם לא הי' כי אם הרחק ללילה, וקאמר ריב"ל כראי רשב"י לסמוך עליו בשעת הרחק, וקשה הא אליבא דרשב"י אף לכתחילה מותר לקרות של לילה דהא ביום ליכא דחק, אלא ע"כ דהלכה כר"ע, ולר"ע דוקא ברחק של לילה דינא הכי ולא באופן אחר, ור"ק היטב, ועיין בפוסקים ור"ק.

נשאלתי מא' מתלמידי לבאר לו דברי רשב"י בפרק אין עומדין דף ל"ד ע"א. והא לך לשון המתניתינן ומה דאתמר עלה, העובר לפני התיבה ושעה יעבור אחר תחתיו, מהיכן הוא מתחיל מתחלת הברכה שטעה זה, ובנמ' אמר רב הונא שעה בנ' ראשונות חוזר לראש באמצעיות חוזר לאתה חונן כו' ורב אסי אמר אמצעיות אין להם סדר, מתיב רב ששת מהיכן הוא חוזר מתחלת הברכה שטעה זה, תיובתא דרב הונא תיובתא, אמר לך ר"ה אמצעיות כלחו חרא ברכתא נינהו, עכ"ל. ופירש"י אין להם סדר ואם רלג ברכה א' ונזכר בה אח"כ אומרה אף שלא במקומה, מתחלת הברכה שטעה זה וממילא משמע דגומר ממנה והלאה אלמא על סדר צריך לחזור ולומר, חרא ברכתא כו' ודקתני מתני' כו' היינו אתה חונן עכ"ל, ולכאורה התמי' קיימת דלפרש"י הו"ל לאקשווי גם על רב אסי, והיותו תמי' לי

דברי רש"י במתני' זו"ל, מתחלת כו' אם דלג א' מן הברכות ואמר אחרת ואינו יודע לשוב ולאחוז סדרו יתחיל העובר תחתיו אותה ברכה שדלג ואומר משם ולהלן, והוא דלא כרב הונא ודלא כרב אסי ורב ששת.

וזאת תשובתי אליו. דברי רש"י נכונים ונכוחים ושעמו ונימוקו עמו, דקשה לרש"י מה פריך הנ"מ לרב הונא הא רב הונא איירי בדלג בודאי ולכך סבר רביון דצריך לחזור על כל הברכות שכבר בירך וכי היכי דלא להוי חשש לבטלה לכך אמר שיתפלל כסדר הנכון, והלואי שיתפלל וכו' וליכא ברכה לבטלה, ובמתני' לא איירי בדלג שיתחיל העובר ויתפלל כחזרה, אלא פירש המתניתין הוא, דהעובר מדרך אותו ברכה שדלג ותו לא והראשון מתפלל כסדר וליכא חשש ברכה לבטלה, לכך פירש"י מתחלת הברכה שטעה זה, ממילא משמע דגומר ממנה והלאה, פי' זה העובר גומר כל התפלה, וזה מדרקתני מתחלת כו' ולא קאמר סתם, ולהיות כן מוכרחים אנו לומר דעל הסדר צריך לחזור ולומר, רביון דהאחר גומר התפלה ליכא למימר שיברך אותה ברכה א"כ כל התפלה דלא כסדר, אלא ודאי דהאחר מתחיל וחוזר כל הברכות שכבר אמר הראשון וא"כ הו"ל ג"כ חשש לבטלה, והו"ל למתני דמתחיל מאתה חונן לרב הונא דס"ל הכי.

ובזה נ"ל נכון הא דשינה הגמ' לשון המתני' ונקט מהיכן הוא חוזר ובמתני' קתני מהיכן הוא מתחיל, ולפירושינו נכון, רב ששת רצה לכלול בבריו פי' המתניתין דמתחיל וחוזר, וזה עיקר קושיתו, אבל לרב אסי ל"ק מידי ראייהו סבר אמצעיות אין להם סדר וא"כ סבר דהאחר העובר אותה ברכה שדלג וגומר משם, ולהלן פי' משם שפסק הראשון דהא אין להם סדר, וא"ל א"כ יתפלל הראשון, לכך פירש"י במתני' דהראשון אינו יודע לשוב לאחוז סדרו, וא"כ פירושו של רש"י במתני' אתיא כרב אסי דפסק הלכתא כותי' מכל הני טעמי שהביא בה"ג ומבוארים בתוס' שם, וברברי הקצרים האלו יבואר לך הכל על נכון בלי פקפוק בעולם, ודו"ק כי חריף הוא.

אחר שהשבתי כנ"ל, מצאתי באמתחת מו"ח הגאון זצוק"ל², ולהיות שאיזה דברים אינם נראין לי לכן אמרתי להציג לפניך לשונו הטהור אות באות, והבוחר יבחר הטוב לעצמו, וז"ל לשון הזהב. דברי רש"י ברורים הם דקשיא לי ז"ל ומאי תיובתא הא במתני' מיירי בעובר לפני התיבה שטעה ואינו יודע אחת מהברכות ולא בדולג, ראי בדולג אמאי יעבור אחר תחתיו, יחזור הוא ויאמר על הסדר, ואף שבמתני' פירש"י דמיירי בדולג בלא"ה צריך ליישב פירושו שבמשנה שהוא דלא כמאן כו', ואין לשבש הגירסא, דמוכח בתוס' דגרסתינו נכונה, וכיון שאין כאן רילוג הרי השני העובר תחתיו על הסדר הוא אמרה שהרי הראשון דרך משל אמר עד השיבה שופטניו והשני אמר מהשיבה ואילך הרי הכל נאמר על הסדר, ומה זה ענין לדולג אחת מהברכות ונזכר שלא במקומה, והיינו דכתב ז"ל, וממילא משמע דגומר ממנה והלאה, ר"ל הרי שטעה באמצע השיבה לאחר שכבר

(2) הוא הגאון מוה"ד צבי הירש אשכנזי בעל חכם צבי זצ"ל.

אמר שופטנינו כו' והסר ממנו יגן ואנחה, ולא ירע לומר יותר, אשמעינן מתני' רמתחיל השני מהשיבה ואילך ואמר כל מה שאמר הראשון, וכיוון שכן ע"כ צ"ל רס"ל לתנא רצריך השני לחזור ולומרה על הסדר אף בנרון רירי, ואי ס"ר אמצעות יש להן סדר הול"ל מתחיל מאתה חונן, ולרב אסי ניחא, דמתני' בשוכח ואינו יודע לומר, ועד מקום הטעות כסדר נאמר, וממקום הטעות ואילך לא נאמר דבר, ופשיטא דיאמר כסדר ממקום הטעות ואילך, אבל בדולג שכבר אמר איזה ברכות אין צריך לחזור ולומר מה שכבר אמר כיון שאין להם סדר, אבל ברכה אחת כמות שהיא, וראי יש לה סדר, אבל לרב הונא קשיא, שהרי הוא אמר אמצעות יש להם סדר, ודו"ק עכ"ל, רברי פי חכם חן.

אך הרוואה יראה כמה רחק עצמו, ואחר כל הדוחק הניח דברי רש"י במתני' בתימא, ומאן יוכח ללא נימא דברי רש"י במתני' נחא ובגמ' צ"ע, וגם כל הרקרוקים שכתבנו אינם מתורצים לפ"ד, ובדברינו יבא הכל על נכון, ומה לי להאריך, האמת עד לעצמו, ודו"ק.

[illegible]

ברין ספק ספיקא שאינו מתהפך

מהגאון מוה"ר גדלי' טיקטין אבד"ק שווערזעניץ זצ"ל¹⁾

בע"ה. אור ליום ד' ב"ך אלול תק"ל לפ"ק פה שווערזעניץ.

החותך חיים לכל חי הוא יכתבהו לחיים טובים ידידי וחביבי הרבני המופלא והמופלג החרף ובקי הדיין מצויין כמוהר"ר צבי הירש נרו יאיר.

גי"ה קבלתי לנכון, ודעתי הי' שלא להשיב כלל לשואלי דבר מחמת כמה טעמים כמוסים ומה גם שאין דרכי לגרר בראש היות וללקוט פיאח בראש בלי יסוד המוסר, כ"א לחרש ולשדר גופא דדינא מש"ס ופוסקים ראשונים ודבר זה צריך מיתון, ומוכ"ז נחוץ לררכו וכמעט לא הי' לי פנאי לעיין בד"ק מחמת נתנה תורה לשיעורין, אך לאהבת כ"מ שמתי עיוני כלילה בדרך העברה וזה אשר עלה על (ריעוני) [ריעוני] לפום רהיטא.

ראיתי בדברי מעלתו שפלפל בחכמה ובכחו דהתירא מטעם שלקחו קודם שנולד הספק, ועל זה הולך וסובב דאמרינן מרובא לקח. לפום רהיטא יש לפקפק קצת כי אפשר שאין נכנס זה בגדר כל קבוע וכו', דהא איכא לספוקי שמא הי' בתרי הראשונות א"כ מעולם לא הי' רוב היתר כאן, בשלמא בנידון הר"ן שם בודאי הי' רוב היתר משום הכי קאמר שפיר כיון דלא נודע הספק לא אמרינן כל קבוע וכו' ואמרינן דמרובא פריש, הגם שיש לדחות, מ"מ אין זה דרכי לברות מלבי סברות אם לא אחר חיפוש בספרים, ואין הזמן מסכים לזה, אך נ"ל לעשות סניף לרברי מעלתו, דזה ידוע דהא דחוששין שמא הבריא הוה רק ספק טריפות וכאשר אבארנו לקמן, וא"כ איכא ס"ס להתיר, חדא דלמא לא הוה טריפה כלל דלא נקבה לחוק, ואת"ל דהוה טריפה דלמא לא זו היא אלא תך דאחרונה הוה טריפה, הגם שלא נעלם ממני דספק אחד בגופו או היכי דספק ראשון אסור מן התורה וספק שני ע"י תערובות לא אמרינן, מ"מ הא הש"ך בכללי ס"ס כסי' ק"י סק"א כתב דבהפסד מרובה יש להקל, וגדולה מזו כתב בספר מנחת יעקב על ת"ח בכללי ס"ג ובכללי ס"ס דהסומך על גדולי אחרונים ומתיר אפי' בלא הפסד לא הפסיד, וכתב שם אפי' לאכול אחד אחד שרי.

(1) נולד בשנת תפ"ב לפ"ק בעיר טיקטין. בתחלה הי' ר"מ בעיר פוזנץ ומשם נתקבל לאבד"ק שווערזעניץ. העמיד תלמידים רבים וביניהם גדולי הדור. קצת מחידושי נרפסו, בס' חידושי הר"ן עמ"ס גיטין (ברלין תקל"ח) בסופו, ובס' חידושי רבי מרדכי מגיריץ עמ"ס ב"מ (ירושלים תשמ"א), ובכרם שלמה שנה ב' קונט' ח' עמוד ל"ח. ועוד נשאר ממנו הרבה חידושים בכת"י. נלב"ע בשנת תקל"ג לפ"ק.

תשובה זו הועתקה מעצם כתי"ק המונח באוצרו של ידידנו הנכבד הרבני החסיד הנגיד המפואר מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. טוב עין הוא יבורך.

ומצאתי הדבר יותר מפורש בשו"ת הגאונים בתראי סי' י"ז שנמצא מחט תחוב בקורקבן והי' לראובן שני אוזות ומכר אחד לשמעון קודם שנודע הספק, וכתב להתיר מטעם ס"ס דכיון שקודם שנולד הספק מכר, א"כ כל חד שרי מטעם ס"ס שמא לא נקב לחוץ ואפי' נקב לחוץ שמא לא זו היא, ומביא ראי' מסי' קי"א ומשני שבילין, ומסיק דשני אוזות מותר לכל חד וחד יש ס"ס ע"ש, אלא דרחי בשלמא שני שבילין כל אחד עומד בפני עצמו, משא"כ כאן קודם שמכר ראובן נתערב אצלו ולא מהני מה שמכר אח"כ, משא"כ בנידון דידן שלא הוקבעו מעולם יחד שמכר קודם ששחט השני בודאי שפיר הוה ספק דלמא הך דאחרונה. ולפי זה הי' נ"ל פשוט דאף בהמה אחרונה שרי מטעם דהבהמה ס"ס, דלמא לא נקב לחוץ ואת"ל ניקב דלמא הנך ראשונות הוה טריפה, וכמו שכתב בשו"ת ג"ב הנ"ל. אך הי' נ"ל לפקפק גם על היתר זה, שמא לא נחשב שמא הבריא לספק כלל, משום דשכיח דע"י קוץ כיון דגמרא ופשטה נקבה לחוץ, וזה ידוע דספק דשכיח לא מצרפין אף לס"ס כמבואר בש"ע י"ד סי' כ"ז ובמג"א סי' תס"ו, ולכאורה הוכחה לזה ע"ש בסי' מ"ט סק"ג בט"ז מה שהקשה אמאי לא אמרינן בוושט נמי ס"ס, ותירץ הט"ז משום דאינו מתהפך ובנק"ה ופרי חדש משני דשכיח, וא"כ ממה נפשך יש מקום לומר דאין כאן ס"ס, דאי נימא כתירוץ הט"ז דלא הוה ס"ס כשאינו מתהפך א"כ גם בנידון דידן אינו מתהפך ע"ש בש"ך סי' ק"י, ואם נאמר כסברת גדולי ראשונים דס"ס אמרינן אפי' אינו מתהפך, א"כ ע"כ צריך לומר כתירוץ הנק"ה ופרי חדש דשכיח, וא"כ ממה נפשך אין כאן ס"ס.

הגם דלפי מאי דהבין בספר כרתי ופלתי דהא דכתב הפרי חדש ונק"ה דשכיח דהיינו מסתמא תלינן דמחמת קוץ הוא ולא מחמת חולי משום דאכלה [קוצים], וא"כ אכתי שפיר הוה ספק שמא לא נקבה לחוץ, אלא זה אין לספק דלמא מחמת חולי מן הסתם, אך הרואה יראה בפרי חדש ונק"ה שלא כווננו לזה, וא"כ לכאורה לא הוה ס"ס. אמנם ראיתי בתבואות שור בסי' מ"ט דדחה דברי הפרי חדש ונק"ה, וכתב דבאמת גם בוושט אמרינן ס"ס ע"ש, ומעתה כיון דהט"ז הוה סובר דגם בוושט אמרינן ס"ס, וגם התבואות שור הסכים לדבריו, כראי המה להקל בשעת הדחק, ואף דלא הוה ס"ס דמתהפך, מ"מ הא בשו"ת גאונים בתראי רצה להתיר מטעם ס"ס אע"ג דאינו מתהפך, וגם הפרי חדש פסק הלכה למעשה דאמרינן ס"ס אף דאינו מתהפך, וגם המ"י הביא דרוב גדולי ראשונים [סוכרים] דאמרינן ס"ס אף דאינו מתהפך, יש להקל, וגם מצאתי כיוצא בזה בשו"ת [שב יעקב] בחי"ד בסי' ל' ככיוצא בזה שהתיר מטעם ס"ס אף דאינו מתהפך. אך שדחק שם למצוא ס"ס, ולפי דכתבתי הי' לו להתיר מטעם ס"ס דספק אחד בגופו וספק אחד ע"י [תערובות] שרי במקום הפסד כמו שכתבתי בשם הש"ך, כל זה נ"ל לצדד לפום רהיטא, וגם אפשר דכאן כ"ע מודים דלא בעינן מתהפך, רק שאין הזמן מסכים עוד לעיין במקור ושורש הדברים, ובזה אקצר.

כ"ד דש"ת,

גדלי' מטיקטין

גליון פרקי דרבי אליעזר

מהגאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל⁽¹⁾

פרק ח'. בעשרים ושמונה כאלול נבראו חמה ולבנה וכו'.

נ.ב. דס"ל בכ"ה בו נברא העולם.

פרק ל'. כל בני קין נפרדו ברור המבול וכו'.

נ.ב. כלומר, נאברו⁽²⁾.

שם. ט"ו דברים עתידין בני ישראל לעשות בארץ באחרית הימים וכו'⁽³⁾.

נ.ב. נראה שצ"ל ישמעאל.

פרק נ"ב. מיום שנברא העולם לא היתה אשה וילדת לצ' שנה עד שבאת שרה

אמנו וילדה לתשעים שנה.

נ.ב. לפ"ז צ"ל שהי' חילוק גדול בין זכרים⁽⁴⁾ לנקבות גם לפני מבול⁽⁵⁾.

שם. מה עשה יהושע פשט ידו לאור השמש ולאור הירח ולאור הכוכבים והזכיר

עליהם את השם ועמדו כל אחד ואחד ל"ו שעות עד מוצאי שבת שנא' וידום

השמש וירח עמד עד יקום גוי אויביו, וכתוב ולא הי' כיום ההוא לפניו ואחריו

לשמוע ד' בקול איש.

נ.ב. אע"פ שבמ"ר אמרו שאור של ע"ש שמש ל"ו שעות שלא שקע עד

מוצאי שבת, אין זו סתירה, כי הכתוב אומר שלא הי' כיום ההוא וגו' לענין

לשמוע ה' בקול איש. ואע"פ שגם למרע"ה נקדה חמה, כמ"ש רז"ל, שמא לא

עמדה ל"ו שעות⁽⁶⁾, ומה"ט לק"מ מיעקב⁽⁶⁾ נמי.

(1) כתבנו אודותיו בכד"ש שנה ג' קונט' ז' עמוד ט'. — הנחות הללו הועתקו מעצם

כתי"ק בגליון פרקי דרבי אליעזר (רפוס אמשטרדם) המונה באוצר הספרים בבריטיש מוזיאום בלונדון.

(2) כביאור הרד"ל על פרקי דר"א, הביא כי ברכינו בחיי פרשת בלק הגי', כל בני קין

„נברתו" ברור המבול.

(3) בכמה דפוסים של פרקי דר"א, נשמטה מימרא זו, וראוי לתקן.

(4) כלו', שהרי הזכרים ילדו גם בזנותם, כמבואר בהרי"א בקרא.

(5) באמת כן הקשו וכן תירצו בנמ' במס' ע"ז רף כ"ה ע"א, עיי"ש.

(6) ראמרו חכמו"ל עה"פ וילן שם כי בא השמש, ששקעה לו חמה פתאום שלא

בעונתה.

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם

במוקדם האפשרי כלי שום שהיות.

בענין מזכירין חנוכה בברכת המזון

מהגאון מוה"ר יצחק שאכלרליס דיין בק"ק פרעשבורג זצ"ל⁽¹⁾

[במס' שבת] רף כ"ד ע"א. אבעי' להו מהו להזכיר של חנוכה בברכת המזון, עד רתני ר' אושעיא כוותי' רתניא ימים שיש בהן קרבן מוסף וכו' וימים שאין בהם קרבן מוסף כגון תענית ומעמרות אין בהן הזכרה בברכת המזון, והקשה תוס' א"כ ליפשוט נמי בעיין רלעיל בחנוכה אין בה הזכרה בברכת המזון, ותירצו רי"ל שאני חנוכה דמפרסם ניסא. והרי"ף כתב הברייתא ימים שאין בהן קרבן מוסף כגון חנוכה ופורים ותענית ומעמרות אין בהן הזכרה בברכת המזון, וכתב בגליון בשם חירושי אנשי שם דהרי"ף הי' גורס כן בגמרא. וקשה לי א"כ האידך מתורץ אליבא דיריה קושית התוס' א"כ ליפשוט מבריייתא דחנוכה ופורים אין בהן הזכרה בברכת המזון, ולא [ראיתי] לאחר מן האחרונים שהרגיש בזה, ובעיני יפלא.

ונראה לתרץ, ומתחלה אתרץ רברי תוס' במס' תענית רף י"ח ע"ב בד"ה הלכה מתענה ומשלים, פי' הא רקפסק הלכה מתענה ומשלים אראש חורש קאי, דאי אחנוכה ופורים אינו יכול להתענות דיום משתה ושמחה כתיב, עכ"ל. והקשה מהרש"א דרברי תוס' הם סותרין גמרא דעירובין דף מ"א, דקאמר ר"י התם לא שמיע לי הא שמעתא, פי' מאי דאמרינן לעיל הלכה כר"י דט"ב שחל להיות בערב שבת מתענה ומשלים, א"ל אביי את אמרת ניהלן ואהא אמרת וכו', אבל חכמים אומרים מתענה, מאי לאו אתשעה באב שחל להיות בע"ש קאי וקאמר אחנוכה ופורים, אלמא קאמר גמרא בהדיא דקאי אחנוכה ופורים. ול"נ דלא קשה מידי, רהא י"ל מפני מה מציינין תוס' על הלכה מתענה ומשלים, ולמה לא מציינין לעיל מיניה על ר"י אמר רב קאמר אבל חכמים אומרים מתענה ומשלים, הוי להו לכתוב אר"ח קאי אבל לא אחנוכה ופורים. ונראה ע"פ מה דאיתא במס' ר"ה דף י"ח ע"ב רב ור"ח אמרי בשלי מגילת תענית וכו', מתיב רב כהנא מעשה וגזרו תענית בחנוכה בלוד וירד ר"א ורחץ ור"י וסיפר, ואמר להם צאו והתענו על מה שהתעניתם, ומסיק ר' יוסף שאני חנוכה דמפרסם ניסא, והדר מותיב רב טובי בר מתנה קושיא אחריתי, [ומתצינן] תנאי היא היינו ר"מ ור"י, ור"מ סבר לא בשלו מגילת תענית, ור"י סבר בשלו מגילת תענית, והלכתא בשלו מגילת תענית והלכתא לא בשלו, קשיא הלכתא אהלכתא, לא קשיא כאן בחנוכה ופורים, כאן בשאר יומי.

(1) הוא בנו של מוה"ר שמשון שאכלרליש. הי' תלמיד להגאון בעל פנים מאירות זצ"ל, וגם למד בעיר פראג. אחר חתונתו הרביץ תורה לתלמידים, ואח"כ נתקבל לדיין בכי דינא רבה של הגאון מוה"ר מאיר ברבי אבד"ק פרעשבורג זצ"ל. נרפס ממנו ספר קרבן אשם על עשר מסכתות, ועוד נשאר ממנו בכת"י חידושים על שאר מסכתות. — רי"ז הועתק מפנקס חידושי המונח באוצר „כנסת ישראל" של ידידנו הרבני הנגיד הנכבד והמרומם מו"ה ישראל שטערן נ"י מלונדון יע"א. טוב עין הוא יבורך.

ונראה רלפי מה דמסקינן תנאי אפשר לומר דאין חילוק בין חנוכה ופורים
ובין שאר יומי כסברת ר"כ הנ"ל, ולא קשיא מירי מן ר"א ור"י דאינהו סברי
כמ"ד לא בשלו מגילת תענית, ורכ סבר כמ"ד בשלו מגילת תענית, וע"כ צ"ל כן
דאל"כ למה צ"ל והלכתא לא בשלו לענין חנוכה ופורים הא גבי חנוכה ופורים
כ"ע סברי הכי, והכי הוי ליה למימר דב"ע לענין חנוכה ופורים לא בשלו, אלא ע"כ
דפליגי בין לענין חנוכה ופורים בין לענין שאר יומי, וקאמר לענין חנוכה ופורים
הלכה כמ"ד לא בשלו, ולענין שאר יומי הלכה כמ"ד בשלו. ולפ"ז לעיל לא הוי מצי
תוס' למימר לענין ר"ח קאי, דאי לענין חנוכה ופורים הא ימי משתה ושמחה
כתיב, וא"ל דהכי קאמר זו דברי ד"מ דר"מ לשיטתו קאזיל דסבד לא בשלו מגילת
תענית, אבל חכמים היינו ר"י ותנא דברייתא, דהתוס' סברו בשלו מגילת תענית
אף לענין חנוכה ופורים, ואיכא למימר דחכמים דאמרו מתענה ומשלים קאי אף
לענין חנוכה ופורים וסברו בשלו מגילת תענית, אבל על הא דקאמר ד"ז הלכה
מתענה ומשלים כתבו תוס' שפיר הא דקפסיק הלכה על ד"ח קאי דאי לענין
חנוכה ופורים הא כתיב ימי משתה ושמחה, וא"ל דסבר בשלו מגילת תענית אף
לענין חנוכה ופורים, דא"כ האיך פסק דהלכה כן הוא, דהא לענין חנוכה ופורים
פסקינן במס' תענית לא בשלו, וא"כ יהי' קשיא הלכתא אהלכתא, ודו"ק.

ומעתה ממילא מתורץ נמי קושית מהרש"א דהא דקאמר התם לא אחנוכה
ופורים, היינו דאיכא למימר דקאי אחנוכה ופורים ורבנן סברי אף לענין חנוכה
ופורים בשלו מגילת תענית ולא איצטרך לאדחוקי לן דקאי לענין ר"ח בלבד, דהא
דכתבו התוס' הכי דקאי רק לענין ר"ח, לא קאי אלא לענין פסק הלכה, דפסק
הלכה לא קאי אלא לענין ר"ח ולא לענין חנוכה ופורים, ודו"ק והוא ברור לעניות
דעתי.

ומעתה מתורץ נמי קושיתינו על הרי"ף, דהנה הב"ח בא"ח הקשה דברי
המרדכי אהרדי, דמתחילה פסק המרדכי אם שכח על הניסים אין מחזירין אותו,
והדר פסק מחזירין אותו, ומתריך דהא רפסק אין מחזירין קאי בתפלה אם שכח
אין מחזירין, והא דקאמר מחזירין קאי בברכת המזון דמחויב לאכול פת בחנוכה
דחנוכה ופורים לא בשלו עיקרן, ולהכי מחזירין אותו, ע"ש שהאר"י. ולפ"ז אי
אמרינן בשלו מגילת תענית ורשאי אפילו להתענות בחנוכה ופורים א"צ אפילו
לחזכור, ומעתה מתורצים נמי דברי הרי"ף, דמבדייתא ליכא למיפשט מירי,
דאפשר לומר דברייתא ס"ל בשלו מגילת תענית, והיינו אף לענין חנוכה ופורים
כמו שפירשתי לעיל, אבל אנן דסבירא לן להילכתא גבי חנוכה ופורים לא בשלו
מגילת תענית, וא"כ איכא לספוקי כיון ראסור להתענות א"כ משום פרסומי ניסא
מדכירנן, א"ד כיון דרבנן הוא לא מדכירנן, ודו"ק היטיב לנכון.

מכתב מכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע⁽¹⁾

ב"ה. א' ט' ניסן תרכ"ט לפ"ק צאנז.

החיים והשלום! לכבוד ידירי הרב הגאון המפורסם החריף ובקי נ"י
ע"ה פ"ה כקש"ת מו"ה משה שיק נ"י האבד"ק חוסט יע"א⁽²⁾.

גוי"ק הגיעני לנכון, והנה אנכי כבר כתבתי לגדולי דורנו להשתדל אצל
השרים הפרתמים רומשילט, והשיבו לי שיעשו כל אשר בכחם, וגם כתבתי להרב
הגביר מ' איצק דייטש נ"י בווינ הגדול כחצר המלך ולהגביר פאפער, ועוד עלי
לעשות אי"ה כל אשר בכחי, ולע"ע קרבו הימים הקרושים ימי החג הקרוש
הבע"ל ושרדותי רבה למאד וכחי אין אתי, ועכ"ז אעשה כל אשר ביכולתי והש"י
יעזרנו ע"ר כבוד שמו, ואקוה כי לא יעזבונו ולא יכלו רחמיו מאתנו ח"ו ולא יתננו
כיר אויבנו ח"ו ויאברו הם ואלף אלפים כיוצא בהם ואות אחת מתוה"ק לא
יתבטל ח"ו, וכאשר עזרנו עד הנה כן יהי' עמנו תמיד ויושיענו מצרינו ונראה
בשונאינו. ומחמת חלישותי ותשות כחי וגורל שרדתי לא יכולתי לכתוב בעצמי.
והי' שלום כרבירי ידירי רוש"ת בלונ"ה,

חק' חיים הלבר שטאם

(1) מכתב קודש הנוכחי מונח בננוי ידירנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפואר
מו"ה חנני' יום טוב ליפא לעפקאוויטש נ"י והגיע אלינו בהשתדלות ידירנו האברך
החשוב היקר והנעלה מו"ה יעקב חיים יוחנן לעפקאוויטש נ"י מקרית יואל במאנראו, ניו
יארק. הוד והדר פעלם וצדקתם עומדת לעד.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ד' עמוד ז'. — כנודע עמד הגאון מחר"ם
שיק זצ"ל בראש המערכה של מלחמת החרדים במדינת אונגארן נגד המתחדשים, אשר
נסתבב מזה התייסרות חברה שומרי הדת. ועל ענין זה סובב והולך דברי האגרת הזאת,
שכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע ח' מסייע ומחזק למלחמת מצוה זו בכל מה דאפשר. וכבר
הובא בכר"ש (שנה ז' קונט' ו' עמוד נ"ז) מה שכתב כ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ש זי"ע
ששמע מזקיני כ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע איך ששיבח ענין פירוד הקהילות שנעשה
במדינת אונגארן ע"י חברה שומרי הדת. (ובדעתינו להרחיב עוד הדיבור בענין פירוד
הנ"ל בהזדמנות אחרת ברצ"ה).

אזהרה חמורה

הננו אוסרים ככל תוקף ועזו להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש
ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת
המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

מכתב מהגאון מוה"ר דוב בעריש מייזלש זצ"ל¹⁾

אבד"ק קראקא—ווארשא

לאשר רבים מאחב"י, אשר עוד אשם לא תכבה לזכרון ארץ נחלת אבותינו הקדושה, ובעוצם תשוקתם לחונן את עפרה, ולרצות אבני', עזבו ארץ מולדתם, והרחיקו נדוד לשכון בארץ הקדושה תוב"ב, והנה מגדל הלחץ אשר ילחץ אותנו בגלות המר בארצות הנושבות, תוכלו לשפוט במישרים, כמה תגדל ותכבד עוד העוני וכובד הפרנסה לאלה המתגוררים בארץ הקדושה, השוממה בעו"ה זה ערן עדנים, ובאמת בכמה קהלות עומדים להם לימין ישע לשלוח למו עזרתם, כפי נדבת לבם, וכמו כן מלפנים גם תושבי קהלתנו יצ"ו לקחו מנת בדבר מצות רבה הלז, לשגב לאלה חלכאים ישע כפי היכולת, אבל זה ימים אשר כבה נד צדקה זו מקרבינו, לכן הראוי להעיר רשפי', ולהעלות נרותי' בקרב לכות יראי ד' וחושבי שמו, להתאמץ ולהחיש לעזרת עניי ארץ ישראל, ע"כ הרמנו מעם דבנים מופלגים אלה המסככים להרים נדבות מנריכי עירינו עבור נדבת א"י, ולמסוד פרשת הכסף נדבת לבם ליר ציר שלוח הרב המופלג בתורה וביראה החרף הבקי דיין מצויין דק' צפת כ"ש מו"ה אברהם נ"י אשר בא בצל קרתינו לבקש ישע עמו והי' מעשה הצדקה שלום, והשקט ובטח ער עולם.

דברי המדברים בצדקה פה קראקא יום ד' כ"ד תשרי ת"ר לפ"ק.

דובעריש מייזלש

1) נולד תקנ"ח בעיר שטוקטשין לאביו הגאון מוה"ר יצחק מייזלש אבד"ק קאמיניץ פאדולסק בעמח"ס חוסן ישועות. בשנת תקצ"ב נבחר לאבד"ק קראקא, ומשם נתקבל בשנת תרט"ז לאבד"ק ווארשא. נרפס ממנו ספר חידושי מהרד"ם על ספר המצות להרמב"ם. בשו"ת דברי חיים יש תשובה אליו בח"ב אהע"ז סי' ט"ז. נוסף לגדלותו בתורה הי' גם איש כביר המעש ושימש איזה זמן כציר הפאדלאמענט במלכות עסטרייך. נלב"ע אור ליום ד' ט"ו לחודש אדר ראשון שנת תר"ל לפ"ק, ומנ"כ בווארשא. — מכתב זה הועתק מעצם כתי"ק המונח באוצרו של ידידנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר רפאל יצחק רייכמאן שליט"א ראש ישיבת כולל מאה שערים בירושלים עיה"ק. זכרה לו אלקי לטובה.

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו.

המחירים הם:

כרך א', ב', ג', — חמש עשרה דאללער בעד כל כרך

כרך ד', ה', ו', ז', — עשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת

בראוי לכבוד התורה.

חנהלת המערכת

בסוגיא דשליח נעשה עד

מהגאון מוה"ר שמואל פיהרער אבר"ק קראָם הי"ד¹

בקידושין (דף מ"ג ע"א) אמר רבא אמר רב נחמן אמר לשנים צאו וקידשו לי את האשה הן הן שלוחיו הן הן עדיו, וכן בגירושין, וכן בדיני ממונות אמרינן שליח נעשה עד, ופריך בגמ' מאי קסבר אי קסבר המלוה חברו בעדים צריך לפרעו בעדים הני נוגעים בעדות נינהו דאי אמרי לא פרעני' אמר להו פרעוני, אלא לעולם קסבר המלוה את חברו בעדים אין צריך לפרעו בעדים ומינו דיכלי למימר אהררינהו ללוה יכולין למימר פרעני' למלוה, והשתא דתקון רבנן שבועת היסט משתבעי הני עדים דיהיבנא לי' ומשתבע מלוה דלא שקיל לי' ופרע לי' לזה למלוה, ע"כ. ובתוס' ד"ה והשתא דתקון רבנן, הקשו וא"ת מ"מ למה לא יהיו העדים נאמנים לאחר שנשבעו לומר פרענו למלוה שהרי שוב אינם נוגעים בעדות, פי' כיון דבין שיאמרו פרענו למלוה ובין שיאמרו אהררינהו ללוה צריכין לישבע, א"כ יהיו נאמנים לומר פרענו למלוה בתורת עדות ויפטר הלוה לגמרי, ואף בשבועה לא יכול המלוה ע"ש.

ויש לתרץ קו' התוס' בהקדם מה שתופסים על הש"ך סי' צ"ג ס"ק ז' שפי' בשם התוס' גבי הנהו עיזי דאכלו חושלא בנהרדעא אתא מרא דחושלא תפסינהו לעיזי והוה קא טעין טובא, פי' הרבה יותר מכדי דמיהם של העיזים טעין בעל השרה, אמר אבוב דשמואל נאמן למעון עד כדי דמיהם במינו דאי בעי אמר לקוחין הן בירי, והקשו בתוס' ב"ק דף ק"ז מהא דאמר רבה, מפני מה אמרה תורה מודה במקצת המענה ישבע ואינו נאמן במינו דאי בעי כופר הכל משום דאמרינן אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו, וא"כ מאי מינו היא זאת דאי בעי אמר לקוחין הן בירי כיון דהשתא שאומר שהעיזים הויקו ואכלו כדי דמיהם אינו מעיז כלל בפני בעל העיזים שהרי הוא אינו יודע אם אכלו אם לא, ואפשר דהאמת אתו, אבל כשיאמר לקוחין הן בירי אז יהי' מעיז בפני בעל העיזים שהרי הוא יודע שלא לקחם ממנו, ותירצו התוס' דדוקא במירי דכפירה אמרינן דאינו מעיז אבל לא במירי אחריו, וגבי חושלא לאו מירי דכפירה הוא, ופי' הש"ך כוונת התוס', דדוקא במי שהאמינו ונתן לו נאמנות או מסר לו מעות בפקדון או בהלוואה, הוא דאינו מעיז, אבל בפני שאר כל אדם שפיר מעיז. ותפס עליו בס' המקנה בסוגיין, דא"כ האיך אמרינן כאן דנאמנים לומר פרענו למלוה במינו דאהררינהו ללוה, הרי כשיאמרו אהררינהו ללוה הוי העזה כיון שהוא מסר לידם מעות והאמינם. שיעשו

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' א' עמוד ט"ז. — חידו"ת הללו הועתקו מכת"י אחד מתלמידיו ושאר בשרו ה"ה הרה"ח מו"ה צבי הירש כלומענפעלד הי"ה, שהי' יליד גארליץ, ולמד אצל הגאון מקראס, בחיותו עוד אבר"ק מילאזקא, ואז דרש חידו"ת הללו. אחד חתונתו נתיישב בצאנז ועסק במכירת ספרים. הי' ת"ח מובהק, מיקרי וחשובי חסידו כבאוב בצאנז. בספר מאמר מדרכי (בילגורייא תרצ"ו) להג"ר מדרכי קארנמעהל דומ"ץ בפשעצלאוו בחידושי למס' קידושין (ברך י"ז מרפי הספר), נרפסה הערה ממנו. — העתקה זו הגיעה לירינו מעוזבון ירדנו הרבני הנה"ח מו"ה ברוך יודע ע"ה ששל"ח י"ז מרחשון תרש"ם לפ"ק.

השליחות, משא"כ עתה שאומרים פרענו למלוה אינם מעיזים כלל מאחר שהוא לא האמינם בשום רבר, וא"כ הוי מינו רהעזה כמו במורה במקצת.

ויש לתרץ קו' זו בדרך נכון, רהנה בהא דאמר רבה (גיטין נ"א ע"ב) מפני מה אמרה תורה מורה במקצת הטענה ישבע חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו, והקשה בתוס' שם הא אמרינן בשבועות (דף מ') אר"נ כופר הכל צריך לישבע שבועת היסת משום דגם בכופר הכל שייך לומר אישתמוטי, וא"כ הדרא קושית רבה לרוכתא, והא מורה במקצת נאמן במינו ראי בעי כופר הכל. ותיירץ הטיב גיטין (בגיטין דף נ"ב) בדרך חריף מאר, רהנה לכאורה קשה איך שייך בכופר הכל אישתמוטי, הרי לא מסתבר לומר שאין לו אפי' פרוטה אחת, וא"כ אמאי אינו מורה עכ"פ בפרוטה, וע"כ שאינו משתמיט רק רוצה לגלו. אמנם י"ל דלעולם יש לו אפי' יותר מפרוטה, והא דאינו מורה, משום שיודע שכשיוודה במקצת יהא צריך לישבע והוא אינו רוצה ליישב לשקר ולכך מישתמיט עד דהוי לי, וניחא לי' לכפור הכל משישבע לשקר. אמנם כ"ז ניחא אי ידעינן כבר דמורה במקצת חייב שבועה שייך לומר כהנ"ל רגם בכופר הכל מישתמיט, והא דאינו מורה עכ"פ בפרוטה הוא כדי שלא יתחייב שבועה, משא"כ התוס' הקשו דמורה במקצת יהי' פטור משיבועה במינו רכופר הכל, זה אינו, דאז לא שייך בכופר הכל לומר כלל רמישתמיט, דכי יש אדם שאין לו פרוטה, ואין לומר רירא שיתחייב שבועה, דהא אף כשיוודה במקצת יהא פטור משיבועה לפי קושית התוס', וע"כ דאינו מישתמיט, ומוישוב היסב קושית התוס' דאם יהי' הדין דמורה במקצת פטור משיבועה אז בכופר הכל לא שייך כלל לומר דמישתמיט, משא"כ במס' שבועות דשם אויל רב נחמן אליבא דאמת דמורה במקצת חייב שבועה, אז גם בכופר הכל שייך לומר אשתמוטי, ע"כ דברי הטיב גיטין.

היוצא לנו מזה, דבאמת גם בכופר הכל שייך לומר אשתמוטי ואינו מעיז. וכיון שכן צדקו שפיר דברי הש"ך, ולא קשה קו' המקנה הנ"ל, כיון רגם בטענת אהדרינהו ללוה אינם מעיזים כלל, דבאמת גם בכופר הכל אמרינן דמישתמיט, והתם גבי חושלא אין לומר דמישתמיט בעל השדה דהא בעל העיזים אין תובע אותו כלום, אדרבה הוא תובע את בעל העיזים ואיך נאמר דמישתמיט, אבל הכא שפיר י"ל דמישתמיט ולא הוי העזה. אמנם כל זה ניחא קודם דתיקנו רבנן שבועת היסת בכופר הכל, אבל אחר שתיקנו רבנן שבועת היסת גם בכופר הכל, שוב אין לומר בהנהו עדים דאשתמוטי קא משמטי, כיון שצריכין לישבע ללוה היסת, ואיך נאמר שאינם רוצים לגזול את הלוה רק דמשמטי עד שיהי' להם כדי לפרוע, שהרי חזוין דנשבעים עתה בשקר שחזוירו לו, וכי ניחא להם לישבע בשקר מאיסור גזילה, וכיון דלא שייך לומר כאן אשתמוטי, ממילא הוי העזה נגד הלוה ואין להם מינו וכקושית המקנה.

ועכשיו דאתינא להכי מתורץ על נכון קושית התוס' הנ"ל, דלאחר תקנת שבועת היסת אין להאמינם בשום אופן אף בשבועה, כיון דאין להם מינו דאהדרינהו משום דאין רוצין להעיז נגד הלוה, ונגד המלוה לא הוי העזה כיון שהוא לא האמינם וכנ"ל, א"כ הוי נוגעים בעדות ראם לא יאמרו פרענו למלוה יאמר להם הלוה פרעוני, וכנ"ל.

ואם חומה היא נבנה עלי' מירת כסף ליישב קו' הש"ך בסו' קכ"א ס"ק נ' על העיר שושן, שכתב על מה שכתב המחבר שהשליח אינו נאמן לפי שהוא נוגע בעדות שהרי צריך לישבע, והקשה על זה וז"ל, ואע"ג רהשתא נמי צריכין לישבע היסת ללוח או לנפקד שנתנו למלוח או למפקד מ"מ ניחא להו לישבע שבועה זו ללוח שאינו יכול להכחישם שהרי אינו יודע משישבעו שהחזירו לו עכ"ל העיר שושן, ותמה עליו הש"ך הרי עתה שאומרים פרענו למלוח ג"כ המלוח מכחיש אותם ומה להם אם המלוח או הלוח מכחישם. ולהנ"ל לא קשה, דבשלמא נגר הלוח אין רצונם להעזי ולומר שהחזירו לו כיון שהוא האמינם, משא"כ המלוח לא האמינם כלל, ושפיר יכולין להעזי נגדו, ונכון הוא מאוד.

אמנם בכל זאת צדקו גם דברי התוס', דלשיטתייהו אזלי, שהקשו (שם בקידושין) בתוס' ד"ה לעולם, דאף למ"ד המלוח בעדים צריך לפרעו בעדים, אמאי אין נאמנים במינו, הא קיימ"ל דאף למ"ד המלוח חבירו בעדים צריך לפרעו בעדים, המפקד אצל חבירו בעדים אין צריך לחזירו בעדים, והכא הוי כמו פקדון דהא פקדון הוא אצל העדים וא"כ נאמנים במינו דאחררינהו ללוח, ותרצו התוס' כיון דמ"מ גם נבי פקדון אין נאמנים אלא בשבועה וכל עד שאינו נאמן בלא שבועה אין ממש בעדותו כמו שאפרש בסמוך, עכ"ל. ויש לדקדק בדבריהם דלאיזה צורך כתבו התוס' הכא הך רכל עד שאינו נאמן בלא שבועה אין ממש בעדותו, הרי בלא זה מיושב קו' התוס' כיון דגם בהחזירו צריכין לישבע ממילא לא הוי מינו, אע"כ דכוונת התוס' בזה ליישב שלא תקשה לן, דמה בכך שצריכין לישבע, הרי גם עתה כשאין מאמינים להם, למאן דאמר צריך לפרעו בעדים, הוי הדין כמו לדין בתר תקנת שבועת היסת וצריכין לישבע, וכיון דבין כך ובין כך צריכין לישבע יהי' נאמנים בשבועה וכמו שהקשו התוס' באמת בד"ה הסמוך, לזה כתבו בסוף דבריהם לסניף, דכל עד שצריך לישבע אין ממש בעדותו, אמנם זה ניחא אי סברי התוס' כשיטת בעל המאור דהערים צריכין לישבע שבועות המשנה חנוני על פנקסו אזי גם קודם תקנת היסת הוי הערים חייבין בשבועה כנ"ל, אבל אי אזלי בשיטת הר"ף והמלחמות וכל העומדים בשיטתם, דהערים אין צריכין לישבע אלא שבועת היסת, א"כ כאן דקיימינן קודם תקנת שבועת היסת, אז אף למ"ד צריך לפרעו בעדים אין על הערים שבועה כלל, דהא עדיין לא נתקנה שבועת היסת, א"כ אין לפרש כהנ"ל, ועכ"פ נראה מדבריהם דקיימי בשיטת בעל המאור, ושפיר כתבו דכל עד הצריך שבועה אין ממש בעדותו. ומעתה קמה וגם נצבה קו' התוס' דאף לאחר תקנה נהמני' לומר פרענו למלוח במינו דנאנסו [ואין רצונם דנהמנו במינו דאחררינהו ללוח כיון דזה הוי העזה כאמור], ואין לתרץ דהם אינם רוצים להעזי נגר הלוח, שהרי בטענת נאנסו אינם מעיזים כלל דהלוח אינו יודע אם האמת אתם או שקר, ואי משום דבנאנסו חייבין שבועת דאורייתא והיא שבועת שומדים, ועתה בטענת פרענו למלוח נפטרים בשבועת המשנה דחנוני על פנקסו, הרי משבועת המשנה אמרינן מינו לשבועה דאורייתא, והוצרכו ע"ז לתרץ דער הצריך שבועה אין ממש בעדותו.

נמצא דקושיית הש"ך על העיר שושן שפיר נתיישב כדאמדין, וגם במינו דנאנסו אין להאמינם, אף שאז אינם מעיזים, דהא העיר שושן אזיל לשיטת הר"ף

העדים אין צריכין לישבע כי אם שבועת היסת, וכשיאמרו נאנסו יהיו חייבים שבועת שומרים שהוא מדאורייתא, ומשבועה דרבנן לשבועה דאורייתא לא אמרינן מינו, והכל על מקומו יבוא בשלום, ודו"ק.

בענין נם חנוכה

מהרב הגאון מו"ה פינחס הלוי הורוויץ ראבד"ק קאסוב ז"ל⁽¹⁾

בעזה"י. זאת חנוכה חדו"ה וששו"ן לפ"ק פה גו"ד.

שו"ר לגברא רבא כבוד מחו"ה רה"ג החריק ובקי נגיד ורב תבונות
שלשתא דיחוסתא כו' כש"מ ה"ר עקיבא בלאוי שליט"א.

אחדש"ה. יקרתו עם ח"ת לנכון קבלתי ואני עמוס הטרדות יותר ממקודם כי העמיסו עלי ללמוד עם בחורי חמר דפה יום כיומו ומחמת זה אין לי פנאי לעיין כלל בענינים אחרים רק כעת כבוא מכתב קדשו מענינא חנוכה אמרתי לעיין קצת עכ"פ בהקשרי שבסוף מכתבו.

א'. [אין הר"ן ת"י, אפי' הגמ' שבת אין לי רק דפוס ישן בלי מהרש"א] ובפשיטות י"ל דהח' ימים היינו אחר נכיון של זמני אכילה ושת' ושבת, וכח"ג כתבו דר"א דאמר סוכה כ"ז י"ד סעודות והאיכא בשבת ג' סעודות א"כ יש ט"ו, או י"ל ע"י בורגנין, או י"ל ע"י עכו"ם דידוע תירוץ הב"ח על קושית תוס' מה מועיל הפך שמצאו הלא עכו"ם מטמאין בהיסט, ומתריץ הב"ח כיון דפיו של הפך קצר והיכי דלא שייך נגיעה לא שייך גם היסט כש"ס שבת דף פ"ד ריש ע"ב [ושאני צמיד פתיל רעומד לפתוח כמ"ש התוס'] והא דניידי התוס' מתירין זה, י"ל דהא דש"ס שבת מיידי רק בפכים קטנים ובקטנים לא שייך נגיעה והיסט, משא"כ בחנוכה דמצאו „פך“ סתמא ולא פך קטן, י"ל דשייך ב' נגיעה כיון דהחזיק חצי לוג, וקשה מהיסט.

ולולא דרשת חכמו"ל על יעקב אבינו ע"ה שחזר אחר פכים קטנים מחמת שלצדיקים חביב ממונם, נוכל לומר שחזר על פכים קטנים לתת בהם מאכל ומשקה רחשש שמא יטמאו את כל האוכל והמשקה ע"י נגיעה או היסט, אף שלא נגמר עדיין, עכ"ז ידוע שאכלו בטהרה כמ"ש בזוה"ק פ' וירא דף ק"ב ע"א בזוה"ל, כל מה דאכיל א"א ע"ה בטהרה קא אכיל כו' עיי"ש, ולכן חזר אחר פכים

(1) נולד ביום ח"י תמוז שנת תרי"ח לפ"ק לאביו הג"ר אברהם זאב הלוי הורוויץ רומו"ץ בק"ק פשעווארסק. ה' תלמוד מובהק אצל הגאון מוה"ר רוב בעריש הכהן ראפפורט אבד"ק ראווה בעמס"ס ררך המלך. אחר נישואיו נתיישב בעיר ליוענסק, ומשם נתקבל לראב"ד דק"ק קאסוב, ואח"כ שימש כרומו"ץ בק"ק גרויסווארדיין. נרפס ממנו שו"ת פתחא זוטא, פתחא זוטא על שו"ע, בית פנחס עה"ת, בית פנחס על הש"ס. נפטר ביום ט"ז לחורש אלול שנת תרנ"ח לפ"ק. — העתק מתשובה זו (בכת"י השואל) הגיע לידינו מאת יורדנו הרב מו"ה דוד מייזליש שליט"א רב רקהל יטב לב רסאטמאר במאנטרעאל מעזבון אביו הרב הגאון מוה"ר צבי הירש מייזליש ז"ל אבד"ק ווייצען. ישא ברכה מאת ר'.

קטנים לתת בהם אוכל או משקה, רבקטנים ליכא שום חשש וכנ"ל. יהי' איך שיהי', י"ל ריכלו לשלוח עכו"ם עם הרבה פכים קטנים וגם יחתמו בחותם ויהי' השמן טהור לגמרי.

ב'. ארמוז עור, מה שהביא לנו כת"ר מתוס' סוכה דף ט' דאחר שנפסק המצוה נתבטל האיסור, אשר מזה לכאורה קשה אמאי אסור השמן אחר חנוכה. הנה מוקצה של סכך סוכה, הוא משונה משאר מוקצה, רשם מותר לעשות עם הסכך כל מה שארם רוצה, רק אסור ליטול קיסם משום שמבטל אותו קיסם ממצותו [עיי' טו"ז סי' תרל"ח סק"ג ולא תטול ממנה שום דבר לבטל ממנה קרושה שלה כו' עכ"ל, ועשו"ע הרב התניא שם סעי' ה']. ממילא אחר סוכות לא שייך מוקצה זו, משא"כ בשמן שנשאר, שהשמן הי' אסור משום מוקצה, בוודאי גם אחר חנוכה אסור, ראיסור שבו היכן הלך, ועבור זה לא הביא המג"א בסי' תרע"ג סתירה לרבנו הב"ח שהחמיר על השמן של יותר מהשיעור, משיטת ר"ת המובא בתוס' סוכה דף ט', אלא וראי' דאין לרמות זה לזה.

ג'. מ"ש בהקדמת החכ"צ, ררכו נועם, אולם המציאות קשה קצת, דאם הרליק את נר השעווה א"כ כבר עשה הברכה, וי"ל רגם החכ"צ יורה שלא להפסיק להפסיד הברכה, ועיי' בשערי תשובה מזה, ובשחיטת החטאת הכחושה י"ל שלא עשה ברכות השחיטה, כי הי' עסקו מקורם בשחיטת התמיד וכרומה, וברכה אחת לכיוון, ואם לא הרליק השעווה א"כ יוכל להרליק עם הקיסם הנרלק גם את שמן זית וא"א לומר רק שנכבה באמצע ולזה לא חיישינן כמ"ש הטו"ז תרע"ר על שיטת התה"ר, אולם יש ליישב.

ד'. והקושיא משמן שריפה, אולי יש להקשות גם מהא רתנן אין מרליקין בעטרן מפני כבוד שבת והטעם שמא יניחנה ויוצא (שבת כ"ה) ויונח כבוד שבת, א"כ בחנוכה רל"ש כבוד שבת אמאי אין מרליקין בחנוכה לרב הונא. ורצייתי לומר הא רא"ר הונא פתילות ושמינים שאמרו כו' אינו כולל רק מה רתנן כמתני' שברפ כ' ע"ב, ולא קשה מעטרן, וצ"ע. ושוב ראיתי בפרמ"ג סי' רס"ד א"א סק"ג. (ועיי' פרמ"ג יו"ד סי' פ"ח שפ"ר ס"ק ב' כעין זה יע"ש היטב), ובאמת י"ל תלוי ברבנו הב"ח וטו"ז סי' מ"ג סק"ט, ויש להאריך עוד.

ומ"ש בענין אין עושין מצות חבילות, עיין קהלת יעקב בריש הספר שהעיר והאריך בזה. וביתר נועם פלפלו עינתי ושמחתי, והטעם ארע כי הרבת"ר יוכל לפלפל בחריפות ובקיאיות והוא כאחר מן הרבנים הנדולים. — ומלתא זוטרתיא אמר נכרי היניק וחכים כ' דוד נ"י על מ"ש כת"ר רספ"ק רשיל"מ הוי כספ"ק ברי' או חהר"ל, העיר מן הטו"ז סי' ק"ב סק"ג עיי"ש.

ואבקשו לרונ אותי לכף זכות שאין בידי להאריך, וגם ירעתי ברור שכת"ר שליט"א א"צ לדירי ולא לרכוותי, ואברך אני את כת"ר שקרנו יעלה מעלה מעלה ברוב הצלחה רוממה, כעתירת מחו' יר"נ,

פינחס הלוי הורוויץ

ראב"ד ק"ק קאסוב יע"א

מתגורר כעת פה גו"ר

בענין שעת השמד לגבי מצות עשה

משה דוד שטיינזאראציל

רב דרקהל בית אפרים
ור"מ דמתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

במס' שבת דף כ"א ע"ב נר חנוכה מצוה להניחו על פתח ביתו מבחוץ ובשעת הסכנה מניחו על שלחנו וריו, ופי' בתוס' נראה לר"י דהיינו מכי אתי חברי לבבל, פי' שם אומה שהי' מנהגם שביום אידם לא היו מניחים שום נר להיות דולק כי אם בבית עכו"ם שלהם. ובר"ן פי', כשגזרו עכו"ם על המצות. וצריכים להכין מדוע לא פי' התוס' כהר"ן, וגם צריכים להבין לשון מניחו על שלחנו וריו, משמע דבפשטות היו חייבים יותר אלא שדי במה שמניחו על שלחנו, ולכאורה בפשטות אינו חייב לסכן עצמו והי' פטור לגמרי, והחידוש דחייב עכ"פ על שלחנו ויש בזה מצוה, אבל הלשון וריו משמע שהי' מחויב יותר אלא שחידשו שדי בזה, וצ"ע. ובאמת פי' הר"ן לכאן מסתבר יותר, שבוה שמניחים על שלחנו אינו נראה כנר מצוה, ולפיכך לא יעשו העכו"ם להם כלום שלא ידעו שהוא נר מצוה, אבל לגבי חברי אף בבית לא היו מניחים נר, ומאי תיקן במה שמניחו על שלחנו, צ"ל דמ"מ כשמניחים בחוץ ודאי יראו זה החברי אבל בביתו אפשר דלא ידעו מזה.

ונראה בהקדם הסוגיא לקמן דף מ"ט ע"א א"ר ינאי תפילין צריכים גוף נקי כאלישע בעל כנפים, מאי היא אביי אמה שלא יפיה בהם ורבא אמר שלא יישן בהם, ואמאי קרי לי' בעל כנפיים שפעם אחת גזרה מלכות רומי הרשעה גזירה על ישראל שכל המניח תפילין ינקרו את מחו והי' אלישע מניח אותם ויוצא בהם לשוק ראהו קסדור אחד רץ מפניו ורץ אחריו וכיון שהגיע אצלו נשלן מראשו ואחזן בידו אמר לו מה זה בידך אמר לו כנפי יונה פשט את ידו ונמצאו כנפי יונה לפיכך קוראים אותו אלישע בעל כנפים. וצ"ע מנ"ל להנמי' דאלישע בעל כנפים הי' לו גוף נקי ראומר דתפילין צריכים גוף נקי כאלישע, והתוס' הרגישו בזה, וכתבו להכי נקט אלישע רמסתמא כיון שנעשה לו נס בתפיליו הי' זחיר בהן והי' לו גוף נקי, אבל זה דוחק רמא הי' לו זכות אחר.

והנראה ליישב, דהנה התוס' שם בד"ה נשלן מראשו, הקשו ואע"ג דאמר בסנהדרין דף ע"ד: דבשעת הגזירה אפי' על מצוה קלה יהרג ואל יעבור ואפי' לשנויי ערקתא דמסאני אסור, וא"כ קשה איך נשלם מראשו ואמאי לא מסר נפשו עליהם, ותי' דבשינויי ערקתא מתנהג כעכו"ם ודומה שמוציא עצמו מכלל ישראל אבל הכא אינו עושה כלום אלא שאין לו תפילין שעה אחת בראשו והרבה ישראל שאין להם תפילין כמותו, ע"כ. וחידשו יסור גדול, דהא דמחויב ליהרג אפי' על מצוה קלה בשעת השמד היינו דוקא היכא שניכר שאינו מתנהג כישראל בזה, אבל גבי תפילין כיון דהרבה בני אדם אין להם תפילין תמיד בראשם, אינו נראה כמוציא עצמו מכלל ישראל. והר"ן שם תירץ ע"ז וז"ל, וי"ל דה"מ לעבור על ל"ת אבל בביטול מ"ע כיון שאינו עובר בידים ועוד שיכולים לבטלה ממנו בע"כ

שיניחם בבית האסורים ותבטל מאליה הלכך תבטל ואל יתרג. ודברי הר"ן הם השני פירושים בסנהדרין בענין קרקע עולם, דמקשינן שם, והא אסתר פרהסיא הוי ואיך לא מסרה נפשה, ומתרגינן קרקע עולם שאני, ופי' התוס' כיון דלא קעבדה מעשה אינה מחויבת למסור עצמה על זה, והר"ן שם פי', דמכיון דיכולים בע"כ לבוא עלי' ואף אם תמסור נפשה לא מהני לה לפיכך אינה מחויבת למסור עצמה על זה, וזה כוונת הר"ן כאן ג"כ, כיון דמי שאינו מניח תפילין אינו עושה מעשה בידים וגם שהגוים יכולים לבטלה ממנו בע"כ, אינו מחויב למסור נפשו על זה. ושוב הקשה הר"ן, א"כ מדוע הניח תפילין לכתחילה כיון דאינו מחויב למסור עצמו על זה אף בשעת הגזירה, ותי' דיכולים למסור עצמו לפני משורת הדין אף במקום ראינו מחויב, וא"כ לכתחילה קודם שראהו הקסרור החמיר לסכן עצמו ע"ז, אבל כשבא הקסרור אצלו ממש שוב לא רצה להחמיר ונטלם מראשו כדיון. והנה לפ"ז התוס' חולקים על הר"ן וס"ל אף במ"ע בשעת השמר צריך למסור עצמו היכא דניכר עי' שאינו מתנהג כישראל, ורק בתפילין כל היום דהרבה אינם מניחים בלא"ה, אינו צריך למסור עצמו, ולפ"ז פעם אחת ביום צריכים להניח, ולפיכך הניח אלישע [הגם דאינו מובן מדוע יצא בהם לשוק, ואולי לא הי' באפשר לו להניח באופן אחר, ודוחק], וכן מוכרח לש' הרמב"ם דס"ל פ"ה ה"ד מיסורי התורה דכל המוסר נפשו במקום שנא' יעבור ואל יתרג אם מסר עצמו ע"ז נתחייב בנפשו, וא"כ בע"כ צ"ל דאלישע בעל כנפים הי' מחויב מעיקר הדין ללבוש תפילין פעם אחת ביום עכ"פ כשי' התוס' דכל ישראל לויבשים תפילין פעם אחת בכל יום, אלא כל היום הי' אסור מצד הסכנה, וכ"כ הלח"מ שם ברעת הרמב"ם.

והנה הא רתפילין צריכים גוף נקי, אביי אמר שלא יפיח בהם, דבא אמר שלא יישן בהם, המעיין ברש"י שם ר"ה שלא יישן בהם, כתב וז"ל, שמא יפיח או יראה קרי אבל אם יוכל להזהר שלא יישן בהם כל הגופים בחזקת נקיים בהפחה שיכולים להעמיד עצמם, ולפני זה בר"ה שלא יפיח בהם, כתב וז"ל, שיוכל להעמיד עצמו בשעת הרוח, ע"כ. יראה מזה ברור, שזה אין ספק שאסור להפיח בהם, וזה לא חירש ר' ינאי, וחירושו של ר' ינאי הוא שלא די בסתמא אלא ארם המניח תפילין צריך שיהא ברור ומוכרח אצלו שאף אם יבא לו רוח יוכל להעמיד עצמו, והוי כמו בריש חולין אם השוחט צריך שיהי' מוחזק שלא יתעלף או דבסתמא לא חיישי לעלופי, דסתם בני אדם מוחזקים שלא יתעלפו, כמו כן הכא חירש ר' ינאי ולא סגי בסתמא אלא דצריך שיהי' ברור ומוחזק אצלו שאף שיצטרך להפיח יוכל להעמיד עצמו, ורבא ס"ל דלוח סגי בסתמא אלא רבעי' שירע שאף אם יהי' עליו עייפות יוכל להעמיד עצמו שלא יישן בהם, אבל הא ראסור להפיח ולישן פשוט הוא, וחידושו של ר' ינאי הוא דלא סגי בסתמא, אלא בעי' שיהא ברור ומוחזק אצלו שיכול להעמיד עצמו מן ההפחה או מן השינה. והנה לש' הר"ן דס"ל דבאמת הי' אלישע פטור מן התפילין מצד סכנה, והא דהניח תפילין משום דחסיר ומחמיר על עצמו הי', ולפ"ז יש לומר דאף אם נאמר דלא כר' ינאי אלא דלא בעי' ברור ומוחזק אצלו שלא יפיח ולא יישן ויכול לסמוך

על הסתמא, זה רק משום רבאמת חייב במצות תפילין ולומר שלא יניח ולבטל חיובו משום שמא יבוא לו הפחה ושינה ולא יוכל להעמיר עצמו זה לא אמרינן, אבל אם באמת פטור מן התפילין רהוי סכנה ומסכן עצמו ממדת חסירות לקיים מצות תפילין, אז נאמר כיון רבאמת הוא פטור ואסור לסכן עצמו אלא רהוא לפני משורת הדין רוצה למסור נפשו אף היכא רפטור ולקיים מצות השי"ת, וכזה שרי לרעת הר"ן, אבל אם זה כן אז רק בברור שלא יפגום בהמצוה ויקיימנה בוראי כהונן, אז מותר למסור עצמו בעד המצוה, אבל אם אינו בוראי שיעשנה כהונן ואפשר שיפגום בקרושתה, אף אם היכא רבוראי חייב לא ניחוש לזה ונסמוך על הסתמא, אבל אם מסכן נפשו לקיים המצוה מצד מדת חסירות בוראי בעינן שיחא ברור ומוחזק לו בלי שום ספק שיקיימנה כהונן, ורק אז מותר לסכן עצמו בזה. נמצא רבשעת הסכנה ברור מן הסברא רבעינן גוף נקי בברור ומוחזק, ור' ינאי חירש רקרושת התפילין גרולה כ"כ ראף בארם המחויב בתפילין מ"מ אין לו להניחם. ולפ"ז מובן היטב מה שאמר תפילין צריכים גוף נקי כאלישע בעל כנפים, והקשינו מנ"ל ראלישע הי' לו גוף נקי, ולפ"ז ניחא כיון דסיכן עצמו לקיים המצוה בע"כ רבוראי ברור לו שיקיימנה כהונן, ראל"כ אסור לסכן עצמו עלי, וע"ז קאמר ר' ינאי רגם בכל ארם אף בלי סכנה כ"כ צריך שיחא ברור ומוחזק לו שלא יישן ולא יפוח כמו גבי אלישע שהי' בשעת הסכנה, ונכון מאד בעזה"י.

וזה נראה כוונת רבינו חננאל ריש פרק ר"א רמילה (דף ק"ל ע"א) רכ' ולית הלכתא כר' ינאי רתפילין צריכים גוף נקי רהאי בשעת הסכנה איתמר. ולרברינו מוסבר היטב, רבשעת הסכנה כשמסכן עצמו לפני משורת הדין לקיים מצות תפילין בעי' גוף נקי, אבל לא כר' ינאי ראף בכל ארם בעינן כן, עיי"ש. ולפ"ז ניחא שהתוס' נרחקו בזה כיון שנעשה לו נס מסתמא הי' לו גוף נקי, דלשי' התוס' מה שהניחם לכתחילה הי' מעיקר הדין רמחויב בשעת הגזרה להניחם עכ"פ פעם אחת ביום, וא"כ אין חילוק בין שעת הגזרה לשעה אחרת, אבל לשי' הר"ן הקו' מעיקרא ליתא כרביארנו.

ולפ"ז א"ש רהתוס' כאן מיאנו כפי' הר"ן רבשעת הסכנה מניחו על שלחנו וריו, רשעת הסכנה היינו שגזרו עכו"ם על המצות, רא"כ הי' מחויב למסור נפשו עלי, רהתוס' לשי' ס"ל ראף במצות עשה צריך למסור נפשו כרביארנו, ורק היכא שאינו נראה שמשנה מישראל ונכנע לגזירתם כמו תפילין כל היום רהרבה ישראלים אינם מניחים כל היום מכמה טעמים, אין מחויב למסור נפשו, אבל נר חנוכה רכל ישראל יש להם נר חנוכה מחויב למסור עצמו ע"ז, וא"כ הי' צריך למסור נפשו ולהרליק בחוץ, וכמרומה לי שכבר העיר כן בחי' מהרצ"א על חנוכה, לפיכך פי' רמכי אתיי חברי לבבל רנמצא ראינם גוזרים על המצוות רק עושים להנאת עצמם, ולפיכך אינו מחויב למסור נפשו ראין מניחים שום נר בשום בית רק בבית ע"ז שלהם, וזהו להנאת עצמם, אבל הר"ן לשי' דעל מצות עשה אינו מחויב למסור נפשו, א"כ אף כשגזרו עכו"ם על המצוות מ"מ אינו מחויב למסור נפשו ע"ז, ורו"ק.

אבל לרעתי לשון מניחו על שלחנו וריו, צריך מובן, רמשמע רמן הסברא הי'

חייב יותר והא על מ"ע אינו מחויב לסכן עצמו ולדעת התוס' כיון דלהנאת עצמו פשיטא שאינו מחויב לסכן עצמו והו"ל לומר דבשעת הסכנה מניחו עכ"פ על שלחנו, אבל לא "ודיו" דמשמע דחייב יותר, לפיכך לדעתו נ"ל לשון הגמ' כרעת התוס' דמחויב למסור עצמו כשגזרו עכו"ם על המצוות ומיירי באמת שגזרו על המצוות וא"כ בפשטות ה' מחויב לסכן עצמו ולהניח בחוץ, אלא דנאמר כאן חידוש גדול דמכיון ריכול לקיים עכ"פ קצת מן המצוה דהיינו עצם נר חנוכה, הגם דאינו מקיים הפרסומי ניסא בחוץ, מ"מ כיון דאינו מבטל כל המצוה, הגם דחסר לו פרט בקיומה ראינה מקיימה בשלימות, מ"מ מכיון דמקיים קצת מן המצוה אינו מחויב למסור עצמו ע"ז, כיון שיש לו עכ"פ עצם המצוה, ובוזה נכון מאד לשון ודיו.

והנה בחולין ק"א איתא בגמ' אחא דאמרי' דיוה"כ שחל בשבת ועשה בו מלאכה אינו חייב אחת, וקאמר התם רלא כן הוא אלא דבוראי חייב שנים והא דקאמר דאינו חייב אלא אחת משום דבאמת לא ה' יוה"כ אז בשבת אלא שמרא הוי, פי' שגזרו העכו"ם שמי שיקיים יוה"כ יהרג ורצו שלא ישתכח תורת יוה"כ קבעו זכר לאותו יוה"כ בשבת, ולפיכך אינו חייב אלא אחת. ותמה שם הריטב"א איך הותר להם לבטל ולעשות מלאכה ביוה"כ הא בשעת השמר אפי' אערקתא דמסאני מחויב למסור נפשו וא"כ ה' להם לשמור יוה"כ אף אם צריכים למסור נפשם ע"ז, ותי' דחכמים עשו עצה שלא יח' יוה"כ, שלא קידשו ב"ד את החורש ולפיכך לא ה' להם יוה"כ כלל עיי"ש. וחשבתי לבאר, דס"ל כהר"ן דאינו מחויב למסור נפשו על קיום מ"ע, וקידוש החורש היא קיום מ"ע, וא"כ ממילא לא ה' להם יוה"כ, אבל לדעת התוס' דמחויב למסור נפשו אף על מ"ע, קשה. אבל בפשטות לק"מ, דמכיון דהגזירה לא ה' על קידוש החורש רק על יוה"כ והיו מחויבים למסור נפשם על קיום יוה"כ ובאים לידי סכנה, לפיכך מעצמם ביטלו קידוש החורש להציל מהסכנה, ומכיון שאז לא היתה הגזירה הוי רק כשאר מצוה שמותר לדחותה מפני הסכנה כיון שע"ז בעצם לא היתה הגזירה.

ובעצם דברי הריטב"א נתקשו רבים, הא יום ל"א לא בעי קידוש וממילא קדוש, וא"כ אף כי לא יקדשו ב"ד את החורש נקבע ממילא, והתירוץ לזה פשוט, דזה רוקא כשנוהגים ב"ד דין קביעות החורש אז לא בעינן קידוש דממילא נקבע ביום ל"א, אבל אם ב"ד יאמרו שאינם נוהגים עוד דין קידוש אין שייך שיקדש ממילא, דרק אם ב"ד נוהגים קביעות אלא רבעי' מעשה קידוש, זה לא בעי' ביום ל"א, אבל אם ב"ד לא ינהגו כלל קביעות ר"ח לא יקדש ממילא, כן נראה לי, ודו"ק.

ובפ"י במס' כתובות ג' ע"ב גבי מן הסכנה ואילך נהגו לכנוס בשלישי ולא מיחו בידם חכמים מאי סכנה אי נימא כל הכונס ברביעי' תיהרג נהגו לגמרי ניעקרי', וכ' על דברי הג"א שם דהא דיכולים לעקור אע"ג דבשעת הסכנה מחויב למסור עצמו על ערקתא דמסאני דכיון דעוקרים תק"ח וליכא עוד התקנה ליכא איסור דהטעם בפשטות דמה דאין נושאים ברביעי' הוי רק שוא"ת ומה דנושאים

בשלישי אין כאן חסרון, דעיקר הוא מה דאינו נושא ברביעי, וזה הוי שוא"ת עיי"ש, וזה רק לש' הר"ן, אבל לש' התוס' שביארנו ליכא למימר הכי, וצ"ל כהנ"א. אלא דרביריו אינם מובנים כ"כ, דלשון הגמ' קשה מאי מקשה נהגו לנמרי נעקרי, ה' צריך להקשות איך נהגו כן ולא מיחו בירם הא מחויבים למסור עצמם ורק אם ב"ד יעקרו אז יהני, אבל מלשון הגמ' משמע דל"ק האיך נהגו והא מחויבים למסור עצמם, אלא דמדוע לא עקרו לגמרי, וצ"ע מדוע, ואפשר דס"ל דבאמת זה קו' הגמ' היאך נהגו הא מחויבים למסור נפשם רק אם היו עוקרים אז מהני אבל בלא"ה לא, וצ"ע.

בדבר תשובת מהרי"ט ח"א סי' צ"ט*

רפאל יצחק רייכמאן

ראש כולל ישיבת מאה שערים

עיר"ק ירושלים ת"ו

בס"ד, מוצש"ק פ' ויגש תשל"ח.

למע"כ הגאון הגדול שר התורה וכו' הגר"מ פיינשטיין שליט"א.

אחרשהדר"ג.

ראיתי בספר הזכרון להגר"י אברמסקי זצ"ל שיצא כעת לאור פיעה"ק ירושלים שהדר"ג כתב שבתשובות מהרי"ט ח"א סימן צ"ט, הביא שם מתשובת הרשב"א שהרמב"ן התעסק עם נכרית אחת להפיל עוברת, ומעיר הדר"ג שד"ז לא נמצא בתשו' הרשב"א לפנינו. האמת אני כי גם בספר טל אורות הספרדי על המדרכי תפס כן ברברי המהרי"ט (והובאו דבריו בשד"ח בפאה"ש מערכת אלף סימן נ"ב), ואעפ"כ לא הבנתי איך אפשר להעמיס כן בכוונתו, דהמעין שם בתשובות המהרי"ט יראה שנשאל על ב' דברים, (א) אם מותר להתעסק עם גויה להתעבר, (ב) אם מותר להתעסק עמה שתפיל, ועל שאלה הראשונה השיב „להתעסק עמהם שתתעברנה וכו' וזכורני שראיתי להרשב"א ז"ל בתשובה שהעיד על הרמב"ן ז"ל שנתעסק עם גויה שתתעבר בשכר, ועל שאלה השני' השיב המהרי"ט „ולתעסק עמה שתפיל פרי בטנה איבוד נפשות אין כאן וכו'“, והמהרי"ט לא כתב כלל דהרשב"א העיד שהרמב"ן נתעסק עם גויה שתפיל, רק שנתעסק עם גויה שתתעבר (ובדפוס ראשון של תשובות מהרי"ט יש נקודה מפסקת בין תיבת „בשכר“ לתיבת „ולתעסק“), וד"ז באמת נמצא בתשובות הרשב"א לפנינו בח"א סימן ק"כ (אם כי לא בכל הדפוסים, כי בחלקם נשמט בגלל הצנזור), והובא בב"י יו"ד סימן קנ"ד בבד"ה, עיי"ש.

(*) [הגהת הכותב] עיין בספר אגרות משה חו"מ ח"ב הגר"מ סי' ס"ט וע'.

וחנה עיקר הדבר לומר שתשובת מהרי"ט הנ"ל היא מזוייפת נראה כרוחק גדול (ובפרט שתשובת הנ"ל מוזכרת ע"י תלמידו בשכנה"ג ביו"ד שם), ויותר מתקבלת על הרעת ההשערה שתשובה צ"ז היא המשך של תשובה צ"ט**). ויש לזה כמה סימוכים. א) תשובה צ"ט אינה מסתיימת בתשובה לשאלה שנשאל עליה המהרי"ט, ב) תשובה צ"ז אינה מתחילה בשאלה, ג) בתשובה צ"ז נסתרו ונדחו רברים שנאמרו בתשובה צ"ט, ד) בולט חסרונן של כמה נקודות חשובות ופשוטות בתשובה צ"ט שהעיר עליהן בתשובה צ"ז. כ"ז מוכיח בעליל לענ"ד שאכן תשובה צ"ז היא המשך והשלמה לתשובה צ"ט. (ומדויק לפי"ז מה שבתשובה צ"ז כשמביא הגמרא בערכין מביאה בקיצור נמרץ, משא"כ בתשובה צ"ט). וקרוב הרבר לומר שמסדרי תשובות המהרי"ט רצו לחלק התשובה לשנים (או שהמהרי"ט עצמו סימן שיש לחלקה לשנים) משום שבסימומה מדבר על ענין אחר לגמרי, ובטעות חולקה במקום הלא נכון. (וכירוע שתשובות המהרי"ט משובשות מאד, עיין במפתחות לח"ב יו"ר סימן ל"א, ויש כמה שיבושי לשון הנראים לעין בתשובה צ"ז גופא). ונמצא דמסקנת המהרי"ט היא דפלוגתא ררבוותא היא אם בהפלת עובר יש משום איבוד נפשות, ויש להחמיר בזה, וכמש"כ הדר"ג בדעתו.

החותם בברכת רפוא"ש וכט"ס,

רפאל יצחק רייכמאן

בסוגיא דכבתה

מאיר נתן נטע סג"ל לנדא

ברוקלין, ניו יארק

במס' שבת כ"א ע"ב אמר רב פתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת מדליקין בהן בחנוכה בין בחול בין בשבת, א"ר ירמי' מאי טעמא דרב קסבר כבתה אין זקוק לה ואסור להשתמש לאורה, אמרוה רבנן קמי' ראביי משמי' רר' ירמי' ולא קיבלה כי אתא רבין אמרוה רבנן קמי' ראביי משמי' דר' יוחנן וקיבלה, אמר אי זכאי גמירתי' לשמעת' מעיקרא, והא גמרה, נפקא מינה לגירסא דינקותא. ומפורסם בזה קושית העולם, וכי משוא פנים יש בדבר, ומדוע לא קיבלה משמי' דר' ירמי', וקיבלה משמי' דר' יוחנן, ועוד הקשו דאין קאמר נפק"מ לגירסא דינקותא, והלא אם לא קיבל ההלכה א"כ מסתמא לא החמיר על עצמו שלא להתשמש לאורה דהרי רב הונא ורב חסדא סוברים דמותר להשתמש לאורה, וביותר לפימש"כ בתור"ה ומותר, דבסתמא לא הייתי אומר ששום אדם יחמיר לאסור להשתמש לאורה, א"כ הרי הוה סבירא לי' מותר להשתמש ונשתמש לאור הנר א"כ הרי עשה איסור לפי שיטת רב.

** [הנחת הכותב] אח"ז העירוני שכן נקט בפשיטות הגאון בעל שו"מ זצ"ל בהנהגותיו לשו"ת גו"ב מה"ת חזו"מ סימן נ"ט, ע"ש.

ונקדים קושית מהר"י אלגזי ז"ל בקהלת יעקב אות א' בהא דאמרין בפסחים דף קי"ב אין עושין מצות חבילות חבילות, ולכאורה קשה מזה לשיטת רב דמותר להדליק בכל פתילות ושמונים ובכללם גם שמן שריפה, ואמאי לא נאסר משום אין עושין מצות חבילות חבילות.

והנראה בזה בהקדם דברי אאמו"ר הרה"ח ר' יהושע העשל ע"ה שהעיר דלפי מה שביאר הר"ן הטעם של רב ראסור להשתמש לאורה משום דדומיא דמנורה תקנותה, ובמנורה הי' אסור להשתמש לאורה, וא"כ ק' מאי טעמא דרב דס"ל ככתה אין זקוק לה, והרי במנורה ככתה זקוק לה, כמבואר במנחות פ"ח ע"ב וברמב"ם פ"ג מתמירין ומוספין. וכתב לתרץ בהקדם דברי שו"ת אבני נזר חאו"ח סי' תק"ב שכ' לבאר טעמא דמ"ד ככתה אין זקוק לה, רבזבחים מ"ג ע"ב אמר ר' יוחנן הפיגול והנותר והטמא שהעלן על גבי המזבח פקע איסורא מהם אמר רב חסדא מזבח מקוה טהרה, בתמי', אמר רבי זירא שמשלה בהן האור (וזה אפילו בכל רהו), ולפי"ז כ' דגם מנורה דינו כמזבח ואם כן שמן טמא שהדליקו במנורה פקע איסור טומאה מהשמן, ונעשה טהור, והנה בנס חנוכה תקשו הפוסקים דמה בכך שטמאו כל השמונים הרי טומאה דחוי' בציבור ולמה הי' צריך להנס, ותירצו כרי להראות חיבתן של ישראל, (עי' בשו"ת זקני החכם צבי ז"ל סי' פ"ט, וכ"ה בפנ"י ז"ל ד"ה מאי חנוכה). והנה הדבר ברור שתקנו חז"ל לזכר הנס שהי' במנורה, והרי במנורה לא הי' הנס אלא „שירליקו" בטהרה, דבלא הנס היו מדליקין בטומאה ולאחר שהיו מדליקין בו והי' נאחו בו האור אף אם הי' השמן טמא מתחילה [כיון שע"כ היו מדליקין שהרי טומאה דחוי' בציבור], הרי אחר כך הי' נטהר והי' דולק בטהרה, וכיון שגם בלי הנס הי' דולק והולך בטהרה, גם בחנוכה לא תקנו רק החרלקה, ומשום הכי ככתה אין זקוק לה, עכתו"ד ע"ש. ולפי"ז מיושב דברי רב, דמש"ה סובר ככתה אין זקוק לה, כיון דעיקר הנס הי' רק בשעת החרלקה, שאז הי' צריך להנס, דברגע שהדליק כבר נעשה השמן טהור, וא"כ כל עת שדלק אח"כ בטהרה לא הי' צורך לנס, ולכן ככתה אין זקוק לה כיון שלא הי' הנס במה שדולק והולך, ומ"מ אסור להשתמש לאורה שאז בימי הנס הי' אסור להשתמש לאורה של המנורה, וכמש"כ הר"ן.

ולפ"ז אולי יש ליישב מדוע לא קיבלה עד ששמע בשם ר' יוחנן, דהי' קשה לו דאיך אפשר שהי' הדין דככתה אין זקוק לה, הרי בביהמ"ק לכו"ע זקוק לה כמבואר לעיל, וא"כ אם סובר אסור להשתמש לאורה ע"כ רתקנוה כנרות המנורה, וא"כ צריך להיות הדין דככתה זקוק לה כמו שהי' בביהמ"ק, אמנם כששמע מר' יוחנן, ור' יוחנן סבר מזבח מקוה טהרה וא"כ תיכף כשהדליק המנורה נעשה השמן טהור, נמצא דהנס הי' רק ברגע של החרלקה, ולכן ככתה אין זקוק לה, וא"כ שניהם אמת הן הדין דככתה אין זקוק לה, כי תקנותו לזכר הנס שהי' אז, ושם הי' רק ברגע החרלקה, וגם הדין דאסור להשתמש לאורה, כיון שכנרות שהיו בזמן הנס הי' אסור להשתמש לאורה. ומיושב נמי דאיך קאמר אב"י אי זכאי וכו', הרי השתמש לאורה דלא ידע שהוא אסור, ולהנ"ל י"ל שהחמיר על עצמו שלא להשתמש לאורה רק קולא זו של ככתה אין זקוק לה לא קיבל, כיון שהי' קשה לו ממ"נ אם תקנוה לזכר נס המנורה ולכן אסור להשתמש

לאורה, הרי שם ה' הדין דכבתה זקוק לה, ורק אחר כך קיבל קולא זו מטעמו של ר' יוחנן הנ"ל. וכעין זה ראיתי בחי' מדרן החת"ס ז"ל שרק החומרא קיבל ולא הקולא, ולהנ"ל מובן היטב.

ולפי"ז מיושב נמי קושיית הרי"ט אלגזי ז"ל דאיך קאמר רב פתילות ושמיני שאין מדליקין בהם בשבת מדליקין בהן בחנוכה והרי בכללם גם שמן שריפה והוא שמן תרומה שנשמאת ומצוה לשורפו וא"כ הרי עושה ב' מצוות ביחד מצות נ"ח ומצות שריפת תרומה טמאה, והרי אין עושין מצות חבילות חבילות, ולהנ"ל נוחא, דעיקר מצוות נ"ח מקיים בשעה שמדליק הנר ובשעה שמדליק הנר כבר עשה כל מצוות ההדלקה [כיון דכבתה אין זקוק לה, דהנך ה' בעיקר על רגע ההדלקה כהסבר האבני נזר הנ"ל] ומצוות שריפת תרומה טמאה נעשה אח"כ, כי המצוה היא שיתבער מן העולם, ובשעה שמדליק השמן תרומה שנשמאת עדיין לא עשה המצוה, רק כשמתחיל להתבער, ובנ"ח עיקר המצוה להדליק וישלוט בו האור שזה דומה לנש שחי' אז בביהמ"ק. (ומה שקשה לרב חסדא שפליג שם בזבחים על רב יוחנן והיאך סובר הכא כאז"ל, יש ליישב).

ובזה יש לבאר דברי הגמ' שבת דף כ"ג ע"א אמר רב יהודה ביום הראשון מברך ג' מכאן ואילך מדליק מברך שתיים וכו', מאי ממעט, ממעט זמן, ונימנעו נס, נס בכל יומא איתני, ופירש"י שהרי כל שמונה הדליקו מן הפך, וק' וכי לא ידע השואל שבכל יום ה' נס כמבואר לעיל דף כ"א ע"ב והדליקו ממנו שמונה ימים. ונקדים מה שהובא בס' שו"ת כנף רננה מזקיני הגמ"ק מהר"ן ז"ל בחאו"ח סי' ע"ז לתרץ קו' הפנ"י ז"ל בסוגיא רמאי חנוכה דמה צורך ה' בנס חנוכה הלא טומאה הותרה בציבור, וע"ז הביא תירוץ בשם שו"ת מראה יחזקאל דמחלק בין אם יש כבר השראת השכינה, ע"ז נאמר השוכן אתם בתוך טומאתכם אע"פ שהן טמאין שכינה ביניהן, רהיינו שאינה מסתלקת, אבל שיתחיל השראת השכינה בעי קדושה וטהרה, וא"ש צורך נס חנוכה שאז ה' חינוך בית המקדש מחדש, ה' צריך להיות רווקא בטהרה, עכ"ד. וכן כתבו הרבה אחרונים, וע"ש באריכות בס' ע"ז וסי' ע"ח.

והנה לפימש"כ האבני נזר ז"ל נמצא שצורך הנס ה' רק על רגע ההדלקה דאח"כ ממילא ה' דולק שמן טהור דבמשלה האור נטהר השמן, וכל זה שייך בשאר ימים, מיום שני ואילך, אבל ביום ראשון שה' צריך לחנך המזבח מחדש, ה' צריך להיות שמן טהור ממש, ולא שנטהר ע"י שמשלה בו האור, וא"כ ביום הראשון נעשה עיקר הנס שיכלו לחנך המזבח בשמן טהור, אבל בכל יום לא ה' הנס רק ברגע שהדליק. ובהו יובן דברי הגמ', שקס"ד למעט נס בכל יומא כיון שה' רק על רגע הראשון הנס, וביום הראשון ידע השואל שה' נס גדול שחינכו המזבח בטהרה, ותירץ הגמ' דמ"מ ה' נס בכל יומא שהדליקו המנורה בטהרה שגם עצם תחילת ההדלקה ה' בטהרה.

בענין אין אדם משים עצמו רשע

צבי אלימלך פּרענקל

תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

השב שמעתתא בשמעתתא ז' פרק ה' מסתפק בדין דאין אדם משים עצמו רשע אם הוא רק היכא שאומר על עצמו שעשה מעשה רשעות שנפסל בזה לעדות או אפילו היכא שאומר על עצמו שעשה מעשה רשעות שאינו נפסל בזה לעדות ג"כ לא מהימן, ומביא ראי' מרשב"א בפ"ב דכתובות דף י"ח ע"ב דאיתא שם בברייתא, עדים שאמרו כתב ירינו הוא זה אבל אנוסים היינו מחמת נפשות ואין כתב ידם יוצא ממקום אחר קסבר ר"מ דאין נאמנים לפוסלו, ומפרש ר' חסדא טעמא דר"מ משום דסבר רעדים שאמרו להם חתמו שקר ואל תהרגו יהרגו ולא יחתמו שקר הלכך כי אמרי אנוסים היינו משונו נפשיהו רשעים, והקשה הרשב"א למה משונו נפשיהו רשיעי הלא קי"ל דאין לך דבר שעומד מפני פקוח נפש אלא שלשה דברים, ותי' הרשב"א דמ"מ מדת חסידות דליקטלו ולא יחתמו שקר ואי לא עביד הכי משוי נפשיהו רשיעי וקסבר ר' מאיר דאפילו בכח"ג אין אדם משים עצמו שאינו חסיד עכ"ל, א"כ מוכח להדיא מדברי הרשב"א דאפילו היכא שאינו אומר על עצמו שעשה איסור תורה כלל אלא שאינו חסיד בכך אפ"ה הו"ל משוי נפשיהו רשע וכ"ש היכא שאומר על עצמו שעבר איסור תורה, אע"פ שאינו מיפסל לעדות בכך, דה"ל משוי נפשיהו רשע. ושוב חוזר השב שמעתתא ומוכיח להיפוך מדברי הגמ' ביבמות דף כ"ה ע"א דתנן התם הרגתיו לא ישא את אשתו, פי' ע"א שבא ואמר שהוא עצמו הרג בעלה לא ישא את אשתו, ומדייק בגמ' דרוקא הוא לא ישא אותה הא לאחר תינשא והוא משום דפלגין דיבורא, ופריך והא"ר יוסף דאם בא אחר ואמר פלוני רבעני לרצוני אין הוא מצטרף עם אחר להורגו משום דרשע הוא והתורה אמרה אל תשת ירך עם רשע להיות עד חמס, וכ"ת שאני עדות אשה דאקילו בה רבנן והא"ר מנשה גזלן דדבריהם כשר לעדות אשה גזלן דדברי תורה פסול לעדות אשה עכ"ל הגמ', ומשמע משם דאלמלי היה גזלן דדברי תורה כשר לעדות אשה הוה מהימן לומר הרגתיו, וקשה נהי דגזלן כשר לעדות אשה ושוב ליכא פסול לרדבריה רשע אתה, מ"מ איך נאמין אותו עד שאומר הרגתיו הא הוא משים עצמו רשע בזה, אלא מוכרח מזה דרוקא היכא שאמר על עצמו שעשה עבירה דפסול לעדות בכך הוא דאין אדם משים עצמו רשע, וא"כ קשה על הרשב"א הנ"ל בכתובות, על כן מפרש השב שמעתתא דמ"ש הרשב"א הנ"ל דהיכא דעושה עצמו אינו חסיד אינו נאמן, זהו דרוקא התם דהעדים אומרים אנוסים היינו ואין נאמנים בתורת עדות משום רכיון שהגיר שוב אינו חוזר ומגיר רק כל נאמנותם הוא בתורת מינו משום דאין כתב ידם יוצא ממק"א, ולכן בכח"ג שמצד מדת חסידות הוצרכו למסור נפשם עכ"פ יש חזקה נגד המינו, והוא מה שכל אחר מישראל יש לו חזקה

כשרות, ולכן אין נאמנים לומר אנוסים היינו מחמת נפשות משום דבטלה המינו ע"י החזקה, אבל כל היכא דנאמן בתורת עדות ממש לא מיפסל אלא היכא רמשו נפשי' רשע הפסול לעדות, אבל אם משוי נפשי' רשע דלא פסול לעדות הו"ל שפיר עד, עכ"ד הש"ש.

והברוך מעם בהגהות אמרי ברוך הקשה שם קושיא עצומה על מה שהוכיח הש"ש מסוגיא ריבמות הנ"ל דהרין ראיין אדם משים עצמו רשע הוא דווקא היכא דמיפסל עצמו לעדות, (דמשמע מגמ' דאם הי' גזלן דדברי תורה כשר לעדות אשה היה מהימן לומר הרגתיו ואע"פ שמישים עצמו רשע בזה), ולכאורה תמוה דהלא באומר הרגתיו הא מיפסל בזה לעדות והתם ודאי אף לדברי הש"ש אאמע"ר, ובאמת קושיא זו קשה על הגמ' גופה דמאי מהני לן הא דגזלן כשר לעדות אשה הלא סו"ס הוא משים עצמו רשע ולא מהימן, אלא עכצ"ל בכוונת הגמ', דמ"ש דגזלן כשר לעדות אשה דמשום עגונא אקילו בה, אינו ר"ל דאקילו דליכא בה פסול דלדבריו רשע אתה, אלא אקילו בה כל כך דלא שייך אצל עדות אשה החסרון של אאמע"ר כלל, אבל אכתי שמא בעלמא אם עושה עצמו רשע שאינו נפסל בה לעדות ג"כ אינו נאמן לאשוויי נפשי' רשיעא, ונסתלק דאיית הש"ש, עכ"ד הבר"ם.

ויש ליישב דברי הש"ש, דהנה הגאון רעק"א ז"ל שם ביבמות תקשה ג"כ קושיית הבר"ם הנ"ל דאפילו אקילו רבנו דגזלן דדברי תורה כשר לעדות אשה הא מ"מ אין אדם משים עצמו רשע, והוא מתרץ דהטעם דנאמן לומר הרגתיו הוא משום דפלגינן הנאמנות, דמה שאמר הרגתיו מאמינים אותו רק למה שנוגע לנו עכשיו להתיר האשה אבל לא לפסול לעדות, וממילא אינו נקרא משים עצמו רשע, (ומה שלא תירוץ כהברוך טעם, נ"ל משום דלשון הגמ' דאקילו בה רבנו דגזלן כשר לעדות אשה משמע שהקילו רק בזה שיהא הגזלן כשר לעדות ולא נאמר לדבריו רשע אתה אבל לא משמע שמסלק הפסול של אאמע"ר). ומעתה מיושב דברי הש"ש דמוכיח שפיר מגמ' ביבמות דמה דקיי"ל ראיין אמע"ר הוא רק היכא דבא לפסול עצמו לעדות אבל היכא שאומר שעשה מעשה רשעות שלא מיפסל לעדות בזה נאמן, דאי אומרת דגם היכא דאינו נפסל לעדות ג"כ אינו נאמן לעשות עצמו רשע, א"כ איך אמרי' דאם גזלן דדברי תורה היה כשר לעדות אשה היה נאמן לומר הרגתיו, נהי דאמרי' פלגינן נאמנות אבל מ"מ הרי אומר מעשה רשעות על עצמו, ואיך נאמן לומר דבר רשעות על עצמו, אלא עכצ"ל רכיון שאין מאמינים אותו לפסול לעדות אלא להתיר האשה משום רפליג' נאמנות, ע"כ נאמן בעדותו אע"פ שאומר שעשה מעשה רשעות.

אמנם לפ"ז שיישבנו דברי הש"ש דאזיל בשיטת הגרעק"א שמפרש הסוגיא ריבמות ביסוד דפלגינן נאמנות, א"כ לכאן יקשה עליו מה שהקשה הגרעק"א על עצמו דמצינו סתירה ליסוד זה מגמ' כתובות דף י"ח ע"ב, דתנן התם העדים שאמרו אנוסים היינו ואין כת"י יוצא ממק"א נאמנים, ומסיק שם רמי בר חמא לא שנו אלא שאמרו אנוסים היינו מחמת נפשות אבל אמרו אנוסים היינו מחמת

ממון אין נאמנים, מ"ט דאין אדם משים עצמו רשע, עכ"ל הנ"ל, ולפי היסוד הנ"ל רפלגנין נאמנות א"כ למה לא נאמין העדים שאמרו אנוסים היינו מחמת ממון; נהי דאין נאמנים על עצמם ליפסל לעדות, מ"מ עכ"פ ניפלוג הנאמנות ונאמין אותם לפסול השטר מיהת, וגם לא שייך כאן החסרון דלדברך רשע אתה דהלא כאן נאמנותם הוא בתורת מינו דאין כת"י יוצא ממק"א, וא"כ מוכרח מכאן דלא פלגנין נאמנות, ע"כ קו' הגרעק"א.

ונראה לתרץ קושיותי בהקדם לבאר מה דמסיק הש"ש הנ"ל לחלק דמי שבא בתורת עדות לא הוה משים עצמו רשע אלא היכא שאומר על עצמו מעשה רשעות דנפסל לעדות, אבל מי שבא בתורת מינו אינו נאמן לומר שום מעשה רשעות על עצמו אפי' אם אינו נפסל לעדות בכך, ונקדים לבאר האסתפקתא של הש"ש הנ"ל בדיון אאמע"ר אם הוא רק היכא דמיפסל עצמו לעדות או אפילו היכא דלא מיפסל עצמו לעדות, דהנה ברין אאמע"ר מצינו ב' סברות, חדא כמו שפרש"י בכמה דוכתי דהטעם הוא משום דאדם קרוב אצל עצמו וקרוב פסול לעדות (עי' רש"י כתובות י"ח ע"ב), ועוד טעם מצינו באחרונים דלכך אאמע"ר כי יש חזקה כנגדו דכל ישראל בחזקת כשרות הן (סברא זו מוזכר בש"ש הנ"ל ע"ש, וגם בס' כתב סופר כתובות י"ח ע"ב). והנה לפי סברא הראשונה שאאמע"ר משום דאדם קרוב אצל עצמו, ודאי דזה רק היכא דפוסל עצמו לעדות בדיובורו, אבל אם אומר על עצמו מעשה רשעות שאינו נפסל לעדות בכך, ודאי דנאמן, דהרי אינו נוגע לעצמו כלל אלא לנירון אחר, אבל לפי סברא שני' דאאמע"ר משום דיש חזקה כנגדו, א"כ אפילו היכא דאומר על עצמו מעשה רשעות דאין מיפסל בזה לעדות ג"כ אינו נאמן דהרי יש חזקה כנגדו. ונראה דהש"ש ס"ל רשני הסברות הנ"ל בטעם אאמע"ר שניהם כנים ואמתיים, אולם ס"ל דהך סברא שני' דיש חזקה כנגדו לא שייך במקום שהנאמנות הוא בתורת עדות, דהרי עדים עריפי מחזקה, רק היכא דהנאמנות הוא בתורת מינו אז אינו נאמן לאשוויי נפשי' רשע מטעם דיש חזקה כנגדו, ולפ"ז מוסבר בטוב טעם מה שמחלק הש"ש בין הנמ' דיבמות והרשב"א דכתובות, דבהסוגיא ריבמות נאמן בתורת עדות בע"כ לא שייך התם אלא סברא ראשונה הנ"ל דאדם קרוב אצל עצמו, ומש"ה לא נקרא משים עצמו רשע אלא היכא דפוסל עצמו לעדות כמו שמוכיח הש"ש הנ"ל משם, אבל הרשב"א בכתובות דמיירי התם דנאמנות העדים הוא מטעם מינו דאין כת"י יוצא ממק"א, ע"כ שייך בה ג"כ סברא השני' דיש חזקה כנגדו, ולכן ס"ל להרשב"א שם דאפי' אם משים עצמו אינו חסיד אינו נאמן כיון דיש חזקה כנגדו המבטל המינו.

ולפ"ז נראה דגם היסוד של פלגנין הנאמנות תלוי ג"כ בשני הסברות הנ"ל בדיון אאמע"ר, דאם הסברא הוא משום דאדם קרוב אצל עצמו וקרוב פסול לעדות יכול לפלוג הנאמנות ונאמין אותו רק למה שנוגע לנו ולא לפסול אותו לעדות, אבל אם הסברא הוא משום דיש חזקה כנגדו, א"כ אי אפשר לפלוג הנאמנות דהרי החזקה סותר את כל רבריו לגמרי אפילו מה שנוגע לאחרים. ומעתה מיושב

הישוב סתירת הגרעק"א הנ"ל, דרך בסוגיא דיבמות דשם נאמן בתורת עדות אמרי' שפיר פלגינן נאמנות מאחר דלא מהני חזקה כנגד העדים והא דאממע"ר הוא משום דאדם קרוב אצל עצמו, ע"כ פלגינן הנאמנות להאמינו רק מה שנוגע לאחרים ולא לפסול עצמו לעדות, משא"כ בסוגיא דכתובות דנאמן לומר אנוסים משום מיגו, לא שייך לומר פלגינן נאמנות כיון דאיכא חזקה הסותר את דבריו, ולכן אין הערים נאמנים לומר אנוסים היינו מחמת ממון.

ועוד יש לישב קווישת הגרעק"א בדרך אחר, דהנה שם בכתובות י"ח ע"ב איכא תרי לישני ברמי בר חמא, רבתחלה אמרי' דס"ל לרמב"ח דאדם נאמן להשיע עצמו רשע היכא דאית לי' מיגו, ולבסוף מסיק דס"ל לרמב"ח דאין אדם משיע עצמו רשע אפילו אי אית לי' מיגו, ופי' שם הכתב סופר סברת שני הלשונות, דהלשון ראשון סובר דהא דאממע"ר הוא מרין אדם קרוב אצל עצמו וקרוב פסול לעדות, ממילא זהו רק היכי דנאמן בתורת עדות, אבל היכא דנאמן בתורת מיגו לא איכפת לן כמה שהוא קרוב לעצמו דהרי גם קרוב נאמן במיגו, אבל בהמסקנא סובר הגמ' דאממע"ר הוא משום דיש חזקה כנגדו שכל ישראל בחזקת כשרות הן, וממילא אפילו בתורת מיגו אינו נאמן כשמישע עצמו רשע, דמיגו לא מהני נגד חזקה, עכ"ר הכת"ס. ולפי האמור למעלה אפשר לומר קצת בדרך אחר בביאור לישנא קמא, דרמב"ח ס"ל דנאמן במיגו לאשוויי נפשי' רשע, כי מ"ש הכ"ס דאם בא בתורת מיגו ליכא חסרון של אדם קרוב אצל עצמו אינו מסכם בכל האחרונים (ע"ש ברעק"א והפלאה), אלא נראה דסברת הלישנא קמא הוא דהיכא דאית לי' מיגו נאמן לעשות עצמו רשע ממעט פלגינן נאמנות, דלישנא קמא סובר דאממע"ר הוא רק מרין אדם קרוב אצל עצמו, וסובר שאין כאן חזקה כנגדו, וממילא פלגינן הנאמנות דנאמינו רק מה שנוגע לאחרים ולא לפסול עצמו, ובמסקנא סובר רמב"ח דאממע"ר הוא משום דיש חזקה כנגדו וממילא אין יכולים לומר פלגינן נאמנות. נמצינו למדים מזה רשני הלשונות הללו מחולקין בדיון זה אי אמרי' פלגינן הנאמנות אם לאו. וממילא מיושב קושיית הגרעק"א, דהגמ' דיבמות סובר כלשון ראשון של הגמ' כתובות דפלגינן נאמנות, והגמ' בכתובות שמביא הגרעק"א הוא הלשון שני דסובר דפלגינן הנאמנות.

יום תנחומין

משתתפים אנו בצערו של ידידנו

האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה בנימין חיים כ"ץ נ"י מבני ברק
בהלקח מאתו אביו הרה"ח הנכבד מו"ה מרדכי שלום ע"ה

המקום ינחם אותו בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
ואל יוסיף לראבה עוד, אמן.

המערכת

עולת שבת בשבתו

ויצא

ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש. ובמדרש פליגי בזה תנאי, דרבי אליעזר ס"ל דרבירים כפשוטן, לחם ובגד ממש, ורבי יהושע ס"ל לחם זו תורה דכתיב לנו לחמו בלחמי. ויש לבאר פלונתתן, דהנה נחלקו חכמז"ל במס' קידושין (דף כ"ט ע"ב) רחד אמר ילמוד תורה ואח"כ ישא אשה, דאל"כ ריחיים על צוארו ואיך יעסוק בתורה, וחד אמר ישא אשה ואח"כ ילמוד תורה, כדי שילמוד תורה בטהרה, וא"צ לחשוש על הפרנסה. והנה יעקב אבינו הלך עתה לישא אשה, וא"כ י"ל דרבי אליעזר ס"ל כמ"ד ילמוד תורה ואח"כ ישא אשה, לכן ביקש יעקב ונתן לי לחם כפשוטו, שיהי לו פרנסה בניקל אחר הנישואין שלא יהי ריחיים בצווארו כדי שיוכל ללמוד תורה בלי מפריע גם לאחר הנישואין, ורבי יהושע ס"ל ישא אשה ואח"כ ילמוד תורה, ראין לדאוג אודות הפרנסה, לזה היתה עיקר בקשתו על התורה.

והנה בגמ' שם מסיק הא לן והא להו, רבני ארץ ישראל מקדימין ללמוד תורה מרם שישאו אשה, מראנת פרנסה, ובני חו"ל אין חוששין על הפרנסה (ועיי"ש בר"ן שב' רבחו"ל דרך הנשים שמזמנות הפרנסה) ולכן מקדימין לישא אשה ואח"כ ממשיכין ללמוד תורה. ועפי"ז י"ל רמז בהסימן בסוף פרשתו, קמ"ח, חלק"י, מחני"ם, סימן. ולהנ"ל י"ל דהסימן הוא מעין הפרשה, רמזירי במי שהניע לפרקו, איזה דבר יקרים, ועל מה יתפלל תחלה, על התורה או על הפרנסה, לזה אמר, קמ"ח, רומז על הפרנסה (כלשון אוז"ל אם אין קמח אין תורה) חלק"י, רומז על התורה (מלשון הכתוב חלקי ר' אמרה נפשי), על איזה משניהם יקדים להתפלל, על זה בא הרמז השלישי, מחני"ם, וכפירש"י שתי מחנות של חוץ לארץ, ושל ארץ ישראל, כל' דיש חילוק בזה בין בני ארץ ישראל לבני חו"ל, וכנ"ל.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

וישלח

ויירא יעקב מאוד ויצר לו. וברש"י, ויירא שמא יהרג, ויצר לו אם יהרג הוא את אחרים. וכבר עמדו בזה המפרשים מה איכפת לי אם יהרגו הוא את עשו, הלא הי' שונאו. אמנם י"ל, דרבקה אמרה למה אשכל גם שניכם יום אחד (בראשית כ"ז) ומבואר במס' סוטה (דף י"ג ע"א) דנבואתה נתקיימה עיי"ש, לכן שפיר מובן מה שכאב לו אם יהרגו הוא את אחרים, כי באם יהרגו את עשו, אז באותו יום ימות גם הוא כאחיו.

(הגאון מוה"ר משה קרעמער אבד"ק ווילנא זצ"ל)

(1) הובא בספר ראש יוסף (קטן תע"ז) לחתנו הנ"ר יוסף אבד"ק סעלץ וראבד"ק לובלין, בחידושויו למס' סוטה דף י"ג, ששמע ד"ז מפ"ק.

אחז"ל גבי יעקב, וירא ויצר, שירא שמא יגרום החטא, ומייתי רמב"ן מררש, אין הבטחה לצריקים בעה"ז. ונ"ל מה שמבטיח הקב"ה בשכר מצותם אין הבטחה, אם יגרום החטא בטלה הבטחה, אך מה שמבטיח בתורת צדקה אינו חוזר כדכתיב יצא מפי צדקה. והיינו דכתיב באאע"ה בהבטחת בנים, והאמין בה' ויחשבה לו צדקה, ע"כ לא שאל אות, כי נתנו לו בתורת צדקה², אך אח"כ בהבטחת נתינת הארץ שהי' בשכר צאתו מארץ מולדתו, שאל כמה אדע, אם יחטאו בני כמה יתכפרו. וזה שאמר יעקב, ואתה אמרת הטיב, וקשה הא כתיב וירא שמא יגרום החטא, אלא לכן הקרים קטונתי, פירשו בו, לפי זכויותי קטונתי, ואינני ראוי למה שכבר עשית עמדי, וע"כ בצדקה אתה עושה עמי, א"כ אינך חוזר, ע"כ טען ואתה אמרת, וק"ל.

(הגאון בעל חתם סופר זצ"ל³)

וישב

וישב יעקב וגו', ובדש"י, ביקש יעקב לישב בשלוח קפץ עליו רוגזו של יוסף. וצריך ביאור הלשון קפץ, דמשמעו דילוג, והול"ל בא עליו רוגזו של יוסף, וכלשון המדרש, בא עלי רוגזו של יוסף. וי"ל הכוונה בדברי רש"י, דחנה רוגזו של יוסף רומז על גלות מצרים, כי נודע דגלות מצרים הי' בעון מכירת יוסף. והנה באמת נגזר עליהם גלות עד תום ד' מאות שנה, אלא שהקב"ה דילג על הקץ כמדלג על ההרים ומקפץ על הגבעות בזכות האבות, כאו"ל במדרש (פ' בא) עה"פ מדלג על ההרים, א"ר יהודה מהו מדלג על ההרים אמר הקב"ה אם אני מסתכל במעשיהם של ישראל אינן נגאלים לעולם אלא למי אני מסתכל לאבותיהם הקדושים, ובזכות אבותם אני גואלם לכך כתיב מדלג על ההרים, ואין הרים אלא אבות, ע"ש. וזהו, ביקש יעקב לישב בשלוח, היינו שיעקב אבינו ביקש והתפלל למחר הקץ של גלות מצרים ולישב בשלוח בארה"ק, ונתקבלה בקשתו, וקפץ עליו, פי' בעבורו (עדה"כ ויצו עלי'ו פרעה, ופירש"י על אודותיו), רוגזו של יוסף, כלו' שהקב"ה הי' כמדלג ומקפץ בשבילו, למחר הקץ של גלות מצרים הנקרא רוגזו של יוסף כנ"ל, וגאל אותם קודם זמנם בזכות האבות.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען, פירש"י ביקש יעקב לישב בשלוח קפץ עליו רוגזו של יוסף. ומעמא בעי למה לא ישב הצדיק הזה בשלוח. וי"ל כיון

(2) עיין רמב"ן פ' לך עה"פ והאמין בד' ויחשבה לו צדקה, ובס' תורת משה עה"ת (מהרורא תנינא) פ' לך ר"ה ומתוך זה.

(3) הועתק מעצם כתי"ק בסוף חידושי לסוגיא רתנאי בני גר ובני ראובן, המונה אצל ירדנו הנכבד הרבני הנגיד המדומם מו"ה אליעזר שרייבער נ"י. יברכהו השי"ת בעוז ותעצומות לאויו"ש.

ששנותיו של יעקב נחשבים להשלים גלות מצרים, לא ה' יכול לישב בשלוח, רק אחד שבא למצרים ה' די לו במה שישב בחוץ לארץ ולא במקומו וה' יכול לישב שם בשלוח. ולכך האריך כאן הקרא, בארץ מגורי אביו בארץ כנען, פ' שה' בארצו ובבית אביו, ואם ה' לו שלוח, איזה גלות ה' בזה. ויש להוסיף, דתיבות ויש"ב יעקב"ב נוסריקון ב'קש יעקב ש'לוח ק'פץ ע'ליו ב'נו יוסף. (הרב הגאון מוה"ר מררכי גרשון שפאלטער דימו"ץ רק"ק סאניק זצ"ל)

חנוכה

נקבע ימי חנוכה להורות ולהלל, כי הנס נעשה ע"י כהנים שבאו משבט לוי שעיקר עבודתם בשירות והוריות, ואנו מרמזין זאת בנר חנוכה, כי נ"ר גימט' יח"ר כל"ם הור"ו והמליכ"ו, ובזאת חנוכה שכבר נגמרו כל הוריות ושירות ותשבחות של כל שמונת ימי חנוכה, נרמז זאת בתיבת אלו, יח"ר כל"ם הור"ו המליכ"ו ואמר"ו גימט' זאת חנוכה"ה לרמז כנ"ל. (הרה"ק מוה"ר משה מראזוואדאב זצ"ל)

מקץ

את חטאי אני מזכיר היום. במס' ברכות פרק הרואה (רף נ"ה ע"ב) כל שנותיו של אחיתופל לא ראה חלום רע וכל שנותיו של דוד לא ראה חלום טוב, כי לאדם רע מראין לו חלום טוב. וזה שאמר שר המשקים, את חטאי אני מזכיר היום, כי לסוף אמר ואותי השיב על כני גו', הרי שראה השר המשקים חלום טוב, וזה שאמר את חטאי וגו', ר"ל החלום הזה מורה על חטאי, שהרי הוא חלום טוב ולאדם רע מראין חלום טוב. (הגאון מוה"ר יוסף דרשן מפוזנא בעל יסוד יוסף זצ"ל)

ויחרדו ויצא לבם ויאמרו מה זאת עשה האלקים לנו. נראה דלא תמחו על גוף המאורע שאירע להם, כי צדיקים כאלו לא יתמחו על כך, רק הם תמחו על מה נעשה זאת שהמה יתייראו, דתמיד לא היו מתייראים מרעות, רק היו מקיימין משמועה רעה לא יירא נכון לבו בטוח בה', וכעת מה עשה ה' להם שהמה יתייראו. וז"ש ויחרדו ויצא לבם ויאמרו מה זאת עשה אלקים לנו שיפול עלינו פחד ומורא, וא"ש.

(הגאון מוה"ר שלמה קלוגר מבראר זצ"ל)

(4) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ו' קונט' ה' עמוד י"ט. — ר"ז שלח לנו נכרו הרב שלום שפאלטער שליט"א ר"מ בישיבת תומכי תמימים במאריסטאן, ניו זשערסי. תח"ח לו.

(5) הועתק מכת"י מעתיק א'.

(6) הועתק מעצם כתי"ק.

(7) הועתק מעצם כתי"ק (כת"י ירושלים — מספר 246-4).

הנאהבים והנעימים

(מדור זה מוקדש להדפסת חידו"ת בפלפול ואגדה שרידי אש שנשארו לפליטה מחידושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" דבאבוב בנאליציע, שנהרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

במס' ביצה דף ד' ע"א

מהאברך החו"ב מו"ה שמואל טייטלבוים הי"ד מגארליץ⁽¹⁾

בביצה דף ד' ע"א רב אשי אמר לעולם ספק יו"ט ספק חול הוי דבר שיש לו מתירין וכל דשיל"מ אפילו בדרכנן לא בשיל, ופירש"י בד"ה אפי' בדרכנן וכו' וכי היכי דבביטולה מחמירנן מהאי טעמא, בספיקא נמי מחמירנן מהאי טעמא, היינו משום עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר. והנה הפ"י וכל המפורשים תקשו על הר"ן דמפרש הטעם דדשיל"מ לא בשיל הוא משום מין במינו, א"כ מאי טעמא דרב אשי דספיקא אסורא.

ואמרתי לתרץ דהנה הקול ארי' בס' מ"ו הקשה על הר"ן, דאמאי אומר הר"ן דדשיל"מ הוי מב"מ ממש משום שיש היתר לאיסורו דהא מ"מ השתא הוא אסור והוי מכח זה אינו מינו עם ההיתר, ומתרץ הקול ארי', דהנה הישועות יעקב הל' י"ג ס' כ"ו הקשה על הר"ן שכ' הטעם דרבנן סוברים מב"מ בשיל משום דזה מיקרי אינו מינו דזה איסור וזה היתר, והא קי"ל לענין חתיכה הראוי' להתכבד שאף איסור הנאה חשוב ראוי להתכבד, ותקשו התוס' חולין דף ק"א דהא כיון דאסור בהנאה אינו ראוי להתכבד, ותירצו דאם נימא שתתבטל א"כ תהי' ראוי' להתכבד, וא"כ קשה ג"כ לענין מב"מ איך נימא דתתבטל משום דזה היתר וזה איסור, דהא אם נימא דתתבטל נעשה האיסור וההיתר שוין בכל צד ואינו בשיל, ומתרץ הקול ארי' דהא אנן קי"ל חוזר וניעור בכל איסורין וא"כ אם נתערב איסור בהיתר האיסור כמאן דאיתא דהא אם נתוסף איסור חוזר וניעור

(1) נולד בשנת תר"ע בערך לאביו הרב הגאון מוה"ר שלמה טייטלבוים ראבד"ק גארליץ הי"ד. למד בישיבת עץ חיים דבאבוב סניף גארליץ, ואח"כ נתמנה שם למנזר שיעור. הי' למדן מופלג ובעל מחורש, וגם בעל תוראה מובהק הנסמך להוראה מאת הגאון האריר מוה"ר ש' פיהרער אבד"ק קראס זצ"ל הי"ד. בחורף שנת תרח"ץ נשא אשה ונשא ביעיר גארליץ, והמשיך בהרצאות שיעורים לתלמידי הישיבה. בקובץ כרם חמד שיצא לאור ביעיר גארליץ נדפס חידו"ת ממנו, ומשם הועתק ד"ז. בשנות הזעם הי' בנעטא בעיר גארליץ, עד יום ד' לחורש אלול שנת תש"ב שאז נשלח לניא ההריגה אשר בבעלזין, ונהרג שם עקה"ש עם משפחתו. — וראוי להזכיר כאן את ניסו (בעל אחותו) האברך הנפלא מו"ה אהרן רענען מגארליץ ממובחרי התלמידים בישיבת עץ חיים דבאבוב סניף גארליץ, הוא הי' אוצר בלום של תורה ויר"ש וחסידות, ונסמך להוראה מהגאון אבד"ק קראס זצ"ל הי"ד. גם הוא נהרג עקה"ש בשנות הזעם עם משפחתו. ר' ינקום את רמס, ותנצב"ה.

לקדמותו, רק כ"ז שלא נתוסף אין בכח האיסור לאסור הרוב ההיתר, וא"כ לעולם שם איסור עליו והוי מבא"מ עם ההיתר דהא שם איסור הזה עוד לא פרח דהא אם נתוסף עוד איסור חוזר וניעור, מכח זה לעולם מבשא"מ הוא עם ההיתר, אבל בחתיכה הראוי' להתכבד, אף דהוא אסור בהנאה, מ"מ אי נימא דתתבטל ומותר עכ"פ לאכול התערובות בביטולו ממילא חזר להיות ראוי להתכבד, אבל לענין מב"מ שפיר כתב הר"ן דלעולם נקרא מבשא"מ דזה איסור וזה היתר. אולם כ"ז בשאר איסורים דאמרי' חוזר וניעור, אבל בדשיל"מ מסיק הפמ"ג בא"ח סי' של"ה דלא אמרינן חוזר וניעור, וא"כ אם נימא דתתבטל ממילא פקע לגמרי שם איסור דהא בלאו הכי הוא מותר לאחר זמן, ואם כן ממילא הוי מב"מ, אף דזה אסור היום, מ"מ אם נימא דתתבטל מכח זה ממילא יהי' שוין לגמרי ושפיר הוי מב"מ.

היוצא לנו מזה דהאיסור בדשיל"מ הוא כן, דלעולם כל מב"מ בדשיל"מ הוי מבא"מ משום דזה אסור היום עכ"פ וזה מותר, אך דאם נימא דתתבטל אז יהי' ההיתר והאיסור שוין בכל צד ואז יהי' מב"מ, משום זה אמרינן דלא יבטל, וא"כ נימא להיפוך אם אמרינן דלא בטל א"כ הוי מבא"מ, וא"כ נימא דיבטל, ואם נימא דיבטל הוי מב"מ ולא בטיל, וככה מתהפכת השאלה לבלי תכלית, והוי ההיתר כרוך בצד האיסור, ומשום זה אמרינן דמב"מ בדשיל"מ אסור. והנה מבואר באחרונים דהיתר כרוך בצד האיסור לספק יחשב, ולפי זה שפיר מתורץ קושית הפ"י על הר"ן מדברי רב אשי דאמר וכל דבר שיל"מ אפילו בדרבנן לא בטל, דהטעם דדשיל"מ לא בטיל הוא משום ספק, א"כ פשיטא דספיקא אסורא רכל הדין דדשיל"מ הוא משום ספק, ודו"ק.

ולפי דרכנו למדנו ליישב שיטת הרמב"ם פ"א מה"ל יו"ט הל' כ' שהביא הך ברייתא דביצה שנולדה ביו"ט אסורה ואם נתערבה כולן אסורות, והשמיט הך דספיקא אסורה, וכתב הה"מ טעמא דכיון שאין לה ביטול פשיטא שספיקא אסורה, והקשה בלח"מ הא בגמ' הקשו לר' יצחק וד' יוסף מבריייתא דאמרה וספיקא אסורה, דמאי אסורה דספק דרבנן הוא, ואעפ"כ ניחא סיפא דקאמד נתערבה באלף כולן אסורות משום דדשיל"מ אפי' באלף לא בטיל, מזה מוכח להריא דאף דסברינן דספיקא מותר בדשיל"מ אפ"ה לענין ביטול מחמירין ולא בטל.

ולתרץ זה נראה, דהנה הצ"ח בביצה ג' הקשה קושיא זו על המקשן, דאמאי לענין ביטול ניחא ל' דדשיל"מ לא יבטל, ולענין ספיקא קשי' ל'. ומתרץ דהנה בטעם דדשיל"מ לא בטל יש פלוגתא בין רש"י והר"ן, וטעם הר"ן הוא משום מב"מ וזה לא שייך רק בביטול אבל לא בספק, והמקשה הי' סובר טעם הר"ן משום הכי ס"ד דביטול שייך דשיל"מ, אבל לא בספיקא. והנה הפ"י הקשה על הר"ן מדברי ר"א דקאמר לעולם ספק יו"ט ספק חול הוי דשיל"מ, וכל דבר שיל"מ אפי' בדרבנן לא בטל, וה"ה בספיקא אסורה, ולהר"ן קשה מאי טעמא דספיקא אסורה, אך לפי מה שאמדתו לתרץ דכל הטעם דדשיל"מ לא בטל לטעם

הר"ן משום מב"מ, הוא משום ספק, א"כ פשיטא רספיקא אמורה, וזה מחרש ר"א על שיטת המקשן. לפי"ז שפיר מתורץ קו' הלח"מ, ראם הרמב"ם אומר דאינה בטילה, וזה דדשיל"מ לא בטיל הוא משום ספק, א"כ פשיטא רספיקא אמורה, ודו"ק.

תמיהות וישובים

תמי' בספר זרע יעקב, ובספר באר יצחק

כ' בספר זרע יעקב (להגאון מוה"ר יעקב גינזבורג מפראג) במס' שבת דף כ"א ע"ב ד"ה ומרי, הקשה לי הדיין מו"ה וואלף פרענקל ז"ל בנוסחה על הניסים, ופנו את היכלך והדליקו נרות בחצרות קדשך, מאי ענינא של חצרות קדשך שהיא עזרה להדליק שם מנורה הלא מקום קבוע של המנורה הי' בהיכל, ואם לא אמר כבר ופנו את היכלך, היינו אומרים בחצרות כולל היכל, אבל מאחר שאמר כבר ופנו את היכלך הי' ראוי לומר ושם הדליקו הנרות, עכ"ל. ולי נראה ליישב דהרמב"ם פסק כמאן דאמר טומאה רחוויה בציבור, ומצינו בפ"א מסכת כלים עשר קדושות הן היכל האולם יותר מקודש מעזרה ע"ש, א"כ מאחר שכולם טמאי מתים היו וטומאה אינה הותרה בציבור כי אם דחוי', לכן לא הורשה להם ליכנס בהיכל להדליק מאחר שיוכלו לעמוד בעזרה ולהדליק המנורה ע"י קינסא ארוך, בשלמא הטבת הנרות הוצרכו ליכנס שם בבוקר ולהטיבו, אבל בערב שלא הוצרכו ליכנס לשם שום דבר כי אם להדליק, ולהדליק לא הוצרכו ליכנס לשם, שאפשר בקנה ארוך כמו שכתבתי, ולהקטיר קטורת שבהיכל, לא היה שם שום מזבח כי אם ביום השמיני שנגמרו המזבחות כמבואר בספר מגלת תענית וק"ל, עכ"ל. הנה מש"כ דלא יכלו אז להקטיר קטורת כי לא הי' להם מזבח, נעלם ממנו דברי הרמב"ם בהל' תמידין ומוספין פ"ג ה"ב שכ', מזבח שנעקר מקטירין הקטורת במקומו.

כ' בספר באר יצחק עמ"ס נישין (להגאון מוה"ר אברהם יצחק גליק אבד"ק טאלטשאווה) בדף ח' ע"ב, עיין במל"מ שם (הל' טומאת מת פ"א ה"א) שכתב עוד לחדש דדוקא במאהיל על המת אמרינן אוהל זרוק לא שמי' אוהל, אבל בנכנס לאוהל המת ואינו מאהיל על המת כיון דטומאת אוהל הוא רק מזגה"כ דכמליא טומאה דמי, א"כ כל שיש הפסק בינו לבין אויר אוהל אפי' ע"י אוהל זרוק מהני, עכ"ד. ותמיהני לפ"ז קשה בעירובין דף ל' מבואר בעירובין בבית הקברות אינו יכול לכונוס לחוץ ולאכול רק אי אוהל זרוק שמי' אוהל אבל אי לא שמי' אוהל לא מהני יע"ש בסוגיא, והרי טומאת קבר דהוי כאוהל המת לבר מזגה"כ הוא כמבואר במס' אהלות פ"ב (משנה ב', ד') בהרע"ב ותי"ט שם דהקישו חתוב

למת, רכמו מת מטמא במגע ואוהל כן בקבר מטמא במגע ואוהל יעש"ה, וא"כ לכ"ע אוהל זרוק שמי' אוהל, ואיך אמרינן שם בעירובין דתליא בפלוגתא רתנאי אי אוהל זרוק שמי' אוהל יע"ש, וצע"ג כעת, עכ"ל. וקושייתו ליתא, דקבר מטמא באהל כמו מת ממש, וא"כ כשמאהיל על הקבר שפיר אמרינן דאוהל זרוק לא שמי' אוהל. וע' בחולין דף קכ"ה ע"ב דכשמאהיל על המת הוי כנגיעה ורק אהל דהמשכה לא הוי נגיעה, ע"ש בפרש"י.

(הרב הגאון מוה"ר חיים דוב גראס אבד"ק פעטריווא ז"ל*)

תמי' בדברי הספורנו, והאבן עזרא

בספורנו פר' ויצא (ל', ח') בד"ה עם אחותי וכו', בא"ד, כי אמנם הכניסה לאה את זלפה ליעקב בהכרח קודם שיוולד נפתלי כי בז' שנים נולדו ח' שבטים, ו' בני לאה וב' בני זלפה, וכשנחשוב ט' חדשים לכל עיבור הם ע"כ חדשים שהם ו' שנים מלבד ט' חדשים עיבור דין שקדמו לכל עיבורי השמונה שבטים, ומכל זה יתחייב שמסרה לאה את זלפה ליעקב קודם לידת נפתלי כי באופן אחר לא יספיק זמן הו' שנים לעיבורי כלם אם לא שנאמר שנולדו כלם לו' חדשים ושתיקף שילדו נתעברו ולא שמרו שום טומאת לידה, עכ"ל.

ותמוהין מאוד דבריו בזה, (א) מש"כ „כי בז' שנים נולדו ח' שבטים ו' בני לאה וב' בני זלפה". הרי ירוע דבז' שנים נולדו י"א שבטים כדמוכח מפורש מהפסוקים, (ב) מש"כ „מלבד ט' חדשים עיבור דין שקדמו לכל עיבורי השמונה". הרברים הללו סתומים וצ"ע כוונתו בזה, (ג) מש"כ „כי באופן אחר לא יספיק זמן הו' שנים לעיבורי כולם אם לא שנאמר שנולדו כולם לו' חדשים ושתיקף שילדו נתעברו ולא שמרו שום טומאת לידה", צריך להבין, דהרי אף אם נאמר ששמרו טומאת לידה עדיין לא הגיע לחשבון ז' שנים, והחשבון הוא פשוט, י"א שבטים היו, תן לכל אחד ז' חדשי עיבור, עולה לסך ע"ז חדשים, וטומאת לידה לכל אחד הוי ז' יום, וכשנכפל ז' יום י"א פעמים נמצא ע"ז יום, שהם חדשיים ומחצה, נוספים על ע"ז חדשים, והוא קרוב לפ' חדשים, והרי ז' שנים הם פ"ד חדשים, ורו"ק. (ואף אם נאמר שעם כל שבט נולדה תאומה (כמוכא בפרד"א פל"ו) שאז טומאת לידה י"ד ימים, ניתוסף עוד חדשיים ומחצה, ויעלה לחשבון פ"ב חדשים), וצ"ע.

באבן עזרא שם פסוק כ"ג וז"ל: והנה נולדו ליעקב י"ב בנים בז' שנים (בנים נולדו לו עד אז רק י"א, ז"ב, ואולי הוא ט"ס), וכאשר ספרים הקדמונים מצאום

(*) הועתק מהערותיו שכ' על גליון הרמב"ם, והגיע אלינו מאת ידידנו האבדך היקר החשוב והנעלה מוה"ה משה העשיל שטערנהעלל נ"י מעזבון אביו הרב הגאון מוה"ר יצחק שטערנהעלל אבד"ק ואלצבורג ז"ל. ישא ברכה מאת ר'.

בני ו' חרשים וימים במספר, ויתכן שנתנה לאה שפחתה ליעקב קודם שנולד נפתלי, גם הרתה רחל קודם שנולד זבולון וכו', עכ"ל. והרברים מתמיהים דהרי לפי חשבון הנ"ל נמצא ברור שאם נולדו בששה חרשים וימים במספר, אף אם נאמר שנולדו כסדרם עדיין לא הגענו לחשבון ז' שנים, ולפי"ז לא הוצרכה לאה לתת שפחתה וכו', וע"ע באב"ע פ' שמות ב', ב', ודו"ק וד' יאיר עינינו.

שמעון שמעונינוכי

תלמיד בישיבת קדושת ציון
קרית באבוב, בת"ם

בנין בית תפלה בק"ק דראהביטש שנת תר"ה לפ"ק

בע"ה. יום ה' לסדר ראה שנת הר"ת לעולם פה"ק דראהביטש.

מילי תחן היוצאים מלב מעומם ומכובל, ימליצו בעד הנרשמה מטה, עדה נכאה ונמושה, לפני הדרת גאון השר הנכבד, נריב ושוע, נשיא אלקים, נצר נחמד מגזע נדיבים, גדול דעה ורב תכונות, דורש טוב לעמו, צדקת פרונו נודע בארצות ועולה לגבהי נשיאים, משאתו יגדורו אילים, ירעש כלבנון פדיו, כש"ת מ' משה מאנטיפארי נרו יהיל, יהי שמו לעולם יגון לפני שמש, דשן רענן יהא, וסוד אלוה עלי אהלו נצח.

הן כבר ספרו לנו יודעי העתים ומגירי הקורות מעט מזעיר מחסדיו המרובים ומעשיו הטובים אשר יפליא לעשות כי זורע צדקות הנהו מצמיח ישועות בקרב הארץ, וזה דרכו מקדם לסעוד קרסול מועד, לאמץ ברכים כושלות ולחזק ידים רפות, לא בזה ולא שקץ ענות עני, ע"כ ברכת אובר עליו יבא, הלא רבו משעלי עפר ענפי צדקתו ננוזים וצפונים המה בגנוי מרומים למשמרת עולם, ויעטרוהו כצנח רצון.

זולת החסדים המרובים אשר ירבה להיטיב לזולתו ויעמוד לימין אביון ברוח נדיבה, עוד יראה לנו האהבה הנאמנה התקועה בלבו ורגשת נפשו לאחי דתו הנדחים והמפוזרים בכל אפסי ארץ, יען שם מגמתו לתמוך יריהם בין המעבירים אותם, יאמר פה המסטיין עליהם ולא יתן הרוגנים להרע להם למען לא ימוט ישראל ולא יספה במאסר גלותו. על כן כל זרע יעקב וכברוהו יבדך ד' חילו ויורוק לו ברכה עד בלי די.

מסיבת השמועה הטובה הזאת ערכה הנרשמה לגשת מול הדרת כבודו בברך כריעה ולהפיל תחינתה לפניו להשיב גם את נפשה ולהעניק לה ממגר יקבי נדיבתו למען תוכל לגמור את בנין בית התפלה אשר החלה לבנות זה שנתיים ימים לכבוד יוצרה בעיר מגורה דראהביטש בגלילת סאמבור מחוז גאליציען, כי זה שלשה שנים חלפו מעת הורס הבית ורששו עמודיו בפקודת השוטרים מסכנת

נפילתו, יען הזקין בארץ שרשו וינעו אמות הספים, העדה אשר בתוכה כמה אלפים נפשות ישראל נבוכה ומפוזרה אנה ואנה בלי מצוא מקום וועד לעשות רצון קונה, כי אין בית שני זולת הנהרס, אמנם הקריבה כל מאורה וזהבה והפריזה כוחה ביניעה רבה להבנין הזה עד שרכשה היסוד בו, וגם הכותלים עד לאשנבי ארובתו, אולם לא מצאה ידה די נמורו כי התמוטטה מאוד מצוק הזמן, והעם כלה מהביא, והבית הזה יהי בית מדות ועליות מרווחים למען יוכל כל אחד לבא על מקומו, על כן יבלע הבנין הון עתק ורב מאוד, ומאפס משענה תכבד עלי' העבודה ותהי לה לפוקה, ועתה יען לא תצלח לבצע המלאכה עוד ישולל מבצר משנב החומה מזרם קיר והיה לבתה, המבין יבין שאין תונה נדולה מזו לפי נודל העידור, והאיש אשר יתגרב ויעזור מכיסו להשלמת הבנין בית התפלה הזה יקן עולם שכרו הרבה מאוד, ולזכר עולם יהיה צדיק, עצמותיו תדרשנה ותפרחנה בהניון הנושא הזה כי איש נעלה כמוהו יאציל מהונו לנו ויציב שמו הנדול בתוכינו לזכרון עד, לא נסיר צפירת תמונתו מעינינו ואף לבנינו ולצאצאים נספר למען ידעו דוד אחרון מנודל חסדו ואמתו ויפאד שמו בארץ, ויברכהו ויאמר ברוך הוא לא-ל עליון קונה שמים וארץ.

תיקר נא בעיניו אנקת האסירים, אל יקטין משאותם, יפן לדבריהם ויחונן אותם מהרה במתנת חנם למען לא תהי' להם התוחלה העצומה למחלת לב, כי על זה יצפו בכליון עינים, וד' ישלם פעלו ישלח עליו ברכתו משמיו וירבה רכושו ואת זרעו כעפרות תבל.

את אשר יתגרב רוחו הטהור לבנין בית התפלה הנזכר ימחול בחסדו לשלוח נגד רעצעפיסע ליר הרב הנרשם למטה ראשונה, ועל זה נוחיל ונקוה מנודל הכסחון, ומיראת הכבוד שמנו קנצי למילין.

אלה דברי ראשי העדה היושבת בעיר דראהביטש בנליל סאמבור במחוז גאליציען, המשתחוים מרחוק ברעדה וחלחלה לפני הדר גאון.

נאום הק' אלעזר ניסן טייטלבוים⁽²⁾ החונה פ"ק הנ"ל

בהגאון הקדוש המפורסם כ"ש מו' משה ט"ב זצוק"ל

שהי' אב"ד דק' אוהעלי בארץ הגר

נאום דוד זאב וואלף

אברהם יהודא טייכער

(1) נולד בשנת תקמ"ו בערך בעיר שינאווא לאביו הנה"ק מוה"ר משה טייטלבוים זצ"ל בעל ישמח משה. נתחנך על ברכי אביו, וכשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הג"ר אהרן אב"ד האררוב, ונתיישב בעיר דראהביטש. בשנת תקצ"ד לפ"ק נתקבל לאבר"ק סיגעט, ובשנת ת"ר לפ"ק נתקבל לאבר"ק דראהביטש. חידושי מובאים בספריו של בנו הנה"ק בעל יטב לב אבר"ק סיגעט זצ"ל, וזה לא כביר נדפסו חידושי ושאר ליקוטים בספר בפני עצמו בשם „זכרון אלעזר". נלב"ע ביום ח' לחודש תשרי שנת תר"ט לפ"ק, ומנ"כ בעיר דראהביטש.

ד"ז הועתק מעצם הכת"י המונה באוסף מונטיפיורא בעיר לונדון, והגיע אלינו בהשתדלות ידידנו הנעלה הרבני הנגיד הנכבד והמרומם מו"ה אברהם הלוי שישא נ"י מלונדון. זכרה לו אלקי לטובה.

תעודות וסמיכות⁽¹⁾

עב.

ב"ה.

ויסע אברהם הוא אברהם בצדקו מתחלתו זה כמה שנים חזיתא להאי צורבא מררבנן וחזינא לרישי' ביני עמודי בק' בראד בבית המררש הגדול קלויז דק' הנ"ל וכולה יומא קנרים לא פסיק פומי' מגירסא ודייק ותני ולא משתכיש ותלמודו גדול שמביא לירי הלכה למעשה מברר דברי הגמרא עפ"י הפוסקים מגדולי הראשונים עד אחרונים, וכעת שוב שנית בא לגבולינו לקהלתינו פת, ראיתי שחיילים וגבר עור הוסיף אומץ וחזינו' עלי' וספרו כאן והוא צנוע ומעלי, תורה ומעשים טובים צמורים בהאי גברא רבה ודברי ישיבו עם הישר הולך ונסוע הנגבה הנגיב למפיושת ועלין במסכתא מסכת ברכות עם כל הפוסקים השויכים למסכתא זו הכל העלה והביא בספרו והוסיף מדילי' לתרץ לפעמים מה שעלה בקושיא, ובקשתי בכל מקום בואו לקרבו בשתי ידיים הסומכים סמיכת חכמים למען יהי' בכחו להוציא לאור מעשיהו, ויען לרוב צניעותו אין להפה לדבר צרכיו ולא יכירוהו כלל, על כן אמרתי כגון זה פתח פיך וכו' ובודאי המרבה להיטיב עמו ישיבו עמו מן השמים כי לאו בכל יומא מתרחיש נוסע גברא רבה כזה, וכמה קמיעות תלו ב' גדולי הדור המעידין עליו המכירין אותו, מעורו לא מש מן האוהל ובטוח אני שכל הרוואה מכתבי הזה יתאמץ בכל כחו להיטיב עמו ובפרט שכבר נודע טבעי למנוע פרי עטי מלכוא במליצות, ראה זה אדם אחר מאלף מצאתי אמרתי אולי יבנה ממני בכח מליצתי ויצאתי חוץ לגדרי.

דברי אלה יום ג' כ"ה תשרי תקיורל"ת לפ"ק, המרבר לכבוד התורה, חק' יחזקאל פג"ל לנדא חופ"ק פראג⁽²⁾

עג.

ויגש אברהם הגשה למלחמה מלחמה של תורה תורת חסד לאברהם ה"ה הרבני המופלג ומופלא כבוד מוהר"ר אברהם במוהר"ר ארי' ליב מק"ק מינסק יצ"ו האיר ממזרח צדק ילין בעומקה של הלכה הלכתא גבורתא איכא למישמע מיני' תסתיים שמעתתא רבעי צילותא דאברהם מכי משחרי כותלי בית המדרש יוכיחו אמ"ת היתה בפיו ושפתיו ברור מילל אברהם בישוב הוויות דהאחרונים הוא מפרק ומוסיף רעת של תורה בחבורו משנה ברורה, והלכה ברורה, וכבר

(1) ארבעת התעודות הנדפסות לחלן הועתקו מעצם כתי"ק המונח באוסף שווארדאן בירושלים, והם מכתבי הסכמה על ספר „משנה ברורה” — והלכה ברורה” עמ"ס ברכות מאת הג"ר אברהם במו"ה ארי' ליב ממינסק. מעת שנכתב הספר (שנת תק"י בערך) נעשו נסיונות כמה פעמים להדפיס הספר ולא אסתייע מילתא, והכתב יד מונח עד היום בבית עקד הספרים הגדול בירושלים (מספר 109-4).

(2) הוא הגאון בעל נודע ביהודה וצל"ח זצ"ל.

רבנן קרמוני להסכים להוציא לאורה, וגם טעמתי בקצה המטה אשר בירי יד כהה ומצאתי טוב טעם ודעת רוח חכמים בקרבן, אמרתי בירך ה' חילו לאורייתא ופועל ידיו ירצה להעלות ספרו הנ"ל על מזבח הדפוס ויפוצו מעינותיו חוצה וכל נדיבי עם אלקי אברהם יאמצהו ויתמכחו בימין צדקתם כהדרי אל למען יזכו בו רבים, ונזירתי נח"ש שלא יסיג אדם נבולו להדפיס ספרו בלתי רשותו משך*) שנים ולשומעים תבא ברכת טוב. ד"א היום יום ב' ז' תמוז תקט"ו לפ"ק.

נא' חיים כהן רפאפורט חו' פה ק"ק לכוב והגליל יצ"ו (3)

עד.

לירי חזי לי ספרא דאדם גדול ובקי בברכות, ועל השלחן השחור עורך מערכות, ה"ה הרבני המופל' מוהר"ר אברהם מק' מינסק הכין את לבו לסדר אצל כל פיסקא מהנמרא הרינים הנובעים ממנו ע"פ ההלכה בשלחן ערוך כלשונו וסביב לו יחנה מראה מקום הטעמים מדברי הכ"י וגדולי המפרשים שעל הרמב"ם והטור, ויתר על כן מה שהוסיף מרעתו כמה מילי מעליותא שהרגיש בדברי האחרונים וניתנו ליכתב שהם פונים אל צד האמת ולא לחדורי בעלמא אלא לאוקמי אנירסא, ולפי דעתי הנון הרבר מאד להביא הספר הזה לבית הדפוס כי ימצא בו כל אדם מלא דבר וידע הדין שבש"ע על בוריו, לא כמורה הלכה מתוך משנתו, וכל המסייעו ומחזיקו להוציא מחשבתו לאור, זכה וזיכה את הרבים.

הכ"ד היום יום ה' ז"ך אייר תקט"ו לפ"ק.

הק' שאול (4) בהנאון המפ' מוהר"ר ארי' ליב הכ"ם חוב' ק' דובנא דכתי יע"א ומצ"פ לק' אמשטרדם יע"א

עה.

חזיתי במלאכת שמים איש מהיר זהיר ובהיר, ובהלכה עיני חכמים מנהיר, בדברים יקרים מפנינים, ופז דרכמונים, קדיש ועיר, ולא נים ותיר, דקדי לי' ועני באמידה נעימה כתיבה יחיבה הלא הוא אלוף נעורי אלוף ומיודעי האלוף המדומם התו' הרבני המופלא ומופלג כש"ת נאה לשמו הוא אברהם במוהר"ר ארי' ליב מקהלתינו יצ"ו וביודעו ומכירו קאמינא כי ידעתי ואהבתי באהבת נעורים ניעור משנתו למשנתו מנעוריו קו לקו זעיר שם בעודנו נער קטן יתנכר ממנו שם נער כי כד הוה כבר תריסר ותליסר היתה משנתו רב וגקי זך בלי שמרים וסולת בלי פסולת מרובע לקב וגקי ומכירו הייתי בן גילי ממש וגילה אחר גילה עכשיו ביותר בראותי כי שם שוחק חקוקה וחרותה על לוח לבו השחור דברי כושר ויושר אשר העלה בשכל הצח וזך ובצדק משפט כלכל דבריו הנעימים פרי קודש הילולים במחברת קרשו יחדיו יהיו תמים ויחדיו יודבקו מקור מוצא הדין

(*) כאן יש מקום פנוי.

(3) הוא הנאון בעל שו"ת רבינו חיים כהן זצ"ל.

(4) הוא הנאון בעל בנין אריאל זצ"ל.

ומעמו ונימוקו על סדר הש"ס מסכתא ברכות ומשני עבריהם מזה א' ומזה פלפלא חריפתא ואסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא אשר הראה כחו במוחו וכוונתו לשם שמים להגדיל תורה ויאדיר ולמען צרכו יחדיו להקל על המעיין להיות השלחן ערוך לפניו בהיותו חוזר על משנתו כסדר הש"ס ימצא דברי חפץ מקור מוצא הדין ושמעתתא אליבא דהלכתא והבטיחני בהבטחה נאמנה בעזר הגוזר בחיים ושלום לעשות כסדר הזה בכל הש"ס.

ולחיותי כי כבר קדמוני מקדמי ארץ גאוני עולם בראותם רב התועלת מזה החבור נתנו עידיהן והצדיקו הצדיק דמעיכרא והסכימו להוציא לאור החיבור הזה, ומי יבא אחריהם למלאות דבריהם אשר א"צ חיזוק כי השיבו אשר רכרו וקולם נשמע בנח"ש, אך להיותו מתושבי וחובשי וחשובי בהמד"ר דקהלותינו יצ"ו הוכרחתי לשמוע לקול הורים ומאורי"ם הרים הרמים להיות גם אנכי מן הנמנים לדבר מצוה להיות כמסייע שאין בו ממש ובלעדי האלקים יענה את שלומו ושלום מסייעיו ומסעריו ובודאי יכתבון מיליו ויחזקו בספר בעט ברזל וצפרון שמיר להיות הרבר שמור לכל יעבור ודברי חכמים בנחת נח"ש ישמעון ע"כ לא הארכתי בתוארים וקצרתי באמרים אומר לגלגולת ולקדקוד וראש ברכת הוריי ומלפני לשומע לדברים אלה.

כ"ד מדבר באמת וצדק לכבוד אכסניא של תורה וכבוד לומדי, היום יום א' ח"י אייר יש"ר יחזו פנימו לפ"ק פה ק"ק מינסק יצ"ו.
משה⁵ בא"א מ"ו הגאון מוהר"ר יחיאל היילפרין זצ"ל חופק"ק

(5) הוא בנו של הגאון בעל סדר הדורות זצ"ל. (מכתב זה נזכר בהקדמת בנו של הרב הגאון בעל משכיל לאיתן לספר סדר הדורות בעמוד כ"ג אות י"א, עיי"ש).

אני אנוס שאם בראותם רב התועלת מזה החבור נתנו עידיהן והצדיקו הצדיק דמעיכרא והסכימו להוציא לאור החיבור הזה, ומי יבא אחריהם למלאות דבריהם אשר א"צ חיזוק כי השיבו אשר רכרו וקולם נשמע בנח"ש, אך להיותו מתושבי וחובשי וחשובי בהמד"ר דקהלותינו יצ"ו הוכרחתי לשמוע לקול הורים ומאורי"ם הרים הרמים להיות גם אנכי מן הנמנים לדבר מצוה להיות כמסייע שאין בו ממש ובלעדי האלקים יענה את שלומו ושלום מסייעיו ומסעריו ובודאי יכתבון מיליו ויחזקו בספר בעט ברזל וצפרון שמיר להיות הרבר שמור לכל יעבור ודברי חכמים בנחת נח"ש ישמעון ע"כ לא הארכתי בתוארים וקצרתי באמרים אומר לגלגולת ולקדקוד וראש ברכת הוריי ומלפני לשומע לדברים אלה.

מאקסימיליא מכת"ק הגאון בעל נודע ביהודא זצ"ל

מנישים אנו בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה

לעטרת תפארת ראשנו

כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

לרגלי הולדת הבת אצל חתנו

הרב מו"ה יונתן בנימין גאלדבערגער שליט"א

ראש הכולל עץ חיים רבאבוב

ונביע בזה ברכתנו מעומק לבבנו שיזכו לראות ממנה ומכל יוצ"ח

רב נחת ועונג לאורך ימים ושנים טובות, אכ"ר.

כעתירת וברכת,

המערכת

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם אביש רייכבערג נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' אלעזר סג"ל אבסטפעלד נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' אשר ברוך לנדא נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' בן ציון יהודה ליב טווערסקי נ"י מפיטסבורג נכר כ"ק מרן

ארמו"ר זצוק"ל הי"ר להולדת הבן

להאברך היקר ר' גבריאל פנחס אייזען נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' חיים בן ציון פאלגער נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' יהושע פרנס נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' יואל ראזענפעלד נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' יוחאי כהן נ"י מבני ברק להולדת הבן

להאברך היקר ר' יעקב יצחק גערמאן נ"י להולדת הבן

להרב יצחק זעקיל פאללאק נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב באנטווערפען

להולדת הבן

להאברך היקר ר' משה פאריזער נ"י מאנטווערפען להולדת הבן

להאברך היקר ר' נתן נטע גראסס נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' שלום פעלדמאן נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן

יזכו לגרלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם ד'אנקונא נ"י מטאראנטא להולדת הבת

להאברך היקר ר' אברהם דוב צאנגער נ"י להולדת הבת

להאברך היקר בנש"ק ר' אליהו קופפערמאן נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' אלי ישראל קנאלל נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' ברוך שלמה קעספלער נ"י מטאראנאט להולדת הבת
להאברך היקר ר' חיים שמואל גאדלפינגער נ"י להולדת התאומות
להאברך היקר ר' יהודה קאפציעל נ"י להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' יחזקאל שרגא מאיר רובין נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יעקב משה ווימער נ"י מבני ברק להולדת הבת
להאברך היקר ר' יצחק אליעזר ריינהאלד נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יצחק צבי בלום נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה ישראל מאנדלבוים נ"י להולדת הנכדה
להרב מו"ה משה דוד שטיינזוארציל שליט"א רב דקהל בית אפרים ור"מ
דמתיבתא עץ חיים דבאבוב להולדת הנכדה
להנה"ח מו"ה משה שאול אמענט נ"י מבני ברק להולדת הנכדה
להאברך היקר ר' צבי קאפל וואלדנער נ"י להולדת הבת
להרב שאול דוד ארי' קנאבלאך נ"י משגיח במתיבתא עץ חיים דבאבוב להולדת
הבת

להאברך היקר ר' שלמה אליעזר קערפעל נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' שלמה הכהן קליינמאן נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' שמחה פינחס שטראהלי נ"י להולדת הבת
יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולראות מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב מו"ה אברהם יהושע העשיל ביק שליט"א רב דקהל עץ חיים לנישואי בתו
תחי'

להנה"ח מו"ה אברהם דעמביצער נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה אברהם אבא לערנער נ"י מאנטווערפן לנישואי בתו תחי'
להרב מו"ה ברוך דוד הלברשטאם שליט"א נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד
לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה חיים צבי גרינשטיין נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה יצחק זאב הכהן ראזענגארטען נ"י לנישואי בתו תחי'
להרב מו"ה יצחק חיים זעלטענרייך שליט"א אבד"ק שמשאקאווא לנישואי בנו
האברך היקר ר' מאיר יוסף דוד נ"י
להנה"ח מו"ה ישראל יחיאל שטרופ נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה משה דוד נ"י
מלונדון לנישואי בתו-נכרתו תחי'

להרב מו"ה צבי הירש הורוויץ שליט"א רב דקהל דרכי נועם לנישואי בתו תחי'
להאברך היקר בנש"ק ר' אברהם זרח ארי' יהודה ליכוש הלוי ראטענבערג נ"י
תלמיד ישיבתנו לנישואי

להאברך היקר ר' אברהם יצחק הלוי מייזעלס נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואי
להאברך היקר בנש"ק ר' אליעזר ליפא כינדיגער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואי

להאברך היקר ר' בן ציון ארי' גרינפעלד נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' בנימין מנחם בוימעל נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר בנש"ק ר' ברוך הלברשטאם נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' דוב בערל שטוינער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' חיים לויפער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 להאברך היקר ר' שמעון קעספילער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
 יעזור השי"ת שיוכו לבנות בית נאמן בישראל
 מתוך עושר ואושר נחת והרחבה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב אברהם יהושע רובין נ"י מלאס-אנושעלעס ולחתנו הנה"ח מו"ה צדוק
 שאהנבערגער נ"י לאירוסו נכדו-בנו הב' הח' הנעלה כמר יחזקאל נ"י
 להנה"ח מו"ה אברהם ריינהאלד נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה זכרי' נ"י לאירוסו בנו
 נכדו הב' הח' הנעלה כמר יחזקאל משה נ"י תלמיד ישיבתנו
 להרב מו"ה חיים צבי הלברשטאם שליט"א נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד
 לאירוסו בנו הב' הח' הנעלה כמר בן ציון שלמה נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה חיים פישגורנד נ"י מבני ברק ולאביו הנה"ח מו"ה שלמה נ"י
 מקרית באבוב לאירוסו בתו-נכדתו תחי'
 להנה"ח מו"ה מאיר הלוי הורוויץ נ"י לאירוסו בתו תחי'
 להנה"ח בנש"ק מו"ה מאיר ווייסבלום נ"י לאירוסו בנו הב' הח' הנעלה כמר
 יוסף יונה גבריאל נ"י תלמיד ישיבתנו
 להרב מו"ה משה אליקים בריעה הלברשטאם שליט"א רב דקהל חסידי באבוב
 באנטווערפען ולאביו הנה"ח מו"ה ברוך אברהם נ"י לאירוסו בנו-נכדו הב'
 הח' הנעלה כמר יוסף יצחק נ"י תלמיד ישיבתנו
 להרב נחום מאיר גערמאן נ"י מגיר שיעור בישיבת באבוב בני ציון ולאביו
 הנה"ח מו"ה ישראל משה נ"י לאירוסו בנו-נכדו הב' הח' הנעלה כמר צבי
 אליעזר נ"י תלמיד ישיבתנו
 להב' החתן הנעלה כמר אברהם יעקב צייזעל נ"י מבני ברק תלמיד ישיבתנו
 לאירוסו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין ערי עד
 למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

כארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנאדע = 20 דאללער לשנה

בעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

כשאר ארצות = בדואר רגיל 20 דאללער לשנה

בדואר אויר 30 דאללער לשנה

From:

KEREM SHLOMO
M.E.CH. of Bobov
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Address Correction Requested

Forwarding & Return Postage Guaranteed

(Please send P.S. form 3547)

516
MR.
MORDCHA GROSS
1226 49TH ST
BROOKLYN, NY 11219

נדרם שאלמה

הנהגת הנהלת המוסדות
הממשלית והמחוזית
הממשלית והמחוזית
הממשלית והמחוזית

הנהגת הנהלת המוסדות
הממשלית והמחוזית
הממשלית והמחוזית
הממשלית והמחוזית

הנהגת הנהלת המוסדות
הממשלית והמחוזית
הממשלית והמחוזית
הממשלית והמחוזית

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

1215 EAST 58TH STREET, CHICAGO, ILL. 60637

For information on the University of Chicago Library
please contact the Library Reference Service at
773-936-3100 or visit our website at
http://www.lib.uchicago.edu

CHICAGO PUBLIC LIBRARY

1998

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

1215 EAST 58TH STREET, CHICAGO, ILL. 60637

For information on the University of Chicago Library
please contact the Library Reference Service at
773-936-3100 or visit our website at
http://www.lib.uchicago.edu

CHICAGO PUBLIC LIBRARY

1215 EAST 58TH STREET, CHICAGO, ILL. 60637

CHICAGO PUBLIC LIBRARY

1215 EAST 58TH STREET

CHICAGO PUBLIC LIBRARY

1215 EAST 58TH STREET

CHICAGO, ILL. 60637

1998

CHICAGO PUBLIC LIBRARY

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

הרבני הנגיד המופלג הנכבד והמפורסם
נדיב ושוע ומוקיר רבנן
רודף צדקה וחסד כל ימיו
והציל נפשות רבות בשנות הזעם
ה"ה מו"ה חיים במו"ה משה אלי' הכהן ע"ה
שטערן

נפטר בשם טוב
עש"ק פ' ויחי ו"ז ימים לחודש טבת שנת תשל"ז לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,

זאב הכהן שטערן

לונדון

מזכרת נצח

הקובץ הזה נדפס

לעילוי נשמת

הנה"ח הנכבד

מו"ה חיים יהודה במו"ה שלום לערנער ע"ה

שנפטר לעולמו ביום כ"ג טבת שנת תשל"ג לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,

אשר לערנער

התוכן

מדור אמרי קודש

לפרשת וארא . . . . . כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א ו

מדור זכרון לראשונים

גט של חיגר, וטריפות הריאה . . . . . הגאון מוה"ר זכר"י מענדל אבר"ק לעסלא זצ"ל ח
בענין קטלנית . . . . . הגאון מוה"ר יוסף שאול נ"ז אבר"ק לבוב זצ"ל י
גליון ס' פני יהושע עמ"ס גיטין . . . . . הגאון מוה"ר רור רייטש אבר"ק עיר חרש זצ"ל יב
הספר על הגה"ק משינאווא זצ"ל . . . . . הגאון מהרש"ם אבר"ק ברעזאן זצ"ל טו

מדור אגרות קודש

שני מכתבים מהגה"ק משינאווא זצ"ל . . . . . כר
מכתב מהגאון מוה"ר שלמה קלוגר מבראדי זצ"ל . . . . . כו

מדור זכרון לאחרונים

בענין אפקעינהו רבנן קידושין מיני' . . . . . הג"ר עקיבא סופר אבר"ק פרעשבורג ז"ל כז
בגזירת תפירה וקשירה בשבת . . . . . הג"ר לוי יצחק גרינוואלד אבר"ק צעהלים ז"ל כט

מדור פלפול והלכה

בדין מוקצה מחמת חסרון כים . . . . . הרב מו"ה יונתן בנימין גאלרבערגער שליט"א ל
בריש מס' כבא קמא . . . . . ר' אברהם משה שאיא נ"י לר

מדור תפארת בחורים

בענין שליחות בנימין וקידושין . . . . . הב' אליעזר לערנער נ"י לו

עולת שבת בשבתו

ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים . . . . . המערכת לח

מדור תמיהות וישושים

הערות קצרות בענינים שונים . . . . . מא

מדור זכור ימות עולם

לקט ענינים שונים מהגה"ק משינאווא זצ"ל . . . . . מו

מדור תעודות וסמיכות

כתב „חכר" . . . . . הגאון בעל פני יהושע זצ"ל מג
כתב „חכר" . . . . . הגאון מוה"ר יהושע העשיל לבוב אבר"ק שוואבך זצ"ל מג
מכתבים אל המערכת . . . . . מח
צילומי כתבי קודש . . . . . כר, מר, מה
ברכות והודאות . . . . . נ

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת וארא

וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני ר'. ובמסורה ג' פעמים וידבר אלקים, הכא, ואידך, וידבר אלקים אל נח לאמר צא מן התיבה (בראשית ח'), ואידך, וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר אנכי ד' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים (שמות כ').

כדי לקשר דברי המסורה, נקדים דברי המדרש בריש פרשתן על הפסוק (קהלת ב') כי מה האדם שיבא אחרי המלך את אשר כבר עשוהו, מי הוא שיהי' רשאי להרהר אחר מדותיו וגזירותיו של ממ"ה הקב"ה וכו', ומשה לא שמר את הדבר הזה אלא בא להתחכם על גזירתו של הקב"ה והתחיל אומר למה הרעותה לעם הזה וכו', ועל דבר זה בקשה מדת הדין לפגוע במשה הה"ד וידבר אלקים אל משה. ולכאורה יש להפליא וכי לא מצינו הרכה פעמים שהצדיקים עוררו רחמים כדי לבטל גזירותיו של הקב"ה, ולא עוד אלא שהקב"ה ממתיך ומצפה על תפלותיהם של צדיקים אף כשכבר יצאה הגזירה מלפניו, וכדמצינו בזהר חדש פ' נח, כשיצא נח מן התיבה וראה כל העולם חרב התחיל לבכות עליו ואמר רבנו של עולם נקראת רחום הי' לך לרחם על בריותיך, השיבו הקב"ה רעיא שמיא, עכשיו אתה אומר כן ולא בזמנא דאמרית לך בלישנא רכיבא, דכתיב כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה ואני הנני מביא את המבול מים על הארץ לשחת כל בשר וגו', כל האי אתעכבית עמך ואמרית לך בדיל דתבעי רחמין על עלמא וכו' וכען דאתאביד עלמא פתחת פומך למללא קדמי בעיין ותחנונין, עיי"ש. הרי שזהו רצונו של הקב"ה שהצדיקים יבטלו את הגזירות. וכן מבואר בזה"ק פ' ויקרא (דף י"ד ע"ב) רבי יוסי אמר, כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבור מי נח (ישעי' נ"ד), האי קרא קשיא, כתיב ומי המבול היו על הארץ, וכתיב ולא יכרת כל בשר עוד ממני המבול, מי המבול כתיב ולא מי נח, והכא כתיב כי מי נח זאת לי וכו', בזמנא דבני עלמא אשתכחו חייבין קמי קב"ה, מה ארחי' רההוא בר נש זכאה, שביק דידך, ונסיב לרכולי עלמא בדיל ריתפיים קב"ה בהדיהו, מנא לן ממשא דאמר לי' קב"ה הרף ממני ואשמירם, מיד ויחל משה את פני ד' אלקיו ואושיט גרמי' למיתה בכמה אתרי בגיניהון דישראל, דכתיב ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך וגו', ותאנא לא זו משה מתמן עד דמחל קב"ה לישראל, ואלו בנח כתיב ויאמר אלקים לנח קץ כל בשר בא לפני וגו' אמר לי' נח ולי מה את עביר, א"ל והקמותי את בריתי אתך וגו' עשה לך תבת עצי גפר, ולא בעי רחמי על עלמא ונחיתי מיא ואובידו בני עלמא, ובגין כך מי נח כתיב, דבי' הוו תליין רלא בעי רחמי על עלמא עיי"ש בארוכה. הרי רנחשב לו לנח לעון על שלא התפלל לבטל הגזירה ולהציל בני דורו, וא"כ מדוע כאן בקשה מדת הדין לפגוע במשה על אומרו למה הרעותה לעם הזה.

אמנם יבואר עפ"מ ש"כ בספח"ק קדושת לוי (במאמר כללות הנסים) לפרש דברי הגמרא (פסחים ק"ח ע"ב) מאי דכתיב הללו את ד' כל גוים, אומות העולם מאי עבדייתו, הכי קאמר הללו את ד' כל גוים אנגבורות ונפלאות דעביד בהדייהו. ולכאורה כוונת דברי הגמרא נעלמה, וכי עושה הקב"ה נסים ונפלאות להאומות, אמנם ביאור הענין הוא כך, דהנה באמת המכות שחוכו בהם המצריים היתה להם טובה גדולה, כי ע"י המכות נתגדל ונתקדש שמו יתברך בעולם, רק רשעי האומות עצמם אין להם לב להבין ולהשכיל התועלת המגיע להם בהכאות הללו, ואלמלא ה' להם לב להבין ה' להם להתלהב ולהשתוקק ולכסוף באהבה לקבל ההכאה כי עי"ז מתגלה אמיתות מציאת הבורא ית"ש בעולם ושהוא המשגיח האמיתי בעולם, ומהאי טעמא היתה מכת בכורות ע"י הבורא ב"ה בעצמו כי היא היתה עיקר הגורם ליציאת מצרים, ומחמת יציאת מצרים נתגדל שמו הגדול דאיתו רב ושלום, א"כ מכה זו היתה טובה הכי גדולה למצריים, ולכן היתה ע"י הקב"ה כבבודו ובעצמו, כי מאתו לא תצא הרעות רק טובות כידוע, נמצא שהמצריים הם הם הכלים שעל ידם מתגדל ומתקדש שמו הגדול ברבים. וזהו כוונת דברי הגמ' הנ"ל, הללו את ד' כל גוים, אנגבורות ונפלאות דעביד בהדייהו, חכמינו ז"ל דייקו בלשונם לומר מלת בהדייהו, ולא אמרו דעביד להו, להורות שאין הקב"ה עושה "להם" נסים, רק "עמהם" היינו שעושה נסים לישראל על ידם והם נעשים הכלים לקידוש השם, ולכן ראוי להם להלל ולשבח על זה, עכדה"ק יעו"י ש באריכות גדול.

היוצא לנו מדבריו הקדושים, דתכלית המכות על המצריים ה' בשביל שיתרבה כבוד שמים בעולם, וכאז"ל עה"פ והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים, אין שמו של הקב"ה מתגדל בעולם אלא כשהוא עושה דין לרשעים, ועל כוונה זו היתה ענין הכבדת הלב, וכמאה"כ ואני אקשה לב פרעה והרביתי את אותותי ואת מופתי בארץ מצרים, ופירש"י, גלוי לפני שאין נחת רוח באומה"ע לתת לב שלם לשוב, טוב לי שיתקשה לבו למען הרבות בו אותותי ותכירו את גבורתי וכו' עי"ש. ועפ"ז שפיר מובן מדוע בקשה מרת הדין לפגוע בו במשה, כי משה רבינו ברב חכמתו ה' לו להבין ולהשכיל, שמה שהקב"ה מכביר את לב פרעה שימאן לשלח את בני מארצו, הכל הוא לתכלית שיתגדל ויתקדש שמו ית' בעולם, ולכן ה' לו למנוע או מלהרהר אחר גזירותיו של הקב"ה.

וענין זה יש להעמיס בדברי המסורה, וידבר אלקי"ם אל נח צא מן התיבה, שה' מרת הדין מתוחה על נח בעת צאתו מן התיבה ודיבר אליו הקב"ה קשות על שלא עורר רחמים על בני דורו להצילם, וכדברי הוזה"ק המובא לעיל, ומקשה המסורה, וידבר אלקי"ם אל משה, מדוע בקשה מרת הדין לפגוע בו במשה כשרצה לבטל גזירת הקב"ה באומרו למה הרעותה לעם הזה, ועל זה בא הכתוב השלישי ומבאר את הענין, וידבר אלקי"ם, את כל הדברים האלה לאמר אנכי ד"א אשר הוצאתיך מארץ מצרים, כלו', הטעם שדיבר הקב"ה אל משה במרת הדין ובלשון קשה, כי כל הדברים האלה, דהיינו המכות והכבדת הלב ה' הכל על

תכלית אנכי ר"א אשר הוצאתיך מאמ"צ, שיתוודע אמיתית מציאתו ית"ש בעולם, בעת יציאת בני מארץ מצרים, ע"י שיעשה דין ברשעים למכה מצרים בבכוריהם, שאז נתגדל ונתקדש שמו בעולם, וכן נזכה אנחנו לראות מהרה בתפארת עוזו כאשר ידין בגוים מלא גויות ונקם ישיב לצריו ואז יתגדל ויתקדש שמו רבא לעיני כל חי, וכימי צאתנו מאמ"צ יראנו נפלאות בב"א.

בדין גט של חיגר, ובדין ריעותא בריאה

מהגאון מוה"ר זכרי' מענדל אבד"ק לעסלא זצ"ל⁽¹⁾

מעשה בגט שגירש א' שהי' חיגר על רגל א' והי' שמו יוסף בן שמעון והיו הרבה יוסף בן שמעון בעיר, ואי אפשר הי' לכתוב שום סימן בגט כי הי' שמות המגרש בשמו ושם אבותיו ואבי אביו הכל שוין לשאר יב"ש שהיו בעיר, לכן הוכרח לכתוב סימן שהמגרש הלזה הוא חיגר. אולם להיות שהיו מסופקין איך לכתוב חיגר, ביו"ד אחר הגימ"ל או בלא יו"ד, לכן כתבו בלשון הקודש פסח (ולחיות שחששו שיאמרו ששמו הוא פסח, לכן כתבו יוסף הפסח בן שמעון).

וח"ה הרב מו' עקיבא איגר מפה ליסא התחיל לערער מחמת שכ' התי"ט סוף פאה, ולא פסח כו', כ' וז"ל, פירוש בשתי רגליו כענין שנאמר במפיבושת (שמואל ב' כ"ד) נכה רגלים כו' ויפסח ע"ש. א"כ לשון פסח מורה על שתי רגלים, והמגרש הלזה לא הי' פסח כי אם על רגל א', ויש לחשוש ללעז⁽²⁾.

ואמרתי תמהנא על התי"ט, כי לשון פסח אינו אלא הוראות לשון על המדלג ממקום למקום, שאינו יכול ללכת ככל אדם, תהי' המנעת ההליכה ממה שהיא, בין מחמת שנתעקם רגלו או שיש לו מכה המונעו מללכת ישר ברגליו, נ"כ נקרא פסח, אבל אין לשון פסח מורה על דליגת שני הרגלים דווקא, שלשון זה אינו אלא שם דבר של מדלג, וכך פי' רש"י בא י"ב פסוק י"ג שפסח לשון דילוג וקפיצה הוא, אבל הסיבה של הדליגה יכולה להיות ממה שהיא, לעולם יקרא עליו שם פסח, ואפי' אם היא מחמת רגל א'.

(1) כתבנו אורותיו בכר"ש שנה ר' קונט' ח' עמוד י"א. — חירו"ת חללו הועתקו מפנקס כתי"ק (כת"י ירושלים—מספר 1065-8).

(2) הגאון מוה"ר עקיבא איגר זצ"ל בתוס' רע"ק על משניות שם בשלחי מס' פאה (על דברי התו"ט שכתב הפסח, פירוש, בשתי רגליו) כתב וז"ל: ר"ל דתרווייהו במשמע בין ברגל אחד ובין בב' רגלים, ונקרא פסח ע"ש שצריך לפסחו בהליכתו, וכן הוא בהרי"א בת"כ פ' אמור וז"ל, פסח בין חגר בב' רגלים ובין חגר ברגל אחד נקרא פסח כו'. וזכרנו שבק"ק ליסא סמכו ע"ז הכרז' יצ"ו בגט שהי' בעיר עוד אחר ששמו ושם אביו ואבי אביו כשם המגרש ועשו סימן וכתבו הפסח, שהמגרש הי' חגר ברגל אחד וכדי שלא יהא נראה ששמו פסח, כתבו הפסח, ולא רצו לכתוב חגר כי התיבה משתנה, פעמים חיגר ביו"ד ופעמים בלא יו"ד, ופעמים חגיר, ופעמים חגרא, עכ"ל.

ואאמ"ו⁽³⁾ הביא ראוי' שהרי התרגום על פסח מתרגם חגרא, חזינן דליכא מידי בין חיגר לפסח, ולהתי"ט חיגר הוא על רגל א' ופסח הוא על ב' רגלים. וכן הראה אאמ"ו הגאון בספרי פ' אמור, ז"ל שם, פסח בין חיגר בשתי רגלין ובין חיגר ברגלו אחת, רגלו חלולה עקומה ודומה למגל מנין, ת"ל או פסח, ע"כ יעו"ש, וכן הוא בילקוט, הרי דלא כהתי"ט. וראיית התי"ט מקרא דנכה רגלים, דתרגומו ויפסח, אין ראוי', דתתרגום מורה לן איך שף ממקום למקום כיון שהי' נכה רגלים, ופי' ויפסח, כלו' וידלג. — והגמ' הוכשר.

מעשה אירע שהי' בריאה שני ריעותות בשני מקומות שהיו צריכין בדיקת נפיחה ומים פושרין, ובדקו תחלה על מקום ריעותא אחת ונפחו הריאה ועלתה שם כהוגן וגם שמו מים פושרין במקום ההוא ולא בצבצה, וסילק המנפח את פיו מן הריאה, ואח"כ חזרו לנפחה פעם שנית לבחון במקום הריעותא השני', וכאשר שמוה המים הפושרין על מקום השני ואזל הקילוח מים גם על מקום הריעותא הראשונה וראו שמבצבצת במקום הראשון אשר לא בצבץ מתחלה. ושאלו הבודקים אם י"ל מאחר שסלקו לנפוח ומלבחון במקום הראשון ויצא בהכשר ממקום ההוא שראו שלא בצבץ א"כ יש לתלות מה שבצבץ אח"כ הוא מחמת חוזק הנפיחה מחמת שנפחוה כמה פעמים בשביל הריעותא הראשונה והשנית נתפקע במקום ההוא הקרום.

והורה אאמ"ו הגאון⁽³⁾ בצירוף חכמי עיר להכשיר, אף רבריש סי' ל"ו דעת האחרונים שלא לתלות בחוזק נפיחה היכי שלא ראינו וודאי שהי' נפיחה בכח רב, וע"ש בתב"ש, מ"מ הכא קיל טפי שהרי בחנו בראשונה ולא בצבצה א"כ רגלים לדבר שהבצבץ השנית נעשה מחוזק הנפיחה, גם כל כמה רנופחים טפי נתרככו הקרומים, ועוד הי' טעם להקל, וכיון דכללא הוא דנשחטה הותר לענין ספיקות דלאחר שחיטה, לכן הכשירה.

ולענ"ד יראה עוד ראוי' מסי' י"ח סעיף ט"ז וע"ש בש"ך ס"ק כ"ז דאפי' אי ליכא למיתלי כ"א ע"י שום אפשרות תלינן אף שבוודאי לא שיכר בה עצמות, וגם התם א"ל דכל כמה שנותנים לב לבחון הפגימות מוצאין ואולי בראשונה הי' שלא בכוונה כל כך, וע"ש בתב"ש (וכן מצאתי ברבנו יונה בשערי תשובה סי' צ"ו וז"ל, כי צריך לכזין מאד מאד בבדיקת סכין, הלא תראה כי יכרוק ארם פעמים ושלוש ולא ירגיש בפגימה דקה ואחר כן ימצאנה כי הכין לבו באחרונה ובחינת חוש המשוש כפי כוונת הלב, ע"כ ע"ש), ומ"מ מכשרינן, אע"ג דהוי ספק בשחיטה, מכ"ש הכא ריש לתלות בחוזק הנפיחה, וקצרתי וזה ברור.

(3) הוא הגאון מוה"ר דוד טעביל אבד"ק ליסא. כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונס' ב' עמוד ז'.

בענין קטלנית

מהגאון מוה"ר יוסף שאול הלוי נאטנזאהן אבד"ק לבוב זצ"ל⁽¹⁾

הנה מה שהשיב על חתם סופר⁽²⁾, לפע"ר נראה דרבני הח"ס נכונים, ואני תמה על הח"ס לפי רבדיו למה לא השיב בפשיטות שהרי גם בנתארסה שני פעמים קי"ל דמזלה גורם, ולא שייך מזל בארוסה כמ"ש הח"ס, אמנם בקושיית מעל' על הח"ס נלפע"ד דלא קשה, דמה שהקשה מהאיש שמתו שתי נשיו דמותר לישא, ולרבני הח"ס גם באיש שייך מזל. הנה לפע"ד נראה דבאמת צ"ב האיך נימא בשביל מזל תיאסר להנשא, ועכצ"ל כיון דהיא לא מפקדא אפו"ר לכך גזרו שלא תנשא, אבל איש שמצוה על פו"ר ואף אם קיים מצוה לשבת או מצות לערב, פשיטא שלא יאסר בשביל מזל, וכעין זה כתבו התוס' ריש כתובות [דף ב' ע"ב] ד"ה מציא, דלא שייך נסתחפה שדה דהרי לא מפקדא אפו"ר וגם האשה היא שדה של בעל ולא להיפך. ובאמת לתירוץ השני של התוס' אינו מובן סברת הרא"ש דפרנסה תלוי בבעל ולא להיפך ע"ש, דלפמ"ש התוס' אדרבא האשה שדה של בעל ולא שייך מזלה גורם.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ה' עמוד ט'. ר"ז הועתק מכת"ק והגיע אלינו ע"י ידידנו האברך החשוב חיקר והנעלה העומר הכן תמיד לשובת כרמנו ה"ה מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. ינשאהו ר' על גפי מרומי הצלחות.

(2) להבנת הדברים נעתיק כאן דברי השואל הרב הגאון מוה"ר צבי ארי' וויינשטיין מו"ץ דק"ק סלאטווינא, (הכתוב מעל"ד התשובה) וז"ל: הנוב"י מה"ק חאהע"ז סי' ט' כתב דבאשה שהיא אשת חיל ואנו רואים שגם אחר מיתת אנש' היא מצלחת במו"מ ומתפרנסת שלא בצער אז וראי שאין מזלה גורם לעניות וא"כ מיתת אנש' לאו על ידי' היא, ואנן קיימ"ל כמ"ד מזל גורם. — וראיתי בתשו' חתם סופר חאהע"ז חלק ראשון סי' כ"ד שדחה דברי הנוב"י מגמרא ומסברא, וז"ל הח"ס, דברי הנוב"י לא שמיעא לי כלומר לא סבירא לי, אב"א גמרא, אב"א סברא, גמרא במס' כתובות מ"ג ע"ב, המאיר את בתו, ולפי' ריב"ן אירסה ונתארמלה והשיאה ונתארמלה אסורה למ"ד מזל גרם, וקשה אמאי, הא אע"פ שמת הארום לא הפסירה מזונותי' שהרי חוזרת לבית אבי' ודי למזל להמיתו אחר הנשואין אע"כ לא ממזל דירה מת ומ"ט תיאסר לשלישי, אע"כ דלא כנוב"י, ואב"א סברא, אמו מזל מזונות אכילה ושתי' רוקא גורם, אלא מזל גרם שלא תחי' בנחת תחת בעלה וקרא כתיב והחזיקו עשרה נשים בכנף איש א' וכו' רק יקרא שמך עלינו, ומזל ביש רילה גורם שלא תזכה לקרוא עלי' שם בעל, ומכ"ש במת מן הנשואין, יש לומר מזלה גרם להצטער צערא רגופא מבלי עונה האמורה בתורה, ע"כ אין לעשות סניף ופירוקא לסכנתא מרבדי הנוב"י הנ"ל, עכ"ל הח"ס. — ואני שמעתי ולא אבין, דהרי קיימ"ל דאיש שמתו ב' נשיו מותר לישא, והטעם מבואר בדברי הרא"ש בתשובה, דפרנסת האשה תלוי בהבעל, ולא להיפך, יעוי"ש ובלבוש, ואם נאמר כמ"ש הח"ס מסברא, א"כ גם גבי איש נאמר כן, הלא בש"ס פרק הבא על יבמתו אמרו, השרוי בלא אשה שרוי בלא טובה וכו', וכמה דברים שחשבו שם, יעוי"ש בשוש"ע אהע"ז ריש סי' א', אלא ע"כ רווקא פרנסה דמצינו דתלוי במזל, וכאזו"ל בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא אלא במזל, ולכך רווקא באשה ולא באיש כנ"ל, משא"כ בשאר צורכי הגוף לא מצינו דתלוי במזל. ומה שהקשה

אמנם באמת כוונת הרא"ש, דבאיש לא שייך לומר שמזלו גורם שיחי' בצער בלי אשה, הא באמת האיש נותן פרנסה והאשה אינה צריכה לתת פרנסה, וא"כ לא שייך מזלו גורם, דאף אם תחי' האשה, אם לא יהי' מזלו לפרנסה, האשה לא תסייע כלום, ואף דשרוי בלא טובה, אבל גם אם תחי' עמו בצער ג"כ לא תוסיף תת כח לו בזה, וז"ל בכוונת הרא"ש, משא"כ האשה שטב למיתב טן דו, א"כ מזלה גורם שתחי' חיי צער, אף שיהי' לה כל טוב, מ"מ באשה שייך למימר טב למיתוב טן דו.

ומה שהקשה על הח"ס דבארום מפסידה ג"כ דאין על האב חיוב, הנה אני מקשה להיפך, דבארום כל שלא הגיע חזמן ואינו חייב במזונותה א"כ מה הפסידה, והא תוכל להנשא לאחר, ואדרבא מזלה גרם שמת [כשהיא] ארוסה וחוזרת עכ"פ לבית אבי', וכשהי' נושא אותה ומת, לא הי' לה כלום מזונות, וגם מדווחת שמגיע לה כתובה מאתים כל שלא נשאת, וע"כ דלא תלוי בזה רק משום דטב למיתב טן דו, וכדאמרו בסוף האשה קמא דגבי ארוסה ג"כ שייך טן דו, וע"כ דברי הח"ס נכונים.

שוב התבוננתי מה דהגאון ח"ס לא הביא מכל נתארסה דאמרינן מזלה גורם אף דחוזרת לבית אבי', די"ל דכל נתארסה דאמרינן היא בשאין לה אב ונזונת מן היתומים דמשעה שנתארסה אבדה מזונותה מן ה^אין ושייך מזלה גורם, אבל שם דהאב קיים, דקתני השיאה וגרשה, הרי דהאב הי' משיאה אח"כ וגרשה, א"כ בנתארסה ונתארמלה לא הפסידה כלום דהרי חוזרת לבית אבי' וא"כ לא שייך מזלה גורם, ושפיר הביא ראי' דהרי אדרבא מזלה גורם דאם הי' מת כשנשאה לא הי' לה מזונות. מיהו יש לדחות ראי' זו, די"ל דשייך מזלה גורם שהרי הכתובה של האב, אבל אם היתה נשאת ומת הי' הכתובה שלה לרבנן ושייך מזלה גורם.

ובקושיית המהרש"א דאמאי לא דייק מרישא, י"ל ע"פ מה שנחלקו הפוסקים אי יש לה כתובה משני, והר"ן כתב בזה דיש לה כתובה משני, וכתב הב"ח דיש לומר כיון דיש לה שכר כתובה הו"ל מוחזקת, ואף דהב"ש דחה דבריו, כ"כ בגליון הב"ש דדברי הב"ח נכונים, ולפ"ז הרי אמרו בהמדיר דף ע"ו הכא מנה לאבא בידך, והיינו כמ"ש התוס' דחזקתה שלה לא מהני לגבי אבי' ע"ש, ולפ"ז כאן דתני

הח"ס עוד מהש"ס דכתובות המאיר את בתו וכו', לפי' הריב"ן אמאי אסורה, הא אעפ"י שמת הארום לא הפסידה מזונותי' שהרי חוזרת לבית אבי', אין זה אלא תימה לפע"ד, דאם הארום חייב במזונותי', כנון בהגיע זמן ולא נישא, א"כ הוא חייב מדינא, משא"כ האב דאין חייב במזונות בתו, וזולת באמור ובתורת צדקה, יעויי"ש בש"ע סי' ע"א, א"כ הפסידה הרבה, ובאמת נראה אף במקום דאין הארום חייב כלל במזונותי', ואין מפסידה כלל כעת, אפ"ה אמרינן דמזלה גרם להמית הארום לכל יתחייב במזונותי' אחר נשואי' וכפשטא דש"ס ביבמות דף ס"ד דקאמר ג"מ בין מ"ד מול גורם או מעיין גורם, דאירסה ומית, משמע אף במקום דאין הארום חייב מזונות כלל, מרסתם. וא"כ צדקו דברי הנוכ"י דהויא דהיא מפרנסת א"ע אחר מיתת אנשי' שלא בצער ובהרחבה, ע"כ דלאו מזלה גרם מיתת אנשי', עכ"ד.

כתובתה שלו, א"כ הוה כמנה לאבא בדרך ולא מהני שטר כתובה שלה לגבי אבי, ולכך לא נקט בכח"ג, אבל לעולם דלא הוה קטלנית עדיין, ולכך דייק מסיפא דנשאת דכתובתה שלה ושפיר דייק, ודוק היטב כי נכון היא, וכמדומה שהפלאה הרגיש בזה אבל אינו תחת ידי כעת והזמן כהול כי היום ח' תשרי תרכ"ד. והנה ביוה"כ הלז³) נפל ספק בדעת, אשה שלא חי' לה בנים ונתגרשה מבעלה ובעלה מת אם תחשוב קטלנית, כי באמת מתו בעלי, ואף שנתגרשה מ"מ חזינן שמת, ולא מיבעיא למ"ד מעיין גורם דוראי יש לחוש, ואף למ"ד מזל גורם מ"מ זה בנתגרשה, אבל כאן מת, שפיר יש לחוש אף שנתגרשה⁴), ולא עיינתי בזה ואני כותב מבחוי.

גליון ספר פני יהושע עמ"ס גיטין

מהגאון מוה"ר דוד דייטש אבד"ק עיר חדש זצ"ל⁵)

דף ו' ע"ב בד"ה תוס'. — מיהו בירושלמי [משמע ראסור לכתוב בלא שירטוט] דקאמר התם מהו לכתוב תרתי תלת מילי מן פסוקא, עכ"ל. ולכאורה יל"ד רמנא להו ברירושלמי איירי לענין שירטוט, שלא נזכר שם בירושלמי כלל אי איירי בשירטוט וא"כ י"ל דהא דמיבעיא להו היינו משום ראסור לכתוב שום פסוק מן התורה אלא ספר שלם כדאמרינן לקמן פ' הניזקין אין כותבין מגילה לתינוק להתלמד בו וכו', א"כ משמע ראפי' בשירטוט אסור לכתוב פסוק מן התורה. נ.ב. אולי ס"ל [לתוס'] כשיטת ראב"ן שכתב דוקא מגילה שהוא פרשה אבל פסוק א' או ב' או ג' כותבין, דהא בתלמוד ובפיוטים ובאגדה של פסח כותבין, וכי כתבין לא כתבין רק בשירטוט, עכ"ל הראב"ן בפ' הניזקין, וא"כ ע"כ לא מבעי' לענין ראסור פסוקי.

(3) כנראה שהוסף שורות הללו איזה ימים אחר שכתב כל הנ"ל, כי לפני זה סיים בדבריו שהיום ח' תשרי.

(4) בפתחי תשובה באהע"ז סי' ט' (אות ג') הביא בשם תשובת הרב"ז ח"ב סי' תרס"ח שנשאל באשה שמת בעלה ראשון וגשאת לאחר ונתן לה השני גט על זמן ומת בתוך הזמן אי אשה זו קטלנית, והשיב, דאם נתן לה גט במעכשיו כנהוג ברוב הגיטין הנמסרות לזמן, כיון שהגיע הזמן ולא בא הרי היא מגורשת למפרע, הילכך לא הוי קטלנית ומותרת להנשא לשלישי, עיי"ש. ועיין בשו"ת חסד לאברהם (להגאון מוה"ר אברהם תאומים) במהדו"ת אהאע"ז סי' ו', דפשוט לי' דלא שייך מעיין גורם דק באשה היושבת תחת בעלה, אבל אין לתלות המיתה שלאחר זמן, במעיין של אשה, יעוי"ש.

(5) הועתק מגליון ספר פני יהושע עמ"ס גיטין (פיורדא תקכ"ו) שהי' שייך להגאון הנ"ל, ועתה הוא ברשותו של ידידנו הנכבד הרבני החסיד הנגיד המפורסם מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. זכרה לו אלקי לטובה.

(6) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ה' קונט' ג' עמוד י"ז.

דף כ"ח ע"א בד"ה גמרא. — וההיא דבת ישראל הנשואה לכהן דאוכלת בתרומה, היינו משום דאיכא חזקה אחריתי שהאשה זו בחזקת היתר לאכילת תרומה עומדת ומספק אין אנו יכולין לאוסרה כיון דלא איתרע האי חזקה כלל, וחזקת היתר כי האי, ודאי חזקה אלימתא היא בכ"מ.

נ.ב. עיי' תשובת מהר"י ווייל סי' פ"ח שהקשה דאי נימא טעמא דמתני' דאשה בחזקת אכילת תרומה עומדת, א"כ אמאי לא עביר שם צריכותא דא"א גבי תרומה משום דאיכא חזקת אכילה, אבל גבי חטאת וכו', ולא הוי קשה מה שהקשו התוס' מספק חטאת העוף ע"ש. אמנם לכאורה קשה הא מצינו חזקת אכילת תרומה דהוי חזקה מעליא במס' כתובות דף כ"ד ע"ב הרי אתם בחזקתכם, ונראה דמהר"י מורה דחזקת אכילת תרומה הוי חזקה אלימתא, דק האי דבת ישראל הנשואה לכהן דאוכלת בתרומה מיירי אף דליכא חזקת אכילת תרומה, כגון בשעה שנכנסה לחופה היתה טמאה וקודם שנטהרה הלך בעלה למדינת הים באופן דליכא חזקת אכילת תרומה, אפ"ה אוכלת בתרומה, וזה מוכח מדנקט מתני' אוכלת בחזקת שהוא קיים, ולא נקט מטעם חזקת אכילת תרומה, א"ו דקמ"ל אפי' באופן דלא שייך חזקת אכילת תרומה, אפ"ה אוכלת בתרומה מטעם חזקת חיים.

דף מ"ה ע"ב בד"ה גמרא. — רתני ר' חנינא בר' דרבא מפשרוניה ס"ת תפילין ומזוזות שכתבן מין מסור נכרי כו' פסולין שנא' וקשרתם וכתבתם. לכאורה נראה דהאי דמייתי מוקשרתם וכתבתם, היינו לענין עבד אשה וקטן, משא"כ לענין מין וגוי בלא"ה פסול כיון דלא נכתב לשמה, ואפי' ישראל עומד על גביו נמי לא מהני דהא אמרינן בעלמא גוי אדעת' דנפשי' קעביר וכו'.

נ.ב. עיי' מנחות מ"ב ע"א תוס' ד"ה ואל ימול'.

דף נ"ד ע"א בד"ה תוס'. — תוס' בד"ה דם שנשמה וזרקו, וא"ת מאי קשיא לי' לר"מ והא לאו סתם משנה היא כו' עכ"ל, וכ"כ רש"י ז"ל דה"ה דהוי מצי לשנויי ד' יהודא היא כו'. ומאד נפלאיתי ואשתומם על דבריהם האיך אפשר לאוקמי האי ברייתא כר"י דהא קתני סיפא כמה דברים אמודים ביחיד אבל בציבור בין בשוגג בין במזיד חורצה, ואי ר' יהודה הא אשמעינן לי' דאמר טומאה הותרה בציבור, וא"כ למה לי' ציץ לרצויי, וצ"ע.

נ.ב. כוונת תוס' י"ל דיש לאוקמי' כר' יוסי [או] כר"ש דס"ל לקמן גבי נפלו ונתפצצו דלא קנסו שוגג, ור"ש ס"ל יומא דף ז' טומאה דחוי' בציבור, וכ"כ ר' יוסי ס"ל יומא דף ח' טומאה דחוי' בציבור.

(7) זה לשון התוס' שם — ותימה גבי ספרים ותפילין ומזוזות למה לי למעושי עובר כוכבים מוקשרתם וכתבתם, תיפ"ל דסתמא לאו לשמו קאי דפרק הניזקין פסל אוכרות שלא כתב לשמן וכו' ועיי' שם. (ועיין עוד בזה בשו"ת מהר"א הלוי ח"א סי' ל"ז ד"ה אמנם).

דף פ' ע"א בד"ה בא"ר. — יש לתמוה מאי דהא הימני' שייך בדברים העשויין להשאל כיון שלעולם יכול להוציא מידו, דאפי' מיתמי מפקינן בדברים העשויין להשאל וכו'.

גכ. ד"ה בא"ר הקשה מאי הימני' שייך בדברים העשויין להשאל. ולדידי נראה דהא בדבריהם העשויין להשאל נאמן המערער הוא דוקא שראהו עתה בידו בעדים, דאל"כ נאמן במגו דהחזרתי, והנה הא דכתבו תוס' לפ"ז מהימנינן לשליש אפי' בדברים העשויין להשאל מידי ג"כ שראהו עדים עתה בידו, דאל"כ אפי' לשיטת רש"י נאמן השליש דהא יש לו מגו דהחזרתי, והסמ"ע סי' קל"ג ס"ק ד' כתב שכ"מ שנזכר ראהו עתה בידו הוא סמוך לתביעה בב"ד, באופן שלא יוכל לומר החזרתי אח"כ, אבל כמה שמראה לב"ד אינו מזיק, דשובר בצדו, דהוא הראהו והוא אומד דלקחו, ע"ש. וא"כ מ"ש תו' ולפ"ז מידי ג"כ שעדים ראו סמוך לתביעת ב"ד לשיטת רש"י אינו נאמן דלית לי' מגו, אבל תוס' סוברים דאפ"ה נאמן משום דהימנהו דמסרו לידו לכתחילה, ולא חשש שמא לא יודמן עידי ראי' ויהי' נאמן במגו דהחזרתי, אלא וראי' דהימנהו, כנלע"ד.

דף פ' ע"ב בד"ה רש"י. — וראיתי להזכיר מילתא דתמיהא לי טובא על שיטת הרי"ף ז"ל שכתב דמתניתין דהכא דקתני ממזר מזה ומזה היינו כר"ע אבל חכמים אומרים אין ממזר מיבמה, והר"ן ז"ל הוסיף ליתן טעם דכיון דלחכמים לא שייך בשום צד ממזר דאורייתא לא מחמדו רבנן לומר הולד ממזר מזה ומזה. ונלע"ד קשה טובא על שיטת הרי"ף והר"ן ז"ל, דא"כ מאי שקיל ופרי הש"ס אמתניתין לאותובי אדר' המנונא אי לסיועי, ותיפוק לי' דלר"ע ודאי איתא לדרב המנונא, אע"כ דמתניתין אתא נמי כחכמים דר"ע, ואפ"ה מחמרי רבנן משום טעמא דמיחלפא באשה שהלך בעלה, ונחי דבגמ' דיבמות דף צ"ג מסיק הש"ס להדיא אמתניתין דהתם דהיינו דוקא כר"ע, היינו משום דהתם איירי ממזר דאורייתא כמו שהוכיחו שם התוס' להריא, אבל מתניתין דהכא משמע דהוי ממזר מדרבנן, ומטעמא דמיחלפא, וכ"כ שם התוס' להדיא ע"ש, ושיטת הרי"ף והר"ן ז"ל צ"ע.

גכ. ול"ג ררי"ף סובר דלמ"ר נכרי ועבד הבא על ב"י הוולד ממזר ה"ה יבמה לשוק ג"כ הוולד ממזר לרב רס"ל דלא תפסי קידושין ביבמה וכ"כ הרמב"ן יבמות דף מ"ט בשם ירושלמי פ' האומר ורלא כתוס' יבמות דף מ"ט, וא"כ י"ל סוגיא דנישין דמשוי ממזר מיבמה קאי למ"ר נכרי ועבד הבא על ב"י הוולד ממזר כיון דלא תפסי קידושין, א"כ ממילא מיבמה לשוק ג"כ הוולד ממזר כיון דלכ"ע לא תפסי קידושין וכשיטת הירושלמי, אבל הרי"ף פסק כמ"ד נכרי ועבד הבא על ב"י הוולד כשר, א"כ ממילא אף ביבמה לשוק לא תפסי קידושין מ"מ הוולד כשר, ותצא מזה ומזה, משום דמיחלפא באשה שהלך בעלה למ"י, ובזה מיושב קושית תוס' יבמות דף צ"א תוס' ר"ה הי'.

דרוש להספד על הגה"ק משינאווא זצ"ל

מהנאון מהרש"ם אבד"ק ברעזאן זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. ליל עשרה בטבת תרנ"ט ברעזאן.

והי' יחזקאל לכם למופת ככל אשר עשה תעשו כבואה וידעתם כי אני ד' אלקים (יחזקאל כ"ד). מאמר זה הוא הנושא לאסיפתנו היום הזה.

כי הנה אחרי אשר ששמענו השמועה המבהלת מפטירת הנאון הקדוש ר' יחזקאל הלברשטאם אבד"ק שינאווא ביום ב' ו' טבת, ועתה כימים שהי' חושך בעולם ע"י שהעתיקו ביום ח' טבת התורה ליוונית, וביום ט' מתו עזרא הסופר ונחמיה בן חכליה, ועתה הוא יום אשר סמך מלך בבל על ירושלים, נתאספנו להספיד את הגה"צ הנ"ל בהיות שקולה מיתת צדיקים כשריפת בית אלקינו.

ובשמואל (א', ר') ותאמר גלה כבוד מישדאל כי נלקח ארון אלקים. וימליך לענינינו עפמ"ש בכרכות י"ד שמעו אלי אבירי לב וגו' אלו בני מתא מחסיא דקא חזו יקרא דאורייתא תרי זימני בשתא ולא מיגיירו, ופירש"י שהיו מתאספין אלפים אנשים לדרשה דאדר ולדרשה דאלול ע"ש, הרי שזהו כבוד התורה שבישראל. וברש"י ומצ"ד (ר"ה י"ב פסוק כ"ב) עד למחנה גדול כמחנה אלקים, שכל דבר גדול ורב הכמות מתייחס על שם אלקים, כמ"ש עיר גדולה לאלקים. והנה אמרו חז"ל העומד בשעת יציאת נשמה מישראל חייב לקרוע הא למה זה דומה לס"ת שנשרף שאין לך אדם שאין בו תורה ומצות, והנה לא ישוו הכל בזה, כי אם אמנם שגם ס"ת שאין בו אלא ללקט בו פ"ה אותיות כמו פסוק ויהי בנסוע וגו' מצילין מפני הדליקה, בכ"ז הוא ס"ת פסול, ומי שמקיים כל התורה הוא כמו ס"ת כשר, ומי שהוא ת"ח ממונה לרבים דומה לארון אשר בו הרבה ס"ת כשרים ופסולים שהם אנשים הסרים למשמעתו, ומי שהוא שר אלפים וריבואות יתכן לכנותו בשם ארון אלקים מפני גדלו, וכמ"ש ל. וז"ש גלה כבוד מישדאל הוא כבוד התורה אשר בכל עת אשר נתאספו אל הגה"צ הנ"ל אלפי ישראל ברוב עם הדרת מלך ותורתו, וכ"ז אבדנו בהיות כי נלקח מאתנו ארון האלקים.

והיום הזה נתנבא הנביא (יחזקאל כ"ד), בן אדם כתב לך את שם היום את עצם היום הזה סמך מלך בבל אל ירושלים וגו', ומשול אל בית המרי משל ואמרת אליהם כה אמר ד' א' שפות הסיר שפות וגם יצוק בו מים וגו', הרבה העצים חדלק האש וגו', למען תחם וחרה נחוששתה, ויש להבין מהות המשל אל ענין החורבן. ויבואר בתקרא מ"ש (איכה ב') מה אעידך וגו', כי גדול כים שברך מי ירפא לך, והדבר יפלא שאם רצה להגדיל את השכר הי' ראוי לדמותו לכל העולם, ומדוע פרט רק את הים.

(1) העתקה מעצם כתי"ק הניע אלינו ע"י ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה משה חנוך העניך גרינפעלד נ"י. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

ונקדים מ"ש (בב"ק נ"ט) אליעזר זעירא הוי סיים מסאני אוכמי וקאי בשוקי דנהרדעא אשכחותו דבי ריש גלותא, א"ל מ"ש הני מסאני אוכמי, א"ל דקא מאבלינא על ירושלים, א"ל את חשיב לאתאבולי על ירושלים סבור ויהרא הוי וחבשוהו, א"ל גברא רבא אנא, א"ל מנא ידעינן, א"ל או אתון בעי מינאי מילתא או אנא בעינא מינייכו, א"ל בעי את, א"ל האי מאן דקץ כופרא (בוסר שבתמרים) מאי משלם, א"ל משלם דמי כופרא, והא הוי תמרי, א"ל משלם דמי תמרי, א"ל והא לאו תמרי שקל, א"ל אימא את, א"ל בששים (שמעריכין אילן זה עם עוד ששים אילנות וכמה שיופחת ע"י קציצת של זה כן ישלם), שלחו לשמואל, וא"ל שפיר קאמר ושבקהו. ויל"ר מדוע התאבל במנעלים של רגליו דוקא ולא בשאר מלבושיו, וגם מדוע לא הותר להתאבל אלא אדם חשוב שיוחשב ויהרא, וגם מדוע שאל כעת בשאלה זו דוקא, ברצותו להודיע להם שהוא ת"ח.

גם לבאר מ"ש במ"ק (כ"ה ע"ב) א"ל רב אשי לבר קיפוק ההוא יומא מאי קאמרת, א"ל אם בארזים נפלה שלחבת מה יעשו אזובי קיר, ליתן בחכה הועלה מה יעשו דגי חקק, בנחל שומף נפל חרבה (ובגמ' שלפנינו איתא חכה) מה יעשו מי גבים, א"ל בר אבין ח"ו דחכה ושלחבת בצדיקי, ומאי אמרת אמינא בכו לאבלים ולא לאבירה, שהוא למנוחה ואנו לנאנחה, חלש דעת' ואתהפוך כרעייהו. והמאמר יפלא, מה עלה בדעת בר קיפוק שהמשיל לשלחבת וחכה, וגם כבר אחז"ל במדה שאדם מודר מודדין לו, ותי' ראוי שיענשו בפיהם ומדוע נענשו בכרעיהם שנהפכו.

גם לבאר מ"ש (בב"ב ע"ג ע"ב) אמר רבב"ח לרידי חמו לי התיא אקרוקתא דהויא כי אקרא דהגרוניא ואקרא דהגרוניא כמה הויא שיתין בתי אתא תנינא בלעה אתא פושקנצא בלעה לתנינא סליק יתיב באילנא תא חזי כמה נפיש חילא דאילנא. וכל המאמר אומר ררשוני.

גם לבאר מ"ש ויאבק איש עמו וגו', בהאבקו עמו מלמד שהעלו אבק מרגליהם עד כסא הכבוד, וגם מ"ש במדרש הנעלם וירא כי לא יכול לו ויגע בכף ירכו אלו נדב ואביהו.

ונראה לבאר כ"ז בהקדם מה שביארתי ש"ס דחגיגה ג' ע"א דרש רבא מה דכתיב מה יפו פעמך בנעלים בת נדיב כמה נאים רגליהם של אומה זו בשעה שעולים לרגל, בת נדיב, בתו של אברהם אבינו שנקרא נדיב שנאמר נדיבי עמים נאספו עם אלקי אברהם וכו' שהי' תחלה לגדים, ויל"ר מדוע קילם דק רגליהם ולא את כולם.

ויבאר עפ"מ"ש פרשת ויצא ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו, ובחולין צ"א כתיב מאבני והדר כתיב ויקח את האבן שנעשו כל האבנים אבן א', ויש להבין למ"ל הנס הזה, ובכ"ר איתא שאמר יעקב אם מתאחים כל האבנים הם בניי ואם לאו אינם בניי, וגם זה אין לו מובן, וגם מ"ש ויחלום והנה סלם מוצב ארצה וגו', ורומז על ביהמ"ק, ובכ"ר סלם זה סיני, ואח"ז כתיב ויקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ד' במקום הזה וגו', וחזר ואמר אין זה כי אם בית אלקים וכו', והוא

מאמר כפול, וגם יל"ד על אמרו וישא יעקב רגליו וילך וגו', ומי לא ידע כי בחילוכו נשא את רגליו, ע"ש שנרחק, שנעשה קל ללכת, אבל למה לי' להשמיענו דבר זה. ונראה דהנה יעקב אבינו רצה שתהיה מטתו שלמה, וצפה ברוה"ק שיצאו מזרעו גם אנשים שאינם מהוננים, ותהי' מטתו פגומה, ואולם כבר אמרו חז"ל במד"ר פרשת אמור, ולקחתם וגו' פרי עץ הדר וגו', ובמד"ר שיש בני ארם שיש בהם תורה ומצות ויש מהם שאין בהם אלא תורה או מצות לבר, וערבי נחל אלו שאין בהן לא תורה ולא מצות, יבואו ויאגרו אלו עם אלו ויכפרו אלו על אלו, וזהו אם יהי' אגורה אחת, ולזה אמרו בש"ס דסנהדרין (ק"א ע"א) והשארתי אתכם אחר בעיר ושנים ממשפחה, א' בעיר מזכה כל העיר וכו', ואמרו חז"ל ביבמות (ק"ב ע"ב) חונה מלאך ר' סביב ליראיו ויחלצם, ויחלצם מדינה של גיהנם, ופי' מהרש"א רהכוננה שגם להסובכים ליראיו יחלצם, וכ"ה במד"ר פרשת ויצא פרשה ע', ובירושלמי פט"ז רשבת ה"ב, וכזה פי' הגאון מהרש"ק ז"ל מ"ש (הושע ב') והי' במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי ושמעו להם ראש אחר וגו', כי הנה מהיות הארם רואה איזה דבר יאמרו איש פלוני ראה, ולא יאמר עיני פלוני ראו, ואם הלך לא יאמר רגלי איש פלוני הלכו, וכן כל מעשה פרטי, על שם כלל האיש נקרא, כי כל רמ"ח אבריו הם כאחד, וכן כל כלל ישראל הם כאיש אחד, כמ"ש רש"י פ' ויגש בשם מד"ר כיעקב כתיב בשבעים נפש ובעשו כתיב שש עשרה נפשות, כי נפשות ישראל הם משורש האחרות, ולכן אם הצדיק עושה מעשה הטוב, אם ישראל מתאגרים עמו נקרא הרבה על שם כולם וזכותו מגין עליהם, וז"ש והי' במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי, בעבור כי שמו להם ראש אחד, וכזה פי' מ"ש גלמי ראו עיניך ועל ספרך כולם יכתבו, כי מה שאני עושה יכתב בספר על שם כולם, וסיום באומרו אם תקטול אליך רשע הוא רק בעבור ואנשי רמים סורו מני, ר"ל אם הם יסורו מהאגורה אז נתחייב מיתה, עכ"ל. וכזה ביארנו מ"ש תמותת רשע רע ושונאי צדיק יאשמו, וז"ש ויהי בישורון מלך בהתאסף וגו' יחי ראובן ואל ימות וגו'.

ור"ז יצא אל הפועל בימי ביהמ"ק שאמחו"ל בתענית כ"ז האריך קרבנו של ארם קרב והוא אינו עומד עליו שנא' תשמרו להקריב לי וגו', ולזה תקנו מעמדות, ואמרו שם אלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ וכו', ובמד"ר שה"ש בפסוק הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב לה, שהי' כ"ד משמורות כהונה וכ"ד של לוויה וי"ב משל גבורי ישראל, ועלו יחד ששים, ואנשי משמר היו מתענים מיום ב' עד יום ה' ומבקשים רחמים על ישראל והניין זכותם על כל ישראל, ונחשב לכל א' כאלו עומד בביהמ"ק על קרבנו, ובפרט בשעה שעלו לרגל מבואר בחגיגה כ"ו ע"א ובשעת הרגל נאמנים עם הארץ על התרומה, מנה"מ אמר ריב"ל ר'אמר קרא ויאסף כל איש ישראל כאיש אחד חברים, הכתוב עשאו כולם חברים, וברש"י נדה ל"ד ע"א דשמעינן מינה שבכל זמן שישראל מתאספין במקום אחד קרי לכולהו חברים, ע"ש. הרי שגם הע"ה שבהם היו נקראים חברים, ר"ל ת"ה, והוא בעבור שפשטה קדושת הת"ח על כולם בהיותם באגורה אחת, וכבר נודע

מ"ש חז"ל שמיום שחרב ביהמ"ק אין להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה. ובמנחות ק"י הנה ברכו וגו' העומדים בלילות אלו ת"ח שעוסקים בתורה בלילה וכו', כאלו נבנה ביהמ"ק בימיהם, ובהיות הע"ה אנודים עמהם להיות מתומכי תורה כתיב עץ חיים היא למחזיקים בה. וביארתי עפמ"ש במד"ד שה"ש ששים המה מלכות וגו' אלו ס' תתות של צדיקים שיושבים תחת עץ החיים בג"ע, וכבר אמרו למחזיקים בה, ללומדיה לא נאמר אלא למחזיקים בה, ומתן אדם ירחיב לו ולפני גדולים ינחנו, וגם המחזיקים יזכו לישב בחבורתם תחת עץ החיים, וז"ש עץ חיים היא למחזיקים בה, ושם במד"ר אמרו עוד, ששים המה מלכות אלו ס' מסכתות כי ע"י ס' מסכתות זוכים לזה, וגם למחזיקים בה יחשב כאלו למדו אותם. והנה ביארתי מ"ש בשבת ל"א בנכרי שבא אצל שמאי ואמר גיירני על מנת שתלמדנו כל התורה על רגל א' דחפו באמת הבנין, בא אצל הלל א"ל ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה ואידך פירושא זיל גמור, וביארתי שגם שמאי רמז לו רעיון זה, כי בבנין הבית של אבנים מסתתים אבנים אבני גזית, ובכ"ז גם אבנים קטנים נחוצים לסתום כל סדק, ועל שם כולם יקרא הבית, וכן הטיט והחול והמים, והרי קי"ל דהנותן אבן במקדש או בבהכ"ג עובר על לא תעשון כן, וקי"ל דאפילו נותן רק כל שהוא מהאבן עובר בל"ת והוא בהיותו בנין כאחד, אולם בהיות האבנים מונחים בגל לא נחשב אבן קטן או חלק מהאבן למאומה, וכן במצות התורה כשמקיים מצות ואהבת לרעך כמוך גם הנרועים מתעלים ע"י הגדולים שבהם, וזהו שדחפו באמת הבנין להורות לן רעיון הלז ברמז, והוא לא הבין שיחתו עד שהלך אצל הלל והודיע לו זאת בפירוש.

והנה הערבי נחל פ' ויצא (ועיין במגיה לעקדה פ' תצא) הביא בשם המחברים כי כמו שבאדם יש אברים נכברים כמו הראש והלב והעינים וכדומה, ויש אברים פחותים, והיותר שפלים הם הרגלים, כן בכלל ישראל יש שנקראים ראשי העדה ועיני העדה ומארי דידין, ויש שהם בחינת רגלי העדה בהיותם הנבזים והשפלים שבתוכם, ע"ש. וכאשר ביקש יעקב להיות מטתו שלימה שיוזכו גם אותם שהם בחינת רגלים להתעלות ולא ירח ממנו נדה, לקח מאבני המקום ואמר אם מתאחזין האבנים הם בניי כי אז יאגדו אלו עם אלו ויכפרו זע"ז, הראהו הקב"ה מקום המקדש כי שם יצא רבר זה אל הפועל שע"י המשמורות והמעמדות זכו כל ישראל, ובפרט בהיותם עולי רגלים הכתוב קראן כולם חברים. וכן הראהו הר סיני כי גם בזמן שאין ביהמ"ק קיים יהי' ד"ז ע"י הת"ח שבהם שנחשב כאלו נבנה בהמ"ק בימיהם ע"י עסק התורה בלילות, וז"ש ויקץ יעקב משנתו, ובב"ר אמרו ממשנתו שנודע לו פתרון החלום ואמר אכן יש ד' במקום הזה מקום המקדש, והוסיף לבאר באמרו אין זה כי אם בית אלקים, ר"ל כי כמו בנין הבית כל חלק נחשב כקטן כגדול והנותן חלק כ"ש מהאבן עובר בלאו כנותן כולו, כן הדבר הזה, ובהיות כן נודע לו כי גם אותן שהם בחינת רגל יתעלו ויהיה מטתו שלימה, לז"א וישא יעקב רגליו וגו', בהיות גם היותר גרועים בבחינת רגל, ינשאו. ובזה ביארתי מ"ש פ' תולדות וירח את ריח בגדיו וגו', ובב"ר ריח בוגדיו, ויאמר ראה ריח בני כריח שדה וגו', ובב"ר זה שדה של תפוחים, ובתוס' תענית

דף כ"ט ע"ב הביאו בשם מד"ר שהי' אתרונים, והוא עפמ"ש"ל כי באגודת האתרוג והלולב מתעלים גם הערבי נחל, לכן גם בוגריו הריחו בריח של ג"ע, כמ"ש רש"י.

וזהו שאמר רבא, מה יפו וגו', כמה נאים רגליהם של אומה זו, ר"ל גם אותן שהם רק בחינת רגליהם נאים בשעה שעולין לרגל שעשאן הכתוב כולן חברים בהיותם נאספין יחד, ולדבר הזה זכו ע"י אברהם, והוא עפמ"ש במד"ר שה"ש אחות לנו קטנה וגו', זה אברהם שאיחה כל העולם כאחד, ובס' אורח לחיים מבעל עוללת אפרים פי' בזה מ"ש חז"ל בסוף פרק א' דב"ב מרגליות טובה היתה תלויה לאברהם בצוארו וכל מי שרואה אותו נתרפא, כי המרגליות בהיותם חרוזים כחוט גדולים וקטנים גם יחד יתנאו בהם, ואברהם נטע בתוך לבות אנשי דורו ענין האחדות בצדקתו, כמ"ש אחד היה אברהם, לזה יכונה בשם מרגליות טובה ע"ש, אבל לא זכה לזה עד ימי זקנתו שנעשה שליט בעולם כמ"ש ואברהם זקן בא בימים וד' בירך את אברהם בכל שהמליכוהו כל האומות עליהם, כמ"ש בב"ר ורש"י, והענין הוא עפ"מ שביארתי מ"ש ת"ח מרבין שלום בעולם וכו', אל תיקרי בניך אלא בוניך שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול, כי הנה אוחז"ל כל מי שיש בו יר"ש דבריו נשמעים, והוא כי עינינו רואות אם האיש ואשתו מכבדים זא"ז אז גם המשרת והמשרתת ישמעו לקולם ומוראם על פניהם, אולם אם האיש ואשתו יחרפו ויבזו זא"ז אז נקל כבודם גם בעיני משרתיהם, וכן החומר והצורה הם בבחינת זכר ונקבה כמ"ש בעקדה פ' בראשית, ואם החומר נכנע אל הצורה לשמוע בקול ד', אז גם לאחרים דבריו נשמעים, וזה ענין השלום בעולם שהת"ח מרבים אותו, והוא רע[עין] שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול, כי בהיות הת"ח עצמן נכשלים בדברי ריבות שבין החומר והצורה אז אין דבריהם נשמעים ולא תשיג ידם להרבות שלום בעולם, וכבר אחז"ל מאי דכתיב עושה שלום במרומיו אלו מיכאל וגבריאל שהם אש ומים, ואחז"ל הרואה קדירה בחלום יצפה לשלום, שנאמר ד' תשפות שלום לנו, ר"ל כעין שפות קדרה (ועי' בס' אור דוד בפירושו ריש מגילת אסתר), ושמעתי בשם רע"א שפירש כי האש והמים הם מתנגדים זל"ז בטבעם והפכיים, ובבישול הקדרה המלאה מים אצל האש מתהווה שלום בינותם, ולכן נמשלה התורה לאש ומים לרמז על שלום החומר והצורה המתהווה ע"י תורה. ולמעלה זו זכה אברהם בימי זקנתו שנעשה שליט ביצרו ומסר הקב"ה בידו גם ה' אברים שאינן ברשותו של אדם כדאיתא בנדרים ל"ב. וז"ש ואברהם זקן וגו' וד' בירך את אברהם בכל, ודרשו חז"ל ששלם ביצרו, ועי"ז נעשה מושל ושולט בכל העולם שהיו סרים למשמעתו והמליכוהו עליהם, וכן כל הת"ח כל זמן שמזקינן רעתם מתיישבת, ולז"א בתענית ט"ו, מורידין לפני התיבה זקן ורגיל ואומר לפניהם דברי כבושין כי אז דבריו נשמעים.

וז"ש (בב"ב ט"ז) היש בה עץ, צדיק ששנותיו ארוכות כעץ ומגין על דורו כעץ, והוא בעבור שאם שנותיו ארוכות כעץ דבריו נשמעים, ועי"ז מגין על דורו, וע' ברש"י דברים בפסוק ואשימם בראשיכם והג"ה שם ותבין, וז"ש שאל וגו' זקניך ויאמרו לך, ובאיוב ט"ו גם שב גם ישיש בנו כביר מאביך ימי, וכתוב (שם

ל"ב) אמרתי ימים ידברו ורוב שנים יודיעו חכמה. וז"ש מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב, בתו של אאע"ה וכו', כי ממנו נמשך שורש האחדות, ועי"ז נאים רגליהם של אומה זו כשעולים לרגל שמתעלים בעבור הגדולים שבתוכם. ולכן בהלחם יעקב עם שרו של עשו וביקש השר לשלחו ע"י הגרועים שבזרע יעקב אמרו שהעלו אבק מרגליהם עד כסא הכבוד, ר"ל מאותן שהם רק בבחינת רגלים, ונצחו יעקב בחיות גם הם מתעלים עד כסא הכבוד בזכות הצדיקים והת"ח שביניהם שהם מרכבתו של מקום כמ"ש בב"ר ורש"י סו"פ לך והם כסא כבודו וז"ש עד כסא הכבוד, ואולם כבר נתבאר כי רק ע"י הת"ח וצדיקים הזקנים השלימים ביצרם יתפעל הדבר הלו, וכבר אחז"ל בסנהדרין נ"ב וכבר היו משה ואהרן מהלכים בדרך ונרב ואביהו אחריהם, אמר נרב לאביהו מתי ימותו שני זקנים הללו ואני ואתה ננהיג הדור, הרי שהם זלזלו בכבוד הזקנים וחשבו כי ממשלת הילדים טובה מהם, לז"א וירא כי לא יכול לו ויגע בכף ירכו אלו נרב ואביהו.

ובזה יבואר מאמר רבב"ח (ב"ב ע"ג) הנ"ל, כי אחז"ל בכל יום בת קול יוצאת מהר חורב ואומרת אוי להם לבריות מעלבוניה של תורה, והוא כי כל אדם בידו לזכות לכותרה של תורה ולחיות בחבורת ס' כתות של צדיקים שיושבים תחת עץ החיים בג"ע, ע"י ס' מסכתות, בהיותו שוקד עליהם או לפחות בהיותו מתומכי תורה ואוהבי ת"ח ולהתאגר באגודתם, ונודע כי הצפרדע משמעת קולה תמיד ולזה כינה את הכת קול בשם אקרוקתא, ואמר לרדי חזי לי ההוא אקרוקתא רהויא כי אקרא דהגרוניא וכו' ששים בתי, רומז אל הכבוד המעולה של ס' כתות הנזכרים, ובהיות בני האדם מזלזלין בכבוד הזה להשליכו אחר גיוס, אין לך עלבון גדול מזה, והוא רק בעבור כי התנין הוא הנחש הוא יצה"ר מעוור עיניהם להיות הולכי חשכים ואין נוגה להם, וז"ש אתא תנינא בלעה, ואם יאמר האדם כי יצרו גובר עליו ואין בידו לנצחו, הנה תשובתו בצדו כמ"ש חז"ל בראתי יצה"ר בראתי תורה תבלין, והמקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו וכו', ואוחז"ל שחורות כעורב שמשחיר פניו עליהם כעורב, ולז"א אתא פושקוציא בלעה, ולד"ז יוכה ביותר הת"ח וצדיק הזקן כמש"ל, ולז"א סליק יתיב באילנא, ר"ל מי ששנותיו ארוכות כעץ, וז"ש תא חזי כמה נפיש חילא ראילנא, ר"ל כמה יגדל מעלת צדיק הזקן שברור.

ובזה יבואר הא דאמר בר קיפוק אם בארזים נפלה שלהבת וכו' לזיתן בחכה וכו', שכבר נתבאר כי מעלת הצדיק בהיותו עושה שלום בין הכחות ההפכיים בחומרו וצורתו שהם מתנגדים ול"ז כאש ומים, כי אוחז"ל בסוטה כ"א דהעבירות נמשלים למים והוא החומר, אבל הצורה שואפת לעלות למעלה כמו יסוד האש, וחשב הוא כי מעלתו רק בהיותו בחיים אבל כיון שמת נעשה חפשי מן המצות, ולז"א אם בארזים נפלה שלהבת, ר"ל יסוד האש, ואם לזיתן בחכה וכו' בנחל שוטף נפלה חרבה, ר"ל יסוד המים, וא"ל בר אבין ח"ו בצדיקי מי איכא, ובכ"ז טעה גם הוא שהשוותו לאבירה ואמר הוא למנוחה, ולא כן הוא כי הצדיקים

גם במיתתן קרוים חיים, ואחז"ל ת"ח אין להם מנוחה לא בעה"ז ולא בעה"ב שנאמר ילכו מחיל אל חיל, כי בהיותם קבועים בתורתם בזמניהם שיעורים תמידים כסדרן מחשבתם כמעשה וכן במוותם יגדלו ויעלו למעלה למעלה כאלו עושים שלום בין כחות המתנגדים בחומרם וצורתם, אבל ההבדל הוא, כי בחייהם גם אותם שהם בחינת רגלים זכו בהיותם אנודים עמהם, ולא כן במוותם נפרדו מאת החיים ונתפרדה החבילה, ולאשר בר קיפוק וכר אבין לא הבינו רעיון זה, לכן אתהפך כרעייהו שנתמוטטו רגליהם לרמוז כי רק בבחינה זו הי"ל להספירו.

ועפ"ז יתבאר המאמר דב"ק נ"ט הנ"ל, כי הנה אליעזר זעירא התאבל על חורבן ביהמ"ק בהיותו מבין ויודע ההפסד שנתהווה ע"י החורבן, שבחיות ביהמ"ק קיים, גם רגליהם של ישראל, ר"ל האנשים הגדועים שבתוכם נתעלו, ולכן סיים מסאני אוכמי על רגליו, ובהיות רעיון זה לא נודע לכל כי אדרכא הע"ה שונאים להת"ח, כמו שאמר ר"ע בפסחים מ"ט כשהייתי ע"ה הייתי מנשכו כחמור, ובהיותם מוברלים מהת"ח ושונאים ככר נתבאר כי שונאי צדיק יאשמו, ורק לפעמים יאהבו ויזכו על ידם, לזה חשבו זאת ליוהרא וחכשוהו, ולזה שאלם מאן רקץ כופרא וכו', כי נודע שהצדיק נמשל לתמר כמ"ש צדיק כתמר יפרח, ואחז"ל מה התמר אין לו אלא לב א' כן הצדיקים וכו', והבוסר שלא נגמר אבל בכ"ז אם יוגדל יהי' גם הוא תמר וכן כל אדם כי לא ירח ממנו נדח בזמן שביהמ"ק קיים ובעלייתם לרגל נעשו כולם חברים, ובהיות בביהמ"ק ששים משמורות זכו כל ישראל על ידיהם ונעשה להם כאלו עמדו על קרבנותיהם, והתמיד ה' מכפר עליהם בכל יום ערב ובוקר על עבירות של לילה ויום כמ"ש במד"ר פ' פנחס, לכן גרול ההפסד בחורבנו גם לאותם שהם בחינת רגלים, ולז"א שמשלם בששים ורמוז אל הרעיון הנכבד הלז, ולכן שבקוהו.

וז"ש גדול כים שברך וגו', כי כל הנחלים הולכים אל הים וגו' שם הם שבים ללכת וגו', כמ"ש בקהלת א', ויען כי כל השפעות שבעולם נמשכו מביהמ"ק משוש כל הארץ המשיל חורבנו אל שברו של ים, כי כאשר נקרע הים כתיב ויבקעו המים שנבקעו כל מימות שבעולם, יען כי הוא מקורם ועיקרם, וכן נוגע חורבן ביהמ"ק לכל העולם. ולאשר כי בזמן המקדש נעשו כל ישראל חברים והושוו כל הכחות המתנגדים כאש ומים ונתאחדו, כמ"ש ולא אמר אדם צר לי המקום, וכמ"ש סנהדרין ז' כר רחימתין עזיזא אפותיא דספסורי שביבן, לזה המשיל הנביא באמרו שפות הסיר שפות וגם יצוק בו מים וגו', ד"ל כי כמו שהקדרה עושית שלום בין האש והמים, כן נתהווה השלום ע"י המקדש, ועתה הרבה העצים הגדל האש וגו' למען תחם וחרה נחושתה, ר"ל שיתבטל השלום בעולם, וכמ"ש ואתכם אזרה בגוים וגו' ואין שלום.

ולאשר אחז"ל ר"ה י"ח מאי רכתיב וכו' צום השביעי שבו נהרג גדליה בן אחיקם וכו', ללמדך ששקולה מיתתן של צדיקים לשרפת בית אלקינו, ובפרט צדיק זקן שהי' שנותיו ארוכות כעץ והגין על דורו כעץ, ועתה כי נלקח ארון האלקים אשר בו היו אלפים ורבבות ס"ת מאתנו, גדול כים שברינו, כי כל הנחלים

אשר נמשכו מן הים הגדול נפלה בהם, חרבה וניתק הקשר והותרה האגודה ואין שלום, לכן ביום הזה אשר בו סמך מלך בבל על ירושלים יש לנו לקונן ולהספיד על אשר הצדיק לדורו אבד ונתן למוט רגלינו ח"ו, ואין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים, וכמ"ש אם אמרתי מטה רגלי חסדך ר' יסעדיני.

ואל תדמו בנפשותיכם כי אחרי שהי' זקן ושבע ימים קרוב לתשעים שנה, מה יש לנו לזעוק ולדאוג, האם לעולם יחיה ולא יראה מות, אבל הנה בשמואל ב' כתיב ויקונן דוד על שאול וגו', ויאמר ללמד בני יהודה קשת הנה כתובה על ספר הישר, וביארתי עפ"מ ש בשל"ה פ' נח לבאר ענין אות הקשת שתמהו רבים כי הלא הוא ענין טבעי בהיות השמש בצד א' ולעומתו הענין יתהווה מראה הקשת, וכן תמהו על ענין הליקוים של המאורות, וביאר עפ"מ ש בש"ס דשבת ל"ב מאי דכתיב כי יפול הנופל ממנו תנא דבי ר"י ראוי הי' זה ליפול מששת ימי בראשית אלא שמגלגלין זכות ע"י זכאי ומגלגלין חוב ע"י חייב, ופירש"י כי הקורא דורות מראש צפה והביט מראשית הבריאה באיזו יום ובאיזו שעה יהי' הדור או האיש חייבים ויתגלגל על ידו החיוב, וכן בענין הקשת והליקוים, מראשית הבריאה צפה והביט הקב"ה בדורות החוטאים וייסד הטבע כפי מצב הדור, ואם תקשה לך לפ"ז על הבחירה, כבר ביאר הרמב"ם ושאר מחברים שאין ידיעתו כידיעתנו, ע"ש היטב. והנה בשאול כתיב בד"ה (א, י) וימת שאול במעלו אשר מעל וגו', וחשבו ישראל מה לנו לקונן עליו ואיהו ראפסיד אנפשיה, לזה אמר דוד, ללמד בני יהודה קשת, ר"ל הביטו אל אות הקשת אשר הגם שמתהוה מאליו בטבע הבריאה ובכ"ז הוא אות לבני מרי, ובדורו של חזקי' ודורו של רשב"י לא נראה הקשת, והוא מפני שמגלגלין חובה ע"י חייב, וזה נלמד מדכתיב כי יפול הנופל, ובש"ס דע"ז כ"ה איתא ספר הישר זה משנה תורה דכתיב בה ועשית הישר והטוב וגו', לזה אמר הנה כתובה על ספר הישר והוא מ"ש כי יפול הנופל, ומקרא זה מלמדנו שמגלגלין חובה ע"י חייב. וכן הרבר הזה בנושא שלנו, כי הגם אשר הגה"צ הזה הי' זקן ושבע ימים, אבל עלינו לפחד ולראוג על אשר נתגלגל החוב הזה ע"י חייבים שבדורינו זה, ומי יודע מי המה החייבים, ומי יאמר זכיתי לבי שחרתי מחטאתי, וכולנו נדאג ונפחד אולי אשמים אנחנו בדבר הלז. ויומלץ לענינינו מאמר (ידמ"י) אוי לי על שברי וגו' בני יצאוני ואינם, והוא כמ"ש אל תקרי בניך אלא בוניך, כי בעבור שהת"ח מרבים שלום הם בחינת בונים, כי בבנין הבית ניכר מעלת השלום והאחדות כמו שביארנו למעלה, וכבר אחז"ל במדרש שה"ש בפסוק דודי ירד לגנו, וירושלמי פ"ב דברכות, לכל יש תמורה ות"ח שמת אין לו תמורה, וכל צדיק נכוח מחופתו של חבירו כדאיתא בב"ב ע"ה, כי כל א' יש לו עבודה מיוחדת שאין לחבירו, וז"ש בני יצאוני ואינם.

ומעתה נשוב אל המקרא אשר בו הנושא, והוא מאמר והי' יחזקאל לכם למופת ככל אשר עשה תעשו בבואה וידעתם כי אני ר'. והוא עפ"מ ש בסנהדרין ל"ז הגי' בריוני דהוי בשבבותי דר' זירא דהוה מקרב להו כי היכי דניתדרו

בתיובתא והוה קפדי רבנן, כי נח נפשי דר' זירא אמרי עד האידנא הוה חריבא קטין שקיה דהוה בעי עלן רחמי השתא מאן בעי עלן רחמי הרהרו בליביי ועברו תשובה. וכן הוא תכלית אסיפתינו להספיד את הצדיק הזקן שבדור אשר נשית אל לבבינו כי בהיותו בחיים חיותו הרבה תורה ומצות ותפלות והגין על אנשי דורו, ובטח התפלל בכל עת על כלל ישראל, וכבר הזכרנו מאמר חז"ל שכל צדיק נכוח מחופתו של חברו, ות"ח שמת אין לו תמורה, ועתה מי יעמוד בפרץ לגדור גדר התורה ומי יבקש עלינו רחמים בבחינתו וצדקתו ומסירת נפשו כאשר נודע לכל מכירו ויודעיו כי מעורו לא נח ולא שקיט יום ולילה לא שבת מעבודתו בתורה ותפלה וצדקה וגמ"ח ויראת חטאו מדרק בכל דקדוקי העבודה, והנה"צ מצאנו זצ"ל העיר בתשובות ד"ח עליו שאפילו יהבי לי' כל חללי דעלמא לא הוציא דבר שקר מפיו, ועתה פרח לו איש האמת. וע"ז יש לנו לדאוג ולבכות ולשוב אל ד' באמת, ולהתאמץ להוסיף לשקור על דלתי התורה והאמת, וז"ש והי' יחזקאל לכם למופת הוא הנה"צ ד' יחזקאל, ככל אשר עשה תעשו, הבה נתחכמה אשר גם אנחנו נלכה באורחותיו, כבואה וירעתם כי אני ד' אלקיכם, כי זה תכלית כל לימוד התורה לידע ולהודיע שיש אלוקי בעולם המשגיח בכל רגע במעשינו, ונבוש ונכלם מפניו ותהי' יראתו על פנינו, ובזה יגן זכות הצדיק הנפטר בעדינו וילין בעדינו לטובה, אכ"ר.

כעתירת הבא עה"ח,

חק' שלום מרדכי הכהן אבר"ק הנ"ל

לשאלת רבים

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו.

המחירים הם:

כרך א', ב', ג', — חמש עשרה דאללער בעד כל כרך

כרך ד', ה', ו', ז', ח', — עשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת

כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

שני מכתבים מהגה"ק משינאווא זצ"ל¹

ב"ה. יום ד' לס' זאת חקת התורה.

שו"ר לכבוד ידידי ה"ה הרבני המופל' הנביר המפורסם הנכבד
כש"ת מו"ה שמואל שטערן נ"י והרבני המהולל הנגיד מו"ה מאיר
ווידער נ"י והרבני המופל' ירו"ש מו"ה אשר ישעי' הירש נ"י וכבוד
הישיש הנגיד המפורסם הנכבד כש"ת מו"ה משה חיים שפירא נ"י.

הנה מה מאד נכמרו רחמי על ידידי היקרים מו"ה נפילתי מנחם שפירא ובנו
מו' אהרן נ"י, לזאת הנני לעורר אתכם יהמו נא רחמכם ותעבירו על מדותיכם
ותשיבו עמהם בכל מה דאפשר, וידוע שכל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל
פשעיו והמרחם על הכריות מרחמין עליו מן השמים. והגם כי אדם כהיל על ממונו
והגיע לכם הפסד גדול, אבל גם הם לא ברצונם עשו לגרום הפסד לעצמם
ולאחרני, רק גלגל החזור עבר עליהם ונדלדלו, מחויב כל אדם לרחם ולא להיות
חלילה מאותן הנאמר עליהם² אשר הכית רדפו, אך להעביר על מדותיו ברחמים,
והי' שלו'.

כנפשכם ונפש המצפה להרמת קרן ישראל במהרה,
הק' יחזקאל שרגא הלברשטאם

* * *

ב"ה. יום ו' עש"ק ויקרא תרנ"ג לפ"ק.

שלו' לאהו' ה' המרום הנגיד ומפורסם מו"ה שמואל שטערין נ"י
רח"ק דק' קורמא יצ"ו.

הנה כפי אשר הי' נראה לי מאז הכרתי את הרב דקהילתכם, הי' הדבר בעיני
למצוה גדולה שתקבלו איש בקי בתורה להיות מו"ץ בקהילתכם יצ"ו, והגם
שמעלתו אמר לי כי יש לו הורמנא מהרב מסטראפקוב, אך ירעתי כי מוכ"ז הוא
יודע להורות יותר ממנו, ופעמים שמזדמן דבר קשה להורות, צריך למורה
מומחה. אך עתה ששמעתי שפסק באוואז שהונחה בכראש רעהר קודם מליחה
ואח"כ הוסק התנור ונתחממה עד שהרגישו ריח בעת שפתחו . . . שם אוואז,
ושאלו את הרב, ואמר שימלחו אותה . . . הוא אינו יודע בין ימינו לשמאלו ואסור
לשאל אותו שום שאלה לא גדולה ולא קטנה כי דבר זה אפי' קמן הלומד יו"ד
יודע זאת שכיון שנתחמם כ"כ עד שהרגישו ריח, הוא טריפות גמור, ואפי' לא הי'

(1) ב' המכתבים הללו הועתקו מכת"ק. המכתב השני קרוע קצת, לכן חסרים בו
איזה תיבות. — פאקסימיליא ממכתב הראשון לחלן בעמוד הבא.
(2) תהלים ס"ט פסוק כ"ז.

חק' יחזקאל שרגא חלברשטאם

והיום פני יצחק ברוך על שמונת והגדל יצחק הססס וברוך אצלה
 גם הם לא כהנאס קצין אצלו הססס אצלם ואחריו
 בן יצחק החומר קצין אצלו ונאחזו מחנה על יצחק אחר
 ולא להיות חלילה מאותן הנאמר אצלו יצחק יצחק הכינה
 רבסו אק אחריו על אחריו ברוחם והי אלו
 ברוחם ואלו חלילה אחריו בן יצחק ברוחם
 ויחזק אחריו אחריו

פאקסימילא ממכתבו של הגה"ק משינאווא וצ"ל המונח בגנזי וידינו הנכבד הרבני החסיד הנגיד המרום מו"ה הגני' יום טוב ליפא לעפקאוויטש נ"י והגיע אלינו בהשתדלות ידידנו האברך החשוב היקר והעולה מו"ה יעקב חיים יוחנן לעפקאוויטש נ"י מקדית יואל במאנראו, ניו יארק. ישאו ברכה מאת ר'.

מכתב מהגאון מוה"ר שלמה קלוגר מבראד צ"ל

בעזה"י. יום ב' ויגש תרכ"ב לפ"ק.

שלו' וכ"ט סלה לכבוד ידידי הרב הגאון הגדול החרף ובקי
המפורסם כש"ת מוהר"ר נחום ראובן נ"י אב"ר דק' רישא
והקרייז', וכבוד הרב החרף המופלג החכם השלם מו' יצחק חיים
נ"י מ"ץ דק' הנ"ל² יע"א.

הנה מכתב ידידי קבלתי אמש, והנה דבריהם נכונים מאוד דהנה ודאי כיון
דהמקוה לא נעשה בעיון מפי חכמי קהלתכם, ודאי פסולה, וגם כיון דהוי תקנות
הקהלה ורוב הקהלות [נחגו] דצרכי העיר הוי מבית המרחץ, אין ביד יחיד לפרוץ
גדר לעשות לו מקוה ולהיות מזיק לצרכי הרבים. וחזק מזה אני מוסיף, כיון
דהמרחץ הוי של נכרי, נהי דעתה שכרוהו ישראל, מ"מ כיון שיהיו מורגלים
הנשים לטבול שם, גם אם יסתלקו השוכרים יבואו לטבול שם, ובאמת אין להנכרי
נאמנות על המקוה כמ"ש ביו"ר סי' ר"א, לכך ודאי המקוה פסולה, ואף אם יבא
איזה ישראל לעשות לו מקוה בביתו נמי פסולה, מטעמים הראשונים, לכך ידעו,
הנשים שיטבולו שם, רין נדות יש להם, וצריכין הבעלים לפרוש מהם כנדות ממש.
ואם יש בירכם כח לגזור בחרם ואינו נגד גזרת הקיר"ה, ודאי עשו כן, ותבא
עליכם ברכה, ואני תפלתי בפי', שהוא ית' יהי' בעזריכם להוציא דעתיכם לפועל,
וכל אנשי קהלתכם ישמעו וייראו, והשומע לדברינו ישכון בשח ושאנן ותבא
עליהם ברכת טוב.

כנפשמ ונפש המעטיר,

שלמה קלוגר

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ו' קונט' ד' עמוד ו"ד. — אפריון נמטי' לנכדו הב'
החתן המופלג היקר והנעלה כמר בן ציון שלמה הלברשטאם נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר
זצוק"ל הי"ד, שהמציא לנו מכתב זה. ישא ברכה מאת ד'.

(2) הוא הגאון מוה"ר יצחק חיים וואלערשטיין זצ"ל. — נולד בשנת תק"פ בערך
לאביו הגאון מוה"ר ארי' ליבוש אבד"ק סטריזוב. בשנת תרט"ז נתקבל לראב"ד ק' רישא.
נסע בתמידות להסתופף בצל כ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע. נדפסו אליו כמה תשובות
בשו"ת שואל ומשיב. נלב"ע ביום י"א ניסן שנת תרמ"ב לפ"ק.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש
ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת
המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

בענין אפקעינהו רבנן קידושין מיני

מהרב הגאון מוה"ר עקיבא סופר אבד"ק פרעשבורג ז"ל

ב"ה. פה פ"ב ג' רחנוכה תרפ"ט לפ"ק.

בימי חנוכה אורה ושמחה, לידידי הרב הגאון המהולל אוצר בלום,
ערוגת הבושם, נודע לשבח כש"ת מו"ה אשר אנשיל מיללער נ"י
אברק"ק פעטראזשעני במדינת ז"ב יצ"ו.

אחדשה"ט וש"ת. הגיעני מכתבו היקר וגם לרבות מנחתו הטהורה, מנחת
אשר" ספרו היקר אשר בשמו יקבנו, "לחם אשר" עה"ת אשר הו"ל, מאשר
שמנה לחמו לחם זו תורה סערא רלבא בו רברי אגרה מושכים את הלב וטעמתי
מנועם צוף רבש אמרותיו מילי רבסומין וגם לרבות שדר לן חורפי' עלה לתרופה
מספרו, "שמן אשר" חידושים והלכות אשר בדעתו להביאם על מכבש הרפוס
ואהבה דוחקת לפנות מעסקי המרובים לעבוד בין בתרי רבריו והמה כשמן הטוב
שמן ששון רברי תורה המשמחים אלוקים ואנשים כי ידיו רב לו בפלפל וסברה
ישרה לבאר כל חמירא בהלכתא גבירתא ראיכא למשמע מיני' ואמינא לפעלא
טבא יישר יזכה לברך על המוגמר ויפוצו מעיינותיו חוצה להנות בהם בנ"א יעשה
חיל בתורה להגדיל תורה ולהאדירה עד זקנה ושיבה טובה.
כאונ"ה ונפש ידירו הרוש"ת באהבה,

הק' עקיבא בחג' מהרשב"ם זצ"ל

וכדי להראות שחביבין עלי דבריו ארשום פה מה שראיתי שחביא בספרו
"שמן אשר" רברי הט"ג שהקשה על ר' יוחנן דאמר [גישין דף י"ז ע"א] תתקנו
זמן בגישין משום שמא יחפה על בת אחותו, הלא אף לאחר תקנה מה הועילו
חכמים בתקנתן דעדיין יכול לחפות עליו שישלח לה גט ויבטלו לאח"כ למ"ד
בטלו אינו מבוטל משום דאפקעינהו רבנן קידושין מיני' כגישין ל"ג, ותירץ דלא
יחפה באופן זה כי אז יהי' כל בעילותיו בעילות זנות. וע"ז הקשה מעכ"ת נ"י
תינח כנשואה, בארוסה מאי איכא למימר. והנה תקושיא אשר הביא משם הט"ג,
היא קושית תוס' בדף ל"ג כגישין, ומה שתירץ משום דלא יחפה כדי שלא לעשות

(1) נולד בשנת תרל"ח בק"ק פרעשבורג לאביו הגאון מוה"ר שמחה בונם סופר
אבר"ק פרעשבורג זצ"ל בעל שבט סופר, ונתחנך על ברכיו. כשהגיע לפרקו נשא אשה
בת דורו הגאון מוה"ר יצחק ליב סופר מררההביש בעל סופר מהיר. בשנת תרס"ז לפ"ק
מילא מקום אביו כאבר"ק פרעשבורג, ובשנת ת"ש לפ"ק עזב את עיר פרעשבורג ונתיישב
באה"ק בעיה"ק ירושלים. נדפס ממנו שו"ת דעת סופר, וספר דעת סופר עה"ת. נלב"ע
ביום ב' כסלו שנת תש"ך לפ"ק, ומנ"כ בהר המנוחות בירושלים עיה"ק. —מכתב זה הגיע
אלינו מאת ידידנו הדגול הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטטערער נ"י
מאנטווערפען. ברכת התורה יחולו על ראשו.

כל בעילותיו בעילות זנות, עיין ברא"ה כתובות דף ג' שתירץ כן על קושית הר"ש, יעו"ש.

והרא"ה בעצמו כתב תינח בנשואה, בארוסה מאי איכא למימר, כקושית מע"כ נ"י ותידיך דגם בארוסה לא יבטל משום דכשישאנה לא לישוי' בעילתו בעילת זנות יעיי"ש. ובחידושי על גיטין בלמדי מס' זו עם בני הישיבה נוראות נפלאתי על דברי הרא"ה הנ"ל, דבארוסה אם יחפה עד"ז שישלח לה גט ויבטלנה ואפקענהו רבנן קידושין מיני' א"כ שוב כשישאנה צריך לקדשה שנית דהא קידושין ראשונים כבר פקעו, וצע"ג. ותחת אחד השיחים במכתבי הרציתי קושיא זו קדם הגאון רשכבה"ג אבדק"ק ברעזאן בעה"מ שו"ת מהרש"ם זצ"ל, וכתב לי איזה תירוצים², וסיים וזלה"ק, ואם כי לא נחה דעתי בכל התירוצים האלה מ"מ רחיקנא ומוקימנא אנפשאי להליץ קצת בעד דברי הרא"ה התמוהים מאד, עכלה"ק זיעועכ"י אכ"ר.

עוד יש לי להעיר על דברי מע' נ"י אבל אין עת האסף פה, ידירו הרוש"ת, הנ"ל

שבעתי רצון מבניו היקרים החביבים הני צנתרא דרהבא המתוקים זהב שוי' וברוך מבנים אשר"ר כי אשרוה"ו בנים בני קל חי. מה שביקש ממני הקשה לשאול ממני כי אוחז אני בזה בדרך כ"ק אאמו"ר הגאון הק' זצוק"ל שלא ליתן חורמנא רק לאחר החתונה אף לתלמידים שלמדו הרבה שנים בישיבה ויצקו מים עליונים ע"י, ואתו הסליחה, וד' ירום קרנם יעלו מעלה לשם לתפארת והאי צורבא דרבנן דמי לפרצורא דתותי' קלא וכו' לשמחת הוריהם ומוריהם, אכ"ר.

(2) תשובתו של הגאון מהרש"ם זצ"ל אבד"ק ברעזאן, נרפסה בקובץ המעין חוברת א' (תמוז תשט"ו).

פנ' רחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי כלי שום שהיות.

בגזירת תפירה וקשירה בשבת

מהרב הגאון מוה"ר לוי יצחק גרינוואלד אבד"ק צעהלים ז"ל⁽¹⁾

בעזה"י. אור ליום ג' ויצא תשל"א לפ"ק.

כבוד הרבני המופלג בתו"ש כ"ש
מו"ה אלכסנדר אליעזר קנאפלער נ"י.

הנה מכתבו הגיע לידי ומחמת סידרות שונות אשיבו בקיצור נמרץ. בראש, מה שתמה על טעמא ברמב"ם⁽²⁾ במוכין משום גזירה שמא יתפור, ותמה מה חילוק בין מוכין שנפלו מן הכר לבין למלאות הכר מתחילה. ואני לא הבנתי מפני מה לטעמא דרש"י בשבת דף מ"ח. דכתב משום דהשתא עביר ל' מנא, ניחא ל', והלא לטעמא דרש"י יש ג"כ להקשות מפני מה אם המוכין ה' כבר בכר לא שייך לומר דמשוי ל' מנא. ובאמת הפשט ברמב"ם הוא, דמייירי בכר שמעולם לא ה' תפור והשתמשו בו כך בלא תפירה, וא"כ לא שייך למיגזר שמא יתפור דהא אינו מקפיד שיח' תפור, ולכך נפלו המוכין ממנו מפני שלא ה' תפור, משא"כ בכר שלא ה' ממולא במוכין חיישינן שמא יתפרנו כדרך העולם שמשתמשין בו בתפורין, אבל טעמא דרש"י קשה להבין מפני מה אם כבר ה' בו המוכין לא משוי ל' מנא.

ומש"כ רבכר עם זיפערס יש חשש קשירה, זה אינו, דהא עשוי לפתוח ולסגור והו"ל כמו תיבה שעשוי לפתוח ולסגור כמש"כ הרמ"א בס' תרכ"ו לענין גנ, וממילא למעם הרמב"ם מותר למלאות מוכין לתוכו, אבל אנו צריכין לחוש גם לטעם דרש"י.

ומה שנסתפק בבגד שהכובסים משימים שם נייר מחובר בשני תכופות, הנה אם צריך לו דהיינו ששמו כתוב עליו וצריך לו שלא יתחלף, אז מותר [לצאת בו] אם הוא מחובר בשני תכופות, עיי' סי' ש"א סעיף כ"ג ברמ"א וטו"ז ומג"א.

כ"ז כתבתי בחפזון רב, והנני בזה כו"ח ברגשי כבוד,

הק' לוי יצחק גרינוואלד

(1) נולד ביום כ"ו לחודש מנחם אב שנת תרנ"ג לפ"ק לאביו הגאון מוה"ר משה גרינוואלד זצ"ל בעל ערוגת הבושם. נתחנך על ברכיו וממנו שאב חכמתו. שימש ברבנות בקהלות, פאיע, ווישק, אורשיווא, צעהלים. בשנת תרצ"ט הגיע לאמעריקא ונתיישב בכרוקלין, ניו יארק. יסר קהלת ערוגת הבושם וישיבת ערוגת הבושם אשר עמד בראשה. נרפס ממנו כמה כרכים בשם, "מגדלות מרקחים", תשובות, חידושי סוגיות, דרשות, עה"ת, ועל הגש"פ. נלב"ע במוצש"ק כ"ז לחודש ניסן שנת תש"מ לפ"ק. — תשובה זו הגיע לידינו מאת השואל יירדנו האברך החשוב היקר והנעלה בנש"ק מו"ה אלכסנדר אליעזר קנאפלער נ"י. טוב עין הוא יבורך.

(2) זה לשון הרמב"ם בפכ"ב מהל' שבת הלכה כ"ג, אסור למלאות הכר והכסת החרשים במוכין גזרה שמא יתפור, אבל מוכין שנשרו מן הכר או מן הכסת מחזירין אותו בשבת, עכ"ל.

בירור בדין מוקצה מחמת חסרון כים אי שייך ג"כ בכלי שמלאכתו להיתר

יונתן בנימין גאלדבערגער

חרב"ן כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

ובן הגאב"ד מעריער שליט"א

ראש הכולל עץ חיים בדאבוב, בברוקלין

במס' שבת דף קכ"ג ע"א איתא, איתיביה אבוי לרבה מדוכה אם יש בה שום משלטלין אותה ואם לאו אין משלטלין אותה יעו"ש, איתיביה ושון שאם קצב עליו בשר שאסור לשלטלו סבר לשנויי כר' נחמיה כיון דשמעה להא דאמר רבי חיננא בר שלמיא משמיה ררב הכל מודים בסיכי זיירי ומזורי דכיון דקפיד עליהו מייחד להו מקום ה"נ מייחד להו מקום, ופי' רש"י הכל מודים, רבנן דאפליגי אדר' נחמי', ובד"ה ה"נ פי' רש"י, עלי ומדוכה, ע"כ.

והנה יש להקשות על הדין של רב מאי קמ"ל ריש דין של מוקצה מחמת חסרון כים, הלא מתני' היא בע"ב כל הכלים ניטלין חוץ מן המסר הגרול וכו', ומזה הביא הגמ' סוף מסכתין ראייה רכו"ע מורה להדין של מוקצה מחמת חסרון כים ואפי' ר"ש (עיי"ש בדף קנ"ז), ואלא מאי עכצ"ל דרב אתא להשמיענו דהני נמי נכללו בין הכלים שהם חסרון כים כמו שהוסיף על המשנה שם ר"נ אוכלא דקצרי ואבוי הוסיף ג"כ עוד ג' כלים, א"כ קשה למה באמת לא סידר הגמ' מימרא זו על המשנה בע"ב כמו שסידר הגמ' דינו של ר"נ ואבוי.

ועו"ק, דהנה רש"י פי' כאן דהכל מודים היינו רבנן רפליגי עליה דר' נחמיה, והנה עי' בתוס' לעיל מ"ד: ד"ה הא, שכתבו רמשה שיחדה למעות והניח עליה מעות, למסקנא אפי' לר"ש אסור לשלטלו, רכיון דקפיד מייחד להו מקום, וכתבו כדאמר' בכל הכלים הכל מודים כיון דקפיד עליה מיחד לה מקום, ופי' ר"ת דהכל מודים אפי' ר"ש עיי"ש, וכן כתב הרא"ש ועיי"ש דשאר ראשונים חולקין ע"ז, עכ"פ חזינו' דהתוס' הביאו בשם ר"ת דהאי הכל מודים הוא אליבא דר"ש, וכן כתבו התוס' בשם הרשב"א לקמן מ"ו ע"א עיי"ש, וכתב הפנ"י רבאמת תוס' חולקין על רש"י אם הדין של סיכי זיירי ומזורי מודה ר"ש או לא, נראה בעליל מזה דהדין של סיכי זיירי ומזורי אינו הדין של סתם מוקצה מחמת חסרון כים, דהרי גמ' מפורשת שנינו בסוף מסכתין רמורה ר"ש במוקצה מחמת חסרון והכא אליבא דרש"י באמת אינו מודה ר"ש, והתוס' לא הביא רק רבן פיר"ת דר"ש מודה, חזינו' מזה דהיא הלכה אחרת, ועור נרבר להלן בעזה"י.

ועוד חזות קשה ראיתי, מה שהקשה רע"א על רש"י, דהנה לפי המסקנא כאן עלי ומדוכה (כמו שפי' רש"י) שניהם הוה מוקצה מחמת חסרון כים ורש"י פי' לעיל פ"א ע"א דמדוכה הוה מלאכתו לאיסור, ועוד עיין בתוס' ביצה דף י"א ע"א בעלי דפירשו בגמ' דהוה מלאכתו לאיסור והקשו דהרי בסוגיין מבואר דהוה מוקצה מחמת חסרון כים.

ועוד היה נ"ל בעז"ה לבאר במאי מחולקין רש"י ותוס' בשם י"מ כאן ע"ב בפירושו של סכינא דאשכבתא, דרש"י פי' סכין שהקצבין מקצבין בה בשר, ותוס' פירשו דהיינו סכין של שחיטה. והנה האחרונים דנו בדין של מוקצה מחמת חסרון כיס אם היא דוקא בכלי שמלאכתו לאיסור או אפי' בכלי שמלאכתו להיתר, והנה הראשון שמדבר מזה הוא הפנ"י לעיל דף מ"ו ע"א, ועיי"ש בראש יוסף מה שכתב על דבריו, וכדי לעמוד על בירור של הדברים נעניין במלתא דא בעז"ה.

הנה לעיל איתא דף מ"ה: ור' יוחנן אמר אנו אין לנו אלא בנר כר' שמעון אבל מנורה בין ניטלה בידו אחת בין ניטלה בשתי ידיו אסור לטלטלה וטעמא מאי, רבה ור"י דאמרי תרווייהו הואיל ואדם קובע לה מקום, והקשו בגמ' מכילת חתנים ומסקינן דמייירי במנורה של חוליות, והקשו בתוס' בשם הרשב"א אליבא דרבה ור"י דהטעם הואיל ואדם קובע לה מקום הרי ר"ש ג"כ מורה במוקצה כזו כדאמרי' הכל מודים כסוכי זיירי ומזורי כיון דקפיד עלייהו מיוחד להו מקום, ומר"י משמע דאנו אין לנו אלא בנר כר' שמעון אבל לענין מנורה לא ס"ל כר' שמעון ולהכי אסרינן. והקשה הפנ"י דהרא"י שהביאו התוס' מסיכי זיירי ומזורי לא דמי כלל, דשאני התם דכלים הללו הם מלאכתן לאיסור כמו שפירשו הראשונים שהם כלי אריגה וכדומה דהוה מלאכתן לאיסור, ולהכי אסרינן, משא"כ מנורה לא נקרא מלאכתו לאיסור דאינו עושה מלאכת איסור רק היא כמו בסיס לדבר איסור כשמשמשין עם המנורה וזה לא נקרא מלאכתו לאיסור, והביא רא' מדברי הרשב"א בחידושו לזמן בריש פרק כל הכלים שכתב על קושיית התוס' שהקשו אליבא דרבי יהודה דס"ל מלאכתו לאיסור אסור לצורך גופו, והלא רב יהודה גופיה ס"ל דשרגא דמישחה שרי לטלטוליה, ותירץ הרשב"א דהתם לא מקרי מלאכתו לאיסור דמנורה אינו עושה שום מלאכת איסור עיי"ש, והקשה לפי"ז הפנ"י, מה הקשה הרשב"א שבתוס' מסיכי זיירי ומזורי עיי"ש. הרי יוצא מדברי הפנ"י דמוקצה מחמת חסרון כיס אינו שייך רק במלאכתו לאיסור. והנה באמת במלאכתו להיתר יכולין להסביר דברי הפנ"י דכיון שהם מיוחדין לתשמיש של היתר אעפ"י שאינו משתמש עם זה לתשמיש אחרת מ"מ הרי תשמיש המיוחד לו היא של היתר ואינו מוקצה, אבל בדבר שמויחד לאיסור אעפ"י שאינו עושה מלאכת איסור מ"מ הלא הוא מוקצה לכל השבת כיון דלדבר שהוא מיוחד אינו רשאי להשתמש בשבת ולדברים אחרים אינו רוצה להשתמש למה לא יהיה מוקצה, וכן הקשה התו"ש באמת על הפנ"י בסי' ש"י ס"ק י"ג, עיי"ש.

ועוד הי' ק"ל על הפנ"י, דלפי דבריו מלאכתו להיתר או אפי' דבר שמויחד לאיסור (אלא שאינו מלאכתו לאיסור) לא הוה מוקצה מחמת חסרון כיס, והלא הרמב"ם בפכ"ה כתב, דכלים העומדים לסחורה הוה מוקצה מח"כ, וכן פסק הרמ"א רס"י ש"ח, והלא כלים העומדים לסחורה נכלל בהם כלים שמלאכתן להיתר נ"כ, אלא המוקצה היא כיון שעומדין לסחורה ומסחר אסור בשבת ולשאר דברים קפיד עלייהו ולא משתמש בהו, וא"כ לפי דברי הפנ"י דזה לא מיקרי מלאכתו לאיסור כיון שאינו עושה מלאכה עם הכלי, למה היה מוקצה מח"כ, ועוד דהנה הקשה המג"א שם מריש סי' ש"י דאנו מתירין תמרי דעיסקי לטלטל בשבת

כר"ש ולמה אסרינן כאן כלים העומדים לסחורה, ותירץ דהתם לא קפיד עלייהו, והרי פירות הם בודאי מלאכתן להיתר, ודברים המותרין אם הוא מקפיד עליהם הוה מוקצה מח"כ, אלמא דאפי' דבר שאינו מלאכתו לאיסור ג"כ יכול להיות מוקצה מח"כ. (וקושיא זו יש ליישב בענין אחר, אבל אנכ"ל בזה).

וכדי ליישב ולברר כל הנ"ל בעזה"ת, נראה לומר, דבאמת הדין של סיכי זיירי ומזורי שחידש לן ר' חיינא בר שלמיא אמר רב, הוא דין אחרת בדין מוקצה חסרון כים ואינו רק חוספה של כלים אחרים כמו שהוסיף ר"נ ואב"י, וממילא דינן יהיו חלוקין זה מזה, דהנה מוקצה מח"כ השנוי במתני' מסר הגדול ויתר של מחרישה הם כלים שמאוד מאוד אדם קפיד עלייהו שלא יטלם ולא יזוזם ולא ישתמש בהם שום תשמיש אחר כיון שהם כ"כ חרים וכדומה, ויראים שמא יפגמו או יתקלקו והכלים צריכין להיות למלאכתן בשלימות גמור, וממילא אקצי דעתו מינייהו לשום תשמיש אחרת, וכמו כן איזמל של מילה או סכין של שחיטה דפנימה כל שהו פוסלו וזהו נקרא ח"כ דמתני', אבל בסיכי זיירי ומזורי וכמו כן עלי ומרוכה אינו כ"כ בהול על הכלים האלו, והא ראייה דאל"כ למה הביא הגמ' הדין של סיכי זיירי ומזורי דקאמר כיון רשמעה להא דאמר ר' חיינא וכו' הלא אם מקפידין כ"כ ע"ז ממילא הוא דומה למתני' בדין מסר הגדול, והמשנה בודאי ידע, אע"כ נראה בעליל דעל כלים אלו אין הקפידא כ"כ, אלא שיש דין המיוחד להו מקום רחינו שאינו רוצה שיטלטלו הכלי אנה ואנה, דאל"כ יהא מקולקל ולא יהיה יכול להשתמש תשמיש המיוחד לו, וממילא בזה שמיחדו למקומו, זהו שעושה אותו מוקצה, אבל לא מה שהכלי הוא כ"כ עדין (דעלעקאט), ומה שמיחד לו מקום אינו ראי' שהוא מקפיד כ"כ ע"ז, אלא דהוא מקפיד ע"ז שלא יטלטלנו אנה ואנה, דאל"כ ישברו ויתלככו ולא יהיו ראויין למלאכתן, ודו"ק.

ואם כנים ברברינו נראה לפענ"ד דבאמת אצל סתם מוקצה מחמת חסרון כים השנוי במשנתנו אפשר לומר דאפי' מלאכתו להיתר ג"כ הוה מוקצה, וזה היה נ"ל דהוה המחלוקת בין רש"י ותוס' בשם י"מ בסכניא דאשכבתא, דרש"י פי' סכין שהקצבין מקצבין בה בשר וזהו לכא' מלאכתו להיתר, משא"כ התוס' ניידו מפ' זה דהם סוברים דדוקא במלאכתו לאיסור הוה מוקצה מח"כ, ולכן פירשו דחינו סכין של שחיטה. וכדי להסביר שיטת רש"י נ"ל, דבאמת כלי שעומד ומיוחד לתשמיש אחד של היתר אעפ"י שתשמיש זה מותר בשבת, מ"מ מכל תשמיש אחר אקציה רעתיה וא"כ הוה כלי זה מוקצה לכל תשמיש חוץ מתשמיש המיוחד לו, ומוקצה כזה מצינו בבקעת. דהנה במתני' בביצה לב: איתא, אין סומכין את הקדירה בבקעת, ופירשו שם בגמ' לפי שלא ניתנו עצים אלא להסקה, והנה במכילתין דף קכ"ד מבואר דהטעם ראסרינן בקעת ביו"ט, הוא משום גזירה אטו שבת, ומחלוקת ב"ש וב"ה, דלב"ש אסור ולב"ה מותר, ויש מחלוקת בראשונים אם סוגיין חולקת על הסוגיא בביצה ואנכ"ל, ועי' בחידושי הר"ן כאן בשבת שכתב דלפי הסוגיא שם בביצה אפי' ב"ה מורה דהוה מוקצה, וז"ל, לפי

שלא ניתנו עצים אלא להסקה לפי שכל דבר שהוא מיוחד לתשמיש אחד ואין דרכו להשתמש בו לתשמיש אחר אפי' שניהם של היתר אסור משום מוקצה שכבר הקצתו מדעתו לתשמיש זה ולא לתשמיש אחר, עכ"ל. וכמו כן נראה לומר במוקצה מח"כ לרש"י דאעפ"י שמלאכתו להיתר כיון שהקצתו מדעתו לכל תשמיש אסור לשלמלו כמו שביאר לנו הר"ן, ועוד יותר, דהרי כל הדין של מוקצה מצינו שגזרו עליו בימי נחמיה וכן היא ג"כ לגבי מוקצה מח"כ, דהרי הגמ' הביא הברייתא דגזירת מוקצה, על מתני' דמסר הגדול, עכ"פ לפי סדר המדרגות של היתר המוקצות של התירו וחזרו והתירו אנו רואין שהיה קודם סתם מלאכתו להיתר מוקצה ואחרי זה לצורך גופו מותר ולצורך מקומו אסור או במלאכתו לאיסור כן, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, וכן אליבא דמסקנא לר' נחמי' אין כלי ניטל אלא לצורך תשמיש המיוחד לו, עכ"פ חזינן דזה היא בכל המוקצות שאעפ"י שלתשמיש אחד מותר מ"מ לתשמיש אחר אסור, וא"כ אין תימה על מוקצה מח"כ שנאמר דאפי' מלאכתו להיתר יהא מוקצה אעפ"י שתשמישו היתר, מ"מ לשאר תשמישים הוא מוקצה, וזה הוא שיטת רש"י כנ"ל.

וכל זה דוקא לגבי סתם מוקצה מח"כ, אבל אצל הדין של סיכי זיירי ומזורי דהוה מדרגה למטה ממסר הגדול וכדומה, בזה נראה לי דהפנ"י חידש דיש לו גדר אחר, ודוקא אם הוא מלאכתו לאיסור אז הוה מוקצה והטעם דחז"ל לא רצו ליתן עליו דין חמור של מוקצה מח"כ אלא אם הוא בלא"ה מוקצה דהיינו מלאכתו לאיסור, ורק לצורך גופו ומקומו אנו מתירין, אז הוסיפו בשביל הקפידא ומייחד לו מקום עוד יותר מוקצה חמורה, דהיינו עשהו מוקצה מח"כ, אבל כשהוא דבר שמלאכתו להיתר לגמרי, לא אסרוהו בכלל. ואם כנים אנחנו, מתורץ לפי"ז קושיית התו"ש על הפנ"י שהקשה דלכא"ו מה לי אם הוא מלאכתו לאיסור או מיוחד לאיסור, מ"מ הוה דבר שאין לו השתמשות בשבת, אבל התירוץ הוא, דהרי מקורם אנו צריכין לעשות ממנו דין מלאכתו לאיסור שיהיה לכל הפחות מוקצה כזה כדי שנוכל להוסיף עליו עוד מוקצה מח"כ, ואם חידש לנו הרשב"א דכלי שאינו עושה מלאכת איסור אינו נקרא מלאכתו לאיסור, ממילא א"א להיות כלי כזה מוקצה מח"כ, וזהו ביאור הפנ"י.

ולפי"ז נסתלק קושייתנו למעלה למה בכלים העומדים לסחורה או פירות העומדים לסחורה נאמר דשייך בזה מוקצה מח"כ, הלא התם אינם מלאכתו לאיסור, התירוץ הוא פשוט דהם מוקצה מח"כ מסוג א', דהיינו דאדם בודל מהם לגמרי, ובכגון דא אין אנו צריכין דין מלאכת לאיסור שיפרנס המוקצה מח"כ, ושפיר מיושב. וא"כ לפי"ז הראייה שרוצין להביא מהפנ"י דמוקצה מח"כ לא שייך אלא במלאכתו לאיסור, אינו נכון, דהרי הפנ"י לא מיירי אלא דוקא בכגון סיכי זיירי ומזורי. ולפי הנ"ל מיושב מה שהק' הגרע"א, למח כתב רש"י במדוכה דהוה מלאכתו לאיסור, דהרי במוקצה כזה צריכין אנו לדין מלאכתו לאיסור, רבלא זה לא היינו עושין לזה דין מוקצה מח"כ, והכל על מקומו יבא בשלום.

ביאור בסוגיא תולדותיהן כיוצא בהן

אברהם משה שאי

חבר כולל אברכים רחסירי באבוב
מאנס, ניו יארק

בריש מסכת ב"ק במשנת, ארבעה אבות נזיקין, וקאמר בגמרא אבות מכלל
ראיבא תולדות, ומיבעיא לן אי תולדותיהן כיוצא בהן, פי', אם דין התולדות שזה
לדין האבות נזיקין או לא. וצריך להבין לגבי איזה דין מסתפק הגמרא אי נותג גם
בהתולדות, ובר"ף כאן כתב, כיון דשור המועד משלם נזק שלם מן העלי, ושור
תם משלם חצי נזק ומגופו, מיבעיא לן בתולדות דהני אבות אי דינם כן. ודברי
הרי"ף צריכין ביאור (ועיין ברא"ש סימן א' מש"כ בדברי הרי"ף), אבל מדברי
רש"י משמע שמפרש האיבעיא אם התולדות חייבים לשלם עבור החיזוק או
פטורים, עי' ברש"י דף ב' ע"ב ד"ה הכא מאי, ובר"ה מ"ש קרן. וצריך ביאור
מהיכי תיתי לומר שבתולדות יהיו פטורים לגמרי, הרי מוזיקים נינהו, ועוד למאי
נ"מ הם קרויין תולדות המזיקים אם הם פטורים לגמרי.

ונ"ל לפרש האיבעיא, בתקדם מה שכ' בספר כובע ישועה על הגמ' להלן דף
י"ט ע"א דאיתא שם, היתה מהלכת במקום שא"א לילך אא"כ מנתזת וכו' מהו,
ועיי"ש בר"ף דהאיבעיא היא אם אופן כזה הוא בכלל צדורות ומשלמת חצי נזק
כדין צדורות, או דלמא הוי רגל כאורחי' וחייבת נזק שלם, (ועי' בהגהות הב"ח על
הרי"ף) וכן פי' הרבינו חננאל. ולכאורה קשה מדוע אם הכהמה מוכרחת להתז
צדורות לא הוי בכלל צדורות דמשלמת חצי נזק רק בכלל רגל כאורחי' דמשלמת
נזק שלם, והביא שם דברי השטמ"ק דף ט"ו ע"א דלמ"ד פלגא נזקא דקרן ממונא
אפ"ה לא הוי אורחי' ממש להזיק, והוי קצת משונה, ומש"ה חס דחמנא שלא
לשלם רק ח"נ. וכתב דלפי"ו אפשר לומר דה"ה בצדורות דהוי קצת משונה
ולפיכך חס דחמנא עלי' לשלם חצי נזק, משא"כ היבא דמוכרחת להתז צדורות
לא הוי משונה דהוי אורחי' לגמרי ולכן משלמת נזק שלם כדין רגל, עכ"ד הכובע
ישועה. ולפי"ז י"ל דבאמת כל תולדות נזיקין הם קצת משונים, דהיינו שאינם
שכיחים כ"כ שזיקו כמו האבות נזיקין, למשל, הדרך השכיח לבהמה לגנוח הוא
בקרן, אבל בעיטה או נשיכה או נגיפה הם פחות שכיח, ומש"ה מיבעיא לן אם
צריכין לשלם כמו האב או לא כיון שאינם שכיחים כ"כ, ופשוטין רכל התולדות
חייבים כמו האבות לבר מצדורות שאינו משלם רק חצי נזק מהללמ"מ מהאי
טעמא גופא כיון שאינה שכיח, ורק בצדורות הדין כן, אבל בשאר תולדות אע"פ
שאינן שכיחין משלמין נזק שלם. וראי' לזה דגדר תולדות הוא משום דהויין
משונין קצת, מדברי הירושלמי המובא ברשב"א דף ג' ע"א דרצה לומר דתולדות
דשן הם, חמור שאכל כרשינין וכלב שלקק את השמן, ולכאורה למה נחשבים
לתולדות, הא אין נ"מ איזה מאכל אכלה הכהמה עד שנחלק בזה ליתן לה שם
תולדה, אע"כ הטעם כיון שאין הדרך לחמור לאכול כרשינין וכלב ללקק שמן

וכדמצינו בגמרא דידן לקמן רף י"ט ע"ב שחמור שאכל כרשינין וכלב שלקק השמן מיקרי אכילה על ידי הרחק, ולפיכך ר"ל הירושלמי שהם תולדות. ולפי הנ"ל יש לתרץ מה שכ' רש"י כאן בצרורות דהלכתא נמירא לה דממונא היא, וכתב ע"ז הרא"ש דאין הכוונה דהלכה היא דממונא היא ולא קנס, דלזה ל"צ הלכה, דמהיכי תיתי דיהי' קנס, אבל הרשב"א כאן כתב בפירוש דהלכה היא דממונא היא, וכ"נ מדברי רש"י, וצריך ביאור. ולפי הנ"ל א"ש דכיון דמשונה היא א"כ דומה צרורות לקרן דפסקינן הלכתא דפלגא נזקא קנסא היא ולכך צריך דהלכה לומר דהכא בצרורות ממונא היא ולא קנסא (ונ"מ למורה בקנס).

ולפי הנ"ל יש להסביר גם דברי הגמרא דף ג' ע"ב בצרורות דקאמד דמשלמת חצי נזק, ופריך הגמרא אמאי קרי לה תולדה דרגל, ומשני כיון כיון שפטורה ברה"ר ומשלמת מן העלי' כדן רגל לפיכך הוי תולדה דרגל. וצריך להבין קושית הגמרא דמקשה אמאי קרי לה תולדה דרגל, דהרי התוס' ד"ה אמאי, פירשו דהו"ל לקרות לה שם בפני עצמה, וזה צ"ע דלא מצינו שמות למזיקין רק אותם הכתובים בקרא, וצדורות לא כתיב בקרא, ועי' ברש"י ד"ה לשלם מן עלי' שכתב, ולא הוי כי קרן, ומשמע דהקושיא היתה דתהי' תולדה דקרן, ולכאוי' קשה אטו משום דמשלמת חצי נזק תהי' תולדה דקרן, הא דומה לגמרי לרגל. ולפי הנ"ל ניחא, דכיון דצרורות משונה היא, יש צד לומר דהיא תולדה דקרן, ולכך פריך בשלמא אי משלמת נזק שלם א"כ דומה יותר לרגל, כיון שמשלמת נזק שלם, ומזקת ברגלה דרך הילוכה, מש"ה שפיר קרי לה תולדה דרגל, משא"כ אי משלמת חצי נזק א"כ דומה לקרן בשני צדדים, א' שמשלמת חצי נזק, והב' שמשונה היא, ולפיכך פריך שפיר שתהי' תולדה דקרן, ומשני דאפ"ה יש יותר צדדים לדמותה לרגל, מכח הפטור ברה"ר, ומה שמשלמת מן העלי', ולכן שפיר קרי לה תולדה דרגל.

בענין מינוי שליחות בגיטין ובקדושין

אליעזר לערנער

תלמיד במתיבתא עץ חיים רבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

(א) הרמב"ם בפ"ג מהל' אישות הל' ט"ו כתב וז"ל, כל העושה שליח לקבל הקידושין צריך לעשותו בפני עדים אבל האיש שעשה שליח לקדש לו אשה אינו צריך לעשותו בעדים שאין מקום לעדים בשליחות האיש אלא להוריע אמיתת הדבר וגו' כמו שליח הגט, ע"כ. והשיג עליו הראב"ד בזה"ל: אין הנדון רומה לראיה דלענין שליח הגט, גיטו מוכיח עליו ולענין תרומה אין צריך עדים כלל אבל בקידושין ראפי' שניהם מורים אינו כלום, כי מודי השליח והשולח נמי לאו כלום הוא, עכ"ל.

ונראה לבאר סברתם, רתנה במס' קידושין דף נ"ט: איתא פלוגתא באשה שנתנה רשות לשליחה לקדשה וחזרה בה מהו, ר"י יוחנן סבר חוזרת דאיתא דיבור ומבטל דיבור וד"ל סבר דאינה חוזרת דלא אתי דיבור ומבטל דיבור, ורש"י שם בר"ה וחזרה בה, פ"י בין בפני השליח ובין שלא בפניו, והתוס' חולקים על רש"י דרוקא שלא בפניו היא השאלה בגמ' אבל בפניו בוראי מועיל, וזה לשונם בר"ה לא, נראה לפרש וחזרה בה בלא אמירתה לשליח ראי אמרה לשליח אין רצוני שתקדשני פשיטא דאינה מקודשת ראטו משום ראמרה לו תיהוי לי לשליח לקדשני לא מצי חוזרת, ע"כ. ונראה לבאר פלוגתתם בהקדם מה שנסתפק הגאון ר' יוסף ענגיל בספר לקח טוב כלל א', בהא רקי"ל שלוחו של אדם כמותו, מהו הכוונה בזה, אם הכוונה שגופו של שליח נחשב כגוף המשלח או השליח לאדם אחר נחשב רק שהמעשה אשר הוא עושה בשליחותו עכ"פ מתייחסת למשלח ונחשב שהמשלח עשה המעשה ההוא, או דילמא גם המעשה איננה מתייחסת למשלח רק לשליח ונחשב שהשליח עשה המעשה לא המשלח רק שהתורה גזרה שאף שאדם אחר עשה המעשה ולא הוא עכ"ז כיון ששלחו לכך מועלת המעשה של האחר עבודו כאלו עשה הוא, ועיי"ש שהאריך בזה. ולפי"ז י"ל דרש"י סבר דאם נעשה שליח אין צריכין עוד התייחסות למשלח, וא"כ אין נ"מ אם הוא מבטל בפניו או שלא בפניו, דכיון דאין צריכין עוד התייחסות בשבילו אז אין ביכולתו עוד לבטל דאין לו שייכות עוד לזה, והתוס' דחולקים סוברים דצריכים להתייחסות להמשלח, ובשלמא שלא בפניו אין מועיל ביטולו ד"ל כיון דמינה השליח בפניו אינו יכול לבטלו שלא בפניו, וכמ"ש הרמב"ם בגיטין דף ל"ב: לענין ביטול השליח שלא בפניו דריבור שלא בפניו גרוע מדיבור בפניו ולא מהני עיי"ש, אבל בפניו כיון דמעכב ואינו רוצה ע"כ לא יכול מעשה השליח להתקיים בשבילו כיון דאינו רוצה עוד וביטלו בפירוש בפניו א"כ לא נעשה בשבילו ולא יכול להתייחס אליו. ולפי"ז נכון סברת הרמב"ם והראב"ד, דהרמב"ם סבר דמינוי שליח להולכה לא הוי כלל בגדר דבר שבקדוה ראפילו השליח נעשה כמו הבעלים, רק כיון

רצריכין התייחסות להמשלח א"כ לא מיקרי בעלות השליח כאלו הוא ממש בעל האשה, אבל דעת הראב"ד הוא דזה גופא מה שממנה שליח להולכה הוי דבר שבערוה דלא צריכין התייחסות, נמצא דמעשה השליח הוה ממש כאילו הבעל עושה, א"כ מינוי השליחות הוה בגדר מה שמוסר המשלח כוחותיו להשליח שנעשה הבעל, והוה גדר מסירת כוחות של אישות והוה דבר שבערוה רצריכין ב' עדים.

(ב) ובזה נראה לפרש דברי התוס' בגיטין דף ל"ג. בר"ה רבי וז"ל, וי"ל דמשמע ליה מילתא דרבי דיכול לבטל אפי' בפני א' אע"ג דאין דבר שבערוה פחות משנים כיון שלשליח עצמו אומר שהוא מבטלו הוא מבטל, א"נ אפי' לא מהני בלא שנים מ"מ יכול לבטל בפני ב' זה שלא בפני זה. וי"ל דהתוס' ס"ל בתירוץ ראשון דלא צריכין עדים לבטל השליח, משום דהתוס' סוברים סברא זו גם בגירושין, וס"ל דאמרינן כהצר רצריכין התייחסות להמשלח וא"כ לא הוה השליח ממש הבעל ולכן לא צריך עדות לבטלו, ובתי' שני ס"ל כהצר השני דלא צריכין התייחסות להבעל ולכן הוה השליח גופא הבעל ולכן צריכין ב' עדים כדי לבטלו. (רק הפנ"י כבר עמד כאן למה מועיל לפי"ז הביטול בעדות מיוחדת, כיון דהוה דבר שבערוה).

ומהאי טעמא נ"ל ליישב קושית המפרשים למה צריך למילף בגמ' קידושין רשליח עושה שליח, מושלח ושלחה, הלא כיון דקיי"ל דשלוחו של אדם כמותו, ממילא הוה שלוחו, ולמה צריך קרא. ולדברינו מיושב שפיר, דלהצר שצריך עוד התייחסות להמשלח, א"כ נהי דמצינו שמתייחס המעשה מהשליח השני להשליח הראשון חר פעם, אבל משליח זה שיתייחס עוד להמשלח זה לא מצינו, אמנם ברבר זה יש לרונ דאינו מוכרח שאם יש שליחות שמתייחס לא' וממנו להראשון, אם ההתייחסות צריך לעבור ע"י האמצעי, או ראפשר שמתייחס תיכף להראשון, דאם נאמר כהצר השני אז אינו מיושב כלום.

(ג) וראיתי במשנה למלך פ"ז מהל' גירושין הל' ד' שמסתפק וז"ל: במי שעשה שליח להוליך הגט ואח"כ ביטל השליחות ועשה שליח אחר אם השליח השני רוצה לעשות שליח כגון שחלה או שנאנס או שנתן לו הבעל רשות שיעשה שליח מהו שיעשה שליח לאותו האיש שביטל הבעל שליחותו, מי אמרינן נהי ריש לו כח לעשות שליח למי שירצה, מיהו שאני הכא שכבר גילה הבעל דעתו דלא נוחא ליה שיהיה זה האיש שליח להוליך הגט, או דלמא מכחו הוא דלא רצה שיהיה שלוחו אבל מכח שלוחו אינו מקפיד, ומן הסברא נראה הצר הראשון, אך לא מצאתי דין זה מבואר, עכ"ל.

ולענ"ד נראה רשאלה זו תלוי' בחקירה שהבאתי, והוא דאם אומרים דבגירושין נמי דינא כבקדושין, ואם נאמר הצר דהשליח נעשה הבעלים, אז מסתבר לומר דהבעל לא קפיד אם השליח הראשון ממנה השליח שהוא ביטל כיון רשליח השני אין לו שייכות בכלל להבעל, אבל אם נאמר כהצר השני רצריכין התייחסות להמשלח, אז כיון דשייך עוד מעשה השליחות גופא להבעל וא"כ כיון דקפיד עליו מיסתבר דלא יכול למנותו.

(ר) והנה בשיטת הראב"ד הנ"ל דס"ל דשליחות דידיה צריך עדים לקיום הדבר ואפילו שניהם מודים לא מהני, הקשה בספר דברי יחזקאל סי' ל"ו אות ג' א"כ אמאי ס"ל דביטול שליחות לא בעי עדים לקיום הדבר, שהרי הרמב"ם כ' בפ"ו מהל' גירושין הל' י"ח, אמר לעשרה כתבו נט ותנו לאשתי וכול לבטל לזה שלא בפני זה ואפי' בפני ב' אחרים עכ"ל, הרי דאע"ג דביטול בעי ב' מ"מ לשליח עצמו סגי כיוון שידוע שביטלו, וכ"כ הבית יוסף באהע"ז סי' קמ"א דס"ל להרמב"ם דאע"ג דביטול בעי שנים מ"מ לשליח גופא א"צ עדים, וכן מבואר שם בבית שמואל סק"ד, ומדשתיק ליה הראב"ד אלמא דגם דעתו דביטול בפני השליח עצמו א"צ עדים, ומ"ש רבקים השליחות ס"ל דצריך עדים, ואפילו כי מודי השליח והשולח נמי לאו כלום הוא. וי"ל בהקדם מ"ש האחרונים דהנה כ' בתשובות מיימוניות והובא בס' שב שמעתא (ש"י פ"ג) דאם דנים על אשה אם נתקדשה או לא, נאמן עד אחד לברר שלא נתקדשה, וטעמא דמילתא דאין ענין דבר שבערוה ספיקות היתר אישות או איסור, אלא ענין ההשתנות באשה חשוב דבר שבערוה, כמו ההשתנות מפנויה לאשת איש, וכן בסוטה לעשות מטהורה לשמאה באיסור סוטה, כמו כן מא"א להעשות פנויה, היא השתנות באישות, ולזה קרא רחמנא דבר שבערוה להצריך ב' עדים שיתאמת ההשתנות, אבל אם מעיד שלא נתקדשה או לא נתגרשה דאינו מעיד על השתנות באישות, לא חשוב דשב"ע, ע"כ. ולפ"ז נראה ליישב דהיכא שהבעל ממנה שליח לקידושין או לגירושין הוי הערים על המינוי דשב"ע וצריכין ע"ז ב' עדים, דבשליחות זה יעשה השתנות בגוף האישות כגון בקידושין מפנויה לא"א, או בגירושין דיעשה השתנות מא"א לפנויה, משא"כ היכא רמבטל לשליח דאע"פ שמבטל כח בעלות האישות, אך כיוון דמביטול זה לא ישתנה כלום בעצם האישות רק נשאר האישות כמקורם, אע"ג רבמציאות בטל כח האישות שלו, אכתי לא הוה דבר שבערוה וא"צ ב' עדים.

עולת שבת בשבתו

ויגש

ועתה אל תעצבו וגו' כי למחי' שלחני אלקים לפניכם. ודקדקו המפרשים על אומרו ועתה רנראה לכאורה כמיותר, וגם צ"ב הלשון כי למחי' שלחני אלקים לפניכם, הלא יוסף לא נשלח לפניכם, רק אררבה הם נשלחו ליוסף. וי"ל עפ"י מה ראיתא בגמ' (ברכות ה' ע"א) לעולם ירגיו אדם יצ"ט על יצה"ר אם נצחו מוטב ואם לאו יעמוק בתורה, אם נצחו מוטב ואם לאו יקרא קר"ש, אם נצחו מוטב ואם לאו יזכור לו יום המיתה. וכבר עמדו על זה המפרשים, מדוע לא יעשה האדם תיכף העצה השלישית של יזכיר לו יום המיתה מאחר שהיא הרפואה היותר

ברוקה, ותיצרו דיראת העונש יראה פחותה היא וגם מביאה לידי עצבות המונעת את האדם מלעבוד את ד' בשמחה ובטוב לבב, לכן מייעצים לו לאדם תחלה לעסוק בתורה ולקרות קר"ש, רק אם מתגברים עליו תאוות רעות אז מן ההכרח הוא להכניע את היצח"ר בהזכרת יום המיתה אף שגורמת עצבות, עכרה"ק. (עיין בזה בספה"ק אנרא רכלה פ' ואתחנן ר"ה ונשב בגיא). והנה אמרו רז"ל במדרש שה"ש עה"פ גן נעול, דיוסף ירד למצרים וגרר עצמו מן הערוע, ונגדרו כל ישראל אחריו בזכותו, כי קליפת מצרים היא התגברות התאות, ויוסף הצדיק בקדושתו שיבר והכניע תוקף הקליפה ההיא.

וזהו הכוונה בדברי יוסף, ועתה אל תעצבו, היינו עכשיו שכבר באתי למצרים והכנעתי כח התאוה שהיא קליפת מצרים, שוב לא תצטרכו להיות בעצבות ע"י הזכרת יום המיתה, כי למחי' שלחני אלקים לפניכם, כי מה ששלחני אלקים למצרים לפניכם, כלו' קודם ביאתכם, הוא בשביל שתוכלו לעבוד את ד' בשמחה ובחיות דקדושה בלי שום עצבון כלל, לשום לכם שארית בארץ ולהחיות לכם לפליטה גדולה.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

ויחי

איתא במס' ברכות (דף י' ע"א) א"ר המנונא מאי דכתיב מי כהחכם ומי יודע פשר דבר, מי כהקב"ה שיודע לעשות פשרה בין שני צדיקים בין חזקי' לישעי', חזקי' אמר ליתי ישעי' גבאי דהכי אשכחן באליתו דאזל לגבי אחאב, וישעי' אמר ליתי חזקי' גבאי דהכי אשכחן ביהורם בן אחאב דאזל לגבי אלישע, מה עשה הקב"ה הביא יסורים על חזקי' ואמר לו לישעי' לך ובקר את החולה וכו' עיי"ש. ויל"ד מדוע הביא הקב"ה יסורים על חזקי' כדי שילך ישעי' לבקרו, למה לא עשה בהיפך שיחלה ישעי' וילך חזקי' לבקרו, ואין לומר לפי שהדין כך הוא, שהנביא צריך לילך אל המלך, דא"כ בלא הבאת יסורים על חזקי' המלך הי' לו להקב"ה לומר אל ישעי' הנביא לך אל המלך, גם צריכין להבין איזה חכמה היתה בזאת הפשרה, ראמרין ע"ז מי כהחכם וגו'.

אמנם יובן עפ"י מה שאמרו בגמרא (נדרים ל"ט ע"ב) א"ר אחא בר חנינא כל המבקר חולה נוטל אחד מששים בחליו, ובבן גילו. וכתבו המפרשים רמז מדרכתיב (בפ' ויחי) גבי יעקב אבינו, ויתחזק ישראל וישב על המטה, תיבת המט"ה עולה בגימט' נ"ט, לרמז שנתחזק חלק א' מששים מחליו ונשאר רק נ"ט חלקים, לפי שבא יוסף שהי' בן גילו לבקרו. והנה רבותינו ז"ל למדו מפסוק זה, ויתחזק ישראל וישב על המטה, מכאן שחולקין כבוד למלכות (הובא ברש"י). ומעתה שפיר מובן דברי הגמ' הנ"ל, דאילו הי' הקב"ה מביא יסורים על ישעי', אפשר שהי' חזקי' מתדרשל מלבקרו, דיאמר בלבו מאן יימר דפסוק ויתחזק בא למילף דצריך לבקר את החולה, דילמא אתיא להורות דמצוה לחלוק כבוד למלכות,

משא"כ עכשיו שהקב"ה בחכמתו הביא יסורים על חזקי, מעתה ממ"נ יהא ישעי' מוכרח לילך אצל חזקי, דאי ס"ל דקרא דויתחזק אתיא להורות דחולקין כבוד למלכות, וא"כ בלא"ה צריך לילך אצלו, ואי ס"ל דאתיא לביקור חולים, צריך לילך אצלו כדי לבקר את החולה.

(הגאון מוה"ר נפתלי הכהן אבד"ק גלוגא רבתי זצ"ל)

שמות

ויאמרו וגו' נלכה נא ררך שלשת ימים. להבין למה אמרו דוקא דרך שלשת ימים, אשר כיון שהגיע יום השלישי היו רוצין האקטורין ששלח עמהן להחזירן, [כמבואר ברש"י ריש פ' בשלח], הו' להם להפליג הדרך יותר ויותר, והמה לא בקשו רק זמן שלשה ימים הליכה ושלשה ימי חזרה, הוא ששה ימים.

לפענ"ד הו' כל זאת כדי להתקיים, ויצאו ברכוש גדול, שישאילו. דתמן תנינן במס' חגיגה דף כ"ב ע"ב שמקשה הש"ס כי משאלינן מעם הארץ מטבלינן להו וא"כ למה לא משאלינן מעם הארץ, ומיישב הש"ס כי הכלים יש בהם חששא שהמה טמא מת וא"כ בעי הזאה שלישי ושביעי, ומנא לשבעה יומי לא מושלי אינשי, ע"כ. נמצא אי לא אמרו שרצונם לילך רק מהלך שלשה ימים, שהוא יהי' ששה ימים עד חזירתם, לא הוי מושלי אינשי, דלשבעה יומי לא מושלי אינשי. וע"פ זה מאוד מרוקדק שאמרו (שמות י', ט') חג ה' לנו, דהענין כך הוא, דסוף כל סוף יהי' קשה בעיני מצרים, דהכלים אסור לכם להשתמש, דצריכין הזאה שלישי ושביעי, דישאל היו משמרין טהרות אף קודם מתן תורה, ולמדנו מאבינו אברהם, כדאי' בש"ס ולחם לא הביא שפירסה אמנו שרה נדה, וא"כ יהי' קושיא עצומה, ויהי' מחשבתם ניכרת שרצונם לברוח, לכן נתנו טעם לדבריהם, חג לה', דקי"ל בחג כל הכלים טהורים שנא' כל ישראל חברים, וא"כ אינו צריך טהרה והזאה, וק"ל ודו"ק לפענ"ד.

(הגאון מוה"ר דוד אופנהיים אבד"ק פראג זצ"ל²)

וארא

והפשתה והשעורה נכתה וגו' והחטת וגו' לא נכתה כי אפילות חנה. י"ל כי בא לרמז אשר נועדים יותר לשוב בתשובה הזקנים אשר כבר נשברה תאותם, אולם הנערים אשר עדיין לבם בריאי אולם, מחזקין לבבם ולא ישובו, לזה רמז לו, הזקנים הוכו לבבם, ולא כן הנערים, והבן.

(הגאון מוה"ר אברהם טיקטין אבד"ק ברעסלא זצ"ל³)

(1) הובא בספר השתערות מלך הנגב עם מלך הצפון (אמשטרדם תצ"ז) למחותנו הג"ר יעקב לונדין דיין בליסא (ברף א' ע"ב ד"ה ומעתה), ששמע ד"ז מפ"ק. — ועיין גם בס' קול יהודה שהביא ד"ז בשמו (במס' ברכות דף י'), אך בשינוי קצת יעיווי"ש.

(2) הועתק מעצם כתי"ק (כת"י ירושלים — מספר 4-803).

(3) הועתק מכתי"ק המונח באוצרו של ידידנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר רפאל יצחק רייכמאן שליט"א ראש ישיבת כולל מאה שערים בירושלים ע"ה. ישא ברכה מאת ד'.

תמיהות וישובים

הערה ברש"י במסכת תענית

במסכת תענית (דף כ"ו ע"א) רב פפא איקלע לבי כנישתא דאבי גובר וגזר תענית וירדו להם גשמים עד חצות ואמר הלל אח"כ אכלו ושתו, שאני בני מחוזא דשכיחי בהו שכרות, ע"כ. וברש"י, אבי גובר, שם אדם או מקום. ויש לתמוה דהאיך נסתפק בשם מקום, והא קאמר שאני בני מחוזא וכו', וא"כ הרי מבואר שזה הי' בית הכנסת בעיר מחוזא. ועי' עירובין ס"א ע"ב דבני מברכתא הוי קא מוסבי עירובייהו בבי כנישתא דבי אנובר, ובע"כ ראבי גובר שם אדם. ויש להעיר ג"כ ממגילה כ"א ע"ב, רב פפא איקלע לבי כנישתא דאבי גובר וקרא ראשון ארבעה ושבחי' רב פפא. וכן ר' עמרם גאון בסדר שחרית לשבת העתיק הגירסא ושבחי' אבי גובר לרב פפא, והיינו דר"פ הוא דקרא ראשון, וא"כ מפורש דאבי גובר הוא שם אדם, שהביחכ"נ מכונה על שמו.

ועפ"ז יתפרש דברי הגמ' בברכות דף נ' ע"א, רפרם בר פפא איקלע לבי כנישתא דאבי גובר קם קרא בספרא וכו' אמר רבא פתיא אוכמא כו'. והפנ"י בברכות¹ תמה מהא דמבואר דרבא קרא לרפרם בר פפא בתואר מר וכאן א"ל פתיא אוכמא ע"ש, אך לפי המבואר במגילה דרב פפא הוא דאיקלע לבי כנישתא דאבי גובר וקרא בספרא, וכן מבואר גם בתענית הנ"ל, קרוב להגיה גם בברכות רב פפא, ואליו הוא דאמר רבא [שהי' ראש במחוזא כידוע] פתיא אוכמא, דר' פפא תלמידו של רבא הי'.

(הרב הגאון מוה"ר יעקב שור אבד"ק קיטוב ז"ל²)

ישוב לדברי המהרש"א

בגמרא תענית (דף י' ע"ב) על הפסוק אל תרגזו בדרך, אמר ר' אלעזר, אמר להם יוסף לאחיו אל תתעסקו ברבר הלכה שמא תרגזו עליכם הדרך, ומסיק הגמרא דדוקא לעיוני אסור. וכתב המהרש"א בח"א בר"ה אל תרגזו, ונראה לפי דרש רשמעתינ פי' הכתוב אל תרגזו כרמסיק לעיוני כי עיון התורה מביא החכמים לידי דוגז כמ"ש בפירקין אורייתא דקא מרתחא ביה ולזה אמר להם אל תרגזו ותעיינו ברבר שנצטויתם בדרך דהיינו דברי תורה שהולכי דרכים פטורים מן המצות אבל חייבים בר"ת כמ"ש ודברת במ וגו' ובלכתך בדרך, עכ"ל. והקשה הגאון ר' יוסף ענגיל בגליוני הש"ס סוכה דף כ"ו זו"ל, והם דברים תמוהים דלא מצינו הולכי דרכים שיהיו פטורים מכלום מלבד מסוכה מטעמא דתשבו כעין תדרורו.

(1) עיין פנ"י ברכות דף ח' ע"א.

(2) הועתק מתוך כתביו ע"י הרב הגאון מוה"ר יצחק שטערנהעלל ז"ל אבד"ק זאלצבורג, והגיע אלינו מעזבונו.

ונראה לי ליישב דברי המהרש"א דכיון דהליכה זו היתה ענין של כיבוד אב, לכן היו בבחינת עוסקים במצוה דפטור מן המצוה, שהרי אמר להם יוסף מהרו ועלו אל אבי, ולכן פטורים מכל המצוות, כדי שלא יתעכבו בדרך, אבל דברי תורה שאפשר לקיים שניהם, הליכה בדרך לאביהם, ולעסוק אז בדברי תורה, בודאי חייבים. ואמר להם יוסף אבל תורה בעיון אסור, כי זה יעכב את הדרך, וכמ"ש המהרש"א בדיבור שלפני זה על דברי הגמרא, שמא תרגז עליכם הדרך, ופי' דש"י על זה "תתעו", וכתב המהרש"א, ר"ל שע"י עיון בתורה תבואו לתעות ותתעכבו בדרך ויוסף מיהר הליכתם וכו'. וזה מתאים לדברנו.

שאל דוד ארי' קנאבלאך

משניח במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

ישוב על לשון הרמב"ם

איתא ברמב"ם פרק ח' מהלכות עבדים הל' י"ז, עבד שהשיאו רבו בת חורין או שהניח לו רבו תפילין בראשו וכו' וכן כל כיוצא באלו הדברים שאינו חייב בהן אלא בן חורין יצא לחירות וכו' עכ"ל. ודקדק הכתב סופר בחידושו למס' גיטין למה נקט דוקא הניח לו רבו תפילין בראשו. ונ"ל דהנה מקור דברי הרמב"ם הוא בגיטין דף מ' ע"א א"ר יהושע בן לוי עבד שהניח תפילין בפניו רבו יצא לחירות, ומסיק שם בגמרא דמיירי כשרבו הניח לו תפילין. ובתוס' שם ד"ה כשרבו הניח לו תפילין, כתבו לפרש הטעם משום דאין עבדים רגילים בתפילין ואי לא דשחררי' לא הוה מנח לי, ע"כ. וכתב ע"ז בהגהות יעב"ץ וז"ל, י"ל משום דמצוה גדולה היא דכתיב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ואר"א אלו תפילין שבראש, עכ"ל. (פי', ומשום זה מוכרחין אנו לומר שכבר שחררו, דאל"ה, לא הי' עושה עמו מצוה גדולה כזו). ולפ"ז מדוקדק היטב למה נקט הרמב"ם דוקא הניח לו רבו תפילין בראשו, דתפילין של ראש היא מצוה גדולה ולא הי' מניח לו תפילין של ראש אם לא שחררו כבר מלפני זה כסדרת הדיעבץ הנ"ל.

משה יעקב ציטראנעבוב

תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

תעודות וסמיכות

עו.

צדו"ק צדו"ק תדרוף אחר חכמים לשיבה, זו היא ביאה וזו היא ישיבה, ה"ה הבחור כמר צדוק בן כהר"ר גימפל מלינון ז"ל. צדו"ק יהלך וישם פעמיו לדרך, לכתת רגליו ללמוד תורה היא וללמוד הוא צריך, הרי זה בא ללמוד ונמצא למד, אצל למודי למד, גלל כן כרי הוא ליטול שכרו מצוה בהאי עלמא ליטול את השם החבר, ותוקף גזירתי על כל חזני ארץ הסרים למשמעתי שיתנו לו כבוד בתורה לקרותו לס"ת בשם החבר, וזה שמו אשר יקראו לו החבר רבי צדוק בן החבר רבי מרדכי. ולשומעים יונעם ויבא עליהם ברכת טוב.

הכ"ר הצעיר יעקב יושע מקראקא חו' ק"ק מיץ יע"א⁽¹⁾

עו.

אנכי הרואה בשושנים, גזע ישרה כנמעי נעמנים, יסולה מפז ואדרכמונים, הלא הוא הבחור חשוב הנחמד, כחר מבחורי חמד, בתורת ה' לילה ויום מתמיר, כש"ת כמר אהרן בן המנוח המופל' מוהר"ר ישעי' ווירמייש ז"ל ממיץ, אשר שנה ולמד בישיבתי זה יותר מארבעה שנים וירי רב לו למשקל ומשרח בשמעתא בפלפול ובסברה, בכינה ודעת ישרה, והתנהג כיראה כרת וכשורה, בכך שפיר באנפאי שבחין הוא שיטול שכרו כי הוא כלי מוכן לקבל טהרה, לפרוס עלי' גולתא דרהבא לגזור אומר בריבור ואמירה, על כל הסרים למשמעתי לכנותו ולקרותו לתורה, בשם החבר רבי אהרן בן מורינו הרב ר' ישעי', כי כל כהנ"ל שומעין לקרב הן מצד מהותו והן מצד יחוסו שהוא נין ונכד לאמו"ח הגאון המפורסם מוהר"ר אהרן ווירמייש זצ"ל ממיץ. וכל השומעים לרברי יתברכו מפי עליון, ויזכו לראות בבנין ציון. הכ"ר המדבר לכבוד התורה ולומרי' היום יום ו' ה' אלול תקכ"א לפ"ק פה שוואבך.

יושע העשיל לבוב חונה בק"ק שוואבך וכל מדינת וגלילת אנשבך יע"א⁽²⁾

(1) הוא הגאון בעל פני יהושע זצ"ל.

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ה' עמוד' ח'. — וראוי להעתיק כאן מה שרשם המקבל „כתב החבר" בשולי היריעה, וז"ל: אהרן בן המנוח מהו' ישעי' ווירמש זצ"ל בן הרב הגאון מהו' יצחק אהרן ווירמיישא זצ"ל שהי' אב"ד בק"ק טריר והמדינה ובק"ק ברייך ובכל מדינות עלזים ובק"ק מנהיים יע"א ובסוף ימיו תקע אהלו אפרנו בק"ק מיץ יע"א ושם הי' ראש וראשון מן הפרנסים ומנהיגים, וישיבה לא מש מתוך ביתו, והנהיג דבנות ימים ושנים רבים בתורה וגדולה עד זקנה ושיבה, בן הגאון החסיד מהו' יוסף יוזל זצ"ל שהי' אב"ד בק"ק טריר והמדינה ובק"ק כינגא, בן הגאון החסיד המפורסם מהו' אברהם אברלי זצ"ל שהנהיג רבנות כמה שנים בק"ק ווירמיישא ובשאר קהלות יע"א, זכותם יעמוד לי לנצח נצחים, אמן סלה.

פאקסימיליא מבתי"ק הגאון מוה"ר יהושע העשיל לבוב אבד"ק שוואבד זצ"ל

הנאון בעל פ"י ז"ל, ונראה שזעמם מפני כבוד השם, שלא לכתוב ג' אותיות השם כסדרן
לכן השמיטו הה"א, עכ"ל. ועיין עוד מש"כ בזה בשו"ת שואל ומשיב מהדו"ק ח"ג סי'
פ"ח.

לקט ענינים שונים מהגה"ק משינאווא זי"ע

(ליומא דהילולא — ו' טבת)

(א) בקונטרס חספד מר (לכוב תרע"א) מהרב הגאון מוה"ר יחיאל טייטלבוים אבד"ק קאלבסוב זצ"ל (ברך ד' ע"ב) כתב דבעת שהספיד כ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ש זי"ע את דודו הגה"ק משינאווע זי"ע, אמר בזה הלשון: העולם אומרים שהרב הצדיק משינאווע נפטר מן העולם, אבל אני אומר שהעולם נפטר [מ]הצדיק אבל הצדיק בעצמו לא נפטר והוא בחיים חיותו בעלמא דקשומ וכמאמרם צדיקים במיתתם נקראים חיים, אבל לאנשי דורו נסתלק כי כל או"א מרגיש שנחסר לו הצדיק, ודפח"ח, עכ"ל.

(ב) בס' פינות הבית (פיעטערקוב תרפ"ה) להרב הגאון מוה"ר צבי יחזקאל מיכלזאהן אבד"ק פלונסק הי"ד (ברך ד' ע"ב) כתב בזה"ל: סיפרה לי אמי הצ' ע"ה, כי ש"ב הה"ק ר' יחזקאל משינאווי זצ"ל בא פ"א במכוון לכפר האממער לפעול אצל הבעה"ב שלא יעבדו הפועלים הנכרים בפאבריק שלו בשבת אף ע"י שטר מכירה, ואז עבר דרך הכפר האממער זקני הר"ר שמואל אליהו, ושמו עמו, וביקשו שיבוא להתארח בביתו בבילגורייא, ולא הכטיח לו, ובכוא זקני לביתו, אמר לזקנתי הצדיקת מ' אסתר ע"ה, קרוב הי' שיהי' לנו אורח הגון בביתנו, הוא קרובינו הה"צ משינאווי, וזה הי' ביום ה' לשבוע. עברו איזה שעות, ובא הה"צ משינאווי לבילגורייא לבית זקני, מפני כי לא הפעיל אצלם בדבר עבודת הנכרים לא חפץ להיות שבת בכפר הנ"ל, ונסע על ש"ק לבית זקני, ולאשר הי' אז להה"צ עגמת נפש בעירו שינאווי, יען שמיחה להם ההליכה בלבושי פריצות קרינעליניעס שנתפרץ אז, והי' בעירו איזה נשים ובתולות שלא צייתו לו, על כן לא חפץ לשוב לעירו, והתאכסן בבית זקני ששה שבועות, עכ"ל.

(ג) בכתבי הרב הגאון מוה"ר אברהם צבי גינצלער דומו"ץ דק"ק הומנא הי"ד, כתוב בזה"ל: בגמ' ברכות (רף י"ג ע"ב) שמע ישראל וגו' מאריך בד' ובלבד שלא יחסוף בח'. שמעתי מפ"ק של אדמו"ר מרן משה יוסף טייטלבוים זצ"ל אבד"ק איהעל שאמר שדיבר בזה עם הגאון הקדוש משינאווע זי"ע האיד אפטר להאריך בד' ושלא יתקלקל משמעות התיבה, ומה שהמון מאריכים בח', זה אינו נכון כדאי' בזוה"ק, וגם אין זה מאריך בד', והסכימו בהחלט שכוונת הגמ' שמאריך בד', היינו רק במחשבה, שלאחר שגמר תיבת אחד, יאריך במחשבתו להמליך אותו למעלה ולמטה ובר' רוחות. אמנם מנהגו של אדמו"ר הנ"ל היתה, שלאחר שאמר אחד, והפסיק מעט אח"כ, האריך בתנועת קול פשוט שהי' יכול להאריך נשמתו. גם אמר אדמו"ר הנ"ל בשם הגה"ק משינאווע זי"ע בשם הגה"ק מהר"ם מרימענעוו זי"ע רמז בגמ' הנ"ל, עפ"מ דאי' בספח"ק שבשעת פטירתו של אדם בא אליו הס"מ שיכפור ח"ו ועי"ז יקל צערו וצריך אז רחמי שמים שלא יפול ח"ו במצורתו ברגע אחרונה, וע"ז תיקנו צדיקים מסירת מורעא כידוע. ואמר הצדיק הנ"ל שאם מכוונים באמת בשעת ק"ש קבלת מסי"נ באות

ד', בד' מיתות בית דין, עי"ז יהי' מובטח שלא ילכדו ח"ו בשעה הנ"ל. והנה בשעת נסיסה ר"ל א"א לאדם לומר שום תנועת אות רק כתנועת אות ח', וזהו שאמרו ומאריך בד' ובלבד שלא יחטוף בח', ועי"ז לא יחטוף בעת ההוא של תנועת הח' עכ"ל⁽¹⁾.

(ד) עוד מובא בכתבי הרה"ג הנ"ל, בזה"ל: אמר מורי זצ"ל בשם הח"ק משינעווע זי"ע עה"פ זה דור דורשיו מבקשי פניך יעקב סלה, דורשיו ד"ל המנהיגים של ישראל, מתפללים תמיד רק בשביל כלל ישראל, עכ"ד⁽²⁾.

(ה) בספר ילקוט המאירי (לההרב המפורסם וכו' מוה"ר אברהם מאיר איזרעאל שליט"א אבר"ק הוניאד) במס' עבודה זרה דף י"ז ע"א, על הא דאיתא שם, עולא כי הוה אתי מבי רב הוה מנשק לחו לאחתיו וכו', כתב, שמעתי בימי בחרותי מפי מורי הצדיק מהר"י פריינר ז"ל בשם רבו הצדיק משינעווע ז"ל, שהכוונה היא על התורה שלמד כבי רב, ע"ר הכתוב אמור לחכמה אחותי את, ע"כ.

(ו) בספר שארית ברכה (ווארשא תרצ"ח) להנה"צ מוה"ר אברהם שלמה הלוי אבר"ק אוזשראב ז"ל, במבוא הספר נדפס מכתב ארוך מאת הרב הגאון מוה"ר שמחה גילערנשטער אבר"ק קלימענשטוב, סיפורים וענינים שונים מהנה"צ הנ"ל, ובסוף המכתב (עמוד י"ח) כתב בזה"ל: פעם אחת בחיות אדמו"ר זצוקללה"ה בשינאווע, בא בכוקר אל הרבי הנאווה"ק זצוקללה"ה משינאווע בעת שהי' התפילין של יד על ידו והרצועה היתה נגדרת על הארץ, והגביה אדמו"ר זצ"ל את הרצועה למעלה, וראה כי אין נוחה בזה דעת הרבי ז"ל משינאווע, ובתוך כך אמר הרבי משינאווע זצ"ל לאדמו"ר זצ"ל בזה"ל „אורובער רב יש בזה ענין גדול שהרצועה תהי' מונחת על הארץ", וכשמוע אדמו"ר זצ"ל זאת, התחיל כדרכו בקודש לומר סברא דנפשי' כי ארץ הוא בחי' מלכות וכמאמר חז"ל למה נקרא שמה ארץ שרצתה לעשות רצון קונה וכו' וראה כי אין זה הכוונה, והפסיק, ואז אמר הרבי משינאווע זצ"ל, הענין הזה הוא ענין גדול מאד, ואין לגלות עד שיבוא הגאון, ולמה אני אומר לכם זאת, כי כאשר יעזור השי"ת לכם ותבואו לזה, אז תרעו אשר צריכים אתם לידע זאת עכ"ל⁽³⁾.

(1) עיין בזה בכר"ש שנה ג' קונט' ט' עמוד מ'.

(2) אפריון נמטיי' להרב מוה"ר ברוך אברהם צבי הורוויץ שליט"א חרב"ן כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, שמסר לנו ב' ענינים הללו מכת"ו זקינו הג"ר אברהם צבי גינצלער הי"ד. ישא ברכה מאת ד'.

מכתבים אל המערכת

בס"ד. ר"ח מרחשון תשמ"ו לפ"ק.

כב' מערכת „כרם שלמה“, שלום וברכה עד בלי די.

הנני בזה ע"ד מרן החת"ס שנרפס בקונטרס נ"ב (עמ' מ"ג) לפרשת מקץ (והוא מכת"ק מחידושי לסוגי' רפרצוף פנים), כבר כתב מרן דבר זה בתוספת קצת בשו"ת אהע"ז ח"א (סי' נ"ד) בר"ה ובחי' תורה וכו', ע"ש.

ואודות אכילת מצה כל שבועה שנרפס בכר"ש ניסן תשמ"ה (עמ' כ'), הביא בתו"ד „וכמו שיש רב גדול וזקן שלום" א בימינו . . . שמעון הצדיק שאינו מכרך על התפילין לעולם וכו'“, כנראה שהוא הגאון בעל „התעוררות תשובה" זצ"ל בנו של הכת"ס. ויש לציין מה שהביא נכרו הנד"י סופר שלום"א מערלוי בקובץ „האהל" ניסן תשל"ג (עמ' ל"ב) וז"ל: ק"ז אדמו"ר מרן בעל ה"ת זצ"ל לא אמר ברכה על תפילין כל השנה כלל אלא אחד ממשמשו בידך על התפילין בקול רם כדי להוציאו י"ח עכ"ל.

ובעיקר הנידון דאכילת מצה כל ז' דאח עור בספרו ה"ת ח"ד (סי' מ"א) שאותן המחמירים מחמת שיראים שלא התנהגו באפית המצות כראוי עיקר היתרם הוא משום דעונג הוא להם במניעת האכילה ע"ד המתענה בשו"מ, ע"ש. ואנכי יעוין בשע"ת או"ח סוס"ת ש"ס מסיק שם על אלו המחמירים שאין אוכלים מצה כלל אחר ליל ראשון דעל אילו שלכם לשמים קורא אני ועמך כולם צדיקים.

ועל של עתה באתי, כמה שהובא בכר"ש אלול תשמ"ה (עמ' י') שהחת"ס היה מכסה בכנרו את דברי טעם המלך, מראה מקום אני לשו"ת מהרש"ג ח"א (סי' נ"ז) שכתב וז"ל: שמעתי מגדול א' והוא הנה"צ מנאנאש זצ"ל בעל המחבר אפסי ארץ עה"ת ועוד מת"ח אחר שהחת"ס זצ"ל כשהיה מעיין בספר שער המלך היה משים בנר על הגהות טעם המלך כדי שלא יהיה עיניו משוטטות בהם שלא רצה לעיין בהם, עכ"ל.

ואסתגר בזה בברכה מרובה,

יודא הכהן שטראספער

ברוקלין, ניו יארק

בעזה"ש"ת. מעלבארן יצ"ו בין כסה לעשור תשמ"ו לפ"ק.

שוכטו"ס למע"כ עורכי הקובץ היקר „כרם שלמה" הע"י.

בשנה העעל"ט תשמ"ה חירשתי מינויי לקובצכם החשוב, ואין מלים בפי להביע חשיבותו ויקרתו, — תוכנו המפואר מסב קורת דוח מרובה למעינים ולמבינים, וברכת שמים תלווה אתכם בכל מעשה ידכם אכי"ר. ואציגה נא איזה הערות קצרות, לקובצים של שנת תשמ"ה.

בקונ' ע"ג עמ' ט"ז. — שהג"מ ישראל איסר טויבער דומ"צ עיר חרש השאיר חיבורים בכת"י שלא נרפסו, והאמת שחיבר ספר אורח רענן תולדות הרמב"ם ז"ל ונרפס בווען תרכ"ב, וכן ראיתי פעם קונטרס ברפוס ממנו לתולדות התרומת הדשן. ובקובץ „מעין התורה" ש"ל בבני ברק, נרפס מכת"י הספדיו על מרן הח"ס והכתב סופר ז"ל.

שם, עמ' מ"ז. — בתולדות מהר"י אסאד ז"ל שנפטר כ"ג סיון, כן כתבו כל כותבי קורותיו, אולם יש בידי תמונת מצבתו ושם כתוב בפירוש כ"א סיון.

בקונ' ע"ו עמ' מ"ו — מ"ש שם באות ג' בשם הרה"ק מהר"פ מקאדיץ זי"ע, על הממוצע שיש בכל הנבראים. — יש להוסיף כי מובא בדרכי חיים בסדר ערב פסח, שמרן

הנה"ק מצאנו ז"ע אמר שארני השרה הוא הממוצע בין צומח לחי, וקוף בין חי למרבר, והוא כרברי הכותב בשם מהר"פ מקאריץ.

בקוני' ע"ז עמ' מ"ט, — מ"ש שם באות י"א מרברי הפתחי תשובה באהע"ז סי' קי"ט שכוונת מהר"י מהאמבורג בתשו' נוב"י, הוא להמל"מ בפ"ג מהלכות גניבה, — כן תירץ גם בהגהות מהר"י ארעלמאן לנוב"י הנדפס בסוף נובי"ת מהרורת ווילנא, (במהרורות האחרונות נשמט, וכן עור איזה הגהות, ובהוצאת „הלכה ברורה" הנדפס בניי. לפני איזה שנים, השלימו את החסר, עיי"ש).

אצרך כאן איזה תמיהות ברברי האחרונים ז"ל, אולי יש ביד הקוראים להשיב.

א) הקצוה"ח סימן קפ"ב, הקשה על פסק הנוב"י אה"ע סימן ע"ה, בשליח הבעל שגירש אשה בע"כ, רכיון ראסור לגרש בע"כ משום חרר"ג ממילא אשולר"ע והמעשה בטל — מרברי המל"מ הלכות גניבה פ"ג הלכה ו' בעשה הגנב שליח לשחוט ושחט השליח בשבת, רחייב הגנב בתשלומי רוי"ה, שהעלה המל"מ ראוליגן בתר עיקר השליחות, וכיון רהשחיטה בשבת אינה תנאי בגוף השליחות, לכן המעשה קיים ורחייב הגנב, וממילא ה"נ בנר"ר הרי הבעל עשאו שליח לגרש מרצונה והשליח שינה וגירשה בע"כ א"כ גוף מעשה השליחות קיים, עכ"ד. — וזה רבות בשנים ששמעתי לחקשות מת"ח מופלג שליט"א בירושלים ת"ו, שהוא נסתר מחמת"ו ממה שכ' הקצוה"ח בסימן קכ"ג וביתר ביאור בסימן קצ"ה להביא ראיה דקנין הסירד שמקנים העדים למורשה כשכותבין שטר הרשאה אינו מדין שליחות, מהא דקיי"ל בחו"מ סימן קצ"ה ס"א אין קונין ק"ס בשבת ואם קנו אע"פ שעשו עבירה קנו, ואי נימא דקנין העדים מדין שליחות היא נימא אשולר"ע והמעשה בטל, ואמאי אם קנו בשבת קנינם קנין, עכ"ד עיי"ש, וצע"ג דהרי מעשה הקנין בשבת אינו תנאי לקיום השליחות, והרי זה דומה ממש לסברת המל"מ בדין טביחה בשבת, ול"ש לומר אשולר"ע, וכמ"ש הקצוה"ח בעצמו בסימן קפ"ב לחקשות מהמל"מ על הנוב"י — והיא הערה עצומה לכאורה.

ב) הגאון החרף בעל קול אריה זי"ע באו"ח סימן כ"ג, כתב יישוב נפלא לדברי רבינו יונה הידועים בברכות י"ב דמצוה שתלוי באמירה לבר לכו"ע צריך כוונה אפילו למ"ד מצא"כ, והקשו עליו מסוגיות הנמ' ר"ה כ"ח דמקשה הנמ' למ"ד מצאצ"כ ממתני' דברכות י"ג היה קורא בתורה וכו' אם כיון לכו יצא ואם לאו לא יצא, ולפ"ד רבנו יונה הא בקר"ש התלויה באמירה לכו"ע צריך כוונה — ותירץ הקול אריה עפ"י השטמ"ק בב"מ מ"ג: דבדבר דמהני מחשבה בלב, אף אם עשאו ע"י דיבור לא יחשב כמעשה אפילו למ"ד עקימת שפתיו הוי מעשה, ומעתה הלא הרמב"ם בפ"ב מהל' ק"ש ח"ח פסק לגבי קר"ש דהרהור לאו כדיבור דמי, ובהל' ברכות פ"א ח"ז פסק לגבי כל הברכות דהרהור כדיבור דמי, ממילא הן אמנם בכל הברכות דהרהור כדיבור כתב רבנו יונה דצריך כוונה לכו"ע כיון שתלוי רק באמירה, ואמירה אינה כמעשה רהרי בהרהור סגי כסברת השטמ"ק, משא"כ בק"ש דהרהור לאו כדיבור, והאי דהאמירה נחשב כמעשה והוא עומד במקום הכוונה, וגם רבנו יונה יודה דבכה"ג א"צ כוונה, עכ"ד הקו"א. — וברביו צ"ע דהא רבנו יונה לא ס"ל כהא כהרמב"ם, אלא דבכל הברכות כולן לא סגי בהרהור דהרהור לאו כדיבור דמי, כמבואר כהריא בדבריו בפרק מי שמתו אמתני' רבע"ק מהרהר בלבו, עיי"ש [ועיין בביאור הלכה סימן ס"ב המביא חבל ראשונים ובכללן רבנו יונה דס"ל דהרהור לאו כדיבור בכל הברכות, ולא מצא חבר להרמב"ם בזה אלא הסמ"ג], ועל כרחק דס"ל לרבנו יונה דאמירה אינה כמעשה ואינה עומדת במקום כוונה, אע"ג דלא סגי בהרהור, והדרה קישיא לרוכתה, ודו"ק.

בברכת הצלחה מרובה ויקרא דאורייתא,

חק' שמעון אופמאן

מנהל התלמוד תורה ערת ישראל

מעלבארן, אוסטראליע

מגישים אנו בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה
לעטרת תפארת ראשנו
כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

ולבנו הרה"צ מוה"ר נפתלי צבי שליט"א
להולדת חבת אצל חתנו
הרב מו"ה מרדכי דוד אונגער שליט"א
ר"מ במתיבתא עץ חיים רבאבוב
ונביע בזה ברכתנו מעומק לבבנו שיוכו לרוות ממנה ומכל יוצ"ח רב נחת ועונג
לאורך ימים ושנים טובות אכיל"ר.
כעתירת וברכת,
המערכת

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר בנש"ק ר' אלימלך לייפער נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' אלכסנדר אליעזר קנאפלער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' אליעזר מנחם שפירא נ"י מבני ברק להולדת הבן
להאברך היקר ר' אפרים אביגדור הלוי בארנשטיין נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה בנימין גאלדמאן נ"י להולדת הנכד
להאברך היקר ר' יוסף שלמה גערמאן נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה לייבל מאנדלבוים נ"י להולדת הנכד
להאברך היקר בנש"ק ר' מנחם מענדל ריינער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' משה דוד געטץ נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה משה פרוינטליך נ"י מבני ברק להולדת הנכד
יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.
המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם משה שאי נ"י ממאנסי להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' אשר ישעי' רובין נ"י להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' בן ציון יהושע אשר אונגער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' חיים צבי קויפטיל נ"י מקריית באבוב להולדת הבת
להאברך היקר ר' יעקב אליעזר מילער נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה יצחק זאב הכהן ראזענגארטען נ"י להולדת הנכדה
להאברך היקר ר' פסח קטן נ"י להולדת הבת

THE UNITED STATES OF AMERICA
DO hereby certify that
[Name] is a citizen of the United States of America
and is entitled to the rights and privileges of citizenship
under the Constitution and laws of the United States.

WITNESSETH

That the above named [Name] is a citizen of the United States of America
and is entitled to the rights and privileges of citizenship
under the Constitution and laws of the United States.
[Signature]
[Title]
[Date]

ATTEST

[Signature]
[Title]

NOTARY

WITNESSETH

That the above named [Name] is a citizen of the United States of America
and is entitled to the rights and privileges of citizenship
under the Constitution and laws of the United States.
[Signature]
[Title]
[Date]

ATTEST

[Signature]
[Title]

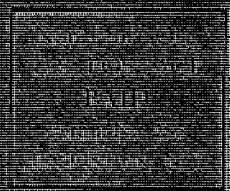
NOTARY

UNITED STATES POSTAL SERVICE

POSTAGE WILL BE PAID BY ADDRESSEE
NO POSTAGE
NECESSARY
IF MAILED
IN THE
UNITED STATES

Postage

KIPPER SPENCER
100 E. 42ND ST.
NEW YORK, N.Y. 10017

MR.
MORDCHA GROSS
1226 49TH ST
BROOKLYN, NY 11219

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח וכחורי חמד הי"ו.

שכט תשמ"ו

(ס"ד)

שנה ט' קונטרס ד'

יוצא לאור ע"י תלמידי

כ"ק מרן אדמו"ר מאבוב שליט"א

1577 48th Street

Brooklyn, New York 11219

Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

דרוש לחנוכה ביהמ"ד והכנסת ס"ת. . . . . כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ד

מדור זכרון לראשונים

גליון ס' הליכות עולם ויבין שמועה. . . הגאון מוה"ר ישעי' פיק אבר"ק ברעסלא זצ"ל ט
 בדין מריפות הכבד. . . הגאון מוה"ר משולם זלמן אשכנזי אבר"ק לובלין זצ"ל יג
 בדין ערי קידושין. . . הגאון בעל ערוך השלחן אבר"ק נאווארדאחק זצ"ל יד
 בענין ס"ת שנפל. . . הגאון מוה"ר אליהו דור (ארר"ת) אבר"ק מיר זצ"ל יז

מדור אגרות קודש

שני מכתבים מהגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות מכראר זצ"ל. . . . . יח

מדור זכרון לאחרונים

בדין צירוף ב' חדרים למנין. . . הג"ר נפתלי הירצקא העניג אבר"ק שארמאש ז"ל כא

מדור פלפול והלכה

במצות קידוש החודש. . . הרב מוה"ר שמואל עקיבא יפה"שלעזינגער שליט"א כר
 בענין חביבה מצוה בשעתה. . . ר' יוסף יעקב געללער נ"י כט

מדור תפארת בחורים

בענין לאו הניתן לתשלומין. . . הב' חיים יחזקאל שרגא שארף נ"י לא

עולת שבת בשבתו

ליקומים יקרים לשבתות ומועדים. . . . . המערכת לז

מדור תמיהות וישובים

הערות קצרות בענינים שונים. . . . . מ

מדור זכור ימות עולם

צוואת הגאון מוה"ר יצחק הלוי הורוויץ אבר"ק אה"ו זצ"ל (שנת תקי"ח לפ"ק). . . מר

מדור תעודות וסמיכות

מכתב "תעודה". . . הגאון בעל חתם סופר אבר"ק פ"ב זצ"ל מב
 כתב "חבר". . . הגאון בעל כתב סופר אבר"ק פ"ב זצ"ל מב
 כתב "חבר". . . הגאון בעל שבט סופר אבר"ק פ"ב זצ"ל מג
 מכתבים אל המערכת. . . . . מז
 ברכות והודאות. . . . . נ

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1986

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמות

הרבני הנגיד החסיד הנכבד והמפואר

נריב ושוע

מו"ה אליהו כמו"ה משה יעקב שארף ע"ה

נפטר ביום ח' לחודש שבט שנת תש"מ לפ"ק

האשה החשובה והנכבדה

מרת שרה בת מו"ה אלכסנדר זיסקינד פרייא ע"ה

נפטרה ביום כ"ו לחודש מנחם-אב שנת תשמ"א לפ"ק

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בניהם,

אשר ישעי' שארף

יהודה ליבוש שארף

שלמה שארף

דוד שארף

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

דרוש לחנוכת בית המדרש, ובית תלמוד תורה, ונתינת ס"ת

במדרש תנחומא בפרשת בראשית, עה"פ בראשית ברא אלקים, ילמדנו רבינו הבונה בית חדש כיצד צריך לכרך, כך שנו רבותינו הבונה בית חדש מברך שהחיינו, כדי שיעשה נחת רוח ליוצרו, ע"כ. הנה דברי המדרש צריכין ביאור, דאיזה שייכות יש להא דהבונה בית חדש עם הפסוק בראשית ברא אלקים, וגם איזה נחת רוח עושין להקב"ה בכנין בית חדש, ועוד יל"ד על הלשון הבונה בית חדש, הול"ל הבונה בית, שהרי כל בית שבנין חדש הוא.

טרם נבוא לביאור דברי המדרש, ראוי להתבונן על מנהג אבותינו בירינו לומר בנתינת ספר תורה, מזמור כ"ד בתהלים, לדוד מזמור לד' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה וגו', איזה שייכות יש למזמור זה עם מצות כתיבת ס"ת, וגם מהו הנתינת טעם, כי הוא על ימים יסדה וגו', ועוד צ"ב המשך הפסוקים שאח"ז, מי יעלה בהר ד' וגו'.

וליישב הכל כחדא מחתא, נקדים דברי רש"י בתחלת התורה, א"ר יצחק לא הי' צריך להתחיל את התורה אלא מהחורש הזה לכם שהוא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל, ומה טעם פתח בבראשית, משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים, שאם יאמרו אומות העולם לישראל לסטים אתם שכבשתם ארצות שכעה גוים, הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה הוא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו. ולהלן שם ברש"י, בראשית ברא, אין המקרא הזה אומר אלא

דרשה זו נאמרה בהקהל בעיה"ק ירושלים תוכב"א בעת ביקור כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א בארצנו הקדושה.

כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א יצא בלוויית חבורה גדולה מאנ"ש שיחיו ביום ראשון פ' וארא, כ"ד שבת העל"פ, לחנוך עפר ארצנו הק', ולשפוך שיח אצל מקומות הקדושים, לראות ולהראות עם אנשי שלומנו שם, לחזקם ולעודדם בכל עניניהם בכלל ובפרט. השבתות וארא — בא — בשלח, שבת כ"ק אדמו"ר שליט"א ברוב פאר בקרינתו קרית באבוב בבת"ים, מקום שם נאספו עררי צאן קרשים מרי שבת בשבתו, רבנים, חסידים, ואנשי מעשה, ובני ישיבות מכל מקומות מושבותיהם בדיבוק חברים לעילא ולעילא מכל ברכתא ושירתא. התפלות ועריכות השלחנות הק' הפיחו רוח חיים של אהבת תורה ויר"ש במרות טובות והתחזקות עצומה לעבודת השי"ת בדרגי החסידות ע"ד רבותיה"ק זי"ע, ודברות קודש מלהבות אש השאירו רושם כביר כל ימחה בלב קהל האלפים שהסתופפו בצלא דמהימנותא.

ביום ג' פרשת בא נתחנך בנין בית מדרשנו והתלמוד תורה בירושלים ע"י הכנסת שני ספרי תורה, נרבתם של ידידנו הרבני הנגיד הנכבד (נשיא וועד ישיבת קדושת ציון ומוסדותי' בקרית באבוב) מו"ה ליבוש שארף נ"י מניו יארק, וידידנו החסיד הנכבד התורני מו"ה שלמה שבת גרינשטיין נ"י מירושלים עיה"ק. כ"ק אדמו"ר שליט"א דרש דרשה מפוארה (ה"ה הררש הנדפס כאן) בסעודת מצוה שהתקיימה לכבוד המאורע. כמוצאי ש"ק פ' בא נסע כ"ק רבינו שליט"א לבני ברק לרגלי הכנסת ס"ת לבית מדרשנו שם, ע"י ידידנו הרבני החסיד הנכבד מו"ה יהושע העללער נ"י מטובי העיר בני ברק, וכ"ק אדמו"ר שליט"א נשא מדברותיו בדרוש ארוך וברברי חסידות בעת עריכת סעודת מלוה מלכה.

דורשני כמ"ש רז"ל, בשביל התורה שנקראת ראשית רכנו, ובשביל ישראל שנקראו ראשית תבואתו.

כרי לקשר דברי רש"י אלו בקשר של קיימא, נקרים דברי המדרש בפרשת בראשית, א"ר אבהו מלמד שהי' בורא עולמות ומחריבן עד שבא את אלו, אמר רין הניין לי, יתחון לא הניין לי, ע"כ. ורקק בספר בגרי אהרן (בפ' בראשית) איך יצויר ח"ו שיהי' פעולת הקב"ה כפעולת בשר ודם חלילה, כי אצל בשר ודם שייך לומר דאם אין חבנין עולה בירו כרצונו צריך לסתור ולחזור ולבנות, אבל אצל הקב"ה לא שייך שינוי מחשבה, וא"כ מה זה שהי' בורא עולמות ומחריבן. וכתב ליישב בטוב טעם ורעת עפ"מ ש"כ בזה"ק פ' תרומה, מאן דמחדש מילין ראורייתא על פי האמת כרקא יאות נעשה ממנו עולם קיים ועולם עומד, ומאן דמחדש מילין ראורייתא שלא על פי האמת נעשה ג"כ ממנו עולם אבל הוא עולם עובר, ע"כ. ומבואר במדרש שהתורה היתה כלי אומנתו של הקב"ה כבריאת העולם, כמאה"כ (משלי ט') ואחי' אצלו אמון, אל תקרי אמון אלא אומן, שהקב"ה מביט בתורה ובורא את העולם, וכתב ע"ז בס' חן טוב בהקדמה בשם רבו, רכלי אומנתו של הקב"ה היתה תורה שבעל פה, מה שיחדשו לעתיד התלמידי חכמים, ובהן ברא את העולם. והנה אמרו חכמ"ל (גישין דף מ"ג ע"א) עה"פ והמכשלה הזאת תחת ידיך (ישעי' ג') אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהן, ע"כ. הרי רמתחלה לומר האדם שלא עפ"י האמת, רק אח"כ כשמייע עצמו בתורה זוכה לכון לאמיתה של תורה, ולפי"ז כשברא הקב"ה את העולם צפה והביט בכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, ומההכרח הי' לראות מקורם מה שמחדשים שלא עפ"י האמת, שהרי זהו תחילת לימודם שנכשלים בה, ועפ"י לימוד זה ברא עולמות הנקראים עולם עובר, ואח"כ הביט בהני חידושי ראורייתא שהם עפ"י האמת, וברא מהם עולם קיים. וזהו כוונת המדרש, בורא עולמות ומחריבן, עד שבא את אלו, ואמר רין הניין לי ויתחון לא הניין לי, עכ"ר הבגרי אהרן, ורפח"ח.

דל העט מלהביע את יופי הדר שתי חנינות אלו כאשר צערו בחוצות ירושלים וברחובות בני ברק רבבות אלפי ישראל זקנים עם נערים מכל העדות והקהלות בקול רנה וצהלה לכבוד התורה ולכבוד המקום, ובפרט המסיבות הנדולות והמפוארות שלאחריהם, בהתאסף יחד אלפי ידירים אוהרים ומעריצים מסלתה ומשמנה של יהדות החרדית באה"ק, ועליהם כל הרבנים החשובים ראשי ישיבות וריינים ובנש"ק קרואי מועד אנשי שם מכל החונים שקצר המצע מהשתרע לפרוט את שם כבוד כולם כנפדר, ובמיוחד בלמו בנוכחותם גדולי ומנהיגי דורנו הרבנים המפורסמים שליט"א שנשלחו חלק בראש — מחזות נהדרות ומרוממות ומרהיבי עין מאין רוגמתם.

לתאר פרשת גדולת נסיעה מפארה זו על כל פרטי' אפילו בקיצור נמרץ, ונועם שיח כ"ק רבינו שליט"א בכל הזמנים, לא יכול הגליון, ונדרש לזה קובץ מיוחד. אשרי מי שזכה להשתתף ולראות במו עיניו גודל קירוש שם שמים והרמת קרן התורה והחסידות. מורים אנחנו על העבר ומבקשים על העתיד שיהא שם שמים מתאבה על ידינו והשי"ת ישלח עזרו מקודש לע"ט כ"ק מוין אדמו"ר שליט"א לברכהו בעוז ותעצומות כבריות גופא ונהורא מעליא להשפיע עלינו תמיד כל מיני השפעות טובות ברוחניות ובנשמות ונזכה לספר בציון שם ד' ותהלתו בירושלים במהרה בימינו אמן.

והנה ירוע רללמור תורה עפ"י האמת זוכין רק בארץ ישראל, כמבואר במדרש פ' בראשית (פ' ט"ז) עה"פ וזהב הארץ ההוא טוב, מלמד שאין תורה כתורת ארץ ישראל, כי אוירא דא"י מחכים, וכן הוא בספרי בפרשת עקב עה"פ (איכה ב') בנוים אין תורה, מכאן שהתורה בארץ ישראל, ובימי חכמי התלמוד לא היו סומכין אלא בארץ ישראל ולא בחוץ לארץ (סנהדרין י"ד ע"א). נמצא רבריות העולם תלוי בלימוד התורה בארץ ישראל שהרי העולם יש לו קיום רק על תורת אמת, ותורת אמת לומרים בארץ ישראל. והנה ענין זה שתורת אמת הוא בארץ ישראל, גם אומות העולם יודו לזה, כמאה"כ (ישעי' ב') והי' באחרית הימים וגו' ונהרו אליו כל הגוים, והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ד' בית אלקי יעקב וגו', כי מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלים, היינו שהאומות יאמרו כן, כי מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלים (עיי"ש במפרשים).

ולפי"ז שפיר יובן המשך המאמרים ברש"י בתחלת התורה, מאי טעמא פתח בבראשית, שאם יאמרו אומות עולם לישראל לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, שהקב"ה רצה ליתן ארץ ישראל לעמו ישראל, והטעם, בראשית בשביל התורה שנקרא ראשית, ובשביל ישראל שנקראו ראשית, כי מה שהעולם עומד בקיומו הוא רק על יסוד שבראו הקב"ה בזכות התורה שבע"פ תורת אמת שבני ישראל יחדשו בארץ ישראל, מאחר שאין תורה כתורת ארץ ישראל, כמו שאתם בעצמכם מודים, באומרכם, כי מציון תצא תורה, לכן בטלה טענתכם, לסטים אתם, כי מן הדין זוכין בני ישראל בארץ ישראל, כדי שיהא קיום לכל העולם כולו.

והנה דברי ישעי' הנביא באומרו, שהאומות בעצמם יודו וישבחו את ישראל, ויאמרו, כי מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלים, הם שפה אחת ודברים אחדים עם מה שכתוב בסוף שירת האזינו, הרנינו גוים עמו כי דם עבדיו יקום ונקם ישיב לצריו וכפר אדמתו עמו, כי אז יהללו את ד' כל גוים וישמחו וירננו לאומים, וכדברי רש"י שם, לאותו הזמן ישבחו האומות את ישראל שרבו בהקב"ה בכל התלאות שעברו עליהם ולא עזבוהו וכו', והנה אף שלעתיד הקב"ה יעשה כלה בגוים, וא"כ איך יתכן שהאומות ישירו וישבחו את ישראל, אבל זה קאי על אותן האומות שלא נשתעבדו בהן בישראל יותר מדאי, וקיימו את השבועה המבוארת במס' כתובות (דף קי"א ע"א) שהשביע הקב"ה את האומות שלא ישתעבדו בהן בישראל יותר מדאי, הם ישמחו וירננו, אבל אותן האומות שהשתעבדו בהן בישראל יותר מדאי, יקום בהם סיפא דקרא, ונקם ישיב לצריו, וכפירש"י על הגזל ועל החמס, שהעמיסו על בני ישראל קישוי השיעבוד יותר מדאי וגזלו מהן את ארץ ישראל, באומרם לבני ישראל לסטים אתם, עליהם נאמר כי דם עבדיו יקום ונקם ישיב לצריו, ושאר האומות יודו כי מציון תצא תורה, שארץ ישראל שייכה לבני ישראל דייקא, ויתנו תודה וקול זמרה על שנתקיים וכפר אדמתו עמו, וכמאה"כ (הובא ברש"י שם) ברצות ד' ארצ' שבת שבות יעקב (תהלים פ"ה), כי ארץ ישראל הוא יסוד של כל העולם, בשביל התורה שלומדים בארץ ישראל שהיא תורת אמת כנ"ל.

ובדבר האמור יתכן לפרש הפסוקים במצות כתיבת ספר תורה בסוף פרשת וילך, ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם למען תהי' לי השירה הזאת לעד בבני ישראל, כי אביאנו אל הארמה אשר נשבעתי לאבותיו. וכתב הרמב"ם בהלכות ספר תורה, מצות עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב ספר תורה לעצמו שנא' ועתה כתבו לכם את השירה, כלומר, כתבו לכם תורה שיש בה שירה זו לפי שאין כותבין את התורה פרשיות, עכ"ל. ולכאורה צריך ביאור, וכי בשביל שנכללה בתורה שירת האזינו ראוי לקרות את כל התורה כלשון שירה, וליחס את כל התורה על שירה זו, גם צריכין להבין הפסוק שאח"ז, כי אביאנו אל הארמה אשר נשבעתי לאבותיו, איזה שייכות יש לביאת הארץ עם מצות כתיבת ס"ת.

ולחנ"ל יבואר על נכון, כי הכל הולך אחר החתום, ומאחר שבסוף שירת האזינו כתיב הרנינו גוים עמו וגו', וביארנו למעלה שכאן מרומז מה שהאומות יודו כי מציון תצא תורה, שאין תורה כתורת ארץ ישראל, ולכן ראוי שבני ישראל יירשו את הארץ, מהאי טעמא נקראת כל התורה כולה על שם שירת האזינו, כי אין זוכין לכווין לאמיתה של תורה רק בארץ ישראל, וזה נרמז בסוף שירת האזינו, ושפיר מסיים הכתוב למען תהי' לי השירה הזאת לעד בבני ישראל כי אביאנו אל הארמה אשר נשבעתי לאבותיו, כי אין תורה כתורת ארץ ישראל, לכן יזכו בני' לביאת הארץ כרי שיוכלו ללמוד שם ולחדש חירושים אמתיים.

וענין זה יש להעמים בפסוקי המזמור שאומרים בעת נתינת ס"ת להיכל, לדוד מזמור לד' הארץ ומלואה תכל ויושבי בה, וברש"י, לד' הארץ, ארץ ישראל, תכל, שאר ארצות, וכן הוא בזוה"ק, לד' הארץ ומלואה, דא ארץ ישראל, וכוונת הפסוק היא, לד' הארץ ומלואה, כלשון רש"י המובא לעיל, הוא בראה והוא נתנה לנו, משום דבארץ ישראל לומדין בה תורה ומחדשין בו חירושים לאמיתה של תורה, ועל ידי זה יש קיום לתכל ויושבי בה, היינו לכל העולם כולו, ומפרש הפסוק בעצמו כוונתו, כי היא על ימים יסדה ועל נהרות יכונני', כי היסוד והבסיס של העולם הוא התורה"ק וכמבואר בזוה"ק (ח"א בהשמשות דף רס"ו ע"א) על ימים יסדה, אלון חכימן דישאל רברביא ריסדן אורייתא וחכמתא דאתקריאת הים הנדול, ועל נהרות, אלון תלמידים דאינן רברבין מן נהרא, יעוי"ש, הרי דיסוד העולם הוא החירושי תורה שמחדשין חכמי ישראל, ואם יאמרו האומות, מי יעלה בהר ר' ומי יקום במקום קדשו, שתהי' טענה בפיהם, לסטים אתם, ואיך אתם רוצים לעלות בהר ר' ולקום במקום קדשו, על זה ממשיך הכתוב תברא בצדה, נקי כפים ובר לבב, שבני ישראל נקיים מעון נזל ולסמות ח"ו, וגם אומות העולם בעצמם יודו כן וכנ"ל, ואיזה אומות יודו כן, אשר לא נשא לשוא נפשי ולא נשבע למרמה, אותן האומות שלא עברו על השבועה שלא להשתעבר בבנ"י יותר מדאי, הם ירמזו באצבעותיהם על לומרי התורה בארץ ישראל, ויאמרו זה דוד דורשיו מבקשי פניך יעקב סלה, המה הדורשי תורה שעסקו לחדש חירושים לאמיתה של תורה כנרמז בתיבת יעקב שהוא עמוד התורה ועמוד האמת, בשבילם נברא העולם, ובצדק ירשו את הארץ.

ומעתה נבוא לביאור דברי המדרש תנחומא המוצב בראש, בראשית ברא אלקים, הבונה בית חדש מברך שהחיינו כדי שיעשה נחת רוח ליוצרו, וכבר דקדקנו איזה שייכות יש לבנין בית חדש עם הפסוק בראשית, וגם מהו הלשון בית „חדש“, אולם להנ”ל יונעם מאד, דיתכן לומר כוונת המדרש על הבונה בית המדרש שמחדשים בו חידושי תורה על דרך שאמרו חכמיו”ל במס’ פסחים (דף צ”ב ע”א) עה”פ ויעמוד יהושפט בקהל יהודה וירושלים בבית ד’ לפני החצר החדשה (רה”ב, כ’), מאי חצר החדשה, שחדשו בו דבר חדש. וכמו כן כוונת המדרש כאן על בנין בית המדרש שמחדשין בו חידושי אורייתא, ושפיר שייך ענין זה לפסוק בראשית, כמבואר בריש דברינו שע”י חידושי תורה שמחדשין בני ישראל נברא העולם, וכדברי רש”י, בשביל התורה ובשביל ישראל שנקרא ראשית, ובאומרו „הבונה“ בית חדש, בא לרמז ג”כ, על המחדשים הנקראים בונים, כאומרם ז”ל במסכת שבת (דף קי”ד ע”א) מאי בנאין אמר ר’ יוחנן אלו תלמידי חכמים שעוסקין בבנינו של עולם כל ימיהן, ועיי”ש במהרש”א בח”א דהכוונה על התורה שהיתה כלי אומנתו של הקב”ה בבריאת העולם. זעפי”ז מדויק היטב הלשון במדרש, כדי שיעשה נחת רוח ליוצרו, שהוא ע”ד אוז”ל במדרש המובא בתחלת דברינו, שאמר הקב”ה דין הניין לי ויתהון לא הניין לי, ולזה כוונתו כאן, באומרו, כדי שיעשה נחת רוח ליוצרו, שיאמר הקב”ה דין הניין לי, ע”י שילמדו תורה בארץ ישראל, ושם יחדשו חידושי אורייתא לאמיתה של תורה. ויעזור השו”ת שיקויים בקרוב הפסוק כי מציון תצא תורה ודבר ד’ מירושלים, בנאולה שלימה בביאת גואל צדק במהרה בימינו, אמן.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידושים או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

גליון ספר הליכות עולם ויבין שמועה

מהגאון מוה"ר ישעי' פיק אבד"ק ברעסלויא זצ"ל¹⁾

יבין שמועה כלל כ"ו (דף ח' ע"א). דע שמצינו ותני עלה אף שאין זה תוספתא, ביזמא דף ע"ט.

ג.ב. אמת דביזמא ע"ט. איתא מיתבי מעשה והביאו וכו' ותני עלה לא מפני שהלכה כך וכו', אמנם בתוס' שם: איתא בזה"ל ד"ה לא מפני שהלכה כן כו', אין זה במשנה אלא פריך גמרא עלה התם בפ' הישן ומשני לה הכי הילכך מייתי לה הכא בהאי לישנא כאלו שנוי כן במתניתין, ע"כ. הרי נתבאר להדיא דלא הי' כגרסת תוס' אותן שתי תיבות, ותני עלה.

כללי הגמרא (דף ט' ע"א). הא דאמרין וכו' יתיב פלוני וכו', אין לשון זה מכוון שאם אומר וייתיב וקאמר הרי הוא האומר, ומה צורך דברי הרשב"א ז"ל, אבל הלשון המכוון הוא כמו שכתבו התוס' ❧ בחולין דף ס"ג כל מקום שאומר וייתיב פלוני נבייהו מזכירו כן לפי שהורה להם דבר חידוש, וכתבו עוד, ואע"ג דאיכא בע"ז חד יתיב נבייהו ולא דבר כלום וכו'.

ג.ב. בחולין ליתא אלא בתוס' ע"ז ס"ג: איתא דבר זה בתוס' ד"ה וייתיב, וכן הגיה היבין שמועה, אמנם לפ"ז מ"ש בסמוך, וכתבו עוד ואף על גב דאיכא בעבודת אלילים חד יתיב נבייהו וכו', בלתי מובן.

הליכות עולם שער ב' פרק א' (דף ט' ע"א). כל היכי דאיתמר בריבי כמו ר' שמעון ברכי וכיוצא בו, לשון גדולה וחשיבות הוא.

ג.ב. פליאה נשגבה לא אוכל לה, מה ענין ר"ש ברכי לזהכא, שהרי נודע ונגלה הנקרא כך על שם שהי' ברי' דרבי, נקרא ר' שמעון ברכי, כמבואר.

1) הגאון מוה"ר ישעי' פיק הנקרא ג"כ ר' ישעי' ברלין, נולד בעיר איזענשטאט בשנת תע"ט לפ"ק לאביו הגאון מוה"ר יהודה ליב ברלין הנקרא ר' ליב מוכיח. נתחנך על ברכי אביו, וגם למד בישיבה בעיר הלברשטאט. אחר חתונתו נתיישב בעיר ברעסלויא. לעת זקנתו בשנת תקנ"ר נבחר לאבד"ק ברעסלויא. נרפס ממנו ספר שאילת שלום על השאילתות, ס' יש סדר למשנה על המשניות (נרפס רק על סדר זרעים ומועד), מיני תרומא על תרנום אונקלוס, קשות מיושב, אומר השכחה, הפלאה שבערכין על הערוך, אוצר בלום על העין יעקב, ראשון לציון על המשניות, והגהות על הש"ס, רמב"ם, ר"ף, ס' החינוך, ועל הסידור (נרפס בסידור אוצר התפלות). נלב"ע ביום ח' לחורש אייר שנת תקנ"ט לפ"ק, ומנ"כ בברעסלויא.

הגהות הללו הועתקו מעצם כתי"ק בגליון ספר הליכות עולם עם שני פירושים, יבין שמועה, וכללי הגמרא (וויניציא שצ"ט) המונח באוצר הספרים אשר בברישיש מוזעאום בלונדון. השמטנו רוב ההגהות שהם רק מראה מקומות ותיקוני טעויות וכדו', כי רובם נתקנו כבר ברפוסים שלנו. — כנראה שהגר"י פיק רצה לקרות את המראי מקומות בשם „ראשון לציון“, שכן באחד מן הדפים שרשם בו מראה מקומות, כתוב בראשו, ראשון לציון. — הדפים המצוינים כאן, הם כפי דפוס ווארשא המצוי בינינו. אפריון נמטיי' לידידנו הנעלה הרב בן ציון דוב הלברשטאט נ"י נכד כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד, שהמציא לנו הגהות הללו כדי לפרסמם בקובצנו. חור והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

בכתובות ק"ג: שהי' ר"ש בנו של רבינו הקדוש, ולכך פעמים אי' ר"ש בר רבי ולפעמים בקיצר המובן ר"ש ברבי, אבל לא מפני חשיבות וגדולה נקרא הכי, וחידוש שלא התעוררו בכללי גמרא ויבין שמועה שום דבר. ובענין בריבי הארכתי בס"ד בחיבורי הפלאה שבערכין ובקנו' כנסת חכמי ישראל², גבי יורן בריבי ור"א הקפר ברבי וכה"ג, ואין כאן מקום לקבל אריך.

הליכות עולם שער ב' פרק ב' (דף י"ג ע"ב). דרך הגמרא להביא המשנה דרך קצרה וכו' וגדולה מזו מצא הכריתות במנחות שאומר תנן מלך בסכין מטמא בנגדים, ואין זו משנה ולא קיצור ממשנה אלא מדיוקא דמתניתין אחריתא. נ.ב. דע דבמנחות ליתא מזה שום דבר רק בחולין ק: איתא תנן מלך בסכין, שוב ראיתי שכן איתא בספר הכריתות, ובכן דברת בעל הליכות עולם דהכא בעי תיקון. אולם בנוף הענין שסיים, ואין זו משנה ולא קיצור מהמשנה אלא מדיוקא דמתני' אחריתא וכו', נעלם לקוצר דעתי שהרי הך דמלך בסכין נשנית במשנה זבחים ס"ח. מלך בסכין (ומליקה לא הוי וכו' ושחיטה לא הוי כראמרין בחולין ק: מפני שהוא מחליד מפני שהוא דורס, רש"י) מלך חולין בפנים וקדשים בחוץ תורין וכו' שיבשה גפה וכו' מטמא בבית הבליעה, הרי נתבאר דהאי ראמר תנן מלך בסכין מטמא בנגדים בבית הבליעה היא קיצור מהמשנה כמו בשאר רוכתי דדרך הש"ס לקצר המשניות כמ"ש תוס' עירובין עח: ד"ה והתנן ובשאר דוכתי, ולא ידעתי פ' דברים שכתבו הכריתות והליכות עולם, ומ"ט לא עמרו על זה הכללי גמרא ולא בעל יבין שמועה, ואי מחמת מלת בנגדים שהוסיף הש"ס קא דייקן, אכתי נעלם מאתי עד יסכים הפנאי.

הליכות עולם שער ב' פרק ב' (דף ט"ו ע"ב). מצינו בגמרא שמסדר דברי האחרונים לפני הראשונים בשמעתתא קמיתא דפרק אין מעמידין דמסדר התם דברי רבינא ורבא לפני רבי פדת, ורבי פדת הי' בנו של רבי אלעזר בן פדת שהי' בימי התנאים.

נ.ב. הנה התם בפ' אין מעמידין כ"ג. ליתא, אלא רבינא הוא דמשני לא קשיא הא לכתחילה וכו', אבל רבא לא נזכר שם באותו ענין, ואין לומר ולחניה' רב במקום רבא, כלומר רב דמשני התם בתחילת הסוגיא כ"ב: נכרי חס על בהמתו וכו', דאכתי לא יהי' מובן חלק הסותר שכתב הליכות עולם שהי' בימי התנאים, ועי' כללי הגמרא וביבין שמועה מה שהאריך בכוונת הליכות עולם בזה, ואם יהי' כוונתו של הליכות עולם על רב, הלא רב ודאי בימי התנאים הי', ועליו נאמר בעירובין נ: ובכמה דוכתי, רב תנא הוא ופליג, ונפלאה ממני שלא העירו הכללי גמרא ויבין שמועה שום מדי מדבר זה (ודע דבתוס' בע"ז כ"ב. ד"ה אין מעמידין וכו' לא הזכירו אלא רבינא ע"ש, וכן בהרא"ש).

(2) הוא אחר מחיבוריו שלא נדפס, ומכיל, מכתביו שהריץ אל חכמי דורו, ותשובותיהם. חבל על דאברין. (ועיין שו"ת נוב"י מהדו"ת חאו"ח סי' קי"ג, תשובה אל הגאון מוה"ר ישעי' פיק, בענין שם בריבי).

הליכות עולם שער ג' פרק א' (דף י"ז ע"א). פעמים במשנה ובברייתא וא"ו במקום או, כמו חלץ ועשה מאמר ביבמות, רצה לומר חלץ או עשה מאמר. נ.ב. דע שכן משמע ג"כ בתוס' יבמות י"א: ד"ה לא תדוץ וכו' כמו חלץ ועשה מאמר וכו', אולם ברור ראיתי כי הך חלץ ועשה מאמר דתנן במשנה יבמות ג. פירושו חלץ ואחר כך עשה ג"כ מאמר, והו"ו של ועשה מאמר פירושו בוי"ו העיטוף, כלומר זה וגם את זה, רהיינו חליצה ועשיית מאמר, וזה פשוט לכל רואה שם, ברם ראיתי על נכון ברשב"ם ב"ב ק"ז. כתב בזה"ל ד"ה ורביעי מעות, כמו או רביעי מעות וכתתנן ביבמות פרק רבן גמליאל חלץ ועשה מאמר ונתן גט ובעל ואמרי' או או קתני וכו', וכן כתב רש"י ב"ק ט. ד"ה ורביעי וכו', או רביעי וכו' כדתנן חלץ ועשה מאמר ונתן גט ובעל, וכ"כ תוס' ב"ק י"ד: ד"ה פרה וכו', ור"ת מפרש דאו או קתני כמו חלץ ועשה מאמר ונתן גט, מכל זה נראה דעיקר הראי' מנתן גט דהוי במקום או נתן גט, וכתבתי בתיקוני כלי שר"ת³ דאולי צ"ל ג"כ הכי בתוס' דיבמות י"א: שזכרתי לעיל, כמו חלץ ועשה מאמר ונתן גט ובעל, איברא מ"ש תוס' ביומא ע"ט. ד"ה ככותבות וכו' שכתבו להדיא כמו חלץ ועשה מאמר דהוי פירוש חלץ או עשה מאמר וכו', וכ"כ השל"ה רף שצ"ו: וכן עוד שם ת"ה. בזה"ל, וא"ו לפעמים נמצא וא"ו במקום או וכו' וכן במשנה דיבמות חלץ ועשה מאמר, רצונו לומר חלץ או עשה מאמר, גם בסוג' התלמוד בקיצור כללי המשנה הנדפס ונכרך אצל מס' ברכות תמצאם ברף צ"ב: ד"ה פעמים במשנה וכו', כתב ג"כ בלשון זו שכתבו תוס' והליכות עולם ובשל"ה, ומצוה לישב דעת קדושים וגדולים האלו, ובקונט' שטרי המאוחרין⁴ כתבתי עוד ביתר ביאור בס"ד.

הליכות עולם שער ג' פרק ב' (דף כ' ע"א). וזימנני אומר רישא פלוני וסיפא פלוני או תברא מי ששנה זו לא שנה זו, כי הך דחולין ודכוותה ביבמות פ' חרש. נ.ב. לא ידעתי מקומו, ודע דככותבות פרק המדיר ע"ה: כתבו תוס' ד"ה תברא, פי' ר"ח שבועה.

הליכות עולם שער ד' פרק ג' (דף ל"ח ע"ב). מצינו כגמרא מה לחובל בחבירו וכו'.

נ.ב. לא ידעתי שייכות ענין זה לרהכא שהוא עוסק בל"ב מדות רר"א בר' יוסי הגלילי, ולמה הפסיק בענין אחר בין הפרקים. ודע עוד כי תמצא שינויים רבים במדות ל"ב הללו שכתובים הכא בהליכות עולם ובין אותן שנדפסו לפנינו בכרך מס' ברכות מדרג צ"ד עמוד ב' ער דף צ"ח עמוד ב' (בש"ס דפוס פ"פ דמיינן).

(3) גם זה אחד מחיבוריו שלא נדפס, ותוכן חיבור זה, הוא תיקונים והנהגות בש"ס רש"י ותוס', (ר"ת „שרת").

(4) גם זה אחד מחיבוריו שלא נדפס, ותוכנו, לבאר כל מקום שמובא פסוק בש"ס רש"י ותוס', לבאר מדוע לא הובא פסוק המוקדם רק המאוחר.

יבין שמועה כלל רל"א בסופו (דף נ' ע"ב). רבין רסובר הלכה כר"ע נגר ר"ט רבו, ה"ה רהלכה כמותו לגבי ר' אליעזר רבו וזכור.

נ.ב. בכ"מ פ"ח מהל' כלים דין י"ג כתב ראפשר רס"ל להרמב"ם רהלכתא כר' ישמעאל נגר ר"ע שהי' ר"י רבי' רר' עקיבא ע"ש, ואני כתבתי בחבורי יש סדר למשנה (דרברים הללו צ"ע) בפ"ב רכלים מ"ג, והארכתי בס"ר.

יבין שמועה כלל רל"ב (דף נ' ע"ב). אמנם להרא"ש ז"ל משנת ראב"י קב ונקי ואף נגר רבים.

נ.ב. ובהרב המגיד ריש פ"ב מהל' אישות ס"ל רהילכתא כראב"י אפי' במקום רבים, אבל הרשב"א וקצת מפרשים וגם הרמב"ם פסקו כרבים נגר ראב"י ע"ש.

כללי הגמרא שער ה' פרק ג' (דף נ"ג ע"א). ודע שכתבו התוס' בפרק המוציא יין דהא דא"ר יוחנן הלכה כסתם משנה, אמוראי נינהו ואליבא דר' יוחנן וכו'. נ.ב. ודקרק עליו יבין שמועה, ואם תאמר למה תלה הרבך בשם התו' והרי גמרא ערוכה בפ' אלו טריפות, ויראה ליישב וכו' עיי"ש שהאריך. ואני תמה על דבריו של גדול אשר הראה בחיבור זה בקיאות נפלאות והאיך העלים עיניו דגמרא ערוכה יבמות ט"ז: גיטין פ"א: מנחות נ"ב: משני אמוראי נינהו ואליבא דר' יוחנן, ובאותו הסוגיא אי אפשר לפרש באופן אחר אלא הפשוט. ובענין הסוגיא דאלו טריפות מ"ג. דאמר רבב"ח אמר ר' יוחנן הלכה כסתם משנה והוא היפך מסוגיא דגיטין פ"א: דמסיק הש"ס אליבא דרבב"ח דס"ל דלא אמר ר' יוחנן הלכה כסתם משנה, תמי' זו כבר נדפס על שמי בחיבור גיסי הגאון נר"ו נקרא תשו' זכרון יוסף, וע"ש מה שהשיב על זה, ובחיבורי כנסת חכמי ישראל בס"ד הארכתי עוד בענינים האלו, והסכים עמדי הגאון מהר"ם בארבי נר"ו, ולא רציתי להאריך אלא לחתום זה שמי וזה זכרי, הק' ישעי' בהגאון מוה"ל זצ"ל בערלין).

כללי הגמרא שער ה' פרק ג' (דף נ"ג ע"ב). ומה שאמר וכי אמרינן אין סדר למשנה וכו' אבל רבי כשסדר המסכתות וכו', כן כתבו וז"ל בתוספות ז"ל בפרק השוחט.

נ.ב. בתוס' שלפני לא מצאתי, רק ברש"י בחולין ל"ב: כתב כל זה כמו שהעתיק לקמן משמו.

כללי הגמרא (דף ס"ד ע"א). בתוספות חולין דף פ"ז, תנן התם דם שנתערב במים וכו', אי משנה היא וכו', ונראה דברייתא היא וכו' ותמהני על מ"ש דהיא דם שנתערב במים אינה משנה שהרי משנה שלימה היא וכו'.

נ.ב. פשטא דמילתא כוונת התוס' מבואר, דכתבו דכריהם על דאיתא התם בחולין פ"ז: תנן התם כל משקה המת טהורין וכו', וזה ברור. ועל הגליון עלי' דהך כל משקה המת טהורין וכו', נדפס על צידו שהיא תוספתא דאהלות, ורשמתי עוד

תוספתא פ"ג דמכשירין, [ובתקוני כלי שר"ת הארכתיו בס"ד בענין תנן ותניא, וכן היכי דאיתא והתניא והיכי דאיתא והתנן, והראיתי מקומות רבים בזה], ולכן תמיהת הב"י בכללי גמרא נפלאים ומכוסים ממני. נרשם בקשה"מ [=בקונטרס ששרי המאוחרין].

כללי הגמרא (דף ס"ו ע"ב). בפרק מרובה גבי והא מיבעי לי' על גזלו מוסיף חומש, כתוב בתוס' הרא"ש הא דלא פריך הק פירכא אמילתא דרבא דלעיל, משום שבבית המדרש נאמרה על מילתי' ג' דרבו, קבעה רב אשי על מילתי'. נב. דרב חסדא א"ר יונתן, וידוע דרב חסדא דבו של רבה הו' (כמ"ש רש"י ותוס' ב"מ מ. ר"ה וכן אמר רב).

ברין טריפות הכבד

מהגאון מוה"ר משלם זלמן אשכנזי אבד"ק לובלין זצ"ל

ב"ה. י"ד מרחשון תרוממנה קרנות צדיק (תק"צ) לפ"ק לובלין.

ברך לקחתי וברך אשיבנה, חכמתו בחוץ תרונה, ה"ה אהובי ש"ב ידידי הרב המאה"ג המופלג בתורה ויראה, החו"ב כקש"ת מ' ברוך נ"י הלוי.

מרב טרדותי הפתוחות לקודש ולחול, אשר ירביון מחול, אחזתי בסנסני הקיצור. ברבר שאלתו טרפש הכבד הנסרך לבית הכסות ונמצא קוץ או מחט תחובה נגד הסירכא, הלא כבר על ספר כתובה בפרי מגדים, ושמביא בשם צ"צ להטריף, ומי יערב לבו להתיר. גם הפלתי אשר הקיל מעט, היינו ביש עוד סניפים להתיר, וג"כ על הפלתי אין לסמוך להקל בחשש איסור דאורייתא, ומן הרב המ"מ מ' זעליג אין שום ראי', כי אז לא הו' נתפרסם ס' פרי מגדים וס' צמח צדק, אבל כעת אשר הרב בעהמ"ח פרי מגדים הוא למורה צדק, וח"ו להקל נגרו, וגם הסברא מוכיח שסירכא לא יגרע מקורט דם.

והו' בזה שלום וברכה מאד"ה, מנאי ש"ב הרוש"ת באהבה, וכימינו יקראינו ד' דרושה לא עזובה,

הק' משלם זלמן אבד"ק

נולד ביום י"ז אייר שנת תקל"ב לאביו הג"ר משלם זלמן אב"ד פאמארין. אביו הגאון זצ"ל נפטר בהיות אשתו מעוברת, והיא נישאת אח"כ להגאון בעל מאיר נתיבים זצ"ל, אשר חנכו והדריכו. גם הו' תלמיד אצל הגאון בעל קצות החושן זצ"ל. אחר חתונתו נתיישב בעיר קאזמיר, ואחר זמן קצר נתקבל שם לאב"ד. כעבור איזה שנים נתמנה לאבד"ק נאשעלסק, ובשנת תקפ"ו עלה על כסא הרבנות דק"ק לובלין. נרפס ממנו ספר בית משולם (חירושים ותשובות). נלב"ע א' דר"ח אייר שנת תר"נ לפ"ק, ושם מנ"כ. — ר"ז הועתק מכת"ק המונח באוסף שווארדאן בירושלים.

בדין עדי קידושין

מהג' מוה"ר יחיאל מיכל הלוי עפשטיין אב"ד נאווהרדק זצ"ל¹⁾

ב"ה. יום ה' לס' אשר תשים לפניהם תרס"ח לפ"ק, נאווהרדק.

כבוד ירירי הרב הג' חריף ובקי ירא וחרד לרבר ד' וו"ח כקש"ת מוהר"ר פנחס יצ"ו מורה הוראה בק' באלמא.

שניות מדברי סופרים הגיעני היום מכתב כתרה"מ מן יום ו' להוסיף היתר במה שאחד [מעירי] הקידושין העיר אח"כ שלא ראה הקידושין כלל, ואין כאן חוזר ומגיד יען מקודם לא הגיד מתורת עדות בישיבת ב"ד, והוי כחוץ לב"ד, ואף שהגיד בפני רבים, מ"מ חוץ לב"ד אינו כלום כדמוכח בב"ק דף ע"ד שאמר שם שאני ר"ג דלא בפני ב"ד אורי, ופריך והא ר' יהושע אב ב"ד הוי ובפניו הודה, ומתוך דלא בפני ב"ד הוי קאי ר' יהושע, הרי להדיא דלא במקום קביעת ב"ד אין זה הוראה בפני ב"ד, וגם לפי מכתב כתרה"מ הוי כלילה בהגדה ראשונה, ואין גובין עדות כלילה, ואין דינין ע"פ אותו עדות כמבואר בח"מ ס"ס כ"ח, ואף שכתב הרמ"א שם דבקבלו בעלי דינין מותר לדון ע"פ אותו עדות וזהו בדיני ממונות ולא בקידושין, שהרי הטעם כתב הרשב"א דהוי כנאמן עלי אבא, ע"ש, וזהו בדיני ממונות אבל בקידושין פסולי עדות פסול, נמצא דאין כאן הגדת עדות בראשונה, ואין כאן חוזר ומגיד.

והאמת אנני אם כי טרדתי רבה, וההיתר מאלו הקדושין פשוט במכתבינו הקודם, והלואי דתהוי כל שמעתא ברירא כשמעתא דא, ראלו פושעי ישראל המגלחים זקנם ואין מניחין תפילין ואין מתפללין בכל יום ואין שומרים שבת כראוי ופורקים עול מלכות שמים, המה אפקורסים גמורים, ואין להם חלק באלקי ישראל ובתורתו הקדושה והטהורה, ואינם בכלל ישראל, ולדעתם המזוהמת העיקר בין אדם לחבירו, וזה אומרים הטובים שבהם, ויסוד דת קדשינו הוא להיפך, דכל התורה כולה הוא בין אדם למקום, וגם מצות שבין אדם לחבירו כלילה לנו לעשות מפני נימוסות, אלא מפני שכך צונו בוראינו יתברך בתורה"ק, ולכן בעשרת הדברות כשם שניתנו חמש דברות הראשונים בקולות וברקים ובגילוי שכינה, כמו כן החמש האחרונות לא תרצח לא תנאף לא תגנוב וגו', ועל זה כתב ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, כלומר משפטי התורה ולא משפטי נימוסות, וזהו לענ"ד מאי דבדברות האחרונות כתיבי בשבת ובכיבוד או"א

(1) נולד ביום כ' שבט שנת תקפ"ט לפ"ק בעיר באברויסק לאביו מוה"ר אהרן יצחק הלוי עפשטיין. תחלת נשיאתו היתה כאבר"ק צערניגאו, ובשנת תרל"ד נתקבל לאבר"ק נאווהרדק. נרפס ממנו ספר ערוך השלחן על ר' חלקי שו"ע, ערוך השלחן העתיד על דיני קרשים, זרעים, וטהרות, מיכל מים על הירושלמי, וס' אור לישרים על ספר הישר לר"ת. נפטר ביום כ"ב לחורש אדר שני שנת תרס"ח לפ"ק, ומנ"כ בעיר נאווהרדק. — תשובה זו הגיעה ליריני מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמרומם מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן. ברכות שמים יחולו על ראשו.

כאשר צוך ד' אלקים, והיינו שלא נאמר לשבות בשבת מפני שאדם צריך לנוח יום אחד בשבוע כדרך שהגוים עושים, אלא כאשר צוך ד' אלקים, וכן כביבוד אב ואם ידוע שהגוים מכבדים ג"כ אב ואם מפני הנימוס, וגם הפוקרים עושים כן מפני הנימוס, לכן הוזהרנו שאנחנו עברי ד' נכבד אב ואם רק מפני שכך נצטוונו מפי הקב"ה, ומפני שבחטא העגל ידרנו עשר מעלות אחורנית לכן הוצרך הקב"ה להזהירנו ברברות האחרונות ולא בראשונות, כי אז היו דומים למלאכים, כרתיב אני אמרתי אלקים אתם ובני עליון כולכם, וממילא שכל כוונתם היו לשמו יתברך ולא למען הנימוס, אבל ברברות האחרונות הודיענו זה. ותכלית הרברים שבימינו אלה שבצעונתינו נתרבו הפוקרים יש ליזהר הרבה, כי עדותם נדוע מעדות גוים, ואין בהם שום ממש.

אך אחר שכתר"ה הוסיף היתר במכתבו, נדבר בזה, וכבר כתבתי ראין כאן חוזר ומגיד, ומה שהביא כתר"ה דברי הב"ש בס"ב מ"ב ס"ק י"ב שהביא בשם המדרכי פ' האומר שאפילו לא ראו נתינת הכסף אין לבטל הקדושין, אם ראו דבר המוכיח, וראיה מקדושי ביאה ראמרין הן הן עירי יחוד וכו', והביא דברי התומים ס"ס צ"ו שדחה דבריו, ודאי כן הוא, אמנם גם דברי התומים שם תמוהים שכתב בסוף דבריו לקיים דברי הב"ש ע"פ דברי התוס' בשבועות דף ל"ד בד"ה דאי, דגם בדיני נפשות אולינן בתר אומדנא ע"ש, וכוונתו דממילא כן הדין בקדושין, והנה לבר שאין רמיון זה לזה, דהתם כתיב ובערת הרע מקרבך ראמרין בסנהדרין דף ע"ח טריפה שהרג בפני ב"ר הורגין אותו מטעם ובערת הרע מקרבך, ומה זה ענין לקדושין, אך לבר זה תימא, שהרי התוס' כתבו זה לר' אחא ראולינן בדיני ממונות בתר אומדנא, דגמל האוחר בין הגמלים ונמצא גמל הרוג בצרו בידוע שזה הרנו, והרי אנן לא קי"ל כר' אחא, כמו שפסק הרמב"ם בפ"ח מה' נזקי ממון הל' י"ד, והטור והש"ע בח"מ ס' ת"ח.

האמנם דברי הב"ש מאד תמוהים דמה שהביא מהמדרכי נדבר אח"כ, אמנם אם כדבריו דכשרואין דבר המוכיח יכול להעיד כאלו ראו גוף המעשה, וידוע דגישין וקדושין דין אחד להם, א"כ בפלוגתא ראביי ורבא בגילוי דעתא בניטא אי מילתא הוא אם לאו, דרבא סבר דמילתא הוא, ראביי סבר לאו מילתא הוא, וקי"ל כאביי דזהו מהלכות יע"ל קנ"ם דהלכה כאביי, ראמרין בניטין דף ל"ד אמר אביי מנא אמינא לה דרב יהודא אשקליה גיטא לחתני' דר' ירמי' ביראה ובטליה, תנא [אשקלי'] ובטלי' וכו', ואמר להו דב יהודה לסהדי אותיבי קרא באוניכו וכתובו ליה, ואי ס"ד דגילוי דעתא בניטא מילתא הוא, הא חזו דקא רהיש בדיהיהו כלומר ומבטל הגט, אלא וודאי דלאו מילתא הוא, ואפילו יודעים שמבטל הגט מ"מ כיון שהעדים לא שמעו הביטול הגט כשר, ע"ש. ולדברי הב"ש דדבר המוכיח הוי כאלו ראו גוף הדבר, א"כ מה מועיל שלא שמעו כיון שיודעים שמבטל הגט, אלא וודאי אע"פ שיודעים ברוד שמבטל הגט, מ"מ כיון שלא שמעו לית לן בה, א"כ גם בקדושין אף שיודעים שנתן לה הקדושין, מ"מ כיון שלא ראו לית לן בה, כדברי הרשב"א שהביא הב"ש שכך נזרה תורה שהעדים צריכים לראות הקדושין והעדים צריכים לשמוע ביטול הגט, ואומדנות והוכחות אינם כלום.

ואי קשיא למה באמת כן הוא, מבואר אצלינו טעם נכון, רהנה רבינו הגדול הב"י בספרו הגדול על ח"מ בסי' ר"ז הביא קושיא עצומה על כל התנאים שבגיטין, כגון שאמר אם באתי אם לא באתי וכדומה הוה גמ, והא קי"ל דאסמכתא לא קניא, וכל דאי, הוה אסמכתא, כדאמרינן בב"מ דף ט"ו כל דאי לא קנה, וא"כ איך מצאנו ידינו ורגלינו בכל התנאים של גיטין וקדושין, והקושיא נובעת מהרמב"ן ז"ל, ועיין בב"י מה שהאריך בתירוצים דחוקים.

ולענ"ד התירוף פשוט, רהנה הטעם דאסמכתא לא קני משום דלא נמר בלבו בלב שלם ולא נמר ומקני, כמבואר בכל הסוגיא שם ובח"מ סי' ר"ז, וזה לא שייך אלא בדיני ממונות דלא איברי סהרי אלא לשיקרא והמקח מתקיים בינו לבין המוכר, שפיר צריכים לידע אם מכר בלב שלם אם לאו, אבל גיטין וקדושין שגזרה התורה דהמקדש בינו לבין האשה או גירשה ולא היו עדים דאינו כלום, אפילו שניהם עשו בלב שלם, וגזרה תורה שדוקא עדים יראו איך שמקדש ואיך שמגרשה, והעדים הם בני אדם שאינם יכולים לידע מחשבות שבלב, והם לא יכלו לדעת רק מה שרואים בעיניהם ושומעים באזניהם, ולכן גילוי דעתא בנשוא לאו מילתא הוא כיון שאין שומעים באזניהם, ואף שיודעים שביטל בלבו, לאו כלום הוא, וראיה לזה שהרי אפילו רבא דס"ל גילוי דעתא מילתא הוא מתרץ על ראיית אביו דהאי דקא רהיט אבתריהו דאמר להו אשור הייא אשור הייא כי היכי דלישלם צערא דההוא נכרא, כמבואר שם. והשתא יש להבין כיון דרבא ס"ל דגילוי דעתא מילתא הוא איך נסמוך באיסור אשת איש על ספק מיעוט כזה שנאמר שכוונתו כן הוא, ומי יימר שמא כוונתו לבטל הגט וה"ל ספק אשת איש, אלא וודאי דגם רבא ס"ל דרבדים שבלב בגיטין וקדושין לאו כלום הוא, ולכן כל מה שאנו יכולין לתלות אפילו בספק בחוק תלינן, ואך כשאין לתלות כלל הוה כאלו שמעו באזניהם, וזהו שכתבו התוס' ברפ"ד דגיטין סוף ד"ה מהו דתימא, עיין שם. וזהו לרבא, אבל אביו ס"ל דאף שידענו ברור שבלבו מבטל הגט אינו כלום דהתורה תלתא גיטין וקדושין בראיית עינים ושמיעת אזנים ולא בדבר שבלב, ולפ"ז איך שייך אסמכתא בגיטין וקדושין שהרי אפילו ידענו ברור שלא נמר בלבו לית לן בה דבעדים תלי רחמנא דהלכה כאביו דגילוי דעתא לאו מילתא הוא, אף שידענו ברור שכן חשב בלבו, ורק בקידושי ביאה גזרה תורה הן הן עירי יחוד הן הן עירי ביאה משום דא"א בענין אחר כמובן, ולא בקדושי כסף.

ומה שהביא הב"ש ממדרכי פ' האומר, אני אומר לענ"ד דגם שם אין הפי' כן, שהרי בגיטין פרק המגרש כתב המדרכי בסוף המסכתא וז"ל, וגדולה מזו אפילו חזו סהרי שנכנס עמה לקדשה בכסף ולא ראו שקידשה, לא בעי גמ, כיון דלא חזי ממש שקידשה, דדוקא בביאה אמרינן הן הן עירי יחוד וכו', עכ"ל המדרכי, ובסופו מסיים בזה"ל, ושוב מצאתי שכתוב בדברי המיימוני בקדושי ביאה אמרינן הן הן וכו', אבל בשאר קידושין עד דחזו דקידשה, עכ"ל. הרי להדיא כתב המדרכי להיפך, ובמדרכי פ' האומר בקדושין בסוף הפרק אחר שהביא דברי הר"א ש' שהביא שם יש לנו דרך אחרת, אלא שלא נפנית להאריך מפני הטרדה.

סוף דבר שהבתולה פריידיל בת שאול מכאלטא מותרת להנשא לכל מי שתחפוץ, והקדושין של חיים כהנא אינם כלום, ובמילין כעפרא דארעא, וביכולת כתר"ה להודיע להם תיכף ומיד ולא להמתין על עוד תשובות אחדי שנוסיף היתר הנ"ל. ובזה או"ש וברכה, ירדו הרוש"ת באהבה,

יחיאל מיכל הלוי עפשטיין

בענין ספר תורה שנפל

מהגאון מוה"ר אלי' דוד ראבינאוויץ-תאומים אב"ד מיר זצ"ל⁽¹⁾

לבעש"ב [=לבעל שאר בשרין] היקר מ' חיים לוי נ"ו נ"י.

ע"ד שאלתו בחתנו שנפל מידו ס"ת בעת שהכניס הס"ת לחיכל, ויעצוהו רבים שיתקן את הס"ת הפסולות הנמצאות בכחכ"ס שהוא מתפלל שם, והוא ירצה לכתוב ס"ת לעצמו לכפר עון שגגתו בכבוד קדושת ס"ת, וע"ז ישאלני איזה ררך יבשר.

ע"ז הנני להשיב, שכדבריו כן יעשה, תבא עליו ברכה שנדבך לכו לקיים מצות כתיבת ס"ת לעצמו, שהיא מצוה א' מתרי"ג מצות וכתפילין ומוזזה וכיוצא בהן, וכל א' מישראל חייב בזה, ורק שא"א לכל איש לקיים כן, יוצאים י"ח בשותפות, אבל המובהר לכתוב לעצמו כאו"א, וכאשר ברכו ד' לחתנו נ"י שכיכלתו לכתוב ולהוציא סך כל ההוצאות על כתיבת ס"ת, יעשה כן, ויכופר לו שגגתו בעזה"י. ואם אולי רב לפניו ההוצאה בזמן קצר, ויכל להשלים נדרו במשך שנה וחצי או יותר, כפי יכולתו, אבל חלילה לא יאחר, וכל מה שיוכל להקדים מצוה גדולה יעשה, ויכתוב הסופר בערו ולשמו, וכאשר יגמור כתיבתה כולה איה"ש ימסרנה לציבור לקרות בה קה"ת, אם לימי החול או לר"ח ושיווי"ט וכיו"ב, כרצונם יעשה, אבל לא שיקרישנה שיהא שלהם, שאם יהא שלהם נפקע ממנו המצוה, ולא יעשה זאת בשום אופן.

לפי הדין כל מי שהי' אז בעת נפילת הס"ת צריך להתענות, ע"כ גם עליהם חובה לתקן בזה, ולזאת גם הם יעשו טוב כשיתנו לתקן הס"ת הפסולים על הוצאותיהם, מלבד צרכי כהכנ"ס, וגם צריכין לתקן את פתח הארון הקודש שלא יארע עוד כזה ח"ו.

(1) נולד בחג השבועות שנת תר"ה לאביו הג"ר בנימין ראבינאוויץ אבד"ק ווילקאמיר, וממנו שאב רוב חכמתו. בשנת תרל"ד נתקבל לאבד"ק פאניוועז, ומשם נתמנה לאבד"ק מיר בשנת תרנ"ג. בשנת תרס"א נתיישב בירושלים עיה"ק וכיהן כאב"ד דעדת האשכנזים בירושלים עיה"ק. נדפס ממנו כמה קונטרסים, והגהות על הרמב"ם, הרשב"א, בעל הטורים, ועוד, אולם רוב חיבוריו (כמאה במספר) נשארו בכת"י. נלב"ע ביום ג' לחודש אדר ראשון שנת תרס"ה לפ"ק, ומנ"כ בירושלים. — תשובה זו הגיעה לידיו מגנני ירדנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מוה"ר שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן. יתברך ממעון הכרכות.

אולם לאשר אינם שואלים אלי ע"ז, לא יאמר להם דבר בשמי, חלילה, כי יש שם רב אב"ד זקן ממני בשנים, אך ע"ד חתנו נ"י הנני משיב כרבדים האלה. (מקום החתימה)

שני מכתבים מהגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות מבראד זצ"ל¹ אל הגאון בעל חתם סופר זצ"ל²

יום גימ"ל כ"ב טבת שנת י"ש ער"ב (תקפ"ב) לפ"ק.

משה אמת ותורתו אמת בפיהו, ועל כל הארץ יאשרוהו, ה' ישמרהו ויחייהו, ה"ה כבוד אהו' ידיד עליון וידיד נפשי ולבי כבוד הרב הגאון הגדול המובהק כשחר אורו וזיוו מבהיק החרף ובקי המפורסם מופת הדור, נזר הזמן קרוש ה' מכובד כק"ש מוה"ר משה נרו יאיר לנצח.

אחר"ש כל"ש, ימים עברו שלחתי את ידי לחרר גאונו בדרך קצרה קדמתי פניו בדברי שלו' ואמת, ואומר עם קני כי את אשר יסדה ידי בעזה"י בעסק מקוה אחת ולפי קט שכלי אעפ"י דלא צדיכא לגופא רדינא והלכה רווחת בישראל, אפס את אשר נתחדש לי דברים בדברי הפוסקים אשר מימיהם אנו שותים נקיטנא מילתא ברעתאי לרצותם לפני הדר גאונו דחביבן עלי שמעתתי, ובנוחו מחבילי טדרות ישיבתו הרמתה, ישת אל מדברי פניו, ואם שנית יורינו, ואם לא, יתמוך לבי, ואשורי במעגלותיו ונלכה באורחותיו. והנה המעתיק מילין מעל בי ואשתמוטי קא משתמיט בפ"א, ובשעת גמרו הגיע עת הליכת כ"ד [= בי רואר] ולא יכלתי להתמהמה, ואני כותב כאשר ינוד הקנה, והיו כי יבואו דברו הטוב אענדם עמרה לראשי וישעשעו נפשי.

גם נפשי בשאלתי, היות כי ת"ל אסיים בקרב חיבורי טיב גיטין בעזה"י, וידענו כ"ת איך כותבין שם העיר פרעשבורג ונהדותי². גם אם יש תח"י חידושי דינים בעסק השמות, ימחול לצוות לעושי רצונו להעתיק מילין בקצרה דק גופי הלכות, ובלי נדר הנה מקום אתי לקובעם בשמו הק'.

וה' יאריך ימיו ושנותיו בנעימים, וישיש עליו לשוב כל הימים.

(מקום החתימה)

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ר' קונט' ר' עמוד י"א. — ב' מכתבים הללו הועתקו

מכת"י מעתיק א' (כת"י ירושלים — מספר 46459).

(2) עיין בספרו טיב גיטין, בליקוטי שמות עיירות ונהרות, אצל שם עיר פרעשבורג (בס"ק ל'). ועיין עוד בס' ליקוטי תשובות חת"ס (לונדון תשכ"ה) סי' נ"א.

ב"ה. [תקפ"ג].

אור ישראל וקדושו, כי יגה שביב אשו, נזר אלקיו על ראשו, ה"ה
כבוד אהו' ירד ד' וירידי חמודי הגאון האמיתי החרוף ובקי
המפורסים סיני ועוקר הרים מופת הדור ופלאו קרוש ד' מכובד כבוד
ש"ת מוהר"ר משה נרו יאיר לנצח, ישב בצל צה.

אחד"ש כל"ש. ימים עברו שלחתי ידי לכבוד הדרת גאונו ושמה רצפתי את
אשר כתבתי לכבוד הדרתו על דברת כתיבת הנהר דמתקריא, וקבעתי הרברים
בספרי טיב גיטין ושלחתי לווינא ע"י ח"ג החרוף המופלא מוהר"ר מרדכי ביק
אשר נסע שמה לשבת בית שלנו, וגם שלחתי על ידו קונטרס מספר רב⁽³⁾, אחכה
שהגיע ונמסר יפה ליד הד"ג, וכימים שכינתיים הגיע לירי אגרת הד"ג בדבר
הכובע אשר שכח חשד"ר הרב מו' משה אשכנזי⁽⁴⁾, ואפריון נמטי כי זכינו במצוה
זו ונתגלגל זכות ע"י זכאי כ"ב, והן בו בפרק חי' מהר"מ הנ"ל פה וראה ושמה,
וגם כה הראני אמרי קרוש של הדרת גאונו ושל הגאון אב"ד דק' ניקלשפורג
שי⁽⁵⁾, וביקש ממני שפה, ואף כי הי' נגד רצוני כי מה מני אפרים יהלך עוד טעמים
אחרים, אפס כי עז הפצרת מהר"מ הנ"ל, וגם רבים ונכבדים אשר הליצו בעדו עד
כי פתינו ואפת, והוצרכתי לכתוב לו באריכות לערי אשכנז ואטליא וגם לק"ק
ווינא ליודעי ומכירי הגזברים רשם, כי נכמרו רחמי לנרוד האיש הזה אשר סובב
הולך ואל סביבותיו ישוב ללכת וישות לבו למסילה דרך הלך לפה, ובגלל הדבר
הזה ביקש ממני, בהגיע הכובע לכאן מווינא, לשלחו בחזרה לשם, ובגין דא צריך
למודעי כי הגיע הכובע לידו לנכון.

גם אמרתי אנלה אזנו הטחור כי זה מקרוב לקחו אצלי ספר טיב גיטין
לקובעו בדפוס, ואחכה שיוגמר בעזה"י קודם חג הפסח הבע"ל, ואמרתי שמה
בקצרה מאשר כתב הד"ג בתשובותיו אשר העתיק וטרח כשבילי, וגם אם ישא
את נפשו להשיבני מילין בתשו' או בענין דמתקריא, אענאם עטרה לראשי
וישעשעו נפשי, ובהא דבריק לן מר במסכת שבת [דף צ"ו ע"ב], מעביר גמרא
גמירי לי', דבר זה צריך לפנים, והתחלתי לעיין בה והפסיקני בין הפרקים ונעלם
ממני את אשר החלתי לכתוב בענין זה, ואראה לחפש אחריו ולחקי להשלים,
ואכתוב הנלפע"ד.

וכדי שלא יהי' האי ספר לספירות דברים בעלמא, אני שולח רצוף פה מה
שכתבתי זה מקרוב בענין שני עגונות מק' וויטעפסק במדינת רייסין אשר הפצירו
בי מאד להשיב על אתר, ולדבר הזה יסלח האדון כי לא באו הרברים בכתב מיושר

(3) קונטרס זה נרפס בלוב שנת תקע"ה, והוא רבני הספר מאת הגאון מוה"ר
אפרים זלמן מרגליות זצ"ל, על הגאון מוה"ר מאיר קריסנאפאלער אבד"ק בראד זצ"ל.

(4) הוא הרה"ג מוה"ר משה אשכנזי מקרעמניץ מתושבי צפת, שר"ר דכולל חסידים
אשכנזים באה"ק.

(5) הוא הגאון מוה"ר מררכי בנעט זצ"ל.

ומסודר כראוי כי לא הי' ברעתי להטריח את הדרת גאונו בזה, כי אנכי ירעתי אפרים את אשר עוטרם עלי מציד צדדים, וק"ו להקדוש כ"ב ראנסי לי' עידני' בשיבתו הרמתה ומילי רציבורא, אך אחרי כי ירעתי דחביבין שמעתתי עלי' דמר ואתרחיש נוסע לווינא, אמרתי להעמיד הדברים לפני כסא כבודו, ואשר תעלה מצורתו בזה בארוכה או בדרך קצרה להיות מסכים הולך על ידי יונעם לנפשי מצוף וכל טעם.

גם הנה זה מקרוב הגיעני מחכם א' רב וקרוב שנשלח לירו גט ממקום אחד ששם האשה ריבה, ורייני דשפילי⁶ כתבו ריווא, והחזיר הגט, ונפשו בשאלתו אם כבר ניתן, מה דינו, והשבתי לו בקצרה שגט זה בטל הוא, וגם בר"ז הנאון המפורסם מוהר"ר יעקב נ"י האב"ד דק"ק ליסא⁷ כתב נ"כ דעתו שהגט בטל הוא מדאורייתא, ויהי' כבודו מחול להשיבני רעתו הקדושה בזה, כי קרוב הרבה שהוא לאפרושי מאיסורא, כי המאורע במדינת וואלחיי שאינם בני תורה ומקום כו'. ולחיות כי המוביל נחפז לדרכו, גלל כן רברי לעי.

ואני תפלה לנורא עלילה, יאריך ימיו ושנותיו בנעימים ולאמחה אלים לי' חזקה דנופא חזקה בריא דעדיפא וזרעא מעליא ליתוב לי' מהאי דחריפא ולמעבד שולטין בשורויא ובסיפא.

(מקום החתימה)

(6) לשון הנמרא ב"ב דף כ"ט ע"א.

(7) הוא הנאון בעל חוות דעת ונתיבות המשפט זצ"ל. — ועיין עוד בנידון גט זה בארוכה בשו"ת בית אפרים חאהע"ז (מהדורא חנינא) סי' ס"א, ס"ב, ס"ג. — ובסי' ס"ב בר"ה והנה, העתיק לשון תשובתו של הנאון מליסא, יעווי"ש.

לשאלת רבים

יש להשיב אצלנו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו.

המחירים הם:

כרך א', ב', ג', — חמש עשרה דאללער בעד כל כרך

כרך ד', ה', ו', ז', ח', — עשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת

כראוי לכבוד התורה.

בדין צירוף למנין בשני חדרים הסמוכים זה לזה

מהרב הגאון מוה"ר נפתלי הירצקא העניג אב"ד שארמאש ז"ל¹⁾

ב"ה. ה' בשלח י"ג לחדש שבט תשי"ג לפ"ק.

לכבוד הרבני המו"מ בתו"י וכו' מו"ה ר' דוד ליבערמאן נ"י.

בענין השאלה אשר שאל בשני חדרים (קטנים) סמוכים זה לזה ופתח ביניהם, אם מצטרפין למנין ברואין אלו את אלו.

תשובה. איתא בש"ע (סי' נ"ה סעי' י"ד) מי שעומד אחורי ביהכ"נ וביניהם חלון אפילו גבוה כמה קומות אפילו אינו רחב ארבע ומדאה להם פניו משם, מצטרף לעשרה, והוא דעת רב האי גאון כמו שמוכח שם בב"י, וצ"ע לפ"ז מה שפסק המחבר שם (סעי' י"ט) ש"צ בתיבה וט' בבהכ"נ מצטרפין אע"פ שהיא גבוה י' ורחבה ד' ויש לה מחיצות גבוהות י' מפני שהיא בטילה לגבי בהכ"נ, ויש מי שכתב דה"מ כשאין המחיצות מגיעות לתקרת הגג ע"כ. והנה קשה לפי מה שכתב לעיל (סעיף י"ד) כשיטת רב האי גאון וכנראה דהוא שיטת הרשב"א ג"כ דברואין אלו את אלו מצטרפין וכמו בבהמ"ז, א"כ למה צריך לטעם מפני שהיא בטילה לבהכ"נ, הרי אפילו במחיצות בעלמא דאינם בטלים לגבי בהכ"נ נמי מצטרפין מטעם רואין אלו את אלו, דהרי בתיבה כן הוא דרואין אלו את אלו, וברשב"א באמת כתב מקודם הטעם שהיא בטילה לבהכ"נ כיון שתשמיש בהכ"נ היא, ועוד כיון שרואין אלו את אלו מצטרפין כמו שהביא המג"א (ס"ק י"ד) דברי רשב"א אלו, ומשמע מדבריו דבחד מהנהו טעמים סגי אלא דהכא בתיבה עדיף ראיכא תרי טעמא.

ונראה לכאורה מדברי המחבר שלא העתיק רק טעם שהיא בטילה לבהכ"נ, וכן הביא הב"י בספרו הארוך בשם הרשב"א רק טעם שהיא תשמיש בהכ"נ, וכן הביא בשם דבינו הגדול מהר"א מפני שהיא תשמיש בהכ"נ, והמחיצות אינם אלא לניו, לא להכביל מחיצה בפני עצמה, מזה משמע דרבינו הב"י לא סבירא ליה טעם דרואין אלו את אלו וצריך טעם אחר, וכן מדהביא אח"כ ויש מי שכתב דה"מ כשאין המחיצות מגיעות לתקרת הגג, משמע דרוצה לומר דנכון להחמיר ג"כ כהנהו יש מי שכתב, אע"פ שכל מקום שהביא המחבר ב' דעות דעתו לפסוק כרעה הראשונה, מ"מ רעתו ג"כ שנכון לחשוש היכי דאפשר לרעה ב', כיון שחשש להביאה, ואם איתא דס"ל דיש להצטרף ברואין זא"ז, א"כ הנהו תרי

1) גולר בשנת תרנ"ח בעיד סינעט לאביו הרה"ח ר' שמחה יוסף העניג, ולאמו נכרת הנה"צ מוה"ר נפתלי הירצקא אבד"ק ראצפערש. ה' תלמיר מובהק להנה"צ בעל עצי חיים אבד"ק סינעט, ולהגאון מוה"ר ישעי' וילבערשטיין אב"ד ווייסצען, ונסמך להוראה מאתם. אחר חתונתו נתיישב בעיר לעכניץ. בשנת תרפ"ד נתקבל לאבד"ק שארמאש. אחר מלחמת העולם השנייה כשהגיע לניו יארק, נתקבל בתחלה לרב בקהל חרדים, ואח"כ יסד קהלתו קהל בית נפתלי רשארמאש. הניח אחריו ברכה ספר שו"ת וחדושים אשר יורפס בקרוב ברצ"ה. נלב"ע כערב פסח שנת תשמ"ה לפ"ק ומנ"כ בקרית יואל, במאנרא, ניו יארק. תשובה זו נמסרה לירינו ע"י נכדו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה חנני' יום טוב ליפא הכהן גראסס נ"י. ישא ברכה מאת ר'.

תנאים שלא לצורך המה. ולפי"ז נראה דיש ראייה למה שפסק המשנה ברורה (ס"ק נ"ב) דהיכי דאפשר לא יסמכו על רואין אלו את אלו, כי הרבה אחרונים (ע"ש בשע"צ ס"ק נ"ג) לא סבירא להו כן, וגם הרשב"א לא כתב רק דאפשר דמהני רואין אלו את אלו ולא ברירא ליה יע"ש.

ולפי הנ"ל אפשר דגם דעת המחבר כן הוא, והא דהביא בס' י"ד דעת רב האי גאון דמראה פנים מצטרף, צ"ל דלא הביאו אלא לעיקר הלכה לומר דיש לסמוך עליו לעת הצורך. או אפשר דס"ל להמחבר דרב האי גאון דמתיר במראה פנים מיירי „במכנים פניו בפנים", וכמו שכתב בב"י על דברי ר"י ז"ל, ומשמע לי דהאי רחלונות ועובי הכתלים כלפנים כשראשו ורובו בחלון, או על עובי הכותל הנראה מתוך הבית, ומצאתי שכ' רבינו הגדול מהר"י אבוחב בשם גאון „דמכנים ראשו בחלון" מצטרף עמהם למנין י' ולא חילק בכך, וכן כתב בא"ח ז"ל, כתב רבינו האי מי שעומד אחורי ביהכ"נ וביניהם חלון אפילו גבוה כמה קומות אפילו אינו רחב ד' ומראה להם פניו משם מצטרף לי' עכ"ל הב"י, הרי דהב"י השווה דעת רב האי גאון לדעת מהרי"א בשם גאון שכתב מכנים ראשו בחלון, וא"כ אפשר דהמחבר לא סבירא לי' כלל צירוף דרואין אלו את אלו, והא דהביא (סי' ט"ו) לפסק הלכה דעת הרא"ש, אם מקצתן בפנים ומקצתן בחוץ וש"צ תוך הפתח הוא מצרפן, הרי כתב ע"ז בלבושי שרד דש"צ עדיף, ואע"ג דכתב בפר"ח (ס"ק י"ג) דהא דט' בבהיכ"נ וש"צ בתיבה מיירי באין רואין זא"ז ולכן צריך טעמא דבטלה לבהכ"נ, וכן כתב הפמ"ג (א"א ס"ק ל"ה) דס"ל להמחבר דהך דרואין אלו את אלו וכל הני דמייתי דמהני צירוף אחר, מיירי באין רואין אלו את אלו, מ"מ פשטא דלישנא דהמחבר לא משמע הכי, ועוד דהא חזינן בכל בתי כנסיות דמהתיבה לבהכ"נ רואין אלו את אלו, ובהכרח לעשות התיבה להתראות זא"ז דבלאו הכי לא שפיר ולא טב כלל, והאיך נוקמא דברי המחבר במלתא דחיקא דלא שכיחא כלל, ומלבד זה מדרשנה המחבר מלשון הרשב"א ולא כלל ג"כ „ועוד כיון שרואין אלו את אלו מצטרפין" יותר מסתבר דלא ס"ל כלל האי צירופא דרואין, וכן בחיי אדם (כלל ל' סי' א') כתב ג"כ בכוונת המחבר דמראה פנים שמכנים ראשו ורובו לשם, וגם מדברי תשובות הדרב"ז (סי' תר"נ) נראה דס"ל דהאי דרב האי גאון במראה פנים בחלון, מיירי דעומד בפניו בפנים, שהרי כתב ז"ל, ומ"מ אם יש חלונות „מכנים ראשו בחלון" ומצטרף עמהם, וכן כתב בארחות חיים ז"ל, כתב רבינו האי מי שעומד אחורי ביהכ"נ וביניהם חלון וכו', ומראה להם פניו ומצטרף להם לעשרה, ע"כ. ומדכתב וכן כתב בא"ח, משמע דס"ל ג"כ דהך דמראה פנים מטעם דמכנים ראשו בפנים הוא. וכן עיין בשע"ת (ס"ק ט"ו) בענין דרואין אלו את אלו שהביא שם בשם מ"כ שאין לסמוך ע"ז. ואין לסמוך להקל מטעם שכתב המחבר (סעי' י"ט) ויש מי שכתב דה"מ כשאין המחיצות מגיעות לתקרת הגג, והוא דעת הסמ"ק המובא בב"י, דאין לומר דדעת הב"י שיש לסמוך על הסמ"ק להקל באין מגיעות המחיצות לתקרת הגג אפי' בדבר שאין לתשמיש ביהכ"נ, שחרי לא הביא המחבר כלל קולא זאת רק בהא דתיבה, ומשמע דס"ל דאפילו בדבר שהיא תשמיש ביהכ"נ יש להחמיר כדעת הסמ"ק, ובהכרח לומר כן דהא הסמ"ק לא הביא כלל טעם דתשמיש

ביהכ"נ הוא, ורק הביא הטעם שאין המחיצות מגיעות לתקרת הגג, והחמיר בחדר רלא מהני התירא דתשמיש ביהכ"נ במגיעות המחיצות לתקרת הגג, והקל בחדר רבאין מגיעות מהני להצטרף אפילו בדבר שאינו תשמיש ביהכ"נ, ומלשון המחבר שהוסיף על טעם תשמיש ביהכ"נ וכתב בלשון „ויש מי שכתב דה"מ" משמע דתרווייהו בעי, אבל הא לחודי' דאין מגיעות המחיצות לתקרת הגג לא סבירא לי' כלל לסמוך ע"ז להקל.

ובחיי"א (סי' הנ"ל) [אחר שכתב הדין רכשיש בית ולפנים הימנו חדר שאינו פרוץ במילואו, דהתפלל שם הוי כמתפלל יחיד], הביא מתשו' הרדב"ז (סי' הנ"ל) שכתב שזה דוקא לענין צירוף, אבל שיהיה כמתפלל עם הציבור, אם אין להחדר פתח אחר רק דוקא דרך הבית הגדול חשוב כמתפלל עם הציבור. ותמיה לי עליו על חילוק הזה שהביא בשם הרדב"ז, כי המעיין ברדב"ז שם יראה שלא כתב כלל חילוק זה, אלא שאם אין להבית פתח לחוץ, אז בט' בגדול וא' בחדר קטן, או שהש"ץ בחדר קטן מצטרף, והוי הדין כחדר שנפרצה במלואה, ולא כתב הרדב"ז חילוק בין צירוף ובין שיחשב כמתפלל עם עשרה, לענין אם להבית פתח אחר רק דרך הבית הגדול, אלא כתבו רק לענין מראה פנים, וז"ל שם, ולא הצריך הגאון להראות להם פנים אלא להצטרף עמהם לעשרה, אבל להתחשב כמתפלל עם הציבור, אפילו שלא יראה להם פנים אלא שיעמוד בחלון או שיכנס ראשו בחלון סני, והרי הוא נחשב עם הציבור, יע"ש. וראיתי במשנה ברורה (ס"ק נ"ח) דהביא ג"כ בשם הרדב"ז חילוק הנ"ל לומר דאם אין לחדר קטן פתח לחוץ, נחשב כמתפלל עם הציבור ולא לענין צירוף, ונראה דלא ראה הרדב"ז בפנים אלא שהעתיק מה שראה בח"א ולא הרגיש, ויעו"ש בשע"ת מה שהביא ג"כ קולא בענין זה בשם מלכי בקודש, מי שכיתו אחורי ביהכ"נ וכנייהם חלון קטן ששומע משם כל מה שאומרים, המתפלל שם חשוב כמתפלל עם הציבור.

מיהו כ"ז היכי דאפשר לכיין בתפלה יש להחמיר לצאת כל הרעועות, אבל בנידון השאלה דא"א להתפלל בחדר אחד מחמת הלחץ זו הרחק, וידוע דאם דוחקים זא"ז א"א לכיין התפלה, וכבר כתב בס"ח דמי שאין לו מלבושים בימות החורף ומחמת הקור שבבית כ"נ לא יוכל לכיין, יותר טוב שיתפלל בביתו ביחידות, ובש"ע (סי' צ"ד סעי' ד') כתב המחבר, הי' רוכב על החמור א"צ לירד ולהתפלל אפילו יש לו מי שתופס חמורו, אלא מתפלל דרך הילוכו וכו', כי אם יעמוד ויתפלל יקשה בעיניו איחור דרכו ויטרווד לבו ולא יוכל לכיין עיי"ש, וכיין דאפילו תפלה מעומד רהוא יותר חיוב מתפלה בציבור, ג"כ דחינן מחמת טירוד לבו, מכ"ש בנידון דידן שא"א להתפלל במקום אחר, שפיר יש לסמוך אהנך פוסקים דמהני רואין אלו את אלו, וגם בש"ע הרב פסק דמהני, ומכ"ש בנידון דידן שיש מחיצות נמוכות שאין מגיעות לתקרת הגג, ויש ע"ז ג"כ לסמוך על הסמ"ק דזה ג"כ מהני כמו לענין עירוב, בוודאי דנכון יותר להתפלל בב' חדרים בריוח מקום ולא יהיו דוחקים זה את זה ויתבטלו מכוונת התפלה, וגם יכול לגרום מחלוקת וכעם אחד על חברו מחמת הרחק, ע"כ אין נכון להחמיר לדחוק את עצמן להתפלל דוקא בחדר אחד, והכל לפי המקום, ולפי מה שהוא אדם.

הק' נפתלי הירצקא העניג

במצות קידוש החודש*

שמואל עקיבא יפה-שלעזינגער

רב ואב"ד ק שטראסבורק

כתב בספר החינוך מצוה ד', [מצות קידוש החודש] לקרש חדשים ולעבר שנים בבית דין גדול בחכמה סמוך בארץ.

חנוך לנער

מלשון החינוך כאן, לקרש חדשים וכו', "בבית דין גדול בחכמה סמוך בארץ", וכן מלשוננו להלן, "כגון" בית דין הגדול וכו'. נראה שדעתו, דלא בעינן שדוקא בית דין מהבית דין הגדול יקרשו את החודש, אלא בית דין גדול בחכמה וסמוך בארץ, וזהו שלא כשיטת הרמב"ם בספר המצות חלק העשין מצוה קנ"ג, שכתב שם, אבל מצוה זו לא יעשה אותה לעולם זולתי בית דין הגדול לבד, ובארץ ישראל לבד, וכן פסק בהל' קידוש החודש פרק ד' הל' ט' ופרק ה' הל' א', שמצוה זו דקידוש החודש ועיבור השנים תלויה רק בבית דין הגדול, דהיינו הסנהדרין גדולה שבירושלים, או אם הם נתנו רשות לבית דין אחר, עיי"ש. אלא דעת החינוך כאן כהרמב"ן בהשגותיו בספר המצות שם, שבעינן בית דין סמוך שנסמך בארץ ולא דוקא ב"ד מבית דין הגדול, עיי"ש ברמב"ן שהאריך. וגם ברמב"ם צריך לומר שאין כוונתו שיהיו כל הסנהדרין גדולה של ע"א, אלא כוונתו בית דין של ג' מהסנהדרין, וכמו דתנן בריש סנהדרין במשנה ב' ע"א, עיבור החודש בשלשה, ועיין שם בסנהדרין י' ע"ב, דעיבור החודש היינו קידוש החודש ותניא נמי הכי, קידוש החודש ועיבור השנה בשלשה וכו', ועיין ברמב"ם קידוש חודש פרק ב', הלכה ח'. ועיין עוד במהר"ם שיק על תרי"ג מצות, מצוה ד' אות ב' ודו"ק. וראה עוד בתוספות במס' ראש השנה כ"ה ע"ב ד"ה ראוהו בית דין, פירוש בית דין של כ"ג, ועיי"ש מה שתמה הרש"ש, כ"ג מאי עבדתיהו הכא, הלא קידוש החודש אינו אלא בבית דין הגדול, וציון לדברי רש"י שם בראש השנה ל' ע"א ד"ה ובראש השנה, שכתב, בב"ד הגדול של סנהדרין הגדולה המקרשים את החדשים, עיין שם, וראה עוד מה שכתבנו בעשירית האיפה אות א' וב'.

* * *

בספר מנחת חינוך כתב, עיקר מצוה זו לכתחילה מסורה ביד הסנהדרין גדולה שבארץ ישראל, או למי שיתנו הם רשות, (א) אך ג' סמוכים בארץ ישראל גם כן כשרים (ב) עיין סנהדרין [ב' ע"א, י' ע"ב], וראש השנה [כ"ב ע"א, ועיי"ש

(*) הרב המפורסם וכו' הכותב שליט"א מחבר ספר הנפלא על ס' החינוך, ומנחת חינוך, הנקרא בשם "חנוך לנער" ו"עשירית האיפה" (וכבר יצא לאור חלק הראשון על ספר בראשית, ובקרב יורפם ברצ"ה על ספר שמות), שלח לנו איזה עלים לדוגמא, על דיש פרשת בא, להרפסם בקובצנו.

ברש"י ד"ה תהא מסורה ועיין עוד בראש השנה כ"ה ע"א וע"ב], (ג) והמצוה היא דוקא בארץ ישראל דהיינו קידוש החודש [עיין רמב"ם הל' קידוש החודש פ"א הל' ח'], ועיבור שנה אכתוב לקמן בעזרת השם.

עשירית האיפה

(א) כבר כתבנו בחנוך לנער, כי מחלוקת בין הרמב"ם והרמב"ן בזה, עיי"ש. וא"כ מה שכתב המנחת חינוך כאן, שלכתחילה מסורה מצוה זו ביד הסנהדרין הגדולה שבארץ ישראל, כוונתו אליבא דהרמב"ם, אולם לפי הרמב"ם לא רק לכתחילה בעינן לזה הסנהדרין, וזה לשונו בספר המצות בחלק העשין מצוה קנ"ג, „אבל מצוה זו לא יעשה אותה לעולם זולתי בית דין הגדול לבד“, ויש נוסחאות שלא כתוב בהם התיבה לבד, עיין ספר המצות מהדורת הגר"ח העליר שם הערה 7, ואף בחל' קידוש החודש פרק ה' הל' א' כתב, כל שאמרנו מקביעות ראש החדש על הראיית וכו' אין עושין אותו „אלא“ סנהדרין שבארץ ישראל, או בית דין הסמוכים בארץ ישראל שנתנו להן הסנהדרין רשות, עיי"ש. [ובדרך אגב אמרתי להעיר מלשון התרגום בשיר השירים פ"ז פסוק ה', צוארך כמגדל השן, ואב בית דינא וכו', וידען לממני חושבני עבורין, ומעברין שנין, וקבעין רישי ירחין ורישי שנין, „בתרע בית סנהדרין רבא“ עיי"ש]. ואילו אליבא דהרמב"ן בהשגותיו שם בספר המצות, אף לכתחילה לא בעינן סנהדרין, רק בית דין סמוך, וא"כ דברי המנ"ח אינם לא אליבא דהרמב"ם ולא אליבא דהרמב"ן, וצ"ע. וע"ע ברמב"ם שם פרק ד' הל' ט' וי', לגבי עיבור שנה, שג"כ כתב דרך הסנהדרין ראויין לזה. ומקור שיטת הרמב"ם היא במכילתא פרשת בא סוף פרשה ב', ראשון הוא לכם לחדשי השנה וכו', רבי יאשיה אומר, מנין שאין מעברין את השנה אלא בבית דין הגדול שבירושלים, תלמוד לומר, ראשון הוא לכם דברו אל כל עדת בני ישראל וגו', עיי"ש. ואפשר שיסוד דברי המנ"ח הם מלשון החינוך, שנראה שסובר כהרמב"ן דלא בעינן להסנהדרין לקידוש החודש, וכמו שכתבנו בחנוך לנער שם, אולם החינוך הביא להמכילתא הנ"ל, וכתב ללמוד ממנה, שלקידוש החודש בעינן חכמים גדולים, כגון בית דין הגדול, וכן כל מי שהוא חכם גדול בישראל ונסמך בארץ ישראל, עיין בלשונו היטוב, ומזה הכין המנ"ח שלכתחילה מסור הדבר ביד הסנהדרין גדולה, אך ג' סמוכים בארץ ישראל ג"כ כשרים, ודו"ק. וראיתי במהר"ם שיק על תרי"ג מצות במצוה זו אות ב', שכתב כעין דברים אלו של המנ"ח, וביסס דבריו על פי המכילתא הנ"ל, אולם עדיין צ"ע, כי לפי הרמב"ם בעינן סנהדרין דהיינו ג' דיינים מהסנהדרין, ולפי הרמב"ן די בבית דין סמוך, וגם צ"ע שהמנ"ח כתב סתם ולא הזכיר כלום ממחלוקת זו. ובעיקר מחלוקת הרמב"ם והרמב"ן ובישוב השגותיו על הרמב"ם עיין בסוף הספר בקונטרס „ברחי שערים“ סימן ג', מה שכתבנו בזה.

וכבר כתבנו שם בחנוך לנער וכאן, שאף לדעת הרמב"ם דבעינן לקידוש החודש להסנהדרין גדולה, אין פירושו דבעינן לכל הסנהדרין, אלא לג' דיינים מהסנהדרין, וכדמבואר בראש השנה כ"ה ע"ב, ובריש סנהדרין במשנה, עיבור

החודש בשלשה, ועיי"ש עוד בדף י' ע"ב, וברמב"ם הל' קידוש החודש פרק ב' הל' ח'. וכך כתב במהר"ם שיק במצוה זו אות ב', ויישב בזה את לשון רש"י בראש השנה ל' ע"א, ד"ה ובראש השנה, שכתב, בבית דין הגדול של סנהדרין הגדולה המקדשים את החדשים, וכתב המהר"ם שיק, שכוונת רש"י לג' דיינים מהסנהדרין, עיי"ש. והתוספות בראש השנה כ"ה ע"ב ד"ה ראוהו בית דין, פירשו דהיינו בית דין של כ"ג, ובבית דוד על המשניות ראש השנה פ"ג ד"ה ראוהו, כתב, כל ימי תמתי על דבריהם, חדא מי הכריחם לפרש כן, ועוד, דקידוש החודש אינו אלא בבית דין הגדול, עיי"ש שהאריך והביא לקול הרמ"ז מה שכתב בזה, וראה גם במהרש"א שכתב כעין זה, ולכסוף נשאר הבית דוד בצ"ע, ועיין בשושנים לדוד על המשניות שם בראש השנה מה שיישב קושיית הבית דוד, וראה גם בתוספות חרשים שם על המשניות בראש השנה ריש פ"ג ד"ה בתוספות יו"ט וכו'. וגם הרש"ש בראש השנה כ"ה ע"ב עמד ותמה על התוספות וכמו שהבאנו בחנוך לנער שם, ולא ראה כי כבר קדמוהו המפרשים הנ"ל, והרש"ש הביא לרש"י בדף ל' הנ"ל, ולא ידעתי מה קשה מרש"י על התוספות, וכי נברא אנברא קא רמית, וצ"ע. והנה בקול הרמ"ז על המשניות שם בראש השנה כתב, דלכן פירשו בבא דרישא דראוהו בית דין וכל ישראל דהיינו בית דין של כ"ג, למעוטי בבא בתרייתא דאיירי דוקא בבית דין של ג', עיי"ש. וראה כעין זה במהרש"א בריש פרק ג' בראש השנה, ודבר פלא ראיתי במאירי שפירש בבא דסיפא, ראוהו בית דין בלבד, רצונו לומר שכל הסנהדרין ראו את הלכנה וכו', ומוקדם לזה פירש דבבא זו באה לבאר שאין החודש מתקדש אלא בשלשה, וע"כ דבריו צ"ע. ובספר שושנים לדוד על המשניות, להגאון רבי דוד פארדו ז"ל, שם בפ"ג דראש השנה כתב ליישב תמיהת הבית דוד, וזה לשונו, ולענ"ד שהוצרכו התוספות לפרש כן, משום מאי דאיתא בגמרא (שם ב"ה כ"ה ע"ב), דאם ראוהו ביום מקדשין אותו דלא תהא שמיעה גדולה מראיה, ואי בסנהדרי גדולה מיירי לא יתכן זה המציאות שכלם יראוהו ביום, דהא כל היום כולו היו יושבים בלשכת הגזית מן בקר עד ערב כדאיתא בסנהדרין פ"ח ע"ב ופסקה הרמב"ם פרק ג' מהל' סנהדרין הל' א', ואפילו אם הוצרך אחד מהם לצאת לצרכו מבואר שם בהל' ב' דלא הותר אלא אם ישארו שם כ"ג, ובתוך הלשכה ודאי דאין רואים הלכנה, ומתניתין מיירי בשכלם יחד רואין, והא ודאי לא מתקומא בסנהדרין גדולה אלא בקטנה של כ"ג או בשלשה, וכיון דסיפא איירי בג' הוכרחו התוספות להעמיד הרישא בכ"ג, וכו', דבסנהדרי גדולה לא משכחת לה, עד כאן עיי"ש. ואם כי תירוצו נעים, ככל זאת כנראה לא עיין בפנים בגמ' וברמב"ם, כי שם נאמד שבית דין הגדול יושב מתמיד של שחר עד תמיד של בין הערבים, עיי"ש. והנה זמן התמיד לכתחילה קרב בשש ומחצה, וכרגיל שוחטין אותו בשמונה ומחצה, וקרב בתשע ומחצה, עיין רמב"ם תמידין ומוספין פרק א' הל' ג', וא"כ יכולים גם הסנהדרין גדולה לראות הלכנה סמוך לערב, וע"כ כל תירוצו נפל בבירא, ודבריו צ"ע. ודברי התוספות שפירשו דאיירי בבית דין של כ"ג עדיין צדיכין תלמוד.

ומה שכתב המנחת חינוך, או למי שיתנו הם רשות, כך כתב הרמב"ם בהל' קידוש החודש פרק ה' הל' א', ומקור לזה אפשר לומר, מהא ראיתא בראש השנה כ"ה ע"א, אמר ליה רבי לרבי חייא זיל לעין טב וקרשיה לירחא, ושלח לי סימנא וכו', ועיי"ש ברש"י ב' פירושים מדוע שלחו לעין טב, והתוספות פירשו דהיה שם בית דין קבוע, מכל מקום יש ראיה מכאן על נתינת רשות לקדש, ודו"ק.

(ב) מה שציין המנחת חינוך להגמרא דסנהדרין וראש השנה, שמשם מוכח דג' סמוכין כשרים לקידוש החודש, ובסוגריים מרובעות ציינתי לאיזה רפים כיוון המנ"ח, באמת הרמב"ן בהשגותיו לספר המצות חלק העשין מצוה קנ"ג, ביסס על מקורות אלו בחלקן את שיטתו, דדי בבית דין של ג' סמוכין ולא בעינן לסנהדרין גדולה בקידוש החודש ועיבוד שנה, עיי"ש בדבריו. ובעצם הענין מצינו עוד בש"ס במס' נדרים ע"ח ע"ב, בבא בתרא קכ"א ע"א, ראיתא שם, מועדי ד' צריכין קידוש בין דין ומומחין, ועיי"ש בר"ן בנדרים ע"ח ע"א ד"ה שבת בראשית, ובפירוש הרא"ש שם ע"ח ע"ב ד"ה מועדים, שפירשו מדכתיב (ויקרא כ"ג ד') מועדי ד' אשר תקראו אותם, ודרשינן (בראש השנה כ"ה ע"א) תקראו אתם, ולמשה ואהרן נאמר, והם היו מומחין, ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהן עוד אחד, עיי"ש. והרשב"ם שם בבבא בתרא, בר"ה מועדי ד' צריכין מומחין, כתב דכתיב (שמות י"ב ב') החודש הזה לכם וכו', עיי"ש. ועיין עוד במדרש רבה שמות פרשה ט"ו"כ, שאמר הקב"ה למשה ואהרן, אני ואתם נקדש את החודש, עיי"ש. ועיין בתוספות ראש השנה כ"ח ע"ב ד"ה ער, ובהגהות מראה כהן להגאון ר' בצלאל הכהן מוילנא, שהשוה דברי התוספות עם דברי המדרש רבה הנ"ל.

ושיטה חדשה מצינו בפרקי דרבי אליעזר פרק ח', ששיטתו ראף ג' הדיוטות כשרים לקידוש החודש ועיבוד שנה, ועיי"ש בביאור הרד"ל אות ל', שכתב דאפשר סבירא ליה להפרקי דרבי אליעזר דילפינן מהפרת נדרים דסגי בג' הדיוטות, והביא סמוכין לשיטה זו מהירושלמי דראש השנה פרק ב' הלכה ה', וסנהדרין פרק א' הלכה ב', ושוב דחה ראיה זו, עיי"ש. ועיין בהעמק שאלה להנצי"ב על השאלות פרשת משפטים שאלתא נ"ח אות ג', שג"כ דן בזה מטעם אחר להתיר ג' הדיוטות בקידוש החודש, עיי"ש.

(ג) מה שכתב המנחת חינוך דמצות קידוש החודש היא דוקא בארץ ישראל, ולזה ציינתי בסוגריים מרובעות להרמב"ם בהל' קידוש החודש פרק א' הל' ח', שכתב שם, אין מחשבין וקובעין חדשים ומעברין שנים אלא בארץ ישראל, שנאמר (ישעיה ב' ג', ומיכה ד' ב') כי מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלים, עיי"ש. והמקור לזה הוא במס' ברכות ס"ג ע"ב, עיי"ש. והנה מלשון הרמב"ם משמע שכל ארץ ישראל כשרה לקידוש החודש, אף דבפסוק כתיב ודבר ד' מירושלים, ועיין לקמן במנ"ח דיש אות ד' שג"כ דעתו כך, וכן כתב הצ"ח במס' ברכות ס"ג ע"ב ד"ה וכל כך, עיי"ש. ועיין בתרגום אונקלוס דברים ל"ג י"ח, על הפסוק ולזבולון אמר וגו' ויששכר באהליך, ותירגם אונקלוס, ויששכר במהכך למעבד זמני מועדיא בירושלים, נראה שרעתו שיש לקבוע החדשים בירושלים,

ובנתינה לגר על האונקלוס רצה להגיה למעבר ברי"ש, ואז כוונת האונקלוס על עיבור שנים שהוא ביהודה דהיינו בירושלים, וא"כ אין שום ראייה על קידוש החודש. אולם רש"י במס' קידושין ל"ז ע"ב, ד"ה תבעי קידוש, כתב, ולא נהיג קידוש אלא ביהודה, כדאמר בסנהדרין (י"א ע"ב), כל דרישות שאתה דורש יהיו בשכנו של מקום, עיי"ש. ולרש"י זה העיר הצפנת פענח על הרמב"ם הנ"ל. ועיין לקמן בהערתנו אות פ"א מה שכתבנו ליישב קושית התוספות בסנהדרין י"א ע"ב ד"ה אין, בסופו, ועל ההבדל בין קידוש החודש לבין עיבור השנה, ועל הסתירות שמצינו בזה.

והנה המפרש מסביב להרמב"ם בהל' קידוש החודש שם פרק א' הל' ח', הקשה, ואם תאמר, זה הפסוק, כי מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלים, אינו מורה על הנבלת קביעות החדשים בלבד, אלא הוא כולל כל התורה כולה, שנאמר כי מציון תצא תורה וגו', והשיב, אע"פ שהפשט מורה על זה, יועיל זה הפסוק לנו בזה הענין, שהרי הוא מכלל התורה, והואיל והתורה כולה יוצאת מירושלים, גם זה הענין יוצא מירושלים, עיי"ש. והצל"ח בברכות ס"ג ע"ב ד"ה וכל כך, הקשה על המפרש, דא"כ, נימא כן בכל התורה שאינה יוצאת מחוץ לארץ, והרי לא מצינו זה רק בחדשים ועיבורים, ועיין גם בשערי תורה (ווערבויא) כלל ט' פרט ב', ועל כן כתב, שכללות התורה לא שייך לתלותה במקום, והאסור והמותר, הטהור והטמא, החיוב והפטור לא ישתנה ממקום למקום, עיי"ש שהאריך, ובא לירי חידוש, שהיות ובקידוש החודש חידשה התורה, אתם אפילו שוננים, אפילו מוטעים, אפילו מזידים, בזה שייך לומר כי מציון תצא תורה וגו', אמנם רק בקידוש החודש נאמר דין זה דאתם ואפילו שוננים וכו', אבל בעיבור השנה לא מצינו זה שישאר קיים מה שעשו שלא כהלכה, עיי"ש שעל פי יסוד זה תירץ כמה קושיות, ובעצם חידושו כבר עמד עליו המנחת חינוך לקמן באות ו' מד"ה וראיתי בצל"ח וכו', ועיין שם ובהערתנו אות ק"ד מה שעוד כתבנו בזה. והנראה לי בזה, כי בפסוק נאמרו ב' דברים, כי מציון תצא תורה, ועוד, ודבר ד' מירושלים, והכוונה, כי בכללות התורה היא באה מציון, וכמו שדרשו חז"ל בבראשית רבה פרשה ט"ז ד', שאין תורה כתורת ארץ ישראל, ודבר ד' דהיינו סוד העיבור, וכמו דאיתא בפרקי דרבי אליעזר פרק ח', דהקב"ה מסרו לאדם ואדם לחנוך וכו', זה יבא מירושלים, כך הבטיח לנו הנביא שיהיה כן באחרית הימים, עיי"ש ברד"ק בישעיה ב' ג' ובמיכה ד' ג' ודו"ק. ועוד אפשר לומר שדרשו כן, לפי מה דמבואר בירושלמי נדרים פרק ו' הל' ח', וסנהדרין פרק א' הל' ב', דר' נתן קם וחזק קביעת החדשים שקבעו בחוץ לארץ, ואמר, כי מכלל תצא תורה ודבר ד' מנחה פקוד, ועל זה השיבו לו, לא כך, אלא אצלנו כתוב, כי מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלים, עיי"ש היטיב.

בענין חביבה מצוה בשעתה

יוסף יעקב געללער

ברוקלין, ניו יארק

בפסחים דף ס"ח ע"ב, תניא אמר רבי שמעון בא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה שהרי הקטר חלבים ואברים ופרדים כשרים כל הלילה ואין ממתנים להם עד שתחשך. ובגליון הש"ס ציין לקושית הטורי אבן בר"ה דף ל' ע"ב בהא דפעם אחת נשתהו הערים לבא ונתקלקלו הלויים בשיר, והקשו שם בתוס' אמאי נתקלקלו הלויים בשיר הא בשעת נסכים ה' השיר דאין אומרים שירה אלא על היין והא יכול להמתין מלהביא הנסכים עד הלילה ועד למחר כדאי' ברפ"ב רתמורה, ותירצו דלכתחילה יש להביא עם הזבח דאם מביאים בלילה אינו יכול לומר שירה דמה כפרה ביום אף שירה ביום, עי"ש. והקשה הטו"א דלפי דברי התוס' מנ"ל לר"ש דהטעם דהקטר חלבים דוחה שבת הוא משום חביבה מצוה בשעתה, רילמא הטעם הוא כדי שלא לבטל מצות שירה דהא הקטרה קודמת לנסכים ואי מאחרת להקטרה עד שתחשך כ"ש לנסכים הבאים אחר', א"כ בטלת את השיר, וכתב שם דמוכח דבכה"ג לא מקרי ביטול מצות שיר כיון דמעולם לא חל על נסכים אלו מצות שיר אא"כ קרבים עם הזבח.

ובספר שפת אמת כתב ליישב קושית הטו"א, דכיון דבהקרבת נסכים בלא המנחה אין בהם מלאכה והקטרת אברים איכא מלאכה, הוי כברייעבד, ואי לאו רחביבה מצוה בשעתה ה' הדין להקדים הנסכים לאברים ולא יבטלו את השיר. ורבנו צ"ע דהא מבואר בתו"כ פרשת אמור (פרשתא י"ב אות ט') ובספרי זוטא פרשת בשלח עה"פ ועשיתם אשה לה' עולה או זבח אחר שיזבחו האישים וקרבו הנסכים ולא בזמן שקדמו נסכים לאישים יכול אם קדמו נסכים לאישים יהיו כשרים ת"ל לעשות ריח ניחוח לה' אם עשית ריח ניחוח הנסכים באים ולא בזמן שיקרמו לאישים, הרי מבואר דהסדר מעכב ואם לא הקטיר האימורים אינו יכול להביא הנסכים. ועי' בשפ"א שיצוין לגמ' מנחות דף כ' ע"א דמסיק שם, כפרה ושמחה כתיב ב', דמשמע דנסכים תלוי בזריקת הדם, ולכאורה אין זה סתירה לספרי זוטא הנ"ל, אלא רכוונת הגמ' היא דלצורך הדם באים הנסכים, וכמו שפירש"י שם, מ"מ צריך להביאם על הסדר כנ"ל. ונראה דבתו"כ דריש ל' הכי, זבח ונסכים, אם אין זבח אין נסכים שיקרים זבח לנסכים שאם קדמו נסכים לזבחים פסולים. וראיתי בספר ספרי אפרים שכתב לחלק בין דרשת הספרי זוטא לדרשת התו"כ, דנ"מ להיכא רנאבדו האימורים, דלספרי זוטא דתלוי באישים דוקא א"כ אם לא הקריבו אימורים א"א להביא נסכים, אבל לתו"כ דדריש ל' מזבחה, א"כ י"ל דתלוי הוא בזריקת הדם, ולכן אף אם נאבדו האימורים או נטמאו, מ"מ כיון דזרקו את הדם שפיר יכול להביא את הנסכים אח"כ, ועי"ש בפ' הר"ש משאנץ על התו"כ שכתב רמירי לענין דם הזבח.

ויש לבאר הדבר עור, דיש לעיין משום מה אין מביאים נסכים קודם הקטרת אימורים, האם זה משום דחויב הקטרת אימורים קודם לחיוב הבאת נסכים, או משום דבעי הקטרת אימורים בפועל קודם הבאת נסכים, וי"ל דזהו מחלוקת הספרי זוטא עם התורת כהנים, דהספרי זוטא ס"ל דבעי הקטרת אימורים בפועל קודם הבאת נסכים ולכן אם נאבדו האימורים שוב אי אפשר להביא הנסכים כיון שלא קדמה לה הקטרת אימורים, אבל התו"כ סבר דחויב הקטרת אימורים קודם להבאת נסכים, ולכן היכא דנאבדו האימורים ובשלה חויב הקטרת אימורים שפיר יכול להביא הנסכים בלי שיקדמו לה האימורים, שהרי המעכב היינו החיוב הקטרה, ואותו חויב בטל כבר. ועי' בפסחים דף נ"ט ע"ב דאמרינן כיון דלא אפשר עשאום כמי שנשמאו או שאבדו, דכיון דאין יכולים להקטיר האימורים מחמת עשה רחשלה עשאום כמי שנאבדו ויכולים הכהנים לאכול בחזה ושוק אף בלא הקטרת אימורים, ועי' בתוס' ביצה כ' ע"ב ד"ה מאי בינייהו שכתבו ראם אינו יכול להקטיר האימורים מחמת איסור יו"ט מקרי ג"כ כאילו נאבדו או נשמאו האימורים. ולפי"ז י"ל דגם כאן אי לאו משום חביבה מצוה בשעתה לא הוי מקטרי אברים בשבת, ומ"מ הוי מביאים נסכים, ולא מקרי שלא כסדרן, דהא כיון דאין יכולים להקטיר מחמת איסור שבת הו"ל כנאבדו או נשמאו, ושפיר יכולים להביא נסכים בלא הקטרת אימורים לדברי התו"כ, וא"ש דברי השפ"א.

ובנהגות אמרי ברוך לס' טורי אבן כתב לתרץ קושית הטו"א עפ"י דברי הרמב"ם בפ"ו מהל' תמידין ומוספין ה"ה שכתב ואח"כ מעלה זה שזכה באברים וכו' למזבח ואחר שמעלה את האברים מתחיל וכו' ואחר החביתין מעלים את היין לניסוך, ע"כ. הרי שלא כתב הרמב"ם דין קדימת האברים לנסכים רק לענין להעלותם למזבח ולא הזכיר מהקטרתם באש, וכיון דכל דין קדימת אברים לנסכים הוא רק לענין העלתם למזבח א"כ אי לאו רחביבה מצוה בשעתה אין צריך לחלל שבת כדי לומר שירה על היין, דכיון שרק העלה האברים למזבח שוב יכול לנסך היין ולומר שירה. וי"ל ע' בדבריו, דהא מהספרי זוטא ומפשטות דברי התו"כ משמע, דדין דאברים קודמים לנסכים הוא לענין הקטרתם, וכמ"ש, לאחר שזיבחו האישים יקרבו הנסכים, ועי"ש בכסף משנה שנשמר מזה והביא שם פירש"י מיומא דף ל"ג שכתב וז"ל, אברים, להקטיר איברי התמיד על מזבח החיצון, עכ"ל, הרי שכתב כן שלא תפרש שדברי הרמב"ם הם רק לענין העלאה, אלא כמו שפירש רש"י שם לענין הקטרה.

ונראה לתרץ קושית הטו"א, דמימרא דר"ש כאן הוא לענין ערב פסח שחל בשבת ואמרינן דהקטר חלבים דקרבן פסח דוחה שבת, ועל זה אמר ר"ש בא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה, ולא שייך להקשות כאן דאולי משום שיוכלו להביא נסכים אח"כ ולומר שירה עליהם מש"ה רחו הקטר חלבי לשבת, דהא כאן מיירי בקרבן פסח דליכא נסכים אחר הקטרת חלבים, וכבר אמרו שירה בשעת שחיטתו, א"כ שפיר מוכח דאין הטעם אלא משום חביבה מצוה בשעתה. ומ"ש במנחות ע"ב ע"א מימרא דר"ש שפירש"י שם דמיירי לענין אברי תמידין ומוספין דשבת, י"ל דאין כוונתו דמשם מביא ר"ש ראיתו, אלא דהטעם דדוחה שבת הוא משום חביבה מצוה בשעתה ולא משום שיוכלו לומר שירה על הנסכים. ונראה

דנ"מ, דאם המעם הוא משום חביבה מצוה בשעתה, א"כ אף אם אין נסכים מ"מ דחו הקטר חלבים את השבת, אבל אם אינו רק משום שיוכלו לומר שירה, א"כ אם אין נסכים אין הקטר חלבים דוחה שבת.

ואח"כ מצאתי באור שמח פ"א מהל' ק"פ שדייק בלשון התו"כ שהובא שם מימרא דר"ש בזה"ל, ר"ש אומר חביבה מצוה בשעתה שהקטר חלבים כשרים כל הלילה ודוחין את השבת בשעתן וכו', הרי שהתו"כ לא כתב אלא הקטר חלבים ולא כתב אברים כגירסת הנמ' בפסחים ומנחות (וכן בתוספתא ספ"ב בערכין לא גרס אלא חלבים), משום דעיקר ראיית ד"ש היא מהקטר חלבים דהיינו ק"פ דליכא אלא הקטרת חלבים, דמהא דדוחה אבדי תמיד בכל שבת אין ראי', די"ל המעם הוא משום שירה וכנ"ל.

בענין

לאו הניתן לתשלומין בסוגיא דביטלו ולא ביטלו

חיים יחזקאל שרגא שארף

תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

(א) במכות רף ט"ז. בסוגיא דקיימו ולא קיימו וביטלו ולא ביטלו, א"ר יוחנן אנו אין לנו אלא זאת ועוד אחרת (דמשכח"ל ביטול העשה, והיינו הנוטל אם על הבנים, דשייך ביטול העשה של שלח תשלח את האם אם שיבר את הכנפים, וגם יש אונס שגירש רמבטל העשה של כל ימיו בעמוד והחזר קאי כשמדירה על דעת רבים, לפי ההו"א של הגמ' עכשיו) ומקשה הגמ' ותו ליכא (דמשכח"ל ביטול העשה) והאיכא גזל דרחמנא אמר לא תגזול, והשיב את הגזילה, משכון דרחמנא אמר לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו, השב תשיב לו העבוט וכו', ומשכחת לה בקיימו ולא קיימו וביטלו ולא ביטלו (ופירש"י דמשכח"ל ביטלו כשרף הגזילה או המשכון), ומשני, התם כיון דחייב בתשלומין אין לוקה ומשלם. ופירשו בתוס' רלאו משום דקלב"מ אתינן עלה, דאדרבה ר"י סבר בא"נ דף ל"ב: דמילקי לקי ממונא לא משלם, והגמ' הא קאמר רפטור ממלקות, ולפיכך פירשו בתוס' דכיון שחייב ממון הלכך לא משכחת ב' ביטלו, דכל אימת דיש לו ממון לא ילקה עכ"ל. ביאור דברייהם, דהתוס' סברו כהרא"ש בפ"ב דב"מ ס"ט וז"ל, אבל לאו רלא תגזול אפי' אכלה או נשרפה ושילם רמים, תיקן הלאו וקיים עשה דוהשיב את הגזילה עכ"ל עי"ש, וכן משמע שם במלחמות עי"ש, ולפיכך לא משכח"ל ביטלו בלאו של לא תגזול, דאפי' אחר ששרף החפץ עדיין הוא מקיים המ"ע של והשיב כשמשלם דמי החפץ, ומנתק בזה הלאו של לא תגזול, ולפיכך לא משכח"ל שילקה, דלעולם הוי להנל"ע אפי' כשמשלם דמים, (ועיין בשעה"מ בפ"א מהל' חו"מ הל' ג').

אלא דלפי"ז לכא' תמוה מאור קו' ר' זירא שם דמקשה, הא איכא משכנו של גר ומת הגר ושרפו בחיי הגר ומת הגר ואין לו יורשין דליתא בתשלומין עכ"ל, ונמצא דמשכח"ל ביטול העשה כיון שהוא שרף בחיי הגר ועכשיו הא אינו בר תשלומין ומשני, התם גברא בר תשלומין הוא, ושיעבודא דגר הוא דקא פקע, ע"כ. פי' דלעולם הוא חייב בתשלומין אפי' אחר מיתת הגר, אלא שאין לו למי לשלם, ולפיכך אינו חייב מלקות, דכיון דבאמת יש עדיין חיוב והשיב, נמצא דעדיין הוי להנל"ע וא"א לחייבו מלקות. ולכא' לפימשנ"ת לעיל בכוונת התוס' דאפי' אחד ששרפו עדיין יש המ"ע של והשיב את הגזילה לשלם דמי החפץ, נמצא דכששרפו בחיי הגר לא ה' כלל שום ביטול העשה, דהא המ"ע של והשיב נשאר כמו שה' מקודם ששרפו, וכמוש"כ באשר"י הנ"ל, וא"כ בשעה שמת הגר, אפי' אם נאמד דפקע החיוב תשלומין לגמרי, מ"מ א"א לחייבו מלקות, דהא לא ביטל העשה בידים, דהגר מת מאליו וממילא פקע החיוב תשלומין, והגזולן לא עשה כלום לבטל העשה, וא"כ לא הוי ביטול כלל רק קיימו ולא קיימו, וא"כ מאי מקשה ר' זירא דמשכח"ל ביטול במשכנו של גר, הא לא הוי כלל ביטול, וצ"ע.

(ב) והנראה לי בזה עפ"ימש"כ בשו"ת אחיעזר (בחלק אבהע"ז סי' כ"א), לבאר את דברי הרמב"ם בפ"א מהל' גזילה הל"א, שכ', כל הגזול את חבירו ש"פ עובר בל"ת שנא' לא תגזול, אין לוקין על לאו זה שהרי הכתוב נתקן לעשה, שאם גזל חייב להחזיר שנא' והשיב את הגזילה אשר גזל, זו מצות עשה, ואפי' שרף הגזילה אינו לוקה שהרי הוא חייב לשלם דמי', וכל לאו שניתן לתשלומין אין לוקין עליו עכ"ל, ומבואר מדברי הרמב"ם דיש שני גדרים כשגזול משיב את הגזילה, אחד כשהוא מחזיר החפץ בעין, אז הוי, „לאו הניתק לעשה“, משא"כ היכי שנשרף החפץ, אינו מקיים עוד מ"ע של והשיב, ולא הוי להנל"ע, ומ"מ אינו לוקה דכיון דחייב לשלם דמי' הוי, „לאו הניתן לתשלומין“, ולאו הניתן לתשלומין אין לוקין עליו כמו דאין לוקין על להנל"ע. וכן מבואר להדיא ברמב"ם בפ"ח מהל' סנהדרין הל"ב, דלאו הנל"ע ולאו הניתן לתשלומין תרי מילי נינהו, דו"ל שם, וכל לאו שניתן לתשלומין כגון לא תגזול ולא תגנוב אין לוקין עליו, וכל לאו שניתק לעשה כגון לא תקח האם על הבנים וכו' אין לוקין עליו עכ"ל, ומדחילקם בתרי גוונא, מבואר דלא תגזול ולא תגנוב פטור גם באופן שלא הוי נל"ע, רק דהוי לאו הניתן לתשלומין, דהיינו כששרפו, דאז אינו מקיים המ"ע של והשיב, ומ"מ פטור ממלקות משום דהוי לאו הניתן לתשלומין.

ובטעם הדבר למה אינו לוקה כשניתן לתשלומין אע"פ שלא הוי ניתק לעשה, מסיק שם באחיעזר (אות ה') דהיינו מצד קלות הלאו, דכל דגלתה תורה שמשלם ומתקן העון אשר חטא, דמי ללאו הנל"ע, ואפי' התשלומין אינם כתובים בגדר עשה, מ"מ יש לו דין נל"ע לענין זה שנפטר ממלקות, דכל לאו שהוא משום הפסד ממון חבירו ומשלם ההפסד, הרי התשלומין תיקון הלאו בפועל, וכמו להנל"ע אין לוקין עליו כיון דתיקן הלאו, כמו"כ לאו הניתן לתשלומין, דהתשלומין הוי תיקון על הלאו, לכן אינו לוקה. (ועי' בס' אבן האזל על הרמב"ם בפ"א מהל' גזילה שהביא תו"כ בפ' ויקרא: אי והשיב יכול והשיב דוקא, ת"ל ושילם, ע"כ. וזה

כמוש"כ, דיש שני גדרים (א), "והשיב" רהיינו כשמחזירו בעין ואז הוי נל"ע (ב) "ושילם" רהיינו תשלומין היכא דליתא בעין ומשלם דמים, אז הוי לאו הניתן לתשלומין ומתקן הלאו כמו להנל"ע).

ולפימשנ"ת דשני יסודות הם, לאו הנל"ע ולא הנל"ש, יש ליישב הקושיא שהקשינו לעיל, דהנה הא דסבר ר"י דבעינן שיבטל העשה בידים כדי שיתחייב מלקות על הלאו, זה אינו רק בלאו הניתק לעשה, אבל בלאו הניתן לתשלומין הא ליכא כלל עשה רניבעי שיבטלו, והא דפטור ממלקות, היינו משום דכל זמן שחייב בתשלומין מתקן הלאו וכמוש"כ"ל, וא"כ פשיטא דז"א אלא כל זמן ראיכא חיוב תשלומין, אבל אם פקע החיוב תשלומין, ודאי תו לא הוי לאו הניתן לתשלומין, ושוב הוי הלאו ככל לאוין דעלמא דלוקין עליהם. ולפי"ז א"ש קו' ר' זירא ממשכונו של גר ומת הגר, דמייירי ששרפו בחיי הגר וכמו שפירש"י, נמצא דהעשה של "והשיב" כבר ביטל בשעה ששרפו, והלאו של לא תגזול אינו עוד ניתק לעשה, אלא דכיון דחייב בתשלומין של דמי החפץ, פטור ממלקות משום דהוי לאו הנל"ש. אבל כ"ז אינו אלא בחיי הגר, דאז איכא חיוב תשלומין, ושפיר הוי לאו הנל"ש, אבל כשמת הגר, אז הא פקע לגמרי החיוב תשלומין, ואינו עוד לאו הנל"ש, והוי כמו כל לאו דעלמא דלוקין עליו, רמצד שהי' לא תגזול גל"ע, הא ביטלו בידים בשריפת המשכון בחיי הגר, אלא דבחיי הגר הי' פטור ממלקות כיון שהי' חייב לשלם הוי לאו הניתן לתשלומין, אבל אחר מיתת הגר ראיין עוד עליו חיוב לשלם, שפיר מקשה הגמ' דהי' לו ללקות על הלאו של לא תגזול, וע"ז משני הגמ' רבאמת גם אחר מיתת הגר נמי יש חיוב תשלומין, אלא ראיין לו למי לשלם, ולפיכך שפיר הוי לאו הנל"ש גם אחר שמת הגר.

(ג) אבל כל זה אינו עולה לנו ארוכה אלא לדעת הרמב"ם וכמושנ"ת דסובר דשני רברים הם להנל"ע ולא הנל"ש (ואפשר דזה גם כוונת התוס' במה שכתבו "רכל אימת דיש לו ממון לא ילקה", דהיינו משום להנל"ש ולא משום לאו הנל"ע). אבל לשיטת הרא"ש והרמב"ן בב"מ שהבאנו לעיל, שכתבו להדיא דאפי' אכלה או נשרפה ושילם דמים מתקן הלאו וקיים העשה של והשיב את הגזילה, דררה קושיתנו לדוכתה, דמאי פריך ר' זירא ממשכונו של גר ומת הגר, הא זה לא הוי ביטול העשה בידים.

ולפיכך הי' נלענ"ד בעזהשי"ת לומר דבר חדש בשיטת ר' יוחנן דסבר ביטול ולא ביטול, דכי קאמר ר' יוחנן רבעינן שיבטל את העשה בידים היינו רוקא כשחל העשה על עצם החפץ שבו עשה העבירה, כגון בלוקח האם על הבנים דעשה עבירה עם האם שלא שלחה, וחל עשה של שלח תשלח על החפצא של האם שצריך לשלחה, וכן באונס שגירש שעשה עבירה עם האשה שגירשה, וחל העשה בחפצא של האשה שצריך להחזירה, ובכה"ג סבר ר' יוחנן שצריך לבטל העשה בידים, דזהו שיטת ר' יוחנן רעל עבירת הלאו לחוד אין חייבין מלקות אא"כ יבטל בידים העשה שהתורה נתנה בהחפץ לתקן הלאו שעשה עם החפץ, אבל היכא דאין העשה מתייחס אל החפץ שעשה בו העבירה, כגון היכא ששרף הגזילה, ולא הוי המצוה אלא על קרקפתא דגברא שהוא חייב לשלם בעד החפץ, וזה ג"כ נכלל בהעשה דוהשיב את הגזילה לשי' הרא"ש הנ"ל, בכה"ג גם ר' יוחנן מורה דלא

בעינין שיבטל העשה בידים, כיון שהחפץ שבה עשה העבירה כבר אינו בעולם, א"כ לא שייך לומר שהקפידה התורה שיבטל העשה בידים, דרוקא היכא שיש כאן החפץ שבה נעשה העבירה כגון היכא שהגזילה הוא בעין ראוי חיל המצוה של והשיב על אותו חפץ שגזל, שם סבר ד' יוחנן שאינו די בזה שעשה עבירה עם החפץ, דהיינו שעבר על הלאו של לא תגזול, אלא שהתורה הקפידה שיבטל העשה שיש על החפץ שגזל דהיינו שישורף או יאבד החפץ בידים, ועד שלא עשה כן לא נשלם עבירת הלאו דהא עדיין יש עשה על החפץ שגזל ובעינין שיבטל עשה זו, ואז נשלם העבירה וחייב מלקות על הלאו, אבל אחר ששרף החפץ, דאז לא קאי עשה דוהשיב על שום חפצא, אלא על הנברא שישלם דמי החפץ, אין שום סברא לומר שצריך לבטל העשה בידים, דהא העבירה שעשה עם החפץ כבר נשלם עם נטילת החפץ ובמה שיבטל את העשה שהיתה על החפץ דהיינו בשעה ששרפו, רק שכל זמן שיש חיוב תשלומין אין לחייבו מלקות, דעדיין הוי להנל"ע, דיש עשה על הנברא שישלם דמים, והוי בידו לתקן את הלאו. וכל זה הוא רק כל זמן דאיכא חיוב תשלומין, אבל במשכנו של גר ושרפו בחיי הגר, אז בשעה שמת הגר פקע החיוב תשלומין, נמצא דלא הוי עכשיו להנל"ע, וא"כ שפיר מתחייב מלקות בשביל הלאו דלא תגזול, כיון דהעשה שהיתה על החפצא כבר ביטלו בידים בשעה ששרפו, ונשלמה העבירה שעשה עם החפץ, והעשה שהיתה על הנברא (אחר ששרפו) לא בעינין שיבטלה בידים, כיון שאין העשה על החפץ שבו עשה העבירה וכמושנ"ת, ולפיכך מקשה ר' זידא שפיר, דבכה"ג גם ר"י מודה דחייב מלקות משום ביטול הקודם, כיון שהעשה שהיתה בשעת מיתת הגר לא היתה אלא על הנברא, וממילא גם ר"י מודה דסגי שתיבטל העשה מאל"י. וע"ז משני הגמ' דבאמת נברא בר תשלומין הוא גם עכשיו אחר מיתת הגר, ונמצא דעדיין יש כאן עשה של והשיב והוי להנל"ע, אלא שאין לו למי לשלם כיון שמת הגר, ולכן א"א לחייבו מלקות.

(ד) ועם יסוד הנ"ל (דהיכא שהעשה לא חל על החפצא שעשה בו העבירה אלא על הנברא, מודה ר"י דאפי' נתבטלה העשה מאל"י חייב מלקות) ה"י נלענ"ד לתרץ באופן נאות את קושית הגרעק"א בשו"ת ח"א סי' י"ט, דהק' לפי שיטת התוס' בפסחים דף כ"ט: דלאו דבל יראה הוי נל"ע של תשכיתו, וכתבו התוס' שם דף כ"ח: בר"ה ר"ש, דאפי' לדין דקיי"ל דחמץ השבתתו ככל דבר, מ"מ היינו דוקא כשמבערו שלא כדרך אכילה, אבל בדרך אכילה אינו מקיים העשה דתשכיתו, דתשכיתו משמע שלא כדרך אכילה ע"י"ש, והק' הגרעק"א א"כ משכח"ל ביטול ולא ביטול היכא שהי' לו חמץ בפסח, דעבר על כל יראה ואח"כ אכל החמץ, נמצא שביטל העשה דתשכיתו בידים בשעה שאכלו, וחייב מלקות משום כל יראה, וא"כ איך קאמר ר"י אנו אין לנו אלא זאת ועוד אחרת (דמשכח"ל ביטול העשה) הא איכא נמי הלאו דכל יראה, ע"י"ש בתשו' דעק"א שנשאר בצ"ע. וכעין זה הק' בשו"ת נוב"י מהדרו"ת או"ח סי' צ"א בתשובה מבן המחבר, למאי דקיי"ל דחמץ בשאר נהרות בעי פירור כדי לקיים העשה דתשכיתו (עי' במ"ל פ"ג מהל' חו"מ הל' י"א), א"כ משכחת ביטול העשה כגון שזרקו לשאר נהרות בלא

פידור, ראינו מקיים העשה רתשביתו, ונמצא רביטל העשה בידים, עיי"ש מה שתירץ.

ולפמשנ"ת לעיל הי' נ"ל עפ"מש"כ הגר"ח זצ"ל אבר"ק בדיסק בחידושו על הרמב"ם בפ"א מהל' חו"מ הל' ג' שכ' ליישב קו' הגרעק"א שהק' על הטור שכ' דלר' יהודה רחמץ מצותו בשדיפה, אז משנשרף אפרו מותר כדן כל הנשרפין ואפרן מותר, ולרבנן דהשבתתו בכל דבר אפרו אסור כדן כל הנקברין ואפרן אסור (ובאמת שכבר כתבו כן התוס' להדיא בפסחים דף כ"א: ד"ה בהרי), והק' הגרעק"א דלפי"מ שכ' התוס' בסוף תמורה דהא דהנשרפין אפרן מותר והנקברין אפרן אסור חיינו משום דבנשרפין איכא מצוה בשדיפתה, ולפיכך משנשרפו הוי נעשית מצותן ואפרן מותר, משא"כ נקברין דאין שום מצוה בקבורתן והא דצריך לקוברן הוא כדי שלא יבא לאוכלן, לא הוי נעשית מצותן ואפרן אסור, וא"כ בחמץ דאיכא מצוה דתשביתו לבערו מן העולם, אז גם כשקוברן מקיים המצוה דתשביתו, אפי' למאי דקיי"ל השבתתו בכל דבר, וא"כ למה כתב הטור דלדין אפרן אסור, (ועי' בשו"ת אבנ"מ סי' י"ט ובמקו"ח סי' תמ"ה שכתבו באמת ברעת הרמב"ם דגם לדין אפרן מותר כיון דנעשית מצותן עיי"ש, וכ"כ בתוס' חרשים על משניות פ"ב דפסחים, בשם הגה"ק מוה"ר לוי יצחק מבארדיטשוב זצ"ל עיי"ש). ותירץ שם הגר"ח ז"ל דיש חילוק גדול בין ר"י דסבר אין ביעור חמץ אלא שריפה לדין דקיי"ל השבתתו בכל דבר, דאם אין ביעור חמץ אלא שריפה, אז הוי תשביתו „מצוה שחל בהחפצא של החמץ" דחל בו דין שריפה, דלא שייך לומר דלא הוי אלא מצוה על הנברא שלא יהי' לו חמץ, דא"כ למה מצותו בשריפה דוקא ולא בכל דבר, אע"כ דלר"י דאבחא"ש הוי תשביתו מצוה שחל בהחפצא של החמץ, ולפיכך צריך דוקא לשורפה ואז מקיים המצוה, אבל לדין דקיי"ל השבתתו בכל דבר הוי עיקר המצוה על הנברא שהתורה כתבה הציווי שלא יהא להבעלים חמץ, אבל אין המצוה חל על החפצא של החמץ. (ועי' במנ"ח מצוה ט' שחקר אם תשביתו הוא בקו"ע או בשו"ת שלא יהי' לו חמץ עיי"ש). ולפי"ז מיושב היטב קו' הגרעק"א על הטור, דנעשית מצותן לא שייך רק כשמקיים המצוה שהיתה על החפץ, ואז נותר החפץ, אבל היכא שהמצוה הוי על הנברא, א"כ אפי' כשהנברא קיים המצוה דרמיא עלי, מ"מ לא שייך שיהא נותר בזה החפצא, דהא על החפצא לא הי' מעולם שום מצוה, ולא שייך לומר על החפץ שנעשית מצותו. ולפי"ז שפיר מחלק הטור בין ר"י דסבר אין ביעור חמץ אלא שריפה לדין דקיי"ל השבתתו בכל דבר, דאם השבתתו בכל דבר א"כ ליכא מצוה בהחפצא רק הבעלים קיימו המצוה שאין להם חמץ, ולפיכך לא הותר האפר, משא"כ לר"י דמצותו בשריפה א"כ נעשה המצוה בעצם החפצא, ומש"ה הותר האפר. (ועיי"ש בחי' הגר"ח מש"כ עוד בזה באדיקות, והדברים ידועים).

ולפי"ז מיושב היטב קו' הגרעק"א והנוב"י שהקשו דמשכח"ל ביטלו ולא ביטלו בכל יראה וכגון שאכלו או שזרקו לשאר נהרות בלא פידור דלא קיים המצוה דתשביתו, ולפמשכ"ל דהיכא דהמצוה הוי על הנברא (ולא על החפצא שעשה בו העבירה) מורה ר' יוחנן דסגי במה שנתבטל העשה מן עצמו, א"כ לפמשכ"ל הגר"ח

ז"ל דלרירן רקיי"ל השבתתו בכ"ר לא חל המצוה רתשכיתו על הגברא שלא יהא לו חמץ, א"כ לא שייך לומר דמשכח"ל ביטלו ולא ביטלו בחמץ בפסח, דהא לא בעינן שם כלל שיבטל העשה בידים, ראפי' אם תתבטל העשה מאלי' ג"כ יהא חייב מלקות, כיון דכל העשה לא היתה מעולם אלא על הגברא וכמשנ"ת.

ומיושב נמי לפי"ז מה שהק' עוד שם בנוב"י על מה דפליגי ב"ש וב"ה בריש מס' ביצה: דב"ש אומרים שאור בכזית וחמץ בככותבות, ובה"א זה וזה בכזית, ואיתא שם בגמ' דף ז' ע"ב דלענין אכילה כ"ע לא פליגי דבכזית כי פליגי לענין ביעור דב"ש סברי לא ילפינן ביעור מאכילה וב"ה סברי ילפינן עיי"ש. ולכא' ק' לענין מה פליגי ב"ה וב"ש, דהא לענין איסור שהיית חמץ ליכא נפקותא, דהא קיי"ל כר' יוחנן דחצי שיעור אסור מה"ת (ועי' בשאג"א סי' פ"א מש"כ בזה), ואי לענין מלקות הא ליכא מלקות בלאו זה רהוי להנל"ע, ובשלמא לר"ל דסבר קיימו ולא קיימו, שפיר יש נפק"מ לענין מלקות היכא דלא קיים העשה, אבל לר"י דסבר ביטלו ולא ביטלו, קשה ממ"נ, אם שייך בחמץ ציור של ביטול העשה, א"כ איך קאמר ר"י דאין לנו אלא זאת ועוד אחרת הא איכא גם לאו דכל יראה, ואי לא שייך ביטול העשה בתשכיתו (וכמוש"כ באמת השאג"א בס' פ' עיי"ש), א"כ לא מצינו מלקות בב"ה, ולענין מאי פליגי ב"ש וב"ה בשיעור ביעור חמץ אליבא דר"י. ולפמשכ"ל לק"מ, דהכא בתשכיתו מורה ר"י דלא בעינן שיבטל העשה בידים כיון דהוי העשה על הגברא, וא"כ שפיר נפק"מ לענין מלקות היכא שנתבטל העשה מאלי', ולא קשה כלל למה לא קאמר ר"י דמשכח"ל ביטלו ולא ביטלו בכ"י, דשם לא בעינן כלל שיבטל העשה בידים, וסגי במה שנתבטל מאלי', וכמשנ"ת.

(ה) ולאחר זמן כשהייתי בבני ברק הרציתי את הקושיא שהקשיתי באות א' לפני הרב הגאון מוהר"ר חיים קניבסקי שליט"א (בנו של הרב הגאון בעמח"ס קהלות יעקב זצ"ל) והשיב לי די"ל דמש"כ הרא"ש דאפי' אכלה או נשרפה ושילם דמים תיקן הלאו וקיים העשה דוחשיב את הגזילה, אין הכוונה דהוי עדיין להנל"ע ממש אפי' אחר ששרף החפץ, אלא שיש עצה וטעורקי לפטור את עצמו מחיוב מלקות שנתחייב עם שריפת החפץ, ע"י שישלם בעד הגניבה, וזה גזה"כ דהוי כאלו שילם החפץ עצמו ופטור ממלקות, אבל אם נתבטל החיוב תשלומין כגון שמת הגר, אז נסתלק העצה שהיתה לו לתקן הלאו, וממילא הדרינן לביטולו הקודם ששרף החמץ בידים, ולפיכך שפיר מקשה ר' זירא שיתחייב מלקות כשמת הגר. — אבל לענ"ד לכא' קשה להעמיס כן בכוונת הרא"ש והרמב"ן דמלשונם משמע דהוי גל"ע ממש כשמחזיר דמים, ונלענ"ד כמו שכתבתי, ועיין.

(חידו"ת אלו הם לעילוי נשמת זקני הרבני הנגיד החסיד מו"ה אליהו בן מו"ה משה יעקב שארף ז"ל שנלב"ע ביום ח' שבט שנת תש"מ, תנצב"ה).

עולת שבת בשבתו

כא

רבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב. ואמרו חכמז"ל (ברכות ט' ע"א) אין נא אלא לשון בקשה, אמר לי' הקב"ה למשה בבקשה ממך לך ואמור להם לישראל בבקשה מכם שאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב שלא יאמר אותו צדיק (אברהם) ועברום וענו אותם קיים בהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם, ע"כ. וכבר התעוררו בזה המפרשים, ממ"נ אם מגיע להם שכר בעד עבודתם אשר עבדו בהם בפרך א"כ למה תלוי דוקא שלא יאמר אותו צדיק, וכי בלי אמירת אברהם אבינו חלילה להקב"ה להבטיח ולא לקיים, ואם אינו מגיע להם, מה איכפת לי' באמירתו, וכי איש אמונה כאברהם אבינו יבקש ח"ו רבר שלא עפ"י הדין. עוד יש לדרקק על תיבת בהם שני פעמים, שנראה לכאורה כשפת יתר.

אמנם יתבאר, רבאמת לכאורה יפלא למה הוצרך הקב"ה ליעץ אותם ליקח בתורת שאלה בדרך ערמה הלא ה' יכול לצוות להם לשלול שלל ולבזוז בז רב, שהרי פחד היהודים נפל על המצריים. אך ררצה הקב"ה שיקחו הכיזה בעד שכר העבודה אשר עבדו בהם בפרך, והנה בוראי שהאנשים הפחותים שבעם הרקים ופוחזים אשר היו רלטורין על ישראל, הם לא נשתעברו בקישוי השיעבור יחד עם בני ישראל, יען כי ה' להם אחרות ושלוש עם המצריים המופקרים על העבודה ואכלו ושתו עמהם, ורק אנשים הישרים והתמימים שבבני ישראל אשר היו מופרשין וברלין מן הגוים הן במלבושיהם והן באכילתם, עליהם הכבירו השוטרים קושי העבודה. והנה אם היתה הציווי שיקחו בני' ביר חזקה, אז מי ה' תולך לבזוז בו, רק האנשי בליעל, משא"כ הישרים בלבותם בוראי ה' יושבים לבטח בביתם ולא היו חומרים לכסף וזהב של המצריים, א"כ ה' יוצא משפט מעוקל, כי אנשי העבודה לא ית' להם שום רכוש, ואותם אשר לא עמלו ולא יגעו בעבודת הפרך יקחו רכוש גדול. וזהו, שלא יאמר אותו צדיק, ועברו ועינו אותם קיים בהם, היינו בבני העליי' היראים ושלימים, ואחר כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם, רק באחרים אשר לא נשתעברו בעבודת הפרך, מה עשה הקב"ה, צוה להם שישאלו, ובוראי רלהשאל, ישאלו המצריים לבעלי אמונה ויושר ולא לאנשים החוטאים בנפשותם, כי להם לא יאמינו המצריים, נמצא שהכל מיושב על נכון.

(הגאון מוה"ר גרשון אבר"ק אולינאב זצ"ל¹)

בשלח

כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ר' רופאך. וברש"י, ואם אשים הרי הוא כלא הושמה כי אני ר' רופאך. י"ל בביאור הענין, על דרך שמצינו בגמרא כתובות פרק המריר, רתגן התם (רף ע"ב ע"ב) המקרש את

(1) הובא בשמו בס' יד החזקה עם פי' עץ חיים (פרעמישלא תרל"ו) לנכדו הג"ד צבי אלימלך מייכער, ברף י"ט.

האשה על מנת שאין עלי' נדרים ונמצאו עלי' נדרים אינה מקודשת, על מנת שאין בה מומין ונמצאו בה מומין אינה מקודשת. ואיתא שם להלן (דף ע"ד ע"ב) הלכה אצל חכם והתירה (מן הנדרים) מקודשת, אצל רופא וריפא אותה (מן המומין) אינה מקודשת, ואמרינן עלה, מה בין חכם לרופא, ומשני, חכם עוקר את הנדר מעיקרו, ורופא אינו מרפא אלא מכאן ולחבא, עיי"ש. וזהו הכוונה בדברי רש"י, ואם אשים הרי הוא כלא הושמה, כי אני ר' רופאך, דכיון שהשי"ת הוא הרופא, לא יהי' כשאר רופא שאינו מרפא אלא מכאן ולחבא, רק יחשב כאלו לא הושמה. (הנאון מוה"ר רובעריש הכהן דפאפורט אבד"ק ראווה זצ"ל²)

יתרו

ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש. הכוונה לדעתי, כמו שבחר ה' בנו לעם סגולה מכל העמים אשר על פני האדמה, כן מהדאוי לנו להיות גוי אחד בארץ מובדל מעמים להיות מצוינים וניכרים שהמה עם ה', וכמ"ש ברמב"ם פ"א מהל' ע"ז ה"א, אין חולכים בחוקות עכו"ם ולא מדמין להם לא במלבוש ולא בשיער וכיו"ב כו' אלא יהי' הישראל מובדל מהן וידוע במלבושו ובשאר מעשיו כמו שהוא מובדל מהן במדעו וברעותיו וכן הוא אומר ואבדיל אתכם מן העמים כו' עיי"ש. ובילקוט פ' בלק, הן עם לבדר ישכון, מובדלין הן מן האומות בכל דבר בלבושיהן ובמאכלן ובגופיהן ובפתחיהן כו' עיי"ש. וז"ש ואתם תהיו לי ממלכת כהנים, היינו כמו שהכהנים ניכרים ומובדלים מישראלים ולוים ע"י מלבושיהם, כמו כן תהיו אתם מובדלים מאוה"ע ע"י לבושיכם, וגוי קדוש, שתהיו מובדלים מאוה"ע מכל וכל, שלא תעשו כחוקותיהם וכנ"ל, והפ"נ.

(הנאון מוה"ר שמואל שמעלקי טויבש אבד"ק יאסי זצ"ל³)

משפטים

ורצע ארניו את אזנו במרצע. וברש"י בשם המכילתא, מה ראה אוזן להרצע מכל שאר אברים שבגוף, אמר ר' יוחנן בן זכאי אזן זאת ששמעה על הר סיני לא תגנוב והלך וגנב תרצע, ואם מוכר עצמו, אוזן ששמעה על הר סיני כי לי בני ישראל עבדים והלך וקנה ארון לעצמו תרצע. וקשה, למה צריך לשני טעמים, הלא מאחר שדין רצועה שייך רק בפעם שני, א"כ סגי בטעם השני, דהא בפעם השני הוי מוכר את עצמו ולא ע"י ביי"ד, ושפיר שייך הטעם, שהלך וקנה ארון לעצמו תרצע.

וי"ל בזה, דבאמת תקשו המפרשים למה אין עבדים נרצעים בפעם הראשון, אך יבואר, דהרמב"ם כתב בפ"א מהל' עבדים, דעני שאין לו במה להתפרנס מותר למכור את עצמו, שנאמר כי ימוך אחיך עמך ונמכר לך, רק שאינו רשאי למכור את עצמו כדי להצניע רמים, או ליתנם לבעל חוב, אלא א"כ צריך לאכלם

(2) הובא בספרו דרך המלך על הרמב"ם בהל' תשובה פרק א' הלכה א' (אות א').

(3) הועתק מכתב"ק המונח ברשות הרב המפורסם וכו' מוה"ר יואל אשכנזי שליט"א

אבד"ק יאסי. ד' יאריך ימיו בסוב ושנותיו בנעימים.

בלבר, יעו"ש. ולפי"ז שפיר מובן מדוע מוכר את עצמו אינו נרצע בפעם הראשון, רתלינן שמכר את עצמו להשקיש רעבון ביתו, אבל כשמוכר את עצמו פעם ב', ראו כבר יש לו בירו כסף מקנתו, שהרי הרב זן את אשתו ואת בניו עמו, א"כ אינו מוכר עצמו בשביל רעבון, לכן ירצע, והטעם, שאוזן ששמעה כי לי בני עבדים והלך וקנה ארון לעצמו, ירצע. אמנם במכרוהו בית דין, הטעם שאינו נרצע בפעם הראשון, הוא משום רתולין שננב בשביל לשבור רעבון וכמאה"כ (משלי ו') לא יבוזו לגנב כי יגנוב למלא נפשו כי ירעב, ואף שהי' יכול למכור את עצמו בעבר להשקיש רעבון ורעבון ביתו, מ"מ דנין אותו לכף זכות דרילמא זולא בי' מילתא טובא לזלול את עצמו להימכר לעבד בפרהסיא, לכן אין רוצעין אותו בפעם הראשון, וכשמוכר א"ע בפעם השני, באמת הי' ראוי לחמול עליו שלא לרצעו, שהרי מוכר א"ע בשביל להתפרנס, דאף שרבו הי' זן אותו ואת בני ביתו, מ"מ לא נשאר לו כלום מכל כסף מקנתו רחא נמכר בשביל גניבתו, והרי מבואר במס' קירושין (דף י"ח ע"א) דאינו נמכר רק אם הי' גניבתו כנגד ממכרו, לא פחות ולא יותר עיי"ש, וכן פסק הרמב"ם, והא נרצע, הוא על למפרע על הגניבה, כי עתה כשרואין שמוכר את עצמו לעבד בשביל פרנסתו, הוברר הרבר למפרע שמוכן לזלול א"ע בשביל פרנסתו, א"כ מדוע לא מכר את עצמו בתחלה רק הלך וגנב, לכן ירצע. נמצא אתי שפיר כמין חומר, מדוע צריכין לשני טעמים נפרדים, אחר בשביל מוכר עצמו, וא' בשביל מכרוהו בי"ד, ודו"ק. (הנאון מזה"ר מאיר אריק אבר"ק מארנא זצ"ל)

תרומה

ויקחו לי תרומה. וכבר דקדקו המפרשים על הא דכתיב ויקחו ולא כתיב ויתנו לי תרומה. וי"ל הכוונה, עפ"י מה שהקשה בספח"ק ישמח משה למה צריך השי"ת לנרבת ישראל על המשכן, הלא כתיב, לי הכסף ולי הזהב נאום ר' צבאות, וכתב רהענין הוא, רכבר אמרו רז"ל במדרש פרשת פקודי, על הא דכתיב משכן משכן, שנתמשכן שני פעמים בשביל עונותיהם של ישראל, ואמרו רז"ל במדרש תנחומא (פ' תזריע) אלמלא לא שפך חמתו על עצים ואבנים של ביהמ"ק לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריר ופליט. והנה אם לא הי' נעשה המשכן משל ישראל כלל לא הי' שייך שיתמשכן בעונותיהם וגם בית המקדש שנעתק בו קרושת המשכן לא הי' שייך לומר ששפך בו הקב"ה אפו וחמתו בשביל להציל את ישראל, לכן רצה הקב"ה שיבנהו משל ישראל כדי שיתמשכן בעונותיהם מאחר שנעשה משלהם, ונחשב כאלו שפך חמתו עליהם ממש, עכרה"ק. ועפי"ז שפיר מובן מדוע נקראת תרומה זו, קיחה, כי עיי"ז לקחו נפשם לעצמם וניצלו מכליון. וזהו, ויקחו, שיקחו לעצמם נפשם, לי תרומה, עיי' נתינת תרומה לר'. (כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א)

תמיהות וישובים

תמיו' בס' מפרשי חים, ובס' שפת אמת

בספר ים התלמוד עמ"ס בבא קמא בדף ע"ו, במפרשי חים [אות ל"ז] הביאו שחכם אחד רצה לומר כי בקרבן חל קדושה על העור, והבעלים משולחן גבוה הוא דקא זכו, וכתבו שזה דברי בורות, ואין העור קדוש כלל. וחידוש שלא ציינו לדברי רש"י בשבועת כ"ר ע"ב בד"ה טמא, אקדשה מינו דחל קדושה אבשר ועור. ועיין בזבחים דף ק"ג ודף ק"ר, ועיין במהרש"א בחידושי אגרות לפסחים דף נ"ז, והארכתי בזה.

בשבת דף י"ב ע"ב, ולא יקרא לאור הנר, אמר רבה ואפי' עשרה בתים זו על גב זו, וע"ש בס' שפת אמת שכ', נראה לפרש אפי' הנר עומד גבוה כמו עשרה בתים זו ע"ג זו, אבל בעשרה בתים ממש אף דהנר מאיר לבית התחתון או בית לפנים מבית י"ל דאינו בכלל האיסור, ע"ש. וחידוש לי שלא הביא מתוספתא פרק א' רשבת אות ו', אבל אין קורין בשבת לאור הנר אפי' גבוה ממנו אפי' בבית אחר, ע"ש.

פנחס הירשפרונג

ראש ועד הרבנים דמאנערעאל
קאנאדע יע"א

ישוב לדברי האבן עזרא והספורנו

מה שהקשה בכר"ש שנה זו קונטרס ב', על הראב"ע בפ' ויצא, נראה לי לתרץ בפשיטות, כי מה שכתב, ויתכן שנתנה לאה וכו', אין זה המושך לרבנו הקודמים, כי אם פי' אחר כדי להימלט מן הדוחק שיש בפי' ראשון שנולדו כל השבטים לששה חדשים, וזה פשוט למי שיש לו ידיעה בסגנונו של הראב"ע. גם מה שרצה להניח בדבריו י"א במקום י"ב, ל"ג כלל, כי מש"כ "ספרים הקדמונים", כוונתו לסדר עולם ופרקי רבי אליעזר, וז"ל בפ' ל"ו, "ולשבע שנים נולדו ליעקב י"א שבטים ובת אחת", וא"כ דינה בכלל, וז"פ. ומעתה נבוא לתרץ מה שהקשה שם על הספורנו. דמה שכתב הספורנו ח' שבטים, כוונתו לבני לאה וזלפה שפחתה, שנולדו בוודאי בזא"ז, כי לא מסתבר כלל שהגבירה ושפחתה חרו כאחד, משא"כ רחל ובלהה אפשר שנתעברו בעת הריון לאה וזלפה, כאשר כתבו הראב"ע והספורנו, רק דן וודאי נולד לבלהה קודם שמסרה לאה את זלפה ליעקב, וע"כ מונה הספורנו עיבורו של דן בחשבון. ובה סדו ב' תלונות הראשונים על הספורנו, אף שהלשון עדיין צריך ישוב. ובקושיית השלישית, אם נכלל גם את דינה, אז שוב הכל על מקומו יבוא בשלום.

ישראל שמואל הלוי הורוויץ

מנהל התלמוד תורה דחסידו באבוב
לונדון יע"א

ב' פליאות בדברי הגרע"א

בהגהות רעק"א על ש"ע או"ח (סי' שמ"ח סעי' א') כתב וז"ל, בעולת שבת תמה על שהשמיט המחבר הדין דהרביק פת בתנור דמותר לדרותה בכדי שלא יבא לידי איסור סקילה, במחכ"ת לא ראה שהמחבר כ' דין זה לעיל סי' רנ"ד ס"ו, עכ"ל. ופלא על הגרע"א שלא ראה שכבר הקשה כן על העו"ש, במג"א שם בסי' שמ"ח סק"ה.

בחי' רע"א על ש"ע יו"ד (סי' רכ"ח סעי' ט"ו) כתב וז"ל, די"ו בחלק אדם (גי"ד ח"ה) כתב נשבע שלא יעשה כך מטעם שהי' סבור שהוא איסור גדול ואח"כ נודע לו שאין בו איסור כ"כ, לא חלה השבועה כלל כי היתה בטעות, עכ"ל. ופלא על הגאון שר התורה שלא זכר שהמחבר כתב דין זה בסי' רל"ב סעי' י' (ועיי' בסו"ז ובחי' רע"א).

ה"ק ברוך נתן הלברשטאם
[בן הנח"צ מקוויאשד שליט"א]
ברוקלין, ניו יארק

תמי' בתרגום ירושלמי

בתרגום ירושלמי המיוחס ליונתן בן עוזיאל כפ' בשלח (שמות ט"ז פסוק כ"ט) עה"פ שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי, כ', ולא תטלטלין מדעם מרשותא לרשותא בר מארבעה גרמירי, עכ"ל. ולכאורה קשה דהא שיעור ד' אמות נאמד דוקא במעביר ד' אמות ברה"ר, ולא בהוצאה מרשות לרשות*).

יודל ליכטנשטיין
אנטווערפן יע"א

(*) אולי יש ליישב דברי התרגום ירושלמי, עפ"י מה שכתב הרמב"ם בפ"ב מהל' שבת הלכה ח', רהמעביר ברה"ר מתחלת ארבע לסוף ארבע הרי הוא כמוציא מרשות לרשות וחייב, וביתר ביאור כתב כן הר"ן במס' שבת (דף ע"ג ע"ב) דמעביר תולדה דמוציא הוא לפי שר' אמות של אדם רשותו הן ומי שמוציא חוץ לר' אמות הו"ל מוציא מרשות לרשות. וכן כתב הבעל המאור במס' שבת דף צ"ו ע"ב (ועיי' בזה בשו"ת מהרש"ם ח"ו סי' ל"פ, ובשו"ת פני מבין סי' ע"ד). וא"כ אולי יש להעמיס שיטה זו בלשון התרגום, ולא תטלטלון מדעם מרשותא לרשותא בר מארבעה גרמירי, כלו' שלא יטלטלו שום דבר חוץ לארבע אמות, כי הוצאה חוץ לארבע אמות הוי כמוציא מרשותא לרשותא.

תעודות וסמיכות*

עח.

בעזה"י.

השורה הזאת תהי' לעד נאמן לתלמידי התורני המופלא כמ"ה יורא ליב שור"ט נ"י אשר הוא כעת משמש בקודש ש"ץ ונאמן בק"ק יערגן, עמי בחותמי זוכה לו כי מעורו שימש לפנינו בישיבה ותלמודו בידו, והוא מפורסם לצדיק תמים ישר ונאמן בכל דרכיו ומעשיו, אמנם בבדיקת הסכין לא נסיתיו, כי אין דרכי בכך לנסות שום שוחט אשר אינו מקהלתי, אבל הועד לפני מהרב המאה"ג מרא דאתרי¹) שהוא מומחה גם בזה, וכל התנהגותו בתום וביושר, אשרי קהלה שישרת בתוכה.

ולהגיד לאדם ישרו חתמתי שמי, פק"ק יערגן כאור בקר ליום א' טו"ב מנחם קצ"ט לפ"ק.

משה"ק סופר מפפדמיו"ץ²)

עט.

בעזה"י.

משה שפיר קאמר, דריש כמין חומר, ה"ה חביבי הבח' החתן תמים למעלות, המופלג חריף ושנון ה' משה מילדארף נ"י, אשר יאמר עליו כי הוא זה מפארי מופלג בחורים בישיבתינו, וכבר שתה מי באר אשר ממנו שתו עדרים עררי קדושים, ומשה בלי פיסוק שימש איזהו שנים לפני אבא מאה"ג זצ"ל, ומצא חן ושכל טוב בעיניו, ועלה ונתעלה ברב שקידתו, ומילא ידו בחריפות ובקיאות בסוגי' הש"ס והלכותיהם, וחפץ ה' הצליח בידו, וידיו לו רב לברר הלכה כשמלה לידר לעומק העיון ולחדש חידושים חדודים ושנונים, וכל חיך יטעם בהם טעם לשבח, ראויים להעלות על שולחן מלכים מלכי רבנן, וכל דואיו יכירון וידעון מה פעל ועשה עת היותו פה, כי היו שווים לטובה לתורה ולתעודה, והאיש משה הלך וגדל עד כי זכה כי נפל חלקו בנעימים, ולדבק בצדיק תמים, ה"ה י"ג רב חביבי ה"הגאון מו"ה דניאל פרוסטיץ נ"י רב"ד רקחלתינו, ובו בחד להיותו מצא בו מבוקשו תורה ויראה יחד מצומדים, מדות טובות וישרות כטוב בעיני אלקים ואדם משלובים, וכל מין דין ראוי' לעטרו בעטרת תפארת לומדים מופלגים היושבים ראשונה במלאכת סגל חבורה ולקרותו לכל דבר שבקדושה בשם מורינו הרב ר' משה בן מו"ה ליב, טוב שם טוב משמן טוב, אקוה כי יתגדל שמו, והי'

* אפריון נמשי" לידרנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן ששלח לנו תעודות הללו להרפיסם בקובצנו. טוב עין הוא יבורך.

(1 הוא הגאון מהר"ם שיק זצ"ל.

(2 הוא הגאון בעל חתם סופר זצ"ל.

לשם לתהלה ולתפארת, יפוצו מעיינותיו בקרב הימים חוצה, יהי ה' אלקיו עמו ויעל, כה [דברי] המדבר לכבוד התורה, ולכבוד תלמיד וותיק, מלא עתיק. יום א' כ"א אדר תר"א לפ"ק פה פ"ב יע"א.
הק' אברהם שמואל בנימין בה"ג מהרמ"ם זצ"ל³)

פ.

בעזה"י.

כתב יושר, נתן אמרי שפר, לתלמידי הב' המופלא ברק השנון ירא ה' כ' מנשה ראשטענשטיין שי' אשר למד ושמש פה בשיבתנו זה איזה שנים וכולם שווים לטובה, והוא אחד מתלמידי אבא מאזה"ג זצ"ל והי' חופף תחת צלו הקודש בעוד שזרחה השמש בנבורתה ועמד בין כותלי בית מדרשו הגדול, ושאל ממעייני קדשו, ורווה צמאונו מבאר מים חיים אשר חפרוה במשענותם שרים, שר התורה, ומעת שנלקח מאתנו בעו"ה ארון אלקים, ריחו לא פג ומעמו לא נמר, לשמוע גם ממני שיעורין כסדרן בדיוק חברים הגונים המקשיבים לקולינו, ושקד בהתמדה על התורה ועבודה, והוא שעמדה לו שמצא כדי מרתו בכפלים לתושי' ואסף בחפניו מלא חפנים משיטות הש"ס ראשונים ואחרונים, ומזקנים מתבונן להבין ולהשכיל ולמצוא דעת קדושים להבין ולעמוד על דברי חכמים וחידותם, להקשות ולפרק, ולהעלות דברים ישרים נאמרים בהשכל ודעת כאשר חננו החונן לאדם דעת תורה, ויראתו יראת ה' שהורה קודמת לחכמתו, והיא היתה לו לאורה, לילך ולעלות במסילה העולה בית א"ל, והוא כלי מוכשר לקבל תורה וטהרה. ויען כי הגיע העת שהולך ושכ משיבתינו, וענתה השירה הזאת לו לעדה על ישרו ותומתו לעטרו בעטרת בחורים הבוחרים בתורת יקותיאל לקראו בכל דבר שבקדושה בי' כנופיא דעשרה בשם החבר ר' מנשה בן החבר ר' חיים, ואם יתקשר בקשר עליון לאורייתא, ויגיע ליום ראש שמחתו, וישב על התורה ועבודה להרבות כח ועצמה בתורה, אז יוסיפו לו בשבחו אשר שבחוהו בו רבנן לקראו בשם מורינו הרב, וה' יזכהו לישיב השקט ושאנן על התורה ועבודה ועץ חיים למחזיקים בו ויעלה בקודש.

הכ"ד פה פ"ב לסדר שמיני יו"ד לנשיא קומ"י אור"י כ"י ב"א אור"ך
[=תרג"ג לפ"ק.]

הק' שמחה בונם בה"ג מהראשב"ם זצ"ל⁴)

3) הוא הגאון בעל כתב סופר זצ"ל.

4) הוא הגאון בעל שבט סופר זצ"ל.

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

צוואת הגאון מוה"ר יצחק הלוי הורוויץ זצ"ל אבר"ק אה"ר⁽¹⁾

ער"ח אדר שנת תקי"ח לפ"ק.

לשיקובכה"ו ובשם כל ישראל, הנני מסדר סדר צוואה שהיא פקודת כל אדם שאינו מקוה שלא ימות, והקץ נעלם מעין כל חי, כי כצל ימינו עלי ארץ, כצל עוברת, ובפרט שבקרוב הגעתי עד שערי מות, ובשעת הסכנה ניטל העצה ממנו לעשות סדר על הגבוה, הן לתקון הנפש והן לתקון בניי הכשרים מפלי רתלי' בי, שאני להם לאב ולאם, ככן אמרתי עם הספר הזה לעשות סדר הכל על נכון. יום הנ"ל. ראשית רבר ידאת ר', להפריש מהוני סך שבעת אלפים זהובים פוליש, דהיינו עפ"י חשבון שלשה עשר ג"ש פחות זעקסער, בעד שמונה עשר זהובים פוליש שעולה לסך הנ"ל, ומן הסך המעות הנ"ל יוחלק לעניים לפני מטתי במספר מנין שמי יצחק נפש רוח נשמה שעולה אלף רמ"ו, בעד כל מספר א' גרעשיל שהוא א' גדול וחצי פוליש, שעולה עשרים רמ"ם פדיישעם ב' גשי"ם. ותיכף אחר יציאת נשמה יכנסו שנים עשר לומדים שבאותו עיר ללמוד משניות כל היום, ואם יהי' זה יום שלם יותן לכל אחד גילדין שהוא עשרים פ"ג, ולא יחסר מן המזג, שאם יצמרכו לאכול ילכו שנים בזה אחר זה כדי שלא יפסקו עשרה מן הלמוד כל היום, ואם ח"ו יומשך שיהיה יום הקבורה אחר יום המיתה, ילמדו שני ימים רצופים, ויותן לכל אחד א' ר"ט ופ"ג, ואחר הוצאת המת ילמדו בבית יציאת נשמתי, אח"ז יתפללו כל השנה כולה בבית זה, וילמדו בבוקר שני פרקים משניות, ובין מנחה למערב שני פרקים משניות, ויותן לכל א' ח"י ר"ט לשנה, וגבאי דקהלתינו ישניחו ע"ז, וגם האפוטרופסים שיהיו כמבואר למטה, יקיימו ככתוב, ואם ירצו בניי שיהיו שמה להצטרף עם הלומדים להתפלל וללמוד מה טוב. חלילה להניד עלי שום שבה, שאני אומר כמאמר אלו ידעו כי שכיני אזי רחקו וברחו מגבולי, ודברים המשכרים את הלב לעורר את הבכי מותר לומר, ובלבד שלא יספר שום שבה, ופשיטא שחלילה לומר שום דרש, אם לא פירוש פשוט בפסוקים השייכים להספד. ובעיירות אל יספרוני חלילה מזקיני אתכבונן. — משניחים יתנו עשרים ר"ט בעד הקרקע, ועשרים ר"ט על הדלקת נרות בשעת התפלה רבכ"ג הגדולה, שידלק כל השנה. — הלויכטער גדול שלי לבהכ"ג בנלוגא.

והאפוטרופסים שיהיו משניחים הרבני מו"ה שמואל במו"ה מאיר'ל וחתנו המופלג והגבאים, יחלקו, וינוכה מסך שבעת אלפים זהובים פוליש הנ"ל, והמותר יהי' ביד האפוטרופסים שבק"ק בראר המבוארים למטה, ותיכף שיהי' ידיעה שם יבררו עשרה לומדים שילמדו בכל ליל ששי שבכל שבוע עד תשלום שנה ראשונה

(1) הועתקה מכת"י א' מנכדיו. (כת"י ירושלים — מספר 4-172).

יהיו נעורים וילמדו עד חצות הלילה משניות, ואחר חצות בתהילים חמשה ספרים, ואח"כ נביאים, ואם לא ימצאו שיהיו נעורים כל הלילה, אזי יבררו עשרים אנשים שילמדו, עשרה עד חצות, ועשרה אחר חצות, ולכל אחד אם יהיו עשרה ישלמו שני נ"ש, ואם יהיו עשרים אזי יתן לכל א' זהב טו"ש פוליש, ולפי ראות עיניהם של האפטרופסים אף להוסיף לפי כבוד המקבל, והמותר מסך שבעת אלפים זהובים הנ"ל אחר נתינת הנ"ל, יהיו ביד האפטרופסים ליתן להכנסת כלה לקרובים מצד אב ומצד אם, הקרוב קרוב קודם, וביני לביני יתנו המעות עצה"ע, ותוך משך שבעה שנים יתחלק הכל הקרן והפירות, והכל להכנסת כלה, או בן שהגיע לשנים, ואם יתרמה לפי עיני האפטרופסים שיהיו צריכים להשיא לבן או לבת כנ"ל, אף ליתן נתינה תמה אף שיכלה המעות קודם משך הנ"ל, ודוקא להכנסת כלה בת או בן, והדבר יהי' ירוע להאפטרופסים.

מצוה אני לשלם להשמש שיכריו בירידים הגדולים בק"ק בראד ורובנא וטארניפאל וטרמקוב שלשה פעמים בכל שבת, שאני פכ"פ צויתי להכריז בבקשה שימחלו לי אם עשיתי איזה עול, הן עול כמו"מ או בריבית או אונאת ממון ודברים, כל איש הן מה שמגיע לו מצד ירושה הן לעצמו, חוץ מה שיכול להוציא בדיינים, שישלמו האפטרופסים, וכן ימחלו כל איש לחבירו, ואם יסכים הפ"ח יכריזו בפירוש חוץ מפרנסים ומנהיגים והאב"ד שגזלו ריבית או מקבלי שוחד, שלהם אין כפרה וגיהנםם כלה, ולהשומע תבוא ברכת טוב, והכרוז הנ"ל יהי' ביריד שבשנה ראשונה.

חוץ מסך שבעת אלפים זהובים הנ"ל יופרש שני אלפים וחמשה מאות זהובים שיתנו האפטרופסים לפירות עיסקא על משכנות, דהיינו מה שבירי מעזבון א"א הגאון ז"ל⁽²⁾, והפירות יהיו שייכים משך ששה שנים לחתני הרבני מו"ה מענדיל⁽³⁾ באופן שילמוד בכל יום שני פרקים משניות ושני דפים גמרא, פרק אחר ודף אחד בשביל נשמת א"א הגאון ז"ל, ופרק אחד ודף אחד בשביל נשמתו, אחר ששה שנים באם שיהי' אחד מבניו שיתמיד בלימוד ויקבל עליו ללמוד כנ"ל יהי' הפירות שייכים לו, כי המעות הנ"ל יהיו לעולם על לימוד הנ"ל, שיהי' אחד מזרעי זרע וזרעי עד עולם שילמוד כנ"ל, ואם יקבלו האלופים מקהל בק"ק בראד הסך הנ"ל על עולמות שיתנו מסך הנ"ל שלשה מאות זהובים פוליש לחתני הנ"ל משך הנ"ל ואח"כ לבניו ולזרעי אחריו, מה טוב, והאפטרופסים יבחרו אחד מבניו אחר ששה שנים שיקבל עליו ללמוד כנ"ל. — מן סך הצדקה שבעת אלפים זהובים הנ"ל ישלחו אפטרופסים תיכף עשרה אדומים לעניי א"י, רהיינו רמדינת פולין שישנו שם.

(2) הוא הגאון מוה"ר יעקב יוקל הלוי הורוויץ אבד"ק גלוגא זצ"ל. — כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ה' קונטרס ג' עמוד ט"ו.

(3) הוא הנח"ק מוה"ר מנחם מענדיל רובין אבד"ק לינסק זצ"ל. — כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ז' קונטרס ט' עמוד י"ט.

לאשתי בעד גביית כתובתה סך שנים עשר אלף זהובים חוץ תכשיטין שקבלתי ממנה, וגם קצת תכשיטין שהוספתי לה. ידעתי שהיא צנועה ומעלי, ולא תחפוץ את שלי, ובפרט שלא יגיע לירושת בניי ובנותי רק מעט חכמות כמבואר למטה.

התחייבות מה שמגיע לבנותי שלא נישאו עדיין ולבני כמבואר למטה, אני מודה בהודאה גמורה שזיכתי להם ע"י אחר כפי הסך שיבואר למטה, בכל ישונה, להפריש בראשון מסך שלי, ואם יהי' מותר יהי' לחלוקת ר' בניי הזכרים היורשים, ולבנותי הנשואות חצי חלק זכר. לבתי רחל מגיע לתשלום הנדן סך שלשה אלפים זהובים, ועוד על שארי הוצאות והתחייבות סך אלף וחמשה מאות זהובים. לבתי גיטיל סך חמשה אלפים זהובים לנדן והוצאות. לבני נתן⁴ סך שני אלפים זהובים. לסלק תיכף חוץ חלק ירושה. ולבני יוסף יעקב⁵ סך מאה ארומים חוץ חלק ירושה. לבנותי שרה פרומה אסתר, לכל אחת יותן שמונה מאות ארומים שיהי' להם עצה"ע, חוץ מזה לפרנסת בנותי שרה פרומה ואסתר יותן שמונה מאות זהובים שיהי' לפרנסתם עד הנשואין. לבתי הקטנה תקח אמה פרנסה. לאשתי הצנועה יותן שלשה לייכטערליך כסף, ושני כוסות כסף, וא' קידוש בעכריל של זהב, ובדיל, ליתן לה כל צרכה.

(יותר לא מצאנו)

-
- (4) הוא הנאון מו"ר נתן הלוי הורוויץ אבד"ק שדה לבן זצ"ל.
 (5) הוא הנאון מו"ר יעקב יוסף הלוי הורוויץ אבד"ק אלעקסעניץ זצ"ל.

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידינו

הרבני החסיד הנכבד מו"ה אהרן שלמה ראזען נ"י מלונדון
 בהלקח מאתו אשתו החשובה ע"ה

* * *

האברך היקר והנעלה מו"ה וואלף גאלד נ"י
 בהלקח מאתו אביו החשוב ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
 ולא ישמע עוד שור ושבר בגבולינו, אמן.

המערכת

מכתבים אל המערכת

בס"ד.

לכבוד מערכת „כרם שלמה“.

ברצוני להעיר כמה דברים בקובצי הכרם.

(א) בשנה ח' קונט' ט' דף ט"ו במכתב מהגה"ק בעל קרושת יו"ט זצ"ל, כתב, וע"ד התקשרות בין המצרים, יעשה אך כפי הדין בש"ע, ויכול לעשות ההתקשרות, ואין בזה שום מרת חסידות, שלא לעשות התקשרות בימים האלו, עכ"ל. ויש להעיר שבשיירי כנסת הנרולה, על השור או"ח סי' תקנ"א אות ח' כתב, ונוהגין שלא לישא אשה מי"ז בתמוז ואילך עד ט"ב, ספר המפה, ומנהגינו שלא לארס ולא לשרד, עכ"ל.

(ב) שם, ב"מילי דשבתא" מהגאון ר' יוסף ענגיל זצ"ל, באות י"ז, מה שהתירו במת לשלם ע"י ככר וכו' מ"מ במאכיל טריפות אין להתיר, כך נראה מירושלמי תרומות וכו', עכ"ל. עי' בהגהות חכמת שלמה על ש"ע או"ח סי' ש"א שמביא דין זה ממדרש רבה פד' ויקרא, ועי' בהגהות אשרי מס' חולין פרק גיר הנשה רף צ"ג ד"ה כתב ראב"ה, מביא פסק זה בשם אור זרוע, וכתב סתם, אסור להתעסק בקבורתו, משמע אף בחול אסור, ודו"ק. ועי' שו"ת האלף לך שלמה חיו"ר סי' ש"ז מביא ג"כ הך מדרש הנ"ל, ומשמע שגם בחול אין להתעסק עמו, ודו"ק, וצ"ע ק.

(ג) שם ברף מ"ז במדור „מכתבים אל המערכת“ אות י' מקשה שם על תרגום יונתן פר' תבא שכתב לכהן רב, ונשאר בצ"ע. עי' כלי חמדה על התורה מהג' ר' מאיר דן פלאצקי ז"ל פר' תבא (כ"ו — ג') אות א' וב', ישוב ע"ז.

(ד) בשנה ט' קונ' א' במדור „תמיהות וישובים“, תמי' בדברי רש"י ברכות דף י"ב ע"ב ד"ה עול המצות, למה שינה מלשון הגמרא, עי' ספר בית נאמן על מס' ברכות (מהג' ר' נחמן נתן קורניל ז"ל) אריכות בזה, ומיישב הכל על נכון, ומה שהבאתם מתחת לקו חילוק השמעוני, וכתבתם שאולי היתה לפני רש"י גירסא זו בגמרא, כוונתם לדעת הג' בעל שו"ת לבושי מרדכי מהר"ת סי' ק"מ.

(ה) בשנה ט' קונ' ג' דף כ"ז, במכתב מהג' ר' עקיבא סופר להג"ר אשר אנשיל מיללער, וכותב אליו שהקושיא אשר הביא משם הטיב גיטין היא קושית התוס' ברף ל"ג בניטין, עכ"ר. ראיתי להעיר שלא נעלם מבעל ט"ג דברי התוס', דק מביא שם ברף י"ז קושיא שהקשה האו"ת לפי הנמק', וכותב שם שהוא כעין שהקשה תוס' ברף ל"ג, וסרה התלונה מהט"ג, רק על הבעל שמן אשר שהעתיק כן בטעות.

נחום מאיר גערמאן

מגיד שיעור בישיבת באכוב בני ציון

ברוקלין, ניו יארק

בס"ד.

לכבוד מערכת כרם שלמה.

ראיתי בקונטרס החשוב מחודש טבת שנה זו ברף מ"ד בענין אי מותר לכתוב יהושע עם ה'. — באתי להעיר בזה ששאלתי את כ"ק ש"ב הגה"ק ר' דוד הלוי יונגרייז צוק"ל ראב"ד דעדה החרדית בירושלים תובכ"א, אי מותר לכתוב יהושע בה', והראה לי בס' שרי חמך שכ' דמותר לכתוב יהושע בה', דרך בשם כמו ירמיה' או אליה' שמסתיימים באותיות ירהו אסור, דחיישינן שמא יוסיפו אות ה' לאחר סיום השם אליה' ויהי' שם הוי' בשלימותו, ולכך מכת חשש הזה כותבין רק אלי', כלי המיוסר, אבל בשם יהושע, רלאחר ירהו, בא אות ש', לא שייך החשש הזה לכן מותר לכתוב בה'.

וכן ידעתי מהרבה צדיקים וגדולים שכתבו יהושע בן/ כנון הנח"ק ר' יהושע רוקח זצוק"ל אבד"ק בעלז, וכן הנאון ר' יהושע העשיל באב"ד זצ"ל אבד"ק טארנופאל בעמ"ח ספר יהושע, וכן יש תחת ידי כתי"ק מר"ז הנאון ר' יהושע ברוך רייניץ זצ"ל אבד"ק משעטשאווין חתנו של זקני הנח"ק בעל מנוחת אשר משעטשנער זצוק"ל, שכתב נ"ב יהושע בן/.

בתורה ובכבוד רב ובברכת הצלחה רבה,

ה"ק יהושע צבי הלוי יונגרייז
רב רקהל באר יצחק טאלמשווא
ברוקלין, ניו יארק

ב"ה. אנטווערפן.

למע"כ הרה"ג שליט"א עורכי „כרם שלמה" שלום וברכה תמיד.

אחדש"ת באהבת התורה ומתוך הערכה נאמנה, הנה נתקשתי בדינא דאין הבלוע יוצא מידי דופני כלי חרס, ושאלתי הנה והנה, ולא זכיתי לקבל תשובה, לכן הרהבתי עוז בנפשי לבא בכתובים, אולי יודמן שהענין יורפם במכתבים למערכת ויתברר הרבר ע"י תשובת אחד הקוראים נ"י, והנני מודה מראש למרחתכם, וזה החלי בעזרת צורי וגואלי. מכואר ברמב"ם ז"ל פ"ט ה"ט מפסוה"מ דעצמות שאין בהם מוח אין טעונים שריפה, (זולת עצמות הפסח, ואין זה מעיקר הדין אלא מפני התקלה כדאיתא בפרק כיצד צולין דף פ"ג ומובא בכס"מ שם) וזה אע"פ שהם בלועים מבשר קרשים, והוכיח מזה בספר חלקת יואב (מהר"ת סימן י') שאין דין נותר בבלוע, ע"ש. וכן ראיתי בספר אבן האזל (פ"ח הי"ב ממעשה הקרבנות) שהביא מש"כ הרמב"ם ז"ל (שם) וז"ל, מריקה בחמין וכו' והשפור וכו' מנעילן בחמין שע"ג האש עכ"ל, ורייק מדלא כתב בדישא מנעילן בחמין שע"ג האש ש"מ דמריקה לא בעי חמין שע"ג האש (ר"ל רותחין), וסגי בחמין שאין חיס"ב, ומבואר רכל המריקה אינה אלא להעביר שמנונית הבעין, ולא קפיד קרא על הבלוע, דכמו שנתבאר אין לבלוע דין נותר, וע"ש שהביא דכן הוא משמעות פיהמש"ג להרמב"ם ז"ל בזבחים (צ"ו), ושכן כ' הרמב"ם ז"ל לנבי בלוע דתרומה בתשובתו לחכמי לוניל ז"ל, ומבואר כן גם בנצי"ב במדומי שדה (זבחים שם) ובספרו עה"ת (פרשת צו) עה"פ דשמו"מ, ע"ש.

ולכאורה קשה לפ"ז למה שפור צריך הנעלה, שהרי נתבאר שאין דין נותר בבלוע, ובס' אבן האזל (שם) כתב דשאני שפור שבליעתו מרובה וראויה ליתן טעם, ובס' מקדש דור (סוגי' דשמו"מ) כתב דדוקא בלוע ע"י מים אין בו דין נותר, משא"כ בלוע ע"י אש, אבל לכאורה צ"ע ממה דעצמות שאין בהם מוח א"צ שריפה, ומשמע דהבלוע מהם לא נעשה נותר אע"פ שגם עצמות בלעתן מרובה, וגם מצינו לפעמים שבלועין ע"י אש. וליכא למימר דהנעלת שפור אינו משום שריפת נותר אלא רעכ"פ הבלוע בהם הוי נותר, ואע"פ שא"צ שריפה מ"מ בעי הנעלה כדי שלא יובלע בקרשים אחרים שיתחבו בו, רא"כ למה להרמב"ם ז"ל כלי נחושת א"צ הנעלה, ודי במריקת הבעין, ולמה לא נימא גם כאן שעכ"פ חייבים להנעילו כדי שלא יבלע הנותר שבו, בקרשים אחרים.

ובעיקר קשה להנ"ל, מנ"ל להש"ס בפסחים (ל' ע"ב) דאין הבלוע בכלי חרס יוצא מידי דופיו לעולם, וילפינן ל'י מכלי חרס דבעי שבירה בחטאת, ע"ש. ולהאמור הא ע"כ לא קפיד קרא על הבלוע בכלי, ואין סיבת שבירת כלי חרס משום הבלוע בכלי, שהרי נתבאר דבכלי נחושת א"צ כלל להוציא את הבלוע בכלי, וא"כ ע"כ רשבירת הכלי חרס הוא משום נזח"כ, וממילא האך נלמד ממנו לשאר איסורים, שאין הבלוע בכלי חרס יוצא מידי דופיו לעולם, וצע"ג.

איברא דכבר דשו רבים בשיטת הרמב"ם ז"ל ובראשם בס' ברכת הזבח עמ"ס זבחים שם, אבל הם הקשו לפמש"כ הרמב"ם ז"ל במע"ק (שם הי"ד) דבשאר ק"ק גם כ"ח אין מעון שבידה, אלא מריקה ושיטיפה, וא"כ למה ילפינן מחטאת דלא מהני הנעלה, הא חזינא בשאר ק"ק רמהני, וא"כ נילף חולין משאר ק"ק ולא מחטאת שהוא ע"כ גזו"כ, ויתרצו האחרונים ז"ל ביאורים למה ילפינן דוקא מחטאת, ע' ר"ח להגרע"א ז"ל עמ"ס זבחים, ובכתב סופר (סוגי' דשטו"מ), ובמרחשת (ח"א ס"ו), ועוד, והצר השוה שבכולם הוא, שהבינו בפשיטות בשיטת הרמב"ם ז"ל רמריקה הוא להוציא את הבלוע, ולכן אם ילפינן מחטאת אז נלמד שפיר מרבעי שבידה ש"מ שא"א להוציא את הבלוע, אבל לפמש"כ מהנצי"ב וסייעתו בשיטת הרמב"ם ז"ל, אז אפילו נימא רילפינן מחטאת, מ"מ קשה הרי מוכח בחטאת מיני' ובי' דלא קפיד קרא כלל על הבלוע, וע"כ רשכידת הכ"ח גזי"כ היא בחטאת, ולא משום שא"א להוציא את בליעתו וא"כ האיך נלמד משם לכ"ח בשאר איסורים, וצע"ב.

ובאמת גם על הברה"ז והגרע"א וסיעתם ז"ל שהבינו רמריקה להרמב"ם ז"ל היינו הנעלה עה"ש, גם לדידהו יש מקום לעיין למה שינה הרמב"ם ז"ל במריקה וכתב רבעי חמין סתם, ובשפור כתב רבעי חמין שע"ג האש, וצ"ע. ובוה אסיים, ותמיד בכרכת הדיוט להצלחת טוהר מלאכתכם מלאכת שמים, ובמזמור לתורה, ומתוך הערכה תמידית ונאמנה, הרוש"ת,

יצחק זעקל פאללאק

מניד שיעור בישיבת באבוב

אנמווערפען

בס"ד. כ"ז טבת תשמ"ו לפ"ק, פה בני ברק ת"ו.

לכבוד מערכת כרם שלמה.

שלום וברכה וכט"ס.

בקובץ כרם שלמה לחורש כסלו רהאי שתא במרוד תמיהות וישובים עמר הבחור שמעון שמענוביץ נ"י בתימה על דברי האבן עזרא פ' ויצא, וז"ל: והנה נולדו ליעקב י"ב בנים בז' שנים, וכאשר הספרים הקרמונים מצאום בני ששה חרשים וימים במספר, ויתכן שנתנה לאה שפחתה ליעקב (קורם) שנולד נפתלי, גם הרתה רחל קורם שנולד זבולון, וגם דינה לא ירענו מתי נולדה, עכ"ל. והעיר הכ' הנ"ל, דלא הי' י"ב אלא י"א, ואולי ט"ס הוא. ובפשטות כוונת הא"ע יחר עם דינה דהוי י"ב, וכמו שמוכיח סוף לשונו, "וגם דינה לא ירענו" וכו', (אנב כוונתו לדבריו בפ' כ"א יש אומרים כי עם זבולון היתה בבטן אחת).

ומה שעמר בתימה, למה הוצרך הא"ע לכל החשבונות הנ"ל, (שנתנה לאה שפחתה קורם וכו' ושהרתה רחל וכו'), אפי' אם נולדו כסדרם לא נגיע לז' שנים, אם ניתן ו' חרשים וימים במספר לכל אחד. יש לישב, רביאור דברי הא"ע הוא, לחלוק על הספרים הקרמונים, כי הם הוכיחו, שע"כ נולדו הי"ב בנים לז' חרשים ולא לט', דאילה"ה יהי' חשבון יותר מז' שנים — ועל זה חולק האבן עזרא שאין ראיתם מוכרחת, וכתב, "ויתכן שנתנה לאה שפחתה ליעקב וכו'", וא"כ נגרע שלשה בנים מהחשבון (נפתלי וזבולון ודינה), ונשאר חשבון של תשעה בנים, לכל אחד ט' חרשים, הוי פ' חרשים, והיינו תוך ז' שנים, ורבדיו ברורים.

ואסיים בכרכת הצלחה מרובה,

ישראל מרדכי דוד נויגרעשל

בני ברק

ואלה יעמדו על הכרחה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' דוד בועז לעזער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יעקב יהודה רעכניצער נ"י מבני ברק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יעקב שלום גליק נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יצחק שלום לעזער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יהודה ליב קאוואלענקא נ"י להולדת הבן
 להרב משה צבי זאכערמאן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלום גרינפעלד נ"י מטאראנטא להולדת הבן
 יזכו לגרלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם שלום הלוי לנדא נ"י להולדת הבת
 להנח"ח מו"ה אהרן דניאל מיללער נ"י להולדת הנכרה
 להאברך היקר ר' אלכסנדר זיסקינד קורץ נ"י מלונדון להולדת הבת
 להאברך היקר ר' בנימין קנאבלאך נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' דוב זושא נייפעלד נ"י מאנטווערפען להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יהושע באדנער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יוסף דוד הלוי לנדא נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יעקב כ"ץ נ"י מאנטווערפען להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יצחק דוד בערינשטיין נ"י מבני ברק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ישראל יעקב הכהן קאהן נ"י להולדת הבת
 להנח"ח מו"ה משה פרוינטליך נ"י מבני ברק להולדת הנכרה
 להאברך היקר בנש"ק ר' משה העשיל שטערנהעלל נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה מאיר וויינבערגער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ניסן גינזבורג נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' נתן נטע הכהן בארנפריינד נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' נתן נטע הלוי בארנשטיין נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' פנחס אשר ידידי' שטראם נ"י מלונדון להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שלמה גייגער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שמואל קורץ נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שמעון לערנער נ"י מאנטווערפען להולדת הבת
 יזכו לגרלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' מאיר זאב בלויא נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' שלום ליבוש ד'אנקונא נ"י ממאראנטא תלמיד ישיבתנו
לנישואיו

יעזור השי"ת שיוזכו לבנות בית נכון וגשא על דרך ישראל סבא
מתוך עושר ואושר מזל והרחבה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אלכסנדר זושא קאצלער נ"י לארוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר
אלי' נ"י

להנה"ח מו"ה אפרים גארדאן נ"י לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה כמר אבא נ"י
תלמיד ישיבתנו

להרב יעקב פריץ פריעדמאן שליט"א רב דקהל כתר תורה לאירוסיו בנו הב' הח'
הנעלה כמר מרדכי נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה פינחס מיללער נ"י לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה כמר חיים נ"י
תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה צבי ציטראנענבוים נ"י לאירוסיו נכרתו תחי'

להנה"ח מו"ה שמעון געללער נ"י לאירוסיו בתו תחי'

להב' החתן הנעלה כמר אברהם מאנדל נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו

להב' החתן הנעלה כמר דוד ראזענבערג נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו

להב' החתן הנעלה בנש"ק כמר יחיאל מיכל ראזענבוים נ"י תלמיד ישיבתנו
לאירוסיו

להב' החתן הנעלה כמר שלמה זייפמאן נ"י מאנשווערפען תלמיד ישיבתנו דשם
לאירוסיו

להב' החתן הנעלה כמר שמואל האפנער נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד

למזל ולכרכה לשם ולתפארה.

המערכת

Printed in
The United States of America
Photocomposition by

ביר"פ „שמחה גראפיק"

Simcha-Graphic Associates

Typesetters and Publishers

4914 - 13th Avenue — Brooklyn, N. Y. 11219

Tel. (718) 854-4830

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנאדע = 20 דאללער לשנה

בעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = ברואר רגיל 20 דאללער לשנה

ברואר אויר 30 דאללער לשנה

From:

KEREM SHLOMO

M.E.CH. of Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.

U.S. POSTAGE

PAID

Permit No. 285

BROOKLYN, N.Y.

Address Correction Requested

Forwarding & Return Postage Guaranteed

(Please send P.S. form 3547)

516

MR.
MORDCHA GROSS
1226 49TH ST
BROOKLYN, NY 11219

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש למלפול ולהלכה ואגדה ומילי רחסירותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה ט' קונטרס ה' (פ"ה) אדר א' וב' תשמ"ו

יוצא לאור ע"י תלמידי
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

לזכרון בהיכל ד'

נשמת

הרה"ג מוה"ר מנחם מענדל במו"ה יוסף הילל בראכפעלד ע"ה
נפטר ביום ו' לחודש אדר א' שנת תרש"ם לפ"ק

מיום שנפטר חברנו האחד שבחבורה
עברו שנתיים בינוני ובלב שבורה
נשמתו המהורה בגנזי מרומים צרורה
דובבת בקבר שפתותיו בשפה ברורה
לימודו והגיונו בדברי רש"י מאירה

ולא תשכח חריפתו ושכלו הבהירה
אל כל שואל השיב קולע אל השערה
דבריו הערבים יודפסו וישארו בזכירה
רחום אילי תחיה מתים במהירה
את תשבי שלח ובנה בית הבחירה

ומקום אתי להזכיר פה

נשמת חותני ר' דוד ב"ר שלמה ראוויראוויטש ע"ה
נפטר ז' אדר תשכ"ד לפ"ק

ונשמת זקני ר' יקיר ב"ר אברהם זינגער ע"ה הי"ד
נהרג בנעטא קראקא ז' אדר"ב תש"ג לפ"ק

שאל הוטטערער
אנטווערפען

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1986

by Cong. Shaare Zion

התוכן

מדור אמרי קודש

לפרשת שמיני . . . . . כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א 1

מדור זכרון לראשונים

הערה בשו"ת שער אפרים. . . . . הנאון מוה"ר משה האניו זצ"ל ח
גליון השלחן ערוך ובאה"ט . . . . . הנה"ק בעל ישמח משה זצ"ל י
פלפול לסיום מפ' גיטין . . . . . הנאון מוה"ר בנימין וואלף אינר אבר"ק לייפניק זצ"ל מז

מדור אנרות קודש

שלשה מכתבים מהגה"ק בעל תפארת שלמה מרדאמסק זצ"ל. . . . . יח
מכתב מהגה"ק מוה"ר ברוך הלברשטאם אבר"ק גארליץ זצ"ל. . . . . כ

מדור זכרון לאחרונים

בדין משלוח מנות לרכו . . . . . הנ"ר שלמה אברהם רזעכטא ז"ל כא
במפ' ביצה ט"ו ע"א . . . . . הנ"ר מנחם מענדל בראכפעלד ז"ל כג
בדין המתפסים תמימים לבדק הבית . . . . . הנ"ר יעקב לנדא אבר"ק בני ברק ז"ל כה

מדור פלפול והלכה

בדין ברכת תפילין. . . . . הרב מוה"ר ריוחנן סופר שליט"א כז
בענין שירטוט . . . . . הרב יחזקאל דוד הכהן שלאף נ"י לא
בדברי הרמ"א בהל' מגילה . . . . . הרב ישראל ווינר נ"י לה

מדור תפארת כחורים

בענין חזקה. . . . . הב' החתן צבי אליעזר גערמאן נ"י לח

עולת שבת בשבתו

ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים . . . . . המערכת מא

מדור תמיהות וישובים

הערות קצרות בענינים שונים. . . . . מד

מדור זכור ימות עולם

כתב רכנות מק"ק פוזנא להנאון בעל בית שמואל אחרון זצ"ל בשנת תקס"א . . . . . מז

ציילומי כתבי קודש . . . . . ט, טו, יט, כ
ברכות והודאות . . . . . מט

יש להשיג אצלנו כרכים מקובצי „ברם שלמה" משנים שעברו.
המחירים הם:

כרך א', ב', ג', — חמש עשרה דאלער בעד כל כרך

כרך ד', ה', ו', ז', ח', — עשרים דאלער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת

כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

מזכרת נצח

**הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת**

אבי מורי

**הרה"ח הנכבד מו"ה אלימלך הכהן ראטה ע"ה
בן הרה"ח הנכבד מו"ה יצחק אייזיק הכהן ראטה שליט"א**

נפטר לבית עולמו

ביום כ"א לחודש אדר שני שנת תשמ"א לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח על ידי בנו,

דוד ארי' הכהן ראטה

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות

מו"ה חיים שמואל כמו"ה דוב רייכער ע"ה

מעיר צאנז

נפטר ביום י"ב לחודש אדר א' שנת תש"ל לפ"ק

זוגתו מרת שרה בת מו"ה משה אליעזר שניצער ע"ה

נפטרה ביום י"ד לחודש תמוז שנת תשמ"ז לפ"ק

תהיינה נשמותיהם צרוות בצרור החיים

הונצח על ידי נכדם,

משה צבי רייכער

מעלבורן, אויסטראליע

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת שמיני

במדרש פליאה (הובא בקרמונים) בשעה שמתו נרב ואביהו אמרו מלאכי השרת רבש"ע למה קרעת את הים, ענו שרפי מעלה השיבנו ר' אליך ונשובה חרש ימינו כקדם. וי"ל הכוונה בזה, בהקדם מש"כ בספה"ק סירורו של שבת (שורש הראשון ענף א' אות ה') על אוז"ל במדרש פ' בראשית עה"פ רוקע הארץ מאתי, מי אתי כתיב, מי ה' שותף עמי בברייתו של עולם, ולכאורה מה בא להשמיענו בזה שלא ה' שותף להקב"ה במעשה בראשית וכי מי פתי יסוד הנה להסתפק בזה ח"ו, אך הפסוק בא להוריע לנו, דהנה תכלית הבריאה ה' שהנהגת העולם תהי' באופן שיהא כל אתערותא עולה מתתא לעילא בכל הרברים, וע"י אתערותא רלתתא מתעודר לעילא להיות הקב"ה מטיב לבריותיו בירו הגדולה, וכדרך שבא לראות כך בא ליראות, איש כמתנת ירו באתערותא רלכא לפי ערך חיות רקדושה אשר בו. והנה בעת בריאת העולם לא ה' שייך שיהי' תחלה אתערותא רלתתא, לזה ה' חסדי הקב"ה להיות האתערותא עולה מני' וכי, וכל ההתעוררות בא מהקב"ה בעצמו, וזה"כ מי אתי, מי ה' שותף עמי בברייתו של עולם, כל' לעשות אתערותא מלתתא, רק מאת ר' היתה זאת היא נפלאות בעינינו בלתי אתערותא מאתנו, עכדה"ק יעו"ש.

וקרוב לזה מבואר בספה"ק בני יששכר במאמרי חורש אלול (מאמר א' אות ר') שהקב"ה ברא העולם שיהיו כל הפעולות והמעשים נעשים ע"י אתערותא רלתתא, והנה איזה אתערותא ה' באפשר להיות בעת בריאת העולם, אך כבר אמרו רז"ל בבריאת העולם רישראל עלו במחשבה תחלה, שהספיק לאתערותא מחשבתן של ישראל מה שיעשו אח"כ, אף שבמציאות לא סיגלו עדיין מצות ומעש"ם. וכתב שם רזהו הענין של תשובה, רכשמקבל האדם על עצמו להיות טוב, אף שאין עדיין זכות בירו, עכ"ז הקב"ה היודע תעלומות מעיד עליו שלא ישוב לחטא זה לעולם, כמבואר ברמב"ם בהל' תשובה. ומפרש שם בזה כוונת הפסוק, השיבנו ר' אליך ונשובה חרש ימינו כקדם, פי' שהקב"ה ישיב אותנו אליו תחלה, ונשובה אח"כ, ואי תיקשי איך יתכן להיות אתערותא רלעילא בלי אתערותא רלתתא, שישב אותנו הקב"ה אליו טרם שעשינו תשובה, ע"ז בא הכתוב כמשיב, חרש ימינו כקדם, היינו כימים קרמוניות בימי בראשית, שאף שלא ה' עדיין עם ישראל במציאות וממילא שלא סיגלו עדיין מצות ומעש"ם, עכ"ז הספיק מחשבתן של ישראל שיהי' אח"כ, ונברא העולם, כמו כן השיבנו ר' אליך, בשביל ונשובה, שאנחנו מקבלים על עצמינו לשוב אליך בתשובה אח"כ, עיי"ש ברב"ק.

והנה מבואר בנמ' (עירובין דף ס"ג ע"א) תניא ר"א אומר לא מתו בני אהרן עד שהורו הלכה בפני משה רבן, מאי ררוש, ונתנו בני אהרן חכהן אש על המזבח, אמרו אף על פי שהאש יוררת מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט. ותמה

שם המהרש"א דמה שייך בזה שהורו הלכה בפני משה רבן, הלא כך מפורש בקרא ונתנו בני אהרן אש. אמנם כבר הקשו כן בברכותינו בעלי התוס' עה"ת, ותירצו דאע"ג דמצוה להביא אש מן ההדיוט, היינו לאחר שירדה מן השמים פעם אחת, אבל בפעם הראשון לא הי' להם להביא מן ההדיוט עיי"ש. וי"ל הטעם מדוע בפעם הראשון כשנתחנך המשכן אין להביא אש מן ההדיוט, דבאמת כל הענין שמצוה להביא אש מן ההדיוט, הוא כדי שיהי' אתערותא דלתתא, אמנם כבר נתבאר לעיל דבריאת העולם היתה באתערותא דלעילא, מאחר שלא הי' שייך אתערותא דלתתא תחלה, והנה חנוכת המשכן נחשב כבריאת שמים וארץ, כמו שאמרו בגמ' (מגילה י' ע"ב) עה"פ ויהי ביום השמיני, אותו היום שמחה לפני הקב"ה כיום שנבראו בו שמים וארץ, כתיב הכא ויהי ביום השמיני וכתיב התם ויהי ערב ויהי בוקר יום אחר. וכן במדרש בפ' נשא (פי"ב, י"ג) עה"פ ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן, מרמז הקמת המשכן לבריאת העולם, דהמשכן קרוי אוהל והעולם קרוי אוהל עיי"ש. ולכן נענשו בני אהרן בהביאם אש זרה, דאע"ג דמצוה להביא אש מן ההדיוט כדי שיהי' אתערותא דלתתא, אבל עתה ביום הקמת המשכן שהי' כאותו יום שנברא העולם הי' רצונו ית"ש שיהי' אתערותא דלעילא על דרך שהי' ביום בריאת שמים וארץ וכנ"ל.

והנה בעת שיצאו בני ממצרים ועמרו לפני הים, לא היו ראויים שיבקע הים לפניהם, כמו שמען שר של ים, הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז, והיתה כנסת ישראל עדים וערי' בלי אתערותא דלתתא, עד שקפץ נחשון בן עמינרב במסירת נפש לתוך גלי הים וצעק הושיעני אלקים כי באו מים עד נפש וגו' באותה שעה אמר הקב"ה למשה ואתה הרם את מִטְךָ וגו' כמבואר במדרש, נמצא דקפיצת נחשון בן עמינרב היתה אתערותא דלתתא שגרמה אתערותא דלעילא שיבקע הים לפניהם ויעברו בתוך הים ביבשה.

ומעתה יבואר כמין חומר דברי המדרש הנ"ל, בשעה שמתו נדב ואביהו אמרו מלאכי השרת רבש"ע למה קרעת את הים, הכוונה, כשראו מלאכי השרת שמתו נדב ואביהו בשביל שהקריבו אש זרה, תמחו למה נענשו על זה, הלא כן הי' ראוי להם לעשות להביא אש מן ההדיוט כדי שיהי' אתערותא דלתתא, והביאו הוכחה לזה מקריעת ים סוף, ואמרו למה קרעת את הים, כלו' למה זכו בני ישראל לקריעת ים סוף, הלא הי' רק מחמת שקפץ נחשון לתוך גלי הים ועי"ז נעשה אתערותא דלתתא לכן זכו לאתערותא דלעילא, הרי שרצונו ית"ש באתערותא דלתתא, וא"כ למה נענשו בני אהרן בהביאם אש מן ההדיוט, על זה ענו ואמרו שרפי מעלה, השיבונו ד' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם, וכדברי חכמי יששכר הנ"ל, דהפסוק חדש ימינו כקדם קאי על ימי בראשית, דבריאת העולם היתה באתערותא דלעילא, וכמו שכ' בסידורו של שבת על המדרש הנ"ל מי הי' שותף עמי בברייתו של עולם, וא"כ גם ביום חנוכת המשכן שהוא כבריאת העולם, כמבואר לעיל, ראוי ג"כ שיהא הכל נעשה ע"י אתערותא דלעילא, ומה"ט לא הי' להם להביא אש מן ההדיוט.

הערה בשו"ת שער אפרים

מהגאון מוה"ר משה חאגיז זצ"ל⁽¹⁾

כ' בשו"ת שער אפרים סי' מ"ח וז"ל: שאלני משכיל א' מ"ש רש"י בפ' תשא בפסוק ורחצו את ידיהם ואת רגליהם, בבת אחת ה' מקדש ידיו ורגליו, וכך שנינו בזבחים כיצד קידוש ידים מניח ידו הימנית ע"ג רגליו כו' ע"ש. ובנמ' דמגילה ריש פרקין דף ב' אמרי' כרכין המוקפין קורין בט"ו כו', מנה"מ אמר רבא אמר קרא על כן היהודים הפרושים כו', ואימא פרושים בי"ד מוקפים בי"ד ובט"ו כרכתיב להיות עושים את יום י"ד לחודש אדר ואת יום ט"ו כו', ומשני אי הוי כתיב את יום י"ד וט"ו כדקאמרת השתא דכתיב את יום י"ד ואת יום ט"ו אתי את ופסיק הני בי"ד והני בט"ו כו' ע"ש. הרי שאמרינן אתי את ופסיק הענין, וקשה גבי ורחצו את ידיהם וגו', גם כן נימא דאתי את והפסיק הענין ולא יקדשו ידיהם ורגליהם בבת אחת. — והשבתי לו, רשם גבי מוקפים כתיב להיות עושים את יום י"ד לחודש אדר ואחר כך כתיב ואת יום ט"ו, לכן אמרינן דאתי את ופסיק, דאי אמרינן דקאי אשלמעלה דהיינו שיעשו יום י"ד וט"ו, קשה דה"ל למכתב את יום י"ד ואת יום ט"ו לחודש אדר, ואז היה יכול למילף שפיר דמוקפין קורין בי"ד ובט"ו, ומה שאין כן עתה שהפסיק לחודש אדר באמצע, וגם אמר ואת יום ט"ו ולא אמר ויום ט"ו, לכן אמרינן שהפסיק הענין, ומה שאין כן גבי ורחצו את ידיהם ואת רגליהם. אף שקשה על זה דהול"ל בקיצור לחודש אדר הפסיק הענין, אבל זה אינו קושיא, ודו"ק, עכ"ל.

נ.ב. אמר המניח⁽²⁾, תירוץ ה"ה המחבר ז"ל דחוק בעיני, כי לע"ד קושיא ליתא דהא גבי קרא רלהיות עושין אי לא הוה כתיב את יום י"ד ואת יום ט"ו, כי אם, להיות עושים יום ויום, משמע שיהיו עושין שני הימים, מרהוצרך לומר את ואת, אתא לאפוקי, אבל גבי קרא ראת ידיהם ואת רגליהם, איפכא קמ"ל, דאם איתא ידיהם בפני עצמן ורגליהם בפני עצמן, לימא ידיהם ורגליהם, מרהוצרך לומר את ואת, לדיוקא קא אתי, ודו"ק⁽³⁾.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ה' קונס' ג' עמוד י"ט. — הערה זו הועתקה מכתיו"ק בגליון שו"ת שער אפרים (זולצבאך תמ"ח) המונח באוצר הספרים דבית דין צרק דקהל אשכנזים בלונדון.

(2) ר"ת, משה ׳ יעקב חאגיז.

(3) עיין בשדי חמד מערכת האל"ף (כללים) אות שצ"ו.

גליון השולחן ערוך והבאר היטב

מהנה"ק בעל ישמח משה זצ"ל¹

או"ח סי' ל"ב סעיף ז'. הלכה למשה מסיני תפילין על הקלף ולא על הדוכסוסמות ולא על הגויל.

גב. גויל היינו שלא חילק העור כלל רק שהעביר השער ...

שם בסי' צ"ב סעיף ז' בהג"ה. ולכן אסור ליגע במקומות אלו בשעה שעומדים בתפלה או עוסק בתורה, וכן בצואת האוזן והאף כי אם ע"י בנר.

גב. עיין בבאה"ט². ולי נראה דהדין הוא עם הבאה"ט הראשון שהרי נפלט מעבר לעבר ונוגע בו, והא דכתב המ"א ע"י פציל"ט מותר, היינו וראי באופן שלא יגע בצואת האף דהיינו שא"צ אלא לקנוח מעט שאינו נפלט או שכופל הפצילט, אבל אם נפלט ונוגע בו, מה מהני הפציל"ט, וז"ב.

שם סי' ר"מ בבאה"ט ס"ק כ"ד. וכשיצא מבית הכסא קבוע לא ישמש כל אותה השעה משום שד של בית הכסא מתרבק בו.

גב. דין זה מבואר בהרי"ב בגטין דף ע' ובמס' כלה, ומבואר שם דשיעור שהיי' מהלך חצי מיל, והוא רק כמו חצי ששית מן השעה, ועיין לקמן בא"ח סי' רס"א סעי' ב' ...

(1) הגהות הללו הועתקו מעצם כתי"ק בגליון ר' כרכי השולחן ערוך עם הבאר היטב (רפוס אמשטרדם) שהיו שייכים להנה"ק בעל ישמח משה זצ"ל בעת שכתב עור כאבר"ק שינאווא. ר' כרכים הללו נפלו בירושה לנכדו הגאון מוה"ר שמואל טייטלבוים אבר"ק גארליטש זצ"ל, וממנו הגיעו לבנו הרה"ח מו"ה נפתלי צבי טייטלבוים ע"ה, וממנו לבנו הרה"ח מו"ה מענדל טייטלבוים ע"ה מברגינעל מחשובי ויקרי חסיד באבוב, והוא נתנה במתנה עור בחיים חיותו לנכדו החביב ידידנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה נפתלי צבי טייטלבוים נ"י, אשר מסרם לנו להעתיק מתוכם ההערות אשר בגליון כרי להדפיסם בקובצנו, לעילוי נשמת אביו הרבני הנגיד מו"ה אהרן כמו"ה נחמן מנחם ע"ה שנפטר ביום י"ב אדר שנת תשל"ז, ולעילוי נשמת זקנו הרבני החסיד הישיש והנכבד מו"ה נחמן מנחם כמו"ה נפתלי צבי ע"ה שנפטר ביום כ' לחודש מרחשון שנת תש"ך, תנצב"ה. ואפריין נמטי' לירידנו האבכר החשוב היקר והנעלה מו"ה שמעי' ישראל ריענער נ"י אשר בהשתרלותו הגיעו אלינו הערות הנ"ל. ישאו ברכה מאת ר' וזכות הרבים תלוי בהם. הנה"ק בעל ישמח משה הי' רגיל לכתוב הגהות והערות בגליון ספריו, כמוזכר כמה פעמים בספרו ישמח משה עה"ת, והגהותיו אשר כתב בגליון שו"ע יורה דעה שלו, נרפסו ביורה דעה רפוס ווילנא בסופו. — לדאבוננו קצץ הכורך את הגליונות באופן שנחסרו תיבות או אותיות בכמה מקומות, והשלמנו עפ"י השערה, או הדפסנו במקומם נקודות. — בכל מקום שציין הנה"ק הנ"ל ב' נקודות, (להורות שעל אותן תיבות שייכת ההערה בגליון), הדפסנו תמונת יד כזה . — פאקסימיליא מכת"ק להלן בעמוד ט"ו.

(2) ז"ל הבאר היטב (האחרון) אשר לפנינו: כתב הבאר היטב אשר לפני, וע"י פשתן אסור, נ"ל. ולא ידעתי מנ"ל, ובהריא כתב המ"א בסי' צ"ז סק"ד ובמדינתנו שלובשין פציל"ט מותר ע"ש, עכ"ל.

שם סי' ש"ט בבאה"ט ס"ק ב'. ומהריט"ן שם התיר להסיר הצרעה מן הכוס בשבת מטעם אחר דאין ברירה בלח, וגם את הצרעה ישלח, דלא שייך ברירה אלא מה שצריך לפשפש ולברור, אבל דבר שצף למעלה כבר ברור הוא והו"ל כמשחל בינתא מחלבא ראין זה בורר ע"ש.

נב. ויש לפקפק על היתר זה של מהריט"ן מרש"י כמ"ש תענית ז' ע"ב ר"ה בהיסח הרעת, עיי"ש.

שם סי' תפ"ט בבאה"ט ס"ק ט'. ויאמר לעולם מנין המועט תחלה וכו' כגון אחר ועשרים יום.

נב. עיין ביומא גמ' דף נ"ה ע"א שם, ול"פ מר כי אתרי' ומר כי אתרי' עיי"ש.

שם סי' תקפ"ז סעיף א'. שופר של ר"ה מצותו וכו' בשל איל וכפוף. נב. עיין סוכה ל"ד ע"א רש"י ר"ה חצוצרת, מוכח כרעת הר"מ(?), ודו"ק.

שם סי' תרע"ג בבאה"ט ס"ק א. מי שחי' וכו' מדליק נרות של שעוה בכותל כרי להדליקן למצות נר חנוכה וכו'. נב. מדביק.

יור"ד סי' א' סעיף ד'. אם אברו גריו ותרגוליו או שנגנבו ומצאם שחוטים כראוי במקום שרוב ישראל מצויים (וגם רוב וכו' גנבי העיר ישראלים) מותרים. נב. עיין לקמן סי' קכ"ט סעי' כ"א בהג"ה בשם המרדכי.

שם סעיף י"ב. השוחט בפני עדים בהמה לעובר כוכבים וכשבא ישראל לקנות ממנה אמר לא תקנה ממנה כי לא שחטתי, אינו נאמן, ומיהו לדידי' אסורה רחא שווא וכו' אנפשי' חתיכה דאיסורא.

נב. ועיין באה"ע סי' ד' סעיף כ"ז בבאה"ט ס"ק ל"ז מ"ש בשם הראנ"ח, וצ"ע. ועיין בתשובת נ"ב חלק אה"ע במ"ב [=במהרורא בתרא] סוף סי' כ"ג, ודו"ק.

שם סי' כ"ח סעיף י"א. כיסחו הרוח פטור מלכסות ואם חזר ונתגלה וכו' חייב לכסות, אבל אם הוא עצמו כיסחו ונתגלה אינו חייב לכסות פעם אחרת. נב. אבל אין לברך, כנ"ל להוכיח מגמ' סוכה ל"ג ע"א, ודו"ק.

שם סי' פ"ז סעיף י"א. אם העמיד גבינה בעור קיבת כשרה, יש בה טעם בשר אסורה, ואם לאו וכו' מותרת.

נב. עיין בהג"ה, ועיין בסי' צ"ב סעי' ג' ובסי' ק"א סעי' ב', וצ"ע. ועיין בש"ך כאן ס"ק ל"ה, ודבריו אינם מובנים לענ"ר דמ"מ העור נאסר כבו"ח והוי איסור מצד עצמו וא"כ יאסר החלב כמו בדבר המעמיד וצ"ע, ודו"ק.

שם סי' קכ"ז סעיף ג' בהג"ה. וכו' אין אשה נאמנת ראשה רעתה קלה להקל. נב. ועיין לעיל בסי' פ"ד סעי' י"א ובש"ך שם ס"ק ל"ה.

שם סי' קכ"ט סעיף י"ח. חבית של יין שנמצאת א בכרמו של ישראל ויש כרמים אחרים של ישראל סמוכים וכרמים רבים מהם של עכו"ם סביבותיהם אע"פ שרחוקים משל ישראל החבית אסורה ראזלינן בתר רובא.
נ.ב. ועיין בחו"מ סי' רנ"ט בסמ"ע ס"ק וא"ו, ודו"ק.

שם סי' קמ"ה סעיף ד' בהג"ה. ובכותי דמהני בטול אפילו לא נטל משם רק א מה שצייר מותר אם עשאו דרך בטול.
נ.ב. ר"ל רק מעט ממה שצייר, בענין שפנמו, ש"ך.

שם סי' קפ"ה סעיף ג' בהג"ה. אמרה פלוני חכם טהר לי כתם, והחכם אומר שהיא משקרת, א החכם נאמן ושמאה הוא.
נ.ב. ועיין באה"ע סי' קט"ו סעיף א' ודו"ק. ועיין שם בח"מ ובב"ש.

שם סי' קפ"ח סעיף ד'. כל רם היוצא מן האשה בין לח בין יבש שמא וכו' ואם הם קשים כ"כ שאינם נמוחים בתוך מעת לעת טהורה אפילו הם נמוחים ע"י מיעוך שממעכן בצפרניו. (הג"ה): ואם א מעכן בצפרניו ולא נימוחו טהורה וא"צ לכרוך ע"י שריי'.
נ.ב. היינו ע"י רוק שבציפרניו כמבואר בגמ'.

שם סעיף ה' בהג"ה. וה"ה אם א נתמעכו או נימוחו קצתן וקצתן לא נימוחו דטמאה.
נ.ב. ר"ל נתמעכו, ע"י מיעוך הציפורן נימוחו, או נימוחו ע"י פושרין.

שם סי' של"ד סעיף מ"ג בהג"ה. וא"צ לענין נידוי עדות וראי' ברורה אלא אומדן הדעת באמתות הרברים שהתובע טוען כרי ואז אפי' אשה אפילו קטן נאמן אם הדעת נותן שאמת הרבר (מהרי"ק א שורש ק"כ).
נ.ב. שורש צ"ג, ושורש קע"ט.

שם סי' שמ"ג. בגליון ריש הסימן.
נ.ב. במס' ברכות וכן בסוף הסמ"ק, הנפטר מן המת אל יאמר לך לשלום אלא לך בשלום, משמע דראוי להמלווין [לומר לך] בשלום. [וכן] . . . הרמב"ם פ"ר [מהל'] אבל הלכה ד', וזה לשונו, והמלווין אותו אומרים לו לך בשלום, וכן הוא בקיצור פסקי הרא"ש בסוף מס' מ"ק.

שם סי' שצ"ד סעיף ג'. יוצאין לבית הקברות א ופוקדים על המתים ג' ימים שמא עריין הוא חי.

נ.ב. עיין מ"ש הפרישה והש"ך, ועיין במס' שמחות [ריש] פ"ח ובספר בנין יהושע מ"ש ראי' להפרישה שכ' כדברי הרמב"ם, ועיין בספר הנ"ל באדר"נ פרק ל"ה שהביא ראי' מגמ' ב"ק דף פ"ב ע"ב שראוי לקברו [בו ביום].

(3) גם בהנהגותיו הנדפסים בשו"ע יו"ד בסופו, כתב כן.

(4) גם ד"ז כתב בהנהגותיו הנ"ל שנדפסו.

אהע"ז סי' א' סעיף ג'. מצוה על כל ישראל שישא אשה בן י"ח והמקרים לישא בן י"ג מצוה מן המובחר אבל קודם י"ג לא ישא דהוי כזנות.

נ.ב. עיין בבאה"ט ס"ק ד', ועיין בריש איכה רבתי ע"פ רבתי עם, שהי' משיאין בן שנים עשרה שנה, ועיין במס' סנהדרין ס"ט ע"ב שם מבואר שם אחיתופל הוליד לאלעם בנו בן ח' שנים וח' חדשים, ואלעם הוליד בת שבע לח' שנים וח' חדשים עיי"ש, ובשלומא בכלב יש לומר דהי' קודם מ"ת, אבל מהא דאחיתופל ודאי מוכח, דחלילה לומר דבת שבע אם שלמה יצאה מביאת זנות לאחר מ"ת, ועוד הלא בירושלמי במס' קידושין פ"א [ה"ב] מבואר דאחזי הוליד את חזקי' הצדיק בן תשע עיי"ש, ואיך יתכן לומר על חזקי' שביקש הקב"ה לעשותו משיח, שיצא מביאת זנות ח"ו, א"ו דהעיקר הוא כדעת רש"י ותוס'...

שם סי' ד' בבאה"ט ס"ק ל"ו. ואם יש וי"ד מוכיחות שמשקר אין אומרים הא שוויא אנפשי' חתיכה דאיסורא, הראנ"ח ח"א סי' מ"ח.
נ.ב. עיין ביו"ד סי' א' סעיף י"ב סותר לזה.

שם סי' צ"ו סעיף א' בהג"ה. אשה שנשתתית ונתאלמנה וי"ד אין יורשי' נוטלין כתובתה הואיל ואינה יכולה לישבע.

נ.ב. עיין בתשובת צ"צ סי' ס"ז שכתב דזה הדין רק בנשטתית אחר שנתאלמנה דבנשטתית בחיי בעלה א"צ שבועה, דעיקר חשש צררי אינו רק בשעת מיתה ואין אדם מתפס צררי לשוטה.

שם סי' קט"ו סעיף א'. ודוקא שהכשילתו ואכל על פי' אבל אם רצתה להאכילו דבר איסור לא איבדה כתובתה.

נ.ב. ועיין ביו"ד סי' קפ"ה סעיף ג' בהג"ה ודו"ק, ועיין כאן בח"מ ובכ"ש.

שם סי' קי"ח סעיף י"ט בהג"ה. תקנת קהלות שו"ם שאנו נוהגין בזמן הזה בנדרוניית חתנים כמו שנתבאר לעיל סוף סי' וי"ד.
נ.ב. נ"ב, כצ"ל.

שם סי' קנ"ד בבאה"ט ס"ק י"ב. מום, אע"ג רבאשה הוי מום כמ"ש בסו' וי"ד קט"ו וכו'.
נ.ב. קי"ז.

סדר חליצה, אות ס"א. ישאל ליבמתה אם היא איסרת יד ימינה כי אז תתיר המנעל בימינה שהוא שמאל כל אדם.

נ.ב. יקשור היבם כנף המכנסים שלו למעלה משוקו.
שם, אות פ"ח. ואח"כ מקרה הרב ליבמה מלה אחר מלה ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל בית חלוץ הנעל וי"ד וי"ד וכל העומדים שם יענו ג"כ חלוץ הנעל חלוץ הנעל וי"ד.
נ.ב. בית חלוץ הנעל.
נ.ב. חלוץ הנעל.

ח'מ' ס' ס' סעיף י"ב. אשה שמוענת על הקרקעות שהניח בעלה שחציים שלה וכו' הרין עם האשה.
נ.ב. עיין ס' ס"ב סעי' א'.

שם ס' ס' סעיף א'. אשה הנושאת ונותנת בתוך הבית והיו שטרות מקניית הקרקעות ועברים או שטרי חובות כתובים על שמה והיא אומרת שלי הם וכו' עלי' להביא רא' בעדים.
נ.ב. עיין ס' ס' סעי' י"ב.

שם ס' ס' סעיף ג'. הנותן נכסיו לאחר במתנות בריא מטלמלי אגב מקרקעי בקנין והיו לו שטרות אע"ג רשטרי בכלל נכסי אינון, לא קנאם כיון שלא כתב לו קני לך איהו וכל שעבדא ראית ב'.

נ.ב. עיין סעיף יו"ד.

שם סעיף י'. המקנה לחבירו קרקע כל שהוא והקנה לו על גבו שטר חוב ה"ז קנה השטר בכל מקום שהוא בלא כתובה ובלא מסירה והוא שיאמר לו על פה קנה לך הוא וכל שעבדא ראית ב'.

נ.ב. עיין לעיל סעי' ג'.

שם ס' צ"ג סעיף ז'. יש מי שאומר שאם פטרו משבועה אינו יכול לגלגל.
נ.ב. ועיין בש"ך ס' ע"א ס"ק י"ד.

שם ס' קמ"ו בבאר הגולה אות ח'. שם ס"ר, כ"כ התוס' דיש דף מ' וכ"כ הרא"ש שם בפסקיו.
נ.ב. בר"פ חזקת.

שם ס' קע"ו סעיף מ"ח בהג"ה. אבל מי ששולח חבירו בעסקיו ונתפס י"א ראם הלך בשבילו בחנם חייב לפרותו דהוי לו' עליו כשואל שחייב באונסין.
נ.ב. צ"ע הא הוי שאילה בבעלים דהא הוא בעצמו הוי המשאיל, [ר]הנשאל הוא המשאיל, וצ"ע.

שם ס' ק"צ סעיף ט"ז. ודוקא דעייל ונפיק ביומא דאוקמוה לזבינו או ביום שקרוב לו.
נ.ב. עיין בסמ"ע.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

資 廠

עלה עמוד

וְשֵׁם בְּאֵר הַטֵּיב וְהוּא פִּי גִּפְלָא וְהַיְצוֹרִי
בְּדִינֵי מַלְכֵּי הַפּוֹסְקִים בְּרָאשֵׁי וְהַאֲחֻדִּים .

קוֹצֵץ סֶמֶךְ אוֹ אֶמְלָא.

המחלקה

**המחלקה
למחקר**

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

לפניו יאמר לו ה' אלהיך
ה' אחד

כמות ויזכר אלי זה חשבוני אשר ירצה לה
אכסדר וסמך לו יצו משרד
הדיון לוי רופא בן הארץ הקדוש בתי
בית וברפס היקר חנניה בתי נכד

ס' ואלף (אין) : ואלף ואלף ואלף ואלף ואלף

[illegible][illegible]

להפיק אינו נכרך וכלעיל סי' י': העומד בחפלה וגו' ואמר שם
החזקן

מלך ישראל ויהוה אלהינו יהוה אחד

היכך הראש:

[illegible]

ה'תשנ"ב

ה'תש"ח, ט' בתמוז, היום הזה, הוציאנו את ישראל ממצרים.

הנהגתו של המלך היתה נכונה.

[illegible]

11/12/52

מחזורי חג המולד.

ה'תש"ח, יום חמישי, כ"ב אדר ב'.

[illegible]

ה'תשנ"ב

[illegible][illegible]

and a number of other factors, and the results are not always predictable.

[illegible]

לְהַחֲזִיק בְּכָל הַיּוֹם בְּכָל הַלַּיְלָה בְּכָל הַשָּׁבוּעַ בְּכָל הַשָּׁנָה בְּכָל הַיָּמִים בְּכָל הַלַּיְלִים בְּכָל הַשָּׁבוּעוֹת בְּכָל הַשָּׁנִים בְּכָל הַיָּמִים בְּכָל הַלַּיְלִים בְּכָל הַשָּׁבוּעוֹת בְּכָל הַשָּׁנִים

107

RECEIVED
JAN 10 1967

[illegible]

And: 6. 1990-1991, 1992-1993, 1994-1995, 1996-1997, 1998-1999, 2000-2001, 2002-2003, 2004-2005, 2006-2007, 2008-2009, 2010-2011, 2012-2013, 2014-2015, 2016-2017, 2018-2019, 2020-2021, 2022-2023, 2024-2025, 2026-2027, 2028-2029, 2030-2031, 2032-2033, 2034-2035, 2036-2037, 2038-2039, 2040-2041, 2042-2043, 2044-2045, 2046-2047, 2048-2049, 2050-2051, 2052-2053, 2054-2055, 2056-2057, 2058-2059, 2060-2061, 2062-2063, 2064-2065, 2066-2067, 2068-2069, 2070-2071, 2072-2073, 2074-2075, 2076-2077, 2078-2079, 2080-2081, 2082-2083, 2084-2085, 2086-2087, 2088-2089, 2090-2091, 2092-2093, 2094-2095, 2096-2097, 2098-2099, 2100-2101, 2102-2103, 2104-2105, 2106-2107, 2108-2109, 2110-2111, 2112-2113, 2114-2115, 2116-2117, 2118-2119, 2120-2121, 2122-2123, 2124-2125, 2126-2127, 2128-2129, 2130-2131, 2132-2133, 2134-2135, 2136-2137, 2138-2139, 2140-2141, 2142-2143, 2144-2145, 2146-2147, 2148-2149, 2150-2151, 2152-2153, 2154-2155, 2156-2157, 2158-2159, 2160-2161, 2162-2163, 2164-2165, 2166-2167, 2168-2169, 2170-2171, 2172-2173, 2174-2175, 2176-2177, 2178-2179, 2180-2181, 2182-2183, 2184-2185, 2186-2187, 2188-2189, 2190-2191, 2192-2193, 2194-2195, 2196-2197, 2198-2199, 2200-2201, 2202-2203, 2204-2205, 2206-2207, 2208-2209, 2210-2211, 2212-2213, 2214-2215, 2216-2217, 2218-2219, 2220-2221, 2222-2223, 2224-2225, 2226-2227, 2228-2229, 2230-2231, 2232-2233, 2234-2235, 2236-2237, 2238-2239, 2240-2241, 2242-2243, 2244-2245, 2246-2247, 2248-2249, 2250-2251, 2252-2253, 2254-2255, 2256-2257, 2258-2259, 2260-2261, 2262-2263, 2264-2265, 2266-2267, 2268-2269, 2270-2271, 2272-2273, 2274-2275, 2276-2277, 2278-2279, 2280-2281, 2282-2283, 2284-2285, 2286-2287, 2288-2289, 2290-2291, 2292-2293, 2294-2295, 2296-2297, 2298-2299, 2300-2301, 2302-2303, 2304-2305, 2306-2307, 2308-2309, 2310-2311, 2312-2313, 2314-2315, 2316-2317, 2318-2319, 2320-2321, 2322-2323, 2324-2325, 2326-2327, 2328-2329, 2330-2331, 2332-2333, 2334-2335, 2336-2337, 2338-2339, 2340-2341, 2342-2343, 2344-2345, 2346-2347, 2348-2349, 2350-2351, 2352-2353, 2354-2355, 2356-2357, 2358-2359, 2360-2361, 2362-2363, 2364-2365, 2366-2367, 2368-2369, 2370-2371, 2372-2373, 2374-2375, 2376-2377, 2378-2379, 2380-2381, 2382-2383, 2384-2385, 2386-2387, 2388-2389, 2390-2391, 2392-2393, 2394-2395, 2396-2397, 2398-2399, 2400-2401, 2402-2403, 2404-2405, 2406-2407, 2408-2409, 2410-2411, 2412-2413, 2414-2415, 2416-2417, 2418-2419, 2420-2421, 2422-2423, 2424-2425, 2426-2427, 2428-2429, 2430-2431, 2432-2433, 2434-2435, 2436-2437, 2438-2439, 2440-2441, 2442-2443, 2444-2445, 2446-2447, 2448-2449, 2450-2451, 2452-2453, 2454-2455, 2456-2457, 2458-2459, 2460-2461, 2462-2463, 2464-2465, 2466-2467, 2468-2469, 2470-2471, 2472-2473, 2474-2475, 2476-2477, 2478-2479, 2480-2481, 2482-2483, 2484-2485, 2486-2487, 2488-2489, 2490-2491, 2492-2493, 2494-2495, 2496-2497, 2498-2499, 2500-2501, 2502-2503, 2504-2505, 2506-2507, 2508-2509, 2510-2511, 2512-2513, 2514-2515, 2516-2517, 2518-2519, 2520-2521, 2522-2523, 2524-2525, 2526-2527, 2528-2529, 2530-2531, 2532-2533, 2534-2535, 2536-2537, 2538-2539, 2540-2541, 2542-2543, 2544-2545, 2546-2547, 2548-2549, 2550-2551, 2552-2553, 2554-2555, 2556-2557, 2558-2559, 2560-2561, 2562-2563, 2564-2565, 2566-2567, 2568-2569, 2570-2571, 2572-2573, 2574-2575, 2576-2577, 2578-2579, 2580-2581, 2582-2583, 2584-2585, 2586-2587, 2588-2589, 2590-2591, 2592-2593, 2594-2595, 2596-2597, 2598-2599, 2600-2601, 2602-2603, 2604-2605, 2606-2607, 2608-2609, 2610-2611, 2612-2613, 2614-2615, 2616-2617, 2618-2619, 2620-2621, 2622-2623, 2624-2625, 2626-2627, 2628-2629, 2630-2631, 2632-2633, 2634-2635, 2636-2637, 2638-2639, 2640-2641, 2642-2643, 2644-2645, 2646-2647, 2648-2649, 2650-2651, 2652-2653, 2654-2655, 2656-2657, 2658-2659, 2660-2661, 2662-2663, 2664-2665, 2666-2667, 2668-2669, 2670-2671, 2672-2673, 2674-2675, 2676-2677, 2678-2679, 2680-2681, 2682-2683, 2684-2685, 2686-2687, 2688-2689, 2690-2691, 2692-2693, 2694-2695, 2696-2697, 2698-2699, 2700-2701, 2702-2703, 2704-2705, 2706-2707, 2708-2709, 2710-2711, 2712-2713, 2714-2715, 2716-2717, 2718-2719, 2720-2721, 2722-2723, 2724-2725, 2726-2727, 2728-2729, 2730-2731, 2732-27

[illegible][illegible][illegible]

המחברת מודה לפרופ' ד"ר יעקב גולדמן, מנהל המכון למחקר ופיתוח, על סיועו במימון מחקר זה.

[illegible]

22 15 14 13 12 11 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1

פאקסימיליא מכתיו"ק הגה"ק בעל ישמח משה זצ"ל בגליון השלחן ערוך.
ברף השער של שו"ע חלק אהע"ז (בצד שמאל למעלה) כתב:
לה' הארץ ומלואה, הק' משה טייטל חו"מ"ק שינאווי.

פלפול לסיום מס' גיטין

מהגאון מוה"ר בנימין וואלף איגר אבד"ק לייפניק זצ"ל¹

מה שאמרתי בלימוד הישיבה בסיום המס'

תוס' ר"ה ב"ש סברי וכו', ואור"י דר"ע סבר כב"ש כו' ראי תרי מילי נינהו או ערוה או דבר ל"ל לכתוב דבר להקריחה תבשילו וכו' עכ"ל. ויש לרקרק בדבריהם שכתבו ל"ל למכתב דבר הא איצטריך דבר לגזירה שוה ראין כופין להוציאה אלא בערות ברורה. ולפום רהיטא הייתי רוצה לומר דר"ע ע"כ לא דריש ג"ש דדבר לענין כופין להוציאה, מהא דאיתא לעיל דף פ"ט ע"א שם אמר רבא יצא לה שם מזנה בעיר אין חוששין לה וכו' כתנאי אכלה בשוק גירגרה בשוק וכו' בכולן ר"מ אומר תצא, ר"ע אומר משישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה, אמר לי' ר' יוחנן בן גורי א"כ לא הנחת בת לאברהם אבינו וכו' והתורה אמרה כי מצא בה ערות דבר ולהלן הוא אומר על פי שנים עדים יקום דבר מה להלן דבר ברור אף כאן דבר ברור, ע"כ. מזה מוכח דהא דאמרי ר"מ ור"ע התם תצא, היינו שאסור לו לקיימה ואם אינו מוציאה כופין אותו להוציא, ראין לומר הא דאמרי תצא היינו דרשאי להוציאה, רא"כ מה קמ"ל ר"ע, דהא איתו אמר אפי' בלא ערוה ובלא דבר רשאי להוציאה, גם אין לומר דעצה טובה קמ"ל שיוציאה אבל לא כופין, רא"כ מה אהדר לי' ר' יוחנן בן גורי מגזירה שוה דדבר, הא לכל התנאים, הך גזירה שוה, לענין כופין להוציאה אתיא, כדאיתא בסוגיא דשמעתין, אע"כ דגם ר"ע ור"מ האומרים תצא, נמי אמרי דכופין להוציאה, ומש"ה שפיר השיב ר' יוחנן בן גורי עליה, וא"כ ר"מ ור"ע דאמרי אפי' משום דאכלה בשוק או משום משא ומתן של מוזרות בלבנה תצא, והך תצא כופין, ע"כ אינהו לא דרשי הגזירה שוה דדבר, ולא איצטריך לדידהו אלא לרבות אפי' הקריחה תבשילו, ושפיר כתבו תוס' דלר"ע לא צריך קרא להקריחה תבשילו, כיון דס"ל אפי' משום מצא אחרת נאה הימנה וכו'. כן עלה ברעיוני מתחלת העיון ליישב לשון התוס'.

אבל באמת זה נסתר מני' וכו', דלפ"ז כ"ש רלא אתיא ר"ע כב"ש, דהא לב"ש לא צריך דבר אלא לגזירה שוה לחורא, ור"ע הא לית לי' ג"ש, לכן ג"ל דכ"ע אית להו ג"ש דדבר לענין שאין כופין אותו להוציאה אלא במצא בה ערות דבר בערות ברורה, והצעת פלוגתייהו דר"מ ור"ע ור' יוחנן בן גורי הוא ע"פ מ"ש תוס' סוף שמעתין ר"ה עם בני אדם וכו', שכתבו דהך אכעיא במס' סוטה (דף כ"ה). בעוברת על רת יהודית אם מותר לקיימה, היינו מדרבנן, אבל מדאורייתא ווראי דמותר לקיימה, עיין בדבריהם, והנה הך כרייתא דכשם שיש דעות במאכל וכו', ד"מ קתני לה, וגם ידוע דהך יוצאה בשוק וראשה פרוע

1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ו' קונט' ט' עמוד ז'. — פלפול זה הועתק מחיבורו (כת"י) הדרת בנימין על סוגיות הש"ס, המונח באוצרו של ידידנו הנכבד והמפורסם הרבני הנגיד המפואר מו"ה אברהם הלוי שישא נ"י מלונרון. זכרה לו אלקי לטובה.

ורכוותיהו, גרע מגרגרה או אכלה בשוק, וכן משמע מכל הפוסקים רלא הביאו הק' דגרגרה בשוק אפי' בין רת יהורית, מעתה הא ראמר ר"מ לעיל תצא, והוכחנו לעיל דרצונו לומר כופין להוציא, אבל ע"כ אינו אלא מדרבנן, ומדר"מ נשמע לר"ע דגם במשא ומתן של מוזרות נמי לא תצא אלא מדרבנן, ועל זה משיב ר"י בן נורי האיד יתקנו רבנן מילתא ולא יניחו בת לאברהם אבינו יושבת תחת בעלה, ועוד שהתורה אמרה וכו' וכיון שהתורה התירה בפירוש שלא להוציא אלא בדבר ברור, אין סברא שרבנן יאסרוה (דומה למ"ש הט"ז ב"ד סי' קי"ו דבבר שהתירה התורה בפירוש אין לחכמים לאסור, וידוע שהרבה הרבה חולקים על הט"ז בזה, א"כ סברת ר"י בן נורי כסברת הט"ז, וסברת ר"מ ור"ע כסברת החולקים, עיי' בס' באר יעקב חלק יו"ד סי' קי"ז ד"ה והא לך, ובתשו' חות יאיר סי' קמ"ב, ובשאר אחרונים). ולפ"ז מ"ש תוס' דר"ע לא מצי סבר כב"ה, דא"כ דבר למה לי, אין כוונתם דלא לכתוב תיבת דבר כלל, דזה ליתא, דהא לפמ"ש כ"ע אית לחו ג"ש דרבנן לענין שאין אסור לקיימה מדאורייתא אלא בדבר ברור בשני ערים, אבל כוונתם, רלר"ע קשיא לכתוב ערוה בדבר, וכקושית ב"ה לעיל לב"ש, וקצרו בלשונם, וזה ברור.

ובזה אמרתי ליישב מה שיש להקשות בריש מס' גיטין דאמר רבה דטעמא רהמביא גט ממדינת הים שצריך לומר בפ"נ וכו', היינו משום שאין בקיאות לשמה, ע"ש דפריך לרבה ליבעי תרי, מידי רהוי אכל עדות שבתורה וכו', הכא דאתחזק איסורא ראשת איש, הוי רבר שבערוה ואין רבר שבערוה פחות משנים, ומשני רוב בקיאות הן, ואפי' לר"מ דחייש למיעוטא סתם ספרי דרייני מיגמר גמירי, ע"כ. ופירש"י ד"ה ואין רבר שבערוה פחות משנים, דילפינן דבר דבר מממון עכ"ל. ויש להקשות לפ"ז למה הוצרך לומר לר"מ סתם ספרי דרייני מיגמר גמירי, תיפוק לי' הא לר"מ בלא"ה הקושיא מעיקרא ליתא, דהא חזינן רר"מ ס"ל אפי' גרגרה בשוק תצא, ע"כ רלא ס"ל ג"ש דדבר, ולא בעי נמי שנים, ומש"ה סני בשליח לחור, ולא צריך לומר אליבי' סתם ספרי דרייני מיגמר גמירי. אבל לפי האמור א"ש, דכיון דחזינן רר"מ גופי' ס"ל הכא בסוף מס' דיוצאה וראשה פרוע מצוה לגרשה ולא חובה, ממילא נמי ע"כ הא דאמר גרגרה בשוק תצא היינו דאסור לקיימה מדרבנן, אבל מדאורייתא מורה ראין איסור לקיימה אלא בדבר ברור מג"ש דרבנן רבר, ומש"ה פריך שפיר בריש מכילתין לר"מ דחייש למיעוטי ליבעי תרי, והוצרך לשנויי סתם ספרי דרייני מיגמר גמירי. וגם מדר"ע נשמע לר' מאיר, כיון דר"ע כב"ש, וקשה למה לי דבר, דבשלמא לב"ש צריך דבר לג"ש שלא תצא בעל כרחו אלא בדבר ברור, אבל ר"ע דס"ל לעיל דגם משיאשו ויתנו בה מוזרות בלבנה תצא, ע"כ דל"ל נזירה שוה, ולמה לי רבר, אע"כ מוכח דר"ע לא אמר תצא אלא מדרבנן, ושפיר אית לי' ג"ש דרבנן שאינו אסור לקיימה מדאורייתא אלא ע"פ עדות רבר ברור, ומדר"ע נשמע לר"מ דגם הוא ס"ל תצא מדרבנן ואית לי' ג"ש דרבנן, ומש"ה פריך שפיר לר"מ דחייש למיעוטי, וק"ל.

שלשה מכתבים

מהגה"ק בעל תפארת שלמה מראדמסק זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. יום ב'... שנת ברכת"א לפ"ק טרשעבין⁽²⁾.

שפעת שלום ורב ברכות וחולו על ראש יירידי בניי האהובים היקרים
ונחמדים מפז ומפנינים חמדת לבי ומחמר עיני החסידים המפורסמים
כש"ת מו"ה צבי מאיר הכהן⁽³⁾ נ"י ואחיו הצעיר מו"ה אברהם ישכר
הכהן⁽⁴⁾ נ"י.

יום אתמול ערכתי מכתבי בקיצור נמרץ מחמת נחוצות הב"ע [=הבעל
עגלה?] הדרך לקאלי משלומי הטוב, ומחמת שידידינו ר' ישראל נוסע מהכא
להתם לא אמנע את פרי עמי מלהודיע לכם משלומי הטוב כי ת"ל החיים והשלום
אתי... ממני ב"ט גם יש לי ב"ה פירות נעים וטובים ואומר טוב לכם (?) אזכה
לשמוע מכם בשורות טובות ומכל אחב"י ולא ישמע שוד ושבר בארצנו. ויתר
הדברים יספר לכם ידידי הרבני המופלג מה' ישראל נ"י.
כ"ד איביכם המתפלל בעדכם כל הימים, ומצפה לראותכם במהרה בשווי
לביתי לשלום.

הק' שלמה הכהן מק' ראדמסק

ושלו' לזוגתי הצנועה תח'י, ולבני הרבני מה' ארי' ליכוש הכהן ולכ"ה,ח,
ושלו' לחתני הרבני מה' אליעזר ליפמן נ"י וכ"ה,ח, ולחתני מה' ישראל נ"י ולכ"ה,ח,
ולחתני מה' יחיאל הלוי נ"י וכ"ה,ח.

* * *

ב"ה. יום ב' שושן פורים.

שלום לכבוד אהובי בני הרבני המופלג
השלם כש"ת מה' אברהם ישכר הכהן נ"י.

תהלה לא' החיים והחסד ושלום אתנו ועם כל בני ביתי הנעימים השם
ישמרם עד עולם. קבלתי אתמול אגרת ממך ושמחתי משלומך ומשלום ביתך

(1) צילום מג' מכתבים הללו הגיע לידינו מאת הב' היקר והנעלה כמר יצחק בענעש
נ"י תלמיד ישיבתנו. טוב עין הוא יבורך. — איזה תיבות חסרים, כי לא ניתן לקריאה
בהצילום.

(2) היא העיר טשעבין (בגאליציע המערבית).

(3) הגאון מוה"ר צבי מאיר הכהן ראבינאוויץ נתקבל לאבר"ק ראדמסק תיכף אחר

פטירת אביו הגה"ק בעל תפארת שלמה זצ"ל.

(4) הוא הרה"ק בעל חסד לאברהם מראדמסק זצ"ל. כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א'

קונט' ב' עמוד י"א.

הק' שלמה הכהן אב"ד דק' ראדמסק

* * *

(5) לפלא, שהדרי שמו הי' צבי מאיר, ולא מאיר צבי, ומדוע שינה אביו את שמו כאן.

[illegible]

מכתב מהגה"ק מזה"ר ברוך הלברשטאם זצ"ל אבד"ק גארלין

ב"ה. יום א' מ"מ תרס"ה פה מרחץ איוואניטץ יע"א.
אחינו בני ישראל התעוררו נא ושימו לבבכם אל איש ידידי ואיש שלומי האי
גברא יקירא, חריף וחסיד, כש"מ רפאל סג"ל צימעטבוים, בעהמ"ח ס' אור
לפארז²). ת"ח גרול עוסק באורייתא תריד, אשר בראותי רוע מעמדו, מאוד מאוד
נכמרו רחמי עליו להוריע לאחינו ב"י גרול הרחמנות שלו, אשר מעורר פידנס את
עצמו מיניע כפו, למד עם תלמידים בהפלגת חכמים, העמיד תלמידים הרבה ולא
מש מאוהל של תורה יומם ולילה, עד אשר בא בסכנה גדולה חולה נירן, וכבר הי'
שני פעמים במרחץ קארלסבאד, ובכל זאת לא רצה ליהנות ממתנת בו"ד, רק עבד
עבודתו עול התלמידים על שכמו בחלישת כחו ובשבירת גופו החולי כרי שלא
יצטרך לבוא לידי בושה זו, לאכול נהמא דכסופא, וכעת מרת הרין פגעה בו ר"ל,
אשר תש כחו מאוד וחלש ביותר, עד שאין בכחו כשום אופן שבעולם ליקח משא
התלמידים על שכמו, יען בסכנה הוא וצריך ליסע לרופאים ולמרחצאות להבריא
את גופו, והוכרח לעזוב בביתו אשה וששה בנים סובלים צער עניות ודחקות
גדול, ומסוה הבושה על פניו לתבוע בפיו נדבות בני אדם כי מעולם לא הורגל
באלה מס"ה, והוא מנוע נגידים וחסידים וידאי השם, לכן מצאתי את עצמי מחויב
בדבר לבקש בערו את אנשי שלומי ובריתי שיעשו למעני ולמען אהבת התורה
לקרבו ולתומכו ולעזרו בכל טעדי דאפשר, ואקוה כי כל מי אשר יראת ד' נוגע
בלבו ישמע לדברי אלה הנאמרים באמת, ובזכות זה תתברכו ממעון הברכות
ותשפיע לכם שפע ברכה והצלחה במעשי ידיכם.
כ"ד המדבר למען הרמת קרן התורה ולומדי', יידיכם דו"ש הטוב תמיד,
וזכות המצוה יעמוד לכם, מנאי ד"ש,

הק' ברוך הלברשטאם אבד"ק גארלין

- (1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונפ' ד' עמוד מ"ז. — מכתב זה הגיע לידינו מאוצרו של
ידידנו הרבני החסיד המרום שוע וגריב מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנשווערפען. ברכת התורה
יחולו על ראשו.
- (2) גם גרפס ממנו ס' מים עמוקים על הל' מקואות, וכ' שם בהסכמתו של כ"ק מרן אדמו"ר
מותר"ש ז"ע: מאז היותי בק"ק ווישניצא יע"א והוא הי' סמוך עלי מעיר בריגיל ידעתי כי מיינע
עצמו בדברי תורה וממית עצמו עלי מכיר אנכי אותו ודברתי עמו פא"פ ומצאתיו מלא תורה
ויד"ש, עכלה"ק.

מכתב מהגה"ק מזה"ר ברוך הלברשטאם זצ"ל
אבד"ק גארלין

בדין משלוח מנות לרבו

מהרב הגאון מוה"ר שלמה אברהם רזעכטע ז"ל מאזארקאוו¹

ב"ה. יום ב' תרומה ב' ר"ח אדר שנת רנ"ה וישוע"ה לפ"ק, אזארקאוו.

אשר נחלי ברכה ונהרי שלום וזנקו באוהל כבוד יד"נ ומרים ראשי,
ה"ה הרב הגאון המובהק המפורסם בקצוי ארץ, נזר הקודש, איש
האשכולות, נ"י פ"ה ע"ה, צדיק ונשגב כו', כקש"ת מו"ה יוסף
זכרי' שטערן שליט"א אבר"ק שאוול, בעהמ"ס זכר יהוסף כו'.

אחרשה"ט כמשפט ליראי ר' ולחושבי שמו.

כבואי לביתי לשלום מדרכי לרגל עסקי, מצאתי את שאהבה נפשי יקרת
מכתבו מעשי ירי גאון קדשו, אשר אליהם צפיתי בצפייתי, ושמחתי לראות
משלומי הטוב בעזה"י, יתן ר' שלא יבצר ממנו כל טוב סלה, ואזכה לשמוע ממר
גאונו בשורות טובות ישועות ונחמות.

מרי רברי אציע לפני הדרת קדשו מה שרחש לבי בענין משלוח מנות אשר
זמנו קרוב.

נסתפקתי אם תלמיד שולח מנות לרבו בפורים, אם יוצא ירי חובת מצותו
בכך, רי"ל כיון דכתיב משלוח מנות איש לרעהו, מחזי רמשויו את רבו לרעהו, והא
מבואר ביו"ד (סי' רמ"ב סט"ז) רי"א ראיין לתלמיד לשאול בשלום רבו, ומשלוח
מנות מקרי שאילת שלום בא"ח (סי' תרצ"ו ס"ו), א"כ יש לאסור לשלוח מנות
לרבו, וגם לא יצא ירי חובתו בזה, או דילמא רגם רבו בכלל רעהו, א"כ מצותו
בכך, ולא שייך ב' איסור משעם שאילת שלום לרבו. והנה ראינו חסידים ואנשי
מעשה נוהגים כן, ואין פוצה פה.

וחפשתי באמתחת הפוסקים ומצאתי בשו"ת מהרי"א (חלק א"ח סי' ר"ד)
שנשאל על זה, והעלה להתיר, רמה שאין שואל בשלמא לרבו, מקורו מירושלמי
ספ"ב רשקלים, רזעירא לא שאל בשלמא לרבה, מקרא ראינו נערים ונחבאו, היינו
לשאל בשלומי בפניו ממש, אבל שלא בפניו וראי מותר, כרמחלקינן כן בהזכרת
שם רבו בין בפניו בין שלא בפניו ביו"ד שם (ספ"ו), וש"ך ס"ק כ"ד, א"כ משלוח
מנות תלמיד לרבו רלא בפניו הוא, מותר לכ"ע, ומצות נמי עביר בכפליים,
כסנהדרין פ' שני רייני, ואי משום רמחזי רמשויו את רבו לרעהו, זה אינו, רווראי
גם רבו מיקרי רעך, והנה לא תעשוק את רעך, לא תעמוד על דם רעך, ואהבת
לרעך כמוך, והרבה כיו"ב ת"ח רבו בכלל, וכן יש להוכיח ממגילה (רף ז' ע"ב) ר'
יהורא נשיאה כו' ורבה שדר לי' כו', ע"ש ורברי פח"ח.

1) נולד בשנת תר"י בערך לאביו מוה"ר רניאל זאב רזעכטע מאזארקאוו. למד אצל הגאון
מוה"ר זאב ליפשיץ אבר"ק אזארקאוו. נרפס ממנו שו"ת בכורי שלמה ב' חלקים. נלב"ע ביום ז'
לחודש סיון שנת תרפ"ח לפ"ק. — מכתב זה הגיע לידינו מאת ידידנו הנכבד הרבני החסיד הנגיד
המפורסם מו"ה שאול הופטערער נ"י מאנטווערפן. מוב עין הוא יבורך.

אולם לפענ"ד לכאורה יש להעיר עוד בזה, והלא קי"ל דנתינה לאדם חשוב מקרי קבלה לענין קידושין, כאה"ע (סי' כ"ז ס"ט), וכן הוי קבלת כסף לענין לקנות קרקע כח"מ (סי' ק"צ ס"ו), א"כ י"ל דכשנותן משלוח מנות לרבו דוראי הוא אדם חשוב, מקרי קבלה, וא"כ איך מקיים בזה משלוח מנות דהמצוה היא נתינה ולא קבלה. גם יש לחדש עפ"ז דין חדש דכשרבו מקבל המשלוח מנות מקיים הרב בזה משלוח מנות, דקבלתו מיחשב נתינה.

אמנם באמת זה אינו, דנהי דקבלת הרב מיחשב כנתינה מ"מ נתינת התלמיד בוודאי מיחשב נתינה, ונהי דהאשה מקודשת משום דמיחשב נתינתה לאדם חשוב כקבלה, אבל אינו מוכרח מזה דנתינתה לא מקרי נתינה. היוצא מזה דנתינת התלמיד בוודאי מקרי נתינה ויוצא ידי חובת משלוח מנות, אך גם זה אמת דרבו נ"כ מקיים ע"י קבלתו משלוח מנות, דקבלתו מיחשב נ"כ נתינה.

לפ"ז ארווח לן לתרץ קושיית הב"י בא"ח (סי' תרצ"א) על רש"י במגילה (דף ז') על הא דאביי בר אבין ורב חנינא בר אבין דהוי מחלפי סעודתן להרדי, וכ' רש"י זה אוכל עם זה בפורים זה ובשני חבירו עמו, והקשה הב"י דא"כ לא מקיימין משלוח מנות איש לרעהו, [פי' דשלח רק אחד], וא"ת שהיו משלחין א"כ מאי אתי לאשמעינן יע"ש, ועי' בר"ן שם פי' אחר, אולם לפי מה שהעלתי, חידוש נרול אתי לאשמעינן, דמפני ששלח אחד לר' חנינא בר אבין דהוי אדם חשוב, בשנה זו, אז קיימו שניהם משלוח מנות, וכן בשנה שניה כששלח הוא לאביי בר אבין הוי כאלו מחלפי סעודתייהו, וקיימו שניהם משלוח מנות, ומתורץ קושיית הב"י על רש"י ז"ל.

אולם יש להעיר עוד בזה לפי מה שהעלה הר"ח דהנאת אדם חשוב מקרי כלי, הובא בר"ן פ"ק דקידושין יע"ש, א"כ לא מבעיא לשיטת תה"ד (סי' קי"א) דהשלוח מעות כוסות וכלים בשביל מנות אינו יוצא ידי חובתו, דצריך שיוכל לאכול מהמנות, א"כ בוודאי אינו יוצא, רק אפילו לשיטת הל"ק"ט דיוצא בזה, היינו דוקא משום דיוכל למכור הכלים ולקנות בהם מעדנים, אבל בנ"ד הנאה דאדם חשוב לא יכול למכור ולקנות בהם מעדנים, גם להל"ק"ט אינו יוצא בזה. איברא להרב קצה"ח (בסי' ק"צ) שהשיג על הר"ן והעלה דהנאת אדם חשוב לא מקרי כלי רק הנאת פרי, וכ"ה שם בנתיבות יע"ש, א"כ לכאורה יוצא בזה דיוצאין בפירות, אולם נהי דהוי כמו הנאת פירות, מ"מ אינו ראוי לאכילה הנאה זו, ולא עדיף משולח לו מעות דבוודאי יש לו הנאה, דלא מהני לתה"ד, דצריך שיוכל לאכול דבר ששלח, והנאה זו דאדם חשוב נ"כ אינו ראוי לאכילה.

אכן נלפע"ד דדין זה תלוי בשני מעמים שכ' הפוסקים על משלוח מנות, דהנה בתרומת הדשן (סי' קט"ו) כ' כרי שיתיה הרוחה לבעלי שמחות אולי לא יספיק לו סעודתו הרי חבירו מסייעו, ועי' בחת"ס (חא"ח סי' קצ"ו) שהוסיף שאפילו אית לי טובא מ"מ תיקנו כך שלא לבייש מי שאין לו יע"ש, ולפי מעם זה בנ"ד דאינו מקיים רבו משלוח מנות ע"י קבלתו כיון שאם לא יספיק לו סעודתו מה יושיע לו הנאה זו, ואך בס' מנות הלוי כתב להרבות השלום והריעות, היפך מרגליתו של הצר שאמר מפוזר ומפורד, פי' במקום שראוי להיות עם א' הנם מפוזרים ומפורדים במחלוקת, לכן תקנו משלוח מנות, וכתב החת"ס שם לפ"ז

י"ל דא"ש מה שכתב הרמ"א (בסי' תרצ"ה) שאם שלח מנות לריעו ולא אבה לקבל כי מחל לו, יצא ידי חובתו, מוכח דס"ל להרמ"א כמעט של מנות הלוי, וכיון ששלח והראה חיבתו אע"פ שזה מחל לו כבר יצא ידי חובתו, אולם הפר"ח יפה תמה דמנ"ל להכריע כהרב מנות הלוי, אולם בנו בשו"ת כתב סופר (חא"ח סי' קמ"א) הכריע כרמ"א ממנילה (דף ז') יע"ש, לפ"ז כיון דהעיקר כמעטו של הרב מנות הלוי דלא כתרומת הרשן, א"כ גם בנ"ר כיון דהתלמיד מתחשב ונהנה בכך שרבו מקבל ממנו מתנה, הוי כנותן לו רבו מתנה, ועי"ז בוודאי מתרבה השלום וריעות.

ובפרט לפי מה שכתב רש"י בקידושין (דף ו' ע"ב) ד"ה ראונוח לה זמן ואמר לה התקרשי לי בהנאה זו שאתה היית נותנת פרוטה לארם שיפייסנו על כך עכ"ל, א"כ בהנאת ארם חשוב י"ל שג"כ ה' נותן פרוטה לארם שיפייס לארם חשוב שיקבל ממנו מתנה, א"כ ע"י שרבו מקבל ממנו מתנה מרויח התלמיד פרוטה זו, ויכול לקנות בעד פרוטה זו מערנים על פורים, א"כ א"ש כפי מה שהעלה הלק"ט דבמעות מקיים משלוח מנות, והא קי"ל דלא כהת"ר הנ"ל, וא"צ שיוכל לאכול מדבר ששלח דוקא, וגם במעות מקיים משלוח מנות, א"כ בנ"ר לא גרע משלח לו מעות דמהני. ונא לשום עין בקורת על דברי.

אלה דברי ידידו מקרב לב, מוקירו ומכברו כערכו הרב משתחוה מרחוק מול הדרת קדוש, רוש"ת באהבה, מברכו בשמחת פורים,

שלמה אברהם בלא"א המופלג כש"מ דניאל זאב רזעכמע נ"י

בשיטת רש"י ותוס' ביצה דף ט"ו ע"א

מהרב הגאון מוה"ר מנחם מענדל בראכפעלד ז"ל⁽¹⁾

איתא בגמ' ביצה דף ט"ו ע"א, אמר אביי תפילין הואיל ואתו לידן נימא בהו מילתא, ה' בא בדרך ותפילין בראשו, ושקעה עליו חמה, מניח ירו עליהם עד שמגיע לביתו, ה' יושב בבית המדרש ותפילין בראשו וקידש עליו היום מניח ירו עליהם עד שמגיע לביתו. וכתבו התוס' וז"ל, פרש"י דתרווייהו מיירי בע"ש, דשבת לאו זמן תפילין, וכי בא בדרך ושקעה עליו חמה התירו לו להביאם לעיר הואיל והוא מביאם כלאחר יד, ולפ"ז קשה רא"כ אמאי נקם גבי בא בדרך ושקעה, ולגבי יושב בבית המדרש, וקדש היום, כיון דטעמא דתרווייהו שוין אמאי שני בלישני, לכן נראה דבא בדרך ושקעה חמה מיירי בחול, והואיל ושקעה חמה

(1) ראה אורותיו בכר"ש שנה ז' קונט' ה' עמוד ה"ס'. — הדפסנו ד"ז לכבוד היא"צ של ידידנו הרב הגאון החסיד המפורסם מוה"ר מנחם מענדל במו"ה יוסף הילל בראכפעלד ז"ל ששבק לן חיים זה שנתיים ביום ו' לחודש אדר ראשון שנת תרש"ם לפ"ק. הוא הגבר אשר עמד לימינו בעריכת הקובץ כרם שלמה מתחלת הופעתו עד יום שעלתה נשמתו בננוי מרומים, על כן זכרנו לא ימוש מבינו לנצח. — חידו"ת הללו נמסרו לנו מפי השמועה.

יש לו לסלקן, וקמ"ל דלילה לאו זמן תפילין הוא וכו', וההוא ריושב בבית המדרש נקט וקדש היום, דבע"ש מיירי, וקמ"ל רשבת לאו זמן תפילין הוא, עכ"ל התוס'. והקשו המפורשים לשי' התוס', מה לי אם בע"ש קאי או לא, סוף סוף הא לילה לאו זמן תפילין, ומיר כשישקע החמה צריך לסלקן דהא לילה לאו זמן תפילין הוא. ואפשר לתרץ דרש"י ותוס' לשיטתייהו אזלי, רבברכות דף ב' ע"א בר"ה עד סוף אשמורה הראשונה, כתב רש"י בא"ר, ומקמי הכי נמי לאו זמן שכיבה לפיכך הקורא קורם לכן לא יצא ידי חובתו, אם כן למה קורין אותה בבית הכנסת, כרי לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה וכו', ולפיכך חובה עלינו לקרותה משתחשך ובקריאת פרשה ראשונה שארם קורא על מטתו יצא, עכ"ל. והתוס' האריכו להקשות על שיטת רש"י, וקמסיימו, ע"כ אומר ר"י דוראי ק"ש של בית הכנסת עיקר, ואנו שמתפללין ערבית מבעור יום סבירא לן כהני תנאי בגמרא ראמרי משעה שקירש היום וגם משעה שבני אדם נכנסים להסב רהיינו סעודת ע"ש והוא היתה מבעור יום, מאותה שעה הוי זמן תפלה. עכ"ל, ורש"י פליג עליהו (שם ע"ב) וכתב משעה שקירש היום בערבו שבתות, היינו בין השמשות ספק יום ספק לילה, וכיון רספק הוא קירש היום מספק, עכ"ל.

הרי רש"י ותוס' מחולקים מתי קירש היום בע"ש, לרש"י קירש היום בין השמשות, ולשיטת התוס' קירש היום מבעור יום. וא"כ הניחא התוס' לשיטתם, שפיר יכולים לאוקמי הני תרי בבא דה' בא בדרך ושקעה עליו חמה, והי' יושב בבהמ"ר וקירש עליו היום, חר בע"ש וחר בחול, רהוי תרי זמנים, רבחול מיירי כששקעה החמה, אבל בע"ש מיר כשקירש עליו היום והיינו מבעור יום, צריך להניח ידו עליהן, ובחד אשמעינן דלילה לאו זמן תפילין ובאירך אשמעינן רשבת לאו זמן תפילין, אבל לרברי רש"י דס"ל רקירש היום הוא בין השמשות, א"כ אי אפשר לומר דס"ל דלילה לאו זמן תפילין, דא"כ מה לי קירש עליו היום, הלא גם בשאר ימי השבוע מיר כששקעה החמה צריך להסירן, וע"כ אוקים רש"י לשני הבבות בע"ש, ואתא לאשמעינן רשבת לאו זמן תפילין.

ועי"ל דע"כ רש"י לשיטתו א"א לאוקמי חר בחול, וראתא לאשמעינן דלילה לאו זמן תפילין, רהנה בגמ' מסיק רהא דאביי איירי רמנשרי מחמת כלבי ולא מינטרא מחמת גנבי, והיינו רליכא חשש שמא יבואו ח"ו לירי בזיון, ראו אפילו בשבת מותר להניחן, כראמרינן המוציא תפילין מכניסן זוג זוג, ואין כאן אלא חשש גניבה, ראע"ג דרוב גנבי ישראל נינהו, ולא יזלולו בהו, אפ"ה פסק אביי אם עורן על ראשו מניח ידו עליהן ער שמגיע לביתו.

ובגמ' מנחות דף ל"ו ע"ב קאמר ר' אלעזר כל המניח תפילין אחר שקיעת החמה עובר בעשה, ואמר ר' אלעזר אם לשמרן מותר, ופירש"י שם, ואם לשומרן שלא יאבדו מותר להניחן, אפי' לאחר שקיעת החמה. הרי דלשיטת רש"י כרי לשומרן מותר אף להניחן אחר שקיעת החמה, ובאמת שיטת רש"י מוכרחת שם בגמרא, דקאמר רבינא הוה יתיבנא קמיה דרב אשי וחשך והניח תפילין ואמרי ליה לשמרן קבעי להו מר, הרי רלשמרן, לא רק ראם הם כבר בראשו אין צריך להסירן, אלא רמותר אף להניחן.

ולפ"ז שפיר הוכרח רש"י לפרש דאביי איירי בע"ש, דאי בחול, וקמ"ל דלילה לאו זמן תפילין, תיקשי הלא הכא איירי דלא מינסרי מחמת נגבי, וא"כ בחול מותר להניחן אף לכתחילה כראמון, ולמה קאמר אביי ותפיליו בראשו, דמשמע דאם אינם בראשו אסור להניחן, הלא כדי לשמרן מותר אף להניחן, אלא ע"כ דאיירי בע"ש, דמותר להניחן רק בדאיכא חשש ביוון, דלא מינסרי מחמת כלבי, וא"כ שפיר קאמר אביי ותפילין בראשו.

אבל הרמב"ם דרך אחרת יש לו בגמ' מנחות הנ"ל, דהא דקאמר ואם לשומרן מותר, היינו מותר שלא לסלקן, וגרס בההוא דרבינא, חזינא דלא הוי סליק תפילין, (וע"ש בראש"ש, ושיטה מקובצת), וא"כ י"ל דהתוס' אזלי בשיטת הרמב"ם, וע"כ שפיר מפרשי הא דאביי דאיירי בחול, ומותר לשומרן דק כשהן בראשו, אבל להניחן לא.

בדין המתפיש תמימים לבדק הבית

מהרב הגאון מוה"ר יעקב לנדא אבד"ק בני ברק ז"ל⁽¹⁾

כ"ה. כ"ה מנ"א תרצ"ר ליבוי.

אל גאון ישראל וקדושו, רבנו ופרשיו, הנשר הגדול בעל הכנפים אשר בצלו נחסה, עפרת תפארת ישראל, רבא דעמי ומדרבנא דאומתי כו' וכו' כקש"ת מרן רבינו נר ישראל הגאון האמתי ר' יוסף שליט"א⁽²⁾ ה' יכונן כסא קדשו נצח ויזכה לראות בשבוע ה' את עמו בב"א.

ביום א' הבע"ל מתכונן אני וביתי בעזר א' עליון לאחוז דרכנו לאה"ק, ומה מאד חפצתי לפני נסעי לקבל ברכת גאון עוזינו שליט"א, אבל קשה לפני הדבר לסור לדווינסק מפני כמה סעמים, ע"כ אמרתי אפרדה נא מאת רבינו שליט"א מתוך דבר הלכה אשר מפיו אנו חיים, ומדהיב אני בנפשי לבקש את רבינו להטריח להבינני פשר דברי הרמב"ם בהל' ערכין פ"ה (הלכה ח' וס') בענין המקריש נכסיו והיו בהם עופות וסלתות ושמינים, במ"ש ומה בין זה למקריש בהמה תמימה סתם, וכ"כ בפי' המשנה (פ"ד דשקלים), אשר דבריו צריכים ביאור.

(1) נולד בשנת תרנ"ג לפ"ק לאביו מו"ה משה יהודא ליב לנדא. למד בישיבתו של הגה"צ מוה"ר שלום רובער מליובאוויטש זצ"ל, ונסמך להוראה מהגאון מראגנישאוו, וגם מהרב הגאון מוה"ר מנחם מענדיל ז"ק אבד"ק ריגא הי"ד. בשנת תרפ"ט נתקבל לרב בק"ק ליבוי (במדינת לעטלאנד), ובשילהי שנת תרצ"ד נסע לאה"ק, וזמן קצר אחר שהגיע לשם, נתמנה לאבד"ק בני ברק. נפטר לב"ע אור ליום ד' כ"ו לחורש שבט שנה זו.

(2) הוא הגאון מראגנישאוו מוה"ר יוסף ראזין אבד"ק דווינסק ז"ל בעמח"ס צפנת

פענח.

ואולי יש לאמר, שעיקר הקדושה היא שתקרב הבהמה למזבח, כי לפי המבואר בירושלמי (שקלים פ"ד ה"ד) נראה דטעמי דר' אליעזר הוא מפני דעת המקריש, וא"כ אולי יש לחלק בין מקריש תמימים לברה"ב למקריש בהמתו סתם, כי המקריש תמימים לברה"ב עושה איסור, ועובר בעשה אז גם בל"ת, אבל במקריש בהמתו סתם אין בזה איסור, כי אם נאמר שיש בזה איסור א"כ מדוע יחלוק רוקא ר"א לאמר דעביד איסורא. ואולי מפני זה כתב הרמב"ם הפסוק כל אשר ממנו לר' יהי קדש, דק על חך דינא דמקריש סתם, ולא על מתפיש תמימים לברה"ב, כי שם הוא רק מדרבנן וכדמוכח בגמ' וכמו שהקשה במל"מ, אבל במקריש סתם אולי באמת עיקר הקדושה לכתחלה היא שתקרב הבהמה למזבח, אלא שרצה המקריש ליפות כח ההקרש שיהי' להקרש כל מה שאפשר מבהמה זו, היינו שגם לבדק הבית יהי'. — איך שיהי', נפשי צמאה לדבר ה' מפי קדשו בזה, ונא אל ימנע טובו מלהאריך קצת בזה, כי לכאורה הלא בירושלמי מפורש להיפך, וכחשגת הראב"ד ז"ל.

כן אולי אפשר לשלוח לי את ספרו דרבינו, וכבר שלחתי היום עשרה ליום ע"י פוסתא.

ב. כאשר נוסע אני לארץ אשר לא ידעוני כלל, ארהיב בנפשי לבקש מכ"ג אולי יטב בעיניו לתת לי אי-אלו דברי המלצה, וכאשר פעם כתב כ"ג לווינרזי שהוא מסכים שיקבלוני לרב, אבל באם שיהי' לי רשות ע"ז מהרב דרינא שליט"א, הנני מסגיר פה מכתב הרב ז"ק שליט"א, בהמעטפה אשר רשום עלי' אדריסתי, ונא מכ"ג לצוות לשלחו אלי בחזרה יחד עם דברי קרשו, במכתב בטוח כרשום, ואשאר מצפה לתשובת רבינו שליט"א ומבדכותיו ועניק לי. המשתחוה מול הדרת קרשו,

יעקב לנדא רב בליבוי

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערו של ידידנו

האברך החשוב היקר והנעלה

מו"ה מאיר חיים גרינבוים נ"י

בהלקח מאתו אביו

ידידנו הרבני החסיד הנכבד מו"ה שלמה שמעון ע"ה

המקום ינחם אותו בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ובלע המות לנצח, אמן.

המערכת

בענין ברכת תפילין

יוחנן בהנמהר"ם זצ"ל סופר

אב"ד ור"מ דק"ק ערלוויא יצ"ו

ראש ישיבת אהל שמעון

בעיה"ק ירושלים תובכ"א

בס"ד. ירושלים ת"ו, יום ה' תצא תשמ"ה לפ"ק.

לכבוד ידי"נ הגאון הגדול המפורסם רדופתקא

דאורייתא כקש"ת מו"ה ישכר דוב גולדשטיין

שליט"א ראש ישיבת כולל שומרי החומות ורב

דחוג חתם סופר פעיה"ק ירושלים תובכ"א.

אחדשת"ה ברגשי כבוד וידידות. — כמה שעורדני הדר"ג נ"י לעיין בחוברת כרם שלמה (חוברת ע"ו, עמוד כ', כ"א) מש"כ הגאון הצדיק בעל מנחת אלעזר זצ"ל וז"ל, וכמו שיש רב גדול וזקן שליט"א בימינו, ששמעתי מחזקנים שהה"ק מליסקא זי"ע אמר עליו בעת חתונתו שהי' שם וקראו שמעון הצדיק, שאינו מברך על התפילין לעולם, אם כי מהרר אחרי כמה תפילין מסופרים מומחים וחושש לס' ברכה שמא לא נעשו כראוי בהכשר — ומוכן ממילא שזה מביא לידי צחוק מכאיב במחכת"ה, ע"כ. והבין הדר"ג שליט"א שהמנחת אלעזר זצ"ל התכוון על ק"ו מרן בעל התעוררות תשובה זצ"ל, כאשר נראה בעליל מדבריו, וכידוע שלא נהג לברך על התפילין, ורוצה הדר"ג נ"י לשמוע מה בפי אודות מנהג ק"ו זצ"ל.

טרם כל שיח, נצטערתי על שנאמר להגאון בעל מנחת אלעזר זצ"ל חצי רבר ובגלל זה כתב מה שכתב, ואין רצוני כמובן להגיב על תוכן דבריו אלא להעמיד הרברים על ריוקם. — אמנם נכון שק"ו זצ"ל לא בירך בעצמו על התפילין, אבל לא הניחו בלא ברכה אלא כל יום ויום אחד הבחורים הניח תפילין אתו ביחד והוציאו בשני הברכות, [ואני הייתי נוכח פ"א בחוה"מ פסח, עת הניח תפילין ולא היה מזומן אצלו בחור שיברך עבורו, ובירך הוא בעצמו באמירת ויברך דוד וגו' כמו שכתוב בשו"ת חתם סופר או"ח (סי' קנ"ו) ד"ה והנה נהירנא]. וקרוב לודאי דאילו היה ידוע זאת להגאון ממונקאטש זצ"ל לא היה מתפלל עליו, וגם מה שנאמר לו ולא בירך משום שחשש שמא לא נעשה כראוי בהכשר, נרמה לי שהגידו לו זאת עפ"י השערותם ולא הי' מעמו של ק"ו זצ"ל נהירין לחן, והיות שכבר נשאלתי בשנת תשכ"ח מבני הרה"ג מו"ה עקיבא מנחם נ"י אודות זה למה לא נהג ק"ו זצ"ל לברך בעצמו על התפילין, למען ידידות הדר"ג שליט"א צויתי להעתיק לו תשובה שהשבתי לו אז, וז"ל ההעתק:

יום ג' חקת תשכ"ח לפ"ק.

לבני היקר מחמד נפשי הבחור המופלג בתורה ויראת ה' טהורה
חרוץ ושנון כמר עקיבא מנחם סופר נ"ו כעת בלונדון יע"א.

אחדשה"ט באהבה. — מכתבך הנעים קבלתי ונפשך היפה איותה לרעת
מעמו ונימוקו של ק"ז מרן בעל התעוררות תשובה זצ"ל שלא בירך על התפילין
בעצמו אלא הוציאו אותו בהברכות, ועוד למה לא נהגו גם בניו ונכדיו כמוהו,
והנני בזה בתשובה מאהבה, — דע אהובי בני נ"י שק"ז זצ"ל היה מרא דעובדא
ונהג בהרבה חומרות שלא נשמע ולא מוזכר בספרים (למשל, מנעוריו החמיר ולא
פתח לעצמו דלת בש"ק. — ביום קריאת התורה כיון שעלה תמיד לתורה, התנה
שבכרכת אשר בחד בנו שבכרכת התורה לא יצא אלא עד שיעלה לתורה, הגם
שעל ברכה שלאחריו לא היה לו שום עצה ובירך, בכ"ז תקנה פורתא דמצוי עביר
עביר, ועוד כהנה וכהנה), וכיון שירע שאין אחרים מסוגלים לנהוג בחומדותיו וגם
אין הכל ראויים לנהוג הכי [עיין ש"ע או"ח (סי' ל"ד ס"ג) ובהגהות רמ"א (סי'
רל"ה ס"א)] לכן כששאלוהו אודות מנהגיו סירב להשיב, ונימוקו עמו שכיון
דבלא"ה לא יוכלו לעמוד בחומרותיו עדיף שלא ידעו חששותיו, וגם ביטח
לפעמים ליחידים בזה"ל, מען זאלל מיך ניכט נאך מאכן [שלא יעשו אחריו
כמוהו], גם מש"ב מרן הגאון אבדק"ק פ"ב זצ"ל בעל דעת סופר שמעתי לספר
הרבה פעמים שגם לו אמר ק"ז זצ"ל כן. — לכן לא יהא פלא בעיניך שאין אני
יורע דבר ברור למרות שזכיתי לשמש בקדש וליצוק מים ע"י במשך שנים רבות,
וגם מכ"ק אאמו"ר זצ"ל לא שמעתי בזה דבר ברור, רק הורה לי עת למדני הלי'
תפילין שאמנם מעיקר ההלכה מי שחולץ את התפילין וחוזר ולובשו מברך כל
פעם, כראיתא סוכה (מ"ו ע"א) מנחות (מ"ג ע"א) וש"ע או"ח (סי' כ"ה סי"ב),
בכ"ז לא אעשה ברכה רק פ"א ביום, וכן הוא נוהג, — והבנתי שיש לזה קשר עם
מנהגו של ק"ז בעל ה"ת זצ"ל.

ואכתוב לך הנלענ"ד מה שהבנתי מתוך אמדותיו והליכותיו בקדש, ועפ"י
השערה, והנה אקדים לך הקדמה אחת נחוצה, — דרך צדיקים וחסידים אנשי
מעשה להתרחק בכל כחם מחשש ברכה לבטלה או ברכה שאינה צריכה, [ועיין
תוס' מנחות (ל"ו ע"א) ד"ה עבירה, ומה שתמה עליהם בדרכי משה או"ח (סי'
כ"ה סק"ו) וע"ע מג"א סי' רט"ו סק"ה], וי"ל בזה האי מאן דבעי למיהוי חסידא
יקיים מילי דברכות (ב"ק ל' ע"א), וכך היה דרכו של ק"ז זצ"ל, ולא בחנם המליץ
עליו מרן אביו ק"ז הכתב סופר זצ"ל עוד בטל ילדותו, שמעון בני חסיד, ודודו
הנה"ק בעל מכתב סופר במכתב (שנדפס בס' צוף דבש עמוד ח') מכנהו ר'
שמעון חסידא. והנראה לי מה שפחד ק"ז זצ"ל לברך בעצמו, היה צירוף של
חששות שונות (מלבד מה שהזכיר הנה"צ ממונקאטש זצ"ל שחשש לכשרות
התפילין) ועתה אנסה לכתוב לך החששות שהיו לו.

(א). תפילין צריכין גוף נקי, עיין שבת (מ"ט ע"א), וכ' התוס' ר"ה (י"ז ע"א) בשם ר"ת שגוף נקי כולל נקיות הגוף כפשוטו מבחוץ, ונוסף ע"ז לשמור גופו בטהרה וקדושה, לכן מי שירא ודאג כל שעה שמא לא יוכל להזהר לשמרה כדבעי אינו בכלל קרקפתא דלא מנח תפילין, וע"ע בעט"ז (סי' כ"ה) שמביא מסמ"ג (עשה ג') שהיו נמצאים בימיו אלפים ורכבות בספרד ובשאר ארצות שלא היו מניחים תפילין מפני שחששו שאין להן גוף נקי, ועיין בס' מאורות ברכות (י"ד ע"ב) מביא מרבתינו שבירושלמי שם (ה"ב) שהיה בהם שלא הניחו תפילין כל יום אלא לימים ידועים בשנה מרוב השמירה והזהירות שצריך בהם, ומה שפירשו בגמ' שלא יפח בהן, רבותא קאמר דאפילו מדברים שהן טבע העולם וצרכי האדם יזהר בהן, כש"כ שלא יהיו עבירות בידו והרהורי עבירה ואיסור, והפרישה והנקיות מהם הוא הנקיות הגרול והעיקרי, ועיי"ש מה שהאריך בזה וע"ע הנהגות שם מש"כ בשם השבלי לקט והמאירי. (ורגיל אני לפרש דמה"ט כתוב בהתפילה של לשם יחור, שיתמשך עלי שפע קדש ומחשבות קדושות בלי הרחור חטא ועון כלל וכו') — משום שזה תנאי לקיום מצות תפילין כדבעי. — ועוד אני ממליץ מה שדרש ר' אליעזר ב"י במס' מנחות (מ"ג ע"ב) חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם, למי שיש תפילין בראשו ובזרועו וכו' עיי"ש, שע"י שהוא ירא ה' יעזור לו הקב"ה שיזכה לקיים המצוה בהידור כדבעי, ולא רחוק בעיני שק"ז ברוב ענותנותו חשש אולי אין הוא יכול לשמרה בטהרה וקדושה ואם כן יהא ברכתו לבטלה, — ואל תתמה אז האידך הניח תפילין וישב רוב היום מעוטה בתפילין, דכבר כ' ברא"ש הל' עשיית ציצית בסופו, דאע"ג דלענין ציצית שהן כשרות אוקמינן אחזקתייהו, בכ"ז הירא וחרד לדבר ה' יבדוק מפני חשש ברכה לבטלה, וכן פסק בש"ע או"ח (סי' ח' ס"ט), [ומצינו כיו"ב בש"ס ב"ק (צ"ד ע"א) לענין מצוה הבא בעבירה דלענין ברכה מחמירין שפי, וי"ל, וע"ע ש"ע או"ח (סי' תרמ"ט ס"ב) ושם (סי' תנ"ד)].

(ב). בחולין (ק"י ע"א) איתא, חולי המעיים פטור מתפילין, ופרש"י מפני שצריך לחלצן תדיר, וכיו"ב כתב הרמב"ם ה' תפילין (פ"ד ה"ג) דמי שלא יכול לשמור את נקביו אלא בצער פטור מן התפילין, — ועפ"י הרוב היה כן אצל ק"ז זצ"ל וחלץ התפילין כמה פעמים במשך התפלה, — האמנם המג"א (סי' ל"ח סק"א) כתב מיהו נ"ל דבשעת ק"ש ותפלה מותר להניח, ברם אם יכול לברך מי שאינו מחויב פליגי בה ברבני, דדעת הרמב"ם ה' ציצית (פ"ג ה"ט) ועוד להקת ראשונים דמי שהוא פטור אין לו לברך כגון נשים במ"ע שהז"ג וכ"פ בש"ע או"ח (סי' תקפ"ו ס"ו), האמנם הרמ"א בהגהותיו שם, וכן לעיל (סי' י"ז ס"ב), הכריע כשיטת בעלי התוס' וסיעתו שיכולין לברך, מ"מ מידו פלוגתא אינו יוצא. (ג). ידוע הפלוגתא גדולה שבין הראשונים בנוגע סידור הפרשיות וכתיבתם, וכן בנוגע להקשר של התפילין, ולק"ז זצ"ל היו הרבה סוגי תפילין והיה מניח את כולם לסידוגין, ובכל יום לא היה מניח אלא תפילין של רש"י ור"ת, וממה שהניח

כולם לסירוגין, היה נראה שחשש לדעת כולם, ולכן נמי העדיף לצאת בברכה שאחרים מברכין.

ד). ידועה שיטת רבינו אליהו שבתוס' חולין (ט' ע"א) ד"ה ואירך שהצריך בכל יום לעשות מחדש הקשר של תפילין, האמנם לא חשש לדבריו לעשות בתפילין קשר כל יום [לא משום סברת שו"ת אבני נזר או"ח (סי' קפ"ג אות ה')] כי לזה היה יכול למצוא עצה לעשות קשר באחד מהתפילין], בכ"ז לענין ברכה אולי גם מה"ט היה דעתו כהיות טוב לחוש לשיטתו ולצאת בברכת אחרים. ה). כבר הזכרנו שהרא"ש בהל' ציצית כתב שכל ירא וחרד על דבר ה' יבדוק הציצית כדי שלא יברך לבטלה ולא יסמוך על החזקה, ושכן פסק בש"ע או"ח (סי' ח' ס"ט), ועיין טו"ז שם (סק"ח) דאע"ג דלענין חששא דלובש טלית בלא ציצית אוקמי אחזקתו, וע"ע מג"א (סי' י"ב סק"ז) ולבוש שם ושו"ת הרא"ש כלל ב' סי' ט', [ועיין רש"י חולין (קל"ד ע"א) ד"ה חלה דלענין איסור מיתה לא סמכינן אחזקה, וע"ע רש"י ב"מ (צ' ע"א) ד"ה וגזר ושו"ת הרשב"ז ח"ג (סי' אלף ע"ה), וחשש של ברכה לבטלה משום לא תשא חמור נמי כיו"ב], ולכאורה לפי"ז לירא וחרד ע"ד ה' הו"ל למיברק משום ברכה גם התפילין כל יום, אלא דואת לא אפשר, ועוד י"ל דציצית עשוי להנתק יותר ממה שתפילין עשוי לפסול, — בכ"ז בחררתו הגדולה מפני עון ברכה לבטלה, גם משום זאת נח דעתיה והעדיף לשמוע ולצאת בברכה מה שאחרים מברכים.

הנה סידרתי לך החששות שנראה לי שבגלל כל החששות האלו ביחד אחז צדיק דרכו לא לברך בעצמו על התפילין אלא לשמוע הברכה מאחרים, האמנם שהורה לבניו שלא ינהגו כן, בכ"ז אנו יו"ח נתבונן ונלמוד מדרכו, עד כמה שירינו יד כהה מנעת, להזהר מאד במילי דברכות ולהתפלל להשי"ת ברמעות שישמור אותנו שלא נכשל ח"ו בעון נורא של ברכה לבטלה או ברכה שא"צ, והשי"ת ברוב רחמיו וחסריו יחוס על עניי עמו שנוכח לשמור ולעשות חוקיו ומשפטיו אכיה"ר.

כ"ד איך הנאמן דושה"ט באהבה, ובתפלה שזכות אבזה"ק יגן עליך ושתעלה מעלה מעלה על כמתי תו"י. — ע"כ ההעתק מתשובתי לבני ניו", — ונרמה לי שבזה מלאתי רצון צדיק כהר"ג נ"י. והגני בזה דושת"ה באהבה ויקרא דאורייתא ובאיחולי כוח"ט בספרן של צדיקים נמורים,

חק' יוחנן בהגמרה"מ סופר זצ"ל

ביאור שיטת רש"י בענין שירטוט

יחזקאל דוד הכהן שלאף

מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון

לונדון יע"א

איתא בגמ' מגילה דף ט"ז: רברי שלום ואמת א"ר תנחום ואמרי לה א"ר אסי מלמר שצריכה שרטוט כאמיתה של תורה, ופי' רש"י בר"ה כאמיתה, כספר תורה עצמו שירטוט הלכה למשה מסיני. מבואר מרש"י דס"ת צריכה שירטוט מהל"מ. ועל זה חולקין התוס' בשם ר"ת בנימין דף ו'. בר"ה אמר רב יצחק וגם במנחות דף ל"ב. בר"ה הא מורירין, דס"ת אינה צריכה שירטוט, ומוכיחין כך מהגמ' שם, ספר תורה שבלה ותפילין שבלו אין עושין מהן מזוזה לפי שאין מורירין מקרושה חמורה לקרושה קלה הא מורירין עושין והא בעיא שרטוט ראמר רב מניומי בר חלקיה אמר רב חמא בר גוריא אמר רב כל מזוזה שאינה משורטטת פסולה ורב מניומי ירדיה אמר שרטוט של מזוזה הל"מ. מבואר דס"ת ותפילין אינן משורטטין, והאי רמגילה ט"ז: רמגילה צריכה שרטוט כאמיתה של תורה היינו כמזוזה שהיא אמיתה של תורה שיש בה מלכות שמים. עוד הקשו התוס' על רש"י דאם אמיתה של תורה היינו ס"ת וממנה לומדים דין שרטוט אמאי צריכין הפסוק רברי שלום ואמת הא מגילה נקראת ספר והוי דומיא לספר תורה. ותימה דהתוס' היו יכולין להקשות עריפי מזה, דעל רש"י לשיטתו במס' סוטה דף י"ו. קשה, דעל הגמ' כתבה אגרת (היינו מגילת סוטה), פי' רש"י בר"ה בספר וז"ל, הל"מ שהספרים צריכין שירטוט, וא"כ אפשר ללמוד רמגילה צריכה שירטוט ממה רכתיב, ונכתב בספר" ודין צריכין למילף מס"ת כלל.

והנה כשיטת רש"י כן שיטת הרמב"ם בפרק ב' מהל' מגילה הלכה ט' וז"ל, אין כותבין את חמגילה אלא בריו על הגויל או על הקלף כס"ת וכו' וצריכה שירטוט כתורה עצמה. והיינו כפירוש רש"י דדין שירטוט של מגילה ילפינן מס"ת ולא ממזוזה, וכן מבואר ברמב"ם פרק א' מהל' תפילין הלכה י"ב וז"ל, הלכה למשה מסיני שאין כותבין ספר תורה ולא מזוזה אלא בשרטוט אבל תפילין אינן צריכין שרטוט לפני שהן מחופין. ועיין בחירושי הגר"ז הלוי ריש לרקרק בלשון הרמב"ם בהל' מגילה, דלענין הריגים ראינה נכתבת אלא על הגויל או על הקלף ואינה נתפרת אלא בגרין נקט בלישניה כס"ת, ולענין הדין דצריכה שירטוט נקט כתורה עצמה, וגם מה שפירוש בהל' תפילין דתפילין אינה צריכין שירטוט מפני שהן מחופין, צ"ע דלמה לנו טעמא דמחופין הא כיון שמזוזה וס"ת צריכין שירטוט מהל"מ ובתפילין ליכא הל"מ, או דלבריה התוס' בסוטה דף י"ז: בר"ה כתבה, יש הל"מ לא לשרטט תפילין, וא"כ ממילא רלא בעי שירטוט.

וכרי לישב בטוב טעם ודעת שיטת רש"י ורמב"ם נקדים קושית התוס' סוטה דף י"ז: בר"ה כתבה אגרת וז"ל, רש"י פירוש אגרת בלא שירטוט, בספר" אמר רחמנא והל"מ שהספרים צריכין שירטוט, ואי קשיא מאי איריא משום דנקראת ספר תיפוק ליה דבלאו הכי אסור לכתוב שום פסוק בלא שרטוט וכו' רא"ר יצחק

בגישו דף ו': שתיים כותבין שלש אין כותבין וכו', תריץ הכי אי לאו משום נקראת ספר הוה אמינא אע"ג דאסור לכתוב בלא שירטוט המגילה עצמה אינה פסולה קמ"ל הל"מ דפסולה. נמצאת מבואר דרין של ר' יצחק אינה דומה לרין שירטוט של הל"מ. ונראה לי להסביר שהרין של ר' יצחק שצריכין לשרטוט, זהו כרי ליישר את הכתב, וממילא בדיעבד כשירה אם לא שירטוט, אבל הרין של הל"מ דכל הספרים צריכין שירטוט (כדמבואר ברש"י) זה דין כדי להיות ספר, והיכא שהתורה הקפידה כמו במגילת סוטה שהמגילה יהיה ספר אם לא שירטוט פסולה, דמגילה כזאת אינה בנדר ספר. וכן מבואר בשו"ת רע"א (מהרורא קמא) סי' נ' דיש לחלק בין דין שירטוט מר' יצחק לרין שירטוט מכח הל"מ, וז"ל, ובגוף הקושיא שהקשו התוס' דא"ש והר"ן כיון דקיי"ל דאין כותבין בלא שירטוט למאי צריך הל"מ דמזוזה צריכה שרטוט, וכן הלימוד בסוטה, ומגילה. נלענ"ד דאפשר לומר למ"ש המדרכי בהלכות קטנות הובא בב"י הלכות ס"ת להסתפק אם מהני שירטוט בבדיל וכדומה שאינו מתקיים וכו', וא"כ י"ל דשלשה אין כותבין בלא שירטוט היינו משום שיהיה כתב מיושר ומהני לזה שירטוט בבדיל דמה בכך שיתפשט אח"כ הא מ"מ ע"י שרטוט דבעידן הכתיבה נכתב מיושר, משא"כ במזוזה, מגילה, סוטה, דמדינא צריכין שרטוט בעצמותו בעי שיהיה השירטוט מתקיים, ואינו תלוי בשעת כתיבה דוקא ובעי שרטוט בקנה דוקא, עכ"ל. והא דאיתא בגמרא מנחות דף ל"ב, ור' מניומי דירי' אמר שירטוט של מזוזה הל"מ, מוכרחין לפרש שהוא דין בהכתיבה שהמזוזה תהיה כתובה על קלף משורטט, רמזוזה אינה קרויה „ספר" וגם דין זה אינה מדר' יצחק. — נמצאת ריש לנו שלשה דיני שירטוט. א) שירטוט דר' יצחק מטעם ליישר את הכתב, והוא דין לכתחילה, ולפימ"ש כ' בשו"ת ר' עקיבא איגר, גם שירטוט שאינו מתקיים סגי. ב) שירטוט שהוא הל"מ דכל הספרים צריכין שירטוט, וזהו דין להיות נחשב ספר. ג) שירטוט שהוא הל"מ במזוזה, ולפי שיטת הרמב"ם בס"ת, הוא דין בהכתיבה.

לפי הנחות אלו מתיישבת קושית הג"ר עקיבא איגר בתשובה נ' על התוס' במס' סוטה י"ז ע"ב ד"ה אגרת שנסתפקו אם במגילת סוטה דבעי שירטוט אם אחר הכתיבה מהני לשרטוט, והקשה מסוגיא הנ"ל מס"ת שבלה ותפילין שבלו אין עושין מהן מזוזה לפי שאין מורידין ומקשה הגמ' הא אם מורידין שפיר והא מזוזה צריכה שירטוט, ואם איתא דמהני שירטוט אחר הכתיבה מאי קושיא הא יכול לשרטוט עכשיו, ומסיים, ואחר העיון והחפוש לא מצאתי מזה דבר, עכ"ל. ונ"ל לתרץ קושיתו, דהספק של תוס' היינו רוקא במגילת סוטה לפי שיטת רש"י דמגילת סוטה צריכה שרטוט מטעם דמיקרי „ספר" כדמבואר בגמ' בספר אמר רחמנא, ומספקינן אם הצדיכה התורה כתיבה בספר ובשביל כך צדיכה להיות הקלף משורטט לפני הכתיבה, או סגי שיהיה לנו מגילה הקרויה ספר, וגם אם משרטטין אחר הכתיבה מגילה כזאת נקראת ספר, אבל במזוזה דאינה נקראת ספר ודיני שירטוט שלה הל"מ שיהיה כתובתה משורטט והוא דין בהכתיבה בודאי אינו מועיל השירטוט לאחר הכתיבה. ועיין בחידושי רי"ז הלוי על הרמב"ם דגם דין שירטוט בספר תורה הוא דין

בהכתיבה, ולהכי שינה הרמב"ם לשונו הצח בפרק ב' מהל' מגילה הלכה ט', וצריכה שירטוט כתורה עצמה, ובשאר דינים של גויל וריו כתב רק כספר תורה, כיון רדיני שירטוט הוא דין בהכתיבה וזה כתורה עצמה. ומדויקים דבריו בשיטת הרמב"ם, אבל ברש"י יש מקום להסתפק, דבהרמב"ם הלכות סוטה פ"ג הלכה ח' משמע דמגילת סוטה אינה צריכה שרטוט, וז"ל, ואח"כ מביא מגילה של עור טחור כמו ס"ת וכותב עליה בלשון הקדש בדין שאין בו קנקנתוס, וגם בפרק ד' דלג רין שצריכה להיות משרטוט, וע"כ מוכרחין לומר דהרמב"ם מפרש הגמ' סוטה דף י"ז: כתבה אגרת, כפירש התוס' מנחות דף ל"ב: בר"ה כתבה אגרת, היינו שלא דקדקו בחסירות ויתירות, אבל מכח הלשון „ספר" אין מדויקין החיוב של שירטוט, וא"כ גם בס"ת הדין שירטוט אינה מטעם הלשון „ספר", אלא דס"ת בעי שרטוט בכתיבתה. אבל לשיטת רש"י דמגילת סוטה צריכה שירטוט ולהכי בסוטה דף י"ז: פירש כתבה אגרת, בלא שירטוט, ופסולה, רספר אמר רחמנא, היינו ריש הל"מ רכל הספרים צריכין שירטוט, א"כ א"ל דהדין שירטוט אצל ס"ת נובעת ממה דקרויה ספר ולא מטעם הך הל"מ ריש אצל מזוזה שיהיה כתוב על שירטוט, והוא רין בהכתיבה, או א"ל דהך הל"מ כוללת גם ספר תורה וא"כ יהיה השירטוט דין בהכתיבה.

ולפי הנחה זו דלפי שיטת הרמב"ם ההל"מ אצל מזוזה וספר תורה באה לגלות לנו דבעי שירטוט בכתיבתה, יהיה הפירוש ברמב"ם בהל' תפילין פרק א' הלכה י"ב כך, הלכה למשה מסיני שאין כותבין ספר תורה ולא מזוזה אלא בשירטוט אבל תפילין אינן צריכין שירטוט לפי שהן מחופין. וצ"ע למה צריכין נתינת טעם שהן מחופין, והביאור הוא כך, ראין הכי נמי דהל"מ קאי רק על מזוזה וספר תורה, אבל מ"מ קשה להרמב"ם לכל הפחות מררב יצחק יהיה חיוב לשרטוט תפילין, כמו שמקשים התוס' רא"ש והר"ן, ועל זה מתרץ הרמב"ם כיון דשירטוט דר' יצחק חיובו כדי ליישר את הכתב, לכן בתפילין שהן מחופין, אינן צריכין שרטוט, דאם הרמב"ם ה"י נותן טעם על דיני שרטוט מטעם הל"מ דהיינו מטעם דבעי שרטוט בכתיבתה, הטעם של מחופין יהיה מחוסר הכנה, דמה בכך שהן מחופין.

ומאור תמוהים דברי הלחם משנה בפרק ד' מהל' חליצה הלכה ל"ה על דברי הרמב"ם וז"ל, כשכותבין גט יבמין או כתובת יבמין משרטט מקום הפסוקים שאסור לכתוב שלש תיבות בלא שרטוט וקשה דבסוף פרק ז' מהל' ס"ת כתב רבינו ומותר לכתוב שלש תיבות בלא שרטוט והיינו כמתניתא דארבע אסור. ולתריך הקושיות נראה לי, שהוא סובר רמתניתא ור' יצחק לא פליגי רהא דר' יצחק לא איירי אלא כשאניו כותב הפסוק לענין תפילין או ס"ת דאז אפילו תלת מותר אלא איירי כשכותב הפסוק לדרשה או לאגרת דומיא דר' אביתר שהביאו שם דאז אפי' בתלתא אסור והטעם דתפילין וס"ת לא אתי לזלולי בהו ולכך אמרו דבתלתא מותר ולא הוצרכו שירטוט אבל כשכותב לדרשה או לאגרת צריכין לשרטט אפי' בתלתא כדי שלא אתי לזלולי בהו ולזרקו באשפה, ע"כ תו"ד. וקשה דלפי דבריו יהיה הדין דבתפילין יצטרכו לשרטט ארבעה תיבות וכן יהיה דין אצל ס"ת, והא לפי מה שביארנו דברי הרמב"ם פרק א' מהל' תפילין הלכה

י"ב שכתב וז"ל אבל תפילין אינן צריכין שרטוט לפי שהן מחופין, ע"כ זה בא לאפוקי הדין של ר' יצחק כדביארנו, וגם מה שמזכיר ס"ת קשה, דמבואר ברמב"ם בהל' תפילין הל"מ שאין כותבין ס"ת ולא מזוזה אלא בשרטוט, והיינו ס"ת דומיא דמזוזה שירטוט על כל תיבה ותיבה כיון דהשרטוט דין בהכתיבה, וכן מבואר בהלכות מגילה וצ"ע. ועיין בכסף משנה פ"ז הל' ס"ת הלכה ט"ז דמביא דשאלו קושיא זו מהנגיד ר' יהושע מכני בניו של רבינו, והשיב שכמו שכותב רבינו בהל' תפילין נקטינן דדוכתא עדיפא, ע"כ. גם קשה דברי הכסף משנה שם שכ' וז"ל, וא"ת היכי אמרינן בתפילין לא בעי שירטוט הא מטעם דאסור לכתוב ד' תיבות בלא שירטוט צריך לשרטט וז"ל דהתם הכי קאמר דמטעם קדושת תפילין אינו צריך לשרטט ואילו רצה שלא לכתוב יותר מג' תיבות בכל שיטה רשאי הוא משא"כ בס"ת אבל אין הכי נמי שאם כותב יותר מג' תיבות בשיטה אחת צריך לשרטט, ופלא על דבריו דהא הרמב"ם מפרש דתפילין אינן צריכין לשרטט כיון שהן מחופין, וזה לאפוקי דין שירטוט דר' יצחק כדביארנו, וצ"ע.

ולפי הקדמות אלו נתרץ מה שהקשינו על תוס' מנחות דף ל"ב: בד"ה הא מורידין דהיה להם להקשות על רש"י דלמה צריכין הלימוד לפסול שרטוט במגילה מדברי שלום ואמת הא רש"י לשיטתו בסוטה, מתיבתא, ספר" דייקנן דצריכין שרטוט. וז"ל דתוס' סובדין ברש"י דדין שירטוט של ס"ת נכללת בהל"מ של מזוזה דהוי דין בהכתיבה, וא"כ א"ל דלהכי מביא הנמ' הלימוד מס"ת דהדין של שרטוט שונה דהוא דין בהכתיבה ולא מהני אם ישרטט אחר הכתיבה, משא"כ אם היה יליפין מהלשון, ספר" יש מקום לספק אם מהני או לא כרמבואר בתוס' סוטה דף י"ז: בד"ה אגרת, ולהכי מקשה התוס' למה צריכין הפסוק של דברי שלום ואמת כדי לדמות לס"ת הא אפשר לדמות לס"ת כיון שמגילה נקראת ספר, ועל זה מתרץ התוס' דאם מטעם ספר הא גם נקראת אגרת ולהכי לא יצטרך שרטוט, קמ"ל דברי שלום ואמת דשפיר מדמינן לס"ת וצריכה שירטוט.

ועם דרך זה מתיישבת קושית התוס' של שיטת רש"י דס"ת צריכה שירטוט מהנמ' מנחות דף ל"ב: ספר תורה שבלה וכו', דבאמת ספר תורה צריכה שירטוט גם מטעם הל"מ, אבל לא יועיל שירטוט של ס"ת למזוזה, דלפי שיטת רש"י בסוטה דף י"ז: כל היכי דנקראת ספר יש הל"מ דכל הספרים צריכין שירטוט וזה דין הכשר ספר, והדין שירטוט במזוזה הוא דין בהכתיבה ולא יועיל כוונת שירטוט כדי לעשות ספר למזוזה, שהשירטוט דין בהכתב, ואפילו לפי שיטת הטור יו"ד סי' רע"א, דשירטוט אינה צריכה להיות לשמה, מבואר בפמ"ג או"ח סי' ל"ב במשבצות זהב ס"ק ד', וכן בהנהות ר' עקיבא איגר על יו"ד סי' דע"א על הש"ך ס"ק ב', דהיינו מטעם סתמא לשמה, אבל היכי ששירטט לס"ת וגמלך להשתמש עם הקלף למזוזה פסולה, וא"כ ס"ת שבלה אפילו היה משורטט, פסולה למזוזה, ועיין בב"ח או"ח סי' ל"ב דבמזוזה שירטוט לשמה בעי. ולפי השיטות דשלא לשמה כשירה, כבר מתרץ הרא"ש בהלכות קטנות הלכות ס"ת וז"ל, והא דפריך הא מורידין עושין והא מזוזה בעי שירטוט, הך פירכא אתפילין קיימא אבל ס"ת צריכה שירטוט.

גם הרוחנו לתרץ עך מהלך זה שיטת רש"י במנחות דף ל"ב: על הנמ' אמר ר' יהודה אמר שמואל כתבה אגרת היינו בלא שירטוט פסולה מ"ט אתיא כתיבה כתיבה מספר, ופירש רש"י היינו מזוזה דכתיב וכתבתם, מניטין דכתיב וכתב לה ספר כריתות, אי נמי כתיב בספר תורה כתוב זאת זכרון בספר. ועיין תוס' בד"ה כתבה וז"ל, וקשה דלעיל אמרינן שירטוט של מזוזה הל"מ, ונ"ל דר' יהודה אמר שמואל מפרש הך הל"מ דמזוזה צריכה שירטוט מדין דכל הספרים צריכה שירטוט כדמבואר ברש"י סוטה דף י"ז: וילפינן מזוזה מספר דכתיב אצל כריתות או מספר דכתיב אצל ס"ת, וממילא יהיה מקום לומר דאם שירטט אחר כתיבה המזוזה כשירה, אבל ר' מנימי רידה יסבור דיש הל"מ נפרדת אצל מזוזה דהחיוב שירטוט הוא דין בהכתיבה ואם שירטט המזוזה אחר הכתיבה המזוזה פסולה כמו דביארנו.

נמצא דלשיטת רש"י אליבא דר' יהודה אמר שמואל, דין שירטוט אצל מזוזה נובעת מדין ספר, כמו דיני שירטוט במגילת סוטה, א"כ אפשר לפשוט כי היכי דלא מועיל לשרטט אחר כתיבת המזוזה, ה"ה אחר כתיבת מגילת סוטה, אבל לשיטת התוס' דדין שירטוט אצל מזוזה הוא דין בהכתיבה, ודין שירטוט במגילת סוטה הוא מטעם ספר, אין להוכיח ממזוזה למגילת סוטה, ולהכי מסתפקו התוס' בסוטה דף י"ז: בזה.

ביאור בדברי הרמ"א בס' תרצ"ב ס"ד

ישראל ווינר

ירושלים עיה"ק תוכב"א

א. הרמ"א בשו"ע או"ח (סי' תרצ"ב ס"ד) כתב וז"ל, ואם שולח מנות לרעהו והוא אינו רוצה לקבלם או מוחל לו יצא, עיי"ש. דברי הרמ"א אלו טעונין ביאור, במש"כ, והוא אינו רוצה לקבלם, או מוחל לו, יצא. דלכאורה נראה ככפל לשון, ועוד, דאם הכוונה שאינו רוצה לקבלם בסתם ג"כ יצא, א"כ מכ"ש במוחל לו יצא, ואם בעינן דוקא שימחול לו, א"כ סותר דבריו מיניה וביה, דמתחילת לשונו נראה רגם באם אינו מוחל לו יצא, ומסוף לשונו נראה דבעינן דוקא שימחול לו, ואם לא מחל לו לא יצא.

ב. והנראה בזה, דהנה המנ"א (סי' תרצ"ב סק"א) כתב, דעל מצות משלוח מנות ומתנות לאביונים לא תקנו ברכה, עיי"ש. והאחרונים בספרותם העלו טעמם בזה, דמדוע באמת לא תקנו ברכה הלא הוי מצוה מדברי קבלה דומיא דקריאת המגילה. והפרמ"ג (שם סק"א) כתב, משום שהמצוה תלויה בשניהם, גם במקבל, שמא לא ירצה חבירו לקבלם, עיי"ש. והיינו דומיא דמצות צרקה שאין מברכין עליה מהאי טעמא כמ"ש הרשב"א בתשובותיו (ח"א סימן י"ח) עיי"ש. — דברי הפרמ"ג אלו מרפסין איגרא לכאורה, דהרי כתבנו בשם הרמ"א רגם באם אינו רוצה לקבלם או מוחל לו יצא כנ"ל, א"כ לפי"ז מאי איכפת לן דשמא חבירו לא

ירצה לקבלם, גם אם בוודאי לא ירצה לקבלם יוצא ידי המצוה, ומהאי טעמא שפיר יכלו לתקן ברכה, והנכון הוא, שמהאי טעמא מיואן המהר"ץ חיות מגילה (ז' ע"א) בתירוץ זה, עיי"ש. (ופלא שלא הביא שהפרמ"ג כתב טעם זה). ואחרי החיפוש ראיתי בדעת תורה להגאון המהרש"ם (סימן תרצ"ה ס"א) שכתב שנשאל ע"ד הפרמ"ג מדברי הרמ"א הנ"ל, ועיי"ש שאינו מיישב כלל, ועיין בשו"ת מהר"ם שיק או"ח סימן שמ"ב שג"כ נשאר בצ"ע בזה.

ג. הגאון בעל חת"ס בתשובותיו חאו"ח (סימן קצ"ו) ובהנהגותיו על השו"ע (שם, ועיין מש"כ שם סקב"ד), כתב להסביר דברי הרמ"א מדוע באמת יוצא ידי המצוה גם אם לא קבלם, עפ"ד ספר מנות הלוי, שנתן טעם על מה שתקנו חז"ל בימי מרדכי ואסתר משלוח מנות, שהוא כדי להרבות השלום והרעות, היפך מרגליתו של הצר הצורר שאמר מפוזר ומפורד, ועפ"ז י"ל כיון ששלח לו והראה לו חיבתו, אעפ"י שזה מוחל לו כבר יצא יד"ח, ועיי"ש שהביא דהפר"ח כתב לתמוה דמנין לו לרמ"א דין זה. והקרבן נתנאל פ"ק דמגילה (סימן ז' אות ט'), השיב על דברי הפר"ח, מש"ס נדרים (ס"ג ע"ב), דיכול להתיר נדרו שלא עפ"י חכם לומר הריני כאילו התקבלתי, וה"ג דכוותיה, וזהו שפיר מקור הרמ"א. אך החת"ס בכ"ז לא הכריע להלכה כדברי הרמ"א, והוא מטעם שכתב התירוץ ד בטעם מצות משלוח מנות, שהוא כדי שיתיה הרווחה לבעלי שמחות, דלפי"ז לא מהני בזה מחילתו, וא"כ מנין לו להרמ"א להכריע בזה, עיי"ש.

ד. ונחזי אנן דהלא הרמ"א כתב כאן שני דברים נפרדים. א) והוא אינו רוצה לקבלם. ב) או מוחל לו, יצא. הרי דס"ל להרמ"א דגם באם אינו רוצה לקבלם בסתם ג"כ יצא וכנ"ל אע"פ שאינו מוחל לו, ודברי החת"ס קאי להצדיק דברי הרמ"א מהשגת הפר"ח, שכתב דמנין לו לרמ"א דאם מחל לו יצא, עיי"ש. לכן כתב שפיר דלטעם ספר מנות הלוי שפיר הצדיק הק"נ את דברי הרמ"א, מאחר דהוי כאילו אמר הריני כאילו התקבלתי ונתרבה בזה הריעות ע"כ שפיר יצא, עיי"ש.

אך כבר עמדו האחרונים ע"ד החת"ס מדברי הרמ"א שכתב „והוא אינו רוצה לקבלם“, בסתם אע"פ שלא מחל לו יצא, וא"כ מאי הועיל בזה, ועי' בשו"ת שאילת יעקב (סימן נ"ט אות א'), ובשו"ת חינוך ב"י (סימן נ"ב), ועיין ליקוטי העדות חת"ס שהעלה, דיתכן לומר שהחת"ס לא דן כאן על ראשית דברי הרמ"א, דק על מה שכתב הרמ"א „או מוחל לו“, ועי"ז כתב החת"ס דלא אבה לקבל לפי שמוחל לו, וגם תירוצו של הק"נ על קושיית הפר"ח על הרמ"א סובב על דין השני, לכן דן החת"ס דק ע"ז, עיי"ש.

ה. לפי"ז נמצא דגם החת"ס מודה דדברי הרמ"א במש"כ „ואם אינו רוצה לקבלם“, שהכוונה הוא אפילו אם אינו מוחל לו ג"כ יצא, והוא באמת מטעם שכתב בעל מנות הלוי בטעם מצות משלוח מנות שהוא כדי להרבות ריעות, א"כ מוכן שפיר מה שיצא בכל אופן, משום שהשולח מצידו הרבה ריעות בזה לבד ששלח לו, ומאי איכפת לן אם המקבל אינו רוצה לקבלם מאיזה טעם שיהיה,

דהלא יש בזה שני צדדים, שולח ומקבל, והשולח מצירו הרבה ריעות לחבירו ועשה בזה תכלית הנרצה, ומה לי אם חבירו לא החזיר לו ריעות, א"כ בכל אופן שאינו רוצה לקבל, אם רק שולח לו יצא, והר"ק לדוכתיה מדוע לא תקנו ברכה. ו. אשר ע"כ לולא דמיסתפינא, היה נראה לי לומר, שיש מ"ס בדברי הרמ"א, וצ"ל, "ואם שולח מנות לרעהו והוא אינו רוצה לקבלם ומוחל לו, יצא", דהיינו שנמחק תיבת או, ושוב הוי דבר אחד, רמשו"ה אינו רוצה לקבלם מפני שמוחל לו.

וסמוכין לזה נראה, דהרי מקור דינו של הרמ"א מובא בדרכי משה (שם אות ה') בשם מהר"י ברי"ן וז"ל שם: וכתב עור, "ראי אחד מחל על מנתו מחולה דאין אדם מקבל מנות בעל כרחו", עכ"ל. הרי דבמקור הדברים מיירי רק באם מחל לו, ולא מיירי כלל באופן שאינו רוצה לקבלם בסתם, ודו"ק. לכן נראה שהוא רבר אחד וכן"ל, וכן נראה מלשון החת"ס בתשובה הנ"ל, שכתב וז"ל: "שפסק בהג"ה ס"ד שאם שלח מנות לרעהו ולא אבה לקבל כי מחל לו יצא ידי חובתו", נראה משיגרת לשונו שדבר אחד הוא, וא"ש דברי החת"ס על מכונם מקושיא הנ"ל. ז. וביותר נראה ששיעור לשון הרמ"א גם באם לא נמחק תיבת "או", רק כמ"ש לפנינו כך הוא, "ואם שולח מנות לרעהו והוא אינו רוצה לקבלם", דהיינו גם מפאת שהוא מוחל לו, והוא, דזה ברור שאין אנו יכולין ללמוד בלי מחילה יצא, משום דאין לנו מקור לזה, רק באופן שמוחל לו כמ"ש לעיל בשם הר"מ, "או מוחל לו" קאי באופן שלא שלח לו עדיין המנות כלל, אלא באמר לו שברצינו לשלוח לו מנות, והנ"ל אמר לו שהוא מוחל לו, כשניהם הדין הוא ש"יצא", דהיינו משום דבזה לבד שאומר לו שרוצה לשלוח לו ג"כ מרבה חיבתו ומראה לו ריעות, ודו"ק היטב.

ח. ולפי"ז בפשט דברי הרמ"א היוצא ביד רמ"ה, א"ש דברי הפרמ"ג לנכון, והוא משום דהפרמ"ג למד בפשט דברי הרמ"א דשניהם מיירי באופן שמוחל לו, וכן"ל, אבל בסתם שלא רצה לקבלם ס"ל דגם הרמ"א יורה שאינו יוצא וכפי שהכרחנו הרברים, ולכן שפיר כתב הפרמ"ג דע"כ אין מברכין על מצות משלוח מנות משום דשמא לא ירצה חבירו לקבלם בסתם בלי שימחול לו, שהוא כועס עליו וכדומה, דבאופן זה אינו יוצא יד"ח, לכן שפיר לא תקנו ברכה, וא"ש דברי הפרמ"ג מקושיא הנ"ל, ומה מאוד נמתקן לפי"ז לשון הפרמ"ג שכתב, "שמא לא ירצה חבירו לקבלם", דהיינו בסתם וכן"ל, דאז בוודאי לא יצא.

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם במוקדם האפשרי כלי שום שהיות.

בענין אי חזקה הוי דין או בירור

צבי אליעזר גערמאן

תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

במסכת גיטין דף ל"ג. ת"ר בשלו מבוסל וכו', כל מקדש ארעתא דרבנן מקדש ואפקעינהו רבנן לקידושין מיני'. ובתוס' ד"ה ואפקעינהו רבנן וכו', הקשו היכי מחייבין לעולם מיתה על אשת איש שזינתה למ"ד התראת ספק לא שמה התראה, רהא הוי התראת ספק דשמא ישלח לה גט ויבטלנו בפני ב"ד ויפקיעהו רבנן קדושין מיני' ולא הוי אשת איש בשעה שזינתה, ותירצו התוס' דאזלינן בתר חזקתה שהיא עכשיו נשואה, והביאו ראי' מנזיר שהי' שותה יין או מטמא למתים, ואם אמרו לו אל תשתה אל תשתה חייב על כל אחת ואחת, ואמאי לוקה הא התראת ספק הוא שמא ישאל על נזירותו, אלא דאזלינן בתר חזקה דהשתא, עכ"ל. ובספר אוהב שלום מביא קושיא בשם הגה"ק מקאמינקא זצ"ל שהקשה על תוס' מנמרא במס' נזיר דף כ: מי שאמר הריני נזיר ושמע חבירו ואמר אני ושמע חבירו ואמר ג"כ ואני, כולם נזירים, ואם הותר הראשון (פי' שנשאל על נזירותו) הותרו כולם, והקשה רא"ף בלא הותר הראשון נמי לא ילקו האחרים רהא הוי התראת ספק דשמא ישאל הראשון על נזירותו, ואין לומר דאוקמינן אחזקתו של הראשון, רהא כתב הרמב"ן בהשמשות' למס' גיטין דף ס"ד דאין מועיל חזקה מנברא אנברא, א"כ גם בנזיר אינו מועיל חזקת נזירות של נזיר ראשון על שאר נזירים, והניח בצ"ע.

ואפשר ליישב הקושיא בהקדם מה שכתב בשו"ת דע"א סי' קל"ו להסתפק בהא דקי"ל בש"ס דבספיקא אזלינן בתר חזקה, אי חזקה מברר (כמו חזקה דאין ארם פורע תוך זמנו רהוי חזקה מכח סברא ומועיל אף להוציא ממון, כמבואר במהרי"ק שורש ע"ב ובמהרי"ט ח"ב אהע"ז סי' כ"ז), או רהוי נזירת הכתוב דאזלינן בתר חזקה, אבל אינו מטעם דאמרינן רבנן הוי באמת. ובוה רוצה הנרע"א להסביר מחלוקת אי תרי ותרי ספיקא דאורייתא או דרבנן דאי חזקה מברר כמו אנן סהרי, הוי כמו עור כת ערים ותרי כמאה, אז הוי תרי ותרי ספיקא דאורייתא, ואי חזקה היא גוה"כ, הוי תרי ותרי ספיקא דרבנן רמח"ת אוקי אחזקתה, עיי' שם, וגם בספר חמדת שלמה הביא אסתפקתא זו אם חזקה הוא רין, או חזקה הוא בירור, ומתריך בזה קושיית התוס' על רש"י במס' קידושין דף ס"ו ע"א, דאיתא שם בנמרא רצו לפסול לינאי המלך מלהיות כהן גדול שהיו אומרים אמו נשביה, ויבוקש הרבר ולא נמצא (שלא יכלו לפוסלו) והחזיקו אותו בכשרות, ומקשה הש"ס, היכי רמי אילימא רבי תרי אמרי אישתבאי ובי תרי אמרי לא אישתבאי מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני, דאמרי אישתבאי, והיכי קאמר ולא מצאו, והקשה שם ברש"י למה לא אמרינן אוקי תרי בהרי תרי ואוקי אמו של ינאי בחזקת כשרות, כדאמרינן במס' כתובות דף כ"ו: ותירץ ה"מ אי הואי אמו של ינאי קמן והיתה באה לב"ד להתירה אית לה חזקת כשרות, אבל בנה זה הנרון

לפנינו אין לו חזקת כשרות שהרי מעידים על תחילת לידתו בפסול, והקשו בתוס' (ר"ה מאי חזית וכו') על רש"י, דאפילו אם של ינאי אין בפנינו תיהנו לו חזקת דאימי' שהיתה בחזקת כשרות, דאמרינן במס' כתובות דף י"ג, לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה (פי' למ"ד דסובר דאוקמי אימי' בחזקת כשרות ג"כ סובר דמועיל חזקתה על בתה), וכן הקשו הרבה ראשונים על רש"י, ובספר חמרת שלמה בכתובות דף כ"ב: על תד"ה הבא עלי' (וכן נדפס בקירושין ס"ו: במהדורא תנינא) רוצה ליישב דברי רש"י בהספק הנ"ל אי חזקה הוא דין או בירור, דבמס' כתובות דף י"ג, רחוקת האם מועיל על בתה הוא מטעם רחוקה הוא בירור, וכיון דמכורר אצלינו דהאם היא בחזקת כשרות ולא זינתה א"כ גם בתה בחזקת כשרות, אבל בינאי המלך אם אמרינן אוקי תרי בהרי תרי ואוקי אימי' אחזקתה, אין לומר דהטעם של החזקה, הוא משום בירור, דאנן קי"ל דתרי כמאה עדים דמי, א"כ תרי עדים יש להם נאמנות אפילו נגד מאה עדים, ואם אמרינן דחזקה הוא מטעם בירור נמצא יש כאן שתי עדים וחזקה, רחוקה מברר רמה שהם אומרים הוא אמת, והוי כמו ריש כאן עוד עדים לרבר שהוא אמת, כמ"ש הגרעק"א הנ"ל, ואנן קי"ל דתרי כמאה וא"כ לא יועיל העדים עם החזקה יותר מעדים אחרים לחורא בלא החזקה, אלא ע"כ צריך לומר דאי יועיל חזקה בתרי ותרי, החזקה היא מכח גזירת הכתוב רכל מקום דיש תרי נגד תרי אוקמי על החזקה, אבל החזקה אינו מברר האמת דלא נישבית, א"כ בינאי דהוי תרי נגד תרי, ואם רוצים לאוקמי בחזקת אימי', הוא רק מטעם רחוקה הוא דין, וזה מועיל דק על אימי' של ינאי דאין כאן בירור דאמו של ינאי לא נישבית, א"כ על ינאי הספק במקומו עומד, ואין לו חזקת כשרות, (ועי' ש"ש שמעתא ו' פכ"ב). נמצא לפי דברי חמרת. שלמה הנ"ל, דאם חזקה הוא בירור יש לומר חזקה מגברא אנברא, אבל אם טעם של חזקה הוא דין, אין לומר חזקה מגברא אנברא, רחוקה מועיל על בעל דין עצמו דק מטעם גזה"כ, אבל אינו יכול לפסוק על חבירו. ובזה אפשר לחדש דאם יש סברא לומר דלא יעשה שום מעשה להשתנות מעמדו, אז החזקה הוא, מטעם סברא, והוה כמו מברר, אז יכול להועיל החזקה גם מגברא לגברא.

ובזה יש ליישב קושיית הגה"ק מהר"ש מקאמינקא הנ"ל בחקדם דברי התומים סי' ע"ג ס"ק ו' דמביא קושיית המהרש"א על תוס' שהקשו מנזיר שהי' שותה יין או מטמא למתים, ואמרו לו אל תשתה, אמאי לוקה הא הוה התראת ספק דשמא ישאל על נזירתו, ותירצו התוס' ראזלינן בתר חזקה, והקשה המהרש"א למה כתבו התוס' שמא ישאל על נזירתו, והאיך מהני חזקה, הא ודאי ישאל על נזירתו כרי שלא ילקה והאיך מצינו נזיר שלוקה, ותירץ המהרש"א רוראי ביודעים בו שעבר על נזירתו במתכווין, החכם לא ישאל לו כרי שלא ילקה, אבל התראת ספק מיהו הוי דשמא יבא לחכם שלא ירע אם עבר נזירתו וישאל לו, עכ"ל. והקשה התומים דהא הרא"ש וטור והמחבר בס"י ע"ג ס"ק ו' כולם סוברים דיכול החכם להתירו להנצל מעונש מלקות, ולא כמו שתירץ המהרש"א, ומשום קושיא זו כתב לתרץ תירוץ אחר על קושיית המהרש"א, דהסבר בתוס' הוא, דאם אדם מקבל עליו נזירות וציער עצמו זמן רב ויש שכר לפעולתו ובסוף ל' יום שתה

יין, לא ישאל על נזירתו כדי שלא ילקה דהא החכם עוקר הנדר מעיקרו ולא פעל כלום בימים שציער עצמו בנזירתו, אלא מוטב לו לאדם שיקבל שכר על ימים שציער עצמו וילקה ונפטר מענשו שעבר על נזירתו, שהקב"ה לא יחליף זכות בחובה, ולפי זה לא קשה קושיית המהרש"א דמן הסתם לא ישאל על נזירתו, מ"מ התראת ספק מיהו הוי דאולי לא ירצה לקבל מלקות ויתחרט וישאל על נדרו, וזה הכוונה בשמא ישאל על נזירתו, וע"ז תירצו התוס' דאולינן בתר חזקה. ואפשר לומר הכוונה בחזקה גם לפי תי' התוס' הוא כמו שהסביר התומים בהו"א בתוס', דמן הסתם אם אדם עובר על נזירתו לא ישאל כרי שלא ילקה אלא ילקה ונפטר מענשו שעבר, דמוטב לו לאדם שיקבל שכר על ימים שציער עצמו ויקבל מלקות ולא ישאל על נזירתו, וס"ל לתוס' דסברא זו אלים כ"כ דהוי בגדר חזקת ברור שיסאר על עמדו ולא יתירו, ולפי זה, הוה החזקה מכח סברא, ולפי מה שכתבתי לעיל דחזקה שיש בו סברא יש לומר אוקי חזקה מגברא אנברא, א"כ יש ליישב קושיית הגה"ק מקאמינקא, די"ל דחזקה של נזיר ראשון יכול להועיל על אחרים דהוה מכח סברא, אבל הרמב"ן מיייר בחזקה דהוה מכח גזה"כ אין לומר אוקי חזקה מגברא אנברא, ולא קשה קושיית הגה"ק מקאמינקא על תוס'.

ולפי הנ"ל דאמרינן מוטב לו לאדם שיקבל שכר על ימים שציער עצמו, ולא ישאל על נזירתו כדי שלא ילקה אלא ילקה ונפטר מענשו, דמכח סברא זו הוי חזקה שלא ישאל על נזירתו, אפשר ליישב קושיית רע"א, דהקשה למה מקשה תוס' הנ"ל דווקא למ"ד התראת ספק לא שמה התראה היכי ילקה אותו דשמא ישאל על נדרו, עדיפא מיניה הוי לי' להקשות דאפילו למ"ד דהתראת ספק שמה התראה, היכי ילקו הב"ד אותו, הא בשעת מעשה רמענשים אותו במלקות, בספק עומד, דשמא ישאל עליו אחר נתינת המלקות ממילא לא הוה למפרע איסור ולא מחייב מלקות, והיכי מלקין אותו מספק, ועוברים על פן יוסיף להכותו. אמנם יתורץ כשנקדים לפרש למה לא רצה המהרש"א ללמוד הסברא בהו"א של תוס' כמו שמסביר התומים, דמן הסתם לא ישאל אדם מן נזירתו כדי לקבל שכר נזירתו אף שילקה מלקות, אבל התראת ספק הוה דשמא לא ירצה לקבל מלקות וישאל על נזירתו, משום דהמהרש"א סובר דיותר מסתבר דישאל אדם על נזירתו כדי שלא ילקה, יותר מרצונו לקבל שכר, א"כ אם ברור לאדם שלא יועיל להסתלק מן המלקות ע"י שאלת נזירתו, וראי מודה המהרש"א וגם התומים אפילו בהו"א של תוס' דאמרינן החזקה דמן הסתם לא ישאל על נזירתו, דגם המהרש"א מודה דאיכא סברא זו. ולפי זה מיושב קושיית רע"א על תוס', דאין יכולים להקשות למ"ד התראת ספק שמה התראה, האיך מלקין אותו הב"ד, דהא הוי עונש מספק, דשמא אחר נתינת המלקות ישאל על נזירתו, ולמפרע הוי כלא עשה מעשה איסור ולא מחייב מלקות, זה אינו, דמן הסתם לא ישאל על נזירתו כדי לקבל שכר, דכל הצד ספק שישראל הוא להרויח המלקות, וכאן שאין מרויח זה, בודאי לא ישאל, דאפילו ישאל לא יפסוד ממלקות דהא כבר לקה, א"כ יש כאן חזקה דלא ישאל על נזירתו אחר נתינת המלקות, א"כ מה שמלקין אותו הב"ד אין בו צד ספק שישראל אח"כ, דהא לא ירויח המלקות, וממילא נתיישב קושייתו.

עולת שבת בשבתו

תצוה

ועשית ציצ' זהב ופתחת עליו פתוחי חותם קודש לה'. הנה הציץ הי' מכפר על עזות (זכחים פ"ח ע"ב), והי' מעביר מישאל העזות ויהי' יראת ה' על פניהם זה הבושה, ומאשר העזות נצמח ע"י עשירות וכמו שאמר הכתוב (משלי י"ח) ועשיר יענה עזות, ע"כ אמר זהב מהור, שיהי' הזהב מהור ויעדר מעזות עי"כ, אולם מאשר גם העזות נצרך לפעמים לתורה, וע"ד שאמרו רז"ל בברכות ס"ב, עד כאן העזת פניך ברכך, א"ל תורה הוא וללמוד אני צריך, על כן אמר ופתחת עליו חותם קודש לה', היינו כאשר נצרך העזות לקדושת ה', לא יעדר העזות, והדבר נחמד.

(הגאון מוה"ר שמואל שמעלקא שויבש אבד"ק יאסי זצ"ל¹)

כי תשא

למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם להרוג אותם בהרים וכו'. ו"ל עפ"י מה שפי' הכלי יקר פ' בשלח פסוק תמלאמו נפשי אריק חרבי וכו', ופי' כי דרך המלך בחרות אפו באחד מעבדיו הפחותים, אזי מגביהו ברום המעלות למען יוכל אח"כ לנקום נקמתו ממנו, לזה אמר, תמלאמו נפשי, דהיינו יעשנו מלאים כל טוב, ועתה אריק חרבי, ע"ש. ועתה י"ל כאן ג"כ, להרוג אותם בהרים, דהיינו תחלה הרימם למעלה, למען אח"כ כלותם, וק"ל.

(הגאון מוה"ר אברהם טיקטין אבד"ק ברעסלויא זצ"ל²)

ויקהל

ויקהל משה את כל ערת בני ישראל ויאמר אליהם אלה הדברים אשר צוה ד' לעשות אותם ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהי' לכם קודש שבת שבתון לד'. וכבר נודעה הקושיא מדוע הקדים מצות שבת קודם ציווי מלאכת המשכן, ודרשת חז"ל ידוע. וי"ל הכוונה, עפימ"ש"כ בסה"ק תפארת שלמה בפ' דברים עה"פ ד' אלקינו דיבר אלינו בחורב לאמר רב לכם שבת בהר הזה, פי', אף שבית המקדש חרוב בעוה"ר, עכ"ז, רב לכם שבת, היינו שיש לכם יום שבת קודש, כי כל המועדים חסר בהם איזה דבר משנחרב בית המקדש, כגון מצות עליית הרגל והבאת הקרבנות, כי בזה"ז אין לנו זה, אבל שבת היא קביעא וקיימא גם בזמן הזה. וזה שאמרו רז"ל (ביצה ט"ז ע"א) מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה, ר"ל אף שבהמ"ק נגנז, אך השבת קיים לעולם, עכרה"ק. וי"ל שעל זה נתכוון הפסוק כאן, להורות מצות שבת קודם ציווי מלאכת המשכן, רנורע מש"כ רש"י בריש פ' פקודי כי לשון משכן רומז על ביהמ"ק

(1) הועתק מכתיו"ק המונח ברשות הרב המפורסם וכו' מוה"ר יואל אשכנזי שליט"א אבד"ק יאסי. וברכתו השי"ת בעוז ותעצומות לאיו"ש.

(2) הועתק מכתיו"ק המונח ברשותו של ידידנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר רפאל יצחק רייכמאן שליט"א ראש ישיבת כולל מאה שערים בירושלים עיה"ק. ישא ברכה מאת ד'.

שנתמשכן על עונותיהן של ישראל, ובא הכתוב להודיע, דאף בעת החורבן כשיהיו בנ"י בגלות, עכ"ז יום השביעי יהי' לכם קודש שבת שבתון לד'.
(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

ויקרא

איתא במגלה עמוקות פ' ויקרא וז"ל, ידוע שיש ק"כ צרופים אלקים, ומשה לא הי' יכול להמתיק דק קי"ט צירופים, וכמנין מע"ט, שנאמר ותחסרהו מע"ט מאלקים, וז"ש ויקרא אל משה וגו' מאהל מוע"ד לאמר, בנימטריא ק"כ, וא' זעירא להיות שא' חסד מן הצירופים. נראה לי לפרש בתוספות ביאור, דמצינו שמשה כתב התורה ביום שנפטר מן העולם, וכראי' בגיטין דף ס' ע"א דפליגי ר' יוחנן וריש לקיש אי תורה חתומה ניתנה או מגלה ניתנה ע"ש, א"כ ויקרא הי' נכתב בא' זעירא בו ביום, כי כל מגמותיו הי' להמתיק ק"כ צרופי אלקים, ומכאן שאמר לו הקב"ה אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה לא המתיק אלא קי"ט צירופים, לקיים ותחסרהו מעט מאלקים, כי משה ע"י תפילתו שהתחיל להתפלל מן ר"ח שבט שפתח מאלה הרברים וגו', כי מר"ח שבט ואילך התחיל להתפלל, וביום ז' אדר שהוא יום ל"ז, מת משה, מעתה צא וחשוב ג' תפלות בכל יום שהתפלל, ג' פעמים ל"ז, עולין קי"א, וח' מוספין, כי ז' אדר הי' בשבת, א"כ א' בשבט, וח', וט"ו, וכ"ב, וכ"ט בשבט, וז' דאדר, ושני ימים ר"ח של אדר³, הרי קי"ט, ומשה רצה להתפלל עוד תפלה אחת כדי להשלים ק"כ ולהמתיק ק"כ צירופי אלקים, ואמר לו הקב"ה אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה, לכן כתב בו ביום א' זעירא, לרמוז שלא תיקן אלא קי"ט ולא ק"כ.
(הגאון מוה"ר דוד אופנהיים אבד"ק פראג ונ"ש זצ"ל⁴)

פזרים

במגלת אסתר. לך כנוס את כל היהודים הנמצאים בשושן וצומו עלי וגו', וגם אני ונעדותי אצום כן, ודקדקו המפורשים מה ראתה אסתר לצוות שיצומו היהודים עלי', הלא הי' ראוי לה לצוות שיהי' הצום בשביל הכלל ישראל. וי"ל הכוונה, רהנה מבואר במדרש (אסתר דבה סוף פרשה ז') דגזירת המן היתה בשביל מכירת יוסף, והנה ידוע דעיקר הגורם למכירת יוסף הי' הפירוד לבבות והשנאה, כמאה"כ נסעו מזה, וברש"י נסעו מן האחות, ואסתר ראתה ברוח הקודש שהתיקון לזה הוא להתחזק במדת האהבה והאחות כרי לתקן חטא מכירת יוסף, ולזה אמרה, וצומו עלי, כלומר שלא תצומו בשביל עצמכם כי אם בעדי, וגם אני ונעדותי אצום כן, דהיינו שלא נצום בעדינו כי אם בגללכם, ועי"ז יתוקן חטא מכירת יוסף, וממילא תתבטל הגזירה.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

3 צ"ע דמאחר דז' אדר חל בשבת, א"כ יש רק כ"ט יום בחודש שבט, ואז אין עושין ב' ימים ר"ח אדר.

4 הועתק מספר יד רוד אשר עורנו בכתובים (כת"י ירושלים — מספר 4843-4).

במס' מגלה (דף ט"ז ע"א) עה"פ על העץ אשר הכין לו, תנא, לו הכין (פירש"י לצורך עצמו). ויש להבין מנ"ל הא. וי"ל דענין הכנה לא שייך רק בדבר מצוה, (עי' ריש ביצה דסעודות שבת ויו"ט בעי הכנה אבל לא סעודת חול), ואם הי' העץ עשוי עבור מדרכי, א"כ הוי דבר עבירה ולא שייך בי' הכנה, מזה ידעו חכמז"ל לדרוש, לו הכין, כלו' לעצמו, ושוב הוי דבר מצוה, ושפיר שייך בי' הכנה. (הגה"ק מוה"ר שלום רוקח אבד"ק בעלז זצ"ל)

צו

צו את אהרן, וברש"י ביותר צריך לזרז במקום שיש חסרון כים. יהי' הענין ע"ד הגמרא במס' ע"ז (דף נ"א ע"ב) מצא מעות בראשו של ע"ז אסור שנא' כסף וזהב עליהם (דברים ז'). ואסיקנא בגמרא הי' מונח המעות בכים על עבודה זרה הוא ררך בזיון ומותר, ואם הי' מונח המעות בלי כים הוא דרך כבוד ואסור. והן הן דברי רש"י ז"ל צו את אהרן, ואין צו אלא עבודה זרה שנא' (הושע ה') הואיל הלך אחרי צו (סנהדרין נ"ו ע"ב), ויותר צריך לזרז על עבודה זרה במקום שיש חסרון כים, כי בשלמא אם המעות בכים ועל ע"ז אין צריך זירוז כי הוא ררך בזיון ומותר, אבל אם יש חסרון כים והמעות מונח כולו על ע"ז, אסור, וצריך זירוז, כי הוא דרך כבוד.

(הגאון מוה"ר יוסף דרשן מפוזנא בעל יסוד יוסף זצ"ל)

שמיני

וידבר אהרן אל משה הן היום הקריבו את חטאתם ואת עולתם לפני ה' ותקראנה אותי כאלה ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה'. ויש להבין מה רצה אהרן בעולתם, הלא העיקר שקצף משה לא הי' רק על שריפת חטאת, אבל עולה מאן דכר שמי'. וניחא לי, ראיתא בפסחים דף נ"ט שחטאת קורמת לעולה בכל מקום, משמע שהוא מעכב, אע"ג דתוס' כתבו שם דדוקא במצורע מעכב, וכ"כ התוס' בקידושין דף י"ג, ועיי' במ"ל הל' תמידין ומוספין פ"ט ה"ו, אמנם גראה דבמילואים ווראי מעכב, ראיתא ביומא דף ג' רכל הכתוב במילואים מעכב. לפ"ז י"ל דילמא יעלה על דעת משה דמש"ה שרפו החטאת הואיל שהקרימו העולה לפניו, לכך אמר הקריבו את חטאתם ואח"כ את עולתם, ולא הי' פסול בחטאת, רק טעם אחר גרם לה, וק"ל.

(הגאון מוה"ר ירידי' טיאה ווייל אבד"ק קארלסרוה זצ"ל)

(5) הובא בספר תכלת מדרכי עה"ת (להגאון מהרש"ם אבד"ק ברעזאן זצ"ל) בפ' נח (אות ט"ו) בשם רבו הג"ל.

(6) הועתק מכתיו"ק.

(7) הועתק מספרו "אמרי פיו" אשר עורנו בכתובים (כת"י ירושלים — מספר

תמיהות וישובים

ב' תמיהות בדברי הרש"ש

אמרינן בכריתות (כ"ז ע"ב) בענין קרבן עולה ויורד של מטמא מקדש, דלכך כתבה התורה עוד הפעם מחטאתו אשר חטא גבי קרבן עוף, ללמד שאם אחד הפריש מעות לקינו והעני יכול להביא „מחטאתו“, ממקצת אותן מעות, עשירית האיפה, אע"ג דאנו יודעין כבר דין זה מקרא דמחטאתו דכתיב גבי קרבן בהמה, משום שהיתה סברה לומר שאם הפריש מעות לקרבן ממיני דמים אינו יכול להביא מאותן מעות קרבן שאינו ממיני דמים (עשירית האיפה), והוא אמינא שהמעות שהפריש יפלו לנרבה ויביא עשירית האיפה מכיתו, קמ"ל דמהקדש דעוף נמי מייתי עשירית האיפה. והקשה ע"ז הרש"ש איך יכולין לומר סברה כזאת, הלא קיימ"ל בסוף מס' נגעים דמצורע עני שהביא קרבן עשיר יצא, וא"כ למה יפסיד המטמא מקדש דמי עשירית האיפה בחנם, הלא יותר טוב לו להקריב קן מהמעות שהפריש כבר ותבא עליו ברכה.

כנראה נעלמו מהרש"ש דברי החינוך בפ' ויקרא (מצוה קכ"ג) שאם עני הביא קרבן עשיר לא יצא ידי חובתו. דלפי"ז אין מקום לתמיהתו. ובעיקר דינו של החינוך, דעני אין יכול להביא קרבן עשיר, דלכאורה הוא נגד משנה מפורשת בשילהי נגעים, ע"י בשפת אמת על יומא (דף מ"א) שכתב לחלק בטוב טעם בין מצורע למטמא מקדש, דרך במצורע אמרינן עני שהביא קרבן עשיר יצא, ואין ללמוד מטמא מקדש ממנו כמו שחשב הרש"ש.

איתא בפסחים (קי"ז ע"ב) אמר רב אחא בר יעקב וצריך שזכור יציאת מצרים בקירוש היום, כתיב הכא למען תזכור את יום וכתוב התם זכור את יום השבת לקדשו. וכתבו התוס' ע"ז: „לכך קבעו זכר ליציאת מצרים“. פי' הגם ששבת עיקרו זכרון למעשה בראשית, כמו שאנו אומרים בהתחלת הקידוש, ואיך שייך לומר ששבת הוא זכר ליציאת מצרים, מכל מקום מכא נזירה שוה זו קבעו בנוסח הקידוש של שבת את הפסקא „זכר ליציאת מצרים“.

והנה הרש"ש בחידושיו שם כתב שיש לומר דזכר ליציאת מצרים אין פירושו ששבת הוא זכר ליציאת מצרים, דק זה קאי על „למקראי קודש“, שהם זכר ליציאת מצרים, היינו: שבת הוא תחלה למקראי קודש, רשבת נאמרה תחלה להם, אף שהם (המקראי קודש) זכר ליציאת מצרים, שנדולה מאד שבא זכרונה כפולה ומכופלת בתורה ובנו"כ. — פירוש יפה ומחודד, אבל במחכ"ת אישתמיטת' שכבר קרמו בזה הסוד בהלכות שבת, סימן רע"א.

שמחה רובין

בהה"צ ר' אלעזר ז"ל מדישא הי"ד

ברוקלין, ניו יארק

הערה בחת"ס עה"ת

בספר תורת משה עה"ת להנאון בעל חת"ס זצ"ל בפ' תצוה, עה"פ כתונת תשבץ, כתב וז"ל: איתא בסליחה של מוסף יוהכ"פ, שהכתונת של כהן גדול הי' כלאים, והוא תמוה. ושמעתי מהחכם ר' וואלף היירענהיים פירוש, עפ"י מה דאיתא ביו"ד סי' ש' סעיף ר' בהג"ה, שאם אין יכול לפשוט בגד התחתון מבלי שיפשוט העליון תחלה, אם האחד צמר והשני פשתן, אסור ללבוש משום כלאים, והוא מהירושלמי. ויען שהי' המעיל תכלת, ואי אפשר לפשוט הכתונת שהי' שש בלתי שיפשוט המעיל תחלה, וממילא הוה כלאים, ודפח"ח, עכ"ל. (והובא גם בחי' חת"ס עמ"ס ביצה סוף ק). ויש להעיר על זה, ממש"כ בספרי זוטא פ' חקת עה"פ הפשט אהרן את בגדיו, הפשיטו בגדי כהונה והלבישם לאלעזר, וכן שני, וכן שלישי, עכ"ל. — הרי רכל בגד שנפשט מאהרן הלביש תיכף על אלעזר אף שלא הי' על הסדר, ומוכח רכל בגד מבגדי כהונה יכולין לפשוט ולהלביש בפני עצמו.

ואנכי יש להפליא, דאיתא במדרש רבה פ' צו (פרשה י'), הכתונת מכפר על לובשי כלאים*). וכ' בעץ יוסף דהכתונת של כלאים היתה ולכן היתה מכפרת על כלאים, וכן בחדושי הרד"ל על המדרש שם, כ' מפני שהכתונת של כלאים, ובפשטות אין לדבריהם ביאור, שהרי הכתונת לא היתה של כלאים, ואין לומר שנתכוונו למה שהביא החת"ס הנ"ל, דא"כ בוודאי היו מבארים דבריהם.

שמריהו ציטראנענבוים

ברוקלין, ניו יארק

(*) הנה כדברי המדרש איתא גם בירושלמי במס' יומא פ"ו ה"ג, כתונת היתה מכפרת לובשי כלאים. וכ' שם בקרבן העדה וז"ל: דס"ל שאין חייבים על כלאים אלא בכנר הלוכש סמוך לבשרו שהוא המחמם אבל מה שעל בגדיו אינו אלא מדרבנן, א"נ לפי שבגדי כהונה קשים הם ולא שייך כהן כלאים כדאיתא בבבלי בריש פירקין והיינו אכנס ומצנפת ומכנסים אבל כתונת ודאי לא הי' קשה דא"כ הי' חוכך בבשרו, עכ"ל. הנה מדבריו אין הכרח שדעונו לומר שהכתונת יש בו כלאים, רק שבא לפרש הטעם מדוע דוקא הכתונת מכפר על עון כלאים, כי דוקא בגד הדומה לכתונת שייך בו איסור כלאים, רהיינו או מטעם שהוא סמוך לבשרו, או מחמת שלא הי' בגד קשה, ולכן הי' הכתונת מכפר על הלוכש כלאים.

אולם יש להעיר עליו, דקחשיב ואויל רק אכנס ומצנפת ומכנסים, דקשים הם, ומדוע לא הזכיר את החושן והאפוד והמעיל, דהמעיל הי' קשה כמבואר ברש"י זכחים דף צ"ה, והחושן והאפוד היו קשין כמבואר בשו"ת הרדב"ז סי' אלף ד"ע, כשיטת הרמב"ם. ובאמת יש להעיר עוד יותר, דקשה עליו ממ"נ, אי ס"ל כשיטת בעל המאור בביצה דף י"ד דס"ל שהאכנס הי' קשה וחושן ואפוד היו דכין, א"כ איזה יתרון יש להכתונת לגבי החושן והאפוד לכפר על הכלאים, ואי רס"ל כשיטת הרמב"ם דחושן ואפוד קשין הן, אבל הרי הרמב"ם ס"ל בספ"י מהל' כלאים ובפ"ח מהל' כלי המקדש הלכה י"א, דהאכנס יש בו משום כלאים, וא"כ מה יתרון יש להכתונת על האכנס, ואין לומר דס"ל רכולן היו קשין (עיי' הנהגות כוכב מיעקב על משניות סוף מס' כלים שהקשה על הרו"ה דאם האכנס שהי' כפול כ"ד הוי בגד קשה, כ"ש אפוד וחושן שהיו כפולים כ"ח דהויין בגדים קשים, וכבר קדמו בהערה זו בהשגות הראב"ד על בעל המאור שם בביצה), דא"כ לא משכחת לה בבגדי כהונה כלאים. ועיין בס' פל תורה בהנהגות על הירושלמי מס' יומא (בהשגמות לסדר מועד) שהקשה כעין זה על פ"י הראשון של הקרבן העדה, דאי נימא דאיסור כלאים שייך רק בבגד הסמוך לבשרו א"כ איך משכחת לה כלאים בבגדי כהונה, יעווי"ש. וצ"ע בכ"ז.

תמו' בדברי האור החיים הק'

באוה"ח הק' ריש פ' תצוה דייק בלישנא דואתה תצוה, וכתב לפרשו וזה לשונו, ואולי לצד שהדבר אינו מן המוסר לצוות ה' שידליקו נרות בבית ה' אשר ממנו תצא אורה, אשר ע"כ אמר למשה כי מצוה זו לא יאמרנה לישראל ע"פ ה', אלא הוא יצוה, פי' מפי עצמו, שינהגו כבוד זה להביא שמן להדליק, עכ"ל. ותימה לענ"ד, מפסוק מפורש בפרשת ויקהל (ל"ה, ד') ויאמר אל כל עדת בני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה ה' לאמר (וברש"י לי לאמר לכם) קחו מאתכם תרומה לה' וגו' ושמון למאור.

אלעזר גאלדמאן

חבר כולל עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

כתב רבנות מק"ק פוזנא בשנת תקס"א לפ"ק אל הגאון בעל בית שמואל אחרון זצ"ל¹⁾

יום א' י"ד אלול שנת יבא הגאון הגדול אב"ד מו"ה שמואל לפ"ק.

זה היום עשה ד' נגילה ונשמחה בו בהתאסף ראשי עם פה קהלתנו פוזנא יע"א כל נשיא בהם המאורות הגדולים רבני חכמי בני ישיבה יושבי יעבץ תרעתיים, ובהקהיל את הקהל אלופים פרנסים ומנהיגים עוסקי בצרכי ציבור זכות אבותם מסייעתם, ונלוו אליהם הלומדים המופלגים יושבי על מדין ויחידי סגולה מספר ל"ב אנשים היו במלואותם, ושאר הברורים יחדיו יהיו תואמים מלמטה על החתום למשפחותם לבית אבותם.

(1) הוא הגאון מוה"ר שמואל פאלקענפעלד זצ"ל. נולד בשנת תצ"ז לפ"ק בעיר זאלקאווא לאביו הגאון מוה"ר משה פנחס אבד"ק סווירז. ראשית נשיאותו הי' כאבד"ק בילגורייא, ומשם נתקבל לאבד"ק פשעווארסק. אח"כ נתמנה לאבד"ק טארניפאל, ובחודש אלול שנת תקס"א הושם עליו כתר הרבנות דק"ק פוזנא, למלאות מקום אחיו הגאון מוה"ר יוסף (הצדיק) אבד"ק פוזנא זצ"ל. נדפס ממנו שו"ת בית שמואל אחרון, וס' בית שמואל אחרון עה"ת. נפטר בעיר פוזנא ביום ה' י"ד לחודש כסליו שנת תקס"א לפ"ק ושם חלקת מחוקק ספון. (על מצבתו נחקק שמו "משה שמואל", ואולי ניתוסף לו שם "משה" סמוך לפטירתו).

העתק מכתב הרבנות הנ"ל הגיע לידנו ע"י ידידנו המרומם האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד. — התיבות המודגשים בתחלת כל פרק, ויאמר כל העם אל שמואל הראיתם אשר בחר בו ד' כי אין כמוהו בכל העם ויריעו כל העם העם ויאמרו יחי, הוא בשינוי ממה שכתוב בקרא (שמואל-א', י' פסוק כ"ד).

ויאמר ראש המדברים, אליכם אישים אקרא, אביעה לכם רוחי ואפתח שפתי משרים לטובים ולישרים בלבותם, אתם ידעתם כי קהלתנו יצ"ו מיום הוסדה היתה לשם ולתהלה, הבאים ממרחק כמה ראו כן תמהו בדאותם, אשר בנינו כנשועים מגדלים בנעוריהם בדרכי התורה אשר למדום אבותם להשיכם באחדותם.

כל דואיהם יכירום כי הם זרע בירך אין פרץ ואין יוצאת מגדר היראה והמצוה ולא יעבטון אורחותם, בחיות לקהלתנו רב ומורה מגאוני הזמן ונחה עליו רוח חכמה ובינה וייריכם בדרך ישרה לנחותם, ואיון וחקר תיקן ולימד דעת את העם להורות לעם ר' הדרך ילכו בה והתורה והמצוה להורותם.

העם ההולכים בחושך והמטים עקלקלותם, והמה ימרו בעצתם כי שח מראות עיניהם מהשכיל לבותם, ה' להם לאיש מוכיח ויגל אונם למוסר עד גם בין חיל אשר לבו כלב האר' המס ימס ושבו מעלילותם, וכעת אין לנו מנחל מי יקום עם מרעים מי יתיצב עם פועלי און וימלט משחיתותם, הנה כולכם בני ישראל עוצו —

אל מי מקדושים נפנה להיות איש על העדה ולמי כל חמדת ישראל להיות נר לדגלי העם ואור לנתיבתם, אם יש את נפשיכם שמעוני הנה נא ירעתי כי איש אלקים קדוש יקר מחרוץ לא יסולה בכתם, יושב בשבת תחכמוני ק"ק שרניפאל הוא ניהו הרב הגאון החסיד המפורסם אחי הגאון המנוח ז"ל כבוד שמו מו"ה —

שמואל הרוע"ה נאמן הנה שמוע משב"ח טוב של הגאון מוהר"ש חדל לספור כל עובדי דרך מספרים כי הוא ממש יחיד בדורו חכמתו בחוץ תרונה ותחלתו ושמעו הולך בכל המדינות ותמלא הארץ אותם.

הראיתם תלמידיו אשר העמיד גדולים חקרי לב מלא אותם חכמת לב להבין דברי חכמים וחדותם, ויאצל מן הרוח אשר עליו ויתן עליהם ולהורות נתן בלבם והיו למורי הוראות בישראל בכל ערי אחוזתם ומושבותם, כשמוע העם את דברי ראש המדברים ויענו כל העם יחריו מד' יצא הדבר רבר ר' אל שמואל לאמור, זה יעצור בעמי —

אשר בחר בו ר' וימלא אותו בחכמה ובתבונה ונתן לו לב שומע הבין משפט דורש טוב לעמו גדול ליהודים הוא הגבר הוקם על —

כי אין כמוהו בכל העם נשיא אלקים הוא בתוכינו, אך בזאת נאות לו אם ירצה לקיים כל הפונקטין המבוארים מעבר לדף, ויקראו סופרי העיר ונכתב אל הגאון, ותשובתו הרמתה שהוא מרוצה על כל הפונקטין, ותחי השמחה גדולה מאור בעם —

ויריעו כל העם ורבים בתרועה בשמחה להרים קול בהלל לד' על כל הטוב אשר גמלנו וילכו העם לאהליהם שמחים וטובי לב —

ויאמרו יחי ארמ"ו הרב הגאון מ"ו שמואל בא יבוא ברנה לקהלתנו בשעה מוצלחת והיו ימיו מאה ועשרים שנה וכסאו נכון ער בא אליהו והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם.

אלה הפונקטין המבוארים לעיל שנדברו ביום הקהל זה יצא ראשונה, הרב נר"ו יקבל עליו שאלות איסור והיתר ורברי ריבות לפסוק הלכתא כר"ב באיסורי וכשמואל"ל בדיני. שנית ימחול הרב לברור יום אחר בשבוע, לשבת על כסא משפט כי יחי' ריב בין אנשים ונגשו אל המשפט ושפט בין איש ובין רעהו ושכר בטילה יקח הרב המחצית, ומחצה הנשאר יקחו הדיינים שכר בטילה. הפונקט השלישי, שכירות הרב הרי זה בכי יותן כל שבוע שני הנרים, וברגלים כפל.

הפונקט הרביעי, החזקת בחורים לשיבה הוא באופן זה, אותן בחורים הנקראים „שבתות בחורים" יהא להרב שמונה בחורים, אם בעל אשה הוא, לא יותן לו שבתות בשום אופן, ואותן בחורים הלוקחים פלעשין מאלופי גבאים בשבת, אותן יהא להרב עשרה, ומנין השנים שרשות להבחורים להיות בקהלתנו, הלא הם כתובים על ספר זכרונות דקהלתנו.

הפונקט החמישי, הכנסות רח"ש מחתנים ביום חופתם יותן להרב שני פראצענט מכל מאה שהצד הכלה תתן לגרן במזומנים, אך אם הכניסה נחלאות לחלוטין לגרן, לא יותן לו רק אחד פראצענט, וכל הנ"ל הוא אם הגרן הוא מאלף ר"ט ולמטה, אמנם אם סך הגרן הוא מאלף ר"ט ולמעלה, לא יקח הרב מהמותרות מאלף ר"ט, רק חצי פראצענט, ומנחלאות יקח מהמותרות מאלף ר"ט, רביעית פראצענט.

הפונקט השישית, הרב וכל הנלווים אליו ימנעו ממשא ומתן, זולת שטר עיסקא מותר.

הפונקט השביעית, גרן עליות תורה, מידי שבת בשבתו בר חיובא הוא אל עלי' יקראהו, וברגלים יום ראשון בר חיובא הוא, ובשני אם יתדצה כבודו ללכת לבית המדרש ולהיות שם בר חיובא, הרשות בידו.

הפונקט השמינית, מחוייב להיות רב אצלינו לפחות ששה שנים, בשנם יקבלו אותו תוך ששה שנים לקהלה אחרת אל יאבה וימנע מלקבל רבנות אחרת. הפונקט התשיעית, סנדקאות בשבוע הבן בהמולו בשד ערלתו, שני סנדקאות הראשונים בשבוע שייכים להרב, והסנדקאות היתרים רשות לבעל הבית לכבד איש אחר.

את הדברים האלה נבררו והותנו ביום הקהל, ובכל זאת אנחנו כורתים אמנה, ועל החתום שרינו לווינו וכהנינו, היושבים כסאות למשפט, ואלופי פו"מ, ושאר יקירי ויחירי סגולה.

(מקום החתימות)

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם חיים פויגעל נ"י מצפת להולדת הבן
להאברך היקר ר' אברהם משה מאשקאוויץ נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה אברהם וויטשנער נ"י מבני ברק להולדת הנכד
להנה"ח מו"ה אברהם לאנגזאם נ"י מבני ברק להולדת הנכד
להנה"ח מו"ה אברהם שמואל בלוי נ"י להולדת הנכד
להאברך היקר ר' אליעזר אלימלך באקאן נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' גרשון פערל נ"י מאשרור להולדת התאומים
להרב זאב אליהו הכהן מייער נ"י מנהל דישיבת בית יצחק להולדת הבן
להאברך היקר ר' יצחק צבי הלוי בלומענבערג נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' נפתלי קרויס נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שמואל שניטצער נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם שמואל צבי ראזענצווייג נ"י מטאראנטא להולדת הבת
להאברך היקר ר' אליעזר זאב גרינשטיין נ"י להולדת הבת
להרב זאב יהודה קארנרייך שליט"א רב דקהל חסידי ביאלא מירושלים עיה"ק
להולדת הבת
להאברך היקר ר' חיים איידלהייט נ"י מבני ברק להולדת הבת
להאברך היקר ר' חיים שמואל וואקסמאן נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יהודה חיים שניידער נ"י מבני ברק להולדת הבת
להאברך היקר ר' יהושע צבי דעמביצער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר בנש"ק ר' יוסף ישראל צבי פריעדמאן נ"י מאשרור להולדת הבת
להאברך היקר ר' יצחק מרגליות נ"י ממאנסי להולדת הבת
להאברך היקר ר' מנחם גאלדשטיין נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' משה מנחם פריעדמאן נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
להאברך היקר ר' משה שלום אליעזר הכהן שטערן נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר
צוק"ל הי"ר להולדת הבת
להאברך היקר ר' נפתלי סג"ל הורוויץ נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' פסח דוד מיללער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' פסח משה צבי גאלדבערג נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' שלמה שפריי נ"י להולדת הבת
להרב שמואל שמעלקא לייפער שליט"א ר"מ במתיבתא בית ישראל להולדת הבת
יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשכוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.
המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה דוב בעריש פרייער נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה דוד העללער נ"י מבני ברק לנישואי בנו נ"י
להרב המפורסם וכו' מוה"ר יחזקאל אלטר הורוויץ שליט"א דומ"ץ דקהל עדת
יראים ווין לנישואי בנו נ"י

להנה"ח מו"ה מאיר יעקב הכהן ראזענגארטען נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה צבי ציטראנענבוים נ"י לנישואי נכדתו תחי'
להרב המפורסם וכו' מוה"ר שבתי מייזליש שליט"א אבר"ק סארוואש לנישואי
בתו תחי'

להנה"ח מו"ה שמעון געללער נ"י לנישואי בתו תחי'
להאברך היקר ר' אלימלך הלוי בלומענבערג נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' בן ציון טווערסקי נ"י תלמיד ישיבתנו נכד כ"ק מרן אדמו"ר
זצוק"ל הי"ד לנישואיו

להאברך היקר ר' בן ציון שלמה הלברשטאם נ"י תלמיד ישיבתנו נכד כ"ק מרן
אדמו"ר זצוק"ל הי"ד לנישואיו

להאברך היקר ר' דוד סאמפאן נ"י מלונדון תלמיד ישיבתנו דשם לנישואיו
להאברך היקר ר' חיים מיללער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר בנש"ק ר' יוסף יונה גבריאלי ווייסבלום נ"י תלמיד ישיבתנו
לנישואיו

להאברך היקר בנש"ק ר' יוסף יצחק הלברשטאם נ"י מאנטווערפען תלמיד
ישיבתנו לנישואיו

להאברך היקר ר' שלום אקסלער נ"י מלונדון תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' שמואל עמרם האפנער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
יעזור השית"ת שיזכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא
מתוך עושר ואושר מזל והרחבה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אלעזר ליפא גארטענהויז נ"י לאירוסים בנו הב' הח' הנעלה כמר
נפתלי צבי נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה זאב הכהן שפערן נ"י מלונדון חתנו של הרה"צ מוה"ר משה
סעעמפיל הי"ד לאירוסים בתו תחי'

להנה"ח מו"ה יחזקאל ריינהאלד נ"י ולחותנו הנה"ח מו"ה אברהם אכסעטפער
נ"י לאירוסים בתו נכדתו תחי'

להרב מו"ה יחיאל הלברשטאם שליט"א הרב מפאקשעוויץ נכד כ"ק מרן
אדמו"ר זצוק"ל הי"ד ולחותנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר אהרן טייטלבוים
שליט"א אבר"ק טשענסקאוויץ לאירוסים בתו נכדתו תחי'

להנה"ח מו"ה יצחק גרינצוויג נ"י לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה כמר מרדכי נ"י
 תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה מנחם סג"ל לנדא נ"י לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה כמר שמואל
 שמחה סג"ל נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנה"ח מו"ה פנחס צבי ציטראנענבוים נ"י לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה כמר
 חיים דוב נ"י
 להנה"ח מו"ה שמחה יוסף ווידער נ"י מבני ברק לאירוסיו נכדתו תחי'
 בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
 למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

Photocomposition by
ביר"ם, "שמחה גראפיק"
Simcha-Graphic Associates
 Typesetters and Publishers
 4914 - 13th Avenue — Brooklyn, N. Y. 11219
 Tel. (718) 854-4830

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאלער לשנה

בקאנאדע = 20 דאלער לשנה

בבעלגיע = 600 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 20 דאלער לשנה

בדואר אויר 30 דאלער לשנה

From:

KEREM SHLOMO
M.E.CH. of Bobov
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Address Correction Requested

Forwarding & Return Postage Guaranteed

(Please send P.S. form 3547)

MR.
MORDCHA GROSS
1226 49TH ST
BROOKLYN, NY 11219

516

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הנח"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב וצ"ל

קובץ מוקדש למלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחי"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

ניסן תשמ"ו

(פ"ו)

שנה ט' קונטרס ו'

יוצא לאור ע"י תלמידי
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ה לשביעי של פסח. . . . . כ"ק מרן ארומו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ז גליון הגש"פ עם פ' עבודת הגפן . . . . . הגאון מוה"ר יעקב מעמרין זצ"ל
ט ברין „קוקעריין" בחג הפסח . . . . . הגאון מוה"ר יצחק פאציפיקו אבר"ק וויניצא זצ"ל
יא בענין הנ"ל . . . . . הגאון מוה"ר רפאל ישראל קמחי מצפת זצ"ל
יב ברין מי שלא מכר חמצו . . . . . הגאון מוה"ר מיכאל בכרך ראבר"ק פראג זצ"ל
יג בענין הנ"ל . . . . . הגאון מוה"ר מאיר פישלס ראבר"ק פראג זצ"ל
יד במחלוקת ב"ה וב"ש כשיעור חמץ . . . . . הגאון בעל חתם סופר אבר"ק פ"ב זצ"ל
טז חמץ של נכרי אחרי הפסח . . . . . הגאון מוה"ר בצלאל רגשבורג מפראג זצ"ל
כ בסוגיא דכמאן ואכל מצה . . . . . הגאון מוה"ר רגאל פרויסטיץ ראבר"ק פ"ב זצ"ל
כג ברין חמץ בע"פ אחר חצות . . . . . הגאון מוה"ר יצחק מרדכי אבר"ק גרייניץ זצ"ל
כה תוכחת מוסר לביעור חמץ . . . . . הגה"ק מוה"ר מרדכי רוב מהארגסטייפל זצ"ל
כז ברין פ"ס אם נתחמץ . . . . . הגאון מוה"ר נחום פייגענבוים אבר"ק קר"ב זצ"ל

מדור אגרות קודש

לר מכתב מכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע. . . . .
לר ב' מכתבים מהגה"צ מוה"ר יצחק ישעי' הלברשטאם אבר"ק טשחויב זצ"ל הי"ד

מדור זכרון לאחרונים

לז בענין הפטרת שבת הגדול . . . . . הג"ר אליעזר חיים רייטש אבר"ק באניהאר ז"ל
לה ברין פ"ס בחמץ, ועור . . . . . הג"ר שלום מאסקאוויטש אבר"ק שאן ז"ל

מדור פלסול והלכה

מ ברין דגים המתגדלים בלא קשקשת . . . . . הרב מוה"ר אברהם רוד הורוויץ שליט"א
מה בענין כל שאינו בוא"ז? . . . . . הרב יהושע פיהרער נ"י

מדור תפארת כחורים

נ בסוגיא דאומרת ברילי . . . . . הב"י יוסף צבי קליין נ"י

עולת שבת בשבתו

נג ליקוטים ויקרים לשבתות ומועדים . . . . . המערכת

מדור תמיהות וישושים

נו הערות קצרות בענינים שונים . . . . .

מדור זכור ימות עולם

נח לקט ענינים שונים מכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע. . . . .

מדור תעודות וסמיכות

נט כתב „מורנו" . . . . . הגאון מוה"ר צבי הירש ברודא אבר"ק קיצע זצ"ל
נש כתב „חבר" . . . . . הגאון מוה"ר נחום טריביטש אבר"ק ניקלשבורג זצ"ל
סא מכתבים אל המערכת . . . . .
יא, ס צילומי כתבי קודש . . . . .
סו ברכות והודאות . . . . .

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

הרבני החסיד הנגיד הנכבד

קו"ה שלמה שמעון כמו"ה חיים גרינבוים ע"ה מבאכניע

גלב"ע

ביום כ"ו לחודש שבט שנת תשמ"ו לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,

מאיר חיים גרינבוים

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

האשה החשובה והצנועה

מרת בילא (שפילמאן) בת מו"ה יעקב יצחק בייגעל ע"ה

נפטרה בשם טוב

ביום ג' לחודש שבט שנת תרש"ם לפ"ק

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח על ידי,

בני משפחתה

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות

הנגיד הנכבד והמפואר

מו"ה חיים הכהן במו"ה ישראל הכהן ע"ה קעניגסבערג
נפטר בש"ט ביום ח' לחודש ניסן שנת תשל"ב לפ"ק

הנגיד הנכבד והמפואר

מו"ה יהושע זעליג הכהן במו"ה ישראל הכהן ע"ה קעניגסבערג
נפטר בש"ט בערב חג הפסח

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

ויהא זכרם ברוך

ברכת תורה

לידירנו האבך החשוב היקר והנעלה

מו"ה שמחה פינחס שטראהלי נ"י

שנרב סכום הגון להדפסת הקובץ

לרגל שמחת הכנס בנו לעול המצות בשטו"מ

הב' היניק וחכים

כמר יעקב קאפל נ"י

ויה"ר שלאילנא דברכא יתעביר לתפארת כל משפחתו.

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שביעי של פסח

איתא במדרש, ד' ימלוך לעולם ועד, למה, כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים. והוא תמוה. גם צריכים להבין כוונת הפסוק (נחמי' ט') ותתן אותות ומופתים בפרעה ובכל עבדיו וגו' ותעש לך שם כהיום הזה וגו', הלשון כהיום הזה לכוונת הכנה.

אמנם יתבאר בהקדם מש"כ המגיד מנאדרבורנא וצ"ל בספה"ק צמח ד' לצבי (פ' יתרו) עה"פ ויספר משה לחותנו את כל אשר עשה ד' לפרעה ולמצרים על אודות ישראל, דיתרו ה' סבר דהטובות אשר עשה לישראל ה' בשם אלקים רק שצדיקים מהפכים מדת הדין למדת הרחמים, ולכן אמר את כל אשר עשה אלקים והם הפכו למדה"ר, וז"ש כי הוציא ד' וגו', ומכות מצרים היו ע"י שם אלקים, על זה סיפר לו משה שלא כן הוא, אלא את כל אשר עשה הוי' לפרעה ולמצרים, ר"ל דאפי' מכות המצריים היו ע"י שם הוי', ולמה ה' כן, לזה אמר, על אודות ישראל, כדי שלא לעורר מרה"ד על ישראל שלא היו ראויים להינצל במדת הדין, לכן נעשו כל הנסים בשם הוי' אפי' מכות המצריים ע"י שהרשעים מהפכים מדה"ר למדה"ר, עכדה"ק.

והנה מש"כ דההנהגה בארץ מצרים היתה אז משם הוי' ב"ה, היינו כי שם הוי' כלול בו הכל, וגם שם הוי' פועל דין בעצם כמבואר באלשיך הק' בפ' בשלח עה"פ וידעו מצרים כי אני ד', עיי"ש. וביתר ביאור כתב כ"ק אא"ז הנה"ק מצאנו וי"ע בספה"ק דברי חיים בפ' האזינו עה"פ ראו עתה כי אני הוי' ואין אלקים עמדי, ע"ד דאיתא בזוה"ק פ' וארא עה"פ וידעת היום כי ד' הוא אלקים, פי' כמו היום דלית יום בלא לילה וכולו יום אחד, כן נמי ד' הוא אלקים, היינו מדת החסד והרחמים ומדת הנבירה המה אחד, והמה שמות הקדושים מאחד הפשוט, וכמבואר בספרי מוסר דהקב"ה נקרא יחיד מיוחד אחד, והיינו כשפועל חסדים וגבורות כאחד נקרא מיוחד, כמו שהי' ביציאת מצרים נגוף למצרים ורפא לישראל, שפעולה אחת עשתה חסד לזה וגבורה לזה. והנה כשהשי"ת עושה חסד נקרא ד' ככתיבתו וכשעושה רין נקרא אלקים לשון תקיף אבל הוא מפועל אחד הפשוט, וזה נוכל להתבונן ממקרי יום ולילה הגם שהם שני דברים אבל כולו יום אחד. וזהו, דאו עתה, התבוננו במקרה הזמן, ותראו שהוא כהתחברות עבר ועתיד כא', וממנו תוכלו להתבונן מעשה ד' שהחסד והגבורה כאחת והפועל האמיתי נקרא מיוחד, כי אני הוי' ואין אלקים עמדי, שבמקור הפשוט בכלל השם א' במקורו, עכדה"ק.

היוצא לנו מדבה"ק, כי ד' הוא האלקים, ומדת הרחמים ומדת הדין באים כאחד משם הוי' ב"ה, וכמו היום שיש בו שני הפכים דלית יומא בלא לילה, ובאמת כולו יום אחד, כן הוא בשם הוי' ב"ה שהוא יחיד ומיוחד, כי פועל גבורות ועושה חסדים כאחד.

ועפ"י שפיר מוכן כוונת הפסוק הנ"ל, ותתן אותות ומופתים בפרעה ובכל עבדיו וגו' ותעש לך שם כהיום הזה, והים בקעת לפנייהם ויעברו בתוך הים כיבשה ואת דורפיהם השלכת במצולות כמו אבן במים עזים. רבוה שהקב"ה הכה את המצריים ושבעם בים סוף ובאותו זמן בקע הים לפני ישראל והי' נגוף למצרים ורפא לישראל כאחד, ע"י ותעש לך שם כהיום הזה, שנתגלה לעין כל כי שם הוי' ב"ה ממשיך חסדים ופועל גבורות ביחר, כהיו"ם הזה, שיש בו שני הפכיים בנושא אחר, וכאמור.

ובדבר האמור אפשר לפרש הפסוק בפ' בשלח, ור' הולך לפנייהם יומם בעמור ענן לנחותם הדרך ולילה בעמור אש להאיר להם ללכת יומם ולילה. רנורע מה שאמרו חכמיו"ל במדרש (ב"ר פ' נ"א) כל מקום שנאמר ור', הוא ובית דינו. ולכאורה איזה מדת הדין היתה מתוחה כאן בעמור הענן ועמור האש. אמנם יש לומר דהפסוק בא לרמוז כאן על ענין הנ"ל, כי מדת הדין ומדת הרחמים כלולים יחד, ובאים כאחת משם הוי' ב"ה. רהנה בספר חוט המשולש הוכא בשם מהר"ש פרימו לפרש הפסוק (תהלים צ"ט) א-ל נושא היית להם ונוקם על עלילותם, על פי מה דכתיב ויסע עמור הענן מפניהם ויעמור מאחריהם ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל וגו', ואמרו חכמיו"ל שהיו המצריים זורקים חצים ואבני בליסטראות על ישראל, והענן הי' מקבלם, והחצים והאבנים חזרו לאחוריהם על המצריים שזרקו אותם, כטבע החץ והאבן הנשלך על הקיר, שחוזר לאחוריו. נמצא שעמור הענן הי' בו תדתי לטיבותא, להציל את ישראל, ולהרוג את המצריים. וזשה"כ, א-ל נושא היית להם, פי' בעמור הענן עצמו שבו היית נושא את ישראל כמאה"כ ואשא אתכם על כנפי נשרים, באותו הענן, ונוקם על עלילותם, היינו על המצריים, ורפח"ח. הרי רהענן מורה על ענין הנ"ל איך מרה"ר כלולה במרה"ר.

וזהו שאמר הכתוב, ור' הולך לפנייהם יומם בעמור הענן, רבאמת הי' הולך לפנייהם רק שם הוי' ב"ה, שם החסד והרחמים, רק שבאותו זמן נתאחרו הוא ובית דינו, כדברי המדרש הנ"ל, לנקום במצרים, וממשיך הכתוב, לנחותם הדרך, כלו' להורות את ישראל דרך ר', שירעו בכל הרורות כי פועל הטוב והרע אחד הוא, והכל בא משם הוי' ב"ה שהוא שם הרחמים, להאיר להם ללכת יומם ולילה, שיאירו עיניהם להבין ולהשכיל דשם הוי' ב"ה הוא כרמיון יום ולילה שהם ביחד יום אחד, כן מדת החסד ומדת הגבורה אחת היא, וכמבואר בספה"ק דברי חיים הנ"ל.

ובזה יתיישב מה שדקדק בספה"ק אורח לחיים עה"פ וירא ישראל את היר הגדולה אשר עשה ר' במצרים, והקשה הלא יד הגדולה הוא חסדים, ובמצרים עשה בהם דינים הנקרא יד החזקה כמש"כ כי ביד חזקה הוציאך ר' ממצרים. ולהנ"ל י"ל שבא הכתוב לרמוז כי מדת הדין היתה אז נ"כ מימינו הגדולה ית"ש, כי הגבורות שנעשו אז במצרים באו ממקור החסד והרחמים כמבואר לעיל בשם ס' צמח ר' לצבי, ולכך אמר וירא ישראל את היר הגדול"ה. ויתכן שעל זה כווננו בנ"י באמרם בשירת הים, ר' איש מלחמה ר' שמו, דהמלחמה שעשה הקב"ה במצרים, היתה על ירי שמו הוי' ב"ה, שם החסד והרחמים.

ומעתה נבוא לביאור דברי המדרש הנ"ל, ר' ימלוך לעולם ועד, למה, כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים ונו', כוונת המדרש, שבני ישראל אמרו בשירת הים ר' ימלוך לעולם ועד, להורות שהעולם מתנהג תמיד ע"י שם הוי' ב"ה, כי גם מדת הדין כלולה במדת החסד, ומקשה המדרש למה, פי' למה אמרו כן, ואיך ידעו שזהו מדתו ית"ש לכלול הנבירות במדת החסד, לזה אמר, כי בא סוס פרעה ונו', תיבת כי יתכן לפרשו מלשון כאשר, כל' שראו כי כאשר בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים וישב עליהם את מי הים, ונעשו נבירות נוראות במצדיים, ובאותו העת, ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים, היינו חסד ורחמים על ישראל, וכמו שכ' שם בתרגום יב"ע, שמצאו בני' בתחתית הים אילני פירות ומגדים טובים ומתוקים, מזה השכילו לדעת, כי ר' ימלוך לעולם ועד, ומדת הדין כלולה במדת הרחמים, וכמאה"כ הנ"ל ראו עתה כי אני הוא ואין אלקים עמדי.

גליון הגדה של פסח עם פי' עבודת הגפן

מהגאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל¹⁾

(דף י' ע"א) חידושי הבדלה. — כתב בלחם משנה שיש לברך על הבשמים במוצאי י"ט כדעת המרדכי, וי"ל לנהוג כן ^א שהרי לא מכנים עצמו בברכה לבטלה דהא נהנה מריח, דרשות ביד כל אדם להריח בכל עת ובכל שעה ולברך עליו, א"כ אין בזה [איסור] שיריח ויהא יוצא נמי אליבא דהמרדכי, ותמחני מה שלא ראיתי נוהגין כן.

נ.ב. אבל מכנים עצמו להפסק בין ברכת היין לשתי' בחנם אם מסדרה על הכוס, אכן שלא על הכוס א"צ למימרא, אף בחול מי ימחה מלברוכי אריחא.

(דף י"ב ע"ב) דיני ארבע כוסות. — המטה משה סימן תרכ"ג כתב הא דלא מברכין אקב"ו לשותות ד' כוסות ^א משום שהם מופסקים, ועוד האיך יברך אקב"ו לשותות ד' כוסות כלילה הזה, והלא שנים מהם קידוש וברכת המזון מחוייבים בשאר י"ט נמי, לכן באמת מטעם הנ"ל, מאחר שיש בו כוס של קידוש שמברכין נמי בשאר י"ט, ומופסקין, אין מברכין אקב"ו על ד' כוסות ודו"ק. נ.ב. תקיעה תוכיח שאם שמע ט' תקיעות כמ' שעות יצא, גם הטעם השני אינו טעם, דהא מ"מ חייבים בהו האידנא, אטו משום דאית מינייהו דחייבא

(1) דאה אודותיו בכר"ש שנה ג' קונס' ז' עמוד ט'. — הגדה של פסח עם פירוש עבודת הגפן (הכולל חידושי דינים ודרושים) נדפס באופנבאך בשנת תפ"ב לפ"ק. — טופס מהגדה הנ"ל עם הנהגותיו של הגאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל בכתי"ק, מונח באוצר הספרים, "ראזענמאלינא" בעיר אמשטדראם, והגיע אלינו הצילום מאת ידידנו האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה יודל ליכטנשטיין נ"י מאנטווערפן. הוד והודר פעלו וצדקתו עומדת לעד. (אחת מן ההנהגות היתה משושמשת מאד, לכן חסרים בו כמה תיבות, והעמדנו במקומן נקודות).

דירתו טפי, משום [הכי] גרע מצד רחובה כפולה היא, ותקשה נמי אקידוש גופי' וכן על ההבדלה, מ"ט לא מברכין שצונו לקדש על היין בכניסתו, וכן ביציאתו, אלא מאי איכא למימר, כיון דתקיננו לי' ברכת קידוש והבדלה הוי כברכת המצוה, ה"נ הא תקינו למימד עליהו האגדה, וברכת אשר גאלנו, והלל, וברכת השיר, וזה פשוט וברור, שברכות הללו במקום ברכת המצות הן, במצות הללו שמרבדיהם.

(דף ט"ו ע"א) על הפוסקא כהא לחמא עניא. — להרמב"ם שמונה יציאת מצרים למצות עשה בין תרי"ג מצות, קשה למה ❧ לא מברכין.

נ.ב. נ"ל פשוט משום שאין בו מעשה, וה"ט דק"ש ותפלה ובהמ"ז ודכוותייהו, והא דמברכין אהלל ומגילה, משום שנאמרין גם בלי מצוה בדרך קריאת תהלים וכתובים, לפיכך הוצרך לקבוע להם ברכה מיוחדת [על] קריאתן ... דאל"כ לא היתה מצותן ניכר, וכה"ג ודאי עקימת שפתיו הוי מעשה ...

(דף י"ז ע"א) על הפוסקא עבדים היינו. — מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים וכו', איכא למידק ❧ למה לא מברכין עליו.

נ.ב. עמש"ל, זו אינה כלום, כיון דבלי הבן מי איתא למצוה, דלא כתיב אלא והגדת לבנך, אע"ג דמרברי סופדים שישאל גם לעצמו, והא למה זה דומה, ללומד עם בנו תורה, וכי יברך שצונו ללמוד את הבן.

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידינו

הרב מו"ה אהרן יעקב בראנדווין שליט"א רב דקהל סטרעטין
בהלקח מאתו אמו הרבנית ע"ה

* * *

הנה"ח מו"ה יעקב צבי קלאנסבאלד נ"י מבני ברק
בהלקח מאתו אשתו ע"ה

* * *

הנה"ח מו"ה דוד גדלי' העכט נ"י מבני ברק
בהלקח מאתו אחותו ע"ה

* * *

האברך היקר והנעלה מו"ה אהרן הלוי עלבוים נ"י
בהלקח מאתו אביו ע"ה

* * *

הב' היקר והנעלה כמר דוד מארקוש נ"י
בהלקח מאתו אביו ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
ובלע המות לנצח, אכיר"ר.

בדין „קוקעריין“ בחג הפסח

מהגאון מוה"ר יצחק פאציפיקו אבד"ק וויניציאה זצ"ל¹⁾

כ"ה.

שאלה. מעשה שהיה שמצאו בפסח בתרנגולת מבושלת גרעין מפרומינסון, ונסתפק השואל לאסור ממה שכתב בתשובות הלכות קמנות סי' קי"ב שאין אנו בקיאים בחמשה מינים, ורעתי היה להתיר מאחר שגרעין זה מקרוב בא לא שערוהו אבותינו, והוא מן הנמנע שיהיה מן הה' מינים ראנן בקיאים בהם ובשמותיהם, ואם לריריה נסתפק, לן ברור מילתא כשמש בצהרים, ופוק חזי מאן עמא רבר, ראינאם נזהרים כשנותנין לתרנגולים פרומינסון לאכול בפסח שלא להשליכם במקום לח שיכואו לירי חימוץ, אשר על כן יורוני מורי ורבותי להלכה איך יתנהגו מכאן ולהבא, ושכרם יהיה להם מן השמים.

תשובה. הן קול חרש תחת השמש שמעה אזנינו ותבן לו מהך שאלתא דלעיל שגרעין פרומינסון שנמצא בתבשיל תוך הפסח הרי זה אוסר התבשיל והכלים מטעמא דאין אנו בקיאים בחמשת מיני דגן שכתבו חז"ל שמתחמצין, ואם כן היא הנותנת לאסור מספק באיסור חמור כמוהו, ולא כן הדבר אצלינו, כי גברא רבא חזינן, טעמא לא רבא ולא קלה קא חזינן, דמאן קאמר ליה לרב בעל הלכות קמנות דלא בקיאינן בהם ובשמותיהם, והרי חטה שעורה וכוסמת מימות משה רבינו הכל הכירו בהם, ושבותל שועל ושיפון אפילו תינוקת של בית רבן מכירים בהם, ונער יכתבם. ואיך יתכן שיתערב גרעין של חטה או שעורה וכו' הגדלים בשבותל עם פרומינסון, הגדל בקנים הגבוהים מן הארץ הרבה, וגם כי שמו אשר יקרא לו הוא פרומינסון ובלשון איטאליא ר"ל חטה עבה, לא על זה נאמר שהוא ממין חטה, כי לא ראי זה כראי זה, לא בכמותו, ולא באיכותו, לא בטעמו, ולא בממשו, ולא במדאחו, אלא הכי יקרא משום שהגרעין הוא עב ולא מפני שהוא ממינו.

זאת ועוד, כי ראה ראינו בבית מעלת הרבנים המובהקים בני אכזה גר"ו אשר יש להם חדר אשר בו ימצא האדם כל דבר נחמד למראה וטוב לעיון הנקרא גאלאריא²⁾, וביניהם תיבה קטנה אשר יש להם חמשה גדרים, ותוך כל א' מהם יש מין ממיני חמשה דגן שמנו חכמים, וגרעין פרומינסון לא בא בתוכם, ומעולם לא ראינו ולא שמענו מי שנהג איסור לקיימו בפסח להאכילו לעופות כמו שעושיין

1) הוא בנו של מו"ה אשר פאציפיקו. שימש שנים רבות כאבד"ק וויניציאה. חיבר ספר שו"ת משפט שלום, ולא נרפס. ב' מתשובותיו נרפסו בשו"ת שמש צרקה, ותשובה אחת ממנו נרפסה בס' פחד יצחק (ערך מומר). גם נרפס ממנו שיר במחזור עם פי' הדרת קודש. — נפטר בליל מוש"ק י"ג ימים לחודש ניסן שנת תק"ו לפ"ק.

תשובה זו והבאה אחרת הניעה לירינו מאת ירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד כש"ת מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. ישא ברכה מאת ר'. — ובעיקר דברי התשובה ראוי לעיין גם בתשובתו של הגאון מוה"ר מנשה יהושע פארווה ממורינא, שנרפסה בכר"ש שנה ב' קונס' ו' עמוד י"א.

משאר מיני קטנית, ובהרבה עיירות קורין לקטנית זה סורג"ו תורק"ו או סורג"ו זאל"ו כמו שקורין למין אחר שאין דומה לו כלל והוא אדום הנקרא סורג"ו רוס"ו, וא"כ מה לתבן את הבר, זה קטנית יקרא ולא דגן, ואילו היה כדברי בעל הלכות קטנות לא הוו משתמטי כל הפוסקים מלומר דבר זה, ולומר גם כן דאין אנו בקיאים בחמשת מיני דגן, דאם כן באתרא דליכא חטה או שעורה הניכרים לכל, יעשו מצה שמורה אפילו בקטנית, כיון שלא הוברר להם מהו כוסמין שכולת שועל ושיפון, ומתניתין סתמא קא תנינן אלו דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בחטין בשעורים ככוסמין בשכולת שועל ושיפון, אבל בשאר המינים אין יוצאין בהם לפי שאינם באים לידי חימוץ אלא לידי סרחון, ואנחנו לא נדע למה זה מהרו שכחו בני ישראל חמשת מיני דגן שיוצאים בהם ידי חובת מצה בפסח, ולא שכחו חמשת מיני ירקות דתנן שיוצאין בהן ידי חובת מרור, ועוד למה זה שכחו, וכי דבר עיון הוא זה שמתוך אורך הגלות השכחה מצויה בו, והרי הדב ברסנורה במשנה ראשונה של כלאים פירש מהו כוסמין שכולת שועל ושיפון, ועוד משכולת שועל נתן טעם לשמו, וכל עובדי אדמה גדולים וקטנים בקיאים בהן, ולמה זה נעשה עצמינו כבוערים בעם לאפושי איסורא מדעתן ודלא כדעת חז"ל, כי רי והותר מה שאסרו הם בענין חמץ בפסח שהספרים מלאים, והמחבר זה בא לחוסף עליהם בטעמא דלא מסתברא, ואחת יהגה חכו של השואל כענין שהוא מן הדברים שיאמר בהם ראה זה חדש הוא ולא היו כבר לעולמים שהיו מלפנינו, וא"כ אין וודאי ענין לפעות בזה, דאי אמדינן הכי צריכין אנו למימר גם כן בכל שאר מיני קטנית דרילמא מין דגן הוא, ואין לדבר סוף, ומה שכתב שם שקורין כאן פרומינטו"ן למה שקורין בארץ ישמעאל דוב"א, ונוהגין בו איסור, אין לנו עסק בנסתרות אלו, אנחנו שאלנו את פי אנשים של צורה אשר באו מהתם להכא, ואמרו לנו כי לא דומים בדומים יגעו, ולא ראי זה כראי זה, ובר מהני טעמא נימא דזו חומרא דחומרא דלא איתמרא משום מדרשא, דאפילו האורז הנקרא ריז"ו שלרבי יוחנן בן נורי קראו חמץ גמור, כיון שחבריו רבו עליו ויפסק הלכה כוותיהו כל בני ישראל הדרים בארץ ישמעאל אוכלין אותו, וגם כי בארצות אשכנז ופולין ואיטאליא נהגו בו איסור, עם כל זה מנהגא בעלמא יקרא, וחומרא דלאו מקו הדין הוא, כמו שהחמירו ג"כ בכל מיני קטנית, ובהדיא הובא היתרן בגמ' ובפוסקים, אכן בנרעין קטנית שנמצא כתבשיל תוך הפסח, אפילו המחמירים דמחמירים כחא דהיתרא עדיף להם, ואין גם א' שיאסור אותו, וא"כ נרעין פרומינטו"ן שאין שום ספק שקטנית הוא לא יאסר לא התבשיל ולא הכלים, אלא נוסלין ומשליכין אותו לחוץ, ודין זה זיל קרי ב' רב הוא, והאריכות בו ללא תועלת, ולעולם ילמד לתלמידו בלשון קצרה למדונו רבותינו הקדושים, ותן לחכם ויחכם עוד כתיב.

נאם וזעירא דמן חברייא, המכתיב וחותם פה ויניציאה בשם מעלת רבני הישיבה הכללית יר"ת, בסדר לפרוש להם על פי ה', שנת והאכלתיך (תצ"ב) נחלת יעקב איבך לפ"ק.

יצחק בלא"א אשר מאציפיקו זלח"ה

מהגאון מוה"ר רפאל ישראל קמחי דיין בעיה"ק צפת זצ"ל¹⁾

כה רבדי הטרוד, בילדי הזמן בוגר, לא נתנוני השב רוחי, שלוח ומורשה
ע"ה"ק צפת תובב"א, ועובר עבודתה בכל כחי, והוא,

הצעיר רפאל ישראל קמחי ס"ט

(1) נולד בקושטא לאביו מו"ה יוסף קמחי. חי' תלמיד מובהק להגאון מוה"ר חיים אלפאנדרי אבד"ק קושטא. מקושטא נסע לאה"ק ונתיישב בעיה"ק צפת. כמה פעמים נסע לחו"ל כשר"ר עבור תושבי צפת. נרפס ממנו ס' עבודת ישראל על סדר עבודת יוהכ"פ, ורח"הו"א כותב בספרו שם הגדולים שראה ממנו כת"י ס' עינו ישראל פי' על הסמ"ק. גם נרפסה ממנו תשובה בשו"ת מים רבים ח"ב יו"ד סי' נ"ר. נפטר בשנת תצ"ה בערך בחיותו בדרך שליחותו.

[illegible]

בדין מי שאינו יכול למכור חמצו מחמת אונם מהגאון מוה"ר מיכאל בכרך ראב"ד קפראג זצ"ל⁽¹⁾

שר התורה, ארי שבחבורה, אספקלרי' המאירה, בוצינא רנהורא,
ראוי ששכינה עליו שורה, אי זכאי ררא, ה"ה ארמ"ו הרב המאה"ג
הגאון המפורסם, שמו לכבוד ולתפארת מוה"ר מאיר רב"ד נר"ו.

מאפס הפנאי הוכרחתי לקצר בתארים הראוי' לו, אמנם שאלה א' יש לי
לשאל זוטרתיו לגבי רירי' ורבתא לרירי, וזהו, נשאלתי ראובן חוליך יי"ש למרינה,
ובבואו לשער העיר שאלו השומרים על כתב וחותם המוכסין לירע אם פרע המכס
כחק המלך, ובהראותו הכתב אשתכח שקרא, שהי' מזויף מתוכו, ותפסו להי"ש
ונתנו בבית המוכסן, ועורנו שם עד היום, וגם לראובן נתנו בבית הסהר עד גמר
רין, ועפ"י רבני המוכסן וכל העומדים על משמר המכס מאת המלכות יר"ה כולם
כא' יגידון שאין לראובן שום תקוה שיוחזר לו הי"ש, ואולי יקנסנו עוד לשלם
מביתו עפ"י רינא רמלכותא, וכעת ביקש ראובן לרעת כרת מה לעשות בחג
הפסח הממששים ובאים ע"ל [= עלינו לטובה] עם הי"ש, אם צריך למוכרו
כיון שעריין לא נגמר רינו של הי"ש והוי עריין ברשות ישראל לעבור בב"י וב"י,
או רלמא כיון שבוראי שוב לא יוחזר לו הי"ש כפי דברי יושבי מרין המכס, ואין
בירו להוציאו אחרי שאין לו התנצלות ואמתלא על הי"ש, שוב אינו עובר עליו,
ואת"ל שעריין ברשותו הוא וצריך למוכרו, איך יכול למוכרו כיון שהוא מונח
בבית המוכסן ואינו ברשותו, וגם אין לו מי שיקח ממנו, ואף אם יקרה מי שיקחו
ממנו במה יזכה הנכרי הקונה בהי"ש, באיזה מן ררכי הקנייה, רלא שייך חכא לא
משיכה ולא הגבהה ולא שכירות מקום⁽²⁾.

והנה לכאורה עלה על רעיוני שאין ראובן צריך למכור הי"ש, ואינו עובר על
ב"י, וראי' ממ"ש הרא"ש רפ"ק רפסחים ריש מן הגאונים שאמרו ישראל
שהפקיד חמצו אצל נכרי או אצל ישראל חברו וקבל הנפקר אחריות, שאין
המפקיד חייב לבערו, ואע"פ שהוא שלו, כיון שאינו ברשותו, והביאו ראי'
מהמכילתא יעו"ש, וא"כ בנ"ד וודאי רלא גרע מפיקדון, ואדרבא דהכא עדיף
דבפיקדון כישתבענו ישראל מהנפקר יתנונו לו, ואפ"ה אינו עובר עליו, (ובאמת
קשה לי מהא אמ"ש המ"א בשם הר"ן סי' תמ"א סק"ג יעו"ש) כ"ש הכא שאם
יתבענו ראובן מהמוכסן לא יתנונו, וגם כפי דברי המוכסנים שוב לא יוחזר לו כלל,
כ"ש שאינו עובר עליו, ואף לרעת רבינו יונה והרא"ש שם שחולקי' אהגאונים,
וכוותי' פסק המור והש"ע ס"ס ת"מ, היינו מטעמא דכ' הרא"ש וז"ל, דאעפ"י
שהנפקר קבל עליו אחריות מ"מ עיקר הממון של בעלים הוא, וכיון שהשאיילו
נכרי ביתו לשמירת ממונו קרינא ב"י ביתו, עכ"ל, ומה שנראה שהוצרך לזה הוא

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ז' קונט' י' עמוד ט"ז. — הועתק מכת"ק המונח
באוצר „כנסת ישראל" של ידידנו הנכבד הרבני הנגיד הרגול והמרומם מו"ה ישראל
שטערן נ"י מלונדון יע"א. יתברך ממעון הברכה בשפע רב והצלחה.
(2) עיין שו"ת אבני צדק חאו"ח סי' נ"ח.

לאפוקי מרעת הגאונים דרייקו מרתיב בתיכם, מה ביתך ברשותך כו', לזה כ' דגם זה מיקרי ביתך, א"כ בנ"ד שלא הפקירו אצל המוכסן מעולם, ולא שייך לומר שהמוכסן השאיל לו ביתו לשמירת ממונו, שהרי כשתפסו הי"ש על דעת ליקחו ממנו בקנס עפ"י דינא דמלכותא לקחו ממנו, וא"כ מעולם לא השאיל לו המוכסן ביתו, וגם עיקר הממון שוב אינו שלו אחרי שלא יוחזר לו כלל, אף דעדיין לא נגמר דינו, וזה נרע מהטמנה, דמעמינן מלא ימצא, לפי שיוכל לבא לידי מציאה, משא"כ הכא, וגם הפד"ח סס"י ת"מ העלה רבעי תדווייהו לעבור עליו, שיהי' שלו וברשותו, ואע"ג דמסיק שם דמרבנן אפי' בחדא מינייהו חייב לבקר, מ"מ הא סיים שם שאם הוא בעיר אחרת שאין מצוי בידו לבקרו, אפילו ביטול א"צ, יעוי"ש, וה"ה הכא דלא אפשר, אמנם קשה להקל כל כך כיון דבקל יכול לבטל. ועוד נלע"ד דיפקירנו בפני עדים ולא חיישינן בזה להערמה, כמ"ש בס' שכה"ג הביאו הפד"ח ס' תמ"ח, אע"ג דהוא ז"ל משיג עליו וכ' דחיישינן להערמה, מ"מ בנ"ד דא"א למוכרו כדינו אנוס הוא ולא מחמדו' ב"י כולי האי, וכן מצאתי בס' ח"י ס' תמ"ח שכ' דכל היכא שיש אונס גמור במכירה דסני בהפקירו בפני עדים ומותר בהנאה אחר הפסח, ומכ"ש בנ"ד דאינו אלא להפקיע איסור ב"י וב"י רק קודם גמר דין, והנה יורנו אדמ"ו הרב הגאון נר"ו ההטבתי לראות, או כרת מה לעשות, להשיב שואלי דבר, ומן השמים יוסיפו לו שלום וחיים, ויזכה לראות בנחמות ציון וירושלים, ויראנו נפלאות כימי צאתינו ממצרים. הכ"ד, תלמידו הצעיר מיכאל

תשובת הגאון מזה"ר מאיר בומסלא ראבד"ק פראג זצ"ל⁽³⁾

הגם שאיני מופנה מכל צד כידוע לכל, דעתי נוטה לדבריו האחרונים באופן שיפקירנו בפני ב"ד של שלשה, ובזה נראה שיצא לכל הדיעות.

מאיר ב'

ואם יש שעת הכושר למכ"ת מה טוב שילך בעצמו אל מ"ו הגאון נר"ו⁽⁴⁾, ושם יפקירנו, שהגאון נר"ו יצטרף עוד שנים אליו כנ"ל.

(3) תשובה זו כתב בסוף גליון השאלה. — ראה אודותיו בכר"ש שנה א' קונס' ב'

עמוד מ'.

(4) הוא הגאון בעל נודע ביהורה אבד"ק פראג זצ"ל.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אנרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

במחלוקת ב"ה וב"ש בשיעור חמץ

מהגאון בעל חתם סופר זצ"ל⁽¹⁾

בעזה"י. מה שחנני חי"ת מתני' ריש מכילתין דביצה.

בית שמאי אומרים שאור בכזית כו'. יש לעיין למאי נפקא מני', הא קי"ל חצי שיעור אסור מן התורה, ולדעת כמה פוסקים הוא הדין חצי שיעור רבל יראה, עמ"ש בזה בחירושי למס' פסחים בסוגיא רחוקי', ועוד דהא מדרבנן אסור מיהת לב"ע, ואי ללקות עליו הא החליטו תוס' בפסחים בדוכתא טובא דאין לוקין על לאו רבל יראה, והוא ממשמעות הש"ס פסחים צ"ה ע"א ע"ש⁽²⁾. ולא ידעתי בזה שום נפקותא כי אם לענין המוצא חמץ במועד אי שרי לבערו ב"ט או כופה עליו כלי, רבשיעור שלם המקיים עשה דתשבותו מבערו ב"ט, משא"כ אי ליכא שיעורא אסור לבערו ב"ט, ועיי' היטב במג"א סי' תמ"ו באריכות, אלא דלפ"ז ה"ל ב"ש לחומרא ראי אין החמץ גדול ככותבת אסור לו לבערו ב"ט, משא"כ לב"ה אפי' בכזית מותר לבערו ב"ט, ויש לדחוק אדרבא הו"ל חומרא לב"ה רחייב לבערו ב"ט, וכל זה דוחק.

ועוד י"ל דנפקא מני' לענין הוצאת שבת רשיעורי' בכנורגרת וקי"ל דהמוציא אלילים ומשמשיהם בכל שהן שכן מוציאים לגנוזי⁽³⁾, וא"כ ה"נ שיעורי' רחמין למר אחשבי' תורה ככותבת ולמר בכזית להמוציא בשבת שבתוך [המועד].

(1) הועתק מעצם כתי"ק בחירושי על מס' ביצה מהרורא קמא שכתב בדדעוניץ שנת תקנ"ה לפ"ק, המונח באוסף „כנסת ישראל" של ידידנו הרבני הנגיד הנכבד המפורסם מו"ה ישראל שטערן נ"י מלונדון, המתכוון להעלות על מכבש הדפוס בקרוב אי"ה את כל החיבור עמ"ס ביצה, כדי לזכות את הרבים. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

(2) בחירושי חת"ס על מס' ביצה (משנת תקצ"ט) ברף ז' ע"ב הביא קושיא זו בשם הקדמונים, ומלשונו כאן נראה שמקשה הקושיא מעצמו, ובאמת היא קושיית הצ"ח בחירושי לביצה דף ז', והפני יהושע בחירושי לביצה דף ז', והשאנת ארי' בסוף סי' פ"א, ובאור חדש על מס' פסחים בסוף הספר (ד"ה וברוך השלישי) הביא שכן הקשה לו הגאון ר' מאיר פוזנר בעל בית מאיר, כשנפגשו יחד בעיר פפ"א.

ובעיקר הקושיא, אולי יש לתרץ, עפ"מש"כ הגאון מראנימשהו בספרו צפנת פענח בהל' מאכלות אסורות פ"ג ה"ו, דהך ריגא רחצי שיעור אסור מה"ת, הוא רק ברבר שהי' בו מתחלה שיעור שלם ואח"כ נתמעט, ולא ברבר שלא הי' בו שיעור מעולם, יעווי"ש. וכבר קדמו בחירוש זה בשו"ת מהר"י מינץ סי' ט"ו, לפי הכנת קצת אחרונים (עיין שו"ת שואל ומשיב מהרורא תליתאי ח"ב סי' ר"ב, וברעת תורה על הלי' פריפות סי' מ"א אות ט"ו, ובס' מנחת סולת מצוה צ"ב ר"ה והנה מה), ועיין בס' ילקוט הגרשוני על סדר אותיות א"ב בקונטרס אחרון (דף ג"א פור ב') שהביא כן בשם הגאון בעל יריעות שלמה. ולפי"ז שפיר י"ל דמחלוקת ב"ה וב"ש מיירי בגוונא דלא הי' מעולם בחתיכת חמץ זו יותר ממה שיש בה עכשיו, דאו לא שייך בה דין חצי שיעור אסור מה"ת, ושפיר איכא נפק"מ ביניהם לענין איסור. (ואף דבצפנת פענח שם מבואר דבאיסור התלוי בזמן לא בעי שיהי' בו בתחילה שיעור שלם, וא"כ כאן ראיידינן בחמץ שהוא איסור התלוי בזמן, לא שייך חילוק הנ"ל, אבל הרי הגאון בעל יריעות שלמה הנ"ל, מחלק כן לענין חמץ, יעווי"ש).

(3) עיין במס' שבת דף צ' ע"א, וצ"ע.

א"נ לענין בצק שבסדקי עריכה שאם יש כזית במקום אחד חייב לבער, ואי לא הכי בטל לגבי כלי, ולב"ש בככותבת דוקא, והוא נכון יותר מכל הנ"ל. — א"נ נפקא מני' לקובדו בין רשעים גמורים דעבר אלאו לב"ש בככותבת ולב"ה בכזית, עיי' ש"ס דיבמות ל"ג ע"ב.

והיותר נכון בכל זה, דעת הרמב"ם פ"א מהל' חמץ ומצה הל' ג' דהקונה חמץ בפסח לוקה משום כל יראה וא"כ אתיא פלוגתייהו כפשוטו לשיעורדי', למד לוקה בקונה חמץ בככותבת, ולמד בכזית. אלא דמ"מ קשה אמאי תני' גבי קולי ב"ש וחומרי ב"ה, הא לענין לבערו ב"ט ה"ל חומרא לב"ש וקולא לב"ה כנ"ל, ודוחק לומר כי אתשיל לענין שיעורדי' אתשיל, עיי' בחולין נ"ב ע"ב, אדרבא מסדור הש"ס משמע דלענין י"ט אתשיל, וא"כ לענין י"ט ה"ל ב"ש לחומרא, וי"ל גם מזה הוכחה לשיטת הרמב"ם פ"ג מהל' חמץ ומצה הל' ח' דבמוצא חמץ בביתו ב"ט אפי' לא בטלו אסור לבערו ב"ט וס"ל דלעולם לא דחי' איסור י"ט משום עשה דתשבותו, וע"ש בב"מ באריכות, וא"כ לא נפקא הכא חומרא כלל לענין ביעור ב"ט דלעולם אסור לבערו ב"ט.

ובזה יתיישב לן מ"ט סדרו רבי הכא בין בבא דביצה שנולדה ב"ט, להשוחט, אע"ג דביצה והשוחט שייכי טפי אהדדי דתדווייהו ב"ט ממש איירי, ופלוגתא דשאור בכזית שייך נמי בכה"מ של פסח, והא"ש, דאיכא למימר הטעם דאסור לבער חמץ ב"ט אפי' בשלא בטלו, ואפי' שיעור דאורייתא, מטעם שכתבו תוס' כתובות ד' ע"א ד"ה מתוך, משום שהוא מוקצה לטלטל ועובר אאיסור מוקצה טרם שיקיים תשבותו, עיי' במג"א הנ"ל. והשתא אתי שפיר דרבי נקט בתחילה לישנא דתאכל, ולא נקט ב"ש מתיר, להורות דאפי' באכילה מתיר ב"ש. ואגב נקט לב"ה לא תאכל כמ"ש תוס', אלא שלא נבוא לשעות בדברי ב"ה דבאכילה אסרי ולא בטלטול, לכן סמכו ענין לו פלוגתא שאור בכזית ושהיא ג"כ מקולי ב"ש, וקשה הא אדרבא לענין י"ט ה"ל ב"ש לחומרא וב"ה לקולא, ועכצ"ל דאין כאן קולא לב"ה, לדידי' נמי אסור לבער ב"ט משום טלטול, וע"כ ב"ה בטלטול נמי אסור מוקצה, וליכא למטעי מירי.

ויש להמתיק זה בלשון התוס', לא שייך הכא מירי, פי' בין בבא דביצה ובבא דהשוחט, אלא משום דבעי למיתני תלת מילי דב"ש לקולא גבי י"ט, הכולנה שיהי' ב"ט תלתא פלוגתא, והיינו מוקצה דאכילה, וטלטול, ודהשוחט, וה"ל תלת גבי י"ט, מלבד הך דשאור בכזית דלא שייך גבי י"ט מירי. והשתא אתי שפיר דרש"י לא פי' כן, דלטעמי' אזל, שכ' תאכל בו כיום, וכתבתי לעיל שכוונתו ליישב קושיית תוס' דאוסרים משמע לעולם, ולית לי' לרש"י מ"ש תוס', דתאכל ולא תאכל לא משתמע מני' טלטול, ולא הוצרך לכל זה. — כל זה כתבתי רק לחדודי כי לא נחתי רש"י ותוס' לכל מ"ש, והארכנו עוד בפלפול הישיבה, ואין להאריך כאן יותר.

בדין חמץ של נכרי אחר הפסח

מהגאון מוה"ר בצלאל רנשבורג מפראג זצ"ל¹⁾

בעה"י. את זה חידשתי לפסח תקע"ט.

הרמב"ם פ"א מהל' חמץ ומצה הלכה ר' פסק חמץ שעבר עליה הפסח אסור בהנ"י לעולם, ודבר זה קנס הוא כו' מפני שעבר על ב"י וכו' אסרוהו אפילו בשוגג או באונס, כרי שלא יניח אדם חמץ בפסח ברשותו בפסח כרי שיהנה בו עכ"ל, והכ"מ בשם הר"ן הביא שאם לא עבר עליה לא מדאורייתא ולא מדרבנן כגון ששכחו ואחר הפסח מצאו מותר כו' עכ"ל, ויעויין בה"ה שם. ובפר"ח סי' תמ"ח, ובחק יעקב שם נטרחו לתת טעמא לפסק הרמב"ם, דבאמת לשון הנמרא דף כ"ט ע"א משמע רק הואיל ועבר עליה בכל יראה, אבל האמת יעשה דרכו בטעם הרמב"ם, משום דקנסו שונג אטו מזיד, וכן כתב הרב בעל חמד משה סי' תמ"ח ס"ק ב' והוסיף ראייה רכן משמעות לשון הרמב"ם שכתב האי טעמא דכרי שלא יניח אדם חמץ בפסח כו', אחר שכתב אפילו בשוגג כו', ומקורם ה"ל לכתוב זה, אחר שכתב מפני שעבר על ב"י וב"י כו', אלא דהתם נתן טעם על מזיד, והכא בא ליתן טעם על שונג, לכן כתב כרי שלא יניח כו', ר"ל שיניח במזיד ויאמר שונג הייתי, ודברי טעם הן, אלא שהקשה כיון דמזיד נופי' גזירה הוא, למה נקנס שונג, והוי כעין גזירה לגזירה, ונרחק לתרץ דהרא גזירה היא, דאי לא הא לא מתקיים אידך עכ"ל, ולענ"ד עדיין צריך ביאור איה איפוא מצא הרמב"ם הוכחה בגמרא לקנס בזה שונג אטו מזיד, ואי סברא דנפשי' הוא, הל"ל ויראה לי.

ולפענ"ד י"ל דהרמב"ם יש לו הוכחה ברורה לזה מן הש"ס, דהנה קיי"ל בש"ע סי' תמ"ח סעיף א' דחמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר אפילו באכילה, וכ"כ כל הפוסקים, וזולת בעל העיטור פסק דאסור באכילה, והב"ח הקשה עליו מברייתא דפסחים ל"א ע"ב הובאת שם בסי' תמ"ט, דחנות ומלאי של עכו"ם כו' חמץ שנמצא אחר הפסח מותר אפילו באכילה, ותירץ הט"ז שם ס"ק א' רבעל העיטור פוסק כאוקימתא דרבא כ"ט ע"א רלר"ש הוי מטעם קנסא, ממילא לר"י הוי אסור באכילה, וא"כ הך ברייתא דחנות אתיא כר"ש לדעת העיטור עכ"ל, ור"ל והעיטור פוסק כר' יהודה, ולפענ"ד עדיין צ"ע, דא"כ מדוע חולק העיטור על רבא דבתראה הוא דפסק שם דף למ"ד ע"א להלכה כר"ש, וכי תימא דדוקא לענין חמץ ישראל פסק רבא כר"ש, ולא לענין חמץ נכרי, מנ"ל לחלק בזה.

ונלע"ד הוכחה להעיטור מפתמא רש"ם דלענין חמץ של נכרי קיי"ל כר' יהודה. וסרם גבוא אל הביאור נקדים לפשוט חקירה אחת נשאלתי בהא דקיי"ל רובא וחזקה רובא עדיף, ורוב וקרוב נמי רוב עדיף, אבל חזקה וקרוב הי מיניהו עדיף, או אם שקולים הם. והוא דאיתא בעירובין ס"ד ע"ב מעשה בר"ג כו', מהלך מעכו לכויב, והי' ר' אלעאי מהלך אחריו מצא גלוסקין בדרך (ואחר הפסח הי')

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ט' עמוד ח'. — ר"ז הועתק מכת"ק המונח באוצרו של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד נריב ושוע מו"ה שאול הוטנערער נ"י מאנטווערפן. בך ר' חילו ופועל ידיו תרצה.

א"ל אלעאי טול גלוסקין מן הדרך, מצא נכרי אחד, א"ל מבגאי טול גלוסקין הללו מאלעאי כו', ומסיק הש"ס ושלשה דברים למדנו באותה שעה, למדנו שאין מעבירין על האוכלין, ולמדנו שהולכין אחרי רוב דרכים, (ופרש"י מרלא שרי ל' לר' אלעאי לאכילה, א"ו משום דרוב עובדי דרכים נכרים חשש לפת של נכרים), ולמדנו שחמץ של נכרי לאחר הפסח מותר בהנאה, (ראי ס"ל ראסור בהנאה ה"ל לאסור ליתנו לנכרי ראיכא טובת הנאה, מספק שמא בפסח נעשה, כ"כ רש"י ותוס'), וכתבו תוס' בד"ה שהולכין אחרי רוב עובדי דרכים כו' שרוב עובדי דרכים נכרים, ראם היינו תולין בשל ישראל ה' מותר, (אפילו באכילה), אע"פ שאחר הפסח ה' בסמוך, (ונותנת הסברה לומר שבפסח נעשה), דבישראל י"ל לאחר הפסח נעשה, עכ"ל, יעוש"ה, והקשה מהרש"א מנ"ל לתוס' לידוק הכי נגד הסברה הפשוטה, אדרבה נימא דאלו של ישראל הוא ה' אסור אפילו בהנאה, דתולין דבפסח נעשה הואיל וסמוך לפסח ה', א"ו מדהתיר ר"ג בהנאה ש"מ דהולכין אחרי רוב נכרים, ולכן מותר בהנאה כו', ותירץ מהרש"א, דאלו אין לנו לתלות שאחר הפסח נעשה, בלא רוב עובדי דרכים נכרים נמי לא הוי תלינן בישראל, שעבר אלאו רבל יראה, אבל השתא דאיכא למימר אחר הפסח נעשה, תולין שפיר בישראל שעשאו בהיתר וה' מותר (אפילו באכילה), אי לאו משום דרוב עובדי דרכים נכרים, והוי פת של נכרים, ועוד תירץ כיון רחמץ של ישראל שעבר הפסח עלי' נמי אינו אסור בהנאה אלא מררבנן משום קנסא, בלאו רוב עובדי דרכים נכרים אלא במחצה על מחצה נמי הוי שרי, (ר"ל בהנאה, אבל באכילה ממ"נ לא, ראי תלינן בישראל הא אסור באכילה מצד חמץ שעבר עליו הפסח דאסור באכילה לכ"ע, ואי תלינן בנכרי נמי אסור באכילה מצד פת של נכרי, א"ו דלהך גיסא רצונו של מהרש"א לומר ראף בלא רוב עובדי דרכים נכרים נמי הוי שרי בהנאה מיהת), דספיקא דרבנן לקולא, אבל לענין פת של נכרים ניהא, ראי הוי תלינן במחצה נכרים ומחצה ישראל, אררבה הוי שרי (באכילה), דספיקא דרבנן לקולא, דפת של נכרים אינו רק אסור דרבנן כו' עכ"ל, יעוש"ה בתר הכי. והנה נקטינן משני תירוצי מהרש"א דאלו הוי ספק השקול דהיינו מחצה על מחצה הוי שרי אף באכילה, וקשיא לי לפ"ז דבלא"ה צריך להבין מה זה אמר הש"ס וש"מ הולכין אחרי רוב עובדי דרכים, מאי קמ"ל בזה, הלא הלכה מרווחת בישראל דאולינן בתר רובא, ואפילו ברובא דליתא קמן, וכבר ראיתי להנאון בעל תבואת שור הקשה כן בחידושיו לעירובין, ותירץ רמירי שיש עיירות קרובות שה' כולן או רובן ישראל, וקמ"ל ראפ"ה הולכין אחרי רוב עובדי דרכים, דרוב וקרוב הולכין אחרי רוב, ואין זה פשיטא כל כך, דהרי ר' חנינא שאמר כן בב"ב דף כ"ג, רב הפלפל עליו בסוגיא שם. ומעתה קשיא לי לפמ"ש תוס' והרא"ש בסוגיא דרובא בחולין דף י"א, דאע"ג דרבנן לא חיישי למיעוטי, עכ"ז סברי דאמרינן סמוך מיעוטא לחזקה, (וכן משמע ביבמות דף קי"ט לפי שיטת רוב הראשונים, דלמסקנא שם לא אתית מתני' כר"מ רק כרבנן, ואפ"ה אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה), וה"ל פלגא ופלגא, א"כ הכא נמי נימא סמוך מיעוטא דעובדי דרכים ישראל לקורבא דעיירות ישראל, וה"ל מחצה על מחצה, ויהי' מותר אף באכילה כיון דספיקא דרבנן הוא, ואז מותר כדברי מהרש"א בשני תירוצים הנ"ל,

אע"כ צ"ל דקדוב לא עדיף כחזקה, ודוקא בחזקה דעדיפא מקורבה, אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה, משא"כ לקורבא לא סמכינן המיעוט, ונפשטא חקירה הנזכרת. ולפ"ז י"ל דבעל העיטור סובר דקורבא וחזקה שקולין הן, דכמו דאמרינן סמוך מיעוטא לחזקה, אמרינן נמי סמוך מיעוטא לקורבא, וקשיא ל"י כנ"ל רא"כ נימא סמוך מיעוטא לקורבא ויהי' מחצה על מחצה ומותר אף באכילה, ומזה הוכיח העיטור דהוכחת הש"ס דאזלינן בתר דוב עובדי דרכים, לא קאי כפרש"י ותוס', כי אם כקושיית מהרש"א הנ"ל, דאי תלינן בישראל הוי אסור אף בהנאה, ואף דספיקא הוא, אינו ספק דרבנן כי אם ספק דאורייתא, דלר"י חמץ של נכרי באכילה אסור מיהת אחרי הפסח מן התורה, כמשמעות סוגיא דפסחים כ"ט ריש ע"א, (ובהנאה מותר דליכא קרא להכי, וכחזקי' דריוקא לא יאכל איסור הנאה משמע, ובלא"ה צ"ל כך להעיטור לתירוץ הט"ז דסי' תמ"ח, וכמ"ש הפרי מגדים), וכיון דר"ג עביר מעשה רב, וסתמא דגמרא עביר ממנו שמע מינה כו', מזה למד העיטור להורות לענין זה כר"י וכר"ג, דחמץ נכרי לאחר הפסח אסור באכילה ומותר בהנאה ודו"ק.

ואם תאמר א"כ תקשי להעיטור איך התירו ר"ג בהנאה, הא יש לנו לומר סמוך מיעוטא דעובדי דרכים ישראל לקורבה דעיריות ישראל והוי פלגא ופלגא ויאסור אף בהנאה, דהוי ספק השקול בדאורייתא, י"ל נהי דהעיטור ס"ל פשט הגמרא באמת כקושיית מהרש"א דאלו תולין בישראל ה' אסור בהנאה, ולא ס"ל כתירוצי מהרש"א, היינו רק דחולק אתירוצי ראשון דמהרש"א דמחליט דבלאו רוב עובדי דרכים נמי לא תלינן בישראל שעבר אלאו דלא יראה כו', ע"ז חולק העיטור וסובר דיש לתלות נמי בישראל, ובפסח נעשה כסברא דלעיל, הואיל וסמוך אחר פסח הוא, ובכך אלו תלינן בישראל תלינן נמי שיכול להיות נעשה בפסח, אבל בהא מיהת מודה העיטור לסברת מהרש"א, דעכ"פ מירי דלא שכיח הוא שיעבור הישראל על כך, אלא דחששא הוא, ותו ליכא להקשות נימא סמוך מיעוטא לקורבא, דז"א, דמיעוטא דלא שכיח כתב הרא"ש בפ"ק דחולין דלא סמכינן לחזקה, והביאו מהרש"א שם י"א ע"א בתוס' ד"ה מנא הא מילתא כו', וא"כ אף לקורבה לא סמכינן מיעוט דלא שכיח, וכל זה לענין חששא דחמץ הוי מיעוט דלא שכיח וכאמור, אבל אלו מיירי מחששא דפת נכרי, הוי מיעוט עובדי דרכים ישראל מיעוטא דשכיח, והל"ל סמוך מיעוטא לקורבה וכדאמרינן. ולפי דרכינו למרנו דלהעיטור פשט הגמרא רק מחששא דחמץ שעבר עליו הפסח בלחור, ולא לענין איסור פת נכרים, דלענין ספיקא דפת נכרים ה' מותר לר' אלעאי לאוכלו מטעם סמוך מיעוטא לקורבה, משא"כ לענין חמץ לא שייך לומר הכי וכדאמרינן, ודו"ק היטיב כי ברור הוא.

ומעתה אומר אני דהרמב"ם נמי ס"ל ככל שיטת העיטור הנ"ל דאמרינן סמוך מיעוטא לקורבא, דקורבה וחזקה שקולין, ובכך פשט הסוגיא דעירובין הנ"ל כהעיטור, דהיינו כק' מהרש"א, דאלו תלינן בישראל ה' אסור אף בהנאה, (ואע"ג דלענין גוף הדין חולק הרמב"ם וס"ל בפ"ר מהל' חמץ ומצה הל' ג' דחמץ של נכרי שעבר עלי' הפסח מותר באכילה, וזהו לפי שנמשך אחרי סתירת דברי רבא בפסחים כ"ט ע"א ודף למ"ד ע"א דפסק לגמרי כר"ש לענין לאחר זמנו ולא

מחלק בין דישראל לדנכרי, ולפיכך לא פסק כר"ג בעירובין נגד האמורא רבא, אבל איך שיהי' הפשט גמרא דעירובין סובר אף הרמב"ם כהעיטור), וא"כ הי' קשה לו למה זה יאסר אף בהנאה אלו תולין בישראל, הא ספק ספיקא הוא, ספק שמא חמץ של נכרי הוא, ואת"ל דשל ישראל הוא, שמא ע"י שונג או אונס נשתייר לו עד אחר הפסח, (ואין לומר דלא הוי ס"ס דהוי כשם אונס חד הוא, כיון דשני הספיקות הם אם מותר בהנאה לסוגיא דעירובין דאוסרת באכילה מיהת כר"י וכנ"ל, ז"א דהרמב"ם לא חש להך סברא דשם אונס חר הוא, וכמ"ש ה"ה בפ"ג מהל' איסורי ביאה הלכה ב', יעו"ש"ה), ולכך הוכיח רבינו דסוגיא דעירובין סוברת דאף בשונג ואונס אסור לאחר הפסח, וקשה אמאי יאסר בשונג, וצ"ל משום קנס אטו מזיד. אמנם קשיא על זה מנ"ל להש"ס ש"מ דאזלינן בתר רוב עוברי דרכים, וכנ"ל, דאלו תולין בישראל הי' אסור בהנאה, דילמא אף רלא אזלינן בתר רוב עוברי דרכים נמי שרי בהנאה, ומטעם ס"ס כקושייתם, ולא קנסי' שונג אטו מזיד, אעכצ"ל דידע הש"ס דאפילו לר"ש דאוסר מזיד גופי' רק מטעם קנסא אפ"ה קנסינן שונג אטו מזיד, מכ"ש לר"י דמזיד אסור מן התורה, דיש לקנוס שונג אטו מזיד, וא"ש דין הרמב"ם שיש לו הוכחה מהגמרא דהיתה סוברת כך גם לר"ש, כנלע"ד בזה, והדברים ברורים, ודו"ק היטיב.

אבל כבר

משתתפים אנו בצערם של ידידינו האחים היקרים והחשובים

הרב ארי' ליבוש בן ציון ישראל שיחי'

הרב חיים יעקב מאיר אבר"ק ציעשינוב

הרב יצחק טובי' שיחי'

ודורם הרב המפורסם וכו' מוה"ר שמחה ישכר בער רובין שליט"א אבר"ק טאמאשוב

ודודתם הרבנית הצדיקת המפורסמת תחי'

אשת ב"ק מרן אדמו"ר שליט"א

בהלקח מהם אביהם אחיהם

הרב הגה"צ המפורסם מוה"ר שלום יחזקאל שרגא רובין-הלברשטאם זצ"ל

הארמו"ר מציעשינוב

אבידה קשה שאין לה תמורה

הרופא לשבורי לב יחבש לעצבותם וינחמם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ומחה ד' דמעה מעל כל פנים, אמן.

* * *

שבר על שבר יחדיו נדבקו כשלמחרת חלך לעולמו אחיו הצעיר

הרבני הנגיד הנכבד מוה"ר ישראל אלימלך רובין ע"ה

המקום ינחם בכפלים את כל המשפחה הכבודה והרוממה

ולא ישמע עוד שור ושבך בנבולנו מעתה ועד עולם, אכיה"ר.

הערות בסוגיא דמצות צריכות כוונה

מהגאון מוה"ר דניאל פרוסטיץ ראבד"ק פרעשבורג זצ"ל⁽¹⁾

בעז"ה. בסוגיא דמצות צריכות כוונה ר"ה דף כ"ח.

גמרא. שלחו לי לאבוה דשמואל כפאו ואכל מצה יצא, וכתב הר"ן בשם הרא"ה דע"כ מיירי ביודע שהיום פסח וזה מצה, דאל"כ לא יצא, וכתוב הטורי אבן הטעם, דאל"כ הוי מתעסק, עיי"ש. ולכאורה קשה דהא איתא לפנינו מהו דתימא התם אכול מצה אמר רחמנא והא אכל, ופי' רש"י ונהנה באכילתו הלכך לא מתעסק הוא וכו', וי"ל ע"פ מה שכתב הפ"י רוחו דוקא לס"ר, אבל באמת במתעסק ע"י כפיה לא יצא, דאף מי שכופין אותו לחלבים ועריות אינו חייב. אמנם הא תינה במצה, ראוכל ע"י כפי', אבל בפסחים דף קי"ד בחזרת שאוכל בלתי כוונה ויצא, כתב ג"כ הר"ן בשם הרא"ה דצריך לירע שזה חזרת והיום פסח, ולטעם שכתב הטורי אבן רהוי כמתעסק אם לא ידע שזה חזרת, קשה, הא מתעסק בזה נהנה חייב, ה"ה ריוצא, מיהו בפ"י בשמעתתין כתוב דבחזרת לא שייך שכן נהנה, ואע"פ שקשה להבין דהא כיון שצריך לברך בפח"א ע"כ צריך לומר שטוב לאכילה, אף שהוא מר, אפשר להצריקו כיון דהמצוה הוא לזכור שמדרו חיי אבותינו במצרים, א"כ לא שייך לומר שכן נהנה.

אמנם בתוס' פסחים (קט"ו ע"א) ד"ה מתקף לה ר"ה, וז"ל, והתם לא מייתי מאכלו שלא במתכוון, משום רלגבי אכילה לא בעינן כוונה כולה האי וכו', א"כ מוכח דגם בחזרת שייך לומר שכן נהנה. ועפ"י סברת הפני יהושע יש לתרץ קושיית הטורי אבן, שמקשה [על] ריש לקיש בפסחים שאומר על חזרת ש"מ מצוה צריכה כוונה, ובנזיר דף נ' ס"ל ראם אוכל הפסח שלא לשם מצוה יוצא, רי"ל דדוקא בחזרת ס"ל רלא יצא רבלתי כוונה ה"ל כמתעסק, ובחזרת לא שייך נהנה, אבל בפסח דבוראי שייך נהנה, יוצא נמי במתעסק, כמו חמה דתימא דכאן. אמנם לרעת התוס' בפסחים דגם בחזרת שייך לומר שכן נהנה, הרווחנו לתרץ קושיית תוס' בשמעתין ר"ה אמר רבא, למה לא אמר רבה זאת אומרת על הברייתא דפסחים אכלו לחזרת בלא מתכוון יצא, די"ל דמהתם לא נשמע הדין רתוקע לשיר, דהתם גם מתעסק יוצא שכן נהנה, אבל מכפאו ואכל מצה שפיר מוכח, רמתעסק ע"י כפי' אינו יוצא כמו שאינו חייב, וכמ"ש הפ"י⁽²⁾.

ובבית יוסף ס' תקע"ה כתב בשם רבינו ירוחם דע"כ צריך לומר דמיירי שהוא ה' סבר דזה הוא חמץ לזאת לא רצה לאוכלה, אבל אם ה' יורע שזה מצה ואפ"ה לא רצה לאכול ה"ל האי כאלו מתכוון שלא לצאת, ובודאי לא יצא עיי"ש, ולפ"ז קשה לי דבברכות דף י"ב באביי דנקט כסא דשכרא וה' סבר דהוא יין,

(1) ראה אודותיו בכד"ש שנה א' קונט' ו' עמוד ט"ו. — חירושים הללו הועתקו מעצם כתי"ק המונח באוצרו של ידידנו האברך החשוב חיקר והנעלה מו"ה אברהם אהרן לעזער ג"י. ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה.

(2) עיין במהרש"א שם בפסחים דף קט"ו, ובהנחות קרני ראם על המהרש"א.

ובירך על רעתי שהוא יין, והתחיל ברוך אתה י' ארעתא ריין ומסיים רשכרא, והקשה רבינו יונה דתיפוק לי' ריוצא משום רקוי"ל כרבא בשמעתין רס"ל לצאת לא בעי כוונה, ותירץ דבאמירה בעינן כוונה, אבל הרשב"ם תירץ כיון שברעתו ה' בוודאי שזה יין, ולא ס"ד כלל לברך על שכר, הו"ל כאלו מתכוון שלא לצאת, א"כ הוא הרין נמי נידון דירן כיון שהוא סבר שזה חמץ, ה"ל נמי כאלו מתכוון שלא לצאת, וא"כ קשה האיך מפרש הרשב"ם ההוא דכפאו ואכל מצה, אם כרבינו ירוחם הא לדעתי כאלו מתכוון שלא לצאת, ואם כפי' הרא"ה ה"ל ודאי כאלו מתכוון שלא לצאת, וצ"ע.

ראיתי בבית יוסף סי' תקע"ה שמחזיק דברי הרא"ה דאל"כ ה"ל לנקוט אכלו בלא מתכוון סתם, אע"כ דמיירי שידע שהוא פסח ושזה מצה ע"ש, וקשה דהא נבי חזרת איתא בברייתא אכלו בלא מתכוון, ואפ"ה כתב הר"ן בשם הרא"ה דמיירי דוקא שידע שהוא חזרת ושהיום פסח, ולפי מה שכתב הפ"י רבשכפאו לא שייך לומר שיוצא משום נהנה, דאף בשכפאו לחלבים ועריות אינו חייב, ו"ל בפשיטא דנקט כפאו לרבותא דאפ"ה יוצא.

וקשה לי הא דאיתא בכתובות דף פ' בר"א במצות ל"ת אבל במצות עשה מכין אותו עד שתצא נפשו, עד שיעשה סוכה ויעשה לולב, ומה מועיל הכפי' למ"ד מצות צריכות כוונה, וראיתי בס' כפות תמרים שכתב דכוונה של האחרים מהני, ותימה לי, דהא הפוסקים חולקין אם הגדול עומד ע"ג מהני בנכרי, דנכרי ארעתי' דנפשי' קעבר, א"כ בנידון זה שאינו רוצה לקיים המצוה, ואנו מכין אותו, מאי מהני הכוונה דירן, והוא ארעתי' דנפשי' עבד, וראיתו מחולין דף ל"א דפשיטא לי' לש"ס דאם אנסה ואטבלה דמהני הכוונה, אינו ראוי דהתם האשה המטבילה לחברתה בידים, ה"ל כאלו טבלה כלי, דמהני הכוונה, אבל אם הכה אותה למבול, בוראי לא מהני הכוונה, לכן נראה לי כיון דברייתא נקט התם בכתובות כגון שאינו רוצה לעשות סוכה או ליטול לולב, היינו שאנו כופין אותו מה שבידינו לכפות, דהיינו שיעשה סוכה ויקח לולב, ואנו סומכין בזה שאם ישב בסוכה ויטול לולב שיעשה בכוונה, ואם אפשר שלא יעשה בכוונה אין בידינו לירד למחשבתו, כמו שאין בידינו לכפותו לקרות שמע ולקבל על עצמו עול מלכות שמים בכוונת חלב.

בתוס' ד"ה אמר רבא מקשים למה לא אמר רבה זאת אומרת על הברייתא דפסחים אכלו בלא מתכוון יצא, ולפי מה שכתב הרא"ה יש לתרץ, דהתוקע לשיר נמי ע"כ מיירי דידוע שהיום ד"ה ושהשופר כשר, ואפ"ה תוקע לשיר, וה"ל מתכוון שלא לצאת, ומברייתא דלא מתכוון משמע כפשיטא כמ"ש הב"י, דבלתי כוונה שהוא חזרת אכלו, ולא יהי' מוכח.

ותו כתבו בתוס' דהא דלא פריך על רבה מד' יוסי דפסחים, דהוי מצי לרחוי' דלעולם משום מצוה גרידא, ועריין קשה מד' יוסי דשמעתין, אע"כ דס"ל לתוס' דיש לפרש ר' יוסי דשמעתין כפי' הדו"ה, שיתכוין התוקע לתקוע תקיעה ולהשמיעו לחבירו שישמע תקיעה, ואפשר דמהני אפי' בכוונה לשיר בלבד.

עיינן בר"ן שמתרץ הרמב"ם שפסק במצה שיוצא, ובתקיעת שופר פסק דבעינן כוונה, ותירץ, שהוא פסק כמו שאמר הש"ס מה דתימא כיון דאמר רחמנא אכול מצה ואכל, ולפי פירש רש"י כיון שנהנה, א"כ מוכח דאף לפי האמת שייך לחלק כך, דיוצא במצה כיון שנהנה, ודלא כפני יהושע.

לפמ"ש הרשב"א בר"ה דף י"ו בר"ה למה תוקעין, דכל מה שאדם עושה לשמוע דברי חכמים ולא לשם מצות התורה, אינו עובר בכל תוסף, קשה הסוגיא דעירובין דף צ' ריש פרק המוציא תפילין שאדם עושה ולובש התפילין להציל שלא לבא הקדושה לבזיון ואיך עובר בכל תוסף.

יש להביא רא' להרמב"ם ע"פ מ"ש הה"מ במ"ש רבינו יונה דיש לחלק בין דאית ב' מעשה לבין דאית ב' מעשה ע"פ קושית הרמב"ן במלחמות ה' דרבא אומר בסוגיא דידן לצאת לא בעי כוונה ובכרכות ס"ל לרבא כר"מ דפסוק ראשון צריך כוונה, ועיינן בלח"מ שכתב דהרמב"ם ע"כ ס"ל כרמב"ן. ולפי החילוק הנ"ל אתי שפיר דרבא רוצה לתרץ קושית אביו, אלא מעתה הישן בשמיני בסוכה ילקה, וע"ז אומר דאע"פ דבישיבת סוכה דאית ב' מעשה לצאת לא בעי כוונה, אבל לעבור בעי כוונה, ולא צריכנא לומר כפי' הרמב"ן דרבא רוצה לתרץ רבה.

מה שחקשה הלח"מ בפ"ב דהל' שופר על הה"מ דמסופק אם ה' בנוסח הרמב"ם לא יצא, א"כ למה צריך לכתוב גבי נכפה מפני שאכל בשעה שה' פטור, תיפוק ל' שאכל בלתי כוונה, י"ל דס"ל כהרא"ה דבכופה אותו הפרסיים ה"ל כמתכוון שלא לצאת מש"ה לא יצא, אבל בנכפה אע"פ שאינו מתכוון לצאת מ"מ לא ה"ל כמתכוון שלא לצאת.

גם מ"ש הלח"מ על הטור דלא ה' בגירסתו בנכפה משום דפטור מכל המצות, ומסופק אי ס"ל להרמב"ם מצות צריכות כוונה או לא, ומקשה דממ"נ איך ה' בגירסתו גבי מצה, יצא או לא יצא. י"ל אפשר דה' בגירסתו לא יצא ואפ"ה י"ל דלא בעי כוונה, ובכפ' גבי מצה ה"ל כמתכוון שלא לצאת, או אפשר דמסופק בספיקא דהה"מ אם הנוסחא ה' לא יצא או יצא. אמנם מ"מ קשה על הטור דבגמרא איתא כפאו מין או כפאו שר, בוודאי לא יצא, ולית לן טעם אחר שיחי' פטור בפשיטות אלא כפי' דש"י משום דאז פטור מכל המצות. גם יש לדקדק על הלח"מ כיון שלא ה' לטור הגירסא ברמב"ם משום דפטור מכל המצות, שמא גם בהה"מ לא ה' הגירסא כן, ולכן שפיר מסופק.

המנן אברהם בס' ר"ד מקשה דבכפאו פרסיים אינו צריך לברך, ובחל' יוהכ"פ פסק דחולה מסוכן הצריך לאכול ביוהכ"פ מברך, ולכמה פוסקים יקדש, ואין לחלק בין ה' אונס בירי אדם לאונס בידי שמים. ועיינן ברמב"ם פ"ה מהל' יסודי התורה שאומר דאם אנסו אותו נזים לעבור על ג' דברים שהן ע"ז וג"ע ושפיכות דמים אע"פ שעובר בעשה ול"ת, אבל הבי"ד אין עונשין אותו שאונס הוא, ובאותו פרק פוסק שאם עובר על אלו לרפאות החולי שלו הבי"ד עונשין אותו, א"כ ע"כ צריך לחלק דאע"פ שעושה כן לרפאות החולי, מ"מ כיון שעושה להנאתו עונשין אותו, א"כ אתי שפיר דצריך לברך.

בדין חמץ בערב פסח אחר חצות

מהגאון מוה"ר יצחק מרדכי אבר"ק גריידיץ זצ"ל¹

הבעל המאור סבר רחמץ בע"פ מותר עד הלילה, והרמב"ם והרא"ש סוברים ראסור מן התורה לאחר חצות, ונ"ל להוכיח רלא כרעת הרמב"ם, רתנה בשבועות דף כ"ב ע"ב, נזיר שאמר שבועה שלא אוכל חרצן מהו, וכתבו תוס' ר"ה [נזיר] והא רלא מיבעיא לי' בשאר בני אדם וכו' משום ראיירי בחרצן וכו', וזה רוחק מאור ראכתי אמאי לא מיבעיא לי' בשאר בני אדם שבועה שלא [אוכל] בחרצן מערלה, ונ"ל ליישב קושית התוס', רתנה התוס' הקשה עור לר"י ראמר חצי שיעור אסור מן התורה [כמאן מוקים] לי', ותירוצם רחוק מאור כמבואר לכל מעיין, וגם הר"ן בחירושו רחוק מאור ע"ש, ונ"ל ליישב קושי' התוס', רתנה המשנה למלך בפ"א מהלכות חמץ הלכה ז' כתב, רהרמב"ם כתב שם רחמץ בפסח אסור בכל דהו דכתיב לא יאכל, ותמה עליו דהא [בכל] איסורין חצי שיעור אסור, ותירץ בשם תשובת מהרלנ"ח דלא אמרינן חצי שיעור אסור מן התורה אלא דוקא היכא ראין היתר לאיסורה, דהא מחלב ילפינן, וא"כ בעינן דומיא דחלב דאיסורה איסור עולם, אבל חמץ הי' לו היתר קודם פסח, והוליד מזה רחמץ בערב פסח מותר חצי שיעור מן התורה ע"ש.

ולפ"ז מיושב קושי' התוס' דאף לר' יוחנן מבעי' לי' לרב אשי דשמא אהתיירא משתבע, דהא נזיר יש היתר לאיסורה כראמרינן בפסחים בסוגי' דמשרת ע"ש. ולפ"ז מיושב נמי קושי' ראשונה של תוס' דמחלב ונבילה [ליכא למימר] דדלמא אהתיירא משתבע, דהא חצי שיעור אסור מן התורה דאין היתר לאיסורה, ומערלה נמי ליכא למיבעי דערלה נמי איסורה איסור עולם, כמ"ש התוס' בשמעתין דמשרת, ובלא"ה מערלה לק"מ כיון דכתיב לא יאכל כסדרת הרמב"ם בפ"ו מהל' חמץ, ומבשר וחלב נמי לק"מ דכיון שנאסרה אין לו היתר², וגם לא כתיב בי' אכילה, וכיון דלא כתיב בי' אכילה כודאי חצי שיעור אסור, אך על זה קשה אמאי לא מיבעי לי' חמץ בע"פ, א"ו דר' אשי סבר רחמץ בע"פ מותר כדעת

(1) נולד בשנת ת"ק בערך לאביו מו"ה ברוך. הי' תלמיד מובהק להגאון מוה"ר גדלי' טיקטין אבר"ק שווערענץ זצ"ל, ואח"כ נעשה חתנו. בשנת תקנ"ה לפ"ק נתמנה לאבר"ק גריידיץ. העמיר תלמידים רבים, וביניהם ניסו (אחי אשתו) הגאון מוה"ר אברהם טיקטין אבר"ק ברעסלויא זצ"ל. לפני שנים אחרות נדפס ממנו ספר בירושלים „חירושי רבי מרדכי מגריידיץ" עמ"ס ב"מ. נלב"ע ביום ו' לחודש אלול שנת תקע"ג לפ"ק. ד"ז הועתק מרף בודר כתי"ק, אשר מצרו השני נכתבה תשובה קצרה עם חתי"ק הק' יצחק מרדכי. — הכת"י קרוע קצת, וחסרים בו איזה תיבות, לכן השלמנו ע"פ השערה, ונרפס בין חצאי ריבוע. אפריון נמטי' לירידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנשווערפען ששלח לנו כת"י זה מגנזיו. ברכות התורה יחולו על ראשו.

(2) עיין בזה בפרימ"ג על יו"ד סי' ס"ב (שפ"ד סוף סק"ג), ובשו"ת מאיר נתיבים סי' ס"ה, ובשו"ת שואל ומשיב מהרורא ד' ח"א סי' מ"ו ד"ה והנה לכאורה.

בעל המאור, או אינו אסור אלא מדרבנן כדעת הראב"ד ובעל העיטור, ולפ"ז ליכא למבעי מידי דבוראי דעתו אכזית, וא"כ מוכח דלא כדעת הרמב"ם והרא"ש.

אך על זה תקשי דא"כ תיהדר קושית המרש"א לדוכתא ברש"י ד"ה דעתו, לייכא למימר דנ"מ לענין חלב, דהא לדברינו ליכא נ"מ לענין חלב. ובוה ישבתי דברי הרמב"ם שכתב דהך אבעי לא תלי' אהרדי דאף דאמרין בשאר בני אדם דבחרצין דעתו אמשוהו כנזיר דעתו אכזית, ע"ש, דהי' קשה להרמב"ם קושי' תוס' הנ"ל, וס"ל כמ"ש לעיל, וא"כ הי' קשה לו קושי' המרש"א, ושוב ליכא למימר כתידון המרש"א, א"ו דהני איבעי' לא תלי' אהרדי כסכרת המשנה למלך, וא"כ פשוט שפיר לענין חרצן, אלא דלפ"ז תיהדר הקושי' על הרמב"ם דלעיל, וא"ל דאכתי אמאי לא מבעי לי' בשאר בני אדם שאמר שבועה שלא אוכל ביוה"כ, ז"א, רביוה"כ שיעורא ככותבת וא"כ כוראי אמרינן דעתו אכזית, דהא כזית נ"כ התירא, ודו"ק היטב.

אלא דקשיא לי על התשובה הנ"ל מסוגיא דיוה"כ דאמרין התם יוה"כ אסור באכילה ענוש כרת הוא, לא נצרכא אלא לחצי שיעור, הניחא לר"י וכו', ולפי דברי התשובה הנ"ל אף לר"י נמי לא ניחא, דהא יוה"כ יש היתר לאיסורה³, ואפשר ליישב בדוחק דהמקשן נמי ידע דאסור מדרבנן, אלא דלר"ל ליכא למימר דאסור מדרבנן דא"כ תיקשי להו לחייב קרבן שבועה, כמו שהקשה באמת לבסוף. אלא רא קשי' לי, דאמאי לא מיבעי לי' לר' אשי בשאר בני אדם שאמר שבועה שלא אוכל חדש, דחדש נמי אין איסורא איסור עולם, וא"ל רלא רצה למבעי בחדש כיון דאיכא פלוגתא, דא"כ מאי מבעי' לי' כנזיר דהוי נמי פלוגתא, דראב"ע סבר כנזיר (ל"ד ע"ב) דאינו חייב עד דאיכא ב' חרצנים וזג ע"ש, וא"כ מאי מבעי' לי', ודאי כיון דאמר שלא אוכל דעתו אכזית אהתירא, דהיינו חרצנים לחוד, ובכה"ג נמי ליכא למבעי היכא דאמר תריוויהו חרצנים וזג, ראו ודאי חייב אפילו פחות מכזית, אם לא שנאמר דר' אשי ס"ל דחדש אף בא"י אין איסורא אלא מדרבנן, ע"ש במשנה למלך סוף הלכות מאכלות אסורות. ולפי התשובה הנ"ל יש לתרץ קושי' תוס' בפסחים דף מ"ד ע"א ד"ה לענין חמץ בפסח, נמי י"ל קושי' המרש"א שם, וא"ל כתירץ המרש"א, למה לי כל גבי חמץ, דהא גבי חמץ יש היתר לאיסורא ודו"ק.

(3) כבר עמד בזה בפרמ"ג בהל' יוה"כ ריש סי' תר"ב, ועיי"ש, ועיין עוד בשו"ת קול ארי' סי' ע"ז.

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו.

המחירים הם:

כרך א', ב', ג', — חמש עשרה דאללער בעד כל כרך
כרך ד', ה', ו', ז', ח', — עשרים דאללער בעד כל כרך

דרוש תוכחת מוסר במצות ביעור חמץ

מהגה"ק מוה"ר מרדכי דוב מהארנסטייפל זצ"ל⁽¹⁾

בע"ה.

(פלפול בסוגיא דפסחים דף מ"ו נמצא בחלק ראשון של עמק שאלה, וזהו

הסיום.⁽²⁾)

לא המדרש עיקר אלא המעשה בענינא דיומא דקא גרים, דלדעתני נוכל לומר הפלוגתא בין הרמב"ם להר"ן בהאי ענינא דהואיל שכתבנו, ע"ד המוסר, ונקדים דברי הרמב"ם פ"ב מהלכות גירושין הל' כ' שנתן טעם על מי שכפוהו בידו עכו"ם ליתן גט, וז"ל, אבל מי שתקפו יצרו לבטל מצוה או לעבור עבירה, והוכה עד שעשה הדבר שחייב לעשות או עד שנתרחק מדבר האיסור, מאחר שרוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מעבירות, ויצרו הוא שתקפו, וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני, כבר גרש לדצונו, עכ"ל. והנה האמת אנו יודעין שבלבו אינו רוצה בזה, רק משום הכפי' הוא מתרצה, הנה זה הדבר דומה להיתר דהואיל, שבמחשבתו עושה איסור שאופה לחול, אלא שלא אזלינן בתר מחשבתו, כיון שאין בהמעשה איסור, וכמבואר במנחות דף ס"ד ובתוס' שם, והנה הרי זה האי ענינא שאין חוששין למחשבתו כיון שבאמת אנו יודעין שחפץ להיות מישראל גמור, רק שיצרו תקפו בזה, אבל באמת וראי איכא איסורא בהכי, דכל אדם צריך לעשות דבר ה' ומצותיו בכונה וברעותא דלבא, וכמבואר בזוה"ק ובספרי ידאים. והנה בספרי ידאים רמזו בחמץ שהוא היצה"ר, ואנחנו מצווין להשכיתו מלבינו ולבערו מכל וכל, וכתב בס' ברית הלוי להק' מהר"ש אלקבץ, דשאר מקרי התחלה מה שנותן היצה"ר בלב האדם, וחמץ נקרא כשיצא לפועל וגמר מעשי הרע, וע"ש דבריו הק', ואנחנו נוכל לומר דשאר דומז להר' יסודות שבגוף שמהם נמשכין התאות והמדות הרעות, כמבואר היטיב בס' שערי קדושה להרח"ו ז"ל, וע"ז נקרא בגמ' שאור שבעסה מעכב, דכבר אמרו במדרש שהקב"ה גבל עפרו של אדם הראשון כמו עיסה, מוכח דהגוף הנגבל מר' יסודות נקרא עיסה, ובתוכו ניתן השאור הזה שממנו שורש המדות הרעות, ונודע שהעיקר הוא להתחילש החומר ולתקן ולקנות בעצמו מידות טובות, והם עיקר הכנה לתרי"ג מצות, ולזה אמרו בגמ' איזה בן עולם הבא מאן דהוא שפל ברך, ועונה מביאה לידו רוח"ק, וכמו שהאריך בס' הק' הנ"ל, והנה באמת זה נקרא קצת אין בידו, דהמידות הנמשכין מהיסודות הם נמשכין בתולדות האדם, וגם קדושת החומר תלוי בקדושת מולידיו כנודע, ובאמת המדות הן

(1) הועתק מפנקס חידו"ת מהגה"ק הנ"ל שלא נדפסו, והגיע אלינו מאת נכדו האברך החשוב היקר והנעלה מוה"ר בן ציון טווערסקי נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד. טוב עין הוא יבורך.

(2) חלק הפלפול מדרוש הלז נדפס בספרו שו"ת עמק שאלה בחלק החידושים לאו"ח, במי' ו' (עיי"ש בדף פ"ה).

העיקר קרושת האדם, ובהן עיקר עבודת האדם אשר שמא דמרא עלי' להחליש התאוה ולתקן כל המידות הרעות הנמשכין מהר' יסודות, וע"ז רמזו לנו חז"ל בהר' מיני השבתה שתקנו לחמץ, כמ"ש בס' עוללת אפרים דביטול להיות הפקר כעפרא שהוא נגד יסוד העפר, ולשרוף באש נגד יסוד האש, וזורה לים נגד יסוד המים, ומפרד וזורה לרוח נגד יסוד הרוח, והיינו שרמזו חז"ל שבכל הר' יסודות צריך להשבות בהן העול והרע הנמשך מהם.

ועתה נבין רבזה יהי' ג"כ הפלוגתא שכתבנו, דהיינו לרעת הר"ן שכתבנו דהואיל שבירו אין בו איסור כלל, ובאין בירו אין מועיל אפי' הפסד ממון, ה"נ נוכל לומר כאן, דאם עבר אדם עבירה וחזר בתשובה ופורש ממנה, הגם אשר עוד לא תיקן מחשבתו אשר חישב עלי', עכ"ז כיון שירענו שרצונו להיות מישראל, שפיר הוי תשובה שלימה, דוראי בירו הוא להפוך לבבו, ובאורך הזמן וראי ושה לבבו לגמרי להיות נאמן לפניו ית', אבל בהמידות הנמשכין מהיסודות, כל זמן שהמרה והתאוה עצור בלבבו עדיין לא תיקן בשלימות, ואין מועיל מה שירענו שרצונו להיות מישראל, כיון שהתאוה הוא בתולדותו, וכל זמן שאין מחליש החומר, הוי כאין בירו, וצריך האדם להחליש החומר ולעקור המידות הרעות מלבו מכל וכל. וע"ז רמזה לנו התורה שכתבה הלאו דלא ימצא נבי שאור דהם המידות הרעות והתאוה המוטבעות בלב האדם, עליהם הלאו דלא ימצא כלל וכלל, ולהרמב"ם נוכל לומר דעל שאר עבירות כיון שבירו ובקל להשות לבבו ומחשבתו, א"כ כל זמן שלא תיקן זה או לתקן לעשות מצותיו ית' בכונה וברעותא דלבא לא עשה תשובה בשלימות, ואיסורא דמבלע בקרבו, אבל בהמדות כיון שנמשכין בתולדותיו, והרבה שקידה ושרחא צריך שיעקרה מלבו, העיקר הוא שיראה האדם, שלא יצא בהן לפועל דע חלילה כמעשה, אבל במה שהן עצורין בלבבו, כיון שלוחם בהן תמיד, לא איכפת לן, דהוי כהואיל שאין בירו, דאם על הפסד ממונו התירו לכתחלה, כ"ש הפסד נפשו, וע"ז אמרו בברכות דף י"ד גלוי וידוע לפניך שרצונו לעשות רצונך, ומי מעכב, שאור שבעיסה מעכב וכו', שכונתו כיון שאין בירן לתקן ולעקור השאור שבעיסה מכל וכל, מ"מ כיון שרצונו לעשות רצונך אתה ברחמך הרבים בעצמו תבטל מלבינו, ובמדרש ובזוהר חרש בראשית דף כ"ח מביא המשל בליסטים שנתפסו וחפרו חפירה ונמלטו, ואחר לא נמלט, ואמר לו ההגמון, שומה חבירך ברחו בזה החפירה ואתה ראית בעיניך החפירה ולא רצית לברוח, ונקרו עיניו ואח"כ נתלה על העץ, וה"נ במי שאינו עושה תשובה, ע"ש. רמזכ מהמשל רעל זה מה שבירו לתקן, העונש על זה עצמו על מה שהי' יכול לברוח מדיני המלך בתשובה, ולא מלט עצמו. ובאמת נוכל לומר דשני הדיועות אמת, אלו ואלו רא"ח, דוראי שיקנה האדם לעצמו קרושה צריך לעקור מלבו המדות הרעות מכל וכל, וכמו שהאריך בזה בס' שערי קרושה, שהם עיקר הכנה לכל התר"ג מצות, ולענין תשובה, וראי על מה שבירו לתקן נפשו, ולמלט עצמו מדיני המלך, וראי צריך האדם להשלים עצמו במחשבה דיבור ומעשה, ור' יעזרנו ע"ר כ"ש לעבדו עבודת אמת.

ברין ספק ספיקא אם נתחמץ

מהגאון מוה"ר נחום פייגענבוים אבר"ק קראסניבראד זצ"ל¹⁾

ב"ה. יום א' בשלח תרנ"ט קראסניבראד.

שלום וי"ר ל ידידינו הרב המופלג וכו' כשת"מ שמחה מאיר הכהן
נ"י מ"ץ בק' קראסניטאוו יצ"ו.

אחדשה"ט. מכתבו מיום ה' וארא הגיעני ביום ו' עש"ק בא העבר, ואם כי
איני כדאי ששלח אלי, השבתיו אותיום מפני הכבוד, לאשר כתב שנחמץ מאד כי
צריכים לשחון באלו הימים, והדבר נוגע לחומר איסור חמץ בפסח, וכתבתי רק
סימא דפסקא בקיצור הנראה בעניותי, דמצד איסור חמץ, אם בעירכם הוא שעת
הדחק והפסד יוכל להתיר לשחון על פסח, אבל אינו יכול להתיר ליקח מזה למצת
מצוה ושמורה, כי מטרדת ע"ש לא יכולתי לבוא בארוכה, והבשחתיו להשיבו
בשכוע זו, וכעת הנני בא להשיבו בארוכה קצת כאשר הבשחתיו, והנני להעתיק
לשון שאלתו, כי אולי יוצרך להראות מכתבי להשואל.

וז"ל שאלתו, אבקש מככ"ת להשיב לי תשובה על זה, היות שאיש אחד קצר
חיטים לשם פסח שיהא שמורה משעת קצירה, והניח בבחמ"ד הקטנה על שאנק
של עץ, רהינו שהניח דף של עץ על פאליצע העליונה, ועל אותו דף הניח החיטים
של שמורה, ומצד אחד ה' נסמך אל הכותל של חומת, וכיסה השק של חיטים
בחאלאטיל, וביום הכיפורים שהי' דחיקת העם בכית המדרש, וגם הי' נדות הרבה
כנהוג, הי' כותלי בהמ"ד מזיע כמים, עד שגם בין הפאליצע ובין הדף שהניח עליו
החיטים שהי' שם חלב מכבר הי' מטפטף כמים מחמת החום הגדול עד שאנשי
בחמ"ד חשבו שנשפך שם מים תחת החיטים של שמורה, ולבסוף ראו שהוא חלב
שהי' שם מכבר ונמס כמים מחמת החום הגדול, ופתחו הרלת בתוך תפלת
מערבית ולא ראו עוד זיעה, ולא הבחינו לראות בעת הזאת אם השק של חיטים
מזיע, ע"כ. ומעכ"ת צידד בזה, אולם אנן בעניותין מידאי הוראה אנן, ובכל זה
אחזה דעתי העני, ואני תפלה להש"י צורי . . . שלא אכשל חלילה בדבר הלכה.
הנה בנתלחלח השק ואינו ידוע ממה נתלחלח אם ממי פירות אם ממים, כתב
הדרישה (סי' תס"ו אות א') דיש להקל אפילו לאכלו בפסח, אף אם נתייבש, מכח

1) נולד בשנת ת"ר בערך לאביו מוה"ר אפרים זימל פייגענבוים מלאמו. נשא אשה
בתו של הנ"ר יוסף אלעזר נילערנשער אבר"ק הורובישוב. בשנת תרנ"ד לפ"ק נתקבל
לאבר"ק קראסניבראד. נרפס ממנו קונטרס חלכתא רבתא לשבתא (פראמפל תרע"ג). גם
נרפס ממנו תשובה בקובץ וילקט יוסף (מחברת י"א קונט' כ'), ובס' סוד ישרים עה"ת
(בסופו), ובס' פינות הבית (עמוד של"ו). ובשו"ת תירוש ויצהר סי' פ"ד נרפסה תשובה
אליו. נפטר ביום א' רחנוכה שנת תרע"ו לפ"ק ומנ"כ בעיר קראסניבראד. — תשובה זו
מונחת ברשות הרבני החסיד הנכבד מו"ה ארי' מנחם הערבסט נ"י מירושלים עיה"ק,
והגיע לירינו ע"י ידידנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר מרדכי יוסף ליינער שליט"א רב דקהל
חסידו ראדזין. משכורתם תהי' שלימה מן השמים.

ס"ס, שמא מכח מי פירות נתייבש, ואת"ל ממים נתייבש, שמא לא נפל לתוכו כלום, ואף שבס"י תס"ז הביא הב"י דברי אגורה [צ"ל אגור] בדגן שמונח בעלי' כו' שאינו מתיר לאכלו בפסח, וכ"כ רמ"א שם בש"ע סי' ב', מ"מ יש לומר לדמותו לס"ס שמתיר שם סעי' י"ב ע"ש, ע"כ לשון הדרישה ז"ל, והפמ"ג (בא"א סי' תס"ו סק"ח) מביא לשון הדרישה בקיצור, וז"ל, כתב הדרישה שק שנתלחלח וא"י ממה אם ממי פירות (או מזיעת החומה), או ממים, הקמח מותר דהוי ס"ס שמא ממי פירות ושמא לא בא לתוך הקמח כלום יעו"ש, וסיים על זה הפמ"ג ז"ל ומשמע היינו להשתמש בקמח אחר הפסח, דבפסח עם מי פירות אין נוהגים כבס"י תס"ב, ועם מים אדרבה מי פירות עם מים ממחרים להחמיץ, ולכתחילה ליכא ס"ס, עכ"ל הקרוש.

ורבריו ז"ל צריכין ביאור, (א) מה שהוסיף בהעתק קיצור דברי הדרישה, מוקף בשני חצאי לבנה, „או מזיעת החומה“, הגם דבקושטא הכי הוא וראי, דכיון שאינו ידוע ממה נתלחלח, גם זה נכנס בכלל הספק שיכול להיות שנתלחלח מזיעת החומה, אבל מאי בעי בזה הלא רבר הוא. (ב) מה שכתב, ומשמע היינו להשתמש בקמח אחר הפסח כו', לכאורה תמוה ואין מובן כלל, וכי חלילה וחס ניים ושכיב ולא רקק בראיית עיניו הברולחים והקרושים בלשון הדרישה ז"ל, דלהדיא הוא אומר ריש להקל אפילו לאכלו בפסח, וכמע"ל כפי הנראה לא עיין בדברי הפמ"ג אלא בהעברה בעלמא, וסבר שרבריו ז"ל סובבים על לשון החק יעקב ז"ל (סי' תס"ו סקי"ג), ורצה לומר שבספר חק יעקב שלפני הפמ"ג לא הי' כתוב תיבות הללו לאכלו בפסח, אכן גם להבנת מע"ל שעל החק יעקב קאי ולא הוי רק השמטת שתי תיבות, הוא מוקצה מן הרעת לומר כן, רזה שייך בספרי הראשונים ז"ל שרם שהי' הרפוס בעולם, [אבל] בספרים שאחר שנתחדש הרפוס שכל ספר נקבע ברפוס לא שייך זה, ובפרט שבאמת דברי הפמ"ג סובבים הולכים על לשון הדרישה ז"ל, והרי גם מסוף דברי הדרישה שסיים ואף דבס"י תס"ז הביא הב"י דברי האגור כו' שאינו מתיר לאכלו בפסח כו', מבואר להדיא דלהתיר לאכלו בפסח קא רן, וכי חלילה לא השגיח הפמ"ג ז"ל לעיין בסוף דברי הדרישה, או כי גם סוף דברי הדרישה נשמטו מספר הדרישה שלפני הפמ"ג ז"ל, אתמהא. (ג) גם סוף דברי הפמ"ג „ולכתחילה ליכא ס"ס" אינו מובן לכאורה מאי כוונתו ז"ל, ומאי קאמר.

אכן ביאור עומק דבריו ז"ל הוא פשוט, דמה שהוסיף בשני חצאי לבנה או מזיעת החומה, לרבותא נקטיה, על מה שסיים ומשמע היינו להשתמש בקמח אחר הפסח, כלומר אע"ג דמלבר הס"ס שמא ממי פירות ושמא לא נכנס לתוכו כלום, איכא נמי עוד ספיקא, ושמא מזיעת החומה, רהוי תולדה בפני עצמו ואינו ממחר להחמיץ עם מים כלל, אפילו הכי משמע ליה רההיתר הוא רק להשתמש בקמח אחר הפסח כו' מטעם שיבואר. אמנם מה שכתב, ומשמע היינו להשתמש בקמח אחר הפסח, דלכאורה הוא היפך דברי הדרישה, הדבר פשוט ג"כ, רודאי אי לא הי' כתוב בדרישה לשון אפילו, אלא הי' כתוב ריש להקל לאכלו בפסח, וכמו שכתב לשון זה בחק יעקב (שם), הי' מפרשו בפשיטות דמתיר ללוש אותו עם מי

פירות לאכלו בפסח בשעת הרחק, לצרכי חולה או זקן הצריך לזה כבהנהגת רמ"א (סי' תס"ב סעי' ר') וכמו שביאר הנאון מליסא ז"ל בספרו מקור חיים (סי' תס"ו בחירושים סקי"ב) את לשון החק יעקב, ומתנימא על מע"ל נ"י שהעלה פי' זה בתח"י על שמו, ואיך לא עי' בספר מקור חיים שדבריו ז"ל הם לנו לעינים בהלכות אלו, וזהו באמת נ"כ פי' לשון לאכלו בפסח שברדישה, וליכא לאתמוהי עלה היאך אנו מתירין באכילה ע"י ס"ס, הא מבואר בהנהגת רמ"א (סי' תס"ז סעי' ב') דלא מהני ס"ס לאכילה, דהני מילי לכתחילה שלא בשעת הרחק, וכמו שסיים האנור שהביא הב"י (שם), שממנו מקור דין זה של הנהגת רמ"א, וז"ל, ראוי להחמיר באכילתו אחר שאין הפסד והוא מין במינו ויש לו מתירין, ע"כ יעו"ש, משמע להריא רבמקום הפסד ושעת הרחק מתירין גם לאכילה ע"י ס"ס, והיינו מעמא דרמ"א ז"ל גופי' (שם סעי' י"ב) מתיר באכילה ע"י ס"ס משום רשם מיירי שיתקלקל המאכל בשהי', או שצריך להמאכל לאכלו, בזה שבקוהו ארינא והתירו גם לאכילה ע"י ס"ס, וכמו שביאר הטו"ז (שם סקי"ז) יעו"ש, וזהו באמת כוונת סוף דברי הרדישה כאן מה שסיים ואף שבסי' תס"ו הביא הב"י כו', מ"מ יש לומר לרמותו לס"ס, שמתיר שם סעי' י"ב, והיינו דגם כאן שאנו מתירין לאכלו בפסח היינו ללוש אותו עם מי פירות, והיתר זה בלאו הכי אינו לכתחילה, אלא בשעת הרחק לצרכי חולה או זקן הצריך לזה, ובשעת הרחק והצורך מהני נמי ס"ס אפילו לאכילה.

אכן כיון שבא בלשון הרדישה לשון אפילו, שכתב ריש להקל אפילו לאכלו בפסח, ולשון זה משמע שמתירו לשני רברים, כלומר לא מיבעיא שיש להתירו לדבר זה אלא אפילו עוד לדבר אחר יש להקל אפילו לאכלו בפסח, וכפי זה מקום יש בראש להבין בדברי הרדישה דהכי קאמר, לא מיבעיא שיש להקל בשעת הרחק והפסד לצורך חולה וזקן, אלא אפילו לכתחילה שלא בשעת הרחק לצורך כל אדם יש להקל לאכלו בפסח, ולזה בא הפמ"נ ז"ל לאשמועי' דלאו הכי הוא כמו שמבאר והולך, ראי אפשר כלל לומר דלאכלו בפסח לכתחילה קאמר, דהכי רמי, אי שילוש אותו במי פירות, הרי אסור ממנהגא כבסי' תס"ד שאינו מותר אלא בשעת הרחק לצרכי חולה או זקן הצריך לזה, ואי שילוש אותו במים, אדרבה, מי פירות עם מים ממחרים להחמיץ, ואי אמרת לעולם שילוש אותו במים [ראינא] ס"ס, ספק שמא נתלחלח [מזיעת החומה, וזיעת החומה] עם מים אינו ממחר להחמיץ, וכמו שהוסיף ספק זה בשני חצאי לבנה בהעתקת דברי הרדישה, ואת"ל ממי פירות או ממים נתלחלח, שמא לא נכנס לתוכו כלום, על זה כתב ולכתחילה ליכא ס"ס, כלומר דאין סומכין לכתחילה על ס"ס להתיר באכילה כבסי' תס"ז סעי' ב' בהג"ה, וכהטו"ז (שם סקי"ז), ועל כרחק רבקושטא לאכלו בפסח בשעת הרחק קאמר, שילוש אותו במי פירות לצרכי חולה או זקן הצריך לזה, וא"כ מה מתיר עוד במשמעות לשון אפילו, הא אין עליך לומר אלא ומשמע היינו להשתמש בקמח אחר הפסח, כלומר דהכי קאמר, לא מיבעיא דמותר להשהותו להשתמש בו לאחר הפסח, אלא ריש להקל עוד יותר אפילו לאכלו בפסח, בשעת הרחק שילוש אותו עם מי פירות לצרכי חולה או זקן הצריך לזה, וכל זה ברור

ופשוט בהכנת לשונו הקדוש של הפמ"נ ז"ל, ומהתימא שאני רואה שאין כמע"ל חש ליינע עצמו לרקק ולהבין דקדוק לשונו הקדוש המזוקק שבעתים של הפמ"נ ז"ל, ואנו בעניותין אנו רואים ששני ספרים הללו הפמ"נ והמק"ח ז"ל המה מקצוע גדול בתורה, ובלעדם לא יוכל שום חכם בזמנינו להדים את ראשו להורות בהלכות חמורות הללו ומפיהם אנו חיים, ומהראוי ליינע ולרקק ברבדיהם הקדושים ז"ל דקדוק אחד דקדוק, להבין רבדיהם ז"ל בעזרתו ית'.

וממוצא הרברים נשמע רבפי' לשון לאכלו בפסח שברדישה וח"י ז"ל, הנך שני נאנוני עולם עמודי ההוראה הפמ"נ והמק"ח ז"ל הסכימו לדבר אחד, רהפי' הוא ללוש עם מי פירות לאכלו בפסח בשעת הרחק לצרכי חולה או זקן הצריך לזה, ראין לפרש ללוש עם מים ולאכלו לכתחילה בפסח לכל אדם משום ס"ס כנ"ל, דמשום חומרא דפסח לא סמכינן אס"ס להתיר באכילה לכתחילה, אלא דהמק"ח דקאי על הח"י ושם לא כתוב לשון אפילו, לא הוצרך לבאר יותר, והפמ"נ ז"ל דקאי על לשון הדישה שכתב לשון אפילו, צריך לבאר כנ"ל, אבל עכ"פ סגרו עלינו הדרך שלא לסמוך על ס"ס לכתחילה להתיר באכילה, ולזה מה שצידד כמע"ל ג"י לצרף כאן הספק שיש ששים ומדמי לה למין במינו ונשפך, מלבד שבעניותין דבריו מגומגמים, ולא דמו כעוכלא לדנא, דהתם על רובא ליכא ספק כלל, דוראי איכא רובא, והספק הוא שמא איכא ששים ג"כ, אבל הכא נהי דספיקא הוא שמא איכא ששים, אבל על רובא נמי איכא ספיקא, שמא דמיבת הליחלוח הגיע כל כך עד שנתלחלו כל החישים, ולדעתי אין בזה לשער כלל עד היכן הגיע הליחלוח כיון שלא נבחן תיכף, אכן מלבד זה הרי עמודי ההוראה אשר מפיהם אנו חיים סגרו עלינו את הדרך שלא לסמוך על ס"ס להתיר באכילה, וממקום קדוש ויהלך מהב"י בשם האגור והגהת רמ"א ודרישה ושו"י ז"ל. אמנם במקום דחק וצורך והפסד הרי הוא כמבואר מכל הנ"ל, דיש לסמוך אס"ס להתיר אפילו באכילה, אלא שאיני רואה בעתים הללו שחישים של פסח מצויים, שיהי' שעת הרחק וצורך לסמוך להתיר על ס"ס, ולזאת כתבתי אם הוא בעידכם שעת הרחק, ואין לדיון אלא מה שענינו דואות, ועל כמע"ל ג"י מוטל הדבר להתיישב בזה הרבה כשירצה להתיר לאכלו בפסח, אם הוא שעת הרחק באמת.

אכן כל זה להתירו משום חשש איסור חמץ שבו, דשפיר יש ס"ס ספק שמא זיעת החומה והעץ הוא תולדה בפני עצמה, ואפילו עם מים אינו ממחר להחמיץ, ואת"ל שדין מי פירות יש לו שממחר להחמיץ עם מים, או דין מים יש לו ומחמיץ, שמא לא בא לתוכו כלום, ועי' בגשמת ארם (סי' כ"ב כ"ג). אבל להחשיבו שמורה לשם פסח, ליקח מהם מצת מצוה, נראה לע"ד שאין להחשיבו, דלגבי לצאת בו ידי חובת מצת מצוה נראה דליכא אלא חדא ספיקא, שמא לא בא לתוכו כלום, אבל הספק שמא תולדה בפני עצמו הוא ג"כ אין יוצאין בו ידי חובת מצוה, דהגם דלא הוי כמי פירות לענין דלא אמדינן ב' שממחר להחמיץ עם מים, אבל לענין זה הוי מי פירות שאין יוצאין בו ידי חובת מצה כשנלושה בזיעת החומה ממעם דאין יוצאין ידי חובת מצה אלא במצה שהיתה יכולה לבא לירי חימוץ, אם לא הוי משמרה מחימוץ, כטעם המג"א (סי' תע"א סק"ה) במצה שנלושה במי פירות

יעו"ש, וממנ"פ אי זיעת החומה דין מי פירות ממש יש לו חרי אינו יכול ללוש אותו אלא במי פירות, ופשיטא דאינו ראוי למצת מצוה, אי מטעם דהוי מצה עשירה כבס" תס"ב, אי מטעם המנ"א הנ"ל, ואי זיעת החומה תולדה בפני עצמו ואינו ממחר להחמיץ אפילו עם מים, ויש לומר דלא שייך בה נמי טעמא דמצה עשירה, ובפרט כיון שיכול ללוש אותו עם מים יכול להיות שיהי' ששים בהמים נגד זיעת החומה, עי' ח"י (סי' תס"ב סק"ב), מיהו נראה דלדיעה זו דאינו ממחר להחמיץ, אפילו עם מים אינו מחמיץ כלל, אפילו שהה בלא עסק, ואיכא טעמא דמנ"א הנ"ל, והגם דטעם המנ"א מפורק מדברי עצמו (סי' תנ"ד סק"א) וכמו שהעיר עליו הרגול מרכבה (סי' תע"א), מיהו בש"ע דבי רב (סי' תס"ב) מביאו יעו"ש, וא"כ ליכא אלא חדא ספיקא להיתירא, שמא לא בא לתוכו כלום, ולחומרא, והגם דהפמ"ג ז"ל (א"ח סי' י"ז בא"א סק"ב) חרית לן דלא אמרין ספיקא דאורייתא לחומרא אלא באיסור לא תעשה, דהא מדאצטריך קרא נבי ממזר למימר דספק שרי שמעי' לה דבשאר איסורים הוי אסור, והיינו כמו איסור ממזר דהיינו איסורי ל"ת, אבל במ"ע ספיקא לקולא יעו"ש, הני מילי בספק חיוב המצוה, שהספק הוא על האדם אם זה האדם מוטל כלל אקרקפת' לקיים מצוה זו, אבל כשאין הספק בחיוב המצוה, דזה האדם ודאי מוטל אקרקפת' לקיים זו המצוה, אלא דהספק הוא בקיום המצוה, אם נפטר מחיובו, ודאי דאינו נפטר מחיובו בספק קיום, ואדרבה בזה אפילו להרמב"ם דס"ל דסד"א מן התורה לקולא יש לומר דבהא מורה דמן התורה לחומרא, וכמו שביאר הגאון מליסא ז"ל בספר חו"ד (סי' ק"י) דלשון התורה משמעותה על הודאי ולא על הספק, כדמוכח מהאי דסוטה (כ"ט ע"א) דרמי רב גידל כתיב והבשר אשר יגע בכל שמא לא יאכל, ודאי שמא הוא דלא יאכל הא ספק שמא ספק טהור יאכל, וכתיב והבשר כל טהור יאכל בשר, ודאי טהור הוא דיאכל בשר הא ספק שמא ספק טהור לא יאכל, אלא כאן שיש בו דעת לשאול כו', הרי דלשון התורה משמעותה על הודאי ולהכי במצות לא תעשה כגון דאמרה תורה לא תאכל חלב או לא תאכל גבלה, חלב ודאי וגבלה ודאי הוא דאמרה תורה, ולהכי ספיקא דאורייתא מותר מן התורה, אבל במצות עשה דהתורה אמרה קום ועשה, כגון אכול מצה, עשה סוכה, וכדומה, אינו יוצא ידי חיובו אלא בודאי ולא בספק, כדאמרינן כל טהור יאכל בשר, טהור ודאי הוא דיאכל הא ספק שמא ספק טהור לא יאכל, דמשמעות לישנא דקרא הוא על הודאי ולא על הספק, יעו"ש, ודברים ברורים הם, ודלא כמו שראיתי לגדול אחר מחכמי זמנינו ששנג בזה והכין שדברי החו"ד הם היפך דברי הפמ"ג הנ"ל, אבל באמת אינם ענין כלל לדברי הפמ"ג, וכנ"ל⁽²⁾.

הן אמת דלמה דאתא עלה החו"ד ז"ל ליישב בזה קושית הראשונים ז"ל שהקשו לשיטת הרמב"ם ז"ל דסד"א מן התורה לקולא, א"כ היאך בעי הש"ס

(2) גם הגאון בעל ברוך טעם בהנחות אמרי ברוך על טורי אבן למס' ר"ה דף כ"ט ע"א ד"ה בא"ד, כ' כדברי החו"ד, ועיין בזה בס' ויואל משה מאמר ישוב ארץ ישראל אות ס'. ועיין עוד בשו"ת תורת חסד סי' ז' אות כ', ומה שהביא שם בשם הכנה"ג והפר"ח.

במס' חולין (י"א ע"ב) למילף דאזלינן בתר רובא מרישיה של עולה, ומפסח, ומפסח ארומה, דניחוש שמא ניקב קרום של מוח, יעו"ש, ומה קושיא הא מן התורה ספק שריא, ותי' הוא ז"ל עפ"י סברא הנ"ל דבמ"ע מודה הרמב"ם ז"ל דספק לחומרא מן התורה, ואינו יוצא ידי חיובו בספק, ולהכי אי לא דאזלינן בתר רובא שפיר קא קשי' לי' דניחוש שמא ניקב קרום של מוח, דנחי דבחולין להדיוט שרי משום דספק מן התורה שרי, מיהו בקרבנות דהוא מ"ע וכתוב בהו מן הבקר להוציא את הטרפה, אינו יוצא ידי חיובו אלא בודאי כשרה ולא בספק יעו"ש, בעניותן לא זכיתי להבין דבריו, דודאי גם הראשונים ז"ל נחתו לסברא זו דמה דאמר רחמנא בקום ועשה צריך להיות קיום העשה בודאי ואינו יוצא ידי חיובו בספק כמבואר להראי מש"ס דמס' סוטה הנ"ל, דמשמעות לישנא דקרא על הודאי ולא על הספק, אכן הא לא עדיף משמעות לישנא דקרא ממה דמפורש להראי דבעולה כתיב אותה לנתחי' ולא נתחי' לנתחים, ובפסח ועצם לא תשברו בו, וכן באינך כלזה דמיתית התם, מפורש בהו בקרא דלא ניחוש בהו שמא טריפה נינחו, ומאי קושיא ניחוש שמא ניקב קרום של מוח, ואי משום משמעותא דלישנא דקרא מן הבקר להוציא את הטרפה, הוא דבעינן כשירה ודאי, הא אתא קרא מפורש וגלי אמשמעותא דקרא דמן הבקר להוציא את הטרפה דאינו אלא להוציא טריפה דאסורה להדיוט ולא ספק טריפה דמותרת להדיוט, ובשלמא למאי דאמרין בספק איסור דאורייתא מן התורה אסור, א"כ ספק טרפה אסורה להדיוט, והרי מן הבקר להוציא את הטרפה מפורש לאסור טרפה האסורה להדיוט גם לגבוה, שפיר קשי' קראי אהררי, אלא מוכח דאזלינן בתר רובא, אבל לשיטת הרמב"ם ז"ל דספק מותר מן התורה שפיר קשה היאך בעי למילף מזה דאזלינן בתר רובא, ומלבר זה ג"כ אינו מבין כלל דברי תירוצו ז"ל, דזה הי' ניחא אי הי' כתוב להראי גבי קרבנות בלשון שצריך להביא מן הבריא שפיר הי' שייך דמשמעותא דלישנא דקרא הוא על הודאי ובעינן בריא ודאי ולא ספק טרפה ספק בריא, אבל הרי באמת לא כתיב כלל בריא אלא מיותרא דקרא מן הבקר דרשינן להוציא את הטרפה, דמן הבקר משמע הירוע המותרים, ולא כל בקר האסורים להדיוט, ואי ספק מותר להדיוט מן התורה לא אימעוט כלל ממן הבקר ספק טריפה, ושפיר הקשו הראשונים ז"ל.

והנה לנ"ד באמת כל מה שהארכנו הוא למותר, דאפילו נימא רבמ"ע ספיקא לקולא מן התורה, אבל הא ודאי מדרבנן עכ"פ הוי לחומרא, וגם היאך יברך על הספק, הא ספק ברכות להקל, ולא צריכנא אלא להעדרה, דאפילו תימא דלדיעה זו דזיעת החומה והעץ הוא תולדה בפני עצמה ואפילו עם מים אינו ממחר להחמיץ, היינו כשאנו שוחא בה בלא עסק ואופה אותה מיד, אבל כששוחא בה בלא עסק מחמיץ, ושפיר ראוי לבא לירי חימוץ, ויוצא בה ידי חובת מצת מצוה, וא"כ גם להחשיבו שמורה לצאת בו ידי חובת מצת מצוה איכא ס"ס, בכל זה אין להתירו להחשיבו שמורה, דגם ס"ס לא מהני דכיון דבעי שימור כדכתיב ושמרתם את המצות, בעי שימור ודאי, אבל בשימור ספק אינו יוצא ידי חיובו, כדמוכח מש"ס ... דמשמעות לישנא דקרא הוא על הודאי ולא על הספק, ובזה הבנתי (להבין) דברי הרמב"ן ז"ל בחירושו ריש מס' חולין (ב' ע"ב) אהא דאמר' (שם)

ובמוקדשין לא ישחוט שמא יגע בבשר, ואם שחט ואמר ברי לי שלא נגעתי שחיטתו כשרה, והקשו הראשונים ז"ל על זה למה לי ברי לי, כי מספקא לי נמי שחיטתו כשרה, דהא עזרה ר"ה הוא וספק טומאה ברה"ר טהור, והתוס' (שם סוד"ה שמא יגע) נדחקו רבבמה מיירי דהוי רה"י, ובר"ה דליתיה תירצו דהאי ספק לא דמי לשאר ספק טומאה ברה"ר משום דרוב פעמים לא יכול ליוהר מליגע יעו"ש, ובתוס' מס' פסחים (ט' ע"א סוד"ה ואת"ל) והרמב"ן ז"ל האריך בסתירת תירוצם, ובאמת גם התוס' ז"ל נראה שהי' התירוץ דחוק בעיניהם, ובמס' נדה (ה' ע"ב סוד"ה ואם) כתבו לאו דוקא ברי יעו"ש, והרמב"ן ז"ל אחר שהאריך בסתירת התירוצים של התוס' ז"ל סיים, אלא שאין הקושיא כלום דבמוקדשין ככה"ג לאו בספק טומאה דיינינן דהא בעי שימור דכתיב את משמרת תדומותי, אלא צריך שיהא ברי לו שהן טהודין, ואי לאו אסור להקריבן, ע"כ לשונו הזהב ז"ל, ולכאורה אינו מובן מאי שגא ספק בשימור מספק בדבר אחר, ובמה שכתבנו נתבאר דבריו ז"ל, דכיון דהכתוב מצריכו שימור אינו יוצא ידי חובת מצות הקרבן אלא במשומר ודאי ולא בספק משומר, וכרמוכח מהאי דמוטה הנ"ל, וכסברת החו"ד, ז"ל.

ונהירנא ששמעתי פעם אחת שאמר ארמו"ד גיסי הנאון הקדוש מאור הגולה זצוקללה"ה³ במסיבה של תלמידי חכמים רמצה שמורה לא הוי כשיש בה שום ספק בשמירתה, ושיש ראי' לזה מריש חולין, ואינו זוכר אם משמיה דנפשיה קאמר לה, כי כמדומה לי רמטו בה משמי' דהנאון מהרי"ש ז"ל מלבוב⁴, ולא יכולתי אז להעזי פני לשאול שיבאר לי הראי', וכפי הנראה שזה הי' דאיתנו. בהא נחתינא ובהא סליקנא שאין להתיר חיטים הללו למצות שמורה.

הנני יודרו הרו"ש,

נחום פייגנבוים חופ"ק הנ"ל

(3) הוא הגה"צ מוה"ר גרשון חנוך העניך ליינער מראדזין בעל סדרי טהרות זצ"ל.
(4) עיין בזה להלן עמוד ל"ח ד"ה והואיל.

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידנו

האברכים החשובים והיקרים

מו"ה משה פתחי' נ"י ומו"ה אהרן דוד נ"י

למשפחת פישמאן

בהלקח מאתם אביהם

הרבני החסיד הנכבד מו"ה אברהם שמעון ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, אמן.

המערכת

מכתב מב"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע¹

ב"ה. יום ג' שופטים תרס"ו לפ"ק צאנז.

שו"ר לירידי ש"ב הרבני הנכבד הנפלא הנעלה כש"ת מו"ה ישעי' ג"י.

קבלתי מכתבו בשורה משמחת נשואי בנו שיחי, ויהא למז"ט לו ולכל משפחתו ולא ישמע עוד צוחה ברחובתנ², ויזכה לראות דור של צדיקים מבניו, ויהא הנשואים מתוך רוב שמחה ולא יחי' שום עיכוב שמחה רק חדרה ושלח, ויאריכו ימים ושנים עם ב"ב עוסקים בתורה ומצות. כנפש ש"ב רוב"ש,

הק' חיים הלבר שטאם

יקבל ספר פר"ח א"ח לדרשה מתנה.

שני מכתבים

מהגה"צ מוה"ר יצחק ישעי' הלברשטאם זצ"ל אבר"ק טשחויב³

ב"ה. בין כסה לעשור תרצ"ז קראקא יצ"ו.

לכבוד אחב"י נדיבי עם אלקי אברהם ד' עליהם יחיו.

כאשר נוראות שמענו מהפרעות התכופות השוררות בארה"ק תובב"א אשר רבים חללים הפילו ובתוכם גם יראי ד' מאנשי כוללנו ונשארו אלמנות ויתומים רח"ל והלחץ והדוחק גדול מאד וביותר בין אנשי כוללנו ותרעד כל לב מהמצב האיום שמה. לכן איפוא חוב קדוש רובץ על כל או"א לרחם על אחינו האומללים בארה"ק לחוש לעזרתם ביד רחבה וברוח נדיבה. וחוב קדוש מוטל עליכם שבכל ביהכנ"ס וביהמ"ד ישתדלו למנות אנשים חשובים שיעסקו באסיפות נדבות הגונות לדבר המצוה הגדולה הזאת. ובזכות זה נזכה לשנת גאולה וישועה ולגמח"ט.

דברי המצפה להרמת קרן ישראל במהרה,

הק' יצחק ישעי' הלברשטאם בהג' הק' מצאנז זצלה"ה

* * *

(1) הועתק מכת"ק, והניע אלינו מאת ידירנו האברך החשוב הוקר והנעלה מו"ה אהרן אלי' קינרייך ג"י. ברכות התורה יחולו על ראשו.

(2) ראוי לציין כי מכתב זה נכתב ג' שבועות אחר שקרה האסון בכית כ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע בהלקח מאתו בנו מחמדו הגה"ק מוה"ר מאיר נתן זצ"ל ביום ב' פ' עקב ט"ו לחודש מנחם-אב שנת תרס"ו לפ"ק, בעת שפרצה מניפה דח"ל בעיר צאנז.

ב"ה. ד' וישב תרצ"ו קראקא יצ"ו.

שלו' וברכה לכבוד הרבנים המופלגים החסידים ויראי ד' העומדים על משמרת הקודש הנחלת כולל גאליציע בעיה"ק ירושלים תובב"א ד' עליהם יחיו. הנה כ"ק גיסי הרב הצדיק המפורסם כקש"ת מו"ה אלעזר הלוי שליט"א מאשפצין' נסע זה איזה ירחים לאה"ק תו"ב כי נכספה נפשו לעת זקנתו לשבת על ארמת הקודש ולעסוק בתורה ועבודהש"י בקדושה וטהרה, ודמינו שמנחלי הכולל הי"ו ישכילו זאת ויבינו שנסיעת אדם גדול ומפורסם כמוהו יעשה רושם גדול לטובת קופת הכולל ויתגדל כבודה וחיבתה בעיני אחב"י, וממילא בדין הוא שתנתן לו מקופת הכולל הצטרפות פרנסתו בשלימות למען יוכל לשבת במנוחה על התורה ועל העבודה, אמנם כפי שנתוודע לנו עתה הסכום הנקצב לו לפרנסתו אשר לא יוכל להספיק אף לשליש פרנסתו, הנני רואה לדאבנו כי טח עיניהם מראות ולא יבינו את זאת איך להוקיר ולהעריך אדם גדול מרבבה כמוהו חתנא דבי נשיאה כ"ק אאמו"ר רשכבה"ג זצ"ל אשר לשמו ולזכרו תאות כל נפש חולכי תמים, וכ"ק גיסי שליט"א סובל שמה דחקות גדול ל"ע אשר כל השומע תצילנה אזניו וכדי בזיון וקצף, ומי כמוכם יודע, כי באם יתפרסם הדבר במדינתנו, יוכל לצמוח מזה הירוס גדול ח"ו בנביית הקופות ותהי' זאת חלילה לפוקה לצדקת רמבעה"ג.

ואך למותר לתאר לפניכם שהיסוד והבסיס של כולל גאליציע הוא מאנשי גלילותינו שמרבים בתרומת הכסף לקופת רמבעה"ג בעין יפה וברוח נדיבה, וכל זה בכח אבותינו הקדושים נ"ע זצ"ל שמסרו נפשם תמיד על צדקה זו, ואנחנו בעקבותיהם הולכים. והנה עתה שמענו שעלה בדעת גיסי הרה"צ שליט"א לקבוע דירתו בעיה"ק ירושלים תו"ב, לכן באתי בזה בבקשה מכם שתשימו לבבכם

(3) נולד בשנת תרכ"ד לפ"ק בעיר צאנז לאביו כ"ק מרן הנה"ק מצאנז זי"ע. בשנת תרל"ח נשא אשה בתו של הרה"ק מוה"ר יהושע רוקח אבר"ק בעלז זצ"ל, ונתיישב בעיר בעלז, ובזווג"ש נשא בתו של הרה"ק מוה"ר יעקב צבי מפאריסאוו זצ"ל. בשנת תרמ"ג בערך נתמנה לאבר"ק טשחויב, ובשנת תרנ"ג נתיישב בעיר קראקא. (בנו הרה"צ מוה"ר יחזקאל שרנא הברשטאם הי"ד, הי' חתנו של כ"ק מרן ארמו"ר זצ"ל הי"ד). נהרג עקש"ש בעיר באכניע ביום ג' לחורש אלול שנת תש"ג לפ"ק.

ב' מכתבים הללו הגיעו אלינו מגניזת כולל חבת ירושלים לעדת גאליציע בירושלים עיה"ק, עיי' ירדינו ממנהל של הכולל האברך החשוב היקר והנעלה מו"ה שלמה פרוכטהענדלער זי"ע מירושלים עיה"ק. יצו ד' אתו את הברכה.

(4) הוא הנה"צ מוה"ר אלעזר הלוי ראזענפעלד אבר"ק קאמינקא זצ"ל. נולד בשנת תר"ל בעיר קאמינקא לאביו הנה"ק מוה"ר יהושע הלוי ראזענפעלד אבר"ק קאמינקא זצ"ל. (חותנו של כ"ק מרן ארמו"ר מוהר"ש זצ"ל). בבחרותו למד בוויזניצא בשיבתו הגדולה של גיסו כ"ק מרן מוהר"ש זצ"ל. בשנת תרמ"ה בערך נשא אשה בתו של כ"ק מרן הנה"ק מצאנז זי"ע, ואחר חתונתו אכל מזונות על שולחן גיסו כ"ק מרן מוהר"ש זצ"ל. אחר איזה שנים נתיישב על ידו בעיר באכניע, ואח"כ נתיישב בעיר אושפצין. בשנת תרצ"ו לפ"ק נסע לאה"ק וברעתו הי' להשתקע שם, אולם בקיץ שנת תרצ"ט שב לאושפצין. נפטר בעיר סאסנאוואצא ביום ז' לחורש אב שנת תש"ג לפ"ק.

להתבוננן היטב כישוב הרעת את אשר לפניכם . . . ותתנו לכ"ק גיסי שליט"א דירה נאה בבתים אשר הם תחת ידיכם, גם להעניקו במרה גרושה והכנסות צדדיות מרי חודש בחדשו, חוץ ממעות באריסלוב, ותשגיחו עליו בעין פקחא לגרלו ולנשאו ולהחזיקו בכבוד כראוי לאיש צדיק מפורסם כ"ב, ובטוח אני במדת טובכם שתתנו אוון קשבת לדברי הנאמרים באמת וצדק ולמען טובתכם, ויעזור השי"ת שיגן זכות אבותינו הק' נבג"מ עליכם ועלינו להוושע ככל ענינים לטובה ונזכה לעלות לציון ברנה בב"א.

דברי ידידס הרו"ש וטובתם המחכה להתבשר כי דברי עשו רושם עבור כ"ק גיסי הה"צ שליט"א.

הק' יצחק ישעי' בהג' הק' מצאנו וצללה"ה⁵

5) מצאנו לנכון להעתיק פה, תשובתם של מנהלי הכולל בירושלים עיה"ק על מכתב הנוכחי, וז"ל:

אורך ימים ושנות חיים ארוכים מציון וירושלים לכ"ק הרב הנאון הצדיק המפורסם עטרת תפארת ישראל בוצינא קרישא חסידא ופרישא פאה"ד כקש"ת מו"ה ר' יצחק ישעי' האלברשטאם שליט"א הנאכר"ק משחוב כעת חוב"ק קראקא וע"א.

אחרי עלות החוה"ש מעיר אלקים סלה. נכון קבלנו יקרת גי"ק מיום ד' וישב, תוכו דצוף אחכה ויחבה לזרע קודש, ה"ה כ"ק גיסי הרב הצדיק המפורסם מו"ה ר' אלעזר שליט"א מאשפיצין, שגם מבלעדי דברי כ"ק שליט"א יודעים אנו להוקיר בהערצה גמורה איש אשר כמוהו ולעמוד על הנוכח הדרושה בהתענינות למענו ולטובתו, וכן נעשה בעזרה"י בנוגע להענקת מהכנסות צדדיות חוץ ממעות באריסלוב אף למעלה מהיכולת, אמנם בנוגע למה שכ"ק מזכיר לתת לו דירה נאה בבתים אשר תחת ידינו, הננו מוכרחים לבאר לכ"ק שליט"א כי לצערנו הגדול כוללנו רל מאוד במעוני חסד כאשר נמצאים לכוללים אחרים כמו כולל אונגרין וכולל ווארשא וכולל וואהלן שיש להם שכונות שלימות ממעוני חסד במקום מרובו, לא כן לכוללנו, יש לנו מעט בתי חסד אבל גרועים מאד ובעיר העתיקה, אשר קשה לגור שם אפילו לפחותים מדלת העם, להגלי שאינם נמצאים בסביבה יהודית אלא מעורבים בין השכונות הערביות ואעפ"כ גרים שם עניים מכוללנו וכמה אלמנות וזקנים מעניי כוללנו שישבתם שם הוא רח"ל בסכ"נ ממש, ובכל פעם של התעוררות תנועה מצד הערביים המה מוכרחים לעזוב את דירותיהם ולנוס לשכונות יהודיות מפני הפחד, וככ"ז הם גרים שם מחמת עניות ודחוקת נורא שאינם יכולים לשכור להם שום דירה במקום אחר, וכבר היתה לכוללנו אבירה גדולה וגוראה מפני זה, כי בלי"ס נשמע גם בחו"ל מהריגת חקדוש הרה"צ ר' ראובן קלאפהאלץ וצ"ל שהי' בנו של הגביר המפורסם ר' מרדכי דוד קלאפהאלץ וצ"ל מצאנו, והסבה לזה הי' לראבוננו שהי' גר בחצר שלנו בעיר העתיקה שבזמן האחרון חזר עליו הגלגל והי' עני מרובא מאד ולא הי' בירו לשכור לו דירה, ובימי הפרעות כשהלך מביהמ"ד שלמד שם כל היום ללכת לביתו, תקפוהו הערביים ימ"ש ורצחוהו נפש, הקב"ה ינקום במהרה לעינינו נקמת דם עבירו השפוך ויאמר די לצרותינו. וגם ביהמ"ד גדול של כוללנו הוא שם בעיר העתיקה אשר כיום הוא חרוב ועזוב מכלי באי מועד שאי אפשר ללכת לשם להתפלל ומובן מאליו שלא נוכל למסור דירה לכ"ק גיסי שליט"א במקום כזה, ואפילו אם הוא ירצה לדור בעיר העתיקה, אנחנו לא נניחהו בשום אופן ח"ו, והנה בעיר החדשה בשכונות היהודיות יש לכוללנו עור שלש ארבע דירות כנות שני חדרים והמה מפורזות בשכונות שונות וגם בהם גרים עניי כוללנו, אמנם נשתדל בכל היכולת לפנות דירה אחת מהנ"ל בשביל כ"ק גיסי שליט"א אם רק תהי' מתאימה לו לגור בה לפי כבודו, וזה יכול להיות בזמן משך הדירות הנחוג פה לפי החוק שהוא בר"ח ניסן הכע"ל, כי לפני הזמן הזה אי אפשר להוציא איש מדידתו שהוא גר בה, ובנתיים יעזור השי"ת שנזכה לישועה שלימה בנאולה האמתית ובכיתא גוא"צ בעגלא ובזמן קדיב אמן.

בענין הפטרת שבת הגדול

מהרב הגאון מוה"ר אליעזר חיים דייטש אבד"ק באניהאד ז"ל¹

כ"ה.

חג המצות, תחוג בכוס ישועות, כבוד אהובי בני הכן יקיר לי, הרב המאה"ג החו"ב יריו רב לו וכו', מו"ה משה נ"י אבדק"ק לעמעש והגליל יע"א².

מה ששאלת אודות קריאת הפטרת וערכה, ראין נוהגים לקרותו בכמה מקומות רק כשחל שבת בע"פ. הנה בלבוש סי' ת"ל כתב ב' דעות בזה, וטעם של אלו שאין קורין רק בע"פ הוא משום דכתיב שם הביאו המעשר להאוצר, והיינו לבקר המעשרות, וזה ה' רק בע"פ, [והביא שם שבפראג נוהגין ג"כ כן], אמנם טעם האומרים דתמיד קורין וערכה, הוא משום דשם מרמו על הנאולה העתידה אנכי שולח את אלי הנביא, וזה שייך בכל פעם לפני פסח, עי"ש. והנה יעב"ץ ז"ל בסידור בית יעקב שלו צווח בכרוכיא למה אין קורין בכל שבה"ג וערכה, וכתב עוד כיון דבפסח העולם נידון על התבואה, א"כ צריך להזהיר על המעשרות, אבל במדינות אלו אין קורין וערכה רק בשבת בע"פ. וכשאני לעצמי הנני נוהג (כי פה עירנו הרב אב"ד עולה בשבה"ג למפטר, ובלא"ה הוא שבת שלפני היאח"צ של אבי הצדיק זל"ה), שלאחר הפטרת השבוע כשאני חל בע"פ אני קורא עוד הפסוק זכרו תורת משה עבדי עד סוף ההפטרות שמסיים הנה אנכי שולח לכם את אלי הנביא, וא"כ אני יוצא ידי שניהם, כיון דמ"מ עיקר שתקנו הפטרת וערכה משום דכתיב בה נאולה העתידה, וגם משום דנאולת מצרים ה' בשביל שיקבלו התורה, לכך אני מתחיל לאחר סיום הפטרה של פ' השבוע זכרו תורת משה עבדי ומסיים בנאולה, ובוה יצאנו כל הדעות.

מ"מ נ"ל ללמוד זכות ג"כ על אלו שאין קורין כלל אלו הפסוקים רק כשחל בע"פ, משום דיש דעות שבאותו שנה שיהי' הנאולה יהי' שבת בע"פ, ומש"ה ס"ל דפסוק הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא ג"כ שייך טפי כשחל ע"פ בשבת, אבל זהו טעם חלש, שאנו מחכים לנאולה בכל יום ויום, ע"כ טוב לומר אחר סיום הפטרת פ' השבוע הפסוקים שבסוף הפטרת וערכה המדברים מענייני נאולה העתידה ב"ב. שוב ראיתי במנהגים של מהר"א טירנא שהי' רבו של מהרי"ל שהביא ג"כ כל השני דעות, ואין מכריע, ע"כ נהרא נהרא ופשטי', ולכן לעשות כמו שאני נוהג וראי נכון כדי להזכיר ביאת אליהו הנביא ב"ב, מ"מ מי

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונס' ו' עמוד כ'. — העתקה מתשובה זו קבלנו מאת ידידנו האבדק"ק היקר החשוב והנעלה בנש"ק מו"ה נפתלי עהרנרייך נ"י. זכרה לו אלפי לפוכה.
(2) הרב הגאון מוה"ר משה דייטש נולד חמשה עשר בשבט שנת תרל"ט בעיר האנשאוויץ לאביו הגאון מוה"ר אליעזר דייטש זצ"ל אב"ד רשם. למד בפרעשבורג בישיבתו של הגאון בעל שבט סופר זצ"ל. בשנת תר"ס נשא אשה בתו של הגאון מוה"ר שמעון סופר אבדק"ק עדלויא זצ"ל הי"ד. בשנת תרס"ו נבחר לאבדק"ק לעמעש, ובשנת תרע"ז נתקבל לאבדק"ק קאמארן. ומשם נתמנה לאבדק"ק סאבארקא בשנת תרע"ח. חיבר ספר אבני שהם ולא נרפס, ובכמה ספרי שו"ת יש אליו תשובות, וגם נרפסו ממנו חידושי' בקובץ וילקט יוסף. נלב"ע ביום ה' לחודש אב שנת תש"ב לפ"ק.

שאינו נוהג כן ג"כ יש לו על מה לסמוך כיון שבלבוש ובס' מנהגים הביאו הב' רעות ולא הכריעו, ורו"ק. וה' יוכנו במהרה בימינו לראות פני משיח צדקנו אמן. והנני בזה אביך רו"ש באהבה רבה המעתיר בערך כל הימים, באניהאור אור ליום ה' יו"ר ניסן תרס"ט לפ"ק.

אליעזר דייטש

בדין ס"ם בחמיץ, ובענין פרק שירה

מהרב הגאון מוה"ר שלום מאסקאוויטש אבד"ק שאץ ז"ל¹

ב"ה.

לכ' ידירי הה"ג הגרול המפורסם רש"י הילמן שליט"א.

אחרשהט"ס כמשפט לגברא דבא רכותי, אוריעהו שהשגתי ספרו הנכבד אור הישר על מס' חולין, ואחרי כל הפירושים מקרמונים ואחרונים הנמצאים על מס' זו, עריין ירש כת"ה חלקו הניתן לו מן השמים, לעשות ציצים ופרחים ורברים נפלאים אשר ראיתי, ומקורי קרמונים לחקירת האחרונים נ"ע, יישר כחו וחילו לאורייתא, ינוב בשיבה טובה הוא ומחברתו יחיו, ויתחדש כנשר נעוריו, ויזכה לישב בר' אמות של הלכה מתוך נחת והרחבה, אכ"ר. ות"ח גרול על זכרוננו גם אותי לכברני בספרו הנכבד.

והואיל ראין ביהמ"ר בלא חידוש, אכתוב לו מה שעלה ב"ה במצותי באלו הימים. הרמ"א ז"ל בהל' פסח סי' תס"ב ס"ב כתב כההוא רגן שאסור לאוכלו בפסח ולא מהני ס"ס, והט"ז ז"ל צעק עליו ככרוכיא הלא ס"ס מהני בכל מקום, וראיתי בס' הנחמר שרי חמר סי' ב' וסי' י' מכיא בשם הה"ג ר' יוסף שאול ז"ל לתרץ רברי הרמ"א ז"ל בחרשות, שבכל מקום שכתוב בתורה הלשון "שמור" לא מהני לא רוב, ולא חזקה, ולא ס"ס, כי צריך להיות וראי, ובמצה כתיב "ושמרתם את המצות", ועי"ש בשרי חמר דברים נפלאים מזה הענין, ואני בעניי אמרתי כי כן הוא האמת, ולא חרית הוא, והוא מחלוקת קדומה בין רש"י ותוס' ז"ל במס' שבת ט"ו ע"ב, על ו' ספיקות שורפין את התרומה, עי' בתוס' בר"ה ועל ס',

(1) נולד ביום י"ז כסלו בשנת תרל"ח בעיר וועבראניווקא (סמוך ללוב) לאביו הה"צ מוה"ר מרדכי יוסף משה מאסקאוויטש מסאליצא. ה' תלמיד מובהק להגאון מהרש"ם אב"ד ברעזאן זצ"ל ונסמך ממנו להוראה. אחר חתונתו נתקבל לאבד"ק שאץ. בשנת תרפ"ז נתיישב בעיר לונדון. נרפס ממנו הנהגות והערות על שו"ע, על שו"ת נוב"י ועוד. נלב"ע ביום כ"ד לחורש שבת שנת תשי"ח לפ"ק, ומנו"כ בעיר לונדון.

מכתב הראשון נמצא באוסף כתבי הרב הילמאן בבית עקד הספרים הגרול בירושלים, ומכתב השני נמצא בננוי ידירנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן.

ובאמת מ"מ פסק רש"י ז"ל כאן רלא מהני ס"ס, אמרתי בעניותי, מטעם הנ"ל מלשון שמור, רבתרומה נ"כ כתיב הלשון הזה משמרת תרומותי, ועי' בתוס' נרה ל"ג ע"ב ר"ה ורימיניהו, ועי' ברמב"ם סוף פי"ג מה' אבות הטומאות והוא נ"כ מטעם הנ"ל, ורו"ק כי קצרתי.

הרו"ש החותם בכל חותמי ברכות ירירו,

שלום מאסקאוויטש חופ"ק

ב"ה.

כ' הנאון הגדול המפורסם בכל קצוי תבל ואפסי ארץ, בקש"ת
ה"ר יוסף סיני שליט"א² ר' ימיו ושנותיו יאריך בנעימים.

אחדשהט"ם לגברא רבא רכוותי, דילרא אמי' כוותי' תלר. באתי בעניי
לרפוק על בית מררשו אולי אבנה ממנו, אני עוסק בפרק שירה והוא ברייתא ואין
ירוע להעולם מבטן קרוש מי יצאו הרברים, רבים אומרים כי ר' חנינא בן רוסא
חברו, המבי"ט ז"ל בס' בית אלקי' כתב כי דוד המלך ע"ה חיבר פ' שירה, אבל
לא הביא ראיות גמורות, ובסידור מהשל"ה הק' בשם האר"י הק' ז"ל רהשרים
אומרים השירה, וכן בתוס' חולין ז' ר"ה א"ל, ובע"ז י"ז שר של הרים, ובחולין מ'
ע"א לגרא דהר ברש"י ז"ל, וע"ש בתוס', וע' בלקוטי תורה פ' עקב, בפסוק ארץ
הרים וגבעות, ובב"ב ע"ד ע"א אמר הקב"ה לשר של ים, ועי' רש"י חוריות ו"ג
ע"א סורן שר שלהם, ועי' רש"י שבת ס"א ע"ב מזלי' רהאי גברא מלאכו של
חולי זה, ושם נ"ג ע"ב אדם ראית לי' מזלא, מלאך שלו, ועי' חידושי אנרות שבת
פ"ט הלך אצל ארץ, שר הממונה על הארץ, ועור ועור כהאר"י ז"ל, ורמז בחז"ל
מפ' שירה חגיגה י"ד ע"ב פתחו כולן ואמרו שירה, וע' בגירסת הב"ח ז"ל אז
ירננו עצי היער, כמו בפ' שירה שלנו, וע' בתוס' שם, וע' חולין ס"ג שרקק כמו
בפ' שירה שלנו רחמה אומרת, ועי' בזוה"ק חיי שרה קכ"ג ע"א הכא אית
לאסתכלא רכל מה רברא קב"ה בעלמא כולהו אמדין תושבחין ושירתא קמי'.
אבל מי חיבר וסידר הפרק שירה, חקרתי ודרשתי ואין מי שידע, כת"ה ברוב
בקיאותו וגאונותו ועיניו כיונים על אפיקי רברי חז"ל כחד מן קמאי, אפשר נמצא
באמתחתו איזה מאמר חז"ל מי מהקרושים חיבר פ' שירה, ימחול בטובו הגדול
להודיעני.

הדוש"ת מכרכו בכוח"ט ושנה טובה ומבורכת בכל מיני הטוב, ויכתב
ויחתם בספרן של צדיקים לחיים טובים ארוכים ושלום.
שלום מאסקאוויטש חופ"ק

(2) הוא הנאון מראניטשאו בעל צפנת פענח זצ"ל.

בענין דגים קארפען שרוצים להגדילם בלא קשקשת

אברהם דוד הורוויץ

מלפנים אבד"ק שטראסבורג
וכעת חבר הכיר"צ דערה החררית
בירושלים עיה"ק תובב"א

בס"ד. ב' דעשי"ת תשמ"ו פעהקת"ו.

ע"ד השאלה בהרג קארפף שתמיד הי' לו סנפיר וקשקשת ומוחזק מעולם כרג טהור, וכעת התחכמו מתחדשים לשנות דרכי גידולו בבריכות מיוחדות ומאכלים שונים, שעיי"ז יהי' גדל ללא קשקשת כלל, וידויחו הטירדא בהסרתם, אם יהי' פקפוק בהיתרם.

(א) הנה מע"כ פתח בזה פתחא בטשו"ד לצדד לכאן ולכאן, וכאשר נבא לברר קצת בזה יל"ע קודם אם שייך ברגים מין הנאכל במסורת כמו בעופות, והנה בעופות מבואר במשנה במס' חולין (נ"ט ע"א) סימני עוף לא נאמרו בתורה אבל אמרו חכמים כל עוף הדורס טמא כל שיש לו אצבע יתירה וזפק וקודקבנו נקלף טהור ראב"צ אומר כל עוף החולק את דגליו טמא, ועוד סימן טומאה המבואר בבבב"א (ס"ה ע"א) הקולט ואוכל, ה"ז ג' סימני טהרה ונ' סימני טומאה, ומפשטות דברי המשנה יוצא דעוף שדאינו בו כל הג' סימני טהרה אם נראה בו אחד מן הסימני טומאה שוב אינו נאכל, שכ"כ רש"י (ס"ז ע"ב), נ"ל דעוף הבא לפנינו י"ל שמא ידרוס דהא תרנגולתא דאנמא היו מחזיקין בטהרה ולאח"ז ראוה שדורסת ואין עוף נאכל אלא במסורת כדא"ר יצחק (ס"ז ע"ב) עוף טהור נאכל במסורת, ע"כ.

ואולי י"ל רש"י דייק הלכה זאת מלשון ד' יצחק בגמ' דקאמר עוף טהור נאכל במסורת דלכאוף הול"ל בקיצור ובחוב, אין עוף נאכל אלא במסורת, כלשון הדמ"א ביו"ר (פ"ב ס"ג), א"ו בא לאשמעינן דאפי' ראינו בעוף אחד כל הג' סימני טהרה אפ"ה צריך לזה עוד מסורת, וכ"ה בטוש"ע (פ"ב ס"ב) שכ', ואע"פ שיש לו ג' סימנים אלו אין לאוכלו אא"כ יש להם מסורת שהוא טהור ע"כ, ונמצא דענין המסורת בעוף בא להחמיר דעם כל הג' סימני טהרה בעי מסורת דוקא, וביש מסורת יש מי שהחמיר דבעי' עוד הג' סימני טהרה, והוא שיסת או"ה המובא בש"ך (פ"ב סק"ט), ואמנם הש"ך חולק עליו וביאר דבריו ביותר בסק"ו, דיש לסמוך על המסורת אפי' בידוע שאין לו הג' סימני טהרה כ"ז שלא דאינהו דורס או חולק רגליו, והסבר הדברים י"ל, כיון דסימני טהרה בעוף לא נאמרו בתורה אינם בהחלט, דבכל יש סתירה להם אם נמצא בו אחד מן' סימני טהרה הנ"ל, ולהאוו"ה גם המסורת אינו בהחלט גמור עד שיראה בו הג' סימני טהרה, ולעת הש"ך המסורת עיקר גדול, שמסתמא הראשונים בדקו ומצאו בו כל הג' סימני טהרה.

(ב) אמנם כ"ז בעופות, אבל בדגים הנה הסימני טהרה נתפרשו בתורה סנפיר וקשקשת, וממילא א"צ עוד למסורת, ולקבלת חז"ל בקשקשת לבד ירוע שיש לו גם סנפיר, ואם נמצא לפעמים גם בדגים המלה רמסורת, ה"ז רק במקום שכעת אין בהם קשקשים כאותן שנשרו בעת עלייתם מן הים או שעתידים להתגדל לאחר זמן, וכלשון המאירי לחולין (ס"ו ע"א) וז"ל, הרבה מיני דגים שאין להם קשקשת עכשיו ועתידים להביא לאחר זמן וכן שהיתה לו והשירו בשעה שעלו מן הים כל שנודע כן במסורת מותרים ואין להרהר בהיתרן כלל עכ"ל, וכ"ה בר' הנוב"ת יו"ר לכהמ"ח (ס' כ"ט ר"ה ומה) שכ' בשם אביו הגז"ל, ואין זה דומה כלל לפלוגתא של הרא"ש והרשב"א (בס"פ פ"ב ס"ה) רעיקר פלוגתייהו בעוף ראינו נאכל בשום סימן לדין כ"א במסורת שייך החששא של הרשב"א רש"מ המקומות דנהגו בו איסור הוא מחמת שירעו שיש עוד מין עוף שמה הרומה לזה במדאחו ויבאו לטעות לאכול גם אותו העוף (כר' הש"ך בסק"א), וכה"ג בדג שבא לפנינו בלי קשקשים כלל וכלל כמו הסולתנית אפונס אקונס הנז' בגמ' (ס"ו ע"א) שאין להם קשקשים רק שנאכלים במסורת שירוע שעתיד לגדל להם קשקשים או שכבר ה' להם בתולדה קשקשים ונשרו, בזה י"ל דבמקומות שננהגו בהם איסור אין להתיר להם, רי"ל שיתחלף להם בדג טמא שא"ל קשקשים בתולדה ולא בעתיד ודומה לו במדאחו וכו', אבל בדג גדול ש"ל קשקשים וכו' עכ"ר, וכ"ה בר' הנוב"ב ז"ל ס' כ"ח.

אשר לפי"ז, אם דהג קארפין יש לנו מסורת בו כרג טהור, אך אם הוא בקשקשיו, אבל אם יהפכוהו למין אחר שיהי' מתחילת היצירה בלא קשקשים ואין הוא עתיד לגדל אח"כ, שוב יש לחוש שמא במשך הזמן יודמן עוד דג טמא בלא קשקשים הדומה במדאחו להקארפין ויתירוהו שיאמרו זה כזה, וי"ל ראפ"י הרא"ש יורה רחוששין, דאם רס"ל בעופות רנאכל במסורות אין חוששין לטמא הדומה לו, כ"ז בעוף רהמסורת עיקר גדול, אבל כרג שכל ענין המסורת רפוי מאד י"ל דיודה ריש לחשוש לטמא הרומה לקארפין שאין להם קשקשים. — ומש"כ מע"כ דאם יחזירו הקארפין הזה למימיו ומאכליו הרגיל בו שוב יגדלו קשקשיו, כפה"נ שמדמה כן בהשערה, ולו יהא כן באמת אין לנו דא"י להתיר, דל"ר להמבואר בגמ' בעתיד לגדל לאח"ז, דשם עדיין לא הגיע זמנו לגדול קשקשים ולאח"ז מאליהם יתגדלו בלי שום פעולה, משא"כ היכא דרק אחר מעשה גדול ושינוי רב אולי יגדלם, ועכ"פ אין לנו דא"י ע"ז דמועיל.

(ג) ועכ"ז ילע"ק בכ"ז, דבגמ' חולין (ס"ג ע"ב) בהא רמקשה אהאי דלוקחין ביצים מן העכוב"ם וא"ח משום גו"ט ודלמא רעוף טמא נינהו, והק' התוס' כיון דעופות טהורות הוו רובא נזיל בת"ר, ותי' ראף דהטמאין מיעוטא נינהו אפשר דיש בטמאים מינים הרבה, ע"כ. ומעתה י"ל דאין דא"י כ"כ מעופות כיון דיש בטמאים מינים הרבה לזה חיישינן דילמא יש בהם הדומים לטהורים ואתי' למיטעי, אבל בדגים דבאמת יש גם ראש ושררה לסימן טהרה כמבואר בגמ' ע"ז (מ' ע"א), ואך דשם נמי קאמר כי תניא ההוא באראה ופלמורא דרמי רישייהו

לשמאים, אבל שיהיו דומים בשניהם בראש ושררה לא אמרינן, כדמשמע מתוס' שם שהקשו ולברוק בשדרה רק דסימני גוואי לא חשיב, וא"כ בנ"ד דהקארפין הראש והשררה כשל טהורין, שוב י"ל דליכא למיחש לשמאים הדומים להם, ואין לומר הא מבואר ברמ"א (סי' פ"ג ס"ר) דרג שלם ואין רואין בו קשקשים אין לסמוך אראש ושררה, עכ"ז י"ל כיון דבנ"ד מכירים בטביעת עין הדרג קארפין בתמונתם וטעמם ויודעים שהוא מין עם קשקשים, רק ע"י פעולות התחכמו להסירם, שוב לא שייך להחליפו בטמא, דאם דברש"י פ' בראשית כתב, אינו דומה טעם רג העולה מן הים בעכו לרג העולה מן הים באספמיא, כמובן דזהו במין אחד רבותא, אבל בשני מינים וכ"ש טהור וטמא בוראי שאין טעמם שוה גם כשבאים מים אחר, ויש עוד סימן בב"י (סי' פ"ג) דזנבו חלוק בשוה בטהורים, ואף דגם ע"ז אין לסמוך לטהרו, מ"מ י"ל דמועיל עכ"פ הטב"ע שמכירים בטוב את המין קארפין, וד' הרמ"א שאין סומכין על ראש ושררה, הוא רוקא ברג שמעולם לא הוחזק בכשרות.

וע' כע"ז בישועות יעקב יו"ד (סי' פ"ג סק"ד) לענין הדרג שטירל שאין ניכרים בו קשקשים רק אחר שהניחו אותו בתוך המים שיש בו אפר כמה שעות, נשר מעור בשרו כעין קשקשים (ונזכר ג"כ בנב"ת כ"ח וכ"ט הנ"ל), שכ' דכל שיש לו ראש ושררה מועיל לתלות שנשרו הקשקשים, ואף דרוב פעמים אין הקשקשים נושרין מ"מ מהני הסימן דשררה וראש כיון דרוב פעמים אין לשמאים שדרה וראש כלטהורים והוי רוב כנגד רוב ואסור מספק, אמנם בסרית טרופה אינו רחוק שנשרו הקשקשים בעת שחתכו אותו לחתיכות ולזה שפיר מהני הסי' דשררה וראש, עכ"ר. ומסתבר דגם בנ"ד שהתחכמו להסיר הקשקשים כידוע, שוב י"ל דמהני הסימנים דראש ושררה להחזיקו בטהרה, דלא גרע מטרית טרופה דתלינן שהקשקשים נשרו ע"י חתיכה, וע' בס' תורת חיים לע"ז שם בשם הראב"ד דכל ענין רראש ושררה הוא שע"ז מכירו בטב"ע שהוא ממין רג פלוני וטהור, וכ"ה בפיהמ"ש להרמב"ם, והר"ן ז"ל דחה פ' זה רא"כ מאי מותיב מרתנן וברגים כל שיש סנפיר וקשקשת, ותי' התו"ח רה"ק למה לא קתני בהמשנה סתם סימני דגים נאמרו מן התורה ולא לפרשם, כמו דקתני סימני בהמה חי' ועוף נאמרו מן התורה ולא פירשם, א"ו ה"ק דלא מהני טב"ע שהוא רג פלוני ער שיהי' קשקשת וסנפיר, וע"ז משני דלעולם טב"ע מהני אע"ג רל"ל קשקשים דתלינן שנשרו חוץ באראה ופלמורא דבהו לא סמכין אטב"ע משום רראשיהם רמי לשמאים הלכך בלא קשקשים לא תלינן שנשרו, עכ"ר. ומזה רה"ה בני"ר י"ל כיון דיש סיבה גדולה לחסרון הקשקשים, מהני עכ"פ הטב"ע דראש ושררה, וכ"ה בש"ך סק"ו שכ' בב"י דראש ושררה ל"מ לרמב"ם ורשב"א אלא כשהוא מכיר בטב"ע בראש ושררה שהוא ממין רג פלוני טהור, ובס' חררי רעה לסי' פ"ג ביאר עוד ד"ז ע"ש. (ואגב יל"ע בלשון הגמ' ע"ז אמר אב"י כי תניא ההוא באראה ופלמורא, והק' היתה מהמשנה וברגים כל שיש, והול"ל כי תנן ההוא, ולא הונחה ד"ז).

(ד) וראיתי עוד בס' עבודת עבודה להגמחרש"ק ז"ל עמ"ס ע"ז שהקשה על תי' הש"ס סנפיר דכ' רחמנא ל"ל, להגדיל תורה ולהאדירה, נימא דפעמים די סנפיר לכר בלי קשקשת כגון שיש לו ראש ושררה, וקשקשת בעינן כאלו דאין להם ראש ושררה, ול"ל לתרץ להגדיל תורה וכו', וצ"ע, וציין לחיבורו על יו"ד שאתח"י, וע"ע בס' ערך ש"י ליו"ד (סי' פ"ג) ע"ד הפלתי שהקשה ע"ד הגמ' לכתוב רחמנא קשקשת ולא לכתוב סנפיר, הא נפ"מ בבא דג לפנינו ואין סנפיר בכירוד אבל אינו יודע אם הי' לו קשקשת ונשרו, דלרמב"ם כל ספק מותר מה"ת, ולשאר פוסקים עכ"פ לא לקי, לכן נכתב סנפיר דכיון שאין לו סנפיר בודאי מלא, ע"כ. ועל זה כ' הערך ש"י דלפמש"ל בסי' נ"ה בכיאר דברי שו"ת רמ"ע סי' צ"ז דכללא הוא כל האיסורין כשעת מציאתו, ואינו בגדר ספק כלל כל שאין חזקה דמעיקרא כנגדו, א"כ הכא כל שלא נמצא לו קשקשת הוי ודאי דלא הי"ל מעולם, עכ"ד. ונמצא דבנ"ד רידוע הסיבה שהסירו הקשקשים ע"י פעולה שלא יגדלו, לא שייך סברת הרמ"ע בזה דכל האיסורין כשעת מציאתו.

ועכ"ז מר' הפלפולים א"א להסיק הלכה בדבר חדש למעשה להתיר אכילת דג בלא קשקשים, ואם ד"ז יומשך לדורות ישתכח ח"ו סימני התורה דסנפיר וקשקשת מישראל, לכן ח"ו להתיר זאת, ול"ד לאלו הנז' בגמ' דלא שכיחי כלל כמבואר בפוסקים דלא בקיאים בהם. — ועוד י"ל לע"ד דגם מצד איסור צעב"ח אסור לתמוך מעשה המתחדשים בזה, דהכו"ת יצר להרגים הקשקשים כלבוש ותרים כדאי' בחולין (ס"ו ב'). ממאי דקשקשת לבושא הוא דכתיב ושריון קשקשים הוא לבוש, וראיתי בס"א דהמין דגים שמשיר קשקשיו בשעה שעולה מן הים הוא מחמת כעסו שנצור, משידם מעצמו, הרי דצער גדול הוא להרג וקיי"ל צעב"ח דאו' כמב' בב"מ (ל"ב ע"ב), ונרשם שם לרמב"ם וטוש"ע ורמ"א בחו"מ סי' ער"ב, ואפי' למ"ד צעב"ח דרבנן עכ"פ איסור יש ברבר, כמ"ש הרמ"א באהע"ז (סו"ס ה') לענין מריסת נוצות מאוואז ח', שהעולם נמנעים מזה מחמת אכזריות, אף שמסתמא מרויח בהנוצות, ומטע"ז כתב שם הטו"ז (בסקי"א) שלא ליטול כרבלתו של תרנגול, וכתבתי מכ"ז בשו"ת קנ"ת ח"ד (סי' קכ"ה), והיאך נבא לתמוך מעשה המתחדשים לריוח ממון קצת במעשה אכזריות, לא תהא כזאת בישראל.

(ה) ובהיותי בזה אמרתי להעיר עוד בד' המעיו"ט חולין (דס"ו אות ה') בענין הרג מים הספרדי שהובא לפנינו ולו שדרה וראש רחב ומכוסה בקשקשים כל גופו ללא סנפיר ולו ארבע רגלים כבהמה וחי', ורצה החכם הרופא לומר דהרגלים הם במקום סנפיר ששט בהם, רק דק"ל שכולו ארס רק הרוקחים יודעים פעולות להוציא הארס, והמעיו"ט בא לחדש דהכלל כל ש"ל קשקשת יש לו סנפיר אמרו רק על דגים ולא על חיות שבים, דבקרא כתיב כל אשר לו סנפיר וקשקשת וגו', והדר כתיב וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת וגו' מכל שרץ המים ומכל נפש החי' וגו', מה שלא אמר בקרא הראשון, דקאי בדגים בלבד לאפוקי חיות שבים, וכ"ה בתו"כ, החי', חיות שבים ובתוס' סו"פ הפרה מחלקים נמי בין דגים שבים לחיות

שבים לענין כלאים, וזכינו רחי' שבים צריך דוקא שניהם סנפיר וקשקשת דעליהם לא אמרו כל שיי"ל קשקשת וכו', עכ"ד. והפר"ח והפלתי תפסו עליו מאד, ומע"כ הביא ג"כ מד' המהר"ם שיק (מ' קנ"ז), ובודאי לא שייך להכריע בין הפוסקים הגדולים, אך מכיון דרבינו התני"ט תמיד מאיר בתורתו מצוה ליישב דבריו מהני אריות התופסים עליו. (א) שדם כל עלינו להודות שמעולם לא נשמע ולא מצינו בשום ספר שסמכו להתיר באכילה אחד מחיות הים ע"י סנפיר וקשקשת, הגם דבפסוק לא נכתב כלל דגים דוקא, ולמשמע אוזן נגעל נפש היפה מאכילת חי' שבים אפי' אם יש לה סימני טהרה, דבתו"כ איתא נפש להביא סירני פי' ברי' בצורת אדם, יכול יהא מטמא באהל כד' בן חכינאי ת"ל שקץ הוא לכם ומובא בה"ה המא"ס (פ"ב חי"ב), (ב) הדיוק דרבינו התני"ט ברור מאד, דברישיא דקרא בחיוב לא כתיב שרץ המים ובסיפא דקרא בשלילה כתיב משרץ המים ומכל נפש החי', הרי דאלו נכללים לאיסורא, (ג) הדבר מפורש ברמב"ם (שם) איזהו שרץ המים כו' הבריות גדולות כו' כללו של דבר כל שאינו בצורת הדגים וכו' עכ"ל, א"כ יותר ממש"כ המעי"ט מבואר דאפי' בשני סימני טהרה אסורים החיות שבים, ואי דקשה מהא דקא' אביי בגמ' ע"ז (ל"ט ע"א) חמדא דימא שרי תורא אסור, הנה הרמב"ם ופוש"ע לא הביאו ד"ז רק ברי"ף והרא"ש, ופשטות דברי הגמ' לא זכיתי להבין, ממנ"פ אי תדווייהו אית להו קשקשים לישתרו תדווייהו ואי לית להו מ"ש חמור מתורא. לכן אולי י"ל דזה גופא אשמעינן אביי דבאלו אין חילוק בסימני טהרה שלהם, וכמו דחמור פשיטא שלא תאכל אפי' בסימני טהרה דשקץ הוא וטמא אלא אפי' תורא דטהור ג"כ טמא, דבים כל שאינו צורת דג שקץ הוא, והא דקא' שרי היינו הסימני טהרה שלו דסו"ס חמור הוא ושקץ הוא וגם תורא דימא אסור, וזש"א וסימנך טמא טהור טהור טמא, ה"ק כמו דבטמא לא יועילו הסימני טהרה כן בטהור לא יועילו, ואני מודה בדוחק פשט הזה, אבל האמת כן הוא דשניהם טמאים אפי' בסימני טהרה כפסק הרמב"ם, ולא יהי' סתירה לדבריו מד' הגמ'. ושו"ר בפרמ"ג סי' פ"ג (שפ"ד סק"ג) שהקשה כנ"ל ע"ד אביי הלא הכל תלוי בקשקשת, וכ' דמזה דאי' כמע"ט דכל שיי"ל קשקשת יש לו סנפיר לא נאמר רק בדגים ולא בחיות, ול"ז להבין, דסו"ס למה חמדא דימא שרי, אם יש לו שני הסימני טהרה, פשיטא דשרי לד' המעי"ט, ואם לית לי' למה מותר, וצע"ג להבין ד"ק.

וכעת ראיתי עוד בערוך השולחן סי' פ"ג דפשיטא לי' ככל הנ"ל וכד' הרמב"ם דאפי' בשני סימני טהרה אסורים כל בהמות וחיות הים, וכ' דזש"א חמדא דימא תורא דימא שניהם דגים ממש ורק נקראים בכינוי זה, כמו שגם אצלינו יש דגים שמכנים אותם באיזהו כינוי של חיות ע"ש, ול"י מה הועיל ליישב קושיות הפרמ"ג שהק' מ"ש הני תרי דיהיב סימנא והלא הכל תלוי בקשקשת וסנפיר וכמש"ל דממנ"פ אם יש להם סנ"ק פשיטא דטהורים ואי לית להו מ"ש זה מזה, והחידוש דשניהם דגים לא מתרץ כ"ז, ויותר יש לסבול הדוחק הנ"ל דעכ"פ מתאים לגמרי לשי' הרמב"ם. גם מה שהק' שם ע"ד התוס' דשיבוטא עז, הוא כבר בתורת חיים שם, וד' יאיר עינינו בתורתו א"ם.

בדין דכל שאינו בזא"ז אפי' בב"א אינו

יהושע פירער

ראש הכולל דחסידים באבוב

טאראנטא, קאנאדא

במס' עירובין (נ' ע"א) גופא אמר רבה כל דבר שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו איתביה אביי לרבה המרבה במעשרות פירותיו מתוקנין ומעשרותיו מקולקלין, (פ' שהפריש עשרים סאה ממאה למעשר) אמאי לימא כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו (שאם הפריש עשר סאה ואח"כ עוד עשר לא חל על השניות), ומתרץ הגמ' שאני מעשר ראיתיה לחצאין דאי אמר תקרוש פלגא פלגא דחישתא קרשה, ופירש"י וז"ל, רלחכי פירותיו מתוקנין דעל כל גרגר וגרגר שבו חל השם עליו לפי חשבון הראוי למעשר כגון הפריש אחד מחמשה קרש כל גרגר חציו וכו', ובר"ה ראי וכו' והאי כיון דאפריש כפלים וקרא עליה שם מעשר כמאן דאמר תיקרוש כל חישתא לפלגא, עכ"ל. ובתוס' ד"ה שאני וכו' דקרוקו על פירש"י דממשמעות הגמ' לא משמע שחל על כל גרגר חציו, ולכך מפרש הר"י בדרך אחר וז"ל, ולר"י נראה לפרש הכי שאני מעשר ראיתיה לחצאין פירוש בזה אחר זה שאם אמר סאה אחת מהם מעשר כל חצי חטה וחטה ואחר כך אמר גם כן בסאה האחרת חל מעשר בשתייהן במקצת וכיון דאיתא לחצאין בזה אחר זה גם בבת אחת ישנה להיות חל מעשר על סאה אחת והאחרת תהי' מבל, עכ"ל התוס', והיינו כיון שיש אופן שחל בזא"ז, שפיר חל גם בב"א. (א) ואפשר להסביר שנחלקו כאן רש"י ותוס' ביסוד פירושו של דין רכל שאינו בזא"ז בבת אחת אינו. ואקדים כמה שיש לדקדק בדברי הר"י, דמה תיקן הגמ' בתירוצו דאיתא לחצאין ושייך זא"ז באופן שאמר שמכל חטה יהי' חצי חטה מעשר, הא מ"מ השתא שהפריש עשרים סאין למעשר ואתה אומר שעשרה מהם חל עליהם דין מעשר, הא באופן כזה לא שייך זא"ז, שאם הפריש קורם עשר סאה, שוב אינו חל על האחרות, וא"כ אכתי לימא כל שאינו בזא"ז בב"א אינו. ונ"ל לפרש ע"פ הגמ' בנדרים (ס"ט ע"ב) בעי רבה קיים ומופר ליכי בבת אחת מהו ת"ש דאמר רבה כל שאינו בזה אחר זה אפי' בבת אחת אינו, ופ' שם הר"י, דכיון דשניהם אינם יכולין לחול זא"ז א"כ השתא שאמר שניהם ביחד אינם חלין כלל ויכול אח"כ לקיים או להפר. אבל הרמב"ם (הל' נדרים פרק י"ג ה' כ"ב) כתב וז"ל, אמר לה קיים ומופר ליכי בבת אחת הרי זה קיים, עכ"ל. והקשו האחרונים (הכ"מ שם, וגם הר"ן הנ"ל כתב ולא נתחווירו לי דברי הרמב"ם וז"ל בזה) רהוא כנגד גמ' מפורשת דכיון שאינו בזה אחר זה א"כ בב"א שניהם בטלים כראיתא בקידושין (נ"א ע"א) המקדש שני אחיות שניהם אינם מקודשות מטעם זה, ה"נ כאן הדין הוא שיהי' דבריו בטלים שלא חל לא ההקמה ולא ההפדה. וכתב הנר"ח מבריסק ז"ל (בחידושייו על הרמב"ם הל' נדרים) לתרץ דכלל זה רכל שאינו בזא"ז אפי' בב"א אינו הוא רק היכא שמצד הדין תורה הראשון אינו מניח את השני לחול, אז אמרינן שאם עשו שניהם ביחד אז כל אחר סותר את חברו

ובטלים גם שניהם, אבל היכא דהשני אינו חל אחר הראשון לא מחמת הראשון אלא מטעם דבר אחר, אז שפיר יכול לחול כשהן באין בב"א. ועתה נחזי בנדרון רידן, הא דלא חיילא הפרה אחר הקמה הוא משום דוהו עצם הדיון שהקמה אינה מניחה את ההפרה שתחול אחריו, א"כ כשהן ביחד ג"כ ההקמה סותרת את ההפרה ואינה מניחה לחול, אבל מה שאינו יכול לקיים נדר אחר שהפיר אותו, אינו משום דהפרה סותרת את הקמה ואינה מניחה לחול, אלא משום דכיון שהפיר בשל הנדר ושוב ליתא לנדרא שיקיימו, שאילו הי' יצויר אופן שיחי' עדיין נדר אחר ההפרה שפיר הי' יכול לקיימה, אלא דבמציאות לא יצויר דבר זה, וא"כ כיון שההפרה אינה נרמא לסתור ההקמה שלאחרי', היכי שאמר שניהם בב"א שפיר חלה ההקמה. וזהו ביאור הסוגיא שבאו לפשוט את האיבעי' היכי דאמר קיים ומופר ליכי בב"א, מהא דאמר רבה כל שאינו בזא"ז אפי' בב"א אינו, היינו כיון דההקמה סותרת ההפרה לא חל ההפרה אבל ההקמה שפיר חל כיון שאין ההפרה סתירה לה בזא"ז, והא דאינו יכול לקיים הוא משום דליכא נדר, זהו שיטת הרמב"ם. אבל הר"ן סובר דהא דאמרינן כל שאינו בזה אחר זה וכו' היינו משום שהוא מקרש השתי אחיות שתהיינה שתיהן מתקדשות לו, וכיון ששתיהן אינן יכולין לחול אלא אחת מהן, אמרינן הי' מינייהו מייתית הי' מינייהו מפקית ולפיכך שתיהן אינן מקודשות, וא"כ כאן נמי בקיים ומופר לכו, כיון ששתיהן אינן יכולין להיות כאחת, וע"כ אחת מהן בטילה, אמרינן ששניהן בטילין, עכת"ר הגר"ח. היוצא לנו מזה, שיש כאן שני דרכים לפרש דין רכל שאינם יכולין לחול בזה אחר זה, דלדברי הר"ן אינו חסרון כמה שאינם יכולין לחול בזה אחר זה דהראשון סותר את השני, אלא דהחסרון הוא דשניהם אינם יכולים להיות ביחד (והלשון דנקט הגמ' כל שאין בזה אחר זה, הוא רק בתורת בוחן שאין השני יכול להיות ביחד עם הראשון) וא"כ היכא דשניהם יכולין להיות ביחד לא שייך לומר כל שאינו בזא"ז וכו' ושפיר חלין שניהם, אבל לדברי הרמב"ם עיקר החסרון הוא דהראשון סותר את השני ואינו מניחו לחול ואז אמרינן דאפי' בבת אחת אינו, היינו אפי' היכא דשניהם יכולין לחול, דבטילין לגמרי כיון שאינם בזה אחר זה, ואע"ג דבבת אחת אינם סותרים זה את זה מ"מ כיון דבזה אחר זה הם סותרים, אמרינן דגם בבת אחת אינם חלין. (ולקמן בדיבורינו יבואר יותר הנ"מ).

(ב) והנה, שני דרכים אלו שכתב הגר"ח לפרש בדברי הרמב"ם והר"ן, כבר מבוארים בהראשונים. רהנה בנכחים (דף ל.) על הא דריתא שם במתני' הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים קסבר ר' יוסי אם לכך נתכוון תחילה הואיל וא"א להוציא שתי שמות כאחת דבריו קיימין ותרעה עד שתסתאב ותימכר ויביא ברמי חצי' עולה וברמי חצי' שלמים, והקשו התוס' (ד"ה דבריו קיימין) מהא דאמרינן כל שאינו בזא"ז אפי' בבת אחת אינו, א"כ ה"ה כאן שאם אמר קודם תמורת עולה ושוב אמר תמורת שלמים לא חל השני, א"כ בב"א נימא שאינו חל כלל, ותידצו התוס' וז"ל, ועוד דכל שאינו בזה אחר זה אפי' בב"א אינו מיירי בדבר שאי אתה יכול לקיים את שניהם שסותרים זה את זה כגון המקרש אשה ובתה דהי' מינייהו מפקת וכן קיים לכו ומופר לכו בנדרים וכו' אבל הכא מקיימי תרדווייהו וכן בפרק השולח דגויזין הכותב כל נכסיו לשני עבריו קנו ומשתחרר זה את זה

וכו' דבכת אחת אפשר לקיים את שניהם וכו'. וזהו ממש מה שכתב הגר"ח לפרש דברי הר"ן דהא דאמרינן בב"א אינו הוא משום דהי מינייהו מפקת. אבל בגיטין (מ"ב ע"א ד"ה הא דאמר) כתבו התוס' לתרץ קושיא הנ"ל מהכותב כל נכסיו לשני עבדיו וז"ל, אלא ודאי לא שייך כל שאינו בזא"ז אלא היכא שהראשון מונע את השני מלחול כמו בשתי אחיות שמונעים קידושי הראשונה מלחול קידושי שניה אבל הכא הא דלא קנה שני בזה אחר זה לאו משום דלא חזי לקנות אלא משום דכבר נסתלק הנותן ואין לו בהן כלום מידי דהוה אנותן כל נכסיו לשנים וכתב לכל אחד נכסי נתונין לך במתנה וזיכה להן בכת אחת דקנו כל הנכסים ואין לדמות ממון הראוי לחלק ואיתי' לחצאין כדאמר התם (עירובין מ"ב ע"א) אמעשר, עכ"ל. וזהו ההסבר שכתב הגר"ח בשיטת הרמב"ם. ולפי שיטה זו מיושב נמי קושיית התוס' דזבחים הנ"ל מהא דתמורת עולה תמורת שלמים, דהתם נמי יש לומר דהא דאינו חל בזה אחר זה היינו משום דאחר שהוקרשה לתמורת העולה, הבחמה היא כבר ברשות הקדש ונסתלק ממנו הבעלות, ושוב אינו יכול להקדיש עוד לתמורת שלמים, ולא משום שהדין תורה אומרת שהראשונה סותרת את השנייה, וממילא לא נכנס תחת הלכה זו של כל שאינו בזא"ז בב"א אינו, ולהכי כשאמר שניהם ביחד שפיר חל שניהם, כיון שהוא עדיין ברשותו, ויש לו כח להקדישה באופן הנרצה לו שיהי' חצי' דמי עולה וחצי' דמי שלמים. ובזה יש לפרש מה שסיימו התוס' ואין לדמות ממון הראוי לחלק ואיתי' לחצאין (וכבר נדחק המהר"ם שם וגרס, ועוד דאין לדמות ממון הראוי לחלק, וכשנויא אחריונא הוא) שזהו ההסבר על מה שכתבו קודם דבעיני ממונות אין התורה אומרת שהאחד מעכב השני מלחול או מלקנות, אלא משום שכבר אינו ברשות בעה"ב, דכמו שיכול ליתן לכל אחד חצי כמו כן הי' יכול ליתן להשני אחר שנתן לראשון אם הי' לו עדיין בעלות וא"כ אין זה נכנס תחת דין כל שאינו בזא"ז וכו', וזהו שסיימו כדאמר התם (בעירובין נ' ע"א) אמעשר, וזהו סוגיא דין שמשני הנמ' במרבח מעשרות, דשאני מעשר דאיתי' לחצאין, דגם במעשר אם הי' רוצה להפריש חצי' מעשר סאה הללו וחצי' מעשר סאה הללו, שפיר הי' חל שיש לו רשות להפריש כמו שהוא רוצה, וא"כ הא דאינו חל דין מעשר על עשר סאה השניות אינו משום דהדין תורה אומרת שהראשונות מעכבות את השניות מלחול, אלא משום דכבר אין כאן טבל שיהא שייך לחול על השניות דין מעשר.

ולפ"ז מיושב ג"כ דברי הר"י כאן, שהוא מפרש תירוץ הנמ' דשאני מעשר דאיתי' לחצאין כמו שפירשו התוס' בגיטין הנ"ל, דכיון ששייך להפריש לחצאין הוי כמו כל דיני ממונות שאינם תחת דין זה דכל שאינו בזא"ז שאין התורה אומרת שהראשון מעכב את השני לחול אלא שאין על מה לחול, ולהכי כשהפריש בכת אחת שפיר חל מעשר על סאה אחת ואחרת היא טבל, זהו שיטת הרמב"ם. אבל רש"י סובר כשיטת הר"ן בנדרים והתוס' בזבחים דכל מקום ששניהם אינם יכולין לחול ביחד אז אמרינן הי מינייהו מייתת ובטילה לנמר, וא"כ כאן נמי כיון שא"א לחול דין מעשר על העשרים סאה אלא על עשר מהם, וא"כ הי מינייהו מייתת והי מינייהו מפקת, וממילא ליכא לפרש תירוץ הנמ' כמו שפירשו התוס'.

ולחכי ע"כ פי' רש"י רשאני מעשר דאיתי' לחצאין דהוי כאילו אמר כפ' שיחול על כל גרגר וגרגר לפי חשבון הראוי למעשר, ודו"ק. (ובזה מיושב נמי מה שכתבו התוס' בזבחים וז"ל, דכל שאינו בזא"ז אפי' בבת אחת אינו מיירי ברבך שאין השני וכו' כגון שתי אחיות ושתי תרומות ושתי מעשרות וכו', וקשה דהא הגמ' מתרץ דבשתי מעשרות לא שייך דין זה כיון דאיתי' לחצאין. ולפי זה מיושב, דלשיטה זו שייך במעשר הי מינייהו מפקת היכא דאמר בפירוש שעשרים סאה יהי' למעשר, והא דמתרץ הגמ' דאיתי' לחצאין היינו כמו שפי' רש"י, ודו"ק).

ג) אחד כל זאת חשכתי ודאיתי שהר"י בעצמו מסתפק בענין זה, דהנה בתוס' שם בעירובין (נ' ע"א) ד"ה כל שאינו וכו' כתבו וז"ל, ואומר ר"י דלא רמי תמורת עולה ושלמים אע"ג רליתא בזא"ז איתא כב"א דהתם אפשר להתקיים שניהן כדאמר התם דתרעה עד שתסתאב ותמכר ויביא בדמי חצי' עולה ובדמי חצי' שלמים אבל הכא לא קנה כל ח' אמות והי מינייהו מייתית דאי קנה הני ר' לא קנה הני ד' ובמקדש אשה ובתה אי תפסי קידושין כהא לא תפסי כהא וכן קיים ליכי ומופר ליכי בנדרים ועוד פ' ר"י טעם אחד ולא נתיישב לפירושו ההיא דנדרים עכ"ל. והנה הפי' הראשון הוא ממש כדברי הר"ן הנ"ל רמזים הי מינייהו מייתית אמרינן דלא חל כלל ולהכי מיושב ההוא דנדרים דלא חל כלל החקמה וההפדה, ומה שכתבו שהר"י כתב טעם אחר, לכאורה זהו רברי הר"י בתוס' ר"ה שאני וכו' שהבאתי לעיל שהוא שיטת הרמב"ם, שכזה מיושב ג"כ ההוא דתמורת עולה ושלמים, אבל ההוא דנדרים לא נתיישב, דכיון דהר"י פ' שם הסוגיא דשניהם בטלים (שזהו ררך הפשוט לפרש הסוגיא שם), ולפי שיטה זו למה לא חל החקמה (כמו שסובר הרמב"ם), דהא דלא חל החקמה אחר ההפדה הוא משום דאין כאן נדר ולא משום דההפדה סותרת את החקמה. הרי לך שהר"י בעצמו מסתפק בפירוש דין זה דכל שאין בזא"ז וכו'.

ד) והנה אח"כ מקשה הגמ' שם והרי מעשר בהמה דליתיה לחצאין ואמר רבה יצאו שניהם בעשירי וקראן עשירי, עשירי ואחד עשר מעורבין זה בזה (היינו ששניהם מקודשין אחת למעשר ואחת לשלמים), ומתרץ הגמ' שאני מעשר בהמה דאיתיה בזא"ז בטעות רתנן קרא לתשיעי עשירי ולעשירי תשיעי ולאחר עשר עשירי שלשתן מקודשין. ופרש"י בר"ה והרי מעשר וכו' סה"ד וז"ל, אלמא מרחל שם מעשר אחד מינייהו ש"מ אע"ג דלא קדיש אחד עשר אם קרא לעשירי עשירי דהוי עשירי וקרא לאחר עשר עשירי אפי' הכי כי קראן כב"א קדיש חד מינייהו בעשירי עכ"ל. ויש לדקדק על מה שפי' רש"י שקושיית הגמ' הוא מהא דחל דין מעשר על חד מינייהו, ולמה לא קשה גם על הא דחל דין שלמים על השניה כמו כב"מ שאמרינן כב"א אינו שבטל דבריו לגמרי. ובאמת כן פ' התוס' (ד"ה ואמר רבה וכו') קושית הגמ' בסה"ד, שכתבו ועוד י"ל דאפי' סבר אי אפשר לצמצם וכו'. והכא מבטל פריך דאינו קדוש אלא מחמת דבורו וכו' והיינו בהכמה שקדוש לשלמים, ולפי תירוץ א' של תוס' הקושיא הוא משניהם.

ולפי מה שכתבתי לעיל מיושב היטב, דהנה יש להסתפק כהא דתנן שקרא לעשירי תשיעי ולאחר עשר עשירי, שחל על האחד עשר רין שלמים דלפינן מפסוק כל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט העשירי יהי' קדוש

כראיתא בבכורות (ס' ע"ב), אי הפירוש דכיון שכבר הפריש בהמה למעשר הוי כאילו אמר על האחד הרי זו שלמים וקדוש מחמת דיבורו, או רלמא הפירוש דודאי אינו קדוש מחמת דיבורו כיון דבאמת לא אמר הרי זו שלמים, אלא דהוא גז"כ דהיכא שהקדישה במעות בטל דיבורו וחל על הבהמה קדושת שלמים ממילא ולא מחמת דיבורו. והנה לפי שיטת הר"ן והתוס' בזבחים הנ"ל יש להוכיח שע"כ אינה קדוש מחמת דיבורו, דאם תאמר שהיא קדוש מחמת דיבורו וה"ה היכא ריצאו שניהם בעשירי ג"כ שניהם מקורשין מחמת דיבורו, א"כ קשה, רמה מקשה הגמ' רנימא כל שאינו בזא"ז אפי' בב"א אינו, הא כיון ששניהם חלין ביחד ושניהם מקורשין לא שייך הי מיניהו מפקית, אלא ע"כ צ"ל שהבהמה של מעשר קדוש מחמת דיבורו, והשני גז"כ הוא שהבהמה שנשאר קדוש לשלמים ממילא, וא"כ שפיר מקשה הגמ' כיון שהוא אומר שיהא שניהם קדוש, ודיבורו אינו חל רק על אחת מהן למעשר (וממילא אין השני קדוש לשלמים, כיון שעריין לא הפריש למעשר), וא"כ שפיר פירש רש"י שהקושיא הוא מהבהמה שחל עלי' קדושת מעשר ולא מהשני, ררש"י לשיטתו' אזיל שסובר כפי' הר"ן כנ"ל, אבל תוס' כאן הוא המשך של שיטת הר"י המובא בר"ה שלפני זה שאלו כשיטת הרמב"ם, וא"כ שפיר סובר שקדושת שלמים חל מחמת דיבורו, ואפ"ה מקשה הגמ' שפיר היכא חל שניהם, לימא כל שאינו בזא"ז בב"א אינו, דלשיטת זו אפי' היכא רחל שניהם שייך דין רכל שאינו בזא"ז וכו', ודו"ק.

(ה) ובבכורות (רף ט.) במתני', חמורה שלא ביכרה וילדה שני זכרים נותן טלה אחד לכהן וכו', ומקשה הגמ' מאן תנא אמר ר' ירמ' דלא בר' יוסי הגלילי האמר אפשר לצמצם (ולרירי' צריך ליתן שני טלאים לכהן כמו ברחל שלא ביכרה וילדה שני זכרים) אמר אבוי אפי' תימא ר' יוסי הגלילי שאני התם דכתיב הזכרים וכו', והקשו בתוס' ר"ה אמר ר' אשי וא"ת לאבוי רמוקי מתני' בר' יוסי הגלילי דאפשר לצמצם ואפ"ה אינו נותן כי אם טלה אחד לכהן משום דכתיב הזכרים אמאי לא אמר כל שאינו בזא"ז בב"א ולא קדוש לא זה ולא זה, וי"ל דלא מסתבר למימר הכי אלא ברבר התלוי במעשה כההוא רקידש שתי אחיות וכו' אבל קרושה הבאה מאל' לא אמר הכי ואע"ג דשייך למימר הי מיניהו מיייתית הי מיניהו מפקת, עכ"ל. והקשו האחרונים למה הקשו התוס' דוקא לאבוי שנשאר במסקנת הגמ' בתיובתא, הוי ליה להקשות גם לד' ירמ' שסובר דלר' יוסי הגלילי בין בהמה טהורה בין בבהמה טמאה שניהם קדוש, וקשה לימא כל שאינו בזא"ז וכו' ושניהם יהיו חולין.

ולפי הנ"ל מיושב, דאם שניהם קדוש לא שייך רכל שאינו בזא"ז וכו' רק לשיטת הרמב"ם, ולשיטת זו אין כאן קושיא כלל, דהא דלא חל דין בכור על בהמה שניה שנולד, אינו משום דהראשונה מעכבת את השניה מדין תורה, אלא משום דאינו פטר רחם ולא שייך שיחול בו קדושת בכור, וא"כ לא נכנס בנדר זה רכל שאינו בזא"ז וכו', וע"כ צ"ל הא דהקשו הוא משום דס"ל כשיטת הר"ן דאע"פ שאין אחד מעכבת וסותרת את השניה מ"מ כיון שאין שניהם יכולים להיות ביחד אלא אחד מהן, אמרינן הי מיניהו מיייתית, וזה לא קשה רק לאבוי שלא קדוש רק אחד מהן, אבל לד' ירמ' שחל דין בכור על שניהם לא קשה מירי.

ובזה מדויק מה שסיימו התוס' בתירוצם, ואע"ג דשייך למימר הי מינייהו מיתית וכו', (דלכאורה הם דברים מיותרים), דרוקא מחמת סברא זו הי' שייך הקושיא, והצדיקו להתיר, ולכך לא הקשו רק אליבא דאביי ודו"ק.

(ו) והנה התוס' רי"ד בקידושין (דף נ:): מביא שמקשים על סוגיא זו מהא דאמרינן בכל התורה אין איסור חל על איסור, מ"מ היכא דבאין בבת אחת חל שניהם, וקשה דנימא כל שאינו בזא"ז וכו', ותירץ כמו שתירצו התוס' בכבורות הנ"ל דלא אמרינן כלל זה רק בדבר שארם עושה החלות כמעשה או כפה, אבל בדבר שבא ממילא מן השמים לא שייך כלל זה, עכת"ר. ולפי שיטת הר"ן לא קשה מדי, כיון דתרווייהו חלין לא שייך דין זה, אלא שהתוס' רי"ד סובר כשיטת התוס' בגיטין והרמב"ם, ולכך הוצרך לתרץ.

ואפשר לתרץ קושייתו באופן אחר ע"פ דברי הפרי מגדים (בפתיחה לה' פסח, ועיין גם באבני מילואים בתשובותיו סי' י"ב) דהא דאמרינן אין איסור חל על איסור חיינו לענין מלקות אבל מ"מ תרי איסורין רביע עליו, וגם אם נפל האיסור הראשון מאיזה טעם שיהי', חל עליו איסור השני אפי' לגבי מלקות, וא"כ אפשר לומר דלא שייך לומר כל שאין בזה אחר זה אלא היכא דהשני לא חיל כלל, אבל כאן הא חל העצם איסור אפי' בזא"ז, וא"כ כשבאין בבת אחת שפיר חלין שניהם אפי' לגבי מלקות, ודו"ק.

בסוגיא דאומרת ברי לי

יוסף צבי קליין (מלונדון)

תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

נרסינן במתני' במס' כתובות (דף כ"ז ע"ב) א"ר זכרי' בן הקצב המעון הזה לא זזה ידה מתוך ידי משעה שנכנסו עכו"ם לירושלים ועד שיצאו (פי' שהי' כהן ונשבע שלא נטמאה אשתו) אמרו לו אין אדם מעיד על עצמו. והקשה הגאון רע"ק אינר ז"ל בתשובותיו סי' פ"ה, תימא מאי שנא מהא דאמרינן (לעיל דף כ"ב ע"ב) שנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת דאם נשאת לאחר מעדי' המעדידין שמת בעלה וגם אומרת ברי לי שמת בעלי אז לא תצא, (ולכא למימר דמדין עדות אתינן עלה דבשעה שהעיד לא הוה בעלה ולא הוי מעיד על עצמו, דמ"מ הוי תרי ותרי ועדות שלו לא מהני מדי). הרי חיונן דאע"פ שיש ב' כיתי עדים המכחישים זה את זה והוה ספיקא דאורייתא והבא עלי' חייב אשם תלוי, מ"מ היכא שהבעלי דברים (הבעל והאשה) אומרים ברי לי מהני, א"כ הכא במשנתינו בחשש שבוי' שהוא רק מדרבנן, דמדאורייתא אפי' ודאי שבוי' מותרת לבעלה, כ"ש דיועיל ברי דידה ודחבעל, והיא קושיא עצומה.

והנה האור שמח (פי"ב מהל' גירושין הלכה ז') תירץ על קושיית הגאון רעק"א עפ"י מה דאיתא ביבמות (פ"ח ע"ב) דקתני בבדייתא מנין שאם לא רצה דפנו (פי' שאם לא רצה הכהן לגרש אשתו הפסולה לו כופין אותו בעל כרחו) ת"ל

וקדשתו בעל כרחו, ומוקי לה בנמרא שהיו תרי ותרי והיא אומרת ברי לי שלא נפסלה וניסת לאחר מעדי, ואעפ"כ כופין את הבעל להוציאה, ולא מהני ברי לי, ומסיק שם דאיסור כהונה שאני, פי' דבעלמא מהני ברי לי חוץ מאיסור כהונה מפני שהוא חיוב דרמי אקרקפתא דב"ד לקדש את הכהן, ומש"ה אינו מועיל טענת ברי לי של האשה והבעל לפי שהב"ד אין יודעין זאת בברור, ולכן מחוייב הב"ד לכופ' אותו להוציא את אשתו. וממילא בזה מתורץ קושיית הגרעק"א הנ"ל, דלפיכך אסרו חכמים את אשת ר' זכרי' בן הקצב ולא הועיל הכרי לי של ר' זכרי' ואשתו, משום דשם הי' עלי' איסור שבויו' לכהן, ובאיסור כהונה לא מהני ברי לי כיון שהוא חובת הב"ד לקדשו.

אולם אכתי יש להקשות לפ"ז אהא דתנן (כתובות כ"ב ע"א) האשה שאמרה נשביתי וטהורה אני נאמנת שהפה שאסר הוא הפה שהתיר, ופי' התוס' שהוא מטעם מינו, ודוקא תוכ"ד. ולפי האמור קשה למה נצרך לה מינו הלא גם בלא מינו (ואף אם אינו תוכ"ד) תהא מותרת לינשא לכהן, דהרי ליכא עדים שנישבית, רק מפ'ו' אנו חיים שאמרה נשביתי, ושויה אנפשה חתיכה דאיסורא, וא"כ אמאי לא תהא נאמנת אף בלא מינו מטעם שאומרת ברי לי שטהורה אני, וכאן הלא ליכא שום חיוב על הב"ד להצילו מן האיסור, כי הב"ד אין יודעים כלל שהיא שבויו', רק האיסור הוא על האשה בלבד, כי שויה אנפשה חתיכה דאיסורא, והלא היא אומרת ברי לי שלא נשמאתי, וא"כ תהא נאמנת אף בלא מינו ואף אם לא הי' תוך כרי דיבור.

לכן נראה לתרץ קושיית הגרעק"א באופן אחר, בהקדם ביאור מחלוקת הרמב"ם ורמב"ן בענין עד אחד בהכחשה, דהרמב"ם ז"ל (פי"ב מגדושין ח"ט) כתב דעד א' אומר מת בעליך ואחד אומר לא מת ונשאת לזה שמעיר שמת בעלה והיא אומרת ברי לי לא תצא, והרמב"ן ז"ל (ביבמות דף קי"ז) חולק על זה וסובר רבחד וחד המכחישים זה את זה לא מהני ברי לי ותצא כי עד א' בהכחשה לאו כלום. ובספר תרומת הכרי (חו"מ סי' ל"א) מבאר יסוד המחלוקת, דזה פשוט לכו"ע ראשה העומדת בחזקת אשת איש וליכא ספיקא לפנינו לא מהני טענת ברי לי כלל, וכמו בממונא דהיכא רליכא דררא דממונא לא מהני תפיסה כלל אע"פ שטוען ברי ודיינינון לי' בגזלותא כדמוכח בנמכא דר"א (ב"ב לד.) ודכוותי' באיסורין לא מהני טענת ברי לי אלא בדאיכא ספיקא לפנינו, וסובר הרמב"ם ז"ל דדווקא בתרי ותרי מהני ברי לי, כי אע"פ שהם מכחישין זא"ז מ"מ כל כת בפני עצמה ערות מיקרי ואיכא ספיקא לפנינו, אבל עד א' המכחיש עד א', תרווייהו כמאן רליתנהו כלל דמי, כדאמרי' בקידושין (דף ס"ה) ותסבדא עד א' בהכחשה מי מהימן, וכח"ג לא מהני כלל מה שהיא ובעלה טוענים ברי לי, אבל הרמב"ם ז"ל סובר דגם בעד א' המכחיש לעד א' ג"כ מיקרי עדות ולא הוה כמאן רליתנייהו כלל, ולכך מהני באומרים ברי לי, ע"ש בתרומת הכרי בארוכה.

והקשה עליו בספר קהלות יעקב (סי' י"ט) איך יכול הרמב"ם לומר דעד א' המוכחש מעד א' אכתי הוה עליו שם עדות, הלא חזינן גבי סוטה ובעונה דהאמינה התורה עד אחר, מ"מ אם הוא מוכחש מעד אחר ובאו שנים כבת אחת אינם נאמנים, אע"ג דהעד שאומר לא נשמאת או העד שאומר לא מת בעלה אין

לו שום נאמנות כלל על גוף עדותו, וגם אינו נאמן לפסול את העד השני, דהרי לפסול אדם בעיני שנים, מ"מ חזינן דעד המכחיש פוסל עדותו של הראשון אע"פ שעל גוף הדבר אינו נאמן, ומוכח מזה להדיא דעד אחד בהכחשה הוה פסול בעצמותו של העדות ולא משום שנים השני נאמן כמותו ומעיד הפיכו, רק משום דעד אחד בהכחשה אינו כלום. גם מוכיח כן מדברי השב שמעתתא (שמעתתא י' פ"ב) שכתב שם דלא אמרינן כלל דכ"מ שהאמינה תורה עד אחד הרי הוא כשנים אלא בעדות דבר שבערוה משום דמדינא צריך שנים בדבר שבערוה וכשהאמינה התורה בסוטה ובענונה עד אחד על כרחך דעשאתו כשנים, ולכך בדבר שבערוה אם באו שניהם בזה אחר זה נאמן הראשון לומר מת בעלה, אבל בשאר איסורין יכול עד א' להכחיש עד א' אפילו בזה אחר זה, משום דבאיסורין גם השני נאמן על גוף הדבר, א"כ רואים מזה דברבך שבערוה אע"פ דהעד א' המכחיש אינו נאמן על עצם העדות מ"מ אם באו שניהם בבת אחת נפסל העד משום רחוקה עד אחד בהכחשה, א"כ קשה איך סובר הרמב"ם דבעד אחד בהכחשה מועיל טענת ברי לי של העד והאשה.

ותירץ הקהלות יעקב רבאמת גם הרמב"ם מורה דעד אחד בהכחשה לאו כלום הוא דהוה פסול בגוף העד וכמאן דליתנייהו רמי, ואע"כ סובר הרמב"ם דבעד אחד אומר מת ועד אחד אומר לא מת מהני אמירת ברי לי של האשה והבעל לענין שלא תצא, משום דנהי דרין עדות ליכא כלל בזה שאומר מת בעלה מ"מ שפיר מיקרי ספיקא לפנינו, כי בעצמותו ה' העד ראוי להתיר אלמלא לא הוכחש ואנן לא ירעינן מי הוא המשקר, אבל עכ"פ איכא דררא דספיקא לפנינו, דחזינן שאחד משקר ומספקא לן מי הוא, ובאופן זה שפיר מועיל טענת ברי לי של הבעל רין, כמ"ש בקונטרס הספיקות רגם בממון מהני תפיסה בטענת ברי לי היכא ריש דררא דממונא אפילו ברליכא תרי ותרי, ולכך סובר הרמב"ם ז"ל דבעד א' אומר מת ועד א' לא מת ראם האשה והבעל אומרים ברי לי לא תצא.

והרמב"ן ז"ל ביבמות רחוק על הרמב"ם וסובר דבעד א' אומר מת ועד א' אומר לא מת לא מהני ברי לי, באמת גם הוא מורה דאע"פ שמן הרין כמאן דליתנייהו לגמרי רמי מ"מ ספיקא לפנינו מיהא איכא, אלא דסובר הרמב"ן ז"ל דאע"פ שיש דררא דספיקא לפנינו אפ"ה לא מהני ברי לי נגד חזקת איסור, ולא מהני ברי לי נגד חזקת איסור אלא באופן שיש תורת עדות המסייע לו להתיר, לכן רוקא היכא ריש תרי ותרי מהני ברי לי, דאז יש להאשה עדים המסייעים לה, משא"כ בעד א' נגד עד אחד לא מועיל טענת ברי לי של האשה כי אין לה תורת עדות המסייע לה, עכ"ד הקהלות יעקב.

ולפ"ז נלענ"ד רמיושב קושית הגרעק"א הנ"ל על מה שאסרו חכמים את אשת ר' זכרי' בן הקצב מדיון שבוי' אע"פ שהיו הבעל והאשה אומרים ברי לי שלא נטמאה, כי עפ"י האמור בביאור דברי הרמב"ן ז"ל לא מהני ברי לי אלא היכא ריש תורת עדות המסייע לו, וכאן לא ה' לר' זכרי' שום אדם לסייע לו, מש"ה אינו נאמן לומר ברי לי לאפוקה מחזקת שבוי'.

ובזה מיושב נמי מה שהקשינו למה אצטרך להתיר באומרת נשבית וטהורה אני מטעם מינו, כי לפי דרכינו אי אפשר להאמינה במה שאומרת ברי לי

שלא נשמאתי, כיון דלית לה שום עדים המסייעין לה, ולכן אינה נאמנת אלא באומרת טהורה אני תוך כרי ריבור ומטעם מינו.

עולת שבת בשבתו

הגדה של פסח

ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. י"ל הכוונה בזה, רהנה איתא במשנה (ראש השנה ט"ז ע"א) בפסח נידון העולם על התבואה, ונורע רתבואה מרמוז על הפרנסה. וזהו, ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח, פי' כשחג הפסח כבר הלך חלף לו, וכבר נידון העולם על הפרנסה, שאז אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, תיבת מפטירין מלשון יפטירו בשפה (תהלים כ"ב), ששוב אין צריכין לומר אפיקומן, אפיקומני, רהיינו תן לנו פרנסה, כי כבר השפיע הקב"ה עלינו פרנסתינו בימי חג הפסח.

(הרה"ק מוה"ר חנוך העניך מאלעסק זצ"ל¹)

רשע מה הוא אומר וכו' ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעיקר ואף אתה הקהה את שניו וכו'. וצ"ב מרוע צריכין רוקא להקהות את שניו. אמנם יובן, רהנה החילוק בין אדם רשע לאדם רע כך הוא, האדם רשע יוכל להיות בו גם מדות טובות הרבה ויוכל להיות טוב לשמים וטוב לבריות, רק לפעמים עושה מעשה רשעות לבריות וע"ז נקרא רשע. לא כן אדם רע, שהוא רע לגמרי רע לשמים ורע לבריות רק רע כל היום ואין בו שום מדה טובה. וזהו שאמר בעל הגדה, ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל, כלו' מכלל מדות טובות, ואין בו שום מדה טובה, א"כ הוא רע לגמרי ולא רק רשע בלבד, על כן הקהה את שניו, כלו' הקהה את השי"ן מתיבת רשע, כי הוא אינו רשע בלבד אלא הוא רע לגמרי, וכי תקח את שי"ן מתיבת רשע נשאר אותיות רע, אבל רשע יכול להיות בו גם מדות טובות.

(הגה"ק מוה"ר יקותיאל יהודה טייטלבוים בעל ייטב לב זצ"ל²)

חג הפסח

בקריאה ליום א' רפסח. והנעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות מן הדם אשר בסף וגו' וראה את הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות ופסח ר' על הפתח ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם לננוף. וכתב הבעל הטורים, מן הדם, בגימטריא רמ"י מיל"ה. והכוונה עפ"י דר' הפרקי דר' אליעזר (פרק כ"ט) ביום שיצאו ישראל

(1) הובא בקונטרס משמחי לב (לבוש תרס"ט) להרה"ח מו"ה ישראל פערילמוטער מלעשנאב (בדף ה' ע"א), ששמע ד"ז מפ"ק.

(2) הועתק מקונטרס כת"י „קרני ראס" להרה"ח מוה"ר אהרן מתת' וועלבער מבוראפעסט, וכותב ששמע דבר זה מפ"ק. (ועיין בזה בספח"ק ורע קורש עה"ת פ' בשלח בר"ה נעדרת זדים, בשם הרה"ק מהר"ם משענירשוב). — תח"ח לירידנו הנגיד והנריב ר' יהודה ברוך הכהן פרענקיל ג"י מוויען, שהמציא לנו העתקה זו.

ממצרים נימולו כולם וכו' והיו לוקחים דם מילה ודם פסח והיו נותנין על משקוף בתיהם וכשעבר הקב"ה לנגוף את מצרים וראה את דם הברית ודם הפסח נתמלא רחמים על ישראל.

ו"ל הענין בזה עפ"י מש"כ בספח"ק בני יששכר (במאמרי חורש תשרי מאמר ג' רדוש ב') בשם הרה"ק מוה"ר ד' זושא זי"ע עה"פ תקעו בחורש שופר וגו' כי חוק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב, דהנה כשהשי"ת כביכול רואה מענות המקפרינים והוא ית"ש רוצה להושיע את ישראל, הרי מלך במשפט יעמיד ארץ, ולכן כששואלים המקפרינים איזה זכות יש להם לישראל להוושע, אז אומר השי"ת דכתורה וכמשפט הוא, כיון שישראל מקיימין מצות שהן חוקים בלא טעם, לכן משפט צדק הוא מדה כנגד מדה לזכותם ולהושיעם בלא טעם. וזשה"כ תקעו בחורש שופר וגו' כי חו"ק לישראל הוא, פי' שהיא חוקה מבלי טעם, ולכן משפט לאלקי יעקב, שכן הוא המשפט בצדק שיוושעו מבלי טעם, עכרה"ק יעווי"ש. והנה מצות קרבן פסח נקראת חק כמאה"כ זאת חק"ת הפסח, וגם מצות מילה נקראת חק כמבואר במדרש תנחומא (פ' לך) מנין שבדית מילה נקראת חק שנא' ויעמירה ליעקב לח"ק לישראל ברית עולם.

ועפ"י שפיר מובן כוונת הפסוק, וראה את הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות, רמים תרתי משמע, דם הפסח ודם המילה, וכמבואר בפרקי דרבי אליעזר הג"ל, דהיינו שיראה הקב"ה שבני ישראל מקיימים מצות חוקים מבלי טעם, בזכות זה, ופסח ר' על הפתח ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגוף, שיסתם פי המשחית המסתין ומקטרג ליתן בכס נגף ח"ו, כי מאחר שאתם מקיימין חוקי התורה בלי טעם, ראוי לשלם לכם מדה כנגד מדה ולרחם עליכם מבלי טעם. (כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

אחרי

ומלא חפניו קשרת סמים דקה. והביא הבעה"ט תיבת דק"ה ב' במסורה, קשורת סמים דקה, ואידך, קול דממה דקה (מלכים א', י"ט). וי"ל הכוונה, עפ"י המבואר במס' ברכות (דף ה' ע"א) דלימוד התורה מבטלת ומסלקת את המזיקין. וסגולה זו של לימוד התורה נגד המזיקין הוא אפילו אם לומד בינו לבין עצמו, כמו שאמרו רז"ל במסכת אבות (פ"ג מ"ד) הנעור כלילה ומהלך בדרך יחידי והמפנה לכו לבטלה הרי זה מתחייב בנפשו, וכתב ע"ז הר"ע מברסנווא, לפי שלילה הוא זמן למזיקים, והמהלך בדרך יחידי הוא בסכנה, ואם ה"י מחשב בדברי תורה היתה תורתו משמרתו. והנה מבואר בזה"ק פ' ויקהל (דף רי"ח ע"ב) דמסגולת הקשורת לבטל חרשין ומלין בישין מביתא עי"ש. וזה יש להעמיס בדברי המסורה, דהנה קול דממה דקה, קאי על הלומר תורה ביחידות, וכמבואר ברע"ב במס' אבות (פ"ג מ"ב) עה"פ ישב בדר וידום, לשון קול דממה דקה כדרך השונה יחירי שהוא שונה בלחש, עכ"ל. וזהו כוונת המסורה, קול דממה דקה, קשורת סמים דקה, דהסגולה של לימוד התורה אפי' ביחידות בקול דממה דקה, היא כמו קשורת סמים דקה, להניצל מכל מיני מזיקין ומרעין בישין, כי התורה משמרתו. (כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

את משפמי תעשו ואת חקתי תשמרו ללכת בהם. א"ל עפ"י ששמעתי מפה אאמו"ר ז"ל בשם חותנו הה"ק מראפשיץ⁽³⁾ עה"פ אשרי אדם עוז לו כך מסילות בלבכם, אשרי אדם שיש לו התדבקות עוז כך עד שיוכל לעשות מסילות בלבכם של ישראל להאיר להם דרכי ד' בלבכם, ודפח"ח. עוד שמעתי מפיו בשם חותנו הק', שפעם א' בא איש אשר חי' אצלו זה איזה שבועות ולא דיבר עמו כלל ובא לחדרו לאמר מפני מה לא דיבר עמו איזה דרך בעברות ד', ויהי כאשר בא, הלך זקני הנ"ל בחדרו אנה ואנה כדרכו בקודש, ופתח פיו בקודש ואמר לו, כתיב וילך משה וידבר את הרברים האלה אל כל ישראל, וכי משה הלך לכל או"א לביתו לדבר עמו דבר ד', רק הפי' הוא כך, וילך משה, שהלך בחדרו אנה ואנה בדביקות נרול עד שנדבר דבר ד' אל כל ישראל להאיר להם דרכי ד', ודפח"ח. ולזה צריך נודל התדבקות בעבודתו במצות ד' עד שירפיק בלב כל או"א. וזה שרמזה התורה, את משפמי תעשו וכו' בהתדבקות נרול עד שיוכל לעשות מסילות בלבכם של ישראל ללכת בחדרו ויאיר בישראל כנ"ל, וזהו ללכת בהם, היינו בתוך ישראל להאיר בהם.

(הנה"צ מוה"ר יהודה ליבוש היילפרין מבערזאן בעל אמרי יהודה זצ"ל⁽⁴⁾)

קדושים

איתא במדרש, ישראל אומרים, אתה אמרת קדושים תהיו, הסר מעלינו את המות. וצריך לדקדק האין תלוי זה בזה. וי"ל עפ"י הירוע דהקב"ה כבר הראה לאברהם בברית בין הבתרים שיעבוד ד' מלכיות, רק בשעת קבלת התורה כתיב חרות על הלוחות, וילפינן מיני' אל תקרי חרות אלא חירות מן המלכיות, א"כ ראוי להיות חירות מן השיעבוד מלכיות. עוד פירוש אחר פירשו רז"ל, חירות מן מלאך המות. רק אי בלא"ה ראוי להיות חירות מן המלכות, ע"כ השכר על קבלת הלוחות הוא להיות חירות מן המות. וירוע דהקדש ושחרור מוציאין מן השיעבוד, נמצא ראם יש לישראל דין קודש, רמפקיע אותנו מירי שיעבוד, א"כ השכר על הלוחות ע"כ הוא חירות מן מלאך המות, א"כ הסר מעלינו את המות.

(הנאון בעל שב יעקב אבר"ק פפר"מ זצ"ל⁽⁵⁾)

והדרת פני זקן. מה שדרשו חז"ל (קידושין ל"ב ע"ב) והדרת פני זקן. זה שקנה חכמה, נ"ל דנפקא להו מרכתיב פני, וע"ד הכתוב (קהלת ח') חכמת אדם תאיר פניו.

(הנאון מוה"ר צבי הירש אבר"ק בערלין זצ"ל⁽⁶⁾)

(3) הוא הרה"ק מוה"ר אשר ישעי' מראפשיץ זצ"ל.

(4) הועתק מכת"ק, והגיע אלינו מאת נכדו ידידנו האברך החשוב היקר והנעלה

מו"ה ירוחם אליהו ראזענפעלד נ"י. זכרה לו אלקי לטובה.

(5) הועתק מכת"י מעתיק א'.

(6) הועתק מפנקסו המונח באוצר הספרים רבית דין צדק דקהל אשכנזים בלונדון.

תמיהות וישובים

תמי' בספר מנחה בלולה

בספר מנחה בלולה (לקרמון אחר הרב מוה"ר אברהם מנחם הכהן רפאפורט) בפ' אחרי עה"פ ולקח מלא המחתה נחלי אש, כתב וז"ל, חז"ל אמרו כי חפינת הקטורת היתה מעבודת הקשות שבמקדש וכו' כדי שלא יהי' לו פנאי לזון עיניו מן השכינה ולכן תיקנו שקוד"ם בואו ישים הקטרת, כל זה לכוונה הנזכרת, וזה הי' טעות הצדוקים כי לכך היו נותנים בפני"ם כדי לזון עיניהם מן השכינה, עכ"ל. ונוראות נפלאתי ועמיתי משתומם שהוא מהיפוך להיפוך, עיין יומא דף יט: ודף נג: דרעת חכמז"ל הוא שהכה"ג עושה ומתקן הכל בפנים ורעת הצדוקים הוא שיתקן מבחוץ דהכ' אומר כי בענן אראה על הכפורת ע"ש. ולולא דמסתפינא הוי אמינא דמה שכתב שלא יהי' לו פנאי, הכוונה כדי שיחא טרוד בעבודת הקטורת בפנים ועי"ז לא יהא לו פנאי וכו'. ובמקום שנרפס שקוד"ם בואו, צ"ל שאחד"י בואו, ובמקום שנרפס בפני"ם צ"ל בחו"ץ. (ובאמת בספר הזה יש הרבה שגיאות ברפוס, ומצוה לתקן).

אשר זעליג גאלדמאן

מגיד שיעור בישיבת באכוב בני ציון
ברוקלין, ניו יארק

גירסא נכונה בחק יעקב, וברש"י

כ' בש"ע או"ח הלכות פסח סי' תע"ב סעיף ז' וז"ל: כל מי שצריך הסיכה אם אכל או שתה בלא הסיכה לא יצא וצריך לאכול ולשתות בהסיכה. ובחג"ה שם: וי"א רבזמן הזה ראין ררך להסב כראי הוא דאבי"ה לסמוך-עליו שבדיעבד יצא בלא הסיכה וכו' אבל בשני כוסות הראשונות יחזור וישתה בלא ברכה וכן באכילת מצה ולכתחלה יסב כל הסעודה. וכתב שם בחק יעקב (ס"ק ט"ז) ד"ה ולכתחלה יסב וז"ל: כל הסעודה, ובדיעבד יצא בשעת אכילת כזית מצה ושתיית ד' כוסות משמע אפי' לכתחילה אין צריך להסיב רק בשעת אכילת מצה וד' כוסות וכן משמעות הש"ס וכ"כ הב"ח אף שהט"ז השיג עליו אין דבריו מוכרחים כלל, עכ"ל ק.

ומעולם תמהתי על רבה"ק שלכאורה אין להם שום ביאור ומאין משמע דאפי' לכתחילה א"צ להסב, הלא קאי על דבריו של הרמ"א רכ' ולכתחילה יסב כל הסעודה, ועיינתי ברפוסים הרבה וכולם כאחד מנבאים בסגנון אחר ומביאים רברי תמוהים אלו בלי שום שינוי. והסתכלתי גם בספר „חוקים טובים" רפוס מורקא (שנת תקכ"ז) ששם נרפס החק יעקב יחד עם הס' חק יוסף (מחתן הנאון ר' אברהם ברודא), וגם שם כתוב כהנ"ל, רק דבמקום „משמע אפי' לכתחילה א"צ להסב" כתוב ומשמע עם וי"ו. וכבר העירוני דבס' דעת תורה להמהרש"ם מברעזאן וצ"ל בס' זה עמר ע"ז, וכתב ראינו מובן האי משמע וכו' דקאמר, מהיכן משמע, ותי' דנ"ל רצ"ל וברמב"ם משמע [דאפי' לכתחלה אין צריך להסב וכו'] עיי"ש.

ויגעתי ומצאתי דמעות סופר נפל לכאן, רבדפוס ראשון (דעסווא שנת תנ"ו)
בחק יעקב כתב ומשמש אפי' לכתחלה א"צ להסב. והכל על מקומו בא בשלום.
ובחוקים טובים נשתבש במקום ומשמש כ' ומשמע, ומשם נגרר המעות בכל
הדפוסים, ודי בזה.

* * *

במס' יומא דף ל"ג ע"ב, תניא שולחן בצפון משוך מן הכותל שתי אמות
ומחצה ומנורה מן הררום משוכה מן הכותל שתי אמות ומחצה מזבח ממוצע
ועומד באמצע ומשוך כלפי חוץ קימעה ונוקמיה להרייהו כיון רכתיב ואת המנורה
נוכה השולחן בעינן דחזו אהרדי. וברש"י שם ד"ה משוך מן הכותל מרוחק מן
הכותל צפוני שתי אמות ומחצה שיעור דרך שני כהנים זה אצל זה המסדרין שתי
מערכות של לחם הפנים בשבת ומצוותו לסדרן ולסלקן יחד וארבע נכנסין שנים
מצד זה של שולחן לסלק המערכה הישנה של לחם הפנים ושנים מצד זה לסדר
החדשה. ואח"כ בד"ה משוכה מן הכותל שתי אמות ומחצה, כתב רש"י ע"ז,
כמדת השלחן דהא כתיב (שמות כ"ו) נכה השולחן זה בצד זה. ולרברי רש"י אלו
אין להם פירוש, דמנכה השלחן לא ילפינן אלא דלא יהי' המזבח להרדי (דהיינו
בשורה אחת) עם השלחן והמנורה, ולענין ההדחקה של המנורה מן הכותל
הדרומי אין לפסוק של נכה השולחן שייכות כלל.

ונ"ל פשוט דמעות סופר נפל ברש"י כאן, וכך צ"ל, משוכה מן הכותל שתי
אמות ומחצה: כמדת השלחן. וזהו סוף הדיבור, דאצל השלחן שהוא צריך להיות
מרוחק מן הכותל שתי אמות ומחצה פירש רש"י לעיל (בד"ה משוך מן הכותל)
שהוא שיעור דרך שני כהנים זה אצל זה וכו' עיי"ש, וסיבה זו אינה שייכת גבי
מנורה, ומפני זה מפרש רש"י דהמרחק גבי המנורה הוא דק מפני מרחק השלחן.
ואח"כ מתחיל ד"ה כלפי חוץ, ופירש"י: כלפי מזרח לצד פתח ההיכל [וכאן צריך
להמשיך מה שכתוב לעיל] דהא כתיב (שמות כ"ו) נכה השלחן זה בצד זה. (דזהו
הלימוד שהמנורה והשלחן צריכי למיחזי אהרדי, ובגלל כן מוכרח שיהי' המזבח
משוך קימעה כלפי מזרח).

יצחק אייזיק הכהן האנדלער

ברוקלין, ניו יארק

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי בלי שום שחיות.

לקט ענינים שונים מכ"ק מרן הגה"ק מצאנו זי"ע

(לרגלי יומא דהילולא ביום כ"ה לחודש ניסן)

(א) בס' מלחמות חובה (להגאון מוה"ר מרדכי אליעזר וועבער אבר"ק ארא זצ"ל) בסוף הספר ברוך כ' טור ג' כתב וז"ל: נסעתי לצאנו אשרי חלקי שזכיתי לקבל פני מרן הגאון הקדוש זצוק"ל, אשרי גורלי שזכיתי להתפלל כמה שנים בבית מדרשו הק', תורות להשי"ת שזכיתי ללמוד כמה סוגיות עמוקות והלכות קבועות אצל הגאון הק' זצוק"ל וכמה חרשים ישבתי שם ולמדתי בכל שבוע סוגיא א' מענינא דסדרא, ובלייל ששי אמר אדמו"ר הגאון הק' ז"ל חילוקא דרבנן בחריפות ועמקות גדול, והשתוממנו תמיד על ההכנה אשר עשה ללימוד זה, טרם פתח פיהו בחכמה הכה את ראשו ורחף ברגלו כמו שעשה קודם תפלתו הזכה והק' זי"ע, ואח"כ אמר חריצות גדול במרוצה ולא נתפעל גם מעט מזעיר אם אמר סברה עמוקה, ברוך ה' אשר זכיתי ללמוד אצלו ולהיות מתלמידיו.

(ב) בס' אמרי יהודה עה"ת (להגה"צ מוה"ר ליבוש היילפרין מברעזאן זצ"ל) בפ' בלק כתב וז"ל: אמר לי אדמו"ר הק' מצאנו ז"ל, אם יבוא אליכם אדם בבקשה, תתפללו עבורו מחמת רחמנות שיהי' לכם עליו, ועי"ז תוכלו להעיר רחמי שמים לאיש המבקש.

(ג) בשו"ת רב רבי יואל (להגה"ק מסאטמאר זצ"ל) חאו"ח סי' ר' אות ח' בסופו, כתב וז"ל: סיפר לי סופר אחד שראה בעצמו התפילין של מרן הר"ח זלה"ה, והיו קטנים הרבה מר' אצבעות, לערך ג' אצבעות, עם התיתורא והמעברתא יחד¹).

(ד) בס' כוכבי יצחק (להרב הגאון מוה"ר יצחק שמעונהעל אבר"ק זאלצבורג ז"ל) חלק ג' סי' ל"ה אות ט"ו כתב וז"ל: מקובל מרבינו הגרול מצאנו ז"ל זי"ע שאמר דהורג ע"י שם, הוי ג"כ רוצח כמו הורג בידים.

(ה) בכתבי הרב הגאון מוה"ר אברהם צבי גינצלער דומ"ץ דק"ק הומנא הי"ר, כתוב וז"ל: שמעתי מפ"ק של הרה"צ מבאבאב ר' שלמה זצ"ל זי"ע בשם זקינו בעל דברי חיים, על מה שאמר משרע"ה (בפ' קרח) אל תפן אל מנחתם, ירעתי שיש להם חלק בקרבן תמיד יניחנו האש ולא תאכלנו. והקשה דא"כ הוי נמצא צרור במנחה ופסול², ופלפלו בזה.

(ו) בס' שערי חיים (להרב הגאון מוה"ר חיים בעקער אבר"ק לאנצק ז"ל) עמוד ר"ס כתב וז"ל: שמעתי ממורי הה"ג מבארדיוב שהקשה בשם זקינו הגה"ק בעל מחבר ס' דברי חיים, רכיון דקיי"ל דאין עד נעשה דיין וברדיני נפשות גם עד הרואה אינו נעשה דיין דבעינן ושפטו העדה והצילו העדה וכיון רחוי רקמלי תו לא מצי חזי לי' זכותי, א"כ הקב"ה הוא העד הוא הדיין, הא אין עד נעשה דיין.

(1) עיין בספר גט מקושר וטיב נישין להגאון מפלאצק (בקונטרס אחדון אות י"ג זי"ו)
מה ששקיל וטרי עם הגאון בעל חוות דעת, בשיעור גורל התפילין.
(2) עי' מנחות דף ו' ע"א במשנה.

ותי' רכמו רתירץ הרמב"ם על קו' הקדמונים והחירה מתנגדים זה לזה רביון שהשי"ת יודע עתירות א"כ א"א להיות הבחירה בידי האדם לשנות מידעתו ית"ש, דהיריעה מכריחה את הבחירה, ותידץ רביון דלא מחשבותי מחשבותיכם הקב"ה מצמצם ידיעתו ומסלק היריעה, ה"נ בימי הדין י"ל דהקב"ה מסלק היריעה ולא שייך אין עד נעשה דיון.

(ז) כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א סיפר: כאשר נגמר בנין הקלויז דחסידו צאנו בעיר טארנא, הוזמנו החסידים את כ"ק מרן הגה"ק מצאנו זי"ע שיבא לטארנא לרגלי חנוכת הבית. ודיבר אז כ"ק מרן מצאנו זי"ע לפניו דברי הדרכה, ובתוך הדברים אמר, אברכים יקרים, מה מבקשים מכם, שכשתקצו משינתכם תהיו זהירים שלא לישאר במיטתכם לישן שנית, דק תיכף בקיצה הראשונה, תהי' באיזה שעה שתהי', תעמדו ממיטתכם, ותלכו ללמוד בהקלויז.

תעודות ופמיכות

סא.

שרגא בטיהרא, מבחיק כשמש אורה, מהיר וחרד במצות בורא, באספקלריא המאירה, רורף צדקה פותח יד להבאים אליו בצל הקורה, יראתו כמוס בלבו כאש בוערה, קובע עתים לתורה, יודע במשנה ובגמרא, מדרשות והגדות שפתו ערוכה ושמורה, והוא ניהו התורני המופל' הקצין כ"ש כהר"ד פייש בהר"ד ליפמן המבורג ז"ל, אשר בבחרותו רפץ על דלתות בית המדרש בשפה ברורה, ועד הגה לא פג מעמו וריחו נמר, יום ליום יביע אומר, להנות באמרי שפר, עד מקום שירו מנעת דורש וחוקר, דבר רבר על אופניו חדרור קורם לבינה, להבין דעת ותבונה, יגע ומצא כדי מדרת בר קורש לבש מרא, כתיבה יחיבא נעימה אמירה, במודעה רבה הניתן לכתוב, והנוצר תאינה יאכל פרי' קרש הלולים להלל בשערים מעשיו לפרום עליו גולת' דרהבא לקרא עליו הלל גמור, וכל מן דין סמוכו לנא, ומעשי ירי נאמנה, ברב חנינא, חן למטה וכן למעלה, לקרותו לכל רבר שבקרושה, לתורה ולתעודה, בכרא ובשוקא, בשם מוריני הרב רבי שרגא בהחכר רבי יום טוב, מהיום והלאה, ובל ישנו פקודתי, אשר אליו פי קראתי, לרומם תחת לשוני, לכבדו ולעשרו ולהדרו בנרוני, ויהיו דברים אלו למשמרת, ולא יהי' נעדרת, רבר המדבר לכבוד התורה ולומדי', יום א' ערב חה"ס תקע"ז לפ"ק.

נאו' הק' צבי הירש ברודא החונה פ"ק קיצע יע"א' (א)

(1) נולד בעיר אונגאריש-בראד לאביו מו"ה דוד מברודא. בתחלה שמש כאבד"ק סעמיניץ ואח"כ בערך בשנת תקל"ה נתקבל לאבד"ק קיצע. נדפס ממנו ס' ארץ צבי ותואמי צבי' (על שו"ע אהע"ז), וס' שני עפרים (דרושים למועדים ועל איזה סוגיות). גם חיבר ס' שני שדיך (עמ"ס הש"ס), וס' הרועים בשושנים (על משניות), ונשארו בכתובים: לב"ע ביום ש"ק כ"ו לחורש כסלו שנת תקפ"א לפ"ק. — תעודה זו והבאה אחרי' הניעו אלינו מאוצרו של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד מו"ה שאול הופשטערער נ"י מאנשטופען, טוב עין הוא יבורך.

פב.

בע"ה.

הרודאים נתנו ריח אלו בחורי ישראל, כעת יאמר לו מה פעל, פועל מתכשר במלאכתו מלאכה שבתורה, לזאת יקרא חפצו בה והלך לאורה, הוא ניהו תלמודי ירידי הבחור המופל' והשנון כמר הענוך בן הרב המאה"ג כבוד מהו' מרדכי נ"י אב"ר דק"ק קאסמל יע"א, ויתהלך חנוך דרך הלוכו קרב אלי ללמוד פ"ק ויצק ושימש בשיבת חברים מקשיבים לקולי וקולן של סופרים, ושאב מים שלנו לן בעומק הלכה, ה' לו הלילה למשמר וחיום למלאכה, וראה בלימודו סי' ברכה, תפארת בחורים כחו, נדרו נותן ריחו, ריחא מילתא בטעמא וטעם כעיקר דאורייתא, רוח חכמים נוחה הימנו ומקרב הניית', ענף עץ אבות ופרי מגרים, תורה ויראה מצומרים, והיו בידו לאחדים, מקל שקד שוקר על לימודו, בליבונו וחרורו, חרו בפלפולא, ולאוקמא גרסא משמיא מיהב יחיב ומשקל שקיל בהדי רבנן, ואם כה יתמיר ויוסף אומץ, יעשה כלי מלא ומחזיק ברכה ונודף ריח, וכעת אל מקומו שואף זורח, כי ראוי כי יבא יומו, לכברו נגד זקני עמו, לקרותו בשם, החבר ר' חנוך בן מורינו הרב רבי מרדכי, אף כי מנימוס המדינה עדיין לא הגיע זמנו לקרשו לקראו לס"ת בסמיכת חבר עד הנשואין, אך להודיע כי הוא ראוי לבילה. ד"א מארמ"ו הרב הגאון הגדול המפורסם אב"ר ור"מ דק' והמדינה נ"י, הבא עה"ח פה נ"ש י"ב למכ"י בכ"ל ישראל"ל (תקצ"ג) לפ"ק.

הק' נחום טריביטש ח"פ ק"ק נ"ש והמדינה יע"א?

(2) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ט' עמוד י"א.

למה ולמה, נבא ונצוה, ביום חורין הרב רב' לרנא
 בבית רב' וס' ט"ב, ימים והלילה נאמר פנינו, ושראנו פ' נחום,
 למה נחום ליום, אבנא ונצוה ונאמר ביום, ויהי ימינו אל אשכנז, ואל
 יה' נצוה, רב' הדין אבנא ונצוה ונאמר ואל' עתה חפץ יתע' אבנא
 נצוה ב' ימים בלילה חתן (י' חתן) ונצוה

מאקסימיליא מכת"ק הגאון מוה"ר צבי הירש ברודא אב"ר דק' קיצע זצ"ל.
 גרסם בעמוד שלפנ"ו.

מכתבים אל המערכת

ב"ה. חנוכה לס' ויקבצ'ו את כל אכל השנים המוכות, שנת קח"ו ברכת"י לפ"ק.
כבוד המערכת „קובץ כרם שלמה“.

א) הנה בשו"ת ר"ח ח"ב חו"מ סימן כ"ה בסופו יש שאלה אם צריך המהרם השיריך לבא לקבל עדות במקום הנתבע, ופוסק שם שבווראי כן הוא ראל"כ כ"א יהרום השיריך בטענת כ"ר ויאמר יבא הלה לכאן לשפוט עמי עכת"ר. וראיתי על גליון השו"ת ר"ח שהי' שייך להנה"צ משאמלוויא וצ"ל שמניה בלשון רבינו הק', במקום תיבת הנתבע שצ"ל התובע. וכוונתו לכאורה פשוט שבאמת יש קצת תמי' ברברי רבינו, ומה השאלה בזה אם צריך המהרם לבא לקבל עדות במקום הנתבע, הלא כלל גדול יש לנו שבכל מקום התובע הולך אחר הנתבע, ומה חירש לנו בזה, אלא בווראי שכאן אפי' המהרם השיריך יהי' נקרא הנתבע צריך הוא לילך ולדרון בעירו של צד השני המקיים השיריך הנקרא התובע, וזה כבר חירוש גדול, ולזה מגי' הנ' משאמלוויא שצ"ל התובע.

והאמת יורה רכנו שרברי רבינו הק' מצאנו זי"ע שנאמרו בחד מן הראשונים מזהירים כוזהר הרקיע ואין צורך לשום הנה, ורבר גדול משמיע לנו רבינו הק' בזה, כי באמת יש מחלוקת גדול בהאחרונים בענין שידוכין מי נקרא הנתבע, המבטל השיריך או צד המקיים השיריך, לענין שיצטרך התובע לילך אחר הנתבע לדרון בעירו, כרין תובע הולך אחר הנתבע. ולכאורה במשקל ראשון הי' נראה שצד המקיים השיריך שיש לו טענה גדולה על צד שכנגדו המבטל השיריך שהוא נקשר בח', ורוצה לתבעו לדרון לתבוע קנס וכו' נקרא הוא התובע, וצד המבטל קשר נקרא נתבע, ומכח הרין רתובע הולך אחר הנתבע הי' לכאורה צריך צד המקיים שהוא התובע לילך ולדרון בעירו של צד המבטל שהוא הנתבע. ומחרש לנו רבינו הק', שכאן בשידוכין, המקיים השיריך נקרא הנתבע וצד שכנגדו המהרם והמבטל השיריך נקרא תובע וצריך הוא לבוא ולדרון במקום המקיים, ובמכיוון כתב רבינו כן ורייק בלשונו וגם גותן טעם לרבירו, רמאחר שהוא רבר הנקשר בחר' בווראי הי' כוונת מתקני חר' הקהלות כן שהמקיים יהי' נקרא הנתבע, ראל"כ כ"א יהרום השיריך בטענת כל רהוא ויאמר יבא הלה לכאן לשפוט עמי, וזה רבר שאינו עכת"ר. וזה רבר ברור ברברי רבינו הק', ומשמיע לנו כלל גדול, שבשידוכין נקרא צד המהרם והמבטל התובע, וצד המקיים נקרא הנתבע, וצריך צד המבטל לבא לקבל עדות במקום המקיים מפני שהוא הנתבע, ולא כמו שפסק הנ' המהרש"ק שאינו צריך לבא בכל ענין לפני המקיים.

ועיין עוד בזה בתשו' הר המור ובשו"ת אהל משה סי' ו' שסוברים שצד המקיים הוא התובע, אמנם בספר אור הישר ובשו"ת רבר אלי' סי' ס"א ובשו"ת תפארת צבי סי' ס"ח ובתשו' זכרון יוסף חחו"מ פסקו כולם כרברי רבינו שצד המקיים נקרא הנתבע, ובנידון זה דן ג"כ הנ' בעל ישועות מלכו בספרו חלק אהע"ו סימן מ"ג עיי"ש.

ב) בכרם שלמה ניסן תשמ"ה יש מכתב מהגה"צ בעל מנחת אלעזר וצ"ל בענין אכילת מצה כל שבעה, ושם מתחת לקו בשם כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א שרבותינו הק' זי"ע לא הי' רעתם נוחה מחומרא זו שלא לאכול מצה כל שבעה, עיי"ש. ועוברא מכ"ק מרן הנה"ק מצאנו זי"ע שוהו חומרא ראיתי לירי קולא, ע"כ. ובאמת כן הוא בפירוש בתשו' רבינו הק' מצאנו בשו"ת ר"ח הנדפס מחרש חלק א' בסופו בחלק תשובות נוספות סימן ר' לנכר הנה"ק בעל ישמח משה זי"ע, וכותב שם רבינו זול"ק, בנידון מנהגו שלא לאכול מצות ולא שום תבשול בחג המצות, הנה לא נכון הרבר כך בזמנינו שהרור חלש ויש שמכך בוסל שמחת יו"ט ולכך אל יעשה בארה"ק אחר רק להתיר לו תיכף וכו' והשם הטוב ישמרדו ממשהו חמץ עכ"ל"ק.

ג) בכרם שלמה מחורש מרחשון תשמ"ה בענין הנחת תפילין רבנו תם, כותב שם הנאון מבארשא וצ"ל בנידון א' שמעו והניח תפילין רר"ת והתפלל בהם ונוכר קורם

תפלת שמ"ע רראוי להסיר תפילין רר"ת ולהניח תפילין ררש"י ולהתפלל בהם השמ"ע, יעו"ש מעמו בזה, ושם מתחת לקו כתב המערכת רלכאורה יש לעיין בזה, ואולי ראוי לחוש להפסק מחמת הברכה, ואף רכבר פסק רבינו הק' מצאנו זי"ע בשו"ת ר"ח ח"ב יו"ד סי' פ"ב דמי ששכח ובירך על של רבינו תם תחלה א"צ לברך שנית כשמוניח תפילין של רש"י, אם דרכו להניח תמיד ב' זוגות, אבל עיין בשו"ת מנחת אלעזר ח"א סימן כ"ה סוד"ה והנה מרן, כתב לפרש כוונת כ"ק מרן הר"ח זי"ע דרוקא כשמונחים ב' הזוגות לפניו וזכור מיד אחר שהניחם קודם שהתפלל, או א"צ לברך שנית, משא"כ כשהפסיק בתפלה לא יצא בהברכה שבירך בתחלה, ע"כ.

והנה מה שחילק הג' בעל מנחת אלעזר ז"ל ברברי רבינו, הנה מסתימת לשון מרן ז"ל לכאורה לא משמע כן, ודוחק לומר שהשואל הפריט השאלה באופן של הפסיק בתפלה וע"כ השיב רבינו שא"צ לברך שנית, ובפרט שמצינו שרבינו השיב עוד הפעם בנידון זה כמה שנים אחר זה להרה"ג מו"ה נפתלי שווארץ ז"ל בנו של הג' בעל קול ארי' ז"ל (גרסם בירחון המאסף, כרך ב' חו"ג' סיון שנת תר"ע סי' כ') כלשון הזה ממשי, וגם שם לא כתב ולא פירש שום חילוק ברבר, ופסק סתם ברניל להניח ב' זוגות שאין צריך לברך שנית, ומשמע אפי' כשהפסיק א"צ לברך שנית, וצ"ע ברברי הג' בעל מנחת אלעזר ז"ל.

וגם מצינו ברברי כמה אחרונים שכתבו בפירוש שאפי' אם הפסיק בתפלה א"צ לברך שנית. עיין ברברי הנאון מהר"ש קלוגער ז"ל בספרו האלף לך שלמה סי' י' וכן הוא בספרו ספר החיים, במי שבירך תחילה ברכת תפילין על של ר"ת, אם הי' יורע שהם של ר"ת ובירך עליהם א"כ הוי רעתו גם על של רש"י ואינו ברכה בטעות, בזה יש לפלפל אם תפלה הוי הפסק או לא, אבל אם סבר רזה הוי של רש"י ובירך הוי ברכה בטעות, רהוא סבר דהם של רש"י והם של ר"ת, ואף אם כיוון בברכה גם על השניים, הרי סבר דהשניים של ר"ת והם של רש"י לכך הוי ברכה בטעות וחייב לברך שנית על רש"י, אפי' כשיסלק תיכף הר"ת ויניח של רש"י תיכף בלא הפסק כלל חייב לברך שנית כיון רהוי ברכה בטעות, עכת"ר. עכ"פ נראה מזה באם הי' יורע שהם של ר"ת ובירך עליהם ולכאורה הוי אז רעתו גם על של רש"י, פוסק הג' המהרש"ק שאינו ברכה בטעות ואינו צריך לברך שנית, ואפי' הפסיק בתפילה כותב שם שיש לפלפל אם לברך שנית או לא, הרי רעיקר הטעם במה שתולה הפסק הג"ל הוא משום ברכה בטעות ולא משום הפסק, ולכאורה הוא ברברי רבינו הק' מצאנו, דק שרבינו הק' פוסק ראפי' לא הי' יורע בשעת הנחתן שהם של ר"ת דק שמנחנו להניח ב' זוגות א"צ לברך שנית שהרי רעתו הי' להניח שתיהן, ואין רבינו עושה שם הברל אם הפסיק או לא, וצ"ע ברברי הג' בעל מנחת אלעזר זצ"ל.

וכן ראיתי בפירוש ברברי הנה"ק מבומשאמש בספרו אשל אברהם מהר"ת סי' כ"ה, באם בירך על תפילין רר"ת בסוברו שהם של רש"י ואח"כ נודע לו וכו' נראה שיברך שנית וכו', אך אם המניח רניל להניח ב' זוגות תפילין בכל יום וכו' אולי אין צריך לברך שנית בהג"ל כיון שעכ"פ הי' רעתו לפשור שני זוגי תפילין, יהי' סדר ההנחה איך שיהי', ובפרט כפי מ"ש האחרונים ז"ל שלא לברך שנית גם כשחולץ לילך לנקיות ומפסיק הרבה, ע"כ. ויותר מזה כתב הג' מבומשאמש ז"ל אפי' כשלא הי' ברעתו בהברכות על שני זוגי תפילין אולי ג"כ שייך בזה סתמיות הכוונה כפי מ"ש הפוסקים ז"ל שהברכות קאי על ב' זוגות וצ"ע, עכ"ל. ואולי יש לומר שזה כוונת רבינו הק' מצאנו מה שכותב וזל"ק, הנה קבלה ביר כל החסידים מלובלין שא"צ לברך עוד הפעם, אולם אני אמרתי לחלק עכ"ל. כוונתו ראפי' כשלא הי' ברעתו בהברכות על השניים, אבל כיון שררכו להניח ב' זוגות שייך בזה סתמיות הכוונה שהברכות קאי על ב' זוגות שהרי רעתו להניח שתיהן, וכרברי הנאון בעל אשל אברהם ז"ל.

בברכת הצלחה רבה,

שמחה פינחס שטראחלי

ברוקלין, ניו יארק

בעזחשית. יום ר' שמיני כ"ב אדר ב' ה'תשמ"ו לב"ע ברוקלין יצ"ו.

לכבוד מערכת קובץ כרם שלמה שיחי'.

בכרם שלמה (שנה זו, חורש אדר) תמה הרב ד' שמרי' צ"ב נ"י על דברי החת"ם (בתורת משה פ' תצוה) שהביא בשם הח' רז"ו היירנהיים ז"ל ליישב מש"כ הפייטן שהכתונת מכפר על כלאים, וקשה שהרי הכתונת הי' של שש, ובמס' זבחים (פ"ח ע"ב) מבואר שמכפר על שפיכת דמים, ותירץ הח' הנ"ל שרברי הפייטן הוא דעת ר' סימון בילקוט (פ' צו סי' תקי"ג) שהכתונת מכפר על כלאים, ופירש הח' הנ"ל דהכתונת והמעיל זה הי' שש וזה הי' תכלת עמרא, והיו מהורקים יחד וא"א להפשיט אחד בלי חברו הו"ל כלאים, ותמה עליו בכר"ש שבספרי זוטא גבי פסירת אהרן משמע שהי' יכול לפשוט זה בלא זה, וצ"ע.

הנה דברי החת"ם מובאים גם בתשובותיו, בקובץ תשובות חת"ם (מכון חת"ם, ירושלים, תשל"ג) סימן מ"ח [ונרשם גם בלקוטי תשובות חת"ם (לונדון, תשכ"ח) סי' ל"א, ומקורו משו"ת בית נאמן] וכתב שם שמורו בהפלאה קלסיה. והמעין שם בתשובה שהוא יראה רלק"ם שהחת"ם האריך שם להוכיח דגמ' רידן בזבחים ראמרין כתונת מכפר על שפי"ש ע"כ לא ס"ל כר' סימון, וצ"ל דס"ל שיכולים לפשוט זה בלא זה ולא הוי כלאים, עיי"ש באורך שנמ' דילן ס"ל כרמב"ן שהמעיל לא הי' לו בתי ידיים ע"כ הי' יכול להוציא הכתונת מתחתיו, ור' סימון ס"ל כרש"י שמעשה המעיל כמעשה הכתונת והיה לו בתי ידיים, ולא הי' הכהן יכול להוציא הכתונת מתחתיו ע"ש, א"כ מאי דמשמע מספרי זוטא שהי' יכול לפשוט זבל"ז ע"כ ס"ל כש"ס רידן.

עוד נ"ל ריבולים לומר שהספרי ס"ל כר' סימון רא"א לפשוט זבל"ז והוי כלאים, והא דמשמע בספרי שהי' יכול לפשוט זבל"ז לא קשיא, דע"ש בקובץ תשובות בהערות שבסוף הספר הביאו מהג' ר' יוסף נפתלי שטרן ז"ל שהקשה על רז"ה מהא דמבואר ביור"ד סי' ש' רב' חלוקות זו על זו אפשר לפשוט התחתון בלא העליון, ובמ"ז וש"ך מבואר דב' חלוקות וראי מיירי כשיש להם ב' זרועות ואעפ"כ אפשר לפשוט התחתון בלא העליון, ותירץ רהרמ"א מיירי בלא חגורה, אבל כששתי חלוקות מחוגרים בחגורה א"א לפשוט, והכא הוי מהורקים יחד ע"י חשב האפור, אלא דעדיין קשה רבב"י הביא משו"ת הרשב"א דמה שמחובר יחד ע"י אזור בענין שאינו יכול לפושטו אא"כ מתיר איזורו אין בזה איסור כלאים כלל, ודלא כהגרולים שהחמירו בדבר, ולפי זה מצד חשב האפור אין כאן כלאים, דאם מתיר חשב האפור יכול לפשוט כמ"ש הט"ז וש"ך, וא"כ עדיין צריך הבנה פ"י הרו"ה, ועכצ"ל דר' סימון בילקוט ס"ל כדבינו יונה (המובא בשו"ת הרשב"א הנ"ל) שכשהי' לובש בגדי צמר על החלוק לא הי' מהרק אזורו כדי שלא לחבר זה עם זה, ולשיטתי' אם מהרק בחשב האפור הוי כלאים, עכ"ד מהר"ן שטרן ז"ל. — וא"כ מש"כ בספרי גבי פסירת אהרן הכהן שכל בגד כשפשט מיד הלביש על אלעזר, דמשמע דיכול לפשוט זבל"ז, מיירי שהתיר חשב האפור.

עוד מצאתי בספרא סוף פרשת צו (בפרק הנקרא מכילתא דמילואים, הלכה ו') וז"ל: ויפשט משה את אהרן את בגדיו וכי האך הי' משה יכול להפשיט את בגדיו כסדרן והעליונים הן עליונים לעולם והתחתונים הן תחתונים לעולם אלא לאו מעשה נסים וכו' וילבש את אלעזר בנו וכי האך הי' יכול משה להלביש את אלעזר כגדים כסדרן אלא כבוד גדול חלק לו המקום במיתו יותר מבחיוו שלבשו בגדי שכינה תחילה למטה וחזר משה והפשיט את אהרן את הבגדים כסדרן והלביש את אלעזר הבגדים כסדרן, עכ"ל. ובביאור הגר"א ביאר דמעשה נסים הי' מה שהפשיט תחתונים קודם לעליונים, ומה שהלבישו הקב"ה בגדי שכינה זה ענין אחר, וכן מבואר ברבינו בחיי פ' חקת שמעשה נסים הי' מה שהלבישו כסדרן (ועיין בקרבן אהרן על הספרא שהביא בזה כמה פירושים), וא"כ לק"מ על הרו"ה רכאן הי' מעשה נסים, [אולם כרמב"ן על התורה (חקת כ', כ"ו) אין הכרע מרביו מה הי' הנסים, אי מה שנתלבש בבגדי שכינה או מה שנתלבש כסדרן, אך מצאתי

בפנים יפות כאן שכ' רכוונת הרמב"ן היא על מה שנתלכש כסדרן, ועיי"ש בפנים יפות שהעתיק רבני הספרי זוטא, הפשיטו בגדי כהונה והלבישם לאלעזר וכן שני וכן שלישי והביא עליו רבני הספרא הנ"ל רה"י מעשה נסים].

עוד י"ל כמ"ש הרמב"ן ז"ל: „והפשט את אהרן את בגדיו הם בגדי כהונה גדולה שנתרבה בהם אלעזר בנו עתה" עכ"ל, וכ"כ במלבי"ם שער הפשט י"ל כן, גמצא שלא הלבישו לאלעזר רק ר' בגדי כ"ג, אבל הכתונת שהוא א' מבגדי כהן הדיוט כבר הי' לבוש בו מקודם, ולק"מ על הרוו"ת. (ועיי' בפנים יפות למה לא רצו חז"ל לפרש כן, ובחרו לומר שהי' מעשה נסים).

הכ"ר ידירכם החפץ ביקרכם,

יונתן בנימין כ"ץ

בלאאמוד הנח"צ מוהרא"א שליט"א
רב דקה"י בית אהרן דפלעטבוש יצ"ו

***

בס"ר, טבת תשמ"ו.

כבוד ר' בני מערכת כרם שלמה.

במכתבים למערכת בקובץ ע"ח העיר באריכות הנאון רי"ח סופר נכרו של הכף החיים על רבני הרשב"ם סוף פרשת ויחי שמפרש עה"פ ויישם בארון שנקבר בארץ, ומעיר דלכאורה רבניו נגר רבני חז"ל סופה י"ג ע"א שקבעוהו בגילום, עיי"ש. לענ"ד לק"מ, רעיי"ש בגמ' ריש מחלות, ור' נתן ס"ל נקבר בקברניט של מלכים, היינו בקברות מלכים עיי"ש, א"כ לר"ג שפיר נקבר יוסף בארץ.

ומש"כ שם בתוך רבניו רכן דרך הפשטנים לפרש אף שלא כתלמודא. רבניו צורקים בזמן שהפשט הוא נגר התלמוד, אבל במקום שהפשט כתלמוד, צריכים הפשטנים לפרש כתלמוד, והרי בפשיטות משמע שנקבר בארון ולא בארץ, וא"כ למה צריך לפרש שנקבר בארץ.

והנה שם מעיר ג' העדות על המדרש, הראשונה, היכן המדרש. — לענ"ד יש הרבה מדרשים שהיו לפני הראשונים ואינם לפנינו. ועי' מהר"ץ חיות בחולין פ"ד ע"א ע"ד המדרש המובאים בתור"ה עשרה מנה, ראורחים יום ראשון אוזים ותרנגולים, ומעיר בזה"ל, מדרש זה הוא מאותן המדרשים אשר היו לעיני הקדמונים ונאכרו מאתנו, כי חפשתי ולא מצאתי רמז לרבני המדרש הללו במדרשות שלפנינו, עכ"ל. — אכן צע"ג על המהר"ץ חיות, רחלל זה מדרש מבואר בתנחומא ס"פ פנחס עיי"ש. וכן עי' רש"י במס' יומא ע"א ע"א ר"ה מחי' חיים מביא רבני חזקוני בשם מדרש המובא במהרש"א בח"א ס"ו ע"ב, ומעיר ע"ז הרש"ש בסוגריים בזה"ל, אנכי לפי מיעוט בקיאתי ל"מ במדרש, עכ"ל. — וכאן ג"כ, עי' ילקוט ראובני רמביא זה עה"פ איש עתי בשם תקוני זוהר.

עוד מעיר הערה שני, מרוע הניחו את עצמות יוסף בתוך עור של כבש. נלע"ד לתרץ ע"פ רבני מושב זקנים סוף פ' ויחי (נ', י"ב) עה"פ ויעשו בניו לו כן כאשר ציום, ושם בסוף הריבור כתב בזה"ל: אך קשה שרש"י פירש רלוי לא ישא שעתיד לישא ארון הקרש, והלא לוי נשא עצמות יוסף שהי' במחנה לוי, וי"ל שנישא בעצמו שנאמר נוהג כצאן יוסף, עכ"ל. לפי"ז א"ש למה הכניסו עצמות יוסף לתוך עור של כבש, בכרי שלא יטמאו. (ובענין קברי צדיקים שאינם מטמאים, עי' פני דוד לחיר"א פ' בשלח, ערוך לגר לסוכה ר"פ כ"ה, ועי' אב"ג יו"ד סי' תס"ח אות ז' וסי' תס"ט אות ג', ועי' שפתי צדיק פ' בא אות ס"ז וחקת אות ל"ד ועל תשעה באב אות ג"ה, ועי' מלין חרתין פ' בהעלותך בשם הקרושת לוי דבר חירוש עיי"ש).

עור העיר הערה שלישית, מרוע היו עצמות השבטים בארוננו של יוסף, וכן מעיר דברש"י במס' סוטה איתא רכל אחר מהשבטים הי' מונח בארון בפ"ע. לענ"ר לתרץ ע"פ דברי המפרשים (מושב זקנים פ' בשלח) למה כתיב ויקח משה את עצמות יוסף עמו רק ביום ב' ולא תיכף בצאתם ממצרים, ומתרץ בזה"ל, בווראי ביום הראשון לקחם והיו מבולבלים העצמות ביחד לפי שעדיין היו שם העצמות של שאר השבטים ועתה כשבאו לסוכות כשנתישבו קצת אז לקח משה העצמות של יוסף והברילים, עכ"ל. ולפי"ז אין סתירה מרש"י לדבריהם, רבשעת יצ"מ היו מונחים כולם ביחד, וביום השני הברילים. ואסיים בהערה על קובץ פ"א במכתב מהרה"נ א"ז נאלדמאן בהערה נ' מעיר בענין המקור לנ' ימים לפני חילולא, עי' טעמי המנהגים עמוד רס"ח מביא מקורות מזה"ק ומדרש פנחס עיי"ש. — ומש"כ שם שהחילולא דומה ליו"ט, אפשר להוסיף דברי רש"י במס' יבמות דף קכ"ב ע"א ד"ה תלתא דיגלי, מביא מתשובת גאונים רהיינו יום שמת בו אדם גדול קובעים אותו לכבודו ומרי שנה בשנה כשמגיע אותו יום מתקבצים תלמידיו חכמים מכל סביביו ובאים על קברו עם שאר העם להושיב ישיבה שם, עיי"ש. ושמעתי רמז למנהג החסידים שביארהצייט של צדיקים אין אומרים תחנון, מכיון דנקרא רגל היו רינו כיו"ש דאין אומרים תחנון, ודו"ק.

חיים נחום ליכטנשטיין

קרית חסידים, חצור הגלילית
ארץ ישראל

***

ב"ה.

לכבוד מערכת כרם שלמה, שלום וברכה.

בכרם שלמה שנה ט' קונטרס א' גליון פ"א במדור תמיהות וישובים דף נ"ב תמה הרב טווערסקי נ"י על תח"ס פ' וירא שכתב עפ"ר אפ"ר גימט' תורה וכו', והחשבון אינו מרוקק. — בגליון ס' תורת משה כתבתי להגיה „צריך להיות עפר ואפר בגימטריא הוי"ה תורה, רצונו לומר ששני רברים אי אפשר לזכות אלא ע"י מדת ענוה, א) שם הוי"ה, ב) תורה, — ואלו השנים בנימ' עפר ואפר במכוון. והמעין היטב בדברי ק"ז מרן תח"ס וי"ע יראה שעיקר כוונתו להוכיח שבתוכה אלו עפר ואפר מרומז שם הוי' שזו היתה כל תפילתו של אברהם אבינו כאן שיצטרף השכינה לארבעים וחמשה הצדיקים, כמוזכר באותו דיבור, וזהו ברור.

וכבר אמרתי זאת למורי רבי ר' אש"כ סופר זצ"ל והוטב בעיניו. ומשה אמת ותורתו אמת.

הירש פרידמאן
טאדאנשא, קאנאדא

***

ב"ה.

אל כבוד המערכת של קובץ כרם שלמה.

בקובץ פ"א יש תמ' בס' ת"מ עה"ת כפ' וירא. והנה לכאורה אין פלא כ"כ, כי החשבון מדויק, כי מספר קמן של תורה היא טו"ב, ומ"ק של עפר הוא טוב, ומ"ק של ואפר הוא נ"כ טוב.

בהוקרה,

יואל שרייבער
לונדון

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם גאטליעב נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הנכד
 להאברך היקר ר' אלי' אביגדור עליאם נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה ארי' ליבוש בראננער נ"י מבני ברק להולדת הנכד
 להאברך היקר ר' חיים ברוך גאלדבערג נ"י ממאנערעאל להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יצחק אפרים לעמעל נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ירמיה' שמואל מרדכי בראכפעלד נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה ישראל בייגעל נ"י להולדת הנכד
 להאברך היקר ר' מנחם מרדכי מיללער נ"י מטאראנטא להולדת הבן
 להאברך היקר ר' משה (ב"ר יעקב שלום) רייפער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' משה חיים מאנדלבוים נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' משה יהודה ליב רייך נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' עזריאל הכהן ראזענגארטען נ"י מבני ברק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שמעון האלצמאן נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
 יוכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויס"א.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להרב אברהם אבא הורוויץ נ"י מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון בלונדון
 להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אהרן נפתלי פאללמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ארי' ריינהאלד נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' בן ציון אלימלך וואקסמאן נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה יום טוב ליפא שיינבאך נ"י מפתח תקוה להולדת הנכדות
 להרב יעקב פויגעל נ"י מנהל תלמוד תורה רחסידי באבוב בבני ברק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יעקב פידער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ישראל ליכט נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' לייבל האממער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' מרדכי יעקב (ב"ר משה) עליאם נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה גאלדבערג נ"י מאנשווערפען להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה נחמיה' שענגוט נ"י מבני ברק להולדת הנכדה
 להאברך היקר בנש"ק ר' פנחס לייפער נ"י ממאנסי להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שמואל אייזנבאך נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה שמחה יוסף ווידער נ"י מבני ברק להולדת הנכדה
 יוכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אבי"ר.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אלכסנדר זושא קאצלער נ"י לנישואי בנו נ"י
להנה"ח מו"ה אלטר קורץ נ"י לנישואי נכרתו תחי'
להנה"ח מו"ה חיים פישגרונד נ"י מבני ברק ולאביו הנה"ח מו"ה דוב בעריש נ"י
מקרית באבוב לנישואי בתו-נכרתו תחי'
להנה"ח מו"ה חיים דוד האכשטיין נ"י מאנטווערפן לנישואי בתו תחי'
להרב מו"ה יקותיאל יהודה מייזליש שליט"א אבר"ק סיגעיט לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה משה כהן נ"י מירושלים עיה"ק לנישואי בנו נ"י
להאברך היקר ר' אברהם יעקב ציוזל נ"י מבני ברק תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר בנש"ק ר' אברהם חיים יחיאל דובין נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' אהרן דוב ראטה נ"י מאנטווערפן תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' חזקי' שאחנבערגער נ"י לנישואיו
להאברך היקר ר' חיים דוב ציטראנענבוים נ"י לנישואיו
יעזור הש"ת שיוכו לבנות בית נאמן בישראל על ררך ישראל סבא
מתוך עושר ואושר מזל והרחבה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב מו"ה מאיר רוקח שליט"א אבר"ק קאזלוב לאירוסיו בתו תחי'
להרב מו"ה משה דוד שטיינזארציל שליט"א רב דקהל בית אפרים ור"מ
רמתיבתא עץ חיים בבאבוב לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה כמר אפרים זלמן
נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה פנחס באקאן נ"י לאירוסיו נכרתו תחי'
להב' החתן הנעלה כמר מרדכי כהנא נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו
בורא עולם בקנין השלם זה הבנין ערי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

Photocomposition by

ביר"פ, "שמחה גראפיק"

Simcha-Graphic Associates

Typesetters and Publishers

4914 - 13th Avenue — Brooklyn, N. Y. 11219

Tel. (718) 854-4830

גרפס בדפוס האחים גרויס

Printed in U.S.A. GROSS BROS. Printing Co. Inc.

3125 SUMMIT AVENUE, UNION CITY, NJ 07087

Tel. (201) 865-4006 • (212) 594-7757

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקאנאדע = 20 דאללער לשנה

בבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 20 דאללער לשנה

בדואר אויר 30 דאללער לשנה

From:

KEREM SHLOMO
M.E.CH. of Bobov
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Address Correction Requested
Forwarding & Return Postage Guaranteed
(Please send P.S. form 3547)

MR. 516
MORDCHA GROSS
1226 49TH ST
BROOKLYN, NY 11219

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש למסלול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגדות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהכחלת מרכנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

אייר-סיון תשמ"ו

(ס"ו)

שנה ט' קונטרס ד'

יוצא לאור ע"י תלמידי

כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א

1577 48th Street

Brooklyn, New York 11219

Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ה	לפרשת ויגאל	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
---	-------------	-----------------------

מדור זמרון לראשונים

ז	הגאון מוה"ר משה נראל אבר"ק מיץ זצ"ל	גיוון ילדים שמקורו
יב	הגאון מוה"ר יעקב כהן בעל שב יעקב זצ"ל	רומי הנהיגה ב"ת
י	הגאון מוה"ר עקיבא איגר אבר"ק פוזנא זצ"ל	בין יוקון כתיבת האם כמ"ת
יג	הגאון מוה"ר ואב פרענקל אבר"ק פשעווארסק זצ"ל	בתוכו גסין דה ע"ז
יד	הגאון מוה"ר נפתלי חיים הורוויץ מדויקוב זצ"ל	העניית שו"ת במצות כולל
מז	הגאון מוה"ר לאריבערבוים מ"ץ בזאלקאווא זצ"ל	בין דוברים הארץ על הש"ר

מדור אנרות קודש

כ	שלשה סכתים סדרה"ק מוה"ר מאיר מפרעמישלאן זצ"ל
---	--

מדור זמרון לאחרונים

כג	הג"ר הנ"ר צבי הכהן אבר"ק בענדין ז"ל	בדיון תשובת שו"ת הלכה
כד	הג"ר אלכנה זאבערמאן אבר"ק יארינאו ז"ל	בדיון עדות מחללי שבת

מדור פלסול וחלטה

ל	הרב מוה"ר משה שמערן שליט"א	מענין מעין לשנת הנוצרים
למ	ר' יחיאל יהודה פאפיער נ"י	מענין מעין חליפין אע"פ מר"ק
מ	ר' יצחק גמזו נ"י	בדיון ערממי קר

מדור תפארת בחורים

מה	הב' אפרים בינדיגער נ"י	מענין מעין חליפין
----	------------------------	-------------------

עולת שבת בשבתו

מז	המערכת	ליקוטים וקריים לצבתות ומועדים
----	--------	-------------------------------

מדור תמידות וישובים

נא		הקדמת קצרות בענינים שונים
----	--	---------------------------

מדור הנאמרים והנעשים

נג	הר' מנחם סג"ל מאגרל הי"ד	מכתבי תורה
----	--------------------------	------------

מדור זכור ימות עולם

סב		כזאת מלך נרמז לכוונתם וק"ק מיץ בשנת תר"ח לפ"ק
סג		רשימת צאנזי הגאון מוה"ר משה נראל אבר"ק מיץ זצ"ל

סו, סז, סח, סט		ציוונו כתבי קודש
----------------	--	------------------

סח		ברכות והודאות
----	--	---------------

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1986

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

**הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת**

אבי הרבני הנה"ח

**מו"ה אברהם בן מו"ה דוב בעריל הלוי שטורם ע"ה
נפטר ביום כ"ט לחודש אייר שנת תשכ"ח לפ"ק**

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,

שבתי ישעי' הלוי שטורם

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמות

הרה"ח מו"ה שלמה יוסף במו"ה אהרן אלי' קינרייך ע"ה
נפטר כיום ט' לחודש סיון שנת תשל"ג לפ"ג

זוגתו מרת פעסיל בת מו"ה יוסף הלוי קרעמערמאן ע"ה
נפטרה כיום א' לחודש טבת שנת תשמ"א לפ"ק

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנם,
אהרן אלי' קינרייך

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

חותנתי זקנתי הרבנית רוזא ע"ה
בת הרב הצדיק מוה"ר ישראל מנחם עהרליך זצ"ל הי"ד
האדמו"ר מוירדיטשוב בסעליש

בזו"ר אשת הרה"צ מוה"ר יחזקאל שרגא הלוי ראזענפעלד זצ"ל הי"ד
בנו של הרב הצדיק מוה"ר חיים יעקב הלוי ראזענפעלד זצ"ל הי"ד
מקאמינקא

נפטרה בשם טוב כיום כ"ו לחודש סיון שנת תשמ"ה לפ"ק
תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח על ידי,
מאיר חיים הלוי לאנדא

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת נשא

איתא במדרש בפרשתן, ואיש את קדשיו לו יהיו הה"ד אשרי כל ירא ד' החולך בדרכיו (תהלים קכ"ח). כדי לבאר כוונת המדרש נקדים דברי המשנה במס' אבות (פרק ב') אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת, וכתב בס' מדרש שמואל לפרש הכוונה, אם למדת והשגת תורה הרבה, אל תחזיק טובה, רהיינו התורה, לעצמך, לך לבר, ולא תרצה ללמוד לאחרים, רק יפוצו מעינותיך חוצה, כי לכך נוצרת ללמוד וללמד, ומחויב אתה ללמוד לאחרים, עכ"ד. וכן הוא בס' בינה לעתים בדרוש ל"ט (בתחלתו) עיי"ש. ומבואר באגרת הקודש לכ"ק אדמו"ר זצוק"ל הי"ד בשם הבעש"ט זי"ע שזהו דרך החסידות לסייע לזולתו הן במילי דשמיא הן במילי רעלמא עיי"ש.

והנה כ' בספח"ק קרושת לוי עה"פ כה תברכו את בני ישראל, דהנה הבעש"ט הי' דרכו להוכיח תמיד את העולם בזה הפסוק, ר' צלך, רהיינו כמו שהצל עושה מה שהארם עושה, כך הבורא ב"ה כביכול עושה מה שהארם עושה, ולכך צריך הארם לעשות מצות ולתן צדקה ולרחם על העניים כרי שיעשה הבורא ב"ה ג"כ עמו טובות. והנה המדה הזאת נקראת כה, כי פירוש המלה של כה הוא, כך, דכמו שהוא עושה, כך הבורא ב"ה עושה, וזה ידוע שהבורא ב"ה רוצה להטיב לעמו ישראל, כי יותר ממה שהעגל רוצה לינג הפרה רוצה להניק, וצריך האדם לכוון רק שיהי' להבורא ב"ה תענוג מזה, כמו שאמרו במשנה אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת, פי' שיהי' המעשה של אדם רק כדי שיהי' להבורא תענוג מזה. וזה ידוע כשאדם מתפלל בשביל עצמו אזי נקרא מקבל, וכשאדם רוצה לקבל רבר או חזו נב היר לארץ ותוך היר למעלה, אבל כשאדם מתפלל רק שיהי' להבורא ב"ה תענוג מזה, אזי נקרא משפיע שהוא משפיע להבורא ב"ה כביכול, והמשפיע או חזו נב היר למעלה ותוך היר למטה. והנה ברכת כהנים היא בנשיאת כפים, היינו שאוחרים נב יריהם כנגד פניהם כמו מי שרוצה להשפיע, וזה פי' הפסוק, כה תברכו את בני ישראל, רהיינו שיברכו את ישראל כדי שיהי' להבורא ב"ה תענוג מזה, ותהיו אתם משפיעים להבורא ב"ה כביכול ואח"כ הבורא ב"ה ישפיע לכם כל טובה וברכות כמן שאמרנו שזה המדה נקרא "כה", כמו שישאל עושים, כך כביכול הבורא ב"ה ג"כ עושה ומשפיע לעמו ישראל טובה וברכות חיים ושלוה, עכרה"ק.

העולה מזה שזאת תורת עבודת האדם בעוה"ז להשתרל ולהתאמץ להשפיע לאחרים אשר חנן ר' אותו ולא יחזיק טובה לעצמו בלבד, רק ידבק בדרכיו ית"ש המשפיע ומטיב. וזשאה"כ, אשרי כל ירא ד' החולך בדרכיו, היינו לילך בדרכי הבורא ב"ה להיות משפיע על אחרים, וממשיך הכתוב, יניע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך, הכוונה, דהנה נודע תכלית ביאת הארם בעוה"ז הוא כי הנשמה בעולם העליון הגם שאין מחסור לה מאומה ונהנית מזיו השכינה, אולם אוכלת

שמה נהמא דכסופא בתורת חסד, על כן בא האדם בזה העולם שיעמול להתגבר על היצה"ר ויסגל תורה ומצות ומעש"ט, ואם יהי' לבן חיל וינצח המלחמה מלחמת היצר ויוכה לירבק בבוראו אז יצא מן הפרוזדור הזה ויכנס בטרקלין לקבל שכרו. אך באמת אין בכח האדם בלבד להינצל מיצה"ר כי תקיף הוא ממנו כאו"ל (סוכה נ"ב ע"ב) אלוהי הקב"ה עוזרו לא הי' יכול לו, רק אם האדם מפקח על עצמו, אז הקב"ה עוזרו וניצול מיצה"ר. אמנם לפי"ז עדיין שילום שכרו הוא בתורת חסד, וכדפי' המפרשים הפסוק לך ר' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, כלו', שזהו חסד מאת השי"ת שנחשב כאלו הי' מעשהו בלא עזר וסיוע ממרומים, וא"כ עדיין נחשב שילום שכרו כנהמא דכסופא, אולם האיש המשפיע גם לאחרים ומזכה את הרבים אין לו מה לפחד מהיצה"ר, כי כבר אמרו חכמז"ל (אבות פ"ה) כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו, א"כ בדין הוא שיטול שכרו ולא מתורת חסד כי הוא מעשהו ממש.

וזשאה"כ, אשרי כל ירא ד' ההולך בדרכיו ית"ש להשפיע גם לאחרים ולזכות את הרבים, ואז אשרי לו, באשר יגיע כפיך כי תאכל, רצ"ל שאין כאן נהמא דכסופא, כי אוכל מדילי, ושילום שכרו הוא בעד יגיעו, וזהו שאמרו רז"ל אשריך בעוה"ז, כי כמו שהוא עושה להשפיע לאחרים, כן הבורא ב"ה כביכול ג"כ עושה ומשפיע לו טובה וברכות כדברי הקדושת לוי הנ"ל, וטוב לך לעוה"ב, שישולם שכרו בדין ובמשפט ולא בתורת חסד ויהי' נהנה מיגיעו.

ומעתה יתבאר דברי המדרש הנ"ל, רהנה איתא בספה"ק זרע קודש עה"פ ואיש את קרשיו, דהכוונה על המקדש את אחרים בקדושה ותשובה להשי"ת, עיי"ש. ולדרכו יתכן כוונת הפסוק, ואיש את קרשיו, היינו האיש המזכה את הרבים ומשפיע לאחרים, אז לו יהיו, רצ"ל שקיבול שכרו לאו נהמא דכסופא הוא, רק מדילי הוא אוכל כי לחמו הוא, וממשיך הכתוב, איש אשר יתן לכהן לו יהי, רהנה הקב"ה נקרא כהן כמבואר בגמ' (סנהדרין ל"ט ע"א), וזהו, איש אשר יתן לכהן, אם כוונתו במעשיו הוא רק להשפיע להכהן רהינו להבורא ב"ה כביכול, שיהי' להקב"ה תענוג מזה, אז לו יהי, וכדברי הקדושת לוי הנ"ל. ולזה מביא המדרש את הפסוק, אשרי כל ירא ד' ההולך בדרכיו, היינו שהולך בדרכיו ית"ש לזכות את הרבים ולהשפיע גם לאחרים, אז אשריך בעוה"ז וטוב לך לעוה"ב וכנ"ל.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועזו להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

גליון ילקוט שמעוני

מהגאון מוה"ר משה הכהן נראל אבר"ק מיץ זצ"ל¹⁾

פ' בראשית. ויאמר קין אל הבל אחיו, על מה היו מדיינין, אמרו בואו ונחלוק את העולם אחד נטל את הקרקעות ואחד נטל מטלסלין, דין אמר ארעא דאת קאים עלת דירי, ודין אמר מה ראת לביש רידי, דין אמר חלוק, ודין אמר פרת, מתוך כך ויקם קין וגו'.
נ.ב. ח'רב פ'תחו ר'שעים²⁾.

שם. רבי יהושע דשכנין בשם רבי לוי אמר, כתיב חרב פתחו רשעים וגו'. חרב פתחו רשעים ודרכו קשתם, זה קין, להפיל עני ואביון לשכוח ישרי דרך, זה הבל.
נ.ב. ר"ת פרת, שאמר לו פר"ח, וכן פ'תח ח'רצובות ר'שע (ישעי' נ"ח).

פ' חיי. ויוצא העבד כלי כסף וכלי זהב ובגדים ומגרנות, רב הונא אמר קונפא, רבנן אמרי קליות ואגוזים, וקליות ח' חביבות מן הכל וכו'.
נ.ב. ואפשר חלק [קליות כהא דאיתא] ר"פ האשה [שנתארמלה] ר"י בן ברוקה אומר [אף חילוק קליות ראי'] כי ה' מנהג [ארץ ישראל לחלק] קליות בנשואי [בתולה] סימן שבתולה [היא, ואליעזר] ה' מארץ כנען ולכך נהג כמותם ...

פ' וישלח. הוא בורח לבצרה ונגלה עליו הקב"ה להרגו והוא אמר ולא ח' צויתת וגם אל [אחת] הערים וחי, והקב"ה משיב לו לא קראת מה כתיב בצרו, גואל הרם הוא ימית [את] הרוצח.

נ.ב. נפלאתי במכות י"ב אמרו ג' טעיות עתיד שרו של עשו לטעות וא' מהן הוא שאין קולטת אלא בצר והוא גולה לבצרה, וכן במס' ע"ז דף נ"ח [טעה] ריש לקיש בין בצר לבצרה. וגם התשובה [תמות] היא, דמכיון ש[נחשב] ערי מקלט שוב אין רשאי להרגו, ויותר ה' להקב"ה להשיב לו הטעיות שמנו [חכמו"ל], זה דלעיל, ואירך [דהוי מזיך], ואינו קולטת אלא אדם ולא מלאך, וצל"ע.

פ' וישב. וכל העובר עבירה אחת בעולם הזה מלפפת והולכת לפניו ליום הדין, שנאמר ילפתו ארחות דרכם יעלו בתוהו וגו'. רבי אלעזר אומר קשורה בו ככלב שנאמר ולא שמע אלי' לשכב אצלה בעולם הזה ולהיות עמה לעולם הבא.
נ.ב. אפשר דעל כן אמרו אחיו בואו ונשמה בו את הכלבים, שרצו להכשילו באשת פוטיפרע.

1) ראה אנורתיו להלן בעמוד ס"ב. הערות הללו הועתקו מעצם כתי"ק בגליון ילקוט שמעוני שלו (קראקא שנ"ה), ומחמת שנקצצו הגליונות ע"י הכורך, חסרים הרבה תיבות, והשלמנו באיזה מקומות עפ"י השערה, ונרפס בין חצאי ריבוע. אפריון נמשי לירידנו האברך החשוב חיקר והנעלה מו"ה אברהם אהרן לעזער ג"י שהמציא לנו הנחות הללו. זכרה לו אלקי לשובה.

2) עיין בדיבור שלאחר זה.

פ' מקץ. הן כסף, אמר רבי שמעון זה אחר מעשרה קלים וחמורים שבתורה וכו'.
נב. אינו מונה [כי אם ט'], ולקמן בילקוט שמואל סי' קל"ג [נמצא] הג"ה
בשם ר' קלונימוס איש רומי, [ולרבריו] הוא פסוק [ביחזקאל ט"ו] הנה בהיותו
תמים לא יעשה למלאכה ק"ו אף כי האש אכלתהו. ופליאה מדוע [אינו מונה] הא
דשמואל [ב', ט"ו] הנה בני אשר יצא ממעי מבקש את נפשי ואף כי עתה בן
הימינו, וכן הא [רמלכים ב', ה'] נבי נעמן, דבר גדול הנביא דיבר אליך הלא
תעשה ואף כי אמר אליך רחץ וטהר, וכ"כ רש"י שם בהרי"א . . . וכן במשלי י"ט,
לא נאווה לכסיל תענוג אף כי לעבד משול בשרים.

פ' שמות. אלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה יעקב ובניו איש וביתו, מלמד
שלא ירד יעקב למצרים עד וְאֵחָיו לַפְרִיץ וַחֲצֵרוֹן זֶה בֶן שָׁנָה וְזֶה בֶן שְׁתֵּים וְזִיווּן
לָהֶם נָשִׁים אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ.
נב. צ"ל שְׁמֹנֶה, ושעה וחשב שהוא שמונה, כתב במקומו ח' [שהוא] מספר
שמונה, (השאר חסר, וחבל).

שמואל-א', ט"ו. ויסב שמואל ללכת ויחזק וַיִּכְנַף מְעִילוֹ וכו'.
נב. יובן ע"פ מ"ש בס"פ בשלח רמז רס"ח, כל זמן שזרעו של עמלק בעולם
[כביכול כאילו] כנף מכסה הפנים.

שמואל-א', כ"ד. (הג"ה): אינו מונה כי אם תשעה, ונמצא כתוב בשם רבי
קלונימוס איש רומי ז"ל, וכן פרשה ביחזקאל זה הפסוק, הנה בהיותו תמים לא
יעשה למלאכה ק"ו אף כי האש אכלתהו.
נב. ואנכי הצעיר משה מצאתי עוד כמה ק"ו בפסוק, וכתבתים לעיל פ' מקץ
רמז ק"ן.

מלכים-ב', י"ד. מכאן אמרו כל העושה מצוה ואינו נומרה מתחייב בנפשו וקובר
אשתו ושני בניו.
נב. עיין לעיל יהושע סוף רמז ל"ה פסוק ואת עצמות יוסף ונו', ותבינהו.

ישעי' מ'. נחמו נחמו עמי יאמר אלקיכם, כתיב אהבת צדק ותשנא רשע. ר' עזרי'
בשם ר' יהודה ברבי סימון פתר קרא בישעי', אמר ישעי' מטייל הייתי בבית
תלמודי ואשמע את קול ד' אומר ונו' אמר (שמעתי) [שלחתי] את עמוס והיו
קורין אותו פסילוס, אמר רבי פנחס למה נקרא שמו עמוס שהי' עמוס בלשונו,
אמרו הניח הקב"ה את עולמו ולא השרה שכינתו אלא על הדין פסילוסא על הדין
קסיע לישנא, שלחתי את מיכה והיו מכין אותו על הלחי וכו'.
נב. דזה סוד עמ"י ר"ת ע'מוס מיכה ישעי', נחמו נחמו עמ"י, ודו"ק.

ישעי' פ'. וצדיקים יושבים בתוך גן עדן ויושב הקב"ה בראשם ומביא את האור
שגנו לצדיקים ומוסיף אורו שמ"ח פעמים וכו'.
נב. יתכן להיות שמ"ג חלקים שנפתחה החמה, כמ"ש יונתן על ואור החמה
יהי' שבעתים, ועיין בעשרה מאמרות.

עוברי' א'. לעתיד לבא כשהקב"ה רן את עשו הרשע מה עשו עושה, וְ מתעטף בסליתו ובא ויושב אצל יעקב.

נב. יתכן עפ"מ ש בפרק חלק (צ' ע"ב) שאלה קלופטרא מלכתא את ר"מ א"ל ירענא דחיי שכבי דכתיב ויציצו מעיר כעשב הארץ, אלא כשהן עומדין ערומין או בלבושיהן עומדין, א"ל ק"ו מחסה ומה חסה שנקברה ערומה וכו'. ולעיל פ' תולדות, ויבו עשו את הבכורה, מה ביוז עמו, תחית המתים ביוז עמו, [לכן] בא עשו מעוטף בסליתו, שלא די שמודה בתחית המתים אלא אפי' שיעמדו בלבושיהן מודה, וע"כ נתעטף בסליתו ...

משלי א'. והחכמה מאין תמצא, מלמד שהי' שלמה מחפש ואומר היכן היא החכמה מצוי', רבי אליעזר אומר בראש, ר' יהושע אומר בלב, ואתיא כרעתי' דר' יהושע ראמר החכמה בלב, דכתיב נתת שמחה בלבי ואין שמחה אלא חכמה שנאמר חכם בני ישמח לבי למ"ד וְ אל תקרי למ"ד אלא לב שהלב הוא מבין דעת שנאמר חכם לב יקח מצות, חוזר באותיות. נב. אל תקרי למד, ר"ל מביא ראוי' לדבריו ר"י האומר דחכמה מצוי' בלב, והנה לב מתחיל באות למ"ד, כי הוא ד"ת ל"ב מ'בין ד'עת, ודו"ק.

רות א'. א"ר חייא בר אבא עד שלשה עשרה שנה הבן לוקה בעון האב מכאן ואילך איש בעונו ימות.

נב. זו היא קצת בלי טעם למה דווקא עד י"ג ותו לא. ולבי אומר לי שטעות גפל בספרים וצ"ל האב לוקה בעון בן ... כמו שאנו [אומרים] ברוך שפטרני, כנ"ל.

עוד מצאנו על הגליון בעצם כתי"ק וז"ל:

מנהגינו בחופה אחר שסובבו עם הכלה נ"פ וגמר הש"ץ שיר מבין שיחים, אומר בקול רם, ברוכה הבאה, ומוזנין כוס אחד ואומר הרב בפ"ה [= בורא פרי הנפן], ואח"כ ברכת אירוסין ויתן לשתות לחתן ולכלה, ונותנין זכויות לרגלי החתן לשוברו, ואח"כ טבעת, ויראה אם הוא שוה פרוטה, ואח"כ נותנו ביד החתן, ויקח יד החתן בידו, והחתן יתן הטבעת באצבע ימין של הכלה, ויאמר הרב עם החתן מלה במלה, הרי את מקודשת, ויסיים החתן לברו מלת לי, וחוזר הרב ואומר עמו, בטבעת זו כדת משה וישראל, ואח"כ יקרא הכתובה, וישאל עדי הכתובה על חתימתם, ואח"כ מוזנין כוס שני לו' ברכות, ומברכין תחלה בפ"ה ואח"כ הברכות עד משמח חתן וכלה, והברכה השביעית, דהיינו אשר ברא וכו', אומר אותו איש אחר.

בדין תיקון כתיבת השם בס"ת

מהגאון מוה"ר עקיבא איגר זצ"ל אבר"ק פוזנא⁽¹⁾

על ענין ס"ת שהסופר אחר שכתב וירבר שלאחר סתומה ריבשה הארץ, קירש בפיו לכתוב שם אלקים, וטעה וכתב י"ק, ונוכר מיר. בפשוטו נראה תיקון לגרור תיבת וידבר ולחזור ולכותבו להמעיט רוחב האותיות בכדי שיהי' לו מקום לכתוב א' קודם י"ק ולעשות ל' מן היו"ד. ואולם יש לי לדון, דמיד כשכותב א' נקרא איה, והוי כמחיקה על שם י"ק כיון דלא נקרא עוד בקדושת שם י"ה, אף דאינו עושה מעשה בגופן דאותיות, מ"מ כיון דנשתנה הקריאה לתיבת אחרת מקרי מחיקה. ודאי' לזה ממ"ש הלבוש סי' רע"ב הכותב יהודה ולא נתן בו ד' יתלה הד' למעלה דלא הי' כוונתו לכתוב שם, משמע דאם הי' כוונתו לכתוב השם אסור לתלות הד' דעי"ז דנשתנה הקריאה לשם יהודה הוי כמוחק השם, ונראה שכן הביין האלי' רבה א"ח סי' קמ"ב סק"ג, ומ"מ נראה דאין סברא זו מסכמת, דבתשו' עבודת הגרשוני סי' צ"ה בנדרן דהסופר הי' צריך לכתוב אלקים וכתב אלקים, העלה לעשות מהכ"ף מ' סתומה, דזהו רשאי, דמעלה הכ' בקדושה, המעיקרא היתה מן הנטפלות, ועכשיו שרשית, ולאח"ז אין שייכות להמ' סתומה האחרונה לקרותו עוד עם השם ומותר למוחקו. וכתב עלה, הגם שיש לפקפק קצת דע"י תיקון הכ' ועלייתה אנו גורמים להמ' סתומה האחרונה שלא תהי' נטפלת עוד להשם, מ"מ עדיף תיקון זה משארי תיקונים עכ"ל, הרי דנחית להך סברא דהוי מחיקה, ונקט לה דק בדרך פקפוק קצת, והסכים להקל במקום דליכא תיקון אחר כראוי. גם מדברי תשו' הב"ח סי' קי"ג בנמצא כ' של אלקים תלוי' דאין לפוסלו, וסיים שם מיהו לכתחילה הייתי מורה שלא לתלות אלא לסלק היריעה, ומשמע דלכתחילה הי' חושש להסוכרים דגם הנטפלים אסור לתלות, אבל לא הי' חושש מטעם מחיקה דכתחילה היתה המ' שרשית, ועתה טפילה, ע"כ דס"ל כיון דאינו עושה מעשה בגוף האות לא מקרי מחיקה⁽²⁾.

ובנ"ד נראה ראפשר לצאת מידי חששא זו דמחיקה, דמסתמא אין ההנחת חלק של הפ' הסתומה מצומצם, ויגרור תיבת וידבר ויכניס קצת לפניו על החלק ולהמעיט ג"כ רוחב אותיות של וידבר בענין שיהי' אפשר לכתוב אחר וידבר אות א' בהרחקה קצת מן האותיות י"ק, שלא יהא נראה כתיבת אחת ממש דלא נשתנה י"ק מקריאתו, ואח"כ יעשה מן היו"ד ל', שיעבה היקיפו של י', שעי"ז יוסמך לה"א ויהי' תיבת א'.

והנה לא נעלם דבתשובת נודע ביהוד' סי' ע"ד שהרב השואל⁽³⁾ שם (ד"ה אבל לקלוף) נקט בפשיטות דהשם אלקים צריך שיהי' כתוב כסדרו, אבל לא

(1) הועתק מעצם כתי"ק המונח באוצרו של ידידנו האב"ד היקר החשוב ותנעלה מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. ברכות התורה יחולו על ראשו.

(2) עיין עוד בזה בשו"ת דעק"א (מכת"י) סי' ע"ד, ועיי"ש בסוף התשובה דחסר ההמשך. ואח"כ נרשם המשך התשובה בספר פסקים ותקנות דעק"א בעמוד ח', עיי"ש. — ויש להעיר כי שם כתב בסוף התשובה, דיש לסמוך על דברי בעל עבודת"ג והב"ח רק על קדושת אותיות הנטפלין, ולא לגבי השם ממש.

(3) השואל הוא הגאון מוה"ר יודי' שיאה ווייל אבר"ק קארלסרוה זצ"ל.

מצאתי שורש ומקור לזה בפוסקים ראשונים ואחרונים, הלא אשתמיט חר מהם לכתוב כן דגם בס"ת רשלא כסדרן כשר, רמ"מ האזכרה צריך להיות כסדרו (ומשתיקת הגאון נ"ב בזה אין ראי' דמסכים לזה, דלא הוצרך לדון עלה בדיון ההוא), ומדברי הא"ר סי' ל"ב סקל"ג מבואר דס"ל דעכ"פ בשם אלקים א"צ שיהי' כסדרו, ומדברי המג"א סי' ל"ב סקנ"ז ממה שכ' ונ"ל דבתפלין ומוזוות פסול דא"א לצמצם ופעמים שנדפס אות שני קודם להראשון והו"ל שלא כסדרן, מבואר דבס"ת כשר, והא מ"מ יש חשש דלפעמים באזכרות נדפס אות שני קודם לראשון, מזה מוכח דס"ל להמג"א דאפי' בשם הוי' כשר שלא כסדרן, ודוחק לומר דבס"ת כשר אם מניח פנוי במקום השמות וכותבם אח"כ בדיו.

וכן הגאון בעל מעיל צדקה מו"ה יונה לנדסופר בספרו כנפי יונה על דיני ס"ת נקט בפשיטות דיותר להדפיס ס"ת אף דכל השמות נדפסים בבת אחת הוי קידוש מעליא, מדלא חשש לחששת המג"א דכדפוס לפעמים נדפס אות שני קודם להראשון מבואר דס"ל דאף בשם הוי' אין צריך כסדרו. ויש עוד סניף דעת הב"י סי' רע"ו שעל הוכחת הר"י אלכסנדרי מהירושלמי דכל שמות שאין נמחקי' צריך שיהי' נכתבי' בקדושה, כתב הב"י עלה דאינו ראי' ד"ל כמ"ש הנ"י שהניח ביריעה שמות הרבה מלכתבם ובא עתה לכתבם ביחד, וסיים הב"י ומ"מ נכון לכתוב כל השמות לשמה עכ"ל, משמע דמעיקר הדין לא בעי' לשמה, והכי משמע מדברי הנ"י מדנדחק בפירוש הירושלמי, מוכח דס"ל דדוקא שם הוי' צריך כתיבה לשמה, וכ"כ הרדב"ז לדינא חלק ב' סי' ק"ב, וכיון דלא בעי' קידוש בודאי ל"צ להיות כתוב כסדרו, וכיון דלא מצינו שרש לדברי הרב השואל הנ"ל, ומסתימת הפוסקים לא משמע כן, והראינו לדעת שרעת המג"א והא"ר והכנפי יונה לא ס"ל כן, לענ"ד לא לחוש לזה כלל⁽⁴⁾.

ולרווחא אני אומר, שאפשר דאף דברי השואל הנ"ל רק באם משלים כתיבת השם בכתב אות המאוחר [קודם] ללפניו דנגמר הקידוש שלא כסדרן, אבל כשעדיין לא נגמר השם כמו בנ"ד, ואות האחרון כתיבתו כסדרו, י"ל דמורה דכשר, דכל עיקר הקידוש בסופו, וכמו שהעלה הרב כנפי יונה דאם כתב איזה אותיות של השם בכתב וקידש באות האחרון דמהני דהקידוש באות האחרונה הוא מתפשט בכלול, א"כ י"ל דאות האחרון הוא דוקא דצריך להיות כסדרן, וכיון דעכ"פ מעיקר הדין נראה דלא כהרב השואל הנ"ל, די לנו במעט חילוק לומר דבכתב"ג מורה הרב, ולזה נלע"ד לסמוך בנ"ד בתיקון הנ"ל.

יום ה' י"ד טבת צ"ה פ"ק פוזנן.

הק' עקיבא

(4) בעיקר הך דינא אי בעינן כסדרן בכתיבת שם כספר תורה, עיין מה שצינו בזה בספר מאסף לכל המחנות סי' ל"ב ס"ק קפ"ח, ובס' כוכבי יצחק ח"ג סי' ב', ובקובץ שערי תורה ח"א סי' כ"ו ד"ה והנה, ועיין עוד בשו"ת מכתב סופר חיו"ד סי' ל', ובשו"ת מהרש"ם ח"ז סי' קט"ו ד"ה וגם, ובשו"ת עמק הלכה בהשמות לחיו"ד סי' ח', ובשו"ת אוהל יהושע ח"ב סי' נ"ט, ובשו"ת אמרי דוד סי' נ"ו, ובס' עצי חיים על הל' מקוואות בתשובה אשר בסוף הספר, ובס' ברכת שמעון עמ"ס קידושין בסוף הספר אות כ', ובשו"ת ד' יצחק מפוזנא (שנרמ"ח) סי' נ"ג, ובקובצנו כרם שלמה שנה ב' קונט' י' עמוד כ"א, ובכר"ש שנה ג' קונט' ד' עמוד מ"ב אות ה'.

קטע מדרוש לנתינת ס"ת

מהגאון בעל שב יעקב וצ"ל

דרוש שדרשתי על ס"ת שנתן לכה"כ הנבאי הקדש הקצין הר"ר מיכל שפייר בשבת של נשואין בתו עם האי צורבא מרבנן הר"ר נתן בן ה"ה הר"ר שלמה מז בפרשת וירא שנת תצ"ה לפ"ק⁽²⁾.

והי' הפתיחה במה שסיימתי בהרכה אחרונה של התורה אשר נתן לנו תורת אמת כו', ודקדקתי אשר תקנו השבחה של הברכה אשר נתן, ולא תקנו לומר אשר ציוה לנו כמו דכתיב תורה ציוה לנו משה, או אשר שם לנו כמו דכתיב וזאת התורה אשר שם משה. גם אשר תקנו תורת אמת, פשיטא, וכי ח"ו יש תורה שאינה אמת, ודקדוק אחרון כבר ישבתי במקום ישוב נכון בדרוש ס"ת א', אבל עתה באתי בשביל דבר שנתחדש ליישב עם דקדוק הראשון של „נתן" רייקא, והוא רק בדרך פשוט ע"פ מה דמקרא מפורש הוא בתהלים (ס"ח, י"ט) עלית למרום שבית שבי לקחת מתנות, צריכין לפרש מקרא זה נמי, אמאי לקחת מתנות. ונ"ל פשוט ע"פ מה דמפרשי מפרשים, שבית שבי קאי על התורה, שמעולם הי' תורה של התורה בשמים, ושם הי' שכונתה ומנוחתה כבוד, והשתא לקח אותה מן השמים לארץ הוי כמו שבי, וא"כ מכ"ש יש למלאכים באמת טענה על התורה כמו שמוענים באמת תנה הורדך על השמים, דכתבו המפרשים שבאו בדין בתורת מצרנות, כיון דרדת מלאכים נמי בשמים, דק דאיתא בש"ס ופוסקים ובש"ע ח"מ סי' קע"ה, במקבל מתנה לא יוכל המצרן לשעון טענת מצרנות, וא"כ אפשר לומר דקאמר קרא עלית למרום שבית שבי כו', כיון דשכונת ורדת התורה הי' תמיד בשמים, א"כ מצאו המלאכים לשעון טענת מצרנות, על כן סיים קרא רבשביל זה לקחת מתנות, היינו שקיבלו התורה בתורת מתנה ואזיל מהן טענת מצרנות.

רק רמזום זה אעפ"כ לא הי' צריך ליתן בתורת מתנה, דבלא"ה לא הי' שייך ליתן התורה למלאכים, כראיתא בשבת פרק רבי עקיבא (פ"ט ע"א), שהשיבו להם, תורה מה כתיב בה לא יהי' לך אלהים אחרים, בין עמים אתם שרונים כו', שוב מה כתיב בה זכור את יום השבת לקדשו, כלום אתם עושים מלאכה כו', שוב מה כתיב בה לא תשא, משא ומתן יש ביניכם, שוב מה כתיב בה כבר את אביך ואת אמך, אב ואם יש לכם כו', מיר הורו לו להקב"ה כו', דק תירוצים אלו לא שייך אלא על הנגלה של תורה, אבל על הנסתר וסודות התורה שהוא כולה שמות של הקב"ה, זה נמי ראוי למלאכים, וע"ז יש להם טענה הנ"ל, ולכן הי' צריך ליתן במתנה. וירוע דהנסתר וסודות התורה נקרא תורת אמת, כמו

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונפ' מ' עמוד מ'. הועתק מכת"י א' מתלמידיו שהעתיקו מכת"ק, והגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה שאול הוטנערער נ"י מאנשווערפען, טוב עין הוא יבורך.

(2) הוא הגאון מוה"ר נתן מאז ראבד"ק פפר"ם וצ"ל בעמח"ס בנין שלמה. — כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונפ' י"א עמוד ל"ג.

רחמיו הקבלה נקראים חכמי אמת, כיון דחותם של הקב"ה נקרא אמת כו', ואין להאריך בזה, א"כ א"ש נוסח זה של ברכת התורה, שאנחנו נותנים שבח להקב"ה אשר נתן לנו, היינו דרך מתנה, שלא להיות פתחון פה למלאכים למעון מענות מצרנות, וסיימו על איזה תורה צריכין לזה, תורת אמת, היינו הנמטר וסודות התורה שנקרא תורת אמת, אבל כשביל נגלה, של תורה לא היינו צריכין לזה כנ"ל.

ובענין זה ישבתי המאמר בפרשת האזינו על יערוף כמטר לקחי, בשעה שעלה משה למרום עמדו מלאכים להרגו, א"ל כשביל שני דברים שניתנו לי מן השמים אתם רוצים להרגוני כו', עד לסוף שנאמר יערוף כמטר לקחי, ואין יערוף אלא לשון הריגה שנאמר וערפו שם העגלה כו'. וכבר הוא בכתבים שלי בדרוש א' על הס"ת, ומבואר שם באר היטב, רק ע"פ הנ"ל הוא טעם נכון, דקאמר קרא יערוף כמטר לקחי, אף דהתורה ניתן בשני דרכים, בלשון מתנה ובלשון מקח כדכתיב כי לקח טוב כו', מ"מ אמאי כתיב הכא לקחי לשון מקח, ולפי הנ"ל א"ש כיון דבקשו להרגו הואיל דלפי ס"ד לקח התורה שלא כדיון מפני שיש להן מענות מצרנות, ומענה זו לא שייך במתנה, לכך הכא בהאי קרא דקאמר יערוף לשון הריגה לרמוז דמלאכים בקשו להרגו על עסק התורה משום מענותם של מצרנות, לכך סיים משום דהמה סברו שהוא לקח, רהיינו מקח ולא מתנה, ושייך ביה מענות מצרנות, ולכך בקשו להרגו משום שחשבו דשלא כדיון לקח התורה (השאר חסר, וחבל).

דבר נחמד בישוב קושית התוס' בגיטין דף ע"ז

מהגאון מוה"ר אברהם זאב פרענקיל אב"ד פשעווארסק זצ"ל⁽¹⁾

בגיטין ריש פרק הזורק דף ע"ז. מקשה שם הגמ', זרק לה לתוך חצרה מאי הוה הא כל מה שקנתה אשה קנה בעלה, ומוקי לה הגמ' בכותב לה דין ודברים אין לי בנכסייך ע"ש. והקשו התוס' בד"ה בכותב, וא"ת הלא אכתי אית לי לבעל פירי כראמרינן בהכותב, ע"ש מה שתירצו.

ונ"ל, דהנה שם בהכותב (כתובות פ"ג:) מקשה הגמ' ותימא לי מכל מילי סליקת נפשך, אמר אביי יד בעל השטר על התחתונה, ומשום ספק אמרינן פחות שבמשמעות השטר, ע"ש. והנה ירוע דברי הרישב"א דבכל ספק גירושין הבעל אינו אוכל פירות, ומעמו, רהלא פירות הוא משום פורקנה, וכל היכי רהיא ספק

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ה' קונס ו' עמוד מ"א. — ר"ז הועתק מכתיו"ק תלמידו המובהק הגאון מוה"ר שמואל אהרן רובין אבד"ק קארטשין זצ"ל, המונה בגשותו של הרב משה רובין ג"י בירושלים עיה"ק והגיע לירידו על ידי ירידו הרב מוה"ר מרדכי דוד אונגער שליט"א ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב ונכר כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א. ברכות התורה יחולו על ראשם.

מגורשת אינו חייב בפורקנה, משום דכל היכא דאינו מהדרה לאשה אינו חייב לפרוק אותה, דכן כותב לה, אפרקונה ואהרדינך לאנתי, וכיון דהיא ספק מגורשת צריך לקרש אותה מחדש, ושוב לא קרינן ב' ואהרדינך לאינתי ואינו חייב לפרוק אותה, וממילא אינו אוכל פירות, כן כתב הרישב"א.

לפי"ז מיושב היטב קו' התוס', כיון דלאביי הא דבעל אוכל פירות היכי דכתב לה דין ודברים אין לי בנכסך, הוא מטעם ספק, מחמת שיר בעל השטר על התחתונה, וא"כ כיון דאין לו פירות, רק מספק, א"כ ממילא היא מגורשת נמי מספק רשמא אין לבעל פירות, א"כ החצר היא כולה שלה, וקנתה לה חצרה, וכיון דהיא מגורשת עכ"פ מספק, א"כ ממילא אין לבעל פירות כלל, כדברי הרישב"א הנ"ל, וכיון דאין לבעל פירות כלל, שוב מגורשת בוודאי, ומיושב היטב קו' התוס', ודו"ק כי היא עצה עמוקה.

ודבר זה אמר כבוד מורי הנ"ל בימי חורפו לפני כבוד הרב הגאון איש אלקים היו"ר מפשיסחא*, וקלסו. (ואין לומר דהוה כבא הנש אח"כ, והוה כשלי גיטך מעל גבי קרקע, ועיין תוס' גיטין דף ע"ח).

הערות שונות במצות מילה

מהגה"צ מוה"ר נפתלי חיים הורוויץ מרזיקוב זצ"ל¹

בעז"ה. לסדר ובני ישראל פרו וישרצו וירבו (תרל"ו) לפ"ק.
רצוני ה' לילך לכבודו ביום שמחתו, ובל"ג אבוא שמה או היום או ביום שלישי למילה, עכ"פ ארכב אתו דברי חיבה מענינא דיומא. שוטטו רעיוני בלילה זו מן שמחתו, ואדבר אתו, תורה היא וללמוד צריכנא. והנה קודם כל נתחבטו רעיוני, אאע"ה קיים כל התורה כולה, איך קיים מצות מילה לפי דברי הגמרא בע"ז (כ"ז ע"ב) המול ימול, המל ימול, ומהאי טעמא אשה אינה כשירה למול ועכו"ם ונכרי פסולים מה"ט²). והנרצה לי, לפ"ד הקצח"ח בחל' שלוחין בשם הראשונים דהא רפליני תנאי בכל הש"ס בהא דניטו ומתנתו באין כאחד או גיטה וחצירה באין כאחד, גבי חולה שכ"מ תיזול איחי ותיחוד ותפתח, כי לכאורה דבר

* הוא הגה"ק מוה"ר יעקב יצחק הנודע בשם היהודי הקדוש זצ"ל.

1) נולד בשנת ת"ר בערך לאביו הגה"ק מוה"ר מאיר הורוויץ אבר"ק רזיקוב בעל אמרי נועם זצ"ל. כשהגיע לפרקו נשא לאשה את בתו של הרה"צ מוה"ר משה אונגער מצאנז (חתנו הראשון של כ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע). זמן קצר אחר חתונתו עלה לאה"ק ונתיישב בירושלים עיה"ק. נרפס ממנו ספר מנחה חרשה על כמה מסכתות, וס' מנחה חרשה על הגש"פ. נלב"ע ביום הכיפורים שנת תרנ"ה לפ"ק, ומנ"כ בהר הזיתים בירושלים. — ר"ז הועתק מכת"ק והגיע אלינו מאת האברך היקר החשוב והנעלה מוה"ה ישכר דוב גראסס נ"י. ישא ברכה מאת ד'.

2) עיין שו"ת חת"ס חיו"ר סי' ש' בסוף התשובה, ובהנהות הרד"ל על פרקי דר"א פרק כ"ט (אות ב'), ובס' נטריקון (להפרמ"ג) דף י"ד טור ג', ובס' צפנת פענח עה"ת (להגאון מראניטשאוו) פ' לך עה"פ בעצם היום הזה.

ועכ"פ עדיין לא הונח לי בדברי התוס' פ"ק דקרושין (דף כ"ט ע"א) אשה פטורה למול בנה [דכתיב] אותו ולא אותה, ומקשה התוס' תיפוק דהוי מ"ע שהו"ג, ומתרץ התוס' כיון דאחר שמונה שוב אין הפסק אינו הזמן גרמא, ע"ש. עכ"פ נלאיתי, תיפוק להו משום דהוא לא מצי עביר לא מצי משוי שליח, אך אפשר דעכ"פ ודאי דיפטור מכרת אע"ג דאמו מהלו, דק דאינו קיים מצות מילה, א"כ שפיר משוי שליח לגבה דהא גם איחי מצית עביר לפוטרו מכרת. ואשר באנו עד הלום הרק"ל שה"י אפשר לעשות אברהם שליח, דעכ"פ הוא בעצמו מצי עביר לפטור מכרת, וא"כ אי אפשר לצמצם בירי אדם היכא דאפשר באופן אחר, ומצינו במדרש דרשם בן נח נולד מהול וחי בזמן אברהם. (עכ"פ לפ"ד המדרכי במצוה שבנפול לא מהני שליחות, והשתא אם נאמר דגם איחי מצי עביר בתורת אפשר לצמצם, נמצא דלא מהני שליחות בזה), עכ"פ זאת קשיא לי, לפ"ד הש"ך בהל' מילה דנ' ימים קודם השבת ויו"ט אינו דוחה מילה שלא בזמנה, ולקוחים מדברי הגמ' [שבת קל"ז ע"א] קטן נימול לתשע לעשרה ולי"א ע"ש. נלאיתי נשוא, הלא יום ג' למילתו ה' ביו"ט ראשון של פסח, אותו יום שבאלוני ממרא ה' יום שלישי למילתו, א"כ האיך דחה מילה שלא בזמנה? ויש לנו עוד לדבר הרבה מה ששוטטו רעיוני לכבוד שמחתו, אך למען אהבתו אותו דברתי מעט. ידידו, נ"ח הורוויץ

(3) עיין במ' כלי חמדה עה"ת בהקדמה לספר במדבר.

[illegible]

בדין לדבוק שי"ן על עור הבתים של תפילין

מהגאון מוה"ר משולם זלמן לארבערבוים זצ"ל⁽¹⁾
דומ"ץ דק' זאלקאווא

בעזה"ת. אור ליום א' תצא, בא עת לחננה (תרפ"ז) לפ"ק זאלקאווא יצ"ו.

באור פני מלך חיים, יכתב ויחתם בספר החיים, עם כל הכתוב לחיים,
ה"נ כבוד ש"ב הגאון הגדול האמיתי, החריף ובקי, סיני ועוקר הרים,
נ"י עה"י פה"ח הנשר הגדול בעל כנפים ארך האברה, שר התורה
והתעודה, צנא מלא ספרא, רשכבה"ג קדוש יאמר לו, ש"ק מ' יוסף
שאל נ"י נ"י.

לאיש אשר אלה לו אנכי ירא לגשת, כי מי אנכי לבא ער הלום, כי ידעתי את
מך ערכי ובפרט נגד הד"ג, אולם כיון שהוא נוגע לרבר איסור מצוה ואיסור
קדושה, והרבנים דומיניו אינם משגיחים רק בברכים הנוגעים בממון, והענינים
אשר יודעים אשר לא יבוא מהם צל הכסף אין רצונם לענות בהם בצל החכמה,
ע"כ תמכתי יתירותי ובטחתי בזכות אבותי הקדושים.

היות מתחלה כאשר ה' הרעש עוד בחורף העבר מהשיני"ן של בתים של
תפילין ש"ר שלא ה' מקמטי העור עצמן, כמו שא"י בשוש"ע או"ח סי' ל"ב, רק
ה' מחותך בצורת שי"ן מעור אחר, וה' מדובק בדבק להבית של ראש, וכאשר
באו לפני כמה אנשים מפה ובקשו ממנו להורות להם מה יעשו, אם להניח תפילין
הללו אם לא, ומתחילה עלה ברעיוני להכשיר כיון דנחינו עלמא אחר הפוסקים
דס"ל דדבק הוי חיבור לענין עור אחר, וכן לענין מטלית בס"ת, וא"כ ה"נ הוי
חיבור, והוי כמו שנעשה השי"ן מהעור עצמו, ואח"כ ראיתי בס' ישועות יעקב על
או"ח לש"ב הגאון אבד"ק לבוב ז"ל הביא מעשה כזו ממש מסופר דק' אונגוואר,
וכ' שפסל התפילין וגם הסופר העביר מאומנתו עיי"ש⁽²⁾, ולא כ' שום טעם על
הפסול, רק כ' שהאריך בזה בתשובה, ותשובותיו אינם ברפוס, ע"כ עיינתי
וראיתי שכנים דבריו משני טעמים, א', רא"י בש"ע יו"ד סי' ר"פ דבמטלית מהני
דבק רק לכתוב על המטלית אות אחר, אבל אם נחלק שום אות ע"י קריעה לא
מהני מה שמדבקו מאחוריו עיי"ש, ומחולק שם הטו"ז והש"ך באם דבק מטלית
על נקב ואח"כ כתב מקצת אות על היריעה ומקצת על המטלית, הש"ך פסק
כהב"ח דפסול, דהלא אפילו היכא שנקרע האות באמצע אעפ"י שהדבק מחזיקו,
פסול, כיון שאינו מוקף גויל, אע"פ שכל האות כ' על היריעה, כ"ש היכא שמקצתו

(1) נולד בסטרי לאביו הגאון מוה"ר מרדכי ליבוש אבד"ק ספריא וראב"ק
זאלקאווא בנו של הגאון בעל חוות דעת זצ"ל. נשא אשה בתו של הגאון מוה"ר נתן
הלוי שמערן אבד"ק ראווה זצ"ל. נדפס ממנו ספר דעת ומוזמה על הש"ס ושלחן ערוך.
נפטר בשנת תרנ"ח לפ"ק. — מכתב זה הגיע לידנו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד
נדיב ושו"ע מוה"ש שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה.
(2) וכן כתב כ"ק מרן הגה"ק מצאנו ז"ע בשו"ת דברי חיים ח"א או"ח סי' ב', ועיין
עוד בשו"ת דעק"א ח"א סי' י"א.

כ' על היריעה ומקצתו כ' על הטלאי, ולא עוד אלא אפילו נכתב האות כולו על היריעה רק שלא הי' מוקף גויל רק ע"י הטלאי ג"כ לא מהני, וכן לא מהני היקף גויל מהיריעה להאות הנכתב על המטלית עיי"ש, והטו"ז שם חולק על הב"ח דאם נפסל ואח"כ דיבקו בדבק לא מהני, אבל אם דיבקו ואח"כ כ' אפילו מקצת על היריעה ומקצת על הטלאי כשר, עיי"ש רכתב הטעם דאולינן אחר שעת כתיבה. ולכאורה תמוהין דבריו, דאדרבה היכא שנכתב ואח"כ נקרע יותר יש להכשיר, כיון דבשעת הכתיבה כשר הי', כמו שחולק הב"י בתירוץ הב' בס' ל"ב באו"ח לענין מוקף גויל, וכאן לענין דבק מחלק הטו"ז להיפך, (ואף דלכאורה בלא"ה קשה דברי הרמ"א היאך יפסול נפסק לאחר שנכתב, הלא בזה כשר להב' תירוצים של הב"י, כבר פי' בזה הש"ך בשם העט"ז רמיידי דנשתנה צורת האות עיי"ש, ולפע"ד יש לומר כיון דמדברי הב"ח נראה דרק מטעם מוקף גויל פסול, משמע אף דלא נשתנה צורת האות, לכך נראה דהרמ"א חש לסבירא הראשונה של הב"י דאין חילוק בין בשעת הכתיבה לאחר הכתיבה, רק דהחילוק הוא בין נקב לנניעה, ואא"ז הנאון וצללה"ה בסידורו דרך החיים פי' דברי הב"י דהנקב אצל האות אינו מבטל הקפת גויל כיון שיש היקף גויל מעבר לנקב עיי"ש, דלא כפ"מ, וזה לא שייך רק היכא דמעבר לנקב הוא חלק בלא כתיבה, אבל כאן מעבר הב' לנקב נכתב חצי האות הב', אפשר לומר דהוי כמו ניקב כל חללה של האות, או ניקב החלל שבין אות לאות, ומיירי היכא דא"א לגרור כגון בשמות שאינם גמחקים). וכן צריך להבין טעם פלוגתות הטו"ז והש"ך וחב"ח, לכך נראה דהטו"ז מרמז חיבור הדבק לקשירה בציצית, דקשירה קודם שנפסל מהני, אבל לאחר שנפסל לא מהני דהוי מן העשוי בפסול, עיי"ש בס' י"ב, וה"נ אם נחלק האות ואח"כ דיבקו בדבק הוי מן העשוי בפסול, אבל אם דיבקו בדבק ואח"כ כתב מקצתו על היריעה ומקצתו על הטלאי הוי כמו קשירה קודם שנפסל, והוי חיבור. והש"ך וחב"ח ס"ל כיון דנחלק פסול מטעם מוקף גויל, ובמוקף גויל ס"ל כרש"י, וכן דעת הטור דפסול משום כתיבה תמה, והוי כמו קשירה או תפירה לדעת רש"י דקיי"ל כן ברצועות של תפילין באו"ח סי' ל"ג, אף דבכל מקום קיי"ל דהוי חיבור, מ"מ לא הוי קשירה תמה, וכן כאן לא הוי ע"י דבק כתיבה תמה, אף דבבק הוי חיבור בכ"מ, א"כ כאן שחתך צורת שי"ן מעור אחר ואח"כ דיבקו בדבק כיון דאינו מוקף גויל מחמת עצמו, דק ע"י חיבור הדבק נעשה מוקף גויל מעור הבית, ובוה לא הוי דבק חיבור לדעת הש"ך משום כתיבה תמה, כיון דשי"ן של תפילין הללמ"מ א"כ צריך להיות ממש ככתיבת פרשיות של תפילין, כמו שפסלו הפוסקים חק תוכות בזה השי"ן מה"ט, וכן לדעת הטו"ז הוי חיבור לאחר שנפסל כיון דמתחלה עשה השי"ן בלא היקף גויל ואח"כ דיבקו בדבק.

ועוד נראה טעם אחר בזה לפסול, דאי' במס' גיטין דף כ' וכתב ולא יחקק, ומקשה הנמ' והא תניא דחקיקה כשר בגט, ומשני הא דחק תוכות והא דחק יריכות, ועיי"ש בתוס' דחק יריכות נלמד מלוחות דהוי כתיבה עיי"ש, וא"כ כאן מה שחקק קודם שדיבק לעור הבית אי אפשר בלא חק תוכות, ומה שדיבקו אח"כ לא מהני דכתיבה לא הוי, דכתיבה הללמ"מ דצריך להיות בדיו, וחקיקה פשיטא דלא הוי כיון דאינו כמו בלוחות, דק בזה יש להסתפק היכא דעשה צורת השי"ן

מעור אחר והניחו תחת עור הכתים ודיבק במלקט את עור הבית לצורת השי"ן המונה תחתיו. ונמצא נעשה צורת שי"ן בעור הבית עצמן, וכן נעשה כל הכתים כעת, בזה צ"ע היכא רשי"ן הוא רחב ואחר שדיבקו במלקט ליור"י השי"ן המונה אחוריו עדיין עולה העור שבין יו"ד ליו"ד וצריך לרחקו לעור המונח תחתיו, אם הוי כמו חק תוכות.

וכן אם נקרע יו"ד א' מהשי"ן הנעשה כנ"ל כמו שאירע פה בכמה בתים ישנים, צ"ע אם להכשיר ההוי כמו שמקצת חי' ע"י חק יריכות מצד הב' דלהוי בולט כמו שהי' בציץ, ומקצת בחקיקה שוקעת דע"י הקריעה הוי עור העליון שעל הכתים חלול והוי כמו בלוחות, בזה מסופק אם להכשיר, ועוד דאפשר כיון דנעשה ממילא הוי כמו תעשה ולא מן העשוי, אף דלא נעשה בפסול מ"מ כיון דנעשה ממילא בלא מעשה אדם, וכן יש להסתפק היכא דעשה שי"ן כנ"ל, ואח"כ חתך כל סביכות השי"ן, אם נאמר דע"י החתך הוי כמו שנעשה כל צורת השי"ן בחקיקה שוקעת ונעשה ע"י אדם, או נאמר כיון שבתוך החקיקה של השי"ן מדובק השי"ן הכוללת מקלקל צורת השי"ן השוקעת, וד"ל. אבל השי"ן הרבוקה על העור הבית מבחוץ פשיטא דפסול משום מוקף גויל לאחר שנפסל משום דאינו מוקף גויל, ומשום חק תוכות, וגם דלא הוי חקיקה ולא כתיבה בדיו, ואף דאי' כמ"א סי' ש"מ ס"ק י' דהמחבר אותיות של כסף על הבגד הוי כתיבה לענין שבת, מ"מ כאן פסול דהללמ"מ דצריך להיות בדיו, וגם מה שכתב הגאון בעל ישועות יעקב שגם הסופר העביר מאומנתו, נראה שדימה דין זה כמו טבח שהוציא מריפה מתחת ידו.

אמנם מה שכבוד הד"ג רוצה להכשיר זה הסופר מק' ראווה, נראה שסמך בזה על התשובת הרא"ש המובא ברמ"א בס' קי"ט מעי' י"ח היכא שנוכל לומר שבטעות חיתה, מני בקבלת דברי חברות, מ"מ קשה לי לפע"ד הרי אי' בתבואת שור סי' ב' דצריך שיהי' נראין הדברים ששגגה חיתה לו, ובפרט בכאן דהי' לו הנאה בזה כיון שנקל אצלו לעשות הכתים בזה האופן כדבק מלעשות ע"י דפוס, הוי כמו שוחט ובורק לעצמו ומוכר לאחרים, ובפרט לפי מה שכתב הרב דק' ראווה שמוחזק לעשות מלאכתו ברמיה, מכ"ש דלא הוי מוחזק למדקדק במעשיו, ע"כ יש לדנו כמזיד, דצריך שיעשה תשובה גמורה, דילבש שחורים וילך למקום שאין מכירין ויחזיר אבירה בד"ח שבוודאי עשה תשובה בלא הערמה כיון שאינו חס על ממונו, ובזה הסופר נראה דלא עשה תשובה גמורה כי מתחלה הי' צריך לבקש מהרבנים שיכתבו לכל המקומות שיש שם הכתים הפסולים שלו, לכל עיר ועיר, ולכל כפר וכפר, שידע בעצמו שמכר לשם הכתים, לתקן את אשר עיוות, ובפרט האין נאמר שלא חס על ממונו הלא חוץ ממה שהכשיל את הרבים הלא גם הפסיד את ממונו ועובר ג"כ על ל"ת, וצריך לשלם לכל האנשים, כי לדעתי המה פסולים גמורים ולא שייך בזה לומר המע"ה דאי' בס' קי"ט, ואף שאי' במס' ב"ק והובא ביו"ד סי' קס"א הגולנין והמלני בריבית אין מקבלין ממנו אם הי' רוב מחיתו מזה, מ"מ חייב לצי"ש, וגם היכא דלא בא מעצמו לשלם מוציאין ממנו בע"כ, עיי"ש בש"ך, ועכ"פ הי' צריך לפשר עם הקונים או לבקש מהם שימחלו

לו, וכל זה לא דאינו ממנו, והיאך יכול לומר ששונג ה' או שעשה תשובה, אין זה אלא קל בדרעתו עד כעת, והיאך נאמנוהו בדבר חמור כזה, וגם שמעתי פה מאנשי ק' ראווה שגם אשתו עוסק במלאכת הבתים, והוא פסול גמור מן התורה, דכל שפסול לכותבן פסול בכל תיקון עשייתם, ועיין בדברי הרמב"ם הובא ב"י סי' ל"ט דעיקר מה שפסול הוא משום השי"ן שנעשה בעור, וע"י כן פסלו כל תקוני עשייתו, ועיין בפ"מ, משמע רבבתיים הוא מן התורה, (ומדברי הרמב"ם אלו נמי משמע דצריך לעשות השי"ן בעור גופו לא לרבך עליו).

וגם שמעתי מאנשי ק' ראווה כי כאשר נתנו לו פרשיות של תפילין לבדוק אותם, החליף אותם והניח פרשיות פסולים גמורים בתוך הבתים, וקנס אותו הרב וכו' מ' בעריל שהוא כעת הרב דק' ליבוטשוב, והוא ירא ד' מנעוריו, וח"ו לא בעלילה בא עליו, ומה שלא פסלוהו בעת ההיא, מחמת שהי' קשה לקבל עליו עדות שנים שיעידו בפניו, כמו שאי' בח"מ סי' מ"ו ובסי' ל"ח, היכא דעיקרן של ביאת העדים רק לפסול את האיש, צריך להיות בפני בע"ד, עיי"ש בנתיבות. והאמת מה שהביאו את הר"ג להחזיק ביד הסופר דק' ראווה הוא הבתים החדשים אשר חידש, אשר באמת הוא דבר נפלא שאין בהם חשש של חמ"א מחמת חק תוכות, וכן החשש של הפיטרוואניע שאי' במדרכי מנחות בשם השימושא רבה, אבל לדעתי נהפוך הוא, שאם יעובר מאומנתו אזי יהי' מוכרח ללמד את האומנות הלז לסופרים אחרים הרבה, וכן אמר לו הסופר מ' חיים מפה שאם לא יהי' עמו בשותפות אזי יתן לו בעד הלימוד סך חמישים ר"ב, וכן ימצא כמה אנשים, וגם יהי' אנשי יראי ד', ואבקש את אדמו"ר אל יתן את עכרו לפני איש בליעל, כי השם יודע כי כוונתי שלא יהי' מחלוקת, כי גדלה פה המחלוקת עד לשמים, כי האנשי יראי ד' וכן החסידים מרחקין אותו מאוד מאוד, והנגיד זמנינו מקרבין אותו, וכן הוא ג"כ בק' ראווה המחלוקת כנ"ל, והרב מ' יעקל דיין מק' כבד שקל למטרפסי, אבל הוא נצחן גדול, כאשר אני מכיר אותו בהיותי מגורל על ברכי חו"ז הרב הנאון המנוח וצללה"ה אבד"ק ראווה³, ויותר מזה דברי לעז. א"ד ירדו הרוש"ת ומשתחוה מרחוק מול הדרת כבודו, מתאבק בעפר רגליו, ומבקש בעד אריכת ימיו ושנותיו, וד' ירום ויגביה קרנו למעלה למעלה, וישיב ד' לטובים ולישרים בלבותם, כנפשו ונפש ש"ב.

חק' משלם זלמן לארכוברים

ועכ"פ נלפע"ד שאין להכשירו רק אם יהי' אדם אחר עומד על גבו מתחלה ועד סוף, שלא יהי' בו שום פסול, וגם יראה שאשתו לא תתעסק בהתפילין בהבתים, וגם הוא לא יתעסק בפרשיות, רק בבתים, וביותר צריך להשגיח עליו בבתים של מעור א' שבהם הרמאות ביותר, ואנשים שמקפידים על מעור א', בלא דבק, הוי עליהם כמו נדר, ויש לי בזה צ"ע היכא דהניח אדם תמיד תפילין בבתים מעור א' ממש א"כ קיבל על עצמו כשיטות הפוסקים דרבך לא הוי חיבור, ואח"כ

(3) הוא הנאון מוח"ד נתן צבי הלוי שמערן אבד"ק ראווה ז"ל בנו של הנאון בעל יד יוסף ראבד"ק ואלקאווה זצ"ל.

רוצה להניח בתים שאינו מעור א' ממש רק ע"י דבק, אם צריך לזה התרה, ואם מהני לזה התרה כיון דרוב הפוסקים ס"ל דרבך לא הוי חיבור, הוי כמו בשמירה בליל א' של פסח, דכתבו האחרונים דלא מהני בזה התרה דהוי כנדר של איסור המבואר ביו"ד סי' רכ"ח סעי' ט"ו עיי"ש.

א"ר הק' הנ"ל

שלשה מכתבים

מהרה"ק מוה"ר מאיר מפרעמישלאן זצ"ל*

בעזרה"י.

לכבוד ה"ה האנשים היראים ושלמים לעשות רצון השי"ת וקצינים ונגידים ומכוברים הולכים בדרך הטוב ובראשם לכבוד המו"צ לעדת ישורון רפ"ק מראמפאלי¹), כלם יתברכו מאר"ה.

הנה אחרי אשר הי' להם טרחא גדולה, וגם שמעתי אשר השר הגדול ממחניכם אוהב את בני ישראל, מן המקורבים של ק' לבוב שמעתי, מאנשים הגדולים משם, ואחרי אשר כך עלה שאקבע דירתי באיזהו מקומן של בני ישראל, הנה מאור אני מסכים לשם, כי ליסע על עיירות אין דרכי בכך כידוע לכל, וכעת אנשי קודש של עירינו מבקשים מאור על שים שלום ועל פיוס של איזה אנשים שהיו מבצבצים נגרי, לא בענין מעות חלילה, רק בענין שנוגע להשי"ת, ולתקן זה נכון להיות מוחל, רק מחמת טרחתכם וכבודכם אשר ג"כ כבר ידוע, אמרתי למען היושר אשר א' הורש בחורף אשב במחניכם הק', גם ב' חדשים בקיץ עם כל ב"ב, כרי לכבר אתכם, וגם אשר שמעתי מאנשי לבוב אשר השר מהעיר הוא גדול מאוד והולך ביושר, וגם איזהו מבני יהי' תמיר שם במחניכם הק', ובאופן שישבו במקום הגבוה של קיר"ה שאשב שם, וגם על מקום להתפלל בביתי, כי אין בכחי לפעמים כאשר בא החולאת אפילו ר' אמה לילך, וגם שיהי' ס"ת במקום להתפלל. ויהי רצון שיתברכו מן השי"ת בברכת כהנים בכני חי' ומוזני ושלוס לטוב לפני השי"ת.

כ"ר המעטיר בעד כלל ופרט לטובה,

הק' מאיר בהמנוח זלה"ה

[ג.ב.] מאיר מאהיר

שלאמצע מאהיר²)

* הועתקו מעצם כתי"ק המנוח באוסף שווארדאן בירושלים.

(1) היא עיר במחוז סטאניסלאב, בגאליציע המזרחית.

(2) הרה"ק מוה"ר מאיר מפרעמישלאן זי"ע, כתב כאן בכתי"ק בשולי האגרת, שמו, ושם אשתו, עם כינוי שם משפחתם, כרי שידעו אנשי ק"ק מראמפאלי איך להציע שמותיהם לפני שר העיר.

בעזרה"י.

אל כבוד אהו' ה"ה הנגיד הקצין המרום מו"ה ישראל נ"י, ולה"ה
הנגיד הקצין המרום מו"ה יהודא ליב נ"י.

אליהם בקשתי שיראו לקיים מצות עשה של ואהבת, ויקרבו למוכ"ז, והוא
גם הוא מבטיח שלא ילך בגבולכם, רק ביקש שאכתוב בערו מליצה שיקיימו מ"ע
ואהבת, ובגלל הדבר הזה מוכסח אני שהשי"ת ישפיע לעולמו טובות וברכות בכל
אופנים.

כ"ר הכותב באהבת האמת,

הק' מאיר בהרב זלה"ה

בעזרה"ת.

לכבוד ה"ה האנשים החשובים נגידים וקצינים ההולכים ושואלים
את כבוד השי"ת ואוהבים ללומדי תורה לשמה וחפצים ביראת
הבורא, יתברכו מאד"ה עד מאה שנים הם וזרעם.

הנה אשר ביקשו אותי ושאלו אותי כהוגן אנשי קודש מק' גלינא לחוות
דעתי השפלה כי מי אנכי ליתן דיעה, רק אשר ביקשו צריך אני להשיב לשואלי
כהוגן, מי יתן והי' לכם זה להם ליראה את השי"ת תמיד, ובוודאי יפה ביקשו כי
את יראי השי"ת יכבד, רק על עקירה משם אין בכחי, על כן ישב הרב אצליכם
במהניכם כאורח, כמו שישב הרב הגדול המנוח מו"ה בנימין וואלף³ בהרב
הקדוש מולאטשוב זלה"ה בק' לבוב כמה וכמה שנים, והכל בעד אורח ויהי רצון
שיקיים בהם תיכף לתלמיד חכם ברכה וישאו ברכה מאד"ה.

כ"ר השפל באמת המשיב לפי דעתי ועצתי, ועיקר שלא לשכוח את ביתו
ומחיתו,

הק' מאיר בהרב

והסימן, יום שבתון אין לשכוח וכו'.

3) הוא הרה"ק מוה"ר וועלוול מובאריו זצ"ל בנו (השלישי) של הרה"ק מוה"ר
יחיאל מיכל המגיד מולאטשוב זצ"ל. ר"ת ממנו נרפסו בספר רזין דאורייתא, ובספר
תפארת צבי זאב. גלב"ע ביום ג' לחודש ניסן שנת תקפ"ב לפ"ק.

יש להשיג אצלינו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו.

המחירים הם:

כרך א', ב', ג', — חמש עשרה דאללער בעד כל כרך

כרך ד', ה', ו', ז', ח', — עשרים דאללער בעד כל כרך

ברין תנופה בשתי הלחם

מהרב הגאון מוה"ר חנוך צבי הכהן לעווין אבד"ק בענדין ז"ל¹

ב"ה. יום ב' פ' נשא מ"ו למב"י שנת תרפ"ט.

כבוד מעלת חביבנו ועט"ר הרב הגאון הגדול שר התורה פאר הדור
והדרו וכו' וכו' בקש"ת ר' יוסף ראזען שליט"א הנאבד"ק רוינסק.

אחר"ש כבוד גאונו הרמה. כאשר נתראיתי עם כבוד דודו יקירינו ואהובינו
הרה"ח ר' וואלף שיחי, הנני בזה לכתוב לכ"ק גאונו מה שנתקשיתי היום בלומרי
בגמ' (מנחות מ"ו ע"ב) בשתי הלחם הבאות בפני עצמן יונפו כו', רלמה צריכים
תנופה, רמשמעות הקרא התנופה על הכבשים, והגם שא"י לחם התנופה, עכ"ז
משמע שעיקר הכבשים, ובגמ' יש בעי' למ"ר לחם עיקר, בהונפו לחם וכבשים, אי
הלחם חרשים צריכי תנופה, והיינו עם הכבשים. והגם רי"ל משום רכבר הונפו
הכבשים, עכ"ז מנ"ל רצריכי תנופה, וכן ברמב"ם להלכה, ומנ"ל זאת. נא מכבוד
גאונו להאיר עיני בזה.

גם נסתפקתי כאשר תנופה שיוירי מצוה ואינו מעכב, אי גם בכבשים ושתי
הלחם כן², ולא מצאתי ברמב"ם אי תנופה שיוירי מצוה, בטח אי' כן כמו
בסמיכה, ובחפזי לא מצאתי, יסלח לי כבוד גאונו אשר הנני מטריחו, כי מי אני
לכתוב להדר גאונו, עכ"ז מגורל אהבה לכבוד גאונו אשר בוער בקרבי מאז
ראיתי בגור אצל כ"ק מו"ח זצ"ל³ וגם אשר שמעתי שמעו הטוב מזקיני הרב ר'
יהושע פישל זצ"ל, לזה באתי.

ואשאלה דבר הלכה למעשה ג"כ מה שהי' אצלי ד"ת, אחד נתן מעות
לסרסור שיתן עבורי, והוא כן עשה והביא לו שטרות על זה, והנה הביא לו שטר
גם מבניו של המלוה, והנה נתהווה שהלוח פשט את הרגל, והסרסור הלך עם השטר
לנבות מהלוח עבור אביו של הלוח, כי תמיד הי' כן הסדר אשר הסרסור הי'
הגובה, והגם שפשט הרגל, לאביו שילם המגיע ולקח השטר, ואח"כ עתה טוען
הסרסור כי גם לו מגיע מהלוח, ורוצה לתפוס עבור עצמו. ילמרינו רבינו האריך
הדין בזה, ואין מהצורך להאריך כי כת"ה יבין הכל, ואתו הסליחה על טרחתו.
מאתי אוהבו הנאמן דו"ש כקת"ה באה"ר מברכו בחג שמח וטוב לו ולכל
אשר לו ולכל הנלוים עליהם,

חנוך צבי הכהן אבד"ק הנ"ל

-
- (1) נולד בעיר מאלעניץ ביום ז' כסלו שנת תרל"א לפ"ק לאביו הרה"ח מו"ה פנחס
יעקב הכהן לעווין. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הנה"צ מוה"ר ארי' יהודה ליב
אלטר מגור בעל שפת אמת זצ"ל, ונתיישב בעיר גור. בשנת תר"פ נתקבל לאב"ד בק"ק
בענדין. נדפס ממנו ספר "כחן פאר" חידושים ודרשות, ועל התורה ומועדים. נפטר ביום
ו' אדר ראשון שנת תרצ"ד לפ"ק. — מכתב זה הגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד
הנגיד הנכבד והמפורא מו"ה שאול הוטערער ג"י מאנטווערפען. ישא ברכה מאת ד'.
  - (2) עיין בספר שפת אמת עמ"ס מנחות דף מ"ז ע"א על תוד"ה שיהא לחם.
  - (3) הוא הנה"צ בעל שפת אמת זצ"ל.

בענין קבלת עדות מחללי שבת לענין היתר עגונה

מהרב הגאון מוה"ר אלקנה זאבערמאן אבד"ק יארדינאוו ז"ל⁽¹⁾

ב"ה.

שוכמ"ס לכבוד ידו"ג הרב הה"ג בנש"ק וכו' כש"ת אברהם ישכר שליט"א אבד"ק סאסנאווצא.

אחדשה"פ. יקרתו הניעני, וע"ד מה ששאל כת"ה על מה שמכו לקבל עדות מעדות כאלו שהם קלי הדעת גלוחי זקן בתער, וקרקפתא דלא מנח תפילין, ועושים בשבת מלאכה בפרהסיא בפני עשרה מישראל, והאיך אפשר לסמוך על הגרסתם דהלא דין ערוך ומוסכם מכל הפוסקים שפסולי עדות דאורייתא אינם נאמנים רק במסל"ת, ונפשו אוותה לדעת על מה סומכים הבי"ד המתירים מעשים בכל יום על עדותם, עכ"ד.

הנה הלכה רווחת היא בשו"ע חו"מ סימן ל"ד דאין אדם גפסל אלא עפ"י עדים שיעידו עליו בבי"ד, וכל זמן שלא הונבה עדות על רשעתו בבי"ד שעברו איסור דאורייתא אין נפסלים, וגדולה מזו כתב בתשובות פני אריה הובא בפ"ת אהע"ז סימן מ"ב בכתולה שנתקדשה בפני עדים ריקים ופוחזים ואח"כ באו עדים כשירים והעידו לפני הרב על עירי הקידושין שהם פסולי עדות דאורייתא שבכל יום עוברים על נשגח"ז ואוכלים טריפות, וכתב שאין אותו העדות מספיק כלל לפסול עירי קידושין משום שהרב יחיד קיבל עדותו, ופשוט הוא בחו"מ סימן כ"ח דלקבלת עדות בעינן שלשה מומחים ואפילו דיעבד אם נתקבל בפחות מן שלשה לאו כלום הוא, ועוד כיון שנתקבל שלא בפניהם לאו כלום הוא, עיש"ה. ואין לחלק ולומר דהא דבעי קבלה בבי"ד על רשעתם היינו בעדים דעלמא שאין אנו יודעים מפסולם ורק מכח הגדת עדות אנו באים לפוסלם, בזה הוא דאמדינן שאין נפסל כ"א עד שיעידו עליו בבי"ד, אבל בני"ד שגלוי הרבר לכל ואנן סהדי שפסולים הם, אין צורך לקבלת עדות אחרי שמכח אנן סהדי נפסלים, דהרי בתשו' פני אריה הנ"ל כתב להדיא שאפילו בכה"ג אין נפסלים בלא קבלה בבי"ד, וז"ל, וגם אין לבטל עירי קידושין מחמת דאף בלא עדים הללו הרי הם חשודים וניכרים לכל לפוחזים וריקים, דליתא, כיון שאינם חשודים להעיד שקר בשביל ממון אלא חשודים על שאר עבירות כ"ז שאין לפנינו שני עדים מעידים שראו שעברו עבירה אלא שנתפסים כך ע"י קול, כשרים הם לכל עדות שבתורה עכ"ל, ומבואר דאפילו בכה"ג מכשיר עדים.

ועוד יש לדון בני"ד עפ"י דהסמ"ע (סי' ל"ד ס"ק נ"ז) שאפילו בעבר עבירה שיש בו מלקות אינו נפסל לעדות עד שיודע שבכך הוא נפסל וצריכים להודיעו

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ר' עמוד י"ד. — העתק מתשובת זו הניע לירינו מאת בנו ידורנו האברך חיקר החשוב והנעלה הרב משה זאבערמאן נ"י. יעלהו השי"ת על גפי מדומי הצלחות.

שבכך הוא נפסל אבל בלא"ה אפשר לומר דאע"נ דחשוד הוא לשאר עבירות אינו חשוד להעיד שקר עי"ש, ולפי"ז אפשר אפילו אם באו עדים והעידו בבי"ד של שלשה על עדים הללו שהם מחללי שבת ואוכלי מריפה, נמי אין נפסלים לעדות כל זמן שלא הודיעו להם שבכך הם נפסלים לעדות, לדעת הסמ"ע. והאחרונים כתבו להסביר דבריו, דבאמת קשה על עיקר הדין דעוברי עבירה דאורייתא פסולים לעדות, והא מבואר (ביו"ד סימן קי"ט) שהחשוד גם על איסור חמור בעונשו, מ"מ אינו חשוד על איסור קל בעונשו, אם אך האיסור הזה חמור יותר בעיני בני אדם שאינם יודעים חומר הדין, וא"כ איך אפשר להחליט דכל עוברי עבירה דאורייתא פסולים לעדות והא עבירה דעדות שקר חמורי לאינשי טובא, דרע לשמים ורע לבריות הוא, ובפרט דרוב עבירות אין האדם עובר כי אם לתיאבון משום איזה הנאה, אבל מה יתרון לבעל הלשון להעיד שקר בלא שום הנאה, והנסיון יורנו דכמה אנשים שעוברים עבירות בפרהסיא ובכ"ז לא יעידו שקר, ולכן אתי שפיר פסקו של הרמ"א, שבאמת אין נפסלים כ"א כשיודעים וודאי שעו"ז הם נפסלים לעדות, וכיון שידע הוא כחשוד לאותו דבר לעדות גופא. וא"כ הרי יש לנו יסוד חזק דעת הסמ"ע הנ"ל, וע"כ עכשיו בעוה"ר אחרי המלחמה הנוראה שנפרץ חילול שבת, ולהרבה בנ"א נעשה כהיתר מחמת שהרגילו בזה בשנות החמלמה אשר היה מוכרחים לזה בפקוח נפש והתפקד ממילא איסור שבת וגם עוד כמה עבירות חמורות, אבל בעדות שקר אין נפרץ כ"כ, וע"כ לפי"ד הסמ"ע הנ"ל אפילו מחללי שבת אינם חשודים על עדות שקר כ"ז שלא הודיע להם שבכך הם נפסלים לעדות.

וגם יש לדון לפמש"כ בשו"ת רעק"א סי' צ' בעדי קידושין שהם מגולחי זקן שאין להתירה בלא נט משום דילמא לא ידעו דהשחתה בתער הוא איסור כ"כ, וכמו דאיתא בחו"מ סימן ל"ד סעיף כ"ד לענין קושר או מתיר בשבת דכשר לעדות מפני שרוב העם אינם יודעים מזה, ובעוה"ר דההשחתה בתער נתפשט אצל הרבה בנ"א לא חשבי שזה איסור כ"כ עי"ש, גם בשו"ת כנסת יחזקאל מכשיר מגולח זקן לעדות משום דדשו בו רבים כהיתרא דמי להו, וכמו דאמרינן לענין לאו דלא תחמוד דכשר לעדות מדאורייתא ולשבועה משום דלא תחמוד בלא דמי משמע להו יעי"ש, והרדב"ז תובא בשד"ח הכשיר לעדות גונב מן העכו"ם אף דאסור מן התורה מהאי טעמא דלא משמע להו איסור יעי"ש, ובתשובת הרשב"א שהובא בב"י (יו"ד סימן קי"ט) בד"ה מי, דמי שהוא מפורסם דחשוד לעבירה דלא משמע להו לאינשי כשר לעדות עכ"ל, ועיין בתשו' נחלה ליהושע (סימן נ') דכיון שעבר עבירה ושנה בה ונעשה לו כהיתר כדברי חז"ל נחשב רק כשוגג, ובשו"ת בנין ציון ח"ב סימן נ"ג כתב דכיון שרובם נעשה להם כהיתר חילול שבת הוה כתינוק שנשבה יעי"ש, וא"כ כעת אחרי המלחמה הנוראה שהיה מוכרחים לזה בהלאגערס בעוה"ר שהיו עומדים בכל רגע בסכנת נפשות כידוע, והרגילו בזה לחלל שבת בעוה"ר ונעשה להם כהיתר בעוה"ר, ע"כ אין נפסלים לעדות מה"ת לפי כל הני פוסקים הנ"ל.

ועוד יש לזכור בדבר חדש בדמיונו עכשיו דרובם ככולם פסולי עדות ומעט הנמצא מכשרים בעוה"ר, א"כ אדרבה קלקלתם תקנתם, דהא ידוע מ"ש התרה"ר הובא ברמ"א חו"מ סי' ל"ה דבמקום שאין בנמצא כשרים או גם פסולים כשרים להעיד, ומקורו מסוגיא דקידושין (דף ע"ג) נאמנת חיה לומר זה בכור וזה כהן, וכתב הר"ן שם דלא מן הרין הוא אלא מן התקנה דהימנותו רבנן לפי שעל הרוב א"א בענין אחר, ועפי"ז פסק הרמ"א שם דלענין מקומות בביהכ"נ בעזרת נשים גם נשים נאמנות, ובשו"ת שו"מ הובא בשו"ת בית יצחק אהע"ז סימן ל"ד כתב, דאלו שנלקחו לעבודת המלך אע"פ שמחללים שבת שלא במקום אונס נמי אפ"ה כשרים להיות עידי עגונא דלא שכיחי התם עדים אחרים כ"א בעלי מלחמה הפסולים וא"א בענין אחר וכמו"ש הרמ"א הנ"ל עכ"ל, ומורי הגו"ל מטארנא הביא ראיה לזה מירושלמי סוף יבמות בהא דפונדקית הוציאה להן מקלו ותרמילו א"ר חנינא עשו אותה כחיה שהיא נאמנת על אתר יעיי"ש, דלכאורה אינו מובן כלל, ולהנ"ל יש לומר דרעת הירושלמי דכמו דחיה נאמנת משום שאין עדים כשרים מצוים שם, ה"נ בעובדא דפונדקית דלא היה שם ישראל והניחוהו אצל פונדקית נכרית, רק דשם נמי אינה נאמנת רק על אתר והכא שהוציאה להם מקלו ותרמילו זה הוי הוכחה כמו שם על אתר, ודפח"ח. ממילא דלפי"ז אם נאמר רוב עדים בזמן הזה עדים פסולים ולא שכיחי עדים כשרים, שוב גם פסולים יהיו כשרים לזה, בפרט לענין עדות עיגונא שהרבה הקילו בזה.

וגם חזי לאיצטרופי דעת הנמו"י פרק זה בורר דכל שאינו רשע דחמס אינו פסול רק מגז"כ אל תשת רשע ער, ולכן באיסורים דאין צריך עדות דאפילו אשה כשרה גם רשע שאינו של חמס כשר, ועיין בפ"ת לאהע"ז סימן י"ז ס"ק ח"י שמביא כן גם בשם קצה"ח ובי"עו"ש. ואף דכתב שם בספר קהלת יעקב להגאון בעל חו"ד שמביאו ומסיים, ויש להחמיר בזה יעיי"ש, ה"ד רק לסמוך ע"ז הטעם לבר, משום דבשו"ע השמיטו רעת הנמו"י הנ"ל, אבל לצרף דעת הנמו"י לכל הני טעמים בוודאי דיכולים לצרפו, וכן הובא דעת נמו"י בהרבה תשו' ופוסקים לצרפו לטעמים אחרים.

ובמ"ש חסמ"ע הנ"ל שאפילו בעובר עבירה שיש בה מלקות אין נפסל לעדות עד שידע שבכך הוא נפסל וצריכים להודיעו שבכך הוא נפסל, ראיתי בנתיבות שם שתמה ע"ז דהא רשע הוא והתורה אמרה אל תשת רשע ער, ומפני זה רצה לחדש דוח דווקא בעובר באיסור דרבנן כגון מוכס או משחק בקוביא דנקיט רמ"א בסיפא, אז שפיר צריך לידע שנפסל בזה דהם אמרו והם אמרו דאינו נפסל אלא בכה"ג, אבל באיסור דאורייתא א"צ להודיע שבכך הוא נפסל יעיי"ש. אמנם לפימ"ש התומים סי' כ"ח בטעם דרשע פסול להעיד שאין זה מגז"כ כמו קרובים, אלא כיון דרשע הוא חשוד הוא לשקר עדותו ומטעם חסרון נאמנות. ומקור לרבדי התומים כתבו האחרונים מדברי הש"ג פרק זה בורר שכ' זו"ל, וכתב האו"ז נראה בעיני שאף הפסול מן התורה אינו נפסל אלא בדבר שחשוד בו עיי"ש, ומבואר דכל הפסול של עד פסול הוא בשביל שחשוד להעיד עדות שקר,

וע"כ עולה שפיר דברי הסמ"ע לפי"מ שמבואר ביו"ד סימן קי"ט שהחשוד גם על איסור חמור בעונשו אינו חשוד על איסור קל ממנו בעונשו, אם איסור הזה חמור יותר בעינו כנ"א שאינם יודעים חומר הדין, וע"כ הכ"נ לפי"מ שרואים אנחנו דכמה אנשים שעוברים עבירות חמורות בפרהסיא בשביל הנאתם ובכל זה לא יעידו עדות שקר, וע"כ כתב באמת הסמ"ע שאה"נ שאין נפסלים העובדי עבירה כ"א כשיורעים שעל ידי זה נפסלים לעדות וכיון שידע ולא נזהר הרי הוא חשוד לאותו דבר, ובחשוד לאותו דבר גם להש"ג פסול לעדות.

ובשו"ת רעק"א סי' צ"ו דן מזה לענין עדות קידושין שהם מגולחי זקן וז"ל, גם הוא מבואר (בסי' ל"ד) דצדיקים להודיע שהעושה זה פסול ואף רמשמע דקאי על משחק בקוביא אבל ברואה שמחלל שבת מבואר שיודיעהו שזהו מלאכה ושהוא יום שבת, והטעם דכל שמודיעים אותו שזהו מלאכה יודע ממילא שפסול לעדות, אבל במשחק בקוביא ומוכסין דהרבה אנשים נמצאים ורואים שאין ביד מוחין, חושב רכשר לעדות, אם כן הכ"נ י"ל בגלוח הזקן דרבים עושין כן, עכ"ל לשון תשו' רעק"א ז"ל, והעתקתי כל לשונו דהרבה הלכתא גבורתא נשמע מדבחה"ק, ראשית למדנו מזה דלא ס"ל כנתה"מ הנ"ל דהא דצריך להודיעו שנפסל בזה, הוא רק באיסור דרבנן דהם אמרו והם אמרו, דהרי גם בגלוח הזקן והוא דאורייתא ומ"מ כתב ודן ע"ז דכיון דהרבה עושין כן ורואים שאין ביד מוחה חושב ראינם נפסלים לעדות בזה, וע"כ צריך להודיעם, ואם לא הודיעם אינם נפסלים, ומבואר מזה דאפילו באיסור תורה ס"ל להגאון רעק"א ז"ל דצריך להודיעם שנפסל בזה לעדות דלא כנתה"מ, והטעם כנ"ל דחמירי להו לאינשי להעיד עדות שקר, ורק שכתב הגרעק"א לפרש דבכו הרמ"א דע"כ לא כתב שצריך להודיעו רק בסיפא במשחק בקוביא ומוכסין משום דבמחלל שבת אם מודיעים שזה מלאכה יודע ממילא שפסול לעדות כנ"ל, אמנם עכשיו בעוה"ר דהותר חילול שבת יותר מגילוח זקן בימי הגרעק"א ז"ל, וכמו שהבאתי מתשו' נחלה לישראל ס"ג דמי שעבד עבירה ושנה בה נעשה כהיתר, ומיחשב רק כשוגג, וע"כ הכ"נ דבעוה"ר מוכרחים היה מתחילה לחלל שבת, הן אלה שהיו בפה תחת ממשלה של הרשע הצורר ימ"ש, והן שהיו שם כגורע, וע"כ נעשה בעוה"ר כהיתר, ועיין בחידושי רעק"א יו"ד סימן של"ד במזכיר ש"ש לבטלה שהביא תשו' רמ"א שעכשיו שרגילים בכך הוי כאומר מותר. ולפי"ז אפילו אם באו עדים והעידו על עירי קידושין שמחללים שבת ואוכלים מדיפות, נמי אין נפסלים לעדות כל זמן שלא הודיעו להם שבכך הם נפסלים לעדות כיון דהעולם נזהרים בעדות שקר יותר מחילול שבת, ואע"ג דמחללי שבת חשודים הן לכל דבר כדמבואר ביו"ד סימן ב', מ"מ לרוב שהעולם נזהרים בו יותר מחילול שבת אינם חשודים כדמוכח ביו"ד סימן קי"ט עי"ש בש"ך.

ואחרי עלות כל זה, יש לנו כמה היתרים על הקבלת עדות בזמנינו. (א) מטעם שלא נתקבל עליהם עדות בביר"ד של שלשה ובפניהם דווקא ובהלכה דווחת בשו"ע חו"מ סימן ל"ד וכנ"ל, ועיין בשו"ת חת"ס חיו"ד סימן י"א שכתב וז"ל,

ראף דיענין בווראי שהוא פסול מחמת עבירה אעפ"כ כל זמן שלא העירו עליו
בביר"ר של שלשה שעבר עבירה זה לא נפסל לעדות עיש"ה. (ב) רבוה"ז רהופקר
האיסור רחילול שבת ועוד כמה עבירות ולא משמע להו איסורא כלל, א"כ ממילא
אין נפסלים עי"ז דרמי לדינא רגמרא רמה דלא משמע להו איסורא אין נפסלים
לעדות אף בלאו של תורה כמו"ש בחו"מ סימן ל"ר רקושד ומתיר בשבת, וע"כ
הכ"נ רבעוה"ר שהיו מוכרחים לזה בעת המלחמה לחלל שבת בפו"נ בסכנת
נפשות והרגילו בזה ונעשה כחיתור כמו שהבאתי מתשו' רמ"א הובא בחי'
דעק"א (יו"ר סי' של"ט) רמזכר ש"ש לבטלה שעכשיו שרגילין בו הוי כאומר
מותר. (ג) דעת הסמ"ע דבענין שירע שנפסל לעדות ע"י עבירה זאת, אבל בלא"ה
אפשר לומר דאע"ג רחשוד לשאר עבירות אינו חשוד לשקר, ועל כן במדינתנו
שהעולם נזהרים יותר בעדות שקר מעון רחילול שבת וכפי שיוורנו הנסיון גם
מחללי שבת אין נפסלים מעדות כל זמן שלא הוכרז והוריעו להם שנפסלו בכך.
(ד) דעת התרה"ר הובא ברמ"א חו"מ סימן ל"ה רבמקום שאין בנמצא כשרים או
גם הפסולים כשרים להעיר, ממילא לפי"ז כיון רבאמת בזמינינו לא שכיחי כשרים
גם פסולים יהיו כשרים, וכ"ש לעירי עגונא וכמו שסמך באמת הגאון בעל שו"מ
בזה לענין עגונא ועיין בקונטרס באר חיים מררכי שהאריך בזה מאוד. (ה) יש
לצרף רעת הש"ג הנ"ל רנם במקרש בפני פסולי ראורייתא הוי קירושין שאף
הפסול מן התורה אינו נפסל אלא בדבר שחשוד בו, וגם דעת הנמו"י הנ"ל
שרוקא רשע רחמס פסול לעדות אשה.

הרי לנו חמשה יסודות חזקות, והארכתי בכ"ז מפני שמעשים בכל יום שאין
לנו עדים על העגונות שמתו בעליהם רק מגולחי זקן ומחללי שבת, ולפי כל הנ"ל
כשרים הם להעיר וכנ"ל באריכות חמשה יסודות חזקות.
ועוד יש לזון בזה לפימ"ש התרה"ר סי' קל"ט רהיכי שאבר זכרו זה כמה
שנים הוי כמים שאל"ס ררובן למיתה, ועיין בשו"ת אמרי יושר ח"ב למורי הגו"ל
סי' ס"ו שכתב דהגם רבפסק מהרא"י שם משמע דעיקר מעמו היה משום שהיה
קלא דלא פסיק שמת או נהרג, אבל אי לא"ה מחזקין ליה בחזקת חי אף
שנשתקע זכרו, מ"מ נראה רכל שהיה במקום סכנה אף דליכא קלא דלא פסיק י"ל
דהוי כמשאיל"ס אם נשתקע זכרו עי"ש באריכות. גם בשו"ת מבי"ט סי' קל"ה
כתב נמי שאם נשתקע זכרו יצאה מאיסור תורה ועדיף מנשבע, וכ"ה בשו"ת
הלכך"ט ובשו"ת חת"ס סי' מ"ח וסי' נ"ה, והארכתי בזה בכמה תשו', וא"צ
לכפול הדברים, אשר לפי כל זה יצא לנו דהעגונות בזמינינו שהיו בעליהם במקום
סכנה כנורע ונשתקע זכרן זה כמה שנים אחרי המלחמה ריצאה מחשש ראורייתא
והוי רק ררבנן כמו במשאיל"ס, וא"כ נוכל לומר עוד לצירופא שיטת המבי"ט
ח"ב סי' מ"ט הובא בק"ע סי' רכ"ט רצידר לאמר דבררבנן נאמן עדות עכו"ם גם
באינו מסל"ת יעי"ש ובפ"ת ס"ק ס"ד. — ובתשו' רברי חיים אהע"ז סי' ל"ג
הביא בשם כנ"י רבמקום ראיכא אומרנא והוכחות גם ער פסול נאמן יעי"ש, ועיין
בשו"ת אמרי יושר ח"ב סימן ל"ו שכתב דלפי"ד המבי"ט הנ"ל דמכשיר בררבנן

גם עכו"ם שאינו מסל"ת יש לומר דכש"כ עד פסול, דהא בנכרי ליכא מאן דמכשיר רק במסל"ת, וישראל רשע הרי רב יוסף בש"ס יבמות כ"ה מכשיר גם גולן דאורייתא לעדות אשה, ואף דלא קיי"ל כן להלכה, מכ"מ הרי בתרה"ד בפסקים סי' קל"ט הנ"ל צידד בנתכוין נכרי להעיד כיון דר"ל מכשיר בש"ס דילן יש לומר דאם נישאת לא תצא, וה"נ יש לצדד לענין רשע ביש אומדנא, דהיינו בנשתקע זכרו בצירוף דברי המבי"ט, עכת"ד. וע"כ יצא לנו עוד יסוד להתיר קבלת עדות בעגונות שלנו, דיצאה מאיסור תורה בוודאי, מלבד נשתקע זכרו מכח ת"ד דיוצא להרג ושבו, כמו שהארכתי בכמה שו"ת להלכה, ובדרבנן כבר כתבתי דגם עד פסול נאמן, ועיין בשו"ת אמרי יושר ח"ב סימן ל"ו הנ"ל שכ"כ מורי הגו"ל.

ואעתיק מש"כ לי ע"ז הגאון הגדול שר התורה מהר"ב וויידענפעלד שליט"א אבד"ק משעבין וכעת בירושלים עיה"ק, וז"ל אות באות: שלום וכט"ס לכבוד דיו"נ. . . . אחרשה"ט באהבה, וקרתו השגתי ושמחתי בו להקשיב משלום כ"ת והשי"ת ירום קרנו ועוד נזכה לראות בנחמת ציון וירושלים ותרמת קרן התורה אכ"ר. וע"ד תשובה שהעלה להלכה, הנה דברי כת"ה מיוסדים להלכה, וכן מצינו בב"י אהע"ז סי' מ"ב שכתב בשם מצאתי כתוב, שכתב וגם על חילול שבת מספיקא אין לנו לפסלו כי שמא לא חילל שבת אלא בשל דבריהם ואפילו הכריזו עליו וכו', ועוד אפילו היו פסולי עדות דאורייתא אם לא נתקבלה בפניהם העדות במילה עי"ש. אולם מה שצירף להיתרא עפי"ד הר"ן דמשו"ה היה נאמנת משום דא"א בעדים כשרים, אמנם כבר השתמשו בו האחרונים אולם לא נהירא דהא התם כל הנאמנות הוא רק מכח תקנה, ואע"פ שהרמב"ן כתב כן לענין נאמנות נדה דהיא מדאורייתא, כבר ביאר בספר ישרש יעקב ביבמות דף פ"ח דשאני בנאמנות חיה דרך עפ"י רוב אי אפשר, משא"כ בנדה דלעולם אי אפשר בענין אחר, ע"כ הנאמנות הוא עפ"י התורה, ועיין בשו"ת חת"ס יו"ד סי' קי"ב. אולם יתר ההיתרים בנויים על כסים נאמן וחזק וישר כחו. והנני בזה ידידו עוז דוש"ת בלונ"ה מצפה להרמת קרנו בכבוד להתראות ולהשתעשע עמו בארצנו הקדושה. דוב כעריש וויידענפעלד.

הרי יש לנו צירוף דעת תורה של הרב האי גאון המצוין בגאוני הזמן הגאון מטשעבין שליט"א, וה' יצילנו משגיאות ויורינו מתורתו נפלאות לברך האמת לאמתו של תורה: ומה שהעיר הגאון דהתם רק מתקנה ולא נאמן לזה בדאורייתא ורמזו לדברי השו"ת חת"ס יו"ד סימן קי"ב, אמת שחת"ס ז"ל שם כ"ב, אבל עיין בקונטרס באר חיים מררכי מה שהאריך בזה להעמיד דברי השו"ת שו"מ שדן מזה לענין עגונא, עי"ש.

בדין אם מותר לכתוב מספר השנה לפי שנות הנוצרים, ובענין שמות נכרים

משה שמעון

אבר"ק דעברעצין ונייהייזעל יצ"ו
בעמ"ח שו"ת באר משה ז"ח
ברוקלין, יע"א

נשאלתי בדין לכתוב תאריך לפי שנות הנוצרים אם יש איסור בדבר וער כמה צריך לדקדק שלא להזכיר תאריך הנוצרים אך ורק תאריך שלנו להזכיר לפי בריאת העולם, ובדין נתינת שמות הגוים לבן ולבת.

השבתי בוראי ובודאי צריך מאוד מאוד לדקדק ולהתרחק מלהשתמש בתאריך לפי שנות הנוצרים ואיסור גמור הוא, ומצוה מה"ת להשתמש בתאריך שלנו לפי בריאת העולם, וכמו כן להתרחק מלהשתמש חלילה בשמות הנכרים לבן ולבת.

(א) הנה כבר כתבתי בזה בספרי תשו' ב"מ ולא באתי אלא לדחות ולהראות באצבע טעותו של דברי מחבר ספר אחר שהעתיק כבודו נ"י וחלילה לילך אחריו ולא יזכרו דבריו בבי מדרשא לא בדין ושאלה זו ולא בדין אחר ושאלה אחרת, כי ביודעי ומכירא קאמינא שאסור לסמוך עליו אפי' בבקיע' בכותחא. כבודו הביא (ואינו יורע איך מעיין בספר זה וחלא לכבודו הרבה ספרים טובים ונכונים, ופלא. ואפשר כרי שיגלה באזני וכאזני אחרים שמעתה לא יעיינו בו) דברי ספר הנ"ל בענין תאריך לפי הנוצרים שהאריך בו קמוח"ז מרן רבינו הק' החת"ס זכ"ע, וז"ל ספר הנ"ל (בקיצור נמרץ לפי צורך הענין): אבל מפי רב וגדול אחד למרתי להתיר ולא לחוש לזה [לכתוב תאריך הנוצרי] והוא הח"ס בעצמו (בח"כ בדרשות רף של"ד) כ' בפירוש אלף ותתמ"ח למספרם, וכן שם דף שצ"ו בדרשתו לכבוד המלך כ' י"ב פעברו' אלף תתכ"ח למספרם, וכן באגרות סופרים רף ק"ה ובשו"ת חאה"ע ח"א סי' מ"ג, ומרוע עשה ככה, אבל באמת בשעה שכ' דבריו לאסור חשב שלמספרם הזה [התאריך של הנוצרים] יש לו שייכות ללידת אותו איש, אשר באמת אין לו שום שייכות ע"כ כתב גם הוא כן ועיי"ש בכל דבריו. ובאמת כל דבריו הם דברי הכל רוח ישאם וחלילה לקבל דבריו המכולכלים והמפורסם א"צ ראי' מה נעשה. עמו בסוף ימיו, ותיכף אחר מיתתו בכל עניני התחרשות לפי רוח זמן, שלא כדרכינו דרך אבותינו הק' תלמידי ח"ס ומנהיגיהם אלא כפי רוח הזמן זמן התחרשות, ועתה אפשר למה חרה לי כ"כ מה שכ', דהלא קמוח"ז מרן רבינו הק' הח"ס זכ"ע (בדרשות ח"ב לו' אב רף שט"ו) אחר שמביא המכילתא (דפ' יתרו) אלו זכיתם הייתם מונים לבנינו של ביהמ"ק עכשיו שלא זכיתם אתם מונים לחורבנו ע"כ, וע"ז תמה הח"ס איך אנו מונים עתה לבריאת העולם ולא לחורבנו של ביהמ"ק, והאריך ליישב בטוטר"ר עיי"ש, ובאמצע הדברים כ', והנה השומר שבת מעיר על חידוש העולם ומי שאינו משמר כופר בחידוש העולם, וה"נ נראה במנין שאנו מונים לבריאת עולם וזכרים אנחנו כי העולם מחודש וארץ ישראל

ראוי לנו ואפ"ה גלינו מארצינו, ולא כאותם חרשים מקרוב המונים שכותבים בריש מגילתא מנין לידת משיח הנוצרים וכותב וחותם עצמו „שאין לו חלק באלקי ישראל" אוי להם כי גמלו לנפשם רעה, „בתורת ה' מאסו" וחכמת מה להם עכ"ל. ואחרי דברים כמדקרת חרב שכל מי שמשתמש במספר הנוצרים הרי חותם עצמו „שאין לו חלק באלקי ישראל" „בתורת ה' מאסו" א"א לומר כלל וכלל, שחזר קמח"ז מרן רבינו הק' הח"ס זכ"ע, בשתיקה בעלמא בלא חזרה בפירוש, דמדבריו מוכח שמספר לבריאת עולם הוא זכירה שהעולם מחודש והוא יסוד האמונה, והיפך מזה הוא מי שסופר למספר הנוצרים, היינו היפך יסוד האמונה, ואיך אפשר ואיך יעלה על הדעת שאח"כ יחזור מזה הח"ס, אלו הדברים חלילה מלומר וחלילה מלקבלו ואין הדעת סבלתו, וכל דברי הס' הנ"ל שהח"ס חזר בו הבל הוא, ועוד כיוצא בזה כ' מרן הקדוש הח"ס זכ"ע (בדדשותיו ח"א דף צ"ג ד"ה כתיב) שכ' שמה שאנו מונין הימים לימי שבת בזה אנו מעידין על חידוש העולם ובריאתו, וששבת ונח בשביעי, ובמה שאנו מונים ימי החודש ליציאת מצרים ג' בחודש עשרים בחודש בזה אנו מעידין על גאולתינו (עיין ברמב"ן מה שהאריך על הפסוק החודש הזה לכם), נמצא כמה שאנו מונים לשבת א' בשבת ה' בשבת, ולחודש א' בחודש עשרים בחודש, אנו מחברים אמונת בריאת עולם ושמירת שבת עם אמונת הגאולה שנאלנו מעבדות לחירות ממצרים, „ולא כחדשים מקרוב" שמונים לימי לידת משיחם של הנוצרים, „הלא יבושו בית ישראל על תמורה זו", [ובאמת חידוש גדול בעיני, למה לא נתעורר ע"ז שום מחבר, שיש לעורר על מה שאנו קוראין א' בשבת וזנשיג ב' בשבת מאנשיג וכו' שלא כדיון ושלא כהלכה. ואח"כ מצאתי בתשו' כ"ק מרן אדמו"ר מסאטמאר וצוקללה"ה דברי יואל (חאו"ח סי' ט"ו) שאביא לקמן, שנתעורר ע"ז, ומה שהשיב דר' יצחק במכילתא האומר זכור את יום השבת לקדשו שלא תהא מונה כדרך שאחרים מונין אלא תהא מונה לשם שבת עיי"ש שהוא דעת יחיד הוא ולא קי"ל כוותי' עיי"ש, יש לעיין היטב ברמב"ן במק"ק (פ' יתרו) זכור את יום השבת לקדשו דלא משמע כן ופלא שלא הזכירו, ומה שכתב שם (בדברי יואל) שע"י מה שאנו קורין השיר של יום בכל יום ואומרים היום יום ראשון בשבת וכו' זה נקרא שפיר זכירה תמידית דפח"ח ש"י. אבל עדיין צע"ג דמדברי הרמב"ן משמע שצריך להיות מנין השבוע יום א' יום ב' שגור בכל ענינינו, ומי תתיר לנו לקרות וזנשיג מאנשיג וגו' תחת יום א' יום ב', ואיך אנו פטורים להחליף דבר המפורש לפי פ' הדמב"ן עפ"י המכילתא בשם ר' יצחק בשם אחר כדרך האומות העולם ואיך אנו דורסים ברגלינו על הלכה זו מדהזכרנו פעם א' בבוקר כן והדבר צ"ת ועיין רב] גם בתורת משה על התורה (פ' בא) על הקרא החודש הזה לכם, מתחילה מביא דברי הרמב"ן ואח"כ כתב וז"ל, וזה תוכחת מוסר שנכתוב במכתבים וכדומה ראשון בשבת וחודש ראשון להעיד על בריאת שמים וארץ בששת ימים וינח ביום השביעי ועל יציאת מצרים, „לא חס ושלו" כמספרם של אומות העולם" עכ"ל, ואיך אפשר לומר שאחר שהח"ס כ', „הלא יבושו בית ישראל על תמורה זו" על אלו הכותבים מספר השנים כפי מספר הנוצרים, והוסיף עוד (בתורת משה), „ולא חס ושלו" כמספרם של אומות העולם", בשתיקה בלא ביאור ופירוש, יחזור בו, חס מלהזכיר חס ושלו

לומר דבר שטות כזו ולתלות בוקי וסרוקי במרן הק' הח"ס זכ"ע, דבר כזה א"א לומר וק"ו להעלות על הכתב ועתיד ליתן את הרין, ולא יחי' חלקינו עם אומר כן לחלל שם שמים ברבים. ועוד אוסיף לכתוב ולברר רברי קמוח"ז מרן הח"ס זכ"ע, אבל מתחילה נעבור על כל ראיות הספר הנ"ל ולהראות באצבע שנשען על קנה רצוץ ולנקר העינים ואין בכל הראיות שום ממשות.

(ב) מתחילה כתב בעל ספר הנ"ל שהח"ס בעצמו (בח"ב בדרשותיו דף של"ד) כתב בפירושו אלף תתמ"ח למספרם, במזיד ריכר כמזויף, דעיינתי בכל דף של"ד ולא מצאתי מאומה, וגם א"א שהח"ס זכ"ע יכתוב אלף תתמ"ח, כי קמוח"ז מרן הח"ס זכ"ע כבר חי' אז בעולם האמת לערך שמנה שנים כי נסתלק מן העולם בה' אלפים ת"ר כ"ה תשרי לאור באור החיים זכ"ע והוא לערך בשנת אלף תת"מ למספרם, שוב עיינתי בדרשות ח"ס שם בדף של"ד טור ד' בהנה שתחת השורה ושם נמצא שהרהגה"צ ר' שלמה אלכסנדרי סופר בנו של הגה"ק מהר"ש סופר זצוקלה"ה אב"ר קראקא כותב כן, „אלף תתמ"ח למספרם", וראה אחיות עינים של בעל ספר הנ"ל שאין משם שום ראי' כלל לא מהח"ס שלא כתב מספר הנ"ל כלל, אלא גם לא מהגה"צ ר' שלמה אלכסנדרי סופר זצ"ל כלל, דזה לשונו שם: בשנת אלף תתמ"ח למספרם הי' נגמר ונחרץ בבית המלך פערדינאנד גירוש נמור על יהודי עסטרייך ולא הי' נודע לחוץ ער שבא המהומה הרעוואלאציאן, ולא עשה הי' רק בשביל ישראל ולא יצאה הגזירה מכאן אל הפועל וכו' עכ"ל. ואוננו מבין איך לא בוש להביא ראי' מכאן שהח"ס — אפילו אם הי' הח"ס כותב כל זה — חזר מדבריו בענין חומר איסור כתיבת תאריך הנוצרים, חרא רחלא הגאווה"צ ר' שלמה אלכסנדרי סופר זצ"ל כתב „למספרם" ולא סתם שזה שנת אלף תתמ"ח לדירן, אלא לדירתו לנוצרים, ולנוצרים למספרם שאין לנו עמם שום שייכות, והא רהשתמש במספרם אם אין לנו שום שייכות עמם, עשה כן לפי שענין זה נעשה בבית הרשע המלך פערדינאנד ונחתם הכתב בשנת אלף תתמ"ח למספרם, ואח"כ בא המהומה הרעוואלאציע ונתבטל הגזירה רעה שחתם אותו רשע לגרש היהודים, והוכרח לכתוב למספרם כדי לדעת שע"י הרעוואלאציאן נתבטל — כי הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל — הכתב גזירה שנעשה זמן מה לפני הרעוואלאציאן, ופשוט שהרעוואלאציאן נתפרסם ונודע בכל העולם אך ורק למספרם, והוא דבר פשוט וברור נער יכתבם.

(ג) ומה שמביא ראי' לחלמותו מדרשת ח"ס (דף שצ"ו) שדרש לכבוד המלך פראנץ, רק הנטי' לחדשות השיא לבו להביא ראי' מכאן, רז"ל הח"ס זכ"ע: בעזה"י ררוש בבה"כ הקדושה בהתאסף ראשי עם ישורון יחד להודות על רוב חסדים ביום שהגיע אדונינו החסיד הקיר"ה פראנץ הראשון לכלל זקנה בן ששים, והי' זה ביום ג' ז"ך שבט פק"ח ל' פ' משפטים. י"ב פעבר' אלף תתכ"ח למספרם עכ"ל. הרי לך שרבינו הח"ס זצוקלה"ה אוסיף תיבת למספרם, הא חרא, ועוד מתחילה כ' ביום ג' ז"ך שבט פק"ח ל' פ' שנת [ת]קפ"ח [לפרט] פ' משפטים, הרי הקדים לשנת „מספרם" ג' זמנים למספרינו (א) „ביום ג' פ' משפטים, (ב) ז"ך שבט, (ג) פק"ח ל'. סימן בתוך סימן סימני מילתא למספרינו — ולמספרינו לא כתב, כי זה פשוט שכך מחוייבים לכתוב — ולבסוף לשם כבוד מלכות לדעת למספרם באיזה

שנה נעשה בן ששים שנה ובאיזה שנה נולד לפי הזמן שנעשה בן ששים בשנת אלף תתכ"ח למספרם, ומשום שלו' מלכות כמה דברים התיירו חז"ל, ובכללם לכתוב בשטרות ובניטין שנות המלכים (עין ריש ר"ה ובתוס' ובפנ"י שם), וביותר חרה לי מה שמביא ראיה מכאן שחזר בו מרן הח"ס זכ"ע מדיבורו שכל המשתמש במספר הנוצרים שחלילה, „אין לו חלק באלקי ישראל“, והלא שבעה שנים אחר דרשה זו נמצא בדרשות ח"ס (דף שצ"ח טור א') הספר על מיתת המלך פראנץ הראשון ולא כתב שם רק תקצ"ה לפ"ק ולא מספר הנוצרים, ואיך אפשר לומר שחזר בו. והיותר פלא על בעל המחבר ספר הנ"ל איך כתב ממש דבר שתינוק בן יומו יבין ששקר וכזב הוא, דהלא בשנת פק"ח לפ"ק (היינו שנת תקפ"ח לפ"ק) ז"ך שבט פ' משפטים כתב זה, ומוזה הוכיח בעל הספר שחזר מדבריו הראשונים שכתב (בדרשותיו ח"א דף צ"ג טור ד') ולא כחדשים מקרוב שמונים לימי לידת משיחם של נוצרים, „הלא יבואו בית ישראל על תמורה זו“, והבין בפשיטות שכל מה שכ' בחלק ב' מדרשותיו היו הרבה אחר כל מה שאמר בדרשותיו בח"א, וסבר ששום איש לא יבדוק אחר זה כי פשוט וברור הוא, כי חלק ב' בא אחר חלק א', אולם טעות נמור הוא, כי דבריו בדרשות חלק א' דף צ"ג טור ד' אמר בשנת תקצ"ג ח' סבת פ' ויחי, היינו חמש שנים אחר מה שכ' בשנת פק"ח. וכי ראה אדם בילבול הרעת יותר גדול מזה. הגם ידעתי את האיש בעל המחבר ספר הנ"ל והי' חכם מחוכם, אבל יצרו לנשות אחר החדשות שכן הי' לכוש ולא נשא זקן רק זקן קטן בסוף לחיו וגם הפאות שלו הי' כפיאות ראביים החדשים, רחפו לכתוב כדבר הזה, וסתם עיניו ולא רצה להבין שיהי' נאחו בשתי ידים שאררבה דבריו בדרשות ח"א אמר ה' שנים אחר הדברים שנכתב בח"ב. וזה מבהיל הרעיון איך צריך לדקדק אחר מחברים כמותו המתאווים אחר חדשות.

(ד) ומה שציין לס' אגרות סופרים דף ק"ה הוא פלא, ממש איננו יודע מהו שח, דהלא מכתב זה ערך הח"ס להממשלה ונכתב בלשונם בלשון אשכנזי ובאותיות אשכנזי בלע"ז וגם חתם עצמו בלשון ואותיות אשכנזי, ובוראי מכתב שעורכים לשום בקשה ולאיה צורך שהוא אל המלכות או אל הממשלה א"א לכתוב רק בלשונם ואותיות שלהם והתאריך שלהם, ודבר זה א"צ לשום פירוש לכל מי שיש מוח בקרקרו.

(ה) ומה שמביא ראיה לדבריו מתשו' ח"ס חאה"ע ח"א סי' מ"ג, בראיה זו ממש ליצנות ושחוק עושה עמנו. והלא שם איירי בענין ענונה דאיתתא להתירה, והח"ס העתיק מכתב שקיבלו משרי החיילים שבו מודיעים ממיתת בן חייל יהודי מת כ"ט אקטובר 1810, ושוב כ' שבמכתב אחר כתבו שמת כ"ט אקטובר 1809. ומרן הח"ס זכ"ע האריך בהיתר איתתא ענונה זו נוראות עיי"ש, ובכה"ג בוראי ובוראי מן ההכרח אשר לא יגונה ולא ישובת, לכתוב מספר השנה כאשר נכתב בתעודת מיתה (מאמנשיין כלשון הח"ס). ועוד איך כתב שבתשובה זו חזר מדבריו שבדרשות ח"ב דף שצ"ג, והלא תשובה זו בחאה"ע כ' יום ה' ט"ז אב שנת תקע"ג ממש עשרים שנים לפני דרשתו שם בח"ב שאיסור נמור הוא. מכל זה מפורש יוצא שהמחבר ספר הנ"ל לא חש לקמחי' ויצרו תפסי' למלאות תאותו להצדיק המחדרים. ועיין עוד בתשו' ח"ס חו"מ סי' א' (ר"ה נחזור) ושם הביא רק

דברי הרמב"ן על הקרא החודש הזה לכם, ותשובה זו כתב עוד בשנת תקס"ג עש"ק חנוכה בעורו בק"ק מ"ד. — ודע דבודאי במחאה (משעק) שכל אדם כותב, צריכין להיות מאוד נזהר לכתוב למשל חודש נאוועמבער יום ג' או ד' וכיוצ"ב, אבל לא לכתוב תחת בחודש נאוועמבער חודש, "הי"א" כי חודש הי"א הוא שבט ולא נאוועמבער, וכן לכתוב דעצעמבער ולא חודש י"ב, דחודש י"ב הוא אדר ולא דעצעמבער, וכשכותבין השנה במשעק בודאי יהי' נזהר לכתוב למשל בשנת אלף ותשע מאות ושמונים למספרם רק לכתוב 980 או 80, ומעיר אני על עצמי שתמיד כתבתי 80 או 980, ושום משעק לא חזר אם הי' מעות בהבאנק. ותהלה לא-ל לכל מי שאמרתי לעשות כן קבלו בסבר פנים יפות והבטיחו אותי לכתוב כן, ופעם, לתמהתי הגדולה, קבלתי מישיבה אחת בארצינו הקדושה קבלה על המעות ששלחתי והי' כתוב תאריך הנוצרי וגם החודש תחת אקטאבער, החודש העשירי, והחזרתי המכתב, וכתבתי להם להראות להגאון הראש ישיבה שליט"א ומאז כותבין הכל לפי השנה והחודש שלנו ולא ח"ו שלהם כי מה לנו עמחם. וממש כלפני שבוע הי' אברך אחד בביתי וכ' משעק וכ' על חודש דזאנואר בחודש הראשון בלשון הנכרים ואמרתי לו היתכן לכתוב כדבר הזה והלא חודש הראשון הוא ניסן ולא דזאנואר הודה ולא בוש שמעה עד עתה ומעתה יכתוב שמות החדשים הנכרים על המשעק ולא חודש א' או ב', וגם הבטיחני שיעורר גם חבריו לעשות כדבריו, כרת וכהלכה, וזה חלקי מכל עמלי בעזהי"ת. באופן שכל ראיותיו פורחות באויר ואין בהם ממש, ודברי הח"ס הראשונים קיימים ואין שום סתירה בדבריו האחרונים והם דברים פשוטים וברורים. ואחר שבעזהי"ת ישבנו כל דברי קמוח"ז מרן הקדוש הח"ס זכ"ע אמרתי ועניתי לעיין בענין זה גם בספרים אחרים מגדולי רבותינו הגה"צ זצוק"ל האחרונים וגם מספרי אחרונים בזמנינו לראות דעתם ושיטתם, הגם דלדידן אין אחר דברי הח"ס זכ"ע ולא כלום והוא מרן רשכבה"ג זצוקלה"ה, עכ"ז כדי לחפש ולראות מי הם העומדים והמסייעים לשיטתו ולקרב גם הנראים כעומדים כנגדו אקצר מאוד הדיבור כפי מסת פנאי בקיצור נמרץ.

(ו) הנה ראיתי בכ' ספרי אחרונים דברים מבחילים שהעלו להקל להזכיר מספר הנוצרים כי מעות הוא שמספרם הוא ללדת, "אותו איש" כי הוא נולד ד' שנים לפני מספר הנוצרים, עיי"ש, ופליאה נשנבה בעיני דבריהם, דמה בכך שנולד ד' שנים לפני מספר שני הנוצרים, הלא כל הגוים מאמינים וגם להכביל אנן כן אנו חושבין שמספר שני הנוצרים מספרים ללדת, "אותו איש" והם תקנו לכתוב לכבודו ולתפארתו וכן מפורסם ביניהם, ואם אנו ג"כ נכתב המספר של הנוצרים נותנים יקר ותפארת וכבוד, "למשיחם" היינו לאותו איש, וידוע לכל שאם רוצים לכתוב על דבר שנעשה קודם זמן שני הנוצרים שמספרים עתה, כותבים בכתביהם ובעתוניהם בשנה כך וכך קום לידת, "אותו איש" והמפורסם א"צ ראייה שכן הוא אצלם, וכן אמר לנו המורה (שיטשער) היהודי בבית הספר, ואיך אנו לא נבוש לילך אחריהם ונעשה כמותם, אפילו לפי מעותם, עכ"פ הוא מעות שנתקבל אצל כל אומה ולשון, ועוד יותר בודאי בחייו של "אותו איש" התקינו לכבודו לשם ולתפארת לפי מעותם שהחזיקו אותו, "למשיחם" למנות הכל לפי רצונו, כדי לנמות

ממספר בריאת העולם ולשנות ממספר שנות היהודים (שחי' נולד יהודי ונהרג כמסית ומריח כמפורש בש"ס סנהדרין דף מ"ג סע"א) וכל כוונתו ה' להפוך קערה על פי' להשכיח ולהדיח אותנו. מאמונתנו מלהאמין בה' בורא כל העולם שברא עולמו, ואנו מונים לבריאת עולם, כדי להראות שמאמינינו בו. ובוש אני לכתוב ולגלות אבל ההכרח דוחק לבירור הענין ולשוב הביאור וההלכה ואפשר שאסור לי לשתוק. כי מה שהתחילו לספר ולמנות ד' שנים אחר לידת אותו איש ולא משנת לידתו ה' לשם ולתפארת לו, כי נילה שבשנת ד' ללידתו הכיר אמונתו החדשה לפי דעתו ולכן נטה מהאור [ולפי דבריו נטה מן החושך] אמונתו אמונת אבותיו אמונת כלל ישראל אמונתנו בתורה מן השמים ושכל אות ואת בתורה"ק קודש קרשים מפי קוב"ה בורא כל העולמים יצאו וקבלו משה רבינו מהר סיני בכללותי ופרשותי ודיקדוקי, ואח"כ התחיל בחשאי להסית ולהדיח עד שרונהו הסנהדרין כמסית ומדיח ונהרג במיתת ב"ד כמפורש בסנהדרין (דף מ"ג ע"א) באריכות (ולפני שנים הוסר זה מגמ' סנהדרין ע"י הצענזור ועתה הוחזר בעזה"ת). וזה ה' כבורו ותפארתו למנות שנות הנוצרים דוקא ד' שנים אחר לירתו ולנשות משנות של ישראל כי בשנת ד' לחייו הכיר השקר, וא"כ עוד יותר חמור לכתוב מספר שנותיו כי בזה הם הלכו אחר הבלו דוקא למנות שנות האומות, כי רק אז הכיר אמונתו ולא מיום לירתו שאז לא ידע מאומה עדיין ונולד לאבות ישראל מאמינים בני מאמינים. ואין לך מתועב ומבוזה יותר מלהשתמש במספרם היינו במספר שנות הנוצרים שיסודו ליתן שם ושארית, "לאותו איש", ודברי הב' ספרים שהקילו בדבר, טעות גדול בידם וצריכים לתקן העונות שעשו, ובשגגה נתנו יד לפושעים במספר שנותם ה' יצילנו. ועוד ע"י מה שאנו מזכירים וכותבים שנות מספרם לפי הנוצרים אנו מחליפים מספר שנות שלנו שיסודתו להאמין ולהזכיר אמונתנו בזה ונותנים יקר ותפארת, "לאותו איש" ואין לך חילול השם גדול מזה. ועיין בתשו' דברי יואל (חאו"ח סי' ט"ו) לכ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק מסאטמאר זצוקללה"ה שהאריך בעניינים אלו בטושו"ד ותתבשרם מתורתו תורת אמת, עיי"ש (ובפרט באות ו' דס"ט ט"ו).

(ז) והיותר מחמיר בהזכרת מספר הנוצרים הוא רבינו הק' המהר"ם שיק (חיו"ד סי' קע"א) שחושש שהמזכיר מספרם עובר בזה איסור ראורייתא ושם אלהים אחרים לא תזכירו עיי"ש, ומצאתי בספר תשו' צ"א דבר שכמעט א"א לאמרו דרעתו דער כאן לא כ' המהר"ם שיק דבריו שאסור מה"ת ועובר על שם אלהים אחרים לא תזכירו ככותב מספר הנוצרים, אלא אם בפירוש כותב אחר מספרם, "לספה"נ עיי"ש, ושעות גמור הוא (לא כלומדות אלא חסרון יריעה במנהגי המחדשים בהונגריין) לכל המעיין בתשו' מהר"ם שיק זכ"ע, ששם נשאל במצבה שכתבו מספר שנות האומות ומאוד חרה לו ע"ז וכתב שעוברים בזה איסור ראורייתא רשם אלהים אחרים לא תזכירו. וכל יוצאי הונגריין יודעים שהמחדשים שהזכירו עוד בימי המהר"ם שיק זצוק"ל ושמוזכרים עתה בזמנינו מספר הנוצרים אינם מזכירים לעולם כלל וכלל לשון, "למספר הנוצרים" אלא כותבים סתם, מספר השנה, ולא ידענא מה עלה על רעת הצ"א לומר דבר כזה שא"א לאמרו כלל, וכיותר דכל המעיין בכל דברי המהר"ם שיק זצוקללה"ה יראה

שדברי הצ"א בדורים הם מעיקרא. ועיין בתשו' בית יצחק (חיו"ד סי' קנ"ב) שכ' להזכיר שם של עכו"ם שבטל לגמרי ונשכח ג"כ אסור רבוה נותן יקר ותפארת לו עיי"ש, וק"ו בק"ו להזכיר מספר שנותם, שבוראי אסור גמור הוא להחליף מספר שנותם תחת מספר שנות שלנו שמזכירים אנו אחד בריאת העולם שיסודתו באמונת ה' ומעשיו, ולהחליפן במספר שמונים לפי לירת, "משיחם" וליתן יקר ותפארת לו. אין לך בושע וחרפה גדולה מזו, וכיותר שדק ד' שנים אחר לירתו מונים מזמן שהכיר את ה', "אור" ונעשה אח"כ מסית ומדיח ונתחייב אח"כ בב"ד הגדול. בתשו' יב"א (ח"ג יו"ד סי' ט') מביא בשם היפה ללב (ח"ה חיו"ד סי' קע"ח אות ג') שבכתיבת תאריך הנוצרים יש אסור גמור דבחוקותיהם לא תלכו, והביא מפסיקתא פ' בלק ובגוים לא יתחשב, אין ישראל מחשבינן של גוים עיי"ש, והבעהמח"ס יב"א חולק עליו חר מתרי טעמא עפ"י דברי הב"י יו"ד סי' קע"ח בשם תשו' מהר"י קולין שהעלה שאיסור בחוקותיהם לא תלכו אינו אלא בדבר שאין טעמו נגלה, כמשמעות, "בחוקותיהם" שלשון "חוק" הוא רבר שאין לו טעם נגלה, וכיון שהוא עושה אחריהם רבר משונה זה שאין לו טעם נראה כגמשך אחריהם ומורה להם, רבלא"ה למה עושה רבר זר כזה. ועוד רק ברבר ששייך בו פריצות ונחנו בו העכו"ם, וא"כ בכתיבת התאריך הנוצרי ראיא מילתא בטעמא שכתב כן שמספרם מפורסם וידוע לא שייך בזה חוקת הגוי עיי"ש. וכל דבריו דברי תימה ופלא והעלים עין מרברי הדרכי משה והרמ"א שכ' זו"ל: המנהג שנהנו האומות שכל אחד שנעשה מומחה ברפואות בתחילה לובש מלבוש כמין קא"פ אין איסורא לישראל, דהרי טעם לבישתן ירוע לסימן היותו ממשיגי החכמה ההיא ואין לתלות לבישתה רק לתועלת הנמשך ממנה הן הכבוד הן הממון שמתוך כך יצא לו שם באותו חכמה וכו' עיי"ש, הרי שלך לפניך דרך לגבי מלבוש בעין מלבוש קא"פ אמר המהרי"ק דבריו, דמלבוש הגם שנכרים קבעו לעצמן ללבוש, מאחר שיש טעם נגלה למה לובשים אין כאן חוקות הגוי, אבל שאר ענינים של אומות כמו חכמות חיצונות עיין בדרכי תשובה (שם אות א') בשם הרשב"א דאסורין משום חוקות הגוי, וגם הביא (הדרכ"ת) בשם מהר"ם שיק חיו"ד סי' קס"ט שלקראו יהודי בשם עכו"ם עובר משום בחוקותיהם לא תלכו, והוא בכלל ואבריל אתכם מן העמים להיות לי והביא שם דברי הרמב"ם בזה עיי"ש.

(ח) ועתה אין עתה אלא תשובה ואזהרה חמורה, בענין שמות נכרי שקורין ההורים את בניהם חלילה לעשות כן, הגה ביוראפ לא ה' אפשר ליתן לבנו ולבתו שמות מתנ"ך אלא אך ורק שמות הנכרים שלהם, וירענא וזכר היטב שה' לי מלחמה ומחלוקה גדולה עם בעלי רשמי שמות הנולדים, שהייתי רוצה ליתן לבתי ולבני שמות מתוה"ק ולא רצו לקבל בשום אופן שבעולם, ואמרתי שאלך אל השופטים ושחקו ממני ולא יכולתי לעשות מאומה. אבל בעזה"ת כשיצאתי מהתם לארצות הברית מעצמו מובן שאצלם רשמתי בני ובנותי בשמות מהתנ"ך בלא שום קושיות בנקל. וחוב קרוש מוטל על כל ההורים שלבניהם ולבנותיהם יתנו שמות מהתנ"ך וירשמו אותם גם אצל הערכאות בשמות מהתנ"ך ולא ח"ו בשמות האומות ובה מקיימי מצות ה', פן תנקשו אחריהם, ומצות ואבריל אתכם מן העמים להיות לי כמפורש ברמב"ם הובא בתשו' מהר"ם שיק עיי"ש, וההורים

שנותנים לבניהם ולבנותיהם שמות נכרים ורושמים אותם אצל הערכאות בשמות נכרים שלש רעות עושים, עוברים על חוקת הגוי, עוברים על פן תנקשו אחריהם, ועל ואבריל אתכם מן העמים להיות לי, והעולה על כולנה נותנים יד לבניהם ולבנותיהם שכשיתגדלו שיהי' יכולים להשתמש בשמות של העמים ולקרב אליהם ע"י שמות נכריות שיש להם. ואספר לדור אחרון כשנעשיתי אזרח הארץ בארצות הברית הי' שמי כאחד משמות העמים כי ביוראפ לא הי' אפשר ליתן שמות מתנ"ך, ובעת שנעשיתי אזרח הארץ הי' לי רשות לשנות שמי שהי' לי מכבר לשם אחד, ומעצמו מובן ששניתי שמי על שם "משה" בתעורת אזרח שלי, והי' שם במשרד בעאמטער שביקשני שלא אעשה כדבר הזה, שם יפה נאה של אומות העולם שיש לי להחליפו על שם יהודי פשוט, ולכסוף אמר לי שאחרט ע"י כי אומות העולם שונאים שמות העברים ומחבבים שמות האומות העולם, וע"י שמי יבינו שאני יהודי מרור הישן ואיני רוצה להתקרב להאומות ויעשו לי בכל בקשה ובקשה קישוים, וכששמעתי אלו הדברים יוצאים מפיו נתתי שמחה בלבי, והי' החלטתי נחושה לשנות שמי שהי' שם אומות העולם שנתנו לי אבותי היקרים זצוק"ל בע"כ, כי לא הי' ביוראפ אפשרות ליתן שם רק משמות האומות והחלפתי ושניתי שמי לשם משה גם בתעורת האזרחי תיכף ומיד כשעלה בידי לשנות ברגע ראשון, ונתתי תורה להקב"ה שזכותי לשנות שמי וביותר אחר ששמעתי דברים הנ"ל. וע"כ חוב קרוש מוטל על כל אב ואם דוקא ובדיוק גמור ירדקו ליתן לבנם ולבתם שם מתנ"ך גם בתעורת הלידה כאן בארצות הברית, שרשות ניתן לנו בעזיז"ת לרשום בנינו ובנותינו בשמות מתנ"ך תהלה לא-ל, באופן שבכל תעורות בניהם ובנותיהם תהי' נזכרים בשמות ישראל ולא ח"י בשמות העמים, ובוזה יקיימו ג' אוהרות תוה"ק הנ"ל ונוהרנו כלנו ביחד לאבריל אתכם, "מן העמים", "להיות לי" ולקיים דברי הספרי על מק"ק זה שצריכין להיות נברל מהם, ואסורים לדמות להם" בשום אופן עיין ברמב"ם ובתשו' מהר"ם שיק הנ"ל. ועפ"י דברים ברורים ואמתיים, כשופר אני מרים קולי, ואומר, שכל מי ששמו בתעורת לידה נרשם בשם אומות בשגגת אבותם שלא ידעו הדין ולא עלה על דעתם, שלא כדת הם עושים, מאחר שבמדינתנו הרשות ניתנת לשנות שמו מחוייב עפ"י הדין לילך ולשנות שמו על שם יהודי שיש לו, והגם שנרשם מכבר בשם אחר, ובדאי לא יגיע לו שום חיזוק ויקיים מצות ה' וברכת שמים ממעל יהי' חלקו.

ועתה מצאתי שבבעהשי"ת באוהרתי דלעיל לרשום כל הילדים בנים ובנות בשם ישראל ולא ח"י בשמות הנכרים כדי למצוא חן בעיניהם וכדברי הערל הנ"ל שכל הנקרא בשמות האומות שלהם מוצאים חן בעיניהם, מפורש ברמב"ם (פי"א מע"ז הל"א) שכ' אין הולכים בחוקות העובדי כוכבים ולא מדמין לא במלבוש ולא בשער וכיוצא בהם שנאמר לא תלכו בחוקות הגוים, ונאמר ובחוקותיהם לא תלכו, ונאמר השמר לך פן תנקש אחריהם, הכל בענין אחד מזהיר שלא ירמה להם אלא יהי' הישראל מובדל מהן וידוע במלבושו ובשאר מעשיו כמו שהוא מובדל מהם במדעו ובדעותיו וכן הוא ואמר ואבריל אתכם מן העמים, לא ילבש מלבוש וכו'. הרי כל אלו שהרמב"ם מזכיר הם ענינים שעושה אחריהם רק כדי שימצא חן בעיניהם שיהי' רומה להם, אבל בלא"ה אין שום איסור בדבר ולא אסרה תורה

ממעמים אחרים, וא"כ מעצמו מוכן שהוא הדין שמות האומות שנותן אדם כדי שיהיו שמות בניו ובנותיו כשמות הנכדים, זה הוי ממש כאמירת הערל הנ"ל שאמר שיותר נאה שמות האומות משמות התנ"ך שע"י זה ימצא חן בעיניהם בשביל שם האומה הנאה ויפה, הוא בכלל כל הלאוין שנזכרו ברמב"ם, כנ"ל ברור כמש.

וכבר נתארך יותר מדי, והגם שהרבה נשאר בקולמסי ואפשר יותר ממה שכתבתי יש לי להוסיף אבל מה אעשה אין העת ועמי בידי ועוד חזון למועד בס"ד.

משה שמעון

אב"ה דעברעצין יצ"ו

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידינו

הרב מו"ה פסח קופיעיץ שליט"א ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב
בהלקח מאתו אמו החשובה ע"ה

* * *

האחים היקרים והחשובים

הרב שאול נ"י, מו"ה מנחם מענדל נ"י, ומו"ה אברהם חיים נ"י קנאבלאך
בהלקח מאתם אביהם
הרבני החסיד הנכבד מו"ה דוב בעריש קנאבלאך ע"ה

* * *

האחים היקרים והחשובים

מו"ה יהושע יחזקאל נ"י, ומו"ה ברוך בענדיט נ"י למשפחת אייזענבערג
ולדורם הנה"ח מו"ה ישכר פינדער נ"י מכני ברק
בהלקח מאתם אמם-אחותו החשובה ע"ה

* * *

האחים היקרים והחשובים

מו"ה יעקב נ"י, והב' כמר שמואל עקיבא נ"י למשפחת סאלאמאן מבראזיל
בהלקח מאתם אמם החשובה ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
ואל יוסיפו לדאבה עוד, אמן.

המערכת

בענין קנין חליפין שעשה בועז

יחיאל יהודא פאפיער

חבר כולל עץ חיים ד' באבוב
ברוקלין, ניו יארק

התוס' (בערכין ל. ד"ה ולא ידענא) חידשו, דקנין סודר לא מהני בדבר החוזר לבעלים, כגון מתנה ע"מ להחזיר. והק' ע"ז בקצות החושן (סי' קצ"ה ס"ק ח'), דהא גוף החליפין אתיא מגואל ובוועז, ושלף איש נעלו ונתן לרעהו, והתם גואל יורש בשדה הוי, וסופו לחזור ביוכל, רהוי בזמן שהיובל נוהג, ע"כ. ונראה מדבריו שהבין, רבועז קנה השדה מגואל, וע"כ הק' איך מחני קנין סודר בזה. ולא הבנתי דבריו, דהמעין ברש"י על רות (קאפ' ג' פסוק ט', וקאפ' ד' פסוק ח'), וכן ברמב"ן עה"ת פ' בהר (קאפ' כ"ה פסוק ל"ג), יראה דרות עדיין לא מכרה השדה, רק ה' המנהג, דבא הקורם בירושתו ויקנה אותה, וע"כ ה' הזכות הראשון לגואל שיקנה השרה, ורות לא נתרצתה למוכרה, אלא אם כן ישאנה הקונה, כרי שיזכר שם המת על נחלתו, וכיון שגואל לא רצה לקנות, קנה בועז הזכות מגואל על השרה (כנראה), שלא יהא יכול לחזור ולקנותו ממנו אח"כ, בעל כרחו, ועי' בס' שורש ישי על רות, באריכות. וא"כ לפ"ז לק"מ קו' הקצות, דקנין זה על זכות השרה, לא ה' דבר החוזר ביוכל, רמעתה אין לגואל שום זכות בקרקע זה לעולם, וצ"ע על הקצות שפי' להיפך מרש"י ורמב"ן, וע"כ הק' על התוס' הנ"ל.

ועי' בהמקנה (קידושין כ"א: ד"ה ההוא) שהקשה, דכיון שאין שדה אחוזה נגאלת פחות מב' שנים, א"כ איך ה' יכול בועז לגאול הקרקע. מבואר ג"כ שהבין דרות כבר מכרה הקרקע לאחר, וצ"ע כנ"ל, דברש"י ורמב"ן מבואר להיפך, ולדבריהם לק"מ.

ולפי הנ"ל יש ליישב קו' המקנה שם על שי' הרשב"א שכ', ראם דודו אינו אמיד ובן דודו אמיד, אינו נגאל, דרך הקרוב הראשון יש לו הזכות לגאול. והק' עליו המקנה, „מקרא מפורש בסוף רות, רבועז אמר לגואל, חלקת השרה אשר לאחינו מכרה וכו' ואם לא תגאל ואנכי אחריך וכו', משמע דאף דקרוב הראשון קיים, אפ"ה רשות ביד הקרוב השני לגאול", עכ"ל.

אך לפמ"ש לעיל מיושב, דהרשב"א כ' דינו לגבי דין התורה, כשמכר כבר שדה שלו, והקרוב רוצה לחזור ולקנותו בע"כ של הקונה, וע"ז כ' דרך לגאול ראשון יש זכות זה, משא"כ במעשה דרות, שעדיין לא מכרה שדה שלה, וברצונה הטוב רצתה למוכרה למי שירצה, רק דהמנהג ה' למוכרה לקרוב הראשון, ואם לא ירצה לקנות השרה, לא יהי' רשאי למוכרה לשום אדם שבעולם, אתמהה. וע"ש ברמב"ן הנ"ל, וז"ל, „ונראה בעיני שהיו דנים לו דין קדימה, כאשר הנהינו לנו רבותינו ברינא דבר מצרא, והיו קונים מן הגואל הראשון בקנין סודר, כמו שעשה בועז". ואם כבר מצרא, אם השכן אין רוצה לקנותה, אין יכול למוכרה

לאחר, וה"ה כאן שוראי אף להרשב"א, הקרוב השני יוכל לקנותה, ומיושב קושייתו.

ובעיקר הקנין, עי' בדברי שאל על דות, ד"ה וישלף נעלו, שהקשה, דמה שייך לומר שבועז הקנה לגואל או להיפך, והא הם לא קנו זה מזה, רק שגואל סלק כחו שהי' יכול לקנות, ומסרו לבועז, והיכי שייך בזה קנין, הא הוי דבר שאין בו ממש, וגם קנין דברים בעלמא, וסיים בצע"ג.

ואפשר ו"ל לפמ"ש ברמב"ן הנ"ל, רכל הענין שהקרוב קורם לקנותו, הי' רק ממנהגא (ע"ש, שכ' כ"י הי' לפנים בישראל וכו'), וכמ"ש לעיל, והמנהג הי', באם אינו רוצה לקנותו, שיקנו ממנו בקנין סודר, ועפי"ז אכר זכותו, וא"כ אין זה כקנין בעלמא דצריך לחול על דבר שיש בו ממש, רק כן הי' תקנת המנהג, רבאופן כזה שקנה ממנו בסודר, אין עוד מנהג שיזכה הוא יותר משאר בני אדם, ועדיין צ"ע.

בדין עדים המעידים ראינו עדות שנחקרה בב"ד

יצחק שמואל גמזו

חבר כולל קרושת ציון

קרית באבוב, כתיים

בשו"ע חו"מ סי' ל' סי"א פסק המחבר, העיר האחר בב"ד זה והעיד השני בב"ד אחר, יבא ב"ד אצל ב"ד ויצטרפו ערות. וכתב הרמ"א, אבל אחרים ששמעו הענין אינן יכולין להצטרף רהוי עד מפי ער, עכ"ל. וכתב הסמ"ע ס"ק ל"ה, אפילו ששמעו ששני העדים העירו בב"ד הא' ונחקרה ערותן באותו ב"ד, מ"מ לא יעידו בפני ב"ד אחר לדון ע"פ ערותן. והתומים ס"ק ט"ז והקצה"ח ס"ק י' ועוד אחרונים הקשו על הסמ"ע, דהרי מפורש בגמרא בב"ב דף קס"ח, מי שנמחק שטר חובו מעמיד עליו עדים, ובא לפני ב"ד ועושין לו קיום, וכן נפסק בשו"ע חו"מ סי' מ"א. ומבואר בתוס' בב"ב דף ק"ח דכיון דעדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד, הוי כאלו מעידים העדים ראינו עדות שנחקרה בב"ד, וכ"כ תוס' בכתובות דף י"ח, וכ"כ הנ"י בפרק גט פשוט בשם הרישב"א, וא"כ מבואר דעדים ששמעו חקירת עדות בב"ד רשאים להעיר ולא הוי כער מפי ער.

ונראה ליישב דעת הסמ"ע, דהישועות ישראל (סי' ל' ס"ק ט"ז) כתב, דבשיטה מקובצת דף קס"ה ע"ב ברכינו יונה ז"ל בעליותיו מפורש בדברי הסמ"ע, וז"ל ר"י, ואם יבואו שנים מב"ד זה ויעידו בפני ב"ד זה שהיו במושב שלשה וקבלו ער אחר, כיון שלא גמרו כלום ברין הוו להו ער מפי ער, שאם יעמרו שנים ויעירו שמענו שהעירו שנים בבית דין על איש פלוני שהוא חייב מנה, וראי

הוא להו עד מפי עד, כך נראה בעיני, אבל ודאי אם יעידו שקבלו בית דין עדות שנים או עדות עד אחד ופסקו שעדותן מכוונת, אע"פ שלא פסקו הרין עדיין על האיש שמעידין עליו אם הוא חייב לפי המעשה שהעידו, ודאי לא הוי עד מפי עד, אלא הרי הוא כאלו העידו שראו את העדות, כיון שגמרו ב"ד שעדותם של עדים מכוונת וכו', עכ"ל. הרי מבואר ברבינו יונה, שאם שנים מעידים ראינו עדות שנחקרה בב"ד לא מהני, אולם אם ב"ד פסקו שעדותן מכוונת אע"פ שלא פסקו שהוא חייב, יכולים עדים אחרים להעיד כאלו ראו את העדות. ולפ"ז מיושב שפיר קושית התומים והקצה"ח, דהנה בחירושי רבינו חיים הלוי בהלכות עדות פ"ג הל' ר' מבאר דהא ראמרין בגמ' עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד, אין הפשט שנעשה כאלו היתה חקירה בב"ד, שהרי כמה ריני עדות ליכא בשטרות, וכדתנן בניטין דף י"ו דנחתם השטר בלילה כשר, והרי קימ"ל דאין מקבלין עדות בלילה, וכן בשטרות לא בעינן דרישה וחקירה, אלא הפשט שבשטרות איכא גזה"כ דלא בעינן כל דיני הגדרת וקבלת עדות, ובחתימתן לחוד מהני דאין צריך נחקרה עדותן בב"ד, עיי"ש. וא"כ יוצא שבשטרות הוי כאלו יש פסק דין שנחקרה עדותן בב"ד, כיון שאין צריך החקירה בב"ד, והגזה"כ היא שעצם חתימתן מהני, ומבואר ברבינו יונה שאם ב"ד פסקו שעדותן מכוונת מהני ולא הוי חסרון של עד מפי עד, ולכן גם בשטר שנמחק יכולים עדים להעיד על השטר וב"ד כותבים שטר אחר, כיון שהעדים מעידין שראו פסק דין שעדותן מכוונת.

והנה מדברי רבינו יונה למדו רב"ד עושים ג' דברים. א) קבלת עדות, ב) פסק דין שעדותן מכוונת, ג) פסק דין אם פלוני זכאי או חייב. והיסוד הזה רואים מדברי רבי סערי' גאון, שהרמב"ן בפ' שופטים מביאו, דקבלת עדות של נפשות, מספיק בפני ב"ד של ג', והרמב"ן נחלק עליו וס"ל דבעינן של כ"ג. והנה לפי דברי רבינו יונה והסמ"ע רב' עדים שנחקרה עדותן בב"ד, אין עדים אחרים יכולים להעיד על עדותן שראינו עדות שנחקרה בב"ד, דהו"ל עד מפי עד, א"כ איך ב"ד של כ"ג ידונו על פי הקבלת עדות שהיתה בפני ב"ד של ג'. והי' אפשר ליישב על פי דברי הנתיבות בסימן ז' ס"ק ג' ובסימן ל' ס"ק ח', שבב"ד אין חסרון של עד מפי עד, ולכן אם דיינים מהב"ד יעידו לפני ב"ד אחר מהני, ולפ"ז מיושב שפיר. אולם ברבינו יונה בב"ב דף קס"ה ע"ב מבואר דגם בב"ד אם הם צריכים להעיד לפני ב"ד אחר לא מהני, דהוי חסרון של עד מפי עד, והישועות ישראל סי' ל' ס"ק ט"ז האריך לדחות דברי הנתיבות, וכן בקצה"ח סימן ל"ו ס"ק ז' מבואר רב"ד שקבלו עדות ונותנים ע"ז גביות עדות שנתקבל בפניהם יש עליהם דין עדים, וא"כ קשה האיך ב"ד של כ"ג ידונו על פי הקבלת עדות שנתקבל לפני ג', הרי הוי חסרון של עד מפי עד. אולם לפי היסוד של רבינו יונה מיושב שפיר, דהב"ד של ג' פוסקים שעדותן מכוונת, ואז אין חסרון של עד מפי עד, ואפ"ל הרמב"ן דפליג על רבי סערי' גאון, וס"ל דבעינן ב"ד של כ"ג לקבלת עדות של דיני נפשות, אפ"ל דמודה לעצם היסוד שאין כאן חסרון של עד מפי עד, אלא דס"ל דגם הקבלת עדות של נפשות בעינן כ"ג.

וכן מוכח מדברי המהרי"ט הובא בקצה"ח סימן ע"ט ס"ק ז' רב"ד של קבלת עדות אפילו לית בהו חד דגמיר מהני, ולפסק הדין בעינן דוקא חד דגמיר, והקצה"ח פליג וס"ל דבעינן גם בקבלת עדות ב"ד הראוי לרדן, וצ"ב לפ"ד המהרי"ט האיך ידון הב"ד דאית בהו חד דגמיר, על הקבלת עדות שהי' בפני ב"ד של ג' הדיוטות דלית בהו חד דגמיר, הרי הוי עד מפי עד, ולפ"ד רבינו יונה הרי ביארנו לעיל דגם, בב"ד יש חסרון של עד מפי עד. אולם לפי היסוד שחידש רבינו יונה אתי שפיר, דהב"ד של ג' הדיוטות פוסקין שעדותן מכוונת, ושוב אין חסרון של עד מפי עד. וכן מבואר בשו"ע סימן כ"ח ס"י שאפשר לב"ד אחר לקבל העדות ולהודיע לב"ד אחר ורנים על פי אותה קבלה. וצ"ב לפי דברי הסמ"ע דגם בעדים שנחקרה עדותן בב"ד לא מהני, ולפ"ד הרבינו יונה שגם בב"ד יש חסרון של עד מפי עד האיך מהני, ומוכח דכיון שב"ד פוסקין שעדותן מכוונת שוב אין חסרון של עד מפי עד.

והנה הט"ז בס"י ל' והתומים והקצה"ח והנתיבות ושער המשפט בס"י ל' חולקים על הסמ"ע, וס"ל דאם העידו ב' עדים שמענו עדות שנחקרה בב"ד מהני, ואין חסרון של עד מפי עד, ובס' ברכת שמואל ביבמות סי' ט"ו, ובס' שערי יושר שער ז' פרק כ"ג מבארים טעמם, דהא דלא מהני עד מפי עד, הוא דק אם הראשון לא העיד בפני ב"ד כראוי, אבל אם העדים הראשונים נחקרה עדותן בפני ב"ד, והעדים השניים נאמנים שכן העירו הראשונים הרי זה כאלו הב"ד השני שומעים עכשיו את הנדת העדים הראשונים, וב"ד השני פוסקים את הדין על פי העדים הראשונים, והעדים השניים הם כמו שלוחים להביא את העדים הראשונים לפני הב"ד השני. ולפ"ז מחדש בשערי יושר, שאם יעיד ע"א ששמע חקירת ב' עדים בב"ד לא יחייב שבועה, ואין זה סותר לכלל שכל מקום שב' עדים מחייבים ממון ע"א מחייב שבועה, דהכלל הזה נאמר במקום שב' עדים מחייבים ממון על פיהם, אז ע"א מחייב שבועה, אבל כשב' עדים מעידים שראינו עדות שנחקרה בב"ד, אין ב"ד מחייבים על פיהם ממון, אלא שהם נעשו שלוחים להביא את העדים הראשונים לב"ד, ובע"א כיון שלא נתברר לב"ד עדות הראשונים ע"פ ע"א, א"כ אין ב"ד יכולים לחייב אפילו שבועה. אמנם לכאורה לפ"ז אם ב' עדים מעידים ששמעו חקירת ע"א או ראו שטר של ע"א, הי' צריך להועיל לחייבו שבועה, דהוי כאלו הב' עדים האחרונים מביאים את הע"א לפני הב"ד השני, והם יכולים לחייבו שבועה ע"פ מה שהעיד לפני הב"ד הראשון. אבל מצאנו שנחלקו בזה האחרונים, דהט"ז בס"י ל' דחולק על הסמ"ע וס"ל דאם שמעו חקירת ב' עדים מהני, כתב דהא דמבואר ברמ"א בשם הב"י בשם מרדכי ישן, דעדים ששמעו חקירת ע"א לא מהני, היינו דוקא בע"א דהוי חסרון של עד מפי עד, ולא בב' עדים. וכתב התומים סי' ל' ס"ק ט"ז והנתיבות סי' ל' בס"ק כ"א, דע"א בשטר שנמחק או נשרף אין העדים יכולים להעיד שכן נכתב בשטר, דזה דומה לשומע ע"א שמעיד בב"ד שיש חסרון של עד מפי עד, וכן מבואר בקצה"ח סי' מ"ו ס"ק י"א. אולם בשער המשפט סי' ל' ס"ק ט' חולק על התומים וכתב וז"ל,

ונהגה דה"ה אם שמעו חקירת ע"א בב"ד נמי מהני לענין שבועה, דע"א לענין שבועה חשיב כמו שנים לענין ממון וכו', אלא דהכא לענין ממון לא מהני מה ששמעו שהעיד כל אחד בב"ד אחר להצטרף שיהי' נחשבים כב' עדים וכו', ובתומים משמע להיפך, ולא ידעתי למה, עכ"ל. ובאמת רבדי התומים והקצה"ח והנתיבות, דס"ל דב' עדים שמעידים שראו שטר של ע"א, או עדות של ע"א לא מהני אפילו לחייב שבועה, צ"ע טובא, וכמו שתמה השער המשפט. אולם בשערי יושר שער ז' פרק כ"ג תמה גם על שער המשפט, דאמאי לא נצטרף ב' עדים שהעידו בב' בתי דינים לחייב ממון, כיון דלפי דברי העדים האחרונים הם שלוחים להביא את העדים הראשונים לב"ד, וב"ד השני פוסק על פי עדות הראשונים, וא"כ נחשב כאילו יש לפני הב"ד השני ב' עדים שנחקרה עדותן בב' בתי דינים, ואמאי לא יחייבו ממון על פיהם.

והנהגה בזה בעזהשי"ת, דהתומים והקצה"ח והנתיבות ס"ל דב' עדים שמעידים ראינו עדות שנחקרה בב"ד הו"ל כאילו הם ראו את המעשה, וכעין מה שמבואר בשו"ע סי' ל' סי"ד עדות בדיעה שלא בדאי, לכך כיון שראו עדות שנחקרה בב"ד, א"כ הם כאלו ראו את המעשה, דע"א שמעיד לא הוי כאלו ראו המעשה, לכן ס"ל דלא מהני אפילו לחייב שבועה. והשער המשפט ס"ל דלא הוי כאלו ראו את המעשה, אלא כמו שבארנו לעיל ברעת רבינו יונה והסמ"ע שאם בב"ד הראשון פסקו שהעדות מכוונת יכולים בב"ד השני לפסוק ע"פ פסק הב"ד הראשון, כך ס"ל לשער המשפט בעדות שנחקרה בב"ד, שב"ד השני פוסק על פי הב"ד הראשון שהעדות נחקרה בפניו, ולכן ס"ל דע"א מהני לשבועה, כיון דלפני הב"ד הראשון נחקרה עדותו לשבועה, לכן הב"ד השני יכולין לחייבו שבועה, אבל כיון שלא הוי נחקרה לממון, אין הב"ד השני יכולים לצדף ולחייב ממון, כיון שלפניהם לא היו העדים שראו המעשה, והב"ד השני צריכין לדרון מכח מה שנתקבלה העדות בפני הב"ד הראשון, והקבלת עדות היתה רק לשבועה ולא לממון.

והנהגה ה"ז מקשה על הסמ"ע דס"ל דאפילו חקירת ב' עדים בב"ד אחר לא מהני, דהמדרכי ישן שהביא הב"י כתב דעדים ששמעו חקירת ב' עדים בפני ב' ב"ד, הוה כעד מפי עד, ש"מ שאם שמעו חקירת ב' עדים בב"ד אחר מהני, וכן מוכח מלשון הרמ"א בסעיף י"א שהמחבר כתב לענין ע"א שהעיד בב"ד זה והעיד השני בב"ד אחר וכו', וע"ז כתב הרמ"א דלא מהני לצדף את ב' העדים, אבל לא כתב את דבריו בסעיף י"ב שמדובר לגבי ב' עדים שהעידו בב"ד זה וכו', משמע דבב' עדים מהני.

והנהגה ליישב בעזהשי"ת, דהנה בארנו לעיל בשם רבינו יונה דאם בב"ד פסקו שהעדות מכוונת מהני, ואין חסרון של עד מפי עד, והב"ד השני דן ע"פ מה שהב"ד הראשון פסק שהעדות מכוונת, וכמו שכתב השער המשפט לשיטתו שבארנו לעיל, שהב"ד השני דן ע"פ מה שנחקרה עדותן בב"ד הראשון, ומ"מ לא מהני לצדף ב' עדים בב' בתי דינים לחייב ממון, כיון שבב"ד הראשון נחקרה

עדותו ונפסק שעדותו מכוונת רק לגבי שבועה, ואין ב"ד השני יכולין לחייב ממון כיון שהעדים שראו המעשה לא היו לפניהם. ועפ"ז מיושב שפיר דברי הסמ"ע, דלכן כתב המרדכי ישן דוקא ב' עדים בב' בתי דינים לא מהני, רבוה לא מהני אפילו הי' פסק דין שעדותו מכוונת, מ"מ לא מהני לצרף לחייב ממון ע"פ ב' העדים בב' בתי דינים, כיון שהפסק דין שעדותו מכוונת הי' לגבי שבועה. ולכן גם הרמ"א כתב דבריו בסעיף י"א שמדבר המחבר לגבי עדות של ע"א, ולא בסעיף י"ב דמייירי המחבר לגבי עדות של ב' עדים, משום דאם הי' פסק דין שעדותו מכוונת מהני בב' עדים, אולם בע"א יועיל רק לחייב שבועה ולא יועיל לחייב ממון.

יוצא לסיכום, דלדינא יש ג' שיטות. א) שיטת הסמ"ע וכמו שמבואר בעליות דר"י בשמ"ק בב"ב קס"ה דבשני עדים שנחקרה עדותו בב"ד יש ג"כ חסרון של עד מפי עד, וכן אפילו ב' הדיינים שיעידו על כך יש חסרון של עד מפי עד, ולא כדברי הנהניכות בסימן ז' ובסימן ל', אולם אם ב"ד פסקו שעדותו מכוונת יכולים ב"ד הב' לפסוק ע"פ פסק הב"ד הראשון, וביארנו דכיון דב"ד הב' צריך לפסוק ע"פ ב"ד הראשון לכן אם קבלו ב' עדים בב' בתי דינים, כיון דהפסק של הב"ד הראשון הי' לשבועה אין יכולים ב"ד השני לצרף ולחייב ממון, וכמו שכתב השער המשפט לשיטתו, ומיושב לשון המרדכי ישן ולשון הרמ"א. ב) שיטת התומים והקצח"ה והנהניכות בסי' ל' דב' עדים שנחקרה עדותו בב"ד אין חסרון של עד מפי עד, וביארנו סברתם דכיון שראו חקירת ב' עדים הו"ל כאלו ראו המעשה, ולכן בחקירת ע"א ובשטר של ע"א לא מהני אפילו לחייב שבועה כיון שלא ראו המעשה. ג) שיטת השער המשפט, שבחקירת ב' עדים אין חסרון של עד מפי עד, וביארנו סברתו דכמו שרבינו יונה אומר שרנים ע"פ פסק דין שהעדות מכוונת של ב"ד הראשון, כן ס"ל לשער המשפט שאפשר לרונ ע"פ נחקרה של הב"ד הראשון, ולכן גם בנחקרה של ע"א יתחייב שבועה, אולם לא יעשו צירוף של ב' עדים בב' בתי דינים לחייב ממון, כיון שנחקרה לגבי חיוב שבועה, ולפני הב"ד האחרון אין העדים שמעידים על המעשה.

וכיון שלפני דברינו בהסבר התומים והקצח"ה והנהניכות ושער המשפט, הב"ד השני פוסק ע"פ העדים השניים שבאו לפניהם שהם כאלו ראו את המעשה, או כיון שראו הנחקרה והב"ד השני פוסקים על פי הנחקרה של הב"ד הראשון, לכן גם בע"א שמעיד שראה עדות שנחקרה בב"ד, מועיל לגבי שבועה, ולא כדברי השערי יושר.

בענין קנין חליפין בכליו של מקנה

אפרים בינדיגער

תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

במס' ב"מ דף מ"ז ע"א, במה קונין, פרש"י קנין חליפין רכ' בקרא שלף איש נעלו, מי שלף ונתן, רב אמר בכליו של קונה וכו', ולוי אמר בכליו של מקנה וכו', בההוא הנאה רקא מקבל מיני' גמר ואקני לי, פרש"י כאילו זה מוסר לו חפץ אחר תחת קרקע ומהו מסירתו הנאת קבלתו ממנו מתנת הכלי שחשבו לקבל ממנו מתנה נוח לו כאילו נותן לו זה הקונה מתנה רבה וגומר נותן ומקנה לו הקרקע, ע"כ. והק' הר"ן פ"ק דמס' קידושין, לרב דס"ל דלא מהני כליו של מקנה ואפילו בארס חשוב, מהא דאיתא שם דף ז' ע"א חילך מנה ואקדש אני לך מקודשת, ומסיק רבארס חשוב עסקינן רבהיהא הנאה רקא מקבל מתנה מינה גמרה ומקניא לי' נפשה, הרי דעכ"פ בארס חשוב נחשב קבלתו כאילו נתן לה שוה פרוטה, ואמאי לא מהני לרב קנין חליפין בכליו של מקנה כשהקונה הוא ארס חשוב, ותי' הר"ן וז"ל, רכי אמרינן בארס חשוב רכי מקבל מתנה מקרי הנאה הני מילי כשמקבל מתנה גמורה, אבל כשאינו מקבל אלא על מנת להחזיר אין הנותן מתחשב בשביל כך, ומשום דסתם חליפי סודר ע"מ להחזיר הוא, עכ"ל.

ובקצה"ח סי' ק"צ סק"ר מביא בשם הב"ח, דלפ"ז אפילו בקידושין אם היתה הנתנה שלה ע"מ להחזיר לא מהני אפילו בארס חשוב, דאין הנותן מתחשב בשביל כך, והקצה"ח שם חולק עליו וכ' רכונות הר"ן היא, דשאני חליפי סודר ראינו מתנה כלל ואינו אלא קנין ע"מ להקנות, עיי"ש דרייך כן מרכתב הר"ן שהוא ע"מ להחזיר והשמים ענין מתנה, ש"מ דאין כוונתו בשביל מתנה ע"מ להחזיר, רק דאין כוונתו כלל לשם מתנה, והראי' דדרך להחזירו. (ובאמת יש להעיר דהרשב"א כתב כמו הר"ן, וכתב בפירוש מתנה ע"מ להחזיר, וזה לכאורה דלא כרברי הקצה"ח, ורו"ק).

וק"ל לשיטת הב"ח מהא דאיתא בירושלמי פ' לולב וערבה ה"ב, רב מפקיד לרבית רב אחי כר תהוון יהבין מתנה. ביומא טבא לא תהוון יהבין לה אלא לרעת גמורה, ופירשו המפרשים שם, רצוה שלא להקנותו במתנה ע"מ להחזיר אלא במתנה גמורה דס"ל לרב רמעמ"ל לא קנה, וא"כ ליכא למימר כרברי הב"ח רמש"ה סובר רב דלא מהני חליפין בכליו של מקנה דלא מתחשב בכך דאינו אלא ע"מ להחזיר, דהא ס"ל לרב רמעמ"ל לא שמי' מתנה, וע"כ רבכל קנין חליפין מקנה לי' במתנה גמורה וע"כ צ"ל כפי' הקצה"ח. (וע' בנלוני הש"ס מהג' ר"י ענגיל ז"ל, וגם בס' ילקוט הגרשוני אות מעמ"ל, שפי' כוונה אחרת בר' הירושלמי הנ"ל).

וי"ל עפמ"ש במס' גיטין דף ל"ט: שקל כומתי' שרא בה, ואמרינן דלא עשה ולא כלום משום דהו"ל כליו של מקנה, והק' בס' מיב גיטין עפמ"ש הקצה"ח סי'

ר' דעבד אין לו יד לזכות מרבו לשם שחרור אלא מתורת שטר שחרור ולא הקנאת מתנה בעלמא, והכא משמע דאם דין חליפין הוא בכליו של מקנה היתה שפיר השפחה משתחררת ע"י קניית הכומתא מדין חליפין, והיאך תזכה את הכומתא, לשיטת הקצה"ח דאין לה יד לזכות לשם שחרור אלא בתורת שטר שחרור דסני נתינה בלא זכ"י. ותי' בס' טיב נישין, וכ"כ בס' קהלות יעקב סי' ח' בתוספת ביאור, דכיון דטעמא דלוי דסובר דחליפין הוי בכליו של מקנה היא משום דבהחיא הנאה רקא מקבל מיני' נמר ומקנה, א"כ י"ל דאפילו היכא שא"א לו לזכות, מ"מ כיון שהוא עכ"פ מקבל הדבר לעצמו לשם קבלת מתנה זו, כבר נהנה המקנה מקבלה זו, ושפיר נקנה העבד בחליפין.

ולפ"ז מיושב שפיר שיטת הב"ח, ראע"פ דס"ל לרב דמעמ"ל לא שמה מתנה, מ"מ י"ל דהי' קניני חליפין ע"מ להחזיר, ואע"פ דלא נקנה הכלי להקונה, מ"מ כבר נהנה המקנה בקבלתו, רק דס"ל לרב דלא מהני בכליו של מקנה דלא מתחשב הנותן כשאינו מקבל אלא ע"מ להחזיר.

אך על גוף הסברא דנתכבד כמה שאדם חשוב מקבל ממנו מתנה, תמי' לי' מהא ראיתא במס' חולין פ' אלו טרפות דף מ"ד: רבי זירא כי משרדי לי' לא שקול כי הוו מזמנין לי' אזיל אמר אתייקורי הוא דמתייקרו בי, ופרש"י והנאתם הוא ואין זה מתנה. ולפ"ז ק' טובא דגם כי משרדי לי' הו"ל לקבל, אע"פ דכ' שונא מתנות יחי', כמו ראזיל כי הוה מזמנין לי' כיון דהנאתם הוא.

שוב מצאתי שעמד בכעין זה בס' מראית העין להרחיד"א זצ"ל, דהו"ל לקבל כיון דהנותן דורן לת"ח הוא כמקריב בכורים והנאתם הוא, ותי' דאה"נ דאם הי' כוונת הנותן בשביל זה הי' שרי ליקח ואין בזה משום שונא, מתנות, אך הנותן אינו חושב בזה, רק כי מזמני לי', דהדבר פשוט דמתייקרו בי, אזיל, ע"ש באריכות. ולפ"ר אפשר דמיושב גם קו' הנ"ל, כיון דלא הי' כוונת הנותן להנאת עצמו רק למתנה, אע"פ דבאמת נתחשב בזה.

אלון בכות

בהלקח מאתנו אחד מבני חבורתנו
הרבני הנח"ח מו"ה מרדכי זילבערינג ע"ה

המקום ינחם את כל המתאבלים עליו בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, אמן.
המערכת

עולת שבת בשבתו

אמור

ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל. י"ל בזה ע"ד המוסר, דהנה יש כמה בע"ב השולחים את בניהם ללמוד בבתי ספר של הנכרים, באומרים כי לעת מצוא המה יעמדו בראש להיות מליצים טובים וישרים עבור כלל ישראל, אמנם ידוע כי בטרם יגיעו למדריגה נבונה בלימודם להיות ראוי לעמוד במקום גדולים, כבר הזניחו דרכי התורה ומצות ד', בחילול ש"ק ומאכלות אסורות וכדו'. וזש"ה, ולא תחללו את שם קדשי, על מנת ונקדשתי בתוך בני ישראל אח"כ, רק ושמרתם מצותי ועשיתם אותם אני ד'.

(הנאון מוה"ר עקיבא קארניטצער אבד"ק קראקא זצ"ל¹)

בהר

במדרש, וכי ימוך אחיך הה"ר אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטחו ד', אבא בר ירמי' בשם ר"מ אומר זה שממליך יצר טוב על יצר הרע, איסי אומר זה שנותן פרוטה לעני, עיי"ש. י"ל דדרשת תרומתו נאחזים יחד, ע"ד שאמר הכתוב (דברים ו') וצדקה תהי' לנו כי נשמור וגו' כאשר צונו, ראל"כ הוי גדר פדיון ע"ד שאמר הכתוב (דניאל ד') וחטאין בצדקה פרוק. וזהו ולא ירע בלבבך בתתך לו, בנדר חולה שנותן צדקה להמשיך לו רפואה, ראו רי ברפואה לבד להשלים החסרון, ולא ריניע לברכה על ירי כן. וזהו שמשכיל אל רל, שממליך היצר טוב מתחילה, ואח"כ נותן פרוטה לעני, ראו הוי צדקה, ראל"כ הוי פדיון נפש, כנ"ל.

(הנאון מוה"ר שמואל שמעלקא טויבש אבד"ק יאסי זצ"ל²)

בחקותי

ואכלתם לחמכם לשובע. יש לומר, כי דרך ארם לאכול לחם כשהוא רעב, אבל לא כשהוא שבע, אבל דברים טובים ומתוקים אוכל אף כשהוא שבע³. לזה אמר על דרך ברכה, כי יהי' כ"כ טעם גם בלחם, כי יהי' מוטעם לאכול גם על השובע, וק"ל.

(הנאון מוה"ר אברהם טיקטין אבד"ק ברעסלא זצ"ל⁴)

-
- (1) הובא בס' רבש וחלב עה"ת (להרה"ג מוה"ר מנחם מאנרל קרענגיל מקראקא) בפ' אמור, בשמו.
  - (2) הועתק מכת"ק המונח ברשות ירידנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר יואל אשכנזי שליט"א אבד"ק יאסי. יברכהו השי"ת בעוז ותעצומות לאוי"ש.
  - (3) ע"ר שאמרו במנילה (רף ז' ע"ב) רווחא לבסימא שכיח, עיי"ש.
  - (4) הועתק מכת"ק המונח ברשותו של ירידנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר רפאל יצחק רייכמאן שליט"א ראש ישיבת כולל מאה שערים בירושלים עיה"ק. טוב עין הוא יבורך.

מגלת רות

ותלקט בשדה עד הערב וגו' ויהי כאיפה שעורים. וצריכין להבין למה הי' שיעור הלקט דוקא איפה (עיי"ש באבן עזרא). וכדי לבוא אל החשבון, נחשוב תחילה כמה הי' נודל השרה שליקטה בה, והנה מבואר בפסוק (רות ב', ג') ויקר מקרה חלקת השרה לבועז. הרי רבועז הי' לו חלקת השרה. ועתה נבוא לחשוב שיעור של חלקת השרה. הנה מצינו אצל יעקב אבינו בפ' וישלח, ויקן את חלקת השרה וגו' במאה קשיטה, וכ' ברש"י שם שהוא מאה מעה. והנה כתיב בפ' תשא, עשרים נרה השקל, וכ' ברש"י שם דהיינו עשרים מעה, נמצא רמאה קשיטה היינו חמשה שקלים. והנה כתיב בפ' בחקותי, זרע חומד שעורים בחמשים שקל כסף, והיינו רבית כור שעורים שוה חמשים שקלים, א"כ קנה יעקב אבינו בחמשה שקלים, עשירית מבית כור, דהיינו מקום זרע שלשה סאין, שהוא עשירית בית כור (כי כור יש לו ל' סאין). הרי דשיעור חלקת השרה, הוא מקום זרע שלשה סאין. והנה מבואר במשנה במס' פאה (פ"ה מ"א) הרוח שפוזרה את העמרים נותנים לעניים בכדי נפילה, ופי' שם הרמב"ם, שיעור מה שזרע בה בשעת הזריעה. נמצא דשיעור הלקט הראוי להיות בשדה, הוא כשיעור שזורעין בהשדה. וא"כ שפיר מובן הטעם שליקטה רות איפה שעורים, כי שיעור הזריעה בחלקת השרה, הוא ג' סאין כמבואר לעיל, ושיעור הזריעה הוא כחשבון הלקט, ולכן ליקטה במכוון איפה שהוא ג' סאין.

(הנה"ק מוה"ר מאיר יחיאל הלוי מאוסטראווצא זצ"ל)

נשא

בילקוט, והקריב אותה הכהן, שאינה בא בתוך הרגל. וי"ל ע"ד ראי' בילקוט, והעמיד הכהן את האשה, שמעמידה בשער נקנור. וי"ל טעמו של דבר, ממה דאי' במשנה (רמאי פ"ב מ"ג) המקבל עליו להיות חבר, ר' יהודה אומר לא יהא פרוץ בנדרים ובשחוק, וכ' שם הרע"ב רשחוק מרגיל לערות. וא"כ כיון דהיא היתה פרוצה בשחוק, כדאי' במס' סוטה (דף ז' ע"א) דאמרינן לה הרבה שחוק עושה, א"כ לא היתה חבירה, ודינה כעם הארץ שבגדיהם מדרס לפרושים כידוע, ומהאי טעמא הי' מעמידין אותה בשער נקנור ולא הכניסוה לפנים. והנה אי' במס' חגיגה (כ"ו ע"א) דכל ישראל עשאו הכתוב כחברין ברגל, וא"כ אי הוי בא בתוך הרגל הי' צריכין להכניסה לפנים, ומאחר דאמרינן רמעידין אותה בשער נקנור, ע"כ שאינה באה בתוך הרגל.

(הגאון מוה"ר יעקב יעקל הלוי הורוויץ אבר"ק גלונא זצ"ל)

(5) הועתק מכת"י אחד מתלמידיו המונח באוצרו של ידידנו הנכבד הרבני החסיד הנגיד המפורא מו"ה שאול הוטסערער נ"י מאנטווערפן. יתברך ממעון הברכות.

(6) מכת"י בנו הגאון מוה"ר מרדכי הלוי הורוויץ אבר"ק באלחוב בשם אביו. הגיע אלינו ע"י ידידנו האברך חיקר החשוב והנעלה מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. תשח"ח לו.

בהעלותך

ותדבר מרים ואהרן במשה על אודות האשה הכושית אשר לקח ונו' והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה. וי"ל הכוונה בסמיכת הפסוקים, רהנה י"ל ב' טעמים למה בתחלת ספר ויקרא כתיב תיבת ויקרא באל"ף זעירא, או משום שמשה רבינו הי' עניו, או משום שלקח אשה כושית. והנה אהרן ומרים שדברו במשה, סברו כי מהאי טעמא נכתב באל"ף זעירא משום שלקח אשה כושית, לכן כתבה התורה, כי האמת הוא, והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה, והיינו טעמא דכתיב ויקרא באל"ף זעירא, ולא משום שלקח אשה כושית. ושפיר מובן סמיכת ב' פסוקים הללו להדרי.

(הגאון מוה"ר יעקב אבד"ק לובלין זצ"ל)

שלח

במדרש רבה בפרשתו, שלח לך אנשים זש"ה כחומץ לשינים וכעשן לעינים כן העצל לשולחיו. וי"ל כוונת המדרש עפימש"כ הגאון מוה"ר שלמה קלוגר זצ"ל בספר אמרי שפר עה"ת שהביא מה שהקשה הרב בעל עקירה דמה חטאו המרגלים במה ששהו מ' יום שיקבלו עונש ע"ז יום לשנה, בשלמא מה שדברו לה"ר על זה שפיר נענשו, אבל מה ששהו מ' יום אין אשמה תלוי בהם דהליכה בא"י הי' צריך זמן ארבעים יום, ותירץ רהנה מצינו במדע"ה בשעה שהניע זמנו למות א"ל הקב"ה עלה ראש הפסנה ושא עיניו ונו', וכתבו הקרמונים דהקב"ה נתן לו אז חוזה הרא"י שיהי' יכול לראות בפעם אחת כל אורך ורוחב של א"י, דבעיני בשר א"א כלל אבל אם הקב"ה פוקח עיניו שלא ע"פ הטבע ויכול לראות גם מסוף העולם עד סופו, ואעפ"כ צוה לו לעלות להר רוקא, כי למעט בניסא ספי עריף, וה"נ במרגלים אם היו המרגלים הולכים בצרקתם ובמחשבה טובה להניד שבחא של א"י לא היו צריכין לילך בכל השטח של א"י, רק היו הולכין להר ומשם היו צופין ורואין את כל הארץ ואת הערים ואת האנשים אשר בה והיו יכולין לעשות שליחותן ברנע ושעה חרא. וזש"ה כ עלו זה בנגב ועליתם את ההר וראיתם את הארץ מה הוא, כלומר תיכף כשתעלו להר תראו כל הארץ לפניכם ואת העם היושב בה מה הוא, ולא צריכים לילך כלל לארכה ולרחבה של א"י. אך כ"ז הי' אם היו צדיקים והלכו במחשבה טובה אז היה הקב"ה עושה להם גם כזה שיפקח עיניהם ולא יצטרכו להלוך, אבל כיון שאחז"ל מקיש הליכתן לביאתן מה ביאתן בעצה רעה אף הליכתן הי' בעצה רעה, א"כ היו רשעים, תו לא חזו שיעשה להם הקב"ה גם גדול כזה והיו צריכים לילך בכל שטח א"י לאורך ולרוחב, ע"כ היו צריכין לשחות מ' יום, נמצא דמה ששהו מ' יום הי' נ"כ מחמת שחטאו ולכך נענשו גם ע"ז יום לשנה יום לשנה, עכרפח"ה. נמצא דמה שנסתמו עיניהם של המרגלים ולא יכלו לראות את הארץ מרחוק הוא מחמת שאף הליכתן חיתה בעצה רעה להוציא דבה על הארץ. והנה ידוע שהקב"ה ברא שינים בארם כרי שיהא

שפה לפיו סביב לשומרו מלדבר לשון הרע, וכמבואר במס' ערכין ט"ו ע"ב עיי"ש.

וזהו הרמז בקרא, כחומץ לשינים, כלו', מחמת שהמרגלים החמיצו וקלקלו את השינים ולא שמו מחסום לפיהם, לכן נתקיים בהם כעשן לעינים, ותכהין עיניהם מראות את הארץ מעל ההר בסקירה אחת. וזה נוכל להעמיס גם בכוונת דברי המדרש שם לחלן, שלח לך אנשים זש"ה לא ידעו ולא יבינו כי טח מראות עיניהם. כלו', מחמת שלא ידעו ולא הבינו לזוהר שלא להוציא עתק מפיהם, עיי"ז טח עיניהם מראות הארץ מעל ההר. (כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

קרח

במדרש הובא במעין גנים, מה ראה קרח לחלוק עם משה פרשת פרה ארומה ראה, והוא תמות. ועיי"ש שפירש, רהנה פרה ארומה מכפר על מעשה העגל, והנה במעשה העגל טען משה הלא אתה אמדת לי אנכי כו' ולא לישראל. והנה כל טענת קרח הוא כי כל הערה כלם קדושים ולא אתם לבדכם שמעתם אנכי כו', כמו שפירש"י, והנה מחמת זה יתחייבו ישראל על חטא העגל, ע"כ כיון דראה פרה ארומה דנתכפר על חטא העגל לכן נכנס לתגר בזה. ובוה יש לפרש מ"ש רש"י וישמע משה ויפול על פניו, דזה הוא סרחון רביעי, דכלא"ה י"ל דבמעשה העגל לא חטא דלמשה אמר אנכי כו'.

ולו נראה באופן אחר, רהנה רש"י פירש בפ' חקת בשם ר"מ הדרשן (בפסוק ג') אל אלעזר כו' ולפי שאהרן עשה העגל לא ניתנה לו עבודה זו שאין קטיגור נעשה סניגור ע"ש. ולפי הנ"ל אתי שפיר המדרש הנ"ל, מה ראה קרח לחלוק על משה, דהיינו על מעשה שעשה משה ליתן לאהרן כהונה גדולה, דזה הי' עיקר המחלוקת, לזה אמר, פרשת פרה ארומה ראה, והנה ראה שהמעשה נעשה ע"י אלעזר, וצ"ל שעריין לא תיקן אהרן חטא העגל, לפיכך חילק עליו על מה שעשה אהרן לכה"ג.

(הגאון מוה"ר שמואל מרגליות אבד"ק סטריא זצ"ל⁸)

ויאברו מתוך הקהל, וכ' בבעה"ט, ויאברו ב' במסורה, חכא, ואירך, ויאברו כלי מלחמה (שמואל-ב', א'). וי"ל הכוונה, רנדע מש"כ בספח"ק כי ההתחברות עם אנשים יראים ושלמים חסירים ואנשי מעשה יש בה תועלת דבה לעבודת ד' ובהתגברות על היצה"ר, וכלשון הרמב"ם בהל' דעות פ"ו הלכה א', דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחד ריעיו וחבריו וכו', לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים וליושב אצל החכמים תמיד כדי שילמוד ממעשיהם, עכ"ל. וזאת תורת המסורה, ויאברו מתוך הקהל, אם פורשים ח"ו מתוך הקהל הקודש, אז ויאברו כלי מלחמה, שאין להם עוד הכלי מלחמה להגן בעדם נגד היצה"ר. (כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

תמיהות וישובים

תמי' בדברי התוס', ובס' דברי דוד, וגירסא נכונה בתרגום יב"ע
 בפ' אמור, והקרבתם אשה לה', פרש"י לומר לך שאין המוספין מעכבין זה
 את זה, והוא מתו"כ. וע' תוס' מנחות מ"ד: ד"ה אלא רר"ח, שהביאו מספרי פ'
 פנחס מקרא דשבעת ימים לחם אשה ריח ניחוח לה' ללמוד שאין מעכבין זה את
 זה. וצ"ע שהניחו המוקדם שבתו"כ ותפסו המאמר שבפ' פנחס. — וראיתי
 בהגהות הגר"א שם על הספרי שהגיה גם בספרי והקרבתם אשה לה' שבעת ימים,
 והיינו קרא שלפנינו בתו"כ, אבל התוס' הרי לא כתבו כן, וצ"ע למה הניחו פסוק
 שלפנינו. וצ"ע.

בפ' אמור (כ"ג, ל"ו) שבעת ימים תקריבו אשה לה', כיום השמיני מקרא
 קודש יהי לכם והקרבתם אשה לה' עצרת היא כל מלאכת עבודה לא תעשו.
 ובתרגום יונתן ב"ע כתב וז"ל, ז' יומין תקרבון קורבנא לשמא דה' בנישין תהוון
 לצלאה קדם ה' על משרא, כל עיבירת פולחנא לא תעברון, ביומא תמינאה מארעי
 קדיש יהי לכון ותקרבון קורבנא קדם ה'. והוא פלא גדול ונגד הסכמת חז"ל, שרק
 בשמ"ע מתפללין על הגשם ולא בחג עצמו. וראיתי בפ' יונתן שכנראה הרגיש
 בזה והשיא את כוונת התרגום לדרך אחר, וכנישין, הכוונה עצרו עצמיכם
 מלהתפלל, עיי"ש. (וגוף דבריו שם מוקשים, עיי"ש). והוא דוחק גדול, דא"כ
 הול"ל מלצלאה (במ"ס), כמובן.

ולכאורה ה' נראה שהיפוך שורות יש כאן, ומשפט זה, כנישין תהוון
 לצלאה קדם ה' על משרא ותקרבון קורבנא קדם ה', מקומו בסוף אחרי תיבות
 ביומא תמינאה מארעי קדיש יהי לכון ותקרבון קורבנא קדם ה', ושם צריך
 להמשיך, כנישין תהוון וכו' כל עיבירת פולחנא לא תעברון. — ותיקון זה מוכח
 מתוכו, שהרי כנישין הוא תרגום מלת עצרת, ובתחלת הקרא לא נאמר כלל עצרת
 היא, רק בסופו בשמיני עצרת, וכן כל מלאכת עבודה, לא נאמר דק בשמ"ע,
 ותרגומו, כל עיבירת פולחנא לא תעברון. והענין כ"כ פשוט ומוכח, עד שיש
 לתמוה על הפ' יונתן שלא הרגיש בטעות זה, וגרחק להוציא דברי התרגום
 מפשוטו.

בפ' בהר, ואיש כי לא יהי' לו גואל, פירש"י מש"ס קירושין דף כ"א ע"א,
 וכי יש לך ארם בישראל שאין לו גואל אלא גואל שיוכל לגאול ממכרו. וכ' הגו"א
 שאין לפרש כאן כמו לקמן בפ' נשא (ה', ח') שהכוונה לגר שאין לו קרובים,
 שכאן המדובר בשכר אחוזה ולא שייך בגר. וע"ז הקשה בספר דברי דוד להטו"ו,
 דעריין משכחת לה בקנה הגר בתי ערי חומה ולא גאלוהו תוך שנתו שנחלט אצלו
 לצמיתות והורישו לבנו, ועליו שפיר שייך לכתוב ומכר מאחוזותיו, עיי"ש שנשאר

בקושיא. — ודברי אדוננו הטורי זהב נפלאים ממש ולכאור' צע"ג להבינם, דאיך אפשר להעמיד פרשתן בבתי ערי חומה, הרי בסוף הפרשה נאמר, ואם לא מצאה ידו רי השיב לו וגו' ויצא ביוכל ושב לאחוזתו, ואי בבתי ערי חומה הרי נחלט לצמיתות אחרי שנה, ודין זה אינו רק אצל הראשון כי אם גם אצל הקונה שמוכרו לשלישי דג"כ נחלט אחרי שנה, וכמפורש ברש"י בערכין ל"א : ר"ה לראשון חלוט. וראיתי בפ"י הר"ש משאנץ על התו"כ פרשה זו שהביא ג"כ דרשה זו, וכ' הר"ש, ובערכין קאמר ר"א הבית חלוט ללוקח ראשון ופורה מלוקח שני תוך שנת ממכרו שלו, א"נ לאחר שנת ממכרו תחזור לראשון, עכ"ל. הרי רמה שפשוט לי' לרש"י נסתפק בו הר"ש משאנץ, אי בתי ערי חומה שביד השני דינו כמו ביד הראשון שנחלט לשלישי אחרי שנה, או שדינו שונה וחזור מעצמו אחרי שנה, אבל לכל הרעות אין לו קשר עם היוכל, וא"כ איך נפרש פרשתן בבתי ערי חומה, הרי כתיב ויצא ביוכל ושב לאחוזתו, וצע"ג. — ולחומר הנושא אולי י"ל שמשכחת לה בבתי ערי חומה שאחרי שקנאו הנר ונחלט בידו עשהו שדה, ועי"ז נתבטל ממנו שם בתי ערי חומה, ומעכשיו חוזר לו ביוכל, אבל זהו רוחק גרול, וגם עצם הדין אינו מפורש כ"כ בפוסקים, וצ"ע.

(אחרי כתיב כל זאת ראיתי בס' שפת אמת שכתב לחדש דדין בתי ערי חומה נאמר רק בראשון שמכר מאחוזתו משא"כ הקונה שהוחלט אצלו ומכרו, לא נאמר בו דין בתי ערי חומה עי"ש אריכות. גמצא דקונה בתי ערי חומה ונחלט אצלו לצמיתות לא חל בו דיני שדה אחוזה, וכשחזר ומכרו א"א לו לנאול כלל ונחלט מיד לשלישי, ומוכרח שם מתוך דבריו שגם ביוכל אינו יוצא, שגם דיני יובל נאמרו רק בשדה אחוזה, וא"כ גם לדבריו דברי המו"ז אינם עולים יפה, וצ"ע. — ובעיקר דברי השפ"א, זהו חידוש גרול שיהא הקרקע עובר מיד ליד לצמיתות בלי שום אופן של פדיון, ואין לנו עוד דוגמא לזה. ובאמת כל ראיותיו אפשר לדחותם, ואכמ"ל).

ברוך חנה גרינפעלד

מגיד שיעור בישיבת קדושת ציון

קרית באבוב, בת"ס

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

הנאהבים והנעימים

(מדור זה מוקדש להדפסת חידו"ת בפלפול ואגדה שירידי אש שנשארו לפליטה מחידושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" דבאכוב בנאליציע, שנהרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

מכתבי תורה

מהאברך החו"ב מו"ה מנחם סג"ל מאנדל הי"ד מבאכניא⁽¹⁾

כ"ה. עש"ק פרשת בראשית תרצ"ג באכניא.

לכבוד הרב הגאון האדיר המפורסם שר התורה יחיד בדורו מוהר"ר יוסף ראזין שליט"א בעהמ"ח ספר צפנת פענח.

קבלתי מכתבו זה כמה שבועות ולא הייתי בביתי ועכשיו הנני בזה בע"ה. (א) מ"ש בהך דתמיד [כ"ט ע"ב] מוקי רק בהנך דלא עבדי פירי, צע"ג דבריו, דהרי עכ"פ למ"ד שם משום דקישרי ס"ל דהיו מביאין אף מהנך דעבדי פירי, עיי"ש במפרש.

(ב) מ"ש ליישב קושייתי בירושלמי ע"ז פ"ה דילף דעגלה עדופה אסורה בהנאה ממת, והקשיתי איזה ראי' היא ממת דמת דאסור בהנאה משום דצריך קבורה, לאו ראי' היא, דדילמא משום בזיונא או כפרה, וע"ז כתב כ"ג ליישב, ולא ירעתי האיך מיושב, ונא לפרש דבריו. ולענ"ד נראה פשוט, דהפידוש בירושלמי הוא דלא כמו שפי' המפרש שם, דק דר"ל דילף שם שם מע"ז דכתיב אכר תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים, ודו"ק כנ"ל.

(ג) נא אבקש ליישב לי דברי התוס' בתמורה י"ז ע"ב, דר"ל אף בתר מתכפר, וא"כ הדרא לרוכתא קושית הש"ס שם דף י' ע"א, א"כ מצינו ציבור ושותפין עושין תמורה. ולענ"ד אפשר יש לומר דכיון דבתר הכי קאמר מה הוה עלה, וצ"ע דהא מוכח כן, דאל"כ מצינו ציבור ושותפין עושין תמורה ואמאי תנן אין הציבור והשותפין עושין תמורה, אך י"ל דלכתר דקאמר מאי הוה עלה ס"ל דלאו ראי' היא מציבור ושותפין, רי"ל דהא דקתני אין הציבור והשותפין עושין תמורה לא מיירי דעבדי שליח, ודו"ק. — ועוד י"ל על פי מה דראיתי בספרו צפנת פענח בהל' נדרים שכ' דהטעם דהמקריש אין עושה תמורה משום דלא הוי שלו, והתוס' י"ל דאולי לשיטתם דס"ל דהוי שלו, ושיטת הרמב"ם הוא דלא כתוס' חנ"ל.

(ד) הגה כ"ג בציבורו כתב דשער ל"ה אפר כיון דאיחרק, שבת דף כ' ע"ב. — ורבים הועירני דמהא דאיחרון לאו ראי', אמנם אני מצאתי בפ' הראב"ד על התו"כ פרשת שמיני גבי נרב ואכיהו דאיתא שם דנשרפו גופם ובגדיהם קיימים דאלו נשרפו גופם ובגדיהם, היו מבוזין, וכ' הראב"ד וז"ל, פי' דהיו נשרפין ולא הי' אפר אלא איחרון, יעיי"ש. וזה נלענ"ד כוונת התוס' נזיר מ"ה ע"ב ר"ה ד"מ, שהקשו למה שער נזיר טמא יקבר, וכוונתם דיהי' נשרף דהא לא הוי אפר ואין חשש תקלה. ומ"ש כ"ג בכוונתם במכתבו אלי, דפח"ח.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונס' מ' עמוד נ"א.

ה) בתוספ' הרא"ש למס' קינים סוף פרק שני, האשה שהביאה חטאתה ומתה יביאו יורשין עולתה, עולתה ומתה לא יביאו יורשין חטאתה, וכתב בפ' הרא"ש וז"ל, דאין כפרה למתים חלכתא גמור לה דחטאת שמתו בעלי' למיתה, ובת"כ [פ' תזריע ספ"ד] תני מנין שאם הביאה עולתה ומתה שיביאו היורשים חטאתה ת"ל אחד לחטאת ואחד לעולה, והר"י מאורלני"ש הי' רוצה לתרץ דהתם איירי בעוף וגמירי דאין חטאת העוף מתה כמו שאין חטאת ציבור מתה, ופירש"י משום דחמשה חטאות המתות ליתא כולהו בציבור דאין הציבור מתה והכי גמירי לה רלא נהני אלא במקום דשייך כולהו ובעוף נמי לא שייך תמורה, וקשה לי הא סתם ספרא ר"י ואיהו סבר דיש תמורה בעוף עיי"ש. ותמה השער המלך בספרו דאינו יודע אי' סובר ר"י ריש תמורה בעוף, והוא ז"ל הביא רא"י להפוך מש"ס תמורה י"ד ע"א יעו"ש. ולענ"ר אפשר לומר כך, דהנה בת"כ איתא אין ממירין בבהמה בעוף ולא עוף בבהמה, ומשמע דדוקא עוף בבהמה ובהמה בעוף, אבל עוף בעוף ממירין, וסתם ספרא ר"י, ודו"ק. ואחכה לתשובה,

מנחם סג"ל מאנדל בעיר באכניא

ב"ה. עש"ק פרשת חיי תרצ"ג באכניא יע"א.

לכבוד הרב הגאון האדיר שר התורה חד בררא
מוה"ר יוסף ראזין שליט"א.

קבלתי מכתבו, ומ"ש רמה יכול לתקן בפריעה מה שייך כזה הטפה. תמה אני הרי כיון דפרע נכרי לא הוי פריעה כלל, ומל ולא פרע כאילו לא מל לפיכך צריך להטפת רם ברית כמו במל נכרי או במל תוך זמנו, ועור רא"י נראה לי דנכרי פסול בפריעה מיבמות דף ע"ב ע"כ לא ניתנה פריעה לאאע"ה וכו' לאקושי סוף מילה לתחילת מילה יעיי"ש, וא"כ הרי קיימ"ל דאין היקש למחצה, ושוב דלפינן לכל מילי פריעה ממילה. ועיין בשאלתות פ' אחרי ובהלכות גדולות פרק ראד"מ דהא דפריעה דוחה שבת משום דלפינן פריעה ממילה יעו"ש, ובירושלמי פרק ראד"מ, המול ימול מילה ופריעה.

ב"ה. יום ב' פרשת משפטים תרצ"ג באכניא יע"א.

לכבוד הגאון האדיר מופ"ה יחיד בדורו שר התורה
מוה"ר יוסף ראזין שליט"א רב דק"ק רווינסק יצ"ו.

הגיעני מכתבו בשבוע העברה, ועתה באתי באיזה הערות קצרות. — אודות להושיב בבית האסורים בשבת, אשר האריך כ"ג, ואני במכתבי העבר הכאתי בשם הגאון בעל שבות יעקב להעיר ממקושו דהושיביו בבית האסורים בשבת

קודש, וכתבתי במכתבי העבר ליישב כיון דעבר עבירה של שבת גופא, וכפי מ"ש כ"ג במכתבו העבר מעירובין ס"ג ע"א. וכעת נזכרתי דעדיין קשה ממגרף סוף פרשת אמור דהושיבו בכית האסורים בשב"ק כמו שמוכח בתו"כ פרשת אמור (פרשה מ"ד) דמעשה דמקושש ומגרף היו בשבת אחר, ועי' ג"כ ברש"י עה"ת פרשת אמור, ואכמ"ל.

ואנב אציין להעיד בפסקי תוס' מו"ק פ"ג, שכ' זו"ל, הקורא לחבירו עבר או ממזר נפסק בש"ס לנדותו עיי"ש, וצ"ע מקדושין כ"ח ע"א ועיי"ש בפירש"י זו"ל. יבאר לי רבינו שבגולה הך דקידושין דף ע' ע"א וע"ב בעוברא דשמעי' דר"י בר יחזקאל, וברש"י שם בע"א ד"ה שמתא, כ' דשמת' ר"י משום דמנדין על כבוד הרב, ומנ"ל לרש"י הא, הרי בע"ב שם משמע מכך דציער לשלוחא דרחמנא, ועיי' בתוס' יבמות פרק רבן גמליאל, שמוכח ג"כ דלפיכך נידוחו משום רביזה לר"י ומנדין על כבוד הרב, וצע"ג. ודעת הרמב"ם בהל' ת"ת פ"ו ובטור יו"ד סי' של"ד מוכח דלא כרש"י ותוס' הנ"ל דציער שלוחא דרחמנא מחויב נידוי אף בלא ביזה את החכם, דאל"כ הרי נכלל בהמבזה את החכם, ודו"ק, וגם תמוה דברי רש"י שם בע"ב שכ' רביזה שלוחו לפניו עיי"ש, וזה תמוה דהרי ר"י לא הי' שם, וגם קשה דהרי באמת לא הי' מצער לשלוחו כלום, ואפשר דט"ס וצ"ל וביזה שולחו בפניו, ודו"ק והוי א"ש.

ומה דתמה גבי ר"א דהתירו לאחר מיתה, הרי אין כפרה למתים, יעיין בספרי פ' שופטים, ודו"ק. — ומה דתמה עלי שאני מלקט מדברי מחכרים, יעיין להרמב"ן במלחמות ד' בסוגיא דשיקול הדעת*).

הק' מנחם סג"ל

ב"ה. א' תצא תרצ"ג באכניא.

לכבוד הרב האי גאון הגאונים שר התורה מופ"ה פה"ח כקש"ת מוהר"י ראזין שליט"א רב דק' דווינסק בעהמח"ס צפנת פענח.

הנה בשבוע העברה הניעני תשובתו הרמה בענין פריון גבי פרה, ותשואת חן חן לו על זה. וכעת נפל בדעיוני במה שנסתפקו אם מותר לחלל שבת עבוד חולה ברפואה ע"י סגולה לבר, לא על פי דרך הטבע. והנה במוש"ק ט"ז שבת תרצ"ג בתשובה שהשיב לי כבוד גאונו בנדר מחיקת השם, ראיתי דהעיר כבוד גאונו ביומא פ"ד ע"א גבי משכא דאפא דכותבין שמות קדושים על עור בהמה טמאה, וכתב כ"ג זו"ל, אך שם הוה סכנה וזה הוה הסגולה כך, עכ"ר. והנה שם במשנה דף פ"ג מי שנשכו כלב שוטה אין מאכילין אותו מחצר כבר שלו, וכתב הרמב"ם בפה"מ הטעם משום דאינו דרך הטבע רק דרך סגולה עיי"ש, ועיי' *

(*) זה לשונו שם בתוך הדברים: אטו כ"ע ידעי ספרא וספרי ותוספתא וכולי תלמודא.

בתשובת הרשב"א סי' תרי"ג מה שמקשה בסתירת הרמב"ם לספרו מורה נבוכים ח"ו פרק ל"ז.

וראיתי בספר טוב טעם ודעת להגאון רש"ק ז"ל רתביא ראי' מגמרא רסוכה פרק ה' (דף נ"ג ע"א) גבי דוד המלך ע"ה דאמר מי איכא דידע אי שרי לכתוב שם אחספא ולישרי למיא וכו', והנה עיקר החשש הוא משום מוחק את השם מלאו דלא תעשון וגו', ואם לא ידע דוד המע"ה דאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש, ואפי' שבת החמורה נדחה מפני פק"נ מכש"כ מחיקת השם דהוה רק לאו וכאן הוה חשש סכנה, ואיבוד כל העולם, ובע"כ מוכח דלא הותר משום איסור רק מה דהוה רפואה בדרך הטבע, אבל זה שע"י החספא ישוב התהום לאחוריו, זה לא הוה בדרך הטבע רק דרך גס, לכן לא הותר, עכ"ד הגאון רש"ק.

ובאמת קשה על פי' הרמב"ם דכתב דהוה רק סנילה, ממשנה דשבת דף ס"ז ע"א, ונלענ"ד דמירושלמי יומא גבי עבדא דר"י דנשכו כלב שוטא, משמע דהך דאין מאכילין אותו מחצר כבד שלו, הוא מטעם דלא הוה רפואה, עיי"ש. — ודברי פירש"י צע"ג, במה שכ' בזה"ל, ואע"פ שנוהגין הרופאים ברפואה זו אינה רפואה גמורה להתיר לו איסור על זה, ע"כ. ומשמעות דברים הללו משמע דלפעמים מעלה ארוכה ולפעמים אינה מעלה ארוכה נמצא ראינה רפואה גמורה ולפיכך אסרוה חכמים, וקשה דכיון דלפעמים מעלה ארוכה למה לא נאכיל אותו משום ספק, והלא קיימ"ל ספק נפשות דוחה שבת החמורה, כ"ש בשאר איסורין, ובאמת הר"ן שם השמיט תיבת גמורה, ור"ל דלחכמים אינה רפואה כלל. ואחכה לתשובה,

הצעיר מנחם סג"ל מאנרל

ב"ה. יום ד' תבא תרצ"ג באכניא.

כוח"ט לכבוד הרב האי גאון שר התורה רשכבה"ג מוהר"י ראזין שליט"א רב דק"ק דווינסק בעהמח"ס צפנת פענח.

אבקש מכבוד הדרת גאונו לתרץ לי בש"ס דמנחות דף כ"ה ע"א דפריך ואימא עון שמאל שהותרה מכללה אצל יוה"כ, ועיי"ש בתוס'. ולפענ"ד צע"ג דלפי מ"ש התוס' במנחות כ' ע"א דאשם מותר בשמאל, אמאי לא קאמר דהותרה מכללה אצל אשם, וגם אצל פרה ארומה כדפסק הרמב"ם בהל' פרה פ"ג ה"ב דמקבל בשמאל, ומקורו מרבני התוספתא פ"ק דזבחים, וכן גבי אשם מצורע פסק הרמב"ם בפ"ד מהל' מחוסרי כפרה ה"ב דמקבל בשמאל, ומקורו מתוספתא פ"ט דפרה ופ"ק דזבחים הנ"ל, וצע"ג לפענ"ד.

עוד אבקש להשיב לי, איפה נמצא הדרש שהביא רש"י ז"ל (במלכים ב', ג') בהא דכל עץ טוב תפילו, כתב רש"י דכאן הותר דלא תדרוש שלומם וטובתם אפילו מן הפירות עכ"ל, וכן הביא הדר"ק. ואבקש מכבוד הדר"ג לתודיע לי מקומו. והדר"ק תירץ עוד דהיתה הוראת שעה, וכבר תירץ כן הרמב"ם בהקדמה לפה"מ.

ובתשובה אלי כתב כ"ג ליישב, רבספרי מדויק כי תצור אל עיר, ולא כפר ולא כרך. ולפענ"ד הרי גבי אלישע נמי כתיב עיר, והכיתם כל עיר וגו', ואולי זה קאי על כרך או כפרים. ועוד י"ל על פי רברי הרמב"ן ראהר המצור מותר. מנחם פנ"ל מאנדל

ב"ה. א' פרשת נח תרצ"ד באכניא.

כבוד הרב הנאון האריר המפורסים רשכב"ה שר התורה מרן מהר"י ראזין שליט"א בעהמ"ח ספר צפנת פענח.

תשובתו הרמה הניעני עוד מלפני החג. — בדבר מה שכתב כ"ג דהתוס' במנחות וזבחים וניטין כ"ח ובכורות ס"א לא ס"ל כהרמב"ם גבי מתו אחיו מחמת מילה רימתין ער שיגדל ויחזק כחו. הנה כפי הנראה מדברי רש"י ביבמות דף ס"ו ע"א גבי פומייתו כאיב להו, שכ' אבל עומרים ליתקן ולאכול, וע"כ צ"ל דר"ל כשיגדל ויחזק כחו. אבל שוב נ"ל ראפשר דרש"י ר"ל דאלמנה כיון דנעשית חללה בכיאתו אינה אוכלת בשום ענין, משא"כ עהל חשוב שפיר אוכל, כיון דאם יבוא אליהו ויאמר שהוא לא כאחיו שפיר הוה בר מימהל, וחשבינן לי אוכל. וילמדינו רבינו דעתו הקדושה בזה.

כבר כתבתי לכ"ג דיכתוב לי המקור לדברי רש"י במלכים גבי אלישע בצותו לקצץ אילנות. כעת ראיתי דהמקור הוא במדרש תנחומא פ' פנחס יע"ש, ועיי' רמב"ם בהקדמה לפה"מ.

עוד ילמדנו, בהך דתמורה ל"ד, אוכלים בקבורה משקין בשריפה כמו ערלה וכלאי הכרם, כמו שכ' רש"י, אם אפרן אסור כדון הנקברים. ואם נימא דאסור אפרן, יש ליישב קו' הראשונים בקידושין נ"ז ע"ב, דמתני' ר"ל במשקין, ודו"ק. מחכה לתשובה,

מנחם פנ"ל מאנדל

ב"ה. ב' כסלו תרצ"ד באכניא.

לכבוד הנאון האריר מהר"י שליט"א.

אבקשהו להאיר לי בדברי תוס' זבחים דף צ"ה שכתבו דגבי בנר לא שייך לומר ביאה במקצת שמה ביאה כיון דיכול לחתוך עיי"ש. וקשה רחא אסור לחתוך, דכתיב לא יקרע, וא"כ תיקשי קו' התוס' דנימא ביאה במקצת שמה ביאה ואמאי מותר להכניסו פחות מג' על ג', וכמו"ש התוס' לענין דיחוי, וצע"ג. ואפשר לומר דכוונת התוס', כיון דמשכחת דמותר, לפי מה רכבר כתב אלי הר"ג להסתפק בכ"ג הדואה ס"ת שרוף במו"ק דף כ"ו, ודו"ק.

עוד קשה לי, לפי מה דפסק הרמב"ם בפ"ט מהל' שבת אין סחיטה בשער, ושיטת הרמב"ם דסחיטה אסורה משום כיבוס, צע"ג דהרי בשק ודאי חייב משום כיבוס, ומשנה מפורשת בזבחים וכ"ע סברי דבגד והשק מכבסו, ופירש"י דשק היינו נוצה של עזים, וזה הוי שער, וצ"ע. ואולי יש לחלק בין שער אדם לבהמה, וזה דרייק רש"י בע"ז דף ע"ה ע"א שיער אדם ולא בלעי טובא. והנה נראה לי דתיבת טובא שם ברש"י, ט"ס, דבאמת לא בלעו כלל, וכן הוא בתה"א להרשב"א. ויודיעני רבינו חו"ד בכ"ז.

מנחם סג"ל מאנדל

ב"ה. ב' לחודש שבט תרצ"ד באכניא.

לכבוד הרב הגאון האדיר שר התורה מהר"י ראזין שליט"א.

זה זמן אשר השגתי תשובתו הרמה בגדר אם גרול אשר לא הי' נימול אם משקין אותו שלא ידגיש, וכתב כ"ג דבעינן מילה מדעת ורק אמרינן כופין ומכין עד שתצא נפשו, אבל אין כופין ומלין אותו בע"כ, עכת"ד. ולענ"ד דאף אין כופין ומכין עד שתצא נפשו, כיון דעונשו מפורש בכרת, וכל היכא דמפורש בקרא העונש אין כופין ומכין כמו"ש רש"י בחולין קל"ב ע"ב ד"ה והתניא, ע"ש. ודוקא על האב שייד לומר דכופין כמו"ש התשב"ץ משום דעל חיוב האב ליכא כרת, אבל לגרול דאיכא כרת אין כופין, כנלע"ר.

מנחם סג"ל

ב"ה. ב' לחודש אלול תרצ"ד באכניא.

לכבוד הרב הגאון האדיר שר התורה מהר"י שליט"א.

מאוד אבקשהו להשיב לי חו"ד ברברי רש"י עירובין דף ק"ב ע"ב ד"ה קושרין, דכתב דנימא כינור שנפסקה בשבת הוי הקשירה מכשירין שאי אפשר מערב שבת דהא היום נפסקה עיי"ש. וזה צע"ג דהא מ"מ מין מכשירין אפשר, ועיי' בירושלמי פרק ראד"מ הלכה א' ובירושלמי פסחים, ועיי' בשבת דף ק"ל ע"א במתניתין דיש גורסין מילה עצמה, ועיי' בה"ג פרק ראד"מ לאפוקי אם נשבר הסכין וכרומה, ראינו רוחה רק מילה עצמה. וכן צע"ג ברברי התוס' יבמות דף ו' ע"ב ד"ה טעמא, שכתבו בסוף הריבז, דמכשירין שא"א מע"ש דוחין את השבת דהוין כמו המצוה עצמה.

ולפי"ז אפשר ליישב קושית מהר"י מברונא ז"ל בס' מ"ג בהך דשבת דף קל"ו ע"א בהא דאמר שם ערלים ולא ספק לא נצרכה אלא לר"א וכו' יעיי"ש, ולא קאמר אפילו לדירן וכגון מכשירי מילה שאי אפשר מע"ש, עכת"ק. ולפי"ז לק"מ,

דאפילו אם אירע אונס מ"מ זה לא מקרי אי אפשר מע"ש ואינו דוחה, כנ"ל.
המברכו בכוח"ט בתוכ"י,
הצעיר מנחם סג"ל מאנדל

ב"ה.

לכבוד הגאון המפורסם האדיר והנורא דשכב"ה מהר"י ראזין
שליט"א רב דק"ק דווינסק בעהמח"ס צפנת פענח.

הגיעני מכתבו דכבוד הדרת גאונו ונהניתי מאוד. ומ"ש כ"נ מדברי התוס'
דזכחים דף מ"ה דמכשף אין בה כרת מדלא תני בין ל"ו כריתות, דברי התוס'
תמוהים, דמהיכי תיתי לחדש כרת שלא נזכר בתורה, ובספר המצות להרמב"ם
(מצוה ל"ד) כתב דיש חיוב חטאת במכשף בשגגה, ומוכח שיש כרת, דכל שאין
זדונה כרת ליכא חטאת בשגגתה, ודברי רש"י בסנהדרין מ"ה ע"א צ"ע, ועיין
בירושלמי שבת פכ"ג וסנהדרין פ"ז גבי מכשף, ועיין בספר פני יהושע מכות סוף
פרק אלו הן הגולין, דכתב דגבי רוצח איכא כרת, וזה פלא מאוד.

ואנב אציג בקושית התוס' יבמות דף ט' ע"א דהקשו דנימא מה עכו"ם
בסקילה, ותמיה דהלא זה הוא קושית התו"כ בפ' ויקרא דיבורא דחובה, ומתדן
דכיון דכתיב ד' פעמים מכל מצות ילפינן אף דלא הוי דומיא דע"ז בכל הפרטים
יעוי"ש, וגם קושית התוס' ותירוצם מבואר בהדיא בירושלמי דיבמות סוף פרק
החולין, ובירושלמי דהוריות, וזה צע"ג.

עוד אציג פלא, דבתוס' הרא"ש יבמות ל"ג כ' דבארוסה ליכא כרת וחטאת,
מדלא נשנה בין ל"ו כריתות, וכתב כן בשם מהר"ם בר"ב, וזה פלא מת"כ, מכל
מצות ד' לדבות נערה מאורסה והמחלל שבת דיש בכלל חטאת, ועוי"ש ובספרי
תצא רמ"ג, ולנערה לא תעשה, מלמד שפטרה הכתוב מן המיתה, יכול אף מן
הקרבו, ת"ל חטא.
ואחכה לחוו"ד,

מנחם סג"ל מאנדל

ב"ה.

כבוד הגאון האדיר הנורא מוה"ר יוסף ראזין שליט"א.

אבקש את כבוד הדרת גאונו להשיב לי על מכתבי הזה בהלכות נדוי וחרם,
וזה החלי. הנה כבר תמחו כל האחרונים בעובדא דעקביא בן מהללאל בעדיות
פ"ה מ"ו, דלמה לא ביקש מחילה על לשון דוגמא, דהרי כאשר שאל לו בנו למה
לא רצה לחזור, השיב אני שמעתי מפי המרוכים, מ"מ עדיין לא מספיק, מלשון
דוגמא, הרי לא צריך לחזור מגוף הדין. וראיתי להגאון רי"ש ז"ל אבר"ק לבוב

ביאת מלך צרפת לבית הכנסת דק"ק מיץ

בשנת ת"ח לפ"ק⁽¹⁾

למען ספר נפלאות תמים דעים אשר עשה ה' ליראי ה' ולחושבי שמו אכתוב
הרשום בכתב אמת מה שקרה לפני בהיותי ר"מ ואב"ד בק"ק מיץ איעא"ס⁽²⁾.
למחרת יום כפורים ת"ח לפ"ק שנת נגד כל עמך אעשה נפלאות אשר לא נבראו
בכל הארץ ובכ"ל הגוי"ם, בא לשם המלך האדיר לואי"ם מלך צרפת ונבארה
יר"ה, ואמו המלכה אן, ואחיו דוקי"א די"א אנשי"א יר"ה. ואח"כ ביום השבת,
ראשון של סוכות, בא בגלוי ובפרסום אל בית הכנסת הוא ואחיו הנ"ל והרבה
דוכסים פנות המלכות, ואנחנו עדת ישראל לא הי' אז לנו עור שום מבוא ודרך
ע"י מי ומי נשתדל אל המלך כעת קיומים⁽³⁾. ויהי ממחרת, יום שני רסכות, בא אל
בית הכנסת סקערטרי"א של הדוכום קונט"י ר"י בריא"ן קאנצל"ר הגדול של
המלך יר"ה, ויספר לפי תומו אל היהודים, ויאמר, המלך דיבר טוב על היהודים
והוא צוה לארזנו הקנצל"ר לכתוב על היהודים קיומים, וע"פ רברים אלו שמנו
מועצות בנפשינו ושלחנו בו ביום שנים מהקהל אל סקערטרי"א הנ"ל לשמוע עוד
שנית ממנו שורש דברים, והשיב להם, עתה באתי מבית ארזנו דוכום בריא"ן
הנ"ל, והוא צוה לי לומר אל היהודים שיביאו לפניו כעת מחר את הרב עם שנים
מהיותר [מלו]מדים. ויהי למחר יום ראשון של חול המועד באנו לפניו, ויקבל אותי
בכבוד גדול ויאמר אלי ע"י המליץ, הפרנסים שהלכו אתי הישיש הפרנס ר' יעקב
יותם ותיקר כמר זעליגמן יותם, איך מלאני לבי לבוא הנה לנהוג רבנות בלי
הורמנא דמלכא, כי הקיומים של היהודים אינם סובלים פירוש כי אם שיכולים
לקבל רב מהם ובהם, אבל לא לקבל רב ממלכות אחרת, וכשמעי רבריו בשם
המלך, רעדה אחזתני ויהפכו פני לירקון, בהכירי האמת מבטן מי יצאו הרברים
שאכל קורצי בי מלכא עלי להתגולל ולהתנפל עלי, לבי לפומי לא אנלה, וירא דוכם
הנ"ל כי אחזני השבץ לקול צללי שפתיו, ויאמר אל הפרנסים בפנים מאירות,
אמרו אל הארון הרב, אל יפול לבו עליו, כי המלך יר"ה חפץ חסד הוא, עם היות
כי הכעיסוהו בכך, מכל מקום לא יפרוץ נדר⁽⁴⁾.

(1) דבר זה נרשם בכת"ק הנאון מוה"ר משה הכהן נראל אב"ד בק"ק מיץ זצ"ל בראש ספר ילקוט
שמעוני (קראקא שנה"ה). פאקסימיליא בעמוד שלפני זה.
הנאון הנ"ל הי' בנו של החכם הרופא מוה"ר אליעזר וועלשים שנולד במירון לאביו הנאון
מוה"ר שלום אב"ד צפת. אביו מוה"ר אליעזר נסע בבחרותו לארץ פולין להרפא בעיר קראקא
ספה"ק ראשית חכמה לרורו הנאון המקובל מוה"ר אליהו די וויראש, ונתיישב בקרעמניץ. (שם
המשפחה הי' מאנ"י סקריו"א, שפירושו, "סופר", ע"ש שנתייחסו על נזע הכהנים מעזרא הסופר
הכהן). הנאון מוה"ר משה הי' תלמיד של הנאון מוה"ר יעקב אב"ד לובלין, הנאון מוה"ר חיים
שור, הב"ח, והמהרש"א. כשהגיע לפרקו נשא אשה מק"ק נראל, ואח"כ נתמנה לאב"ד בק"ק
נראל, ובשנת ת"ש לפ"ק נתקבל לאב"ד בק"ק מיץ. נרשם ממנו ספר ברכת טוב עת"ת. נלב"ע במוצש"ק
ח"י אייר (ל"ג בעומר) שנת ת"ש לפ"ק. (בנו הי' החכם הרופא המפורסם ר' פויכ' הרופא, מחבר
ספר מעשה טובי").

(2) ר"ת אלקים יכוננה עולם אמן סלה.

(3) היינו יפוי כח וזכות על חופש וחירות בשאר אזרחי הארץ.

(4) כפי הנראה בהכח"ה הי' כדעתו להמשיך הסיפור הלאה, ומחמת איזה סיבה לא הספיק

לנומרו.

רשימה אודות משפחתו

של הנאון מוה"ר משה הכהן נראל אבד"ק מיץ זצ"ל⁵⁾

נלקח ארון אלקים מעל ראשי, פטירת אבי מורי מוה"ר אליעזר איש צפת ז"ל יום ב' חמש ימים לחורש שבט שנת שפ"ח ה' את קדקד⁶⁾.

בתי צפורה שתי' נולדה קורם חצות שבת פר' זכור י"ג אדר רהיינו תענית אסתר שנת חש"ף ה' זרוע קרשו, ובאותו שנה הוקרם התענית ליום ה'.

בני אליעזר י"ץ נולד שנת ש"ץ יום ב' כ"א תמוז בהנץ החמה, א"ך טוב לישראל.

בתי מושקט נולדה שנת שצ"ב יום ר' ט"ו אלול, כמו שעה אחת קורם עלות השחר, וחיתה שנה פחות שבוע אחת, ונלקחה ממני בעונותי יום א' ח' אלול שצ"ג, ועם שבועה ימי אבלות נשלם שנתה בצמצום. מנחם ציון יגדור פרצות ישראל.

בני הענדל י"ץ נולד ביום השבת כ"ב שבט שצ"ר לפ"ק, ב"ך יברך ישראל. — (נהרג בעו"ה שנת תי"ג בגבול קאזמר).

בני ליב י"ץ נולד שנת שצ"ו יום ר' ז' תשרי בשעה כ' על חיום.

בתי שרה שתי' נולדה יום ג' טו"ב סיון שצ"ז לפ"ק. — (מתה בעפוש בעו"ה שנת תי"ב).

בני שלום י"ץ נולד בק"ק רימינאב יום ו' ג' שעות קורם עלות השחר ט"ז שבט שצ"ט לפ"ק שנת שלום וטו"ב.

זכרון ראבה למקרה רעה, אשר קרה לי בעונותי שנת ת"א ליל ב' יו"ד שבט במתא רימנאב, שנתקשית הכבודה אשתי בלירה, חבלי לירה סבבנה וצירי' נהפכו על פני' כמעט שכנה רומה נפשה, והנה ער כה ועד כה ותלך בת מתה והיא נמלטה, ברוך ה' שלא נתנה טרף.

בני ירדני גאמליב י"ץ נר"ו נולד ליל ג' י"א אדר ראשון ג' שעות בלילה שנת ת"ב, כ"א שלום וטו"ב לפ"ק. — (אוי לי על שכרי נפטר בעו"ה בשעת העפוש שנת תכ"ז בוירמיישא⁷⁾).

על ההרים אשא בכי על הפקר פרי בטני כי ילדה אשתי שתחי' בן ליל שבת טו"ב כסליו ר"ת לפ"ק, טו"ב קייתי ויבא רע, כי אחר חיותו מעת לעת, הרביקתהו רעת המכשפות וימת ליל א' י"ח כסליו בחולי הנקרא בינומ"ן, מלתיו על קברו וקראתי שמו מנחם, הש"י ינחמנו.

5) רשימה זו נכתבה ע"י הנאון הנ"ל על דף חלק בסוף ספר ילקוט שמעוני הנ"ל, ומצאנו לחנוץ להרפים גם רשימה זו, כי טובא איכא למישמע מינה.

6) מלשון הכתוב, ושפח ארניי קדקד בנות ציון (ישעי' ג').

7) הוספה זו נכתבה ע"י אחיו ר' טובי' הרופא.

... שנית הוה על הוה, כי בכמו ז' שבועות אח"כ באשמורת בוקר יום ד' ה' שבט יום פטירת אבי הצדיק ז"ל בכרה בתי צפורה שתי ותלד בת וחיתה נ' ימים ותמות נ"כ בחולי מכשפות הנ"ל יום ו' ז' שבט, הש"י יאמר לצרותינו די.

בני יצחק י"ץ נולד ליל נ' י"א שבט ת"ה לפ"ק כמו בזמן עצם וראשונה שנולד בני ידידי, הימים והשעות אחרים.

חסדי ה' אזכיר כי זיכני ית' לראות בנים לבני, נולד פרידמן בן בתי ליל ה' ד' אדר ת"ה ל' ב' שעות בלילה, והפרט מרומז בפסוק, וראה בנים לבניך שלום, כשמו שלום פרידמן, עושה שלו' ועשה שלו' לו. — (אוי לי על שבתי נפטר בעו"ה יום א' של פסח תי"ד).

בני ישראל י"ץ נולד ליל שבת ו' שבט נ' שעות קודם עלות השחר שנת או"ת למובנה, ונימול בשבת שירה ביום שנשלמו (עשרים שנה?) לנשואין שלי, הש"י יגדל כולם לתורה ומ"ט ויתן יראתו על פניהם לבלתי סור ממצותיו ימין ושמאל, אמן סלה.

בני טובי"ה י"ץ נולד בק"ק (מיץ?) עיר ואם בישראל במז"ט ביום השבת קודם חצות יום ה' לחודש אדר"ה תי"ג לפ"ק, השם יגדלו לתורה ולחופה ולמע"ט א"ס.

* * *

עוד נמצא בספר הנ"ל מה שכתב בנו הצעיר, הנודע בשם ר' טובי' הרופא.

לה' הארץ ומלאה לכל החיות"ם בו,

נא' טובי' כהן מאניש קריוואט איש צפת תוב"ב

המיוחס בשלשלת יוחסין עיר עזרא הסופר ע"ה.

על אלה אני בוכי' ועיני יורדת מים על פטירת אמי מורתי הצנועה והחסידה הרבנית מרת פיגה⁽⁸⁾ ע"ש [=עלי' שלו'] שהלכה לעולמה בשבת חזון יום ו' לחדש מנחם, אין לנו מנחם, גם אחי הר"ר גאטליב כ"ץ ז"ל הלך לעולמה ביום ד' כ"ד לחודש מנחם, והשם ירחם עלי' ועל כל ישראל אמן, ושביק חיים [לי] הצעיר טובי' כהן הבוכה ומתאבל על הצרה ...

(8) זהו החכם הרופא המפורסם ר' טובי' הרופא בעל מעשה טובי'. בס' מעשה טובי' (בסופו) כותב על עצמו שהוא „הבן חיותר קטן" לאביו. — ואנב ראוי להעתיק מה שכתב עוד בספרו מעשה טובי' (סוף שער השלישי) וז"ל: „שני אחי אשר היו לי, ששם אחד אלעזר המיוחד אחי הגדול הרר בק"ק גראל. ואחי השני, קטן ממנו אבל גדול ממני, ושמו הר"ר יהודה ליב כהן הרר בעיר פרימישלא, ושנים נפלו לחולי השקוי וגם שניהם הלכו לעולם החיים ביום אחד, זה במקומו וזה במקומו תנצב"ה, ע"כ.

(9) בווראי ט"ס יש כאן, כי יום ה' לחודש אדר אינו חל בשום פעם ביום ש"ק.

(10) אחר פטירת בעלה הג"ר משה גראל, נישאת שנית להגאון מוה"ר שמשון בכרך אבר"ק וירמיישא זצ"ל.

מנישים אנו בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה

לעמרת תפארת ראשנו
כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

לרגלי הולדת הבת אצל בנו
הרב מוה"ר בן ציון ארי' ליבוש הלברשטאם שליט"א

ולרגלי הולדת הבן אצל חתנו
הרב מוה"ר בן ציון בלום שליט"א
דומו"ץ רקהל חסידי באבוב בלונדון

ונביע בזה ברכתנו מעומק לבבנו
שיזכו לראות מהם ומכל יוצ"ח רב נחת ועונג
לאורך ימים ושנים טובות, אכיל"ר.

כעתירת וברכת,

המערכת

ב"ה הארץ ואלה אל החותם ב"ה שליט"א
אנני קיוונו איז נבית הוצ"ח העיונים
באלה יונסין עז עזאל הספר צ"ה

פאקסימיליא מחתימתו של ר' טובי' הכהן הרופא מח"ס מעשה טובי' זצ"ל
הנרשם לעיל בעמוד שלפניו.

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם יצחק צווייגהאפט נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' אלחנן נתן הכהן זילביגער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' בן ציון אברהם וואקסמאן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ברוך בענדיט אייזענבערג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' דניאל ראטענבערג נ"י מבני ברק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' חיים יהודה פאלגער נ"י מלונדון להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יהושע האממערמאן נ"י להולדת הבן
 להרב יהושע פירער נ"י ראש הכולל רחסידי כאבוב בטאראנסא להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה יוחנן קינרייך נ"י מבני ברק להולדת הנכד
 להאברך היקר ר' יחזקאל ברוך עליאם נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יצחק יוסף לעזער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ישראל פארסטער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מנחם שלמה רייפער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' משה צבי איזראעל נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' נחמ"י יצחק חיים לאנגער נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה פנחס מינצער נ"י מקרית כאבוב להולדת הנכד
 להנה"ח מו"ה צבי אלישע גרינבערג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ראובן שמעון דייטש נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלמה לעווענברוין נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה שמעון ליפא פעגאל נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הנכד
 להאברך היקר ר' שמעי' ישראל ריעגער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שמשון מאנדעל נ"י להולדת הבן
 יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת ונהרצת הרעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם ריינהאלד נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' בן ציון גוטטער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' גרשון קלעצקין נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' וואלף גאלד נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חיים שמעון ברוינפעלד נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר בנש"ק ר' יונתן בנימין כ"ץ נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יוסף הורוויץ נ"י ממאנסי להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יעקב גאלדשמיד נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יעקב רייז נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' יעקב מאיר הלוי שלעפערין נ"י להולדת הבת

להאבדך חוקר ר' יצחק אייזיק זולדאן נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
 להאבדך חוקר ר' מאיר רייכבערג נ"י להולדת הבת
 להאבדך חוקר ר' מאיר דוד שאטלאנד נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבת
 להאבדך חוקר ר' מאיר נתן נטע הלוי לנדא נ"י להולדת הבת
 להנהיג מו"ח משה גאלדשילד נ"י מבני ברק להולדת הנכרה
 להאבדך חוקר כנשי"ק ר' נחום כאראן נ"י מבני ברק להולדת הבת
 להאבדך חוקר ר' צבי דוד שמעון קרויט נ"י להולדת הבת
 להאבדך חוקר ר' שלמה סעקל נ"י להולדת הבת
 להרב מו"ח שלמה ישראל פרישוואסער שליט"א מלונדון נכד כ"ק מרן אדמו"ר
 וצוק"ל חז"ר להולדת הבת
 להאבדך חוקר ר' שמעון ליכט נ"י להולדת הבת
 יוכי לנדון לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשכוע מהן רב נחת ועונג כל הימים.
 המערכת

ברכת מזל טוב

להנהיג מו"ח אברהם וינלער נ"י לאירוסו בנו הב' הח' הנעלה כמר מנחם שאול
 נח נ"י תלמיד ישיבתנו
 להנהיג מו"ח ארי' צייזל נ"י מבני ברק לאירוסו בתו תחי'
 להנהיג מו"ח יוסף קורין נ"י מקרית באבוב לאירוסו בנו הב' הח' הנעלה כמר
 שמואל דוד נ"י תלמיד ישיבתנו דשם
 להרב מו"ח יחזקאל סיכל טווערסקי שליט"א ממילוואקי נכד כ"ק מרן אדמו"ר
 וצוק"ל חז"ר לאירוסו בתו תחי'
 להנהיג מו"ח ישכר קאננער נ"י מבני ברק לאירוסו בתו תחי'
 להנהיג מו"ח יצחק אייזיק חבתן האנדלער נ"י לאירוסו בתו תחי'
 להנהיג מו"ח צבי אלימלך קארנרייך נ"י לאירוסו בתו תחי'
 להרב מו"ח שמואל יהודה פטעמפל שליט"א מלונדון נכד כ"ק מרן אדמו"ר
 וצוק"ל חז"ר ולחותנו הרב מו"ח שלמה רוב קליינמאן שליט"א מלונדון
 לאירוסו בנרינברו הב' הח' הנעלה כמר בן ציון חיים נ"י תלמיד ישיבתנו
 דשם
 להנהיג כנשי"ק מו"ח שמואל שמעלקא יעקב אלעזר קופפערמאן נ"י לאירוסו
 בתו תחי'
 להב' החתן הנעלה כמר אהרן מאנדל נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסו
 להב' החתן הנעלה כמר ישראל יעקב ארי' טאפאלא נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסו
 להב' החתן הנעלה כמר מאיר יוסף נתן האשעל נ"י מבני ברק תלמיד ישיבתנו
 בקרית באבוב לאירוסו
 להב' החתן הנעלה כמר מרדכי אוננער נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסו
 בורא עולם בקנין השלם זה הבנין ערי עד
 למול ולכרכה לשם ולתפארה.

המערכת

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאלער לשנה

בקאנאדע = 20 דאלער לשנה

בבעליזע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 20 דאלער לשנה

בדואר אויר 30 דאלער לשנה

From:

KEREM SHLOMO

M.E.CH. of Bobov

1577 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.

U.S. POSTAGE

PAID

Permit No. 285

BROOKLYN, N.Y.

Address Correction Requested

Forwarding & Return Postage Guaranteed

(Please send P.S. form 3547)

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרכנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

תמוז תשמ"ו

(פ"ח)

שנה מ' קונטרס ח'

יוצא לאור ע"י תלמידי
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ה לפרשת מטות. . . . . כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ז פסקים הערות וחידושים . . . . . הגאון מוה"ר צבי הירש אבר"ק ברלין זצ"ל
 יג במס' מגילה כ"ה ע"א . . . . . הגאון בעל קרני ראם אבר"ק יאס זצ"ל
 טו בדין חזקת כשרות . . . . . הגאון בעל שערי תורה אבר"ק ווערבוי זצ"ל
 כא תשובה על הערות שונות . . . . . הגאון מהרש"ם אבר"ק ברעזאן זצ"ל
 כה תשובה על הערות שונות . . . . . הגאון בעל יד יצחק אבר"ק טאלמשאווה זצ"ל

מדור אגרות קודש

כו שני מכתבים מהרה"ק מוה"ר יצחק אייזיק מזידיטשוב זצ"ל . . . . .

מדור זכרון לאחרונים

ל עשיית מקוה ממים שהוגדרו . . . . . הג"ר יוסף ראזין אבר"ק דווינסק ז"ל
 לא בדין מאכלים שנתחממו בשבת . . . . . הג"ר יצחק ווייס אבר"ק קארלבורג הי"ד

מדור פלפול והלכה

לג בדין בסים לדבר האסור, ומוקצה. . . . . הרב מוה"ר אברהם חיים שפיצער שליט"א
 לט בענין זמן חיוב מעשרות. . . . . הרב שלמה ישראל פרישוואסער שליט"א

מדור תפארת בחורים

מה בדין אין מבטלין איסור לכתחלה. . . . . הב"ר אברהם בן ציון האניג נ"י

עולת שבת כשבתו

מז ליקוטם יקרים לשבתות ומועדים . . . . . המערכת

מדור תמיהות וישובים

נא הערות קצרות בענינים שונים . . . . .

מדור זכור ימות עולם

נב קול קורא לרגלי שריפה נוראה בעיר אייזענשטאט בשנת תקנ"ה לפ"ק . . . . .
 גה מכתבים אל המערכת . . . . .
 סה ברכות והודאות . . . . .

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1986

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

מוה"ר יהושע מאיר במוה"ר רפאל ז"ל
פרישוואסער

חתנא דבי נשיאה כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל הי"ד

נלב"ע ביום ט"ו לחודש תמוז שנת תשל"ו לפ"ק
(יומא דהילולא של בעל אור החיים הק' זי"ע)

יהא זכרו ברוך!

הונצח ע"י אשתו ובניו,

מרת נחמה גאלדא פרישוואסער

בת כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל הי"ד

בן ציון שלום אליעזר פרישוואסער

שלמה ישראל פרישוואסער

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

אמי החשובה והצנועה

מרת ריזל בת מו"ה דוב פלאטנער ע"ה
נפטרה ביום ל' סיון (אדר"ח תמוז) שנת תש"ל לפ"ק

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנה,

שכתי ישעי' הלוי שטורם

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת מטות

בילקוט בפרשתו, לב חכם לימינו, זה משה, ולב כסיל לשמאלו, אלו בני זבוב ובני נר שעשו את העיקר טפל ואת הטפל עיקר, שחבבו ממונם יותר מן הפשות, שהם אומרים למשה, גדרות צאן נבנה למקננו פה ואחר כך ערים נפנו, אמר להם משה, אינו כך, אלא בנו לכם ערים לשפכם ואחר כך וגדרות נאנכם, זש"ה (משלי כ"ב) חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה, י"ש.

וראוי להתבונן בטעם הדבר מדוע באמת הקדימו בני ראובן ובני נר בני רות צאן עבור מקניהם קודם לבנין ערים לפניהם, וגם מהו הכוונה כמה שסיים בילקוט, זש"ה חנוך לנער על פי דרכו וגו'. אמנם הענין הוא, הנודע דברי חכמו"ל לשון המשנה (אבות פ"ג) אם אין קמח אין תורה אם אין תורה אין קמח. ויש חקור כיוון ששניהם מוכרחים ואי אפשר לזה בלא זה, איזה מהם קודם, ואנחנו אנחנו נרע מה להקדים ומה לאחר, אם לעסוק בתורה תחלה, או לשלוח יד במלאכה ממסחר. ואמר בזה כ"ק אדמו"ר הגה"ק זצוק"ל הי"ר, רבמעלה, התוה"ק היא שובבה וקורמת לעסק הפרנסה, ולזה אמרו אם אין תורה אין קמח, כי הכל נובע התוה"ק וכל השפעה נשמית היורדת לעולם היא רק בזכות לימוד התורה, אמנם זמן, צריכין להקדים השתדלות בצרכי הפרנסה שרם שישב לעסוק בתורה, דאי אפשר להגיע אל התורה אם לא תקדים לה הפרנסה להכנה, רשמעתא בעי יולותא כיומא ראיסתא, ולכן מקדים התנא, אם אין קמח אין תורה, ואח"כ, אם אין תורה אין קמח, לפי שהוא נצרך לעסק התורה. (עיין ברבה"ק בספרו קרושת יון בריש פ' בראשית, ובפ' פנחס עה"פ לאלה תחלק הארץ).

וי"ל רמחאי טעמא אמרו בני ראובן ובני נר, גדרות צאן נבנה למקננו פה ערים לשפנו, כי באומרים ערים לשפנו, נתכוונו על מקדשי מעט אלו בתי מדרשות בתי כנסיות, ע"ר אוז"ל במדרש קהלת עה"פ עיר קטנה, זה בית הכנסת, ולזה אמרו, גדרות צאן נבנה למקננו פה, כי בתחלה יהי' עסקינו במסחר בנכסי צאן גדול, לאסוף הון ועושר, [ודייקו בלשונם לומר גדרו"ת צאן, לרמוז שיהיו זהירים מוגדרים שלא לנשות ימין ושמאל מנדר התורה ותחום הקדושה בעוסקם בפרנסה], ואח"כ נבנה ערים לשפנו, היינו לבנות מקדשי מעט שילמדו ויתפללו נפשו בתוכם, ראם לא נצבור תחלה כסף רב, מאין נקח לעבוד את ד' להעמיד בתי כנסיות וישיבות ות"ת עבור הילדים.

ועל זה השיב להם משה רבינו, לא זה הדרך הישרה, כי אף שראוי לו לאדם להקדים עסק הפרנסה לעסק התורה, כרי שיהי' לו היכולת לעסוק בתורה כראוי ברעה צלולה, אמנם כמה דברים אמורים, בלימוד התורה של אדם מבוגר, שעברו עליו כבר שנות החינוך, ושקר בבחירתו על דלתי התורה ואסף מלא חפנים יראת שמים וקדושה, לו התירו חכמו"ל להקדים עסק הפרנסה ללימוד התורה, אבל בבני

הנעורים ותינוקות של בית רבן, חלילה להתרשל ולהתמהמה מלחנכם על ברן התורה והיראה אף על זמן קצר, וכאז"ל (שבת דף ק"ט ע"ב) דאין מבטלי תינוקות של בית רבן אפי' לבנין בית המקדש, ולזה אמר להם משה רבינו, בנו לנו ערים לשפכם, היינו בתי מדרשות ובתי כנסיות, לחנכם ולחכמם בתורו ובתפלה, ואח"כ וגדרות לצאנכם, וכמו שמצינו אצל יעקב אבינו, כי טרם נתיישו בארץ גושן, כתיב, ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גושנה, ואמר חכמו"ל, כרי לתקן לו תחלה בית תלמוד שמשם תצא הוראה.

ועל מה שחששו בני ראובן ובני גד דאם לא יאספו הון ועושר תחלה אין יבנו בתי כנסיות וישיבות עבור טפם, על זה אמר להם משה רבינו, והיוצא מפיכם תעשו, כוונתו בזה, על מה שהקרימו ישראל במעמד הר סיני, נעשה לנשמע, ולא חששו כלום אם יוכלו לעמוד בדבר, וכמו דאיתא בגמרא (שבת דף פ"ח ע"א) שאמר ההוא צרוקי, עמא פזיזא רקדמיתו פומייכו לאורנייכו, ברישא איבעי לנו למישמע אי מציתו קבליתו ואי לא קבליתו עיי"ש, וזה שרמז להם משה רבינו, והיוצא מפיכ"ם תעשו, כל' מה שקדמיתו בפומייכו נעשה קודם לנשמע במעמד הגבחה, זה תקיימו עכשיו, שלא לחשוב שום חשבונות, רק במסירת נפש בנו לכם ערים לשפכם, טרם שתבנו גדרות לצאנכם. ומסיים הכתוב, ויאמר בני גד ובני ראובן אל משה לאמר עבדיך יעשו כאשר אדוני מצוה, התורה כתבה בדיוק, ויאמ"ר בני גד ובני ראובן, בלשון יחיד, ופירש"י, כולם כאיש אחד, כל' שהגיעו אז לאותה מדרגה של מסירת נפש שהיתה במעמד הר סיני בעת שענו כל העם יחדיו כאיש אחד בלב אחד נעשה ונשמע, והסכימו כולם כאחד למסור נפשם עבור חינוך הילדים. וכתיב ויאמר בני גד ובני ראובן אל משה לאמ"ר, כל' לאמר לאחרים, לזרעם אחריהם, שיעשו גם הם כדבר משה, ובכל דור ודור, בכל זמן ועידן, בכל מקומות מושבותיהם, ישליכו נפשם מנגד במסי"נ על לימוד תינוקות של בית רבן.

וזה נוכל להעמים בדברי הילקוט הנ"ל, דנודע דימין רומז על התורה כמאה"כ (דברים ל"ג) מימינו אש דת למו, ושמאל רומז על עשירות, כמאה"כ בשמאלה עושר וכבוד, וכן אמרו רז"ל (בבא בתרא כ"ה ע"ב) הרוצה להעשיר יצפין (וצפון הוא בשמאל), וזהו שאמרו בילקוט, לב חכם לימינו זה משה, כי משה רבינו דאג בעיקר על חינוך הילדים בלימוד התורה, ולב כסיל לשמאלו אלו בני ראובן ובני גד, שהם שמו לבם בעיקר על המסחר כרי להעשיר תחלה, ומסיים הילקוט, שאמר להם משה לא כך, אלא בנו לכם ערים לשפכם ואחר כך וגדרות לצאנכם, זש"ה חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה, כל', מאחר שהחינוך בימי הנעורים הוא היסוד והבסיס עבור כל ימי חייו של האדם, לכן הסיב משה רבינו את דעתם, שיבנו ערים לשפכם תחלה, שישיומו לבם לחנכם ולהדריכם מקטנותם על ברכי התורה ומצותי, ואז גם כי יזקינו לא יסורו ממנה.

מסקים הערות וחידושים

מהגאון מוה"ר צבי הירש אבד"ק ברלין זצ"ל¹

מה שנהגו העולם להתענות כשרואים ספר תורה שנפלה, נראה לי שאין
מך כלל למנהג זה, ועד כאן לא מצאנו סמך קצת כי אם לאותו שנפלה מידו,
ומו שכתב במ"א סי' מ"ד ס"ק ה' וכנה"ג בס' מ', ואין להביא רא' כלל מהחיא
הרואה ס"ת שנשרף, דהתם דוקא בזרוע וכמעשה שהי', ועיין בתשו' זקני הגאון
בס' צבי ז"ל סי' י"ז. וגם ממה שהביאו האחרונים ז"ל בס' רפ"ח בשם מגיד
ישרים שאין להתענות בשבת מי שחלם שנפל ס"ת מידו, משמע שבחול יש
התענות, ותאמר שהוא הרין מי שנפל מידו, כי גבי תענית חלום שאני, שהחלום
זר על דברים אחרים, ובא החלום בדוב ענין, ותמיהני על תשובת משפטי
ומואל שהביא קצת סמך ג"כ מן הרואה בחלום ס"ת שנשרף, שאפילו זכר אין
אין, רחלום שאני, מדי דהוי אקורות ביתו ושאר דברים, ומשריפת ס"ת גופיה
והביא בעצמו דהיינו דוקא בזרוע, יש ללמוד הפכו, אמנם פשוט הוא שאין מעם
דבר כי אם לאותו שאירע לו, ומשום דאתרמי ליה זלזול לס"ת ותפילין על ידו,
בן משמע באחרונים ז"ל, וכן כתב בס' כפות תמרים דף מ"ג ע"ד עיי"ש. וקצת
ש להביא סמך שאין צריך להתענות הרואה, ממאי דאיתא במנחות דף ל"ב ע"ב,
אם לחשך אדם לומר מעשה בר' אלעזר כו' התם ס"ת על גבי קרקע הוי,
פירש"י לכך נצטער ביותר, אבל לא מצינו שהתענה על זה, ועכ"פ אין צורך
התענות כי אם מי שבא המכשול לידו, כך נלע"ד².

ומעשה בא לירי בקהלה אחת סמוכה לכאן עיר קטנה ואנשים בה מעט,
שנפל ס"ת מתוך ההיכל, והוריתי להם שיתענו, חרא שכבר נהגו, ותו שנעשה ע"י
מעוט השגחה בארון הקודש שלא ניתקן יפה, אמנם שלא יקראו ויחל במנחה,
החזון לא יאמר ענינו רק בשומע תפלה, כאותה דיעה בש"ע סי' תקס"ב בתענית
שגוזרין לתשובה.

נשאלתי, מי שעשה מנין בביתו לכבוד גיסו אחי אשתו המנוח ז"ל, שמת
בעיר אחרת, ואשתו האבילה מתפללת ג"כ באותו חדר שעושים המנין, אם יש
לומר תחנון ונפילת אפים או לא, והשבתי שאין ידוע לי מן המנהג, אפס אם אין
מנהג ידוע יראה לפע"ד שלא לבטל נפילת אפים שהוא תיקון גדול מאמוראים
ז"ל, אף שכתב הריב"ש שאינו אלא מנהג, מ"מ מנהגן של תנאים ואמוראים
ווראי תורה היא, ולא מצינו לבטלו זולת בבית האבל. ונ"ל דוקא כשהאבל שייך

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' י"א עמוד מ"ג. — חידושים והערות הללו
הועתקו מפנקסי כת"י המונחים באוצר הספרים רבית דין צדק רקחל אשכנזים בלונדון.
(2) עיין עוד בזה בכר"ש שנה ג' קונט' י' עמוד י"ב, ובכר"ש שנה ט' קונט' ר' עמוד
י"ז, ולהלן ב"מכתבים אל המערכת" עמוד ג"ח אות י"א.

באותו מנין גרירי המנין בתריה, אבל הכא ווראי לא שייך ראינהו גרירי בתרדו
 ראדרבה, מן הראוי להיות מחיצה בינה לבין העם, ראשה בעזרה מנין, וראוי
 לרבר, שכתב בשכנה"ג שכשהאכל בא לבית הכנסת המנהג שנופלין על פניהם
 משא"כ כחתן, וכתב טעמא משום רחמן רומה למלך, וכ"ע בתריה גרירי, לא כ
 באבל יעוי"ש, אלמא דהעיקר שבבית האכל אין אומרים משום רביתו הוא וכול
 בתריה גרירי, וזה וראי לא שייך באשה, וכנ"ל, גם ררב נסדונאי ס"ל רנופלי
 אפילו בבית האכל, וטעמא רשבולי הלקט הוא אסמכתא בעלמא, גם נראה רעיקו
 המנהג שאין נופלים על פניהם בבית האכל משום תנבורת מרת הרין וכמ"ש
 הלבוש, והיינו רוקא לאבל עצמו, אלא שלא יתכן שיפלו כולם על פניהם והאבו
 לא יפול על פניו, רמחזי כב' רשויות ח"ו, וכ"ז רוקא בשייך לאותו מנין, משא"כ
 באשה. מ"מ אפשר שתלך היא לחוץ ער שייסמו הצבור כנ"ל, והסכימו עמי
 מקצת חבירי המקשיבים.

מס' עירובין דף ע"ה ע"א מאי מקום אחר סימן החיצונה עצמה בבית
 יחידאה רבינא דלא משכח בפנים, ע"כ. הסימן הזה תמוה מאד כאשר יראה עין
 הרואה, אמנם נ"ל ראין כאן מקומו, וקאי אשלפניו על כל קושיות הגמ' אדרב
 דימי, והוא כך, דבתחלה מקשינן עירבה חיצונה ולא פנימית, והיינו חיצונה,
 והקושיא השנייה מזו לעצמה, והיינו עצמה, תו מקשה רב ביבי מואם היו יחידים,
 היינו בבית יחידאה, ותו מקשה רבינא משכח אחד מן הפנימית הא לא שכת,
 והיינו רבינא דלא משכח בפנים, והן סימני הלכות כאשר מצינו כמה פעמים
 בש"ס⁽³⁾. ומה טוב לדקדק אחריהם, כי יועילו מאד, כמאמרם ו"ל אין תורה נקנית
 אלא בסימנים.

כתב בספר שבות יעקב ח"ב על מה שהשיג עליו זקני הגאון חכם צבי
 זצוק"ל בתשובה סי' קכ"ד שמעה בסדר הדורות, על שכתב שמהרי"ל ומהרי"ק
 היו בדור אחד, דמהרי"ל קשיש טובא, והמחבר הזה לא די שלא הודה, אלא אמר
 אדרבה כי צדקו דבריו, ואמר שמצא במהרי"ק תשובה למהרי"ל, ושמצא ב"ס
 יוחסין שמהרי"ו ה' תלמיד מהרי"ל ומהרי"ק, ע"כ. והנה תמה אני עליו ו"ל שהי'
 בקי בפוסקים איך עלה בלבו זה דמהרי"ו ה' תלמיד למהרי"ק, הלא כמה פעמים
 באין מספר שמביא מהרי"ק ראיא ממהרי"ו, וגם החולקים עליו מהגדולים חביריו
 הביאו ראיא ממהרי"ו והוא כתב עליו ז"ל, משמע שהי' קודם ממנו הרבה, ומחס
 בשורש ק"ע כתב למהרי"ו ברונא שהי' חבירו וגדול בדורו כנראה לכל בתשובה
 ההוא, וכתב אליו ז"ל ומה שכתבת בשם מהרי"ו ווייל ז"ל כו', ובאותו תשובה
 הביא ג"כ מה"ו איסרל ז"ל והרואה בתשובת מהרי"ל ז"ל ד"ק סי' קס"ח יראה
 השאלות ששאל מה"ו איסרל למהרי"ל כקטן שבתלמידים, ועדיין לא נסמך

(3) עיין בהגהות בן ארי' הנדפס בסוף המסכת.

מהר"ר כמבואר בתשובת זקני הגאון ג"כ אשר הי' מספר הדורות לפניו בבידור. ואמנם אנא ידענא מה דקא מטעה לי' בס' היוחסין, הוא נקודה א' קטנה וטעות גדולה, כי ז"ל הס' יוחסין בהג"ה רמ"א ז"ל דף קכ"ה זה לשון מהרי"ו והוא הי' תלמיד של מהרי"ל ומהרי"ק. ומהר"ר יודא מינץ ומו"ה ישראל ברין כו', והנה נקודה של אחר מהרי"ק צריך לעמוד לפניו, וכן צריך להיות, מהרי"ו והוא הי' תלמיד של מהרי"ל, ומהרי"ק ומהרי"י מינץ כו', היו ברור א', והוא דאמטעה להרב "ל, ונכון".

מה שמקשה בתשובת חוות יאיר סי' קס"ו בענין מאי דקיי"ל ראין עונשין פחות מבן כ' בעונש של מעלה, וא"כ איך בן י"ג מביא קרבן, וזקני הגאון חכם צבי ז"ל הביאה בתשובותיו בשם מהר"ל מפראג, והרב ח"י בהגהותיו דף רס"ג ע"ב הביא שהקשה קושיא זו להגאון אב"ר דק"ק ניקלשבורג ותידין שאין אנו צריכים ליתן טעם לחפץ ורצון השם, והגאון ח"י כתב שלא מצאנו שיהי' עונש בירי אדם ולא בדיני שמים.

ולי נראה לישב הכל בעזה"י בדרך אחד, ראפשר רבן עשרים עברין לי' כעין הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש, ראי איכא רוב עונות מחשב בהרייהו' ודו"ק. והא ווראי ליתא, רעל פעם הראשון שעבר עבירה שיש בו כרת לא ליתו קרבן ולא לימות עלה, אלא שיש לעיין בענין זה אי קאי אמזיר או אשונג ובנמרא משמע ראמזיר קאי רהיינו עון, וכן במדרש נבי פרעה בפסוק כי אני הכבדתי את לכו יעווי"ש. ועיין בתשו' שבסוף ספר תורת שלמים שהוא חידושי הר"ן על גרה דף ו', ותשובה שבסוף הספר בתשובה שברך ס"ו ע"א.

עור יש ליישב עד"ז שאמרו בבן סורה ומורה וקיי"ל נמי עבירה גוררת עבירה כי הוא מוליד תכונה רעה בנוף האדם, ויובן בזה מה שמקשים המפורשים בישמעאל אמרו ז"ל שאין הקב"ה דן על העתיד, וא"כ יקשה מבן סורר ומורה, ונראה כי האדם נמשך אחר הטבע, ולכך יוכל לענוש ע"פ הטבע, משא"כ הקב"ה עשה עצמו כאלו לא ירע דאל"כ אין ברידה לאדם, ועיין בענין קושית הידיעה והבחירה המפורסמת בין חכמי הפלוספיה, ועיין בס' עשרה מאמרות ח"ד ח"ב מאמר כ"ג, ומה שכתב שם בענין הקושי' של ישמעאל הוא רחוק, אמנם לשיטתו שם רזכות הוא לו, ע"ש, א"כ היינו דוקא בישראל, ולא בב"נ, ודו"ק.

פסק אאמ"ו הגאון ז"ל⁶). הלכה למעשה, באשה שמבלה כרינה, וכשבאתה להזדקק לבעלה ראתה קורם שנזדקק לו, ופסק שאינה צריכה להמתין ה' עונות, ורבר נכון הוא, כי כיוצא באלו חומרא בעלמא הוא ואין לנו להחמיר יותר ממאי

(4) עיין מש"כ בזה הרחיד"א בספרו שם הגדולים (מערכת גדולים) בערכו של הגאון מוה"ר יוסף קולון (מהרי"ק).
 (5) עיין יומא דף פ"ו ע"ב.
 (6) הוא הגאון מוה"ר ארי' ליב אבר"ק אמשטרדאם זצ"ל.

דקמן כתב בהרב בעל המפה, והמחמיר יותר הוא מן המתמיהין, ודו"ק. שוב מצאתי ג"כ בתשובת פני יהושע כזה, ושאסור להחמיר, וכדאי הוא הנאון לסמוך עליו אפילו שלא בשעת הדחק.

פסק אאמ"ו הגאון זצ"ל, באשה שהי' ליל טבילתה בשבת והי' לה טבעת בידה ולא יכלה להוציאה מכח קשרי אצבעותיה שגדולים מעט משאר האצבעות, אמנם במקומו היה הטבעת רפוי עד שיכלה לתחוב קש בין האצבע לטבעת, ותמיד הי' הטבעת בידה בשעת הנטילה ובכל מעשיה, והתיר לה לטבול כך.

בהא דכתב הבית הלל לחלק לענין תפלות לאחר שהוא בתוך השבעה, בין אם הוא מאב ואם או משאר אכלים בי"ד סי' תפ"ז, ודייק כן ממה שהקשה הרב בעל המפה אהרדי, ואין דבריו נראין, כיון דהטעם להוציא את אחדים מה לי מאב ואם, או מן אח וכן, וקושיותו ג"כ לאו כלום הוא, ועיין בד"מ ממקום שהקשה, שם כתב בד"מ מפורש דלא כוותיה, עיין במעשה דזקן א' שצוה לבנו כו', ודו"ק. וכן פסק אאמ"ו הגאון ז"ל למעשה דלא כוותיה.

טור ו"ד סי' נ"ח בעוף שנחבט ע"פ המים, מה שתמה הב"י על הרמב"ם והטור שלא הביאו חילוק של הגמ' (חולין ג"א ע"ב) דאי קיימא מיא לית לן בה, עיין מה שפירשו בה כל המפורשים, והכל דחוק. ולי נראה דהרמב"ם והטור מפרשים הכי, דקשיא להו דלפי דברי דש"י דאי קדמו מיא לית לן בה ומותר, ואי קדמא ציבי, קאי אדלעיל, א"כ תיכף ומיד הל"ל אי קדמו ציבי, ולבתר הכי אי קיימא מיא, ולכך מפרשים אי קיימא מיא בלשון קושי', לבתר דאמרינן מיא רדיפי לי' מקשה הש"ס ואי קיימא מיא, ומתרץ לית לן בה, כלומר אין חילוק ודינם שות, לבתר הכי מקשה ואי קדמו ציבי היאך דינו, בין בקיימי בין ברדיפי, והשיב הא קדמא, נמצא שאין צריכין להביאו מאחר שדינם שות, וכרעת או"ה הביאו הב"ח וכנה"ג, וזה נ"ל ברור, ודו"ק. וכשהצעתו הדבר לפני אאמ"ו הגאון ז"ל הורה לדברי.

בהא דכתב זקני הגאון מאור הגולה חכם צבי ז"ל בתשובותיו [סי' ק"מ] להשיג על מהר"ם טראני בענין יין צמוקים, ולמד זקני הנ"ל דהיינו שדורכין אותו כו' ע"כ. אף שיש לפקפק עליו, מ"מ קרינא עלי' סוד ה' ליראיו וגו', ומצאתי בדבריו בפשוט בספר התשב"ץ חלק ג' ענין רמ"ט, שכתב שיקח ר' כוסות אפשר

ין צמוקים, ואף שהוא טורח לדרוך אותם וכו', משמע בהריא שסתם יין צמוקים ינו שהיו דורכין, לכן אין לזוז מדבריו, ומכאן זה אפשר דהיין צמוקים שעושין ישיו בנתינת מים על יין לבד, ואין דורכין, אפשר דאסור לקידוש וד' כוסות, י"ק. וצ"ע בא"ח כריני ברכות ודו"ק. ובתשובותי ישבתי את כל דברי זקני און ז"ל, ודבריו ברורים.

בענין אי גוים מטמאין באוהל, ראיתי בכל תפוצות ישראל שאין נזהרין בזה, שוט להחמיר, ותמיהני, מאין יצא המנהג הזה, דהא בש"ע יו"ד סי' שע"ב פסק החמיר, שלא לילך על קברי גוים, והוא מטעם אוהל כנ"ל, ולכאורה ה' נראה מר מדכתב הש"ע על קברי גוים, ולא כתב סתם שיש לזהר שלא למא באוהל וים, והי' נראה לכאורה דעיקר הטעם של הש"ע משום דיש ארונות שאין בהם תח טפה, ואנן דבלא"ה הכהנים מוזהרים שלא לילך על קברי עכו"ם משום שש מומר, א"כ בשאר אוהל אין לחוש, אמנם הרואה כטור לשם יראה שדברי שו"ע מיוסדים על תירוץ הרא"ש כלל ל' סי' א', ומבואר שם דעיקר טעמא שום אוהל הוא, ומ"מ נראה דהעולם סמכי כיון דרוב הפוסקים ס"ל רמותר כמאת אוהל, ולא עוד אלא שבס' יראים מתיר אף כנגיעה, וגם הרא"ש ס"ל שהור באוהל, אלא שכתב שיש לזהר, דיינו כשנחמיר כדברי מהר"ם מרומן ארג שהביא תירץ הרא"ש הנ"ל שלא לילך על קבריהם משום חשש נגיעה, אבל לא"ה מישראל שרי, כן נראה לי שב מנהג ישראל ע"פ התורה, ומ"מ המחמיר פשט דברי הרא"ש וש"ע וודאי כדן עבוד, וכן עיקר להורות, ודו"ק. וסיים רא"ש ז"ל, והמחמיר תבוא עליו ברכה, כן נהי' אנחנו וכל משפחתנו וזרעינו רע ורעינו עד עולם בכלל ברכה לנצח אמן.

הקשה לי הרב החכם השלם מו' יצחק זאבי בשם אביו זקנו הרב בעל אבק ופרים על מאי דאמרו בקדושין (י"ח ע"א) גוי יורש את אביו דבר תורה, דכתיב ירושה לעשיו נתתי, ומסקינן מבי לבני לזם נתתי את עד ירושה, ומאי ראה, א קיי"ל אם אמר בין בתחלה בין בסוף לשון מתנה דבריו קיימין אף שאינו ראוי רש, והכא כתיב נתתי. והשבתי בפשיטות, דרך דרוש הוא קושי, אבל באמת ינה קושיא, דהתם הוא המוריח הוא הנותן, והכא הקב"ה הנותן, ולא שייך נבי' שון ירושה, אלא שנתן להם חלק ירושתם מאביהם, ולמה נכתב לשון ירושה, ויון דאינה ירושה כלל ולא מתנה מאביהם, אלא להורות שהוא ירושה ממש, בלא"ה לענ"ד אינה קושיא כלל למעיין בצדק.

נסתפקתי בעדים שראו בא' שעבר עבירה שיש בה מיתה, והתרו בו בזמן נוכית המקדש קיים, או מלקות, ואח"כ עשה תשובה גמורה בשרם עמדו לפני עדה למשפט, אי מחוייבין לילך להעיד כדי להמיתו או להלקותו, הא ודאי אם

העידו אין תשובה פושרתו, דאין ב"ד של משה מוחלין, אמנם אם צריכין לחנו ברמו של זה איני יודע, דליכא כאן באבוד רשעים רנה, ואפשר דמצות ובעדו הרע נמי לא שייך, דהרי צדיק הוא, וכבר כתבתי בגליון המשוניות סוף פ"ו דסנהדרין מה שצ"ע שם במתניתין על עיקר חיוב העדות בכיוצא בזה. עזו נסתפקתי דקיי"ל עבר עבירה שחייב עלי' מלקות פסול לעדות, אם עשה תשובה על אותה עבירה והעיד עדות, ואח"כ באו עדים שהתירו בו מאז ונתחייב מלקות ע"י זה, אי העדות דמקמי הכי בשלה, דהא לדירן דלית לן מלקות וודאי עדות עדות.

מ"ש רש"י ז"ל בסוכה רפ"ב, אר"ש מעשה בטבי עבדו של ר"ג שהי' יש' תחת המטה בסוכה כו', ולפי דרכנו למדנו כו', שכתב רש"י אף שהוא לא אמר אלא לשיחת חולין כו', דנראה מדבריו שבא לתרץ הלשון ולפי דרכינו, מדלא אמר ומדבריו למדנו, ויש לעיין דמצינו כיוצא בזה במס' עדיות פ"ב מ"ג, אף הוא העיד על כפר קטן כו' לפי דרכם למדנו שהאשה כותבת את גיטתה.

מה שהקשה המ"א על הב"ח בענין שמע שמע שכתב הב"ח דכשכל הקהל אומרים אין קפידא, ע"ש, והקשה עליו מגמ' דסוכה, נראה דלק"מ, דהתם לא היו אומרים רק איזה אנשים ההולכים לשאוב מים וכל הקהל היו שותקים, משא"כ הכא, ע"ש ודו"ק.

אימא מילתא חדתא מה שעלה בלבי זה ימים רבים, ונהירנא דכתיבנא בה ולא אשכחנא לה כעת, וארשום בלכר מה דדכרינא מינה, והוא שנלע"ד דבחמץ לית לן למיזל לענין אכילה בתר מירי דחזי לאכילה או לא, כיון דחזינן שאסרה בו התורה שאור דוודאי לא חזי לאכילה כלל, ואי משום שראוי לחמץ בו עיסות אחרות, אי משום הא לא אריא לענין אכילה, ואע"ג רבביצה (דף ז' ע"ב) אמרינן בריש שמעתתא לבית הילל דאי כתב רחמנא שאור הו"א שחמוצו קשה, היינו דאי לא כתב רחמנא כלל אלא שאור וודאי דלא הוי לן למילף מינה מירי אחרינא כלל, משא"כ דחזינא השתא דאסרה תורה שאור וחמץ חזינא דמחייבא אשאור אע"ג דלא חזי לאכילה, ה"נ בחמץ לא קפדינן אמירי דאכילה, וכל שהוא עדיין חמץ ושמו עליו מן הראוי לאסרו. אלא ריש לעיין בע"ז גבי פגם ולבסוף [השביח], והשביח ולסוף פגם דמשמע שאפי' לענין אכילה מחלקינן בהא, ודו"ק. ואפשר לפרש ג"כ זה בההיא דר' זירא [שם בביצה] זהו שאור זהו חמץ ודו"ק. ולפ"ז אין אנו צריכין לדברי הר"ן בההיא דפת שעפשה והכלב יכול לאוכלה. וההיא ברייתא דלעיל, בשאור מיירי, וכדברי הראב"ד ואפילו כלב אינו יכול לאכלה, והכל לענין ביעור קאמר, אבל לענין אכילה אה"נ דלעולם אסור כל

ונקרא שמו עליו, ולכך אמר שיכול לשחקה, דאעפ"י שאין שמו עליו כלל ובטל
וא מכל וכל, באסורא קמא קאי, אלא שהדברים צריכין עיון רב, ודק שם
ברמב"ם וראב"ד והה"מ והכ"מ והל"מ ז"ל.

מ"מ זה נראה דעת הרא"ש ז"ל דאסר בחרכו לאכילה מיהת, דלאכילה
מרינן אחשביה, ודברי הרב אלברצילנו ז"ל שהביא שם דאי' ממתניתין דאלו
וברין צ"ע, וצ"ל דס"ל דבכותח הבבלי היינו דשריף ל', ויש לומר טעם בזה
אסור נ"ט לפנם ודו"ק, ויש לחלק.

ובזה יש ליישב מה שהקשה בס' שאנת אריה על הטור דדבריו סותרין
הדרדי מהל' חמץ להלכות יח"כ, ובימי חורפי ישבתי דבריו בעזה"י בכמה
וופנים, ולמאי דכתיבנא יש ג"כ ליישב ודו"ק, אלא שיש לעיין בזה ברמב"ם
להלכות מאכלות אסורות פ' י"ד גבי אין לוקין אלא ררך הנאתן. שוב מצאתי
עזה"י בתשובת בשמים ראש שהביא בני הרב הגאון נ"י והיא תשובה מקובצת
גורולי קדמונים⁸, ומצאתי סברא זו ג"כ שם, ועיי"ש סי' ש"ג.

דבר חידוד במס' מגילה דף כ"ה ע"א

מהגאון מוה"ר אהרן משה מויבש אבר"ק יאס זצ"ל*
בעמח"ס קרני ראם

ברמב"ם הל' תפלה פ"ט ה"ז, מי שאמר בתחנונים מי שדיחם על קן ציפור
שלא ליקח האם על הבנים או שלא לשחוט אותו ואת בנו ביום אחד הוא ידחם
עלינו כו' משתקין אותו מפני שמצות אלו גזה"כ הן ואינן רחמים.
במתני' פרק אין עומדין (ברכות ל"ג ע"ב) האומר על קן ציפור יגיעו רחמיך
מששתקין אותו, ולא נזכר הא דאותו ואת בנו שלא לשחוט ביום אחד, ורבינו כייל
בם דאותו ואת בנו, והיינו משום רבמגילה (דף כ"ה ע"א) אמרינן ההוא דנחית
קמ' דרבה אמר אתה חסת על קן ציפור אתה חוס ורחם עלינו אתה חסת על אותו
את בנו אתה חוס ורחם עלינו, אמר רבה כמה ירע ההוא מררבנן לרצווי למרי',
א"ל אביי והא משתקין אותו תנן, ורבה לחרודי ראביי הוא דבעא, ע"כ. מבואר
ג"כ הא דאותו ואת בנו, וכמ"ש רבינו, מיהו אפשר דמשום אותו ואת בנו לחרודי'
לא היו משתקין אותו רק משום דאמר גם על קן ציפור חסת, מש"ה שתוקי ל',
בברכות שם בהאי מעשה לא נזכר כלל הא דאותו ואת בנו אלא דקן ציפור לבר,
עיי' בתוס' שם במגילה שתמהו על דברי הקליר בקדושתא, (של יום ב' דפסח),
צדקו אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד, דמשמע דבאותו ואת בנו מדת רחמים

(8) עיי' בזה בכר"ש שנה ו' קונט' ז' עמוד מ"זמ"ט.

* כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ו' קונט' ב' עמוד י"ט. — ד"ז הועתק מעצם כתי"ק
בחיבורו על הרמב"ם (על ספר מרע ואהבה) המונח ברשותו של ידידינו הרב המפורסם
וכו' מוה"ר יואל אשכנזי שליט"א אבר"ק יאסי. ישא ברכה מאת ד' לאורך ימים ושנים.

הוא עיי"ש, א"כ משמע דהקליר סובר דבאותו ואת בנו מותר לומר, ורק בקן ציפור אסור. ובירושלמי בברכות שם (פ"ה ה"ג), ואלין דמתרגמין עמא בני" כמה דאנא רחם בשמים כן תהוון רחמנין בארעא, תורתא או רחילא יתה וית ברה לא תכסין תרווייהון בימא חד, לא עבדין טבאות, שהן עושין מדותיו של קב"ה רחמים, ע"כ, וזה כרעת רבינו. ובזה דאמרינן שם (בברכות ובמגילה), חד אמר מפני שמטיל קנאה במעשה בראשית וחד אמר מפני שעושין מדותיו של קב"ה רחמים והן אינן אלא גזירות, א"כ אפשר לומר ראם הטעם משום מטיל, לא שייך באותו ואת בנו היינו טעמא, ומותר, ולמ"ד משום גזירות ולא משום רחמים אפי' באותו ואת בנו אסור, ותופס הקליר כמ"ד משום הטלת קנאה במעשה בראשית ומש"ה באותו ואת בנו דלא שייך זה, מותר, ולדידן דקיי"ל משום שעושין מדותיו של הקב"ה רחמים, ממילא אותו ואת בנו דמי לקן ציפור ומשתקין אותו וכמ"ש הרמב"ם.

וע"ד חידוד אמרתי בהא דאמרינן דרבה לחרודי דאביי הוא דבעא, דלכאורה מה חידוד השיב אביי בזה, הלא משנה מפורשת הביא דהוכפל בברכות ובמגילה, ומה רבותא בזה. ואמרתי דלכאורה מה בכך דעושה מצות של הקב"ה (גזירות) [רחמים] ומה איכפת לן אם מדותיו של הקב"ה רחמים, הרי אמרו חז"ל הרבך במדותיו מה הוא רחמים כו', אלא דהרי קיי"ל דלא ישול ארם אם על הכנים אפילו לשהר בהן את המצורע, כמבואר במתני' סוף חולין, והיינו מהא דכתיב שלח תשלח ודרשינן אפי' לדבר מצוה, ואמרינן בחולין מה ס"ד דלמצוה לא, מאי אולמי' דהאי עשה מהאי עשה, ואמרינן ס"ד מצורע גדול השלום אין צריך לשלח עיי"ש ברף קמ"א, וא"כ אם אמר על קן ציפור יגיעו דחמיך ועושה מדת הקב"ה רחמים, וא"כ יטעה, רלצורך מצורע דאיכא מדת שלום, זה גובר על הרחמים מקן ציפור, ונקל לשעות בזה ליקח קן ציפור לשהר המצורע, ומש"ה משתקין אותו משום שמדת הקב"ה גזירות ונעו מעגלותי' לא תדע ואסר לפלס דרכים כדאמרינן במ"ק רף ט' עיי"ש.

ואמנם הא דגדול השלום, היינו משום רמצורע אסור בתה"מ, וזהו דוקא למ"ד דימי חלוטו אסור בתה"מ, וכמו דפרש"י שם בחולין דימי ספירו וכ"ש ימי חלוטו, ויש בזה פלוגתא רתנאי במ"ק רף ז' ע"ב, אם מצורע אסור בתה"מ בימי חלוטו, ולמ"ד ימי חלוטו מותר בתה"מ ממילא לא שייך כלל לומר רגדול השלום, וא"כ אין חשש בזה שעושה מדותיו של הקב"ה (גזירות) [רחמים], וא"כ לכאורה לא ה"י מדרחה ההוא רנחית קמי' דרבה מה שאמר בתפלתו כן, משום דאפשר דהוא סובר כמ"ד ימי חלוטו מותר בתה"מ ולכן רשאי לומר כן, אלא דאי נימא כן, על כרחך רמתני' היינו למ"ד ימי חלוטו מותר בתה"מ, ויקשה כיון דפלוגתא רתנאי, לא שייך לומר משתקין אותו, וכמו דאמרינן בחולין ט"ו ע"א בההוא רתני קמי' דרב המבשל בשבת כו' ומשתיק לי' רב, מ"ט משתיק לי', אילימא משום דס"ל כר' יהודא ותני תנא קמי' כר"מ, משום דס"ל כרבי יהודא מאן רתני כר"מ משתיק לי' עיי"ש, וא"כ הכא נמי, אם נימא דלמ"ד ימי חלוטו מותר בתה"מ רשאי לומר כן, א"כ אע"ג דתנא רמתני' סובר דאסור בימי חלוטו, מ"מ לא שייך לומר משתקין אותו, וע"כ דלכ"ע אסור, והיינו דאמר אביי, והא משתקין אותו

נגן, ודייק מלשון דמשתקין אותו, ע"כ רלכ"ע אסור, ומש"ה אמדינן דלחרודי
אביי עביר רבה, משום דיש בזה דבר חכמה ודיוק אמיתי, ונכון הוא עפ"י חירוד.
— ועכ"פ לדידן רקי"ל מפני שהוא עושה מדותיו של הקב"ה רחמים והן גזירות,
זשואמר על אותו ואת בנו, דמי כאומר על קן ציפור ומשתקין, וכדברי רבינו.

בענין דיין שהוציאו עליו קלא בישא

מהגאון מוה"ר בנימין וואלף לעוו אבד"ק ווערבווי צ"ל⁽¹⁾

בעל שערי תורה

בדבר המחלוקת הנתהווה בק'... בנידון קבלת מורה צדק להרב מוהר"ר
יצחק... שה' דיעות חלוקות מחמת קלא בישא שהוציאו קצת מאנשי ק'...
על מוהר"ד יצחק הנ"ל, ונפסק הדין מכבוד הרב הגאון המפורסם מוהר"ר יחזקאל
בנעט נ"י אבדק"ק נייטרא והגליל⁽²⁾ בצירוף שני דיינים רבנים הסמוכים, שה"ה
מו' יצחק אינו רשאי להיות מו"ץ מחמת דבר כיעור שראו הדיינים בימי בחרותו
כשהי' בבית הנגיד מו' אהרן בשאנ סעלימץ... וכעת בא מוהר"ר יצחק, וערער
על הפסק דין שנעשה שלא בפניו מכמה טענות שיבואר לחלן. ונוסף לזה קצת
מחכמי הזמן ערערו על הפס"ד הנ"ל, והתרצו א"ע הצרדים מרצונם הטוב
ובחתימת ידם שכל אשר יצא ממני בתורת פסק דין עפ"י דין תורתינו הקדושה,
כה יקום, ונעשה בתוקף שרי קומדאוו יר"ה. ואם אמנם שלא נכון בעיני להזדקק
בענינים כאלו, ואולם לצורך מצוה רבה לדון דין אמת לאמתו ושלא להרבות
מחלוקת בישראל, ונוסף לזה אנכי הרואה שכן הוא רצון שרי קומדאוו יר"ה
שיהי' פי תיגרא יורד וסתום, לכן אמרתי לשמור פקודתם ורצונם, ואחווה דעתי
בעזה"י כפי אשר דעת תורה נוטה.

הנה שורת הדין, פסק דין הנעשה ממומחה לרבים בתורה וביראה אין
להזדקק, כי בודאי טעמו ונימוקו עמו, כראיתא במס' ב"ב דף ק"ל ע"ב ודף קל"ח
ע"ב דבי דינא בתר בי דינא לא דייקי ולא חיישינן לב"ד שועין, ובשגם היכי שהי'
חד מנהון מומחה לרבים, כראיתא במס' כתובות דף כ"ב ע"א גבי אמר לנו רבנא

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ו' עמוד י"ג. — תשובה זו הניעה אלינו
מאת ידידנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר מאיר גרינבורג שליט"א אבד"ק קעזמארק. הוד
והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד. (במקומות אחרים השמטנו כמה תיבות וקטעים, והעמדנו
במקומן נקודות).

(2) הוא בנו של הגאון מוה"ר יעקב בנעט ראב"ר קאויבן ישרן. למד בשיבתו של ש"ב
הגאון מוה"ר מרדכי בנעט אבד"ק ניקלשבורג, ואצל הגאון מהר"ם מינץ אבד"ק אויבן
ישרן. ראשית נשיאותו היתה כאבד"ק סעטשין, ובשנת תקפ"ד נתמנה לאבד"ק פאקש,
ומשם נתקבל בשנת תקצ"ב לאבד"ק נייטרא. בק"ק נייטרא ניהל ישיבה גדולה ומפוארה
אשר העמיד בה תלמידים רבים וכיניהם רבנים מפורסמים. נלב"ע ביום ז' לחודש סבת
שנת תרמ"ו לפ"ק.

אשי, ועיין בש"ך סי' ל"ט ס"ק ל"ה שגם האידנא יש לנו מומחה לענין זה, ועיין שו"ת מוהריב"ל חלק ח"מ סי' ק"ו ושו"ת רשד"ם חלק ח"מ סי' נ"ב וס' דברי ריכות סי' כ"א ושו"ת מוהר"ם פאדווי סי' ע"ג ושו"ת רמ"ע סי' פ"ו, ורבינו הגדול הרא"ש כלל כ"ה סי' ל"א לא רצה להזדקק ולעיין בפסק דין אשר יצא מאדם גדול, וה"ה הגאון מוהר"ר יחזקאל נ"י הוא אחד מרבני קשישי מגדולי זמנינו המפורסמים לשבח בתורה וביראה. אולם אחרי שכבר נעשה הערעור על הפס"ד אין האשמה תלוי בי אם אחווה דעתו.

השאלה סובבת על ב' דברים, (א) אי רשאי להיות מורה תורה בק' . . . אף אם רשאי במקום אחר, (ב) אולי מחמת קלא בישא נפסל להיות מו"ץ בכל המקומות. ונתתי אל לבי לעיין היטב מתחילת הענין ועד סופו, והבנתי שסיבת הערעור והוצאת לעז על הפסק דין נתהווה מחמת ב' דברים. (א) כבוד הגאון הנ"ל לא ביאר בפסק הטעם, דעפ"י דין אין צורך לכתוב הטעם, כדאי בחושן משפט סי' י"ז בסמ"ע משום דכל ב"ד יפה כשישמעו הטענות יודעין לפסוק, דתורה אחת לכולנו. (ב) מחמת חילופי דברים הנתהווים לאחר הפס"ד. — לכן באתי לפרש כוונת הגאון אב"ד נייטרא, ולענ"ד יפה הורה עפ"י דעת תורה, דהיינו לפי טענת שטענו לפניו הצדדים, דהיינו כת החפצים את מוהר"ר איצק, וכת המתנגדים, כי מוהר"ר יצחק הנ"ל לא הי' בפני ב"ד בנייטרא. הנה הערעור מחכמי הזמן הוא מכמה טענות, (א) כי אין לפסול את האדם ולהוציא מחזקת כשרות ולהורידו מכבודו ולקפח פרנסתו בשביל חטא כזה, (ב) אין מקבלין עדות שלא בפני בעל דין, ומוהר"ר יצחק לא הי' שם, (ג) אין עד נעשה דיין, והדיינים העידו וחתמו בפס"ד שהם דיינים.

ועיינתי בדינים אלו, ובארתי באריכות לקיים כל הפס"ד ולסתור כל הטענות, ואולם יקצר היריעה מהכיל אם אמרתי לברר כאן, לכן לא באתי לפרש כל הטעמים, רק אברר בקצרה חד מנהון. הנה . . . אין לפסול את אדם ולהוציא מחזקת כשרות היכי שיש אמתלא וזכות למצוא, אע"ג דלא טען טענינן ל' דאלימ טובא חזקת כשרות. ואולם באדם שאין מכירין אותו אם איכא חזקת כשרות, הוא מחלוקת קמאי ז"ל, ברמב"ם בפרק ב' מקידוש החודש ה"ב, ובלחם משנה שם מבואר שסובר למי שאין מכירין אותו ליכא חזקת כשרות, ואולם דעת שאר קמאי ז"ל דאפי' למי שאין מכירין אותו שייך חזקת כשרות, וברמב"ם בפרק י"ב מעדות ה"א לפי הבנת שו"ת ריב"ש סי' שי"א, דלא נפסל א' מישראל שעבר עבירה היכי שיש לומר שטעה וסבר שליכא עבירה בדבר, ובעוונות הדור פסחה המספחת בקרב הארץ . . . ולהיתר גמור נחשב להם וחושבים לדבר מצוה, עיין במס' סנהדרין דף כ"ו ע"ב וברא"ש, וא"כ לכאורה אין לפסול למי שעובר עבירה כזו. ואולם הני מילי למי שיש לו חזקת כשרות, ולשיטת הרמב"ם במי שאין מכירין אותו לא שייך חזקת כשרות, והמעין בפסק שכתב הגאון הנ"ל, מבואר שם שלא הי' מכיר דמות מוהר"ר יצחק ולכן חקר מפי הדיינים, וא"כ שפיר הורה הגאון הנ"ל שאם הי' ברור שעבר אין ראוי להפך בזכותו.

ועפ"י זה נסתר ג"כ מענות הנ"ל, הן הרבנים חכמי הזמן הבינו כוונת
 האב"ד לפסול מחמת הגדת עדות, ובעי כללי עדות, ולענ"ד כוונתו, דהנה כאשר
 קרתי בדבר היטב סיבת המחלוקת הנתהווה בק' . . . וראשי המתנגדים הם
 תני כבוד המנוח הרב המאוה"ג האבדק"ק . . . זצ"ל, וחקרתי וררשתי ושמעתי
 גם בימי חיי הרב המנוח ז"ל הי' פירוד לבבות עם מוה"ר איצק, ונוסף לזה
 מיד אחר מות הרב ז"ל התחיל מוה"ר איצק להשתרר בקצת חלוקת כבוד, וע"ז
 לבס דוה וחששו לכבוד חותנם, ויוכל להיות שבאמת נתחזק אצלם שאין
 להר"ר יצחק ראוי להיות מו"ץ, ולפ"ז יפה דן, רעפ"י דין אין לפסול את האדם
 חזקת כשרות אפי' בקול ברור, ומכ"ש היכי שיש לחוש ראויים אפקי לקלא
 ישא כדאי במס' יבמות דף כ"ה ע"ב. ואולם היכי שאין מכירין את האדם דליכא
 חזקת כשרות לרמב"ם, אם ליכא חשש דאויבים אפקוהו לקלא חיישינן לקלא.
 פ"ז יפה הורה הגאון הנ"ל, דהנה ק' . . . סמוך ונראה לק' נייטרא, ושמע מקלא
 ישא שנתחזק בק' . . . על מו' איצק, וחשש אולי אויבים אפקוהו לקלא, כי ידע
 וכתב משפחת המנוח הרב הנ"ל הם אויביו, וקלא בישא הנ"ל שמעו כל הדיינים,
 בן חקר מדיינים, וניהו דאין עדותם עדות, עכ"פ רגלים לדבר נחשב לאלומי
 קלא בישא לאפקועי מחשש הנ"ל, וכיון שהגאון לא הכיר למו' איצק, ול"ל
 חזקת כשרות, ומה"ט הורה לפסלו. וראי' לדבר שכן הוא כוונת כבוד הגאון
 ר' שמבואר בפס"ד שאם יראו ב"ד אחר להכשירו, הרשות בידם, ואם הי' דן
 עדות גמור, רחוק למצוא גונוי לסתור דברי עדים רק בדרך רחוק, אלא ודאי
 נחשב הגאון הנ"ל כיון שלא בא מוה"ר יצחק לברר זכותו, אולי יברר אח"כ
 שמוחזק בכשרות, וזהו דבר נקל לברר מאנשים המכירים, ובמקומות שהי', אם
 גולך בדרך טובים, לכן נתן רשות לב"ד אחר להכשירו, וא"כ יפה דן והורה לפי
 גנין שנתהווה בפניו, ובשלו מענת רבנים חכמי הזמן המערערים.

אמנם כעת שעמדו הצדדים לפני, דהיינו כת החפצים בקבלת מוהר"א
 מו"ץ, וכת המתנגדים, ב' מנהגו ה"ה ר' משה ור' יחזקאל, וגם מוהר"ר יצחק,
 שאלתי אותם לברר כל הטענות ותביעות וסכסוכים, ושאלתי לר' משה ור'
 יחזקאל שיבררו טעם לדבריהם מה שאין רצונם לקבל למוהר"א מו"ץ, וטען ר'
 משה שיש לו כתב בח"י עדים ר' פישל ואברהם חייט שהמנוח ה"ה אברהם ז"ל
 קודם מותו אמר לפניהם שמו"ה איצק נתן לו תקיעת כף לבקש מאלופי הקהל
 שימחלו לו החוב ולא קיים הבטחתו, וע"ז השיב מו"ה איצק שיש לו עדים ה"ה ר'
 משה ור' ליב גרים שלא נתן ת"כ להמנוח ז"ל, רק בפניהם הכשיח לדבר עם
 אלוף ראשים, וכן עשה וקיים הבטחתו. עוד טען ר' משה הנ"ל, ערל אחד עשה
 למו"ה יצחק שולחן נגמר כליל שבת, וביום ש"ק הביאו למוהר"ר איצק והשתמש
 מו' איצק ואכל הוא ובני ביתו על השולחן, וע"ז השיב מוהר"ר איצק, שערל הביא
 את השולחן בלתי ידיעתו כשהי' בהשכמה בבחכ"ג, וכמו כן אשתו היתה
 בבחכ"ג, וכשבא מבית הכנסת ראה את השולחן וכעס והקפיד על זה ואמר לבני
 ביתו שאסור להשתמש בשולחן זה, ולא השתמש, רק הוא ובני ביתו אכלו על

שולחן קטן. עוד טען ר' משה, עדל חייט אמר לו במסל"ת שהביא בנר בשבת לבית מו' יצחק לצורך ילד של מו' איצק, וע"ז השיב מוהר"א שלא ירע כלל מזה ונשבע על זה. עוד טען ר' משה שהתיר לישא פופלע³ בשבת, וע"ז השיב מוהר"ר איצק שיברר שהוא שקר, והאמת הי' כך, שכתב לכבוד הגאון מופת הרור מו' משה פ' [=פראנקפורטר] אבר"ק פ"ב⁴, וכתב לו שיש להביא רא"י להיתר ודלא כשו"ת נורע ביהודא⁵, רק השומר נפשו ירחק מזה. ובירר שהוכיח למו' רפאל שנשא הנ"ל, והשיב מו' רפאל שהגאון מפ"ב נ"י התיר, וענה ואמר לו שהגאון נ"י אמר להלכה ולא למעשה, והראה הכתב בח"י הגאון נ"י לפני. עוד טען ר' משה חתן המנוח הרב ז"ל, שמו' איצק שמע שנתקלקל העירוב, ומשרתת ישראלית של מו' איצק הביאה המאכלים לביתו, והשיב מוהר"ר איצק, מיר ששמע שנתקלקל העירוב צוה להכריז בבהכ"נ לתקן העירוב, וכל זמן שלא הי' העירוב מתוקן הזהיר למשרתת שלא תשא המאכלים, וכשהביאה המאכלים לביתו כעס עלי', וענתה אמתלא לרבני' שנכרית הביאה המאכלים ער פתח ביתו. כל הטענות הללו טען ר' משה הנ"ל, ושאלתי אותם אם יש להם עוד טענות נגדו ממה שעשה דברים מכוערים, והשיבו שאין להם עוד טענה, וע"ז חתמו כחתימת ידם.

ומוהר"ר איצק הנ"ל טען נגד העדאת הריינים שמה שאמרו ... שקר העירו, ובירר עפ"י כתב מג' אנשים משאג סעליטץ ... ובירר ברא"י שבאותו זמן הי' הרב המאוה"ג מוהר"ר יעקב נ"י האבר"ק סעדרהעל⁶, ונשא ונתן עמו ברברי תורה ומצא חן בעיניו ער שנתן לו כתב סמיכת חברות, ואם נעשה פריצות כזה לא הי' נותן לו כתב סמיכה. וגם בירר עפ"י כתב מכ"ר דק"ק פעסט שכל ימי משך שהי' בפעסט בעל מגיה, הלך בדרך השם, וכן בירר בכתב מאנשי ק' יאלע ארץ מולדתו שכולם העירו שהלך בדרך ועסק בתורה, וכן בירר בכתב מאנשי ק' שאג סעליטץ שמעידין על תומתו, וכן בירר לפני מכתבים שונים מכבוד הגאון מופת הרור מו' משה סופר נ"י אברק"ק פ"ב אשר למד אצלו ונתן לו כתב סמיכת חברות, ומכואר שם שהלך בדרך הישר והפליג בשבחו, וגם אח"כ קירבו שכתב לו תשובה על שאלותיו. ועוד טען, בענין ... האמת שלא חטא בזה, ואף אם האמת כרבני הערים, הלא אין לך דבר העומד בפני תשובה, והריני מבקש שר'

(3) הוא כלי שנושאים בני אדם להאחיל על גבי ראשם, ועשוי להגן נגד השמש או נגד הגשמים, ונקרא בל"א שירע"ם.

(4) הוא הגאון בעל חתם סופר זצ"ל, ותשובתו בזה נדפסה בספרו שו"ת חתם סופר האו"ח סי' ע"ב.

(5) עיין שו"ת נוב"י מהדו"ת האו"ח סי' ל'. ועיין עוד בזה בשו"ת משיבת נפש (להגאון מהרא"ל מפלאצק) בס"י ז'.

(6) הוא הגאון מוה"ר יעקב יוסף ניישלאס זצ"ל. למד בישיבתו של הגאון בעל חתם סופר זצ"ל. בשנת תק"ץ נתקבל לאבר"ק סעדרהעל, ובשנת תקצ"ט עזב את עיר סעדרהעל ונתיישב בעיר אויבן ישן. נפטר ביום ט"ז לחודש שבט שנת תרכ"ח לפ"ק, ומנ"כ בעיר אויבן ישן.

ימחול ויסלח, וכי דינא הכי לפגום לאדם בכבורו ובכבוד אבותיו ולפקח פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו וטפלו התלוו בו, עכ"ד מוהר"א.

וכשמוע טענות הצדדים, עיינתי בדיון, ושורת הדיון נותן שכל אילו הטענות שמען ר' משה הנ"ל מתקיעת כף ושאר ענינים, מי שיש לו ידיעת בית רב ישיכול ויבין שא"א לפוסלו, ואולם מחמת הפס"ד . . . כבר נתבאר כיון שעיקר הפיסול הוא מחמת שלא הי' למוהר"ר איצק חזקת כשרות, ועתה שנתברר שמוחזק בכשרות ממילא אין לפוסלו, ומכ"ש כשיבורר עפ"י עדים . . . שיעידו בפני ב"ד להכחיש הדיונים שבוראי אין בעדות הדיונים ממש, ובשגם שקיבל עליו לפני שינהג גם מכאן ולהבא בדרך הישר כמו שנהג א"ע עד עתה בדרך הישר כדברי העדים, ע"כ שורת הדיון שקם בחזקת כשרות וראוי להיות מורה הוראה בישראל, כל זמן שלא יבורר בעדים כשרים ונאמנים שלא יהי' נוגעין בעדותן שח"ו יעבור עבירה שנפסל עפ"י ד"ת, הוא בכשרותו, ועיין בשו"ת רש"ל סי' ל"ג ורמ"א סי' י"ב אף ששונא רשאי כשר להעיד כדאיתא בח"מ בס"י ל"ג ס"א, מ"מ בשונא גמור שמבקש להתנקם ממנו פסול להעיד, וכן יש ללמוד מדברי תוס' כמ"ש בס' כנה"ג בס"י ל"ג סק"ד, ולפי דבריו הסכימו כן רבותינו חכמי הספרדים ז"ל בשו"ת.

ואי רשאי להיות מורה הוראה בק' . . . הנה כת העומדים בצדו וחפצים בו כאשר הסכימו לזה מעיקרא והם רוב מנין ורוב בנין, מ"מ לענ"ד כל זמן שכת המתנגדים יעמדו על דעתם, אי אפשר שיהי' מורה או"ה על כללות העיר מב' טעמים. (א) לפי דברי המתנגדים הוחזק בעיניהם לפי דעתם שאינו ראוי להורות, הגם שעפ"י דין תורה הוא בחזקת כשרות ורשאי להודות לכל אדם, מ"מ מצינו אפי' בדבר המותר לכל העולם אי אוסר על עצמו שווי' על נפשי' חתיכה דאימורא, כדאי' ביו"ד סי' א' סעיף י"ב אפי' נגד עדים המכחישים אותו אף שתורה נתנה להם נאמנות, וה"ה כל זמן שלבם נוקפם אולי יודה להם שלא כדיון, היאך אפשר לכופ אותם לקבלו בע"כ, אף שהם רק מיעוט, ומה דקשה ע"ז ממה שכ' שם רבינו המחבר בסעיף י"ד ס"ק מ"א בשם מוהרי"ק, בארתי באריכות דלק"מ. (ב) כיון שעפ"י דין תורה מבואר במס' סנהדרין דף ח' וש"ע חושן משפט סימן ח' ס"ד שמצוה על הציבור לנהוג כבוד בדיין הממונה היכי שכשר עפ"י דין תורתנו הקדושה, והוא עון גדול לבזות לדיין, וכיון שעכשיו עפ"י דין תורה הוא כשר איך אפשר להורות שיעשו עון גדול. ואולם מטעמים הללו אי אפשר למיעוט לכופ לקבל איש אחר, כיון שעפ"י דין תורה הוא כשר, וכמו כן אי אפשר להורות שרוב מנין יקבלו למו"ץ את מוהר"א, והמיעוט יקבלו מו"ץ אחר, כי עדיין ירבה מחלוקת בין מורי הוראות, וכמו כן שורת הדיון שאין לדחות למוהר"ר איצק, כיון שא"א להשיג על שעה חדא מקום אחר, והיאך יזון ויפרנס את בני ביתו טפלו התלוו בו, וגם מחמת קלא בישא שנתחזק לא יחזיק מקום מוכן לפניו עד שיתחזק לכל העולם שחזר לכשרותו.

לכן נלפענ"ד עפ"י דעת תורה כאשר יש לי על זה הרבה ראיות ברורות, כיון שתורה נתנה רשות לדיין להורות עפ"י אומדן דעת ובפרט למען השלו', ועיין

שׁו"ת רא"ש מובא בטור סי' ס"ה ובמס' ב"מ דף ל"ה ע"א ובדף כ"ח ע"א ובדף פ"ג ע"א ובח"מ סי' י"ב ס"ב. ובשגם לפי דעתי הוא דין כפי מה שאכתוב כל אחד יבוא על מקומו בשלו', דהיינו שיהי' עוד שנה ומחצה בק'... מורה הוראת או"ה רק לרוב מנין ורוב בנין החפצים בו, ואי אפשר לכופ להורות למיעוט המתנגדים, ופטורים מליתן לצורך הוצאת שיתנו למוהר"א, ואולם מיעוט המתנגדים אין דשאים לקבל מורה הוראה בק'... רק כי יהי' להם דבר יכולים לשאול לכבוד הגאון מנייטרא או לרב ודיין הסמוך, ובזה יצאנו ידי שמים, אף כי המתנגדים לא יעזבו את השנאה כבושת, ויבזו למו' איצק אף שהוא שלא כדת של תורה ולא משנת חסידים הוא, מ"מ יהיו פטורים מעון גדול המבזה לריין כיון שלא יהי' ריין שלהם, וגם אולי מעצמם כשיראו התנהגותו בדרך הישר ויוחזק בעיניהם לכשר ולא יהי' לבם נקם, ישובו מדרכם ויהיו מותרין גם הם לאכול, כיון שיהי' להם אמתלא כמבואר באהע"ז סי' מ"ז, וכשיחזרו וירצו לקבלו אזי גם הם ישתתפו בשכירות, ולאחר כלות שנה ומחצה מחויבים לקבל מורה הוראה לכללות העיר שיהי' על כולם מורה הוראה, ואם יסכימו אף כת המתנגדים שמוהר"א יהי' מורה הוראה, אזי הוא קורם לכל אדם, ובאם לא יסכימו כולם על מוהר"ר איצק, מחויבים לקבל רב או מורה הוראה ממקום אחד עפ"י הסכמות רוב מנין ורוב בנין, ומוהר"ד איצק יעזוב מקומו ק'... ומחויבים ליתן לו בשביל זה סך חמשה מאות זהובים וז' מקופת הקהל דהיינו שכולם ישתתפו בזה, דהיינו גם כת המתנגדים יהיו מסייעים לזה, וגם הכדירה ביד מוהר"ר איצק כשירצה לעזוב מקומו ק'... ולילך למקום אחר, אזי יתנו כת מיעוט המתנגדים סך חמשה מאות זהובים וז' רק מכיסם ולא יסייעו כת רוב מנין ורוב בנין, ובדירה זו יהי' לו ער משך שלשה חדשים, וכשיעזוב את מקומו מחויבים לקבל מו"ץ אחר עפ"י הסכמת רוב מנין ורוב בנין. ובנידון התחייבות מקופת הקהל לאלמנת המנוח הרב המאוה"ג האבד"ק... ז"ל יקוים כפסק הגאון מנייטרא נ"י, כך נלענ"ד. וידע המעיין כי כל מ"ש כאן יש לי ע"ז דאיות ברורות יתנו עיריהן יצדקו, ולפענ"ד הוא ררך הישר והטוב כדת של תורה.

הכ"ד המדבר למען אמת ושלו' נועץ קנה יום ד' ב' טבת תקצ"ג לפ"ק ווערבאף.

(מקום החתימה)

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועזו להדפיס שום חידו"ת או אנרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

תשובה על הערות שונות

מהגאון מוה"ר שלום מרדכי הכהן אבד"ק ברעזאן זצ"ל¹

ב"ה. א' וארא תרמ"א בוטשאטש.

להמל"ח החרף ושנון שלשלת היוחסין מ' שמעון באבד נ"י
במקולניץ (וכעת הרב הגאבד"ק יאנוב).

מכתבו הגיעני, ובדבר מה שהקשה בתוס' גיטין י"ב ע"ב ד"ה וכ"ת כו',
במ"ש אי בעי זריק ספק קרוב לו כו' ע"ש, וע"ז הקשה דהא כיון דיאסר בשפחה
ובת חורין שוב כופין לשחררו כמשנה אחרונה בגיטין מ"א, ויפה הקשה², אבל
נלע"ד רל"ק מ' דהא עיקר טעמא רכופין לשחררו משום דבלא פשע אומרים לאדם
חטא כדי שיזכה חבירך כמ"ש התוס' שם, וא"כ התינח התם דהוא חצי עבד וחצי
בן חורין ואסור בוראי בשפחה וגם בבת חורין, אבל כאן הרי לפום צד ספיקא
דנימא דהשטר ה' קרוב לעבד א"צ לשחררו כלל, ורק משום צד הספק שמא ה' קרוב
לאדון, ולפום הך צד ספיקא באמת מותר בשפחה וליכא זכות לעבד ואמאי
יחטא זה לשחררו. ואין לומר דמ"מ כיון דמספק אנו אוסרים עליו ליקח שפחה
לכן נתיר לזה לשחררו, זה אינו דמ"מ כיון דלפום הך צד ספק מותר, אין לנו
להתיר זה לשחרר. וראי' ברודה לסברא זו מהתוס' חולין פ"ד: ד"ה תק"ש
בגבולין כו' דספיקה דוחה יו"ט דטומטום ואנדרוניגוס חייבים, והקשו דהא שמא
יעבידנו לא שייך ביו"ט, ותירצו דשייך נמי ביו"ט דאם אשה היא זה הטמטום
אסור להוציא לצרכה דהא לא מחייבא, ואין לומר דהואיל שהותרה לצורך כו',
דהיינו דוקא אם יש בו צורך קצת אבל הכא ליכא צורך היום כלל, ע"ש. וקשה
דהא כיון דמספק חייב הטמטום א"כ איכא צורך קצת עכ"פ, ובעכצ"ל דכיון
דלפום הך צד ספק דאשה היא ליכא צורך, מהדראי לאסור, וא"כ ה"נ בנ"ד כיון
דלפום הך צד ספק ליכא זכות לעבד אין להתיר לו לשחרר ולעבד איסורא. וע"ע
כמג"א סי' תק"ט סק"ב ויד אפרים שם בשם תשו' מהרי"ל סברא כזו ממש ע"ש,
וע"ע סברא כזו בתוס' ב"ק מ"ו: ד"ה גלית ארעתך במ"ש לתדן דלא דמי להא
דר"נ דאי ליכא לאשתלומי מהאי כו' יעו"ש בסה"ד ותבין. [ויש לדון בזה מתשו'
הר"ן שהובא בב"י יו"ד סי' דכ"ח לענין חל הנדר שכו' דבכין השמשות כיון
דסד"א לחומרא מיקרי חל הנדר ויכול להתירו, וע' בתב"ש סי' י"ט סק"א לענין
הפסק כה"ג ועוד מכמה דוכתי, ויש לחלק בין הנושאים, וקצרת].

עוד נראה דנודע דברי הרשב"א דגם בלא פשע אין אומרים לאדם חטא, וע'
בב"י א"ח סי' ש"ו ומג"א שם ותשו' נו"ב מ"ת אה"ע סי' ל"ז, והא דכופין רבו
לשחררו, תי' דבחצי עבד וחצי בן חורין לא שייך כלל עשה דלעולם בהם תעבדו

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ג' עמוד י"ב. — תשובה זו הועתקה מעצם
כת"ק המונח אצל ידידנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר דוד זינגער שליט"א רב דקהל אנשי
ספרד בבארא-פארק. וזכה לו אלקי לטובה.

(2) בשו"ת אחיעזר חלק ג' סי' ע"ח, הביא קושיא זו בשם אביו, יעווי"ש.

כיון דחציו משוחרר ע"ש, ומה שחקשו עליו מש"ס דגישין ל"ח, כבר כתבתי בתשו' א' ליישבו, א"כ הכא דלפום הך ספיקא דשמא הוא עבד הרי הוא עבד גמור ושייך ב' עשה דלעולם בהם תעבודו, ושוב אין אומרים לאדם חטא כרי שיזכה חבירו, וא"כ י"ל דתירוץ ב' בתוס' גישין י"ב, אזיל לש' הרשב"א. אך דלכאורה יש לדון לפמ"ש התוס' גישין י"ז. ד"ה מפני מה תקנו כו' יעו"ש בסוף הדיבור דהעבד מיקרי מוחזק בעצמו, וא"כ כשיש ספק אי קרוב לו או קרוב לה שוב יצא לחירות, ולש' הסוברים דגם היכי דאיכא איסור וממון ביחד ספק ממונא לקולא, א"כ ה"נ בזה. ולפמ"ש כמה מחברים ובפרט בקונ' (התפיסות) [הספיקות] לאחי הקצה"ח דטעמא דספק ממונא לקולא משום רחוקת ממון הוי כחוקת היתר ראזלינן גם באיסורא בתר חוקת היתר בספיקא, ואדרבא חוקת ממון עריפא טפי, א"כ גם לענין איסור ניזול בתר חוקה ולקולא, וניהו דבמקום פלוגתא לא שייך לומר כן, דהחזקה לא תכריע הרינן כמ"ש הכנה"ג ופמ"ג יו"ד סי' ח"י וגם המל"מ הל' עדות הביאו ועוד בכמה דוכתי, וע' תוס' בכורות כ' ורמב"ן שנחלקו לענין רוב המזרמן באיסור וממון יחד, ע"ש, ובאמת כי בשו"ת יד אליהו סי' ע"ח האריך בראיות מחולין קל"ר ופרק ז' דשקלים ובבא מציעא ו' דבספק איסור וממון אזלינן לחומרא לגבי איסורא, ורחא ראיות התרומת הרשן מהא דח"מ סי' ר"נ, דהתם הוא יודע בעצמו האמת איך נתכוין, והספק רק אם מאמינים לו, ולענין איסור אדם נאמן על עצמו, ויל"ע מהא דספק מעילות בכריתות כ"ב ורמב"ם פ"א ממעילה ופ"ט משנגות יעו"ש, אך מ"מ טעמא לא ירענא לפ"ד [אחי] הקצה"ח הנ"ל. אך בנ"ד בלא"ה לק"מ דהא גם העבר עצמו מסופק ולא הוי תפיסה כלל כמו שכתב בקצה"ח סי' פ"ח סוסק"ט, ואין סתירה לרבריו מתוס' גישין הנ"ל, לפמ"ש בקצה"ח סי' רמ"א סק"ג בביאור סברת תוס' הנ"ל יעו"ש ותכין. וע' נתח"מ סוס"י קצ"ז שהוכיח כן מהירושלמי. וגם בלא"ה י"ל לפמ"ש התוס' בגישין פ"ד. ד"ה הכא ברירה קיימא כו' יעו"ש בסוף הדיבור דניהו דכופין הבעל לגרש, מ"מ יכול לרחותה כו' ע"ש, וה"נ י"ל בזה.

ומה שחקשה על דברי הפמ"ג בשער התערובות ח"ג פ"א שחקר שם בדיון חצי זית נבלה וחצי זית שחומה אי צריך ס' נגר הכל כיון דטעמא נרגש, ובסי' פ"ז שפ"ר סק"ג כתב כן בפשיטות, וע"ז הקשה מפרק י' דתרומות משנה ה', תלתן שנפל לתוך הכור של יין בתרומה ומעשר אם יש בזרע כרי ליתן טעם אבל לא בעץ, ופי' הרע"ב (וכן הוא בפי' הרא"ש שם) דאף שטעם עצו ופריו שווים אין העץ מצטרף עם הזרע לאיסור כיון דהעץ אינו קרוש בקדושת תרומה, ע"ש. וקשה מה בכך הא כיון דטעמן שוה הרי הטעם נרגש ביין, וסיים שהוא ראי' שאין עלי' תשובה. — אמנם יש כמה תשובות ברבר, חדא רחא הפמ"ג בעצמו ביאר שם דאם יש משחו יותר בהיתר כיון דהוי רק איסור רבנן די"ל סלק שאינו מינו, שוב בדרכנן לא גזרו בכח"ג, ורק היכי דאסור מן התורה משום דטעם כעיקר בשאר איסורים דאורייתא, בכח"ג י"ל דאסור, ע"ש שכ"כ להרא, א"כ לא מיבעיא אי נימא דמיירי מתני' בדאיכא בטעם העץ קצת יותר מטעם הזרע, ודאי ניחא, רק גם אי מיירי בשווים משום רלא הו"ל למיסתם, מ"מ י"ל לפי המבואר

בכ"מ פי"ב רתרומות הלכה ז' בסופה, רתלתן וכרשינין רמי להררי בכל ענין ע"ש, א"כ הרי בכ"מ פ"ב רתרומות הלכה ב' הביא מירושלמי כרשינין היא רק תרומה דרבנן, א"כ כרבנן הרי לכ"ע אין לחוש למה שהטעם נרגש. ואני מצאתי בירושלמי פ"ט רתרומות הלכה א' מפורש ג"כ רתרומת כרשינין היא רק מדרבנן. הא דהוצרך הרע"ב שם לומר בערלה והקדש טעמא רגם העץ אסור, אף דהתם מן התורה, י"ל דנ"מ היכי דהוי טעם העץ יותר משהו, דבזה מודה הפמ"ג, ע"ש ותבין.

ובזה ישבתי תמיהת הג' בשו"ת נטע שעשועים סי' ה' על דברי התוס' יבמות ס"ו: שכתבו דאפי' אי קנין פירות כקנין הגוף מ"מ גבי תרומה לא מהני כלל קנין פירות לכ"ע ע"ש, ועל זה תמה מש"ס ערוך בע"ז ט"ו דייק מהא דפרה ששכרה כהן לא יאכלנה כרשיני תרומה, ואי שכירות קניא אמאי לא תאכל, ולשי' התוס' הרי בתרומה לא מהני קנין פירות, ושכירות הא לא הוי רק קנין פירות, והניח בצ"ע. ובמקום אחר פלפלתי עפ"י דברי האבני מילואים בתשו' סי' י"ז במה שחילק שם בין בהמה דליכא בי' איסורא דק קנין ממון מהני בי' קנין פירות ובין עבדים יעו"ש ואכ"מ, אבל לפמ"ש אתי שפיר, דהתוס' לא כתבו כן רק גבי תרומה דאורייתא דבזה לא מהני קנין פירות, אבל כרבנן לכ"ע מהני קנין פירות, וא"כ אתי שפיר. ובה יש לתמוה על רברי הב"ח בח"מ סי' שו"ג ובתשו' סי' ח"י שהעלה דנהי דשכירות לא קניא היינו רק מן התורה אבל מדרבנן קניא לכ"ע, והא דע"ז ט"ו דלא יאכלנה כרשינין משם דמ"ת לא קניא ע"ש. ולהנ"ל צ"ע דכיון דכל תרומת כרשינין רק מדרבנן א"כ שוב יועיל קנין רבנן, וצ"ע ג. — ועכ"פ לא קשה קושית רו"מ כלל. וגם בלא"ה י"ל לפי מה שכתב הח"ד סי' ק"ה רהא דטעם אסור מה"ת הוא דק מקרא דהטמאים, ובתרומה דליכא למילף מקרא הנ"ל כדאי' בחולין ק"כ, לא אמרינן כי' טעם כעיקר מן התורה ע"ש, א"כ בלא"ה ניהא דגבי תרומה דטכ"ע דק מדרבנן, הרי הפרמ"ג מודה ראין מצטרפין, וכל ספיקו רק אי טכ"ע מה"ת וכמ"ש"ל בשם הפמ"ג שכתב כן להדיא.

ובזה י"ל מה שהקשו עליו מדברי הר"ן פ"ה דע"ז, ועפמ"ג שער התערובות שם סוף פ"ד. ולפמ"ש א"ש דהתם הא קאי ג"כ בתרומה, ובזה דטכ"ע מדרבנן, לכ"ע יש להקל, ועמ"ש לקמן עוד בזה, אבל הפמ"ג עצמו שם כתב אח"ז דבתרומה טכ"ע מה"ת, אבל זה אינו, דהתם קאי על כלאי הכרם.

והן אמת שראיתי לגדול א' בתשו' שתמה על דברי הח"ד מש"ס דזבחים צ"ו ב' רילף מקרא דאותה למעט תרומה דא"צ מריקה ושטיפה, ואי טכ"ע מדרבנן למאי איצטריך קרא. ולענ"ד לק"מ מכמה טעמים, חדא דמריקה ושטיפה אינו משום טעם של איסור, דהנעלה מפלגת הטעם כמ"ש דש"י שם צ"ה: ובשלהי ע"ז דף ע"ו דרק משום גזירה"כ, א"כ איצטריך קרא למעט תרומה, [אך מהא דפריך מזה אהא דאם כישל בנ"ט, מוכח דלחם"ד הוי ס"ל דהנעלה ומריקה ושטיפה שוים, אבל לחם"ד הוי ס"ל דכיון דא"צ מריקה ושטיפה מכ"ש רא"צ הנעלה, ופריך ממתני', אבל קרא איצטריך רק למעט מריקה ושטיפה, וע"ז יו"ד קי"ז ודו"ק, גם י"ל דהוי ס"ר למילף תרומה מקדשים וחרא, ראל"כ תיקשי להסבירים דבכל האיסורים לבר מפסח טכ"ע לאו דאורייתא, איך יפרנסו ש"ס

רובחים הנ"ל, ובע"כ כמ"ש]. ועוד דהא בש"ס שם מבואר דקרא דממעט תרומה אתי לרבות קדשים קלים, ובהקדש הרי טכ"ע מה"ת לכ"ע כדאי' בחולין צ"ט ערש"י ותוס' שם, וגם משקין היוצאים מהם כמותן כדאי' בחולין ק"כ שם להדיא [והן אמת שהכ"מ פרק י' ממאכלות אסורות הלכה כ"ב כתב בש"י רמב"ם דהא דבהקדש משקין היוצאים כמותן הוא רק אסמכתא דרבנן, אבל צע"ג מהא דטכ"ע דבקדשים הוי מה"ת, וי"ל על פי דברי הרא"ש פ"ו דברכות שהובא בב"י א"ח סי' ד"ב דמעט הפרי עדיף ממשקין היוצאים מהם]. ועוד דהא אף דבתרומה אין משקין היוצאים כמותן לדיון דקיי"ל כד' יהושע וכמו שכתב הח"ר, הרי בש"ס דחולין שם מבואר דבתירוש ויצהר מודה ר' יהושע, א"כ שפיר אצטריך קרא למעט תירוש ויצהר רבזה גם בתרומה טכ"ע מה"ת.

ועוד י"ל קושית רז"מ דמייירי בתרומה בזה"ז דרבנן וכמ"ש כה"ג הר"ש פי"א דתרומות משנה ח' בשם הירושלמי, וע' כה"ג בתשו' הרשב"א סי' רכ"ב שתירץ כה"ג משנה דמגורה שפינה ממנה תרומה דאין מחייבים אותו להיות יושב ומלקט ע"ש, וע' בפר"ח סי' קכ"ב סק"ג בזה, ולשי' רמב"ם פט"ו מהל' תרומות הלכה י"ט הקילו בכמה דברים בתרומה שפי מבשאר דברים גם בתרומה דאודייתא ע"ש בכסף משנה ותבין. ובוה י"ל דברי הירושלמי פ"ז דפסחים הלכה ג' חר"ב"ג בישל תדנגולתא בשמן שריפה אתא שאיל לר"ב א"ל אזיל שלקה, ופי' הפ"מ שישלקוה הרבה עד שתפלוט מעט השמן ע"ש, והוא פלא דהא אין הנעלה באוכלין, וצ"ל דבתרומה הקילו, או דמייירי בתרומה בזה"ז דרבנן דאין לו עיקר מן התורה כלל, ובוה הקילו. אך לפירוש הקרבן עדה שם אין ראי' כלל, ויש לעודר בזה מהא דבשר פוגם בשמן, ע' יו"ד סי' ק"ג סעיף י"ד, אבל בע"כ דוקא בשר פוגם בשמן ולא שמן בבשר, וכדמוכח מהא דסכו בשמן של תרומה בפסחים ע"ו, וז"פ. — ובעיקר דברי הפמ"ג ככר הביא בהגהת כ"ט שעה"ת בדין ביטול דשיל"מ פ"ב דברי הגמ"ר חולין פרק כל הבשר סי' תשל"א בשם דאב"ן דמפורש דבכה"ג מצא מין את מינו ואסור, וע"ש מ"ש ליישבו, ודברי הגמ"ר הובאו בב"י וש"ע סי' ס"ט, ולפמש"ל י"ל דתליא אי דם שבשלו דאודייתא או רק מדרבנן, ולדידן דקיי"ל דם שבשלו דרבנן אין להחמיר כלל כדיעה זו.

ומ"ש בהא דנחלקו הפוסקים אי בספק ספיקא צריך לברר, מרוע לא הביאו דברי רש"י ריש כתובות דמוכח דס"ל כהרשב"א, כבר קדמו בשו"ת ח"ס חיו"ד סי' דע"ז בהג"ה שבאמצע התשובה, וגם בשו"ת מהרי"א האו"ח סוס"י צ"ב ע"ש.

ומה שהקשה בתוס' פסחים ג' ד"ה ואנא אכילנא כו' במ"ש דאין להביא דאי' שנאמין לכל הבא ואומר ישראל אני דשאני הכא דרוב ישראל היו ואזלינן בתר רובא, וקשה האיכא לברורי אם הוא ערל או מהול, ומזה הוכיח כסברת הגו"ב דהיכי דאי אפשר לברר כל הספיקות אין צריך לברר, והכא נמי הא אכתי יש לחוש שמא הוא בן נכר. — ואם כי יפה העיר, ובתשו' א' פלפלתי הרבה בדברי הגו"ב, אבל בנ"ד אין צריך לזה דהכא הא הוא אומר שישדאל הוא, רק דהיכי דליכא רובא רמסייע י"ל דאינו נאמן, אבל כדאיכא רובא, אדם נאמן על עצמו, ובכה"ג מכח נאמנותו א"צ לברר, וז"פ.

והנה עפ"ד פמ"ג בשער התערוכות הנ"ל שהעלה ראי מכ"ע מה"ת מצטרף
 מעם היתר ואיסור, י"ל בזה מה שהקשו לשי' רש"י דכבוש רק בחומץ וציר מהא
 דבכ"ח חידוש, ראי תדו ל' כולי יומא, וי"ל עפמ"ש בס' מלח"א יו"ד רס"ה
 דמעמא דכבוש מותר לפמ"ש פלתי דפולט מעט מעט וקמא בטל ונהפך להיתר,
 וגם אם בסוף חוזר וניעור הרי הוי מעם היתר ואיסור יחד ע"ש, וא"כ רש"י
 לשיטתו דמכ"ע בשאר איסורים דרבנן, אבל בכ"ח דמכ"ע אסור, א"כ גם בכח"ג
 אסור, ואי נימא מכ"ע גם בשאר איסורים מה"ת יהי' כבוש גם בשאר דברים,
 ודו"ק.

תשובה על הערות שונות

מהגאון מוה"ר אברהם יצחק גליק אבר"ק טאלמשאווא¹

בעזה"י. ר' ש"פ [=שושן פורים] פ' צו תדס"ה טאלמשאווא יע"א.
 שוכ"ט לכבוד אהו' מחו' הרבני המופלג בתורה ויראה שהורה קולע אל
 השערה ידיו רב לו בפלפול וסבדא כק"ש מו"ה אשר אנשיל יהודא מיללער נ"י.
 נעימות אמרתיו הניעני זה ימים, אבל רב טרדתי עכבני מלעיין בהם,
 ואמת נכון כי הוא עלי לטורח, גם לחולשת כחי בימים האלה, ורק בכ"ז לא
 אשיבנו ריקם, ואכתוב לו בקצרה מה שראיתי לעורך בדבריו מידי עברי בהם.
 ראשית דבר הקשה ע"ד החק יעקב בס' תס"ז שדחה קושית המג"א סי'
 רט"ז מבכורות דף ו' ראי בתר השתא אזלינן מאי חידוש יש בחלב אע"ג דבא
 מרם, ות' הח"י דדוקא בנשתנה לדבר המותר בודאי אזלינן בתר השתא, אבל
 כאן הא ע"ז גופא אנו דנין לאסור חלב משום ראתי מרם, אין לומר דבתר השתא
 אזלינן, דגם השתא ראוי לאסור. והקשה מעל' ע"ז מכתובות דף ס' ע"א דרדשינן
 להתיר חלב מהלכי שתים מדכתיב את הגמל כי מעלה גרה הוא, הוא שמא ואין
 חלב מהלכי שתים שמא, א"כ גם בחלב מצינו היתר מפורש במהלכי שתים,
 והאריך בזה. ולי א"ש, ומתחלה אמינא הא יוכל להקשות בקצרה מהאי דכתובות
 אסוגיא דבכורות הנ"ל, דמאי חקר שם מנ"ל דחלב שרי, הא מוכח מדהתיר
 הכתוב חלב מהלכי שתים, א"ו זה אינו, דבלא"ה קשה הא כבר מוכח דחלב שרי
 מראיצטרך לכתוב לרבנן גמל גמל, ולד"ש את הגמל, לאסור חלב, ש"מ רשל
 טהורה שרי, כדאמרי' שם בסוגיא, דלהכי איצטרך קדא הנ"ל, דסר"א הואיל
 דטהורה שרי וחידוש הוא, ה"נ בטמאה, א"כ ממילא מוכח מזה גופא דטהורה
 שרי, אכן לק"מ דהא אמרינן שם אח"ז דפריך משפן שפן וארנבת ארנבת וכו'
 גמל גמל נמי להכי הוא דאתא, ומשני כל היכא דאיכא למידרש דרשינן, וכ"ז
 למסקנא, אבל השתא בס"ד שפיר פריך נימא דחלב טהורה באמת אסורה, ומה
 דכתיב גמל גמל ע"ז נימא דהוי דומיא דשפן שפן, וא"ל כל היכי דאיכא למידרש

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' י' עמוד ט"ו. — ר"ז הועתק מכת"ק
 המונח בגניז ידירנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה שאל הופמערער נ"י
 מאנשווערפען. טוב עין הוא יבורך.

ררשינן, דאדרבה נימא ראיין דרורשה כיון דבשהורה נמי אסור, ולפ"ז גם מהאי דמהלכי שתיים לק"מ, דכיון דבשמאה אסור מגמל גמל או מאת הגמל ה"נ בשהורה יהי' אסור, ורק במהלכי שתיים גזה"כ דמותר, אבל במין בהמה אסור בין בטמאה ובין בטהורה. ועי"ל דלפי הס"ד דחלב שחורה אסור לא הוי ממעטינן ממעלה גרה הוא חלב מהלכי שתיים, רק מאיסור שמא, וכן מדויק הלשון דכתיב שמא הוא לכם ונדרוש דבמהלכי שתיים ליכא איסור שמא, ויע"ש בתוס' דכתובות ד"ה יכול יהא וכו', ובסה"ד שם, אבל לענין להתיר חלב לגמרי נימא דלא נתמעט דלא עדיף מחלב שחורה, ועי"ל ואין להאריך יותר.

ומה דהקשה עמ"ש דהג"מ סי' ט"ו דחשש נפל גם בחולין הוא מדאורייתא והוא מדברי התוס' בנדה שהביא שם, והק' לפ"ז בזבחים דף י"ב ע"א דפרק דכתיב שבעת ימים יהי' תחת אמו הא לילה חזי, וכתיב ומיום השמיני ירצה הא לילה לא חזי, נימא דלילה חזי לשוחטו בחולין וביום השמיני ירצה לקרבן, עכ"ד. ולי א"ש, דא"א לאוקמי הקרא בהכי דהא בנודע שכלו חדשיו מותר מיר עוד ביום ראשון, ורק בלא נודע הוי ספק נפל, ואיך אמר הכתוב בפשיטות דז' ימים יהי' תחת אמו, ועי"ל עפ"מ"ש הפמ"ג שם דבעי ז' ימים מעל"ע, אבל כבר הקשו עליו, לכן כמ"ש הקודם נכון יותר, וגוף דברי התוס' הג"ל צ"ע, ואין להאריך כאן. ומ"ש בשם החת"ס ז"ל בחי' לסוכה רף ל"ג רהא דאמרין מצוה לאו ליהנות ניתנו היינו טעמא משום דארז"ל חישב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה, וכאן איירי ע"כ בליכא דהיתרא, וא"כ אי נימא לי' דאסור לתקוע בשופר זה, כבר יצא, דהא חישב לעשות המצוה, ולכן עכשיו שאנו מתירין לו הוי מעשה זו רק גמר מצוה והנאה זו לא מיקרי הנאה, עכתו"ד. והקשה מעל"ע על זה ממורר הנאה ממעיין מ"ט מותר לו לשבול בו שבילה של מצוה בימות הגשמים, הלא יכול להתיר נדרו, והאריך בזה. וקושיא זו י"ל בנקל, או דמיירי דליכא חכם ולא ג' הדיוטות שיתירו לו, או שאין לו חרטה דמעיסקא ולא מוצא פתח חרטה לנדרו, ויש בזה להאריך קצת, אך עת לקצר. אבל לי קשה ע"ז מצד אחר, רבשלמא כשיש עליו חיוב מצוה כגון לתקוע בשופר ונאנס חשבינן לי' כאלו קיים המצוה, אבל כאן שבא לטהר מטומאתו איך נימא שע"י שנאנס נעשה שחור ויהיה מותר לאכול תרומה וקדשים ולכנס למקדש, ואיך נימא בי' מצות לאו ליהנות ניתנו, וגם לשון הש"ס לא משמע כן, דגראה דזה נאמר ע"ד כלל על כל המצות לומר תורתנו רק לקיים ציווי השי"ת. והנה הת"ח ז"ל כתב בחולין דף ק"ב ע"א דמש"ה אמרינן בלע מצה יצא דמצות לאו ליהנות ניתנו, ומשמע אפילו יש לו מצה אחרת מ"מ יצא בדיעבד וא"כ ליכא [אונס] ואפ"ה יצא, ועוד דאין שייך שם נאנס, הא חי' יכול לאכול בלעיסה ואיך נימא בזה חישב לעשות מצוה ונאנס הוי כאלו עשאה, אדרבה הא פשע בעשיית המצוה שאכל ע"י בליעה, ויען שם' חת"ס ז"ל על מס' סוכה אין בירי, לא אאריך יותר.

ומ"ש לעורר ע"ד החת"ס ז"ל בשו"ת חי"ד סי' פ"א דכתב, דציר שיוצא שלא ע"י בישול לא אמרינן ביה טעם כעיקר ראורייתא, אלא דוקא ביוצא ע"י בישול, והק' ע"ז דכ"ז אי ילפי' טע"כ מבכ"ח או מגיעולי עכו"ם, אבל אי ילפינן ממשרת או מוכח דשייך טע"כ גם שלא ע"י בישול, עכתו"ד בקצרה. ונ"ל דדוקא

דרכו שאין דרכו בכך כזה אמרינן דבלא כישול לא שייך טעם כעיקר כמו בציר שדרכו להוציאו מבשר ע"י כישול רוקא, וכבר מצינו עד"ז לחלק בין סחיטת יתים וענבים לסחיטת שאר פירות כמבואר גם מסוניה דפסחים דף כ"ד ע"ב, וכן בשאר מקומות, אבל שם בשרה פתו כיון דדרכו בכך לשרות פת כיון ודאי שייך שפיר טע"כ, וראיה לזה דאל"כ איך אמרינן דבכ"ח חירוש הוא דאי תרו כולה ומא בחלבא שרי, והרי שם איכא רק טעמא בין בחלב בין בבשר לכמה ראשונים החולקים ע"ד התוס' שהביא הרשב"א דס"ל דחלב הנוגע בבשר הוי ממשו, אלא ע"ל דבשניהם הוי רק טעמו, ויעיי' בפר"ח סי' תמ"ב, וא"כ י"ל דמש"ה בתרו בחלבא שרי משום דיוצא שלא ע"י כישול בשניהם בין בבשר בין בחלב, אע"כ נמ"ש דשם ג"כ דרכו בכך לכבוש בכ"ח יחד כרי לבשלו אח"כ, ואפ"ה שרי מראורייתא, וה"נ בשריית פת כיון כמ"ש.

ובזה אסיים בד"ש, ובשלום מר חמיו הנאב"ד שי' גאהבה וברכת כ"ט.

ירידו,

אברהם יצחק גליק

שני מכתבים

מהרה"ק מוה"ר יצחק אייזיק מזידיטשוב זצ"ל¹

ב"ה.

לכבוד אנשי שלומינו החסידים יראי' ד' הנגידים הנדיבים עושי חסד רודפי צדק וביחוד לאותן הנקובים בשמותם פה אלה, שלו' שלו' בכלל ובפרט.

הנה יירדינו הרב החסיד הידא המופלג מו"ה יונה נ"י מוכ"ז בן הרב המפורסם מו"ה יעקב ז"ל אשר זה רבות בשנים כי אוה למושב לו באה"ק תובכ"א ומחמת הרחקות אלצוהו לצאת חו"ל לבקש עזר מהנדיבים במדינתנו, לכן מבקש כבוד אאמ"ו שיחי' לעשות זאת למען כבוד התורה לקרב את הרב הנ"ל בכל מקום בואו ולהנות אותו כראוי לאיש נכבד כמוהו, וביחוד לאותן הרשומים פה להשתדל כל אחד בקהילתו לטובתו, היינו בק' סטרי הרב ר' זאב והרב ר' ישעי' יעקב שני דיני צדק נ"י, בבאריסלאוו ש"ב הרב נ"י ומשנהו אשר

(1) בכר"ש שנה ג' קונט' ג' עמוד י"ד נדפס מכתב מהרה"ק מוה"ר יצחק אייזיק מזידיטשוב זצ"ל שנכתב להנדיבים במדינת אונגאריין, לעזור להרה"ח מו"ה יונה מטארניפאל שנתיישב באה"ק, ועתה נזדמן לנו עזר ב' מכתבים מהרה"ק הנ"ל להנדיבים במדינת גאליציע לעזור למו"ה יונה הנ"ל. המכתב הראשון הגיע לידינו מאוצרו של יירדנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמרום מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן, והמכתב השני הגיע לידינו מאוצרו של יירדנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר אהרן ארי' כ"ץ שליט"א רב דקהל בית אהרן בפלעטבוש. ברכות התורה יחולו על ראשם.

יבחר לו, ובפיראדיץ והגליל וסחורניצע ש"ב ר' צבי מיאמינץ נ"י, בק' סאמבור הרב ר' דוד הכהן אבר"ק הנ"ל נ"י והמופלג ר' איצי טרויא נ"י, בק' עיר ישן ר' שמואל שאול ור' ליבוש סג"ל נ"י, בק' סאניק ש"ב הרב ר' בעריש נ"י, בק' ליטוואסק ר' קלמן ליב ור' צבי חזן נ"י, בק' איסטריג ר' גרשון נ"י ומשנהו אשר יבחר לו, בק' ראברמיל ר' משה חזן ור' אברהם נ"י, וכבוד אאמ"ו שיחי' מבקש לעשות על צד היותר טוב ומברך את הנותנים והמשתדלים כרב טוב וברכה והצלחה, וכנפשם וכנפש ירדם רו"ש וטובתם⁽²⁾.

אמנם ידוע מגמרא כתובות דף ע"ה בכתוב ולציון יאמר איש ואיש יולד בה וכו' אחד הנולד בה ואחד המצפה לראותה, לזה אני מבקש מידידינו אחינו בני אשר הם בני אברהם יצחק יעקב ביישנים רחמנים גומלי חסדים כמבואר בדברי רו"ל, לזה בקשתי במיוחד בסכום לכל קהלה להתנרב בשביל ידידי הרב החסיד ר' יונה נ"י מארץ הקדושה, היינו בסטרי סך ט"ו רייניש מ"כ לא פחות, ובקהלה בארמלוב עם קהלה סחורניצי סך חמשים רייניש מ"כ והמוסף מוסיפין לו מן השמים, בקהלה פודראדיץ ואמניץ סאפיט דאלהי מידן סך ט"ו רייניש מ"כ, בק' סאמבור סך עשרה רמ"כ והמוסף מוסיפין לו, ובק' עיר ישן סך עשרים רמ"כ, ובקהלה סאניק סך עשרה רייניש מ"כ, ובקהלה ליטוואסק סך עשרים רייניש מ"כ, ובקהלה איסטרוג ובקהלה הביירה ראברמיל סך ט"ו רמ"כ עם אסטרוג עוד חמשה רמ"כ. ובקשתי שיקיימו גרול המעשה יותר מן העושה, לזה המשתדלים הנזכרים לטובה יעשה להנודכים שיקיימו מבוקשי ואני אעתיד לכל טוב ברכה (והצלחה) [והצלחה] במעשה ידיהם, ואני שולח במיוחד להרבני ר' נפתלי נ"י דקהלתינו לזה.

כ"ר, הק' יצחק אייזיק מזודטשוב

ב"ה.

לכבוד ידידינו החסידים היראים המופלגים הננדרים הנריבים
וביחוד לאותן הנקובים בשמותם פה אלה ר' עליהם יחיו.

באתי לעורר לכבם עבור ידידינו הרב החסיד המופלג בר אבהן כ"ש מו"ה נ"י מטארניפאל אשר זה כמה שנים אוה למושב לו באה"ק ת"ו והי' משניח לטובת הכולל בהשתדלות נמרץ, וכעת מחמת היוקר ורבו נוגשיו, גם בנו הניע לפרק הנשואין יצא חו"ל לבקש סעד ועזר הנריבים, לזאת אבקש מהאנודים באהב לעשות למען חיבת הקודש אה"ק ומצות הכנסת כלה בת גרולים, לסערו בגדיבת לב ולקבלו בסבר פנים יפות כראוי לאיש כמוהו, ובפרט באלה המקומות כרשום פה, כזה יתנו, היינו בק' סטרי סך עשרים רו"כ בהשתדלות הרב ר' משה נ"י ור' יעקל שור נ"י, בק' דראהביטש סך עשרים ר"כ בהשתדלות ר' חיים בער

(2) עד כאן נכתב בכת"י א' מבניו, מכאן ואילך נכתב בכת"י ק.

נ"י ור' פייבל ראפפורט נ"י, בקהילה באריסלאב סך חמשים ר"כ בהשתדלות ר' עקב ליב בלאך נ"י ור' ליב בער נ"י, הנגידים סחודניצר נ"י סך חמשה עשר ר"כ, בק' סאמבור סך עשרים ר"כ בהשתדלות הרב ר' דוד הכהן נ"י ור' איצי טרויא נ"י, בק' עיר ישן סך עשרים ר"כ בהשתדלות הרב ר' יהושע נ"י והרב ר' יחיאל מיכל הכהן נ"י, בק' איסטריג סך חמשה עשר ר"כ בהשתדלות ר' לייבל מאלץ נ"י ור' אהרן גיטווליג נ"י, בק' לינסק סך חמשה עשר ר"כ, בהשתדלות ר' יוסל וגיסו נ"י, בק' ליטוויזק סך עשרים ר"כ, בהשתדלות ר' זאב סג"ל נ"י ור' שמואל יהושע נ"י, בק' סאניק סך חמשה עשר ר"כ בהשתדלות ר' צבי איגרא נ"י, בק' שורקא סך חמשה עשר ר"כ בהשתדלות ר' מענדיל מאטקווער נ"י ור' אברהמצי נ"י, ואבקש מכל אחד שיעשו בזריזות ונדיבת לב על חצר היותר טוב³.

ובקשתי ממעלתכם שהדברים עומדים ברומו של עולם כמבואר בגמרא ברכות דף ו' ב' כרום זלות לבני אדם אלו דברים שעומדים ברומו של עולם כו', וכבר אמרתי סודו תפלה דעמידה בסוד אצילות כנודע מזהר הקדוש, וכמעט הנה ישכיל עבדי ירום ונשא כו' כמבואר דרבינו בזהר וישב, נמצא למד דזה הוא בגמרא כרם זלות כו', שעומדים ברומו של עולם. לכן בקשתי ממעלת כבודכם שתקיימו המכתב בשביל ידידינו הרב החסיד ר' יונה נ"י מא[ה]ק[ן] ולציון יאמר איש ואיש ילד בה וזהו יכוננה עליון כו' אחד הנולד בה ואחד המצפה לראותה, ודי בזה לחכם ומבין מדעתו.

כ"ד, הק' יצחק אייזיק מזורטשוב

* * *

ב"ה.

שלו' לאנ"ש הנקובים בשמותם מעל"ד במכתב מאאמו"ר זללה"ה.

באתי לבקשם ולעוררם גם כעת כאשר מכ"ז ידידינו הרב ר' יונה נ"י חי' מוכרח לשלשל א"ע ולנסוע לחו"ל יען שגם כעת נצרך לו לעשות נשואין לבתו תחי', וחוי' מזה הינו בע"ה גדול, לזאת אבקש מאנ"ש המאמינים בכח קדושת אאמו"ר זללה"ה ואשר כח זכות אבות לא תמה ת"ל יתברך, אבקש למען גודל המצוה כאשר כ"א יעיין מעל"ד בכתב יד קדשו אאמו"ר זללה"ה אשר היא מהדברים העומדים ברומו של עולם, לזאת גם כעת יקיים כ"א כנרשם והמשתדלים כנ"ל, וגדול המעשה יותר מהעושה וגם מהמתנדבים אבקש לסייע כ"א עצהיו"ם, וזכות המצוה וזכות בקשת אאמו"ר זללה"ה יעמוד להם בזה ובבא לחיי נחת ולהצלחת. ובאתי עה"ח היום יום ג' ב' דעשי"ת ומברכם לכ"א בנח"ט בחיי נחת, ובזה שלו'.

הכ"ד ירדס רוש"ת ומבקש בכח קדושת אאמו"ר זללה"ה,

הק' אליהו בהרב הקדוש זללה"ה מזורטשוב

(3) עד כאן נכתב בכת"י א' מבניו, מכאן ואילך נכתב בכת"י ק.

בדין עשיית מקוה ממים שהוגלדו

מהרב הגאון מוה"ר יוסף ראזין אבד"ק דווינסק ז"ל⁽¹⁾

יום ג' י"א מח"ש תרצ"ד דווינסק.

קבלתי מכ', והנה בקיצור כך, הך דין של מים שאובים הוגלדו וחזרו רק שלא גשאו ע"י כלים המקבלים טומאה, ומ"מ שאובים הנה מחמת שצריך שלא יהי' ע"י מעשה בני אדם, כמבואר בת"כ ובכ"מ במקוואות ועיין מ"ש הר"ש (פ"א) [פ"ב] דמקוואות, וכן אם נמשכה כולה, אף רקיי"ל דפסולה כמ"ש תוס' תמורה דף י"ב והרמב"ם ז"ל בפה"מ מקוואות פ"ד ובהל' מקוואות פ"ד ובתוס' ב"ב דף ס"ו ע"ב ע"ש, ואז הוה הפסול לא בעצם הדבר דק פסול דין, ולכך ע"י הגלילו וחזרו אף דלא הוה פנים חרשות ממש, דהרי מים טמאים שהגלילו וחזרו, חזרו לטומאת⁽²⁾, וכן הדין גבי מי פרה אם הגלילו וחזרו כשרים כמבואר בתוספתא פרה וברמב"ם בהל' פרה פ"ט וכ"מ בזה, משום רש"י הוה עצם הדבר, וכמו דאמרינן פסחים דף ל"ג טומאה שבהם להיכן הלכה, וכן כמעילה דף י"ב ודף ט"ו ונדרים דף מ"ט, וכ"מ בזה, ולכן הך תוספתא ושיטת הרא"ש, רק גבי שאובים שלא הוה פסול הגוף, אבל בלא זה לא מהני, וכן רק אם נגלדו מעצמם, וכמו דמבואר החילוק במנחות דף כ"א גבי דם הקפה, דנ"מ בין ע"י חמה בין ע"י האור, וכן גבי ע"י חמה נ"מ ע"י אדם או מעצמו, כמבואר חולין דף ק"כ ע"א ותוס' נזיר דף ג' ע"א ע"ש בזה, ה"נ כן, והנה חזינן דמבואר במשנה דמקוואות רמלח הוה כמים בפ"ז וברמב"ם פ"ז ע"ש, והרי מבואר בתוספתא במכשירין הובא ברמב"ם בהל' טומאת אוכלין פ"י ה"ב רמלח שנמחה הוה כמי פירות ע"ש, וע"כ נ"מ בין נעשה ע"י אדם או ע"י שמים מאיליו, עיין מנחות דף כ"א וכ"ב וסוכה ושבת דף ע"ב ע"ב וכ"מ בזה, והרבה יש להאריך.

עכ"פ לדינא באמת עיקר הדין שמקוה שנגלד בפשטות הוא רק להקוות עליו, אבל לא להכשיר כולו, ואף לשיטת הרא"ש, היכי דהגליר בידי אדם נעשה זה למציאות חרש, ואף דמבואר בירושלמי תרומות פ"י דאין מים משתנים ע"י דבר, עיין ע"ז דף ל"ו וסוטה דף ט"ו ע"ב, מ"מ ע"י מעשה אדם הם משתנים, ואקצר.

יוסף ראזין רב דפה

(ג.ב.) וא"א להתיר לעשות זה למקוה.

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ג' קונט' ט' עמוד כ"ג. — תשובה זו הגיע לירדנו מאת כבוד השואל ירדנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר משה ביק שליט"א רב רקחל בני משה. ישא ברכה מאת ר' לאורך ימים ושנים, בבריות גופא ונהורא מעליא.

(2) כן מבואר בתוספתא פ"ב רשהרות (ועיי"ש בהנהגות הגר"א), ועיין מש"כ בזה הנאון מראניטשאו בספר מכתבי תורה, מכתב קט"ז. (ושם נרפס בטעות פ"ג בתוספתא, וצ"ל פ"ב).

בדין מאכלים שנתחממו בשבת

מהרב הגאון מוה"ר יצחק ווייס אבד"ק קארלבורג הי"ד (1)

בעזה"י. ב' לסדר וארא תרס"ח לפ"ק קארלבורג יע"א.

ביום תת ה' שלג מן השמים, יבורך גבר בשנות חיים, ה"ה ירנ"פ חביבי הרב החרף ומפולפל יר"א מאור נעלה נוהג בחסירות מירותיו תרומות כש"ת מו"ה עקיבא בלויא נ"י ויזרח כשמש בצהרים, אבן יקרה בק"ק קראסנא יצ"ו.

יקרתו הגיעני ושמחתי בנועם אמרותיו וברצוני ה' להשיבו מיד ולא כל העתים שוות וכעת הנני להשיבו בקצירת אומר שרבו טרדותי גם כעת עתה בשיעורים שלי אשר עשיתי סדרים. — ואורות אשר נשאלתי ממעלתו נ"י כאשר כל ימי היותו בבית אביו צדיק תמים חסיד מפורסים שליט"א, נהג כמותו להמנע מלאכול בשבת מאכלים שנתחממו על תנור שמסיקים, ובחסיכו כעת על שולחן חותנו הנגיד המפואר נ"י אשר הוא יר"א מאד נעלה וחרד למצות, והוא נוהג כרוב כלל ישראל האוכלים, לכן שואל ומבקש אם לא מחזי כיוהרא באם מונע הוא, ובעיקר מסתפק ועולה אם כמו נדר הוא מה שנמנע עד הנה, וציין בזה כמה ציונים, והנה הנם בתוך דברינו אשר יבואו ב"ה.

תבענה שפתי תחלה להציע על מה סמכו קוראי לשבת עונג האוכלים למערנים אשר חמים הם ביום השבת, הנה ביתה יוסף בסי' רנ"ג הובא רברי תרומת הרשן סי' ס"ו אשר זה לשונו הזהב, אם השפחה מוציאה החמין מן התנור ומושיבתו על תנור שבבית החורף מרפנות ואם מבקרת האש תוך התנור כדי לחמם בית החורף ועל ידי כך נרתחים החמין שעל גבי התנור רשרי אפילו נתקדר לגמרי מאחר שעיקר כוונת השפחה להיתר לחמם בית החורף רשרי בה רבנן אמירה לגוי משום רחכל חולים אצל צינה, ונהי שהחמים נרתחים על ידי כך מאליהם ועל דעת כן משיבתו שם, מ"מ מאחר שבשעה שהיא משיבתו על התנור אין שום אש בתנור והחבכרה שהיא מבקרת אח"כ עיקר כונתה היא לבית החורף שרי, ואע"ג דפסיק רישא היא לענין החמין, מ"מ יש חילוק בשבות דרבנן בין מתכוין גמור, ללא מתכוין דפסיק רישא, עכ"ד עיי"ש. ובתורת משה לרמ"א בסי' הזה סעיף ה' הזכיר רברי התה"ד, ובמג"א שם ס"ק מ' פסק ככל דבריו, היינו שנוהגים שהגוי נותנת התבשיל שנתקדר לגמרי על התנור קודם שהוסק. (ומה שאמרת שמג"א פסק ככל דבריו, כי הרמ"א לא התיר אם כבר צוננים הם עיי"ש). והנה הטו"ז שם תמה על היתר זה דהרי יש למות זה למ"ש טו"ד סי' קי"ג שאם ידע עכו"ם שהי' דבר בתנור אפי' חיממו ליבש בו כלי אסור רחשינין

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ח' קונט' ה' עמוד כ"א. — העתק מתשובה זו (בכת"י השואל) הגיע לידינו מאת ידידנו הרב מו"ה דוד מייזליש שליט"א רב דקהל וטב לב דסאטמאר במאנערעאל מעזבון אביו הרב הגאון מוה"ר צבי הירש מייזליש אבד"ק ווייטצען ז"ל. ברכות התורה וחולו על ראשו.

שלא כיוון גם לבישול דבר, ואם לענין בשולי נוי שאין לו עיקר מן התורה, ובישול הבשר הוא טפל ליבש הכלי, החמירו ואסרו שמא נתכוון לבישול הבשר ואסרו, וכאן שהגוי מתכוון בבירור לחימום התבשיל ועל דעת כן משיבו שם, למה נתיר אחר כך בהבערת התנור, אם שעיקר כוונתה להחם בית החורף, הלא כוונתה גם על התבשיל, ואפי' הי' ספק הי' ראוי לאסור, כ"ש שוודאי כוונתה גם על התבשילין, ועוד פלפל על היתר זה והעלה בסוף דבריו שאין לבעל נפש לסמוך על היתר זה. והנה שערי תירוצים לא ננעלו על כל חזות קשות של הטו"ז, עיי' תורת שבת בסי' זה ס"ק ל"ג וברביד הוזהב בסי' זה, ורו"ל בע"ז דף ל' ע"א אמרו כך פירוקא לסכנתא, היינו בסכנתא דחמירא מאיסורא אין לסמוך על תירוץ, אבל באשר נתיישבו דברי הטו"ז כמבואר בספרתינו אשר הבאנו, והרא"ש כתב מובא בב"י סי' רנ"ג דישאל אדוקים מאוד במצות עונג שבת ולא שמעו להחמיר, הנה להם במנהג שנהגו.

ועתה נרבר דבר, שהמחמיר בזה הנה מה טוב ונעים. בשו"ת ליקוטי חבר חלק ב' של חלק חמישי דף ק"ט ע"א העלה בזכרוננו שרבינו מרן החת"ס זכ"ג ע' וזלה"ה [כשלמר] דברי הטו"ז הנ"ל, נאנח ואמר, מה שאני סומך על היתר זה הוא כי כשם מה שאנו מתירים להסיק בית החורף משום שאנחנו חולים אצל צינה, מטעם זה אני סומך על היתר זה, כי בלי מאכל חם אי אפשר לי בימות החורף, ומאכל טמון שקורין שאלוט לא הי' יכול לאכול, עכ"ל דף ז"ל. הרי דמין ז"ל השמיע שהיתר רחוק הוא. [ומה דאמר דהיתר החימום הוא בשביל הכל חולים, עיי' היטב ביה"א יוסף סוס"י רע"ו, ותשו' אשכנזית שהביא שם, הוא תשובת מהרי"ל סי' קס"ו, ובסוף תשובה החיא הביא מהרי"ל גדול אחד שנהג היתר בדבר ההחממה, וזאת דילג הב"י עיי"ש. וכן העלה התניא הנקרא שו"ע הרב בסי' זה, וכן העלה בזכרון יודא שכן נהג האמרי אש ז"ל, וכן מוזכר בקשו"ע סי' פ', וכן בס' מנחת שבת שם אות ק"ו, ושם בארה כמה תנאים שצריכים ליוהר המקילים.

ולזאת אמינא, אם כי העלה בשו"ת מהר"ם שיק או"ח סי' רמ"ט ד"ה אבל, דבן האוכל אצל אביו ואביו נוהג חומרא אין צריך הבן לקיים זאת לעצמו [ובקיץ העבר כתבתי אריכות ע"ד סתירות שנמצא בגמ' ופוסקים בזה, והבאתי גם דברי הפר"ח שציין גם מעלתו נ"י, ועת פנות להעתיק, אין], וכיו"ב באמרי א"ש או"ח סי' מ"ו שאין לבחור לנהוג בחומרות כי אינו יודע איפא רוח ה' ישארה, אבל בענינו אם יכול לעשותו שאינו מוסיף לבריאותו הנה מה טוב, ואם כי חייב אדם בכבוד חמיו כביו"ד סוס"י ר"מ, ובספרו של הגאון הגר"ש ז"ל מביא מקור ממכילתא פ' יתרו, אמנם כן עיי' ברכ"י או"ח סי' ס"ג ס"ל דבר שהתירו פשוט אין ראוי להחמיר בפני גדול בחכמה בשעה שהגדול נוהג היתר עיי"ש בשם המאירי המובא בשיטה מקובצת לב"ק, ומאחר דבענין המרובר אין ההיתר פשוט, כי גדול הטו"ז האוסר, ואם נדחקו ליישב מנהג האוכלים, בכ"ז המחמיר לעצמו עליו תבוא ברכה²).

(2) עיין בזה בשו"ת לבושי מדרכי חאו"ח סי' מ"ר.

ובזה אסיים בדרישת שלום. דחקתי עצמי להשיבו אם כי ל"ע גם היום אני חש במיחוש מעיים. ונזכה במהרה לאור החמה כאור שבעת הימים ונשתזיב מן צינתא.

ידידו,

הק' יצחק ווייס מפ"ב

רב דפה"ק קארלבורג יע"א

בירור ברין בסים לדבר האסור ובדין טלטול חלק מן המוקצה

אברהם חיים שפיצער

רב רקהל אור חיים

ומח"ס חיי אברהם

ברוקלין, ניו יארק

שאלה: מקרה, פרידזשידע"ר, שאין בו כי אם דברים שאסור לטלטלם בשבת כמו בשר חי ודומיהן, והוא דבר המצוי מאוד בפריזער"ס, שאין בהם בין השמשות כי אם בשר חי ודגים שאינם מבושלים וירקות חיים נקרשים שאינם ראויים לאכילה ודומיהן, ולכאורה המקרה נעשה בסים לדבר האסור, ואסור לטלטלו אפי' לצורך גופו ומקומו, והשאלה היא אם מותר לפתוח דלת של המקרה כדי לתת דבר לתוכו, שהרי יש איסור לטלטל גם חלק מהמוקצה, וא"כ כשעצם המקרה נעשה בסים, ממילא אסור לטלטל גם הדלת, או לא. ב) כשישנם דברים המותרים תוך המקרה, אבל על הרשת שנדבק על הדלת בפנים ישנם דברים האסורים בטלטול לחיותם מוקצה, כגון שיש תוך המקרה בשר מבושל וחלב ודומיהן, אבל על הדלת ישנם בקבוקים של סמים, מעדיצי"ן, ודומיהן, שהמה מוקצה לכל אדם, ובפרט כשאין שום חולה בבית, ובפרט בפריזער"ס שכיח מאוד שבתוך הפריזער"ר בפנים ישנם חלות ומאכלים מבושלים הראויים ועומדים להוציאם משם במשך השבת ולאוכלם, אבל על הדלת מבפנים יש רשת, כידוע, ושם ניתנים גם כן מאכלים שונים, ואותם המאכלים מוקצים, כגון בשר חי וכדומה, אם אפשר לפתוח הדלת בשבת, או לא.

א] תשובה: זה פשוט שבשר חי ודגים חיים וירקות חיים שאינם ראויים לאכילה מוקצים המה מחמת גופם ואינם ראויים אפי' לטלטול לצורך נופם ומקומם, כמפורש בס' ש"ח סעיף ל"א ול"ב, ע"ש היטב, שבזמנינו, שדבר ידוע שאין אוכלים שום בשר ודג חי, לא של עופות ולא של בהמות, וגם כלבים אינם מצוים בינינו, ואין דברים אלו עומדים לאכילת כלבים כלל כי אם לאכילת אדם, וממילא יש עליהם שם מוקצה, ע"ש היטב בנושאי כלי השולחן ערוך, שיתבאר

משם שההיתרים הנזכרים שם בשו"ע, אינם שייכים כלל בזמנינו, וממילא לכאורה פשוט שאם אין במקרה שום דבר חוץ מרברים אלו, חל על כל המקרה שם בסיס לדבר האסור, ואסור לשלול המקרה עצמו אפילו לצורך גופו ומקומו, אפילו אם נישלו הדברים המוקצים במשך השבת, ככל בסיס לדבר האסור. ואין לומר שדבר גדול וכבד במקרה הזה, אין לרונ עליו דין כלי שתיאסר מצד דבר האסור, ותהי' בסיס לזה, ולא נאמרה דין בסיס כי אם בכלים קטנים ככלי הבית ודומיהן, זה אינו, שהרי בשבת דף מ"ד ע"ב מבואר בשירה ומוכני שאם הי' הדבר המוקצה על השירה שגדולה ומחזקת מ' סאה, אז היתה השירה והמוכני נעשית בסיס לדבר האסור, ע"ש היטב בתוס' סוף ד"ה ואין מצלת, ובמנן אברהם סי' ש"י סק"ז, ובהריא כ' המחבר בסי' ש"ח סעיף ב' שלא נתבטל שם כלי משום כלי, לא מחמת גדלו ולא מחמת כבדו, ע"ש, ואם כן גם כאן פשוט שהמקרה נעשה בסיס לדבר האסור.

ב] והנה לכאורה הי' נראה לחלק בדיון בסיס, ולחדש סברא חדשה ולומר, שבכלל אין שייך לומר שיהי' על המקרה הזה דין בסיס, כי עד כאן לא אמרו שכלי נעשית בסיס לדבר מוקצה שנתנו עליו, כי אם למשל אבן שעל פי החבית, שנתנו את האבן על החבית כדי שתהי' האבן מונחת על החבית, והחבית נעשית מקומה של האבן, וזה יסוד דין הבסיס, ששורשו ממה שתרגם אונקלוס על הפסוק את הכיור ואת כנו, ות"א ית בסיסי, כמו"ש רש"י שבת מ"ז ע"א, ומפני זה נעשית החבית מוקצה, ונעשית ככנו של המוקצה, ונסתלק ממנה חשיבותה העצמי שיש לה, שכל זה הוא מיסוד דין הבסיס לדבר האסור, כמבואר כל זה בפוסקים, משא"כ במקרה הזה, שאין המקרה מיוחד להחזיק חפצים, כמו קופה או תיבה המיוחדת להחזיק חפצים, ואם יחפש אדם מקום להחזיק חפצים, מעולם לא יעלה על רעתו להניח חפציו לתוך המקרה, כמובן, ופעולת המקרה היא רק לקרר המאכלים והמשקאות וכל שאר דברים שנותנים לתוכו, או להקפות ולהקריש אותם ולצננם כדי שלא יתקלקלו, ובזה לא שייך לומר שהמקרה נעשה כמקומו וכנו ובסיסו של החפצים, וכחלק מהם, כמובן.

ג] אלא שאעפ"י שהסברא נראית ישרה מאוד, אינה אמיתית לכאורה, שא"כ למה לו לרש"י לומר בשבת מ"ט ע"א ד"ה נוטל כיסוי, שאין הקדירה נעשית בסיס לגיוז צמר, שלא נתנם שם כי אם לכסות את הקדירה, ולמה לא תירץ בפשיטות, שכיון שאין קדירה מיוחדת מצד עצמה להחזיק חפצים עליה, וכשיחפש אדם מקום להניח שם חפצים, מעולם לא יניח שום דבר על גבי קדירה, וגיוזות אלו לא ניתנו שם כי אם כדי שיחזיקו חום הקדירה, ממילא לא נעשית הקדירה בסיס להם, ואם כי אפשר לומר כי כן הוא כוונת רש"י, לא משמע כן מפשטות לשונו, ובפרט כי רש"י בעצמו כ' בדר"ג נ"א ע"א ד"ה הרי זה, שגם כה"ג נעשית הקדירה כבסיס לגיוזות ושאר דברים שאסור למלטם, ואם כי בלא"ה יש לעמוד על סתירת דברי רש"י, עכ"פ חיונן שמצד זה שאין מדרך בני אדם להניח חפצים סתם על הקדירה, ואין לך שום אדם שעושה כן, מצד זה בעצמו עדיין הי' אפשר לומר שהקדירה נעשית בסיס להגיוזות.

[ר] אלא שנראה להסביר סברא הנ"ל באופן אחר, שתהי' ישרה ומתקיימת, ולא יהי' כאן שום סתירה מרבירי רש"י שהבאתי, והיינו, כי זה ברור כמו שכתבתי למעלה שעיקר דין הבסיס הוא כשהרבר שאנו רוצים לאוסרו מצד בסיס, הוא נעשה כנו של המוקצה, ופעולתה עכשיו היא להחזיק רבר המוקצה, ואין רבר המותר עושה שום פעולה אחרת בתוך הרבר שעליו כי אם זה בלבד, שמחזיק את הרבר הניתן עליו, כמו אבן הניתן על פי החבית, ומעות הנתונים על הכר, וגם גיזות שעל כיסוי הקרירה, הלא אין כיסוי הקרירה עושה שום רבר אחר כי אם שמחזיק את הגיזות שיוכלו הגיזות לעשות פעולתן שהיא להחזיק חום הקרירה, וכן נר שנעשה בסיס לשלחבת, כמבואר בשבת מ"ז ע"א, מפני שאין הנר עושה שום פעולה, כי אם שמחזיק את השלחבת שתפעול השלחבת פעולתה להאיר בתוך הבית, וכל כיוצא בזה, ומכיון שעיקר פעולת הרבר המותר הוא להחזיק ולשמש כמקום מושב לרבר האסור, ממילא נעשה בסיס לרבר האסור, משא"כ במקרה הזה, שפועל לקרר את החפצים שניתנים בתוכו, ואין הכוונה והמבוקש שיחזיק המקרר החפצים, כרי שהחפצים האסורים יוכלו לעשות פעולתם, או להסתדר בשוב על מקומם, שוב אין המקרר נעשה בסיס לרבר האסור, מכיון שאין המקרר משמש כלל כמקום להחפץ, אף שעכשיו ניתן החפץ בתוכו, והיא סברא ישרה מאוד לענ"ר, ואין כאן עכשיו שום סתירה מרבירי רש"י שהבאתי, כמובן.

[ה] עוד יש לחדש סברא אחרת, פשוטה לכאורה, ולומר, שער כאן לא שייך דין בסיס כי אם ברבר העשוי להיות מטולטל ממקום למקום, כגון אבן שעל פי החבית, הלא החבית עשוי להיות מטולטל ממקומו לצורך השתמשותו, שהוא ליטול יין ממנו, וכן מעות שעל הכר, וכן מעות שעל השירה, וכן ממש כל רבר ורבר שאנו אוסרים לטלטלו להיותו בסיס לרבר האסור, כגון הקרירה שהניחו עלי' גיזות, הלא הקרירה עשוי להיות מטולטל לצורך תשמישה, ועכשיו שהניחו עלי' רבר אסור, נמנע הטלטול מפני המוקצה המונחת עלי', וזהו עיקר פעולת המוקצה כאן, למנוע טלטול רבר ההיתר, שנעשה עכשיו כן ובסיס להחזיק המוקצה, ועל ידי זה ממילא נמנע ההשתמשות עם אותו רבר המותר, משא"כ כאן במקרה הזה, שאינו עשוי כלל להיות מטולטל ממקום למקום, וכרי להשתמש בו, ולקבל הנאת פעולתו ממנו, אין מן הצורך כלל לטלטלו אפי' בחול, ושוב לא שייך לומר שנעשה המקרר בסיס לרבר המונח עליו ונאסר טלטול המקרר ונתבטל ממנו היתר טלטולו שיש לו מצד עצמו. ויובן הרבר עוד יותר, כי ענין הבסיס הוא, שכשהניח מעות על כר, שהוא כלי של היתר, ומותר לטלטלו כרצונו, ועכשיו שבין השמשות ה' מונח עליו רבר האסור בטלטול, הלא בזה שהניח עליו אותו רבר האסור, ממילא גילה רעתו שאינו רוצה לטלטל את ההיתר, שבידיים רחה היתר טלטולו, במה שנתן עליו את רבר המוקצה, וזה גם כן טעם הסוברים שאם אינו רוצה שיחי' המוקצה שם במשך כל השבת, אז לא נעשה בסיס לרבר האסור, כמבואר מחלוקת זו בסי' ש"ט, כי מכיון שלא רחה ההשתמשות הרבר לכל השבת, ממילא לא נתבטל מזה הרבר חשיבותו העצמי, שזהו העיקר לעשות הרבר בסיס לרבר האסור, משא"כ כאן במקרה הזה שגם בחול אין כאן שום צורך לטלטל המקרר ממקום למקום,

ובהנחת חפצים לתוכו בע"ש בין השמשות לא נתבטל כאן כלל שום פרט מההשתמשות עם מקרר הזה, ממילא לא שייך כאן איסור טלטול על המקרר ולא שייך לעשות בסיס לרבר האסור, וזה פשוט ונכון מאוד לכאורה.

ואף כי מה אנו ומה חיינו, לחדש דינים מכח סברא, אבל בזה אין כאן לענ"ר שום חידוש, כי כל מה שכתבנו הוא הפירוש הפשוט והנכון ברין בסיס, ובעצם הבנת ענין זה שרבר היתר נשלל מחשיבותו העצמי שיש לו מצד עצמו, ואסור בטלטול אפי' אחר שכבר הוסר המוקצה משם. וברור, שאחר העיון ישנם הערות וקושיות שיתיישבו על ירי סברא זו. ואחת אזכיר, מה שכבר הזכרתי למעלה, שאם יש מוקצה על המוכני, והמוכני מחובר להשירה, מותר לטלטל המוכני והשירה עם המוקצה שעלי, כיון שאין המוקצה מונחת על עיקר הכלי, ולכאורה הרבר תמוה מאוד, שהרי סוף כל סוף הוא מטלטל את המוקצה כשהוא מטלטל את השירה, וע' מג"א סי' ש"י סק"ז שלמד מזה כמה חילוקי דינים לענין מעות בכיס של בגדים, ע"ש עד כמה הקיל שם במג"א כשאין המוקצה מונחת על עיקר הבגד, והוא צריך לכאורה ביאור רב, אבל להג"ל ניחא, ונקדים עוד, שהרי בעל כרחך אין ענין איסור טלטול מוקצה מה שהמוקצה מיטלטלת על יד האדם בשבת ממקום זה למקום זה, שהרי באבן שעל פי החבית, כשהיתה החבית עומדת בין חביות אחרות, הרי מותר ליקח את החבית ביחד עם האבן ולטלטלו ממקום למקום כדי לנערו, כמפורש במשנה שבת קמ"ב ע"ב, וכן מפורש במחבר סי' ש"ח שאם יש רבר אסור ודבר המותר על השולחן, והוא צריך למקומו של שולחן, אז אין צריך לנער את האיסור מן השולחן ומותר לו לכתחלה לטלטל השולחן עם רבר האסור שעליו, ולכאורה תמוה שהרי סוף כל סוף האיסור והמוקצה מטולטלין על ידו ממקום למקום, ובעל כרחך מוכח מכאן להראי, שאין איסור בטלטול המוקצה כי אם כשהמוקצה מטולטלת ממקום למקום באופן זה שיש על המוקצה חשיבות מצד עצמיותה שבשבילה היא מטולטלת ממקום למקום, ולמשל מעות שעל הכר, שהניח המעות על הכר בין השמשות בלי שום רבר היתר, מפני שרצה שהמעות יהיו על הכר, הרי קבע את הכר שיחזיק הכר את המעות, וכל מה שעושה עם הכר, שמטלטלו ממקום למקום, הרי מטלטל רבר שנקבע כמקומו של המעות, והמעות נשארו בחשיבותם והטלטול הוא טלטול המעות ואסור לטלטל הכר, משא"כ כשהמעות המה על השולחן באופן שלא נתבטל חשיבות השולחן, שיש שם גם רבר המותר, אף שהונחו המעות על השולחן בכוונה, או ששכחן על החבית, או שהונחו המעות על רבר שאינו מעיקר הכלי, ועיקר הכלי נשארה בחשיבותה העצמית, ממילא מותר לו לטלטל את הכלי ואין כאן איסור בזה שבין כך ובין כך טולטלו המעות ממקום למקום, כי אין זה קובע את האיסור. וכל זה פשוט, אלא שהסברנו הרברים ביתר ביאור. וא"כ ממילא הוא הרבר אשר דיברנו במקרר הזה שאנו רנים עליו, שכיון שאינו עומד להיות מטולטל ממקום למקום לצורך השתמשותו, אפילו כשהחפצים מונחים בתוכו, וכל מה שעושה יכול הוא לעשות, ועושה הוא באמת, בלי שום טלטול כלל, שוב לא אפשר כלל לומר שבמה

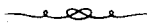
שניתן שם דבר המוקצה, בזה נאסר המקרר בטלמול, כי אין זה מירי דממילא, שכל דבר המותר נאסר בטלמול מצד שהונח שם דבר של מוקצה, וכיון שלא נגרע כלל מחשיבות העצמי של המקרר על ידי הנחת האיסור בתוכו, שוב אין כאן שום איסור טלמול על המקרר כבסיס, כי אם כשאר דבר היתר שיש מוקצה עליו, ולא בתורת בסיס.

[ו] ומכיון שכן, שהוכחנו שאין המקרר נעשה בסיס לדבר האסור, א"כ פשוט שאין שום איסור לפתוח הדלת אפילו כשלא נמצא בתוך המקרר שום דבר הראוי לאכילה ולטלמול. ועכשיו נברר השאלה השני, כשיש על הדלת עצמו בפנים דברים האסורים בטלמול אם מותר לפתוח הדלת כדי לתת דבר לתוך המקרר או להוציא משם דבר הצריך לו. ולכאורה פשוט הדבר להיתר ממה שהבאתי למעלה דין השירה והמוכני, ומשם למד במג"א ש"י סק"ז שהבאתי למעלה לענין כיוס של בנרים שמותר לטלמול הבגד כשיש מעות בתוך הכיס מכיון שאין המוקצה על עיקר הכלי, וא"כ גם כאן לכאורה כיון שהמוקצה עומדת על הדלת ואין הדלת עיקר הכלי, אין כאן איסור טלמול, ואין על הדלת איסור בסיס, כמו שהוכחנו למעלה באריכות בדין המקרר, ומכיון שאין עליו דין בסיס, לא גרע מחבית שישנם מעות עלי' שמותר לטלמול החבית כדי לגער האבן, או אפילו בלי ניעור כשצריך למקום החבית, וכאן שאי אפשר לו להגיע לתוך המקרר כי אם על ידי טלמול הדלת, הרי זה נקרא כטלמול לצורך מקומו, כמפורש בסי' ש"ח סעיף י"ד וט"ז, שמפני זה מותר ליטול קנה מתוך החלוק ומנעול מעל הדפוס, אף שמטלמול מוקצה, מפני שזה נקרא לצורך מקומו, ע"ש, וא"כ גם כאן הדין כן, וזה פשוט לכאורה.

[ז] אלא שמה שעוררנו למעלה בתחלת דברינו שאם ה' על המקרר דין בסיס, אז ה' אסור לטלמול את הדלת מדין בסיס, יש לעיין בזה, ומקודם נחקור אחר מקור דין זה שאסור לטלמול חלק מן המוקצה גם כשאינו מטלמול את המוקצה כולה, ודין זה מוזכר בסי' ש"ח סעיף מ"ב, וע"ש בטו"ז ס"ק כ"ג ובמג"א שם ס"ק ס"ה, וכן בסי' שו"א סעיף ז', שהוא מקור דין זה, וע' ג"כ במג"א סי' ש"ח ס"ק ט', והוא נלמד ממה שאסור לטלמול אפי' אבר מן המת, כמו"ש הר"ן בשבת קנ"א ע"א ע"ש, אלא שלכאורה יש לחלק בדבר, ששם מיירר באבר המת, שהאבר מחובר להאדם, ואי אפשר להסירו ממנו, ולכן כשמטלמול את האבר, על כרחך שייך טלמול זה לכל הגוף, ועוד יותר מזה, שבאמת הר"ן אינו מדבר שם מאבר שלם, שנעשה חלק מן הגוף, כי אם בחלק מן האבר, שנעשה כטלמול האבר כולו, ושם כשמטלמול חלק מן האבר בעל כרחך הוי כמטלמול את כל האבר, ע"ש בר"ן בפנים, שמדבר מאצבעות היד ומריסי עיניו, שכשמגבי' ראש היד נעשה כמגבי' כל היד, וכשמגבי' ריסי עיניו נעשה כמגבי' כל העין, וכן כשמטלמול מקצת מן המשווי שעל הבהמה, הוי כמטלמול כל המשווי, שכל הדברים הללו המה ממש חלק מגוף אחד, שאין להם השתמשות בפני עצמם, משא"כ בדלת של כלי שאפשר להסירו בפני עצמו מבלי שיקלקל התיבה או המקרר וכדומה, וגם יש

לדלת השתמשות בעצמו, יש לומר שאין על זה דין הכלי כולה, ודאי' לזה ממה שכתב הר"ן שם בלשון הזה: שלא תימא עד שיגבי' ידו או עד שיגדר, אלא כיון שמזיו ראשו של דבר שאינו ניטל אסור, עכ"ל, ולא כתב הר"ן, דלא תימא שאין כאן איסור עד שיגבי' כל המת כולו, כי אין לדון על חלק של חיד, כחלק של כל הגוף, כי אם כחלק של חיד, ומעולם אין כאן הו"א לומר ששלטול של חלק מן חיד יהי' נקרא שלטול של כל הגוף, מכיון שיש להיד השתמשות בפני עצמו, אעפ"י שאי אפשר להסיר את חיד מן הגוף, וא"כ מכל שכן כאן שיש להדלת השתמשות בפני עצמו, ואפשר לחלקו מן הגוף, פשיטא שיש לדנו כדבר נפרד בפני עצמו. [ח] ואזכיר כאן עוד פרט אחד שנוגע להתיר פתיחת הדלת כשיש על הדלת מבפנים דבר המוקצה, אעפ"כ מותר לפתוח ולסגור את הדלת כדי ליקח חפצים מן המקרה או לתת חפצים לתוכו, כי אין על הדלת דין מוקצה או בסים מצד זה, כמבואר בס' רע"ז סעיף א', שמותר לפתוח ולסגור את הדלת כשנר של שעוה קבוע אל הדלת, ואין שם חשש של כיבוי. וידוע מה שנתקשו הראשונים ז"ל למה לא יהי' על הדלת דין בסים לדבר האסור, וז"ל רבינו הרב נ"ע שם בס' רע"ז סעיף ג' בקונטרס אחרון אות ג': אבל התוס' והמרדכי שתירצו דלא ליהוי בסים, מכלל דלא ס"ל הכי, אלא דשייך שלטול בו בעצמו, אבל אינו חשוב שלטול לענין הנר במה שמשלטל הדלת, ואפשר דה"ל שלטול מן הצד דשרי כשמתכוין לדבר המותר, דהיינו, הכניסה והיציאה, עכ"ל הנצרך לענינינו, וכן פי' דברי הפוסקים הגאון בעל תהלה לדוד ז"ל עיי"ש בס' רע"ז אות ג', וא"כ פשוט וברור שמותר לפתוח הדלת בכל אופן, ובפרט אם נצרף לזה את שימת הפרישה שביאר שם דבריו בתהלה לדוד אות ר', שכשהבסים חשוב יותר מן האיסור אז אינו נעשה בסים עיי"ש, ופשיטא שעצם המקרה חשוב הרבה יותר מהרברים הניתנים בתוכה.

סיומא רפיסקא: א) יש פנים בהלכה לומר שאין המקרה נעשה בסים לדברים האסורים שישנם בתוכו ממכה מעמים המבוארים בפנים. ב) מותר לפתוח הדלת של המקרה אפילו כשלא נמצא בתוך המקרה כי אם דברים המוקצים. ג) מותר לפתוח דלת המקרה להוציא חפצים מתוך המקרה או ליתן חפצים לתוכה, אפילו כשישנם על הדלת בצידו הפנימי רק דברים המוקצים ולא חפצים של חיתר. ד) יש פנים לומר דהא דאמרו לאסור אפי' חלק מדבר המוקצה הוא רק בדבר שאין לו השתמשות בפני עצמו, ואי אפשר להסירו מגוף הדבר, אבל בישנם ב' צדדים אלו להתירא, לא חל עליו איסור זה של שלטול חלק מן המוקצה.

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי כלי שום שהיות.

בענין „בשעת חובתו היתה פטורה מן המעשרות“

שלמה ישראל בלא"א רי"מ ז"ל פרישוואסקער

נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד

לונדון יע"א

בפאה פ"ד משנה ח' ובחלה פ"ג משנה ד' איתא, כיוצא בו המקריש פירותיו עד שלא באו לעונת המעשרות ופראן חייבין ומשבאו לעונת המעשרות ופראן חייבין הקדישין עד שלא נגמרו וגמרון הגזבר ואח"כ פראן פטורין שבשעת חובתן היו פטורים, ע"כ. ובירושלמי מקשה למה נשנית המשנה פעמים, ותידין דאחת למירוח ואחת לשליש, רצונו לומר, דמשנה אחת איירי בהקריש כשהן מחוברין ובוה הקובע אם בשעה שהקריש כבר הביא שלישי, והמשנה האחרת איירי בהקריש כשהן תלושין ובוה הקובע אם כבר נתמרח בשעה שהקריש. והנה הרמב"ם ז"ל הביא הלכה זו בשני מקומות, בפ"ב מהלכות מעשר הלכה ח' איתא, המקריש פירותיו עד שלא באו לעונת המעשר ופראן ואחר שפראן הגיעו חייבין במעשר ואם באו לעונת המעשרות והם ביד הגזבר ואח"כ פראן פטורין. וברמב"ם פ"ג מהלכות מעשר הלכה כ"ה איתא, המקריש פירותיו תלושין ופראן קודם שתגמר מלאכתן חייב לעשר ואם נגמרה מלאכתן ביד הקריש ואח"כ פראן פטורין מן המעשרות שבשעת חובתן היו פטורים מן המעשרות. והרמב"ם ז"ל בפ"ב רי"ק שהקריש הפירות כשהיו מחוברין, ושם כתב שתלוי אם הגיע לעונת המעשרות, ובפ"ג רי"ק שהקריש הפירות תלושין, ושם כתב שתלוי אם נגמרה מלאכתן, ומשמע שכונתו כהירושלמי ששני הלכות שנויין כאן, רבהקריש כשהפירות מחוברין חוינן אם כבר הביאה שלישי דאז פטורים, ובמקריש כשהן תלושין או אזלינן בתר מירוח, וא"ש מה שהביא הרמב"ם הלכה זו שני פעמים. (ויע' בגליון הש"ס בירושלמי דפאה שם).

אכן יש חילוק גדול בלשון הרמב"ם ז"ל בשני המקומות, דבפ"ג שם הביא המשנה כצורתה, דבהיתה הקריש בשעת מירוח פטורה לעולם ואף אם נפרה „שבשעת חובתן הוי פטורין מן המעשרות“ וכמו דאיתא במשנה, ואכן בפ"ב דהקריש הפירות כשהן מחוברין כתב סתמא „ואם באו לעונת המעשרות והם ביד הגזבר ואח"כ פראן פטורין“, ולא כתב הרמב"ם כמו שכתב במשנה וכמו שהביא בפ"ג, רטעם דפטורים מפני שבשעת חובתה היתה פטורים. ועוד פעם נשנית הלכה זו ברמב"ם בפ"ח מהל' ביכורים הלכה ז' בגלגול הקריש, ושם ג"כ כתב הרמב"ם דפטור משום שבשעת חובתה היתה פטורה, וצריך עיון למה דוקא בהלכה זו שהקריש פירות שהן מחוברין שינה הרמב"ם מלשון המשנה ולא כתב שהן פטורים משום שבשעת חובתן היו פטורים. והנראה לומר בזה תליתב"ש דלחרימב"ם הי' קשה, דבשלמא בגמר מלאכה שנתמרחו הפירות א"ש לשון המשנה „שבשעת חובתה“, רכיון שנתמרח חל חיוב תרו"מ, ולכן קאמר המשנה שהיו להפירות שעת חובה (ואפילו אם לא נטבל מה"ת עד שיראה פני הכית, וע' בר"ש פ"א רפאה משנה ו' שהקשה כעין זה, ותידין דאיירי במירוח בכית שכבר

ראה פני הבית, ויע' בשו"ת אב"נ סי' תכ"ה דהקשה קושיא זו על המשנה הנ"ל, והוא תירץ דהוי שני דברים הקובעים חובה, ראיית פני הבית, ומירוח, וכל חד קובע חובה, ואפשר לומר שכונתו שכבר חל חיוב טבל במירוח ובתנאי שיראה פני הבית ואז נגמר חיובו, אבל במירוח כבר התחיל סיבת החיוב וממילא שייך לקרותו „שעת חובתו“, דהרי נתחייבו בתרומות ומעשרות, משא"כ בהבאת שליש איך שייך לקרותו שעת חובתו, והרי בשבליים אין עוד שום חיוב תרו"מ, ורק דאז נעשית תבואה ויכול להפריש ממנה בשבלין, אבל בנוגע לחיוב תרו"מ, כל שלא שנתמרח לא נטבל, ולכן ס"ל להרמב"ם דע"כ תבואה שהיתה הקדש בשעת הבאת שליש לא שייך לומר על זה שבשעת חובתה היתה פטורה. ואפשר שעור הי' קשה לי' להרמב"ם, רבשלמא מירוח רמחייב הטבל בתרומות ומעשרות שייך לומר ולחלק בין כשהיתה הקדש בשעת מירוח ובין כשהקדיש לאחר מירוח, אבל הבאת שליש אינו מחייב התבואה כלל, ורק דאז נחשב לתבואה גמורה, וא"כ כמו דאם היתה הקדש בשעת הבאת שליש אמרי' דפטור, כמו כן אם הקריש לאחר הבאת שליש נמי יפטר, דאם יש איזה סיבה שהבאת שליש פוטרת, א"כ כל שהקדיש וכבר הביא שליש יפטר, ולמה צריך שזמן ההקדש יהי' באותן זמן שהגיעו התבואה להבאת שליש, ובשלמא במירוח שמחייב התבואה בתרו"מ אזלי' בתר שעת חלות החיוב, והיינו שעת מירוח, אבל הבאת שליש הוא רק גמר של התבואה, שמאז והלאה נחשב שנגמרה ונעשית לתבואה, וא"כ גם בהקריש לאחר הבאת שליש הו"ל לפטור.

ונראה לענ"ר דמחמת קושיות הנ"ל הוכרח הרמב"ם לחלק בין פטורו של פירות תלושין לפטורו של פירות מחוברין, דאיח"נ פירות תלושין שהיו הקדש בשעת מירוח, אמרי' שנפטרו לעולם משום שבשעת חובתן היו פטורין, משא"כ פירות תלושין אם היו הקדש בשעת הבאת שליש פטורין בעצם, דס"ל להרמב"ם דתבואת הקדש לא נתחייב כלל בתרו"מ, והוי כמו מין הפטורה, וכל שהיתה הקדש בשעת שנעשית לתבואה, נחשבת לתבואת הקדש, ולכן תלוי בשעת הבאת שליש, דאם בשעה שנגמרה ונעשית תבואה הוי הקדש אז הוי תבואת הקדש ותבואת הקדש פטורה מן התרו"מ, ואף אם יפרנה אח"כ, מ"מ כיון דהוי דגן הקדש, נפקע כבר מתרו"מ, וכמו מין הפטורה, אבל אם לא היתה הקדש בשעת הבאת שליש, אז לא נחשב לתבואת הקדש, ולא נפקע מתרו"מ, ואם נתקדש אח"כ ונפדה קורם מירוח, חייב בתרו"מ, ואם היתה הקדש בשעת מירוח אז פטור. אבל בנידון זה לא אמרי' דנפקע לגמרי מחיוב תרו"מ, דהרי בשעת הבאת שליש שהוא זמן הקביעות, לא היתה של הקדש, ורק רבשעת מירוח שהוא המחייב, היתה פטורה ולא חל חיוב תרו"מ, וכל שלא חל חיוב תרו"מ בשעת מירוח, שוב לא יתחייב, שבשעת חובתה היתה פטורה, וכשנפדית אח"כ אין סיבה לחייב, שבשעת חובתה והיינו בשעת המירוח, היתה פטורה. ולפי"ז א"ש כמין חומר לשונו של הרמב"ם ז"ל, דבפ"ג מהלכות מעשר וכן בהלכות בכורים, כשהקריש תלושין, רבשעת הבאת שליש לא היתה של הקדש, הרי אז לא נחשב התבואה לדגן הקדש, ואף רהמירוח היתה ביר הקדש, מ"מ כיון דנפדית ואינו עוד הקדש הו"ל לחיובי, והטעם דפטור, הוא משום דבשעת חובתה והיינו מירוח,

היתה פטורה, ולכן לא יתחייב, ומה"ט פידש שם הרמב"ם דאם נפרית לאחר מירוח פטור משום דבשעת חובתה היתה פטורה, אבל בפ"ב דאייירי בהקדיש במחוכר, ובשעת הבאת שליש היתה של הקדש, שם ס"ל להרמב"ם דפטורה התבואה לעולם, משום דרגן הקדש לא שייך לחייבו בתרו"מ, דנפקע לגמרי מתרו"מ, וכמו מין הפטורה (ואף שלא שייך בנידון זו הטעם דבשעת חובתה היתה פטורה), ולכן כתב הרמב"ם סתם דכנר"ז „פטורים" ולא הוסיף שום טעם.

ובחי' רח"ה ז"ל על הרמב"ם בפ"ב מהל' בכורים הל' ט"ו כתב דהך דינא דאם נפטרו בשעת חובתן שוב אינן חוזרות ומתחייבות לעולם, יש חילוק בזה בין הבאת שליש, למירוח, דבמירוח אם יש שום פטור שגורמת שאין המירוח מחייבת, אז אמר' בשעת חובתו היתה פטורה, משא"כ בהבאת שליש לא מספיק פטורא בעלמא, אלא דבעי' שהתבואה נפקע לגמרי מחיוב תרו"מ, ודק אז אמר' בשעת חובתו היתה פטורה. ומסביר בזה שיטת הרמב"ם לפי מש"כ הכ"מ דס"ל להרמב"ם דגם למ"ד אין קנין ביד עכו"ם להפקיע מתרו"מ מ"מ הפירות עצמם פטורים מתרו"מ, והמחלוקת אם יש קנין או אין קנין, זה רק בנוגע להקרקע, דלמ"ד יש קנין, נפקע הקרקע מקדושתה, ואף אם חזר וקנה ישראל השרה מן העכו"ם מ"מ פטור מתרו"מ, דהוי ככיבוש יחיד, ומאן דס"ל דאין קנין ביד עכו"ם, ס"ל דאם חזר ישראל ולקחה מחוייב להפריש תרו"מ, וכאלו לא היתה ביד עכו"ם לעולם, אבל כ"ז שהשרה ביד עכו"ם כ"ע מורים דאין הפירות חייבין, ומ"מ אם קנה ישראל הפירות מהעכו"ם קודם מירוח חייבין בתרו"מ. וכתב הגאון הנ"ל הא דלא אמר' כנר"ז בשעת חובתה היתה פטורה, שהרי בשעת הבאת שליש היתה של עכו"ם, היינו משום דנפקעו הפירות לגמרי מחיוב תרו"מ, ורק דבשעת שהם של עכו"ם הם פטורים, ולכן כיון שקנאם ישראל נתחייבו, והגם דבשעת הבאת שליש היתה ביד עכו"ם, דכל שלא נפקעו לגמרי מחיוב תרו"מ לא אמר' שבשעת חובתה היתה פטורה ונפטרה לעולם, (משא"כ למ"ד דיש קנין, ויש כאן דין הפקעה, אמר' בזה דאם בשעת הבאת שליש היתה ביד נכרי פטורים לעולם, דכל שנפקעו מתרו"מ בשעת הבאת שליש אמר' כי' בשעת חובתו היתה פטורה), ולא רמי לשעת מירוח דאז גם אם לא נפקעו מתרו"מ, רק דיש פטור על הפירות, פטורים לעולם, דבשעת חובתו היתה פטורה (ויע' בדבריו באורך מה שמבאר שם סברת החילוק) עכת"ד. — והנה הגם שהגאון הנ"ל לא ס"ל מה שכ' שבהבאת שליש לא שייך כי' הענין של בשעת חובתו היתה פטורה, וכמבואר בדבריו שם, וביתר ביאור בפ"ח ה"ו דבכורים, שהוא כתב שם לפרש מהו החובה של הבאת שליש, ודלא כמו שכ' לעיל דבאמת להרמב"ם אין שעת חובה כלל בהבאת שליש, מ"מ גם לדברינו יש לחלק בענין זה כמו שכ' הגאון הנ"ל, דהנה לפי"ד הא דאם היתה של הקדש בשעת הבאת שליש דפטורה אף לאחר שנפרדה, היינו משום דחל על התבואה שם של תבואת הקדש, ולכן נחשב לתבואת הקדש והוא כמין תבואה הפטורה ולא יתחייב עוד לעולם, ומסתבר לומר דנעשה כמין הפטורה רק אם נפקע לגמרי מחיוב תרו"מ, דכיון שהוא מופקע מחיוב תרו"מ נחשב כמו מין הפטורה, אבל אם לא נפקע מחיוב תרו"מ ורק נפטר בפטור בעלמא, לא מסתבר לומר דנעשית כמו מין הפטורה שלא יתחייב עוד לעולם, ולכן

גם לדברינו נוכל לומר דאם ס"ל כמ"ד יש קנין והיתה בשעת הבאת שלישי ביד עכו"ם, אז נפקע לגמרי מחיוב תרו"מ ונעשית כמין הפטורה, ושוב לא יתחייב, אבל למ"ד אין קנין ביד עכו"ם, הגם שלעת עתה פטורים, מ"מ לא נעשו כמין הפטורה, ולכן כשחזר ישראל וקנאם, יתחייבו בתרו"מ. וכ"ז בנוגע להבאת שלישי, שפטורו לאח"ז הוא משום דנקבע על התבואה שם של תבואת פטור, אבל בנוגע למירוח, כל שהיתה פטורה בשעת מירוח פטורה לעולם, רעל מירוח יש הלכה של בשעת חובתו היתה פטורה, ובזה אין לחלק בין פטור לפטור, וכל שהיתה פטורה בשעת מירוח פטורה לעולם, נמצא דגם לפי"ד א"ש תליתב"ש דברי הרמב"ם בזה.

ונלענ"ד ראולי יש להביא קצת הוכחה ליסוד זה שבשעת הבאת שלישי לא שייד לומר, "בשעת חובתו היתה פטורה", מירושלמי רחלה פ"א הלכה ג' (מובא בר"ש שם), דבמשנה שם איתא, אלו חייבין בחלה ופטורים מן המעשרות הלקט והשכחה והפאה ומעשר ראשון שנמלה תרומתו ומעשר שני והקדש שנפרד ותבואה שלא הביאה שלישי, והקשה רב הושיעא בירושלמי שם, מנין שהן חייבין בחלה ופטורין מן המעשר ואמאי אין דינם שוה, וכמו שפטורים מן המעשרות כן יפטרו מחלה, ומסיק שם בירושלמי, דילפינן מארבע עשרה, דבז' שכבשו וז' שחלקו היו חייבין בחלה, והגם שהיו אז פטורין מן המעשר, עכת"ד. ולכאורה דברי הירושלמי אינם מוכנים כלל, דבאמת שוים הם מעשר וחלה, ובשניהם נפטרו הקדש והפקד וכו', ורק דבחלה גלגול קובע, ובתרו"מ המירוח או הבאת שלישי קובע, אבל איה"נ אם היתה הפקר או הקדש בשעת גלגול פטור מן החלה, ונמצא דאותו פטור שיש במעשר, ישנו ג"כ בחלה, ורק דחלוקים בזמן חיובן, ומאי מקשה רב הושיעא. וע"כ צ"ל דקושיית רב הושיעא היתה על עיסה זו, דכמו שנפטר התבואה של זו העיסה כשהיתה הפקר או הקדש ממעשרות, כן יפטר מחלה, והגם שבשעת גלגול לא היתה הפקר או הקדש. אכן זה ג"כ צ"ע, דלמה יהי' חלה תלוי במעשר, הרי פטורו היתה רק בשעת חובתו של תרו"מ ולא בשעת חובתו של חלה, וכי משום שנפטר תבואה זו ממעשר יפטר גם מחלה, ומה ענין זה לזה. והי' מקום לומר דס"ל דכמו דהבאת שלישי פטור לתרו"מ, כן פטור נמי לחיובו של חלה, וכל שהיתה הקדש או הפקר בשעת הבאת שלישי, יפטר מן החלה. אכן גם זה צריך ביאור, דהרי כל פטורו של תרו"מ אם היתה הקדש בשעת הבאת שלישי, הוא משום שבשעת חובתה היתה פטורה, והרי לגבי חלה לא הוי הבאת שלישי שעת חובה כלל, ובפרט לת"ק דס"ל דגם תבואה שלא הביאה שלישי חייבת בחלה (ודלא כר"א שם), אבל לפי מש"כ בדעת הרמב"ם, נחא, דהרי לשיטת הרמב"ם הא רפטורה תבואה שהביאה שלישי ברשות הקדש לאו משום דבשעת חובתה היתה פטורה, אלא משום דתבואה שנמרה (והיינו הבאת שלישי) ביד הקדש נחשבה לתבואת הקדש ופטורה לעולם, וא"כ שפיר נוכל לומר דתבואת הקדש, כמו שפטורה מתרו"מ כן פטורה נמי מחלה, ואולי שזו היתה כוונת קושיית ר' אושיעא, וע"ז תירץ, דילפינן משבע שכבשו ושבע שחלקו רלא אמרי' דהא בהא תליא, דהרי באותן שנים, הגם שהתבואה לא הי' נחשב לתבואת

ישראל לחייב בתרו"מ, מ"מ לגבי לחלה נחשב לעיסת ישראל וחייב בחלה, הרי רחלה לא תלוי כלל בנדרו של חיובי תרו"מ.

וברמב"ם פ"א מהל' תרומות הל' כ"ב איתא, וכן פירות חו"ל שנכנסו לארץ חייבין בחלה שנאמר שמה, שמה אתם חייבין בין בפירות ארץ ישראל בין בפירות חו"ל ואם נקבעו למעשר ביד ישראל אחר שנכנסו לארץ חייבין במעשרות מרבניהם, ע"כ. ובכ"מ תמה ע"ז רמשמע מהרמב"ם ריש נפק"מ בין חלה לתרו"מ, רבחלה חייב מה"ת כשהכנים לארץ ובמעשר רק מרבניהם, וזה תימא, מאחר רשניהם נלמדו מחר קרא „רשמה" אתם חייבין ובחו"ל פטורים, וא"כ האיך יש שינוי בדיון בין תרומה לחלה, עכת"ק. ומחמת קושיא זו הוכרח לתרץ הרמב"ם באופן אחר, כרי שלא יהי' חילוק מה"ת בין חלה לתרומה. והאחרונים תמחו על הכ"מ דהרי תבואת חו"ל הי' הבאת שליש בחו"ל, ובתבואה שהיתה הבאת שליש בפטור אמרי' שפטור לעולם, ואף אם בשעת מירוח היתה במצב של חיוב, משום הכלל רבשעת חובתו היתה פטורה, וא"כ כוראי חילוק תרומה ומעשר מחלה, רכיון שהיתה הבאת שליש בחו"ל נפטרה התבואה, רבשעת חובתו היתה פטורה, ואף אם היתה מירוח בארץ ישראל, אבל עיסה שנתגלגל בארץ ישראל לא איכפת לן אם היתה הבאת שליש בחו"ל, ולכן חייב שפיר מה"ת, רבעיסה אזלי' בתר גלגול, ולא בתר הבאת שליש, — וא"כ תמוה על קושיית הכ"מ.

ואולי לפי"ד הנ"ל נוכל להמתיק הקושיא, דהרי להרמב"ם בארנו תליתב"ש דלא ס"ל דבהבאת שליש יש ענין של בשעת חובתו היתה פטורה, והא דנפטר בהבאת שליש, היינו משום דהוקבע התבואה שהוא ממין הפטור, וכגון אם היתה של הקרש בשעת הבאת שליש נחשב התבואה לתבואת הקרש, ועי"ז נפטרה, דתבואת הקרש בעצם פטורה, וממילא נוכל לומר דאין הבאת שליש נוגע אלא היכי דהפטור הוא מחמת ששמו הראשון בשעת הבאת שליש אינו נפקע ממנו, אבל בתבואה שהכנים לארץ ישראל, גלתה התורה (לדעת הכ"מ) דחל עליו שם תבואת ארץ ישראל, ואינו עומד בשמו הראשון, וא"כ כל שבא לארץ ישראל קודם מירוח, חו"ל לחיובי' בתרו"מ, ולא שייך לפוטרו משום שמו הראשון, שהכנים לארץ ישראל בעצם מפקיע מהתבואה שם תבואת חו"ל, ונעשית לתבואת ארץ ישראל, ולא שייך להקשות דהרי בשעת חובתו היתה פטורה, דלפי מש"כ בדעת הרמב"ם לא נקרא הבאת שליש שעת חובה כלל, ורק דלא נפקע שם הראשון ממנו, אבל בתבואת חו"ל גלתה התורה בהדיא דלא אזלי' בתר שמו הראשון, וההכנסה לארץ ישראל קובע שהוא תבואת הארץ.

והנה במס' חלה פ"ג משנה א' איתא, וכיון שהיא נותנת את המים מגבהת חלתה, וברמב"ן ובריתב"א בקדושין מ"ו מבואר דנתינת מים לקמח הוא כמו הבאת שליש בתבואה, דעוד לא נטבל, ומ"מ יכול להפריש וליתן, וה"ה נתינת מים לקמח. והקשו האחרונים דלפי זה אם הי' הקרש או הפקר בשעת נתינת מים וזכה בה קודם גלגול יפטר מחלה משום רבשעת חובתה היתה פטורה, רומיא דהיתה של הקרש בשעת הבאת שליש, (ובאור שמח בפ"ח מהלכות בכורים ה"ו

וכן בחי' רח"ה שם הקשו עוד יותר, דבהפקר גם אם בשעת נתינת מים לא היתה הפקר ונעשית הפקר לאחר נתינת מים וקודם גלגול זכה בו יפטר, דחלוק הפקר מהקדש בזה, וכמבואר בתוס' ב"מ כ"א ד"ה ופטורות, וכן משמע מהרמב"ם בפ"ב מה"ת הל' י"ב, ואכמ"ל בזה). והנה יש להסתפק בהא דיכול להפריש חלה לאחר נתינת מים בקמח, דמבואר בירושלמי דנלמד מקרא „וראשית עדיפותיכם“, אם הכונה שהתורה חידשה שגם קודם גלגול, מיד שנתן מים לקמח נחשבת לעיסה, והגם שלא נטבל העיסה עד גלגול, מ"מ כיון שנתן מים ונעשית עיסה יכול להפריש, דומיא דתבואה שהביאה שליש שעד שלא נתמרח לא נטבל, או אפשר דכל שלא נתגלגל לא נעשית לעיסה, אף שנתן מים לקמח, והא דיכול להפריש חלה לאחר נתינת מים, היינו משום דהתורה חידשה דגם טרם שנעשית הקמח לעיסה יכול להפריש חלה אם כבר נתן מים, אבל לעולם אינו נחשבת לעיסה עד שיגלגל.

והנה מפשטות לשון הרמב"ן והריטב"א בקרושין שם דמדמין נתינת מים לקמח להבאת שליש, הי' נראה דנתינת מים קובע שם עיסה על הקמח דומיא דהבאת שליש בתבואה שנחשבו אז השבלים לתבואה, אכן בפירוש הרא"ש בפ"ג דחלה שם כתב לפרש מה דחידש ר' חגי בירושלמי (מובא בד"ש שם) דאסור לאכול העיסה אחר שנתן מים לקמח משום שמערים לפטרו מן החלה, וכתב הרא"ש דהא רהוצרך לשעם זה „משום שמערים“, דבלא"ה לא הי' נאסר ואינו דומה לתבואה קודם מירוח דאסור לאכול קבע „לפי שאין שם עיסה עלי' קודם גלגול“, הרי דס"ל להרא"ש דאינו דומה נתינת מים לקמח, לתבואה שהביאה שליש, דבנידון זה נחשב לתבואה ולפיכך אסור לאכול קבע, משא"כ בנתינת מים לקמח לא נעשית הקמח לעיסה. והנה אם נאמר דבהבאת שליש יש גרר של בשעת חובתו היתה פטורה, א"כ ה"ה נמי בנתינת מים נמי צריך לאמר הכי, דהגם שנתנית מים אינו שעת חובה ממש, מ"מ הרי הבאת שליש נמי לאו שעת חובה ממש הוא, ורק דכיון דיכול להפריש אז, לכן אמר' בי' דבשעת חובתו היתה פטורה, וא"כ ה"ה בנתינת מים לקמח, דיכול להפריש חלה, לכאורה הו"ל למימר נמי בשעת חובתו היתה פטורה (ובחי' רח"ה על הרמב"ם שם מחלק בזה בין הבאת שליש לנתינת מים, ודלא כמו שכ', אולם בעצם היסוד שבנתינת מים לא נחשב עוד לעיסה, נראה שזה גם רעתו, וכמו שכ') אבל לפי מש"כ דלדעת הר"מ בכלל לא שייך ענין של שעת חובתו להבאת שליש, ורק דכיון דבשעת הבאת שליש היתה פטורה נחשבת התבואה למין תבואה הפטורה, ולא תחייב עוד, א"כ זה דוקא בהבאת שליש שאז נעשית לתבואה, וממילא נקבע אז אם זה תבואה דפטור או דחייב, אבל בנתינת מים לקמח, דבארנו בסו"ד מהרא"ש דלא חל אז שם עיסה, ולכן אין זה זמנו להקבע אם הוא עיסה דחייב או דפטור, דבקמח, רק עם הגלגול נעשית לעיסה, ולא מקודם, משא"כ בתבואה, וא"ש תליתב"ש.

בענין אין מבטלין איסור לכתחלה

אברהם בן ציון האניג

תלמיד במתיבתא עץ חיים רבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

כתב המחבר בש"ע יו"ד בסימן צ"ט סעיף ה' דאין מבטלין איסור לכתחלה ואפילו נפל לתוך היתר שאין בו שיעור לבטלו אין מוסיפין עליו היתר כדי לבטלו, עבר וביטלו או שריבה עליו, אם בשוגג מותר ואם במזיד אסור. ומסיק הש"ך בסק"ז, דהא דאין מבטלין איסור לכתחלה הוה מדרבנן. עוד כתב שם, דאפילו לדעת הראב"ד דס"ל דאסור לבטל מדאורייתא, בשוגג מותר, ומתמה עליו החו"ד דהא אגן קיי"ל כר' יהודה בניטין דף נ"ג ע"ב דבאיסור דאורייתא קנסו שוגג אטו מזיד, ולפי"ז להראב"ד דס"ל דהוה איסור דאורייתא, אם ביטל בשוגג אסור דקנסינן שוגג אטו מזיד.

והנה בחו"ד שם בסי' צ"ט כתב לתרץ מה שהקשה הט"ז והש"ך, דבסי' צ"ט סעיף ו' פסק המחבר דמותר להרבות על איסור דרבנן כדי לבטלו, ובאו"ח סימן תרע"ז סתם המחבר וכתב, דמותר השמן שבנר חנוכה שנתערב בשמן אחר ואין בו ס' לבטלו יש מי שאומר שאין להוסיף עליו לבטלו, ושם הוה ג"כ איסור דרבנן, דהשמן הוקצה למצותו, ואעפ"כ אסור להוסיף עליו כדי לבטלו. ומתירן החו"ד ריש חלק בין איסור אכילה לאיסור הנאה, דבאיסור אכילה אינו אסור רק לשעום טעמא דאיסורא, וכיון דמבטל ל' שוב אינו מרגיש הטעם, לפיכך באיסור דרבנן מותר להרבות עליו כדי לבטלו, משא"כ באיסור הנאה אסור ליהנות ממנו, וכשמרבה עליו כדי לבטלו הרי נהנה כמה שמהפך האיסור להיתר, ולפיכך אפילו באיסור דרבנן אסור להוסיף עליו כדי לבטלו, ולכן פסק המחבר בנר חנוכה דאסור לבטלו, לפי שכל שהוקצה למצותו הוי אסור בהנאה כמו הרס של מצוה דאסור להריח בה, עיי"ש. היוצא לנו מזה, שכל המבטל איסור הנאה עובר על איסור דאורייתא (כשמבטל איסור דאורייתא) לפי שנהנה מן האיסור. וכן מצאתי כתוב בספר קהלת יעקב (מהגר"י קאניעבסקי) דאפילו להפוסקים דסבירא להו דהא דאין מבטלין איסור לכתחלה הוי מדרבנן, היינו רוקא באיסור אכילה, אבל באיסור הנאה אין מבטלין מדאורייתא. ולפי זה לא על הש"ך לברו התלונה, כמו שהקשה החו"ד הנ"ל, אלא קשיא על המחבר גופי' בסעיף ה', למה פסק דבשוגג מותר, ולא חילק בין איסור אכילה לאיסור הנאה, דאפילו אם נאמר דהמחבר ס"ל כהפוסקים שסוברים דהא דאין מבטלין איסור לכתחלה היינו מדרבנן, זהו רק באיסור אכילה, אבל באיסור הנאה אסור לבטל אף מדאורייתא, לפי שכשמבטלו נהנה מן האיסור כמה שמהפכו להיות היתר, ואפילו בשוגג הוי ל' להמחבר לאוסרו, דבמירי דאורייתא קנסינן שוגג אטו מזיד, דקיי"ל כר"י.

וכדי ליישב קושיות הנ"ל, נקדים לבאר הגמ' במס' גיטין דף נ"ג ע"ב דאיתא התם, המטמא והמדמע והמנסך אחד שוגג ואחר מזיד חייב דברי ר"מ, רבי יהודה אומר בשוגג פטור במזיד חייב, ומסיק התם בגמ' דבקנסו שוגג אטו מזיד קמפלגי,

דמר סבר קנסו שונג אטו מזיד, ומר סבר לא קנסו שונג אטו מזיד, ורמי דר"מ אדר"מ ורמי דר"י אדר"י, רתניא המבשל בשבת בשונג יאכל במזיר לא יאכל רברי ר"מ, ר"י אומר בשונג יאכל למוצאי שבת (פירש"י, אבל בשבת לא רקנים שונג אטו מזיר עכ"ל) במזיר לא יאכל עולמית, קשיא דר"מ אדר"מ קשיא דר"י אדר"י, דר"מ אדר"מ לא קשיא, כי קנים בדרבנן, בדאורייתא לא קנים (פירש"י, משמא ומדמע איסורא דרבנן הוא ורברי סופרים צריכין חיזוק הלכך קנים אף השונג אבל בישול בשבת איסורא דאורייתא הוא ולא שכיח רעברי עלה הלכך לא קנים עכ"ל) והא מנסך דאורייתא הוא וקא קנים, משום חומרא רעבודת כוכבים קנים ל', דר"י אדר"י לא קשיא, כי לא קנים בדרבנן, בדאורייתא קנים, והא מנסך דאורייתא ולא קנים, משום חומרא דעבודת כוכבים בדילי מני, עכ"ל הגמרא. ולכאורה קשה, למה פסק ר"מ במשמא דבשונג חייב, בשלמא משמא חולין ליכא איסור דאורייתא, אבל משמא תרומה הוי איסור דאורייתא, ורברי תורה אין צריכין חיזוק, והוי ל' לר"מ לפסוק רבשונג פטור, וכן קשה על ר"י כיון רמסמא תרומה הוי איסור דאורייתא למה אמר ר"י רבשונג פטור, והא ר' יהודה סובר רבאיסור דאורייתא קנסין שונג אטו מזיר, ומתרץ הרשב"א דבמשמא תרומה ליכא אלא עשה וצריך חיזוק לר' מאיר, לפיכך אע"ג דהוא מראורייתא, קנים ר"מ שונג אטו מזיד, ולר' יהודה ג"כ, כיון דליכא אלא עשה לא חמירא כולא האי, לפיכך אע"ג דהוא מדאורייתא, לא קנים ל' ר"י שונג אטו מזיד, עכ"ל. והפני יהושע תירץ בדרך אחר, דמיירי בתרומה דרבנן או שומא דרבנן, ולכך קנים ר"מ, דרברי סופרים צריכין חיזוק, ור"י לא קנים, כיון דהוי רק מדרבנן. הוצא לנו מזה, רשימת הרשב"א רבכל איסור דאורייתא דלא חמיר כולי האי, כגון דליכא אלא עשה, לא קנים ר' יהודה שונג אטו מזיד, והפני יהושע שלא תירץ כן, נמצא דס"ל רקנים ר' יהודה בכל איסור דאורייתא אפילו לא חמיר כולי האי.

ועפ"ז יתיישבו הקושיות הנ"ל, רהנה מצאתי כתוב בספר קהלת יעקב (להנאון ר' יעקב ישראל אלגאזי) שהביא בשם הפרשת ררכים, דאפילו למ"ד ראין מבטלין איסור לכתחלה הוי מדאורייתא, אינו אלא איסורא בעלמא וליכא לא תעשה. נמצא רלהרשב"א הנזכר לעיל, דלא קנים ר' יהודה באיסור דאורייתא שלא חמיר כולי האי, א"כ הוא הדין כאן במבטל איסור לכתחלה, אף אם נאמר דהוי דאורייתא, לא קנים ר' יהודה שונג אטו מזיד, כיון דהוי רק איסורא בעלמא וליכא לא תעשה, נמצא דמה שכתב הש"ך דלהראב"ד דס"ל ראין מבטלין איסור לכתחלה הוי מדאורייתא, אעפ"כ ס"ל דבשונג מותר, נכון הדבר מאור, דכיון דליכא אלא איסורא בעלמא וליכא לא תעשה, לא קנים ר"י שונג אטו מזיד, וגם מה שכתב המחבר רבשונג מותר, ולא חילק בין איסור אכילה לאיסור הנאה, והקשינו דהוי ל' להמחבר למימר רבאיסור הנאה בשונג אסור, דחרי הא ראין מבטלין איסור לכתחלה באיסור הנאה הוי מדאורייתא, וקיי"ל כר"י רבמיד דאורייתא קנסין שונג אטו מזיד, אמנם לפי שיטת הרשב"א הנ"ל ניחא, רבאיסור דאורייתא דליכא אלא איסורא בעלמא וליכא לא תעשה לא קנים ר"י שונג אטו מזיד, ומה שהקשה החו"ד על הש"ך דלהראב"ד קנסו שונג אטו מזיד,

יש לומר רחוק מתרגום רב"ר הנמרא כמו שכתב הפני יהושע, רמירי בתרומה דרבנן או שומא דרבנן, ולכך לא קנים ר"י במשמא, ולא ס"ל כהרשב"א דאיכא נפקותא בין איסור דאורייתא חמיר, לאיסור דאורייתא דקיל, ומש"ה שפיר הוי קשיא ל"י על הש"ך דבדאורייתא קנסינן שונג אטו מזיד, אבל הש"ך י"ל דסבירא ל"י כהרשב"א, וא"כ הכל נוחא בס"ד.

(אמנם לכאורה יש לשרות נגזא בזה, דהרי באיסור הנאה הביטול הוא בגדר נהנה ולא הוי רק איסור דאין מבטלין איסור לכתחלה, וא"כ אפשר דדוקא שם כתב הקהלת יעקב אליבא דהראב"ד דהוי רק איסור, משא"כ לדידן דמדאורייתא מבטלין, רק באיסור הנאה, וי"ל דהוי ממש לאו דנהנה, אליבא דהחזו"ר. וי"ל דהמחבר אויל בשיטת הרמב"ם כדרכו, דס"ל בכל מקום דאין לוקין על איסור הנאה, ממילא הוי איסור קל ולא קנסינן שונג אטו מזיד, כמו במשמא, ודו"ק).

עולת שבת כשבתו

חקת

עלו באר ענו לה. י"ל ע"ד הרמז, דגורע דצדיק ומנהיג ישראל המשפיע תורה ויד"ש לבני ישראל מכונה בשם באר מים חיים (עיין זוה"ק פ' נח). והנה ביומא דהילולא של הצדיק יש לנשמת הצדיק עלי' למרום בעולמות העליונים, ואותו יום עת רצון הוא שיתקבלו התפלות של בני המקורבים אליו ודבוקים בתורתו. וזה שאמר הכתוב, עלו באר, ביום שיש עלי' להבאר, דהיינו להצדיק, ענו לה. (מלשון ועונה לעמו ישראל בעת שועם אליו), שאז עת רצון הוא שיתקבלו התפלות מכל הנלווים אליו והולכים בדרכיו.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א¹)

ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל. והוא לכאורה תמוה דהא אין מתקשין על המת יותר מדאי, ושלשה ימים לבכי (מו"ק כ"ז ע"ב), וכמו כן קשה בפסוק (רברים ל"ד), ויבכו בני' את משה בערבות מואב שלשים יום. וי"ל דהכל לפי מה שהוא אדם, דבילקוט ראובני (פ' יתרו) הביא בשם ספר הפליאה, דמשה שקול נגד עשרה בני אדם, וברש"י פ' וארא כתב, דמשה ואהרן שקולים הם. אמור מעתה רמזום הכי בכו ישראל עליהם שלשים יום, שהם עשר פעמים שלשה לבכי.

(הגאון מוה"ר דוד אופנהיים אבר"ק פראג ונ"ש זצ"ל²)

(1) ד"ז נאמר ביום ב' דר"ח תמוז ביומא דהילולא של כ"ק מרן אדמו"ר מוהר"ש

זי"ע.

(2) הועתק מספרו שו"ת נשאל דוד חיו"ר סי' כ"ח.

בלק

לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ד' אלקיו עמו ותרועת מלך בו. הרמב"ן בפ' נצבים כ' דמדת התשובה נקראת זאת, ובהקדמה זו נראה לפרש הפסוק שאמר דוד (תהלים ע"ג) ואחשבה לדעת וא"ת עמל הוא בעיני, שקאי על התשובה, לשוב בתשובה על דרך הכלל, על העבירות המצויין, ואמר עמ"ל הוא בעיני, ר"ת ע"ן מ'עור ל'שון, שלשה כלים הללו צריכין תיקון מאוד, לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם.

ועפ"ז פירשתי הפסוק שאמר בלעם, לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלקיו עמו ותרועת מלך בו, הזכיר און לגבי יעקב, ועמל גבי ישראל, ונראה, ראון הוא ענין מרמה להונות את חבירו במדה ומשקל וכדומה, ומדה זאת שכיח גבי ההמון עם שעוסקים במשא ומתן, ונקראים יעקב, אבל עמ"ל מצוי גבי נבי ישראל, הם העוסקים בתורה המכונים בשם ישראל. לכן אמר, לא הביט און ביעקב, שהבחין והביט בהשגחה ולא מצא עבירה זו, שהוא או"ן ששכיח באותן שנקראים יעקב, ולא ראה עמ"ל בישראל, שהיו זחורים בשלשה כלים הללו, לכן ותרועת מלך בו, ופי' רש"י, התחברות וריעות המלך בו.

ולזאת השיא העצה, שיבטל העמ"ל, דע"י הזנות עם בנות מואב, בא פגם העין והמעור, ושבתו של שמעון במעשה זמרי באו ללשון הרע על משה באומרים בת יתרו מי התיר לך.

(הגאון מוה"ר דניאל פרוסטיץ ראב"ד ק פרעשבורג זצ"ל³)

פנחס

לכן אמור הנני נותן לו וכו'. ע' מפרשים מה שדקדקו בלשון אמור. ונ"ל עפ"י מה שאמרו אין הקב"ה מייחד שמו על הצדיקים בחייתם משום הן בקדושו לא יאמין, ומה שייחד שמו על יצחק בחיים, היינו הואיל ומסר נפשו על קידוש השם כבר נכפף היצר, כן הוא לחד טעם. ומעתה נחא, דלכאורה גם כאן קשה זה, איך שילם הקב"ה לפנחס, אמאי, הן בקדושו וכו', והי' לו לשמור שכרו ולא להודיע לו, לזה אמר, בקנאו את וכו', רהיינו שמסר נפשו עליו, לכן אמור, והכן. (הגאון מוה"ר אברהם טיקטין אבד"ק ברעסלא זצ"ל⁴)

מטות

נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים אחר תאסף אל עמך. נראה הכוונה רהנה משה רבינו נתגדל במדין וא"כ יש לחוש שיטעו העולם לומר אולי אנשי מדין לא יצאו ידי חובתם נגדו לכך מכוון לנקום מהם ואינו מכוון נקמת ישראל, אך בעת מיתתו אין דרך הארם להיות אז מכוין לנקמה, ולכך אמר לו הקב"ה נקום

(3) הועתק מכת"ק המונח באוצרו של ידידנו האברך היקר החשוב והנעלה מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. טוב עין הוא יבורך.

(4) הועתק מכת"ק המונח באוצרו של ידידנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר רפאל יצחק רייכמאן שליט"א ראש ישיבת כולל מאה שערים בירושלים ע"ה"ק. ישא ברכה מאת ד'.

נקמת בני ישראל מאת המדינים, ולא יחשדו אותך ראתה מכוין לנקמת עצמך, אחר, פי' בשביל, תאסף אל עמך, לכך קורם מיתה לא יחשדו אותך שלנקמתך אתה מכוון.

(הגאון מוה"ר שלמה קלוגר מבראר זצ"ל⁵)

מסעי

ומדותם מחוץ לעיר את פאת קרמה אלפים באמה וגו'. במס' עירובין (דף נ"א ע"א) תניא, שבו איש תחתיו אלו ארבע אמות, אל יצא איש ממקומו אלו אלפים אמה, מנא לן אמר רב חסדא למדנו מקום ממקום וכו' וחזן מחוץ דכתיב ומדותם מחוץ לעיר את פאת קרמה אלפים באמה. ולהלן שם אמרינן, אהא דרבי חנינא בן אנשיגנוס ראמר אלפים אמה עגולות, ממ"נ אי אית לי' ג"ש פאות כתיבן, ופירש"י, דכתיב פאת נגב ופאת משמע מרובע ע"ש. ולכאורה יש לתמוה, למה נקט רש"י הפסוק פאת נגב, הרי בש"ס נקט הפסוק פאת קרמה, וגם הוא קורם בתורה. וי"ל עפ"י מה ראמרין בפסחים דף י"ב ע"ב, בשעה שית יומא בקרנתא קאי, ופירש"י, דדבר עגול אין חילוק ארבע רוחות ניכר בו ומזרחו מתעגל עד חצי דרומו וחצי צפון ומיחזי פלגא דרום בסוף מזרח וראש מערב, ולכך קאמר בקרנתא קאי, ולא קאמר, במצעי דדרום קאי, ע"ש. הרי דבר עגול אי אפשר לעשות ממנו כי אם שני קרנות, או מזרח ומערב, או צפון ודרום, כי דבר עגול הקרן תופס בחצי העיגול כמדתו לכל רוח. וזהו כוונת רש"י במס' עירובין, רבש"ס נקט הפסוק את פאת קרמה שהוא מזרח, ורש"י נקט פאת נגב שהוא דרום, וא"כ מוכח דהני פאות מרובעין הן, דבעיגול אין מציאות להיות פאת מזרח ופאת דרום, רק מזרח ומערב או צפון ודרום. (ואע"ג דבבב"א בלא"ה קחשיב הפאות לארבע הרוחות, נקט רש"י פאת נגב, רמחא לכד נמי מוכח מילתא, וכדרכו ללמד בכ"מ דרך קצרה).

(הגאון מוה"ר יצחק הלוי אבד"ק דוקלא זצ"ל⁶)

דברים

וחצרות ורי זהב. נודע מאמרם ז"ל (מדרש תנחומא סוף פ' שופטים) על הפסוק (הושע ד') חבור עצבים אפרים הנח לו, בזמן שישראל כאיש אחד אז הקב"ה מוחל להם אפילו חטא עבודה זרה. וזהו, וחצירות, ע"י מחלוקת קרח, התעוררו חטא עגל דהיינו ורי זהב, כי בשלמא קורם מחלוקת קרח לא הי' כל כך חטא עגל, כי הקב"ה מוחל חטא עבודה זרה כשישראל הם כאיש אחד ושלוש ביניהם, אבל במחלוקת קרח התעוררו חטא עגל כאמור.

(הגאון מוה"ר יוסף דרשן מפוזנא בעל יסוד יוסף זצ"ל⁷)

(5) הועתק מפנקס כתי"ק (כת"י ירושלים — מספר 268-4).

(6) הובא בשו"ת בית אפרים חח"מ סוף סי' ס"ד בשם אביו, ששמע כן מפ"ק רבו הגאון הנ"ל.

(7) הועתק מכת"ק.

הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר, במסורה הואי"ל ג' פעמים, רין, ואירך, הואיל ד' לעשות אתכם לו לעם (שמואל-א', י"ב), ואירך, הואיל הלך אחר צו (הושע ה'). י"ל בזה, רהנה הרמב"ן הקשה למה כתיב קורם אנכי ד' אלקיך ואח"כ לא יהי' לך אלהים אחרים, הול"ל להיפוך, רהרי לא תעשה חמור מעשה. ותירצו המפרשים ראמרו חכמו"ל רב' דברות ראשונות על תנאי נאמרו, אימתי אנכי ד' אלקיך, שלא להחליפם בעם אחר, אם לא יהי' לך אלהים אחרים. ולכאורה יקשה א"כ כשעובדים ח"ו בני"ו על לא יהי' לך ועובדים ע"ז למה אין הקב"ה מחליפם, רק דקיי"ל במשפטי התנאים דבעינן תנאי קורם למעשה, ואם הקדים המעשה קודם לתנאי, בטל התנאי ומעשה קיים, ומהאי טעמא הקדים הקב"ה אנכי קודם לא יהי' לך. והנה אי' במדרש בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע נעקר היצה"ר מישראל וכשאמרו דבר אתה עמנו ונשמע חזר יצה"ר למקומו. וזהו כוונת המסורה, הואיל משה באר את התורה הזאת, היינו כשהתחיל משה רבינו לבאר להם את התורה ולא הקב"ה בכבורו ובעצמו, אז חזר היצה"ר למקומו, ועי"ז הואיל הלך אחר צו, פי' שהתחילו לילך אחר עבודה זרה שנקרא צו (סנהדרין ג"ו ע"ב), ולכן הוכרח להיות, הואיל ד' לעשות אתכם לו לעם⁸, שהקדים הקב"ה אמירת אנכי תחלה, ועי"ז לקח לו את ישראל לו לעם, ואח"כ אמר לא יהי' שיהי' מעשה קודם לתנאי, ותנאי בטל ומעשה קיים, כדאמרן. (הגאון מוה"ר יוסף תאומים בעל פרי מגדים זצ"ל⁹)

(8) בס' המקנה עמ"ס קידושין בהקדמה (אות ה') כתב שראה באיזה ספר לפרש כן פסוק הזה, עיי"ש.

(9) מכת"ק, ונרפס בשינוי לשון, כי קיצר מאוד כדרכו.

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ירידנו

הנה"ח מו"ה ירחמיאל הלוי בירנבוים נ"י

בהלקח מאתו אמו החשובה ע"ה

האחים היקרים והחשובים

מו"ה שמואל ישעי' נ"י, ומו"ה יהושע נ"י למשפחת בארנער

בהלקח מאתם אביהם

הרבני החסיד הנכבד מו"ה משה סופר פת"ם בארנער ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, אמן.

המערכת

תמיהות וישובים

תמי' בס' דרכי תשובה, ובס' חמשה מאמרות

ביו"ד בהל' כיסוי הדם בסו' ב"ח בדרכי תשובה ס"ק ג' מביא מספר נחלת שבעה סו' מ"ז שיש לכסות הדם תיכף, ואם שהה כ"ש מסתפק אם יכסה בברכה, ע"ש. וחידוש לי שפליטה קולמסו טעות, כי הנחלת שבעה קאי על מי ששהה שיעור שהיי' בשעת השחיטה ובוה קיי"ל דמחמירין שיכסה, אבל אין הכוונה על שהיי' אחר השחיטה.

הנה"ק ממונקאטש זצ"ל בספרו חמשה מאמרות (בחלק עולת תמיד) מקשה על מה שאומרים ובנה ירושלים עיר הקודש, וכי יש לנו עוד ירושלים, ע"ש פירושו. וחידוש לי, הלא יש גמרא בערכין דף ל"ב ע"ב תרי ירושלים הוו, ע"ש, וא"כ שפיר אומרים ובנה ירושלים עיר הקודש. ועיין תענית דף ה', וצע"ק.

פנחס הירשפרונג

ראש ועד הרבנים דמאנטרעאל
קאנאדע יע"א

פליאה בדברי מהרש"א, ובס' שפתי חכמים עמ"ס ברכות

בחידושי אגרות מהרש"א במס' גיטין דף נ"ו ע"ב ד"ה מי כמוך, כתב וז"ל, וכל הדרש הזה הוא בפרש"י בקהלת אך מה שדרשו הכא קבורים במקום קבוצים לא הביא בפירושו והניח קבורים כמשמעו ע"ש, ואפשר משום דלא משמע לי' למידרש אל תקרי קבורים אלא קבוצים דלא מצינו בשום מקום צ' מתחלף ברי"ש, עכ"ל. ופלא שהרי רש"י בעצמו בפר' קדושים (י"ט, ט"ז) כתב שכל האותיות שמוצאותם ממקום א' מתחלפות זו בזו, וזושר"ץ הוא א' מהם, וא"כ שפיר צ' וד' מתחלפות. וחזין מזה, המהרש"א בעצמו כתב שם בך נ"ז ע"א ד"ה ושומר כל המלעין וכו', כפרש"י דרדיש לי' הכי מלהג הרכה וכו' ונראה מאן דרדיש לה משום דאות ע' מתחלף בה' באחע"ה, עכ"ל. וגם זה הוא ע"י אותיות המתחלפות בה' מוצאות הפה, הרי דהמהרש"א בעצמו מפרש כן בשיטת רש"י.

בס' שפתי חכמים על מס' ברכות בך כ"ח ע"א, יהורא גר עמוני שאל מה אני לבא בקהל, פי' לישא בת ישראל מיד, קודם דור שלישי, עכ"ל. ופלא שהחליף עמוני במצדי, דעמוני אסור לעולם, כדכתיב (דברים כ"ג, ד') לא יבא עמוני ומואבי בקהל ד' גם דור עשירי לא יבא לעולם בקהל ד' עד עולם.

נחום מאיר גערמאן

מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון
ברוקלין, ניו יארק

קו"ק לרגלי שריפה נוראה בעיר אייזענשטאט (א"ש) בשנת תקנ"ה לפ"ק

יקוד א"ש הנבכרה

אל שרי צבאות ישראל היושבים ראשונה במלאכת שמים ועוסקים בבנינו של עולם תורה ועבודה וגמילות חסדים, שרי החילים, אשר פרים פרי קודש הלולים, כולם קדושים עדת כבירים ואהל ישרים המישרים אורחותם, אלה בני שם למשפחותם, הזלים זהב מכיסם להחיות רוח שפלים להעלות ארוכה ומרפא לעצבותם, ישכנו לבטח במחנותם, ולא ישמע פרץ וצווחה ברחובותם, הנה הנם אחינו, אנשי גאולתינו, הנבירים הרמים, השרים והסגנים, רוזנים וקצינים, פרנסים וגבאים ממונים, וכל העוסקים עם הציבור לשם שמים בכל קהלה וקהלה יע"א, ועל ראשיהם מלמעלה כתר תורה, המאורים הגדולים, הרבנים המופלגים, נאונים המפורסמים, מהם תורה יוצאה לעולמים, כאו"א לפי מעלתו ורוממותו, יתרומם ככח שיאתו, אתה ה' תשמרם, כצנה רצון תעטרם, אוכ"ר.

לראשונה יסעו נהרי נחלי הברכות אסומות, וקמו אלומות, ובאו עלי ראשם, וימלא ה' לטובה כל מבקשם, עד זכור יזכור דבר קדשו ויבנה הנשמות, ויבשרינו בשורות טובות וגחמות, ב"ב אמן.

קול ברמה נשמע בתי תמרורים, קול סאון סאון ברעש עי"ר הברז"ל (ק"ק אייזענשטאט סמוך לע"מ וויז) אמריה תאמר במר רוחה, זועקת בנפש מרה, תתיפח כנפיה לעומת רעותיה בקול יללה גשמע למרחוק מעיר הברזל, ינתקו מורשי הלבבות, קול ה' חוצב להבו"ת להכת אש אוכלה א"ש.

קול נהי וקינה מעיר מתים ינאקו, שוד ושבר יזעקו, עיר מעולה היתה לפאר והדרה על גפי מרומי קרת מלאות תשואות חן, חורר עדתה, הומה המוניה, הורסו ארמוניה, הופרע ממנה התפארה, שאון תקרא, צרה כמבכירה, והוא מדברת על לב רואי' חקרי לב הדועים יאספו פזורה, יחבשו שברה, ויתנו לה מזורה, מתחננת לנריבי עמים לגבורי חיל אשר מעולם אנשי השם חסד ורחמים לעטרה, יאספו חרפתה מהרה, העליון יתן לה חן בעיני מאהביה האמונים עלי מדת הרחמים מרחם משחרה, יעוררו יזוררו יאירו את מחשכה באור יקרה, כי אם אמרנו לספר תונין לבינו ועצבון רוחינו, ילאה עשתונות נפשינו לשעריהו ולהגבילהו, בכל זאת הוכרחנו צערינו ושברינו בשער בת רבים להודיע, לאוני רחוקים וקרובים פורשים כנפי חסדם יגיע, נעורר קול תחנונים רחמים להשמיע, נדברה במר רוחינו אומר להביע. אדוני כל הארץ דבר אתנו קשות, בעש"ק פ' פנחס בין השמשות, סמוך לשבת קודש אשר בו הא"ל שבת וינפש, לא ניתן לנפשינו נופש, נפל אש מתלקחת ברחובותינו, ויצת אש בא"ש, וא"ש באש נשפט מן ה', וכמעט שעה היתה השריפה חולך ומתגבר סביב, עד שנשרפו כל הבתים לא נשאר אף בית אחד אשר אין בו שלש עשרה פרוצות פרוץ מרובה על העומד, בכל רחוב בתי ומספד בכל חוצות זעקה אמרו הוי הוי נפל נורא בבית מקדש מלך מעט בית הכנסת של קהל, גם בית הקהל ובית המקוה, ובית ההקדש מקום מלון אורח, אשר

בו מעונה ומדוכא מצא תרופה וימרה, וגם בית המדרש וכל החדרים לח"ק רג"ח נשרפו מבית ומחוץ, ערו ערו עד היסוד בה, עיר אשר בה הוצבו ציונים בתי מדרשים להורה ולהדרה, לא יכבה כלילה נרה, על העבודה ועל התורה, לבחורי חמד וישובי יעבץ באור חיים להאירה, עתה היא בדיוטא התחתונה הורר כבודה ונזרה, רוע התרועעה ארץ רבת העזובה, עיר העליזה ומעטירה, מעולם החזיקה ראש וכפה פרשה לאביון, הן רחוק וקרוב, ובפרט עניי עירינו לא הוצרכו לנתק כפות רגלם מקרית העיר וחוצה, כי אם ידה מטה, נאחזו בכנפי החנינה לתועדה, וממש לא נמצא עובר אורח מהני מהדורי הצועקים הב הב מתושבי קהלתינו, מרוב חברות קרוישים וקופות הצדקה שהיו פה מיום הוסדה עד עתה, עיר המהוללה, איך נפלת כהילל בן שחר, עיר העליזה, איך נהפכה כמעט רגע הורר עדיה, הושת ביתה, השאת והשבר יחדיו דובקו, בגחלי רתמים הושקו, שכבו נרו נעו בראש כל חוצות נשים וסף ויולדות כדומן על פני השדה, וכמעט שעה הועמדו על גחלים ריקם רק המלט על נפשם נסים רצים מפחד האש האוחז בפינות הבתים ביום מהומה ומבוסה, משכנות יעקב נתנו למשיסה, עוללים הלכו במר נפשם באישן לילה ואפילה, להציל נפשם מהאש הגדולה, ואת אשר הותיר האש, נגנב ונגזל מבוזזי דבוזיו, ועל ידי כן פני העיר אשר החזיקו יד עני ואביון גם הם התמוטטו, ואפס עצור ועזוב, אפס הכסף מרובם ככולם, מפה ומפה הוכתה העיר, אלו הן הנשרפין ואלו הן הלוקין בגניבה וגזילה הוכו ונמרטו, וקצר קצרה רוחם וחילם, ויען לנגד עינינו מאמר החכם, הכפלון במחסור בלתי יאות הסיפור, בכך יהיו דברינו מעטים שלא להכביר על אזני הקורא, רק בחדר הבורא, עליו נשלך יתבינו, חפץ חסד הוא אדונינו אבינו, ישפוך רוח תחנונים על שרי צבאות הקודש בכל השערים, רחמים יכמרו על אחיהם העיר הנופלת להרים, עולם חסד יבנה ב"י רחמנים יאמנו הכתוב בנפול האחד השני להקימו ידו ירים, כי יראו כי אזלת יד מהמטים, יכוננו המה את מיתריהם, יתן חן העם הזה בעיני אחיהם. ונהנה בהשקפה ראשונה חשבנו לשלוח שלוחי רידן ושלוחי דרחמנא אל עיר ועיר להקיש על פתחי הנדיבים כאשר עשו מלפנינו רבים וכן שלימים, אכן ראה ראינו, כי הדרך אוכל את הכסף הפקודים ע"י ההוצאת הדרך ממעט שלשה, הנותן נותן כפי נדבת לבו מלא חפני טיבותא, והמקבל מקבל ציבחר ציבחר והיצואה מן העיר עושה רושם, רשום בכתב אמת ויציב המשתכר משתכר אל צרור נקוב, ונחי כאיש חולם חלום והקיץ וריקה נפשו ואינו רואה את כל מאומה בידו, כי אכל הדרך את כל וההוצאה מנרע השבח, לכן עינינו בעתרת בת פוצי אגרת אונרת לכל עין הקורא נבואה שפתינו אתנו בעט ברזל מפי כתבינו כתובה קינים ונחי, הקולמוס שליח הלב לבות נשברות, הן המה אותיות יגידו שברינו, ויובילו שי ברברי ריצוי חן עתירתינו, יערב נא לכם מאהבינו אחינו, בכל נפוצות הגולה, וביתר שאת לרבותינו שבגולה, מנורת זהב כלה, וקני המנורה המריקים שמנם המהור ומשפיעים הורים ומורים, נגידים וחורי יהודא וישראל נדיבי עמים, הקשיבו לקול תחנונינו, השקיפו בהשקפה לטובה עלינו, בני א-ל חי השרירים, באהבתכם אנחנו אחוזים ואגודים, שמעו נא כי יחנונו אליכם בקול תמרורים, יראי ה' וחושבי שמו האזינו לקול תחנונינו, כלנו בני איש אחד נחנו, חנונו חנונו

כי יר' ה' פגע בנו, התחברו יחד אספו עם ה' להניף גשם נרבות מאת המתנרבים, חזקו ואמצו ואזרו חיל לקהלות קטנות אשר סביבות מחניכם קרוש תפרו ישע לעורר בנרר ובנרבה בקול תרועה, לקול השמועה, שקרו ושמרו ועשו חיל תעזרו לנכשלים, תקימו המאוללים, אל נא יכלא העם מהביא תשורה, לשכלל חומת בית הכנסת ובתי הרלים ועניים אשר ירם קצרה, זרעו לכם לצרקה במליצת יושר, ורברי אושר, ואיש את אחיו יעזור, מעיל צרקה לאזור, אולי יצורף אחת לאחת למצוא חשבון, תבנה ותכונן העיר יאמר כל נכון, למען לא ינרע עיר היתה לתפארה מן החשבון, וכסף הקרשים אשר הונף ואשר הורם מאת סביבותיכם, אל נא תלאו נשוא ולא יהי' לכם למורח להוביל כסף הפקורים, לקיים מצות שלוח לירינו, או לשלחו לקרית מלך רב ע"מ ווין ליר אחר מהקצינים והגבירים המפורסמים רשם יצ"ו.

והנה ביותר צריך הכותב לזרז להיות מהורזין ומקרימין למצוה, שרם זמן החורף ממשמש ובא, ורלף טורד ביום סגריר כי יבוא, כי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים, למיחש מיבעי, שהחומות בלי מסתור ומחסה יפלו, ואם אשיותינו נפלו, אצבעתינו שפלו, להקים עוד על תלו, ומעתה הזמן קצר והמלאכה מרובה, ע"כ אחינו ב"י מלאו ירכם לה' וזרוזו איש את דעהו בלב נרבה, וקובץ על יר ירבה, זרעו לכם לצרקה וקצרו לפי חסר כאשר הנביא ניבא, ובזאת אנחנו סמוכים ותמוכים במשענת הכסחון, ברצות ה' את אשר ירחם וירוחם ואשר יחון ויחן, יהיו נא אמרינו אלה לרצון בעיני רום כבורם ותורתם, כשחר נכון יהי' מוצאם בצדקתם, ביחוד רבותינו יגדל כסאם ותפארתם, ואנחנו נשא לבבינו השמים ונערוך תפלה, ירצה ירצה מפעל ירכם לשוב לנו ושוב מזבח ועולה, יהי העליון תמיד להם מסתור ומחסה סתרם ומגינם, ישכנוו בדר בשח באהלי אפרנם, עד אשר יקבץ נדחי ישראל כלם, ויאמר שובו בנים לגבולם, ויתן להם כל טוב סלה באהלם, עד תאות גבעות עולם, ועינינו תחזנה בכנין דכיר ואולם, כאשר הכטיחנו מימי עולם.

אלה דברי העומדים לבקש תחנונים, הלא המה דו"ט ובראשם הרב הגאון אב"ד נר"ו, הבאים על החתום, פה ק"ק א"ש יום ג' ה' אב אש בקרבי תוק"ד מא"ד לפ"ק.

הק' יחיאל מיכל הלוי מגלוגא חפ"ק א"ש*)

הק' דוד מ"ד משפחת ברייאר

הק' חיים וואלף סג"ל

הק' אברהם שפיץ סג"ל

הק' רפאל גלוגא

הק' קלמן ביועניץ

(*) ראה אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ה' עמוד ט"ז. — קול קורא הלז קבלנו מאוצרו של ידינו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמרומם מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפען. יברכהו השי"ת בעוז ותעצומות.

מכתבים אל המערכת

ב"ה.

אל כבוד המערכת, „כרם שלמה“ ה' עליהם יחיו.

ראיתי זה זמן רב רבר פלא, ואולי כראי לפרסם בכרמכם המפואר. — בשו"ת אבני נזר חו"מ סי' ק"א נמצאת תשובה, שאותה תשובה אות באות נמצא ג"כ בשו"ת השיב משה סי' פ"ז.

מסתמא העתיק הבעל אב"נ התשובה משו"ת השיב משה לצדכו, כי ספרי האחרונים לא היו כ"כ נמצא, ואח"כ אחרי פטירתו נמצאה התשובה בין כתביו, כי רק חלק חו"מ נרפס אחרי פטירתו ע"י בנו של האב"נ. תחזקנה ידיכם,

בברכת התורה,

צבי מאיר גינזבערג

ר"מ ומנהל ישיבת ר' יעקב יוסף
מנהל אגודת הרבנים דארה"ב וקנדה
ניו יארק יע"א

בס"ד. ח"י אייר ל"ג לעומר תשמ"ו ירושת"ו.

לכבוד מעלת ידידי היקר הרה"ג שליט"א עורך הקובץ התורני היקר והנכבד „כרם שלמה". שלו' וברכה באהבה רבה ואהבת עולם.

אחרשח"ט וש"ת, הניעוני בימים אלו קונטרסי כרמכם המשובח, וחמותי ראיתי אור, ומירי עייני בהם נתעוררתי בס"ד באיראילו הערות, והנני לשולחם, ותקוותי ותפלותי שימצאו חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם, כי"ר אמן.

(א) קובץ ע"ט (דף כ' אות י"ז). במאמר היקר „מילי דשבתא" מהגאון האדיר רבי יוסף ענגיל ז"ל, דקדק מלשון הירושלמי תרומות (פ"ח ה"ג) דהמאכיל שריפות לישראל ומת, אין להתיר לשלשלו על ידי ככר וכו'. — כבר נפתח דבר זה על ידי רבותינו הראשונים ז"ל, עיין בספר אור זרוע ח"א (סימן תמ"ח) והובא בהגהות אשרי על פסקי הרא"ש ז"ל חולין (פ"ז סי' ט"ז), ועוד באור זרוע ח"ב (הלכות שמחות סימן תכ"ב) ובב"ח יו"ר (סימן שס"ב). ומרבניהם מתבאר דאינו דוקא בשבת אלא אף בימות החול אין להתעסק בקבורתו, ע"ש. ועיין בהגהות הגאון רד"ל לויקרא דבה (פ"ח ס"ו אות י"ז) ודו"ק. וגם ראיתי לגאון מהרש"ק ז"ל בהגהותיו לשלחן ערוך חכמת שלמה או"ח (ר"ס שי"א) ובתשובותיו האלה לך שלמה חיו"ד (סימן ש"ז) מה שכתב בזה, ועיין גם לגר"ש נתנון ז"ל בספרו דברי שאול ויוסף דעת על יורה דעה (סימן שמ"ה סעיף ה', דף רס"ט) ובהגהותיו ליורה דעה יד שאול (שם שם, רי"ג ע"ב), ובהגהותיו ציון ירושלים לירושלמי עבודה זרה (פ"ב ה"ג די"ב מ"א) מה שכתב בפתגמא דנא, וע"ע בזה בהגהות עמודי ירושלים תנינא לירושלמי תרומות (פ"ח ה"ג) ושם בהגהות מקור ברוך, ובספרו תורה תמימה שמות (פ" כ"ב אות רמ"ד), ולגאון האדמו"ר ממונקאטש ז"ל בהגהות הירושלמי לעבודה זרה (שם דף רצ"ט), ובהערות ידי"נ הר"ר יא"ה הנדלר שליט"א (שם אות קכ"ו), ובספר היקר עלי תמר לירושלמי תרומות (שם דקכ"ב ע"ב), וכאן באתי ברמזות בעלמא, ונתבאר במקום אחר בס"ד.

(ב) שם (אות כ"ד). מה שדן הגר"י ענגיל ז"ל אם יש טחינה בעפר ובמלח, והביא מביצה (ו' ב') ע"ש. עיין בהגהות הרש"ש לביצה (שם, ולדף י"ד א'). [ומה שכתב הגר"ע ז"ל שם בביאור שם אירא, ע"ע לו בגליוני הש"ס לירושלמי שביעית (פ"ה ה"ג, דל"ד ע"ד), וזכורני שעוד כתב בזה בגליוני הש"ס במקום אחר, ועכשיו קשה עלי החיפוש].

(ג) שם (אות כ"ה). הביא הגר"י ענגיל ז"ל מירושלמי שביעית (פ"ה ה"ד) דמצינו כבירת חול בכברה. — לענ"ד כן מתבאר גם בבבלי בבא מציעא (כ"ו ב') ע"ש. והנני מחזיק לכם טובה תורה וברכה, על אשר זיכיתם את העולם באור תורתו של רב האי גאון שר התורה מוהר"ד יוסף ענגיל זצ"ל. ואקבע כאן הערה קטנה בדברי קדשו של הגאון הנ"ל. — בספרו אוצרות יוסף (מאמר לבנה, ר"ז ע"א ד"ה והנה) כתב, וענין שמואל הקטן לא נודע לנו כלל, כי הוא היה אחד התנאים, והובא בש"ס ממנו אך מעט מזעיר, ולפי זכרוננו הובא בש"ס רק שתי פעמים, האחד במשנה אבות [פ"ד מ"ט] שמואל הקטן אומר בנפול אויבך אל תשמח וכו'. והשני בסנהדרין (י"א א') הובא שם ענין ענוה ממנו, וכי פעם אחת בהיותו במסיבת חכמים יצאה בת קול ואמרה יש בכם אחד שדאוי שתשרה עליו שכינה ונתנו חכמים עיניהם בו ע"ש, עד כאן דבריו. ותמהני טובא, והלא נזכר נמי בברכות (כ"ח ב') ששמואל הקטן הוא שתיקן ברכת המינים, ועוד נזכר שם מעשה בשמואל הקטן שעבר לפני התיבה ושכח ברכת המינים ע"ש, ועוד נזכר שמואל הקטן בסוטה (מ"ח ב') שקודם פטירתו גילה עתירות על שיעשה בשמעון וישמעאל וכו', ובשבת (ל"ג א') נזכר ששמואל הקטן חלה וכו' ע"ש, וצ"ע רב לי. עוד נעלם ממני מדוע הגר"י ענגיל ז"ל שם לא הזכיר רברי הירושלמי סוטה (פ"ט ה"ג) שביארו מדוע נקרא שמואל הקטן ע"ש.

(ד) קובץ פ"ב (דף כ"ח). בענין תשובת מהרי"ם ח"א (סימן צ"ט). — ירד"ג הגר"י צ"ד רייכמאן שליט"א בא לו בארוכה להראות בטוב מעט ודעת שתשובה צ"ז שבתשובות מהרי"ם היא המשך והשלמה לתשובה צ"ט, וכידוע שתשובות מהרי"ם משובשות מאוד. ובהערה שם הוסיף, „ואח"כ העירוני שכן נקט בפשיטות הגאון בעל שואל ומשיב זצ"ל בהגהותיו לתשובות נודע ביהודה מהר"ת (חחו"מ סימן נ"ט) עיין שם".

והנה מה שכתב שתשובות מהרי"ם משובשות הן, הנני להעתיק כאן מה שכתבתי במקום אחר בס"ד. וזו לשוני, „עיין לגאון הגדול באחרונים (כלשון הגר"ש נתנזון בשו"ת שואל ומשיב רביעאה ח"א סימן כ"ח) בשו"ת שבות יעקב ח"א (ס"ס פ') שכתב, „והרגיל בתשובות מהרי"ם יודע שהספר מוחזק בהרבה מעויות וכמו שכתוב ג"כ בהתנצלות שבהקדמת הספר, ושעות הרפוס אטעייה לבעל אמונת שמואל. ע"ש. וגם להגאון המובהק מהרי"ם עייאש ז"ל בספרו מטה יהודה או"ח (סימן תמ"ז ר"ן ה' ס"ה וראיתי) ראיתי שכתב, „ויש שם בדברי מהרי"ם מ"ס וצריך להניחו כמו שכתבתי, ע"ש. והגאון מהרש"ם ז"ל בדעת תורה יו"ד (סימן ב' אות י"א) כתב, „ובשו"ת מהרי"ם יש שם מ"ס וכך צריך לומר וכו' ע"ש ודו"ק.

ומה שכתב ירד"ג הרה"ג הנ"ל, והעירוני להגהות בעל שואל ומשיב וכו', אמינא דאני העני הוא אשר העירותיהו לזה בס"ד, וכאן אני מוסיף עוד בס"ד, שמצאתי לגאון מהרי"ם נתנזון ז"ל שכתב כן גם בספרו שו"ת שואל ומשיב מהדורה חמישאה (ס"ס יו"ד, דף יו"ד דע"א) וזו לשוני, „ועיין שו"ת מהרי"ם בראשונות סימן צ"ו שהוא בלי התחלה, ולדעתי הך דשם סימן צ"ט היא תשובה אחת עם הך דסימן צ"ו והיא ראשית התשובה, ושם מבוארים הדברים, ואם הנודע ביהודה היה זוכר רברי התשובה הזו היה מביאה בדבריו שם ודו"ק. ועיין גם בשו"ת אריה דבי עילאי חו"ד (סימן י"ב דנ"ח ע"ב) שכתב, „והנה אמת אגיד שספר תשובות מהרי"ם שלי הוא רפוס פיורא, וחסר שם ראש התשובה של סימן צ"ו ראנן ביה קיימים, ואפשר יש למעכ"ת איזה רפוס אחר כמו רפוס ווינציאה ויכול להיות ששם אינה חסרה וכו', וכפי הנראה ברפוס פיורא תשובה צ"ט היא תשלום התשובה של סימן צ"ו, ועוד עיין שם שהאריך בדברי הגאון מהרי"ם ז"ל. ועיין גם לגאון ירושלם הרב המופלא מהר"ם בכ"ד שמואל ז"ל בספרו פרי הארמה ח"ב (רקמ"ג ע"ד) שאף הוא שקיל וטרי בדברות קדשו של הגאון מהרי"ם ז"ל, וכתב שיש חסרון בדברי מהרי"ם שבסימן צ"ט ע"ש, ולהאמור נחא ודו"ק. וזה מה שרצינו לבאר בס"ד.

(ח) שם (דף מ"ו אות ג'). כתוב שם לאמור „שמעתי מפ"ק של אדמו"ר מרן משה יוסף מייזלבוים אברק"ק אוהעל שדיכד עם הגאון הקדוש אדמו"ר משינעווע זי"ע רהאיך

אפשר להאריך בר' ראהר ושלל יתקלקל משמעות התיבה, ומה שההמון מאריכים בח', אינו נכון וכראיתא בזהר הקדוש, וגם אין זה מאריך בר'. והסכימו בהחלט שכוונת הנמרא שמאריך בר', היינו רק במחשבה, שאחר שגמר תיבת אחר יאריך במחשבתו להמליך אותו למעלה ומטה ובארבע רוחות", ע"ש. וזו לשון מרן ז"ל בשלחן ערוך או"ח (סימן ס"א סעיף ו'), "צריך להאריך בח' של אחר כרי שימליך הקב"ה בשמים ובארץ, ויאריך בר' של אחר" וכו'. הרי שמרן ז"ל כתב שגם בח' יאריך, ויש להמון על מי שיסמוכו. והן אמת שבוזר הקדוש אמרו שיאריך בר' ולא בח', וכמ"ש הנר"א ז"ל בביאורו לשו"ע שם, וכן מובא בארוכה בספר שערי זהר ברכות (י"ג ב') עיין בו. אבל מצאנו בזהר הקדוש בכמה מקומות שאף הוא נקט שיאריך גם בח', וכמו שכתב זקני הגאון ז"ל בכף החיים (שם אות כ"ר) מהזהר ח"א (קנ"ח א') ע"ש, ואני מוסיף רהכי איתא נמי בזהר ח"ג (רס"ג א' ברע"מ), "ועל רא מאריכינ באחר בתרי אתוון" וכו', ועיין היטב בתקוני זהר (סוף תקון מ"ב) וגם כן משמע הכי, ועיין שם בביאור הגר"א ז"ל, וצ"ע.

ומה שהסכימו הנך תרי אילני ברבכי זיע"א, רהכוונה שיאריך במחשבתו, כן הוא להריא בשלחן ערוך הגר"א ז"ל (שם), "יאריך במחשבתו להמליכו בארבע רוחות" וכו'. וכן מבואר בספר הקדוש יסור ושורש העבודה (שער ר' פרק ה' רף צ"ח). ועיין לנה"ק מבומשאמש ז"ל באשל אברהם (שם) ואכמ"ל.

(ט) קובץ פ"ד (דף ט'). מה שהעיר הגאון מרא רכל תלמורא רבי ישעיה ברלין ז"ל על ברבי מרן ז"ל בספרו כללי הנמרא שעל ספר הליכות עולם (דף ט') רליתא בחולין אלא בתוספות עבודה זרה (ס"ג ב'). עיין ברבריו, תמהני שהרי כבר ביכין שמועה שם על אתר כתב שט"ס יש ברבריו מרן ז"ל ובמקום תוספות חולין צריך לומר תוספות עבודה זרה, ואיך לא שלטו עיני קרשו ברבריו, ואמאי לא הזכירו. ולענ"ר יש רק למחוק מילת חולין מברכיו מרן ז"ל והכל נוחא, ויסולק מה שכתב הגר"א ברלין ז"ל, "בלתי מובין", וראה הרואה כי קצדתי.

(י) שם (דף י"א). כתוב שם, "בהליכות עולם (שער ג' פרק ב' ר"כ ע"א), "וזימנין אומר רישא פלוני וסיפא פלוני, או תברא מי ששנה זו לא שנה זו, כי הך רחולין, ודכוותה ביבמות פרק חרש". והעיר הגר"א ברלין ז"ל, "לא ירעתי מקומו". — ולענ"ר פשוט שט"ס יש בהליכות עולם וצ"ל ביבמות פרק ב"ש, והוא פרק בית שמאי ואכן נמצא שם ק"ח ב', ודו"ק. [ויש לנו עוד הערות ברבריו הגר"א ברלין ז"ל שם, וכעת די במה שכתבנו בס"ד]. וראיתי לנכון להביא כאן מה שכתב בספר היקר עלי תמר לירושלמי יבמות (פ"א ה"ו ר"ז מ"א)., "ויש לציין שמאותו נימוק דלעיל (ע"ש) נקרא הגאון רבי ישעיה ברלין זצ"ל על שם משפחת חותנו פיק, והוא היה מקפיר כשקראוהו רבי ישעיה פיק, והגיב כמעט ברוגזה ששמו ישעיה ברלין ולא ישעיה פיק, כמו שתראה בספר רשפי קשת להרב משה קרנר, ותראה בשלחן ערוך אורח חיים עם הגהות רבינו הגאון הצדיק הג"ל זצ"ל שנדפס בוורשא, והמה היו ממשפחתו וידעו מזה וכתבו כשער רבי ישעיה ברלין ובסוגריים פיק, כי היה מפורסם בכינוי משפחה פיק, ואני כשהייתי כברסלא ובקרתי כמה פעמים בבית החיים להשתטח על קברי הצדיקים ראיתי שהיה חרות שמו על המצבה רבי ישעיה ברלין, וזכורני שהיה כתוב על המצבה האיש הזה היה כאחד מצבא מרום ואין לנו לספר בשבחו וגרשום רק שמות הספרים שחבר, וראה כספר הפלאה שבערבין ח"ב שנדפס בלייפציג בהקדמת תלמידו ותראה נפלאות מגדולת רבינו זצ"ל, עכ"ר. ולהאמור יש לעשות רצון צדיק ולקראו רבי ישעיה ברלין דייקא, ודו"ק. [ואגב דע שגם בהקדמת ספרו אומר השכחה האריכו בנפלאות עוזו, עיין שם].

(יא) שם (דף י"ז). כתשובת הגאון האדר"ת ז"ל בענין ספר תורה שנפל, כתב, "לפי הדין כל מי שהיה אז [בבהכ"ג] בעת נפילת ספר התורה צריך להתענות". צע"ק לשון זה, וגאון עוזינו הרב חיד"א ז"ל בשו"ת חיים שאל ח"א (סימן י"ב) כתב בארוכה בזה, ובתוך דבריו כתב, "ונהי נמי שמי שנפל ספר התורה מיריו טוב שיתענה, אבל הרואה ספר

תורה שנפל אין לחייבו תענית מן הדיון ע"ש"ב, וע"ע לגחיד"א ז"ל בספרו מראית העין (בלקושים שבסוף הספר סימן י"ח אות ב', דקל"ז ע"א) ובספרו מחזיק ברכה או"ח (סימן מ' אות ג') ולגר"ח פאלאני ז"ל בספר גנוזי חיים (מערכת ס' אות ל"א, ומערכת ת' אות מ"ו) ושו"ת דברי חיים חיו"ד (סימן נ"ט). והנאון מהרש"ק ז"ל בשו"ת האלק לך שלמה האו"ח (סימן שס"א) כתב שאם ספר תורה נפל לארץ ממש המנהג להתענות כל הקהל שהיו שם, יום אחד ע"ש. ועיין לש"ב דו"ז הנאון מוהרי"ח ז"ל בשו"ת רב פעלים ח"ד האו"ח (סימן כ"ח), ושו"ת מהרש"ם ח"ב (סימן רס"ד), ואכמ"ל.

יב) קובץ פ"ה (דף כ"ז). נדפסה שם תשובת הגר"ס שליט"א להסביר הנהגת זקינו הנאון הצדיק וקדוש ז"ל הי"ד על שלא נהג לברך על תפילין עיין שם בארוכה. ויש לי בס"ד להוסיף שכבר היה לעולמים, ומצאתי בספר עקרי הד"ט או"ח (סימן ב' אות י"ב) שכתב, "עיין להרב זרע יעקב (ס"ס ב') שכתב שמיום עומדו על דעתו לא בירך על התפילין, משום שעמד על המבחן ומעולם לא היו מרובעים מתחילתו ועד סופו, ושכן שמע שכמה רבנים נהגו שלא לברך וכו'" ע"ש. והרב המחבר (שם) האריך לפקפק בדבריו, ולא נתקבלו דבריו אצל הנאון זרע יעקב ז"ל. ע"ש. [והנאון זרע יעקב מר ניהו רבה מהר"ר יעקב בן נאיים ז"ל, בן דורו של הגחיד"א ז"ל, אשר מאוד כבדו והוקירו ואכמ"ל בזה]. ואף שיתכן דחשש זה שהריבוע של התפילין אינו מכוון כי אי אפשר לצמצם, שייך היה בזמנם, ולדגומא עיין בדברי דו"ז הגר"ח ז"ל בשו"ת רב פעלים ח"ד (או"ח סימן א') ותבין כמה היתה קשה עליהן מלאכת ריבוע התפילין, אבל בזמנינו אפשר דרי בהא, ולפי זה אין במה שהבאנו סעד לאותו גאון וקדוש ז"ל, מכל מקום מיהת אורי לי, "דשכיח מאד שקרנות התפילין ובפרט בשל ראש משתחקים ונעשה שם נקב" כלשון הגר"ש גנצפריד ז"ל בקצור שלחן ערוך (סימן י"ד אות א') ע"ש, ולפי זה הדרא הך חששא למקומה. ודו"ק. [ותמהני על מה שראיתי לנאון מהרא"י גליק ז"ל מטלאמשווא בשו"ת יד יצחק ח"ג (סימן ער"ה סוף ד"ה אודות) שכתב על מה שנשאל שם אם מותר להניח תפילין של יד עם הבית עליו כרי שלא יתקלקל הריבוע, שעל ידי החיכוך בית היד של הבגד כמה פעמים מתקלקל הריבוע, והשיב, "שפשוט שאין לעשות כן, והחשש לקלקול הריבוע הוא חשש רחוק מאוד ולא שמעתי מעולם, כי הבגד רך ואינו מקלקלו כלל". ע"ש. אבל לענ"ד צדקו דברי הנאון השואל שם בעל משה ראובן ז"ל הי"ד, והרבה פעמים ראינו שנתקלקל הריבוע ואינו בגדר, "חשש רחוק מאוד". ולגוף שאלתו פוק חזי מאי עמא דבר].

ועכשיו מצאתי בשו"ת עמודי אש (סימן ב' אות י"ד) שאף הוא ז"ל הביא דברי הנאון זרע יעקב הנ"ל, והאריך לתמוה עיין בו. ובראש דבריו הביא מפסקי התוספות למנחות (אות קכ"א כצ"ל) שכתוב שם, "יש מניחין תפילין בלא ברכה הרוקח הניח והר"ר אברהם והר"ר יב"ק". וכתב עלה, "ואולי היה טעמם כטעמו של הרב זרע יעקב הנ"ל לפי שאי אפשר שיהיו מרובעים" עכ"ל. אבל באמת אין שייכות הדברים לנרון דידן משום שבנוסח פסקי תוספות הנדפס מכתב יד (בש"ס ווילנא שם, דק"י ע"ב) מבואר דיש מניחין תפילין בלא ברכה בחול המועד מיירי, עיין שם באות ר', והוא מוכרע משאר הסימנים שם (אות ק"מ, ואילך) רמירי בזמני הנחת תפילין ע"ש ודו"ק. [וגם נלע"ד דש"ס יש בפסקי התוספות שם, והלשון מגומגם]. עכ"פ מצינו חברים לאותו קדוש ז"ל, [ולא ידעתי מדוע אדמו"ר הנאון ממונקאטש ז"ל לא הביא לכל האמור].

זה מה שרצינו להעיר בס"ד, ואחתום בברכה, שיעזרכם השי"ת להגדיל תורה ולהארירה ולהרחיב גבולי הקדושה כו"ר אמן. — כתבתי הדברים ביום השלושים לפטירת סבתי הצנועה והכשרה מרת צלחה חנה בת שמחה ז"ל, ויהי רצון שיהיו ד"ת אלו לעילוי נשמתה ותנצב"ה, אמן.

בברכה"ת ידידכם המתענג מצוף כרמכם, הדו"ש"ת באה"ר,

יעקב חיים סופר
ירושלים עה"ק ת"ו

בס"ד.

לכבוד מערכת כרם שלמה.

א) בקונטרס פ"א בחידושי הגאון בעל הרי בשמים, לענין מה שמפלפלים האחרונים אם שייך כינוי על ב' שמות. יש להוסיף על דבריו עוד ראי' מגמ' גימין דף מ"א ע"ב, אמי שפיר נאה, ופירש"י כך כינוי.

ב) בקונטרס הנ"ל, בציונים והערות אות ט"ז, כתב, ואף אם כתוב חסר אפשר לצרפו לגימטריא, כמבואר בדעת זקנים מבדלי התוס' סוף פרשת ויחי. — יש להוסיף דכן הוא גם בדעת זקנים מבדלי התוס' פרשת מקץ על הפסוק ויחלף שמלותיו.

ג) בקונטרס פ"ב (דף י"ג) בגליון פרקי דרבי אליעזר מהגאון ר' יעקב מעמדין, בד"ה מה עשה וכו', ואע"פ שגם למרע"ה נקרה חמה, שמא לא עמדה ל"ו שעות, ומה"ם לק"מ מיעקב, עכ"ל. וציינתם מתחת לקו, דעל משה רבינו כבר הקשה כן בגמ' וכן תירצו, במס' ע"ז. — ויש להוסיף דעל יעקב אבינו הקשו כן התוס' שם במס' ע"ז.

ד) ובמה שביארתם שם (מתחת לקו) את הקושיא מיעקב אבינו, דהוא עפ"י אומרם ז"ל עה"פ וילן שם כי בא השמש, ששקעה לו חמה פתאום שלא בעונתה. — ויש להעיר דקושיית הגאון ר' יעקב עמדין היא מזה שהשמש זרחה יותר מהרגיל, וכאשר חי' אצל משה ויהושע, וא"כ חי' ראוי לציין הפסוק ויזרח לו השמש.

ה) בתרגום יונתן בן עוזיאל פרשת שמות (ב"כ"א), והות צפורה ברת' דבר', ובסוף הפסוק כתב, ויהב ית צפורה ברת ברת' למשה, וצ"ב.

ו) בתרגום יונתן פרשת אמור (כ"ד"ה), ותיפי יתה תריסרי גריצן שווין לתליסר שבטיא, לכאורה צ"ל, לתריסר שבטיא.

ז) בדעת זקנים מבדלי התוס' פרשת בא (י"ב"ח), ובקיעתה זכר לקריעת ים סוף וירדן שנבקע בפסח. — ולכאורה קשה רחלא מבואר בספר יהושע (ד"י"ט) והעם עלו מן הירדן בעשור לחורש הראשון. בברכת הצלחה,

רפאל אהרן כ"ץ

חבר כולל קדושת ציון
קרית כאבוב, בתיים

ב"ה. מוצש"ק בחוקותי תשמ"ו לפ"ק.

לכבוד מערכת כרם שלמה חי"ו.

נורמן לירי צלום כת"י הרצ"ב, ותחזינה עיניכם תוכן הרברים הנכתבים בו, ואם תמצאו שהוא ראוי להרפסות תוכלו להרפסו (וכמו שהרב הכותב מבקש בעצמו). — את הצילום קבלתי מהאברך ר' אהרן ישעי' פריד חי"ו מעיר חיפה ת"ו, והוא נקרא ע"ש זקינו של הרב הכותב. — הכת"י נמצא בסוף כרך מתלמוד בבלי, ברף ריק.

שמעון שמעוניובין

חיפה ת"ו

* * *

וזהו ההעתיקה:

ב"ה. תחלים י"ז. שויתי ר' לנגרי תמיד וגו'. — ולכאורה קשה להבין כי בשו"ע או"ח סי' א' בהג"ה כ' שויתי ר' לנגרי תמיד הוא כלל גרול בתורה ובמעלות הצריקים וכו'.

יעו"ש, וקשה האידך יכולים זאת „תמיד“ לחשוב בלא הפסק רגע, כי תמיד במשמע בלי הפסק, ובפרט באיזה מתרי"ג מצוות מרומז זה, וי"ל בהקדם הפסוק מאויכי תחבמני מצותיך וכו', שפירשתי על יעקב אבינו ע"ה עם לכן גרתי ותריו"ג מצות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים, כי הוא ה' במדרגה גדולה שלא הצטרך ללמוד התמדה מלבן כמו שהוא ה' מתמיד ושקוד על מעשיו הרעים וכו', רק הוא שמר התרי"ג מצוות מעצמו, כמוכן. והנה כי כן אנן יש לנו ללמוד מהתנאים ואמוראים וצדיקים וכיו"ב כידוע כל הדרוש מנבזוראדן ונבוכנאצר דכתיב (ירמ' נ"ב) בחודש החמישי בתשעה לחודש הוא שנת שטים עשרה שנה למלך נבוכנצר מלך בבל בא נבזוראדן רב שבחאי וכו' לפני מלך בבל בירושלים, ומי סליק נבוכנאצר לירושלים, והא כתיב (שם) ויעלו אותו אל מלך בבל רבלתה, וילכדוהו בחושים ואסרוהו בנחושתים וגו', וא"ר אבוהו רבלתא זו אנטיוכא, אלא דמות רקיונו של נבוכנצר חקוקה על מרכבתו (של נבזוראדן) ואימה יתירה נופלת עליו, ודומה כמי שהוא עומד לפניו וכו'. מכאן נראה שהוא בכלל מצות את ר' אלקיך תירא וגו' ומצות ויראת מאלקיך שהוא מחובת הלב שלא יסיר דעתו מיראת ד'. (ורא' לזאת מאחז"ל, מובא במנורת המאור נר ה' פרק ג' כלל ג' חלק ב', נבזוראדן [אחר שנתגיר] גר צדק ה' מבני בניו למרו תורה ברכים . . . ומאן נינהו ר' שמואל בר שילת. ושיל"ת הוא הר"ת של שויתר ד' לנגדי תמיד).

בתפלת אהבה רבה (בשחרית). מהר והבא עלינו חיים ב'רכה ו'שלוש מהרה מארבע כנפות כל הארץ ושבור עול הגוים ועול הגליות מעל צווארינו ותולידנו מהרה קוממיות לארצינו. וצריך להבין וכי מארבע כנפות הארץ יוכל לבוא חיים ברכה ושלום, הלא הקב"ה צריך זאת בעצמו להשפיע משמים, ואמרתי בהקדם הפסוק בראשית ברא אלקים א'ת ה'שמים ו'את ה'ארץ, ופירשו המפורשים שקודם לכל ברא הקב"ה את הטב"ע כגמטריא אלקים שבה תתנהג העולם, ורק בעתים ובמקומות בלתי ידועים בעת הנחויך מאוד רק אז ישתמש חוץ לדרך הטבע, ואמרתי שזה מוסר השכל להארם, כי אם יעשה הכל רק לעצמו ולא יחשוב על חבירו אז הולך רק לפניו, משא"כ אם משגיח גם על חבירו ועל דבריו מי שקטן ממנו וכיו"ב, אז הולך גם עפ"י הנראה לו העומדים מצדדיו, וכן המשל בגשמייות כי בעצמו בלבד א"א להיות כי צריך להיות בקשר המסחר עם חבירו, או עובד לחברו או חברו עובד אותו, והם הצדדים לנפש האדם, וכן רומה גם התנהגות מדינה שג"כ צריכה לשכנותי' (בזה יכולים להאריך בהסבר הענין כפי הצריך, וכמוכן) וכן הדבר ברברים רוחניים במצוות ובמעשים טובים, וכיו"ב, ולכן עכשיו כשאנחנו צדיקים לדברים הנ"ל „חיים ברכה ושלום“ שעפ"י רוב המה באים באמצעות השכנים והצדדים, שהם להארם בכל צד, עכ"ז צריכים אנחנו רייקא למתנת הקב"ה ולא מתנת בוו"ד, ולכן אנחנו מתפללים מהר והבא עלינו (אתה רבש"ע בעצמך תשפיע) חיים ברכה ושלום (כי רק לך הכח והממשלה לזה) מהרה מארבע כנפות כל הארץ, הישועה נחוצה עוד יותר במהירות מכפי דרך הטבע, שבאים הרברים הנ"ל מד' כנפות הארץ, מהצדדים וכו' כנ"ל, ואין אנחנו מבקשים שום דבר רק על שום בריה בעולם אעפ"י שהרע לנו, רק ושבור עול הגוים ועול הגליות מעל צווארינו, מעלינו תשבור העול הגליות שנישאר בחיים, אבל לא ח"ו חיים של קללה רק חיים וברכה יהי לנו, וכמאחז"ל אם אין שלום אין כלום, ולכן צדיקים אנחנו גם שלום, ולזה נתקן התפלה על חיים ברכה ושלום, ולכן נכפל לשון מהירות ב' פעמים, מהר ומהרה (כמבואר בפע"ח), ותכלית התפלה שתולידנו מהרה קוממיות לארצינו, רהינו שאפי' הגשמייות שלנו, רהינו הארציות-ארצינו, תהי' בקוממיות למעלה בקומה שלימה שיתייחד שם שמים על ידינו בהיותינו יחד עם הגופים, ויתקשר שמו ית' ע"י ישועתינו, כי אין אנו מבקשים מי שאין ביכלתו להושיענו, רק מהקב"ה (שהוא) כי אל פועל ישועות אתה וכו', ולכן תעזרינו.

כתבתי כל זה יום ט"ו למב"י תש"ד א' תזמ"צ פה קלויזענבורג, והנני כותב שמי על הדרוש הזה שאמרתי אצל השלחן בשב"ק העעל"ט, ואבקש שהקורא הדרוש הזה יבקש

אותי ע"י שירפים זאת בלבד, הב' ענינים הנ"ל, הגם שאינם ראויים להעלות על הרפוס, וישלח זאת לכל רבני המרינה אונגארין וכו', ואקוה שבוה ימצאוני שאזכה לישב על התורה ועבודת ה' מתוך מנוחה ושלוש ושלוחה ע"ד ביאת ינון.

מחמת שחיילות רבות באו להעיר קלוי"ב, ומה שכבר עשו בפולין וכו' עם היהודים ג"כ ידוע לכל, וא"א לירע מה יולד יום, ע"כ כתבתי אלה הרבנים שיהי' לזכרון ממני, כי לע"ע לא זכיתי להפקד בזש"ק, ולכן לתת שארית בארץ כתבתי הנ"ל, וכרי שלא להעמיס עול גדול על המוצא זאת, אבקש מקודם להרפים זאת, וכל הקרובים בבקשה ממני להתענין בזה להביא לרפוס יתר הכת"י שיש ממני בהארנז ועל דפי הספרים כפי שיהי' ניכר הכתב שיכולים לשפוט מזה הכתב שלי, ואם לא יאכו הרבנים קרובי לקיים בקשתי, אזי יש לי קרוב (בן אחות אבי) שמו בשמי השני, וכהן הוא, ולמד בישיבה בשנת תש"א תש"ב ותש"ג במאנשעסטרער בענגלאנר.

ומבטחני שכל המקיים בקשתי יראה זרע ויארץ ימים, במנוחה, ויהי' תורה וגדולה אצלו מצומדים לו ולזרעו אחריו.

הצעיר משה עזריאל המכונה ראטטער, בלאאמו"ר הרהגה"צ מוה"ר יחזקאל זצוקלה"ה אברק"ק פעטראוויטץ חופק"ק קלוי"ב יע"א, בעמח"ס זכרון יחזקאל וזכר לברכה עה"ת (לע"ע נרפס רק קונטרס חלק א'), נכד להגה"ק מוה"ר אהרן ישעי' פיש זצוק"ל זע"א האבדק"ק האראס (באונגארין) בעמח"ס קדושת אהרן על המועדים וכו' ב' חלקים, ולמעלה בקודש ע"ד הה"ק וכו' מוה"ר יעקב פיש מקאלוף זע"א, והנני בעל נכד להגה"צ מוה"ר מנחם צבי ראזענבוים זצ"ל האבדק"ק סילאדי-נאריפאל בעמח"ס זכרון מנחם עה"ת, ולמעלה בקודש וכו'.

אחר כל החזיון הלז ומלפניו, הנני חזק בטחוני שהשי"ת אל יעזבני ואל יששנני, ויהי' עמנו כאשר הי' עם אבותינו, ועוד אזכה לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו כאשר בראשונה שהייתי מנהל צאן קרשים מתוך הרחבת הרעת דקדושה, אמן כיה"ר. — ועד שלא ימולא בקשתי בשלימות, אבקש לפרסם כל הנז"ל ע"י עתונים, שיהי' בשנה ראשונה של מנוחה, בכל יום קורם ערב ראש חורש, ואח"כ בכל שנה ביום הזה — ט"ו למבנ"י — א' רר"ח אייר — ודי בזה.

כס"ר. בראשון באחר לחורש שנת כפלים לתושי' לפ"ק.

כבוד המערכת הנכבדה הע"י.

א) בקובץ חורש ניסן ראשתקר, בגליון ספר פסח מעובין (לבעל כנסת הגדולה) מהגאון ר' יעקב מעמרין זצ"ל, על מה שהביא (הכנה"ג) שראה לקצת אשכנזים שמינחים כוס אחד ריקן, להריק שם כל הכוסות, וקורין אותו כוס של אליהו ומשם שותים בתוך הסעודה וכו' והגאני המנהג וכן אני נוהג, ע"כ. וע"ז קרא תגר הריעב"ץ ז"ל כי לא נכון לכבד את אליהו ז"ל בשיוור כוסות, וגם מהל' דרך ארץ לא יתכן לשתות מכוס ששתה חברו וכו' ושזהו טעות, עיי"ש.

רצוני להעירכם שגם הגאון מוהר"מ האגוזי זצ"ל בקונטרס מאמר המנהגים שנפסח להפועל צרק מהש"ך ז"ל (ווארשא קבו"ץ גליו"ת לפ"ק) מביא בשם הכנה"ג מנהג קצת האשכנזים הנזכר לעיל, וכותב עליו וז"ל: ג"ל פשוט שטעות הוא בידם וחוששי לבם מחמאת כי זה הוא זלזול כבוד במכובד מאליו וכו', אך לא לייחס על כוס ריקם מלא שיריים שמו של אליהו הנביא זכור לטוב, וזה פשוט.

(ב) בקובץ שלאחריו (אייר) בעמוד ה' מובא שהגאון האבד"ק לובלין ז"ל (המכונה דער אייזערנער קאפ) מילא פיו שחוק והיתול מפירושו של הרה"ק הרבי מלובלין זצ"ל על הפסוק ואקח את אביכם מעבר הנהר וגו', שהרבי מלובלין זצ"ל פי' אביכם מלשון רצון ומחשבה (ערה"כ לא אב"ה ד' השחיתך) וכו', עיי"ש.

כנראה שענין זה הי' ידוע בין החבראי קרישא, כי מצאתי בס' ריח רוראים עמ"ס מגילה להנה"ק מוהרצ"א מדינוב זצ"ל שהאריך לפרש רב ר' רש"י על דרשת חז"ל בפרק מגילה נקראת עה"פ כי אין לה אב ואם (עיי"ש בארוכה), וז"ל בתוך הרברים: ומרי רב ר' בזה זכור אזכור את אשר אמר כבוד ארמו"ר הרב הקדוש מו"ה יעיי"צ זצוק"ל בפסוק (תהלים ק"ט) יזכר עון אבותיו אל ר' וחטאת אמו אל תמה, היינו יזכר לצורך היהודים עונות אשר אב"ה לעשות (כמחשבה ולא השלימה), וחטאת אמו"ל אל תמה, היינו עונות שהי' בירו בספק (בתורת א"ם בחיריק-שהוא ספק), גם זה אל תמה, והנה השומע דברים כאלה יוצאים מפה קדוש יוחשב בעיניו ח"ו כדברי רוח, אבל המשכיל עפ"י דברינו הנ"ל יבין אדרבא כי זה הוא עיקר פירוש א"ב וא"ם, ואדרבא אב ואם המה מושאלים מאב"ה וא"ם (בחיריק) הכן הדבר, עכלה"ק.

והנני בזה ידיכם הנהנה מפרי כרמכם הטוב, החותם בברכה שתמשיכו בהצלחה לנטוע כרמים כיר ר' הטובה עליכם להנות בהם בני אדם,

גדלי' יוסף אויערבאך
ברוקלין, ניו יארק

בס"ר. יום ו' עשב"ק לס' וצוית את ברכתי תשמ"ו לפ"ק ברוקלין נוא יארק יצ"ו.

ברכות שמים מעל תהא רובצת עלי ראש יר"נ . . .
עורך הירחון כרם שלמה.

אחרשתה"ר כה"ו.

הן נדפס בכרם שלמה (גליון פ"ג) של שנה זאת תשובתו של הנה"צ המפורסם האבד"ק צעהלים זצ"ל, אשר כתב אלי עוד בשנת תשל"א לפ"ק להשיב על שאלתי בדברי הרמב"ם בפכ"ב מהלכות שבת הלכה כ"ג שכתב: אסור למלאות הכר והכסת החרשים במוכין, גזרה שמה יתפור, אבל מוכין שנשרו מן הכר או מן הכסת מחזירין אותו בשבת, עכ"ל. ותמתי על טעמא דרמב"ם רמאי שנה בין מוכין שנפלו מן הכר לבין למלאות הכר מתחלה. ובתוך תשובתו אשר השיב לי כתב בין יתר הרברים וזה"ל: ואני לא הבנתי מפני מה לטעמא דרש"י בשבת דף מ"ח, דכתב משום דהשתא עביד לי' מנא, ניחא לי', והלא לטעמא דרש"י יש ג"כ להקשות מפני מה אם המוכין הי' כבר כבר לא שייך לומר רמשו לי' מנא וכו', עכ"ל. ולענ"ד אמרתי לתרץ תמיהת הנה"צ זצ"ל עפ"י מה דאיתא (שבת ק"ב:) תנן העושה נקב כלול של תרנגולים, רב אמר משום בונה, ושמואל אמר משום מכה בפטיש וכו', וכתב הר"ן, ומקשו, הכא הויכא אמר רב משום בונה, והא קי"ל בפ"ב דיו"ט (דף כ"ב) שאין בנין בכלים ואין סתירה בכלים, י"ל דכי אמרינן הכי הני מילי בכלי שנתפרק, כגון מנורה של חוליות, אבל עושה כלי מתחילתו, לא מקרי בנין בכלים, אלא עושה כלי מיקרי ומחייב משום בונה, ולא עור אלא אפילו שנתפרק וצריך אומן בחזרתו, כל שהחזירו חייב עליו משום בונה, שמשעה שנתפרק ואין הדיוט יכול להחזירו בטל מתורת כלי וכו', עכ"ל. הרי משמע מזה, דכל זמן שבקל יכול להחזיר הדבר כמו שהי' מקודם, לא בטיל מתורת כלי שהי' מקודם, ממילא י"ל רה"ה כאן לענינו

במוכין, דכיון שבקל יכול להחזיר, לא במיל שם כלי הראשון. וכן מצאתי דא' לדברי ב' קצות השלחן (ברי השלחן) אות ב' שכתב, וזה"ל: לכאורה י"ל כונת רש"י במש"כ דהשתא עביר ל' מנא, דהיינו שהמנא הוא הכר, והאיסור הוא משום תיקון כר וכסת, ואע"פ שכר ריק הוא נ"כ מנא כמו כל הבגדים, דלא נרע מכיס וכיוצא, מ"מ ע"י נתינת המוכין יורד עליו תורת כלי חדשה שנעשה כר וראוי לשכיבה מה שלא הי' מקורס, לכן בחדתי אסור, אבל בעתיקי שכבר הי' בכר זה, מותר להחזירה, כיון שכבר הי' ראוי כבר לשכיבה, ומה שנפלו המוכין ממנו אין זה ביטול נמור, שהרי לא נתחזה שום קלקול בעצם הכר, המוכין שנפלו בקל הוא יכול להחזיר, ע"כ אין בהחזרתן משום מתקן מנא, (ובעין זה איתא בשו"ע סי' ש"ז ושם במג"א סק"ז, וע"ש בפמ"ג א"א סק"מ), ועיין בכף החיים סי' ש"מ אות ע' שכתב, אבל אסור ליתנם לכתחילה בכסת, אפילו עמדו בתוך כר אחר אלא שלא עמדו בתוך כר זה, יש בהחזרתן משום עושה כלי. ולהלן באות ע"א כתב, ויש לזהר שלא להניח בגדים בתוך הכיס, כרי שיהי' כמו כר לשכב, עכ"ל.

אחר כתבי זאת האיר ה' את עיני בדברי המאירי (במסכת שבת דף מ"ח ע"א) שהסביר הענין באר היטב, וז"ל בתוך דבריו: שאין זה עשיית כלי, אחר שהדיוט יכול להחזירם, ואין צריך אומן וכו', עכ"ל. ועיי' עוד בשפת אמת, שבת דף מ"ח ע"א, מה שכתב שם בזה הענין, עיי"ש.

וראיתי בשו"ת באר משה ח"ג סי' פ"ח אות י"ז, שמתיר להחזיר הפוטער ליינינג ביום השבת, ודברי היתרו מיוסרים עפ"י אופן הנ"ל היינו משום עתיקא, דבכה"ג שרי בין לרש"י ובין להרמב"ם, ומשום קשיא לית לן בה. אמנם בשו"ת חלקת יעקב ח"ד סי' כ"א, וסי' כ"ט, העלה לאיסור להחזיר את הפוטער אל המעיל בהתחלת ימי החורף בעצם יום השבת, דמאחר שהורידו כל משך ימי הקיץ, הוי כאלו הם חדשים, ויש להם דין חדתא ולא עתיקא, ולא כבאר משה הנ"ל. ועיין עוד בשו"ת מנחת יצחק ח"ו סי' ל' בענין אם שרי לנפות הטוב"ס ע"י אויר, ומסיק שם להלכה דאף שהי' נפוחים מכבר פעם אחת או שתיים, עכ"צ לא פקע מיני שם חדתא, מאחר שהני אוירא כבר חלף ואזיל מיני, ומה שנפח כעת, הרי הם חדשים מקרוב באו, ויש להם דין חדתא, ואסור. (ועיין עוד בש"ל סימן ש"ז סעיף ג' ברמ"א ובמ"א ס"ק ט' ובש"ז ס"ק ר' ובמשנה ברורה ס"ק י"א).

חיוצא לנו מדבריהם, דלפי דברי החלקת יעקב אפילו בעתיקא אם שהו זמן הרבה, אסור להחזיר בשבת, ולפי דברי המנחת יצחק אם דבר המוכנס חדתא, אפילו דבר המכנס בו עתיקא, עכ"ז אסור לעולם. ולפי דברי הכף החיים, לעולם אסור אפילו בעתיקי, אם לא הי' מעולם בזה הכר. ולפי"ז נסתפקת, כי מאחר שלא נתנו לדבריהם שיעורין, א"כ צריך בירור איזה נקרא חדש ואיזה ישן, וכמה הוי שיעור שהי' שאסור אפילו בעתיקא לפי דברי החלקת יעקב הנ"ל, על כן הנני להציע את שאלתי לפני כבוד הרבנים הנאונים, בני תורה ובני כוללים, ולכל קוראי הירחון כרם שלמה, אם יש את נפשם לברר ספק זה באר היטב, כדי לברר את מקחו של אותו צדיק וגאון מנוח זצ"ל, ולקבוע הלכה בישראל, להגדיל תורה ולהאדירה.

בתורה רבה והערצה,

חק' אלכסנדר אליעזר קנאפסלער

בן לאאמור"ר מוה"ר יצחק נפתלי קנאפסלער שליט"א

מלפנים אב"ר משילא יצ"ו

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אהרן צבי גרובער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' ארי' ליבוש ישראל בן ציון רובין נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' בנימין אפרים פישל שטיעל נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' חיים יוסף ליפשיץ נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה יהושע העשיל העללער נ"י מבני ברק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יוסף יעקב געללער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יצחק ליבוש הערשלאג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' לייבל שטארך נ"י מטאראנטא להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מאיר זאב שווימער נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' מנשה טייטלבוים נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' משה יואל געללער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מררכי צבי פאלמאן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' נתן דייטש נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה שלום סג"ל אבסספעלד נ"י להולדת הנכד
 להאברך היקר ר' שלמה האפנער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלמה עטמינגער נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה שלמה ראובן לויפער נ"י להולדת הנכד
 יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' בן ציון אלימלך גאלדבערג נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ברוך רייז נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חיים באכנער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חיים עזריאל רייפער נ"י להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה יהושע גינזבורג נ"י מרמת גן להולדת הנכדה
 להאברך היקר ר' יהושע זאבערמאן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' ישעי' האלפערן נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' משה דעמביצער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' פסח קעספלער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שלום עליאם נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שמואל פאסטען נ"י להולדת הבת
 יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אפרים פאלגער נ"י מאנטווערפען לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה זאב הכהן שטערן נ"י מלונדון חתנו של הרה"צ מוה"ר משה
סטעמפעל הי"ד לנישואי בתו תחי'

להנה"ח מו"ה חיים מנחם זוסמאן נ"י מטאראנטא לנישואי בנו ר' יעקב צבי נ"י
להנה"ח מו"ה יחזקאל ריינהאלד נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה מאיר הלוי הורוויץ נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה צבי ארי' בייגעל נ"י לנישואי בתו תחי'
להאברך היקר ר' אבא גארדאן נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' אברהם דוד ראזענבערג נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' אהרן מאנדעל נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' אליעזר בצלאל גרינפעלד נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' בן ציון קעללמאן נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' יחזקאל משה ריינהאלד נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר בנש"ק ר' יחיאל מיכל ראזענבוים נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' מרדכי אונגאר נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' מרדכי גרינצווייג נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' מרדכי ארי' כהנא נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר בנש"ק ר' מרדכי פריעדמאן נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
להאברך היקר ר' נפתלי צבי גארטענהויז נ"י מקריית באבוב תלמיד ישיבתנו
לנישואיו

להאברך היקר ר' צבי אליעזר גערמאן נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
יעזור השי"ת שיוכו לבנות בית נאמן בישראל על דרך ישראל סבא
מתוך עושר ואושר מזל והרחבה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אהרן דוד לאנדא נ"י לאירוסי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה אליעזר פאפיער נ"י לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר יעקב נ"י
תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה דוד צבי נוימאן נ"י מוויען לאירוסי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה חיים מנחם זוסמאן נ"י מטאראנטא לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה
כמר שלמה נ"י

להרב מו"ה משה הלוי ראטענבערג שליט"א ולאביו הרב המפורסם וכו' מוה"ר
ישכר בער הלוי ראטענבערג שליט"א אבד"ק וואוירסלאוו לאירוסים בנו
נכדו נ"י הב' הח' הנעלה כמר שלום נ"י

להרב מו"ה משה אליקים ברעקא הלברשטאם שליט"א רב דקהל חסדי באבוב
באנטווערפען לאירוסים בתו תחי'

להנה"ח מו"ה משה חיים מיללער נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה אהרן דניאל נ"י
לאירוסו בתו-נכדתו תחי'

להרב מו"ה עזרי' זושא פאללמאן שליט"א מנהל רוחני דמתיבתא עץ חיים
רבאבוב לאירוסו בנו הב' הח' הנעלה כמר יוחנן נ"י תלמיד ישיבתנו
ולאירוסו בתו תחי'

להב' החתן הנעלה בנש"ק כמר אברהם הלברשטאם נ"י תלמיד ישיבתנו
לאירוסו

להב' החתן הנעלה בנש"ק כמר אשר מיללער נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסו
להב' החתן הנעלה כמר יעקב דוד פריעדמאן נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסו
להב' החתן הנעלה כמר משה קעניגסבערג נ"י מירושלים עיה"ק תלמיד ישיבתנו
בקרית באבוב לאירוסו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

Photocomposition by

ביד"פ „שמחה גראפיק"

Simcha-Graphic Associates

Typesetters and Publishers

4914 - 13th Avenue — Brooklyn, N. Y. 11219

Tel. (718) 854-4830

דמי החתימה לקובין „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאלער לשנה

בקאנארע = 20 דאלער לשנה

בעקלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = ברואר רגיל 20 דאלער לשנה

ברואר אויר 30 דאלער לשנה

From:

KEREM SHLOMO
M.E.CH. of Bobov
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Address Correction Requested

Forwarding & Return Postage Guaranteed

(Please send P.S. form 3547)

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש למלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח וכחורי חמד הי"ו.

שנה ט' קונטרס ט' (פ"ט) מנחם-אב תשמ"ו

יוצא לאור ע"י תלמידי
כ"ק מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א
1577 48th Street
Brooklyn, New York 11219
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ה לפרשת ראה . . . . . כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ח חידושים והערות בשו"ע חאו"ח . . . הגאון מוה"ר יהודה אויש דיין בק' פראג זצ"ל
 מז בסוגיא דהואיל . . . . . הגאון מוה"ר יצחק הלוי הורוויץ אבד"ק סטאניסלאב זצ"ל

מדור אגרות קודש

יט מכתב מהגאון בעל שב יעקב אבד"ק פסד"מ זצ"ל . . . . .
 כ מכתב מהגאון בעל בנין אריאל אבד"ק אמשטרדם זצ"ל . . . . .

מדור זכרון לאחרונים

כב בדין המתנת ו' שעות, ועוד . . . הג"ר שלום יוסף פייגענבוים אבד"ק לאקאטש ז"ל

מדור פלפול והלכה

כה בענין פשטה קדושה ככולה . . . . . הרב מוה"ר בן ציון חכהן שליט"א
 לב בדין עדי קידושין . . . . . הרב מוה"ר אייזיק אזבאנדר שליט"א

מדור תפארת בחורים

לו בענין אין מבטלין איסור לכתחלה . . . . . תב' אברהם מאיר פאללמאן נ"י

עולת שבת בשבתו

לח ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים . . . . . המערכת

מדור תמיהות וישובים

מב הערות קצרות בענינים שונים . . . . .
 מד מכתבים אל המערכת . . . . .
 נ ברכות והודאות . . . . .

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1986

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

הרה"צ מוה"ר משה במו"ה שרגא פייבוש סטעמפיל הי"ד
חתנא רבי נשיאה כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד

נהרג עקה"ש
ביום ד' לחודש מנחם-אב שנת תש"א לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,
שמואל יהודה סטעמפיל
לונדון יע"א

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

האשה החשובה

מרת פריידא אדיל בת מו"ה יעקב יצחק שפיצער ע"ה

נפטרה בשם טוב

ביום כ"ה לחודש טבת שנת תשכ"ד לפ"ק

תהא נשמתה צרורה בצרור החיים

הונצח על ידי בנה,

יעקב יצחק הכהן לעווטא

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

הרבני החסיד משרידי דור הישן

מו"ה שלמה במו"ה יהודה גאלדשטיין ז"ל ממונקאטש

משב"ק אצל הגה"ק בעל מנחת אלעזר זצ"ל

נפטר בשיבה טובה ובשם טוב

ביום כ"א לחודש תמוז שנת תשמ"ו לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י חתנו ונכדיו,

יחיאל מיכל ריגער

אברהם יעקב ריגער

שמעי' ישראל ריגער

אברהם ברוך טייטלבוים

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת עקב

ושמרת את מצות ד' אלקיך ללכת בדרכיו וליראה אותו כי ד' אלקיך מביאך אל ארץ טובה וגו' ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ורבעה, ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם לא תחסר כל בה וגו' ואכלת ושבעת וברכת את ד' אלקיך על הארץ הטובה אשר נתן לך. ויל"ד דשינה כאן חסדר מלעיל בראש הפרשה, דשם נאמר, והי' עקב תשמעון וגו' ושמר ד' אלקיך לך וגו', דבשביל קיום התורה והמצוות יקבלו טוב עוה"ז, וכאן נאמר, ושמרת את מצות ד"א וגו' כי ד"א מביאך אל ארץ טובה וגו', היינו שנותן טעם לדבר, כי מאחר שמביאם אל ארץ טובה וכו', לפיכך ושמרת את מצות ד'. ועור צריך ביאור, וכי אם לא יביא אותנו אל ארץ טובה, פטורים אנו מלשמור מצות ד' וליראה אותו, אתמהא. ותו הערו המפרשים על אומרו ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם, האם אחר ששיבח את הארץ ברוב טובה ולא תחסר כל בה, ישבחנה עוד על העדר המסכנות, הלא פשיטא היא דאין עניות במקום עשירות, וגם הלשון, לא במסכנות תאכל בה לחם, משולל הבנה.

ונקדים לבאר החרוז שיסרו לומר בשבת קורש בסעודת שחרית, צמאה נפשי אל ד', ימלא שובע אסמי, אל ההרים אשא עיני, כהלל ולא כשמאי. דהנה מצינו כמה פעמים בתוה"ק דיש למעט באכילה ושתי' וגם בשאר עניני עוה"ז, כמאה"כ בפרשתו, פן תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה וגו' ורם לבבך ושכחת את ד' אלקיך, וכן כתיב (דברים ל"ב) וישמן ישורון ויבעט, ועוד בכמה מקומות. וכן אמרו חכמנו"ל במס' אבות, כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיי'. ולעומת זה מצינו כמה פעמים לחיפך איך מביח לנו הכתוב כל טוב מברכת עוה"ז כמפורש בכתובים בפרשתינו המובאים בראש אמרינו, וכן מצינו בגמ' (חולין פ"ד ע"א) דאמר ר' נחמן אנו לוויין ואוכלין, ובמס' שבת (ק"ט ע"א) דאמרו בני רב פפא אנן שכיח לן בישראל וחמרא כל יומא.

אמנם באמת שני דרכים המה בעבודת ד', כי הן אמת שכמה צדיקים מחמת גודל יראתם וצדקתם לא היו רוצים ליהנות מעוה"ז אפי' כאצבע קשנה ועברו את ד' כל ימי חייהם מתוך רב עוני וסיגופים שונים, אולם הרכה צדיקים ומנהיגי ישראל, התנהגו כעצמם וכן חורו לזולתם, למעט בתעניתים ולעבוד את ד' מתוך הרהבה, ובכוונה רצוי' להכניס כל עניני עוה"ז אל הקדושה, כגון בעת האכילה תהא מחשבת האדם לחזק כוחותיו לעבודת ד' ועי"ז מוציא החיות של המאכל להעלותה למעלה בעבודתו ית"ש, וכן בשאר עניני גשמיים, כאשר הורה לנו הבעש"ט ותלמידיו הקדושים בספריהם הקדושים. ונודע דברי הבעש"ט זי"ע עה"פ (תהלים צ"ב) כי הנה איביך ד' כי הנה איביך יאבדו וגו', ולכאורה הלשון כפול, ואמר הכוונה בזה, דהנה באמת כל עניני תענוגי עוה"ז עלולים המה להביא

את האדם לחטוא ח"ו, כי גדול נסיון העושר מנסיון העוני כמאה"כ פן אשבע וכחשתי ואמרתי מי ר' (משלי ל'), אמנם כל זה הוא בקטני הרעת, אבל נפש היפה האיש הנלכב אדרבה מתעורר ע"י תענוגי עוה"ז לעבודת ר', בהתבוננו מאין בא הטעם והריח הטוב במאכל ובפרי הזה, וכן בכל בריות אשר ברא ר' הנחמדים למראה, וישפוט בצדק, מי ברא כל אלה, הלא השי"ת, וא"כ איך אפשר שהרבר הזה אשר עשה ר' יגרום ח"ו לחטוא ולמרוד בו ית', הלא כל פעל ר' למענהו ולכבודו כירוע, ואפי' במקום תוקף הרע ח"ו, אי אפשר שלא יהי' בו ניצוץ קרוש המחי' אותו, וכן בבריאת היצה"ר המסית לאדם לעבור על רצון השי"ת, גם זהו מאת ר' אשר בראו, ומאתו ית' לא תצא הרעות, כי אם לטוב להאדם לנסותו ולהטיבו באחריתו אם יעמוד בנסיון לבלתי שמוע אליו, וכאשר ישים האדם זאת אל לבו שבכל דבר שמיר ונעלם השי"ת, מזה עצמו ישבר תאוותו, וממילא תתבטל הקליפה, והטוב שבו יתעלה. וזה מודיע לנו הכתוב, כי הנה איביך ר', שהשי"ת בעצמו שוכן גם בתוך האויב הפנימי זהו היצה"ר, כי לית אתר פנוי מיני' חלילה, וכשתרע רבר זה, אז כי הנה איביך יאברו, בניקל הוא שיאברו ויתבטלו, עכרה"ק.

והנה י"ל רב' ררכים הנזכרים לעיל, נחלקו בהם שמאי והילל, דמבואר במס' ביצה (רף ט"ז ע"א) תניא אמרו עליו על שמאי הזקן כל ימיו הי' אוכל לכבוד שבת מצא בהמה נאה הימנה אמר זו לשבת וכו' אבל הילל הזקן מדה אחרת היתה לו שכל מעשיו לשם שמים שנא' ברוך ר' יום יום, ע"כ. והיינו כי שמאי עבר כל ימיו את ר' מתוך צער ועוני שלא רצה ליהנות מעוה"ז מחמת יראתו הגדולה שלא יגרה יצה"ר אנפשי', לבר בשבתות, שמצוה מן התורה להתענג בה באכילה ושתי', אבל הילל טען ואמר, לא זו הדרך הישרה שיבור לו האדם, ולכן מדה אחרת היתה לו שאמר ברוך ר' יום יום, שעבר את ר' מתוך עונג והרחבה וכל טוב אף בימות החול, והכנים הכל אל הקדושה, וזהו שאמרו שכל מעשיו לשם שמים, שהכנים גם הדברים ארציים אל הקדושה שיעלו עד לרקיע השמים, וכראמדינן במדרש פ' בהר, דהילל הזקן כשהי' חולך לביתו לאכול הי' אומר שהולך לקיים מצות גמילת חסדים עם הרין אכסניא בגו ביתו, כמאה"כ גומל נפשו איש חסד, עיי"ש, והיינו שאכילתו בכל יום ויום היתה נחשבת למצוה, כי כל כוונתו באכילתו היתה כרי שיחי' לו כח לעבור את ר'. (עיי' בזה בספה"ק כתונת פסים רף כ"ה ע"ד ר"ה ובזה).

ובזה יתבאר החרוז הנ"ל, צמאה נפשי אל ר', כלו', אם מה שנפשי צמאה וחשקה לאכול ולשתות, כוונתי היא רק אל ר', לתכלית עבודתו ית"ש, אז ימלא שובע אסמי, מותר לי לאכול לשובע נפשי, וליכא למיחש שאגרה בזה על עצמי את היצה"ר, שהרי כל פעל ר' למענהו ולכבודו, וראי' לרבר מבריאת היצה"ר עצמו שנברא לטובת האדם כרברי הבעש"ט הנ"ל עה"פ כי הנה איביך ר', שר' נעלם ושוכן בתוכו, וז"ש, אל ההרים אשא עיני, היינו כשאביט ואתבונן בהיצה"ר שנקרא הר כאו"ל במס' סוכה (נ"ב ע"א), מוכח כהלל ולא כשמאי, שראוי לאכול ולשובע ולעוברו ית"ש בזה, וכהלל שאמר ברוך ר' יום יום כנ"ל.

ומעתה יובן כוונת מקדאי קודש הנ"ל, ושמרת את מצות ד' אלקיך ללכת בדרכיו וליראה אותו, כי ד' אלקיך מביאך אל ארץ טובה וגו' ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ודמון ארץ זית שמן ודבש וגו', פי', מאחר שר' אלקיך מביאך אל ארץ טובה אשר לא תחסר כל בה בכל מיני תענוגים ומעדרים, וא"כ יש לחוש שלא יגרמו הרבדים לסור ח"ו מאחר ד', ומתוך כך יעלה על לבך שמוטב לקיים את התורה מתוך עוני וחיי צער, לכן אמרה תורה, ושמרת את מצות ד' אלקיך ללכת בדרכיו וליראה אותו, פי' מזה שאתה רואה דרכו ית"ש דלית אתר פנוי מיני' ושוכן בכל מקום אף במקום תוקף הרע, מזה תשפוט שזה רצונו ית"ש להכניס כל הרבדים ארציים אל הקרושה וליראה אותו בזה, ואז אין כאן בית מיחוש, שטובת הארץ תגרום ח"ו לסור לבך מעבודתו ית"ש, כי אדרבה, אם תשכיל תרום ותגביה את כל הארציות להיות עולה למעלה, ע"י הניצוץ קדוש הטמון בהן, ולזה ממשיך הכתוב, ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם, שאין רצונו ית"ש לעובדו מתוך עוני ולחץ, רק אדרבה, לא תחסר כל בה, להיות תורה וגדולה במקום אחר, ואכלת ושבעת וברכת את ד' אלקיך על הארץ הטובה אשר נתן לך.

מגשים אנו בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה

לעטרת תפארת ראשנו

כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

ולבנו הרה"צ מוה"ר נפתלי צבי שליט"א

להולדת הבת אצל חתנו

הרב מו"ה יהושע רובין שליט"א

וגביע בזה ברכתנו מעומק לבבנו שיזכו לרוות ממנה ומכל יוצ"ח רב נחת ועונג לאורך ימים ושנים טובות, אכי"ר.

כעתירת וברכת,

המערכת

יש להשיג אצלנו כרכים מקובצי „כרם שלמה" משנים שעברו.

המחירים הם:

כרך א', ב', ג', — חמש עשרה דאללער בעד כל כרך

כרך ד', ה', ו', ז', ח', — עשרים דאללער בעד כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת

כראוי לכבוד התורה.

חידושים פסקים והערות בשו"ע או"ח

מהגאון מוה"ר יעקב יהודה אויש זצ"ל דיין בק"ק פראג⁽¹⁾

(א) בשו"ע או"ח סי' כ"ז סעיף י"ד, רוחב הרצועות של יד ושל ראש כאורך שעורה לפחות, ע"כ. — נלע"ר לפמ"ש רש"י במגילה דף כ"ד סוף ע"ב דתפילין יהי' אורכן ורחבן אצבע, א"כ לפמ"ש רש"י במס' ע"ז דף מ"ד ע"א ד"ה מקום יש בראשו כו' שרוחב החריץ מקום כרך שני רצועות כו', מוכח דס"ל דרוחב רצועה הוא כרוחב אצבע, דו"ק והבן. וברמב"ם פ"ו מהל' ספר תורה מבואר דאורך שעורה הוא חצי אצבע. עיין במגן אברהם לעיל סי' י"א סק"ה, איברא לפי מ"ש הא"ד סי' מ"ה סס"ק ז' שהגיה ברש"י, נסתר זה. אמנם עיין בתוס' ישנים במס' יומא דף ע"א עמוד ב' ד"ה א"ר זירא כו' מה שכ' שם בזה השיעור של רוחב התפילין, ועיין בתוס' במנחות דף ל"ה ע"א ד"ה שי"ן של תפילין כו' שכתב בשם שמושא רבה, שעושים תפילין רחבין ב' אצבעות, ואי עבדינהו טפי, שפיר דמי, ואי פחות לא מיפסל בהכי כו' ע"ש, ובתוס' בעירובין דף כ"ה ע"ב ד"ה מקום יש כו'.

(ב) באל"י רבה סי' נ"ה סק"י, כתב שיורדי כנסת הגדולה, נסתפקתי אם אונן מצטרף למנין, והסכמתי שאין מצטרף, ע"כ. ולענ"ד ראי' מסי' קצ"ט ס"ה שאין מצטרף לזימון וכ"ש לתפלה, ע"כ. — תמהני, הלא מפורש הוא בש"ע י"ד סי' שמ"א סעיף א', ואין מברכין עליו ואין מוזמנין עליו.

(ג) בשו"ע או"ח סי' נ"ה סעיף כ', היו עשרה במקום א' ואומרים קדיש וקרושה אפי' מי שאינו עמהם יכול לענות, וי"א שצריך שלא יהא מפסיק טינוף או עבודת כוכבים, ע"כ. ובאל"י רבה שם ס"ק י"ח, כתב, אבל עובר עבודת כוכבים אינו מפסיק (מגן אברהם), וליתא, דמב"י ולבוש מבואר דמפסיק, ע"כ. — ואולי י"ל רכוונת המ"א, דסתם עכו"ם יש בידו ע"ז, מש"ה מפסיק, אבל הנכרי בעצמו אינו מפסיק, ונ"מ באם ידעינן בודאי שאין בידו ע"ז, כנלע"ר.

(ד) באל"י רבה סי' קכ"ח סקכ"ט כתב, קשה הא כתיב ואשב בהר, ואמרו במגילה, קשות בישיבה, אמאי הא אין ישיבה למעלה וכו', דאתייהב לי' רשות לכבוד התורה, כדמצינו במשטרו"ן דאתייהב לי' רשותא למיתב ולמכתב זכותא

(1) הגאון מוה"ר יעקב יהודה אויש זצ"ל הי' תלמידו של הגאון מוה"ר וואלף אוסטרליץ זצ"ל חד מבי דינא רבה דק"ק פראג. שימש כדיין בק"ק פראג. נדפסה תשובה אליו בשו"ת נוב"י מהדו"ק חחו"מ סי' י"ח, ומוזכר בס' מנחת כהן עמ"ס מנחות (בחידושו דלף ל"ד ע"ב ד"ה ונראה), ובשו"ת חת"ס חאהע"ז ח"א סי' ק"י ד"ה והנה, ובשו"ת ר"ב נשבורג סי' כ"ט בסופו, ובספר מערכי על המזרחי בפ' אמור. נלב"ע ביום י"א לחודש ניסן שנת תקס"ו לפ"ק. (ועיין בשו"ת תשובה מאהבה סי' קע"ד דברי הספר עליו).

חידושים והערות הללו הועתקו מכת"ק בגליון ספר אל"י רבה על שו"ע או"ח, והעתקנו רק חלק מההנחות, ובפרט אותן אשר מוזכר בהן הוראות מהגאון אב"ד דקהלתו בעל נודע ביהודה זצ"ל. — אפריון נמשיי' לידידנו הרבני המופלג הנגיד הנכבד והמפואר מו"ח יצחק אייזיק הכהן האנדלער נ"י אשר מסר לנו ספר אל"י רבה הנ"ל והרשה לנו להרפס בקובצנו, ההערות אשר בגליון. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד.

ירושאל. וכה"ג פי' א"א הרב נר"ו מדרש רות, בעת ההוא יעמוד מיכאל, וכי יש ישיבה למעלה, אלא נשתתק מללמד סגנון של ישראל, וד"ל כיון שנשתתק אין לו רשות לישב וצריך לעמוד, ע"כ. — לולי פירושו נלע"ד לפרש כוונת המדרש, דהמדרש ביאר לשון יעמוד מלשון שיהיו ופיסוק, כמה דכתיב ותעמוד מלרת.

(ה) בשו"ע או"ח סי' קל"א סעיף ד' ברמ"א, שאין אומרים תחנון כל היום כשמתפללין אצל חתן. ובאלי' רבה שם ס"ק י"ב כתב, והנה הפ"ז תמה על ש"ל שפסק דוקא ביום החופה, הא כל ימי המשתה איקרי מועד, ובראש חודש כתב שאין נופלין משום דאיקרי מועד, ע"כ נ"ל דכל ז' ימי המשתה לא יבא החתן לבית הכנסת, ע"כ. ולענ"ד לק"מ דבראש חודש איקרי מועד לכ"ע, משא"כ בחתן דלדירי' איקרי מועד ולא ממשיכין בתרי' אלא ביום החופה, ע"כ. — מזה נ"ל אם בא החתן לכה"כ תוך ימי המשתה ולא רצה לילך חוצה, דאומרי' תחנון, דאין הציבור נגדר אחריו, כיון שאין המנהג לילך לכה"כ, וכן פסקנו בכה"כ מוהר"א איגר זצ"ל, כמ"ש הא"ר בסי' זה סק"ט בשם שכה"ג, דכשהאבל בביה"כ דשאר הקהל אינן נגדירין אחר האבל, יעו"ש.

(ו) בשו"ע או"ח סי' קמ"ז סעיף א', ברמ"א ואין לעשות מפות לס"ת מדברים ישנים שנעשו בהם דבר אחר לצורך הדיוט, ע"כ. ועיין באלי' רבה ס"ק ד'. — והגאון אב"ד ור"מ דק' מוהרי"ח לנדא זצלה"ה עשה מכנר אשתו הנעדרת ז"ל, פרוכת לכה"כ אנ"ש [= אלט-נייא שוהל], מיהו היא ציוותה לעשות כן.

(ז) באלי' רבה סי' ק"נ ס"ק ד' כתב, אין הקהל יכולין למחות למי שעושה חלונות מביתו לחצר בית הכנסת וכו' אבל אם הוא מקום תשמיש צנוע אפי' לרבים לפעמים שעושים בהם דברים צנועין, יכולין למחות, ע"כ. — נלע"ד דאם רוצה לפתוח חלון נגד ביה"כ של נשים, יש למחות, שנשים בושין לבכות בתפלתן אם א' רואה בפניהם מרחוק, וגם מתביישין אם מספרים זה עם זה ואחד רואה.

(ח) באלי' רבה סי' ק"ע ס"ק ח' כתב וז"ל, כתב מ"א בשם תוס' בכורות דף מ"ד, אין שותין מים בפני רבים אלא יהפוך פניו, ושלם בשעת הסעודה אפי' בשאר משקין יהפוך, ולענ"ד לא דק וכו' דוקא במים יש חילוק בין שעת סעודה אבל בשאר משקין אפי' שלא בשעת הסעודה א"צ להפוך, וכן מצאתי בפסקי תוס', ע"כ. — ונלע"ד ראי' לזה, ממ"ש רש"י במס' שבועות דף מ"ם ע"א ד"ה א"ד משהא הוי שהי לי' כו', וא"ר משתי הוה שתי דיש לקיש מיא בביה"מ כי אמרה ר' יוחנן להא מילתא, עכ"ל. וקשה מנ"ל לרש"י דשתא מיא דילמא שאר משקין, אלא צ"ל דק' לרש"י, אף אם שתה ר"ל, אמאי לא שמע כי אמרה ר' יוחנן להא מילתא, אלא על כרחך דשתה מיא, והוצרך להפוך פניו או לשתות שלא במקומם, ומש"ה לא השגיח על דברי ד' יוחנן, אבל אי שתה שאר משקין א"צ להפוך פניו, והבן.

(2) הוא הגאון בעל נודע ביהודה זצ"ל. — ועיין בזה בשו"ת חות יאיר סי' קס"א, ובאשל אברהם להגה"ק מבוששאמש בסי' קמ"ז סעיף א', ובתוך הדברים כתב שם וז"ל, פעם אחת שכחתי ועשיתי נרתק לתפילין ממלבוש קלידר מאמי מורתי זצלה"ה, והנני חוזר בי, ואיני מניח התפילין בזה עור, כי אולי ח"ו אין זה מלבוש של לכבוד, יעו"ש.

ט) בשו"ע או"ח סי' רי"ז סעיף א', הנכנס לחנותו של כושם שיש בו מיני בשמים מברך כורא מיני בשמים. ובאלי' רבה שם כתב, שקורין בל"א אפטי"ק (א"ח), ע"כ. — לפע"ד נראה לפמ"ש הב"ח וגם המג"א בסי' רט"ז ס"ק ה' ובריש סי' זה, אינו מברך בנכנס לאפטיק, כיון דלאו לריח עבירי שיבוא לקנות, דבלא"ה קונים לרפואה אפילו אותן הדברים שיש להם ריח רע, רק הש"ע איירי בחנות של בשמים שקונים משום שהוא של בשמים, ולא משום רפואה, והבן. (י) באלי' רבה סי' רכ"ה סק"ד כתב וז"ל, כתב בילקוט י"א שמצוה לעשות סעורת בר מצוה לבנו כיום שנכנס לחופה, ומשמע דהיינו כיום שנכנס לשנת י"ר, ע"כ. — נלע"ד סעד לזה ממה דאיתא במדרש רבה פ' וירא פ' נ"ג עלה דהך קרא ויגדל הילד ויגמל ויעש אברהם משתה גדול, רבי הושיעה רבה אמר נגמל מיצר הרע, היינו שהי' בן י"ג שנה ונגמל מיצה"ד ליצר טוב, כמ"ש רש"י בקהלת ד' טוב ילד מסכן כו' ממלך זקן וכסיל. הגם דרבנן שם [במדרש] מפרשים שנגמל מחלבו, היינו לבסוף כ"ד חודש, עכ"ז בגוף הדברים דראוי לעשות סעורה כיום שנגמל מיצה"ר, אינם מחולקים.

יא) באלי' רבה סי' רע"ט ס"ק י"ג כתב וז"ל, כתב לחם משנה שם, רבים טועים למלטל נר שעוה וחלב שלם משום רתנא סוף פרק כירה, ממלטלין נר חדש, וליתא דמיירי בכלי דוקא שראוי לאשתמושי, ע"כ. וצ"ע דתוס' דף מ"ז ר"ה הנח כו', כתבו דפתילה שלימא הוי [כלי] וא"כ ה"ה נר שלם, וכ"כ מ"א סי' ש"ח ס"ק י"ח, ע"כ. — תמהני על הרב מ"א ועל זה המחבר [=האלי' רבה], האיך מרמין נר חלב ונר שעוה לרין פתילה, משום דפתילה ראוי לעניבת, ליענב בהן היר או הרגל או בכנר, מש"ה מקרי כלי, אבל נר חלב או שעוה, מהי תיתי מקרי כלי, וצ"ע. ועיין תה"ד סי' פ"א, ועיין במס' תמיד פ"א משנה ג' בתי"ט ר"ה ושתי אבוקות של אור בירם, מ"ש בשם הרמב"ם והבן. נ"ל.

יב) בלבוש סי' רצ"ב כתב, כיום טוב אין אומרים אותו (הפסוק ואני תפלתי) וי"א הטעם הואיל ולא תיקן עזרא לקרות בתורה במנחה ב"ט לפיכך אין אומרים גם ואני תפלתי וגו', אבל תימה לי מה ענין זה לזה, עיי"ש. ובאלי' רבה שם סק"ד כתב וז"ל, והב"ח מתרץ לה כיון שקורין בתורה נופל לשון עת רצון ע"ש שהאריך, אבל אשתמיט להו רבדי כלבו סי' מ' זה לשונו, לפי שעזרא תיקן קריאת תורה במנחה להגן על יושבי קרנות שאינן עוסקין בתורה ולכך אנו אומרים ואני תפלתי כו' לפני קריאתה, להורות ליוצרנו שלא עשנו כהם, ובי"ט שאין קורין אין אומרים, ע"כ. — ולענ"ד נ', דתורה אקרי אמת, דכתיב אמת קנה ואל תמכור כדאיתא פ"ק דע"ז, ומש"ה כשקורין בתורה אומרים ענני באמ"ת ישעך, וק"ל. יג) בשו"ע או"ח סי' ש"ג סעיף י"ב כתב, אם חסר אחד משיני' ומשימה אחר במקומו אם הוא של זהב לא תצא בו דכיון שמשונה במראה משאר שינים רלמא מבזו לה ושקלה לי' וממטיא, אבל של כסף שרומה לשאר שינים מותר, וכ"ש שן דאדם, ע"כ. — עיין לעיל סעיף ב'. ומוכח מכאן דא"צ להסירה בשעת טבילה.

(יד) באל"י רבה סי' שי"ח ס"ק י"ג כתב וז"ל, מ"א וב"ח פסקו כאידך תירוצא דאסור לשרות בכלי שני דמחזי כמבשל אם לא תבלין וכו', ע"כ. — ונלע"ד דה"ה דאסור ליתן חלמון ביצה בשבת לתוך קפע או שע או לתוך המרק אפי' הוא בכלי שני [שהוא] בישולו, ודאי' לזה, ממ"ש רש"י במס' ביצה דף ב' ע"ב שכ' שבת דעלמא תשתרי לגמוע ביצה חי' שנולדה בו, עכ"ל. ולמה דקרק רש"י דוקא לגמוע חי', דלמא כוונת הש"ס לתת בתוך המשקה חם או במרק של בשר בתוך כלי שני, אלא על כרחך דזהו אפילו כביצה שנולדה בערב שבת אסור בשבת, מפני שזהו בישולו, והבן.

(טו) בש"ע או"ח סי' של"א סעיף ו' כתב וז"ל, מכשירי מילה שאפשר לעשותם מערב שבת אינם דוחים את השבת וכו'. — מותר לשלשל הקערה קטן עם האפר שהוכן מע"ש לשום בו הערלה, עיין לעיל סי' ש"י ס"ח במחתה שיש עלי' מבעוד יום אפר, נ"ל. וכן נוחגין.

(טז) באל"י רבה סי' תכ"ג ס"ק ה' כתב, אם התפלל [בר"ח] תפלות יוצר במקום מוסף אף שהזכיר יעלה ויבא צריך לחזור ולהתפלל (דב"ז רס"א). — עיין פר"ח סי' זה סק"ג שחולק ופסק שא"צ לחזור ולהתפלל. והנה נשאלתי בשבת ר"ח, שטעה א' והתפלל במוסף, מוסף שבת, וברצה אמר במוסף ההוא, יעלה ויבא, והוריתי שאין צריך לחזור ולהתפלל לכ"ע, כיון דאומר במוסף שבת, ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו תמידים כסדרם ומוספים כהלכתם, וקאי אמוספי כל השנה, שגם ר"ח בכללם. ובסי' רס"ח ס"ד בהג"ה מבואר דבזה יוצא לכ"ע, ועיי"ש ס"ו, והבן. כנלע"ד.

(יז) באל"י רבה סי' תמ"ז סק"ג בא"ד כתב וז"ל, ואפילו בלוע מחמץ גמור יש להקל באין בן יומו, ומכל מקום יסור כלי א' ממנו, ע"כ. — ואם לא נודע לו עד אחר התשמיש פשיטא דשרי, דהיינו אם לא נשתמש רק עם כלי א' ונודע לו התערובות אחר התשמיש, דאזי אמרינן כל דפריש מרובא פריש כמבואר בי"ד סי' ק"י סעיף ה' (ועמ"ש חמ"א בסי' תס"ז ס"ק ד'), וכן שמעתי שהורה הגאון אכ"ד דק' [=דקהלתנן] נ"י, רגם בפסח פסקינן כל דפריש וכו' לענין חמץ, וכ"מ ממ"א לעיל בסי' תל"ט, ועיין שו"ת שבות יעקב ח"א סי' ק"א דרוצה להתיר בדיעבד בכלי חמץ שלא נשתמש בו שני חדשים קודם הפסח.

(יח) באל"י רבה סי' תס"ח סק"ד כתב וז"ל, כתב במהרי"ל בהג"ה הל' י"ט שלא ליטול צפרנים מחצי יום ואילך ודינו בכל דין חול המועד, ע"כ. ובא"ז כתבתי להתיר אם שכח לחתוך קודם חצות ע"ש. — וגם לענ"ד נראה דלא נרע מתיקון כליו לי"ט דשרי אחר חצות, כי יש ג"כ צער בגידול צפרנים, ומה גם חשש איסור לענין נט"י לסעודה אם יש בצק תחתיהם, ואולי ישכח לגרר תחתיהן. ובא"ז כ' רק הטעם משום דהרבה פוסקים מקילין אפי' בח"ה עיי"ש, וכן מצאתי סעד משו"ת נ"ש ח"ב סי' נ"ו דמיקל בח"ה במי שרגיל לחתוך כל ערב שבת עיי"ש, ועיין לקמן סי' תקל"ב.

יט) באל' רבה סי' תפ"ד סק"ג כתב וז"ל, מצאתי תקנה למי שאין לו זימון שילך א' לשם קודם אכילת אפיקומן ובה"מ, ויאכל שם ויצטרף עמהם לזימון ויברך עד נודה לך ואח"כ יחזור לביתו ויאכל אפיקומן ויברך ברכת המזון גם שם לזימון כיון דהדר אכל שם אפיקומן, וכ"פ הפרישה, ע"כ. — גם נלע"ד דיאמר קודם הנטילה לאכילת מצה, שדעתו לגמור הסעודה בבית אחר, ואזי יכול לילך קודם אכילת אפיקומן לבית אחר שהזמינו לשם ולאכול שם האפיקומן ולגמור כל הסדר עם שתיית ב' כוסות האחרונים, ועיין לעיל סי' קע"ח ס"ב בהג"ה ובט"ז ובמג"א שם ס"ק ז', והבן. ועסי' קפ"ד ס"ב ועיין סי' תע"ט במג"א, אך עיין לקמן סי' תרל"ט סס"ק י"ז במג"א.

כ) בשו"ע או"ח סי' תצ"ט סעיף ה', סימן הפרשיות של שמנת ימי הפסח, משך תורא קדש בכספא פסל במדברא שלח כוכרא. — פעם א' טעה הקרא וקרא ביום ג' דחול המועד במדברא במקום פסל, ועלה בדעתי שביום ד' מחה"מ יקרא באותו ציבור פסל במקום במדברא, דבריעבר אין הסדר מעכב לדחות פ' אחר מה שכבר נהגו לקרות כל פ' המועדות. ורב א' ה' דעתו לקרות גם ביום מחר במדברא, הואיל וכל ישראל קורין כן, דלא ליהוי לא תתגוררו, וראייתו מסי' קל"ה ס"ב דאם לא קראו פ' ויחי, ראין קורין אותו עם פ' שמות. וקשה לקרינה בשבת זו פ' ויחי, ובשבת הכאה ב' סדרות, שמות וארא, אלא חששו ללא תתגוררו, ע"כ. ואני שריתי נרגא לחלק, אשר קצר היריעה, ונשאל זאת להגאון אב"ד, ופסק כוותי. שוב ראיתי בפר"ח סי' זה סק"ד בשם הרי"ק שפסק כן, דהסדר אינו מעכב.

כא) באל' רבה סי' תצ"ג סק"ד כתב וז"ל, שמעתי שהגאון זקינו ז"ל לא ה' רוצה להתיר לעשות נישואין בר"ח אייר שחל בשבת, אף שהב"ח מתיר, ע"כ. — אחר הגירוש שנת תק"ה לפ"ק כאשר חזרו ובאו לכאן בשנת תק"ט לפ"ק נשתנה המנהג פה שנושאים נשים ומסתפרין עד ר"ח אייר, ור"ח ככלל, ושוב יש איסור אם לא בל"ג בעומר, ובליל נגחי ערב שבועות, מקילין בנשואין וסומכין על דעת קצת בעלי ח"ן ... דמקצת לילה ככולו, ועיין פר"ח סי' זה סק"ב וס"ק ג'...

כב) בלבוש סי' תקנ"א סעיף י', וכן מותרים [מר"ח עד תשעה באב] המוהל והבעל ברית ללבוש בגדי שבת בשעת המילה וכ"ש אבי הבן, ע"כ. ובאל' רבה שם סק"ח כתב וז"ל, נ"ל מרלא כתבו נמי דמותרין גילוח משמע ראסור וכו', מיהו קודם שבאה שבוע שחל ט"ב דאינה אלא מנהגא אפשר להתירה, ע"כ. — וכאן פראג נוהגין היתר קודם שבוע שחל בו ט"ב, ונשאלתי בפדיון הבן, והשכתי שתליא בשני דיעות שכתב הרמ"א ביו"ד סי' ש"ה סעיף י"א, ע"ש והבן. ופעם א' שהייתה אז ט"ב בשבת ונרחה, וכיום א' באותו שבוע שחל ט"ב ה' ברית מילה, ושאל המוהל להגאון אב"ד נר"ו אם שרי' לי להסתפר בעש"ק דהיינו ד"ח אב בשביל הב"מ שיהי' לו ביום א', והתיר לו. ...

כג) בשו"ע או"ח סי' תקנ"א סעיף י"ז, טוב לזוהר מלומר שהחיינו בין המצרים על פרי או על מלבוש וכו'. ובאל' רבה שם ס"ק מ"א כתב וז"ל, השעם

נ"ל כיון דהזמן ההוא זמן פורענות אין לברך שהחיינו לזמן הזה, אבל אין הטעם משום אבילות, דהא לא מצינו שאכל אסור בשהחיינו, ע"כ. — שמעתי מירי מוהדרו"פ נ"י דלפי מ"ש הספר חסידים סי' תתל"ט דעת לנכון נקל לחלק, רבוה הזמן שהוא זמן קצת אכלות לכל ישראל והמה מרי נפש, אין לברך שהחיינו, וכמאמר איוב למה יתן לעמל אור וחיים למרי נפש, אבל כשאירע ליחיד אבל, אפ"ה מברך שהחיינו, דלא בשבילו לבד אומר אלא בשביל אחרים, ומש"ה אינו אומר ברוך שהחיינו וקיימי בלשון יחיד, עיי"ש. ונכון הוא.

כר) בשו"ע או"ח סי' תקנ"ג בהג"ה, ואם הוא [=תשעה באב] שבת חולצים לאחר ברכו מלבד שליח ציבור שחולץ קורם ברכו, רק אומר תחלה המבריל וכו', ע"כ. — עיין לעיל סי' רצ"ט סעיף יו"ד רמברך בלא ברכה רק אומר המבריל בין קורש לחול בין אור לחושך בין ישראל לעמים בין יום השביעי לששת ימי המעשה ברוך המבריל בין קורש לחול, — רמסתמא לא חמיר חליצת מנעל ממלאכה, דיהי' צריך לומר בשם ומלכות, כנלע"ד. ועיין לקמן סי' תקנ"ו ססק"א בא"ר. כה) [שייך לסי' תקנ"ו]. נלפע"ר דחולה שאינו שפוי ברעתו שציוו הרופאים לו דצריך לאכול, יבריל בש"ב עצמו על השכר קורם שאוכל, וכן שמעתי מרב א' שפסק כן, עיין במ"א סי' תקנ"ד ס"ק ח' וכן נמי למקצת חולה שאוכל בש"ב, מיהו יבריל על השכר ולא על היין, עיין סי' רצ"ו ס"ב בהג"ה במ"ש ונהגו להבריל במוצאי פסח כו', ושמעתי שכן פסק הגאון אב"ד פ"ק נ"י. אך עיין סי' תרי"ח סעי' יו"ד במ"א ס"ק יו"ד שם, והבן.

כו) באל"י רבה סי' תקנ"ט ס"ק י"ב כתב וז"ל, אם יש חשש שיצאו הרבה קורם חצות מבית הכנסת, טוב שלא ישכימו כ"כ, ע"כ. — ואני קריתי בתקנות שבכה"כ אנ"ש [=אלפניא שוהל] פה כתיב שבט"ב יתחילו תפלת שחרית אחר זעקם, וכן המנהג.

כז) באל"י רבה שם ס"ק י"ג כתב וז"ל, כתב בשכנ"ג נוהגין שאין החזן אומר ברכת כהנים וכו' ובמדינתנו נוהגין לאומרו, וכן במנהגים שלנו לא נזכר מזה, ע"כ. — תמהני שלא ראיתי נוהגין כמ"ש המחבר הזה, רכאן עירנו פראג אין אומרים ברכת כהנים בשחרית בש"ב.

כח) באל"י רבה סי' תר"ג סק"ב כתב וז"ל, ומצאתי במנהגי הפטורה פה פראג שמפטירין שובה ישראל, ומסיים כימי קדם, ואומרים תקעו שופר, ומסיים לא יבושו עמי לעולם, ע"כ. — ראיתי נוהגין שאומרים תחלה ער ופושעים יכשלו בם, ואח"כ אומרים תקעו שופר ער ולא יבושו עמי לעולם, ומסיימין מי אל-כמוך כו' ער מימי קדם. ונ"ל הטעם ראומרים כסדר הנביאים, תחלה בהושע, ואח"כ ביזאל, ואח"כ במיכה. וכן מ"ו הרב מוהרר"ו אויסטרליץ זצלה"ה נהג כן, וציין כן בספר הפטורת שלו בכתובת ידו, לומר כן. והנה במשה משה כתב שיש לומר שובה ער ופושעים יכשלו בם, רק באשר שצריך להיות הפטורה כ"א פסוקים, מש"ה אומרים אח"כ מיזאל תקעו שופר בציון. ותמהני שהרי שובה ער ופושעים יכשלו בם, סליק ענינא, עיי"ל סי' רפ"ד בהג"ה, ועיין סי' רגול מרבכה בסי' תכ"ח ס"ג.

(כט) באל"י רבה סי' תרי"ט סקי"ח כתב רבחל יוהכ"פ בשבת אומרים מזמור שיר ליום השבת. — הש"ץ מתחיל מזמור שיר ליום השבת קודם שמתחיל ברכת שהחיינו אחר כל נררי, ואחר שסיים הש"ץ והציבור מזמור שיר ליום השבת, אומרים קריש יתום, ואח"כ מתחיל הש"ץ לברך ברכת שהחיינו, כן נהגו מקודם, אבל הנאכ"ד ובדמו"ש [=ובית רינו מורין שוה] ג"י הנהיגו לומר תחלה ברכת שהחיינו ואח"כ מזמור שיר ליום השבת, והטעם כיון דהלבוש כתב די"ל ברכת שהחיינו קודם ברכו שהוא קבלת שבת שיהי' עובר לעשייתו עיי"ש, ואמירת מזמור שיר ליום השבת הוי קבלת שבת (עיין לעיל סוף סי' רס"א), א"כ י"ל קודם מזמור שיר ליום השבת ברכת שהחיינו, ואח"כ אומרים מזמור שיר ליום השבת⁽³⁾.

(ל) באל"י רבה סי' תרל"ז סק"ד כתב וז"ל, לכן נ"ל שאין למחות לנוהגין לעשות [סוכה] ברשות הרבים, ע"כ. — עיין בחושן משפט סי' קס"ב סוף סעיף א' בהג"ה, וזהו נלפע"ד להיתר כאן כיון שששה ארונים הממונים מהמלכות לעיין ברחובות ושווקים שיהיו מרווחים ולא יבנה או יעמוד חנות שום אדם על קרקע פנוי בלא רשותם, והמה אינם מוחים הסוכות ברחוב כחג הסוכות, א"כ הוי כעושה ברשותן ודר"ר [=ודינא דמלכותא דינא]. ועיין בחושן משפט סי' תי"ז ס"א בהג"ה.

(לא) [שייך לסי' תרמ"ה]. עיין בבחי' על התורה פ' אמור דף קנ"ז סוף עמוד ד' שכ' שלולב אין פרוי אלא לסוף שבועים שנים, כן שכר עוה"ב אינו אלא בסוף ימיו של אדם, שכתוב בו ימי שנותינו בהם שבועים שנה וגו' יעו"ש, (עיין זוהר פ' ויקרא דף ט"ז ע"א מבואר נמי כן). ומזה נ"ל שאין ..(?).. על לולבין שבמרינתנו שאין גדלין בהם תמרים.

(לב) [שייך לסי' תרמ"ה]. עיין ברש"י ביומא דף ע' ע"א, להראות חזותו לרבים, להראות נוי של ס"ת ותפארת בעלי' שטרח להתנאות במצוה שנאמר זה אילי ואנוהו התנאה לפניו במצות לולב נאה ספר תורה נאה בקלף נאה בדיו נאה בלבלב אומן, עכ"ל. ומזה נראה לסתום פי המקטרינים על המהדרים אחרי לולב ואתרונ נאה, לומר עליהם שעושים רק משום יוהרא להתנאות בזה, וכל לבבות דורש יחד.

(לג) באל"י רבה סי' תרס"ט סקי"ז כתב וז"ל, ראיתי במהרי"ל ומ"כ שכתבו לקרות [בשמחת תורה] עם כל הנערים ער מעונה, ובחתן תורה מתחיל מעונה, ע"כ. — יש מתחילין עם כל הנערים ולדן אמר כו' ער ואתה על כמותימו תדרוך, ולחתן תורה חוזר ומתחיל מן מעונה כו', וכן נוהגין בכיה"כ מוהר"א איגר, והוא כמנהג פוזנ"א שהביא הלבוש.

(3) גם הגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות בספרו משה אפרים (סי' תרי"ט סעיף י"ג) כתב כן, ועיי"ש מש"כ באלף למטה, ובהנחות קצה המטה הביא כי עוד כמה גדולי האחרונים כתבו כן. אמנם בשו"ת חלקת יואב סי' ל' ר"ה וממילא, כתב דנראה לו לדינא יותר נכון לומר מזמור שיר ליום השבת קודם שהחיינו, יע"ש. ועיין בכר"ש שנה ג' קונט' ד' עמוד י"א (אות י"ג) שהביא הגאון מוה"ר אברהם טיקטין זצ"ל, כי בק"ק גלוגא נוהגין לומר מזמור שיר ליום השבת קודם כל נררי.

לד) בלבוש סי' תרע"ב סוף סעיף ב', מי שלא הדליק מניין הנרות של אותה לילה, כגון בליל ג' הדליק ב' וכו', א"צ לחזור ולהדליק מראש אלא ישלים מה שחסר וא"צ לברך פעם אחרת שכבר בירך ודעתו ה' על מניין הנרות שצריכים לאותו לילה. וכתב ע"ז באל"י רבה שם ס"ק ז' וז"ל, משמע דאם אין דעתו לכך אלא סבר שלא יהי' לו יותר ואח"כ נזדמן לו, חוזר ומברך, ע"כ. — לענ"ג דאין לברך, כיון דמדינא סגי בנר א', ואינו אלא למהדרין, וכבר בירך אדינא, ובפרט למהדרין מן המהדרין שהוא רק מאנשי הבית.

לה) [שייך לסי' תרפ"ב]. מה שאומרים והדליקו נרות בחצרות קרשיק, התיכל קרוי חצר כמבואר ביחזקאל סי' מ"ד, ועיין יומא דף ל"ה ריש ע"ב שם ברש"י, כנלע"ד.

לו) באל"י רבה סי' תרפ"ה סק"ב כתב וז"ל, מצאתי כתוב, לעולם כשחל ר"ח שבט ביום ד' אז הוא קר ושלג גדול באותו חורף, והסימן הוא, ויג"ש, ד"ת יום ו' ג' שבט, כי אז הוא כך, ברוך ומנוסה, והירא רבד ה' הניס וגו' (אייזק דרשן), ע"כ. — בחורף שנת תקכ"ה לפ"ק איקלע כן ולא הי' קור גדול כלל באותו חורף, אמנם בשנת תקכ"ח לפ"ק איקלע ג"כ כן והי' אז בחודש טבת ושבת קור גדול מאוד. ובשנת תקמ"ה לפ"ק איקלע ג"כ והי' אז חורף חזק וגדול, בפ' ויחי נגלד הנהר והחולכים על גבו עד ש"ק פ' תזריע מצורע שהי' ו' אייר, שבאותו יום איתבר גזיוי דברדא, ולא הי' זכרון לזקנים שברור שהי' הנהר נגלד זמן ארוך כזה עד וי"ו אייר שמר"ה לפ"ק, לזכרון למען תספר לדור אחרון. ובשנת הקודם לזה והוא שנת תקד"ם לפ"ק אז איתבר גזיוי דברדא ש"ק פ' תרומה ו' אדר, והי' אז תגבורת המים, אשר עלה למעלה בגובה כמה אמות, ונתפשטו בכל רחובות היהודים למאד מאד, וה' הצילנו שלא עלה המים על ראשנו. ובשנת תקמ"ט לפ"ק אירע ג"כ ו' ג' שבט כנ"ל, אז נגלד הנהר חצי חשון והיו קרירות עצומות ושלגים תכופות עד כ' טבת, ובר"ה שבט איתבר הנהר והלך בלי נזק, ת"ל. ובשנת תקנ"ה לפ"ק איקלע כן, והי' חורף בקור גדול, ובליל גנאי כ"ב שבט איתבר גזיוי דברדא בלי נזק, ובעשרה ימים אחרים נקדש הנהר ועמד עשרה ימים, ואח"כ הופשרו. בשנת תקנ"ו לפ"ק הי' שנת עיבור ולא הי' שלג וכפור עד טו"ב אדר ראשון, ואז הי' קור ושלג וכפור ונקדש הנהר עד ט' אדר שני. בשנת תקנ"ט לפ"ק הי' החורף בקור גדול ועצום, וי"ז אדר ראשון איתבר גזיוי דברדא, ובש"ק פ' כי תשא ח"י אדר ראשון הי' שטף מים ברחוב יהודים, כי הברדא דגזיוי הי' הולך וסוער במאוד.

אלי רבה

ק"א
הנולד
למור
ה' תש"א
ב' תש"א

העשויות לתשמיש אלא לשם מנוח סוכה חסוב כמו מפנה לפנה כלל מחינות הנולד (מ"ח בשם מרדכי וכו') ונ"ע דכירושלמי סהכיה תי' דף ק' דלמחר ר' כו' ולא פליגי דהא דסוכה מיירי בדעתו לכך ושמואל מיירי באין דעתו כ"ל לומר כולו באין דעתו אלא דמיירי שטין שם מחינות אחרות * וכדמוקי במרדכי וסגי כ"ס

בסוגיא דהואיל

מהנאון מוה"ר יצחק הלוי הורוויץ אבד"ק סטאניסלאב זצ"ל¹

ב"ה. יום ג' ויקרא פה"ק זורוונא.

לנכרי חיקר האברך החרף ושנון זית רענן השלם במעלות כש"ת
מוהר"ר שאול הלוי איש הורוויץ נ"י.

מה נעמו דברייך עלי בראותי כי תקדיש עתותך לתורה ולתעודה כה יחזק ר'
את לבך כל הימים וימלא חפץ לבבך חפץ המועיל והנרצה שתוכל להגות בתורת
ר' צבאות מתוך הרחבה באין נגרע כל דבר.

והנה מה שהקשית על רברי הש"ס פסחים דף מ"ו דאיתא התם, האופה
מיו"ט לחול רב חסרא אמר לוקה רבה אמר אינו לוקה כו', א"ל רבה לרב חסרא
לדירך דאמרת לא אמרינן הואיל, איך אופין מיו"ט לשבת וכו', והקשית לפי דברי
ר' שמעון בן אלעזר בביצה דף י"ז דממלא אשה כל התנור פת אעפ"י שאינו צריך
אלא לפת אחת מפני שהפת נאפה יפה בזמן שהתנור מלא, וכמו כן הקשה התוס'
שם במשנה, מרוע לא יהא מותר לאפות החלה טמאה מטעם דאמר ר' שמעון בן
אלעזר דממלא אשה תנור מלא פת אעפ"י שאינו צריך אלא לפת אחת.

הנה אהובי נכדי, בכאן לא קשה כלל, דהרי בהאופה מיו"ט לחול פרש"י
וז"ל, לאחר שאכל ונמר סעודתו דפשיטא לן דלא חזיא למירי האידנא ער אורתא
שהוא חול, וא"כ לאיזה כוונה פרש"י רמייירי שאכל ונמר סעודתו, ואין לו צורך
כלל, אלא ודאי דאי מיירי שיש לו צורך יו"ט באופה מיו"ט לחול בוודאי ה' מותר
לאפות אע"ג דלא צריך אלא לפת אחת, מהטעם משום דהפת נאפה יפה, או
מטעם מתוך, דהרי התוס' בביצה דף י"ב ע"א ד"ה ה"ג רש"י, הקשה שם, מדוע
באופה מיו"ט לחול לוקה, נימא מתוך, ומתרץ כיון דליכא צורך יו"ט כלל, עיי"ש.
אבל אי נימא דאיכא צורך יו"ט קצת לא ה' אמר ר"ח דלוקה משום ראמרינן
מתוך, רק דשם מיירי דא"צ כלל לאפות לצורך יו"ט רק לצורך חול, ושפיר לוקה,
וא"כ הא דמקשה רבה לר"ח לדירך דאמרת רלא אמרינן הואיל איך אופין מיו"ט
לשבת, ע"כ מיירי ג"כ בכה"ג היכא רלא צריך כלל לאפות לצורך יו"ט רק לצורך
שבת לבד, כמו לר"ח באופה מיו"ט לחול דמיירי באופה רק לצורך חול, וא"כ איך
שייך להקשות מר' שמעון בן אלעזר דסובר דממלא אשה תנור מלא פת אעפ"י
שא"צ אלא לפת אחת, דהרי הכא א"צ כלל אפילו לפת אחת כיו"ט, ואופה רק
לשבת, ומש"ה פריך הש"ס שפיר דיהי' אסור לאפות מיו"ט על שבת.

אך על דברי התוס' שהבאת ממשנה הג"ל, דמקשי מרוע לא יהא מותר
לאפות החלה טמאה מטעם דאמר ר' שמעון בן אלעזר דממלא אשה תנור מלא
פת אעפ"י שא"צ אלא לפת אחת מפני שהפת נאפה יפה, דבריהם תמוהים

1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ר' קונט' ב' עמוד י"ד. — תשובה זו הניעה אלינו
מגנזי ירידנו הרבני החסיד הנגיד הרגול והמרום מו"ה שאול הוטשערער נ"י
מאנטווערפען. ברכות התורה יחולו על ראשו.

מביצה דף כ"א ע"א תוס' ר"ה עיסה, שתקשו על ר"ח רקאמר עיסה חצי' של נכרי אסור לאפותה ביו"ט משום ראפשר למופלגה בלישה, והקשה שם בתוס' הרי מ"מ מותר לאפות גם חלק הנכרי משום דהפת נאפה יפה, ותידצו רשאני התם דמש"ה יכול למלאות כל התנור אעפ"י שאינו צריך אלא לפת אחת, משום רשאני התם דכל הפת של ישראל, שרשות בידו לאכול כל אחד ואחד, או זה או זה, ועוד דילמא מיקלעי לי' אורחים, אבל בחצי' של נכרים אסור לאפותה ביו"ט, עיי"ש. ולפי"ז מאי מקשה התוס' הכא גבי חלה, דהרי זה דומה ממש כמו עיסה שחצי' של נכרי, דהרי בחלה טמאה ג"כ אין בידו לאכול, וגם ל"ש כאן לומר הואיל ומקלעי לי' אורחים, כיון דחלה טמאה אסורה לכל. וראיתי כי המפורשים תמחו על דברי התוס' הנ"ל דסתרי אהררי.

וג"ל ליישב על נכון, דהרי לכאורה יש להקשות מדוע לא יהי' מותר לאפות החלה טמאה מטעם מתוך שהותר לצורך הותר נמי שלא לצורך, אך החלה טמאה אינה ראוי כלל, וליכא צורך קצת, ובכח"ג לא אמרינן מתוך, והשתא מקשה התוס' שפיר, דהרי יכולה לאפות החלה שנשמאת מפני שהפת נאפה יפה, וא"כ איכא צורך, וא"כ שפיר מותר לאפות החלה מטעם מתוך, אך לפי"ז קשה, גבי עיסה חצי' של נכרי וחצי' של ישראל ג"כ קשה מדוע לא יהי' מותר לאפות גם החצי של נכרי מטעם מתוך, כיון דאיכא צורך קצת מפני שהפת נאפה יפה, וא"כ בכח"ג שפיר אמרינן מתוך, אך באמת ז"א, דהרי לפי סברת התמים דעים בס"י ק"ך רקאמר שם דהיכא שמפורש האיסור בתורה ל"ש לומר מתוך לעקור הדבר שאסרה התורה, דהיינו לצורך גבוה או לצורך עכו"ם דררשינן לכם ולא לגבוה, לכם ולא לעכו"ם, בכח"ג לא אמרינן מתוך, עיי"ש היטב. ולפי"ז לא קשה הקושיות הנ"ל, דמש"ה בעיסה חצי' של נכרי וחצי' של ישראל אסור לאפות ביו"ט, ולא אמרינן מתוך, כיון דכתיב לכם ולא לגבוה לכם ולא לעכו"ם, וא"כ אסרה התורה, ול"ש לומר מתוך, וא"כ לפי"ז גם בחלה טמאה הנ"ל ג"כ לא אמרינן מתוך, משום דכתיב לכם ולא לגבוה, וא"כ קשה קושיא הנ"ל על דברי התוס' הנ"ל איך מקשים דיהי' מותר לאפות החלה טמאה משום דהפת נאפה יפה, הרי הכא לא שייך הואיל ומקלעי אורחים או משום דכל חרא וחרא חזיא לי', דהרי החלה טמאה ואינה ראוי לכלום.

לכן נ"ל לישב את דברי התוס' הנ"ל בשוב טעם ודעת, דהנה לכאורה צריך להבין דברי התוס' ביצה הנ"ל, דמנ"ל להתוס' לומר הא ראמר ר"ש בן אלעזר דממלא אשה תנור מלא פת אעפ"י שא"צ אלא לפת אחת, דהטעם הוא משום הואיל ומקלעי לי' אורחים או משום דכל חרא וחרא חזיא לי', ומי הכריח להתוס' לומר כן, דילמא ר"ש בן אלעזר מתיר למלאות פת מלא תנור אעפ"י שא"צ אלא לפת אחת מטעם זה לבר מפני שהפת נאפה יפה והוי צורך יו"ט, ומש"ה מותר, ולמה לי' להתוס' לחדש ולהוסיף סברא מנפשי', אך באמת נחא, דהרי לפי דברי הש"ס ביצה דף י"ז ע"א דאמרינן שם ממלא אשה כל הקרירה בשר אעפ"י שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת, ממלא נחתום חבית של מים אעפ"י שא"צ אל אלא לקיתון אחד, אבל לאפות אינה אופה אלא מה שצריך לו, ופרש"י שם, דמש"ה מותר משום דבחר טרחא סגי, משא"כ לאפות כל ככר וככר צריכה

אפייה ורדייה לעצמם, עיי"ש. וא"כ לפי"ז בלישה ועריכה דבחד טירחא סגו, ג"כ מותר לכ"ע, רק באפייה ורדייה בזה יש פלוגתא, לת"ק אסור אפייה ורדייה משום דכל ככר וככר צריכה אפייה ורדייה, ולרשב"א מותר משום רהפת נאפה יפה, וא"כ קשה לכאורה על רשב"א רמזיר אפייה משום רהפת נאפה יפה, אבל האיך מותר לרדות מהתנור כל הפת שנאפה, רהרי אין שבח לפת ברדייה, וקושיא זו הי' קשה להתוס' ביצה הנ"ל, ומש"ה כתבו שם רמטעם הואיל ומקלעי אורחים בכה"ג מותר אפילו ברדייה ג"כ, וכוונה גדולה הי' לחם להתוס' במה שאמרו רההיתר של ר' שמעון בן אלעזר משום רהואיל ומקלעי לי' אורחים או משום דכל חרא וחרא חזיא לי', כי היכא ררדיית הפת יהי' ג"כ מותר, משא"כ עיסה חצי' של נכרי וחצי' של ישראל אסור לאפות ביו"ט משום דרוצה לאפות הפת של נכרי ולרדות ג"כ כמו שאופה חלקו, וא"כ שפיר הרדייה אסור, ול"ש לומר הואיל על חצי' של נכרי, וגם כל חרא וחרא חזיא לי' ג"כ ל"ש כמו שכתבו התוס', ולכן אסור, משא"כ בנ"ר בחלה שנטמאת ביו"ט דהחלה אסורה לכל וא"צ לרדות החלה כלל, רהרי אינו ראוי לשום אדם ועומדת לשריפה, בכה"ג ל"צ לסברת התוס' רהואיל ומקלעי לי' אורחים או משום דכל חרא וחרא חזיא לי', ורק לאפייה לבד צריך משום רהפת נאפה יפה, ולכן שפיר מקשה התוס' ריהי' מותר לאפות החלה ולא לרדות החלה מהתנור כלל, מפני שנאפת הפת יפה. ובפרט שמבואר בירושלמי רמשייר החלה בתנור ומאליהן נשרפת, וא"כ א"צ לרדות כלל החלה מן התנור, וזה נכון למביני דעת, ורו"ק.

ועיין בר"ה רף כ"ט ע"ב ד"ה רדיית הפת, רשם רצה ר"ח לומר ררדיית הפת שרי לכתחילה, ורחה התוס' התם דבריו, ומסיק דרדיית הפת אסור מדרבנן עיי"ש. ועיין בפר"ח סי' תנ"ז, ובשעה"מ פ"ג מהל' יו"ט, שהקשו הקושיא שהבאתי לעיל מדרברי התוס' מפסחים על דברי התוס' ביצה שסותרים זא"ז, מדרברי התוס' ביצה מוכח רלא אמרינן שהפת נאפה יפה, אלא מטעם הואיל גבי עיסה שחצי' של עכו"ם וחצי' של ישראל, עיי"ש, בעכו"ם נתמעט מלכם ולא לעכו"ם, רלא אמרינן מתוך, יעיי"ש.

אבל כבד

על פטירת

הרב הגה"צ מוה"ר דוד הלברשטאם ז"ל

אבד"ק קשאנוב

המקום ינחם את בניו הרבנים החשובים שליט"א

ואת כל המשפחה הכבודה והרוממה יחיו

ולא ישמע עוד שור ושבר בנבולם,

ובנחמת ירושלים יונחמו, אכ"ר.

מכתב מהגאון בעל שב יעקב אבר"ק פפר"מ זצ"ל⁽¹⁾

יום עש"ק יו"ד אב תצ"ב לפ"ק.

אל הר המור וגבעת הלבונה, קנה חכמה קנה בינה, חכמתו בחוץ תרונה, מקשה ומפרק סותר ובונה, ח"ה מחו' יירי הרב המופלא הגאון הגדול נ"י פ"ה ע"ה אבר"ק ור"מ כ"ש מוהר"ר יחזקאל נר"ר⁽²⁾.

גו"ה מעשי ירי אצבעותיו וירי הגרולה האירו לנגד עיני, ואשיב שלו' גם אנכי שלומי אמוני, וע"ר אשר נפשו בשאלתו בהמלצתו עבור האשה הגבירה אלמנת המנוח (של) הרב ח"ה מוהר"ר אברהם שהי' אבר"ק בכ"ק אמשטרדם⁽³⁾ ע"ר הצוואה שציוה קורם מותו להיות לו לעזר להציל עשוק מיר עשוק. ע"ר המשפט אשר יש לו עם הקצין הר"ר שלמה, וכת"ר כבר כתב אליו שמחויב לילך למשפט לאיזה ב"ר שיבחרו חוץ למדינתו כדון עשיר תקיף ואלם בעירו, והוא נותן כתף סודרת.

והנה כת"ר הטיל המשא עלי אשר לי נאה להיות מן הראשונים לכוף הנ"ל כראוי עפ"ה, והנה פליאה נשגבה על רום כת"ר אשר כבר נורע לו מפי כתבי אשר יחרתי אליו גם להפז"מ שם, גם ווראי שמע מפי התורני ר' אהרן לונרא בעסק המשפט שהי' עם ר' אלי' נייאבורג נרון כזה, ואין לאל ירי לכוף אותו בחרמות ושמחות, כי הפז"מ מוחים בירי, כי קהלתנו אינו כמו ק"ק אלטונא שיושב תחת ממשלת המלך יר"ה ומורא לא יעלה על ראשו, משא"כ פה קהלתנו אשר המושלים המה רק העירוניים יר"ה, ובאם יש לאל ירי לגזור בחרמות במדינת אחרות, מה מאוד מתאוה נפשי ומשתוקק, וגם מצד החיוב הי' לבער הקוצים מן הכרם כרם ישראל, הן הנה השועלים קטנים מחבלים כרמים תלמידים (שאנם) [שלא] הגיעו להוראה ומורים הרעו"ת ע"י שנעשים רבנים ופושעים על ראשי עם קורש בכמה מדינות גדולות באשכנז ומכשילים רבים מרי יום ויום, וזה יותר מוטל על רום כת"ר להרעיש עולמות ולהטריח בכתובים שונים אל כל הרבנים ולהכריז שם בחרם בבה"כ באשר יכולת בירו לעשות על כל עושי אלה ומתעים

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ט' עמוד ט'. — העתק ממכתב זה הגיע אלינו מאת יירדנו הרבני החסיד הגביר הנכבד והמרומם מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן. טוב עין הוא יבורך.

(2) הוא הגאון מוהר"ר יחזקאל קאצנעלבוין אבר"ק אה"ו זצ"ל. — נולד ביום ח"י כסלו שנת תכ"ח (או תכ"ט) לאביו הרב הגאון מוה"ר אברהם קאצנעלבוין. בתחלה כיהן כאבר"ק זיטל, ואח"כ נתקבל לאבר"ק ראזינא, ומשם נתמנה בשנת תס"ד לאבר"ק קייראן, ובשנת תע"ג בא לכהן פאר בק"ק אה"ו. נרפס ממנו שו"ת כנסת יחזקאל, ס' מים יחזקאל עה"ת, וצוואתו. נלב"ע ביום כ"ג תמוז שנת תק"ש לפ"ק.

(3) הוא הגאון מוה"ר אברהם (במו"ה יהודה) ברלין זצ"ל שהי' אבר"ק הלבדשטאט ואח"כ אבר"ק אמשטרדם. — נלב"ע ביום כ"ד לחורש אדר שנת ת"ץ לפ"ק.

את השררות למנות אותן להחזיק הרבנות באמרם שראויים לכך, וודאי רופא אומן יקרא מן אותן רבנים, וודאי מצוה דרכים עדיף מדבר הנוגע רק ליחיד. ובאמת הרבה פעמים דרש דרשתי ברכים לנקות את עצמי, ואמרתי אי איישר חילי, הייתי רודף את כל עושה אלה עד חרמה בחרמות ובנדוים להפרידם מכל קהל הגולה עד שישוכו מדרכם הרעה, אבל אין ביכולתי לעשות מעשה רב מהמעשים הנ"ל, אם רצונו, אייחד אליו הדיבור דרך בקשה בדברים רכים וגם קשים לאיים עליו כפי יכולתי עד מקום שיש לי רשות, אולי ירך לבבו הקשה לשמוע לדברי חכמים לילך לדון למדינה אחרת כראוי (השאר חסר).

מכתב

מהגאון מוה"ר שאול אבר"ק אמשטרדאם זצ"ל*

ב"ה.

אלופינו מסובלים, בתורה ובמצות ורב פעלים, לעשות רצונו של מקום וגבירו חיילים, הלא המה הקצינים הנכבדים רוזני נגיד פו"מ מ"צ ראשי עם קדש האשכנזים שבעיר פירנאמי וכל העדה הקדושה למקטנם עד גדולם, תבא עליהם ברכת טוב חיים עד העולם.

שמעו אלי רודפי צדק מבקשי אמונה, הלא לכם לדעת גודל מעלת עמוד התורה אשר ממנו יתר ממנו פנה ובצלו נחי' בגוים לשום לנו שארית בכל מקומות מושבותנו עד שיחננו הקב"ה ויקבץ נפוצותינו מארבע כנפות הארץ. והנה זה יותר משלשים שנה הופיע פה וזרח אור פני אמ"ו אבי דכב ישראל הרב הגאון הגדול המפורסם הארי החי מוהר"ר ארי' ליב זצ"ל, הוא בכוחו וגבורתו וחכמתו בעזרת אנשי מופת אשר תמכו כימין צדקו, בעת החיא התקין לו בנין עדי עד, הוא בית המדרש הגדול דקהלתינו קהל אשכנזים יצ"ו הנקרא עץ חיים למחזיקים בו. וצדקתו עומדת לעד, כי הניח אחריו ברכה ונתן בלב עדה הקדושה יצ"ו לשום את משא עבודת הקדש עלי, ואקום תחת אבי בכל בחברת האצילים

* נולד בשנת תע"ז לפ"ק בעיר רישא לאביו הגאון מוה"ר ארי' ליב אבר"ק אמשטרדאם שכיחן אז כאבר"ק רישא. בשנת ת"ץ נשא אשה בתו של הגאון מוה"ר אברהם כהנא אבר"ק דובנא. ראשית נשיאותו חי' כאבר"ק לאקאטש, ואח"כ בשנת תק"ט בערך נתקבל לאבר"ק דובנא, ובשנת תקט"ו נתמנה למלאות מקום אביו כאבר"ק אמשטרדאם. נרפס ממנו ספר בנין אריאל עה"ת ונספח אליו ספר בית התלמוד על מס' הש"ס. נלב"ע ביום הש"ק שבעה ימים לחורש תמוז שנת תק"ן לפ"ק, ומנ"כ בעיר אמשטרדאם. — מכתב זה הגיע אלינו מאוצרו השוב של ידירינו הרבני החסיד הנגיד המפורסם מו"ה שאול הוטשערער נ"י מאנטווערפן. ישא ברכה מאת ר'.

הנכבדים העומדים על הפקודים לשמור משמרת הקדש בהשגחה פרטית ולחזק את בדרך הבית ביתר שאת ותוספת מרובה, הן בקביעות השיעורין והלמודים בעיון ובשקידה רבה, הן בהספקת החכמים הגדולים שלא יחסר, למען תהי' תורת ה' בפיהם שגורה, בדעה צלילה וברורה, הן בהחזקת התלמידים בחודי חמד המצויינים בהלכה, והוגים בה יומם ולילה בהתמדה גדולה כאשר עינינו רואות הרבה מהם שהצליחו ונעשו גדולים בתורה וביראת שמים כמותם ירכו בישראל. גם עתה רבים ושלמים העידו את רוחם רוח מטהרה לבא אל אהל מועד, לשמור מזוזות פתחיו ולשקוד על דלתות בית המדרש ביום ובלילה, והשער לא יסגור להיות פתוח לרוחה לפני כל יורעי תורה, ולא יכבה כלילה נר מצוה ותורה אור כל הימים אשרי העם שככה לו. והנה עד עכשיו היתה הברכה מצוי' פה קהלתנו יצ"ו, והשיגה יד מעלת הנבאים והמשיגים להספיק די ההוצאות הצדיכות לכך, אמנם זה שנתים רבה העזובה בקרב הארץ, כי יש מהנריבים שהלכו בדרך כל הארץ ולא נמצאו אחרים שימלאו מקומן, והרבה נתמוטטו בצוק העתים הללו ואין סיפק בידם להשלים חקם כפי נדרם ונדרתם, ויש לחוש פן בהכשל עוזר ונפל עוזר ח"ו, ולא תשיג ידינו את שאהבה נפשינו כראוי ונכון. ועתה שלומי אמוני ישראל נבורי כח עושי רצונו של מקום בכל עת, תנו עיניכם אל הרבר הגדול הזה ושיתו לבכם לחילו, חזקו ידים רפות וברכים כושלות אמצו, ומקרב מחניכם קדוש שאו ידיכם קודש וקחו מאתכם תרומה גדולה לתת בכל שנה מנה יפה מן הכלל, זו עולת נדבת ציבור מקופה של צדקה, וכן מן הפרט, נדבת יחיד איש כמתנת ידו כפי הברכה, ועל הטוב יזכר שמו להיות טעון ברכה לפניו ולאחריו וחיתה נפשו בשני עולמים, כי עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכי' מאושר בעולם הזה לאורך ימים ועושר וכבוד ובנים, וטוב לו לעולם הבא שתהא נשמתו צרורה בצרור החיים ויהי' לו לשם לאות עולם. — והי' מעשה הצדקה שלום השקט ובטח עד עולם.

כנפש אוהב נאמן דובר שלום ודורש טוב לכל קהלכם,

הק' שאול חונה בק"ק אמשטרדם קהל אשכנזים יצ"ו

אלון בכות

על פטירת ידידנו

הרבני הנגיד הנכבד מו"ה אלימלך הויפשטיין ע"ה

המקום ינחם את כל המתאבלים עליו

ומחה ר' רמעה מעל כל פנים, אמן.

המערכת

בדין המתנת שש שעות אחר אכילת בשר, ובדין אין מעבירין על המצות בב' ס"ת

מהרב הגאון מוה"ר שלום יוסף הלוי פייגענבוים ז"ל⁽¹⁾

אבר"ק לאקאטש

בעה"י. אור ליום ב' תולדות תרצ"ד לאקאטש.

שו"ר לכבוד ידירי הצורבא מרבנן חו"ב בכל חר"ת מר מנחם מענדל נ"י ככוכ"ב מאי"ר (כנינוי), וימצא מנוחה שלימה על מי מנוחות, אין מים אלא תורה בארץ החיים בעיה"ק ירושלים תובב"א.

מכתבו לפנות ערב זה קבלתי . . .

א. וע"ר שאלתו אם לחוש לחומרא כשאוכלין בשר בסעודה גדולה ואח"כ ממשיכין באכילת שאר מאכלים, להמתין ו' שעות מסוף גמר האכילה, עפי"ד הפלתי סי' פ"ט, דטעם הדעות, מר סבר ו' שעות עד גמר עיכול, ומר סבר שעה עד תחלת עיכול, וכמ"ש המ"א סי' קפ"ד סק"ט, והרי שם כתב המ"א דצ"ל כשאוכלין גם שאר מאכלים כלא נתעכל גם הלחם דמי, וכתב בפמ"ג באשל אברהם שם, ראפשר כל זמן שלא נחה האצטומכא אין מתחיל העיכול, עכ"ר. ראשון תחלה נאמר, דירוע מה שאמרו בירושלמי, כל מקום שהלכה רופפת בידך פוק חזי מאי עמא דבר, ובפרט בהרא מילתא דרבנן, וכבר כתב גם כ"ת דלפי מ"ש רש"י ז"ל והרמב"ם ז"ל בטעם ההמתנה משום המשך טעם או בשר שבין השינים, מסתבר רמזמן הפסק אכילת הבשר מניין השש שעות, אלא שהפלתי כתב כנ"ל מטעם עיכול. והנה אבאר דברי כ"ת הסתומים, דלכאורה לרש"י ז"ל כן שפיר דמשך הטעם הוא כל זמן שלא נתעכל, והרמב"ם ז"ל הרי ע"כ ס"ל טעם העיכול כיון שכתב משום בשר שבין השינים וע"כ ראחר ו' שעות הוי כמעוכל לפמ"ש בט"ז סי' פ"ט וכן כל האחרונים.

ברם קושטא הוא, דקשיא לן טובא, כיון דגמר העיכול הוא דק אחר ו' שעות באצטומכא וכמ"ש המ"א, א"כ החוש יעיר שבפה ובין השינים שאין שם אפי' חלק אחר ממאה שיש באצטומכא (ששם החום חזק וגם לא שליט אורא ועל כן המאכל מתעכל בו' שעות, אבל בפה) אמאי סגי בו' שעות, אעכצ"ל רלא צריך עיכול ממש לבשר שבין השינים שהוא דבר מועט, ולענין איסור בשר בחלב שאינו מה"ת רק דרך בישול, על כן סגי בו' שעות ששוהה בין השינים, דנפיק

(1) נולד בשנת תרכ"ב לאביו מוה"ר זאב הלוי פייגענבוים. למד אצל הגאון מוה"ר מאיר אריק בחיותו אבר"ק יאזלווויץ ואף נסמך ממנו לתורה. בשנת תרנ"ה נתקבל לדומ"ץ בק"ק סמאטריטש, ובשנת תרס"א נתמנה לאבר"ק לאקאטש. נדפס ממנו שו"ת משיב שלום וספר נתיבות שלום עה"ת, וגם נדפס ממנו הרבה חידו"ת בקובצים וירחונים שונים. נפטר בחורש מרחשון שנת תרצ"ה לפ"ק. — תשובה זו הניע אלינו מאת ידידנו הרב מו"ה דוד מייזליש שליט"א רב דקהל יטב לב דסאטמאר במאנטרעאל מעוכון אביו הרב הגאון מוה"ר צבי הירש מייזליש אבר"ק ווייטצען ז"ל. טוב עין הוא יבורך.

כבר מתורת בשר, אבל אינו ענין כלל לעיכול שמעכלת האצטומכא, וכל שכן שאין לומר בזה שבהמשך האכילה של שאר מאכל ג"כ הבשר המיעוט שבין השינים אינו משתנה, כי דבר אין לו עם שאר מאכל, ואם נתחב בשר בין השינים, אין מה שלועם עוד בפיו מעכב מה שבין השינים, כמובן.

ולמעם רש"י ז"ל הוא דאפשר לומר כן, שמה שמושך מעם תליא בעיכול, שכל זמן שלא יתעכל מושך מעם, אבל כיון שלא שמענו כן לא לקמאי ולא לבתראי, ולא אשתמיט חר לאשמעינן הכי, שאם ממשיך סעודתו, ממתין ו' שעות מגמר כל האכילה, ולא מזמן שגמר אכילת הבשר, שמע מינה דליתא, שאפילו אם נאמר כהפלתו דתליא בעיכול, וגם נסבור כהצד שכתב הפמ"ג הנ"ל שכל זמן שהאצטומכא מכנסת לתוכה לא תתחיל לעכל, מ"מ המשך מעם תו ליכא, דנחי דלא מיעכל עיכול ממש, מ"מ המשך הטעם כלה וראי במשך שיעור עיכול. ולענין בהמ"ז הוא דמהני מה ראכיל ואויל שלא יתעכל עיכול ממש עד שירעב, שהרי באמת אינו רעב. וכוונת הפמ"ג בכ' האופנים שכתב שם, וז"ל: הואיל ואכלו פת כרי שביעה וממשיכין אח"כ בשאר מינים, אף שאילו לא אכל חי' רעב כבר מלחם, מ"מ עתה שבע הוא, או אפשר כל זמן שאין האצטומכא נח, עדיין לא מתחיל העיכול, עכ"ל, ג"כ אינה דליכא עיכול כלל וכאלו אכלו עתה ממש, כי החוש יכחיש זה, אלא כוונתו בפן הראשון, שאפי' את"ל שהלחם כבר נתעכל מ"מ הרי אמר ר' יוחנן כל זמן שאינו רעב, והרי אינו רעב, וא"צ דוקא שיהא השובע מפת עצמו, וחייב בהמ"ז שהוא ואכלת ושבעת מפת חל עליו, שהרי אכל פת לשובע נפשו, אלא שכשנתעכל וכבר הוא רעב, ע"כ פקע חיובא דליכא תו ושבעת, משא"כ כשהוא באמת שבע. ובפן הב' כתב, דאפשר באמת גם לא נתעכל ממש, והשובע גם מהפת כרקאי קאי, אבל וראי דאשתני מיהא, כי גם החוש יעיר ע"ז, ולענין משך מעם לית לן בה, ובפרט שבאמת לשון המ"א, כיון שעוסקין בשתי' ובפרפאות כלא נתעכל דמי, ולא כתב, כיון שעוסקין כו' לא נתעכל, דייק כמ"ש בפן הא', או כמ"ש המשנה ברורה, דר"ל בפשיטות דכולא חרא סעודה, יעו"ש במשנה ברורה שבקצרה כתב שהפמ"ג אסברא לן בפנים אחרים, ולא נראה רק כמ"ש. — וסוף דבר, דלית דין צריך בושש, ודי בשש שעות מזמן גמר אכילת הבשר, ואפי' אוכל אח"כ שעות הרבה, כל שעברו ו' שעות מהבשר, ובירך, מותר לאכול חלב בלי שום חשש.

ב. ומה שהאריך בענין אין מעבירין על המצות, הנה אין הזמן מספיק לעיין בכל מה שציין בזה בקיאות הרבה, וגם אין כל הספרים שהזכיר נמצאים עמי פה, ברם לדינא, באם עומדים הס"ת בארון באופן כשרוצה ליקח ס"ת א' לקריאה, עובר על ראשונה שלפני' מבלי שום מעם, ודאי שייך בזה אין מעבירין על המצות. ומ"ש מתו"י יומא ל"ג ומהטורי אבן מגלה, דבמחוסר מעשה לא אמרינן אין מעבירין על המצות, דברי הטו"א שלא ציין באיזה דף, לא נפניתי לחפש, ובתו"י אין מבואר משום מחוסר מעשה, רק מפני שצריך להביא מלשכת העצים ואינם שם על המזבח, וכוונתם לא משום חיסור התבאה, שהרי כך הוא צריך להביא גם למערכה האחרת, וכן בנידן דידן, שני הס"ת מחוסרים הבאה וגלילה, ורק כוונתם, שכיון שבמקום המצוה, שהוא המזבח שעליו מסדרין, ליכא עצים, וצריך לילך

ללשכת העצים להביאם, ותליא כמה שנוטל שם, ושם לא שייך אין מעבירין על המצות לומר שאינו רשאי ליטול עצים תחלה לשם מערכה שני, ע"כ גם כשנושאם כבר לא שייך אין מעבירין על המצות, וזה ה' שייך בנידון דירן אם היו קורין בבהיכ"נ על שתי בימות, לענין הולכות הס"ת לבימה שני' קורם שיתן על הראשונה, ודו"ק. והתוס' ישנים שם באמת רחו זה וכתבו ראין נראה לומר כן. והנה במ"א סי' קמ"ז סק"א הביא מהא ריומא ע' ומרש"י ז"ל שם שרשאי להניח מצוה אחת שאינו עושה בה מעשה בידים רק רואה, והרא"י היא המצוה, ולילך לראות השני, כמו שמותר לילך לראות שריפת הפר והשעיר ולהניח ראית קריאת הכה"ג, ע"ש ברש"י ר"ה קמ"ל שכתב וז"ל, רלאו מעביר הוא מאחר שאינו עסוק בה, עכ"ל. ולכאורה קשיא הרי קריאת הכה"ג אעפ"י ראמר התם, ומאי מצוה, ברב עם הדרת מלך, והיינו כפירש"י שם, מאי מצוה יש בראיתו, ומשמע ראין חיוב לשמוע הקריאה, מ"מ הרי שומע בכל מקום כקורא בעצמו, ואטו ליכא מצוה בקריאת הפרשיות דבר יום ביומו דבר בעתו, וא"כ מצות שמיעת קריאת הכה"ג, לאו מצות ראיי' בעלמא ומשום ברב עם הדרת מלך, רק מצות קריאה בתורה, משא"כ ראית פר ושעיר הנשרפין ודו"ק. אע"כ כיון שאין עסוק בעשיי' בידים, רלאו מצוה מעשיות היא אלא מצות קריאה, או שמיעה רכקריאה רמיא, לא שייך בה אין מעבירין על המצות. אך זה אינו, וכרמוכח מפלפול המ"א שם בסק"א על הרמ"א ז"ל, אלא כל שעושה איזה מעשה בידים בהס"ת אעפ"י שמצותו העיקרית היא הקריאה, מ"מ כבר הוא עסוק במצוה, שאי אפשר לה להיעשות בלא ההתחלה וההכנה, וכמו שאסור לעבור על התפלה של ראש, ומשו"ה צריך להניח בכים באופן שלא יעבור, כי הנטילה של התפלה כבר היא התחלת המצוה, וע' בנמק"י בב"מ בפלוגתא הרנב"ר עם הרר"י ז"ל אם מה שנוטל האכידה ומוליכה כרי לקיים מצות השבחה לבעלים הוי כבר גוף המצוה, או רק כמכשירי מצוה, וזה שייך לנידון רחית ל"ת, אבל עכ"פ נהי רכמכשירי מצוה הוי, אבל כבר עסוק בה, ורק התם שאינו עסוק בעשיית כלום, רק שהולך לשמוע ולראות קריאת הכה"ג, לא שייך אין מעבירין על המצות, ודו"ק.

ולכן באמת לרעתי, אם שני הס"ת כבר עומדים לקרוא בהם הפרשה של סדר היום, באמת אסור ליקח השני' ולעבור על הראשונה, ורבדי התוס' יומא ל"א רבחרא מצוה (כלומר שלא יעשה רק באחת, ולא כבשל יר ושל ראש שצריך לעשות שתיהן) לא שייך אין מעבירין על המצות, כבר קיהה בהם המ"א שם עיי"ש, וע' בפמ"ג באשל אברהם שם מ"ש רי"ל הא ריומא הוי ביוש לרם זה מפני זה, אבל ס"ת מה שכתוב בזו כן בזו, ודו"ק וצ"ע.

אכן אם יש נ"מ מזו לזו, כגון שזו צריך עוד לגלול למקום הקריאה, ויש מירחא רציבורא, א"כ יש טעם להעעברה, לית לן בה, וכמו כן באם ייחרו הקהל הקריאה בס"ת פלונית בשבת זו, ובאחרת לשבת הבאה, וכן תמיר, שבכל שבת יקראו בס"ת מיוחדת לחלק כבוד לכל הס"ת, ע' בספר א"ח תחדש סי' קל"ה משם לב חיים, שיש נוהגים לקרוא עפ"י הגורל, איזה ס"ת שיוכח בגורל, וא"כ לענ"ר ל"ש בזה אין מעבירין על המצות, ראדרבא יהא בזה ביוש לזו שכבר זמנה בשבת זו, ונהי דראוי להעמיד לכתחלה באופן זה שכל ס"ת שזמנה הגיע עכשיו

תהא עומרת במקום שיפגע בה המוציא מהארון הקודש ולא יצטרך לעבור הימנה לאחרת, וכמו בתפילין שההכרח לעבור משום כל זמן שבין עיניך יהיו שטים, משום הכי צריך להניח בכיס באופן שלא יעבור, אבל אם לא נתן כן, לא עובר, והנל"ע כתבתי.

הק' שלום יוסף הלוי פייגנבוים חפ"ק הנ"ל

בענין פשטה קדושה בכולה

בן ציון הכהן

אבד"ק סענפעטער

מח"ס שערי ציון ואבני ציון

ברוקלין, ניו יארק

בתמורה (דף י"א ע"ב) תנו רבנן יכול האומר רגלה של זו עולה תהא כולה עולה ת"ל כל אשר יתן ממנו לה' יהי קרש, ממנו לה' ולא כולו לה' וכו' רב רבי מאיר ור' יהודה, רבי יוסי ור' שמעון אומרים מנין לאומר רגלה של זו עולה שכולה עולה שנאמר כל אשר יתן ממנו לה' כשהוא אומר יהי קורש לרבות את כולה וכו', אמר רב חסרא מורה ר' יהודה ברבר שעושה אותה טרפה רבא אמר ברבר שעושה אותה נבילה וכו' ע"ש, ויש לדרקך בהא דקאמר ד"ח מורה ר' יהודה וכו' הא ר"מ ור"י קאמרו כברייתא האומר רגלה של זו עולה לא אמרי' פשטה קדושה בכולה, והו"ל למימר מורה ר"מ ור"י ובפרט דר"מ נשנית קודם ר"י ומדוע שבק ר"מ ונקיט רק ר' יהודה, ומצאתי בזרע אברהם ח"א בהסכמת הגה"ק מאוסטראוויצא זצ"ל שהקשה כן, וזה רקדוק עצום.

והנלע"ד ליישב, דהנה הא דאמרי' דבאבר שעושה אותה טרפה פשטה קדושה בכולה, הוא משום דטרפה אינה חי' והוי אבר שהנשמה תלו' בה כמבואר בגמ' שם, וקשה לפי"ד מהרש"ל בים של שלמה פ' אלו טרפות (סי' פ') דהך מילתא דטרפה אינה חי' הוא רק רובא דרוב טרפות אינן חיים יב"ח, אבל מיעוטא איכא כי חיות הנה זמן רב ע"ש, ופר"ח (סי' נ"ז ס"ק נ') ופלתי שם (ס"ק י') ופרמ"ג יו"ד (סי' ל' שפ"ד סק"ה), וא"כ היאך שייך בזה פשטה קדושה בכולה משום דטרפה אינה חי', הא מיעוט טרפות חיים ואין הולכין בממון אחר הדוב, דקיי"ל כשמואל ב"ק (דף מ"ו ע"ב) וב"ב (דף צ"ב ע"ב) עי' רמב"ם (פס"ז ממכירה ה"ה) ושו"ע חו"מ (סי' רל"ב סעי' כ"ג) דאין הולכין בממון אחה"ר, ועי' פשטה דחל ההקדש על כל הבהמה מוציאין אותו מיד בעליו המוחזק, עכ"ק האבני שהם (סי' י"ט אות ג') ושם (סי' ס"ח), ונזר הקדש תמורה (דף י"א אות ז'), ושו"ת נזר הקדש יו"ד (סי' נ"ו), ועי' ספרי שערי ציון (שער ט"ו אות ו').

א) ונראה ליישב לפי"מ שכתב בגנת וורדים להפרמ"ג (כלל ל"ט), דהא דאין הולכין בממון אחר הרוב הוא רק מררבנן משום דהפקר ב"ד הפקר, רהא מבואר בתוס' ב"ק (דף כ"ז ע"ב), דהא דאין הולכין בממון אחה"ר הוא משום סמוך מיעוטא לחזקת ממון המוחזק, ובתוס' חולין (דף י"א) ד"ה מנאי וכו' ועי'

מהרש"א שם ובכורות (דף כ') ד"ה חלב, כתבו דמדאורייתא רובא וחזקה רובא עדיף וסמוך מיעוטא לחזקה לדירן הוי רק מדרבנן ע"ש, ע"כ הא דאין הולכין אחר הרוב בממון הוי רק מדרבנן עכ"ד חגו"ר, וכ"כ שם (כלל ס"א) וראש יוסף חולין (דף י"א), [ועי' שו"ת שם ארי' יו"ד (סי' מ"ז) שו"ת שואל ומשיב מה"ק ח"א (סי' קצ"ה) קרית מלך רב ח"ב (דף ע"ו ע"ב) וישרי לב (מע' ד' סי' ג'), ובמשנת ר' אליעזר הספרדי ח"ב חו"מ (סי' מ"ו) הוכיח מכתובות (דף כ"ח ע"א) דרק מדרבנן אין הולכין בממון אחה"ר ע"ש], וא"כ שפיר אמרי' באבר שעושה אותה טרפה פשטה קדושה בכולה, ואי דאיכא מיעוט טרפות חיים ואין הולכין בממון אחר הרוב, הא כלל זה הוא רק מדרבנן, וא"כ כיון דמדאורייתא אמרי' פשטה בזה דאזלי' בתר רובא ראינה חי' והוי אבר שהנשמה תלוי' בו ושייך פשטה, י"ל דכה"ג לא תיקנו רבנן להוציא מיד ההקדש, כיון דמדאורייתא שייך פשטה וחל ההקדש על כל הבהמה, שוב ל"ל דע"י תקנת חכמים לא חל ההקדש על כל הבהמה, דלחקל בהקדש דאורייתא לא תיקנו חכמים כמובן, ומוישוב קושי' האבני שהם, וז"ב. והנה מבואר בתוס' חולין (דף פ"ו ע"ב) סוף ד"ה סמוך וכו' ובכורות (דף כ' ע"א) ד"ה ואיכעית אימא וכו', דאף דר' מאיר חייש למיעוטא דק מדרבנן, מ"מ הא דסמוך מיעוטא לחזקה הוי לדירי' מן התורה ע"ש, וא"כ דלר"מ י"ל דאין הולכין בממון אחר הרוב הוי מה"ת דסמוך מיעוטא לחזקת ממון כיון דלדירי' סמל"ח הוי דאורייתא. ומעתה מיושב היטב דקרוק הנ"ל, דלר"מ ליכא למימר דמורה בדבר שעושה אותה טרפה דפשטה קדושה בכולה, דהא מיעוט טרפות חיים ואין הולכין בממון אחר הרוב, כיון דלר"מ מדאורייתא אין הולכין בממון אחה"ר, וגם לגבי הקדש י"ל כן דלא שייך פשטה בדבר שעושה אותה טרפה, כיון דמיעוט טרפות חיים ול"ה אבר שהנשמה תלוי' בו ול"א פשטה קדושה בכולה וא"ה בממון אחה"ר, ע"כ קאמר רק לר' יהודא כן, דאיתו בר פלוגתי' דר"מ וס"ל דלא חיישינן למיעוטא וסמוך לחזקה הוי רק מדרבנן, וא"כ הא דאין הולכין בממון אחה"ר הוי רק מדרבנן, ושפיר שייך פשטה בדבר שעושה אותה טרפה כיון דרוב טרפות אינן חיים והוי אבר שהנשמה תלוי' בו, ואף דמדרבנן אין הולכין בממון אחה"ר הא לגבי הקדש אזלי' בתר דאורייתא וכנ"ל, וזה נכון ודו"ק.

(ב) וע"ד זה י"ל עוד, דהנה הדיטב"א קידושין (דף ז' ע"א) ד"ה מי דמי התם בהמה וכו' כתב וז"ל, דבהמה שלו אע"ג שלא הוציא בשפתיו רק אבר אחד כיון שהנשמה תלוי' בו כהקדש הכל וכו' ע"ש, והוא כעין סברת הפני"ש שם קידושין (דף ז') דמשום הכי אמרי' פשטה משום דמקדיש בעין יפה מקדיש ומיד חי' כוונתו שיחול ההקדש בכולה, וכ"כ באבני מילואים (סי' ל"א ס"ק י"ח) טעם פשטה משום דהיתה דעתו שתתפשט הקדושה בכולה, ועי' זרע אברהם ח"א (סי' י"א אות י"ט) ובית פנחס על תמורה (דף ה' מדפח"ס), ומלשון הדיטב"א נראה דזה שייך רק במקדיש אבר שהנשמה תלוי' בו, וכמובן דזה הוי כמו אומדנא שאומדין דעתו כיון שהנשמה תלוי' בו דחי' כוונתו שיחול ההקדש בכולה, והנה דעת הדרב"ז ח"א (סי' ר"ד) וח"ב (סי' תרע"ח) הובא בכנה"ג חו"מ (סי' ט"ו) דאומדנא לא אמרי' רק להחזיק ולא להוציא ממון ע"ש, ושו"ת אבקת רוכל (סי' פ"ז) ובמל"מ (פ"ו מהל' זכי' ה'), וכתב בשו"ת מהרש"ם ח"א (סי' קצ"ב) הטעם

משום דאומרנא הוי מכח רוב ואין הולכין בממון אחה"ר, ועי' מהרש"ם ח"א (סי' רכ"ו) ושו"ת משנת אליעזר ח"ב (סי' ו' אות ג'), וא"כ לכאורה קשה לדברי הריטב"א דפשטה באבר שהנשמה תלוי' בו הוא משום אומרנא, רכיון שהנשמה תלוי' בו מסתמא ה' כוונתו מיד שיחול ההקדש בכולה וכו"ל, וקשה הא אומרנא הוי מכח רוב, ולהוציא לא אמרי' אומרנא דאין הולכין בממון אחה"ר, והיאך אמרי' דבאבר שהנשמה תלוי' בו מודה ר' יהודה דפשטה קדושה בכולה דמסתמא ה' כוונתו מיד שיחול ההקדש בכולה, הא זה הוי רק אומרנא ואומרנא להוציא לא אמרי' רא"ה בממון אחה"ר, אך לפי"ד הגו"ר (כלל ל"ט וכלל ס"א) הנ"ל וראש יוסף חולין (דף י"א), הא דאין הולכין בממון אחה"ר הוא רק מדרבנן דהטעם משום סמוך מעוטא לחזקת ממון, כתוס' ב"ק (דף כ"ז), וסמל"ח הוי רק מדרבנן לתוס' בכורות (דף כ') ומהרש"א חולין (דף י"א) וכו"ל, וא"כ גם הא דלא אמרי' אומרנא להוציא הוי ג"כ רק מדרבנן לפי"ד שו"ת מהרש"ם ח"א (סי' קצ"ב) הנ"ל כמובן, ושוב מדאורייתא שפיר י"ל בהקדשי אבר שהנשמה תלוי' בו פשטה קדושה בכולה, כיון שהנשמה תלוי' בו אמרינן דמיד היתה כוונתו שיחול ההקדש בכולה וכד' הריטב"א קידושין (דף ז') הנ"ל, ואף רזה הוי אומרנא ואומרנא להוציא לא אמרי', ז"א דהא דאומרנא להוציא ל"א הוי דק מדרבנן, וכיון דמדאורייתא חל ההקדש בכולה שוב מחמת הדרבנן לא אמרי' דלא חל בכולה, רבזה לא תיקנו רבנן להוציא מהקדש דאורייתא, ושפיר קאמר ר' חסרא ורבא דברבר שעושה אותה טרפה או נבילה דהוי אבר שהנשמה תלוי' בו מודה ר' יהודה דפשטה קדושה בכולה. וכ"ז לר"י, אבל לר"מ דחייש למיעוטא הא לירידי' סמוך מעוטא לחזקה הוי מה"ש כתוס' חולין (דף פ"ו) ובכורות (דף כ') הנ"ל, וא"כ לירידי' מדאורייתא אין הולכין בממון אחה"ר, וא"כ מה"ש לא אמרי' לר"מ אומרנא להוציא, ושוב ליכא למימר לר"מ דבאבר שהנשמה תלוי' בו פשטה קדושה בכולה משום דאמרי' דהיתה דעתו שתתפשט הקדושה בכולה, דאומרנא להוציא מיד בעליו המוחזק לא אמרי', ע"כ קאמר ר"ח רמודה ר' יהודה ברבר שעושה אותה טרפה דפשטה קדושה בכולה, דלר"מ באמת אין הדין כן וכו"ל, ור"ק כי נכון הוא.

ג) עוד י"ל עפ"י קושיא הנ"ל לשיטת הריטב"א קידושין (דף ז' ע"א), דהא דבאבר שהנשמה תלוי' בו אמרי' פשטה קדושה בכולה, דאע"ג שלא הוציא בשפתיו רק אבר אחר כיון שהנשמה תלוי' בו אמרי' דמיד היתה כוונתו שיחול ההקדש בכולה, וקשה הא זה הוי רק אומרנא ולד' הדרב"ז ח"א (סי' ר"ד) אומרנא להוציא לא אמרי', והכ"נ הוי אומרנא להוציא, ונ"ל דדברי הדרב"ז דלא אמרי' אומרנא להוציא תלי' בפלוגתא דתנאי, דהנה בב"ק (דף ק"י ע"ב) פריך הגמרא אלא מעתה חטאת שמתו בעליה תיפוק לחולין דאדעתא דהכי לא אפרשה, אמרי חטאת שמתו בעליה הילכתא גמירי לה דלמיתה אזלא וכו' ע"ש, והקשה בשטמ"ק שם דנילף מחטאות המתות דלא אמרי' אומרנא בכל התורה, ותי' דאין למדין מהלכה יעיי"ש, וראיתי בשו"ת שואל ומשיב מהדו"ק ח"א (סי' קצ"ז ר"ה והנה לכאורה) הקשה לפי"ד הדרב"ז ח"א (סי' ר"ד) דאומרנא להוציא לא אמרי', א"כ מה פריך דחטאת שמתו בעלי' תיפוק לחולין דאדעתא דהכי לא

אפרשה, הא הוי אומדנא להוציא מרשות הקרש ואומדנא להוציא לא אמרי' עכ"ק, וי"ל דקושי' השיטמ"ק וקושי' השו"מ חדא מתורצת בחברתה, דבאמת בהו"א בנמ' שם הוי ס"ל דאמרי' אומדנא אף להוציא ע"כ פריך דתיפוק לחולין דאדעתא דהכי לא אפרשה, ומשני חטאת שמתו בעליה הילכתא גמירי לה וכו', וא"כ י"ל דבאמת מחטאות המתות ילפי' לכל התורה דאומדנא להוציא לא אמרי', ודין זה דאומדנא להוציא לא אמרי' באמת מחטאות המתות ילפי', דשם איכא הילכתא דלא אמרי' אומדנא דאדעתא דהכי לא אפרשה, וילפי' משם לכל התורה דאומדנא להוציא לא אמרי', וז"ב.

אמנם קשה ע"ז, דהא קיי"ל בשבת (דף קל"ב ע"א) ופסחים (דף פ"א ע"ב) ונוזר (דף נ"ז ע"א) אין דנין קל וחומר מהלכה, ושיטת רש"י שם בשבת (ד"ה עקיבא) דכל י"ג מדות אין דנין מהלכה, אך בפסחים (דף פ"א) ס"ל לרבא דאף דאין דנין ק"ו מהלכה אבל גז"ש דנין מהלכה, וכתב במחנה ראובן בפסחים שם, דתליא בפלוגתא דתנאי במכות (דף י"א ע"א), ספר תורה שתפרו בפשתן ר' יהודה ור"מ חד אומר כשר וחד אומר פסול, דאיתקש כל התורה כולה לתפילין מה תפילין הללמ"ס לתופרן בגידין אף ס"ת כן וחד אומר כשר להלכותיו לא איתקש, ופירש"י כיון דתפילין גופי' לא ידעינן אלא מהללמ"ס אין דנין ממנו בהיקשא, הרי דתליא בפלוגתא דר"מ ור"י אי רק ק"ו אין דנין מהלכה או דאין דנין כל י"ג מדות מהלכה, וא"כ י"ל דלמ"ד דרק ק"ו אין דנין מהלכה שפיר ילפי' מחטאות המתות לכל התורה דאומדנא להוציא לא אמרי' דבמה מצינו ילפי' מהלכה, ולמ"ד דכל י"ג מדות אין למדין מהלכה לא מוכח מחטאות המתות לכל התורה דאומדנא להוציא ל"א, ולדירי' אמרי' אומדנא להוציא. והנה מלשון הש"ס במכות (דף י"א) שם דקאמר פליגי בה ר' יהודה ור"מ חד אומר כשר וחד אומר פסול, נראה דר"י ס"ל כשר ור"מ ס"ל פסול, מדקאמר קודם ר"י ואח"כ ר"מ ואח"ז קאמר חד אומר כשר וחד אומר פסול נראה דכשר קאי על ר"י ופסול קאי על ר"מ כמוכח, וא"כ ר"י דקאמר כשר סובר דכל הי"ג מדות אין למדין מהלכה ולא ילפי' ס"ת מהיקש לתפילין לתופרן בגידין, ולר"מ דפסול סובר דילפי' ס"ת מהיקש לתפילין לתופרן בגידין דרק בק"ו אין למדין מהלכה אבל בהיקש ילפי' מהלכה, וא"כ לפי הנ"ל דהא דאומדנא להוציא לא אמרי' ילפי' מחטאות המתות, אף דהוי מהלכה דרק בק"ו אין למדין מהלכה אבל במה מצינו למדין, א"כ תלוי בפלוגתא דר"י ור"מ הנ"ל, דלר"י דאין למדין כל הי"ג מדות מהלכה ליכא למילף מחטאות המתות לכל התורה דלא אמרי' אומדנא להוציא ושוב לדירי' אמרי' אומדנא אף להוציא, משא"כ לר"מ ילפי' במה מצינו מחטאות המתות דלא אמרי' אומדנא להוציא כיון דלדירי' רק ק"ו אין למדין מהלכה משא"כ בשאר מדות. ומעתה מיושב היטב דקדוק הנ"ל, על הא דקאמר ר' חסדא מודה ר' יהודה בדבר שעושה אותה טרפה דפשטה קדושה בכולה, ולא קאמר מודה ר"מ, דשניהם קאמרו דברגלה של זו עולה לא אמרי' פשטה, והו"ל למימר מודה ר"י ור"מ, ולפי דברינו מיושב, לפי"ד הריטב"א דהטעם דאמרי' באבר שהנשמה תלוי' בו פשטה, דכיון שהנשמה תלוי' בו אמרי' דמיד היתה כוונתו שיחול ההקדש בכולה וכנ"ל, וזה הוא אומדנא והוי אומדנא להוציא מרשות בעלים להקדש, ע"כ קאמר

רק לר"י כן, דלר"י לטעמי' אמרי' אומדנא אף לתוציא, אבל ר"מ הא ס"ל ראומדנא לתוציא לא אמרי', א"כ ל"ש לדירי' סברת הרישב"א, ואף באבר שהנשמה תלוי' בו לא אמרי' לר"מ פשטה קדושה בכולה, וא"ש ודו"ק.

(ד) ובעיקר קושיא הנ"ל ע"ד הרישב"א ופנ"י דטעם פשטה קדושה בכולה הוא משום דמסתמא היתה כוונתו מיד שיחול התקדש בכולה, וקשה הא אומדנא לתוציא לא אמרי' לד' הרדב"ז ח"א (סי' ר"ד), ונראה ליישב, לפי"מ שכתב בשו"ת בית יצחק יו"ד ח"ב (סי' קי"ד אות ח') דאף דאין הולכין בממון אחה"ר מ"מ חייב לצאת ידי שמים, דמבואר בכתובות (דף ט"ז ע"א) דכיון דרוב נשים בתולות נישאות כי ברי ושמא דמו, ולהתוס' ישנים קאי זה במסקנא ועי' שו"ת ברית אברהם חיו"ד (סי' ס"ב), והיינו שהרוב משוה להטענה שכנגד הרוב לשמא, ומבואר בב"ק (דף קי"ח ע"א) דבברי ושמא חייב לצאת ידי שמים, והכ"נ ברוב המסיעו חייב הצד שכנגד הרוב לצאת ידי שמים, וא"כ הא לשיטת רש"י ב"מ (דף צ"א) דכל שחייב לצי"ש אם תפס לא מפקין מיני', ועי' חינוך (מצות קמ"ג) גבי אבק רבית, וא"כ אף דא"ה בממון אחה"ר כיון דחייב לצי"ש אם תפס זה שהרוב מסיעו לא מפקין מיני' עכ"ד, וכ"כ בשו"ת שם ארי' קונטרס רוב וספק בממון (אות ל"ב) ובספר דמש"ק אליעזר חו"מ (סי' כ"ה כללי תפיסה אות ו') ושו"ת מהר"ש ח"ה (סי' פ' אות ג') ועי' באבני ציון ח"א (סי' א'), ולפי"ד שו"ת מהרש"ם ח"א (סי' קצ"ב) הטעם דלא אמרי' אומדנא לתוציא הוא משום דאין הולכין בממון אחר הרוב לתוציא מיד המוחזק, וא"כ אף דלא אמרי' אומדנא לתוציא, כיון דהטעם משום א"ה בממון אחה"ר שוב אם תפס לא מפקין מיני', ומבואר בב"מ (דף ו' ע"א) כיון דאמר מר אמירתו לגבוה כמסורתו להדיוט דמי כמאן דתקפה דמי ע"ש, וא"כ ליכא למימר נגד התקדש דלא אמרי' אומדנא לתוציא כיון דמהני תפיסה ובהקדש דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט כמאן דתקפה דמי, ושפיר אמרי' פשטה קדושה בכולה משום דמסתמא היתה כוונתו מיד שיחול התקדש בכולה, ואף דהוי רק אומדנא ואומדנא לתוציא לא אמרי', הא הטעם משום דא"ה בממון אחה"ר וא"כ מהני תפיסה ובהקדש כמאן דתקפה דמי, ומיושב קו' הנ"ל ודו"ק.

(ה) ובזה י"ל מה שיש לדקדק בש"ס תמורה (דף י"א ע"ב), דאיתא שם האומר רגלה של זו עולה דלר' יוסי ור"ש פשטה קדושה בכולה, והא קדש מהני גם במחשבה כראיתא בשבועות (דף כ"ו ע"ב) ומדוע נקט „האומר“, ועי' באוריין תליתאי (עפשטיין, דף ל"ט ע"ג מרפה"ס) ובית פנחס על תמורה ח"ב (סי' כ"ה אות י"ח) הוכיחו מזה דבהקדש במחשבה באמת לא אמרי' פשטה קדושה בכולה, וטעמא בעי מדוע לא נימא בהקדש במחשבה פשטה, ולפי דברינו א"ש, דהנה בשו"ת ושב הכהן (סי' י"ח) כתב, דרק בהקדש בפה אמרי' אמירה לגבוה כמסירה להדיוט דמי ולא בהקדש במחשבה, וכ"כ בבית לחם יהודה הנספח ליו"ד (סי' רנ"ח), [דלא כהפרמ"ג בפת"כ לאו"ח (ח"ג סוף אות ט') דס"ל דאף בהקדש במחשבה אמרי' אמל"ג כמסירה להדיוט], ועי' ביר מלאכי כללי הדינים (סי' קפ"ט) בשם מהר"ם גלאנטי דבהקדש בכתב לא אמרי' אמל"ג כמסירה להדיוט, וא"כ כ"ש בהקדש במחשבה גירא דל"ה כמסירה כמ"ש בכלי חמדה פרשת תרומה

(דף ק"ל ע"ד), [ועי' בית פנחס עמ"ס תמורה ח"ב (סי' א') הוכיח כן מדר' הרא"ש נדרים (דף כ"ט) ע"ש ובשו"ת חזון נחום (סי' ע"ז אות ח') ומלחמות יהודה חי' סוגיות (סי' א'), וע"ע בשו"ת ביי"צ או"ח (סי' פ"א אות ב') ובחיו"ד ח"א (סי' קנ"ז אות י"א) דאף לב"ש דס"ל אין שאלה בהקדש במס' נזיר (דף ט' ע"א) וב"ב (דף ק"כ ע"ב), אבל בהקדש במחשבה לכ"ע מהני שאלה ע"ש], וא"כ כיון דבהקדש במחשבה לא אמרי' אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט ולא כמאן דתקפה דמי, שוב לא שייך פשטה קדושה בכולה, דהטעם דפשטה הוא משום אומדנא דמסתמא היתה כוונתו מיד שיחול ההקדש בכולה, ולכאורה הא אומדנא להוציא לא אמרי', אך הטעם דל"א אומדנא להוציא הוא משום דא"ה כממון אחת"ר א"כ אם תפס לא מפקין מיני', ובהקדש דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט כמאן דתקפה דמי, ושפיר אמרי' פשטה קדושה בכולה מכא אומדנא כנ"ל, אבל בהקדש במחשבה דלא אמרי' אמל"ג כמסירה להדיוט ולא כמאן דתקפה דמי, שוב לא שייך פשטה קדושה בכולה דאומדנא להוציא לא אמרי', ודו"ק ונכון.

(ו) ובאופן אחר נ"ל ליישב דקדוק הנ"ל בדברי ר' חסדא דקאמר מורה ר' יהודה בדבר שעושה אותה טרפה, ולא קאמר מורה ד"מ וד"י, דהנה בפני יהושע קידושין (דף ז' ע"א) כתב בהטעם דפשטה קדושה בכולה, דהוא משום דכל האברים יונקים מהדרי, כדאיתא בכיצה (דף ל"ז ע"ב) דקא יונקין תחומין מהדרי, ופירש"י ד"ה לעולם וז"ל וכל אבריה בחייה יונקים זה מזה וכו' ע"ש, [ועי' שו"ת דובב מירשים (סי' כ"ח) ובית פנחס עמ"ס תמורה (ח"ב סי' ה'), מה שמפלגים בדברי הפנ"י דסברא דפשטה הוא משום דאברים יונקים מהדרי, וע"ע במנ"ח (מצוה ו' אות ב') לענין אברים יונקים מהדרי היכא דנדר מחד אבר], והנה בתמורה (דף י"א ע"ב) שם ילפי' לר' יוסי ור' שמעון דהאומר רגלה של זו עולה שכולה עולה, מקרא יהיה קודש לרבות את כולה דאמרי' פשטה קדושה בכולה, ולר"מ ור"י באומר רגלה של זו עולה לא הוי כולה עולה דלא דרשו קרא דיהי' קודש לזה, ע"כ לא אמרי' לדיריהו פשטה קדושה בכולה באבר שאין הנשמה תלוי' בו ע"ש, ולכאורה מדוע לא נאמר לר"מ ור"י פשטה מכא סברת הפנ"י הנ"ל דאברים יונקים מהדרי, ומצאתי להרידב"ז בירושלמי פאה (פ"א ה"ג) בתוס' רי"ד שם ד"ה רבי יוסי כו' שהעיר בזה, אך י"ל דהנה בערוגת הבושם על יו"ד (סי' י"ד) הקשה כהא דפסקינן שם ובש"ס חולין (דף ס"ח ע"א), בהוציא העובר את ידו דהאבר עצמו אסורה וכל הבהמה מותרת, והקשה הא כל אברי הבהמה ינקי מהאבר היוצא דאסור, ויאסר גם מה שלא יצא דיונק מאבר היוצא, ותי' לפימ"ש הצ"ח כיצח (דף ל"ז) ושעה"מ הל' יו"ט (פ"ה הלכה כ') לתרץ קושי' המפוי', דוראי אין חניקה רק מעט וליבטל ברוב דבכל רגע ורגע יונק רק משהו וקמא קמא בטל, ותיצרו דהוי דבר שיש לו מתידין ולא בטל, ועי' שו"ת קול אדי' או"ח (סי' ט"ו), וא"כ מיושב קושיא הנ"ל, דבאבר היוצא דלא הוי דשיל"מ ליכא לאסור כל הבהמה, דאף דאברים יונקים מהדרי, הא בכל רגע ורגע אינו יונק רק משהו וקמא קמא בטל עכ"ד. וא"כ הכ"ג באומר רגלה של זו עולה ליכא למימר דכל הבהמה הוי קודש משום דאברים יונקים מהדרי, דכיון דבכל רגע ורגע יונק רק משהו שוב קמא קמא בטל ברובא, שפיר ס"ל לר"מ ור"י באומר רגלה של זו

עולה ל"א פשטה קדושה בכולה ול"ה כולה עולה דהיניקה מרגלה לכל האברים בשל ברוב, וז"פ וברור.

אמנם עדיין קשה לר"י דס"ל בזבחים (דף ע"ח ע"א) ומנחות (דף כ"ב ע"ב) וכ"ד, מין במינו לא בשל, א"כ באומר רגלה של זו כיון דרגלה עולה שוב יהי כולה קודש דאברים יונקים מהרדי וכד' הפנ"י הנ"ל, ואי דהיניקה הוי רק מעט ובשל בכל הבחמה דקמא קמא בשל, ו"א דהא לר' יהודא קיימין דס"ל מין במינו לא בשל, וי"ל לשיטת הפוסקים כיו"ד (סי' צ"ח) דחלב ושומן עם בשר הוי מין בשאינו מינו ע"ש, ובמנחות (דף כ"ג ע"א) וחולין (דף ק' ורף ק"ח) קאמר רבא קסבר ר' יהודה כל שהוא מין ומינו ורבר אחר סלק את מינו כמו שאינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו ע"ש, וכיון דבכל האברים יש שומן ובשר א"כ אף לר"י בשל היניקה של רגלה בכל האברים, דהיניקה של שומן בשל בבשר האברים והיניקה של בשר בשל בשומן של האברים, דסלק את מינו כמו שאינו ואינו מינו רבה עליו ומבטלו, ושפיר שייך ביטול בהיניקה אף לר' יהודה, וא"ש הא דס"ל לר"י דהאומר רגלה של זו עולה דלא הוי כולה עולה, אף דכל האברים יונקים זה מזה, דבשל ברוב דהוי כאינו מינו וז"ב. אך זה דוקא בהקריש אבר שאין הנשמה תלויה בו, אבל בהקריש אבר שהנשמה תלויה בו, הא מבואר בתוס' ביצה (דף ל"ט ע"א) ד"ה משום וכו' דמים ומלח לגבי עיסה הוי כמין במינו, כיון דאי אפשר לעיסה בלא מים ומלח וצריך זה לזה הוי כמין במינו ע"ש, וא"כ בהקריש אבר שהנשמה תלויה בו הא אי אפשר זה בלא זה רחיות כל האברים תלויה בזה האבר דהנשמה תלויה בו, וכיון דכל האברים צריכים לזה האבר, הוי כמים ומלח לגבי עיסה דהוי כמין במינו, וא"כ לא בשל היניקה של האבר שהנשמה תלויה בו בכל אברי הבחמה דהוי מין במינו דלא בשל לר' יהודה, וא"כ י"ל דזה כוונת ר' חסדא בתמורה (דף י"א) מורה ר"י בדבר שעושה אותה טרפה, דכיון דהוי אבר שהנשמה תלויה בו הוי כמין במינו לגבי שאר אברי הבחמה, ולא בשלה היניקה של האבר שהקריש בכל האברים, ומורה ר"י בזה דאמרי' פשטה קדושה בכולה, דהאברים יונקים מהרדי ונעשו כל האברים הקדש מהיניקה של זה האבר, דכיון שהנשמה תלויה וצריך זה לזה הוי כמין במינו דלא בשל לר' יהודא, וא"ש הא דקאמר ומורה ר"י ולא ר"מ, כיון דר"י הוא דס"ל מין במינו לא בשל, ור"מ כי נכון הוא.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

בדין עדי קידושין

אייזיק אזבאנד

ראש ישיבה בישיבת טעלו
וויקליף, אהייא

המדקדקים כרגיל מחפשים עדים כשרים לקידושין, והם בני תורה ואנשי מעשה, וכש"כ בסידור גט, מהרהרין העדים בתשובה. ושמעתי סיפור על קרוש ישראל ר' ישראל סלאנטר זצ"ל שתלמיד א' מצאו פעם שמיצר מאד על שמצא בין ספריו ספר שאול מבית הכנסת, ובנתיים בעברו דרך כפר נתבקש להצטרף במושב ב"ד להציל אשה אומללה מעיגון בסידור גט, ועתה מיצר על שהתיר אשת איש לשוק שלא כדיו, מפני שפסול לרונ ולהעיד כי נמצא גזל בידו, הספר השאול שלא הוחזר, ער שנתברר שהספר ניתן לו מעיקרא ואינו שאול אצלו.

ויש לרונ אם זה דק מדת חסידות, או שזה ע"פ דין שנפסל בכך עי"ז שנשאר ברשותו ספר שאול, וזה נוגע למעשה, כי הרבה פעמים קורה שעדי קידושין יש בידם ספרים שאולין בלתי מוחזרים. והנה ברמב"ם בפ"א מהל' גיטלה ה"ג כ' איזהו גזל זה הלוקח ממון מיד חבירו בחזקה כגון שחטף מידו וכו' כענין שנאמר ויגזול את החנית מיד המצרי, איזהו עושק זה שבא ממון חבירו לידו ברצון הבעלים, וכיון שתבעוהו כבש הממון אצלו בחזקה ולא החזירו, עכ"ל. והנה נידון דין אינו בכלל גזל ולא בכלל עושק כיון שאינו מחזיק את הספר בע"כ של הבעלים לעצמו אלא שכח להחזיר ונשאר עדיין פקדונו בידו ואינו גזל כלל אלא שלא קיים ההשבה ליד הבעלים אחר זמן השאלה, והרי כתב הקצה"ח סי' ש"מ סק"ד דליכא חיוב השבה בשומרים אלא כל היכא דאיתא ברשות בעלים הוא והבעלים מחזירין על שלהם, א"כ אין בו שום פסול.

אמנם לע"ד קשה לסמוך על זה נגד הבי"ש ויש"ש ונה"מ שחולקין עליו וס"ל דיש חיוב השבה על השומר, וכן מסתבר עכ"פ בשואל שכל הנאה שלו, שמוטל עליו להשיב למשאל, ולא מסתבר כלל שהמשאל יתחייב לטרוח לקבל את החפץ שלו מיד השואל, דאנן סהדי דארעתא דהכי משאלו שלא יצטרך להטריח אחריו, והא דתמך הקצה"ח דבריו על הרא"ה בשואל חמור לרכוב עליו שלוחו ומת החמור ואין יודע אם מחמת מלאכה או באונס, שכ' הרא"ה דפטור, והקשו עליו הא אינו יודע אם פרעתין הוא ויתחייב, ומתרץ הקצה"ח דליכא על השואל חיוב השבה, והאונס דמיתה הוא המחייב, ובמקום ספק אם מת מחמת מלאכה, הו"ל איני יודע אם נתחייבתי.

ולענ"ד יש לרחות הראי', דודאי שאני חיוב השבה דגולן מחיוב השבה של שומר, דבגולן הוא שיעבוד ממוני להחזיר הגזלה או דמי' אם נאנס, אבל בשומר אין זה שיעבוד ממוני, אלא מחיוב להחזיר מטעם אחר, וזה, רק לעשות טורח פעולת ההשבה ליד הבעלים בלי שיעבוד ממוני, דמסתבר כמשכ"ל, דהשאלו על מנת להחזיר לביתו, ואף שלא פירש כן, מ"מ אנן סהדי דלא ניהא לי' למשאל

לילך אחר השואל להשיג את החפץ המושאל, ואם לא ישיבנו, דינו כמתנה ע"מ להחזיר דנעשה גזל למפרע, ראדעתא דהכי לא יהיב לי', ונמצא דמה שצריך להחזיר, אינו מטעם שיעבוד ממוני של אחריות, אלא כדי שלא תבטל השאלה ותיעשה גזל, ולפיכך הו"ל שפיר איני יודע אם נתחייבתי בעובדא דרא"ה, שהרי מת החמור ולא תיעשה גזל למפרע, שהרי אין לו מה להשיב, אלא דאז מתחיל חיוב ממון עבור האונס, וכיון שספק שמא מת מחמת מלאכת, הו"ל איני יודע אם נפטר ופטור. [ול"ד למתנה ע"מ להחזיר, שאין עליו חיוב אונסין אלא קיום התנאי להחזיר]. וכן מה שהביא הקצה"ח מש"מ יש לפרש כן, דהכל סובב והולך על חיוב ממונא, דליכא כל זמן שהפקדון קיים שהוא ברשותא דמרא, ואולי יש להעמיס זה בכוונת הקצה"ח גופא, דעסיק רק על שיעבוד ממון, וא"כ בנ"ד שלא החזיר את ספר השאול שלא נתקיים התנאי, הו"ל גזל למפרע, ואף שלא עבר על לא תגזול לרש"י ב"מ כ"ו: וסנהדרין נ"ז, כיון שלא חטף מידו וגם לא כבש בחזקה בעושה, מ"מ גזל הוי בידו ויש לפוסלו לעדות.

ואין לומר שלא לפוסלו מטעם שביטול התנאי לא נעשה במזיד אלא בשכחה, דזה אינו, דהרי כתבו התוס' בכתובות ג' ע"א ד"ה איכא, דבמדי דשכיח לכ"ע אין טענת אונס, וזה ודאי שכיח שישכח מלהשיב אח"כ אם לא מחזירו מיד, ועוד דשכחה אינו אונס.

אך יש לדון להקל מצד אחר, דמצינו דברים, דלא משמע להו לאינשי שזה אסור לא מפסלי לעדות, כגון בב"מ ה': לענין לא תחמוד דלא משמע להו לאינשי איסור במשלם דמים ולפיכך לא מפסל לשבועה ולעדות, וב"כ תוס' ד"ה כ"ב. אהא רתנן משחק בקוביא ומלוה ברבית פסולים לעדות מדרבנן, ולא מדאורייתא, וכתבו תוס' הטעם וז"ל, משחק בקוביא אין נחשב גזלן בעיניו כיון דמרעתו נותן לו, ומלוה ברבית נמי לא משמע לי' לאינשי איסורא כשנותן לו מדעתו אא"כ ממשכנו בע"כ עכ"ל, וב"כ בב"מ ע"ב. ד"ה שטר, על קושייתם למה לא נפסלו ערי שטר שיש בו רבית, ותירצו וז"ל, וי"ל דאיירי ברבית דרבנן ולא מפסלי באיסור דרבנן כיון שאין מרויחין כלום אע"פ שבעבירה דאורייתא היו נפסלין, א"נ אפילו ברבית דאורייתא יש להכשיר, דשמא לא תשימון עליו נשך, במלוה משמע להו ולא בעדים, ולכך כשרים עכ"ל, וה"נ י"ל דלא משמע להו לאינשי איסור להחזיק יותר מזמן השאלה בהוראת היתר לעצמו שהספר בין כך עומד דיקם אצל המשאיל, ואני עוד אסתכל בו, ואח"כ נשכח ונשאר בידו הספר בשוגג, ועל שוגג לא מפסיל לעדות.

אמנם אין זה פשוט, דלענין חיוב תשלומין מצינו חקירה בתחלתו בפשיעה וסופו באונס דקיי"ל בב"מ דף מ"ב. דחייב, וחוקרין שמה אם החיוב על הפשיעה שבתחלה או על האונס שלבסוף, משום דנחשב האונס כפשיעה, רלולא שפשע לא הי' נאנס, וה"נ בנ"ד שאם נחשב האונס כפשיעה יפסול לעדות מטעם שבסוף אין לו הוראת היתר לעצמו, שהרי אינו משתמש בו, אלא עומד בין ספריו, אך אם החיוב רק על הפשיעה, י"ל דבזמן הפשיעה לא משמע לי' לאינשי איסורא, כיון

שלומד בספר ומשמע לי' דעדיף להמשיך השאלה כיון שאין המשאיל משתמש בו שהרי השאילו ואינו מבקשו בחזרה ומסתמא לא יקפיד, ואף לצד הא' י"ל דעדות עדיפא.

אך זה מספיק להכשירו מן התורה, אבל מדרבנן הרי משחק בקוביא ומלוה ברבית פסולין אף דלא משמע להו איסורא, והא דעדי רבית כשרין גם מדרבנן מרגובין בשטר של רבית את הקרן לרבנן, וכן בלא תחמוד בכ"מ ה'; צ"ל דאידי בשלא הודיעם שיש פסול דרבנן על עבירה כזו, וכמש"כ המחבר בס' ל"ד סכ"ד דבכה"ג צריך להודיעם ובלא זה לא נפסלו, ואין זה דוחק, דאורחא דמילתא כן הוא, שהמלוה ברבית עושה זאת בקביעות, משא"כ העדים חותמים דרך מקרה, וא"כ הא ניחא אם שכח לגמרי שישנו בידו הספר דבכה"ג הא חסרה לי' הודיעה ואי אפשר לפוסלו, אבל אם רואה הספר אלא כיון דאיפלוג איפלוג, כלומר כיון שעמר כבר בביתו ימים רבים, מחזיקו הלאה ומזלזל בהשבה מתוך עצלות, כמו שקורה בעוה"ר, בכה"ג מסתבר שאף בלי הודעה לו ראוי שיפסל, כיון שהרבה מפורסם שגזל פוסל לעדות, וכמש"כ הפוסקים רבדבר המפורסם א"צ להודיעו, וראוי לפוסלו עכ"פ מדרבנן.

ואף שכתבו התוס' הנ"ל בכ"מ ע"ב ע"א דבפסול דרבנן בעי חימוד ממון, ובשאלת ספר נראה דלא נקרא חימוד ממון כיון שמחזיקו לא לשם ממון אלא ללימוד, אבל זה בעבירה דרבנן ולא בעבירה דאורייתא, ופסולו לעדות דרבנן [ובכ"ד העבירה היא דאורייתא שזה נזל דאורייתא] וכמבואר ג"כ ברמ"א סי' ל"ד ס"ג, ואף שהנר"א שם כתב דלרמב"ם גם ברבית דאורייתא לא מפסלי העדים משום שאין אצלם חימוד ממון, אין זה אלא ברבית מטעם דלא משמע להו לעדים איסורא, אבל בכ"ד באופן שמתעצל להחזיר הרי קיי"ל כאביי דלא בעינן רשע דחמם.

ואף דקיי"ל דפסול דרבנן צריך הכרזה בסנהדרין כ"ו, ובכ"ד שום מסדר קידושין לא יקח עדי קידושין שהוכרוזו לפסול, וגם אין מכריזין בזה"ו, מ"מ הא כתב הנמו"י הטעם שצריכין הכרזה הוא משום פסידא דלקוחות, וכ"מ ברמב"ם פי"א מהל' עדות הל' ו', ולטעם זה כתב המ"ל פ"ד מהל' מלוה הל' ו' דלגיטין וקידושין יפסלו בלי הכרזה, ואנן הא אידינן לענין עדי קידושין וגיטין, שלא תועיל אף הרהור תשובה, רכל זמן שהגזל בידו לא הוי תשובה.

ולכאורה יש לרמות נ"ד לדברי הסמ"ע חו"מ סי' ל"ד סק"ו שפסק כמדרכי ב"מ דף כ"ט לענין מלוה על המשכון של ספרים ולמד בהן, שהראב"ן פסלו לשבועה מדין שולח יד בפקדון דהוי גזלן, ואבי העוזי הכשירו משום דסבר המלוה מצוה קעביד שמזכה את הלוה שלומד מתוך ספריו. והביא דא"י מקוברי מתים ביו"ט, דסברי מצוה קעבדי, דלא נפסלו לעדות. וא"כ לכאורה בכ"ד נמי חשואל חשב שמצוה קעביד שלומד מתוך הספר, ואילו ברשות המשאיל עמד ריקם.

אמנם לא רמי, דהתם מחזירו בזמן אלא שלמד ממנו בזמן שנתמשכן אצלו, והנזון הוא שם ע"ד שליחות יד, ושליחות יד הוא רק אם משתמש לצורך עצמו ולא לצורך המפקיד ולצורך המשכון גופא, אבל ללמוד מספר, שיותר לקרות

בספר שהוא פקדון כרתנן בב"מ דף כ"ט: וכתבו תוס' דף ל' ע"א ד"ה לצורכו, דלצורך שניהם מותר, א"כ אינו שולח יד בשעושה גם לטובת הבעלים, ולזה כתב האבי עזרי דרוצה המלוה לזכות ללוה וכמש"נ וצדקתו עומדת לעד זה הכותב ספרים ומשאילים לאחרים, משא"כ בנ"ד שאין החסרון בזה שלמד, דלזה השאילו, אלא החסרון במה שלא החזירו ונעשה גזל, לפיכך אינו ענין כלל להחזיר דסמ"ע. ולכאורה אין לנו טעם להכשיר אלא כששכח להחזיר הספר ואינו רואהו ואינו יודע שנמצא ברשותו וכמשכ"ל, דבכה"ג אף אם לענין אונס יתחייב בתשלומין דהו"ל תחלתו בפשיעה, מ"מ לענין ערות לא סגי הפשיעה לפוסלו, אם לבסוף שונג הוא מטעם דלא משמע להו איסורא, ובכה"ג בלי הודעה והכרזה לא יפסול, אבל ביודע ומתעצל לא.

מיהו ה"מ בששאל מיחיד, אבל השואל מאוצר הספרים של בהכ"נ, יש להכשירו, דבב"מ כ"ו: מבואר דאם לבעל אבירה ליכא ש"פ לכל א' מן השותפין אף שלגבי המוצא יש ש"פ, פטור להשיב, ראזלינן בתר הבעלים, ולפי"ז אם הספר אינו ש"פ לגבי כל א' מחברי בהכ"נ, שיש בו הרבה חברים, פטור מהשבה, ונהי דאסור לגזול מה"ת גם פחות מש"פ כמבואר ברמב"ם פ"א מהל' גזלה, מ"מ לא יפסול לעדות, דאיסור זה נלענ"ד הוא רק בגזול מעיקרא ולא כשבא לירו בהיתר ונעשה גזל למפרע, דעל פחות מש"פ לא יחול שם גזל למפרע.

ועוד נראה דאף בש"פ לכל א', מ"מ אוצר הספרים אינו דין שותפות, אלא הוא גוף בפ"ע, וכן הוא לענין רבית בבאנן שסומכים על סברא זו, דבערבון מוגבל, אינם נקראים שותפים אלא הוא גוף נפרד תחת שם מסיום, ושם המסיום אינו "ישראל", ואף שאינו "עכו"ם", מ"מ אינו אחיד ואינו דיעד, וכדרך שנתמעט הקדש, ואף רלכתחלה ודאי אסור לגזול, מ"מ אין לפוסלו לעדות, ואפשר שר' חייא בב"ב ל"ה: דתנא גזלן של רבים לא שמי' גזלן ומפרש ר"א שאין לו תקנה להשיב שאינו יודע למי ישיב, ולמה נקט לא שמי' גזלן, דהול"ל לא ניתן להשבון, ואולי רמז לזה שכ' בגזלן של רבים, לא יחידים ולא שותפים, אלא ממון ציבורי שהוא גוף בפ"ע ולא נקרא אחיד או רעד, ומ"מ מרנקט לשון "רבים" ולא לשון "צבור", מכוון ג"כ לדרב אשי, ותרתי קמ"ל.

כן יש למצוא בדוחק לימוד זכות על עדי קידושין שלא בדקו אם ברשותם ספרים שאולין, וביותר יש להעיר על מנהלי ישיבות ומוסדות ששואלין ספרים כאדם העושה בתוך שלו, שמחזיקים את עצמם כבעלים, ומי יודע אם לא נפסלין ח"ו לעדות, ועכ"פ אוי ואבוי ללימוד זכות דידן, אם כבר איש כזה עולה על שלחן הדיון בכשרותו לעדות, ומה גודל וחמור החיוב לבדוק אם לא נמצא ברשותו ספרים שאולים, ולהחזירם. והוא דחוס יכפר וגו' והרכה להשיב וגו'.

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם
במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.

בענין אין מבטלין איסור לכתחלה

אברהם מאיר פאללמאן

תלמיד במתיבתא עץ חיים רבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

איתא בשו"ע יו"ד סי' צ"ט סעיף ה', אין מבטלין איסור לכתחלה ואפי' נפל לתוך היתר שאין בו שיעור לבטלו אין מוסיפין עליו היתר כרי לבטלו, עבר ובטלו או שריבה עליו, אם שונג מותר ואם מזיר אסור למבטל עצמו אם הוא שלו וכן למי שנתבטל בשבילו ולשאר כל אדם מותר, ע"כ. ופשוט לעין כל דנעשה האיסור היתר גמור. — ויש לחקור אם מותר לעשות מאיסור דאורייתא שהוא איסור חמור, לאיסור דרבנן שהוא איסור קל, רבאמת הדבר באיסורו עומד, אלא שהוא יותר קל ממה שהי' מקודם, כגון שנפל איסור יבש לתוך תערובות יבש מין כאינו מינו, דמדרבנן צריכים ס' לבטלו, אבל מה"ת די ברוב שנא' אחרי רבים להטות, ומה"ת נתבטל ברוב, אבל התערובות עדיין עומד באיסורו מחמת דרבנן הצריכו ששים, אי נמי בערלה ותרומה שצריכים מאה או מאתים לבטלו, והוא ביטל אותן בס' דסני מה"ת, אבל מדרבנן עדיין באיסורה עומדת. וכי תימא למאי נפק"מ, הא סוף כל סוף אסור לאכלו דיש על המאכל איסור דרבנן, והרי הא דאסור לבטל איסור לכתחלה הוא רק אם כוונתו לאכלו כמו שכתב הט"ז בס' צ"ט ס"ק ז' וז"ל, בס' פ"ד סעיף י"ג מבואר דאם אין כוונתו רק לדבר אחר כגון לתקן הרבש מותר, עכ"ל. וכאן הוה כמו שהוא מבטל לזרוק לאשפה, רלכאורה מותר.

והנה י"ל דנפק"מ לענין חולה שיש בו סכנה שצריכין להאכילו איסור היותר קל כמבואר במס' יומא דף פ"ג ע"א, מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל הקל, טבל ונבילה מאכילין אותו נבילה, טבל ושביעית מאכילין אותו שביעית וכו', וא"כ שפיר יש נפק"מ בביטולו שנעשה מאיסור דאורייתא איסור דרבנן.

ועוד י"ל דנפק"מ לענין חולה שאין בו סכנה דפסקין ביו"ד סי' קנ"ה ס"ג בהג"ה רחולה שאין בו סכנה מותר ליהנות מאיסור דרבנן כדי לרפאותו, אבל באכילה אסור, וא"כ נ"מ לעשותו מאיסור דאורייתא שאסור בהנאה, לאיסור דרבנן, כגון ערלה לבטלה בששים כנ"ל, כדי שיהא מותר בהנאה.

ועוד י"ל דנפק"מ לפי שיטת הרשב"א המוכח בנמוקי יוסף במס' יבמות בפרק חרש דף קי"ד שאסור לספות איסור לתינוק בידים, וילפינן זה מקראי, מ"מ איסור דרבנן מותר להאכילו (עי' באו"ח סי' רס"ט במ"א, ובסי' שמ"ג). א"כ שפיר יש נפק"מ בזה, אם מותר ליקח איסור דאורייתא ולעשותו איסור דרבנן, כרי שיהא מותר לספות לקמן.

וטרם נביא לבאר בפרשיות כל הציוורים הנ"ל, נקדים דברי הש"ך בס' צ"ט סק"ז שהביא מחלוקת בין התוס' והראב"ד אם הדין של אין מבטלין איסור לכתחלה הוא דאורייתא או דרבנן, התוס' סוברים שהוא דרבנן, והראב"ד סובר

שהוא מדאורייתא, ע"ש. ולכאורה בספיקות הנזכרים לעיל, לשיטת התוס' יהי' מותר לעשות מאיסור תורה, איסור דרבנן, משום מה מהני מעשיו, כיון שעדיין עומד באיסורו, מה לי איסור דאורייתא או איסור דרבנן, ולהראב"ד לכאורה מסתבר דאסור לעשותו לאיסור דרבנן, שהרי מקורם הי' אסור מדאורייתא, ומיר כשעושהו איסור דרבנן הוי מן התורה היתר גמור, נמצא שמן התורה הוי מבטל איסור לכתחלה.

ועתה נבוא לפשוט האסתפקתא הנ"ל, ותחלה נעיין בציור הראשון בחולה שיש בו סכנה, הנה לפמ"ש בס' אבני מילואים בחלק התשובות סי' י"ח שהביא הסוגיא הנ"ל במס' יומא דמאכילין אותו הקל הקל, ויש שם מחלוקת בנמ' בטבל ותרומה, דמר סבר טבל יותר קל ומר סבר תרומה יותר קל, רחד אמר דטבל חמורה משום דתרומה חזיא לכהן, ואירך מ"ד סבר דתרומה חמורה דטבל חזיא לתקוני. והרב בעל משנה למלך בספרו פרשת דרכים הקשה, למה לא נעשה תיקון אחר, דהיינו להפריש תרומה מהטבל, וא"כ הטבל נעשה חולין, ואח"כ יערב התרומה עם החולין, ושוב לא יהי' כלל איסור מן התורה, שהרי מדאורייתא חד בתרי בטל, וכי תימא משום דאין מבטלין איסור לכתחלה, לא מיבעיא לסברת הראשונים דכל הדין של אין מבטלין איסור לכתחלה הוא רק מדרבנן, בוודאי נוחא, אלא אפי' לאותן הסוברים שהוא מדאורייתא, פשיטא דאינו אלא איסור, ואפי' לאו ליכא, וא"כ מוטב שיעבור איסור זה של אין מבטלין, שהרי הכא כמה שמבטלין אין בו צורך אכילה לחולה, רמה איכפת לי' לחולה אם מבטלין את האיסור או לא, ואף שאנו מצילין אותו מאיסור חמור, מ"מ כיון שאין בו צורך אכילה לחולה לא ניתן איסור זה לדחות אף שהוא קל, ומוטב שיעבור החולה על איסור חמור, כיון שהוא לצורך החולה, ממה שנעבור אנחנו על איסור קל שאין בו צורך להחולה, עכ"ד של הפרשת דרכים, ועיי"ש שמחלק בין דין זה לשוחט לחולה, עיי"ש. והאבני מילואים חולק שם עליו וכתב דלמ"ד אין מבטלין איסור הוא דאורייתא, ווראי דאין אומרים לאדם חטא בשביל שיוכה חברך, וכיון שאין בתערובות הזה צורך אכילה לחולה אלא כדי שלא יעבור על איסור חמור, אין אנו מצווים לעבור על איסור בשבילו. ואפי' למ"ד דהא דאין מבטלין איסור לכתחלה אינו אלא מדרבנן, הכא אצל תרומה יש אזהרת עשה מיוחדת בתורה שלא נפסידנה, כדכתיב ושמרתם את משמרת תרומותי, וכרתנן בפ"ח ממס' תרומות שמן התורה צריך שמירה שלא יפסיד את התרומה, וביטולו אסור מדאורייתא, עכ"ד.

נמצא לפי"ד האבני מילואים, נוכל לפשוט ספק הנ"ל, דדוקא תרומה אין מבטלין, רשם יש פסוק משמרת תרומותי, משא"כ בשאר איסורים דהא דאין מבטלין הוי רק מדרבנן, שפיר יוכל לבטל, ממילא להראב"ד שסובר דכל ההלכה של אין מבטלין הוא מדאורייתא, אף בשאר איסורים אסור לבטל, ולהראשונים הסוברים רהוי רק מדרבנן, שפיר יכול לבטל.

ובמה שכתב בפרשת דרכים הנ"ל, ראף לאותן הסוכרים דהוי רק מדרבנן, אעפ"כ לא מבטלינן אף בשאר איסורים, והקשה על זה רהא מותר להפריש תרומה בשבת, וא"כ אמאי אין מבטלינן. ונראה לי דע"כ מוכרח כרבני האבני מילואים, דהטעם הוא דוקא משום דכתיב משמרת תרומותי, דהנה יש להסביר הכלל ראין מבטלינן איסור לכתחלה, דהוא מטעם דשמא יאכלנו בלא ביטול כהוגן, ולדירי' בשאר איסורים הוא אסור מדרבנן, ולחשיב"ס לא חיישינן, דלחולה שריא לאכול אף בלא ביטול כלל, ולהמבטל בלא"ה נשאר איסור מדרבנן, ולא חיישינן כלל, שהרי ממילא אסור לו, ולכן לא שייך כאן אין מבטלינן וכו'. נמצא דבחשיב"ס מותר לפי שאין כאן חשש. ולפי"ז בהציוור השני בחשאב"ס, אפשר דאסור משום דמותר לו ליהנות רק מאיסור דרבנן, אבל סוף סוף אסור מדרבנן לבטלו, דיש חשש דילמא לא יבטלנו כהוגן ויאכל החשאב"ס איסור ראורייתא, אע"פ דלהמבטל אין כאן חשש, ממילא שייך טעמא ראין מבטלינן לחשאב"ס. ולפי"ז נפשט גם בהציוור השלישי, דאסור לספות לקטן, להרשב"א דמתיר לספות איסור דרבנן, שהרי אם לא יבטלנו כהוגן יש כאן איסור מן התורה לספות לתינוק, ואע"פ דלהמבטל אין חשש, דבלא"ה אסור לו, מ"מ יש חשש שלא יבטל לקטן ברוב, ויעבור הגדול על האיסור לספות לקטן, ודו"ק. ונפשטו כל החקירות הנ"ל.

עולת שבת בשבתו

ואתחנן

ואהבת את ר' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך וגו'. ובמתניתא תנא (ר"פ הוראה ברכות דף נ"ד) ובכל נפשך, אפילו הוא נוטל את נפשך. וי"ל שיקיים ואהבת את ר' אלקיך בכל לבבך אפילו ע"י עבירה, שמאבר את נשמתו ונפשו בשביל אהבת השי"ת, כגון לשפוך דם עובדי עבודה ולהלכין פניהם ברכים וכו', כאומרים (הוריות י' ע"ב) גדולה עבירה לשמה.

(הגאון בעל נודע ביהודה זצ"ל¹)

תשעה באב

במגילת איכה. ככו תבכה בלילה ודמעתה על לחי' (איכה א'). י"ל בזה עפ"י מה שאמרו רז"ל (הובא בילקוט פ' תולדות) עה"פ ותשקמו ברמעות שליש (תהלים פ'), בשביל שלש רמעות שהודיר עשו כשלקח יעקב ממנו את הברכות, ניתנו ישראל בגלות. וכן הוא בזוה"ק (פ' תולדות) א"ר חייא כמה בישין עברו אינין רמעיין רבכה יע"ש. והקשו המפרשים, מדוע אין השלש רמעות של עשו

(1) הובא בס' אמרי יואב, דרושים להגאון מוה"ר יואב זצ"ל אבר"ק צעהלים וסאטנב (לבוב תרנ"ה), בדרוש ח' לשבחה"ג, משמו.

מתבטלין בנחל דמעות של רבבות אלפי ישראל בכל אורך הגלות, השופכים לבם כמים נוכח פני ד'. וכתבו ליישב, כי בעת שבנ"י בוכים ומורידים דמעות, עיקר כוונתם ובקשתם היא על צרכי גשמיות, נמצא שדמעות הללו הם מין במינו עם דמעות עשו, שהרי גם עשו בכה על ברכת עוה"ז, וקיי"ל דמין במינו אפי' באלף לא בטל, אבל אם היו בני' בוכים באמת על צער וגלות השכינה, בוודאי כבר היו דמעות עשו מתבטלים, מאחר שהוא מין באינו מינו, עכ"ד. (הובא בספר חות יאיר מאמר אור החזור דרוש ו' אות ז').

וזה יש להעמיס בפסוק הנ"ל, שהפסוק מתמה, כמו תבכה בלילה, הלא בני ישראל בוכים מאין הפוגות במשך כל ימי גלותם הדומה ללילה, ולמה לא יתבטלו דמעותיו של עשו, ונזכה לגאולה. ובא הכתוב כמשיב, ודמעתה על לחיי, דהנה הלחיים מורה על האכילה כי בהלחיים תחובים השיניים אשר לועסים בהם המאכלים (עיי' ברכות נ"ו ע"ב, נשרו שיני לחיי), וזהו שאמר, ודמעתה על לחיי, שדמעתה של כנסת ישראל הוא ג"כ על עניני גשמיים כמו מאכל ומשתה, ולכן אין הדמעות מבטלין את דמעותיו של עשו, דהוי מין במינו, אבל אם היו בני' מורידים דמעות רק על כבוד השכינה המושפל בעוה"ד בין האומות, בוודאי מיד היו נגאלין.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

עקב

במדרש רבה בפרשתו, אמר הקב"ה שמא לרעתך נתתי לך את השבת, לא נתתי לך אלא לטובתך, כיצד, אתה מקדש את השבת במאכל ובמשתה ובכסות נקי' ומחנה את נפשך ואני נותן לך שכר, ע"כ. וי"ל הכוונה בדברי המדרש, דאיתא במפרשים דמצות שבת הוא תיקון על מכירת יוסף. והנה איתא במדרש שוחר טוב (תהלים ע"ו) נבי יהודה, דייה להורי' שתכפר על הביאה, די' להצלה שתכפר על המכירה, עיי"ש. הרי דאם עושה אדם דבר טוב ומתכפר בו, שוב אין מניע לו שכר בשביל זה. ועפי"ז מוכן דברי המדרש, שאמר הקב"ה, שמא אתה סבר שלדעתך נתתי לך את השבת, כלו' שניתנה שבת לכם כרי לכפר על רעתכם במכירת יוסף, זה אינו, לא נתתי לך אלא לטובתך, והראי', שהרי אתם אוכלים ושותים בשבת ואני נותן לכם שכר, ואם איתא דשבת בא לכפר על רעתכם, תו לא הייתם מקבלים שכר.

(הגאון מוה"ר מרדכי זיסקינד דוטנבערג אבר"ק לובלין זצ"ל)

אמרתי לפרש מה שבפרשה ראשונה שבק"ש לא נאמר ייעור שכר, משא"כ בפרשה שני'. דידוע אשר העיקר שלא לעבוד על מנת לקבל פרס, אך זה אין לגלות רק לשירדים אשר ה' קורא, אבל המון עם, מי יתן ויהי' על מנת לקבל פרס.

(2) הובא בספר מטעמי מגדני יעקב (אויפבאך תע"ח) להרה"ג מוה"ר יעקב קאפל, בדרך ה' ע"א, ששמע ר"ז מפ"ק.

על כן בפרשה ראשונה שנאמרה בלשון יחיד, על כן לא נאמר שכר, משא"כ פרשה שני' נאמרה בלשון רבים, לכך נאמר שם ייעוד שכר להמון עם, וק"ל. (הגאון מוה"ר אברהם טיקטין אבד"ק ברעסלויא זצ"ל)⁽³⁾

ראה

כי ירחיב ר' אלקיך את גבולך כאשר דבר לך ואמרת אוכלה בשר וגו'. ובתוספתא פ"ד דערבין אמר ר' אלעזר בן עזרי' על פסוק זה, דמי שיש לו מאה מנה אוכל לישראל בשר בכל יום עיי"ש. וי"ל מעט וחשבון מרוע דוקא מאה מנה נקרא „הרחבת גבול" ולא פחות מזה. דהנה מבואר במשנה במס' פאה (פ"ח מ"ח) מי שיש לו מאתים זוז לא יטול מן הצרקה, והביא המדרכי (בפ"ק רבבא בתרא) הטעם, דשיערו חכמים דמאתים זוז הוא שיעור הוצאה לשנה על מזונות ומלבושים, לו ולאשתו. נמצא דלאיש אחד הוי שיעור הפרנסה לשנה, מאה זוז. והנה כתיב (תהלים צ') ימי שנותנו בהם שבעים שנה, א"כ צריך האדם כרי פרנסתו על כל ימי חייו, שבעים פעמים מאה זוז, והיינו שבעים מנה (כי מנה הוא מאה זוז). ומובן מאליו, דשיעור זה, הוא כרי פרנסה בצמצום, רמח"ט אמרו חכמים שלא יטול עור מן הצרקה. והנה אמרו בספרי עה"פ כי ירחיב ר"א את גבולך כאשר דבר לך, ומה דבר לך, את ארץ קיני וקניזי וקדמוני, ע"כ. כי האבות ירשו רק ארץ ז' עממים, וכשירחיב ר' את גבולנו יהי' כל עשרה עממין בכלל ארץ ישראל, רהיינו גם קיני וקניזי וקדמוני. הרי למרנו מזה רפירושו של „הרחבה", הוא עשרה נגר שבעה, נמצא דמאה מנה נגד שבעים מנה ג"כ נקרא החרבה, א"כ שפיר אמר ר' אלעזר בן עזרי' דמי שיש לו מאה מנה הרי הוא בכלל כי ירחיב ר' את גבולך, ולכן אוכל לישראל בשר בכל יום, ורו"ק. (הגה"ק מוה"ר מאיר יחיאל הלוי מאוסטראווצא זצ"ל)⁽⁴⁾

שמור ושמעת את כל הדברים האלה אשר אנכי מצוך וגו' כי תעשה הטוב והישר בעיני ר' אלקיך. ורקדקו המפרשים על הלשון שמור ושמעת, ראדרכה הו"ל לחקדים שמיעה לשמירה, וגם מהו כפל הלשון כי תעשה הטוב והישר, וביותר צ"ב מרוע הקדימה כאן התוה"ק טוב לישר, הלא בפ' ואתחנן כתיב (ו'), י"ח ועשית הישר והטוב בעיני ר'. אך י"ל בכוונת הכתוב, עפ"י מה שכ' בספר שלח"ק (בהקדמתו), רכל מצות עשין כלולים בל"ת, וכל הלאוין ממצות עשין, כיצד, כי כל מצות עשה שמקיים אותה האדם צריך להיות בכוונה ובהתעוררות לב לשם שמים, וצריך לחשוב בלבו בבוא מ"ע לירד, הנה מצד חומרי ורצוני לא הייתי עושה דבר זה, רק אני עושה כן כי ככה ציווני השי"ת, נמצא רבזה שחושב שלא חי' עושה דבר זה מצד עצמו רק בשביל ציווי ד', זהו חלק הל"ת בקיום העשה, וכמו כן הוא בל"ת, כאו"ל לא יאמר אדם אי אפשרי בבשר חזיר, אבל

(3) הועתק מכת"ק המונח ברשותו של ידידנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר רפאל יצחק רייכמאן שליט"א ראש ישיבת כולל מאה שערים בירושלים עיה"ק. תשואח"ח לו.

(4) הועתק מכת"י אחד מתלמידיו המונח ברשותו של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפואר מו"ה שאול הוטמערער נ"י מאנטווערפן. יברכתו ר' בעוז ותעצמות.

יאמר אפשי, ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי, וזהו המ"ע הכלול בהלאו, לכוון שמונע עצמו מלעבור על הלאו, בשביל כבוד שמים, עכדה"ק.
 וזה יש להעמים בכוונת הפסוק הנ"ל, דנודע דכל מקום שנאמר השמר, פן, ואל, היינו לא תעשה. וזשה"כ, שמור, פ' בעת שבה לידך נסיון של לא תעשה, הנרמז בתיבת שמו"ר, אז, ושמעת את כל הדברים אשר אנכי מצוך, שתדמה בנפשך שאתה שומע אז הציווי אשר אנכי מצוך שלא לעבור על הלאו ח"ו, ותכוון בלבך שאתה מונע עצמך מלעבור על הלאו רק כדי לעשות נחת רוח לפני. וממשיך הפסוק, כי תעשה הטוב, שכמו כן, בעת שמזדמן לפניך לעשות טוב, דהיינו קיום מצות עשה הנקראת טוב כמאה"כ סור מרע ועשה טוב, אז תהי' זהיר לכוין, והישר בעיני ד' אלקיך, שאתה עושה המצות, לפי שכן הוא הישר בעיני ד' אלקיך, ומיושבים כל הדקדוקים.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

שופטים

(סמיכת פ' ראה עם פ' שופטים). שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ד' אלקיך במקום אשר יבחר וגו', שופטים ושופטים תתן לך בכל שעריך אשר ד' אלקיך נותן לך לשבטיך. — דהנה שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך, משמע אף כהנים ולוויים, והא קי"ל במס' חלה ובכורים שאין ללוויים חלק ונחלה בארץ ישראל, ומש"ה סובר ר"מ אין מביאין בכורים, שאין יכולין לומר מן האדמה אשר נתת לי, וקי"ל במס' פסחים (דף ח' ע"ב) מי שאין לו קרקע אין עולה לרגל, דכתיב ולא יחמד איש את ארצך יע"ש, ואיך עולין לרגל. — ומיישב הקרא, שופטים ושופטים תתן לך וגו' לשבטיך, וקי"ל כל דיין שדן דין אמת הרי זה שותף להקב"ה בעולמו, ויש לו קרקע. והקרא מעיד בכהנים ולוויים, על פיהם יהי' כל ריב וכל נגע (דברים כ"א), ובאת אל הכהנים הלויים אשר יהי' בימים ההם (דברים י"ז), ויוצדק המכילתא, כל זכורך, להוציא הגרים (עיין מדרש ילקוט פ' זו), כי קי"ל הגרים אין להם חלק בארץ ישראל, מש"ה אין מביאין בכורים.
 וזהו פירושא דקרא, שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך, לאפוקי גרים, וקשה למח, וצ"ל מפני שאין להם קרקע, וקשה הא כהנים ולוויים ג"כ אין להם חלק בארץ, והיחא יאמר הקרא כל זכורך, ומיישב, שופטים ושופטים תתן וגו' לשבטיך, לאפוקי גרים שאסורים לדון, ומש"ה יש לכהנים ולוויים חלק בארץ שיכולין לקיים מצוה זו, וק"ל לפענ"ד.

(הגאון מוה"ר דוד אופנהיים אבד"ק פראג ונ"ש וצ"ל⁵)

ונגשו הכהנים בני לוי כי הם בחר ד"א לשרתו ולברך בשם ד' ועל פיהם יהי' כל ריב וכל נגע. י"ל כי כפי תפלתם הוי בישראל כל (המקראות) [המאורעות], וכמו שאמרו חז"ל (מכות דף י"א ע"א) דלכך נאמר עד מות הכהן הגדול, שחי' לו להתפלל על דורו, יע"ש והבן.

(הגאון מוה"ר שלמה קלוגר מבראדי וצ"ל⁶)

(5) הועתק מכת"ק (כת"י ירושלים — מספר 4-803).

(6) הועתק מכת"ק (כת"י ירושלים — מספר 4-239).

תמיהות וישובים

תמיהה בפרש"י עה"ת, ובס' מנחם משיב נפש

בפ' ראה עה"פ בעבר הירדן אחרי דרך מבוא השמש, פרש"י: אחרי. אחרי העברת הירדן הרבה והלאה למרחוק, וזהו לשון אחרי כל מקום שנאמר אחרי מופלג הוא: דרך מבוא השמש. להלן מן הירדן לצד מערב, ושם המקרא מוכיח שהם שני דברים שננקרו בשני טעמים, אחרי נקוד בפשטא ודרך נקוד במשפל (=תיב) והוא דגוש (ר"ל ד' של התיבה) ואם היה אחרי ררך דבור אחד היה נקוד אחרי במשרת בשופר הפוך (=מהפך) ודרך בפשטא ורפה (ר"ל בלי דגש כדון בג"ד כפ"ת הסמוך ליהו"א).

הנה נראה בעליל שכוונת רש"י לפרש שתיבת אחרי שייכת למעלה, ודרך מבוא השמש הוא דבור חדש, וראיתו מהא תיבת אחרי מוטעמת בפשטא שהוא טעם מפסיק כידוע, ומפני זה הדל"ת רגושה, ע"פ הכלל „כל בג"ד כפ"ת הסמוך ליהו"א רפה בר ממפסיק", ר"ל כשהתיבה שלפניו מוטעמת בטעם מפסיק, וכן מפורשים דבריו במזרחי.

וקשה לי הרבה ע"ז. חדא, דתיבת אחרי הוא הנסמך של אַחֲרֵי, וכמו שאומרים כְּגֵלִים כְּגֵלִי כְּגֵלִי, אומרים ג"כ אַחֲרֵי אַחֲרֵי, וזהו דבר גלוי וידוע שהנסמך שייך תמיד לתיבה שלאחריו. ומה שהקשה רש"י מהטעם המפסיק, לכאורה לא קשה כלל לענ"ד, שהרבה מצינו תיבה נסמכת מוטעמת בטעם מפסיק, הלא כמה זה פעמיים בפסוק זה בעצמו, דהיינו „מול הגלגל" שתיבת מול מוטעמת בתיב שהוא מפסיק ומבטל דין יהו"א, וכן „דרך מבוא השמש" מוטעם דרך בתיב אע"פ שנסמך לשלאחריו, וכמוהם לרוב אין מספר. ועוד קשה לי דאם אמנם שתיבת אחרי מוטעמת בפשטא שהוא טעם מפסיק, הלא תיבת הירדן מוטעמת ברביע שהוא מפסיק יותר גדול משפטא כידוע, וא"כ עיקר ההפסק הוא שם ולא אחרי תיבת „אחרי" (עו' כל זה באורך במכתבי למערכת שנה ו' קונטרס א').

ומה שהקשה רש"י שתיה לו לנקוד אחרי במשרת (=מהפך) ודרך בפשטא, ג"כ ל"ק, דאילו היה נקוד כן היה משמע שעיקר ההפסק בהפיסקא „אחרי דרך מבוא השמש" הוא אחרי תיבת דרך, וזה לא נכון כלל, כי ודאי יותר שייך תיבת דרך למבוא השמש, ולכן יש טעם מפסיק על תיבת אחרי, וזהו לפי הכלל שבאם שני טעמים מפסיקים שווים באים בוא"ז, (ויתיב ופשטא שווים הם כידוע), אז הראשון מפסיק יותר מהשני, ולכן כאן, ההפסק בתיבת אחרי הוא יותר מזה שבתיבת דרך, אבל לא כ"כ כתיבת הירדן שטעמו רביע שהוא מפסיק גדול מפשטא.

תנן בר"ה דף כ"ה ע"א ועור באו שנים ואמרו ראינוהו בזמנו ובליל עיבורו לא נראה וקיבלן רבן גמליאל, אמר ר' רוסא בן הרכינס ערי שקר הן וכו', א"ל ר' יהושע רואה אני את רבריך. ואיתא עלה בגמרא, תניא אמר להם ר"ג לחכמים כך מקובלני מבית אבי אבא פעמים שבא בארוכה ופעמים בא בקצרה, א"ר יוחנן מ"ט רבי רבי דכתיב עשה ירח למוערים וכו'. וכתוב ע"ז בס' מנחם משיב נפש וז"ל, משום שאמר ר"ג כך מקובלני מבית אבי אבא ואביו הי' ר' יהודה הנשיא שהי' קורין אותו רבי כדאיתא באבות פ"ב מ"ב מש"ה אמר מ"ט רבי רבי היינו רבי ואביו דשב"ג, עכ"ל.

והתרברים מתמיהים ביותר, כי זה דבר פשוט שרבן גמליאל דמתניתין, מי שהי' נשיא בימי ר' עקיבא ור' יהושע, הי' אבי אביו של רבי יהודה הנשיא ולא בנו, ואין זה ענין לרבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא רמס' אבות, וצע"ג.

ישראל שמואל הורוויץ

מנהל התלמוד תורה דחסידי באבוב
לונדון יע"א

הערה בדברי הנצי"ב

בספר עמק הנצי"ב על הספרי פרשת שופטים על הפסוק והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו, ימי חייו הימים כל ימי חייו הלילות. וציין הנצי"ב לעיין ברמב"ם הל' ס"ת פ"ז שלא כתב כן. — והנה זה לאו בפירוש איתמר אלא מכללא, שכתב שם בהל' ב' וז"ל, והשני יהי' עמו תמיד לא יסור מעמו, אלא בלילה בלבד, וכשיכנס לבית המרחץ או לבית הכסא או לישן על מטתו, ע"כ. וזהו עפ"י רדשת חז"ל שנהרדיון כ"א ע"ב, והיתה עמו וקרא בו, מקום הראוי לקרות בו, ע"כ. ומכיון שהוציא הר"מ לילה מוהיתה עמו, משמע דס"ל דאין זמן קריאה בלילה. ובאמת בהלכות מלכים פ"ג ה"ה כתב הר"ם בפירוש וז"ל, אלא יהי' עוסק בתורה ובצרכי ישראל ביום ובלילה שנאמר והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו, ע"כ. הרי שפוסק להלכה בדברי הספרי. ויותר הי' לו להנצי"ב לציין להרמב"ם בהל' מלכים שכתב בפירוש כדרש הספרי. — ואם כי יהי' דברי הרמב"ם סותרים זא"ז, באמת האור שמח הגיה בהלכות ס"ת שצ"ל „לא יסור מעמו אפילו בלילה“, כרם הגה זו אין לה מקור, ועיין בספר שם משמעון לר' שמעון פולאק זצ"ל שמתרג' סתירת הרמב"ם.

צבי י. פריעדמאן

טאראנמא, קאנאדע

מכתבים אל המערכת

בס"ד. ברוקלין מנחם אב תשמ"ו.

כבוד המערכת כרם שלמה.

במס' ב"ק דף נ' ע"א, ת"ר מעשה בכתו של נחוניא חופר שיחין (פירש"י, לעולי רגלים) שנפלה לכור גדול, באו והודיעו את ר' חנינא בן דוסא, שעה ראשונה אמר להם שלו' וכו' שלישית אמר להם עלתה, אמרו לה מי העלך, אמרה להם זכר של רחלים נודמן לי (פירש"י, אילו של יצחק) וזקן אחד מנהיגו (פירש"י, אברהם) וכו' דבר שאותו צדיק מצטער בו יכשל בו זרעו, ע"כ. ונשאלתי מיד ידי הרכני הנניר המפואר מוה"ר יחזקאל סאמוט ראש הקהל בפערנוואלד לשעבר, הלא הרבה ריוח והצלח לפניו, ולמה הטריוח את אברהם אבינו להצילה.

ואפ"ל רבב"מ דף פ"ו ע"ב א"ר יהודה אמר רב כל מה שעשה אברהם למלאכי השרת בעצמו עשה הקב"ה לבניו בעצמו וכל מה שעשה אברהם ע"י שליח עשה הקב"ה לבניו ע"י שליח, ואל הבקר רץ אברהם, ורוח נסע מאת ד' וכו', יוקח נא מעט מים, והכית בצור ויצאו ממנו מים ושתה העם, עיי"ש. א"כ אפשר, דאם ה' אברהם אבינו נותן להמלאכים מים בעצמו, לא ה' צורך לבני' לסיוע אנושיות עבור מים עד סוף כל הדורות, רק הקב"ה בעצמו ה' מזמין להם מים, וזאת שה' נחוניא צריך לחפור שיחין לעולי רגלים, ה' רק בשביל שאברהם אמר יוקח ע"י שליח המים, לכן ה' נחוניא השליח בדורו להזמין לישראל מים, ומהא' שעמא כשנצרך בתו של נחוניא לנס להינצל מן המים, הלך אברהם אבינו להצילה, אשר כמעט הוא ה' הגורם שטרח נחוניא כל הטרחות בחפירת השיחין. והנה איתא בברכות ל"ד ע"ב, אמרו עליו על ר' חנינא בן דוסא שה' מתפלל על החולים ואומר זה חי וזה מת, שקשה מאוד למה אמר זה מת, והלא כתיב אל תפתח פה וגו', אך אומרים בשם הבעש"ט, אם רוצים להציל אדם מישראל ממיתה, צריכים ליתן אדם אחר תחתיו, כמאח"כ ואתן ארם תחתיו, לכן אמר ר' חנינא בן דוסא זה מת, קאי על אחר מעכו"ם, וזה חי קאי על אחד מישראל (ועיין פנ"י בב"ק ובזוהר חדש פ' בלק). לכן מאחר שבאן ה' צריכים לפדות בתו של נחוניא חופר שיחין, על אחר, בא אברהם אבינו ע"ה, ועמו אילו של יצחק שה' תמורו של יצחק, ודו"ק ונכון.

יעקב מנחם לאנגער

ברוקלין, ניו יארק

ב"ה.

לכבוד מערכת הירחון הנכבד כרם נחמד „כרם שלמה" הי"ו.

הן ראיתי בכר"ש דאשתקד גליון ע"ח שנדפס מכת"י הגאון בעמח"ס קרני ראם זצ"ל בירור באריכות, שיש לכרך על תפילין ש"ר בעודו בידו טרם שמניחו על הראש, ודלא כמו"ש האחרונים לכרך אחר ההנחה לפני ההידוק, והקרני ראם הוכיח כן מד' הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' תפילין ה"ו וה"ז שיש חילוק דין בזה בין תפילין ש"ר לש"י, והוכיח כן גם מהירושלמי, והכריע למעשה לנהוג כן. וכמ"ע העורך העיר שם שהפס"ד הזה הוא פלא גדול והוא נגד כל הפוסקים. וע"ז באתי להעיר שכדברי הקרני ראם ה' מורה ובא גם כ"ק מרן הגה"ק מסאטמאר זצוקללה"ה, והורה כן להבחורים כשנעשו בר מצוה שיברכו על התפילין כשהתפילין הוא בידיהם לפני ההנחה על הראש, וה' אומר דלא ה' עובר רעובר לפי שהכל היא פעולה אחת ההנחה וההידוק, וסיפר לי ת"ח א' שהעיר לרבינו מרברי המג"א בס' כ"ה ס"ק י"ג בשם הב"ח שלא כן, והשיב שיש הרבה

חולקים על המג"א, אמנם לא פירש דבריו מי ומי הן החולקים, דהרי כל נו"כ השו"ע כתבו כד' המג"א. אמנם אחרי ראותי בכרם שלמה את ר' הקרני ראם, שמחתי כמוצא שלל רב שמצאתי לו תנא דמסייע, שהרי הכריח כן מלשון הרמב"ם ז"ל. ומדי עיוני בזה מצאתי דלאו דיעה יחידה היא, אלא שכן מוכח מהרבה ראשונים וממנהגיהם, כאשר אבאר בעזה"י.

הנה הקרני ראם הכריח כן מלשון הרמב"ם ז"ל רבהלכה ז' כתב דצריך לברך על התש"י אחר ההנחה על הקיבורת קודם קשירתן שקשירתן זו עשייתן, ובהלכה ו' כ' כששח מברך ברכה שני' על מצות תפילין ואח"כ מניח ש"ר, משמע דבש"ר מברך תחילה ואח"כ מניח. אמנם פלא גדול בעיני על הגאון בעל קרני ראם שלא הרגיש שבהנחות מיימוניות שם במקומו בהלכה ז' העיר ע"ד הרמב"ם ז"ל הללו, וכ' דבספר התרומה והמצות כתב גם בתש"ר שמברך משעת הנחה עד שעת הידוק על הראש ע"ש, ומדבריו נראה להדיא שמפרש שהרמב"ם סובר שדין זה אינו רק בש"י אבל בש"ר א"צ לברך אחר ההנחה, אבל הסה"ת וספר המצות חולקין וס"ל דגם בש"ר הדין כן, ומזה מבואר דאין כל הראשונים סוברים כהרמב"ם ז"ל בזה, וכן הרא"ש והטור לא ס"ל כן, אבל עכ"פ ברעת הרמב"ם מבואר בהנמי"י בפירושו, שגם הוא סובר כד' הקרני ראם. ועפ"ז לא זכיתי להבין מ"ש בכ"מ שם במקומו וכן בספרו ב"י בסי' כ"ה (בפי' השני) שמפרש ברעת הרמב"ם גם בתש"י שאין עיכוב לברך דוקא אחר ההנחה, אלא רבא לאפוקי שלא יברך אחר קשירתן, אבל גם קודם ההנחה שפיר דמי לברך, דלפי"ז איך יפרנס שינוי לשון הרמב"ם ז"ל מהלכה ו' להלכה ז', רבהל' ו' בתש"ר כ' שיברך קודם ההנחה, ובהל' ז' בתש"י כתב לברך אחר ההנחה דייקא, והרי בהנמי"י מוכח להדיא רסובר דרעת הרמב"ם דבתש"י צריך לברך דייקא אחר ההנחה ובתש"ר לפני ההנחה, ולפי"ד הב"י בפי' לשון הרמב"ם הרי גם בתש"י יכולין לברך לפני ההנחה, וצ"ע.

וביותר צע"ג עמ"ש בדברי חמודות על הרא"ש הלכות תפילין סי' י"ג סקנ"ב דאע"פ שהרמב"ם לא פי' רק בברכת תש"י שצ"ל אחר ההנחה, כבר כתבתי לעיל לשון רבינו שכן נמי בש"ר, ומלשונו משמע שרוצה להעמיס כן גם בדברי הרמב"ם דגם בש"ר הדין כן, וכן כתב להדיא בס' עמק ברכה מהגאון מהר"א ז"ל אבי השלח"ק ז"ל בחי' תפילין סי' ט"ו, והעתיק לשונו בנו השלח"ק במס' חולין ובספרו מצות תפילין פ"ה סי' ג', וכ' דמה שהזכיר הרמב"ם דין זה רק בתש"י ולא כלל גם דין תש"ר, דהוה משום דהרמב"ם לשיטתו דס"ל דאין מברכין על שתיהן רק ברכה אחת. ולהנ"ל דבריו צע"ג דהרי בהל' ו' מיידי הרמב"ם מדין ברכת תש"ר דבשם לכ"ע צריך לברך, ושם כתב להדיא בתש"ר דיש לברך קודם ההנחה, וכן מוכח מד' הגמ"י בפי' דברי הרמב"ם כנ"ל, (ומש"ש בביאור עטרת משה, הוא דוחק גדול, ובפרט דבהנמי"י מוכח להדיא כמו"ש), וכן כ' הגאון ר' מרדכי בנעט ז"ל בביאורו על המדרכי בהל' קטנות, דמלשון המדרכי שם משמע קצת כלשון הרמב"ם שדקדק לכתוב בש"י דיברך אחר ההנחה ולא כ"כ גבי תש"ר, והביא דאי' לזה מהירושלמי בפ' ה' קורא דגבי ש"י קאמר כשהוא על יד, ובש"ר קאמר כשהוא נותן, ע"ש, גם במגן גיבורים סי' כ"ה סק"ח דייקו כן דהרמב"ם לא כ"כ רק בתש"י ולא בתש"ר, וכתבו הטעם דבתש"ר לא שייך קשירה דהיינו הידוק רק במה שמניחו על ראשו, והביאו דאי' מד' הירושלמי לזה, יעו"ש. אכן אח"כ כ' שם במ"ג דאפשר דהרמב"ם לא העתיק דין זה בתש"י משום דס"ל דאין מברכין על ש"ר רק בשח. וגם דבריהם צע"ג דהרי בהל' ו' כ' להדיא בשח דמברך על תש"ר קודם ההנחה, וכן מבואר בד' הנמי"י, ופלא על כל הגדולים הללו שנעלם מעיניהם לשון הרמב"ם בהל' ו' ודברי הנמי"י שם, ולפי"ד הנרמ"ב הנ"ל מבואר דגם המדרכי סובר כהרמב"ם בזה, והיינו מעמא לפי שאין שייך כ"כ הידוק בש"ר, ע"כ יש לברך קודם ההנחה, וכ"נ גם מלשון הסמ"ק סי' קנ"ג וז"ל, מאמתי מברך משעת הנחה עד שעת קשירה, פירוש הידוק לזרוע, ומשמע שגם הוא סובר שרק בתש"י הדין כן ולא בתש"ר וכרעת הרמב"ם ז"ל.

ובטעם סברת הרמב"ם לחלק בין תש"ר לתש"י, כבר הבאתי מ"ש הגרמ"ב וכ"כ המ"ג וכ"כ הקרני ראם שהוא לפי רבתש"ר השימה על הראש נחשב כהחירוק ולא שייך כ"כ חירוק בש"ר, וכן מוכח גם בשו"ת הלק"ט ח"ב סי' מ"ב שנסתפק אם סח לאחר שהניח התפילין על ראשו קודם שהירק אותם אי אמרינן בזה קלוטה כמי שהונחה רמ"א ע"ש, ובס' ארצות"ח סי' כ"ה סק"נ השיג עליו דהרי אין לברך על ש"ר רק אחר ההנחה דעיקר החירוק הוא מה שמשמץ על ראשו ע"ש, ולהנ"ל אין זה מוכרח כלל, ולרעת הרמב"ם והמרדכי והסמ"ג הוא להיפוך כנ"ל, וא"ש שפיקו של ההלק"ט.

ולפע"ר אפ"ל עוד טעם ברעת הרמב"ם ז"ל שס"ל רבש"ר מברך קודם ההנחה, עימ"ש באבורהם בשער ברכת המצות ומשפטיהם, לבאר החילוק שבין תש"ר שמברכין להניח בלמ"ה, לתש"ר שמברכין על מצות תפילין, רתש"י שהוא להבא מברכין בלמ"ה, ועל ש"ר מברכין בעל לפי שכבר הניח של יד וכשמניח ש"ר לא קרינן ב' להבא אלא לשעבר ולכן מברכין בעל, וכ"כ באורחות חיים להר"א מלוניל ז"ל בהל' תפילין סי' ט"ז סברא זו בשם בעלי התוס' ע"ש, והלבוש בס' כ"ה ס"ו כיוון לר' הראשונים הללו מרנפשי', וכ' שם דהראשונה שהוא עובר לעשייתו מברכין בלמ"ה כמו בכל המצוות, והשני' שהוא כמו גמר המצוה ואמירת הברכה היא בשעה שעוסקין בעשייתה ואומרים על מצות שכן משמעות לשון על נוכל לומר בשעת המצוה ע"ש. ועפ"ז מוכן רבתש"ר הקפיד הרמב"ם שיהי' עובר לעשייתו כרינו ולא עובר רעובר, משא"כ בתש"ר רבלא"ה הוא נחשב כאמצע עשיית המצוה דהרי כבר הניח תש"י, דהרי מה"ט מברכין בעל, וא"כ בלא"ה לא הוי עובר רעובר אפי' אם מברך קודם ההנחה, וביותר הרבר מוסבר לפי שיטת אחי הטו"ז המובא בטו"ז סק"ו שיש לברך על מצוות בחול"ם לפי שהברכה קאי גם על תש"י ע"ש, ולפי"ר הראשונים הנ"ל יש ראי' לדבריו, וממילא שוב אין קפידא כ"כ לברך אחר ההנחה על הראש רממילא לא הוי עובר רעובר כיון דקאי גם על תש"י, ודו"ק. או אפ"ל ער"ז עימ"ש באו"ר הל' תפילין סי' תקפ"א רע"כ אין לברך רק סמוך לעשייתו ולא עובר רעובר לעשייתו, לפי שאם יברך קודם שהתחיל בה רילמא פשע ולא עביר מצוה ונמצא שעשה ברכה לבטלה, ע"ש, וזה לא שייך כ"כ בברכת תש"ר דהרי בלא"ה הוא חייב להתכיף תש"ר לתש"י שיהי' הוי' אחת לשניהם, ואסור להפסיק ביניהם, וא"כ אין חשש כ"כ אם הברכה היא עובר רעובר למצות הנחת תש"ר, ודו"ק.

וחנה כ"ז יוצרך לדעת הרמב"ם ורעמי', אמנם באמת הרי רעת הרא"ש להריא במנחות דף ל"ה רגם בתש"ר הדין כן, וכן דעת הטור סי' כ"ה וכ"ר סה"ת והמצות כמו"ש הנמי", וכן מבואר בעור הרבה ראשונים שדין זה הוא גם בתש"ר. אמנם נלפע"ר דלכו"ע א"ש פס"ר של רבינו ז"ל לברך על תש"ר כשהוא בידו מוכן להניחו על ראשו לפני ההנחה, דו"ל הרא"ש בהלכות קטנות בס' ט"ז, תפילין מאימתי מברך עליהן משעה שיתחיל להניחם עד שעה שיהירקם בזרועו ובראשו כרי שתהא הברכה עובר לעשייתו, וכ"ה הלשון בטור, ובפרישה שם עמר לבאר הכוונה במ"ש משיתחיל להניח, וכ' שהוא ע"פ הנמ' במנחות ל"ה תפילין מאמתי מברך עליהן משעת הנחתן, איני והאמר שמואל כל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן, אביי ורבא ראמרי תרווייהו משעת הנחה עד שעת קשירה, ופרש"י משעת הנחתן, משמע לאחר שכבר הניח, ותידעו אביי ורבא דלא איירי אחר גמר הנחתן אלא משעת התחלת ההנחה ע"כ, ומשו"ה כ' רבינו והרא"ש משתחילו להניחם, ולעולם ג"כ מיירי לאחר שהניחן על הקיבורת וכרעת הרמב"ם, עכ"ל. אמנם באמת זה רחוק מאד, רלשון רש"י והרא"ש והטור משמע שיש משך זמן מהתחלת ההנחה עד הקשירה ואז יכול לברך, וכן מבואר להריא מלשון תלמודי רבינו יונה בברכות דף ל' זז"ל, בתפילין מברך עליהן משעת הנחתן עד שעת קשירתן, ור"ל שמשעה שהתחיל להניחן משם ואילך מברך כשירצה עד שעת קשירה עכ"ל, ומבואר להריא שיש בזה משך זמן, והתחלת הנחתן אינה אחר ההנחה על הקיבורת רוקא, רמאז לא שייך לומר הלשון משם ואילך מברך כשירצה ראיין עוד שום משך זמן ביניהם.

ומכל זה נלפע"ד דהכוונה היא כמו"ש בס' לקט יושד (והוא מתלמיד התה"ד ז"ל שכ' מנהגי רבו התה"ד) וז"ל, כשמניח תפילין נוטל התפילין ש"י ומתיר הרצועה וישים התפילין ש"י על ידו השמאלית ונותן הרצועה על יד ימנית וכו', וזכורני דהוה נתן הבית של תש"י באמצע ידו השמאלית על כפו וכו', וזכורני שהי' נוטל תש"ד מן התיבה והי' מניח קשר תש"ד קודם שעשה ברכה על תפילין על הבית באותו צד המניח על הראש, והרצועות שסובבות סביב ראשו יוצאות למעלה מן הבית כמו כנפים, והבית והקשר הי' באמצע וכו', ואח"כ נטל הקשר ביד ימינו והבית ביד שמאלו ומברך, ועשה על ראשו, ע"ש. הרי מבואר להדיא שהתה"ד בירך הברכות בשעת התחלת ההנחה בתש"י אחרי שהניח על כפו, ובתש"ד אחרי שהניחו ותפסו בשתי ידיו סמוך לראשו. וכן מבואר להדיא בס' יוסף אומץ (מנהגי פפד"מ) מהנ"ר יוסף יוזפא ז"ל שהי' הראב"ד בפפד"מ בימי השלה"ק, וז"ל בס' ר"ס, צריך לזהר בברכות התפילין שיהיו עובר לעשייתן ולא בשעת עשייתן ולא עובר דעובר, ולכן יתחיל הברכה ש"י משעה שמתחיל לתחוב ידו בחלל הרצועה סמוך למעברתא עד שעה שמהדקה בזרוע, ובש"ר משעה שנמר פתיחת הרצועה ולקח הקציצה בידו האחת והקשר בידו השני' כדי להניחן בראשו עכ"ל, הרי מבואר להדיא כמו"ש.

וזה ברור גם בכוונת רש"י והרא"ש והטור וביותר בלשון תר"י מבואר כן להדיא שיש משך זמן משעה שמתחיל ההנחה עד הקשירה, ובכל משך אותו הזמן יכול לברך ולא נחשב כעובר דעובר לפי שכבר התחיל ההנחה. ויש להעמיס זה גם בד' האו"י סי' תקפ"א שכ' דעוד שתופסם ביד ורוצה להניח אלא שעדיין לא התחיל להניח אין לברך, דכוונתו כשלא התחיל שום פעולה להנחה כגון בש"י כשעדיין לא תחב ידו בתוך הרצועה כלל, ובש"ר כשעדיין לא תפס הקשר והבית בשתי ידיו מוכן להנחה, אז אין לברך עדיין, אבל אחר שכבר התחיל ההנחה שפיר יכול לברך לכו"ע, ומנהג התה"ד והיוסף אומץ יוכיח, והוא כדברי רבינו ז"ל ממש. ומאחר שהאחרונים לא העירו מר' הראשונים ז"ל, יש לדון בזה ממ"ש הרמ"א בחו"מ סי' כ"ה והש"ך בכללי תוראה ביו"ד סי' דמ"ב דהיכי שהאחרונים לא ראו את דברי הראשונים, הלכה כראשונים, וביותר שכן מוכח להדיא גם מדברי הרא"ש ותור"י הנ"ל, ובפרט שכן הי' מנהג העולם כמו"ש הב"ח והמנ"א בעצמן, אלא שהב"ח חלק על המנהג, וכ"כ במ"נ באלף המנ, שמנהג העולם הוא לברך קודם ההנחה בש"ר, והב"ח כ' דמועים הם ועשה"נ ישבנו קצת מנהג העולם ע"ש, אלא שהם דעתם שהעיקר לברך אחר ההנחה, ולפי"מ שביארנו מדברי רוב הראשונים מבואר דשפיר יכולין לברך לפני עצם ההנחה אחרי התחלת ההנחה.

וביותר י"ל כן בתש"ר, דמלבד בדברי הרמב"ם ורע"מ מבואר דבש"ד יש לברך לפני ההנחה כמו שנת' לעיל, חוץ מזה אפי' לאותן שיטות דגם בש"ד הדין שאין לברך כשהוא עובר דעובר, מ"מ קשה להבין למה יהי' זה עובר דעובר כשנוטל התפילין בשתי ידיו סמוך לראשו ומיר אחר הברכה מניח על הראש ומחדקו מיר בפ"א, ואין שום הפסק פעולה ביניהם כלל, דבשלמא בתש"י שפיר י"ל דמה שצריך ללבוש התפילין ולהעלותו על הקיבורת הוי הפסק מעט, משא"כ בש"ר שההנחה על הראש וההידוק יכול להיות בפ"א, ולא מצינו בכל המצוות שיהי' נחשב זה כעובר דעובר, ולא מבעי' לפי הנראה מהמחבר ביו"ד סי' דס"ה ס"ח שהמוהל א"צ לאחוז בערלה בשעת ברכת המילה, (ולדעת המנ"א סי' ע"ה סק"ח אסור לאחוז), הרי מבואר דס"ל דמה שיצטרך לאחוז אחר הברכה לא נחשב כהפסק, אלא אפי' לפימ"ש בביאור הגר"א ביו"ד שם דמחויב לאחוז הערלה בשעת הברכה ולא ליהוי כעובר דעובר כמו"ש במנחות ל"ה, מ"מ לא מצינו שיחא מחויב להניח הסכין על המילה בשעת הברכה, וכן בברכת השחיטה לא מצינו שיחא צדיקין להניח הסכין על צוואר הבהמה בעת ברכת השחיטה, וע' ביו"ד סי' י"ט, ומוכח דקירוב הסכין להחפץ לא נחשב כהפסק מעשה בין הברכה להחיתוך, וא"כ למה בתש"ר יהא נחשב ההנחה על הראש להפסק בין הברכה להחיתוך. ובזה יש לדחות מה שחוכיח בס' עמק

בדכה מלשון הרמ"א דגם בש"ר יש לברך אחר ההנחה, מדכתב דגם בתש"ר יבדך קודם ההידוק, משמע דהיינו אחר ההנחה על הראש, ולהנ"ל אין זה ראי' כלל דבש"ר ההנחה וההידוק הכל אחד הוא. וכדברינו כ' בפירוש בס' ערוך השלחן סי' כ"ה סמ"ו, אחרי שהביא ד' המג"א שיש לברך אחר ההנחה על הראש, והביא מהפמ"ג שצריך לזוהר שלא לגלות ראשו, ויעלה המלית על ראשו, ודבר קשה הוא, ובפרט לבחורים שאין להם מלית כמובן, ולכן יש נוהגים שאוחזים השל ראש אצל הראש ומברכין, ותיכף משימין אותו על הראש וזה ג"כ סמוך לעשייתו, עכ"ל. ומבואר להדיא כהודאת רבינו ז"ל.

ובאמת עיקר טעמו של רבינו ז"ל שהורה כן לשנות מד' המג"א ושאר אחרונים, הוא לפי שחשש שבשעה שמניחין התפילין על הראש נוגעין בשערות הראש ומברכין בלי נט"י, ושמעתי מא' מבאי ביתו של רבינו ז"ל שזכה לשמשו בשנותיו האחרונות, דכשהי' חלוש ולא הי' יכול לחבוש בעצמו התפילין על הראש, ואחר הי' מניחו על ראשו, הי' מברך אחר ההנחה כמו"ש במג"א, ואם חבש התפילין בעצמו הי' מברך לפני ההנחה, והוא מטעם הנ"ל שכשחבש התש"ר בעצמו חשש לנגיעת השערות. וכע"ז מבואר בלקט יושר במנהגי התה"ד דכשהניח בעצמו התש"י הי' מברך כשהי' מונח על כף ידו, ואם אחר מניח לו תפילין הי' מניחו תחלה על זרועו ולא בתוך ידו ע"ש, ואולי הי' זה ג"כ מטעם הנ"ל שחשש התה"ד שמה יגע בירו בזרועו בשעת הברכה, משא"כ כשאחר הי' מניח לו תפילין. וכמו"כ יש לחוש בש"ר שבוודאי נוגעין בשערות הראש כעשמניחין תפילין, ורבינו ז"ל הקפיד מאד ליטול ידיו נטילה גמורה אחרי ההידוק, וע' במג"א סי' קס"ב סק"ד ובפמ"ג שם סק"ז, ובפמ"ג סי' צ"א בא"א סק"ג, שמהיר שבעת הנחת תש"ר לא יגע בשעת הברכה בשערות ראשו דבני נטילה יעו"ש. וע' מזה בשו"ת לבושי מרדכי חאו"ח סי' א' ובמפתחות שם, ובא"א מהנה"ק מבוששטש ז"ל בס' ד' צידד לומר שא"צ נט"י דמקום הנחת תפילין הוי כמקומות המגולין בראשו, ובאות חיים סי' כ"ז סק"ד כ' דרביו צ"ע דהא הדרך לכסות שם ברובא ע"ש, ובאמת הנה"ק מבוששטש ז"ל גופי' תברי' לנזיו' בא"א מהדו"ת וכ' דהוי מקום שרוב פעמים מכוסה וצריך נט"י ע"ש. ומ"ש באות שלו' שם לומר זכות על המקילין דאפשר דא"צ נט"י לפי שנוגע לצורך מצוה, והביא ראי' ממילה להסוברין שצריך לאחוז בערלה בשעת ברכה, והאריך בזה. ולפע"ד אדרבה יש להביא ראי' להיפך משם דעיקר ההיתר כתבו שם הפוסקים משום דערות קטן לא הוי ערוה כמבואר באו"ח סי' ע"ה ס"ד בהג"ה, ובאמת המג"א שם ובסמ"י ע"ד מחמיר לענין נגיעה גם במילה, אמנם גם להמתירים שם, עיקר ההיתר הוא דערות קטן כי האי לא הוי ערוה, ע' בפרמ"ג שם וכ"כ הש"ך ביו"ד וכ"כ שאר אחרונים, ועוד דשם שייך לומר כמו"ש במחשש"ק שם סברת הרא"ש דכיון דלתקוני מילה קאתי קרינן ב' שפיר וחי' מחניך קדוש, וכן הביא הש"ך בס' רס"ה סק"ח, והכוונה דלא שייך בזה ערוה שהרי עוסק לקדשו בקדושת המילה, וע' בערוה"ש סי' ע"ה ס"ט שכ"כ, וא"כ ל"ש סברא זו לגבי הנחת תפילין שאין מתקנין הראש בהנחת התפילין, ואין זה כללא לומר בדמקום מצוה מותר ליגע במקומות המכוסים, (ובאמת מבואר בכמה אחרונים לגבי מילה שצריכין לרחוץ סביבות הערלה שלא יהי' שם ליכלוך או זיעה, ולא סמכו ע"ז לומר שבמקום מצוה יהא מותר בלא"ה). גם בשו"ת לבו"מ תנינא חאו"ח סי' פ"ד דחה הראי' ממילה דשם א"א באופן אחר, משא"כ בתפילין אפשר לזוהר שלא ליגע בראש ע"ש. ובס' לקט הקמח החדש בס' כ"ה מביא שמרן הנה"ק משינאווא זי"ע הי' נוטל ידיו אחר הנחת תש"ר, ואמר שאף שרבו הנה"ק מבעלזא זי"ע לא נטל ידיו, מי יוכל לדמות א"ע לגדול קרשיתו ולא נאמר זה לאחרים ע"ש, ואפשר שאם נוגעין בשערות הראש בשעת ההנחה לפני הברכה שאז עדיין אין מקיימין המצוה כלל, אז לכו"ע יש ליטול ידיו לפני הברכה. עכ"פ מחשש זה הכריע רבינו ז"ל לברך בתש"ר כשהתפילין הן בידיו סמוך לראשו לפני ההנחה, וכבר ביארנו שלדעת הרמב"ם וכמה ראשונים צ"ל כן מעיקר הדיוק, וגם

לשאר הראשונים רלא ס"ל כהרמב"ם לא הוי באופן זה עובר דעובר וכמו שהבאנו ממנהגי התה"ד והיוסף אומץ שנהגו כן לכתחילה, וכ"כ בערוה"ש והקרני ראם לנהוג כן, וביותר רלכו"ע אם בירך קודם ההנחה יצא ברעבר כמו"ש בס' הלכה למשה על הקיצו"ע סי' קע"ו בשם ס' ברכ"מ סקע"ב, עכ"פ מכל הני טעמי דלעיל שפיר יש לנהוג כן לכתחילה.

ובזה אשים קנצי לרברי ואסיים בכרכת הדיוט שתצליחו במעשי ידיכם כה"י,

מנשה פילאספ

כולל תורה ויראה דסאטמאר

ברוקלין, ניו יארק

בס"ד.

לכבוד המערכת כרם שלמה.

בכרם שלמה שנה ט' קונטרס ז' מובא מהגאון מוה"ר משה הכהן נראל אבר"ק מיץ זצ"ל על הילקום שמעוני [רות א'], א"ר חייא בר אבא שלש עשרה שנה הכן לוקה בעון האב מכאן ואילך איש בעונו ימות. וכתב על זה הגאון הנ"ל זצ"ל, זו היא קצת בלי טעם למה רוקא עד י"ג ותו לא, ולכי אומר לי שמעות נפל בספרים וצ"ל האב לוקה בעון הכן כמו שאנו [אומרים] ברוך שפטרני כנ"ל, עכ"ל.

והנה הענין של ברוך שפטרני כתב המ"א בס' רכ"ה דהכוונה דער י"ג נענש האב כשחטא הכן בשביל שלא חנכו, והלבוש פי' איפכא דער י"ג הכן נענש בעון האב עיי"ש. [ועיי' בהג' הלבוש ומחצה"ש מה הפירוש לפי"ר הלבוש, באמירת שפטרני]. וכתב הגאון ר' שלמה קלוגר זצ"ל בספרו חכמת שלמה שם, רבילקוט הנ"ל מפורש כרעת הלבוש, (יש ט"ס שם במה שנדפס כרעת המ"א), ורברי הילקוט על מקומו יבא בשלום. ועיי"ש שמאריך קצת בענין זה.

יוסף מנחם באב"ד

חבר כולל אמת ואמונה וויזניץ

מאנסי, ניו יארק

יום תנחומין

משתתפים אנו בצערם של ידידנו

הנח"ח מו"ה שמחה יוסף ווידער נ"י מבני ברק

בהלקח מאתו אחותו החשובה ע"ה

* * *

האחים החשובים והיקרים

מו"ה מרדכי הלוי נ"י ומו"ה שמחה הלוי נ"י שמערן

בהלקח מאתם אמם החשובה ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ומחה ר' דמעה מעל כל פנים, אמן.

המערכת

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם פרוינד נ"י מבני ברק להולדת הנכד
להאברך היקר ר' אברהם שבתי עכער לעזער נ"י מאנטווערפען להולדת הבן
להאברך היקר ר' בן ציון בלום נ"י להולדת הבן
להרב דוד ארי' עהרנפעלד נ"י ד"מ בישיבת חתן סופר להולדת הבן
להאברך היקר ר' זלמן ליב בלויא נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יוסף אייזיק גרינפעלד נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יוסף חיים לערנער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' יצחק מאיר שלום פליישער נ"י להולדת הבן
להרב ישראל שמואל הלוי הורוויץ נ"י מנהל התלמוד תורה דחסירי באכוב
בלונדון להולדת הבן

להאברך היקר ר' מרדכי גוטטמאן נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה מאיר הלוי הורוויץ נ"י להולדת הנכד
להנה"ח מו"ה משה יששכר פרוכטהענדלער נ"י מבני ברק להולדת הנכד
להאברך היקר ר' משה ליב לויפער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' משה חיים ליוש נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
להאברך היקר ד' צבי חיים מאנדלבוים נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שלום איסר בירנבוים נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שלמה עטנינגער נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה שלמה ראובן לויפער נ"י להולדת הנכד
להנה"ח בנש"ק מו"ה שמואל אהרן רובין נ"י מבני ברק להולדת הנכד
יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הדעת לאויט"א.
המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אברהם אהרן וועטשנער נ"י מבני ברק להולדת הנכרה
להאברך היקר ר' אליקים געציל רובין נ"י מבני ברק להולדת הבת
להנה"ח מו"ה אפרים סג"ל לנדא נ"י להולדת הנכרה
להנה"ח מו"ה אשר אנשיל אליעזר מיללער נ"י מבני ברק להולדת הנכרה
להאברך היקר ר' בן ציון מיללער נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' דוד ישראל הכהן ווייס נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה דוד רובין נ"י מבני ברק להולדת הנכרה
להרב מו"ה יחיאל מיכל טווערסקי שליט"א ממילוואקי נכד כ"ק מרן אדמו"ר
זצוק"ל הי"ד להולדת הבת

להנה"ח מו"ה משה אפטערגוט נ"י להולדת הנכרה
להאברך היקר ר' משה יעקב (בר"ל) שארף נ"י להולדת הבת
להרב משה יהושע הלברשטאם נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד להולדת
הבת

להנה"ח מו"ה שמעון אליעזר וואולקאן נ"י מבני ברק להולדת הנכרה
זכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולראות מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.
המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה צבי יעקב וואלף נ"י לנישואי בנו האברך היקר ר' חיים נ"י
להנה"ח מו"ה שמחה יוסף ווידער נ"י מבני ברק לנישואי נכדתו תחי'
להאברך היקר ר' שלמה ירוחם פעלדשטיין נ"י מאנטווערפן תלמיד ישיבתנו
לנישואי

להאברך היקר ר' שמואל שמחה סג"ל לנדא נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואי
יעזור השי"ת שיוכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא
מתוך אושר ועושר מזל והרחבה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה זאב דוד ערילמאן נ"י לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר יעקב
יוסף נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח חנוך הענוך שלום לעווין נ"י לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר יעקב נ"י
תלמיד ישיבתנו

להרב מו"ה יחיאל הלברשטאם שליט"א הרב מפאקשעוויץ נכד כ"ק מרן
ארמו"ר זצוק"ל הי"ד ולחותנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר אהרן
טייטלבוים שליט"א אבר"ק טשענסקאוויץ לאירוסי בנו-נכדו הב' הח'
הנעלה כמר יהושע חיים נ"י

להרב המפורסם וכו' מוה"ר שמואל עקיבא יפה-שלעזינגער שליט"א אבר"ק
שטראסבורג לאירוסי בתו תחי'

להב' החתן הנעלה כמר שלום פארסט נ"י מירושלים עיה"ק תלמיד ישיבתנו
בקרית באבוב לאירוסיו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי ער
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

Simcha-Graphic Associates

Typesetters and Publishers

4914 - 13th Avenue — Brooklyn, N. Y. 11219

Tel. (718) 854-4830

גרפס ברפוס האחים גרויס

Printed in U.S.A. GROSS BROS. Printing Co. Inc.

3125 SUMMIT AVENUE, UNION CITY, NJ 07087

Tel. (201) 865-4606 • (212) 594-7757

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאלער לשנה

בקאנאדע = 20 דאלער לשנה

בבעלגיע = 700 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = ברואר רגיל 20 דאלער לשנה

ברואר אויר 30 דאלער לשנה

From:

KEREM SHLOMO
M.E.CH. of Bobov
1577 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit Org.
U.S. POSTAGE
PAID
Permit No. 285
BROOKLYN, N.Y.

Address Correction Requested

Forwarding & Return Postage Guaranteed

(Please send P.S. form 3547)

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק ארמו"ר מוהר"ש מבאבוב וצ"ל

קובץ מוקדש לפלפול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחי"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

אלול תשמ"ו

(צ')

שנה ט' קונטרס י'

יוצא לאור ע"י תלמיד

כ"ק מרן ארמו"ר מבאבוב שליט"א

1577 48th Street

Brooklyn, New York 11219

Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ה דברי התעוררות לראש חודש אלול . . . . . כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

כ' דברים נחמדים לר"ה . . . . . הגאון מוה"ר אברהם אביש אבר"ק פפר"מ זצ"ל
 יב בדין אמירת המלך הקדוש . . . . . הגאון מוה"ר מאיר פישלס ראבר"ק פראג זצ"ל
 יג בענין דמצללה"נ . . . . . הגאון מוה"ר יצחק מררכי אבר"ק גרייזיץ זצ"ל
 טו ברש"י ע"ז דף מ"ב ע"א . . . . . הגאון בעל חתם סופר אבר"ק פ"ב זצ"ל
 טז בדין כיכורים בגר ואשה . . . . . הגאון מוה"ר שמואל מרגליות אבר"ק סטרי זצ"ל
 יח דרוש לפ' נצבים . . . . . הרה"ק מוה"ר יעקב הורוויץ אבר"ק מעליץ זצ"ל
 כ בסוגיא דמצצ"ב . . . . . הגאון מוהרא"י רייך אבר"ק באנאוויץ זצ"ל

מדור אגרות קודש

כא מכתב מהגאון מוהר"ר יהונתן אייבשיץ אבר"ק אה"ו זצ"ל . . . . .
 כב מכתב מהגה"ק מוה"ר מרדכי רוב מהארנסטייפל זצ"ל . . . . .

מדור זכרון לאחרונים

כג בסוגיא דמתוך . . . . . הג"ר יח"ל מייזלש אבר"ק מאניסטרשיץ הי"ד

מדור פלפול והלכה

כה הערות על שו"ת חכם צבי . . . . . הרב מוה"ר ישכר בער דאטנבערג שליט"א
 כט פלפול בדין תוספות שביעית . . . . . ר' אברהם שמשון בראדט נ"י

מדור תפארת בחורים

לב במס' נדרים י"א ע"ב . . . . . הב' החתן יעקב רוד פרועדמאן נ"י

עולת שבת בשבתו

לז ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים . . . . . המערכת

מדור תמיהות וישובים

מב הערות קצרות בענינים שונים . . . . .

מדור זכור ימות עולם

מד התייסדות חברה לימוד ש"ס ומשניות בק"ק חוסט בשנת תרל"ג . . . . .
 מו מכתבים אל המערכת . . . . .
 נ ברכות והודאות . . . . .
 נג מפתח כללי לקובצי שנת תשמ"ו . . . . .

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1986

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש לעילוי נשמת

האשה החשובה והצנועה

זר"ע קוד"ש מחצבתה

מנוע בעל זרע קודש, ישמח משה, ארי' דבי עילאי זי"ע

מרת רחמה ע"ה

בת הרה"ח מו"ה יהודה חיים כ"ץ שענירער הי"ד

נפטרה בשם טוב ביום כ' לחודש אלול שנת תשמ"ה לפ"ק

אחר סבלה מכאובים קשים

שקבלתם באמונה ובבטחון ולא התמרמרה

* * *

אבי' הרה"ח ר' יהודה חיים כ"ץ ע"ה הי"ד

בן הרה"ג מו"ה ניסן כ"ץ שענירער זצ"ל אבד"ק זעקלעטשין וראבד"ק קראקא

אמה מרת לאה הי"ד בת מו"ה יהודה לעזער מאושפצין ע"ה

ויוצ"ח, החתן יצחק בועז, הב' אברהם דוד, דוב בעריש, משה, מירל, זיסל, פריידא
ע"ה הי"ד

נהרגו עקה"ש בשנת תש"ג לפ"ק ונקבע היא"צ ליום ט"ו אב

זקנה הרב הנאון מוה"ר ניסן כ"ץ שענירער זצ"ל בן מו"ה אברהם ע"ה

נלב"ע ביום ד' דחזה"מ פסח שנת תרצ"ד לפ"ק

זקנתה הרבנית מרת שרה ע"ה הי"ד

זקנה הרה"ח מו"ה יהודה ב"ד יצחק בועז לעזער ע"ה

זקנתה מרת פרומט בת מו"ה ראובן שו"ב נייפעלד ע"ה

נהרגו עקה"ש ביום ט' שבט שנת תש"ג לפ"ק

דודה הרה"ח מו"ה משה ב"ר יהודה לעזער ובתו שרה פעסיל הי"ד

תהא נשמתם צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בני' וחתנה,

יהודה חיים לעזער ומשפ'

דוד בועז לעזער ומשפ'

יצחק שלום לעזער ומשפ'

ניסן לעזער ומשפ'

יצחק יוסף לעזער ומשפ'

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

הרבני החסיד הנכבד

מו"ה חיים יקותיאל הי"ר במו"ה יצחק צבי רייכבערג ע"ה

מבאכניע

נהרג עקה"ש כיום י"ז לחודש אלול שנת תש"ב לפ"ק

וזוגתו האשה החשובה הצדיקת

מרת חי' הי"ד בת מו"ה שלום הכהן עגלענדער ע"ה

מצאנו

נהרגה עקה"ש כיום ג' לחודש אלול שנת תש"ג לפ"ק

תהא נשמותיהם צרורות בצרור החיים

הונצח על ידי בניהם,

שלום יצחק רייכבערג

צבי מנחם רייכבערג

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

אבי מורי

הנה"ח מו"ה משה במו"ה דוד מארקוס ע"ה

נפטר

כיום כ"ב לחודש אדר הראשון שנת תשמ"ו לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח על ידי בנו,

דוד מארקוס

אמרי קודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

דברי התעוררות ותוכחת מוסר להאברכים לראש חודש אלול
בהלל. בפסוקי מן המיצר וגו', רחה רחיתיני לנפול ור' עזרני, עזי וזמרת ייח
יחי לי לישועה, קול רנה וישועה באהלי צריקים, ימין ר' עושח חיל ימין ר' רוממה
ימין ר' עושח חיל, לא אמות כי אחי' ואספר מעשי ייח וגו'. ומהראוי להבין המשך
המקראות איך קרב זה לזה, גם לכאורה נראה ככפל לשון, ועוד שארי רקרוקים
אשר עמדו עליהם המפרשים.

וטרם נבא לביאור מקראי קודש האלה, נקדים הפסוקים בפ' ראה, ונתצתם
את מזבחותם ושבתם את מצבותם וגו' ואברתם את שמם מן המקום ההוא לא
תעשון כן לד' אלקיכם כי אם אל המקום אשר יבחר ד' אלקיכם וגו' לשכנו תדרשו
ובאת שמה. ודקדקו המפרשים על אומרו כי אם אל המקום אשר יבחר ד' וגו',
איך מחובר זה עם הפסוק הקודם, הלא הם ענינים נפרדים ובזמנים שונים, ראומרו
ונתצתם את מזבחותם וגו' מידי בעת כיבוש ארץ ישראל דאז החיוב לנתון
ולבער את כל האלילים מן הארץ, ומה שאמר כי אם אל המקום אשר יבחר ד'
לשכנו תדרשו ובאת שמה, זה חיוב לעלות וליראות בבית המקדש ואין לו שייכות
עם כיבוש הארץ. גם צריך להבין אומרו, לשכנו תדרשו, מכלל דבעי דרישה,
ולכאורה איזה דרישה וחקירה צריך לזה, הלא גלוי וידוע לכל איפה מקום המקדש.
והנראה בהקדם דברי הגאון מוה"ר יהונתן אייבשיץ זצ"ל בספר אהבת
יהונתן (בחפזרת פרשת ראה) על הפסוק (ישעי' נ"ה) הוי כל צמא לכו למים
ואשר אין לו כסף לכו שברו ואכלו ולכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב.
והדקדוקים רבו בפסוק זה, וכתב שם הכוונה, דהנה אמרו חכמז"ל (קידושין ל'
ע"ב) אם פגע בך מנוול זה משכחו לביהמ"ד אם אבן הוא נימוח וכו', הרי שהי'
ברור לחכמינו ז"ל כי לימוד התורה"ק מבטל ומכניע כח היצה"ר, ולכאורה יש
להקשות, דבהריא אמרו חכמז"ל בגמרא (ברכות ה' ע"א) לעולם ירגיז אדם יצר
טוב על יצה"ר שנא' רגזו ואל תחטאו, אם נצחו מוטב ואם לאו יעסוק בתורה, אם
נצחו מוטב וכו' ואם לאו יזכיר לו יום המיתה, הרי מוכח מזה דאף אם עוסק
בתורה עריין אפשר שיצרו יתגבר עליו וצריך להזכיר לו יום המיתה, ובגמרא
בקידושין הנ"ל מבואר דהתורה עוקרת את היצה"ר לגמרי דאף אם אבן הוא
נימוח.

ומבאר דשני מאמרים האלה איירי בשני סוגי בני אדם, רמה שאמרו
בקידושין אם פגע בך מנוול זה משכחו לביהמ"ד, מיירי במי שאדוק כל ימיו
בתורה"ק רהיינו שמקדיש לה כל עתותיו הפנויים לו מפרנסתו, ועליו ראוי לומר
אם פגע בך מנוול זה, כי הוא אינו דר עם הנחש זה היצה"ר בכפיפה אחת תמיד,
רק פגע בו יצרו באקראי, ולזה ייעצו חכמז"ל משכחו לבית המדרש לעסוק
בתורה, רודאי המאור שבה יחזירנו למוטב וינצל מכף יצרו הרע ותעבותיו, שהרי
רגיל הוא בלימוד התורה"ק מאז ומקדם. אבל לא כן הוא במי שמעולם לא הי' עוסק

בתוה"ק לקבוע בה עתים ולשמור מצותי, והיצה"ר לא פנע בו באקראי בעלמא, רק נעשה כבר ירידו ואיש סודו של היצה"ר, והוא להוט אחרי כל מיני תאוות רעות, וכל מחשבותיו איך להוסיף מותרות ולהתענג בתענוגי עוה"ז, באיש כזה לא תועיל לו העצה שיעסוק בתורה, שהרי אין הקב"ה חפץ בתורתו, כמאח"כ ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי, ולכן לאיש כזה ברצותו ליישר אורחותיו ולהכניע את יצרו הרע, אין עצה ואין תבונה כי אם שיכנע לבבו הערל על ידי הזכרת יום המיתה שהיא העצה החמורה ביותר, לחשוב כאילו כבר מונח בקבר וכל העם מתאוננים עליו, ועי"ז ימלט מן היצה"ר.

וזהו שאמר הנביא, הוי כל צמא לכו למים, פי' מי שצמא לדבר עבירה ויצרו מתגבר עליו ח"ו, אז לכו למים, ואין מים אלא תורה, והמאור שבה ודאי יחזירנו למוטב, ואשר אין לו כסף (מלשון נכסוף נכספתי), שאין לו רצון ותשוקה לתורה ועבודת השי"ת, קאי על בני אדם שהתרחקו כבר מן התורה ומצותי, אשר אצלם לא יועיל עוד לימוד התורה להצילם מרשת היצה"ר כנ"ל, ומאין יבא עזרם, לזה אמר הנביא, לכו שברו, כל' אין להם תקנה כי אם בזכרון יום המיתה אשר על ידי זה נעשה לבו כחרס הנשבר, ויסיר ממנו התאוות לדבר עבירה. וזהו שנמר אומר, בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב, דעצה הזאת היא רק למי שאין לו שום קשר עם התוה"ק אשר נמשלה ליין וחלב, אבל מי שבתורת ד' חפצו ובתורתו יהנה יומם ולילה אז התורה מסייעתו להתגבר על היצה"ר, עכ"ר האהבת יהונתן.

ונקדים עוד מה שכ' בספה"ק אור המאיר בפסוק הנ"ל, ונתצתם את מזבחותם ושברתם את מצבותם וגו' לא תעשון כן לד' אלקיכם, ופירש"י, אזהרה למוחק את השם ולנותץ אבן מן המזבח, א"ר ישמעאל וכי תעלה על דעתך שישראל נותצין את המזבחות, אלא לא תעשו כמעשיהם ויגרמו עוונותיהם למקדש אבותיהם שיחרב. ומפרש הענין באורך ראזהרה הזאת שייך בכל אדם ובכל זמן ער סוף כל הדורות אפילו בזמן שאין ביהמ"ק קיים, דהנה עיקר עבודת האדם בעוה"ז היא לעשות שם להשכינה לכוננה ולבנותה בקומה שלימה, וזהו רבר הראוי לכל אחר מישראל כי כל אחד מישראל יש לו אות בתות"ק, דתיבת ישראל נוטריקון י"ש ש"שים ר"יבוא א'ותיות ל'תורה, וזהו תכלית בואו לעולם הזה ללמוד חלקו בתורה ולסגל המצות ומעשים טובים של שורש נשמתו, ובזה גורם בנין קומת השכינה, אבל אותם בני אדם אשר לא ידעו ולא יבינו ולהוסיף לדרוך אחרי מותרות ותענוגי עוה"ז, אנשים אלה מאחר שאינם עוסקים בבנין קומת השכינה ממילא ייהרסו ולא יבנום, רק בונים רח"ל קומת הספ"א, כי זה לעומת זה עשה אלקים (וכמ"ש חכמז"ל רכשזה קם זה נופל, ולא נתמלאה צור אלא מחורבנה של ירושלים), ובדבר הזה ליכא בינוני ואמצעי כלל ולא נמלט האדם מאחד משתי פנים, או לבנות ולכונן קומת השכינה, או להיפוך ח"ו להרוס ולסתור קומת השכינה ע"י שאינו עוסק בתורה ומעשים טובים כראוי, וזה נקרא מוחק את השם, ואוי לאותה בושח ואוי לאותה כלימה, כי לא די שאינו בונה אלא שסותר, והוא בחי' נותץ אבנים מן המזבח, ועל זה מזהיר הכתוב ונתצתם את

מזבחותם, כלו' לנתון ולהרוס קומת הסט"א על ידי מעשים טובים, אבל לא תעשון כן לר' אלקיכם, פי' לגרום ח"ו בעוונותיכם למחוק את השם ולנתון קומת השכינה רח"ל, כי ברבר הזה לא שייך אמצעי כנ"ל, עכתרה"ק.

וכענין הזה כתב גם כ"ק אא"ז מראפשיץ זי"ע בספרו זרע קורש בפ' כי תצא (בר"ה כי תבנה בית חדש), לפרש מה שאומרים בתפלת י"ח, ובנה אותה בקרוב בימינו בנין עולם, רהנה כתיב בונה ירושלים ר' (תהלים קמ"ז). פי' שהשי"ת בונה תמיר את ירושלים, ובמה בונה אותה, בימינו, כלו' על ידי הימים שלנו אלו המצות ומעשים טובים שעושים ישראל בכל יום ועוסקים בתוה"ק, עי"ז בונה את ירושלים וביהמ"ק, הכל לפי מעשיו, יש בונה ביום אחר שורה שלימה, ויש מניח לביתה אחת, עד שיהי' נבנה בשלימות במהרה בימינו, אבל להיפוך על ידי העונות ח"ו מחריבין את חומות ירושלים רח"ל, ומביא שם ששמע מהרה"ק מוהר"ר אלימלך זצ"ל שכשעשה עליית נשמה ראה שנושאים את כלי ביהמ"ק ואמרו לו שהם אותם הכלים שפרה הוא מן השבי' על ידי עבודתו הקדושה, ופעם אחת אמר דבמקום אחר היו בונים בית טומאה בנין גדול ומפואר מאד ובכל יום עולים אלפי אלפים בעלי מלאכות בנאים לבנות החומה, אבל יש לי שומר טוב, שכשהרב מוח' יעקב יצחק זצ"ל מלאנצוט מתפלל תפלת י"ח מתפלל מנחה מפיל כל מה שבונים, והוא לפי שכשזה קם זה נופל, ולכן לפי ערך שבונה חומות ירושלים ע"י תורתו ומצותיו, כן לפי ערך הזה מפיל ושובר כוחות הטומאה וחומותי', ולזה כתיב בונה ירושלים ר', עכרה"ק יעו"ש.

המורם מכל זה הוא, רעל ידי המצות ומעש"ט שעושים בני ישראל הם מכוננים קומת השכינה ובונים בנין בית מקדשנו לבא ב"ב, ובזה נותנים קומת הסט"א ושוברים כוחות הטומאה והיצה"ר, והאופן המובחר לפעול רבר זה לעקור ולשבר כח הטומאה והיצה"ר הוא על ידי לימוד התורה הקדושה, שהמאור שבה מחזיר את האדם למוטב, ואם אבן הוא נימוח ואם ברזל הוא מתפוצץ, ומה שייעצו חכמז"ל להזכיר לו יום המיתה, זה רק לאדם המרוחק מלימוד התורה ורבוך תמיר ביצרו הרע, ראו לא יועיל לו התורה לבטל את יצרו, דהלא אין לו שייכות עם התורה ועליו אמר הכתוב ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי, ולכן אז בהכרח לו לשבר עצמו במחשבת יום המיתה ואז יכנע לבבו לבלתי שמוע אל היצה"ר.

ומעתה ניתנה ראש ונשובה לביאור מקראי קורש שהקרמנו בהם, רחה רחיתי לנפול וד' עזרני, עזי וזמרת י"ה ויהי לי לישועה. רחנה דור המלך ע"ה לא ריבר כאן אלא נגר היצה"ר, וכראיתא בהריא בזוח"ק סוף פ' וישלח, פתח ר"א ואמר, רחה רחיתי לנפול וד' עזרני, ומקשה רחה רחיתי, רחה רחוני מיבעי לי' ומאי רחה רחיתי (פי' רלעיל אמר כל גויים סבבוני לשון רבים, וא"כ למה אמר כאן רחה רחיתי לשון יחיד, וגם דתיבת רחיתי היא לשון נוכח, והול"ל לשון נסתר), אלא רא ספרא אחרא רדחייא לי' לבר נש תריר, ובעי לרחייא לי' ולאספסא לי' מעם קב"ה, ורא הוא יצה"ר ראשתכח לנבי' רב"נ תדיר, ולקבלי'

אחד: דוד ואמר רחה רחיתיני לנפול, בגין ראייתו הוה אשתרל לגביי בכל אינון עקתין לאספסאח לי מעם קב"ה, ועליי אמר דוד רחה רחיתיני לנפול בגיחנם, וד' עזרני רלא אתמסרנא בידך, עכ"ל עיי"ש. אמור מעתה דוד המלך ע"ה מדבר בפסוקים הללו כנגד היצה"ר ואמר לו (כלשון נוכח), רחה רחיתיני לנפול וד' עזרני, והוא ע"ד שאמרו בגמרא (קידושין ל' ע"ב) יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ואילמלא הקב"ה עוזרו לא ה' יכול לו. אמנם אימתי הקב"ה מסייע לו במלחמת היצר, דק אם מושכו לביהמ"ר ועוסק בתוה"ק, דאז השי"ת סעד לתומכו להכניע יצרו ותאוות לבו. וזהו אומרו, עז"י וזמרת י"ה ויהי לי לישועה, רחנה אמרו חכמנו"ל אין עוז אלא תורה שנא' ד' עוז לעמו יתן, וגם זמרת רומז על התוה"ק כמו שאמר דוד בעצמו (תהלים קי"ט) זמירות ה' לי חקיד, ולזה אמר כאן, עזי וזמרת י"ה ויהי לי לישועה, רעל ידי התורה הקדושה ה' לי ישועה מהיצה"ר. ולכן אמר תחילה, וד' עזרני, לפי שבהער עזרו וסעדו ב"ה אי אפשר כלל להתגבר על היצר, ואח"כ שנה ופירש כוונתו, שהוא על ידי עזי וזמרת י"ה, שלימוד התורה גרם, ויהי לי לישועה, דהתוה"ק היא התבלין נגד היצה"ר, ואז ר' עזרני. וזה שממשיך הכתוב, קול רנה וישועה באחלי צריקים, קאי על התוה"ק, ע"ד אוז"ל (ירושלמי ר"ה פ"ר ה"ח) עה"פ הקשיבה הנתי, זו רינון תורה, דהתוה"ק היא ישועה מן היצה"ר. אמנם כאמור עצה הזאת לא יועיל רק להעוסק בתורה בקביעות ודבוק בה, והיצה"ר שפגע בו ה' בדרך מקרה, אבל מי שאינו קובע עתים לתורה בתמירות, ויצרו מושל בו, אז לא הוי התורה רפואה נגד היצר, וכדברי הגאון ר"ר יהונתן זצ"ל עה"פ ואשר אין לו כסף לכו שברו, דצריך לשבר את לבו בזכרון יום המיתה, דרק על ידי השפלות ושברון רוחו ימלש מתאוות היצר.

ומעתה מה נעמו דברי דוד המלך ע"ה שאמר אח"כ, ימין ר' עושה חיל, ימין ר' רוממה, ימין ר' עושה חיל. רחנה ימין ר' היא התורה הקדושה כמו שאמרו בגמרא (ברכות ו' ע"א) בימינו זה תורה שנא' מימינו אש רת למו, וזהו שאמר, ימין ר' עושה חיל, פ"י, מי שבתורת ד' חפצו ועושה חיל בתורה, על ידי שמשקיע בה כח ועמל רב בכל עת הפנוי לו, ע"י זה ימין ר' רוממה, כלו', שהתורה ירוממנה במדרגה גבוה לבלתי יצטרך כלל להעלות על רעיונו אחריתו וסופו המביא את האדם לידי עצב ויגון רח"ל, ומסיים הכתוב בפעם הרבה, ימין ר' עושה חיל, כלו', דאף אם יתגבר עליו יצרו, תהי' התורה מסייעתו לעשות חיל ולהלחם נגדו ולהכניעו תחתיו, ולזה ממשיך אח"כ, לא אמות כי אחי, ר"ל בזכות שאני עוסק בתורה תמיד לא אצטרך לצייר במחשבתי את יום המיתה, רק אחי, להיות ברוב שמחה, ואספר מעשה י"ה, שאעסוק בתוה"ק הנקראת מעשה י"ה, עדה"כ והלוחות מעשה אלקים חמה, ואור התורה תרריכני להכניע את היצה"ר. ועתה נבוא אל ביאור הפסוקים בפ' ראה שהובאו לעיל, ונתצתם את מזבחותם וגו', דפסוקים הללו נצחיים הם ללמד רעת ותבונה לכל הדורות הבאים בכל מקום ובכל זמן, וזהו שאמר, ונתצתם את מזבחותם ושברתם את מצבותם

ואברתם את שמם ונו' לא תעשון כן לד' אלקיכם כי אם אל המקום אשר יבחר ד' אלקיכם ונו' לשכנו תדרשו ובאת שמה, י"ל דבאמרו לשכנו תדרשו ובאת שמה, נתכוון על בית המדרש שבו בחר השי"ת להשרות שכינתו אחר החורבן, כמו שכ' ואחי להם למקדש מעט, ואמרו חכמז"ל אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל, וגם אמרו חכמז"ל (ברכות ח' ע"א) מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד, וזהו שאמר, לשכננו תדרשו, זה לימור התורה שנקרא ררישה עדה"כ רדש רדש משה, ורייקא בביהמ"ד מקום השראת השכינה, נמצא רסיפא דקרא בא לפרש רישא דקרא, שהאופן לקיים בכל הדורות ונתצתם את מזבחותם ושרתם את מצבותם, הוא על ידי עסק התורה, שבזה בונה את אבני בית המקדש שלעתיד, וממילא שובר קומת הסמ"א ושובר את כל מה שבונים, וז"ש לא תעשון כן לד' אלקיכם, ופירש"י, שהוא אוהרה למוחק את חשם ולנותץ אבן מן המזבח, ולפי האמור נראה שמרמז על הארם החוטא ההולך אחרי תאוות לבו, כי ע"י שהארם עובר עברה הוא פוגם בנשמתו ומאפיל ומוחק את האות שבתורה אשר בו תלוי נשמתו כנ"ל דכל איש ישראל יש לו אות בתורה, נמצא שבזה הוא מוחק את חשם, דהרי אמרו חכמז"ל רכל אותיות התורה הם שמותיו של הקב"ה, ונוסף גם הוא על מכאוביו שהוא נותץ אבני המזבח, כאמור לעיל דכשזה קם זה נופל, וכיון שהוא מוסיף כח בהסמ"א ע"י העבירה, ממילא הוא גורם בזה ח"ו הירוס בגין ביהמ"ק שלעתיד, ולזה מסיים הכתוב, כי אם אל המקום אשר יבחר ד' אלקיכם ונו' לשכנו תדרשו ובאת שמה, רעל ידי לימור התורה בבית המדרש שבו חמר חקב"ה לשבתו בזמן הזה, יזכה לרפא אבני המזבח החרוס ולנותץ ולשבר קומת הפומאה של הסמ"א.

אמנם כאמור, כל זה שייך רק במי שרבוך בתורה בקביעות ואינו משועק בתאוות יצרו ראו המאור שבתורה יעזרהו להתגבר על יצרו, לא כן אם כל היום מלא בתאוות ומחשבות רעות אז וראי לא יועיל בואו אח"כ כאורח בביהמ"ד ללמוד תורה להכניע יצרו. לכן היום בראש חורש אלול אשר בו מתחילים ימי הרחמים והרצון, כראי לעורר את האברכים היקרים לקבוע עתים לתורה ערב ובוקר בכל עת הפנוי להם לעשות תורתן קבע ואת מלאכתן ספל, להוסיף אומץ בלימוד התורה"ק כל אחד ואחד כפום שיעורא רילי', כי איך יגדלו בניהם ובנותיהם להיות יראים ושלמים אם רואים דרך אבותם שמתנהגים בלי עול תורה וריקים מכל זיק של קדושה, הלא כל האברכים היו כולם בימי בחרותם אחוזים ורבוקים בדרך התורה והחסידות, ובכולם הי' ניכר התלהבות דקדושה ושמחה של מצוה ובפרט בשבתות וימים טובים, והנה פתאום אחר החתונה ואחר צאתם מבין כותלי הכולל, ישנם קצת שנצטננו מאוד וירדו ממדרגתם, כי נעשו זרים ורחוקים מן התורה והביהמ"ד, ועי"ז ממילא נתנשמו וירדו מטה מטה. על כן חוב קדוש מוטל על כל אחד לעשות חשבון הנפש ולסדר את יומו באופן שיוכל לבא לביהמ"ד ללמוד כמה שעות ביום בערב ובבוקר, ואם זה אי אפשר לו בשום אופן, יבא עכ"פ ללמוד שעה אחת, אבל שלא יבא לגמרי לקבוע עתים לתורה בביהמ"ד,

לזה אין שום תירוץ, כי אין לך ארם שטרור כל כך בעסקיו שלא יהי' לו פנאי איזה שעות בכל שבוע, וזמן החופש בימי הקיץ יוכיח, שלראבוננו ישנם אברכים שגם אז מבליים חזמן בשטותים והבלים בתענוגים ומשחקים, ואין קובעים זמן ללימוד התורה, הלא אות הוא שהתורה הקרושה אין להם שום חשיבות ל"ע, ואיך לא יתנו אל לבם שהלב הפנוי מן התורה מביא לירי כך שנעשה ח"ו ריק מכל וכל בלי יראה ובלי חסירות, ואין לשער גורל הצער והכאב לראות נפילה כזאת אצל אנ"ש, ואף אם זה נעשה רק אצל מועטים, עכ"ז גרול שברון הלב ער למאור. לכן עורר נא והתעוררו נא, לקבוע עתים בתורה, ורייקא בבית המדרש, ואז טוב לכם בזה ובבא, והביטו נא ודאו מה שאמר ירמ' הנביא (ירמ' ח') מבליגיתי עלי יגון עלי לבי רוי הנה קול שועת בת עמי מארץ מרחקים הר' אין בציון אם מלכה אין בה, וי"ל הכוונה, שירמ' הוכיח את ישראל על שרפו יריהם מן התורה ונתרחקו ממנה ועי"ז נשתקעו בארציות ותענוגי עוה"ז, וזהו שאמר, מבליגיתי עלי יגון (מבליגיתי פירושו התחזקות), ור"ל שכבר הייתי סובל ומחזק עצמי למדות כל הרעות שעושים בני ישראל, אך לבי רוי כי קול שועת בת עמי מארץ מרחקים, כל' על מה שנתרחקו מן התורה הקרושה נשתקעו בארציות, כי ע"י לימוד התורה הי' המאור שבה מחוירם למושב, וזהו ששואל הנביא בתמחוק, הר' אין בציון, אלו שערים המצויינים בהלכה, כמו שאחו"ל עה"פ אוהב ר' שערי ציון וגו', והכוונה, דהלא יש השראת השכינה בבית המדרש שלומדים בו תורה והוא מסוגל להכניע ולבער היצת"ר, ואיך לא יכלו להתגבר על יצרם וסרו מדרך ד' אלא וראי שהוא בסיבת עוובם את תורתו, ועל זה לבי רוי. לכן כשופר ארים קולי, אברכים יקרים, עוררו מתרדמתכם, לעשות חיילים בתורה ולהתלהב בעבודת השי"ת, בכל ערב ובוקר ובכל יום הפנוי לכם מעסקים תקבעו עתים ללימוד תורה ולעסוק במצות ובמעש"ם, ועי"ז יתחרש ימיכם כבתחילה ותעלו מעלה מעלה לשם ולפארת, ויראו עינינו וישמח לבנו. ובזכות לימוד התורה וקיום מצותי' נזכה במהרה לנחמת ציון וירושלים אמן סלה.

מגשים אנו בזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה

לעטרת תפארת ראשנו

כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

לרגלי הולדת הבת אצל חתנו

הרב מו"ה חיים יעקב יוסף טויבער שליט"א

רומו"ץ רקהל שערי ציון דבאבוב

ונביע בזה ברכתנו מעומק לבבנו שיזכו לראות ממנה ומכל יוצ"ח

רב נחת ועונג לאורך ימים ושנים טובות, אכ"ר.

כעתירת וברכת,

המערכת

שני דברים נחמדים לראש השנה

מהגאון מוה"ר אברהם אביש אבד"ק פראנקפורט דמיין זצ"ל¹

בש"ע סוף סי' תקפ"א סעיף ה', מכבסין ומסתפרין בערב ראש השנה, והטעם בשור, להראות שאנו בטוחים בו יתברך שיוציא לצדק ריינו שיוציא לצדק משפטינו, וכמדרומה שאי' במדרש, וכן הוא לשון הסור סי' הנ"ל, ורוחצין ומסתפרין ע"פ המדרש אמר ר' סימון כתיב כי מי גוי גדול וגו' ר' חנינא ור' יהושע אומרים איזו אומה כאומה זו שיוצאת אופי' של אלקי', פי' מנהגיו ורינו, שמנהגו של עולם אדם שיש לו דין לובש שחורים ומתעטף שחורים ומגדל זקנו ואינו חותך צפרניו לפי שאינו יודע איך יצא דינו אבל ישראל אינם כן לובשין לבנים ומתעטפים לבנים ומגלחים זקנם ואוכלים ושותים ושמחים בראש השנה לפי שיוצאים שהקב"ה יעשה להם נס, לפיכך נוהגים לספר ולכבס בער"ה ולהרבות מנות בראש השנה, ומכאן תשובה למתענין בר"ה, ע"כ.

עפ"ז יש לתרץ בדרך רמז, כששמעו ישראל פרשת נגעים היו מתייראים אל הקב"ה זהו לאומות העולם ואתם לאכול ולשתות. דאי' במס' ערכין דף ח' ע"ב במתניתין, אין בנגעים פחות משבוע א' ולא יותר על ג' שבועות, ובגמרא, אמר רב פפא, צדקתך כהררי אל, אלו נגעי אדם, משפטיך תהום רבה, אלו נגעי בתים, פשטא דקרא במאי כתיב, אמר רב יהורא אלמלא צדקתך כהררי אל, מי יוכל לעמוד לפני משפטיך תהום רבה, רבה אמר צדקתך כהררי וכו' מפני שמשפטיך תהום רבה, במאי קמפילגי בדרבי אלעזר ור' יוסי ברבי חנינא, דאיתמר ד"א אומר כובש ור"י ברבי חנינא אמר נושא, רבה כר"א ורב יהורא כרבי יוסי ברבי חנינא. נמצא מקרא דצדקתך הנ"ל מוכח שהקב"ה עושה חסד כשעושים תשובה ועשה נס עם ישראל, או כר"א או כר' יוסי בר' חנינא, אכן אחר ששמעו ישראל פרשת נגעים ויכול להיות דקרא קאי על פרשת נגעים כרב פפא הנ"ל, היו מתייראים, אמר להם הקב"ה הללו לאומות העולם שאין להם תיקון בתשובה, אבל אתם לאכול ולשתות בראש השנה שתהיו בטוחים כשאתם עושין תשובה אעשה לכם נס. ובה מתורץ, דאיתא בש"ע א"ח סי' תקצ"ח, ראש השנה שחל להיות בשבת אומרים צדקתך במנחה, הג"ה, וי"א שלא לאומרו, (וי"א ס"ל דהא עכ"פ י"ט הוא, ט"ז). ויש ליתן טעם לריעה ראשונה דס"ל לאמרו, הא עכ"פ י"ט הוא, דהרי מפסוק זה מוכח שהקב"ה עושה נס לישראל או כובש או נושא, לכן יש לאמרו ביום זה דר"ה, ורו"ק.

איתא במס' ד"ה (דף י"ז ע"ב) כתיב ורב חסד וכתיב ואמת אלא בתחלה ואמת ולבסוף ורב חסד. אפשר הוא ע"פ גמרא מס' ע"ז (דף ר' ע"ב) לחד תירוצא

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ז' קנש' ו' עמוד ז'. — ב' דברים הללו הועתקו מכת"י, והגיע אלינו מאת ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד דגול מרבבה מו"ה שאול הוסטערער נ"י מאנשווערפען. זכרה לו אלקי לטובה.

בשעה שהקב"ה יושב ועוסק בתורה, ובתורה כתיב בו ואמת, הקב"ה מדרק כחוט, ובשעה שעוסק בדיון יכול לוותר, ולכן אמר בתחילה אמת, ר"ל ג' שעות ראשונות שעוסק הקב"ה בתורה ותורה כתיב בה אמת, ואח"כ ר"ל כשעוסק (בתורה) [בדיון] ורב חסד.

ולתרץ הא בתורה [כתיב] תחלה ורב חסד ואח"כ ואמת, דגמרא מקשי שם במס' ע"ז, אי הכי צבור נמי איך מקדימין להתפלל בצפרא, ומשני שאני ציבור דנפישו זכותיהו, ולזה אמר ורב חסד, ר"ל כשהציבור מתפללין, ורב חסד ר"ל נפישו זכותיהו, ואז אפילו בשעה שעוסק הקב"ה בתורה יכול לעשות לפנים משורת הדין, ולכן אמר ורב חסד ואמת, ר"ל ואמת אפילו בשעה שעוסק בתורה שכתוב בה [ואמת], אבל לגבי יחיד תחילה ואמת ולבסוף ורב חסד, ודו"ק.

בענין אמירת המלך הקדוש בעשי"ת

מהגאון מוה"ר מאיר פישלס ראבד"ק פראג זצ"ל⁽¹⁾

ראש השנה תקי"ח

במס' ברכות דף י"ב ע"ב, אמר רבה בר חיננא סבא משמי' דרב כל השנה אדם מתפלל האל הקדוש מלך אוהב צרקה ומשפט חוץ מעשרה ימים שבין ראש השנה ויוה"כ שמתפלל המלך הקדוש והמלך המשפט, ור' אלעזר אמר אפי' אמר האל הקדוש יצא וכו'. ופסק הרי"ף והרא"ש והתוס' דאפילו ריעבר לא יצא אם אמר האל הקדוש, דמראמר רב אלעזר אפילו אם אמר האל הקדוש יצא, והיינו דיעבר, ש"מ דלרב אפי' ריעבר לא יצא. אבל הראב"ד פסק דהא דאמר רב אלעזר אפילו אם אמר האל הקדוש יצא, אפילו לכתחילה קאמר, ופירושו, דאם בא לימלך כיצר יתפלל, אומרים לו דיוצא אפי' בזה, כמו בהמלך, וכ"כ רבינו יונה בשם רבנו צרפת. והקשה הפרי חדש, לשיטת הרי"ף דלא ס"ל כפי' הראב"ד בדברי ר"א, מ"מ הא עלה קאמר תלמודא, מאי הוי עלה, אמר רב יוסף האל הקדוש, ורבה אמר המלך הקדוש, ומסיק והלכתא כרבה, ופולגתא דרבה ורב יוסף ווראי משמע לכתחילה, והרא"ש נדחק בזה, וכתב רפלוגתייהו דרבה ורב יוסף היא בריעבר, ורוחק גדול הוא. ועור הקשה בני מהר"ל⁽²⁾ נר"ו, דלפ"ז יהי' דעת רב יוסף דיעה שליטת דלא כרב ודלא כרב אלעזר, לשיטת הרי"ף.

וג"ל ליישב שיטת הרי"ף, דהא קשה קושית מערני מלך, אמאי איצטרך הש"ס למיפסק הלכתא כרבה, הא בלא"ה כללא הוא רכל היכא רפליגי רבה ורב

(1) ראה אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ב' עמוד ט', ובקונט' ד' עמוד ו'. — ד"ו הועתק מפנקס כתי' תלמיד א' המונח אצל ידינו הרבני החסיד הגניר הנכבד והנעלה מו"ה שאול הוטנערער נ"י מאנטווערפן. ברכות התורה יחולו על ראשו.

(2) הוא הגאון מוה"ר ליב פישלס מפראג זצ"ל. כתבנו אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ב' עמוד ו'.

יוסף הילכתא כרבה בר משרה ענין ומחצה, וכמ"ש הרא"ש באמת דכלאו האי פיסקא קי"ל כרבה, ע"ש ובמערני מלך, ועיי' במס' קידושין דף ט' בתוס' ד"ה והלכתא. וגם יש להקדק, מאי מספקא לי' לחש"ס מאי הוי עלה, פשיטא דקי"ל הלכתא כרב לגבי רב אלעזר, שהי' תלמידו דר' יוחנן, כמ"ש הרא"ש בדוכתי טובא. — משום כך ס"ל להרי"ף, הא דקאמר מאי הוי עלה, דמספקא לי' לחש"ס בדברי רב אלעזר, אי מודה דלכתחילה צריך לומר המלך הקדוש, או דמיירי בבא לימלך ואומרים לו דזה וזה שווין כסברת הראב"ד, ואע"ג דאין הלכה כר"א נגד רב, ובכמה דוכתי מקשה על האמוראים מדברי רב, וכמו שפירש"י בפרק קמא דביצה ובדוכתי טובא, מ"מ איכא ג"מ בדברי רב, דאם מודה רב אלעזר לכתחילה, ש"מ דלרב אפי' בריעבד לא יצא, אבל אם לרב אלעזר אפי' לכתחילה יכול לומר האל הקדוש, י"ל דלא פליג רב אלא לכתחילה, אבל בריעבד מודה רב דיוצא. ופשט הש"ס מפלוגתא ררבה ורב יוסף, דאינהו פליגי אליבא דרב אלעזר, דר' יוסף ס"ל אליבא דר"א דאפילו לכתחילה יכול לומר האל הקדוש, והשתא לרב דפליג קאי אלתתחלה דוקא, ומודה דבריעבד יוצא, ורבה ס"ל דמודה ר"א לכתחילה דצריך לומר המלך הקדוש, ולרב אפי' בריעבד לא יצא, ופסק הש"ס דהלכתא כרבה.

וחשתא מתורץ קושיא דלעיל, דאמאי איצטרך למיפסק הלכתא כרבה, הא בלא"ה כללא הוא דכל היכא דפליגי רבה ורב יוסף הלכתא כרבה, דהך כללא הוא דוקא היכי דפליגי אליבא דנפשייהו, אבל היכי דפליגי באחרינא ליתא להך כללא, וכמ"ש בספר הליכות עולם (דף צ"ו) וז"ל, דבה ורב יוסף הלכה כרבה משום דאמרינן בהודיות, רב יוסף סיני ורבה עוקר הרים וכו', הלכך כל היכא דפליגי רבה ורב יוסף כסברא דנפשייהו ולא בשמועה אליבא דרביה הלכתא כרבה עכ"ל, וק"ל.

בסוגיא דמצות לאו ליהנות ניתנו

מהגאון מוה"ר יצחק מרדכי אבד"ק גריידיץ זצ"ל⁽¹⁾

סוכה ל"א ע"ב תוס' ר"ה באשרה דמשה וכו', וכן צריך לתרץ אשופר (ר"ה כ"ח ע"א) דקתני התם תקע לא יצא, ובפ' ראווה ב"ר בשופר של ע"ז לא יתקע ואם תקע יצא וכו'. והנה בש"ע א"ח סי' תקפ"ו סעיף ה', המורד הנאה משופר אדם אחר תוקע בו, והקשה הפ"ח ובספר כפות תמרים לפ"ז האיך קאמר רבא אחר זה ואחר זה יצא מ"ם מצות לאו ליהנות ניתנו, דמשמע אפילו התוקע יצא, הא נהנה, ובכפות תמרים תירץ דבאמת דוקא השומע יצא אבל לא התוקע. מלבד

(1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ט' קונט' ו' עמוד כ"ג. — ד"ז הועתק מכתיו"ק המונה בגנזי ירידנו הרבני החסיד הנגיד הרגול והמרום מו"ה שאול הופשטערער נ"י מאנשווערפען. הוד והדר פעלו וצדקתו עומדת לעד. (הכת"י קרוע קצת, וחסרים בו איזה תיבות, והשלמנו ע"פ השערה בין חצאי ריבוע).

שרבריו רחוקים כמ"ש הפר"ח דמשמע התוקע נמי יצא מדרסתם רבא, אלא דקשה דמאי פריך הש"ס בסוף כיסוי הרם בשופר של ע"ז מאי לאו אם תקע לא יצא, מאי קושיא. רלמא קאי אתוקע.

וג"ל פשוט לתרץ, דהנה הרשב"א כ' ביכמות דף ק"נ בסנרל של ע"ז, וכו' והא דאסור לכתחילה, משום מאים, וכ"כ ר"ש ותוס', ויש מפרשים משום דנהנה אבל ברעבר יצא דאיסורא דעבד עבד, והקשה הרשב"א לפ"ז ל"ל לרבא למימר מצות לאו ליהנות ניתנו, אלא וראי כיון דלא מתהני רק משום דמקיים המצוה נאמר דלא יצא כי היכי דלא לעבר איסורא ע"ש. ומעתה מיושב קושייתם, דתוקע ממ"נ יצא, ראי נהנה מהתקיעה א"כ ממילא איסורא דעבד עבד ומה יועיל אי אמרינן דלא יצא הא נהנה בלי קיום המצוה, ואי לא מתהנה מהתקיעה א"כ ממילא שרי רמזות לאו ליהנות ניתנו, אבל הש"ע פסק שפיר דלכתחילה אינו רשאי לתקוע, כי היכי דלא לתהני מאיסורא, וזה ג"ל פשוט וברור.

ומעתה ג"ל ראי' לשיטת הגאון והש"ע, דהנה לכאורה קשה לפי מה דהעלו הרשב"א ותוס' הטעם דלכתחילה אסור משום מאים, מאיזה טעם אמר רבא בשופר של עולה ושלמים לא יתקע לכתחילה, אמאי אסור לכתחילה כיון רמזות לאו ליהנות ניתנו, ואין לומר כיון דאסור בהנאה, נמי מאים לעשות בו המצוה, זה אינו, רמאים לא שייך רק נבי איסור עבודה זרה כמ"ש בשו"ת שער אפרים סי' ל"ח, אבל לשיטת הגאון נחא, דלכתחילה אסור לתקוע משום דנהנה.

ובזה יש ליישב נמי הש"ס בחולין, דמקשה בשופר של עבודה זרה לא יתקע מאי לאו אם תקע לא יצא לא אם תקע יצא, כלולב של ע"ז לא יטול מאי לאו אם נטל לא יצא וכו'. וכל העובר ישתומם כיון דתירץ לו נבי שופר דאם תקע יצא, מאי פריך עוד מלולב, וכי לא אסיק ארעתי' דיתרץ לו ג"כ אם נטל יצא. ולדברינו נחא, דהמקשה הוה סבר דע"כ אם נטל לא יצא, ראי ברעבר יצא, אמאי לכתחילה לא יטול, ולא אסיק ארעתי' משום מאים, ובשלמא בשופר הוה נחא לי' דלכתחילה לא יתקע משום דנהנה התוקע בתקיעתו כנ"ל, ומשני אם נטל יצא, ולכתחילה לא, משום מאים, ודו"ק היטיב כי נכון הוא.

ועוד ג"ל ראי' ברורה לשיטת הגאון וש"ע, דהנה בכל הספרים גרס בראש השנה (כ"ח ע"א) אמר רבי יהודה כו', והקשה התוס' (שם בסוכה) הא דאמר בשל שלמים לא יצא, ותיירצו ראיירי לאחר שנתבטל, והקשו על זה, דאם אמאי לא קאמר קודם ביטול לא יצא רמזות ליהנות ניתנו, וגם ל"ל למימר נבי עיר נרחת הטעם משום כתותי מיכתת שיעורי', תיפוק לי' משום מצות ליהנות ניתנו, [אמנם] לשיטת הגאון נחא, דהא ע"כ ר"י דאמר שופר של שלמים לא יצא, היינו בשומע לשיטת הגאון, אבל בתוקע יקשה עליו קושיא הרשב"א דלעיל הא איסורא דעבד עבד, דאם אם נאמר דלא יצא הא נהנה בלא קיום המצוה, [וא"כ] ע"כ דר"י הכי קאמר, דבשופר של עולה לעולם יצא, אבל בשופר של שלמים פעמים לא יצא כגון [בתוקע לעצמו]. ומעתה לק"מ אמאי לא קאמר נבי עיר הנרחת הטעם משום רמזות ליהנות ניתנו, דרצה לומר הטעם דלא יצא אפילו התוקע, ומש"ה לא קאמר נמי קודם ביטול משום מצות ליהנות ניתנו, דא"כ התוקע יצא, [לכן בא] לאשמעין בעיר הנרחת אפילו התוקע לא יצא, ודו"ק.

ביאור בדברי רש"י במס' ע"ז דף מ"ב ע"א

מהנאון בעל חתם סופר זצ"ל¹⁾

שיל"ת. פ"ב יום ב' י"ב תשרי תקפ"ב לפ"ק.

שמחת י"ט ל"נ הרבני המופלג החריף מו"ה אברהם יוסף נ"י.

יקרתו הגיעני, וע"ד קו' על מג"א סי' תקפ"ו סק"ה, כבר עמד בזה במחצית השקל, וזה לשוני²⁾, כוונת רש"י במס' ע"ז מ"ב ע"א³⁾ משום דהוה קשיא לי, הא ישראל מגוי כל קנינו בכסף לשיטת רש"י כידוע, ואיך יקנה בהנבחה, לכן פירש"י דזה דווקא אי קנאה מבעליו הגוי, אך אי קנה מההפקר, אין רצונו של רש"י שקונה דבר שהוא דבר המופקר, אלא קונה אפי' דבר שיש לו בעלים, מההפקר, כגון שרוצה לגזולו וכדומה, שלא ברצון בעליו, קונה בהנבחה להתחייב באחריות, וזהו כמסקנת מג"א, ועיי' תוס' ע"ז ע"א ע"א ד"ה פרדשני כו', ושם ע"ב ד"ה ואי ס"ד [השני], והדברים מבוארים למבין בעזה"י. — והן הנה דברי רש"י חולין מ' ע"א היתה בהמת חבירו רבוצה⁴⁾, והכל הולך אל מקום אחד בלי שום פקפוק לפע"ד.

והי' זה שלום, מנאי א"נ.

(מקום החתימה)

1) תשובה זו הועתקה מתוך פנקס כת"י מוה"ר שמואל פראנקפורט מהערים (תלמיד מובהק להנאון בעל חתם זצ"ל), המונח באוצרו של ידידנו הרבני החסיד הנגיד הנכבד והמפורסם מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפן. כך ר' חילו ופועל ידיו תרצה.

2) כנראה שחסרים כאן איזה תיבות, ואולי כוונתו שזה לשונו שכתב בגליון ס' מחצית השקל שם. — והנה בהנהגות חת"ס שנרפסו בשו"ע או"ח כס' תקפ"ו על המג"א סק"ה כ' וז"ל: עיין תשו' ח"ס או"ח סימן קע"ט ביאור דברי רש"י שם וכו' עכ"ל. ובאמת המעיין בשו"ת חת"ס סי' קע"ט לא ימצא ביאור לדברי רש"י. ובס' זר השלחן נרפסו הנהגותיו של החת"ס על שו"ע או"ח עם תיקונים, ושם נרפס בזה"ל: עי' תשובתי [ח"ס או"ח סי' ס"ב] ביאור דברי רש"י שם וכו' עכ"ל. ובאמת גם שם לא נמצא ביאור על דברי רש"י. — אמנם קרוב לוודאי, שהחת"ס נתכוון לתשובה הנוכחית, שמבאר כאן דברי רש"י על נכון.

3) זה לשונו של רש"י שם: רבנן גזור דכל ביטול ישראל לאו ביטול גזירה דילמא מנבה לה וקני לה בהנבחה דכל דבר הפקר כגון מציאה נקנית בהנבחה, עכ"ל.

4) זה לשונו של רש"י שם: רבוצה, לא מיבעיא עומרת דכשהנבחה והרביצה קנאה בהנבחה ונעשית שלו וכו'.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

בענין מצות כיכורים בגר ובאשה

מהגאון מוה"ר שמואל מרגליות אבד"ק ספרי זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה. אור ליום ה' כ"ב כסלו תקע"א לפ"ק.

לה"ה אתו' ידיד נפשי הרבני המופלג החרף ובקי

כש"ת מוהר"ר ישעי' נ"י⁽²⁾.

ברוך לך מעלתו ברברי הברטנורא בפ"א רמס' כיכורים משנה ר' אהא דגר מביא ואינו קורא שאינו יכול לומר אשר נשבע ר' לאבותינו לתת לנו, וכתב שם הרע"ב, והרמב"ם כתב שאין הלכה כמשנה זו אלא הגר מביא וקורא כו' מפני שהארץ ניתנה לאברהם והוא אב לגרים כו'. והקשה מעכ"ת רחא שם במשנה ח' כתב שהאשה אינה קורא מפני שאינה יכולה לומר אשר נתת לי מפני שאין לה חלק בארץ, א"כ הא הגר נמי אין לו חלק, עכ"ל. וגם הקשה אמאי באמו מישראל קורא, הא האשה עצמה אינה קוראה.

אתו' ידידי למה הביא ממרחק לחמו, הו"ל להקשות בפשיטות הא אין יכול לומר אשר (נשבעת) [נשבע] לאבותינו לתת לנו, רק רבאמת אמתני' גופא יש להקשות דלמה הביא הפסוק ראשך נתת לי, ולקמן נרבר אי"ה מזה.

ולענין גוף הקושיא נלענ"ד לכאורה לתרץ, דהנה גם בספר החינוך מצוה תר"ו פסק דגר מביא וקורא, וכתב וז"ל, והגרים אעפ"י שלא נחלקה להם הארץ מביא וקורא כו' כי כל המתגייר נחשב לו לבן, וא"א לומר שנעלם מהם קושיא כזו. והי' אפשר לומר דס"ל כמ"ש התוס' בב"ב דף פ"א ע"א ר"ה למעוטי ארמת כותים דמתני' מידי בגר מבני קני, ועיין בר"ש בבכורים במקומו, א"כ יכול לומר אשר נשבעת לאבותינו מפני שהארץ ניתנה לאברהם והוא אב המון גוים כו', וגם יכול לומר אשר נשבעת לאבותינו מפני שיש להם חלק. ובזה מיושב נמי באמו מישראל קורא, וכ"כ התוס' בעצמו שם בסופו בשם ר"י וע"ש במוהרש"א, רק דמסתימת לשונם לא משמע כן, ומכ"ש לפימ"ש שם בחיבורו בפ"ד מהל' כיכורים.

ע"כ נלענ"ד לתרץ באופן אחר, דהנה בכרכות דף כ' ע"ב הקשה הרשב"א אמאי דאמרין שם א"ל רבינא לרבא נשים בבבמ"ז דאורייתא או דרבנן,

(1) הוא בנו של הגאון מוה"ר אלכסנדר סענדר מרגליות אבד"ק סאטנוב זצ"ל. כשהגיע לפרקו נשא אשה בתו של הקצין ר' משה מבראד. שימש ברבנות בקהלות קרעמניץ, סוריהער, דאלימסקא, מקולניץ, ובשנת תקע"ד נתקבל לאבד"ק ספרי. הובא בשו"ת נוב"י מהדו"ת חאהע"ז סי' נ"ד אות ל"ג ואילך, וקצת מחידושו נדפסו בקונטרס אחרון הנספח בסוף שו"ת גאוני בתראי, ועוד הרבה חידו"ת נשארו ממנו בכת"י. נלב"ע ביום כ"ד לחודש סיון שנת תקפ"ו לפ"ק. — תשובה זו הועתקה מכתיו"ק. (כת"י ירושלים מספר 8-3769).

(2) כנראה שהוא הגאון מוה"ר ישעי' בדלין אבד"ק ברעסלא זצ"ל, ועיין מש"כ בזה באריכות בספרו יש סדר למשנה בריש מס' כיכורים.

ופירש"י רס"ד דלא מחייב דאורייתא משום רכתיב על הארץ הטובה, ונשים לא נטלו חלק. והקשה הרשב"א רא"כ אף [בגרים] ועברים כן, שהרי לא נטלו חלק בארץ, ותירץ רשאני גדים שהם זכרים ושם זכרים נטלו חלק בארץ. וכן הקשה הרמב"ן, ויש ששואלים האיד מוציאים הגרים את הרבים ירי חובתן בברכת המזון אעפ"י שאמו מישראל כו', וא"ת אין הכי נמי כו' א"כ כהנים נמי לא יוציא רהא תניא בתוספתא, הכהנים מביאין ולא קורין כו' ר' יוסי אומר כשם שנטלו לויים כך נטלו כהנים כו' ויש מפרש פירוש אחר כו' ובירושלמי לא משמע כי הך סברא אלא בכל גרים קאמר ר' יהודה קורין מפני שהן בני אברהם וראוין ה' לירושה שלו אלא שנתחלקה הארץ ליוצאי מצרים והרי הם כטפילים שראוין ואין להם אעפ"כ הרי הם כשאר כל האדם ע"ש, ומעתה עולים רבוי הרמב"ם וספר החינוך כהוגן. רק דלשיטת הרמב"ם אכתי הקושיא במקומה עומדת, רהא כתב בפ"ד מהל' ביכורים הל' ג' רכהנים ולויים קורים מפני שיש להם ערי מגרש, ולפי הנ"ל הו"ל למימר רבלא"ה קורים, רכיון שהם זכרים, ושם זכרים נטלו חלק בארץ כמ"ש הרשב"א, או כמ"ש הרמב"ן דהו"ל כטפילים. [ורוחק לומר דכהנים גריעין]. אח"ז ראיתי שהמשנה למלך שם עמר ג"כ בזה, וכתב עוד, ואני תמה למה פסק כדברי הירושלמי, מאחר רבמכות דף י"ט קאמר ר"א כיון ראיכא ביכורי הגר דבעי למימר אשר נשבעתי כו', ע"ש.

וראיתי להנאון מוהר"ר יחזקאל בספרו צל"ח על ברכות שתירץ אקושיית התוס' שם רכהנים ולויים לא יברכו ברכת המזון, ותירץ דקיי"ל כר' יוסי דכהנים נטלו חלק ערי מגרש. והנה באמת כן תירץ ג"כ השי למורא, רק רבאמת דלשניהם אשתמיטתי' להו דברי הרמב"ן הנ"ל כמו שהעתיקתי דבריו לעיל. והנה ראיתי להשי למורא שתירץ אקושיא הנ"ל וכן השער אפרים בהג"ה, ודבריהם רחוקים, רהא תירוצ' הש"ס אשר נתת לי ריהבת לי זוזי וזבני בהו, הוא רק לר' מאיר. וראיתי בספר זרע יצחק שם בביכורים רבר תמוה, שהקשה ג"כ אהא דאם ה' אמו מישראל קורא, והקשה רהא אמו אינה קוראת (ואשתמיטתי' לי' דברי התוס' הנ"ל בבבלי). ותירץ ראשה כו' אבל גר שאמו מישראל אם ה' יוצא ממצרים גר ה' נוטל חלק בארץ ישראל א"כ יכול לומר גם נתת לנו. וזה תמוה, רהא כתיב למטות אבותיכם תתנחלו, ועיין ב"ב דף קי"ז.

והנה המדרכי בברכות בפרק מי שמתו, דכתב דהלכה כר' יהודה דגר מביא וקורא, דר"מ ור"י הלכה כר"י, דפלוגתא היא בתוספתא ע"ש, וכתב עליו הכנה"ג בא"ח בליקוטיו על הרמב"ם בהל' ביכורים וז"ל, ויראה לי שסובר המדרכי ז"ל דכיון דסתם משנה ר"מ, וחולק עליו ר"י בברייתא, דהרינן לכלל ר"מ ור"י הלכה כר"י, וע"ש מה שהקשה עליו, ובאמת דהו"ל להקשות רהא הרא"ש במ"ק פ"א סי' י"ח גבי מסדרים את המטות כתב, הרב האלפסי הביא המשנה כצורתה רוצה לומר דהלכה כרבנן, ואע"ג דתני בגמרא מסרגין את המטות כו' דברי ר"מ ור"י אמר ממתחין, וקיי"ל ר"מ ור"י הלכה כר"י, מ"מ מדרסתם לן דברי ר"מ במתני', משמע שהן עיקר, עכ"ל. הרי דאף דפלוגתא בברייתא, מ"מ הלכה כסתם מתני'.

דרוש לפרשת נצבים

מהרה"ק מוה"ר יעקב הורוויץ אבר"ק מעליץ זצ"ל¹

אתם נצבים היום כולכם לפני ד' אלקיכם ראשיכם שבטיכם ושומריכם כל איש ישראל. ובמדרש תנחומא זהו שאמר הכתוב (משלי י"ב) הפוך רשעים ואינם וגו', כל זמן שהקב"ה מסתכל במעשיהם של רשעים אין להם תקומה וכו' אבל ישראל נופלין ועומדין, עכ"ל המדרש. יש לדקדק למה אמר מחוטב עציך עד שואב מימך, לכאורה תיבת עד מיותר, הול"ל חוטב עציך ושואב מימך, כי מחוטב עד, משמע שהוא הגרול שבכולם, כמו מבכור פרעה היושב על כסאו עד בכור השבי, וזה אינו נראה לכאורה.

ואפשר לבאר ע"ר שאנו משבחים ומורים לשמו הגדול, אלקי הראשונים והאחרונים, וכי שייך אצלו יתברך לומר ראשון או אחרון והלא עבר ועתיד הכל שוה לפני יתברך. ואפשר לומר ע"ר דאיתא בגמ' (עירובין י"ג) האי דחכימנא מחבראי דחזינא לרבי מאיר מאחוריו וכו', רמזו בזה רכזי התשובה איך לגשת אל עבודת הקודש ולשוב אליו ית' בכל לבבו ושב ורפא לו, אעפ"י שהרבה עבירות זו למעלה מזו, אעפ"י אל יתייאש עצמו מן הרחמים כי הכל ה' גלוי לפניו, ובעת בריאת האדם קשרנו המלאכים ואמרו, אדם דאת עתיד למכרא עתיד הוא למחשא קמך, וחשיב הוא ית', וכי למנא אנא נקרא רחום וחנון, יעשה תשובה ויתכפר. והנה במעמד הר סיני פסקה זוהמתן וריבך ד' עמהם פנים בפנים כביכול, וכי איך שייך לומר אצלו ית' לקרוא בלשון פנים, הא אין לתארו ברמות, אלא לשבר את האוזן גשמי כי מבשרי אחזה אלקי, משל לשני בני אדם שאוהבים זא"ז אהבה גמורה, כך השיגו למתן תורתנו הארה גבוה ובהירות גרול מאור, וראתה שפחה על הים וכו', וכן במעמד הר סיני ה' לפנים ממלאכי השרת, ובזה נקרא כביכול בבחי' פנים, אבל בעוה"ר שתקפו הצרות בגלות המד הזה ונתמעטו הלכבות ולא אתנו יורע עד מה ואין לנו שכל כל כך לכוון את לבבינו אליו ית', זהו בחי' אחר, אעפ"י צריכים אנו לחזק ולאמץ את רפיון ידינו בתשובה ומע"ט ולתקן את מעשינו מהיום, כאמור אחר' הוי"ה אלקיכם תלכ' ס"ת היו"ם, כמו דאיתא (סנהדרין צ"ח) דאשכח ריב"ל לאל' הנביא ז"ל ושאלו אימתי יבא משיח אמר לו היום, היום אם בקולו תשמעו, ועיקר הוא התשובה וההתקנה, אעפ"י שהוא במדרגה נמוכה ובשפלות גרול אל יתייאש עצמו מן הרחמים, כי הקב"ה ברוב רחמיו חותר חתירה מתחת כסא כבודו לקבל את השנים, היינו אפילו אותן

(1) נולד בשנת תק"נ בערך לאביו הנה"ק מוה"ר נפתלי צבי מראפשיץ זי"ע, והי' חתנו של הרה"ק מוה"ר פישל מפינשטוב תלמיד של הנה"ק הרבי מלובלין זי"ע. ראשית נשיאותו היתה כאבר"ק קאלבוסאב, ואח"כ נתקבל לאבר"ק מעליץ. ה' מפורסם בדורו בכינוי "דער קליינער בעל שם". נלב"ע ביום י"ט לחודש סבת שנת תקצ"ט לפ"ק. — מאמר זה הועתק מחיבור כת"י מהרה"ק הנ"ל, ונשלח אלינו ע"י אחד מנכדיו החפץ בעילום שמו. יתברך ממעון הברכות.

שעושי' ח"ו נגד כבודו, וזהו פ" תח"ת כסא כבודו, שהוא נגד רצונו ית', הקב"ה חותר לו התירה ומקבלו בתשובה.

וזהו אחרי ר' אלקיכם תלכו, פ" שאעפ"י שאנו באחרית הימים בעקבתא רמשיחא במדריגה פחותה עד מאור, אין לנו להתרשל ולרפות מעבודתינו, אלא יתחזק ויתאמץ א"ע בכל כוחו ויעשה תשובה מהיום, והשי"ת יקבל תשובתו, כאמור היום אם בקולו תשמעו, וישמיענו ברחמיו לעיני כל חי לאמור הן גאלתי אתכם אחרית כראשית, אפילו באחרית, פ" שאין לנו שכל לעבור את בוראנו עבודה ישרה עבודה תמה, אעפ"כ יגאלנו ברוב רחמיו מהרה כי חפץ חסד הוא, ויש לו תענוג ושעשוע מישראל עמו. ולזה אנו אומרים אלקי הראשונים, הן העובדים את הכורא ב"ה בשכל גרול, והאחרונים, הן העובדים בשכל קטן כמו ברורותינו שאנו בעקבתא רמשיחא באחרית הימים. ועיקר להרביק עצמו בצדיקים שברור ולכלול עצמו עמהם ולהסכים עמהם, וזכותם יעמוד לנו להוציא כאור משפטינו.

וזהו, אתם נצבים היום, הוא ראש השנה [רש"י איוב א', ו'], כולכם, כי כל באי עולם עובדים לפניו ואפילו הקרושים אשר בארץ המה ג"כ ימליצו טוב בעדנו ע"י התשובה שאנו מעוררים בימי הרצון האלה, מחושב עצ"ך ער שואב מימך, כי סוף מעשה במחשבה תחלה, ע"י המעשה יודע מה ה' במחשבתו, כי אם רוצה לפעול איזה מעשה, צריך בתחלה לחשוב איך ומה לעשות, רק בתחלה ה' בחסתר במחשבה ולבסוף בא להתגלות ע"י מעשה, וזה פ" הכתוב, מחושב עצ"ך, היינו הצדיק שעובד בשכל גרול במחשבות קדושות בעצות ותחבולות לקשר ולהרביק את עצמו בהבורא ב"ה, ער שואב מימך, מים הוא התגלות, עדה"כ כמים לים מכסים, והמים הוא הנגלה, לרמוז מי שאין לו שכל כ"כ, רק שואב מהצדיק הנ"ל, אעפ"כ הקב"ה מקבל תענוג ושעשועים אעפ"י שהוא ברוטא תחתונה אעפ"כ נבנה מזה ג"כ קומת השכינה ויקרב ביאת הגואל במהרה ויגאלנו אחרית כראשית, אבל הרשעים אחריתם נכרתה ואין להם תקומה ליום הרין, ולזה אמר, הפוך רשעים ואינם, שאצל הרשעים הוא ההיפך שאחריתם נכרת, אבל ישראל אם נופלים יקומון ואחריתם ישנה מאור.

ובזה יובן מה דכתיב (להלן בפרשה) ואמר הרור האחרון בניכם אשר יקומו מאחריכם, ולא אמר מה יאמרו, ולדרכנו יובן, כי אמירה לשון אהבה, ע"ר את ר' האמרת היום, וזהו, ואמר הרור האחרון, היינו בעקבתא רמשיחא שאנו בכחינת אחרית בקטנות השכל, ג"כ קרוב אצלו ית' עבודתנו, ובניכם המה הת"ח, ע"ר אל תקרי בניך אלא בוניך, אשר יקומו מאחריכם, היינו מי שירבק עמהם, אז ג"כ נבנה מהם קומת השכינה, וזו מאחריכם, היינו הרור האחרון הזה שאנו במדריגה נמוכה בחי' אחרית, וזהו, האי דחכימנא מחבראי דחזינא לרבי מאיר מאחוריו, ראינא בגמרא (סוכה כ"א ע"ב) כי שיחתן של ת"ח צריכין לימוד, אעפ"י שלא יבין פירושם, וזהו נקרא בלשון אחוריים, ומי שמדבק עמהם לילך בעקבותם, נבנה מהם ג"כ קומת השכינה הק' כביכול, ויש לו יתברך תענוג ושעשוע מהם. ר' יזכנו להיות מאותם השבים אליו בכל לבבם ולהיות חלקנו עמהם.

בסוגיא דמצות צריכות כוונה

מהגאון מוה"ר אברהם יחזקאל רייך אבר"ק באנאוויטץ זצ"ל¹⁾

נסמן לזכרון בקיצור גדול בסוגיא דמצות צריכות כוונה

בר"ה דף ל"ג ע"ב, להדרן עלך למס' ר"ה.

נמ'. המתעסק לא יצא, הא תוקע לשיר יצא, לימא מסייע לרבא דאמר רבא התוקע לשיר יצא, רילמא תוקע לשיר נמי מתעסק קרי ל'. והשומע מן המתעסק לא יצא, אבל השומע מן המשמיע לעצמו יצא לימא תיהוי תיובתא לרבי זירא, דאמר ל' ר' זירא לשמע' איכוון ותקע לי וכו'. ויש לרקדק להנך פוסקים דרבא ור' זירא חולקים, למה אמרו לימא מסייע לרבא, הלא טפי הו"ל להקשות לימא תיהוי תיובתא ר' זירא, ואם תרצה לומר דמש"ה לא מקשה תיובתא לר' זירא, מפני שפליגי תנאי במצות צריכות כוונה, א"כ י"ל מתני' כהך תנא דסבר מצות אין צריכות כוונה, א"כ קשה תו למה מקשה מסיפא לר' זירא תיובתא, הא נ"כ י"ל מתני' אתיא כהך תנא דמצות אין צ"כ, וא"כ טפי הוי ל' להקשות נם מסיפא לימא מסייע לרבא.

ומכח דיוקים הללו יש להביא רא' דרבא ור' זירא לא פליגי, וכמ"ש הפני יהושע לר"ה דף כ"ח, רמז שכ' רבינו יונה בברכות דהא רמ"ר סובר מצות אין צריכות כוונה, הוא דוקא במצוה רעושה מעשה, הא במצוה שהיא רק באמירה או בשמיעה, כ"ע מורים דצריכה כוונה ע"ש. וכ' הפני יהושע דרבינו יונה הוכיח סברתו להנך פוסקים דפסקו מצות אין צריכות כוונה כרבא, וקשה הא ר' זירא פליג וסובר מצות צריכות כוונה, מש"ה הוכיח דרבינו יונה סברתו לחלק בין עשה מעשה או לא, ורבא סובר בתוקע לשיר יש מעשה ולכן מצות אין צ"כ, אבל לר' זירא בשמיעה ליכא מעשה, ולכן צריכה כוונה, ע"כ ע"ש. וא"כ אין שום המשך מרבא רבא לר' זירא, שמורים זה לזה, ומש"ה הוכרחו להקשות מרישא לרבא, ומסיפא לר' זירא, והבן.

אך יש להקשות, לפי מה שמסיק הטור בס' תקפ"ט להנך פוסקים כרבא דמצות אין צ"כ, אעפ"כ יש לנהוג כר' זירא דלכתחלה צריך לכיין המשמיע להוציא את השומע וכו' ע"ש, לפ"ז יש להקשות, מה מקשה הנמ' כאן, השומע מן המתעסק לא יצא, הא השומע מן המשמיע לעצמו יצא, לימא תיהוי תיובתא דרבי זירא, ומה מקשה, רילמא ר' זירא חי' אמר לשמע' איכוון ותקע לי, דהיינו לצאת לכתחלה ירי חובתו, אבל ברעבר באמת יצא, נם אם לא מכיין המשמיע, וכאן במתני' הא תני ברעבר, ושפיר קתני יצא, וצ"ע.

וליישב זאת נ"ל, דהא מכח דיוקא הנ"ל מוכח דנמ' קאי להנך פוסקים דרבא ור' זירא לא פליגי, וכמו שהבאתי מפ"י הנ"ל לחלק כמ"ש רבינו יונה דברין

1) כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ח' קונס' ו' עמוד י"ד. — חידו"ת הללו הועתקו מכתי"ק והגיע אלינו מאת ירדנו הנכבד האבדך היקר החשוב והנעלה מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. יצו ר' אתו את הברכה.

דרכא איכא מעשה, אבל בר"ז ליכא מעשה רק שמיעה, והנה בטור סי' תקפ"ה מביא הפוסקים דפליגי אם יש לברך על תקיעת שופר או לשמוע קול שופר, והנה אם אמרינן לברך על תקיעת שופר, א"כ יש מעשה במצות שופר, אבל אם אמרינן רמצוה היא השמיעה, א"כ לא מקרי תקיעת שופר מצוה דישי בה מעשה, דהתקיעה אינה מצוה רק השמיעה, וכן מצאתי בספר כפות תמרים שכתב סברא זו, ועיין בתשו' באר יעקב לא"ח סי' תקפ"ח. וא"כ להנך פוסקים כרבא, וע"כ רבא ור"ז לא פליגי, ומחלקים בין איכא מעשה או לא, וברבא איכא מעשה, וע"כ סוברים הנך פוסקים דתקיעה הוי המצוה, כשיטת ר"ח בטור.

והנה מה שכתב הטור לחלק בין לכתחלה לדיעבד, הא י"ל דוקא אם השמיעה היא המצוה, דאם התקיעה היא המצוה, א"כ צריך להבין איך יוצא בתקיעת חבירו, וע"כ שהתוקע הוא שלוחו, וא"כ ע"כ צריך לעשות אותו שלוחו אם אינו שליח ציבור, וא"כ איך יש לחלק בין לכתחלה לדיעבד, ומאחר דגמ' כאן קאי דרבא ור' זירא פליגי, ומחלקין בין איכא מעשה או לא, ע"כ התקיעה היא המצוה, ומאחר דתקיעה המצוה, א"כ ליכא לחלק בין לכתחלה לדיעבד, ושפיר מקשה הגמ' תיובתא דרבי זירא, וק"ל.

מכתב

מהגאון מוהר"ר יהונתן אייבשיץ אב"ד אה"ו זצ"ל⁽¹⁾

אחרי המאור לממשלת, רבריו כאש ונחלת, כמעין זוחלת, נודע תבונתו בכל מקהלת, ה"ה אוהבי מחו' וחביבי פארי והודי הרב המאור הנדול מופלא בעם ראש לזקני עדת ה', איש משענתו בידו, משענת קנה חכמה ובינה, ורעת מקדושים קנה, ממנו יתר וממנו פנה, כמהור"ר פייבש נר"ו.

קבלתי כתבו וח' לי לנחת בראותי מעשה אצבעותיו, אצבע אלקים ראיתי עולים, כן ישפות ה' שלומו לנצח, ויחדש כנשר נעוריו וינוב בשיבת, ודשן ודענן יהי', עד כי יבולע המות לנצח, וינוח בגבול צל צח. ותשואת חן חן לו שטרח בניני להציל העשוק, ויקבל הח"כ [=החליפת כתבים], גם רשום בכתב אמת כל דבריו איך ומה היתה הדבר מתחילה ועד סוף לכל ישעה שכנגדו ברברי שקר, כי כך עושים בני הלויים ואינן משלמין, בדברים שאין להם שורש וענף, ולכן יקבל הכל באר היטב, והוא המתחיל במצוה אומרים לו גמור, לכוף כאגמון ראש המסרב בשבט משלו אשר אור במתניו להציל בולעם, וכך יפה לו, לגלגל טוב מאיש טוב כמוהו, וצדקה תהי' לו וכו', ולא אאריך לב' אהי' לו לשורה, וישמע חכם לבב כמוהו ויוסיף לקח.

⁽¹⁾ הועתק מכת"י מעתיק א'. (כת"י ירושלים — מספר 3430-8).

ע"ר שנשתתף בצערי, הרי[ני] מחזה קידה, ואקוה בקרוב יראו שונאינו ויבושו, ואז אוסיף אי"ה לכתוב הכל ולהודיע לו את כל ונוכחת, וכעת דברי מעומים, ובפרט שכתבתי לש"ב הרבני הנגיד מהו' וואלף ברלין מעסק זה ואני מחכה תשובתו. והנני מסיים בחתימה מעין פתיחה, להתפלל ברב רגנות, שלומו יעלה אבר כנשרים, יחלוף כח בהדר, כל טוב מאתו לא נעדר.

כחפץ מחו' קשור באהבתו, אהבת יהונתן ח"פ אה"ו

ז' אדר תקי"ב.

ורב ברכות לש"ב הרבני הנגיד המופלא מהו' וואלף ברלין נר"ו, לתשובתו אני מקוה ע"מ, כמל וכרכיבים, בשער בת רבים.

מכתב

מהגה"ק מזה"ר מרדכי דוב מהארנסטייפל זצ"ל

[בע"ה]. ב' ו' שבט זמרת [לפ"ק].

החיוה"ש ורב טוב לחתני יקירי הרב החסיד המפורסם פאר מקדושים כ"ש מו"ה נחום זלמן שליט"א⁽²⁾ ע"ש [=עם שארו] בתי היקרה תחי' וצאצאיהם היקרים שי' כח"מ להם סלה.

הורת לר' אתנו החיוה"ש.

הנני נותן להם ברכת מז"ט עבור בתי חי' מלכה תחי'⁽³⁾ שהמליטה בת בעז"ה, ונקראת שמה רברה לאה תחי', יה"ר שיוכו אבי' ואמה לגדלה [בנח]ת לתו"ח ומע"ט, כן נזכה להתבשר בקרב מהם בשעה טובה ומוצלחת. שם יוקראו להנולד, על זכר יחיאל מיכל, ועל נקיבה בילא⁽⁴⁾?. את בתי יוכבד⁽⁵⁾ רציתי לשלוח בשבוע(ה) זו, אך כאשר אפשר אשר אי"ה אחר שבת תסע בתי שרה מרים תחי'⁽⁶⁾ ג"כ ביום א', רצון בתי תחי' לנסוע עמה ביחד עד פאסטוב.

(1) הועתק מכת"ק המונח בעזבונו של ירידנו הרה"צ מוה"ר ברוך הלברשטאם ז"ל הארמו"ר מנארליץ בבני ברק, והניע אלינו בהשתרלות ירידנו הרבני החסיד הנכבד והמפורסם מו"ה משה חנוך הענוך גרינפעלד נ"י. ברכות התורה יחילו על ראשו. — המכתב חי' קרוע באיזה מקומות, והשלמנו עפ"י השערה בין חצאי ריבוע.

(2) הוא הרה"ג האבר"ק משערקאס ז"ל וזוגתו הרבנית מרת שמערא פיינא ע"ה. הוא חי' בן בנו של הנה"צ מוה"ר יוסף יצחק שניאורזאהן מאווריש זצ"ל בהנה"ק בעל צמח צרק מליובאוויטש זצ"ל

(3) הוא אשת הרה"ג מוה"ר משה גיטערמאן ז"ל ראבר"ק קיעוו בן הרה"צ מוה"ר רוד זצ"ל מסאווראן.

(4) היא הרבנית יוכבד רבקה ע"ה אשת הנה"צ מוה"ר אלישע הלברשטאם אבר"ק נארליץ ז"ל.

(5) היא זקנתו (אם אמו) של כ"ק מרן ארמו"ר שליט"א. היתה אשת הרה"ק מוה"ר שלום אליעזר הלברשטאם מראצפערט זצ"ל הי"ר.

נא מכבוד חתני שי' למלאות בקשתי, ולקיים פקודתי, אשר יראה לישן תיכף בתחילת הלילה בערך שעה י"א, לא להיות ניעור בלילה, כי עתה היום חולך וגדול, ויש זמן ללמוד וללמד, ובפרט כי זה עיקר לשמור העינים, כרי שיוכל עוד ללמוד. ואומר שלו' וברכה לחם כרצונם ורצון חותנו ואביך הר"ש מלונ"ח ומעתיר בערם לכל טוב ושיחי' הלילה בשעה טובה ובנקל,

מרדכי [כי דוב] באמו"ר הרמ"ז זצ"ל

בענין קטן אוכל נבלות, ובענין מתוך

מהרב הגאון מוה"ר יוסף חנניא ליפא מייזלש הי"ד¹

אבר"ק מאניסטרשיץ

ב"ה. ב' תצא תרפ"ג מאניסטרשיץ יע"א.

החיים והשלום וכט"ס לכבוד הבחור החריף ובקי בחררי תורה סופר מחיר השלם כמר יעקב זינגער נ"י בק' ראמבראווא יע"א.

אחרש"ה, כן השנתי היום מכתבו הנכבד בחידושי תורה אשר הציע לפני, ואם אמנם שדרותי רבו כעת למעלה, בכ"ז כרי להחליב את לבנו לתורה ולתעודה קספתי לי מעט פנאי להשיבו, אך בקוצר אמרים כפי מסת העת. מה שהעיר על שיטת הרשב"א ביבמות קי"ד, כיון דקטן אוכל נבילות אין בית דין מצווין להפרישו, איסור דרבנן נחית חר דרגא ומספינן לי' לקטן בידים, מביצה י"ד ע"ב דמשלחין בגדים ביי"ט אעפ"י שהן כלאים, ופריך כלאים למאי חזו, וכי תימא חזו לי' למימך תותי' והתניא וכו' אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן שמא תכרך לו נימא על בשרו, ע"ש. והרי זה חר דרבנן וא"כ ראויים המה לקטן למימך תותי'². — הנה כבר הקשה השעש"מ בהל' שביתות עשור על הרמב"ם, משבת קכ"ח ע"א, אבל לא את הטבל, דקאמר פשיטא לא צריכא בטבל טבול דרבנן שזרעו בעציץ שאינו נקוב, ואמאי לא, הא חזו לי' שפיר להאכילו לקטן בידים, וכמו כן הקשה מיבמות דף ע"א, ערל קטן מהו לסוכו שמן של תרומה ערלה שלא בזמנה מעכבא, והרי בלא"ה שרי לי' לספות בידים וסיכה רק מדרבנן. וכ' במרכבת המשנה דזהו רק באיסור אכילה אבל לא באיסור הנאה, דזהו ג"כ נחשב הנאה מה שמאכילו לקטן ולא גרע מאכילת בהמתו, וכ"כ ביר שואל הל' נדרים סי' רל"ד דתרומה וטבל דאסור בהנאה של כילוי אסור להאכילו לקטן משום איסור הנאה של כילוי דבעלים נהנים מזה, וכ"כ בשו"ת חסד לאברהם או"ח סי' כ"ט ועיין מל"מ פ"ג מהל' תרומות ונוב"י תנינא או"ח סי' קל"ד וכ"כ בבית יצחק או"ח סי' מ"ו על הקו' לשיטת הרשב"א מביצה דף ל"ד,

- (1) דאח אודותיו בכר"ש שנה ה' קונט' ח' עמוד כ"ו. — תשובה זו הועתקה מכת"י השואל האברך המופלג מו"ה יעקב זינגער הי"ד מרישא (כתבנו אודותיו בכר"ש שנה ד' קונט' ט' עמוד ט"ו), והניע אלינו מאת בן דודו ידידנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר דוד זינגער שליט"א רב דקהל אנשי ספרד בבארא-פארק. טוב עין הוא יבורך.
- (2) כן הקשה גם בשו"ת קרן לדוד סי' קמ"ג ד"ה וזה כמה, יעו"י"ש.

תנוקת שטמנו, רנאכילנו לקטן ראסור להאכילו לקטן משום איסור הנאה רבעלים, וא"כ הכי נמי בכלאים ראסור ליהנות ממנו גם להבריה המכס למ"ר רבר שאין מתכוון אסור, ע"כ אסור לספות לקטן.

ובזה יש לומר רבר נכון בישוב סוגית הש"ס בביצה ה' י"ב ע"ב הבערה ובישול אינה משנה ואת"ל משנה בית שמאי ראי בית הלל הא אמרי מתוך ה"ג נימא מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך. ומקשים העולם רפתח בתרתי בהבערה ובישול, ומסיים בהבערה לחוד, עור תמחו להרמב"ם ולא אמרינן מתוך רק בהבערה והוצאה, אמאי אמרינן הכא הבערה ובישול אינה משנה הרי בבישול לא אמרינן מתוך.

ולתנ"ל נאמר, רהנה התוס' הקשו שם מה צורך איכא במבשל גיר, וכ' בטורי אבן משום רראוי לאכול שלא כדרך אכילתו בעירוב רבר מר דאינו אלא מררבנן, אבל בתשו' רעק"א סי' ה' ובברוך טעם חקרו בזה באיסור ררבנן אם אמרינן מתוך, הואיל ראיכא איסור ררבנן עלי' יש לומר דלא הוי צורך כלל, כעין שכתבו התוס' בפסחים כ"ט כיון דמררבנן אין פורין לא שוי מידי, אבל לשיטת הרשב"א ראיסור ררבנן שרי לספות לקטן בידים בוראי הוי צורך קצת ריכול להאכילו לקטן שלא כדרך אכילתו, אמנם זהו רק למ"ד בחולין קט"ז רבב"ח מותר בהנאה, אבל לרידן רבב"ח אסור בהנאה, אסור להאכילו לקטן, רנהנה עי"ז וליכא צורך היום כלל ולא שייך לומר מתוך. וכבר הקשו האחרונים אהא רחייב משום מבשל גיר הנשה ביו"ט, דהא הוי מקלקל דהרי בב"ח אסור בהנאה ויאסר בהנאה משום בב"ח כיון דהברייא סובר יש בנידון בנותן טעם, וע' במנ"ח מצוה רצ"ח, אבל אין תימא אם נאמר דהברייא סוברת רבב"ח מותר בהנאה, ראיכא פלוגתא רתנאי בזה בחולין שם, וע' תוס' חולין שם ובפסחים כ"ר ע"ב תוס' ד"ה אמרת. אבל הרי אם נאמר רבב"ח מותר בהנאה, שוב שפיר יוכל להאכילנו לקטן בשלכד"א ואיכא צורך קצת.

ולפי"ז שפיר אמרו הבערה ובישול אינה משנה, דנהי רבישול לא אמרינן מתוך, מ"מ ממנ"פ קשה קושיא אחת, אי ס"ל רחייב אהבערה ולא אמרינן מתוך משום דליכא צורך קצת ראסור להאכילו לקטן בשלכד"א משום דס"ל בב"ח אסור בהנאה והוא נהנה מזה בהאכילו לקטן, קשיא אבישול אמאי חייב הרי הוי מקלקל דיאסר בהנאה, ואי ס"ל רחייב אבישול דלא הוי מקלקל משום רבב"ח מותר בהנאה, שוב קשה לא לחייב אהבערה דנימא מתוך, דאיכא צורך קצת ריכול להאכילו לקטן, ודו"ק היטב.

כתבתי זה המעט כדי להראות חביבותו גבן כי הוספו דבריו בעיני, יותר לא תרשה לי העת, ועוד חזון למועד אי"ה בעת אשר ידרשנו.

ובזה הנני ידידו"ש,

יוסף חנניא ליפא מייזלש האבד"ק הנ"ל

הערות על שו"ת חכם צבי

ישכר בער הלוי ראמנבערג

אבד"ק וואדיסלב

(א) בס' א' כתב וז"ל, מה שכתב הרב ז"ל שעם למניעת האוננת מחליצה להרב מהראנ"ח משום רחיא מצוה ואונן פטור מכל המצות האמורות בתורה כו', אני תמה על הרב ז"ל, אם כרכריו אין לך אשה שכשירה ליכוס שהרי הוא והיא נעשים אוננים, ואף היכוס הוא א' ממ"ע, וקי"ל כל יבמה שאין אנו קורא בה בשעת נפילה יבמה יבא עלי' הרי היא כאשת אח שיש לו בנים ואסורה, עכ"ל. — ע' תשו' מהרש"ל סי' ע' ראונן פטור רק ממצוות קבועות ולא ממקרייות שבאות רק לפעמים, ומביא ראי' מכתובות דף ר' רבועל בעילת מצוה ולא אמדינן רפטור ממצוות.

(ב) בס' נ' בא"ר כתב וז"ל, ועד כאן לא קאמר דש"י רבדי לי ואין לבי נוקפי מהני אלא בראתי בי תרי ראמרי מת וכו' אבל כרלא אתא שום ער ראמר מת וגם היא אינה אומרת כן אלא שאומרת אין לבי נוקפי שאלו הי' קיים הי' בא, חלילה חלילה שיאמר שום אדם שאם נישאת לא תצא. — ע' תשו' ח"ס אהע"ז תשובה קל"א. (כק"ח ז"ל).

(ג) בס' ה'. שאלה, עיר אייא שקורין האג בארץ האלאנריא אשר אין לה חומה סביב אלא שחריץ עמוק הרבה יותר מעשרה טפחים ורחב הרבה מארבעה טפחים מקיפה סביב, האם נאמר חריץ זה היא חומתה ותותר על ידי חריץ זה בעירוב כדרך כל העיירות אשר להן חומה סביב, או אין כח חריץ זה יפה ככח חומה גבוהה עשרה על פני הארץ, להתיר מלסול בעיר בשווקים וברחובות. — ע' תשו' שב יעקב סי' י"ז ר"ה ואח"כ, וע' תשו' נפש חי' האו"ח סי' ל' ר"ה אך לפענ"ר נראה.

(ד) בס' י"א כתב וז"ל, הטבילה בליל שבת בחמין ודאי אסורה אליבא רכ"ע, והעוברת וטובלת בלילי שבתות בחמין וראי איסורא עבדא ושרי למקרייא עברינא כראי' בגמ' ומנדין עלי' כמו שכתב הרמב"ם ז"ל, עכ"ל. — ע' תשו' רבדי יוסף (אידגאס) סי' ס"ד שחולק על זה ומתיר.

(ה) שם בא"ר כתב וז"ל, הרב"י ז"ל פסק כרבינו שמרי' שחזר בו מסברתו הראשונה שהי' סובר דאפילו לאחר תפלת ערבית יכולים לערב ולהטמין, והביא ראי' מהתוספתא ראמדינן התם גמר אפילו מיחם בירו מניחו על הארץ, שמע מינה רחמיר קבלה מבסמך חשכה. ובעיני הדבר תמוה מאוד שיחא חמורה תוספת שבת שהוא מקבלו ברצונו ואינו אלא עשה בעלמא, מכין השמשות שהוא ספק איסור סקילה, עכ"ל. — אולי י"ל רמשום נדר נגעו כה.

במקומות אחרים צירף כבוד הכותב הרב המפורסם וכו' אבד"ק וואדיסלב שליט"א ציונים שמצא כגליון שו"ת חכם צבי שהי' שייך לחותנו הנה"צ מוה"ר שלום מאשקאוויץ אבד"ק שאין וצ"ל, וציין עליהם בין חצאי עיגול (כ"ק חותני ז"ל).

(ו) שם בא"ר כתב וז"ל, ומ"מ הלכה למעשה נראה לי לפסוק רבעסק מצוה כטבילת אשה, והוא שעת הרחק לפי רבריהן שאספניסות ומפונקות הן, ואי אפשר להן בענין אחר, מותר להן לסבול בין השמשות, עכ"ל. — ע' קרבן נתנאל על הרא"ש שבת פ"ב סי' כ"ב אות ק', שכ' שזה נגד ד' הרא"ש שם.

(ז) בס"י ל"ז בא"ר כתב וז"ל, ולא עוד אלא תשוב תתפלא על העולם כולו דמקיף ל' אוקינוס כראמרינן התם בנמרא, והיא קושיית התוס' שם בד"ה ודילמא מעלות ומורדות קאמרו, תימא דלרבנן ארץ ישראל תיעשה רשות היחיד על ידי סולמא רצור וי"ל רמחיצה שאינה עשויה בידי אדם אפילו רבנן מודו דאתו רבים ומבטלי ל' מחיצה, עכ"ל התוס'. — ע' תשו' מהר"ם ב"ב ח"ג סי' ש"צ ובהג' הגר"ש ז"ל שם.

(ח) בס"י מ"ו כתב וז"ל, שאף שמפרשי הטור ז"ל ס"ל דלהרשב"א אף שאינה יורעת שמכחה מוציאה רם בשום פעם, אפ"ה תולין בה, כמבואר בדבריהם, עכ"ל. — ע' גובי"ק ח"ד סי' מ"א.

(ט) שם בא"ר כתב וז"ל, ויידע מעכ"ת שאילו לא היו כתמים הללו בשעת יציאתן לחוץ נוטין למראה אדמומית אלא היו לבנים ביציאתן מן הנוף, אלא שלאחר שעה חזרו להיות שחורים, אף שהשחור הוא טמא, כמו ששינו במשנתנו, אפ"ה כיון שבשעת יציאתן מן הנוף מראיהן טהור אין לנו לילך אלא אחר מראית אותה שעה, עכ"ל. — ע' מנחת פתים להגר"מ אריק ז"ל לס' קפ"ח ר"ה ובדיון, שמביא ראיה לזה, ומ"מ מסיים שבתשובת ר"ה או"ז סי' ס"ז מצא להריא רבכה"ג טמא. וע' פ"ז שם סק"א וחוו"ד שם.

(י) בס"י מ"ט כתב וז"ל, ובעיקר ענין זה שלא יתחייב כרת בן י"ג ויום אחד עד בן כ', אעפ"י שכן תפסו במושלם הרבנים הנרולים מהר"ם ובעל יפה תואר פרשת חיי שרה, אין רעתי נוחה בו וכו' עכ"ל. — ע' עין זוכר מערכת הב' אות כ"ב ואות ל"ד, וחומת אנך שמיני ה'.

(יא) בס"י נ"ט בא"ר כתב וז"ל, אמנם בחלוקה האחרת שלא נטע רובה ואין בית סאתיים במקום א', רעתי נוטה להתיר, דבטלי להו אנג רובא דהיתירא ואין שם קרפף עליהם כלל, עכ"ל. — ע' קרבן נתנאל על הרא"ש עירובין פ"ב סי' ב' אות ר'.

(יב) שם בא"ר כתב וז"ל, רלעולם לא אמרינן לבוד אלא באויר, ולא בדבר שיש בו ממש, שאי אפשר לתורת לבוד לבטל אותו דבר ממשי וכו' עכ"ל. — ע' תשו' מהר"א הלוי ח"ב סי' נ', ומביא שם דברי הפרמ"ג או"ח סי' שס"ג מש"ז סק"א.

(יג) בס"י ע"ה כתב וז"ל, מעשה בקדרת ברזל שבישלו בה חמץ שנתיים ימים קודם פסח והיתה נקי' ואחר עבור שתי שנים בשלו בה בפסח, ויש מן התלמידים שבקשו לאסור המתבשל בפסח משעם רקי"ל נותן טעם לפגם בפסח אסור. ואמרתי להם טועים אתם, ראם כרבריכם אף אם בישלו בקדרה א' אלף שנים חמץ ואח"כ בישלו בה בפסח יאסר התבשיל, וזה דבר שאין הרעת סובלתו, אלא ודאי יש שיעור לדבר, עכ"ל. — וע' רבנו בחיי פ' משות (ל"א, כ"ג) שכ' ראסור לבשולי ב' לכתחילה אפי' לאחר כמה שנים, וצ"ע. וע' תשו' בית שלמה האו"ח סי' ס'.

(יד) בס' ע"ז בא"ד כתב וז"ל, והרמב"ם ז"ל כתב בס' מורה נבוכים חלק ראשון פרק ט"ל, לב הוא שם האבר אשר בו התחלת החיים של כל בעל לב כו'. — ע' במו"נ ח"א פ' ע"ג וז"ל שם, אמנם בע"ח השלמים כולם ר"ל אשר להם לב וכו', וע' אפודי שמפרש כי הרבה מב"ח הם שאין להם לב אבל יש להם דבר עומד במקומו. (כק"ח ז"ל).

(טו) בס' פ"ג כתב וז"ל, המשלח האם והבנים גם שניהם אם קיים מצות שלוח הקן, מי נימא קרא דוקא כתיב שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך, או לא. — ע' תשו' חות יאיר סי' ס"ז.

(טז) בס' פ"ו בא"ד כתב וז"ל, בכל שארי איסורי תורה כגון התולש שער אחד בנזיר או בשבת או מוציא פחות מכשיעור אין בו איסור תורה כלל, רמעמא רחזי לאיצטרופי לחוד לא מהני, עכ"ל. — ע' ח' מאירי שבת ע"ד, שכ' דגם בשבת יש איסור ראורייתא בפחות מכשיעור (כק"ח ז"ל). וכבר הקשה המג"י במשל"מ הל' שבת פ"ח מרש"י, וע' בית מאיר ריש מס' שבת.

(יז) בס' צ"א כתב וז"ל, חצר שיש לה ב' פתחים הקשה הרב"י מאי שנא מב"ה שיש לה ב' פתחים. — ע' באה"ט או"ח סי' צ' ס"ק י'.

(יח) בס' צ"ג כתב וז"ל, נסתפקתי אדם הנוצר ע"י ספר יצירה כאותה שאמרו בסנהדרין רבא ברא גברא וכן העידו על זקני הגאון מוה"ר אליהו אב"ד דק"ק חעלם, מי מצטרף לעשרה וכו'. — ע' שאילת יעבץ תשו' פ"ב שנתק השם מע"פ שלא יחריב העולם (כק"ח ז"ל). השאילת יעבץ הוא בח"ב ע"ש, ובמגלת ספר עמוד ד'.

(יט) בס' צ"ה בא"ד כתב וז"ל, והאי דאמרה השתא מת בעלה בדרמי סבורה היא שאינה משקרת אלא שודאי מת ולא עבדא איסורא וכו'. — ע' מגיד משנה שם (בפי"ג מהל' גירושין) הלכה ב'. (כק"ח ז"ל).

(כ) בס' צ"ז בסופו כתב וז"ל, וחלכה למעשה מגילה צריכה שירטוט בכל השורות, עכ"ל. — ע' לבושי שרד על המג"א סי' תרצ"א סק"א.

(כא) בס' ק"ו בא"ד כתב וז"ל, דלא אמרינן אין מעבירין על המצוות אלא בשתייהן שוות, אבל לא בחדר מינייהו עריף, עכ"ל. — ע' ארעא דרבנן מערכת א' אות א'.

(כב) שם בסוף התשובה כתב וז"ל, וההיא רברכת הלכנה שפסק הרב בת"ה שיש לנו להמתין, לא קשיא דהתם המצוה ההיא נעשית באופן יותר משובח לכן יש להמתין כדי לקיימה על צד היותר טוב, עכ"ל. — ע' שבות יעקב ח"א סי' ל"ד.

(כג) בס' קי"ב כתב וז"ל, בבואי לק"ק המבורג זה לי כעשרים ושתים שנה ראיתי והנה יש בתי כנסיות הרבה בעיר ובכל בית מבתי הכנסיות היו מניחין חלת לחם אחת לשם עירוב ושיתוף כנהוג להניח העירוב בבית הכנסת. ואמרת להם טועים אתם ברין העירוב ובכוונתו, שהרי כל עיקר דין העירוב ומעמו אינו אלא שיחשבו כל הדרים כחצר כאלו דרים בבית אחד דהיינו הבית ההוא שהעירוב מונח בו, וכל החצירות הפתוחות למבוי כאלו דרים בחצר אחת דהיינו אותה שהשיתוף מונח בתוכה באופן שרשות החצר והמבוי מיוחדת לאותו הבית או

לאותה החצר לבר, עכ"ל. — עי' חידושי הפלאה לשו"ע או"ח סי' תר"ב.
(כ) בס' קל"ט כתב וז"ל, כתב הרא"ש בפ"ק רפסחים יש מן הנאונים
שאמרו ישראל שהפקיד חמצו אצל גוי או אצל ישראל חברו וקבל הנפקד עליו
אחריות, הנפקד חייב בכיעורו וכו'. ות"ר יונה ז"ל ה' אומר דלעולם ברשות
המפקיד וחייב לבערו מן התורה כראמרינן בפ' מרובה וגונב מבית האיש ולא
מבית הקרש, כך מצאתי בשם ת"ר יונה ז"ל ולא הבנתי ראייתו, עכ"ל הרא"ש
ז"ל. ונוראות נפלאות על הרא"ש ז"ל איך נעלמה ממנו ראיית ת"ר יונה ז"ל והיא
ברורה וכו'. — ע' קרבן נתנאל על הרא"ש פסחים פ"א ס"ד אות מ' שכ' שכבר
קרמו הטו"ז או"ח סי' ת"מ ס"ק ד'.

(כח) בס' קנ"ג כתב וז"ל, תוס' פ' כיצר צולין ע"ר ע"א ד"ה אויר קטן וכו'
בלא אויר נמי ה' יכול לקיים מצות זריקה אלא לכך ה' אויר שע"י כך יזכר לזרוק
עכ"ל. תימא לי דאישתמיט לחו תלמוד ערוך בזבחים פרק קרשי קרשים דף ס"ב
ע"ב שאל רשב"י ב"ל את ר"י אומר ה' דשב"י אויר יש בין כבש למזבח וכו'
דלוקה הוא זורק התם משום דלא אפשר, פ' וא"כ למה לי קרא אע"כ קרא אתא
לאשמועינן דיש אויר כדפירש"י רב פפא אמר כי דם מה דם אויר קרקע מפסיקו
אף בשר אויר קרקע מפסיקו, הרי דלשתי הלשונות גזה"כ היא שיהא אויר קרקע
מפסיקו, וצ"ע. — ו"ל דטעמים אלו הם אליבא דה"ש בן יוסי בן לקוניא אבל ר'
יוסי אליבא דרשב"י ס"ל כמו שאמר שם, הבשר והדם מה דם בזריקה אף בשר
בזריקה, ואמר לה בטעמא דמילתא דלכן צריך להפסיק הלול בין כבש למזבח, ור'
יוסי נימוקו עמו והלכתא כותי' אפי' אם ר"ש ב"י ב"ל פליג עלי', כן שיטת התוס'
וכן סוברה גם הרמב"ם דפסק כן.

(כו) בס' קנ"ז כתב וז"ל, ביומא פ"ק דף י"ד, א"ל רב ארא בר אבהו לרבא
ומי גזר ר' יהודא שמא יאכל והתנן אף אשה אחרת מתקנינן לו ואי מיתא עביר
עבודה ולא גזר ר"י שמא יאכל וכו' וכה"ג מי חיילא עלי' אנינות וכו' נהי דאנינות
לא חיילא אטוריו מי לא מיטריד, ופירש"י ובקדשים בעינן שמחה וגדולה וכו'.
עכ"ל. ואני תמה על רבנו לפי דבריו מי שנפל ביתו או שטבעה ספינתו בים יהא
אסור לאכול בקדשים וזה לא שמענו, עכ"ל. — ע' תוס' דשנים ביומא שם.
(כז) בס' קס"א כתב וז"ל, שאלת לבאר לך מה דינו של הרסים הללו

הנמצאים באמשרדרם והמבורג תלתא תלתא בחר קינא ותלושין לשעתן מן
המחובר והדורים בכל מיני יפונה והדור, לפי שראית בס' נדפס מחדש נקרא שבות
יעקב שכתב שיש לחוש ולאסרם משום חשש מורכב וכל הנוטלם רמות. רוחא הוא
וגם לבו בהוראת, ע"כ. תשובה, בעל הספר הנ"ל לא חש לקמחי' ושרא לי' מארי'
כי דבה סרה על עברי הית' החרדים אל דברו לקיים המצוות. בתקנן לא ממירת
חסידות לבר אלא אף מעיקר הדין וכמו שנבאר בעז"ה וכו'. — הוא בשבות יעקב
ח"א סי' ל"ו ועיי"ש ח"ב סי' כ"ח מה שהשיב על תשו' זו, וע' בברכי יוסף או"ח
סי' תרמ"ו שנראין לו דברי רבנו הח"צ.

(כח) בס' קס"ו בסופו כתב וז"ל, ונ"ל ברור שעל זה חידושלמי סמך
הרמב"ם ז"ל, כמנהגו לסמוך על חידושלמי במקום שאין הדבר ברור מאד
בתלמודין. — ע' מה שציין בכללי הרמב"ם בשם היריד"ז מזה. (כק"ח ז"ל).

פלפול ברין תוספות שביעית

אברהם שמשון בראדט

חבר כולל עץ חיים דבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

כתב הפור בהל' יוה"כ סימן תר"ד, תני רבי חייא בר רב מדיפתי ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש וכי בתשעה מתענין והלא בי' מתענין ללמדך שכל האוכל בט' מעלה עליו הכתוב כאלו התענה ט' וי'. ובבית יוסף הקשה, וא"ת והא האי קרא דועניתם איצטרך ללמד דמוסיפין מחול על הקודש כדדריש ליה בפ"ק דר"ה, וא"ל דבינו סובר דתוספות חול על הקודש לא הוי ראורייתא דהא כתב בסימן תר"ח דמקרא נפקא לן דצריך להוסיף מחול על הקודש, וי"ל שרבינו סובר כרבי עקיבא דנפקא ל' שמוסיפין מחול על הקודש מקרא דבחריש ובקציר תשבות כדאיתא בפ"ק דר"ה, עכ"ל. ובפני יהושע בראש השנה דף ט. ד"ה בגמרא, הקשה וז"ל, וחתמי' קיימת על הב"י דנהירין ליה כל שבילי התלמוד והפוסקים, וא"כ הא קיימ"ל בהדיא כמסקנא דפ"ק רמון"ק דר"ג וב"ד התיירו לחרוש עד ראש השנה וחיינו משום דכרבי ישמעאל סבירא ליה והוא מוסכם מכל הפוסקים, וכ"כ הרמב"ם להדיא בהל' שביעית כר"ג וב"ה, וכן לענין דקצירת העומר דחי שבת כתב כן הרמב"ם ז"ל, וא"כ הדרא קושיא לדוכתי, עכ"ל.

ונראה כזה בעזהשי"ת ונקדים דברי הטעם המלך בהל' שמיטה ויובל פ"א שהקשה על השער המלך דאי' במסכת מכות דף כ"א. יש חורש תלם אחד וחייב עליה משום שמונה לאוין החורש בשור וחמור והן מוקדשים וכלאים בכרם שביעית ויו"ט כהן ונוזר בבית השומא. ובגמ' שם מרקדק רבי יוחנן דמחפה חייב משום זורע מהא רתנן דהחורש חייב משום כלאים חרישה דאסורא בכלאים לאו רמכסי' וכו'. אמר ריש לקיש אי לאו דקילסך גברא רבה הוי אמינא מתניתין מני ר"ע הוא דאמר המקיים כלאים לוקה. ובשער המלך הקשה דהיכא חל יו"ט על שביעית דהלא תוספות שביעית אסורה מה"ת, ואין לומר דחל בכלול דהלא מבואר בש"ס שם דהאי תנא לית ליה כולל, ותירץ ראייירי בעשר נטיעות דהלכה למשה מסיני שמותר לחרוש עד ראש השנה, וא"כ בזה חל יו"ט ושביעית בבת אחת. והקשה בטעם המלך דהלא ר"ע דדריש במו"ק תוספות שביעית מבחריש ובקציר תשבות, לית ליה הלכה למשה מסיני, וא"כ עשר נטיעות לדיריה ג"כ אסורין מה"ת בזמן התוס'. וא"כ שוב קשה על ריש לקיש היכא יכול לאוקים המשנה כרבי עקיבא הלא לפי רע"ק יקשה היכא חל יו"ט על שביעית.

והנה במנחת חינוך מצוה קי"ב מחדש, דשביעית חמור משבת ויו"ט בענין אחד, דאם אומר לעכו"ם לעשות מלאכת הקרקע בשביעית עובר מה"ת בעשה של ושבתה הארץ, דמשמע שקפידת התורה הוא דהארץ תשבות, וא"כ אפילו אם אומר לנכרי לעשות עבודה גורם הוא לעבודת הארץ ועובר משום ושבתה הארץ. אמנם ראיתי בתוס' בבא מציעא דף צ. ד"ה אבל, דאמירה לעכו"ם בשביעית אסור מדרבנן. משמע מפורש לא כהמנחת חינוך (אבל עיין ברש"ל שם שאינו גורס כך בתוס' מפעמא דהמנחת חינוך), ופלא על המנ"ח שלא ציין לתוס' זה.

עכ"פ יש לנו חקירה גדולה, אם קפידת התורה בשביעית הוא שביתת הארץ או שביתת האדם.

והנה בתוס' מו"ק דף ג: ד"ה יכול, הקשה על מה דאמר רבי יוחנן שם יכול ללקח על תוספות ראש השנה ראתיא מבחריש ובקציר תשבות ונסיב ליה תלמודא לפטורא, והקשה בתוס' מלקות מגלן והלא לא כתיב בתוספות לאו אלא עשה נרידא בחריש וקציר תשבות וי"ל דבחריש וקציר מפקין שהשביעית מתחלת משנה הששית וכל דין שביעית יהי' לששית, דהכי קאמר רחמנא דשביעית מתחלת משנה הששית וא"כ הוא כשביעית, עכ"ה. ונראה להסביר דבריהם בהנ"ל, דאם נאמר דהתורה קפדה על שביתת הארץ וכל גורם לביטול שביתתה עובר על ושביתה הארץ, יש סברא לומר שכל פעולה שעושה בקרקע אפילו ערב שביעית שעו"ה הפעולה יהי' נצמח ביטול שביתת הארץ בשביעית שיהי' חייב, אלא כיון שאין עושה פעולה זו בשביעית אפשר שאין חייב, וע"ז מגלה הפסוק המיותר של בחריש ובקציר תשבות, שאפילו עושה מעשה בקרקע ערב שביעית נ"כ חייב משום ושביתה הארץ, כיון רע"י פעולתו יהי' ביטול שביתת הארץ. וא"כ שפיר מובן למה כל דין שביעית עליו, לפי שאין הפסוק אלא כגילוי שחייב על ושביתה הארץ אם עושה פעולת ביטול לשביתתה אפילו בערב שביעית. אבל אם נאמר שקפידת התורה היא שביתת האדם, נמצא דגורם לעבורת הארץ מותר, וא"כ א"א לומר שבחריש ובקציר מגלה שחייב משום ושביתה הארץ, וע"כ שזה איסור עצמי, שאם עובר בתוס' שביעית עובר משום בחריש וקציר תשבות, ולא משום ושביתה הארץ.

ואם כנים הרברים, אז יש לומר שרבי יוחנן וריש לקיש פליגי בחקירה זו, שר"ל סובר שקפידת התורה היא שביתת האדם, וא"כ שפיר יכול לאוקים המשנה כרבי עקיבא, ולא קשה עליו היכא יכול יו"ט לחול על שביעית הלא שביעית אסור בתוס', דזה אינו, דעל תוס' שביעית לריש לקיש עובר משום בחריש ובקציר תשבות, וברגע שחל ראש השנה אז נסתלק איסור של בחריש ובקציר תשבות וחייב משום ושביתה הארץ, וא"כ איסור של מלאכה ביו"ט ומצוה של ושביתה הארץ חלין בבת אחת, ולא קשה עליו קושית הפעם המלך. אבל רבי יוחנן סובר שקפידת התורה היא שביתת הארץ, וא"כ אפילו בתוספות שביעית עובר על ושביתה הארץ, ושפיר א"א לאוקים המשנה כרבי עקיבא דיהי' קשה דא"א ליו"ט לחול על שביעית, ודו"ק היטב.

והנה מבואר במו"ק (דף ג:) ער מתי חורשין בשרה אילן ערב שביעית וכו', ב"ה אומרים עד העצרת ואמר רבי שמעון בן פזי וכו' ר"ג וב"ד נמנו על שני פרקים הללו ובטלום וכו' אמר ריש לקיש לרבי יוחנן ר"ג וב"ד היכא מצי מבטל תקנתא דב"ש ובית הלל אשתומם כשעה חדא א"ל אימר כך התנו ביניהם וכו' דירחו היא הלכה למעשה מסיני וכו' אמר רבי יצחק כי נמירי הלכתא שלשים יום לפני ראש השנה ואתי הני תקון מפסח ועצרת ואתנו בדידתו כל הרוצה לבטל יבא ויבטל והני הלכתא נינהו קרא הוא בחריש ובקציר תשבות רע"ק אומר אין צריך לומר חריש וקציר של שביעית שהרי כבר נאמר שדך לא תזרע אלא חריש של ערב שביעית שנכנס לשביעית ורבי ישמעאל סובר מה חריש רשות אף קציר

רשות יצא קציר העומר שהוא מצוה וכו' אלא הלכתא לרבי ישמעאל קרא לרע"ק, ורבי יוחנן אמר ר"ג מדאורייתא בטל להו דגמר משבת בראשית מה להלן היא אסורה לפניה ולאחריה מותרים, אף כאן וכו' מתקיף לה רב אשי וכו' אלא אמר רב אשי ר"ג סובר כרבי ישמעאל וכי גמירי הלכתא בזמן שביית המקדש קיים, עכ"ה. ובירושלמי מס' שביעית ה"א נשאר רבי יוחנן בסברתו, שר"ג מדאורייתא בטל להו.

ונראה שרבי יוחנן וריש לקיש אזלו לשיטתיהם, דריש לקיש שסובר שקפידת התורה היא שביתת האדם, וא"כ תוספות שביעית אינה אסורה משום שגורם לעבודת הקרקע בשביעית, וא"כ אינה אסורה מה"ת מעצרת, דדוקא אם סוברים כרבי יוחנן שקפידת התורה היא שביתת הארץ, וא"כ כיון שמעצרת ואילך פועל עבודתו ביטול שביתת הארץ שפיר אסור מה"ת מאז, אבל אם האיסור הוא שביתת האדם, אפשר תוס' שביעית הוא זמן קצר ביותר, וא"כ לריש לקיש שפיר קשה דאם סוברים הלכה למשה מסיני אין צריך קרא, דכמו דמהלכה אסור רק שלשים יום קודם, הכ"נ מהפסוק אין עובד יותר מזמן זה, וע"כ מאן דאית ליה הפסוק, לית ליה הלכה, וכן להיפך, אבל לרבי יוחנן דסובר שהקפידה התורה על שביתת הארץ, וא"כ שפיר אסור מה"ת מעצרת, שמאז פועל עבודתו לשביעית כמבואר בירושלמי, וא"כ אע"פ שסוברים הלכה אפ"ה צריכין הפסוק, לפי שמהלכה לא יהי' אסור אלא ל' יום, משא"כ מהקרא אסור מעצרת מה"ת, וא"כ רע"ק דסובר הפסוק, שפיר יכול לסבור הלכה. וא"כ לריש לקיש שפיר אומר דר"ג מדרבנן בטל להו דאינו אסור מה"ת רק ל' יום לרבי ישמעאל מהלכה ולרע"ק מקרא, ואתי הני תקון מעצרת ואתנו בדירדו כל הרוצה לבטל יבטל, אבל רבי יוחנן סובר מדאורייתא בטל להו, דהיינו שאסור מעצרת מה"ת, משום שמאז אם עובר בקרקע גורם ביטול שביתת הארץ בשביעית, ודו"ק היטב.

ועפ"ז מיושב היטב קושית הפנ"י הנ"ל, דמאחד רקי"ל רבי יוחנן וריש לקיש הלכה כרבי יוחנן, וא"כ האיסור הוא שביתת הארץ, וא"כ אע"פ שסוברים הלכה, יכולים ליסבר הקרא כנ"ל, אלא שאנו סוברים דמדאורייתא בטל להו כמבואר בירושלמי דעומדין בג"ש של רבי יוחנן, וא"כ שפיר כתב הרב"י שסוברים כרע"ק, ולא קשה עליו שאם סוברים הפסוק אז אין סוברים הלכה ואנן פסקינן הלכה כמבואר ברמב"ם פ"ג מהל' שמיטה, דו"א, ששפיר סוברים שניחם. (ויש להעמיס דבר זה ברמב"ם נ"כ, דעיין במראה הפנים על הירושלמי ה"א, ובטעם המלך שם, שהקשה קושיא הנ"ל על הרמב"ם כמו שהקשה הפנ"י על הב"י, וכמו שתירצנו דברי הרב"י, כן יתורץ דברי הרמב"ם נ"כ, וא"א להאריך, ודו"ק היטב).

והנה בראש השנה (רף ט.) ילפינן דמוסיפין מחול על הקודש לרע"ק מבחריש וקציר תשבות, ולרבי ישמעאל מועניתם את נפשותיכם. והקשה בטורי אבן לרע"ק היכא ילפינן שבת ויו"ט ויוה"כ משביעית, הלא שביעית אסור בעבודה משום שמועיל עבודתו לשביעית, משא"כ בשבת אינו אסור משום זה, אלא איסור עצמי, וא"כ היכא אמר הש"ס דלרע"ק למדין דין תוספות לכל התורה משביעית.

ולפי רברינו מיושב הישב בדרך פלפול, בהקדם רברי הישועות יעקב בסימן תר"ח שהביא שם רברי הר"ן בסוף ביצה רהומן של תוספות הוא חלוק, להרמב"ם שסובר ספיקא ראורייתא מה"ת לקולא וא"כ בין השמשות מותר מה"ת וא"כ אסור אז משום תוספות, משא"כ להרשב"א דספיקא אסורה מה"ת אז אסור משום תוספות זמן קודם בין השמשות. וכתב רהא רמותר מה"ת ספק זה רוקא בסתם ספק איסור, אבל בספק כרת אז הרמב"ם ג"כ מורה שאסור ספיקו מה"ת, וא"כ בין השמשות של יוה"כ רספיקו בכרת, שוב להרמב"ם ג"כ אסור, וא"כ תוספות הוא קודם בין השמשות, אלא שהמציא לקיים רברי הר"ן בח"ש שאסור מה"ת ואין חיוב כרת, וא"כ שוב בבין השמשות מותר מה"ת, וע"ז צריכין תוספות לאסור חצי שיעור, עכ"ר. וא"כ יש להקשות היכא לומר הש"ס רין תוספות לכל התורה מועניתם לרבי ישמעאל, הלא אפשר רבא הפסוק לומר שבין השמשות אסור בשיעור שלם שיש בו ספק כרת, אבל בחצי שיעור מותר מה"ת אז מספק, וע"ז בא הכתוב להשוות חצי שיעור לשיעור שלם, רהיינו ועניתם את נפשותיכם בתשעו בא לומר שחצי שיעור יהי' אסור בבין השמשות, אבל מנ"ל לילף תוס' לכל התורה בזה. וע"כ צריכין לומר שהש"ס אתיא לריש לקיש שסובר ח"ש מותר מן התורה, וא"כ מהיכא תיתי לומר שהפסוק אתי לאסור ח"ש בבין השמשות או ביוה"כ, כיון שבכל התורה מותרת, ובשלמא לרבי יוחנן כיון שכל היכא שאסור שיעור שלם אסור ח"ש, אלא שיש מציאות בבין השמשות בערב יו"כ ששיעור שלם יהי' אסור וח"ש מותר מה"ת לגמרי, שפיר מסתבר שהפסוק אתיא לזה, אבל לריש לקיש מהיכא תיתי. וכיון דאתינן להכי דהש"ס אתיא לריש לקיש, וא"כ ריש לקיש סובר שקפידת התורה היא שביתת ארם, וא"כ תוס' שביעית אסור באיסור עצמי ולא משום גורם, וא"כ שפיר יכולים לילף לרע"ק תוס' משביעית, שכמו ששביעית אסור באיסור עצמי של בחריש ובקציר תשבות, הכ"נ כל התורה, ומיושב הישב קושית הטורי אבן, ודו"ק הישב בזה בעזהשי"ת.

בענין כהנים ובעלים משולחן גבוה קא זכו

יעקב דוד פריעדמאן

מתיבתא עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

איתא במס' נדרים דף י"א ע"ב בעי רמי בר חמא הרי עלי כבשר זבחי שלמים לאחר זריקת רמים וכו' כגון רמחית בשר זבחי שלמים קמי' ומחית רחיתרא גבי', ואומר זה כזה, מאי, בעיקרו קא מתפס או בהיתרא קא מתפס, פירוש, שמונח לפניו בשר זבחי שלמים שהוא אחר זריקת רמים, וחרי הוא מותר להבעל לאוכלו (לשני ימים ולילה אחר) כיון שכבר נזרק רמי', ומ"מ יורע שמעיקרא קודם שנזרק רמי' הי' אסור לאוכלו לכל, ועכשיו בצרו מונח ככר לחם

שלו, והוא מנדר ואומר תהא זה כזה, שהכבר יהי' כמו הבשר שלמים, מהו לאכול הכבר, מי אמרינן כיון דגם הבשר מותר לו עכשיו שכבר נזרק דמי', בהיתרא קא מתפס, או אמרינן שכוונתו לעיקר הקרבן, קודם שנזרק הדם, ואסור גם הכבר, דהיינו בעיקרו קא מתפס. וע"ז מביא הר"ן בד"ה בעיקרו קא מתפס, ואיכא דקשיא לי' אפילו תמצא לומר דבהיתרא קמתפס כלומר שיחא כזה ממש דמחית קמי', אכתי ליתסר דהא אסור לשמאים מחמת נדרו, תו אקשיי והא איכא נמי חזה ושוק שאסור לזרים מחמת נדרו, פירוש, כיון שיש בו עדיין צדדי איסור גם אחר זריקת דמים מחמת נדרו, א"כ אפילו אמרינן בדעכשיו קא מתפס, עדיין תהא הכבר אסור דשמא על צד האיסור שבו תלה, ולגבי נדרים אמרינן כלל שלעולם לחומרא תלינן, כמו שמביא הר"ן בעמוד הלז לעיל ד"ה ואמר ד' אבא וכו' וז"ל, בכל דוכתא ודוכתא מפרשינן לישנא בנונא דמצי חייל נדרוי, עכ"ל.

(והנה קודם שאסיים דברי הר"ן יש להעיר, דאי אמרינן בכל מקום לחומרא, מה קבעי הנמ' אי ברהיתרא או בעיקרו, הא אנו צריכים לתלות לחומרא. וע"ז יש לתרץ בפשיטות, שאם יש ספק בדברי הנדר אם כולא להיתרא קמכוין או כולא לאיסור, לא אמרינן סתם לחומרא, דבאמת תיבות זה כזה הוי קיצור דברים, ואולי אם היתה דבריו באריכות היינו שומעים בבירור מה רצונו, ורמי בה חמי קבעי האיך אמרינן דעתו אי כעכשיו או כמעיקרא, משא"כ כאן אם בהיתרא קמתפס, הלא בדבריו משמע גם צד האיסור (חזה ושוק) בבת אחת בתוך דבריו. וכמו כן לעיל בעמוד הנ"ל בסוגיא דהאומר לקרבן לא אוכל לך, ריש לפרש להיתר תהא קרבן מה שאין אני אוכל, וממילא משמע דלהוי חולין מה שאני אוכל, וזמותר, ויש לפרש לקרבן יהא ולפיכך לא אוכל לך, והוי אסור, ולמ"ד זה פסקינן לחומרא, ומעמא משום שלא קצר דבריו, שלשון זה ג"כ מנהג העולם לדבר כן, אלא בתוך לשון זה עצמו יש לפרש לקולא ולחומרא ומשו"ה מחמירין. ובדרך זה (למ"ד זה) גם בהאומר לחולין לא אוכל לך, ריש צד חומרא וקולא בתוך דבריו, עיין שם).

ונחזור לדברי הר"ן שכתב, ולדידי לא קשיא, דאי מחמת נדרו ראוי הוי שיחא אסור לכל דהוא הא אקדשי' ואסרי' אכולי עלמא, אלא דלבתר זריקת דמים פקע לי' נדרא ואיסורא דטמאים ורחזה ושוק לזרים לאו משום נדרא הוא דאי הכי הוי אסור לכל, אלא איסורא הוא דרמי רחמנא עלי', והיינו טעמא נמי דמתפס בתרומת לחמי תורה לאחר זריקת דמים ומתפס בכבוד לאחר זריקת דמים לא מתסר וכו' בחלת אהרן ובתרומתו וכו' עכ"ל. ופירושו, רפסקינן להלן דף י"ג ע"ב במשנה, דאין נודרים ברבר האסור כגון בבשר חזיר, רק בדבר הנדר, ואיסור שלמים דבא מחמת נדרו כבר פקע בזריקת הדם ואיסור חזה ושוק וטמאים רמי רחמנא עלי' אח"כ מנהג"כ ולא מחמת נדרו והוי דבר האסור.

ויש להקשות טובא על הנ"ל, מהנמרא במס' ביצה דף כ"א ע"א, בעא מיני' רב אויא סבא מרב הונא בהמה חצי' של נכרי וחצי' של ישראל מהו לשחטה ביו"ט, ומסיק דמותר דאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה אבל נדרים ונדרות אסור לשחטן ביו"ט רכהנים כי קא זכו משולחן נבזה קא זכו, ע"כ. ופירש"י בר"ה כהנים משולחן נבזה קא זכו, בחזה ושוק וה"ה לבעלים בשאר הבשר כעבר הנוטל פסם מבית רבו נמצאת כל השחיטה לשם נבזה, עכ"ל. משמע דעדיין הוי

נחשב של גבוה מחמת הנדר, וא"כ איך כתב הר"ן רפקע ל' נרדא. ואין לתרץ רעכשיו בא איסור חרש משל גבוה ומשם הוא זוכה, רהא משמע מלשון רש"י שכתב, „גמצאת“ שרוצה לרייך רכיון רלבסוף הרי הוא של גבוה על כרחך גם תחלתו לגבוה, רגבוה האחרון וגבוה הראשון אחר הוא. וגם ממה שמרמה בשר של הבעלים לחזה ושוק של הכהנים משמע ששניהם ממקום אחר זכו והבשר של שניהם במצב אחר נמצא, ועריין שניהם תחת רשות גבוה עומר, אלא שהמזבח מוכה לזה חלקו ולזה חלקו ואין האיסור שחל על החזה ושוק אחר זריקת הדרם רבר חרש, רק הוי אסור לזרים כמו מקורם מחמת נדרו, רק רהתורה התירו לכהנים. וכן משמע בסוגיין בנדרים רף י"ב ע"א בתוס' ר"ה כחלת אהרן וכתרומתו מותר, ובהרא"ש ר"ה כחלת אהרן וכתרומתו, לגבי תרומה, וז"ל הרא"ש, אע"ג רמתסרי התרומה על ידי פיו לא הוי רבר הנדר רהא מעיקרא נמי הוא אסור משום טבל, ופיו לא אסר, אלא התיר שהוציא השירים מירי טבל, עכ"ל. והגם שהר"ן מחולק גם בזה בסוגיין ובהמשנה הנ"ל, הא גופא קשיא כנ"ל. ועכ"פ לתוס' ורא"ש קשה קושית הר"ן שלשיפתם וראי צריכין לפרש שהתיר רק שאר הבשר לאחר זריקה וחזה ושוק מחמת נדר' אסור. ובפשטות צריכין לומר שהם מסכימין לסברת הר"ן לגבי נדרים דוקא, וע"כ צריך ביאור, וגם היאך יסביר רש"י רמס' ביצה הגמ' כאן. ובשלמי נדרים הביא מחידושי הרשב"א ג"כ כנ"ל דאפי' אמרינן בהיתרא קא מתפס הא עריין יש חזה ושוק, ומתרץ כמו הר"ן שזוהו איסור חרש, ורבר האסור הוא החזה ושוק, ואין מנדיין על רבר אסור, והא ראי' שלא מכח נדרו הוי איסור רחזה ושוק, רא"כ ה' צריך שתהא אסור לכל, ע"כ קיצור רבריו.

ואפשר לתרץ בדרך זה, שפירושו של כהנים משולחן גבוה קא זכו אין הפי' שהוא עריין תחת רשות המזבח (גבוה), ומשם קזכו, אלא שיצא מתחת רשות גבוה מכל וכל בין החזה ושוק בין שאר הבשר, רק בתנאי שהחזה ושוק יתנו לאכול רק לכהנים, ושאר הבשר רק לטהורים, ועכשיו אין עוד עליו כלל איסור נדר', והא ראסור לכהן ליתן לזר לאכול, זה אינו אלא איסור חרש שעל החזה ושוק, ופירוש משולחן גבוה קזכו, אין הכוונה שהוא עריין תחת רשותו, אלא רק שמשם בא החלקים, ועכשיו יהא רברי הר"ן עולים יפה, שאין האיסור בא מחמת נדר'.

אבל על תירוץ הזה קשה מכמה דוכתא, רבאמת בהרשב"א הנ"ל שכתב כמו הר"ן לענין חזה ושוק, כתב לענין איסור לפמאים, וז"ל, רהאי ראסור לפמאים היינו משום דרכיב אכתפי' רגברא וכשיפתהר לערב נסתלק האיסור וחזר גברא להיתרא, אבל איסור נדרו כבר פקע לאחר זריקת דמים, עכ"ל. ובהר"ן עצמו יש לרייך אמאי חלק ריבורו לשנים להקשות קורם על איסור לפמאים, ואח"כ כתב, תו אקשי על חזה ושוק, אמאי לא הקשה שניהם ביחד, ואפשר לומר שאם ה' מקשה ביחד היינו חושבים שלא הקשה רק על חלקי איסור שמונח לפניו, וה' פשיטא לתרץ לגבי מומאה שהנודר לא ה' ממה באותה שעה, ולגבי חזה ושוק שבאותה שעה לא ה' מונח לפניו חזה ושוק, אלא אפשר שרצה הר"ן לרייך שקושיתו הוי על זה, שבאמת עצם הבשר עדיין מונח כולו תחת רשות

המזבח מחמת נדרו, והא' ראי' מזה שעדיין אסור לארם בשעת מומאתו, ואי יסתר יהא מותר, ואם ישמא פעם אחרת שוב יהא אסור לו, וחזינן שיש בבשר זה איסור בכח, ומחמת זה אסור גם הככר. (ואין למעות לפרש כן קו' הנמ' אי בעיקרא קא מתפס או בהיתרא, דהיינו אי תלה בהיתר אכילה שבו או במה שהוא עדיין ברשות המזבח, אלא פשיטא האיבעיא הוי באיזה זמן תלינן, דומיא דהנמ' לקמן (י"ב ע"א) איזהו איסור האמור בתורה שלא אוכל וכו' כיום שמת בו אביו וכו'). ועל השתי קושיות תירץ הר"ן תירוץ אחד, ולכאורה יתמה מפני מה לא סגי להרשב"א ג"כ תירוץ הא' שהוא מתרגם כמו הר"ן על קושיא הראשונה, ולמה הוסיף תירוץ אחר על הקושיא מסומאת. ואולי כוונתו, שאם לא הי' מזכיר רק התירוץ השני (שפקע לי' נדרים) היינו מקשים על זה איך אפשר לומר כן, הלא חזינן דרשות גבוה עדיין מונח עליו שמתיר לו במהרתו ושוב נאסר לו במומאתו, וס"ל דלא שייך בזה איסור חדש כמו בחזה ושוק, דהא עדיין היתירא הוא, על זה משיב הרשב"א שזה איסור חדש ואין להאיסור שייכות בהבשר אלא איסור גברא הוא. (ומחמת שהאיסור גברא הוי איסור חדש, אפשר שעל זה כיוון השלמי נדרים כמה שכתב שדברי הרשב"א קרובים הם לדברי הר"ן).

אמנם לפי"ו יקשה ביותר על הר"ן שאינו מתרגם כתירוץ הראשון של הרשב"א דהוא איסור גברא. ועוד קשה ממשנה מפורשת במס' קידושין דף נ"ב ע"ב המקדש בחלקו בין קדשי קדשים בין קדשים קלים אינה מקודשת (ופירש"י לחלן דאינם ממון בעלים אלא מחיים, ולאחר שחיטה וזריקה כהנים משולחן גבוה קא זכו, כמו שפירש במס' ביצה), וכתבו התוס' שם בד"ה המקדש, אבל הכא (בקדשים) הטובת הנאה אינה משלו דהא ממון גבוה הוא וכו'. הרי מפורש שעדיין מונח החזה ושוק תחת רשות גבוה, ואינו איסור חדש, כמו שנראה מפירש"י בביצה כמו שנתפרש לעיל. ואף לשיטת התוס' בכבא קמא (דף י"ב:) דבשר הבעלים הוי בכל מקום ממון בעלים, אין מזה נפקא מינה לגבי איסור אכילה. וגם המאירי מפרש דברי המשנה כן וז"ל, אמר המאירי: המקדש בחלקו ר"ל שחלק עם אחיו בבשר קדשים אחר זריקת הדים בין בקדשי קדשים כגון חטאות ואשמות שהבשר לכהנים, בין בקדשים קלים כגון שלמים שהכהנים חולקים בהם בחזה ושוק או הבעלים עצמם שקרשו בבשר שלמים אחר שנתנו חזה ושוק לכהנים, שהרי הבשר נאכל לבעלים, אינה מקודשת כלל שהכהנים ואף הבעלים בדברים אלו משלחן גבוה זכו בהם ואינו ממון שלהם, ושמא תאמר מאחד שזכו מיהא הרי הוא שלהם, אינו כן שלא זיכתה תורה בהם לכך אלא לאכילה, אבל לא לפדוע חובותיהם או לעשות בו שום דבר וכו', עכ"ל. הרי דגם המאירי מפרש להדיא רעדיין אינו שלו רק ממון גבוה הוא, ולא עוד אלא שמפרש זה גם על חלק הבעלים, ונראה שהוא מפרש דלא פקע מעשה הבעל שנתן הבשר תחת רשות גבוה על ידי נדרו. וכמו כן מפרש המאירי במס' ביצה שם בד"ה בהמה חצי' של גוי וכו' עיי"ש.

תו אפשר לדייק בדברי המאירי הנ"ל במס' קידושין, כמה שכתב שם וז"ל, או הבעלים עצמם שקדשו בבשר שלמים אחר שנתנו חזה ושוק לכהנים, שהרי הבשר נאכל לבעלים וכו' עכ"ל. י"ל דאולי כוונתו כעין דברי התוס' והרא"ש

הנ"ל לגבי תרומה, כמו כן מפרש הוא לגבי קרשים קלים, שלא התירה התורה להבעלים לאכול חלקם עד שיתנו החזה ושוק לכהנים, ואח"כ ניתן שאר הבשר להבעלים, ואיסור האכילה שהי' בראשונה לא נשאר רק על החזה ושוק. נמצא דלשיטת המאירי, האיסור שיש על החזה ושוק הוא אותו האיסור שהי' על כל הבשר מקודם מחמת נדרו, וזריקת הרם לא התירה עדיין כלום, רק שגרמה להניח כח להבעלים לסלק איסור האכילה מעל חלקו ע"י שיתן החזה ושוק לכהן וישאר האיסור רק על החזה ושוק. ומה שהחזה ושוק אינו אסור לכהנים, דנראה לכאורה כאילו אין עוד איסור נדרי' עליו, ואז הי' צריך להיות אסור לכל העולם, זה אינו, דבאמת עדיין החזה ושוק תחת איסור נדרי' ועדיין הוא ברשות מזבח, אלא כהנים כי קא זכו משלחן גבוה קא זכו.

ואפשר לתרץ בדרך רוחק קצת רברי הראשונים הנ"ל, שהם יתרכזו הנמ' בנדרים לגבי האיסור טומאה שבו, כמו שתירץ הרשב"א, שאין זה כמו איסור חפצא רק איסור גברא, ולגבי חזה ושוק מיירי באופן שלא הי' שם חזה ושוק מונח לפניו, ולגבי בשר הבעלים פקע לו' נדרי' לגבי איסור חפצא מכל וכל. ומה שאמרו בכיצה משלחן גבוה קא זכו, פי' שמשם בא חלקו, אבל באמת יצא מרשות גבוה, ותלינן כמה שלפניו, ובכל אופן כיון רעיקר השחיטה לגבוה, רהלא הגבוה היא המזכה לכל אחר חלקו, אסור לשוחטו ביו"ט. ואפשר גם שיטת התוס' כן, שהמשנה בקירושין לא מיירי אלא בכהנים בחזה ושוק, אבל חלק הבעלים יצא מתחת רשות גבוה. וגם הרמב"ם ז"ל להלכה הביא את דברי המשנה רק בכהנים, כי רק בחזה ושוק אי אפשר בשום אופן לומר הפקע איסורא. ולשיטת רש"י והמאירי שסוברים דגם חלק הבעלים עדיין תחת רשות גבוה, אפשר לתרץ (אף שהוא ג"כ רוחק) שאין אנו מסתכלים בצד הגבוה שבו כלל, אלא במה שהוא מותר לאוכלו לאחר זריקת דמים.

ובנוף דברי הר"ן דלא מתרץ כמו הרשב"א לגבי איסור טומאה, שהוא איסור גברא, וגם מה שכתבו (הר"ן והרשב"א) לגבי חזה ושוק הפקע נדרי', עדיין צריך אצלי ביאור, דאי אפשר להיות בחזה ושוק שפסק נדרי', ויהי' איסור חרש, דא"כ אמאי אי אפשר לקרש בו אשה, ואפשר לומר ג"כ ברוחק שבאותו איסור חדש עדיין הרי הוא עומד ברשות גבוה, רק שנתחלף מכח נדרי' להאיסור החדש, ומשם זוכין הכהנים. ומה שהר"ן אינו מתרץ לגבי טומאה כמו הרשב"א, משום דהר"ן סובר אדרבה דגם איסור טומאה הוי איסור חפצא, דהיינו שחלק הבעל עדיין עומד תחת רשות גבוה בתורת איסור חרש, ולכן לא ניתן רשות לסמאים לאוכלו. ועתה שוב יקשה אמאי לא אמרינן שהוא עדיין תחת רשות גבוה הראשונה, דהיינו מכח נדרי'. ורבר זה מסתבר, דהרי ענין רשות גבוה חל על ידי דיבורו דמקדיש, ואי פקע לגמרי האיך חל עליו ענין רשות גבוה לומר משלחן גבוה קא זכו, וכעין מה שכ' הקצת"ח בסו' ר' בשם הרמב"ן דלא שייך מעילה במים של בור דקרש כיון דלא נתקדש בדיבורו של המקדיש, משא"כ איסור חדש בעלמא יכול לחול עליו.

ומה שמקשים הרשב"א והר"ן דאם מכח נדרי' הי' צריך להיות אסור לכל, זה לכאורה לא קשה כלל, ראין הכי נמי רעריין הוא בעצם תחת רשות גבוה מכח

נרדרי, וכמו שנתפרש כבר לעיל, והכהנים והבעלים כי קא זכו, משלחן גבוה קא זכו. ואפשר לומר דהקדושה מחמת נרדרי פקע לגמרי, רק דזריקת דמים פעל קדושה לגבוה כמו שמתירין האימורין להקריב על גבי מזבחה, הכי נמי הוי פעולה לחול ענין גבוה על החזה ושוק, ורשות הנבזה נתנו לכהנים והוי ענין חרש, ומ"מ משלחן גבוה קא זכו. ועדיין שיטתם צריך לביאור. (נכתב לעילוי נשמת אבי מורי המנוח ר' אלטר חיים צבי ב"ר יוסף ע"ה שנפטר כ"ב אלול תשמ"ה לפ"ק. תנצב"ה).

עולת שבת בשבת

כי תצא

סמיכת הפרשיות. ואתה תבער הרם הנקי מקרבך כי תעשה הישר בעיני ר', כי תצא למלחמה על איביך ונתנו ר' אלקיך בידך ושבית שביו וראית בשבי' אשת יפת תואר וגו'. ו"ל עפ"י מה ראיתא בפירש"י עה"פ ולקחת לך לאשה, לא רברה תורה אלא כנגד יצה"ר שאם אין הקב"ה מתירה ישאנה באיסור, ע"כ. ויש להקשות למה התירה התורה רוקא עבירה זו כנגד יצה"ר ולא עבירות אחרות, וי"ל לפי מה שפירש"י בפרשה זו בפסוק כי תצא מחנה על איביך ונשמרת מכל רבר רע, שהשטן מקטרג בשעת הסכנה. ולפ"ז שפיר התירה התורה יפ"ת בעת יציאת מלחמה ראם לא היתה התורה מתירה, ישאנה באיסור ויקטרג השטן ויכשלו הצבא במלחמה בעון היחיד רכל ישראל ערבים זה לזה, אבל שלא בשעת מלחמה אין להתיר שום איסור, רק הלעיטהו לרשע וימות. ועדיין צריכין אנו למודעי, אימת צריכה התורה להתיר שום איסור בשעת הסכנה, רק בזמן שכולם כשרים, אבל אם הם בעלי עבירות א"צ להתיר שום איסור שהרי השטן מקטרג בלאו הכי. והשתא יובן הסמיכות, כי תעשה הישר בעיני ר' — כי תצא למלחמה, כלו' אם כולם כשרים בשעת צאתם למלחמה, או ושבית שביו ולקחת לך לאשה, משום רלא רברה תורה אלא כנגד יצה"ר, ודו"ק היטב.

(הגאון בעל שב יעקב אבר"ק פפר"מ זצ"ל)

תבא

במסורה ב"פ תיבת תלואים, והוי חייך תלואים, ואירך, תלואים למשובתי (הושע י"א). יש לקשר דברי המסורה עפ"י מה שפירשתי הפסוק בפ' מקץ, שאמר יוסף לאחיו, זאת עשו וחיו, רי"ל הכוונה עפ"י מה ראיתא במשנה בשילחי מס' קידושין, הרעותי מעשי וקפחתי את פרנסתי, דכשארם עובר עבירות ח"ו מתמעטת הפרנסה, והעצה לזה לעשות תשובה, ואז תחזור לו הפרנסה בריוח ובכבוד. והנה ידוע דתיבת זא"ת רומז על תשובה, כי תיבת זאת עולה בנימט' כמספר צו"ם קו"ל ממו"ן שהם ג' דרכי התשובה כנודע. וזהו שאמר יוסף לאחיו, זא"ת עשו וחיו, שאם תעשו תשובה כהוגן, יהי לכם מחי' וכלכלה ברווח.

וזה יש להעמיס בדברי המסורה, והיו חייך תלואים, שפרנסתך ומחייתך תלוי ועומד בספק, אם תתנהג כשורה או ח"ו תקלקל מעשיך, וממשיך המסורה, תלואים למשובתי, שהיא תלוי אם תעשה תשובה כראוי או לא, ואם תשוב ותרצה תהי' לך פרנסה ברחבה.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

אם לא תשמור לעשות את כל דברי התורה הזאת וגו' ליראה את השם הנכבד והנורא הזאת את ד' אלקיך, והפלא ר' את מכותך וגו' גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת יעלם ד' עליך. יש לומר הכוונה בהמשך הפסוקים, רהנה צ"ח קללות כתובים במשנה תורה, וי"ל הטעם על מספר הזה לא פחות ולא יותר, דהקללות הן נגד מספר המלקות, דהנה בבית דין של מטה לוקין ארבעים, ובבית דין של מעלה לוקין ששים, כמבואר בגמ' (ב"מ פ"ה ע"ב) מחיהו שתי פולסי דנורא עיי"ש, וביחד עולה למספר מאה מלקיות, והנה ידוע או"ל דאתו רבנן ובצרו חדא והעמידו מספר המלקות על ל"ט, וכמו כן ב"ד של מעלה בצרו חדא כאו"ל בירושלמי עה"פ לאל גומר עלי, שבב"ד של מעלה מסכימין למה שפוסקין בב"ד של מטה, נמצא שמספר המלקיות הן צ"ה, וכנגדן יש צ"ח קללות. וזהו שדקדקו חכמינו ז"ל בלשונם ואמרו, מאה תוכחות חסר שטים, ולא אמרו צ"ח, דראוי ה' להיות מאה קללות במילואו, אלא שנחסר מהן שטים, דומיא דמלקות.

והנה איתא בגמ' (מכות כ"ב ע"ב) כמה טפשי שאר אינשי דקיימי מקמי ספר תורה ולא קיימי מקמי גברא רבה דאילו בספר תורה כתיב ארבעים יכנו ואתו רבנן ובצרו חדא. ועוד איתא בגמ' (ב"ק מ"א ע"ב) שמעון העמסוני ה' דורש כל אתין שבתורה כיון שהניע לאת ד' אלקיך תירא פירש וכו' עד שבא ר"ע ולימד, את ד' אלקיך תירא לרבות תלמידי חכמים. ועפי"ז יובן היטב כוונת המשך הפסוקים, אם לא תשמור לעשות את כל דברי התורה הזאת, כל' שלא תשמור המצות שנתרבו מאתין הכתובים בתורה, ועי"ז לא תשמור, ליראה את השם הנכבד והנורא הזאת את ד' אלקיך, שבא לרבות תלמידי חכמים, א"כ לדבריד עכצ"ל דאין כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה, וממילא מספר המלקיות ארבעים הן, וכמו כן מספר המלקיות ברקיע ששים הן, ואז, והפלא ד' את מכותך וגו' גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת יעלם ד' עליך, הן השתי קללות הממלאים את מספר הקללות למאה, כפי דבריך.

(הגאון מוה"ר ישראל שפירא אבד"ק קאליש זצ"ל²)

נציבים

לא יאבה ה' סלוח לו וגו'. בתנא דבי אליהו פרק ט"ו, המזלזל בנשילת ידים סימן רע לו, ועליו הוא אומר, והי' בשמעו את דברי האלה הזאת וגו' לא יאבה ד'.

(2) הובא בשמו בספר שערי שמים (פראג תל"ה) לתלמידו וש"כ הגאון מוה"ר יחיאל מיכל סג"ל מקאליש, ברף צ' ע"ב.

מלוח לו וגו' הא למדת המבעיט בנפילת ידים סימן רע לו, ע"כ. להבין איך מוכח מוה' בשמעו את רברי וגו', שמולול בנפילת ידים סימן רע לו, רהנה מצינו דמקריבין בחג הסוכות כל יום י"ד כבשים שהמה צ"ח ביחר להציל מצ"ח קללות שבמשנה תורה, זה איתא בפיוט יום ב' לסוכות. לפ"ז בפסח שמקריבים בכל יום ז', הוא מ"ט, המה באים להנן על מ"ט קללות שבת"כ. רון מיני, רבניסן נברא העולם כדעת ר' יהושע, דאי ס"ד בתשרי נברא העולם, למה מקריבין הצ"ח קורם מ"ט, הא סדר התורה להיפך, כי המ"ט המה כתובים קורם לצ"ח, אלא ע"כ בניסן נברא העולם, לכן מקריבין מ"ט קרבנות לבטל קללות שבת"כ קורם הצ"ח, וק"ל. והנה הני תנאי דפליגי אי בניסן או בתשרי נברא העולם, פליגי מה ה' הפרי שאכל ארצה, ראי גפן ה', ע"כ ה' תשרי רחוא זמן בציר, ולמ"ד דחטה ה', ע"כ סובר כמ"ד רניסן ה' רזמן אביב הוא בניסן. והנה י"ל להוכיח דע"כ חטה ה', דאיתא באריכות במקובלים שחטא אדם ה' שלא נטל ידיו ואכל בלא נפילת ידים לכן כתיב מות תמות, כי כל המולול בנ"י נעקר מן העולם. והנה קי"ל כל הנוטל ידיו לפירות הרי זה מגסי רוח, לכן ע"כ צ"ל דחטה ה', ונודע רעת ע"מ [=עשרה מאמרות?] שחיתה גלוסקא יפיפי' כמו שיהי' לעתיד, ונתחייב בנפילת ידים.

ועפ"ז יתכן, וה' בשמעו את רברי האלה וגו', שיאמר שלום יהי' לי כי קרבנות מכפרים, לפ"ז ע"כ בניסן נברא העולם, וצריך להבין מגלן זה, וצ"ל מרענש אדם על שלא נטל ידיו, על כרחך דחטה ה', רון מיני דמי שמולול בנפילת ידים סימן רע לו ונעקר מן העולם, ומכלל הלאו אתה שומע הן שיתברך ויאריך ימים ושנים, אכ"ר.

(הגאון מוה"ר רוד אופנהיים אבר"ק פראג ונ"ש זצ"ל)

האזינו

במסורה ב"פ ותשמע, ותשמע הארץ, ואירך, ותשמע ותושיע (דברי הימים ב', כ'). י"ל תכוונה, ראמרו חכמו"ל בשכר נשים צדקניות ננאלו ישראל ממצרים, וכן יהי' לעתיד לבא דהנאולה תבוא בזכות נשים צדקניות. והנה אמרו רז"ל (תרב"א פרק ט') איזה אשה כשרה העושה רצון בעלה. גם אי' בספח"ק דהאשה מכונה בשם ארץ, כי היא דוגמת הארץ בחי' מקבל. וזהו, ותשמע הארץ, אם האשה הנקראת ארץ תשמע לקול בעלה לעשות רצונו, אז ותשמע ותושיע, להושיענו בנאולה האמיתית בב"א.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

אמרתי אפאיהם אשכיתה מאנוש זכרם. בתרגום יב"ע, אמרית במימרא למיכלי מנהון רוח קודשא אשייר בהון קליל, כגבר דחצר חקלא ומשייר ארעא

הוא אבטל מספר ייחוס אנוש הוכרנהו, עכ"ל. הנה דברי התרגום יב"ע לכאורה תמוהין הן, כי ודאי כשמסולק מייחוס שוב אין רוח הקודש שורה עליהן, מ"מ איך מרמה השיור לנכר רחצר חקלא, לאיזה ענין מרמה דבר זה, והנלענ"ד ע"פ פשוטא, דאיתא בגמ' שיור הפיאה השיעור הוא אחד מששים, וע' בפ"ק רמס' פיאה. והנה אע"פ שנתבטל רוח הקודש מישראל, מ"מ בחלום מדבר בס. ואיתא בגמ' ברכות דף נ"ז ע"ב, חלום הוא אחד מששים מנבואה עכ"ל. נמצא שמשיר אחד מששים, והוא כמו ששיעור פיאה מן השרה, ודו"ק היטב לפי הפשוטא בס"ר.

(הנאון מוח"ר דוד אופנהיים אבר"ק פראג ונ"ש זצ"ל)

וילך

ויאמר ד' אל משה הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה וגו'. איתא בגמרא (סנהדרין צ' ע"ב) שאלו רומיים את רבי יהושע בן חנני' מנין שהקב"ה מחי' מתים ויודע מה שעתיד להיות אמר להו תדווייהו מן המקרא הזה שנא' ויאמר ד' אל משה הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה, ודילמא וקם העם הזה וזנה, אמר להו נקוטו מיהא פלגא ביריכו דיודע מה שעתיד להיות, ע"כ. ויש לדקדק למה שאלו הרומיים דוקא על ב' דברים הללו ביחד. ויש לומר, דעל תחיית המתים, באמת יש שאר הוכחות כמבואר שם בגמרא לעיל מינ' כמה ראיות מפסוקים, רק הם נסתפקו בספק הנאמר אצל יעקב אבינו, שמא יגדום החטא, דהא הבחירה היא חפשית, אבל אי אמרינן דהקב"ה יודע מה שעתיד להיות לק"מ, רהגם שהבחירה היא חפשית, ואין היריעה מכרחת, (כמו שכ' הרמב"ם ערה"כ כי לא מחשבותי מחשבותיכם) אבל עכ"פ ידיעתו לא תשתנה, לזה שאלו ג"כ מנין שהקב"ה יודע מה שעתיד להיות, שהשאלה הראשונה לברה אינה צריכה כ"כ ראי', רק בצירוף שאלה השני' היא שאלה נכונה, וע"ז השיב תדווייהו מן המקרא הזה, וכשהקשו דילמא וקם העם הזה וזנה, השיב להם בקיטו מיהא פלגא ביריכו, היינו שיודע מה שעתיד להיות, וא"כ בוודאי מוכח שפיר תחיית המתים משאר מקראות.

(הנאון בעל חוות דעת אבר"ק ליסא זצ"ל)

ראש השנה

איתא בטור או"ח בהל' ר"ה סי' תקפ"ה וז"ל, רמז לדבר אין שי'טן ואין פ'נע רע, ד"ת שופר, פי' כשיש שופר אין פ'נע רע, ע"כ. ובטורי זהב העתיק דברי הטור והקשה היכא רמזא אין שטן, אדרבא להיפך משמע ח"ו. ותירץ ע"ד שמצינו שגם הס"ם מלמד זכות על ישראל וכו', כלומר אף שהשטן שם, מ"מ אין פ'נע רע, כי הוא עצמו נהפך לטובה והוי שפיר אין שטן, עכ"ד. ובאמת צריכינן להבין מה תירץ הטו"ו, הלא בפירוש כתב הטור ששופר ד"ת אין שי'טן ואין פ'נע רע, והקושיא במקומה עומדת. ויש לתרץ דברי הטור, דהנה

(4) הועתק מחיבורו כתי"ק (כת"י ירושלים — מספר 4730).

(5) הובא בשמו בס' שלמה מול אדר (פראג תקע"ח) בפרק ז', ברי"ג ע"ד.

ידוע כי באדם יש ל"ב שינים שהם מרומזים באות **א** כזה, יו"ד וא"ו למעלה ויו"ד וא"ו למטה, ביחד הוא ל"ב. ולפי"ז הפה, שמרומז בו אות א' כנ"ל, ביחד עם שופר, הוי שפיר הר"ת א"ן ש'טן ו'אין פ'נע ר'ע, ועל כן פסקו הטור והמחבר (בסי' תקפ"ו) שאם הרחיק השופר ותקע בו פסול, כיון שאין השופר נוגע בפיו, ולדברינו הטעם כי יש חסרון אות א', וכשיקרב הפה אל השופר הוי שפיר א"ן ש'טן ו'אין פ'נע ר'ע.
(הרה"ק בעל אור לשמים מאפסא זצ"ל)

בקריאה ליום א' דר"ה

ויאמר אל תשלח ירך אל הנער ואל תעש לו מאומה. וברש"י, אמר אברהם אעשה בו חבלה ואוציא ממנו מעט דם, אמר לו אל תעש לו מאומה, אל תעש בו מום, ע"כ. ודבר זה הוא לכאורה מקושי הבנת, מאחר שראה אברהם אבינו שאין רצון הקב"ה שישחוט את יצחק, מדוע רצה לעשות בו חבלה ולהוציא ממנו מעט דם. ויתכן לומר הכוונה בזה, דנודע דכל מצוה יש בה חלק המחשבת, וחלק הדיבור, וחלק המעשה. אבל ישנם אנשים קלי הדעת ופחותי ערך אשר אומרים שאין העיקר לקיים מצות ד' בפועל ממש, רק העיקר הוא שיהי' להם, "לב ורגש יהודי". ורגיל על לשונם המאמר, רחמנא לבא בעי, ומחפכים הכוונה לומר דסני במחשבת הלב לבד בלי מעשה. ולפי"ז יש לומר, דאברהם אבינו, כששמע ציווי הקב"ה, אל תשלח ירך אל הנער, חשש שמא ילמדו מזה הקלים והפוחזים בדורות הבאים, שבמחשבת לחוד סני, לכן רצה להטיף מיצחק מעט דם, להורות לדורות עולם דהעיקר הוא המעשה בפועל, לזה אמר לו הקב"ה, דאעפ"כ אל תעש לו מאומה, כי כבר הי' מוכן מששת ימי בראשית איל תמורת יצחק, ובו קיים אברהם המעשה בפועל, ועל כל עבודה שעשה הי' מתפלל ואומר יה"ר שתהא זו כאילו עשוי' בבני, כמבואר ברש"י עה"פ ויעלהו לעולה תחת בנו.
(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

עשרת ימי תשובה

במס' יומא (פ"ה ע"ב) האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה. י"ל הטעם בזה, כי כתוב בספרים שהסיגופים לבעל תשובה הם תשובת המשקל, דהיינו שצריך לשקול צערו כנגד הנאתו שהיתה לו מן העבירה. אמנם האומר אחטא ואשוב, על כרחך שהנאת העבירה חביבה כל כך בעיניו, עד שמוכן לסבול סיגופים בעד העבירה, כי היסורים הן בעיניו כאין נגד הנאת העבירה, נמצא דלעולם לא יוכל לקיים תשובת המשקל, כי אף אם ירבה בסיגופים, לעולם הנאת העבירה היא יותר גדולה בעיניו, ולכן אין מספיקין בידו לעשות תשובה.

(הנאון מוה"ר ארי' ליב הנקרא, "הויכעך ד"ר ליב" אבר"ק קראקא זצ"ל)

(6) הובא בשמו בספר תולדות נח להנה"צ מוה"ר נפתלי חיים מספריו זצ"ל.

(7) הובא בשמו בספר דברי חכמים (האמבורג תנ"כ) בשער התשובה סוף פרק ז'.

במס' ברכות (דף ל"ד ע"ב) פליגי אמוראי אם צדיקים גמורים עדיפי מבעלי תשובה, או בעלי תשובה עדיפי מצדיקים גמורים. ויש להביא הוכחה דע"כ בעלי תשובה עדיפי מצדיקים גמורים, מדברי הגמרא (שבת ק"ד ע"א) מאי טעמא מהדרה תני דקו"ף לגבי רי"ש, אמר הקב"ה אם חוזר בו אני קושר לו כתר כמותי עי"ש, הרי מוכרח דבעלי תשובה עדיפי, דאל"כ אלא צדיקים גמורים עדיפי, למה מהדר תני דקו"ף לגבי הרי"ש, יתדר תני דקו"ף לגבי הצ', אלא ע"כ בעלי תשובה עדיפי.

(הגאון מוהר"ר העשיל אבר"ק קראקא זצ"ל⁸)

יום הכיפורים

במדרש שוחר טוב (תהלים כ"ג) כל ימות השנה יש לו לשמן רשות לקסרג חוץ מיום הכפורים וראש השנה. ולכאורה אין הסדר מכוון למינקס יוה"כ ואח"כ ר"ה. ולע"ד נראה לתרץ ע"פ מה רהובא בספר ברכת שמואל סדר מסעי (דף ל"ז ע"ב) בשם ס' מגלה עמוקות, שראש השנה הוא ראש לשנת הלבנה, ועשרה לחורש תשרי הוא יוה"כ ללבנה, ויוה"כ שהוא עשירי לחורש הוא ראש השנה לשנת החמה, והושענא רבה הוא יוה"כ לשנת החמה. ואח"כ שמעתי שמוזכר מזה גם בלבוש, וראיתי בעצמי בלבוש בהושענא רבה כתב ג"כ זה, שהושענא רבה הוא יוה"כ לשנת החמה ע"ש. נמצא לזה כיוון כאן המדרש, שהשמן אין לו רשות לקסרג ביוה"כ וראש השנה, ר"ל יוה"כ שהוא ג"כ ראש השנה לשנת החמה.

(הגאון מוה"ר אברהם אביש אבר"ק פפר"מ זצ"ל⁹)

תמיהות וישובים

תמי' בספר ראש יוסף, ובס' מסגרת השלחן

בס' ראש יוסף על מס' מגילה בדף ל"א ע"ב ר"ה נסתפקתי כתב זז"ל, נסתפקתי בזמן הזה אם התרו בו למלקות אלא שאין לוקין דליכא סמוכין כעת, והרליק גרישו של חבירו בי"ט אם פטור או חייב, עיין בחו"מ סי' ת"כ ס"ב וסי' תכ"ד ס"ב כתב דינים אף שאין ג"מ השתא, משמע דאם התרו בו מחויב מלקות הוא, ורוקא חייבי מלקות שונגין חייבין בתשלומין לא כה"ג, או דילמא כיון ראין לוקין עכשיו מחויב ממון וכו', וכעת לא מצאתי גילוי לדין זה, עכ"ל. — והדבר מבואר להריא בש"ך חו"מ סי' של"ח סק"ב עי"ש.

(8) חובא בספר פני משה עה"ת (לובלין תמ"א) לתלמידו הגאון מוה"ר משה יפה, בפ' בראשית, ששמע דבר זה מפ"ק.
(9) הועתק מכת"י ק.

בקיצור ש"ע סי' י' סעיף כ' כתב, מסיר את הכריכות מן האצבע וב' או ג' כריכות מהזרוע. ובמסגרת השלחן שם סקט"ו כתב, לא מצאתי זה בפוסקים כו' עיי"ש. — ונעלם ממנו לפי שעה שהרב מפורש בשערי תשובה סי' כ"ה סקט"ו בשם הר"ש וויטאל ז"ל עיי"ש, (ובסידור חמדת ישראל סדר הנחת תפילין כתב באריכות, ובס' שער הכוונות נדפס בחסרות, אבל כבר העתיקו כהונן במחזיק ברכה להחיר"א, וכן בכף החיים סי' כ"ח סק"ה).

ה"ק יצחק לעבאוויטש

ר"מ ישיבת ישרש יעקב

כעת בוואודרידזש, ניו יארק

ישוב לקושית האחרונים

במס' ראש השנה דף כ"ו ע"א, במשנה, כל השופרות כשרים חוץ משל פרה. ובגמ', אביי אמר היינו טעמייהו דרבנן, שופר אמר רחמנא ולא שנים ושלשה שופרות, והא דפרה כיון דקאי גילדי גילדי מיתחזי כשנים ושלשה שופרות, ע"כ. והקשו האחרונים מהא דתנן בניטין (דף י"ט ע"א) דכותבין גט על הקרן של פרה, ולכאורה כיון דהקרן של פרה קאי גילדי גילדי, ליפסל הגט, דהא כתיב בתורה וכתב לה ספר כריתות, ספר אחד אמר רחמנא ולא ב' וג' ספרים, כמבואר בניטין דף כ' ע"ב. (עיי' שו"ת בית אפרים חאו"ח סי' ב' ד"ה ומ"ש, ושו"ת מהרי"א הלוי ח"א סי' קכ"ז, ושו"ת קרן לדוד סי' קמ"ח, והגהות חשק שלמה למס' גיטין י"ט ע"א, ושו"ת בית יצחק חאו"ח סי' ק"ד אות י"א). ואפשר ליישב, עפ"מש"כ בתוספות חדשים על המשניות במס' פאה פ"א משנה א' ד"ה והקרן, דדרכה של פרה כל זמן שיוולדת נתוסף בקרנה גילדי גילדי עיי"ש, והנה מבואר בר"ש פרק שלישי דמס' בכורות דפרה אינה יולדת עד שהיא בת ג' שנים, א"כ אפשר דמתני' בניטין מיירי בפרה פחותה מבת ג' שנים שלא הולידה עדיין, ולכן כשר לכתוב גט על קרנה.

שמריהו ציפראנענבוים

ברוקלין, ניו יארק

יום תנחומין

משתתפים אנו בצערו של ידידנו

הב' החשוב והנעלה זכר' ראמקאפף נ"י מאנטווערפען

בהלקח ממנו אמו החשובה ע"ה

המקום ינחם אותו בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

ואל יוסיף לדאבה עוד, אמן.

המערכת

התייפדות חברה דלימוד ש"ס ומשניות בק"ק חוסט¹

שיל"ת

בהתאסף יחד יחירי סגולה מאנשי קהלתנו, להמתיק סוד, להרחיב גבול הקדושה, להרבות ידיעות התורה והמצות, אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, נמנו וגמרו לכונן וליסד ולחרש חברה דלימוד [משניות ש"ס וגמרא], להוסיף מרע ולקח טוב, ולירע ולהוריע על מה אדני' הטבעו, בא כאן עם הספר יסודי ושרשי החברה, למען יעמדו ימים רבים.

תכלית החברה

(א) ראשית דבר, קיימו וקבלו עליהם בני החברה ללמוד תמידין בסדרן, רבר יום ביומו כל בני החבורא דמשניות פרק משניות בסידור ובבירור, ולשכור להם בן תורה מופלג בתורה, שילמוד ברכים מירי יום ביומו כפי האפשרי בבית המדרש של הקהל פרק משניות מסודר ומבורר כיר ה' הטובה עליו, וכל הרוצה לשמוע יבא וישמע, ובני החברה יהיו שתולים בבית ה' סביב לשולחנם, וספרי משניות בסדר שלומרים בו, יהיו מונחים לפניהם, ואם לא יהי' להם די סיפוקם, ישתדלו הבני חבורא לקנות משניות, וכולם ישמעו וילמדו להבין ספר תורת ה'.

(ב) בכל שנה ושנה ביום המועד ר"ח חשוון, יחולק הש"ס מסכתא ומסכתא, לאיש ואיש היורע ללמוד איזה מסכת הנרצה לו, וכה יהי' חוזר חלילה עד שיוגמר כל הש"ס. ואם ירחיב ה' את גבול החברה, יקנו ספרים בבית המדרש, ללמוד ולהנות בהם כל מי שירצה, עפ"י נתינת רשות מנבאי רחבא, והספרים הישנים שנקרעו יניחו לברוך ולתקן אותם, וכל הספרים ירשמו בפנקס החברה.

(ג) לזכר עולם יהי' כל אחר מבני החברה, לאחר אריכת ימיו יאמרו התפלה הידועה וקריש דרבנן עבדו לאחר לימוד המשניות, ויחוקק שמו בפנקס החברה ויום המיתה יא"צ שלו, כרי שבכל שנה ושנה ביום ההוא יתפללו ויאמרו קריש עבדו, והגבאים והבני תורה ישניחו על זה.

מעמד ומצב החברה

(א) כל אחר הרוצה להיות בחבורא הנ"ל, מלבד ה"איינקניפגעלר" יתן בכל שבוע ושבו, מי שהוא בש"ס חברה בלבר, יתן ג' צ"ל, ומי שהוא בחברה

(1) תקנות הללו הועתקו מכת"י מעתיק א', והגיע אלינו מאת ידירנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר אהרן ארי' כ"ץ שליט"א רק רקחל בית אהרן רפלעטבוש. וזכרה לו אלקי לטובה.

משניות יתן ששה צ"ל, כל שבוע ושבוע, ואם לא יספיק לצרכי החבורא, יוסיפו עוד לפי הצורך.

(ב) ה"איינקניפגעלד" יעריכו בני החברא כמה ראוי האיש ההוא ליתן לפי ערכו, ולפי רוב הדיעות בני החברא, כה יהי' וכה תקום.

(ג) מי שרוצה שילמדו עבורו לאחר מותו, אם אינו מבני החברא, צריך שיבוא הדבר לפני בני החברא, ולשום ולערך כמה יתן הוא או יורשיו עבורו, לפי הגברא ועושרו, ואם הוא מבני החברא, אין לחייבו, ואין לבקש ממנו או מיורשיו סך קצוב, אלא הם יתנו כפי נדבת לבם לפי עשרם נדבה להחברא, וירשם זה בפנקס החברא לזכר עולם, גם יום המיתת שלו, ואם הוא גברא דלא אמיר והוא מבני החברא, אפילו לא ינרב שום דבר לחברא, מחויבים ללמוד ולאמר קריש עבורו, כמבואר לעיל.

(ד) מלבד זה, מי שנרב מתנה לחברא, יביא בפנקס החברא רשום בכתב אמת, לידע מי שמסייע להחזיק החברא, וזכרו לא יסוף, ואם ינרב להם ממון לקרן קיימת, ישכילו ויתן עפ"י היתר עיסקא לגברא דאמיר ועפ"י הסכמת בני החברא.

דרכי בני החברא

(א) אין החברא רשאים לקבל, ולהיות מבני החברא, אלא אדם שהולך בדרכי התורה, ושומר שבת כראוי, ואינו הולך לבתי משתאות לשחוק בקארטין, ושאר דברים שאינם הגונים, ואם אחד מבני החברה יעשה דבר עבירה, יכולין בני החברא פעם ראשון או שני לקנוסו בממון כפי אומד הבני חברא, ולפי הרוב, ובפעם שלישית יסלקו אותו, ולא יהי' עוד מבני החברא.

(ב) בני החברא מחויבים ללמוד המסכתות תוך משך שנה, וכן בכל שנה ושנה ילמדו המסכתות שקבלו עליהם, ובני החברא דמשניות מחויבים ללך בכל יום לבית המדרש בשעה שלומדים שם, ללמוד שם, אם אפשר להם, ושעת הלימוד יוקבע לפי עתות השנה כאשר הוא רצון בני החברא, או קודם מנחה או לאחר מנחה, כפי רצון הרוב, שעה מוכשרת ונרצה לרוב בני החברא.

(ג) בצאת השנה בחוהמ"ס יתאספו בכל שנה מבני החברא, וימתקו סור אם יש לעשות דבר מה לפונת החברא, ויחדשו גבאים או יקיימו הגבאים הישנים עפ"י רוב ריעות בני החברא, ולא יעשו גבאים אלא בעלי בתים המוכשרים לזה, והגבאים החרשים יקחו חשבון מגבאים הישנים, ואם ימצאוהו יפה, יחתמו אותו בפנקס החברא, ומי שרוצה לבוא ולהיות מבני החברא, יודיע אז לגבאים, וכאשר ימצאו בני החברא כה יהי'.

(ד) בר"ח חשוון יהי' סעודת מצוה לכל בני החברא של לימוד ש"ס ומשניות, ועד יום ההוא צריך שישלים כל איש ואיש המסכת שקבל על עצמו ללמוד כרי שיהי' סיום המסכתא, ובני לומדי משניות אם אפשר להם לכלכל לימוד המשניות שיגמרו באותו יום א' מהסדרים, מה טוב ומה יפה להיות יחד. — ובני לומדי

משניות, אם יגמרו א' מששה סדרים תוך אותו זמן, יכולים הם לעשות סעודת היום על ככה. והסעודה אם אפשר, יהי בבית הגבאי, ואם אי אפשר לגבאי לעשות בביתו, צריך הוא להשתדל מקום הנרצה לבני החברה, ולצרכי סעודה צריך שישלם כל אחד חמשים צ"ל להספקת סעודה הנ"ל, ואם לפי העתים יראו בני החברה שיש לפחות או להוסיף, כה ירבו וכה יוסיפו, ויהי' ה' עמהם.

אלה דברי התקנות של החברה דלימור ש"ס ומשניות להעמיד כל דבר על מכוננו, וחפץ ה' בידינו יצליח.

כל הנ"ל נעשה באופן הטוב, וראיתי לאשרו ולקיימו בחתימת ידי פה חוסט ב' שבט שנת תרל"ג,

חק' משה שיק מברעזעווא

מכתבים אל המערכת

בעה"ת.

לכבוד המערכת, כרם שלמה" בברכת שלום והבעת הערצה.

באתי להציע בזה לפני מעלתכם נ' הערות.

א) במס' ר"ת רף ל"א ע"ב, ואירך (רהיינו התקנה התשיעית שתיקן ר' יוחנן בן זכאי) פלוגתא רב פפא ורבנב"י, ר"פ אמר כרם רבעי, רנב"י אמר לשון של זהורית. רב פפא אמר כרם רבעי רתנן כרם רבעי ה' עולה לירושלים מהלך יום לכל צד וכו' ואמר עולה ואיתימא רבה בר בר חנה (כנ"י ר"י פיק) א"ר יוחנן מה טעם כרי לעשר שוקי ירושלים בפירות, ותניא כרם רבעי ה' לו לר' אליעזר במזרח לוד בצד כפר סבי ובקש ר"א להפקירו לעניים, אמרו לו תלמידיו רבי כבר נמנו חבירך עליו והתירוהו, מאן חבירך ריב"ז. רנב"י אמר לשון של זהורית רתניא בראשונה היו קושרין לשון של זהורית על פתח אולם וכו', התקינו שיהיו קושרין אותו חציו בסלע וחציו בין קרניו של שעיר המשתלח, רנב"י מ"ס לא אמר כרם פפא, אמר לך, אי סלקא רעתך רבי יוחנן בן זכאי, חבירו רר"א מי תוה, רבו הוה, ואירך, כיון רתלמירים הוו לאו אורח ארעא למימרא לי' לרבי' רבך, ע"כ.

ויש לעיין במקור וסיבת המחלוקת בין רב פפא לרנב"י, רזה פשוט ראין בשום אופן לתלות מחלוקתן באי הוה אורח ארעא למימרא לרבי' רבך או לא הוי אורח ארעא, דוראי מודה לי' רנב"י לרב פפא דסברת ד, לאו אורח ארעא הוי וכו' סברא נכונה היא. ונ"ל לפרש מחלוקתן לפי פירושו דהמהר"ל ז"ל באגרת הש"ס בנדרים מ"א ע"א, דאיתא שם: כי הוי גמיר דבי תלת עשר אפי' הילכתא (שהי' שונה לימודו ב"ג פנים — רש"י ז"ל) אנמדיה לר' חייא שבעא מנהון, לסוף חלש רבי, אהדר רבי חייא קמי' הנהו שבעא אפי' דאגמרי', שיתא אודו הוי. הוה ההוא קצירא הוה שמיע לי' לרבי כדהוה גרים להו אזל ר' חייא וגמר יתהון קמי' קצרא ואתא והדר יתהון קמי' רבי, כר הוה חזי לי' רבי להתוא קצרא א"ל רבי אתה עשית אותי ואת חייא. איכא דאמרי הכי קאמ"ל אתה עשית את חייא וחייא עשה אותי. וז"ל המהר"ל שם: ולאכא דאמרי כיון דסוף סוף לא למד רבי רק מרבי חייא, לא אמר רק עשית רבי חייא ורבי חייא עשה אותי. ומכאן אתה למד תלמיד שלמד מפי רבו ורבו למד מרבו שאין על התלמיד דין תלמיד אצל אותו שלמד את רבו דק נחשב תלמיד לרבו שלמדו ולא נחשב תלמיד אל רבו דרבי' כיון שלא למד ממנו בלום, עכ"ל דהמהר"ל.

ולפי מההר"ל הנ"ל, אפשר לומר דרב פפא סבירא לי' כ"א"ר, וממילא תלמידיו דר"א לא נחשבו תלמידים אל רבו דרביהם, דהיינו דלא נחשבו תלמידיו דריב"ז, כיון שלא למדו ממנו כלום [למרות מה שהעיר ר"א על עצמו (סוכה כ"ה ע"א) ולא אמרתי דרב שלא שמעתי מפי רבי (דהיינו ריב"ז) מעולם] וממילא הם מחוייבים רק בכבוד רבם (רבי אליעזר הגדול), וכיון דלאו אורח ארעא למימרא לרביה רבך, קראו את ריב"ז בפניו של רבם (ר"א), בתואר חבריך. משא"כ לפי דנב"י דאיהו סבירא לי' כלישנא קמא, דרבי א"ל לההוא קצרא אתח עשית אותי ואת חייא, א"כ חייב התלמיד בכבוד רביה דרביה כבכבוד רבי' [ואולי עוד יותר, דאתח והוא חייבים כבכבוד] וכיון דריב"ז הי' רבו מובהק דר"א רבם, והכל מה שלימד אותם ר"א לא למד רק מפי ריב"ז, וממילא מה שייך לומר על זה לאו אורח ארעא לומר לרבי' רבך, הלא רבו של ר"א נם רבם הוה, וממילא א"א לו לרנב"י לומר ד"חבריך" היינו ריב"ז.

(ב) במס' יומא דף י"ד ע"ב, אמר רב הונא מאן תנא תמיד, רבי שמעון איש המצפה הוא, והא איפכא שמעינן לי', דתנן בא לו לקרן מזרחית צפונית ונותן מזרחה צפונית, מערבית דרומית נותן מערבה דרומה, ותני עלה רבי שמעון איש המצפה משנה בתמיד מזרחית צפונית נותן מזרחה צפונית, מערבית דרומית נותן מערבה ואחר כך נותן דרומה. ואמרין עלה להלן ב"דף פ"ו ע"א, נופא, בא לו לקרן מזרחית צפונית, נותן מזרחית צפונית, מערבית דרומית נותן מערבית דרומית, ותני עלה ר"ש איש המצפה משנה בתמיד בא לו לקרן מזרחית צפונית נותן מזרחית צפונית, מערבית דרומית נותן מערבה ואח"כ נותן דרומה, מ"ס דר"ש איש המצפה אמר ר' יוחנן משום חר רבי ר' ינאי אמר קרא (במדבר כ"ח פ"ו) ושעיר עזים אחד לחטאת לה' על עולת התמיד יעשה ונסכו, עולה היא ואמר רחמנא עביר בה מעשה חטאת, הא כיצד נותן אחת שהיא שתיים כמעשה עולה, שתיים שהן שתיים כמעשה חטאת. ופירש"י ז"ל ב"ר"ה לחטאת לה' על עולת התמיד, וז"ל, מעשה חטאת על עולת התמיד והחטאת פטונה פיסוק מתנות שהרי רמה ניתן על ארבע קרנות, אף עולת התמיד יש בה פיסוק מתנות לא שבטלו ממנו מעשה עולה שהרי עולה היא אלא שניהן נותנין בה, עכ"ל.

וכל המימרא הזאת אינה אלא צווח ואומר דרשוני, שאפילו הבן החמש למקרא יבין שהפסוק הזה של ושעיר עזים אחד לחטאת וכו' שהוא הפסוק האחרון של קריאת ראש חודש אינו מדרב כ"ה, עולה" כלל, רק בהחייב ד"ה חטאת" של קרבן ר"ח משתעי, ואיך אמרין בגמ' עולה היא. [ומה שזכר בפסוק על עולת התמיד, פשוט הוא דההוראה היא שהקרבן חטאת כמו כל שאר הקרבנות דיום אינם באים רק אחר הקרבן תמיד של שחרית שהוא הקרבן הראשון של כל יום ויום].

ובעזרה"ת נ"ל לתרץ דברי חז"ל, דהנה אם נדייק בפסוק הנ"ל יוקשה לנו הסידור במלת "ועשה", דלפי הפשטות דהציווי הוא על עשיית החטאת, הי' צ"ל באחר משני אופנים, או, ושעיר אחד לחטאת לה' ועשה, על עולת התמיד ונסכו, או, ושעיר עזים אחד לחטאת לה' על עולת התמיד ונסכו יעשה, ואז הי' פשוט דהעשי' שייכת לקרבן חטאת, אבל השתא דהפסוק הציג תיבת יעשה קמאי אחטאת, סמוך לעולת תמיד, והפסיק בין העולת תמיד ונסכו, עד שרש"י ז"ל צריך להזהיר [בר"ה ונסכו] דאין ונסכו מוסב על השעיר שאין נסכים לחטאת, ובאמת למה לי הסידור והאזהרה מן הפסוק, הלא פשוט הי' לכתבו באחר משני האופנים הנ"ל, ולא היינו נצרכים לפירושו של רש"י ז"ל על מלת ונסכו, ומה למד רבי שמעון איש המצפה דהואיל דהפסיק הפסוק בין עולת תמיד ונסכו במלת יעשה שהיא על קרבן החטאת נאמרה, נמרינן מינה דבקרבן התמיד יש מעין עשי' של קרבן חטאת, וכמו שפירש"י ז"ל בנמרא הנ"ל שהצריך הכתוב מעשה חטאת על עולת התמיד בפיסוק מתנות על שתי קרנות.

(ג) במתני' במס' שבעות דף י"ד ע"א תנן: אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך ונביא ואורים ותומים וסנהדרין של שבעים ואחר וכו'. ובגמ' ע"ב שם: אחד הנכנס

לעזרה וכו' מנא חני מילי אמר רב שימי בר חייא ראמר קרא (שמות כ"ה, ט') ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו, לרורות, ופירש"י (דף פ"ו ע"א ברה"ע) ר"ה וכן תעשו, קרא יתירא למירש לרורות ובימי משה רהוא מלך ונביא ואחיו כהן גדול ואורים ותומים ושבעים זקנים, עכ"ל. ובתוס' ר"ה וכן תעשו לרורות, הקשו, פ' בקונטרס ובימי משה רהוא מלך ונביא ואחיו כהן גדול ואו"ת, ותימה א"כ בפ"ק דסנהדרין (דף ט"ז:) בהעמדת סנהדרין לשבטים ירלפינן ממשע רבמקום ע"א הוה קאי ליבעי נמי מלך ונביא, ועוד אע"ג דאהרן ה' בבנין משכן וכי נשאלו באורים ותומים לעשות משכן הלא קודם שנתכהן אהרן ע"י המילואים נעשה המשכן. וקושיא ראשונה יש לתרץ דהכא מרבינן ספי משום דכתיב וכן תעשו דמשמע דאתא לרבווי כל הנך, ע"כ.

ונ"ל לתרץ קושיית התוס' בעה"ת, דלכא"ו עריפי הוי להו לאקשוויי, דרש"י מצריך כה"ג ובמתני' לא מצריכינן רק מלך ונביא וכו' וכהן גדול מאן דכר שמ"י, ונ"ל לומר דלא הרי מלך נביא וסנהדרין כדרי האורים ותומים לגבי הוספות לעיר או עזרה, שהם (מלך נביא וסנהדרין) לברם היו מחליטין על נחיצת ההוספה ונוכחותם באותו מעמד ממעם גזה"כ, כדאמרין במתני' וברילפינן מקרא רוכן תעשו, אלא דאפילו אחרי הסכמתם להוסיף נצרכו לשאול באו"ת לתנע שמשכימין עמם מן השמים. ומפני שנשאלין באו"ת היו צריכין לכה"ג. ועיין ברמב"ם הלכות כלי המקדש פ"י הל' י"א, וכיצד שואלין עומד הכהן ופניו לפני הארון והשואל מאחוריו, פניו לאחרי הכהן ואומר השואל אעלה או לא אעלה וכו'. נמצא לפי זה דנוכחות הכהן גדול אינה שייכת בכלל להוספת העזרה, שהוא לא ה' שם בוועד המחליט כמו המלך ונביא וסנהדרין של ע"א שהם היו מבצעי ההוספה ועל פיהם נעשה הכל, ומפני זה אינו נזכר במשנה רביעין כ"ג, וגם ברמב"ם בהלכות בית הבחירה פ"ו ה"א לא מנאו, דהכ"ג אין ענינו שם, רק מפני שעל ידו נשאלין באורים ותומים.

ונ"ל דהרב זה מדויק גם בלשונו הטתור דהרמב"ם, דכתב בהל' י"א: אין מוסיפין על העיר או על העזרות אלא על פי המלך ועפ"י נביא ובאורים ותומים ועל פי סנהדרין של שבעים ואחד זקנים. ולכאורה למה שינה את לשונו ולא כתב ועל פי או"ת, רק כתב ובאורים ותומים. ועפ"י שנתבאר לעיל שאני הוא האו"ת מהנך אחריני, דההוספה וההחלטה עליה נעשו עפ"י מלך נביא וסנהדרין שעל פיהם נעשה המעשה והוא מגזה"כ, ורק אחרי שהסכימו על ההוספה הוצרכו לשאול באורים ותומים, וע"ז לא שייך להשתמש בלשון עפ"י, ומפני זה מתאים לשונו של הרמב"ם, ובאורים ותומים, שגם זה ה' שם, שאם ה' רינו של האו"ת כמו רינם של המלך, נביא, וסנהדרין ה' לו לכתוב ועל פי אורים ותומים. ולפי"ז ממילא לא קשיא קושיית התוס' על דרש"י ז"ל, דהלא על ציווי המשכן לא הוצרכו להישאל באו"ת דעל עשייתו נצטוו בהריא ממשע רבנו עפ"י ה' כדכתיב ועשו לי משכן וגו' ואין לך הסכמה גדולה מזו, אלא דמקרא יתירא רוכן תעשו ירלפינן לרורות נמי בעינן הסכמה שהיא כענין הציווי רמלאכת המשכן ובגלל זה היו צריכין לשאול באו"ת, ורק מפני שאין נשאלין אלא ע"י כה"ג הזכיר דרש"י ז"ל ר, אחיו כ"ג, ורו"ק.

וכן משמע גם מהרמב"ם בהלכות בית הבחירה הל' י"ד: שכתב וז"ל: כל מקום שלא נעשה בכל אלו וכסדר הזה אין קדוש גמור וזה שעשה עזרא שתי תורות וזכרון הוא שעשה לא במעשיו נתקדש המקום שלא ה' שם לא מלך ולא אורים ותומים וכו', עכ"ל. ואם ה' רינו ראו"ת כדינו של מלך וכו', הרי ה' שם אורים ותומים ודין שמנה בגדים ה' לו כמו שאר הבגדים. ועיין ברמב"ם הל' כלי המקדש פ"י ה"ו וז"ל: עשו בבית שני אורים ותומים כרי להשלים שמנה בגדים ואע"פ שלא ה' נשאלין בהן, ומפני מה לא היו שואלין בהן מפני שלא היתה שם רוח הקודש וכל כהן שאינו מרבר ברוח הקודש ואין שכינה שורה עליו אין נשאלין בו, עכ"ל.

הרי שלך לפניך דאע"ג דיש שם או"ת כמו שיש שם נביא (או אם הי' שם מלך) וסנהדרין, א"א לחוסף על העיר והעזרה, רבאו"ת לאו בנוכחותו תליא מילתא, כמו במלך, נביא, וסנהדרין, דאז הי' אפשרות לחוסף כיון דכולם שם, אלא דאו"ת לסמיכת דעת מן השמים הוא דאיתי, ואם אי אפשר לשאול על ידו (הנם שהוא כשר להשלים לשמונה בנדרים) אין לנו מנוכחותו כלום.

ידידכם הר"ש,

יצחק אייזיק הכהן האנדלער

ברוקלין, ניו יארק

בס"ד.

כבוד מערכת כרם שלמה.

ברצוני להעיר איזה הערות קצרות בדברי הירחון.

(א) בקובץ לחודש טבת תשמ"ו עמוד מ"ד גרפס צילום מחתי"ק של הגאון בעל פני יושע ז"ל, והעירו שם המערכת דחתם שמו יושע והשמים הה"א שלא לכתוב ג' אותיות השם כסדרן. ויש להעיר דבאותו קובץ ברף כ"ה גרפס צילום מכת"ק של הגה"ק משיניאווה וצ"ל ובהכתיב בחתומתו ראיתי שחתם שמו יחזקאשרנא, דהיינו שהשי"ן מתחיל מרגל השמאלי של האל"ף והשמים הלמ"ד, ומן הסתם זהו נ"כ מטעם הג"ל. ובהיות דבר זה חידוש בעיני, עיינתי בעוד עשרים ויותר חתי"ק הנדפסים בכרם שלמה ובדברי חיים על מקוואת (דפוס א"י) ובכולם חתם כך. וכמדומני שזה ריוק חרש בחתומת קרשו, שלא העירו בה כותבי הנהגותיו.

(ב) בקובץ לחודש שבט תשמ"ו עמוד י"א בהנהגות ר"י ברלין על ס' הליכות עולם, כ' שם רפי' המשנה דחליץ ועשה מאמר, אין פירושו חליץ או עשה מאמר. — כן כתב גם בס' טורי אבן ר"ה רף כה: ד"ה ל"ל, רפירש דאו קאמר, וכדברי כל המפרשים שהביא שם בהנהגות הג"ל.

(ג) בקובץ לחודש ניסן תשמ"ו עמוד כה"ט, מביא מ"ש הפמ"ג בא"א סי' תס"ו וז"ל, כ' הדרישה שק שנתלחלח וא"י ממה אם ממי פירות (או מזיעת החומה) או ממים, הקמח מותר דהוי ס"ס שמא ממ"פ ושמא לא בא לתוך הקמח כלום יע"ש, ומים הפמ"ג ומשמע דהיינו להשתמש אחר הפסח, דבפסח עם מ"פ אין נוהגין בכס"י תס"ב, ועם מים אדרבה מ"פ עם מים ממחרים להחמיץ ולתחלה ליכא ס"ס, עכ"ל. והעמים כוונה עמוקה במה שהוסיף הפמ"ג (או מזיעת החומה) דליתא כדרישה, דר"ל שמא מזיעת החומה דהוי תולדה בפנ"ע, ואינו מחמיץ בפנ"ע וגם עם מים אינו ממחר, ואת"ל מים או ממ"פ דממחרין להחמיץ עם מים, שמא לא בא כלל לתוכו. ותמה אני, דלרבינו אמאי כ' דהס"ס היא שמא ממ"פ ושמא לא נכנס כלום, הול"ל שמא מזיעת החומה, ושמא לא נכנס, דלדירי' ספק דמ"פ ספק לחומרא הוא. ועוד דלענ"ד לא ס"ל להפמ"ג דזיעת החומה הוי תולדה בפנ"ע, דהרא"ש והמודר סתמו דאינו מחמיץ, ומשמע דהוי כמ"פ, וכן נקמו האחרונים חוץ מהפמ"ח, ואי ס"ל להפמ"ג כן הול"ל לפרש, וגם הפמ"ג בס' תס"ו מ"ז סק"ב כשחשב בדברים שהם תולדה בפנ"ע, לא חשב זיעת החומה.

אלא דהכותב בכר"ש השמים בהעתקת ד' הפמ"ג תיבות ועא"ר ה' שכ' הפמ"ג באמצע דבריו, ואילו הי' מעיין שם הי' רואה דמעולם לא כוון הפמ"ג למה שכתב, דבא"ר וכן בא"ז העתיק דברי הדרישה וז"ל, יש לחקל וכו' מכח ס"ס שמא ממ"פ או ע"י זיעת החומה, ואת"ל מים שמא לא נפל לתוכו כלום. וכיון דבדרישה ליתא לתיבות אלו, לכן הכניסם הפמ"ג בחצאי לבנה, דבאמת אינם מוסיפים כלום להספיקות, דהם רק כא' משאר

מיני מי פירות. וכן ראיתי שכ' הפמ"ג להדיא, במה"ק לה' פסח (בכת"י) וז"ל: ועיין דרישה כתב אם יש ספק ממה נתלחלח אף נתייבש מותר דהוי ס"ס שמא ממי פירות [בא"ז הביא או מחומה ואינו בנוסחא דפוס ברלין התקכ"ז כן] ושמא לא נתעדרב משהו כמ"ש בתמ"ז סי"ב ס"ס יע"ש, והא"ר הניח ר"ן זה בצ"ע כי קרוב שנתעדרב משהו, עכ"ל בכת"ק.

גם מ"ש הפמ"ג ולכתחלה ליכא ס"ס, נראה דכוונתו, דע"כ הל' דהדרישה מיירי אלאחר הפסח, דבפסח עם מים א"א ללוש אף דאין נחמץ עי"ז, ריכול לאפותו מיד, מ"מ לכתחלה אין לשין במ"פ עם מים, ולכך לכתחילה ליכא ס"ס.
(ר) ואנב רצוני להעיר, דמה שתמהתי בכר"ש שנה ז' קובץ ב' עמוד ל"ר על הפנ"י רמ"י פסחים רף ל, מצאתי בשו"ת לחם שלמה חאו"ח סי' ע"ד אות י' שעמר בזה, ועי"ש מה שמני' בדבריו.

כן ציון דוב הלברשטאם
חבר כולל עץ חיים דבאביב
ונכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד
ברוקלין, ניו יארק

ה' לימי הרחמים והסליחות תשמ"ו לפ"ק.

כבוד מערכת „כרם שלמה“ הנכבדה הי"ו.

הנני בזה להעיר ע"ד מכתביו של הגר"ז מרגליות זצ"ל למרן החת"ס זצ"ל שנרפסו בכר"ש קונ' פ"ד (חודש שבט דהאי שתא). במכתב הראשון מבקש מהח"ס שישלח אליו בירורי דינים בענין שמות נימין, יעויין בחוט המשולש (עמ' ק"ט) מובא אגרת מהגר"ז מרגליות להח"ס, בו מודיעו שקיבל מבוקשו, והתאריך שם כ"ב אדר תקפ"ב, והיא לכאורה מענה לאגרתו הנרפסת פה בכר"ש.

מה שביקש מהח"ס שיוריעו איך כותבין פרעשבורג וכו', יש לציין מש"כ הח"ס בספר הזכרון שלו (עמ' כ"ד), שבעת המלחמה אמרו בפ"ב תהלים ואח"כ תמניא אפי' אותיות פרעשפור"ג (כמו שכותבי' בגט) עכ"ל.

במכתבו השני ע"ד האשה ממרינת וואלחי ששם האשה ריבה וכתבו ריווא, ראה תשובתו של הח"ס בשו"ת אהע"ז ח"ב (סי' כ"ח) ביאר בארוכה ד"ז.

ואסיים בברכת צלח ורכב,

יודא הכהן שטראספער
ברוקלין, ניו יארק

יש להשיג אצלנו כרכים מקובצי „כרם שלמה“ משנים שעברו.

המחירים הם:

כרך א', ב', ג', — חמש עשרה דאללער בער כל כרך

כרך ד', ה', ו', ז', ח', — עשרים דאללער בער כל כרך

הכריכה היא יפה ומהודרת

כראוי לכבוד התורה.

הנהלת המערכת

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם רייפער נ"י להולדת הבן
להרב אלעזר אלימלך מיללער נ"י סגן מנהל רשיבת באבוב בני ציון להולדת הבן
להאברך היקר ר' דוד ליכטנשטיין נ"י מלונדון להולדת הבן
להאברך היקר ר' חיים וואלף נ"י להולדת הבן
להרב חיים מאיר ענגלארד נ"י מגיד שיעור בישיבה רחסידי באבוב באנטווערפן
להולדת הבן

להאברך היקר ר' ישעי' אלעזר וואלקאוויטש נ"י להולדת הבן
להנה"ח מו"ה ישראל יחיאל שטרום נ"י מלונדון להולדת הבן
להאברך היקר ר' מנחם מענדל וועסט נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' מרדכי וויינבערגער נ"י להולדת הבן
להאברך היקר בנש"ק ר' נפתלי עהרנרייך נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' רפאל יצחק גארדאן נ"י להולדת הבן
להאברך היקר ר' שלמה ברוק נ"י ממאנסי להולדת הבן
להאברך היקר ר' שמואל יהודה וואקסמאן נ"י מטאראנטא להולדת הבן
יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הדעת לאויט"א.
המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אהרן הלוי מייזלס נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' אלי' פערל נ"י להולדת הבת
להנה"ח מו"ה ארי' גוטמאן נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' בן ציון הלוי הורוויץ נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' בצלאל יחיאל הלוי שטיינבערג נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' דוב יהושע הלוי שטורם נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' דוד גליק נ"י מלונדון להולדת הבת
להאברך היקר ר' דוד ליב גרינפעלד נ"י מבני ברק להולדת הבת
להאברך היקר ר' חיים שפריי נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' חיים יוסף קוואדראט נ"י מאנטווערפן להולדת הבת
להאברך היקר ר' יהושע יחזקאל אייזענבערג נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' יחיאל ראובן קרויט נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' ישעי' אלעזר שטאהל נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' ישראל זאב פישמאן נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' מרדכי אפרים קאוואלענקא נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' משה אלי' בלויא נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' משה יהושע צוויבל נ"י להולדת הבת
להאברך היקר ר' מתתי' קטן נ"י מלונדון להולדת הבת

להאברך היקר ר' נפתלי צבי זאפערן נ"י להולדת הבת
להרב מו"ה נפתלי ראובן קארנרייך שליט"א רב דקהל מקור ברוך דחסידו סערעט
בבני ברק להולדת הבת
יזכו לגדלן לבק"ת ולחופה ולמעש"ט ולראות מהן רב נחת ועונג, אכ"ר.
המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה אהרן דוד לנדא נ"י לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה אליעזר ליפא שאול הכהן ווייס נ"י לנישואי נכרו נ"י
להנה"ח מו"ה דוד צבי ניימאן נ"י מווייען לנישואי בתו תחי'
להנה"ח מו"ה חיים מנחם זוסמאן נ"י מטאראנטא לנישואי בנו האברך היקר ר'
שלמה נ"י

להרב מו"ה יחיאל הלברשטאם שליט"א הרב מפאקשעוויץ נכד כ"ק מרן אדמו"ר
וצוק"ל הי"ד ולחותנו הרב המפורסם וכו' מו"ה אהרן טייטלבוים שליט"א
אבד"ק טשענסקאוויץ לנישואי בתו נכדתו תחי'

להנה"ח מו"ה יצחק אייזיק הכהן האנדלער נ"י לנישואי בתו תחי'
להרב מו"ה מאיר רוקח שליט"א אבד"ק קאזלאוו לנישואי בתו תחי'
להרב מו"ה עזרי' זושא פאללמאן שליט"א מנהל רוחני רמתיכתא עץ חיים
דבאכוב לנישואי בתו תחי'

להאברך היקר בנש"ק ר' אפרים זלמן שטיינזארג נ"י תלמיד רשיבתנו
לנישואיו
להאברך היקר בנש"ק ר' ישראל יעקב ארי' טאפאלא נ"י תלמיד רשיבתנו
לנישואיו

יעזור השי"ת שיוזכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא
מתוך אושר ועושר מזל והרחבה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה יצחק זאב הכהן ראזענגארטען נ"י ולאביו הנה"ח מו"ה מנחם
מענדל הכהן ראזענגארטען נ"י מבני ברק לאירוסיו בנו נכדו נ"י
להנה"ח מו"ה משה קינרייך נ"י מטאראנטא לאירוסיו בנו נ"י
להנה"ח מו"ה פנחס מינצער נ"י מקרית באכוב לאירוסיו נכדו נ"י
להב' החתן הנעלה כמר אלחנן מרדכי לעדערמאן נ"י תלמיד רשיבתנו לאירוסיו
להב' החתן הנעלה כמר משה דוד קליין נ"י תלמיד רשיבתנו בקרית באכוב
לאירוסיו

להב' החתן הנעלה כמר שמחה רובינשטיין נ"י תלמיד רשיבתנו לאירוסיו
בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולכרכה לשם ולתפארה.

המערכת